

Ak'aj Tu'jil Tyol qMan

El Nuevo Testamento en Mam Central

**El Nuevo Testamento
en el idioma Mam Central de Guatemala**

Cuarta edición,
©Wycliffe Bible Translators, 2009

Primera edición, ©Sociedad Bíblica Internacional, 1998

Segunda edición, revisada, 2003

Tercera edición, ©Wycliffe Bible Translators, 2006

Licencia Creative Commons

Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra bajo las condiciones siguientes:

Reconocimiento. Debe reconocer los créditos de la Liga Bíblica (pero no de una manera que sugiera que tiene su apoyo o apoyan el uso que hace de su obra).

No comercial. No puede utilizar esta obra para fines comerciales.

Sin obras derivadas. No se puede alterar, transformar o generar una obra derivada a partir de esta obra.

- Al reutilizar o distribuir la obra, tiene que dejar bien claro los términos de la licencia de esta obra.
- Alguna de estas condiciones puede no aplicarse si se obtiene el permiso del titular de los derechos de autor
- Nada en esta licencia menoscaba o restringe los derechos morales del autor.

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

A Joyb'ilte Tkyaqil U'j Toj Ak'aj Tu'jil

Índice

	Página
Tu'j Matey.....	1
Tu'j Marks.....	53
Tu'j Lucas	84
Tu'j Juan.....	142
Kyb'inchb'in Tsanjil Jesús	181
Tu'j Pabl kye Nimil aj Rom.....	230
Tnejil Tu'j Pabl kye Nimil aj Corint.....	252
Tkab' Tu'j Pabl kye Nimil aj Corint.....	274
Tu'j Pabl kye Nimil aj Galacia	288
Tu'j Pabl kye Nimil aj Éfeso	297
Tu'j Pabl kye Nimil aj Filipos	304
Tu'j Pabl kye Nimil aj Colosa	310
Tnejil Tu'j Pabl kye Nimil aj Tesalónica	316
Tkab' Tu'j Pabl kye Nimil aj Tesalónica	321
Tnejil Tu'j Pabl te Timotey	324
Tkab' Tu'j Pabl te Timotey	330
Tu'j Pabl te Tito	335
Tu'j Pabl te Filemón.....	338
U'j kye Nimil aj Ebrey	340
Tu'j Santyaw.....	360
Tnejil Tu'j Pegr	366
Tkab' Tu'j Pegr	372
Tnejil Tu'j Juan.....	376
Tkab' Tu'j Juan.....	382
Toxin Tu'j Juan.....	383
Tu'j Judas	384
Ajo Tzaj Tchiky'b'in Dios te Juan.....	387

Tu'j Matey

Matey tb'i jun xjal peyil pwaq, a iky'in kyu'n t-xjalil, aye aj Judiy. Me kyij ttzaqpi'n taq'in, tu'n t-xi lipe ti'j Jesús, ex tu'n tok te jun t-xnaq'tzb'in.

Kub' tz'ib'in Mateyjo u'j lo, a tnejil u'j toj tkyajin Tb'anil Tqanil (evangelios) toj Ak'aj Tu'jil Tyol qMan. Ntzaj tchiky'b'in t-xnaq'tzb'il Jesús, exsin ntzaj tyek'in qa ate Jesús nmaq kawil kye xjal aj Judiy. Noq tu'n Jesús, japin b'aj tkyaqil t-xilin Tyol Dios, a tzajnin toj Ojtse Tu'jil.

Ajo Matey, o tzyetjo tu'j tuk'a jun tqanil kyi'j t-xe'chil Jesús, ex junjun tqanil ti'jjo o b'aj ti'j Jesús toj tq'ayil. Ex ntzaj tq'ma'n qe ila'ku maj ti'jjo tb'inchb'in ex t-xnaq'tzb'il Jesús.

Kyojjo capítulos 26-28 nyolin Matey ti'jjo tkyimlin Jesús, ex tej tjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, tu'n tok te Nmaq Kawil ex Kolil, me nya noq o'kx kye aj Judiy, qala' tkyaqil ch'uq xjal twutz tx'otx'. Ex ikyxjo, xi tq'ma'n kye, a lipcheqeptaq ti'j, tu'n kyxi' q'malte Tb'anil Tqanil te tkyaqil xjal twutz tx'otx', tu'n kyok te t-xnaq'tzb'in qAjaw.

Aye t-xe'chil ja' saje Crist
(Lc. 3:23-38)

1 ¹Atzin te lu'n atzin tajjal t-xe'chil Jesucrist, a tzajnin ti'j qtzan David ex ti'j qtzan Abraham:^a

²Ante Abraham, ttata Isaac, a ttata Jacob, a ttata Judá junx kyuk'a ttziky ex titz'in. ³Ante Judá tuk'a Tamar, aye' kytata Fares tuk'a Zara. Ante Fares ttata Esrom, a ttata Aram, ⁴a ttata Aminadab, a ttata Naasón, a ttata Salmón. ⁵Ante Salmón tuk'a Rahab, aye' ttata Booz, ex ante Booz tuk'a Rut, aye' ttata Obed, a ttata Isaí. ⁶Ante Isaí, ttata David, a nmaq kawiltaq. Ante David ttata Salomón, a taljo t-xu'jlb'in Urías. ⁷Ante Salomón ttata Roboam, a ttata Abías, a ttata Asa, ⁸a ttata Josafat, a ttata Joram, a ttata Uzías, ⁹a ttata Jotam, a ttata Acaz, a ttata Ezequías, ¹⁰a ttata Manasés, a ttata Amón, a ttata Josías, ¹¹a ttata Jeconías kyuk'a txqantl titz'in, a te' kyxi jtz'o'n aj Israel tzmax toj tx'otx' te Babilonia.^b

¹²Axsa toj Babilonia ante Jeconías ok te ttata Salatiel, a ttata Zorobabel, ¹³a ttata Abiud, a ttata Eliaquim, a ttata

Azor, ¹⁴a ttata Sadoc, a ttata Akim, a ttata Eliud, ¹⁵a ttata Eleazar, a ttata Matán, a ttata Jacob, ¹⁶a ttata Jse, a tchmil Mariy, a tnana Jesús, a ok tb'i te Crist, a sk'o'nix tu'n Dios tu'n tok te Kolil.

¹⁷Ikytzi'n, attaq kyajlajaj tyajil tzajnin ti'j Abraham tzmaxi' tej tul itz'je David; ex kyajlajaj tyajil tzajnin ti'j David, tej kyxi jtz'o'n aj Israel tzmax toj tx'otx' te Babilonia. Ex attaq kyajlajaj tyajil tzajnin, atxix te' kyxi jtz'o'n xjal toj Babilonia tzmax tej tul itz'je Crist.

Ajo titz'jlin Jesús
(Lc. 2:1-7)

¹⁸Atzin titz'jlin Jesucrist ikytzi'n kyajlu'n:

Ante Mariy, a tnana, otaq b'ant ti'j, tu'n tmeje tuk'a Jse.^c Me tej na'mtaqx kykub' kxe junx, b'e'x ok tz'aq tal Mariy, noq tu'n tipin Xewb'aj Xjan. ¹⁹Me ante Jse, a tu'n toktaq te tchmil, tej tok tka'yin qa otaq tz'ok tz'aq tal Mariy, kub' t-ximin tu'n tkub' tpa'n tib' tuk'a, qu'n jun ichin tz'aqle, ex kub' t-ximin qa noq otaq sk'on Mariy tal. Me tky'e'taq tu'n tel tqanil kywutzxjal, tu'ntzintla mi kub' kyb'inchinxjal mib'in

^a1:1 Gen. 12:1-3. ^b1:11 2Re. 24:10-15; 2Cr. 36:10; Jer. 27:19-22. ^c1:18 Lc. 1:26-27.

ti'lj Mariy; qala' kub' t-ximin tu'n cheb'etaq tu'n tkub' tpa'n tib' tuk'a toj ewajil.

²⁰Ex tzmataq nximin ti'jjo lo, ok tyek'in jun t-angel qAjaw tib' te toj wutziky', ex xi tq'ma'n te: Jse, ay tyajil qtzan nmaq kawil David. Mi xob'a tu'n tjaw mejey tuk'a Mariy, qu'n atzin tal k-itz'jil nya tk'wal jun ichin, qala' tu'n Xewb'aj Xjan. ²¹Qu'n k-itz'jil jun tal q'a, ex k-okil tq'o'n tb'i Jesú. ^dK-okil tb'i ikyjo, qu'n kchi kletil xjal toj il tu'n.^e

²²O b'aj tkyaqiljo lo, noq tu'n tjapi'n yol tzaj tq'ma'n qAjaw tu'n yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

²³Jun tal txin, a na'mxtaq tlonte ichin, ex tzul itz'je jun tal tal q'a.
Ex k-okil juntl tb'i Emanuel,^f a ntq'ma'n qa Dios quk'a.

²⁴Tej tjaw sak'paj Jse toj twatl, kub' tb'inchin tze'nkuxjo otaq tq'ma t-angel qAjaw te, ex b'e'x xi tk'l'e'n Mariy te t-xu'jil. ²⁵Me mix i kub'e kxe junx, tzmaxi' tej tul itz'je tnejil tal, a q'a, a otaqxi tz'ok tz'aq. Ex ok tq'o'n tb'i Jesú.^g

Tej kypon aj nab'l q'olb'ilte Jesú

2 ¹Antza itz'je Jesú tojjo tal tnam Belén, toj tx'otx' te Judey, tej toktaq Herodes te nmaq kawil tojjo tx'otx' anetzi'n. I kanin tojjo tnam Jerusalén junjun ichin aj nab'lqe, tzajninqe toj tjawitz q'ij, ²ex xi kyqanin: ¿Ja'tzin ta' nmaq kawil kye xjal aj Judiy, a ma tz'itz'je? Qu'n ma qli'y tche'w te tqanil tojjo qtx'otx'a toj tjawitz q'ij, ex ma qo tzaja tzalu'n tu'n qk'ulin twutz.

³Atzaj te' tb'inte Herodes, a nmaq kawil, b'e'x najx tnab'l kyuk'a tkyaqilxjal toj Jerusalén. ⁴Tu'npetsi'n, b'e'x i tzaj ttxko'n kykyaqil kynejil pale exqetz'i'n xnaq'tzil ti'j tkawb'il aj Judiy, ex xi tqanin kye: ¿Ja'tzin tu'n titz'jetaq Crist?

⁵Aye nejinel kyxol aj Judiy xi kytzaq'win: Toj tnam Belén toj tx'otx' Judey, chi chi!. Qu'n ikytzi'n kyi jtz'ib'in yolil Tyol Dios ojtxe. Chi' kyjalu'n:

⁶Ante Belén, toj ttx'otx' Judá, nya tal mu'x tnam te kyxol tkyaqil nmaq tnam kye aj Judiy.

Qu'n toja, k-elitze jun tnejil, a k-okil ka'yinte Ntanima, aye' aj Israel, tze'nku jun kyik'lle.^h

⁷Tu'npetsi'n, i tzaj ttxko'nte Herodes toj ewajil aye aj nab'l, ex xi tqanin alkyexix q'ij, tej kylonte che'w. ⁸Ex b'e'xsin i xi tchq'o'n tzmaxi Belén, ex xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y antza, ex kyxjelinxa wen ti'jjo tal ne'x. Ajtzin knet kyu'n, kysma'ntza tqanil we'y, tu'ntzin ex ikyx wejly' tu'n nxil'y k'ulil twutz.

⁹Tu'ntzi'n tyol Herodes, b'e'x i xi' aj nab'l. Atzin te' che'w, a kyli toj tjawitz q'ij, nejnintaq kwywutz ex tzmaxi we', tej tkanin tib'ajjo ja, ja' ta'taqjo tal k'wal.

¹⁰Tej kylonte aj nab'ljo che'w tkub' we', b'e'xsin i jaw tzalaj nimxix. ¹¹Atzaj te' kyokx tuja, kyli tal k'wal tuk'ax tnana, a Mariy, ex b'e'x i kub' meje k'ulil twutz. Ex xi kyoyin q'anpwaq, exsin storak ex jun k'ok'jsb'il, mir tb'i. ¹²Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj tyek'in Dios kye toj kwywutziky', tu'n mi chi meltz'aj ja' ta'taq Herodes. Tu'npetsi'n, tojxi junxil b'e i ajtz meltz'aj, tej kyajtz.

Tej kyxi' Jesú toj tx'otx' Egípto

¹³Tej kyajtz aj nab'l, jun t-angel qAjaw ok tyek'in tib' toj twutziky' Jse, ex xi tq'ma'n te: Kux jaw we'ksa. Chlentzjijy tal q'a tuk'ax tnana, ex kux che'xa toj tx'otx' Egípto, ex tenkja antza, tzmaxi' aj t-xi nq'ma'n tey. Qu'n kjyol Herodes ti'jjo tal q'a, tu'n tkub' b'yet.

¹⁴Tu'npetsi'n, b'e'x jaw we' Jse, ex xi tchle'n tal k'wal tuk'a toj qniky'in tuk'axjo tnana, tu'n kyxi' Egípto.

¹⁵Antza i tene, tzmaxi' tej tkyim Herodes. B'ant ikyjo, noq tu'n tjapi'n a tq'ma qAjaw tu'n yolil Tyol Dios ojtxe. Chi' kyjalu'n:

Tzmaxi Egípto, ktzajil ntxkon we' nk'walch.ⁱ

¹⁶Tej tel tniky' Herodes te, qa otaq kub' sb'u'n kyu'n aj nab'l, b'e'x tzaj tq'oj kyi'j. Ex b'e'x ex tq'o'n jun tkawb'il, tu'n kykub' b'yetjo jni' k'wal, a na'mtaq kyjapin te kab'e ab'q'e, aye' ite'taq toj

^d1:21 Lc. 1:31. ^e1:21 Sal. 130:8. ^f1:23 Is. 7:14. ^g1:25 Lc. 2:21. ^h2:6 Mi. 5:2. ⁱ2:15 Os. 11:1.

Belén ex kykyaqil kojb'il ti'jile, tze'nku otaq kyq'ma aj nab'l, qa otaq tz'itz'je jun nmaq kawil antza.¹⁷ Qu'n ikytzin japin b'ajjo, a kub' ttz'ib'in Jeremías, a yolil Tyol Dios ojtxe. Chi' kyjalu'n:

¹⁸ B'ijte jun tq'ajq'ojil wib'aj toj Ramá, tze'nku jun oq'il tuk'a nimx b'isb'ajil.

Nyakuj kyoq'il kykyaqil txub'aj aj Israel junx kyuk'a kyimnin ex kyuk'a itz'qe, nchi oq' kyi'j kyal, aye' i kub' b'yo'n, ex mix a'l ncchewsin te' kyk'u'j.^j

¹⁹ Me te' otaqxi kyim Herodes, jun t-angel qAjaw ok toj twutziky' Jse, tej atxtaq toj tx'otx' Egipto, ex tq'ma:

²⁰ iWe'ksa! Ex q'inxjy tal k'wal tuk'iy tuk'ax tnana. Ku tmeltz'ajia toj tx'otx' te Israel, qu'n ma chi kyimjo aye kyajtaq tu'n tkub' kyb'yō'n tal k'wal.

²¹ Ex b'e'x jaw we'ks Jse; xi ti'n tal k'wal tuk'a tuk'ax tnana tzmax toj tx'otx' te Israel. ²² Me te' tb'inte Jse, qa ataq Arquelao, a tk'wal qtzan Herodes, toktaq te kawil te t-xel qtzan ttata toj tx'otx' te Judey, mix xa'yil, qu'n b'e'x xob' tu'n t-xi' antza. Me toj juntl wutziky' ok q'ma'ne te, tu'n t-xi' toj tx'otx' te Galiley. ²³ Atzaj te' tkanin antza, b'e'x i xi' najal toj tnam Nazaret toj tx'otx' te Galiley,^k tu'ntzin tjapin b'ajjo a kyq'ma yolil Tyol Dios ojtxe, qa tu'n toktaq tb'i Jesús, Aj Nazaret.

Ajo tyol Juan, a Jawsil A'
(*Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28*)

3 ¹Tb'ajlinxi' ila' ab'q'e, ul Juan, a Jawsil A', tojo tzqij tx'otx', ja' ntí' kynajb'ilxjal toj, tojx ttx'otx' Judey. Me b'e'x i xi' nim xjal b'ilte, qu'n nyolintaq Juan ti'j Tyol Dios, ²ex ntq'ma'ntaq: Ku tajtz ti'j kyanmi'n, qu'n a Tkawb'il Dios toj kya'j kyja tul laq'e.^l

³ Ante' Juan lu'n a kub' ttz'ib'in Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'mante kyjalu'n:

Ex b'ijte tq'ajq'ojil twi' jun a'la kujxix wen tojjo tzqij tx'otx',

ja' ntí'ye kynajb'ilxjal toj. Chi' kyjalu'n:

Kyb'inchima kyib'a twutzjo tAjaw Tkyaqil.

Kyq'onx kyanmi'n te, qu'n ch'ix tul tzalu'n twutz tx'otx'.^m

⁴ Atzin t-xb'alín Juan noq tsmal jun wiq txuk, kamey tb'i, tuk'a tk'alb'il tal ttx'aqin tz'u'n, tze'nku kyxb'alin yaj.ⁿ Ex atzin twa n-oktaq, noq txuk tze'nqeku' txanin, ex ta'l aq toj k'ul. ⁵ Ex nimxjal toj tnam te Jerusalén nche'xtaq b'ilte, exqetz'i'n toj tx'otx' te Judey ex tk'atz Nim A' Jordán. ⁶ Me ayetzi'n jatz kypa'n kyil twutz Dios, b'e'x i kux tq'o'n Juan toj nim a', te jawsb'il a'.

⁷ Me atzaj te' tok tka'yin Juan nimtaq xjal kykol Parisey ex Sadusey nchi ultaq, tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a', b'e'x xi tq'ma'n kye: Nti'x kye' kyajb'in, ikyqexji'y tze'nku jun ch'uq ma' kan. ⁸ Ma noqtzin tu'n aj kyku'xa toj a', ok kchi kletili'y te tkawb'il Dios kujxix wen, a ch'ix tul kanin kyib'aja?^o ⁹ Qu'n ojtzqi'n kyu'n kykyaqilxjal, qa axjo kyb'inchb'i'n nyek'inte qa na'm tajtz ti'j kyanmi'n. ⁹ Tze'ntzin tten nkub' kyb'isintza, qa aku chi kleta noq tu'n Judiyqi'y, a tyajil qtzan Abraham, ex nya tu'n tajtz ti'j kyanmi'n? Tu'npetz'i'n, kxel nq'ma'n kye'y, noqpetzin at kolb'iltz ikyjo, majqexpertla kye' ab'j lu'n, aku chi ok tq'o'n Dios te tyajil Abraham, tu'n kyklet.^p ¹⁰ Tu'npetz'i'n, ch'ix tul tkawb'il Dios kujxix kyib'aj kykyaqiljo aye' kyky'e' tu'n tajtz ti'j kyanmin, ikyxjo tze'nku tajaw jun wi' tze kjawil ttx'emín, qa ntí' twutz n-el. Ex a tze, a ntí' tajb'in, k-okix toj q'aql; ikyxtzin kchi tenb'ilaji'y, qa mi s-ajtz ti'j kyanmi'n.^q ¹¹ Me metzin we' nchi kux nq'o'nxjal toj a', te jawsb'il a', te jun yek'b'il qa ma tz'ajtz ti'j kyanmin. Me ante tzu'l wi'jxi'y nya noq o'kx tu'n kyku'xxjal tu'n toj a', te jawsb'il a', qala' kxel tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin te jun majx te patb'il jni' il toj. Qu'n at nimxixtl tipin tze'nku we', nipela at wokli'n tu'n woka te

^j2:18 Jer. 31:15. ^k2:23 Lc. 2:39. ^l3:2 Dan. 2:44; Mt. 4:17; Mr. 1:15. ^m3:3 Is. 40:3. ⁿ3:4 2Re. 1:8. ^o3:7 Mt. 12:34; 23:33. ^p3:9 Jn. 8:33. ^q3:10 Mt. 7:19.

taq'nil. ¹²Qu'n lu' Kawil kkawil kyib'aj xjal tze'nku jun aj triyil, a q'i'n ma nim tze toj tq'ob' te xtulb'il triy. Ex k-elix tpa'n kykyaqilxjal wen kyxoljo nya wen, ikyxjo tze'nku jun xjal aj t-xtulin triy, ex k-elil tpa'n paj ti'. Ex kchi xel tk'le'n nimil toj kya'j tze'nku tu'n tkux tk'u'n triy toj ttx'utx!. Me ayetzi'n nya nimil, ikyxjo tze'nku paj, ok kchi k'wel tpatin tuk'a q'aq', a mixla k-yupjilx.

Tej tku'x Jesú斯 toj nim a' te jawsb'il a'
(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³Kyojo q'ij anetzi'n, etz Jesú斯 toj tx'otx' te Galiley, tu'n tpon ttzi Nim A' Jordán, tu'n tku'x toj a' te jawsb'il a' tu'n Juan tojxjo nim a!. ¹⁴Me tky'e'taq Juan tu'n tku'x Jesú斯 toj a', te jawsb'il a', ex xi tq'ma'n te: Ayintla we' tu'n nkux tq'o'n toj nim a' te jawsb'il a', te jun yek'b'il qa ayi'n ma tz'ajtz til' wanmi'n. Me atzin te!, nti' te til. ¿Qalatzin' taja tu'n tku'xa toj a!?

¹⁵Me ante Jesú斯 xi tq'ma'n te: Qb'inchinku ja'lin, qu'n ilxix ti'j tu'n tb'ant qu'n, tze'nkuxjo tkyaqiljo taj qMan.

Ex b'e'x xi ttziyin Juan.

¹⁶Atzaj te' tjatz Jesú斯 toj a!, b'e'x xi jaqpaj kya'j, ex xi tka'yin T-xew Dios, a Xewb'aj Xjan, kya'laq tku'tz tze'nku jun palom, ex kub' ten tib'aj. ¹⁷Ex q'ajq'ojin jun yol toj kya'j. Chi' kyajalu'n: Axipen weji'y Nk'wal k'u'jlin wu'n, a o jaw nsk'o'n.

Ok Jesú斯 toj joyb'il tu'n tajaw il
(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

4 ¹Tb'ajlinxi' ikyjo, xi' Jesú斯 tu'n tkujil Xewb'aj Xjan tzma tojo tzqij tx'otx!, ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj, tu'n tok toj joyb'il ti'j tu'n tajaw il, qu'n tjoy tajaw il ttxolil, tu'n tel tiky'in Jesú斯 tkawb'il tMan.^{s 2}Otaq kub' tpa'n Jesú斯 wa'yaj ka'wnaq q'ij ex ka'wnaq qnoky'in, tu'n tna'n Dios. Tu'npetzi'n, tzaj wa'yaj ti'. ³Tej tok tka'yin tajaw il ikyjo, tzaj laq'e tk'atz, tu'n tok tniky'b'in toklin,

exsin xi tq'ma'n te: Qa K'wa'l'b'ajxixta te Dios, q'manxa kye ab'j lo, tu'n kyok te wab'j, qu'n manyor wa'yajx ti'ja.

⁴Me xi ttzaq'win Jesú斯: Kyij tz'ib'in toj Tyol Dios, qa nya noq o'kx tu'n wab'j k-anq'ile texjal; qala' ex tu'n tkyaqiljo yol, a n-etz toj ttzi Dios.^t

⁵Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi ti'n tajaw il Jesú斯 toj xjan tnam te Jerusalén. Jax tk'le'n tzmax toj tjuch'iljo tnejl ja te na'b'l Dios, a nimxix twe!. ⁶Ex xi tq'ma'n te: Qa K'wa'l'b'ajxixta te Dios, xo'nkuxsin tib'tza, tu'n tkupin tzmax twutz tx'otx!, qu'n ikytzi'n ntq'ma'n Tyol Dios kyajlu'n:

Kchi tajjal tsma'n Dios t-angel te kloltiy.
Ex kjawil q'i'n kyu'n toj kyq'ob', tu'ntzintla mi ky'ixb'i'y twi' ab'j.^u

⁷Me xi ttzaq'win Jesú斯: Ex ikyxjo ntq'ma'n toj Tyol Dios kyajlu'n: Mi tz'ok tq'onjiy qAjaw, a tDiosa toj joyb'il ti'jch.^v

⁸Ex juntl majl, xi ti'n tajaw il Jesú斯 tib'aj jun wutz, ma nimxix twe!, ex xi tyek'in tajaw il tkyaqil tnam twutz tx'otx! te, ex tkyaqiljo q'inimil toj.

⁹Exsin xi tq'ma'ntz: Kxel nq'o'n tkyaqiljo jni' chi' tey, qa ma kub' meje'y k'ulil nwutzat.

¹⁰Me ante Jesú斯 xi ttzaq'win: Laq'exa nk'atza, ay, satanás, a tajaw il, qu'n ikytzin ntq'ma'n toj Tyol Dios: K'uli'n o'kx twutz qAjaw, a tDiosa, ex noq te, tu'n tajb'inich.

¹¹Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x el tpa'n tajaw il tib' ti'j Jesú斯. Ex b'e'x i ul junjun angel mojilte.

Tej t-xi xkye taq'in Jesú斯 toj tx'otx' te Galiley
(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹²Tej tb'inte Jesú斯, qa otaq kux jpu'n Juan, a Jawsil A!, toj tze, b'e'x xi' toj tx'otx' Galiley.^x ¹³Me mix kyjaye tene toj tnam Nazaret, qala' b'e'x xi' toj juntl tnam toj tx'otx' te Galiley, Capernaum tb'i, jun tnam nqayin ta' ttzi nijab!, toj tx'otx!, a xi q'on kye tyajil qtzan Zabulón

^r3:17 Is. 42:1; Mt. 12:18; 17:5; Mr. 9:7; Lc. 9:35. ^s4:1 Eb. 4:15. ^t4:4 Deu. 8:3. ^u4:6 Sal. 91:12.

^v4:7 Deu. 6:16. ^w4:10 Deu. 6:13. ^x4:12 Mr. 6:17; Lc. 3:19-20.

ex te qtzan Neftalí, aye' tk'wal qtzan Israel.^y ¹⁴B'ajjo ikyjo, noq tu'n tjapin b'ajjo a kub' ttz'ib'in Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

¹⁵Ay, ttx'otx' Zabulón, ex te Neftalí, a tk'atz Nim A' Jordán, ex jni'qe ite'k ttziyile ttxuyil a' tojx tx'otx' te Galiley, ja' najleqe xjal nya Judiyqe.

¹⁶Aye' xjal tojjo tx'otx' lo ite'taq toj qxopin toj kyanmin, me o kyli jun nim tqan tzaj.^z Ex aye' najleqe tojjo tx'otx', a iky'in kyu'n'xjal ex te kyiminch, qu'n nyakuj nti'taq kyoklin. Me atzi'n ja'llin, ma kyli jun nim spiky'in, ex jun tqan tzaj, a tzunx nqopinx.

¹⁷Atixxi's ttzaj xkye taq'in Jesús, tu'n tyolin Tyol Dios, ex xi tq'ma'n: Ku tajtz ti'j kyanmi'n,^a ex ku kymeltz'aja tuk'a qMan Dios, qu'n a Tkawb'il Dios toj kya'j ma tzaj laq'e.^b

Tej kytzaj ttxko'n Jesús kyaje ichin nchi kyiixtaq
(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸Nb'ettaq Jesús ttzi Nijab' te Galiley, tej t-xi tka'yin kab'e kyi'xil, kytic' in kyi'b!. Ataqtzi'n jun, Simun, a toktaq juntl tb'i Pegr, junx tuk'a titz'in, Andrés. Tzmataq nkux kyo'o'n kypa toj a' te tzuyb'il kyi'x, ¹⁹xi tq'ma'n Jesús kye: Chi lipeka wi'ja. Qu'n ayetzin kye' nchi chmo'n kyi'x ja'llin, me kchi xel nxnaq'tzi'n tze'n tten tu'n tb'ant kychmo'n xjal tu'n kyklet.

²⁰Jun paqx, kyij kytzaqpi'n kypa te tzuyb'il kyi'x, ex i xi lipe ti'j.

²¹Tej kyxí laq'e ch'intl, i xi tka'yin Jesús kab'etl xjal kytic' in kyi'b!, aye' Jacob, a toktaq juntl tb'i Santyaw, tuk'ax titz'in, Juan, tk'walqe Zebedey. It'e'kxtaq toj jun bark tuk'ax kytata nchi slepintaq kypa te tzuyb'il kyi'x. I tzaj ttxko'n Jesús, ²²ex b'e'x kyij kytzaqpi'n kybark tuk'ax kytata, ex b'e'x i ok lipe ti'j.

^y4:13 Jn. 2:12. ^z4:16 Is. 9:1-2. ^a4:17 Mt. 3:2. ^b4:17 Dan. 2:44. ^c4:23 Mt. 9:35; Mr. 1:39. ^d5:4 Is. 61:2. ^e5:5 Sal. 37:11. ^f5:8 Sal. 24:4.

Tej t-xnaq'tzin Jesús nimku xjal
(Lc. 6:17-19)

²³Nb'ettaq Jesús toj tkyaqil tx'otx' te Galiley, ex nxnaq'tzintaq kyojile junjun tnam antza kyojjo mu'x ja te kyna'b'l aj Judiy Dios. Nyolintaq Tb'anil Tqanil ti'j Tkawb'il Dios, ex nq'anintaq tkyaqil wiq yab'il, a otaq tz'ok lemtz'aj kyi'jxjal.^c

²⁴El tqanil Jesús toj tkyaqil tx'otx' te Siria, ex i b'aj tzaj kyi'nxjal kyyab' tuk'a noq ti'chaqku yab'il, ex noq ti'chaqku kyiixk'oj, exqetzi'n tzyu'ntaq kyanmin tu'n taq'nil tajaw il, exqetzi'n ntzajtaq nlu'lín kyi'j, ex jni' qe kox; ex b'e'x i el we' tu'n Jesús. ²⁵Nimx txqan xjal ok lipe ti'j Jesús toj tx'otx' te Galiley, te tx'otx' Decápolis, te Jerusalén, te tkyaqil tx'otx' te Judey, ex kyoj tx'otx' jlajxi Nim A' Jordán.

Tej tyolin Jesús twi' wutz
(Lc. 6:20-23)

⁵ ¹Tej tok tka'yin Jesús txqan xjal otaq chmet ti'j, b'e'x jax twi' wutz, ex kub' qe antza. Me awotzi'n, a t-xnaq'tzb'in, b'e'x o xi laq'e'y tk'atz, ex ok qtxolin qib'a ti'j. ²Ex ok ten Jesús xnaq'tzil, ex tq'ma:

³Ky'iwlinqexijo aye' nkyna'n toj kyanmin qa atx taj toj kychwinqil, qu'n at kyoklin ti'j Tkawb'il Dios toj kya'j.

⁴Ky'iwlinqexijo aye' nkyna'n b'is toj kyanmin, qu'n axte Dios ktzajil q'uqb'in te kyk'u'j.^d

⁵Ky'iwlinqexijo aye' o tz'ajtz ti'j kyanmin, qu'n kchi najal tojjo tx'otx', a o tzaj ttziyin Dios kye.^e

⁶Ky'iwlinqexijo aye' kyajxix tu'n kyb'inchin a taj qMan Dios, qu'n axte Dios ktzajil oninkyte tu'n tb'ant kyu'n.

⁷Ky'iwlinqexijo aye' nq'aq'in kyi'ul'j kyi'jjo txqantl, qu'n axte Dios ktzajil q'aq'in tk'u'j kyi'j.

⁸Ky'iwlinqexijo aye' o txjet il toj kyanmin, qu'n ok kyla'b'il Dios toj kya'j.^f

⁹Ky'iwlinqexixjo aye' tok tilil kyu'n, tu'n kymujb'in texjal kyib' kyxolile, qu'n axte Dios k-okil q'onete kyb'i te k'walb'aj.

¹⁰Ky'iwlinqexixjo aye' n-iky'x yajb'il kyu'n, noq tu'n nkub' kyb'inchin a tz'aqle, a tze'nku taj Dios, qu'n at kyoklin ti'j Tkawb'il Dios toj kya'j.^g

¹¹Ky'iwlinqexix kye', qa ma chi xo'nxjal yol kyi'ja, ex qa ma tziky'x yajb'il kyu'n, ex tkyaqil nya b'a'n, a kjawil b'ant kyu'nxjal kyi'ja, noq tu'n npaja.^h ¹²Qa ma tziky'x kyu'n, chi tze'jixa, ex chi tzalajxa, qu'n ktzajil tq'o'n Dios nim t-xel kye'y toj kya'j, tze'nku xi tq'o'n kye yolil Tyol Dios ojtxe, tu'n nim iky'x kyu'n tze'nku' kye' ja'lin.ⁱ

Ma qo ok te atz'in ex te spiky'in te twutz tx'otx'
(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³Ayetzin kye' ma chi oka tze'nku atz'in te twutz tx'otx', tu'n mi naje toj il. Qu'n qa ma tz'el naj tpitz'mejil atz'in, nlay b'ant tu'n tel pitz'mejix juntl majl, qu'n nti'xla tajb'in, qala' noq tu'n tex xo'yit, ex tu'n kyjax we'xjal tib'aj. Tu'ntzintzjo, kyka'yinkxix kyib'a, tu'n mi naje a at toj kyanmi'n.

¹⁴Ex ma chi oka tze'nku spiky'in te twutz tx'otx', tze'nku jun tnam tokx twi' wutz nlay b'ant tewit.^j ¹⁵Ex nlay b'ant tu'n tok txqet jun tzaj, exsin tu'n tokx ewitl tjaq' jun kax; qala' il ti'j tu'n tjax tib'aj xtankol', tu'ntzin tspiky'lemix tkyaqil tuja tu'n.^k ¹⁶Ikytzin kyeji'y, kyyek'ima kynimb'ilala kywutzxjal, tze'nku spiky'in, tu'ntzin aj tok kyka'yin xjaljo kyb'inchb'i'n tb'anilx, ex kjawil kynimsin tb'i qMan Dios toj kya'j.^l

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tyab' wib'aj

¹⁷Mi kub' kyximi'n qa ma chin ula yupil te' tkawb'il Moisés exqetzin' kyxnaq'tzb'in yolil Tyol Dios ojtxe. Qu'n nya ma chin ula yupilte tkyaqiljo lu'n, qala' tu'n tjinap wu'n tkyaqil t-xilin.

¹⁸Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, nlay najjo kawb'il lo, nipela jun tal netz' yol

ti'j, ajxi tjinap b'aj tkyaqil t-xim Dios, ex ajxi tiky' kya'j ex tx'otx'.^m ¹⁹Tu'npetzi'n, altzin kye jun ma tziky' tib'ajjo kawb'il, exla qa noq jun tal mu'x yol toj twutz, mo qa ma txi tq'ma'nj kye txqantl, tu'n mi kub' nimite ch'in, ex tal mu'x k-esb'ajila toj kya'j. Me ante', a jatin b'aj tu'n tkyaqilx, ex qa ma txi tq'ma'n kye txqantl qa il ti'j tu'n tjinap b'aj tkyaqil, ex aj tkanin toj Tkawb'il Dios toj kya'j, k-okil q'o'n te nim toklin.

²⁰Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, mi chi oka tze'nku kye Parisey exqetzin' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, a o'kx kyajjo tu'n tjinap kyu'n kywutzxjal, me noq tuk'a tka'min kyk'u'j nkub' kyb'inchine. Qu'n qa mix jatin kyu'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n, mi chi okxa toj Tkawb'il Dios toj kya'j.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tyab' wib'aj
(Lc. 12:57-59)

²¹Qu'n b'l'i'n kyu'n ti' q'umj kye ojtxe qxe'chil: Mi chi b'iyi'n,ⁿ qu'n qa ma b'iyin, at til twutz kawb'il te twutz tx'otx!. ²²Me metzin we' kxel nq'ma'n kye'y, ankye' noqx q'oj kxel taq'nin tuk'a tuk'a, at til twutz kawb'il. Ex ankye' k-okil lipin yisol tuk'a, at til twutz tnejil kawb'il. Ex ankye' kxel tq'ma'n te tuk'a: Nti' tnab'l, kxe'l toj q'aq' te jun majx.

²³Tu'npetzi'n, qa taja tu'n t-xi'y q'ol jun toyaja toj ja te na'b'l Dios, ex aj tpon, me qa akux s-ul toj tk'u'ja, qa at jun tq'oya tuk'a jun tuk'iy, ²⁴mi txi'y q'ol toyaja nej; qala' nej, ku txi'y kub'sil twutza te tuk'iy, tu'n tkub' tnajsin tila. Ex ajtzin kykyija toj wen tuk'a, kuxpin txi'tza q'ol toyaja.

²⁵Ikytzin, qa at jun taj tu'n t-xi' patil tey twutz kawil, q'onka tilil, tu'n tkyija toj wen tuk'a axsa toj b'e, tu'ntzin mi txi q'i'n tu'n twutz kawil. Qu'n qa mina, kxel q'o'n toj kyq'ob' xq'uqil, tu'n tkux jpu'n toj tze. ²⁶Twutzxix kxel nq'ma'n tey, nlay tz'etza antza tzmaxi' aj tchjet tkyaqil tk'asa.

^g5:10 1Pe. 3:14. ^h5:11 1Pe. 4:14. ⁱ5:12 2Cr. 36:16; Kyb'i. 7:52. ^j5:14 Jn. 8:12; 9:5. ^k5:15 Mr. 4:21; Lc. 8:16; 11:33. ^l5:16 1Pe. 2:12. ^m5:18 Lc. 16:17. ⁿ5:21 Ex. 20:13; Deu. 5:17.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo ky'a'jin

²⁷O kyb'l'i'y ajo q'umle kye ojtxe qxe'chil: Mi chi ky'a'jl'i'nch.^o ²⁸Me metzin we' kxel nq'ma'n kye'y, ankye' qa ma txa tka'yin jun qya, ex qa ma pon tk'u'j ti'l, ma b'inchin aj pajil tuk'a toj tanmin twutz Dios.

²⁹Tu'npetzi'n, wenitla tu'n tjatz kyi'n toj kyanmi'n tkyaqiljo, a nxi q'l'in kye'y toj il. Ikytzil'n, noqit qa tu'n tpaj kwywutza aku chi kub' tz'aqiy toj il, kyimitza, ex kyxomixa najchaq. Qu'n wenitla tu'n tnaj jun tnej kyxmilila, tze'nku tu'n kyxil' kyxmilila tkyaqil toj q'aq' te jun majx, aj kkyima.^p ³⁰Ex qa noq tu'n kyman q'ob'a, aku chi kub' tz'aqiy toj il, kytix'emimila, ex kyxomixa najchaq. Qu'n wenitla tu'n tnaj jun tnej kyxmilila, tze'nku tu'n kyxil' kyxmilila tkyaqil toj q'aq' te jun majx.^q

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo kypa'b'l kyib'xjal

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹Ex ikyx o q'umle ojtxe: Qa at jun xkub' tpa'n tib' tuk'a t-xu'jil, il ti'l nej tu'n tb'ant jun u'j kyxol, qa o chi pa'yit.^r ³²Me metzin we' kxel nq'ma'n, qa at jun ichin xkub' tpa'n tib' tuk'a t-xu'jil noq kukxjo, ex nya tu'n ma kub' tz'aq t-xu'jil toj ky'a'jin, tu'n tpaj k-okile' t-xu'jil te aj ky'a'jl, aj tok meje tuk'a juntl ichin. Ex ankye' ichin, k-okil meje tuk'a qya, a otaq tz'el lajo'n, ex ikyxjo, k-okil aj ky'a'jl, qu'n twutz Dios, nya ma pa'yitjo qya tuk'a tnejl tchmil.^s

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo qyoł

³³Ex ikyxjo, o kyb'l'i'y a q'umle kye ojtxe qxe'chil, qa il ti'l tu'n tb'ajx kyyola, aj qa ma tzaj kytiko'n tb'i Dios toj.^t

³⁴Me metzin we' kxel nq'ma'n: Mi tzaj kytiko'n tb'i jun a'la mo tb'i jun ti' toj kyyola;^u tze'nku tb'i kya'j, qu'n atzin tq'uqb'il Diosjo;^v ³⁵mo tb'i tx'otx', qu'n

ax Dios nkawin tib'aj;^w exjo tb'i tnam Jerusalén, qu'n atzin Ttanim Diosjo, a Nmaq Kawil.^x ³⁶Ex mi kub' kyyq'ma'n jun kyyola, ti'l tsaql kyywi'y, qu'n nlay saqix mo q'aqix jun tsmal kyywi'y kyu'nxa. ³⁷Qala' chi yolinxa twutzx qa twutzx, ex qa mina, minax. Qu'n atzi'n nkub' kyyq'ma'n tb'i a'lchaqku kye toj kyyola, tu'n tajaw iljo ikyjo.

T-xnaq'tzb'il Jesús tu'n mi xelsitjo nya wen

(Lc. 6:29-30)

³⁸B'i'n kyu'n qa q'umle ojtxe, qa ma tz'etz jun kwywutza tu'n jun xjal, il ti'l tu'n tetzjo texjal; ex qa ma tz'etz kyste'y tu'n jun xjal, ex il ti'l tu'n tetzjo texjal kyu'n.^y ³⁹Me metzin we' kxel nq'ma'n kye'y, qa at jun xjal s-ok lipin kyi'ja, mi tz'ok kyyq'o'n t-xel, expe qa ma tz'ok laqtz'in jun plaj kytzi'y, kymeltz'inxji'y jun plajtl. ⁴⁰Ex qa at jun s-ok tstz'i'l minte tkamix kyi'ja, ex chex q'l'in twutz kawil tu'n tpajjo ikyjo, kyyq'onxa te, expe qa majxjo kychaketa kykotpinxa. ⁴¹Ex qa ma tz'ok q'o'n il kyi'ja, tu'n t-xi kyiqin jun iqtz toj niky'jin ajlab', majx kyiqinxa toj juntl ajlab'. ⁴²Chi oka so'j tuk'a tkyaqil, ex mi chi oka nya so'j tuk'a xjal, a nti' at te.

T-xnaq'tzb'il Jesús tu'n kyok qk'u'jli'n a nchi jaw tu'n kyyq'o'j q'i'j

(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³Ex ikyxjo, b'i'n kyu'n tze'n q'umle kyu'n xjal ojtxe: Kyk'u'jlinqekjil' y kyyuk'li'y,^z ex kyi'jlinqemilji'y aye' nchi jaw, tu'n kyyq'o'j kyi'ja. ⁴⁴Me metzin we' kxel nq'ma'n: Tenx tq'aq'l'ib' il kyk'u'ja kyi'jjo nchi q'ojin kyi'ja; ex chi na'n Dios kyi'jjo nchi yasin kyi'ja. ⁴⁵Qu'n k'walb'aqjexixa te kytati'y, a at toj kya'l. Qu'n ate ntzaj q'onte q'ij kyi'b'ajjo wen ex kyi'b'ajjo mina; ex n-etx q'onte jb'al kyi'b'ajjo o chi nimin ti'l exqetzil'n b'inchil il. ⁴⁶Qu'n qa o'kqex nchi ok

^o5:27 Ex. 20:14; Deu. 5:18. ^p5:29 Mt. 18:9; Mr. 9:47. ^q5:30 Mt. 18:8; Mr. 9:43. ^r5:31 Deu. 24:1-4; Mt. 19:7; Mr. 10:4. ^s5:32 Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18; 1Co. 7:10-11. ^t5:33 Lv. 19:12; Num. 30:2; Deu. 23:21. ^u5:34 Sant. 5:12. ^v5:34 Is. 66:1; Mt. 23:18-22. ^w5:35 Is. 66:1. ^x5:35 Sal. 48:1-2. ^y5:38 Ex. 21:22-25; Lv. 24:19-20; Deu. 19:21. ^z5:43 Lv. 19:18.

kyk' u'jlinji'y aye k'u'jlinqi'y kyu'n, ^cMa atpela jun oyaj kye'y toj kya'l? Qu'n ikypen kye peyil pwaq ex jni' aj il nb'ant kyu'n. ⁴⁷Ex qa o'kqxex xi ok kyd'olb'inji'y aye nimil, ^dTi'tzin ch'in wen nb'ant kyu'n ikyjo? Qu'n ikypen kye xjaljo nb'ant kyu'n, aye' nya ojtzqi'n Dios kyu'n. ⁴⁸Tu'npetzi'n, chi okxa tz'aqle, tze'nku' te kyTati'y toj kya'l tz'aqlexix te!.^a

**T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo
qb'inchb'in tb'anilx**

6 ¹Kyka'yink kyib'a; mi kub'
kyyek'i'n kynimb'il akywutzzjal,
noq tu'n kyjawku ka'yraj kyi'ja.^b Qu'n qa
ma kub' kyb'inchi'n ikyjo, nlay tzaj q'o'n
jun oyaj kye'y tu'n qMan at toj kya'.
²Tu'npetzi'n, aj qa ma chi oni'n kyi'jjo
nti'x ch'in at kye, mi kub' kyb'inchi'n
noq tu'n telku kyqanila kyxolilexjal,
tze'nku nb'ant kyu'n xmiletz!, aye'
nimsil kyib', kyojile' ja te k'ulb'il ex
kyxolile' tnam, noq tu'n tkub' kyyolinku
xjal qa tb'anilqex. Twutzx kxel nq'ma'n
kye'y, qa kyinxla ch'in chojb'iljo ktzajil
q'o'n ti'j. ³⁻⁴Qala', aj t-xi kyq'o'n jun
onb'il kye yaj, kyq'onxa toj ewajil,
tu'ntzin mix a'l jun aku lonte, mixpela
jun kyuk'axixa kb'ilte. Qu'n a te qMan
Dios, a nka'yin kyi'ja toj ewajil, ktzajil
q'onte t-xel kye'y ti'jjo lo.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo na'j Dios

(Lc. 11:2-4)

⁵Ex aj kyna'n Dios, mi chi oka tze'n
kye xmiletz!, a wa'lqenaj nchi na'n Dios
toj ja te k'ulb'il ex toj xky'ich b'e toj
tnam, noq tu'n kyokku ka'yin kyu'n xjal,
ex tu'n kyjaw nimsin.^c Me twutzxix kxel
nq'ma'n kye'y, qa ti'jjo ikyjo, kyinxla
ch'in chojb'iljo ti'j. ⁶Qala', aj kyna'n Dios,
ku kyokxa tuja, ex kyjpumitz kyja'y.
Exsin kux chi na'ntza Dios kyjunala toj
ewajil, qu'n ate Dios nka'yin kyi'ja toj
ewajil, ex ax ktzajil q'o'nte chojb'il kye'y
ti'j. ⁷Ex aj kyok ten na'll Dios, nya noq
ti'chaqku kchi okil ten q'malte, tze'nku

nb'ant kyu'n xjal, a nya ojtzqi'n Dios
kyu'n. Qu'n toj kywutz, nyakuj noq tu'n
ikyjo, kchi tzajil b'i'n tu'n Dios; qala'
tuk'ax jun jte' yol, me qa nkyna'n toj
kyanmi'n. ⁸Mitzin chi oka tze'nqeku'
xjal xmiletz! anetz'i'n, qu'n noqtzin
chi oktza tze'nqe nya nimil. Qu'n ex
ojtzqi'n'l te kyMan tu'n, na'mxtaq txi
kyqani'n alkye nti' kye'y.

⁹Tu'npetzi'n, iky chi na'l Diosji'y
kyjalu'n:

Ay qMan Dios, ate toj kya', noqit
tz'e'l kyniky'xjal qa xjanxixjo tb'iy.

¹⁰Noqit tku'tzjo Tkawb'ilal tzalu'n
twutz tx'otx',
tu'ntzintla tb'antjo tajb'ilal tzalu'n,
tze'nkuxjo nb'ant toj kya'j.

¹¹Q'ontzjiy qwa'y nimxix te q'iij ja'lin.

¹²Ex najsimjiy qila, a o b'ant qu'n,
tze'nku qe', nkub' qnajsi'n kyilxjal
nchi b'inchin mib'in q'i'ja.

¹³Mi ttziyiy tu'n qkub' tz'aqa toj jun
joyb'il, aj ttzaj q'i'ja;
qala' qo tkloma toj tq'ob' tajaw il.
Qu'n tex te tkyaqil Tkawb'il, ex
nimx te tipin, ex jni' tqoptz'ajiyila
ja'lin, ex te jun majx.^d

¹⁴Qu'n qa ma kub' kynajsi'n kyiljo
nchi ok lipin kyi'ja, ex ikyxjo te qMan
Dios, a at toj kya', k'wel tnajsin kyila.^e

¹⁵Me qa mix kub' kynajsi'n kyiljo nchi
ok lipin kyi'ja, ex ikyxjo te qMan Dios,
mi kub' tnajsin kyila.^f

**T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo
tu'n qpa'n wa'yaj**

¹⁶Ajtzin tkub' kypa'n wa'yaj tu'n
kyna'n Diosa, mi kub' kyyek'i'n qa
nq'aq'in kyk'ulja, ex mi chi jaw b'isi'n,
tze'nku nb'ant kyu'n xmiletz!, aye' nimsil
kyib', noq tu'n telku kyniky'tzajil qa
nchi pa'n wa'yaj. Twutzx kxel nq'ma'n
kye'y, qa o'kx ch'in chojb'iljo ti'jjo lo.

¹⁷Qala', aj kypa'n wa'yaj tu'n kyna'n Dios,
kyb'inchiim kyib'a, kyttxjomil kywutz, ex
chi tze'ji'y, ¹⁸tu'ntzin mi tz'ele kyniky'xjal
kye'y, qa nchi pa'n wa'yaj; qala' o'kx
kyMa'n, ex ax ktzajil q'onte chojb'il kye'y.

^a5:48 Deu. 18:13. ^b6:1 Mt. 23:5. ^c6:5 Lc. 18:10-14. ^d6:13 1Cr. 29:11. ^e6:14 Mr. 11:25. ^f6:15 Mr. 11:26.

A qq'inimil toj kya'j
(Lc. 12:33-34)

¹⁹ Mi kub' kychmo'nji'y kyq'inimila tzalu'n twutz tx'otx', a ja' ta'ye pok' tu'n tyuch'j, ex ja'aku tz'oke jun ti' kyi'j, ex a ja'aku chi okxi ileq' elq'ilte.^g ²⁰ Qala' kychmomjil'y kyq'inimila toj kya'j, noq tu'n kyb'inchb'i'n b'a'n, tze'nku taj Dios, qu'n nlaypen kub' pok'ix te', nlay q'ayj, ex nlay tz'ex tu'n ileq'. ²¹ Qu'n ja' ta'yex kyq'inimila, axsa kxele lipeye kyanmi'n.^h

Ajo tzaj te qxmilil
(Lc. 11:34-36)

²² Ajo kywutza tze'nku jun tzaj te kyxmilila ex te kyanmi'n. Qa wen kywutza, at spiky'in toj kyanmi'n tu'n tel kyniky'a ti'j tkyaqiljo wen. ²³ Me qatzin ma txi kyq'o'n amb'il te kywutza noq tu'n kyka'yil'n ti'jjo nya wen, ex ikyxjo ok k-okil kyanmi'n te nya wen, ex toj qxopin. Mi qe kyk'u'ja ti'j jun kyanmi'n nya wen, qu'n kchi k'wel sb'u'n tu'n, tu'n kyxi q'l'n toj manyor qxopin.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo pwaq
(Lc. 16:13)

²⁴ Mix a'l jun aku tz'ajb'in te kab'e tajaw aq'untl. Qu'n k-elil ti'jli'n tnejil, ex k-okil tk'u'jli'n tkab'; mo k-okilj tz'aqle tuk'a tnejil, me b'e'x aku tz'el ti'jlinlo tkab!. Nlayx b'ant tu'n tokin te Dios ex te pwaq.ⁱ

Nchi ok tka'yinte Dios tk'wal
(Lc. 12:22-31)

²⁵ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, mi chi b'isi'n ti'j tze'n tten tu'n kyanq'i'n: Qa ti'j kywa'y mo ti'j kyk'wa'y, mo ti'j kyxb'ali'n. Ankye nej; a kywa'y mo a kychwinqlilja? Ex atzin kyxb'ali'n mo a kyxmililja? ²⁶ Qu'n kyka'yinqektzinjil'y tal pich' nchi lipin twutz kya'j; mi nchi awan, mi nchi k'u'n kyawal. Ma tzu'ntzin nchi kyim? Mina, qu'n a kyMa'n, a at toj kya'j, k'a'chilkye. Ma

nyatzin aye kye' nim kyoklin tze'nqeku' tal pich'? ²⁷ Qu'n mixpetzin tu'n chi ja meljtzta, Ma akutzin txi nimix toj kychwinqlilja nipela jun or?

²⁸ Ex tiq'u'n tzunx chi b'isinxia ti'j kyxb'ali'n? Kyka'yinktzi'n tze'n nchi ch'eye' jni' t-xmakil k'ul. Mina nchi aq'nin, ex mina nchi chub'in. ²⁹ Me kxel nq'ma'n kye'y, qa a qtzan nmaq kawil Salomón ojtxe, tuk'a tkyaqilj tq'inimil, s-ok tktxu'n tib' tuk'a t-xb'al'in tb'anilx wen, me mix kanine tqoptz'ajiyil t-xb'al'in, tze'n ka'yil'n jun tal t-xmakil k'ul.^j ³⁰ Qatzin qa nchi ok tktxu'n Diostzjo tal t-xmakil k'ul ikyjo, a loqe tzunx nchi milinx toj kojb'il ja'lin, me meljo nchi'j b'e'x kchi k'wel b'olj tu'n q'aq'; ^k Yajxsila kyetz? ³¹ Nyapela kchi okil ktxu'n kye' tu'n Dios? Qu'n qa noq o'kxtza nchi b'isini'y ti'jjo tkyaqiljo lo, antza nyek'ine qa noq tal ch'in kynimb'il.

³¹ Tu'ntzi'n, mi chi b'isi'n, ex mi kyq'ma'y: ³² Ti' kxel qwa'n, mo qa ti' kxel qk'wa'n, mo qa tze'n tten qxb'al'in tu'n tok? qa chi chiji'y. ³² Qu'n ayetzin kye' txqantl xjal, a nya nimil, nimx nchi jaw melj kye' ti'j tkyaqiljo lo. Me metzi'n kyetz, at jun kye' kyMan toj kya'j, a ojtzqi'n tu'n alkye atx taj kye'y. ³³ Tu'npetzi'n, kyjyomtzi'n Tkawb'il qMan toj kya'j te tnejil, ex kyb'inchinkujil'y a tz'aqle toj twutz, ex okpetzin ktzajil kyk'mo'ntza tkyaqiljo txqantl. ³⁴ Mi chi b'isin kye' ti'jjo nchi'j, qu'n nchi'jxi te', ex tex te' tkyaqiljo kb'ajil toj. Qu'n toj jun q'ij nimku aku b'aj.

Nya wen tu'n qok kawil ti'j tnimb'il juntl
(Lc. 6:37-38, 41-42)

7 ¹ Mi chi oka kawil kyib'aj kynimb'il txqantl, tu'ntzintla mi kawine Dios kyib'aja. ² Qu'n kchi okila toj xjelb'il tu'n nchi kawi'n kyib'aj txqantl. Atzi'n nuk'b'il lo ikytzi'n tze'n nchi milo'n kyi'j txqantl. Tu'ntzi'n, jni'x malb'il k-okil

^g 6:19 Sant. 5:2-3. ^h 6:21 Lc. 12:34. ⁱ 6:24 Lc. 16:13. ^j 6:29 1Re. 10:4-7; 2Cr. 9:3-6.

kyq'o'n kyi'j txqantl, ikyxjo k-okil kyi'ja tu'n Dios.^k ³⁻⁴Nya wen tu'n tyolb'i'n ti'j juntl, qu'n ikytzi'n tze'nku jun xjal tokx jun ma tij tze toj twutz, exsin tajtz tu'n tetz ti'n jun tal netz' tz'is toj twutz juntl tuk'a. ⁵Tze'ntzin tten tu'n t-xi tq'ma'n te termana: Yo'nkutzin nej, tu'n tetz wi'n tz'is toj twutz, ex mi na'n'l te tu'n, qa at jun ma tij tze tokx toj twutz? ⁶Xmiletz'a. Il ti'j tu'n tetz ti'njiy te nej a ma tij tze tokx toj twutz, tu'ntzin tlontejiy tal netz' tz'is tokx toj twutz termana.

⁶B'a'nqexa noq txi kyq'onji'y tumil, a tz'aqe twutz Dios, kye xjal, aye' noqx nchi yasin ti'j Tb'anil Tqanil, qu'n okla k-elil kyi'jlin kyyola, mo tze'nqeku' jun kuch nipela tu'n t-xi' jun q'inimil kye, noqaku b'aj kywa'b'in. Exaku chi tzaj meltz'aj kyi'ja tze'nku jun tx'u'j tx'yan.

Qo qanin, qo jyon, ex qo q'olb'in; qu'n ktzajil ttzaq'win Dios
(Lc. 6:31; 11:9-13)

⁷Qa ma txi kyqani'n, ktzajil tq'o'n Dios; qa ma chi jyo'n ti'jjo t-xilin tajb'il qMan, ex knetil kyu'n; ex qa ma txi kyq'olb'i'n toj kyna'l Diosa, ex ktzajil ttzaq'win kye'y. ⁸Qu'n alkye nqanin jun ti', ok k'metil tu'n; ex alkye nyo'nix, ok knetil tu'n; ex alkye nq'olb'in, ex ok ktzajil tzaq'win.

⁹Qu'n ¹⁰Ma akutzin txi kyq'o'n kye' jun ab'j te jun kyk'wala, qa ma tqanin twa? ¹⁰¹¹Mo txi kyq'o'n jun kan te, qa ma tqanin jun tchi' kyi'x? iMina! ¹¹Qu'n exla qa aj ilqi'y, me tililix ti'j kxel kyq'o'n jun tb'anil ti' te kyk'wala. ¹²Yajtzila' te kyMa'n at toj kya'j? ¹³Ma nlaypela tzaj tq'o'n jun tb'anil ti' kye', aye' nchi qanin ti'?

Jun t-xilin tumil tu'n Jesús tib'aj tkyaqiljo lo
(Lc. 6:31)

¹²Tu'npetzi'n, kyb'inchinkuji'y kyuk'a txqantl, a tze'nku kyaja tu'n tkub' kyb'inchin txqantl kyuk'iy. Qu'n a

nuk'b'il lo, ikyx t-xilin tojjo ojtxe kawb'il ex jni' kyyol yolil Tyol Dios ojtxe.

A tal much' tjpel ex tal much' b'e
(Lc. 13:24)

¹³Ku kyokxa tojjo tal tjpel b'e tal much' te chwinqil. Qu'n atzin ma tij tjpeljo ma tij b'e, tb'anilx wen toj kywutzxjal, ex ma nintz nb'aj b'et toj; me atzin b'e anetzi'n nqox ti'n toj najin. ¹⁴Me atzin tal much' tjpel exsin b'e tal much' nqox ti'n toj chwinqil te jun majx, ex nya ila' taj tu'n tb'et toj.

T-xnaq'tzb'in Jesús kyi'j kyb'inchb'inxjal
(Lc. 6:43-44)

¹⁵Kyka'yimtzin kyib'a kyejo sb'ul yol, aye' n-ok kyq'o'n kyib' te yolil Tyol Dios. N-ok kyq'o'n kyib' te nimil ex tal mutxin xjal wen, tze'nku jun tal rit; me toj kyanmin manyor xo'jqex. ¹⁶Me noq ti'jjo kyb'inchb'in k-elile kyniky'a kye, qu'n ikytzi'n tze'nku jun tze, n-el tniky'tzajil noq ti'jjo twutz. Qu'n nlay tz'el jun uv ti'j tqan tx'i'x; ex nlay tz'el jun iw noq ti'j jun tqan k'ul. ¹⁷Ikytzi'n tze'n jun tze, qa tb'anilx tze, ex tb'anilqe twutz chi elil te lob'j. Ex qa mina, nlay chi el twutz tb'anil. ¹⁸Qu'n jun tze wen, nlay tz'el twutz nya wen. Ex jun tze nya wen, nlay tz'el twutz wen. ¹⁹Qu'n tkyaqiljo tze, qa nya wen twutz s-el, kjawil tx'emit, ex k-okix toj q'aq!^l ²⁰Tu'npetzi'n, noq ti'jjo kyb'inchb'in, k-elile kyniky'a kye qa wen xjalqe mo minaj.^m

Nya qkyaqilx qo okix toj Tkawb'il Dios
(Lc. 13:25-27)

²¹Qu'n nya kykyaqiljo nkyq'ma'n we'y: WAJaw, wAJaw, kchi okix toj Tkawb'il Dios toj kya'j. Qala' okqexjo, aye' nkub' kyb'inchin a tajb'il nMa'n, a at toj kya'j.ⁿ ²²Qu'n aj tpon q'ij te pa'b'in twutz Dios, nimxjal kq'malte we'y: WAJaw, wAJaw, ma qo yolin qe ti'j tb'iy, ex tuk'a tipin tb'iy, i b'aj ex taq'nil tajaw il toj

^k7:2 Mr. 4:24. ^l7:19 Mt. 3:10; Lc. 3:9. ^m7:20 Mt. 12:33. ⁿ7:21 Lc. 6:46.

kyanminxjal qu'n; ex noq tuk'a tipin tb'iy, b'ante' nim techil tipi'n qu'n. ²³Ex oktzin kxel nq'mantza kye: Nya weqi'y. Chi laq'exa nk'atza, qu'n b'inchil ilqi'y.

Kab'e wiq tq'uqil qchwinqil
(Mr. 1:22; Lc. 6:47-49)

²⁴Tu'npetzi'n, kykyaqiljo nchi b'in nyola, ex nkub' kyb'inchin tze'nku nxi nq'ma'n, ikyqetz'i'n tze'nku jun xjal at tnab'l, a kux tq'o'n ab'j te tq'uqil tja, tej tjaw tb'inchin. ²⁵Tej ttzaj jb'al, ch'iy nim a' ti'jile, ex tzaj txqan kyq'iq' ti'j. Me mix yekchix, qu'n tu'n tjaw tq'uqil ab'j kujxix. ²⁶Me ayetzi'n nchi b'in ti'j nyola, ex mi nkub' kyb'inchin tze'nku nxi nq'ma'n, ikyqetz'i'n tze'nku jun xjal nti' tnab'l, a jaw tb'inchin tja tib'aj tz'awin. ²⁷Ex tej ttzaj txqan jb'al, ch'iy nim a' ti'jile, ex tzaj txqan kyq'iq' ti'j. B'e'x iky' pak'chaj, qu'n b'e'x el yulj tz'awin tjaq'.

²⁸Tb'ajlinxitzin tyolin Jesúso ikyjo, b'e'x i jaw ka'yraj xjal ti'jjo t-xnaqt'zb'il, ²⁹qu'n atzin t-xnaqt'zb'il tb'anilxix tuk'a tkyaqil toklin Dios, ex mikyxi' tze'n kyxnaqt'zb'il xnaq'tzil ti'j ojtxe tkawb'il Judiy.^p

**Tej tq'anit jun xjal tu'n Jesúso yab'taq
tu'n tx'a'k, a noq n-el lemimin**
(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

8 ¹Tej tmeltz'aj Jesúso twi' wutz, nimx txqan xjal ok lipe ti'j. ²Me tzaj laq'e jun ichin tk'atz Jesúso, yab'taq tu'n jun tx'a'k, a noq n-el lemimin. Ex kub' meje twutz Jesúso, ex xi tq'ma'n: WAjyaw, qa taja, b'a'n tu'n nkub' tq'ani'n tuk'a nyab'ilá.

³Noq ok tmiko'n Jesúso, ex xi tq'ma'n te: Waja. iB'e'x ma q'anita ja'lin!

Noq tej t-xi tq'ma'n Jesúso yol ikyjo, b'e'x q'anitkuz te jun majx.

⁴Ex xi tq'ma'ntl Jesúso te: B'i'nkuy. Mi txi tq'ma'n te a'la. ^aQala' ku txi'y, ex yek'inx tib'a te kypale aj Judiy, ex q'onxa jun oyaj te aq'b'il chjonte, tu'n ma tzul Dios tey, a tze'nkuxjo kub' ttz'ib'in Moisés ojtxe, tu'ntzin kyb'in texjal qa ma q'anita.

^o7:23 Sal. 6:8. ^p7:29 Mr. 1:22; Lc. 4:32. ^q8:4 Mr. 1:44; Lc. 5:14. ^r8:11 Lc. 13:29. ^s8:12 Mt. 22:13; 25:30; Lc. 13:28.

**Tej tq'anit taq'nil jun xo'l q'aq', a nya
aj Judiy, tu'n Jesúso**
(Lc. 7:1-10)

⁵Tej tokx Jesúso toj tnam Capernaum, tzaj laq'e jun ichin, nejinel kye xo'l q'aq'; tuk'a kub'sb'il twutz, ⁶xi tq'ma'n kyalu'n: WAjyaw, noq sami'y. At jun we' waq'nil tkub' twi' watb'il. Mi nyekjl, ex nim kyiixk'oj n-iky'x tu'n.

⁷Xi tq'ma'n Jesúso te: K'a' chinka q'anilte.

⁸Ex xi ttzaq'win nejinel: WAjyaw, nti'x we' woklin, tu'n tokxa toj nja'y. Qala' noq q'ma'n x jun Tyola, ex b'e'x kwe'b'il we' waq'nil. ⁹Qu'n ikyqinx weji'y at we' kawilwe, me ex ite' xo'l q'aq' ite'kx tjaq' nkawb'ilá. Qatzin ma txi nq'ma'n te jun kyalu'n: Kux txi'y, ex b'e'xsin kxeltz; ex qa: Kux tzaja, qa nchiji'y te juntl, ex b'e'x ktzajil. Ex qa: B'inchinkuuijy lu'n, qa nchiji'y te waq'nila, ex b'e'x k'wel tb'inchin. Ikytzi'n, n-el niky'ji'y ti'ja, qa aku q'anj noq tu'n Tyola.

¹⁰Tej tb'inte Jesúso ikyjo, b'e'x jaw ka'yraj, ex xi tq'ma'n kye lipajqe ti'j kyalu'n: Twutzix kxel nq'ma'n kye'y; b'ajxi nb'inti'y jun xjal kyxol kyyqaqil aj Israel iky tnimb'iljo tze'nku tnimb'iljo ichin lo. ¹¹Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n qa nimjo xjal nya Judiy, ktzajil toj tjawitz q'ij ex toj telix, ex kchi k'wel qe wa'll tuk'a Abraham, tuk'a Isaac ex Jacob toj nintz q'ij toj Tkawb'il Dios toj kya'.^r ¹²Me ayetzin kye', a mi nxi kynimin, exla qa Judiy, a tu'ntaq kyten tojjo nintz q'ij, ok chi xel xo'yit toj manyor qxopinx, a ja' kchi oq'ile, ex kchi ju'ch'ilé kyste tu'n nim kyiixk'oj.^s

¹³Ex xi tq'ma'n Jesúso te nejinel: Kux tz'aja tjay. Qu'n tze'nkuxsi'n ma txi tnimi'n, ikyx kb'antiljo.

Ex atzin tej q'a, jun paqx q'anit.

¹⁴Ex b'e'x i xi' Jesúso tzma tja Pegr.

**Tej tkub' tq'anin Jesúso tnana t-xu'jil
Pegr**
(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

Tej tkanin Jesúso tja Pegr, ok tka'yin tnana t-xu'jil Pegr ku'xletaq tib'aj watb'il tu'n kyaq. ¹⁵Ok tmiko'n Jesúso tq'ob', ex b'e'x ul Dios te, ex njawku we', ex n-ok tenku b'inchil ch'in ti' kye.

Tej tkub' tq'anin Jesús nimku yab'
(*Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41*)

¹⁶Tej qok yupj, ax txqan xjal i ul q'anil kyyab', aye' tzyu'nqetaq tu'n taq'nil tajaw il. Ex junch'inx Tyol xi tq'ma'n kye taq'nil tajaw il, ex b'e'x i b'aj ex toj kyanmin, ex nimku txqantl yab' b'e'x i b'aj q'anit tu'n. ¹⁷O b'antjo lu'n tu'n tjapi'n yol, a kub' tyolin yolil Tyol Dios ojtxe, a Isaías, tej tq'mante:

Ate tzaj mojinqe toj sikytlin.

Ex a el q'inte jni' yab'il q'i'.¹

**Tej kyajtaq nimku xjal tu'n kyxi lipe
ti'j Jesús**
(*Lc. 9:57-62*)

¹⁸Tej tok tka'yin Jesús txqan xjal otaq tz'ok chmet ti'jile, xi tq'ma'n kye t-xnaq'tzb'in, tu'n kyiky'x tuk'a tlajxi nijab'. ¹⁹Antza, xi laq'e jun xnaq'tzil ti'j ojtxe tkawb'il Judiy tk'atz, ex xi tq'ma'n te: Xnaq'tzil, waja tu'n nxi lipe'y ti'ja, ja'chaqx txiyitzha, chi'.

²⁰Xi ttzaq'win Jesús te: ¿Ma twutzxixsin tey qa aku txi lipe'y wi'ja? Me majx kxel nq'ma'n tey: At kye wech kyujel te kynajb'il; ex at kye pich' kypaqb'il. Me metzin we', a Tk'wal Ichin, nipe ja' tu'n nxi q'ejeye ch'in, nti'.

²¹Attaq juntl otaq tz'ok lipe, me b'e'x xi tq'ma'n te Jesús: Taa, q'ontza amb'il we'y qu'n atzin ntatiy ma tijin. ¿Nlaypela chin kub' tayo'n ch'in in tzmaxi tu'n tkyim, ex tu'n tkux nmuqu'n?

Exsintla ñinx lipetza ti'ja.

²²Me xi ttzaq'win Jesús: Lipeka wi'ja ja'lin. Chi tenku kye', a kyimninqe toj kynimb'il, k'a' kux kymuqu'n kye' kyib'.

Tej tmiyet kyq'iq' ex nijab' tu'n Jesús
(*Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25*)

²³Tb'ajlinxi' ikyjo, okx Jesús toj bark, ex o xi lipe'y ti'j, a awo'y t-xnaq'tzb'in. ²⁴Me n-okku ten txqan q'anqyaq tuk'a txqan kyq'iq' toj nijab'; b'e'x b'aj okx piq'j txqan a' tzma toj bark. Exsin otaq tziky' ktan Jesús. ²⁵Me awotzin qe, a

t-xnaq'tzb'in, b'e'x o xi'y k'asilte tu'n qxob'ila, ex xi qq'ma'n te: iQAjaw, qo tkloma! Ch'ix qxi mulq'aj toj a'.

²⁶Ex tzaj ttzaq'win Jesús qe'y: ¿Tiqu'n nchi tzaj xob'a? Noqsla tal ch'in kye kynimb'il wi'ja.

Tej tb'aj tq'ma'n ikyjo, jaw we'ks Jesús, ex nxiku tq'ma'n te kyq'iq' ex te a', tu'n kykub' qen. Ex texjo paq, b'e'x b'aj kub' nume tkyaqil.

²⁷B'e'x o jaw ka'yajxa ti'j, ex o b'aj jaw yoli'n qxolxa: ¿Alxsila kye' xjal ikyjo; a ajin kyq'iq' ex a' ma chi kub' niminte?

**Tej kyex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il
toj kyanmin kab'e xjal aj Gadara**
(*Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39*)

²⁸Tej tpon Jesús tlajxi a' toj tx'otx' te Gadara, i etz kab'e ichin kyoj muqb'il kyimnin, tokxtaq taq'nil tajaw il toj kyanmin. Nchi b'aj oktaq lipin kyi'jxjal; tu'ntzi'n, mixtaq a'lx n-iky' tojjo b'e antza. I tzaj laq'e tk'atz Jesús, ²⁹exsin i jaw xch'intz kyajlu'n: Ay Jesús, Tk'wal Dios. ¿Ti' taja q'i'ja? ¿Ma tzula yajil qe'y, ex na'm tpon tq'ijil pa'b'in?

³⁰Nqayintaq nb'aj wane txqan kuch.

³¹Ayetzi'n taq'nil tajaw il i jaw kub'sin kywutz te Jesús kyajlu'n: Qa ma qo etz tlajo'n toj kyanminjo xjal lo, tziyintza qe'y, tu'n qokxa kyoj kyanmin kuch.

³²Ex xi ttzaq'win Jesús kyajlu'n: Kux che'xtza, chi Jesús kye.

B'e'xsin i b'ajetz toj kyanmin ichin, ex i b'aj okx kyoj kyanmin kuch. Me ayetzi'n tal kuch b'e'x i b'aj xi' tolil kyib' twi' xaq, ex nqayinkutaql toke jun tij nijab!. B'e'x i b'aj jiql'we antza.

³³Me ayetzi'n nchi b'aj kyik'lentaq kuch, b'e'x i kub' toj b'e' tu'n kyxob'il. Tej kykanin toj tnam, i ok ten q'malte kyexjal ti' otaq b'aj kyi'jjo kuch ex kyi'jjo ichin, aye' tzyu'nqetaq kyu'n taq'nil tajaw il. ³⁴Tu'ntzi'n ikyjo, kykyaqiljo jni' xjal toj tnam, b'e'x i b'aj tzaj lolte Jesús. Tej tok kyka'yin ikyjo, i kub'sin kywutz te Jesús, tu'n tiky' ja' ta'yetaq.

¹8:17 Is. 53:4.

Tej tkub' tq'anin jun kox tu'n Jesús
(*Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26*)

9 ¹Tb'ajlinxi' ikyjo, okx Jesús toj bark, ex iky'x tjlajxi nijab!, ex kanin toj ttanim. ²Antza, pon kyiqin jun ichin, a noq otaq tz'ok k'olpaj ku'xletaq tib'aj tku'xb'il. Tej t-xi tka'yin Jesús qa q'uqlektaq kyk'u'lj til'j tu'n tq'anj, xi tq'ma'n te yab!: Ay, nk'wal, nimsinx tk'u'ja, qu'n ayetzi'n tila ma chi kub' najsit ja'lin.

³Ite'taq junjun xnaq'tzil til'j ojtxe kawb'il antza. Tej tok kyb'i'n ikyjo, kub' kyximin: Tze'ntzin tten n-el tzaqpaj ttzi ichin ikyjo. Noq nxo'n te' yol til'j Dios tu'n tyol.

⁴Me ante Jesús b'e'x el tniky' til'jjo nkub' kyximintaq, ex xi tq'ma'n kye: ¿Tze'n tten n-okxjo nya b'a'n toj kynab'la? ⁵¿Ankye junx tz'ele, tu'n t-xi q'met; tu'n tkub' najsit til jun xjal, a tze'nkuljo tu'n t-xi q'met: We'ksa, ex kux b'eta? ¿Ma nyapela a te kujxixjo a tu'n tnajsit til jun xjal? ⁶Me mi xi kynimi'n qa ikyjo. Me atzin ja'lin, kxel nyek'i'n kywutza qa ayi'n we', a Tk'wal Ichin, at wokli'n tzalu'n twutz tx'otx', tu'n tkub' nnajsi'n kyilxjal te jun majx.

Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n te yab!: iWe'ksa! iQ'inxjiy tku'xb'il, ex kux tz'aja tjay!

⁷Texjo paq, b'e'x jaw we'ks tej yab!, ex b'e'x aj tja.

⁸Tej tok kyka'yinxjal ikyjo, b'e'x i b'aj jaw ka'y'laj. Ex jaw kynimsin tb'i Dios, tu'n tok kyka'yin, qa otaq tzaj q'o'n kyoklinxjal tu'n kyq'anit yab' kyu'n.

Tej ttzaj ttxko'n Jesús Matey tu'n tok te t-xnaq'tzb'in
(*Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32*)

⁹Tej tiky! Jesús antza, in xi tka'y'i'n ayi'n, Matey, q'uqleqintaqa toj jun tal ja te peyb'il pwaq tu'n tajb'in kye aj Rom, a nchi kawintaq kyib'aj aj Israel. Tzaj tq'ma'n Jesús we'y: Lipeka wi'jach.

Ex b'e'x in iky' lipe'y til'j Jesús.

¹⁰Juntl maj, nwa'ntaq Jesús toj njay junx kyuk'a txqantl t-xnaq'tzb'in. Ex ila'ku peyil pwaq exqetz'i'n junjun aj il ite'taq antza, ex o ok qe'y til'j meë junx tuk'a Jesús.

¹¹Atzaj te' tok kyka'yin Parisey ikyjo, i b'aj jaw qanlaj kyxolile, ex xi kyqanin qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: ¿Tze'ntzin toke ikyjo? A kyxnaq'tzila nwa'n kyuk'a aj peyil pwaq, ex kyuk'a noq ti'chaqku ma' xjal aj il, chi chi!.

¹²Me tej tb'inte Jesús ikyjo, xi tq'ma'n kye: Ayetzi'n b'a'nqe nti' kye tajb'in q'anil kye; meqetzi'n yab'qe, atpen kye' tajb'in kye. ¹³Tu'npetzi'n, kux che'xa, ex noqit tz'el kyniky'a te t-xilinjo yol lo toj Tu'jil Tyol Dios:

Atzin waj'i'y, tu'n tten tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa,
ex nya noq tu'n kyok te'n patil
kychib'jil alu'mj te chojb'il kyila.^u

Tu'npetzi'n, chi Jesús, nya ma chin tzaj we' txkol kye xjal nb'aj kub' kyb'isin qa b'a'n kyten; qala' ayin wej'i'y ma chin tzaj txkolkye, aye' b'inchil ilqe, ex tu'n tkub' najsit kyil.

**Jun kyxjelxjal ti'jjo tu'n tkub'
kypa'nxjal wa'yaj**
(*Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39*)

¹⁴Jun maj, i pon t-xnaq'tzb'in Juan, a Jawsil A', tk'atz Jesús, ex xi kyqanin te: ¿Tze'ntzin tten qe' exqetz'i'n Parisey noqx nqo pa'nkuy wa'yaj tu'n qna'n Dios, ex ayetzin kye' t-xnaq'tzb'in mina?

¹⁵Xi ttzaq'win Jesús: ¿B'ispela aku chi tene kye' xjal, a txokenjqe toj jun mejeb'lin, exsin at chmilb'aj kyxol? Qu'n toj jun mejeb'lin, nim tzaljb'il at, ex nim wa'n nb'aj b'aj. Ikyqetzin wej'i'y nxnaq'tzb'in, qu'n loqi'n intin kyxol. Me pon kanin jun q'ij, ja' tu'n wele naja, ayi'n a ikyx tze'nu'ku chmilb'aj kyxol. Ajtzin tjapin kaninjo q'ij anetz'i'n, okpetzile k'wel kypa'ntz wa'yaj tu'n kyna'n Dios wen.

¹⁶Ex til'jjo lo kxel nq'ma'n kab'e tumil kye'y: Tnejil, qa kyaja tu'n tkub'

^u9:13 Os. 6:6.

kyslepi'n jun xb'alin ttx'aqin, nlay kub' kyq'o'n jun slepb'ilte saq, qu'n ajtzin tku'x txjetjo saq, b'e'x k-okil juk'paj, exsin b'e'x k-eliz laqj txqantljo ttx'aqin.

¹⁷Ex tkab', tze'n aj tkux b'inchit vin; nlay ku'x b'inchit toj jun ttx'aqin tz'u'n, qu'n ajtzin tloqlin, b'e'x aku tz'ex laqj, ex noqaku chi kub' najx kykab'il. Tu'ntzintzjo, il ti'j tu'n tkux b'inchit vin toj jun saq tz'u'n, tu'ntzin mi chi kub' naje kykab'il. Ikytzi'l wej'i'y nxnaq'tzb'il, nlay b'ant tu'n tok smet tuk'a juntl tumil.

Tej tkub' tq'anin Jesús kab'e xjal
(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸Tzmataq nyolin Jesús kyi'jjo lu'n, tej tkanin jun nejinel kyxol aj Judiy. Kub' meje twutz, ex xi tq'ma'n te: Ma kyim jun nk'wala txin. Me qa ma tzaja, ex qa ma kub' tq'o'n tq'ob'a tib'aj, kjawil anq'in juntl majl.

¹⁹Jaw we'ks Jesús, ex b'e'x i xi' junx quk'iy, awo'y t-xnaq'tzb'in.

²⁰Me toj b'e attaq jun qya, otaq b'ant kab'laqaj ab'q'e tyab'tlin tu'n kyayab'il. Tzaj laq'e ti'jxi Jesús, ex ok tmiko'n ttxa'n t-xb'alin, ²¹qu'n kub' tb'isin, qa noq tu'n tok tmiko'n ttxa'n t-xb'alin, b'e'x k-elil we'.

²²Aj meltz'aj Jesús ti'jxi, atzin te' tlon te' qya, xi tq'ma'n te: Nk'wal, noq tu'n tnimb'ila wi'ja, ma q'anita ja'lin.

Texjo paq, b'e'x we' tej qya.

²³Tej tokx Jesús toj tja nejinel, ok tka'yin noql nchi b'aj chinb'in kyej chinb'il ti'j kyimnin, ex nchi b'aj oq'jo jni' xjal ti'j. ²⁴Xi tq'ma'n Jesús kye: Ku kyb'aj exa pe'n. Qu'n a tal txin lo nya ma kyim, qala' noq nktan.

Me noqx i b'aj jaw tze'nxjal ti'j.

²⁵Me b'e'x i b'ajetz tlajo'n xjal pe'n. Atzaj te' tokpin Jesús tuja, ex jaw ttzyu'n tq'ob'jo tal txin, ex b'e'x jaw we'ks.

²⁶Tu'npetzi'n, b'e'x el tqanil toj tkyaqil tx'otx' antza, ti' otaq b'aj.

Tej tkub' tq'anin Jesús kab'e mox

²⁷Tej tetz Jesús antza, ok lipe kab'e mox ti'j, nchi xch'in wen: Ay Tyajil qtzan nmaq kawil David, q'aq'intz tk'uj'ja q'i'ja.

²⁸Atzin tej tokx Jesús toj jun ja, i tzaj laq'e mox tk'atz, ex xi tqanin kye: ¿Oktzin kxel kynimi'n, qa aku tzul Dios kye'y wu'n?

Ex tzaj kytzaq'win: Ok, Tata, chi chi'.

²⁹Ex ok tmiko'n Jesús kywutz, ex xi tq'ma'n kye: Tze'nkuxsintzjo kynimb'il, ikyxsin kb'ajiltzjo.

³⁰Ex b'e'x i ka'yin kywutz. Me xi toqxeninxix Jesús kye kyjalu'n: Me mi kub' kyyolin kye' kywutzxjal.

³¹Me mix tpa'yix kyk'u'j, qu'n noq te' kyetz antza, nkub'ku kyyolin kyexjal toj tkyaqiljo tx'otx' antza, qa a Jesús otaq q'aninkye.

**Tej tkub' tq'anin Jesús
jun mib'in yolin**

³²Nchi etzkutaqjo ayej moqxetaq, tej tul q'i'n jun tlajin, a mib'in yolin te Jesús, qu'n tokxtaq jun taq'nil tajaw il toj tanmin. ³³Ex ikyxjo, ex b'e'x etz tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il toj tanmin, ex b'e'x b'antkux tej xjal tyolin. Jotxjo jni' xjal b'e'x i b'aj jaw ka'ylajx kywutz ikyjo, ex kyq'ma: B'ajxpetzin qla'yix toj tkyaqil tx'otx' te Israel jun ti' tze'nku lo.

³⁴Me ayetzin kye! Parisey, b'e'x jaw kyiky'in kye!, ex kyq'ma: Axté tajaw il ma tzaj q'onte toklin ichin lo, tu'n kyetz taq'nil tu'n toj kyanminxjal, chi chi'."

Ntzaj q'aq'in tk'uj' Jesús kyi'jxjal

³⁵Nxnaq'tzintaq Jesús ti'j Tkawb'il Dios ex ti'j Tb'anil Tqanil kyojile jni' mu'x ja te kynab'l Judiy Dios. Kyojile jni' tnam ex kojb'il nq'anintaq tkyaqil wiq yab'il kyi'j xjal ex tkyaqil wiq kyixk'o'.^w ³⁶Tzaj q'aq'inx tk'uj' Jesús ti'j kyten xjal, qu'n ikyqe tze'n jun ch'uq rit, mix a'l kyik'lelkye, ex nti' tumil kyb'e, tze'n tu'n kyxa'ye.^x

^v9:34 Mt. 10:25; 12:24; Mr. 3:22; Lc. 11:15. ^w9:35 Mt. 4:23; Mr. 1:39. ^x9:36 Num. 27:16-17; 1Re. 22:17; 2Cr. 18:16; Jer. 50:6-7; Zac. 10:2; Mr. 6:34.

³⁷Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y, awo'y t-xnaq'tzb'in: Xkel nq'ma'n qa atzi'n kytenxjal lo twutz Dios, ikytzi'n tze'n tqan awal, ex nya ila' aq'nil ti'j.

³⁸Tu'npetzi'n, kyqanixa te qMan Dios, a tAjaw awal, tu'n kytzaj tsma'n aq'nil ti'j awal.^y

**Tej tjaw tsk'o'n Jesús kab'lajaj
t-xnaq'tzb'in**

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

10 ¹O tzaj ttxko'n Jesús, a awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, ex tzaj tq'o'n qokli'n tu'n kyetz qlajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal, ex tu'n tkub' qq'an'i'n tkyaqil wiq yab'il ex kyixk'oj. ²Ex atzin qb'i'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in: Tnejil Simun, a Pegr tb'i; ex Andrés, a titz'in; Santyaw ex Juan, kyitz'in kyib', aye' tk'wal Zebedey; ³Lip; Bartolomey; Tmas; ex ayi'n, Matey, a peyil pwaqtaq; Jacob, a tk'wal Alpey; Tadey; ⁴Simun, a toktaqljo q'olb'in te te Celote;^z ex Judas Iscariot, a ok meltz'aj k'ayil te Jesús.

**Tej kyxi tsma'n Jesús t-xnaq'tzb'in
q'mal Tb'anil Tqanil kolb'il**

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵Ex b'e'x o xi tsma'n Jesús tuk'a jun nuk'b'il kyjalu'n: Mi che'xa toj kytnanim nya aj Judiyqe; ex mi chi okxa toj kytnanim aj Samaria. ⁶Qala' antza k'a' che'xi'y kyxol aj Judiy, qu'n najnin ite' tze'nku rit toj k'u'l nti' kyik'l elkye. ⁷Ku kyxi'y yolil Tb'anil Tkawb'il Dios at toj kya'j, a ma tzaj laq'e ja'llin. ⁸Kyq'aninkekuij'y yab'; k'a' chi jaw kyanq'si'n kyimin juntl majl; kyq'aninkekuij'y yab'qe tu'n nim tx'a'lk; ex kylajomilqexji'y taq'nil tajaw il toj kyanminxjal. Noq ma txi oyitjo kyokli'n lo noq kukxjo, ex mi txi kyqanin twi' kyk'u'ja ti'jjo kb'antil kyu'n tuk'a.^a ⁹Mi txi kyi'n q'anpwaq, saqpwaq mo tze'n juntl pwaq toj kyb'e'y. ¹⁰Ex mi txi kyi'n jun tal kychu'xa; ex mi txi kyi'n kyxb'ali'n te tx'ixpil kyi'ja; nixpe juntl

muj kyxjab'a, ex nipe jun kytze'y. Nya tiqu'nil, qu'n jun aq'nil il ti'j tu'n ttzaj q'o'n twa.^b

¹¹Aj kykani'n toj jun tnam mo jun tal kojb'il, kyjyoma tja jun xjal wen, tu'n tok qe kyk'u'ja ti'j. Ex ku kynaja'n tuk'a toj tja, ajxi tpon q'ij tu'n kyiky'a.^c ¹²Aj kykani'n tja, chi q'olb'i'n tuk'a mutxb'il kye' najleqe antza tuk'a tmuk'b'il Dios.^d

¹³Qa ikytaqku kyaj xjaljo, b'a'ntzintz; me qa mina, ex qa b'e'xtaqku xja kyiky'in, me atzin a kyajataqa kyuk'a, noq ma tz'el naj.^e ¹⁴Exsin qa b'e'x xi' jaw lipin kyi'ja, ex qa mi xkub' kyb'i'n kyyola, ku kyetza tojjo ja mo tojjo tnam anetzi'n. Kychtomila quq ti'j kyqa'n te jun yek'b'il kye, qa kyky'e'x ti'j Tyol Dios.^f ¹⁵Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, kujixtijo tkawb'il Dios ktzajil kyib'aj, tze'nku tzaj kyib'ajjo xjal ojtxe kyojjo tnam Sodoma ex Gomorra, tej kyb'aj tu'n q'aq!.^g

Tzul yajb'il q'i'j tu'n tpaj qnimb'il

¹⁶iKa'n! Kchi xel nsma'n tze'nqeku' rit kyxol xo'j.^h Me chi okxixa xtij tze'nku jun kan, ex b'uninxix tze'nku jun tal palom. ¹⁷B'a'nqexa, qu'n kchi xe'l q'o'n kyu'n toj kyq'ob' kawil, ex kchi okil lipin kyi'ja kyojjo mu'ë ja te kyna'b'l xjal Dios. ¹⁸Ex okpe kchi xel q'i'n kywutz nejinel ex nmaq kawil, noq tu'n npaja, qu'n ikytzin k-elile kyniky'tzajilji'y kyu'n nejinel ex kyu'n jni' nya nimil, qa nimilqi'y wi'ja. ¹⁹Me ajtzin kyxi q'o'n toj kyq'ob' aj kawil, mina chi jaw b'isi'n ti' kxel kyq'ma'n, ex tze'n tu'n tb'ant kyyoli'n. Qu'n ajtzin kyok ten yolil, ax Dios ktzajil q'o'nte ttxolil kyyola. ²⁰Qu'n nyaqe kye' kchi yolil, qala' ate Xewb'aj Xjan, a T-xew kyMa'n, k-yolil kyi'ja.

²¹Qu'n kyxol xjal nya nimil, ayex itz'ib'aj kchi k'wel b'yonte itzikyb'aj, mo aye' itzikyb'aj kyi'j itz'ib'aj. Ayex chi xel q'onte kyk'wal toj kyimin, ex ikyqex k'walb'ajjo ayex chi okil meltz'aj kyi'j kytata, ex chi xel kyq'o'n tu'n

^y9:38 Lc. 10:2. ^z10:4 Celote tb'i jun xjal tajq'oj kywutz tkawb'il aj Rom. ^a10:8 Mr. 6:7-13. ^b10:10 Lc. 10:7; 1Co. 9:14; 1Tim. 5:18. ^c10:11 Lc. 10:7. ^d10:12 Lc. 10:5-6. ^e10:13 Lc. 10:6. ^f10:14 Lc. 10:10-11; Kyb'i. 13:51. ^g10:15 Gen. 19:24-28; Mt. 11:23-24; Lc. 10:12. ^h10:16 Lc. 10:3.

kykyim.ⁱ ²²Ex chi elil i'jli'n kyu'nxjal, noq tu'n tpajjo nimilqi'y wi'ja.^j Me ankye te' kwe'b'il twutz tkyaqiljo lo, ajxi tlapin b'aj tkyaqil, okpin kletil te' te jun majx.^k ²³Me ajtzin kyok we'xjal lajol kye'y toj jun tnam, liweyx che'xa toj juntl. Qu'n twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, na'mtaqx kyelpin b'aj kykyaqil tnam toj Israel tu'n kyb'etinti'y, aj wula juntl majl, ayi'n Tk'wal Ichin.

²⁴Qu'n a nxnaq'tzin tib' nlay jawjo toklin tib'ajjo nxnaq'tzinte. Ex nlay jaw toklin aq'nil tib'aj tajaw aq'untl.^l ²⁵Qu'n qa ma tziky'x te xnaq'tzil tu'n ²⁶Tze'ntzin tte'ntz tu'n mi tziky'xa kyu'n nchi xnaq'tzin kyib? Ex ikyxjo te aq'nil tuk'a tajaw aq'untl. Xi nq'ma'n ikyjo, qu'n ikyqintzin weji'y tze'nku jun manb'aj toj ja. Qu'n mape tz'ok kyu'ma'n kyexjal we'y qa tajaw ilqi'n, a Beelzebú; ²⁷¿Yajtzila! kyetza?^m

T-xnaq'tzb'il Jesú斯 ti'j alqe tu'n qxob'a
(Lc. 12:2-7)

²⁶Tu'npetzi'n, mi chi tzaj xob' kye'. Qu'n nti' jun ti' aku tz'ewit te jun majx, a mit tz'el tniky'tzajil. Ex nti' jun ti' ewin, a mit tz'el tqanil.ⁿ ²⁷Atzi'n kxel nq'ma'n kye'y, kyu'manxa kye kykyaqil. Ex ankye' noq kxel njask'i'n kye'y ja'lín, kyäch'inxá tzmax toj twi' ja, tu'ntzin tb'ijte kyu'n kykyaqilxjal. ²⁸Ex mi chi xob'a kye aku kub' b'yonte kyxmilila, qu'n me kye kyanmin nlay kyim kyu'n. Qala' kxel nq'ma'n kye'y, antza chi xob'a kye' te Dios, qu'n nya noq kyxmililaaku kyim tu'n, qala' ikytzin majx kyanmi'n. Ex nya noq o'kxjo, qala' ikytzin ajxi kykyim tu'n, aku che'x tq'o'n toj q'aq' te jun majx.

²⁹¿Jte'tzila kywi' kab'e tal pich'? ³⁰⁻³¹¿Nyapela noq jun tal mu'ë pwaqa? Me kxel nq'ma'n kye'y, nixpela jun tal pich'aku kyim, qa nya taj qMan Dios.

³⁰⁻³¹¿Yajtzila! kye'? Qu'n nimxixtl kyokli'n tze'nqeku' pich'; ex noq tu'n

tq'aq'b'il tk'u'j Dios majqexpe tsmal kywi'y cheb'e ajlanqe tu'n. Tu'npetzil'n, mi chi xob'a.

Mi kub' qewin Jesú斯 kywutzxjal
(Lc. 12:8-9)

³²Ankye te' mi kub' tewin kywutzxjal, qa nimil wi'ja, ex ikyx weji'y mi kub' wewi'n twutz nMa'n, a at toj kya'j.

³³Me ante' k'wel ewinte kywutzxjal qa ojtzqi'nqil'n tu'n, ex ikyx weji'y, k'wel wewi'n twutz nMa'n, a at toj kya'j.^o

At pa'b'l qxol kyuk'a txqantl noq tu'n
tpaj qnimb'il
(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴¿Tze'ntzintz toj kywutza? ¿Ma man chin k'u'l wetza noq tu'n kytzalajxjal tzalu'n twutz tx'otx'? iMe twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, aj qa mina! Qala' ma chin k'u'l we' noq tu'n nq'o'n q'oj kyxolxjal.

³⁵Qu'n ma chin ula q'ol pa'b'l kyxolxjal tze'nku tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios:

Jun k'walb'aj ichin kkyol q'oq' ti'jx tman, ex jun k'walb'aj qya kkyol q'oq' ti'jx ttxu. Ex ilib'j ti'j ilib'ilté.

³⁶Ikytzi'n, teyile junjun at q'oq' kyi'j tojx tja.^p

³⁷Qu'n ankye te' k-okil tk'u'jlin ttata ex tnana nimxixtl tze'nku we', nti' toklin tu'n tok te we'y. Ex ankye te' k-okil tk'u'jlin tk'wal q'a mo qa txin nimxixtl tze'nku we', nti' toklin tu'n tok te we'y. ³⁸Ex alkye tkyle' tu'n t-xi lipe wi'ja toj tkyaqil, exla qa tu'n tkyim tze'nqeku' xjal xi kyiqin kycruz te kyimin, nti' toklin tu'n tok te we'y.^q

³⁹Ankye te' k-okil tk'u'jlin tchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', ok knajil te' te jun majx. Me ankye te' k-elil ti'jlin tkyaqiljo achb'il te twutz tx'otx' noq tu'n npaja, okpin knetil te' tchwinqil tu'n te jun majx.^r

Aye' oyaj tu'n Dios toj kya'j
(Mr. 9:41)

⁴⁰Ex ankye' ok k'wel xk'amin kye'y, ayi'n chin k'wel t-xk'a'min. Ex ankyejo

ⁱ 10:21 Mr. 13:9-12; Lc. 21:12-16. ^j 10:22 Mt. 24:9; Mr. 13:13; Lc. 21:17. ^k 10:22 Mt. 24:13; Mr. 13:13.

^l 10:24 Lc. 6:40; Jn. 13:16; 15:20. ^m 10:25 Mt. 9:34; Mr. 3:22; Lc. 11:15. ⁿ 10:26 Mr. 4:22; Lc. 8:17.

^o 10:33 2Tim. 2:12. ^p 10:36 Mi. 7:6. ^q 10:38 Mt. 16:24; Mr. 8:34; Lc. 9:23. ^r 10:39 Mt. 16:25; Mr. 8:35; Lc. 9:24; 17:33; Jn. 12:25.

ma k'mon we'y, a Dios ma k'met tu'n, a saj sma'n we'y.⁴¹ Ex ankye te' k'wel t-xk'a'min jun yolil Tyol Dios, qu'n ax Dios saj sma'nte, ok ktzajil ttzyu'n jun oyaj toj kya'j, tze'nku jun oyaj ntzaj q'o'n te jun yolil Tyol Dios. Ex ankye' k'wel t-xk'a'min jun ichin wen, ok ktzajil ttzyu'n jun oyaj toj kya'j, a ikyxjo tze'nku oyaj ktzajil q'o'n te ichin wen.⁴² Ex ankye te' kxel q'onte jun tal vas che'we te jun tal k'wal, noq tu'n ma tz'ok lipe wi'ja, ex twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, at jun oyaj ti'jjo lo te jun majx toj kya'j.^t

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j Juan, a Jawsil

A'

(Lc. 7:18-35)

11 ¹Tej tb'aj tnik'u'n Jesús qe'y, awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, b'e'x xi' kyojjo tnam toj tx'otx' te Galiley xnaq'tzil ex yolil Tyol Dios.

²Tku'xtaq Juan, a Jawsil A', toj tze, me tej tb'in te' jni'taqjo nb'ant tu'n Crist, b'e'x i xi tchq'o'n kable t-xnaq'tzb'in lolte. ³Tej kykanin tuk'a, xi kyqanin te: ¿Atzinjinjy a Crist, a attaq tulil, mo qa at juntl, tu'n tkub' qyo'n?

⁴Xi ttzaq'win Jesús: Kux che'xa, ex kyq'manxa te Juan ajo ma kylil'y, exsi'n ma kyb'i'y, ikyxjo tze'nku kyij tz'ib'it wi'ja toj Tu'jil Tyol Dios. Chi' kyjalu'n:

⁵Aye moxtaq ma chi k'ant kywutz, aye koxtaq ma chi b'et, exqetz'i'n yab'qetaq tu'n nim tx'a'k, ma chi q'anit; exqetz'i'n xo'rqetaq, ma chi b'in; exqetz'i'n otaq chi kyim, ma chi jaw anq'in juntl majl.

Ex jni' kye yaj ma pon Tb'anil
Tqanil kolb'il kye.^u

⁶Ky'liwlinqexijo a mi njawje kyk'u'j wi'ja.

⁷Tej kymeltz'ajjo t-xnaq'tzb'in Juan, b'e'x ok ten Jesús yolil ti'j Juan kyuk'axjal. Xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Tej kyxi'y lolte Juan toj tzqij tx'otx', ¿Ti'taqtzin wiq ichin kyajtaqa tu'n

kylonti'y? ¿Ma noqpe jun ichin kab'e tk'ul', tze'nku jun ajlaj meltz'aje tu'n kyq'iql? ⁸Qa mina, ¿Ti'taqtzin kyajtza tu'n kylonti'y? ¿Moj qa jun ichin manyor tb'anilx t-xb'alin tok? ¿Ma mitzin b'i'n kyu'n qa aye xjal, tb'anilx kyxb'alin tok, antza ite'yeye kye' toj kyja nmaq kawil?⁹ ¿Tze'ntzintz ti'tzin chi txa'jtza lolte? ¿B'alalaqa jun yolil Tyol Dios? ilkytzin! Me ante Juan nimxixtl toklin kyib'ajjo yolil Tyol Dios ojtxe. ¹⁰Qu'n ikytzin tq'ma'n Dios ti'j toj Tu'jil Tyol kyjalu'n:

Kxel nchq'o'n we' nsan twutza
q'malte tqanil tulila,
tu'n tkub' kyb'inchininxjal kyib'
twutza.^v

¹¹Twutzxix kxel nq'ma'n, qa kyxol kykyaqilxjal twutza tx'otx', mix a'l jun nimxixtl toklin tze'nku te Juan, a Jawsil A'. Me ankye te', a noq tal ch'in toklin toj Tkawb'il Dios toj kya'j, nimxixtl toklin tze'nku te Juan.

¹²Qu'n tut'axi' tulil Juan, a Jawsil A', ex tzmax tzalu'n, nimxjal tok tilil kyu'n, tu'n tch'iy Tkawb'il Dios, a tzajnin toj kya'j. Ex nimxjal tok tilil kyu'n, tu'n tkub' b'aj.^w ¹³Tkyaqiljo jni' t-xilin kyxnaq'tzb'il yolil Tyol Dios ojtxe exsin ojtxe kawb'il, noq jun tqanil ti'jjo Tkawb'il Dios, a tu'ntaq tul, tze'nku ma tzul Juan chiky'b'ilte. ¹⁴Qa kyaja tu'n t-xi kynimi'n, kxel nq'ma'n kye'y qa a Juan, a Elías, a iltaq ti'j tu'n tul, tze'nku q'umj toj Tu'jil Tyol Dios.^x ¹⁵Qa at kywi'y te b'ilte, kyb'inkuji'y tkyaqiljo nxi nq'ma'n kye'y.

Nchi ok tilin Jesús xjal, tu'n noq ch'in kynimb'il

¹⁶K'wel nq'o'n jun techil tze'nqe xjal ja'lin: Ikyqetz'i'n tze'nqeku' tal k'wal nchi kub' qe saqchal toj k'ayb'il. Ex nxi kyxch'in te kyuk'a, tu'n kysaqcha'n junx, ex nxi kyq'ma'n: ¹⁷Ma qo chinb'i'n kyuk'a xux, tu'ntzintla qsaqchan, ex tu'n kytzalaja, ex tu'n kyb'ixi'n, me mi xi b'ixi'n. Tu'npetzi'n, ma txi qb'itzi'n b'itz te b'isb'ajil, tu'ntzintla qsaqchan,

^s 10:40 Mr. 9:37, 41; Lc. 10:16; Jn. 13:20. ^t 10:42 Lc. 9:48. ^u 11:5 Is. 35:5-6; 61:1. ^v 11:10 Mal. 3:1.

^w 11:12 Lc. 16:16. ^x 11:14 Mal. 4:5; Mt. 17:10-13; Mr. 9:11-13.

ex tu'n kyoq'a, me mix a'l s-oq!. ¿Ti'xsin kyajtza? chi chi!.

¹⁸Ikytzin kyeji'y, chi Jesús. Qu'n tej tul Juan, a mix wa'n ex mix k'wane kyuk'a txqantl, tu'n ikyjo kyq'ma'y ti'j, qa attaq taq'nil tajaw il toj tanmin. ¹⁹Ex ma chin ula, ayi'n Tk'wal Ichin ja'llin, a nchin wa'n ex nchin k'wan kyuk'a noq ti'chaqku xjal, me nkyq'ma'nla wi'ja qa lo'lqin we', ex jun kyuk'a peyil pwaq ex kyuk'a aj il. Ex ayetzin kye!, ¿Ti'xsila kyajtza? Kxel nq'ma'n qa atzin k-elile kyniky'a ti'jjo nab'l ntzaj tu'n Dios ti'jjo qb'inchb'i'n.

Tkawb'il Dios kujxix kyib'aj tnam, a kyky'e' chi nimin
(Lc. 10:13-15)

²⁰Tb'ajlinxí' ikyjo, ok ten Jesús kawil kye' xjal kyojjo tnam, a ja'l otaq kub' tb'inchin nimku yek'b'il tipin, qu'n aye xjal antza kyky'e'xtaq tu'n tajtz ti'j kyanmin, ex tu'n ttx'ixpit kychwinqil. Xi tq'ma'n kylalu'n: ²¹iAy! Nimx b'isb'ajil kye'y, a aiy' aq tnam Corazín exsin aq Betsaida. Noqit kyojjo tnam Tiro ex Sidón ma chi b'ant te' yek'b'il wipi'n, a ma chi b'ant kyxola, ojtxetla tz'ajtz ti'j kyanminxjal, ex matla kub' kyyek'in jun tx'ixpib'l toj kychwinqil, noq tu'n tok kyq'o'n kyxbl'alín te b'isb'ajil, noq tu'n tpaj kyil, ex tu'n tjaw kychto'n tza'j to kywi', te jun yek'b'il qa ma tz'ajtz ti'j kyanmin. ²²Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, kujxixtl kye tkawb'il Dios tzul kyib'aj, tze'nku kye aj Tiro ex Sidón. ²³Ikyxjo kye' aj tnam Capernaum; ¿Chila, qa chi japin kye' toj kya'j? iMe mina! Qu'n ayexixpe kye' kchi xe'l tojjo ma tij jul, a ja'la ta'yé t-xele.^z Qu'n noqit tojjo tnam Sodoma ma b'ant te' jni' yek'b'il wipi'n, a ma b'ant kyxola, mipetla xyuch'j te tnam anetzi'n; atxpetla te' ja'llin. ²⁴Ex kxel nq'ma'n kye'y, qa toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, kujxixtl kye' tkawb'il Dios tzul kyib'aj, tze'nku kye xjal tojjo tx'otx' te Sodoma.^b

Ajo ajlab'l tu'n Jesús
(Lc. 10:21-22)

²⁵Kyojjo q'ij anetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kyjalu'n: Taa, Ay tAjaw kya'j ex Ay tAjaw tx'otx'; loqi'n nchin nimsin Tb'iy ja'llin, qu'n tu'n ma kub' tewin tejiy t-xilin tumil kolb'il kye' xjal, a xtijqe ex nim kynab'l toj kywutz, exsin ma kub' tchiky'b'intza kywutzjo xjal, a q'o'nk kyoklin te nti' b'a'n kyu'n. ²⁶Ikytzin Tata, qu'n ikytzin tejiy taj.

²⁷Qu'n ma tzaj tq'o'n nMa'n tkyaqil we'y.^c Ex mix a'l jun ojtzqil we'y, qala' o'kx nMa'n, qu'n aiy' Tk'wal. Ex mix a'l jun ojtzqil te nMa'n, qala' o'kqinxa.^d Ex alqe waj'i'y tu'n t-xi nyek'i'n nMa'n, kxel nyek'i'n.

²⁸Tu'npetzi'n, ku kytzaja wuk'iy, aiy' sikytlín ite'y, ex aiy' ma chi yajxa tojjo kychwinqila. Ex kxel nq'o'n ajlab'l kye'y te jun majx. ²⁹Kyk'monxji'y nnuk'b'ilala kxel nq'o'n kye'y; ex kyka'yimila wi'ja, qu'n manyor wenqinxa ex manyor che'wxjo wanmi'n. Ex ktenb'il ajlab'l toj kychwinqila te jun majx wuk'iy.^e ³⁰Qu'n ajo nnuk'b'ilala kxel nq'o'n kye'y nya kujxix tu'n tb'ant kyu'n, ex ajo iqtz kxel nq'o'n tu'n tjapin b'aj kyu'n, nyaxix al.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo q'ij te ajlab'l
(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

12 ¹Kyojjo q'ij anetzi'n, toj jun q'ij te ajlab'l, nqo b'ettaqa tuk'a Jesús toj jun b'e n-extaq toj triy. Tzaj q'aq'in qk'u'ja, o ok te'n xb'oqil triy, exsin el qxq'uchin te qwa'y.^f ²Atzaj te' tok kyka'yin Parisey ikyjo, xi kyq'ma'n te Jesús: Ka'yinqektzinjiy t-xnaq'tzb'ilin, a nchi b'inchin jun ti', a nya wen tu'n tkub' b'inchit toj q'ij te ajlab'l.^g

³Me xi ttzaq'win Jesús: ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jin kyeji'y b'ant jun maj tu'n qtzan David, a nimx toklin, tej ttzaj wa'yaj ti'j kyuk'a tuk'a? ⁴B'e'x i okx toj ojtxe tja Dios, exsin i etz ti'n wab'j, a otaq chi kub' ky'iwlit te oyaj twutz

^y11:21 Is. 23:1-18; Ez. 26:1-28:26; Jl. 3:4-8; Am. 1:9-10; Zac. 9:2-4. ^z11:23 Is. 14:13-15. ^a11:23 Gen. 19:24-28. ^b11:24 Mt. 10:15; Lc. 10:12. ^c11:27 Jn. 3:35. ^d11:27 Jn. 10:14-15. ^e11:29 Jer. 6:16; Eb. 3:7-11, 18-19. ^f12:1 Deu. 23:25. ^g12:2 Ex. 20:8-11.

Dios.^h Ex i xi twa'n, exsin xi tq'o'ntz kye tuk'a, a nti'taq kyoklin ti'j tu'n t-xi kywa'n, qala' o'kqextaq pale.ⁱ ⁵Mo ¿Ma na'mtzin tkux kyu'ji'n toj ojtxe tkawb'il Moisés, qa aye pale toj tnejil ja te k'ulb'il, mi nchi ajlantaq toj q'ij te ajlab'l, qala' nchi aq'nintaq? ¿Ma i b'inchintzintz il tu'n ikyojo?^j ⁶Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, qa atx juntl tumil nimxixtl toklin tze'nku tumil ti'jjo tnejil ja te k'ulb'il.

⁷Noq na'm tel kyniky'a te, a ti' ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Atzin waji'y, tu'n tten kyq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa,
ex nya noq tu'n kyok te'n patil
kychib'jil alu'mj te chojb'il
kyila.^k

Qu'n noqit ma tz'el kyniky'a te, mitla nchi b'aj yolb'i'n kyi'j nxnaq'tzb'i'n, aye' mi nchi b'inchin il. ⁸Tze'nku nte'n, ayi'n Tk'wal Ichin, chq'onqintza tu'n Dios kyxola; ex ayi'n at wokli'n tib'ajjo q'ij te ajlab'l, ex ayi'n kchin q'malte qa wen tu'n tkub' b'inchit jun ti' mo qa minaj.

**Tej tkub' tq'anin Jesús jun ichin nti'
tanmin tq'ob'**
(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹B'e'x iky' Jesús antza, ex okx toj jun mu'ixa ja te na'b'l Dios, ¹⁰ja' attaq jun ichin nti'taq tanmin jun tq'ob!. Me tzunxtaq njoyle tumil kyu'n junjun tze'n tten tu'n tjaw stz'imin jun ti' ti'j Jesús, ex tu'n tkub' tz'aq toj jun il kyu'n.

Xi kyqanin te Jesús: ¿Tziyintzin toj ojtxe kawb'il, tu'n tq'anit jun xjal tojjo q'ij te ajlab'l?^l

¹¹Xi ttzaq'win Jesús: Ankye jun kye', qa akux xi tz'aq jun trit toj jun jul toj jun q'ij te ajlab'l, ¿Ma nlaypelaaku jatz kyi'n? ¿Ma atpela kyila ti'jjo ikyojo?

¹²¿Ma nyatzin nimxixtl toklin jun ichin twutz jun rit? Tu'npetzi'n, b'a'n tu'n tkub' qb'inchin qeq'i'y a b'a'n toj tq'ijil ajlab'l.

¹³Ex xi tq'ma'n Jesús te yab!: Nuqpinx tq'ob'a.

B'e'x nuqpajkux tq'ob'jo tal yab!, ex b'e'x b'ant tze'nkuxjo juntl. ¹⁴Me ayetzin

kye' Parisey, b'e'x i ok ten jyol tumil tze'n tu'n tkub'e kyb'yo'ne Jesús.

A Jesús jun taq'nil Dios sk'o'nxix

¹⁵Tej tb'inte Jesús ikyojo, b'e'x iky' antza, ex i xi lipe txqan xjal ti'j. Ex nq'aninx kyi'j yab' toj b'e. ¹⁶Ex xi tq'ma'nxix Jesús, tu'n mi chi yoline ti'j kywutzxjal. ¹⁷Nyatzin tique' ikyojo noq tu'n tjapinku' Tyol Dios, a kyij ttz'ib'in yolil Tyol Dios ojtxe, a Isaías, tej tq'ma:

¹⁸Atzin wej'i'y waq'nil,
a sk'o'nxix, ex k'u'jlinxix wu'n, ex
nchin tzalaja ti'j.

K'wel nq'o'n nXewa toj tanmin.
Ex ok k-yolil ti'j Nkawb'ilala toj
tkyaqil twutz tx'otx!.

¹⁹Mi q'ojle, ex mi jaw xch'in,
tu'ntzintla mix a'l kxel b'inte
tq'ajq'ojil twi' kyoj tb'eyil
tnam.

²⁰Ex mi chi el tiky'in ayejo
numjninqe.

Tu'npetzi'n, mi kub' twaq'in jun tal
tqan ptz'an tal kox,
ex mi kub' tyupin jun tal ttzaj yaj, a
noqx tal ch'in nsb'en,
tzmaxi' aj t-xi tq'o'n kyoklin, aq
tkub' tq'o'n Tkawb'il, a
tz'aqlexix.

²¹Ex tojjo q'ij anetzi'n, tkyaqil xjal
twutz tx'otx! kqeb'il kyk'u'j ti'j.^m

**¿Ja'n tzaje tipin Jesús, tu'n
kyetz tlajo'n taq'nil tajaw il toj
kyanminxjal?**

(Mr. 3:20-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²²Kyojo q'ij anetzi'n, xi kyi'nxjal jun ichin twutz Jesús, a tokxtaq jun taq'nil tajaw il toj tanmin; ex otaq chi jpet twutz, ex mib'intaq yolin. Me b'e'x el we' tu'n Jesús, qu'n b'e'x b'ant tka'yin, ex b'ant tyolin. ²³Kykyaqilxjal b'aj jaw ka'ylaj, ex i jaw yolin kyxolx: ¿Apela tyajil Davidjo lo, a sk'o'nxix tu'n Dios te Kolil?

²⁴Me tej kyb'inte Pariseyjo ikyojo, ex kyq'ma: Mina, chi chi!. Nchi etz te!

^h12:4 1Sa. 21:1-6. ⁱ12:4 Lv. 24:9; Mr. 2:26; Lc. 6:4. ^j12:5 Num. 28:9-10. ^k12:7 Os. 6:6; Mt. 9:13.

^l12:10 Lc. 14:1-5. ^m12:21 Is. 42:1-4.

xjal taq'nil tajaw il tu'n, qu'n tu'n a te Beelzebú, a tajaw il, o txi q'onte tipin.ⁿ

²⁵Me b'e'x el tniky' Jesús te kyyol, ex xi tq'ma'n kye: Qa pa'n kyten xjal toj jun nim tnam, ex qa kyajq'oj kyib', noqx aku chi kub' naj tu'n q'ojo. Ex ikyxjo toj jun mu'x tnam, mo toj jun ja xjal. Qa kyajq'oj kyib', nlay chi el wen.

²⁶Ikytzin ta'ye te satanásjo, a tajaw il. Qa ax s-etz lajonte tib' toj kyanminxjal, ax n-ok meltz'aj ti'jx ikyjo, ex atzin tkawb'il nlay ch'iy. ¿Ma man kub' numjjo tipintz? ²⁷Ex noqit ikyjo tze'nku nkyq'ma'n, qa tu'n tipin Beelzebú nchi etze taq'nil tajaw il toj kyanminxjal wu'n, ¿Altzila kye ntzaj q'o'nte kyipin aye lipcheqek kyi'ja, tu'n tetz taq'nil tajaw il toj kyanminxjal kyu'n, qa nya ax Dios? Tu'npetzi'n, ayexjo kyuk'iy kchi q'malte qa nya toj tumil kyyola ti'ijo lo.

²⁸Me metzin we' noq tu'n tipin Xewb'aj Xjan, a T-xew Dios, nchi etze taq'nil tajaw il wu'n toj kyanminxjal; atzin jun yek'b'iljo qa ma tzul Tkawb'il Dios kyxola.

²⁹Ex at juntl tumil: Qa at jun ileq' taj tu'n telq'in toj tja jun xjal nim tipin, ¿Ma akutzin b'ant telq'in, qa nya nej, xkub' tk'lō'n tajaw ja? Ikytzin te tajaw iljo tze'nku tajaw ja, qu'n a nim tipin. Me ma chin kanb'in ti'j, qu'n ma chi etz nlajo'n taq'nil toj kyanminxjal.

³⁰Ankye' nya wuk'iy ta', noq njaw, tu'n tq'oj wi'ja. Ex ankye' tky'e' mojin wuk'iy tu'n tjaw chmet twutz awal, kyja n-ok tene chtolte. ³¹Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y: Kykyaqiljo wiq il, ex jni' noq ti'chaqku ti' nkyq'ma'nxjal aku najsit. Me qa ma tz'ok kyyiso'n Xewb'aj Xjan, nlaypen kub' najsit te il anetzi'n. ³²Ikytzin, qa at jun xyolb'in wi'ja, a ayi'n Tk'wal Ichin,aku najsit te' til. Me qa at jun xyolb'in ti'j Xewb'aj Xjan, nlayxpen najsit te' til tzalu'n twutz tx'otx' ex toj kya'j.

**Antza k-ye'k'ile qnimb'il tu'n
qb'inchb'in
(Lc. 6:43-45)**

³³Ikyqetzin kyeji'y tze'nku jun tze. Qa ma tz'ok ka'yit wen, tb'anil k-elile twutz wen. Ex qa mina, nya tb'anil twutz k-elil. Tu'npetzi'n, k-elile tniky'tzajil ti'ijo tze, noq tu'njo twutz. ³⁴Ayetzin kye' manyor tyajil kanqi'y; nti'x kyajb'il'n. ³⁵Ma akutzin b'ant kyyoli'n jun yol toj tumil, a ayekuy nya wenqe? Qu'n atzi'n nya b'a'n at toj kyanmi'n, atzin nkyq'manji'y. ³⁶Me ante' xjal, a tb'anil tanmin, tb'anilxjo ntq'ma'n, qu'n toj tanmin njatze tkyaqiljo wen. Ex ante' xjal, a nya wen tanmin, tkyaqiljo ntq'ma'n nya wen. ³⁷Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y; qa toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, teyile junjun k-okil toj xjelb'il ti'j tkyaqiljo yol nkyq'ma'n ja'lin, a nya wen. ³⁸Qu'n noq ti'ijo b'a'n kyyola, kchi tzaqpajili'y tjaq' tkawb'il Dios kujxix wen; me qatzin qa mina, ok kychja'b'ilxa tu'n.

**Tej t-xi kyqanin aj il jun techil tipin
Jesús**
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸Tb'ajlinxi' ikyjo, xi kyqanin junjun Parisey, exqetzin xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il te Jesús: Xnaq'tzil, qaja tu'n qlontily jun techil tipi'n, a tb'anilxix.

³⁹I xi ttazaq'win Jesús: Ayetzi'n xjal nya wenqe ex aj il nchi qanin jun techil wipi'n. Me nlay txi yek'it kye; qala' o'kxjo techil ti'ijo b'aj ti'j Jonás, a yolil Tyol Dios ojtxe.

⁴⁰Qu'n lu'tzi'n te Jonás ten oxe q'ij ex oxe qniky'in toj tk'u'j jun tij kyi'; ex ikyx weji'y, ayi'n Tk'wal Ichin, chin k'welix muqu'n toj tx'otx' oxe q'ij ex oxe qniky'in.

⁴¹Ex ikyqxey kye' xjal toj tnam Nínive kyojo q'ij te Jonás kchi jawil we'ks toj tq'ijil pa'b'in, aj kyokxjal toj xjelb'il twutz Dios, aye' ite' kyojo q'ij ja'lin, tu'n kyukub' tz'aq toj kyil kyu'n. Qu'n ayetzi'n xjal toj Nínive b'e'x ajtz ti'j kyanmin, tej t-xi tq'ma'n Jonás Tb'anil Tqanil Dios kye. Ex

ⁿ12:24 Mt. 9:34; 10:25. ^o12:33 Mt. 7:15-20. ^p12:34 Mt. 3:7; 23:33; Lc. 3:7. ^q12:34 Mt. 15:18.

^r12:38 Mt. 16:1; Mr. 8:11. ^s12:39 Mt. 16:4. ^t12:40 Jon. 1:17.

ajo Tb'anil Tqanil wi'ja ja'lin nimxixtl toklin tze'nku toj tq'ijil Jonás.^u

⁴²Ok kjawil we'ks ajo qya, a nmaq kawil tzajnin te najchaq te twutz tx'otx', tu'n kykub' tz'aqxjal toj kyil tu'n, aye' ite' kyojjo q'iij ja'lin. Qu'n ajo qya anetzi'n b'e'x xi' b'ilte tnab'lrix qtzan Salomón. Me ajo t-xilin na'b'l wi'ja ja'lin, nimxixtl toklin tze'nku te Salomón.^v

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'ijo kb'ajil kyi'ijo xjal, a nya nimilqe
(Lc. 11:24-26)

⁴³Aj tetz jun taq'nil tajaw il toj tanmin jun xjal, a nya nimil, b'e'x nxiku jyolte tojjo tzqij tx'otx', ja' tu'n ttene. Exsin qa mix xjetu tu'n, k'wel t-ximin: ⁴⁴Kchin meltz'ajil we' juntl majl tojjo nja'y, ja' xin etzi'ych. Ex atzin tkanin juntl majl tk'atzjo xjal, knetiljo xjal tu'n, tze'nku jun ja, mix a'l najalte, ex cheb'e miso'n ex nik'u'n wen. ⁴⁵B'e'xsin k-okixtz toj tanmin xjal me nya tjunalx ja'lin; qala' kyuk'a wuql tuk'a xininqexiq toj il tze'nku a. Ex kykyaqilx kchi najal toj tanminjo xjal ja'lin. Atzaj xjal noqx kyja kxe'lix toj il tze'nku' ttentaaq te tnejil. Ikytzin kb'ajiljo kyuk'a xjal ja'lin, a nya nimilqe.

Ankyeqexiqjo titz'in ex tnana Jesús
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶Tzmataq nyolin Jesús kyuk'axjal, tej kykanin tnana kyuk'ax titz'in. I kub' we' twi' pe'n, me kyajtaq tu'n kyyolin tuk'a Jesús. ⁴⁷B'e'x xi q'ma'n te Jesús: Lu tnaniy exqetzi'n titz'i'n ite' pe'n, ex kyaj tu'n kyyolin tuk'iy.

⁴⁸Me ante Jesús xi tq'ma'n te a xi q'mante ikyjo: *¿Ankyeqe we' nnana, ex ankyeqe we' witz'in?*

⁴⁹I tzaj tyek'in tuk'a tq'ob' qib'aja, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n: Ayetzin weji'y nnana ex witz'in lo. ⁵⁰Aye' chi k'wel b'inchin te' taj nMa'n, a at toj kya'j, ayetzin weji'y witz'in, ex waneb' ex nnanii.

Jun techil tze'n kyanmin xjal ti'j Tyol Dios
(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

13 ¹Ax q'ijjo tetz Jesús tojjo ja, ex kub' qe ttzi njab!. ²Tej tok tka'yin kypon txqan xjal tk'atz, b'e'x okx toj jun tal bark, ex kub' qe toj. Ayetzin kye' jni' xjal i b'aj kyij ten ttzi a.^w ³Ok ten xnaq'tzil nimku tumil noq kyuk'a techil, ex tq'ma: Jun maj, xi' jun xjal awal triy. ⁴Atzin te' tok tchto'n, at pon chitj toj b'e. I tzaj pich!, ex b'e'x jaw kysk'o'n. ⁵Ex at pon chitj kyxol ab'j, me qu'n tu'n nti'xix twutz tx'otx' antza, liwey ul twi!. ⁶Me atzaj te' tok q'ijil, b'e'x jaw tzqij, qu'n nya nim xa'ye tllok!. ⁷Ex at pon chitj kyxol tx'i'x. Me atzin tx'i'x jun paqx tch'iy; atzin te triy noq jaw xky'i'six. ⁸Me ante' pon chitj toj tb'anil tx'otx', tb'anilx ele toj. At junjun tqan el jwe' k'al^x twutz, ex junjuntl el ox k'al,^y ex junjuntl el lajaj toj ka'wnaq.^z ⁹Ankye taj tu'n tkub' tb'l'in nyola, in tkub' tb'l'ntz, tu'ntzintla tkub' tb'inchin.

Nuk'b'il tu'n Jesús ti'ijo t-xnaq'tzb'il
(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰O ul laq'e'y awo'y, a t-xnaq'tzb'in, tk'atz, ex xi qqani'n te: *¿Tiqu'n nyoli'n kyuk'axjal noq kyuk'a techil?*

¹¹Tzaj ttzaq'win Jesús qe'y: Ma tzaj tyek'in Diosjo tumil kye'y, tu'n tel kyniky'a ti'ijo a ewintaq ojtxe ti'ijo Tkawb'il Dios, a at toj kya'j; qu'n metzi'n kyexjal nlay tz'el kyniky' te. ¹²Tu'npetzi'n, ankye' xjal at tnimb'il wi'ja, ktzajil q'o'n txqantl, tu'ntzin tch'iyixiq jo tnimb'il. Ex ankye' xjal noq nka'min tk'u'j ti'j tnimb'il, kyja'pe k-elil q'i'ne te' ch'in at.^a ¹³Tu'npetzi'n, nchini yoli'n kyuk'a techil kyuk'axjal. Qu'n nchi ka'yin kywutz, me mi n-el kyniky' we'y. Ex ntib'l'in kyäkyin, me mi n-okx toj kywi!.

¹⁴Qu'n ikytzin kb'ajiljo tze'n tq'ma Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

^u12:41 Jon. 3:5; Lc. 11:32. ^v12:42 1Re. 10:1-10; 2Cr. 9:1-12; Lc. 11:31. ^w13:2 Lc. 5:1-3. ^x13:8 Jwe' k'al, 100 n-ele. ^y13:8 Ox k'al, 60 n-ele. ^z13:8 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele. ^a13:12 Mt. 25:29; Mr. 4:25; Lc. 8:18; 19:26.

Mix tu'n tz'ok kyb'in,
mi n-okx toj kywi!.

Mix tu'n tz'ok kyka'yin,
mi n-el kyniky' te.

¹⁵ Qu'n noqx ma tz'ok naj kynab'ljo
xjal lu'n;
jpu'nqe kyxkyin, tu'n mi tz'okx
toj kywi!,
jpu'nqe kywutz, tu'n mi tz'ele
kyniky' te tb'anil.

Tu'ntzin ikyjo, mi nchi tzaj laq'e
nk'atza, tu'n kykub' nq'aninch.^b

¹⁶ Me ky'iwlinqexix kye!, tu'n nchi
ka'yiln kywutza, ex n-el kyniky'a te; ex
nchi b'in kyxkyi'n, ex n-okx toj kywi'y.
¹⁷ Qu'n twutzzix kxel nq'ma'n kye'y, qa
nimjo yolil Tyol Dios ojtxe, ex nim xjal
wen kyajtaq tu'n kylon te' a kye' ma kyli
ja'lin, ex tu'n kyb'in te' a kye' ma kyb'i
ja'lin, me mix b'aje ikyjo.^c

**Kub' tchiky'b'in Jesús ti'jjo techil
tze'n kyanmin xjal ti'j Tyol Dios**
(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ Kyb'intzji'y ti' t-xilin ti'jjo jun xjal
xi' awal. ¹⁹ Qu'n ayetzi'n nxi kyb'l'n
Tb'anil Tqanil ti'j Tkawb'il Dios, me
mi n-el kyniky' te, ikyqetz'i'n tze'nku
ijaj i kub' tz'aq toj b'e. Jun paqx tzul
tajaw il, tze'nku jun pich!, ex k-elil ti'n
Tb'anil Tqanil, a kux awet toj kyanmin.
²⁰ Ex atzin ijaj, a kub' tz'aq kyxol ab!',
ikyqetz'i'n tze'nqe xjal jun paqx nxi
kynimin Tyol Dios ex tuk'a tzaljb'il.
²¹ Me qu'n tu'n nti'xix kyk'u'j ti'j, mi
nchi kujix toj kynimb'il. Qa akux saj
jun ti' toj kychwinqil, mo qa akux xi ok
lipinxjal kyi'j noq tu'n tpajjo nyola, b'e'x
kchi k'wel tz'aq toj kynimb'il. ²² Atzin
ijajjo pon tz'aq toj tx'i'x, ikytzi'n tze'n
jun xjal n-ok tb'i'n nyola. Me o'kx nchi
b'isin ti'j tkyaqiljo tkub' twutz tx'otx!. Ex
kyaj tu'n tten tkyaqil ti'chaqku ti' kye
ex jni' kyq'inmil. Tu'ntzintzjo anetzi'n,
n-el naje kynimb'il ti'j Dios, ikyxsin
tze'nku triy njaw ch'iy toj tx'i'x. Noq n-el
xky'i'six ex nti' toj n-el. ²³ Me atzi'n ijaj,
a kux awet toj tb'anil tx'otx!, ikytzi'n

tze'nqe xjal nxi kynimin nyola, ex nkub'
kyb'inchin tze'nku nq'ma'n. Nchi ch'iy
toj kynimb'il, tze'nku triy, a s-el jwe'
k'al^d twutz junjun, ex junjuntl el ox k'al,^e
ex junjuntl el lajaj toj ka'wnaq.^f

**Jun techil kyi'jjo k'ul
nya wen kyxol triy**

²⁴ Ex xi tq'ma'n Jesús juntl techil. Chi'
kyjalu'n: A Tkawb'il Dios, a at toj kya'j,
ikytzi'n tze'nku jun ichin xi' awal triy
toj ttx'otx!. ²⁵ Tej tok b'aj, b'e'x ajtz. Me
tej qok yupj, ul jun ajq'oq, ex xi tchto'ntl
jun wiq k'ul toj triy, ex b'e'x oq. ²⁶ Me
atzaj te' ch'iy triy, ex tb'aj we'je tunin,
antza ele tniky'tzajiltz qa attaq juntl wiq
k'ul toj.

²⁷ Ayetzi'n taq'niljo tajaw awal b'e'x i
xi' q'malte, ex xi kyq'ma'n: Tata, ¿Mixsin
ja tsk'o'n toj tijaja, tej tok tawa'n?
Qu'n ¿Ja'tzin saje jun wiq k'ul toj ikyo
tze'nku triy?

²⁸ Atzin te tajaw aq'untl xi tq'ma'n:
Atla jun ajq'oq xkub' b'inchin te' ikyo
wi'ja.

Xi kyq'ma'n taq'nil te: ¿Mej qa ma
qo'xa xb'oqil te' ma' k'ul toj triy? chi chi'!

²⁹ Me ante tajaw aq'untl xi tq'ma'n:
Mina, qu'n qa ma jatz xb'oqitjo nya wen
k'ul ja'lin, aku jatz lipe triy til'. ³⁰ Qala'
kyq'onkja ax tzqijkuj junx tuk'a triy,
tzmaxi k'a' jatz sk'etjo, aj tjaw joyit.
Atzin te triy kxel k'u'yet te' toj tx'utx!.
Atzin te' ma' k'ul, kjawil k'let, exsin
k'wel patit tu'n q'aq'!

**Jun techil ti'j twutz mistas, ex tze'n
nch'eye Tkawb'il Dios**
(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Ex kub' tq'o'n Jesús juntl techil
kyjalu'n: A Tkawb'il Dios toj kya'j,
ikytzi'n t-xilin tze'nku jun tal twutz
mistas, aj tkux tawa'n jun xjal toj tx'otx!.

³² Qu'n twutzzix a tal netz'xix kywutzjo
txqantl twutz ijaj, me ajtzin tch'iy, jun
tijx n-oke kywutzjo txqantl. Chi'ime
njapin tze'nku jun tze, a ja' n-okxi
kyb'inchin pich! kypaqb'il kyxol tq'ob!.

^b 13:15 Is. 6:9-10. ^c 13:17 Lc. 10:23-24. ^d 13:23 Jwe' k'al, 100 n-ele. ^e 13:23 Ox k'al, 60 n-ele.

^f 13:23 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele.

**Juntl techil ti'j tze'n nch'iye Tkawb'il
Dios tzalu'n twutz tx'otx'
(Lc. 13:20-21)**

³³Ex kub' tq'o'n Jesús juntl techil kyjalu'n: A Tkawb'il Dios toj kya'j, ikytzi'n tze'nku' ttx'amil wab'j, a nkux tq'o'n jun qya toj oxe malb'il jarin. Ex ajtzin tb'aj tsmo'n, tkyaqiljo tq'otjil wab'j ktx'amixil, ex nch'iy wen.

**Tiqu'n nyolin Jesús kyuk'a techil
(Mr. 4:33-34)**

³⁴B'aj tq'ma'n Jesús tkyaqiljo lo kyexjal, noq kyuk'a techil. Qu'n nti'taq jun ti' b'aj tq'ma'n, qa nya tuk'a techil.

³⁵B'ajjo ikyjo, tu'ntzin tjapi'n a q'umj tu'n yolil Tyol Dios ojtxe, tej tkub' ttz'ib'in:

Kchin yolila noq kyuk'a techil.
Ex kxel nq'ma'n nimku ti',
a ewintaq, atxix te' tkub'ku
tb'inchin Dios twutz tx'otx!^g

**Nxi tchiky'b'in Jesús kye t-xnaq'tzb'in
techil ti'jjo k'ul toj triy**

³⁶Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i aj tchq'o'n Jesús xjal kyja. Ex okx tuja, a ja' o tzaja laq'e'y tk'atz, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ex xi qq'ma'n te: Chiky'b'intzjy techil ti'jjo k'ul nya wen toj triy.

³⁷Ex tzaj ttzaq'win Jesús qe'y: Atzi'n awal triy, ayin wej'i'y, a Tk'wal Ichin.

³⁸Ante tx'otx' ayetzi'n xjal tkyaqil. Atzin triy, ayetzi'n nimil ti'j Tyol Dios. Ex atzi'n k'ul, ayetzi'n xjal nya nimil, aye' nche'x lipe ti'j tajaw il. ³⁹Ex atzin te' ajq'oj, a xi chtonte tyajil k'ul toj triy, ax tajaw il. Atzin te' jo'l triy, atzin te' aj tb'aj twutz tx'otx' te jun majx. Ex ayetzi'n aq'nil mo jo'l triy, ayetzi'n t-angel Dios.

⁴⁰Ikytzi'n tze'n k'ul aj tjaw noq tu'n tokx toj q'aq' tu'n ttz'e'y, ikytzin kb'ajiljo, aj tb'aj tkyaqil twutz tx'otx!. ⁴¹Ex ayi'n, a Tk'wal Ichin, chi xel nchq'o'n n-angela, tu'n kyetz xb'oqitjo toj Tkawb'il Dios kykyaqiljo nchi b'inchin

il, ex aye' nchi xmoxin kyi'j junjuntl tu'n tkub' kyb'inchin il. ⁴²Ex kchi okix toj jun patb'il ma tij, ja njuline q'aq' wen, ex antza okx chi ju'ch'ilx kyste tu'n kyixk'o, a mix kb'ajilx. ⁴³Me ayetzin kye', a kub' kyb'inchin tze'nkuxjo ntq'ma'n Dios, ok kchi qoptz'ajiyil kye tze'nku tquan q'ij toj Tkawb'il Dios, a kyTata. Ankye' at t̄xkyi'n tu'n tok tb'i'n, in tok tb'i'n, ex in tkub' tb'inchin tze'nkuxjo ntq'ma'n.

**Jun techil ti'jjo Tkawb'il Dios
tze'nku jun q'inimil noq ewin**

⁴⁴A Tkawb'il Dios, a at toj kya'j, ikytzi'n tze'nku jun q'inimil ewin toj jun tx'otx'. Jun ichin, qa ma knetjo q'inimil tu'n, b'e'x aku meltz'aj ewilte axsa. Ma'x tze'jix ti'j wen, ex noq tu'n ttzyetku' tx'otx' tu'n anetzi'n, kb'aj xel tk'ayin tkyaqiljo at te, tu'n ttzaj tlaq'o'n.

Jun techil ti'jjo tal ab'j, a wi'yilxix

⁴⁵Ex ikyxjo, a Tkawb'il Dios, a at toj kya'j, tze'nku jun k'ayil njyo'n ti'j jun tal ab'j tb'anilxix. ⁴⁶Ajtzin tknet jun tu'n, a wi'yilxix wen, kb'aj xel tk'ayin tkyaqiljo at te, noq tu'n tlaq'etku tal ab'j tu'n.

Jun techil ti'jjo jun pa te tzuyb'il kyiix

⁴⁷Ex ikyxjo, a Tkawb'il Dios, a at toj kya'j, tze'nku jun pa te tzuyb'il kyiix. Aj t-xi xo'yit toj a', tkyaqil wiq kyiix ntzyet tu'n. ⁴⁸Ajtzin tnoj, aye kyixil kjawitz kyi'n tzma ttzi a'. Antza, kchi k'wele qeye sk'ol te' kyiix. Ayetzi'n wen, kchi xel k'u'yit toj ch'il; ex ayetzi'n mina, chi xel kyxo'n. ⁴⁹Ikytzin kb'ajiljo, aj tjapin b'aj tkyaqil twutz tx'otx'. Kchi elitz t-angel Dios pa'l kye' nya wenqe kyi'jjo a wen. ⁵⁰Ayetzi'n nya wenqe kchi xel xo'yit toj jun tij k'achb'il q'aq', a mixla kb'ajilx, ja' kchi oq'ile, ex kchi ju'ch'ile kyste tu'n kyixk'o.

Ajo ojtxe q'inimil exsin ak'aj q'inimil

⁵¹Tzaj tquanin Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: ¿Tzuntzin n-el kyniky'a ti'j tkyaqiljo lo? chi'.

^g13:35 Sal. 78:2.

Exsin xi qtzaq'wi'n: Tzun, qAjaw, qo chiji'y.

⁵²Ex tzaj tq'ma'n Jesús qe'y:
Tu'npetzi'n, jun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, aj qa ma txi lipe ti'jjo Tkawb'il Dios, a at toj kya'j, k-okil tze'nku jun tajaw ja, a at kab'e wiq tq'inimil, jun ojtxe q'inimil ex jun ak'aj.

Tej t-xi' Jesús toj ttanim, a Nazaret
(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³Tej kyb'aj tq'ma'n Jesús kykyaqiljo techil, b'e'x xi' ⁵⁴tzma toj ttanim. Antza xi xkye tu'n t-xnaq'tzin kyoj mu'x ja te k'ulb'il. Ex tkyaqilxjal b'aj jaw ka'ylaj, ex kyq'ma: ¿Ja'tzila xb'aje t-xnaq'tzin xjaljo tkyaqiljo b'a'n tu'n? ¿Ex tze'ntzin tten nb'antjo tb'anil techil tipin tu'n ikyjo? ⁵⁵¿Ma nyapetzila a ttata, a jsol tz'lán? ¿Ma nya tnana, a Mariy? ¿Ma nyaqetzin titz'in Santyaw, Jse, Simun, ex Judas? ⁵⁶¿Ma nyaqetzin taneb'jo najleqe qxol? ¿Ja'tzin xb'ante tkyaqiljo lu'n tu'n? chi chi'.

⁵⁷Qu'n tu'n kyojtzqi'ntaq, mix xi kynimine.

Me xi tq'ma'n Jesús kye: Ja'chaqx ta' jun yolil Tyol Dios twutz tx'otx', nxi q'o'nx toklin. Me qa toxj ttx'otx' ex toxj tja' nti'x toklin.^h

⁵⁸Nya nimku yek'b'il tipin b'ant kyxol t-xjalil, qu'n tu'n mix xi kynimine Tyol.

Tej tkub' b'yo'n Juan, a Jawsil A'
(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

14 ¹Kyojjo q'ij anetzi'n, b'ijte tqanil Jesús tu'n Herodes, a tnejl kawil toj tx'otx' te Galiley. ²Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Herodes kye taq'nil: Ala te Juan lu'n, ma jatz anq'in kyxol kyimnin. Qu'n ti'jkutzi'n, tb'anilx tipin tu'n tb'ant txqan tb'anil techil tu'n.

³Otaq kux tjiplu'n Herodes Juan toj tze, k'l'o'ntaq wen tuk'a kxb'il, noq tu'n tpaj Herodias, a t-xu'jil, a t-xu'jlb'in Lip, a titz'in, ⁴qu'n tu'n xi tq'ma'n Juan te Herodes: Nya wen tu'n tok meje'y tuk'a t-xu'jil titz'i'nc*i*.

⁵Tu'npetzi'n, tajtaq Herodes tu'n tkub' tb'yo'n Juan, me tzaj t-xob'il kyexjal, qu'n tu'n otaq tz'ok kyq'onxjal Juan te yolil Tyol Dios.

⁶Tej tel tab'q'e Herodes, kub' iky'sit jun nintz q'ij, ex atzin tal Herodías etz b'ixil kywutz kykyaqiljo txokenj. ⁷Ex b'e'x pon tk'u'j Herodes ti'j, ex kub' tq'ma'n tb'i Dios ti'j tyol: Qanintza we'y noq alkye taja, chi' te txin. ⁸Me a tnana xi q'mante te, ti'taqjo tu'n t-xi tqanin: Q'ontzjiy twi' Juan, a Jawsil A!, we'y toj jun laq ja'linxix.

⁹Tej tb'inte Herodes ikyjo, b'e'x jaw b'isin. Me qu'n tu'n otaq kub' tq'ma'n tb'i Dios ti'j tyol, ex kywutz kykyaqiljo txokenj, qa akutaq txi tq'o'n noq alkyetaqjo tajjo txin, kub' t-ximin qa iltaq ti'j tu'n tb'ajjo tyol. ¹⁰Ex b'e'x xi tq'ma'n, tu'n tel k'u'xpít twi' Juan toj tze. ¹¹Exsin xi tq'o'ntz twi' Juan toj jun laq te txin, tze'nkuxtaq otaq tqanin. Ex ante' txin b'e'x xi tq'o'n te tnana.

¹²Me ayetzi'n t-xnaq'tzb'in Juan i pon, ex xi kyi'n t-xmamil, tu'n tkux muqet. Ex b'e'x i xi' q'malte te Jesús.

Tej kyk'a'chit jwe' mil ichin tu'n tipin Jesús

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³Tej tb'inte Jesús ikyjo, b'e'x o okxa toj jun bark toj ewajil, tu'n qkani'n toj jun najb'il ja nti'yetaq xjal. Me b'e'x kyb'in texjal tojile junjun tnam, ex b'e'x b'aj xi lipe q'il'ja tu'n kyqan, qu'n kyajtaq tu'n kynej qwutza. ¹⁴Tej tetz Jesús toj bark, xi tka'yin txqan xjal attaq, ex b'e'x tzaj q'aq'in tk'u'j kyil', ex b'e'x i b'aj tq'anin junjun, a yab'qetaq.

¹⁵Tej ch'ixtaq qok yupj, awotzi'n, a t-xnaq'tzb'in, o tzaj laq'e'y tk'atz, ex xi qq'ma'n te: Ma qoqixte ja'lin, ex mix a'll jun najle tzalu'n. Q'manxa kye jni' xjal tu'n kyb'aj xi' toj junjun kojb'il, tu'n kyxi' jyol kywa, qape at k'a'xjil.

¹⁶Me tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Nya il ti'j tu'n kyxi' jyol jun ti'. Qala' kyq'onxa kywa.

^h 13:57 Jn. 4:44. ⁱ 14:4 Lv. 18:16; 20:21; Mr. 6:17-18; Lc. 3:19-20.

¹⁷ Me atzin qe' xi qq'ma'n: Nti' qe wab'j q'l'in qu'n. Noq tal jwe' wab'j, ex kab'e tal netz' kyiix.

¹⁸ Me tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Kyi'nqetza tzalu'n. ¹⁹ Ex xi tq'ma'n kye jni' xjal, tu'n kyb'aj kub' qe tib'aj k'ul. Ex i jaw ttzyu'n jwe' tal wab'j exqetzi'n kab'e tal kyiix, ex jaw tka'yin twutz kya', ex xi tq'o'n chjonte te Dios kyi'. Ex i b'aj tpixi'n tal wab'j, ex tzaj tq'o'n qe'y, ex xi qsipl'n kyexjal.

²⁰ Kykyaqilxjal i b'aj wa'n, ex b'aj noj kyk'u'j wen. Atzaj te' kyb'aj wa'n, jaw qsk'o'n jni' tb'uchil, ex jaw noj kab'lajaj chi'l. ²¹ Ayetzi'n i wa'n, jwe' mil ichin, me nya telqetzi'n qya exqetzi'n k'wal i ok te tajjal.

Tej tb'et Jesús tib'aj a'
(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

²² Tb'ajlinxi' ikyjo, o jax tchq'o'n Jesús awo'y, a t-xnaq'tzb'in, toj bark, tu'n qiky'xa tlajxi nijab!. Otaq qo neja tu'n qiky'xa tlajxi; kyij Jesús q'olb'il kyexjal. ²³ Tej kyb'aj tq'olb'in Jesús xjal, jax twi' jun wutz na'l Dios tjudalx. Tej qok yupj, ex tjunalxtaq Jesús at. ²⁴ Me noqx nniky'jinku nijab' tu'n bark, tej ttzaj txqan kyq'iql, ex b'e'x okx piq'j txqan a' toj. ²⁵ Tej ch'lixtaq qsqix, tzaj laq'e Jesús qk'atza; nb'et tib'aj a'. ²⁶ Tej t-xi qka'yil'n te nb'ettaq tib'aj a', b'e'x o jaw xch'in wen tu'n qxob'il: Jun ma tij klelin, qo chiji'y.

²⁷ Me jun paqx tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: iKykujsinx kyk'u'ja! iAyin weji'y! Mi chi xob'ach.

²⁸ Me ante Pegr xi ttzaq'win: WAjaw, qa ajiy, q'mantza tu'n nxi'y tk'atza tib'aj a'.

²⁹ Ku tzaja, chi Jesús.

Ex jun paqx, tku'tz Pegr toj bark, ex xi b'et tib'aj a', tu'n tpon tk'atz Jesús. ³⁰ Me atzaj te' tna'nte txqan tipin kyq'iql, b'e'x tzaj xob', ex kyja'taq txi mulq'aj toj a'. B'e'x jaw xch'in tu'n t-xob'il: Chin tkloma, wAjawch.

³¹ Ex jun paqx jaw tjk'u'n Jesús tuk'a tq'ob', ex xi tq'ma'n te: Ay, noq tal ch'in

tnimb'ila wi'ja. ¿Tiqu'n xjaw ka'min tk'u'ja?

³² Me atzaj te' kyjax toj bark, b'e'x kub' qen tej kyq'iql. ³³ Ex awotzin qe, a otokxtaqa toj bark, b'e'x o kub' mejey twutz Jesús, ex o nimsin tb'i kyjalu'n: Twutzxix Tk'wal Diosx te.

Tej kykub' tq'anin Jesús yab' toj Genesaret
(Mr. 6:53-56)

³⁴ Me atzaj te' qjlajinxia tlajxi nijab', o pon toj tx'otx' te Genesaret. ³⁵ Ex ayetzi'n xjal antza, b'e'x el kyniky' te Jesús. B'e'x el tqanil toj tkyaqil tx'otx', ex b'e'x i b'aj xi kyinxjal kyyab' te, tu'n kykub' tq'anin. ³⁶ Ex i kub'sin kywutz te, tu'n t-xi ttziyin Jesús, noq tu'n tok kymeko'nxjal i'chaqxitla noq tal ttxa'n t-xb'alintz. Ex kykyaqiljo, aye' i ok mekontakte ttxa'n t-xb'alin, b'e'x b'ajel we'!

Tej t-xnaq'tzin Jesús ti'jjo kyxmiletz'ilxjal
(Mr. 7:1-23)

15 ¹I tzaj laq'e junjun Parisey, junx kyuk'a junjun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il tk'atz Jesús, aye otaq chi kanin Jerusalén. Ex xi kyqanin te: ²¿Tze'ntzin kyten kye' t-xnaq'tzb'il'n mi nkub' kynimin a kyij yek'in qe kyu'n qtzan qta'x? Qu'n mi njapin techil kyu'n, a tze'nku nb'anttaq kyu'n qtzan qta'x, tze'nku qe, a tu'n tel kyttxjon kyq'ob' tuk'a tumil, aj kyaq'e wa'!

³Ex xi tqanin Jesús kye: Ex ikyxjo kye!. ⁴Tiqu'n n-el kyi'jlinji'y Tkawb'il Dios, noq tu'n kyokku lipe'y ti'jjo xnaq'tzb'il xkyij kyq'o'n qtzan qta'x? ⁵Qu'n chte Diosjo kyjalu'n:

Kynaminku kytatiy, ex kynanij,
ex ankye te' k-elil tzaqpaj ttzi
te ttata ex te tnana, il ti'j tu'n
tkyim.^k

⁵Me ayetzin kye' nchi q'mante, qa b'a'n tu'n t-xi qq'ma'n te qtata mo te qnana kyjalu'n: Matla txi nmoji'n, noqit nya tkyaqiljo at we'y ja'llin, ma txi nq'o'n

^j 15:4 Ex. 20:12; Deu. 5:16. ^k 15:4 Ex. 21:17; Lv. 20:9.

te Dios, tu'n tajb'in te, aj nkyima. Tu'npetzi'n, nti'x tu'n nmoji'n ti'ja, exla qa at tajb'in te'y. Ex b'a'no lo toj kywutza.

⁶Qu'n qa ikyjo, nlayxpen b'anttz tu'n tmojin ti'j ttata ex ti'j tnana, chi chiji'y. Qu'n ma kiyj kytzaqpini'y Tkawb'il Dios, noq tu'n kyxi lipekuy ti'jjo kye' kyxnaq'tzb'in.

⁷Xmiletz'qi'y. Qu'n twutzx tej tyol qtzan yolil Tyol Dios te, a Isaás, tej tyolin ti'j kyxmiletz'ilal:

⁸Ayetzi'n xjal tzalu'n, nchin kub' kynimi'n,
me noq tuk'a kytzi.

Me atzin kyanmin najchaq ta' wi'ja.

⁹Nti'x tajb'i'n a nchi k'ulin nwutza,
qu'n noqx ti'jjo kyxnaq'tzb'ilxjal
lipcheqeke.'

¹⁰I xi ttxko'n Jesús jni' xjal tk'atz, ex xi tq'ma'n kye: Chin kyb'intzi'n, ex tz'elku kyniky'a te: ¹¹Nya te' ti'chaqku ti' nb'aj tu'n jun xjal, nxi q'onte toj il, qala' ikytzin a te' n-etz toj ttzi.

¹²Tu'npetzi'n, b'e'x o b'aj tzaj laq'e'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in tk'atz, ex xi qq'ma'n te: ¿Ma man tz'el tniky'a te, qa b'e'x saj kyq'oj Parisey, tej xkyb'in te' a xb'aj tq'ma'n?

¹³Me ante Jesús tzaj ttzaq'win qe'y: Tkyaqil kyxnaq'tzb'il Parisey ikyjo tze'nku jun wi' k'ul, a qa nya nTati'y tokx toj kya'l, xkux awante. Okla kjawitz xb'oqit te jun majx tuk'a tkyaqil tllok.

¹⁴Ex chi tenkuj, qu'n jpu'n kynab'l. Nchi kub' nej kywutz junjun ikyx kyten tze'nku aye. Ikyqetz'i'n tze'n kab'e mox nxi kyxko'n kyib'; me qa aku xi ex twi' xaq, kykab'ilx kchi xe'l tolpaq.^m

¹⁵Me ante Pegr xi tq'ma'n te Jesús: Chiky'b'intza qe'y ti'jjo xb'aj tq'ma'n.

¹⁶Tzaj ttzaq'win Jesús qe'y: Ex ikyx kyeji'y, ¿Mi s-el pjet toj kynab'l? ¹⁷¿Ma mitzin n-el kyniky'a te, qa tkyaqiljo nb'aj tu'n jun xjal, toj tk'u'j kupine, ex majx k-elil ti'j? ¹⁸Me atzi'n n-etz toj ttzi, toj tanminx ntzaje anq'ine. Apente iljo, ¹⁹qu'n toj tanminxjal ntzaje jni' t-xim

nya b'a'n, jni' b'i'yin, jni' ky'a'jin, ex jni' aj pajil, jni' elq'in, jni' sb'ub'l, exsin tkyaqil yasin, ²⁰tu'n kxel toj najin te jun majx. Me te', tu'n kywa'nxjal, a noq tu'n mi tz'ele txjet tq'ob' jun xjal tze'nku kye, aj txi wa'l, nti' te najin noq tu'n tpajjo ikyjo, qu'n noq xnaq'tzb'il kye qtzan qta'x.

Tnimb'il jun qya, a nya aj Judiy (Mr. 7:24-30)

²¹Tej tetz Jesús antza, b'e'x xi' toj tx'otx' te Tiro ex te Sidón. ²²Ex attaq jun qya aj Canaán najletaq tojjo tx'otx' antza, a nya Judiytaq. Tzaj laq'e tk'atz Jesús, ex nñch'intaq wen: Tata, ay Tyajil qtzan nmaq kawil David, q'aq'intz tk'u'ja wi'ja; at jun wala, at jun taq'nil tajaw il toj tanmin.

²³Me mix xi ttzaq'win Jesús jun tyol. Tu'npetzi'n, o tzaj laq'e'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in tk'atz, ex o kub'sin qwutza te: Qala', q'manxa te qya tu'n taj tja, qu'n lu' tzunx nñch'inx wen, ex lu'tz lipchek qij'.

²⁴Xi tq'ma'n Jesús te: Ma chin tzaj tchq'on we' Dios noq kyuk'a xjal aj Judiy, aye' najnin ite'ye tze'nku jun ch'uq rit.

²⁵Me ante' qya kub' meje twutzh Jesús, ex xi tq'ma'n: iTata, chin tonima!

²⁶Me ante Jesús xi tq'ma'n te: Yonkuy nej, tu'n kyxi nmojinji'y nxjalila, qu'n nya wen tu'n tel kywa' tal k'wal, exsin tu'n t-xi' kye chit, qu'n nej tu'n kyb'aj wa'n tal k'wal, exsin kxel xiljo kye chittz. Ikyqintzin weji'y kyuk'a nxjalila; nej chi okil nka'y'i'n, ex kxel nq'o'nji'y a nti' at kye.

²⁷Ex xi ttzaq'win qya: Ikyx te tten, Tata. Me ka'nqetzin kyeji'y tal chit nchi wa'n kye tjaq' meñ ti'jjo tb'uchil wab'j nb'ajel tz'aq kyu'n kyajaw. Ikyqintzintla' weji'y, q'ontz ch'in we' ti'jjo nxi tq'o'n kye t-xjalila.

²⁸Tu'ntz'i'n tyoljo qya ikyjo, xi ttzaq'win Jesús te: Ay qya, nimxixjo tnimb'ilala wi'ja. Kxel nq'o'n tze'nku taja. Atzaj taljo qya, jun paqx tel we'!

^l15:9 Is. 29:13. ^m15:14 Lc. 6:39.

Tej tq'anit nimku yab' tu'n Jesús

²⁹Tej tetz Jesús antza, pon tzma ttzi Nijab' te Galiley. Ex b'e'x jax twi' jun wutz, ex kub' qe antza. ³⁰Ex nimxjal b'aj chmet ja' ta'yetaq. Ex q'imila junjun kox kyu'n, junjun mox, ex ila'kul mib'intaq chi b'et ex mib'intaq chi yolin, ex nimku txqantl yab' b'aj xi q'i'n twutz Jesús. Ex b'e'x i kub' tq'anin.

³¹Ex ayetzi'n xjal b'e'x i b'aj jaw ka'ylaj, tej tok kyka'yin tb'ant kyyoli'n a mib'intaq chi yolin; ex otaq b'ant kyb'etjo a mib'intaq chi b'et; ex otaq jqet kyäkyin a mib'intaq chi b'in; ex otaq chi el we' kox, ex otaq k'ant kywutzjo moxqetaq. Jotxjo jni' xjal i b'aj ok ten nimsil tb'i Dios, a kyDios aj Israel.

Tej kyk'a'chit kyaje mil ichin tu'n Jesús
(Mr. 8:1-10)

³²O tzaj ttxko'n Jesús a awo'y t-xnaq'tzb'in, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Nchyo'n nk'u'ja kyi'jjo xjal lo, qu'n ma b'ant-xi oxe q'i'j kytenb'ile quk'a, ex nti'x ch'in o txi kywa'n. Ex nky'e'y tu'n kyaj nchq'o'n kyja kukxjo, qu'n aku chi kub' numj toj b'e tu'n wa'yaj.

³³Ex xi qq'ma'n: ¿Me ja' aku tzaje kywa txqan xjal qu'n? Mix ya' nti'x jun xjal najle tzalu'n, qo chiji'y.

³⁴Me tzaj tqanin Jesús qe'y: ¿Jte' wab'j q'i'n kyu'n?

Noq tal wuq, ex jun tal jte'b'in netz' kyiix, qo chiji'y.

³⁵Ex xi tq'ma'n Jesús kye jni' xjal, tu'n kyb'aj kub' qe twutz tx'otx!. ³⁶Ex i jaw ttzyu'n wuq wab'j, exqetzi'n tal netz' kyiix, ex xi tq'o'n chjonte te Dios kyi'j, i kub' tpiixin, ex tzaj tq'o'n qe'y, tu'n t-xi qsipi'n kye jni' xjal.

³⁷Kykyaqilxjal noqx jni' i b'aj wa'n. Tej kyb'aj wa'n, jaw chmetjo jni' tb'uchil wab'j tkyaqil, ex atzin tej tb'aj chmet, b'ant wuq chi'l. ³⁸Ayetzi'n ichin, aye' i b'aj wa'n, kyaje mil, me mix ok ajletjo qya exqetzi'n k'wal.

³⁹Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i aj tchq'o'n Jesúsjo xjal kyja, ex b'e'x o okxa toj bark, tu'n kyxi'y toj tx'otx' te Magadán.

Tej t-xi kyqanin aj il jun techil tipin Jesús

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

16 ¹Juntl majl, i b'aj pon chmet Parisey ka'yil ti'j Jesús junx kyuk'a junjun Sadusey. Noq tu'n tkub' tz'aq kyu'n toj til, xi kyqanin te, tu'n tkub' tb'inchin jun tb'anil techil tipin twutz kya'j, tu'n tyek'in qa te Dios tzajin."

²Me xi ttzaq'win Jesús kye: ¿Tze'ntzin tten n-el kyniky'a ti'jjo q'i'j? Qu'n qa manyor chiky'x twutz kya'j qale, nkyq'ma'n qa tb'anilx q'i'j nchi'j. ³Ex qa qlixje, nya wen k-elixe q'i'j ja'lin, chi chiji'y, qu'n manyor chiky'x twutz kya'j, ex manyor q'aq mujilx. Qa n-el kyniky'a ti'jjo techil te twutz kya'j, ¿Tze'ntzin tten mi n-el kyniky'tza ti'jjo tze'ntzin t-xilin techiljo tq'ijil ja'lin? ⁴Aye' xjal tzalu'n manyor aj ilqex ex aj pajilqe. Nkyqanin tu'n tkub' nb'inchi'n jun tb'anil techil wipi'n kywutz, me mixla kb'antil; o'kxjo tze'n b'aj ti'j qtzan Jonás ojtxe. ⁵Ex b'e'x i kyij ttzaqpi'n antza.

Ajo kyxnaq'tzb'il Parisey ex Sadusey
(Mr. 8:14-21)

⁵Tej qjlajinxha tjajxi nijab', b'e'x el naj toj qk'u'ja tu'n t-xi q'i'n qwa'y. ⁶Tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: B'a'nqexa. Kyka'yink kyib'a noq che'xa ti'jjo ttx'amsb'il kywa Parisey ex Sadusey.^p

⁷Me b'e'x o b'aj jaw yolin awo'y t-xnaq'tzb'in qxolxa, ex qq'ma'y: Ma tzaj tq'ma'n qe, tu'n tok qka'yin qib', b'alaka tu'n mi saj q'i'n qwa; yaj qa saj kyq'o'nku Parisey qwa, exsin qa ti'ku xi kyq'o'n toj.

⁸Ex b'e'x el tmiky' Jesús te' qb'isa, ex tzaj tq'ma'n qe'y: ¿Tiqu'n nkub' kyb'isi'n qa nti' kywa'y q'i'n? Nti'xla ch'in kye' tq'ub'il kyk'u'j wi'ja. ⁹Na'mxsin tel kyniky'a te. ¿Ma mitzin na'n kyu'n kyi'j jwe' wab'j, ayej i kub' nsipi'n kyxoljo

ⁿ 16:1 Mt. 12:38; Lc. 11:16. ^o 16:4 Jon. 3:4-5; Mt. 12:39-41; Lc. 11:29-30. ^p 16:6 Lc. 12:1.

jwe' mil xjal? ¿Jte'n chi'l jaw chmet, tej kyb'aj wa'nxjal?^q ¹⁰Ex ¿Ma mitzin na'n kyu'n kyi'ijo wuq wab'j, ayej i kub' nsipi'n kyxoljo kyaje mil xjal? ¿Jte'xsin chi'ljo jaw chmet, tej kyb'aj wa'nxjal?^r ¹¹¿Yajtzin qetz, ma nlan qo wa'ntz wu'n qkyaqilx? Qala' nya ti'ijo wab'j te twutz tx'otx' nchin yoline we', tej xi nq'ma'n: Kyka'yink kyib'a ti'ijo ttx'amsb'il kywa Parisey ex Sadusey.

¹²Tzmaxitzin el qnoky'ji'y ti'j, qa mi nyolintaq Jesús ti'ijo juntl tx'amsb'il wab'j, qala' ti'ijo kyxnaq'tzb'il Parisey exqetzi'n Sadusey.

Tej t-xi tq'ma'n Pegr qa Kolil te Jesús
(*Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21*)

¹³Atzaj te' qkani'n toj tx'otx' te Cesarea te Filipo, tzaj tqanin Jesús qe'y: ¿Ankyeqi'n, a Tk'wal Ichin, toj kywutzjo xjal?

¹⁴Xi qtzaq'wi'n: At junjun nq'mante qa ajiy qtzan Juan, a Jawsil A', ma jaw anq'intl, ex junjuntl nq'mante qa ajiy Elías, moj qa ajiy Jeremías, mo juntl yolil Tyol Dios.^s

¹⁵¿Yajtzin kye toj kywutz?
¿Ankyeqi'n? chi Jesús.

¹⁶Xi ttzaq'win Pegr: Atejiy Crist, a Tk'waljo Dios itz' te jun majx, a sk'o'nxix tu'n, tu'n tul tzalu'n twutz tx'otx'.^t

¹⁷Xi ttzaq'win Jesús: Ky'iwlinxix te, ay Simun, a tk'wal Jonás; qu'n mix a'll jun xjal saj q'mante tey, qala' a nMa'n, a at toj kya'j. ¹⁸Ex kxel nq'ma'n tey, qa a tb'iy Pegr, a ab'j tz'elpine. Ex tib'ajjo ab'j lo kjawile nb'inchi'n Ntanimá. Ex nlaxys kub' ti'j tu'n tkyaqil tipin kyimin. ¹⁹Ex kxel woqxeninji'y Nxnaqtzb'ilala tey nyakutlaj jun tal tal tjepl ja, tu'ntzintla noq ti'j ktq'ma'b'ilala, tz'ele kyniky'xjal ti'ijo Tb'anil Tqanil Tkawb'il Dios. Ex qa ma kotpitjo xjal tu'n toj kyl, noq tu'n ktq'ma'b'ilala tzalu'n twutz tx'otx', ex aj kyok toj pa'b'in twutz Dios toj kya'j, kchi kotpajil te jun majx. Ex qa mi xi kynimin a ktq'ma'b'ilala, ma chi k'let tu'n

kyil tzalu'n twutz tx'otx', ex aj kyok toj pa'b'in twutz Dios toj kya'j, chi xel toj najin te jun majx.^u

²⁰Ex xi toqxenin Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, tu'n mi qo ok te'n q'malte kye jni' xjal, qa ataq Jesúsjo Crist, a Kolil, qu'n na'mxtaq tul tq'ijil.

Tej tyolin Jesús ti'j tkyimlin
(*Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27*)

²¹Axsa, oke ten Jesús xnaq'tzil qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, qa iltaq ti'j tu'n t-xi' toj Jerusalén, ex iltaq ti'j tu'n tky'x tu'n antza kyu'n kynejl xjal ex kyu'n kynejl pale junx kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Ex tzaj tq'ma'n qe'y, qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'yo'n kyu'n. Me toj toxin q'iij, b'e'xtaq tu'n tjatz anq'in juntl majl.

²²Me b'e'x ex telsin Pegr tjunalx, ex ok tentz q'ol tumil te Jesús: WAjaw, nlay taq' te Diosjo ikyjo. Nlay b'ajte ikyjo ti'jach.

²³Me b'e'x ajtz meltz'aj Jesús ti'j Pegr, ex xi tq'ma'n te: iPegr! Ayetzi'n tyola ikyjo, tyol tajaw il, qu'n a taj tajaw iljo tu'n tb'antjo kyaj xjal, ex nya a taj Dios. iLaq'emila nk'atza, tajaw il! Qu'n ma tz'oka te jun tolsb'il, tu'n nkub' tz'aqach.

²⁴Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Ankye jun taj tu'n tok te nxnaq'tzb'ilin, il ti'j tu'n tel ti'n toj tk'uj tkyaqil tajb'il, ex tu'n t-xi tq'o'n tib', tu'n t-xi lipe wi'ja toj tkyaqil, exla qa ma kyim twutz cruz.^v ²⁵Ikytzi'n, ankye' taj noq tu'n tkub' tb'inchin tajb'il tzalu'n twutz tx'otx', kxe'l toj najin te jun majx. Ex ankye' k'wel ttzyu'n tib' ti'j tkyaqiljo at tajb'in kyexjal tzalu'n twutz tx'otx', noq tu'n npaja, ktenb'il tchwinqil te jun majx.^w ²⁶Qu'n eti'xsila tajb'in tu'n tkanb'il tkyaqiljo ajb'il tzalu'n twutz tx'otx', exsin tu'n tnaj tanmin? ¿Ma akutzin tz'ok tkyaqil tq'inimil te klol tanmin? ²⁷Qu'n tzul kanin jun q'iij tu'n wula, ayi'n Tk'wal Ichin, tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil nMa'n ex kyuk'a jni' angel. Ex kxel nq'o'n chojb'il teyile junjun, tze'nkuxjo ntqanin kyb'inchb'in.^x ²⁸Twutzxix kxel nq'ma'n

^q16:9 Mt. 14:17-21. ^r16:10 Mt. 15:32-38. ^s16:14 Mt. 14:2; Mr. 6:14-15; Lc. 9:7-8. ^t16:16 Jn. 6:68-69.

^u16:19 Mt. 18:18; Jn. 20:23. ^v16:24 Mt. 10:38; Lc. 14:27. ^w16:25 Mt. 10:39; Lc. 17:33; Jn. 12:25.

^x16:27 Sal. 62:12; Mt. 25:31-46; Ro. 2:6; 14:10; 2Co. 5:10; Tchi. 2:23.

kye'y, at junjun ite' tzalu'n wuk'iy, mi kyli kyimin, tzmaxi' aj kylonte aj wula, a ayi'n Tk'wal Ichin, kawil tib'aj tkyaqil.

Tej ttx'ixpit tka'ylajtz Jesús
(*Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36*)

17 ¹Tb'ajlinxi' qaq q'iij, xi tk'le'n
Jesús Pegr tuk'a Sanyaw ex
Juan, a kyitz'in kyib', exsin i xi'tz tzma
twi' jun ma tij wutz. ²Antza kywutzxjo
t-xnaq'tzb'in, tx'ixpit ka'yin Jesús. Ox
qoptz'ajx wen tze'nku q'iij, exsin t-xb'alin
manyor sjanin wen, tze'nku tqan tzaj
ntilk'aj wen.^y ³Texjo paq anetzi'n, xi
kyka'yin Moisés ex Elías nchi yolinataq
tuk'a Jesús.

⁴Xi tq'mante Pegr te Jesús: WAJaw,
tb'anilx te' oto' tzalu'n. Qa taja tu'n tkub'
nb'inchi'n oxe tal pach; jun te, ex jun te
Moisés, ex jun te Elías.

⁵Tzmataq nyolin Pegr, tej tkub'
juktz'aj jun muj ntirk'aj wen kyib'aj.
Ex tojjo muj etz yolin jun tq'ajq'oqil,
ex tq'ma: Axixpen weji'y Nk'wal
lo k'u'jlinxix wu'n, a o jaw nsk'o'n.
iKyb'inkuku'y Tyol!^z

⁶Tej kyb'in te' t-xnaq'tzb'in ikyo, b'e'x
i b'aj kub' mutzq'aj twutz tx'otx' tu'n
kyxob'il. ⁷Me tzaj laq'e Jesús kyk'atz,
ex i ok tyekin, ex xi tq'ma'n kye: Chi
we'ksa. Mi chi xob'a.

⁸Atzaj te' kyjaw ka'yin o'kxtaql Jesús
attaql, mixtaq a'l juntl at tuk'a.

⁹Kyja'taq kyku'tz twi' wutz, xi
tq'ma'nix Jesús kye: Mix a'l qe kxele
kyq'ma'nji'y, a ma kyli'y, tzmaxi' aj
njatz anq'i'n, a ayi'n Tk'wal Ichin, kyxol
kyimnin, chi'.

¹⁰Me xi kyqanin t-xnaq'tzb'in te Jesús:
¿Tze'ntzin ttentz nkyq'ma'n xnaq'tzil ti'j
ojtxe kawb'il, qa ataq Elías tu'n tul nej
twutz? ¹¹Nyapela ti'jjo lo nchi yolinetaq,
a ma ql'i'y?^a

¹¹Me xi ttzaq'win Jesús: Twutzx te'.
Ate Elías tu'ntaq tul nej, tu'ntzintla
noq b'inchil kytenxjal, aj wula. ¹²Me
kxel nq'ma'n kye'y, o tzul te Elías, me
mi s-el kyniky'xjal te. Ex ma tziky'^b

tu'n, tze'nkuxtaq kyajxjal ti'j. Exsin
ikyx weji'y, a ayi'n Tk'wal Ichin, nimx
kky'elix wu'n toj kyq'ob'xjal.

¹³B'e'xsin el kyniky'tzjo t-xnaq'tzb'in te,
qa ti'jtaq Juan, a Jawsil A', nyoline Jesús.^b

Tej tex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il
toj tanmin jun q'a
(*Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43*)

¹⁴Tej kymeltz'aj twi' wutz, i pon ja'
ite'taq txqan xjal. Ex tzaj laq'e jun ichin
tk'atz Jesús, ex kub' meje twutz, ex xi
tq'ma'n te: ¹⁵Tata, q'aq'intz tk'u'ja ti'j
nk'wala. Qu'n atku ntzaj lu'lin ti'j, tu'n
jun taq'nil tajaw il, ex nimx kyixk'oj ma
tziky'x tu'n. Ila'ku maj o txi lank'aj tu'n
toj q'aq' ex toj a!. ¹⁶Ma tzul win wetza
kywutzxjo t-xnaq'tzb'il, me mi ma q'anit-x
kyu'n.

¹⁷Me tzaj ttzaq'win Jesús qe'y, a awo'y
t-xnaq'tzb'in: iAy! tal xjal nti'x kynimb'ilá,
ex nti'x kyumila. ¿Jte'xsin q'iij nkub'lin
te'n kyxola? ¿Ex jte'xsin q'iij kky'elix wu'n
kyukli'y? Kyintzinji'y q'a tzalu'n, chi'.

¹⁸B'e'xsin ok tilin Jesúsjo taq'nil tajaw
il, ex b'e'x etz tlajo'n toj tanminjo q'a, ex
texjo tqan tel we'!

¹⁹Atzaj te' tok qchmon qib'a qjunalxa,
exsin xi qqanintza te Jesús: ¿Tiqu'n mi
xb'ant qe qlajo'n te' taq'nil tajaw il toj
tanminjo q'a?

²⁰Tzaj ttzaq'win Jesús: Qu'n tu'ntzil n
noq ch'in kynimb'ilá wi'ja. Twutzx
kxel nq'ma'n kye'y, noqit at kynimb'ilá
wi'ja i'chaqxpetaq kyintzjo tze'nku jun tal
twutz mistas, akutla txi kyq'ma'n te wutz
lo: Ku tela tzalu'n, ex ku txi'y tzachi'n.
Ex b'e'xitla aku tziky'. Qu'n nti'xitla jun
ti' nlay b'ant kyu'n, noqit at kynimb'ilá
wi'ja.^c ²¹Me aye wiq taq'nil tajaw il lo
nlay chi ex noq tu'n kuxko, qala' il ti'j
tu'n tkub' kypa'n wa'yaj toj na'j Dios.^d

Tej tyolin Jesús tkab' majin ti'j
tkyimlin
(*Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45*)

²²Qiky'linxi'y antza, ex nqo b'ettaqa
junx toj tx'otx' te Galiley, tzaj tq'ma'n

^y17:2 2Pe. 1:17-18. ^z17:5 Is. 42:1; Mt. 3:17; 12:18; Mr. 1:11; Lc. 3:23. ^a17:10 Mal. 4:5. ^b17:13 Mt. 11:14.
^c17:20 Mt. 21:21-22; Mr. 11:23-24; 1Co. 13:2. ^d17:21 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 21.

Jesús qe'y: Ayi'n, a Tk'wal Ichin, kchin xel k'ayi'n kyexjal²³ tu'n nkub' b'yo'n. Me tb'ajlinxi oxe q'ij nkyimli'n, kchin jawil anq'i'n juntl majla kyxol kyimnin.

Tej qb'intiy tqanil ikyjo, b'e'x o jaw b'isi'n.

**Tej t-xi tchjo'n Jesús jun
pwaq toj ja te na'b'l Dios**

²⁴ Atzaj te' qkani'n junx tuk'a Jesús toj tnam Capernaum, ayetzi'n peyil pwaq te ja te na'b'l Dios i tzaj laq'e tk'atz Pegr, ex xi kyqanin te: ¿Ma mitzin nchoji'n t-xnaq'tzila pwaq te mojb'il toj qja te na'b'l Dios?^e

²⁵ Tzun, chi Pegr.

Atzaj te' tokx Pegr tuja, ja' ta'taq Jesús, ok tyolin Jesús nej, ex xi tqanin te: Ay Simun, ¿Ti'l'zin ch'in te ntq'ma'n? Aye kawil tzalu'n twutz tx'otx' kukx nchi peyin pwaq te mojb'il. ¿Me altzila kye qe nchi chojin? ¿Ayepela' kyk'walku, mo qa aye' noq xjalqexa?

²⁶ Xi ttzaq'win Pegr: Aye' jni' noq xjalqexa, chi Pegr.

Ex xi tq'ma'n Jesús te: iIktydzi'n! Qu'n ayetzi'n k'walb'aj nti' kyk'as twutz kawil.

Ikytzintla' qetz nti'tla tu'n qchojinqe pwaq te mojb'il ti'j ja te na'b'l Dios, qu'n Tk'wal Diosqo. ²⁷ Me noq tu'n mi tzajeku kyq'oj, okla qo chojil. Tu'npetzi'n, ku txi'y toj nijab!. K'a' kux t-xonji'y b'aq te tzuyb'il kyiix. Atzin tnejil kyiix ktzyetil tu'n, k'a' kux tjyo'n toj ttzi, ex kjetil jun pwaq tu'n antza. K'a' txi ti'n te chojb'il te we' ex tey, qu'n atzin pwaq k'a' tz'ajb'in te qkab'il.

**¿Ankyexixtl at toklin toj Tkawb'il
Dios?**

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

18 ¹ Tojxo maj anetzi'n, o tzaj laq'e'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, tk'atz Jesús, ex xi qqani'n te: ¿Ankyexixtl nim toklin toj Tkawb'il Dios toj kya'j?

²Tzaj ttxko'n Jesús jun tal k'wal, ex kub' twa'b'in qxola, ³ex tzaj tq'ma'n:

Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa mi s-ok kyanmi'n tze'n tanminjo tal k'wal lo, a manyor tal mutxin, nlayxpen chi okxtza toj Tkawb'il Dios toj kya'j.^f ⁴Tu'npetzi'n, atzin te nim tokli'n toj Tkawb'il Dios, a k'wel tmutsin bib' tze'nku tal k'wal lo. ⁵Tu'npetzi'n, ankye kxel k'monte jun tal k'wal tze'nku lo, noq tu'n tnimb'il ti'j nb'i'y, nyakuj ayi'n kchin xel tk'mo'n.

**Jun techil tu'n Jesús, tu'n mi qox
tz'aq toj il**
(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶Noq alkye jun xjal ntjyo'n tumil tze'n tten, tu'n tel tpa'n jun tal k'wal bib' ti'j tnimb'il wi'ja, junxpetla tz'ele te te, tu'n tok k'let jun ma tij ab'j te cheb'il triy ti'j tqul, ex tu'n t-xi t-xo'n bib' toj a', tu'n tkyim te jun majx, tze'nkuljo tu'n tokx toj pa'b'in twutz Dios tuk'a' til ikyjo. ⁷iAy! Nti'x kyajb'in xjal aj il twutz tx'otx', a ipb'ilxix ite'ke tu'n kykub' tz'aq txqantl toj il. Kxel nq'ma'n kye'y, kukx at te iljo tzalu'n twutz tx'otx', me nim b'isb'ajil texjal, a tzunx nlab'te kyi'jjo txqantl, tu'n kykub' tz'aq toj il.

⁸Tu'npetzi'n, qa noq tu'n tpaj jun tq'ob'a mo jun tqan, aku kub' tz'aqiy toj il, b'antla tu'n tel ttx'emi'n, ex q'imila toj tk'u'ja te jun majx. Qu'n wenitla tu'n tokxa toj kya'j noq tuk'a' jun tq'ob'a mo jun tqan, tze'nkul te', tu'n t-xi'y kyuk'a kykab'il toj q'aq'.^g

⁹Ex qa noq tu'n tpaj tb'aq' twutza aku kub' tz'aqiy toj il, q'imitza, ex q'imila toj tk'u'ja te jun majx. Qu'n b'antla tu'n tokxa toj kya'j noq tuk'a' jun twutza, tze'nkul te', tu'n txi'y kyuk'a kykab'il toj q'aq', a mixla k-yupjilx.^h

Jun techil tu'n Jesús ti'jjo rit xi naj
(Lc. 15:3-7)

¹⁰Mi chi el kyiky'inji'y tal much'qe lo. Qu'n twutzx kxel nq'ma'n kye'y, loqe ky-angel majx ite' yolil kyi'j twutz nMa'n toj kya'j. ¹¹Ex ayi'n, a Tk'wal Ichin, sk'o'nxix tu'n Dios, ma chin ula

^e 17:24 Ex. 30:13; 38:26. ^f 18:3 Mr. 10:15; Lc. 18:17. ^g 18:8 Mt. 5:30. ^h 18:9 Mt. 5:29.

kolil kyi'jjo tal k'wal, ex kyi'jjo a otaq chi naj toj il.¹

¹² ¿Tze'ntzin ch'in kye toj kywutz? Qa at jun xjal at jwe' k'al^l trit, ex qa ma kyij naj jun, ¿Ma nyapela kchi kyjel tq'o'n b'eljalajaj toj jwe' k'al^k twi' wutz, exsin kxe'litz jyol te' a otaq kyij naj?

¹³ Exsin qa aku xknet tu'n, twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ma'xl'a tzalajx ti'jjo jun tze'nqekuljo b'eljalajaj toj jwe' k'al, a mi xi kyij naj. ¹⁴ Ikytz'i'n te kyTatajil'y, a at toj kya'j. Nya taj tu'n tnaj jun kye', exla qa jun tal much' k'wal tze'nku lo.

Tze'n tu'n tkub'e najsit til jun quk'a
(Lc. 17:3-4)

¹⁵ Qa ma kub' tb'inchin jun nimil jun ti' ti'ja, a nya b'a'n, ku txi'y yolil tuk'a tjunalx. Q'manxa te, ti' xb'ajte ti'ja. Qatzin qa ma kub' tb'i'ntz, atpenl kymujb'il kyib'tza tuk'a juntl majl. ¹⁶ Me qatzin qa mi xkub' tb'i'nxtz, k'le'nx juntl tuk'iy mo kab'etl, tu'ntzin kyok te tstiyil, qu'n ikyxjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa il ti'j tu'n kyok kab'e mo oxe tstiyil, tu'ntzin kywutzku kb'ajile' yol. ¹⁷ Qatzin ikyxl xb'antjo tu'n, q'ma'nxa te tkyaqil Ttanim Dios. Ex qa mi xkub' tb'i'nx kyyol tkyaqil Ttanim Dios, kyq'onka tze'nku jun nya nimil, mo tze'nku jun peyil pwqa, a i'лемил kyu'nxjal.

¹⁸ Ex twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa ma koptiplo xjal tu'n toj kyil, noq tu'n ktq'ma'b'il'a tzalu'n twutz tx'otx', ex aj kyok toj pa'b'in twutz Dios toj kya'j, kchi kotpajil te jun majx. Ex qa mi xi kynimin a ktq'ma'b'il'a, ma chi k'let tu'n kyil tzalu'n twutz tx'otx', ex aj kyok toj pa'b'in twutz Dios toj kya'j, kchi xel toj najañ te jun majx.^m

¹⁹ Ex ikyxjo kxel nq'ma'n kye'y, qa at kab'e kye tzalu'n twutz tx'otx', xb'ant ti'j tu'n, tu'n t-xi kyqanin te nTati'y toj na'j Dios jun ti', a'lchaqx kye kyajtza, ex ktzajil q'o'n kye'y tu'n. ²⁰ Qu'n ja' nkychmome kab'e mo oxej kyib' ti'j tumil nb'l'i'y, loqi'n intin kyxol, chi Jesús.

²¹ Atzin te Pegr xi laq'e, ex xi tqanin te Jesús: WAJaw, ¿Jte' maj k'wel nnajsin til jun wuk'iy, qa ma kub' tb'inchin jun nya wen wi'ja? ¿Ma noqpela wuq maj?

²² Me xi ttazaq'win Jesús te: Nya noq o'kxjo wuq maj, qala' wuq majjo lajaj toj jun mutx! "ⁿ

Techil tu'n Jesús ti'jjo aq'nil, a mi xkub' tnajsin tk'as tuk'a

²³ Tu'npetz'i'n, a Tkawb'lil Dios toj kya'j, ikytz'i'n tze'nku jun kawil tajtaq tu'n tpeyin kyk'as taq'nil. ²⁴ Atzaj te' tok ten b'inchilte lo, attaq jun, ma ninxtaq txqan tk'as. ²⁵ Me nti'taqx tumil tze'n tten tu'n tchjet tu'n. Atzi'n kub' tb'isín tajaw k'as, tu'n t-xi k'ayit te aq'nil te jun majx kyexjal, me tuk'ax t-xu'jil ex kyuk'ax tk'wal ex tkyaqiljo jni' attaq te, tu'ntzintla tchjetjo tk'as.

²⁶ Me atzi'n aq'nil kub' meje twutz kawil, ex ja kub'sin twutz te: Tata, q'aql'ntz tk'u'ja wi'ja. Ok chjetil we' wu'n tkyaqilx, noq tu'n cheb'eku.

²⁷ B'e'x tzaj q'aq'in tk'u'j kawil ti'j, ex b'e'x kub' tnajsin tk'as te jun majx; ex b'e'x xi ttazaqpi'n.

²⁸ Me a'kxtaq tetzjo aq'nil, tej tel knet jun tuk'a tu'n, a k'asb'inintaq twutz noq jun tal jte'b'in pwaq. Me tzaj ttzyu'n tuk'a tqul, ex ok t̄xpo'n, ex xi tq'ma'n te: Chjomjiy tk'asa we'y.

²⁹ Me antej k'asb'ine kub' meje, ex ja kub'sin twutz te: Q'aq'l'ntz tk'u'ja wi'ja. Ok chjetil we' wu'n tkyaqilx, noq tu'n cheb'eku.

³⁰ Me mix ttziye ikyjo. B'e'x xiku ti'n, tu'n tkux jpet toj tze, tzmaxi tu'n tjatzjo, ajxi tchjet tu'n tkyaqil.

³¹ Tej tok kyka'yin txqantl aq'nil ikyjo, b'e'x tzaj chyo'n kyanmin ti'j. B'e'x i xi' q'malte te kawil tkyaqiljo otaq b'aj.

³² B'e'xsin xi tq'ma'n kawil, tu'n ttzaj txketjo tnejlil aq'nil, ex xi tq'ma'n te: Ay aq'nil manyor aj ilxa. Ma kub' nnajsin we' tkyaqil tk'asa, noq tu'n xkub' mejey nwutza. ³³ Ikytzintla tejiji matla tzaj

¹ 18:11 Lc. 19:10; Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 11. ² 18:12 Jwe' k'al, 100 n-ele.

³ 18:12 B'eljalajaj toj jwe' k'al, 99 n-ele, ex ikyxjo toj v. 13. ⁴ 18:16 Deu. 17:6; 19:15; 2Co. 13:1; 1Tim. 5:19.

^m 18:18 Mt. 16:19; Jn. 20:23. ⁿ 18:22 Lajaj toj jun mutx!, 70 n-ele.

q'aq'in tk'u'ja ti'j tuk'iy, tze'nku we' saj
q'aq'in nk'u'ja ti'ja.

³⁴B'e'x tzajx txqan tq'ojjo kawil ti'j, ex
xi tq'ma'n, tu'n t-xi q'o'n toj kyq'ob'jo
xq'uqil tze, ex tu'n tb'aj b'y'o'n, ex
tzmaxi tu'n tjatzjo, aj tchjet tk'as tkyaqil.

³⁵Atzaj te! tb'aj yolin Jesús ti'jjo techil
lo, xi tq'ma'n: Ikytzi'n kchi tenb'ilaj'i'y
tu'n nTati'y toj kya'j, qa mina xkub'
kynajsi'n til jun kyuk'iy tuk'a tkyaqil
kyanmi'n.

**T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tu'n tkub'
kypa'nxjal kyib'**
(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

19 ¹Tej tb'aj tq'ma'n Jesúsjo yol lo,
b'e'x etz toj tx'otx' Galiley, tu'n
tkanin toj tx'otx' Judey, jlajxi Nim A'
Jordán. ²Nimku xjal ok lipe ti'j, ex antza
i q'anite nim yab' tu'n.

³Ex at junjun Parisey tzaj laq'e tk'atz
Jesús, noq tu'n tkub' tz'aq kyu'u'n toj til.
Xi kyqanin te: ¿Wenpetzila tu'n tkub'
tpa'n jun ichin tib' tuk'a t-xu'jil, qa noq
ti' s-etaz til?

⁴Xi ttzaq'win Jesús: ¿Ma na'mxisin
tkux kyu'ji'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa te
tnejil, kub' tb'inchin Dios ichin ex qya?⁵
⁵Ex ikyxjo tq'ma: Tu'npetz'i'n, kyel
ttzaqpi'n te ichin ttata ex tnana, noq
tu'n tok meje tuk'a t-xu'jil. Ex kyak'b'ilx
kchi okil te junch'in.⁶ Nya kab'el kyten,
qala' junch'in. Tu'npetz'i'n, nlay tz'el
tpa'n te xjaljo, a s-ok tmujb'in Dios.

⁷Xi kyqanin juntl majl: ¿Tze'ntzin tten
te Moiséstz ttziye, tu'n t-xi' jun u'j te qya,
ja' ntq'ma'nre qa o pa'yit tuk'a tchmil?⁷

⁸Xi ttzaq'win Jesús: Noq tu'n tpajjo
manyor kujx kyanmi'n ja xi ttziyin
Moisés, tu'n tkub' tpa'n ichin tib' tuk'a
t-xu'jil. Me me te' te tnejil, nya iky te'
tten. ⁹Tu'npetz'i'n, kxel nq'ma'n kye'y, qa
ma kub' tpa'n ichin tib' tuk'a t-xu'jil, qa
nya noq tu'n tpaj ky'a'jin tu'n qya, exsin
qa ma tz'ok meje tuk'a juntl, ma tz'ok aj
ky'a'jil. Ex ankye k-okil meje tuk'a qya,
a o tz'el lajo'n tu'n tchmil, ex ikyxjo,
k-okil aj ky'a'jil.'

¹⁰Me awotzin qe', a t-xnaq'tzb'in xi
qq'ma'n: Qa iky tten jun ichin tuk'a
t-xu'jiltz, b'a'npetlatz tu'n mi mejeye
ichin.

¹¹Me ante Jesús tzaj tq'ma'n qe'y:
Nya tkyaqilx ma tzaj q'o'n toklin tu'n
mi mejeye; qala' o'kqexjo ma tzaj
tq'o'n Dios kyoklin ikyo. ¹²Qu'n ila'ku
tumil, tiqu'n nlay meje jun ichin: At
junjun, titz'jlinxjo ikyo; at junjuntl noq
kyu'nxjal; ex at junjuntl ma txi kyq'o'n
kyib', tu'n mi chi mejeye noq tu'n tpajjo
ma txi kyq'o'nx kyib' tuk'a tkyaqil
kyanmin toj aq'untl te Tkawb'il Dios, a
at toj kya'j. Qa at jun aku b'antjo ikyo
tu'n, b'a'n tu'n tkub' tb'inchin.

Tej kykub' tky'iwin Jesúsjo tal k'wal
(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³Tb'ajlinxi' ikyo, i b'aj tzaj kyi'nxjal
junjun tal k'wal tk'atz Jesús, tu'n tkub'
tq'o'n tq'ob' kyib'aj tu'n kykub' tky'iwin,
ex tu'n tna'n Dios kyi'j. Me awotzin qe',
a t-xnaq'tzb'in, o ok te'n yisol kye', a i
tzaj q'i'n kye' tal k'wal.

¹⁴Me tzaj tq'ma'n Jesús qe'y:
Kytzaqpinqetzji'y tal k'wal, tu'n kyb'aj
tzaj laq'e nk'atza. Mi chi kub' kymeqo'n,
qu'n kykyaqiljo k'wel kymutxsin kyib'
tze'nqe tal k'wal lo, ayepen kye kchi
okixjo toj Tkawb'il Dios.

¹⁵Tej tb'aj tky'iwin Jesúsjo tal k'wal,
b'e'x ex tojjo tx'otx' antza.

**Tej tyolin jun ku'xin q'inintaq tuk'a
Jesús**
(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶Tej t-xi' Jesús quk'iy, ul kanin
jun ku'xin tk'atz, ex xi tqanin te: Ay,
xnaq'tzil wenxixa, ¿Ti'n k'wel nb'inch'i'n,
tu'n nkanb'intejiy chwinqil te jun majx?

¹⁷Xi ttzaq'win Jesús: ¿Tiqu'n ntzaj
tq'ma'n qa wenqi'n? Nti'x jun te xjal wen
tzalu'n twutz tx'otx', qala' o'kx te Dios.
Me qa taja tu'n tten tchwinqila te jun
majx, niminqekutzinjiy ojtxe kawb'il.

¹⁸Ex xi ttzaq'win q'inin: ¿Me ankyeqe
kawb'il?

[°]19:4 Gen. 1:27; 5:2; Mal. 2:15. [¶]19:5 Gen. 2:24. [¶]19:7 Deu. 24:1-4; Mt. 5:31. [¶]19:9 Mt. 5:32; 1Co. 7:10-11.

Xi tq'ma'n Jesús te: Mi b'iyin.^s Mi ky'a'jin.^t Mi tz'elq'in.^u Mi jaw b'ant yol ti'l jun a'la noq kukxjo.^v ¹⁹Niminkujiy ttatiy ex tnaniy.^w Ex k'u'jlinqekjiy tuk'iy tze'nkuxjo ntk'u'jlin te tib!^x

²⁰Xi tq'ma'n ku'xin: Tkyaqilx te'
anetzi'n o b'ant wu'n. ²¹Ti'tzin atx taj
tu'n tkub' nb'inchi'n?

²¹Xi tq'ma'n Jesús te: Qa taja tu'n toka tz'aqlexix, ku txi'y, ex k'ayinxjiy jni' at tey, ex oyinxjiy tpwaqa kye yaj. Ikytzin ktenb'ile tq'inimiljiy toj kya'j. Exsin lipektza wi'ja.

²²Me atzaj te' tb'inte ku'xin ikyjo, jaw b'isinx, qu'n tu'n manyor q'lininxtaq; ex b'e'x aj tja.

²³Ante Jesús tzaj tq'ma'n q'e'y:
Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y: Kujx te',
tu'n tokx jun q'inin toj Tkawb'il Dios.
²⁴Kxel nq'ma'n juntl majl kye'y: Jun
paqxla aku tz'lex jun chej toj toyajil jun
b'aq te slepb'il b'u'j, tze'nkul te' tu'n
tokx jun q'inin toj Tkawb'il Dios.

²⁵Atzaj te' qb'intiy ikyjo, b'e'x o jaw
ka'yala, ex xi qqani'n te: Qa nlay chi
okx q'inin toj kya'j. ²⁶Yajtila' qetza?
¿Altzila kye k-okixtz?

²⁶O tzaj tka'y'i'n Jesús, ex tzaj tq'ma'n
qe'y: Nlay b'ant tu'n kyklet-xjal kyu'n'x
kyib'x. Me mete Dios kb'antil te' tu'n
tkyaqil.

²⁷Me xi tq'ma'n Pegr te: Ma kyij
qtzaqp'i'n q'e' tkyaqiljo attaq qe'y, ex ma
qo ok lipe'y ti'ja. ²⁸Ti'tzila qetza qkanb'e?

²⁸Xi tq'ma'n Jesús: Twutzxix kxel
nq'ma'n kye'y, toj tq'ijil, a ja' ktx'ixpitile
tkyaqil, aj nkub' qey ayi'n, a Tk'wal
Ichin, tib'aj nq'uqb'ila, tuk'a tkyaqil
nqoptz'ajiyila, ex ayetzin kye', tu'n
ma chi ok lipe'y wi'ja, ex kchi k'wel
qey kyib'aj kab'lajaj q'uqb'il, tu'n
kykawi'n kyib'aj kab'lajaj ch'uq xjal te
tyajil Israel.^y ²⁹Ex kykyaqilxjo jni' ma
kyij kytzaqp'i'n kyja, kyitz'in, kyaneb',
kytata, kynana, kyxu'jil, mo kyk'wal,
mo qa kytx'otx'j, noq tu'n npaja, okpin
kykanb'il kye' jwe' k'al^z maj kyxel tib'aj

tkyaqiljo anetzi'n, ex jun chwinqil te jun
majx toj kya'j.³⁰Me nimx ja'lin ite'k te
tnejil tzalu'n twutz tx'otx', me kchi kyjel
te tch'ib'il, qa nti' kynimb'il. Ex nimx nti'
kyoklin tzalu'n twutz tx'otx' ja'lin, me
kchi okil te tnejil noq tu'n kynimb'il.^a

Jun techil tu'n Jesús kyi' aq'nil toj tqan uv

20 ¹Xi tq'ma'n Jesús: A Tkawb'il
Dios toj kya'j, ikytzi'n tze'nku
jun tajaw aq'untl; xi' qlixje wen toj plas
jyol taq'nil, tu'n kyx'i' aq'nil toj tqan uv.
²I kiyiku b'ant kyuk'a, tu'n t-xi chjet jun
pwaq twi' kyk'u'j junjun q'ij, exsin i xi
tchq'o'ntz tzma toj ttx'otx', tu'n kyaq'nin.

³Tej t-xi' tajaw aq'untl juntl majl, otaq
tz'ok b'eljaj or te qlixje, ex i ok tka'yin
txqantl xjal ite'taq toj plas, nti'taq
kyaq'in. ⁴Xi tq'ma'n kye: Ikyqex kyeji'y,
ku kyx'i' aq'nil toj tqan wawala, ex kxel
nchjo'n twi' kyk'u'ja toj tumil tz'aqle.

⁵Ex b'e'x i xi' kyej xjal aq'nil.

Ante tajaw aq'untl xi' juntl majl, te tok
niky'jin q'ij, ex te' tok oxe or te qale, ex i

b'aj xi tchq'o'n txqantl aq'nil toj aq'untl.
⁶Atzaj te' tok jwe' or te qale, xi' juntl
majl toj plas. I knet junjun tl tu'n antza,
nti' kyaq'in, ex xi tq'ma'n kye: ⁷Tiqu'n
ite'y tzalu'n, a ma tz'lex q'ij, ex nti' chl'in
ma chi aq'ni'n?

⁷Me ankye' xjal xi kyq'ma'n: Qu'n mix
a'l jun ma tzaj q'mante qaq'i'n.

Ex xi tq'ma'n ichin kye: Ku kyx'i'
aq'nil toj wawala, ex k'a' txi nchjo'n twi'
kyk'u'ja toj tumil tz'aqle.

⁸Atzaj te' qok yupj, xi tq'ma'n
tajaw aq'untl te nejinel kye aq'nil:
Txkonqetzjiy aq'nil ja'lin, ex chjonxa twi'
kyk'u'j. Antza xi xkyeye kyuk'a i pon
qalexi, tu'n tpon b'aj kyuk'a i b'aj kanin
qlrixje.^b

⁹I b'aj tzaj laq'e aye, a o'kx jun or i
aq'ni'n, ex teyile junjun xi ttzyu'n jun
pwaq te twi' kyk'u'j, nyakutlaj otaq tz'lex
kyq'ij tu'n kyaq'nin. ¹⁰Tej kyb'aj pon
chojb'aj kye', a b'e'x i b'aj okx aq'ni'n

^s19:18 Ex. 20:13; Deu. 5:17. ^t19:18 Ex. 20:14; Deu. 5:18. ^u19:18 Ex. 20:15; Deu. 5:19. ^v19:18 Ex. 20:16;
Deu. 5:20. ^w19:19 Ex. 20:12; Deu. 5:16. ^x19:19 Lv. 19:18. ^y19:28 Mt. 25:31; Lc. 22:30. ^z19:29 Jwe'
k'al, 100 n-ele. ^a19:30 Mt. 20:16; Lc. 13:30. ^b20:8 Lv. 19:13; Deu. 24:15.

qlixje, kub' kyb'isin qa nimxixtaq ch'intl kypwaq tu'n ttzaj kytzyu'n, qu'n tu'n b'e'x i okx aq'nil liwey. ¹¹ Me atzaj te' tok kyka'yin kyinxljo tze'nqekul kye', aye' i ok aq'nil yaj, b'e'x i b'aj ja yolin kyxolile, ex xi kyqanin te tajaw aq'untl: ¹² ¿Ti'n qu'n kyinx kye' xi b'aj ok aq'nil yaj twi' kyk'u'j s-ex tze'nkuljo qe, exsin b'e'x xqo ok qe' qlixje, ex ma tziky'x aq'untl ex tqan q'ij qu'n?

¹³ Me ante tajaw aq'untl xi ttzaq'win: Ay, wuk'a, me nti' jun we' nya b'a'n ma kub' nb'inchi'n kyi'ja. Qu'n ma qo kiyiku kyuk'iy, tu'n kyaq'n'i'n wuk'iy tu'n jun tal pwaq jun q'ij. ¹⁴ Qala' kytzyu'nxjil'y kypwaqa, ex kux chi ajixi, qu'n waja tu'n kyok nchjo'nji'y aye' yaj xi ul aq'nil kyinxjo tze'nku kye!. ¹⁵ ¿Ma nti'tzin we' woklin ti'j npwaqa, tu'n tkub' nb'inchi'n noq alqe wajil'y? ¿Mo qa nlo'chj kye' kyk'u'j, tu'n so'jq'i'n?

¹⁶ Ex xi tq'ma'n Jesús: Qu'n ikytzi'n, ayetzi'n nti' kyoklin kywutzxjal tzalu'n twutz tx'otx', kchi okil te tnejil. Ex ayetzi'n ite'k te tnejil ja'lin, kchi okil te tch'ib'il.^c

**Tej tyolin Jesús te tox majin ti'
tkyimlin**

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷ Tej t-xi' Jesús toj tb'e tzma Jerusalén, o xi tk'le'n a awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in qjunalxa, ex tzaj tq'ma'n qe'y: ¹⁸ Ikytzi'n tze'nku n-ok kyka'yin, ch'ix qjapin Jerusalén, a ja' ayi'n, a Tk'wal Ichin, kchin xel k'ayi'n kye' kynejl kypale Judiy exsin kye' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Kyq'ma'b'il qa ayi'n at npaja, noq tu'n nkub' b'yo'n. ¹⁹ Kchin kxel kyq'o'n toj kyq'ob'jo nya aj Judiy, tu'n wok xmayi'n kyu'n, tu'n wok kylank'i'n, ex kchin k'wel kyb'yo'n twutz cruz. Me toj toxin q'ij, kchin jawil anq'i'ntla.

**Tej t-xi tqanin tnana Santyaw ex Juan
jun b'a'n te Jesús**

(Mr. 10:35-45)

²⁰ Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj laq'e tnana Santyaw ex Juan, aye' tk'wal Zebedey,

tk'atz Jesús junx kyuk'a tal, ex i kub' meje twutz, ex xi tqanin jun b'a'n kyi'j tal.

²¹ Xi tqanin Jesús te: ¿Ti'tzin tajach?

Ante qya xi ttzaq'win: Wajatla'y, tu'n kykub' tq'ubq'b'in wala toj Tkawb'ilal toj tman q'ob'a ex juntl toj tñayaja kawil tuk'iy.

²² Me ante Jesús xi ttzaq'win: Mi n-el kyniky'a te' ntzaj kyqani'n we'y. ¿Ma akutzin tziky'x kye' kyu'n, tkyaqiljo jni' kky'elix wu'n?

Ex xi kyq'ma'n Santyaw tuk'ax Juan te: Ok kky'elix qe qu'n.

²³ Xi ttzaq'winl Jesús kye: Twutzx te', akula tziky'x kye kyu'n tze'nku we' kky'elix wu'n, me atzin tu'n tkub' qe jun kye' toj nman q'ob'a ex juntl toj nñayaya kawil wuk'iy, nyaqin we' ti'j te'; qala' a nMa'n, qu'n o'kxté ojtzqilte ex b'ilte alqe kxele tq'o'ne.

²⁴ Atzaj te' qb'intiy, awo'y lajatl t-xnaq'tzb'in ikyjo, b'e'x tzaj qq'oja kyi'jjo kab'el kyitz'in kyib'. ²⁵ Me o xi ttxko'n Jesús, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Ojtzqi'n l kye' kyu'n tze'n kytenxjal nya nimil; qu'n ayetzi'n tnejil kawil, qa ti'x jun ti', manyor tx'u'jqex tuk'a kyakawb'il, qu'n nyakuj etzinqe kyu'n. ²⁶ Me atzin kyxola, nya iky te'. Qala' ankye te' taj tu'n tok te nim toklin kyxola, il ti'j tu'n tajb'in kye txqantl.^d ²⁷ Ex ankye taj tu'n tok te tnejil, il ti'j tu'n tok tze'nku jun aq'nil te jun majx kye txqantl.^e ²⁸ Qu'n ikytzi'n tze'nku we', ayi'n, a Tk'wal Ichin, mi xiñ ul we' tu'n kyajb'inxjal we'y; qala' ayin we' tu'n wajb'i'n kye txqantl, ex tu'n t-xi nq'o'n nchwinqila te kyxel, tu'n kyklet te jun majx.^f

Tej kyq'anit kab'e mox tu'n Jesús

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Atzaj te' kyja'taq qetza tuk'a Jesús toj tnam Jericó, nimku xjal ok lipe q'i'ja.

³⁰ Ex attaq kab'e mox q'uqleqetaq ttzi b'e. Tej kyb'inte tiki' Jesús antza, i jaw xch'in: Tata, ay tyajil qtzan nmaq kawil David, q'aq'intz tk'u'ja q'i'ja, chi chi'.

^c 20:16 Mt. 19:30; Mr. 10:31; Lc. 13:30. ^d 20:26 Lc. 22:25-26. ^e 20:27 Mt. 23:11; Mr. 9:35; Lc. 22:26.

^f 20:28 Lc. 22:27.

³¹ Me b'e'x i ok i'llin kyu'n jni' xjal, tu'n nchi ñch'in. Me ayetzin kye' mox, noqx kyja i jawe ñch'in kujix: Tata, ay tyajil qtzan nmaq kawil David, q'aq'intz tk'u'ja q'i'ja.

³² B'e'x kub' we' Jesús, i tzaj ttxko'n mox, ex xi tqanin kye: ¿Ti'n kyaja tu'n tok nb'inch'i'n kyi'ja?

³³ Tzaj kytzaq'win mox te: Ay, Tata, qaja tu'n kyka'y'i'n qwutza, chi chi'.

³⁴ B'e'x tzaj q'aq'in tk'u'j Jesús kyi'j, ex ok tmiko'n kywutz. Ex texjo paq, tjqet kyej mox kywutz, ex b'e'x i ok lipe ti'j Jesús.

Tej tkanin Jesús toj Jerusalén
(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

21 ¹ Tej qkani'n tuk'a Jesús nqayin tk'atz Jerusalén, o po'n ttxa'n jun kojb'il Betfagé tb'i, nqayin t-xe wutz Olivos. Xi tchq'o'n Jesús kab'e qxola, ² ex xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y toijo tal kojb'il jlajxi. Antza kkyetila jun tal bur kyu'n, k'l'o'n tuk'a tal tal. iKypjumila, exsin kyintza tzalu'n! ³ Ex qa at jun saj qaninte jun ti' kye'y: At tajb'in te qAjaw, me ja'llinx tzul qu'n, chichkuji'y.

⁴ B'ajjo ikyjo, qu'n iltaq ti'j tu'n tjaxin yol kyij ttz'ib'in yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

⁵ Kyc'manaxa kye xjal toj tnam Sion:
Kyka'yinxji'y Nmaq kyKawila tzul;
mutxin tten,
ex q'uqlelx tib'aj jun tal bur,
k'le'n tal tal.⁸

⁶ Ayetzil'n t-xnaq'tzb'in kub' kyb'inchin tze'nu xi tq'ma'n Jesús kye. ⁷ Tzaj kyi'n bur tuk'axjo tal tal, b'aj jax kyq'o'n kytxo'w tib'aj, exsin jax qe Jesús tib'aj. ⁸ Ex b'aj kub' kyliky'in xjal kytxo'w toj tb'e, ex txqantl tzaj toqinte t-xaq tze, a palma tb'i, ex b'aj kub' kyliky'in toj tb'e tu'n kytzaljb'il. ⁹ Ex ayetzil'n jni' xjal nejninqetaq exqetzil'n lipcheqektaq ti'j, i ok ten ñch'il:

Nimxit tb'iy, ay Tyajil qtzan nmaq kawil David.

Ky'iwlinxita a ay ma tzula toj tb'i tAjaw Tkyaqil.

Nimxitjo toklin tb'iy toj tnajb'ilá.^h

¹⁰ Atzaj te' tokx Jesús toj Jerusalén, b'e'x i b'aj jaw najxjal, ex nimx q'mante: ¿Ankye te' xjal lo?

¹¹ Me xi kytzaq'win txqantl: Antej yolil Tyol Dios, a Jesús aj Nazaret, toj tx'otx' te Galiley.

Tej kyex tlajo'n Jesús jni' k'ayil toj tnejil ja te na'b'l Dios

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Tb'ajlinxi' ikyjo, okx Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex i b'ajetz tlajo'n kykyaqiljo jni'qe nchi b'aj k'ayintaq exqetzil'n nchi b'aj loq'intaq antza. Ex i b'aj jaw tpich'kin jni' kymeexo jni'qe nchi b'aj tx'ebx'intaq kypwaqxjal, ex kyk'ayb'iljo jni'qe nchi b'aj k'ayintaq palom. ¹³ Ex xi tq'ma'n kye: Tz'ib'lnl te' toj Tu'jil Tyol Dios: Atzin nja'y k-okil te ja te na'b'l Dios, ⁱ me ayetzin kye' ma tz'ok kyq'o'n te kyja ileq'ch.^j

¹⁴ Ex tojxjo tnejil ja te na'b'l Dios, i b'aj tzaj laq'e junjun mox ex kox tk'atz Jesús, ex b'e'x i b'aj kub' tq'anin.

¹⁵ Me tej tok kyka'y'i'n nejinel kyxol pale, exqetzil'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, a jni' nimku techil tipin Jesús otaq b'ant, ex te' tok kyb'i'n jni'qe k'wal nchi ñch'in toj tnejil ja te na'b'l Dios: Nimxit tb'iy, ay Tyajil qtzan nmaq kawil David, b'e'x tzaj kyq'oj, ¹⁶ ex xi kyq'ma'n te Jesús: ¿Ma tzuntzin tb'l'i'njiy nkyq'ma'n ma' k'wal ti'ja? chi chi'.

Xi ttzqij'win Jesús: Tzuntzin. [¿] Ma na'mxsin tkux kyu'ji'n toj Tu'jil Tyol Dios, a ntq'ma'n ti'jjo lo kyjalu'n:

Ma tzaj tq'ma'n, tu'n tjaw nimsin tb'iy,
tu'n kyb'itzjo tal k'wal,
majxpe kyu'n tzma qe nchi mi'ñin?^k

¹⁷ Ex b'e'x ex Jesús, i b'aj kyij ttzqaipi'n, ex xi'j toj kojb'il Betania, ja' iky'xi qniky'in tu'n.

Tej ttzqij' tqan iw tu'n Tyol Jesús
(Mr. 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Toj juntl qlixje, kyja'taq qx'i'y Jerusalén, tzaj wa'yaj ti'j Jesús. ¹⁹ Ok

^g 21:5 Zac. 9:9. ^h 21:9 Sal. 118:25-26. ⁱ 21:13 Is. 56:7. ^j 21:13 Jer. 7:11. ^k 21:16 Sal. 8:2.

tnka'yin jun tqan iw ttzi b'e, ex b'e'x xi' t-xe tqan. Me nti'x jun twutzjo tze knet tu'n, noq txqan t-xaq. Tu'ntzi'n ikyjo, xi tq'ma'n te tqan iw: Mixla jtojx tu'n tel twutza te kylo'xjal.

Ex antej tqan iw jun paqx jaw tzqij.

²⁰ Atzaj te' tok qka'yiln noq tzqijl tej tze, xi qqani'n te Jesús: ¿Tze'ntzin tten te' tze jun paqx xjaw tzqij? qo chiji'y.

²¹ Tzaj ttzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, noqit at-xix kynimb'ilá, ex noqit mi njawje kyk'u'ja, nya noq o'kxjo lu'n aku b'ant kyu'n, tze'nku xb'ant wu'n ti'jjo tqan iw, qala' noqit txi kyq'ma'n te wutz lu'n: Ku tela tzalu'n, ex ku txi'y toj ttxuyil a', ex akula tziky!¹

²² Qu'n tkyaqiljo kxel kyqanin toj na'j Dios tuk'a kynimb'ilá, ok ktzajil q'o'n.

Jun kyxjel Parisey ti'j toklin Jesús
(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Tej tokx Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, i pon laq'e kynejil pale exqetzin kynejinel kyxolxjal aj Judiy, a tzmataq nxnaq'tzintaq. Xi kyqanin te: ¿Ti'n tokiy tu'n tb'inchinijy jni' lo, a nkub' tb'inchi'n?² ¿Ex ankye saj q'o'nte tokli'n? chi chi'.

²⁴ Xi ttzaq'win Jesús: Ex ikyx weji'y, kxel nqani'n jun nxjelb'itza kye'y.

²⁵ ¿Ankye tzaj chq'o'nte qtzan Juan tu'n kyku'xxjal tu'n toj a' te jawsb'il a'? ¿Apela Dios, mo noq ayexjal?

B'e'x i b'aj jaw yolin kyxolx, ex kyq'ma: Qa ma txi qq'ma'n a Dios, b'e'x ktzajil tq'ma'n qe, ¿Tin qu'n mi nxi kynimintza? chila!. ²⁶ Ex qa ma txi qq'ma'n qa xjal, at qxob'il. ¿Ma nyatzin kykyaqil xjaltz q'mante qa a Juan jun yolil Tyol Dios?

²⁷ Tu'npetzi'n, xi kyq'ma'n: Mi b'i'n qe qu'n, chi chi'.

I xi ttzaq'win Jesús: Exsin ikyx weji'y, nlay txi nq'ma'n we', alkye saj q'o'nte wokli'n tu'n tkub' nb'inchi'n tkyaqiljo lo.

Jun techil tu'n Jesús ti'jjo
kab'e k'walb'aj

²⁸ Xi tq'ma'n Jesús: ¿Tze'ntzin ch'in kye' toj kywutz?

Attaq jun ichin attaq kab'e tk'wal. Xi tq'ma'n te jun: Nk'wal, ma' txi'y aq'nil ja'llin toj tqan uvch. ²⁹ Me mina, chi k'wal. Me jun paqx tja tmeltz'in tnab'l, ex b'e'x xi'l aq'nil.

³⁰ Atzaj te' t-xi' lol te' juntl, ex ikyx xi tq'ma'n te: Kutzin tata. K'a' chi'n chinaj te', exsin mix xa'yiltz.

³¹ ¿Ankye' kub' nimin te' tajtaq manb'aj kyxoljo kab'e k'wal lo?

Xi kyq'ma'n: A tnejil, chi chi'.

Xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; ayepe kye' peyiltaq pwaq, aye' i'jlin kyu'n xjal, exqetzin aj ky'a'jilqetaq kchi okix toj Tkawb'il Dios toj kya'j, tu'n kynimb'il. ¿Yajtzin kyetza? ³² Qu'n tej tul Juan, a Jawsil A', q'malte tumil kye'y tze'n tu'n kyb'eti'y tz'aqle, me mix xi kynimi'n. Me ayetzinl kye', aye peyil pwaq exqetzin aj ky'a'jil ma txi kynimin. Me qalatzin kye', nixpela tu'n ma kyly' tkyaqiljo lo, me mi s-ajtz ko'pjx kyanmi'n tu'n txi kynimi'n.^m

Jun techil tu'n Jesús kyi'jjo manil
tx'otx'

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Ex xi tq'ma'n Jesús: Kyb'inkuji'y juntl techil lo: Attaq jun tajaw tx'otx' ok tawin tqan uv. Ok tq'o'n jun ch'laj ti'jile, kub' tb'inchin jun b'inchb'il ta'l uv, ex jaw twa'b'in jun xkyaq'le te tzajb'ilte.ⁿ I kiyj b'ant kyuk'a jte'b'in aq'nil tu'n kymanin ti'j, exsin xi'tz toj jun tb'e najchaq wen.

³⁴ Me atzaj te' tpon tq'ijil, ja' tu'n tok chmete twutz awal, i xi tchq'o'n junjun taq'nil qanil te' manb'il ttx'otx'.

³⁵ Me ayetzinl manil tx'otx' i ok lipin kyi'jjo taq'nil tajaw tx'otx'. Jun te' noq b'aj kylank'in, jun te' b'e'x kyim, ex jun te' noqx techx ky'ixb'e tu'n ab'j. ³⁶ Tu'n ikyjo, b'e'x i xi tchq'o'n txqantl taq'nil tze'nku te tnejil. Me ikyx b'ajjo kyi'j, tze'nku' b'aj kyi'jjo tnejil kyu'n manil tx'otx'. ³⁷ Me kub' tb'isin tajaw tx'otx' tu'n t-xi tchq'o'n a tk'walkuxix, qu'n kub' t-ximin, nyapela k'wel kynimin nk'walach.

¹ 21:21 Mt. 17:20; 1Co. 13:2. ^m 21:32 Lc. 3:12; 7:29-30. ⁿ 21:33 Is. 5:1-2.

³⁸ Me atzaj te' t-xi kyka'yil'n manil tx'otx', te' ttzaj k'walb'aj, b'e'x i b'aj ja yolin kyxolile: Ate lu'n kyel te tajaw tx'otx'. Qala' qb'yonku, tu'ntzin qkyij te tajaw, chi chi'.

³⁹ B'e'x tzaj kytzyu'n, ex kyi'n tzma ttxa'n tx'otx' tu'n tkub' kyb'yol'n.

⁴⁰ Tu'ntzintzjo, xi tqanin Jesús kye: ¿Yajtzila'? Aj tuljo tajaw tx'otx', ¿Ti'litzila kb'ajil kyi'jjo manil tx'otx'?

⁴¹ Ex xi kytzaq'win: B'alaqa kchi k'wel tb'yo'n te jun majx. Ex b'alaqa kxel tq'o'n ttx'otx' te kymajin txqantl taq'nil, aye' chi chojil manb'il tx'otx' tojxix tq'ijil.

⁴² Ex xi ttzaq'win Jesús kye: ¿Ma na'mtzin tkux kyu'ji'n toj Tu'jil Tyol Dios, ja' ntq'ma'nne kyjalu'n:

A ab'j, a xi kyxo'n b'inchil ja, a nyakuj nti'taq tajb'in, me axipente ab'jjo ma tz'okin te tq'ujil tñkyin ja, a nimxix toklin. Atzi'n tb'anilxjo ma tzaj tq'o'n tAjaw Tkyaqil qe,

ex ma qo jaw ka'ylajx ti'j?'

⁴³ Tu'npetzi'n kxel nq'ma'n kye'y, k-elil q'i'n Tkawb'il Dios kye'y, ex kxel tq'o'n kyexjal, aye' k'wel kyyek'i'n ti'j Tkawb'il Dios toj kychwinqil.

⁴⁴ Ex atzin ab'j jun techil wi'ja. Ankye te' k'wel t-xo'n tib' bib'ajjo ab'j, tu'n tyuch'j tu'n; axte k'wel tyuch'in tib' bib'aj. Ex qa a ab'j xkub' tz'laq tib'aj jun a'la te kawb'il kujxix, b'e'x k'wel quqix te jun majx.'

⁴⁵ Me atzaj te' kyb'inte kynejil pale exqetzi'n Parisey, jni' techil b'aj kub' tq'o'n Jesús, ex qa kyi'jxtaq nyoline,

⁴⁶ oktaq kytzyu'n toj kywutz. Me b'e'x i tzaj xob' kyexjal, qu'n tu'n otaq tz'el kyniky'xjal te qa a Jesús jun yolil Tyol Dios.

Jun techil ti'j jun wa'n tb'anilx te
mejeb'lin
(Lc. 14:15-24)

22 ¹ Ok tenl Jesús yolil juntl majl tuk'a techil, ex xi tq'ma'n:

^o 21:42 Sal. 118:22-23. ^p 21:44 Lc. 20:18; Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 44. ^q 22:13 Mt. 8:12; 25:30.

² Atzin Tkawb'il Dios toj kya'j, ikytzi'n tze'nku jun nmaq kawil kub' tiky'sin jun nintz q'ij, tej tmeje tk'wal. ³ I xi tsma'n taq'nil txkolkye txqan txokenj. Me ayetzin kye' xjal lu'n, mix i tzaje.

⁴ I xi tsma'n txqantl taq'nil, ex xi tq'ma'n kye: Kyq'manxa kye' txokenj, tu'n kytzaj ja'linxix, qu'n ma b'ant te wab': Ma chi kub' nb'yo'n nwakixa, ex aye' wali'n tb'anilqex. Ex joxt noqx tkub' tkyaqil. Kux chi tzaja toj mejeb'lin, chichkuji'y. ⁵ Me ayetzin kye' txokenj, mix xi kytziyine tu'n kyxi' toj mejeb'lin. Jun te' b'e'x xi' lol ttx'otx'; juntl b'e'x xi' lol tk'axjil. ⁶ Ayetzin'n txqantl i b'aj ok ten b'yl kye taq'nil nmaq kawil, ex majxpe i kub' kyb'yo'n.

⁷ Me b'e'x tzajx tq'oj nmaq kawil, ex b'e'x b'aj xi tchq'l'o'n xo'l q'aq' b'yl kye' b'iyil, ex majx ok q'o'n tq'aq'iljo kytanim.

⁸ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n kye taq'nil: Tkyaqilx noq tkub'l. Me ayetzin kye' txokenj kkyk'e' tu'n kytzaj. ⁹ Ku kyxi' toj xky'ich b'e, ex kyojile' jni' nim b'e' toj tnam, ex kyttxkonqetza a'lchaqx kye xjaltz ja'lin, tu'n kytzaj toj mejeb'lin.

¹⁰ B'e'xsin i b'aj xi' aq'niltz chmol kye' jni' xjal kyojile jni' nim b'e, tze'hchaqextz, exla qa wen, mo minaj, tzmaxitzin noj te' ma tij ja kyu'n xjal.

¹¹ Me atzaj te' tokx te nmaq kawil ka'yil kye txokenj, ok kyim ti'j jun ichin, a tokxtaq, nti'taq t-xb'alin ite'k tze'nku toj jun mejeb'lin, tze'ngeku kye' txqantl. ¹² Ex xi tq'ma'n te: Wuk'a, ¿Tze'n ten s-oktza tzalu'n, kyu'k'a t-xb'alin ikyjo? chi'. Me ante xjal mix xa'ye yekche, noq tu'n t-xob'il te nmaq kawil.

¹³ B'e'x xi tq'ma'n kawil kye aq'nil nchi b'aj b'inchintaq meë te wab': Kyk'lönqekuy tqan ex tq'ob', ex kyq'omixa tzma toj qxopin pe'n, a ja' okx k-oq'ile, ex kchi ju'ch'ile tste tu'n nim kyixk'oj'.

¹⁴ Qu'n nimxte txokenj tojjo kolb'il, me noqx jte'b'in kjawil sk'et, chi Jesús.

Jun xjelb'itz te Jesús qa wen tu'n t-xi
chjet k'ayb'il
(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵ Ayetzi'n Parisey i jaw yolin kyxolx tze'nxtaq jun tumil tu'n tkub' tz'laq

Jesús kyu'n toj til. ¹⁶Tu'npetzi'n, xi kychq'o'n junjun kyuk'a, junx kyuk'a junjun xjal, aye' lipcheqeptaq ti'j Herodes, exsin xi kyq'ma'ntz te Jesús: Ay, xnaq'tzil, noq sami'y, b'i'n qe qu'n, qa nyolin te twutzxix, ex nxnaq'tzi'n noq ti'jjo tb'eyil chwinqil tu'n qxi' tuk'a qMan Dios. Ex nya noq lipcheka ti'jjo nkyq'manxjal, ex mi nchi kub' tniminijy aye nim kyoklin, qu'n toj twutza, junx kyoklinxjal kykyaqil. ¹⁷Tu'npetzi'n, ¿Tze'ntzin ch'in te toj twutz? ¿Wenpela tu'n t-xi qchjonji'y k'ayb'il te kawil te Rom, mo minaj? Xi kyqanin ikyo qu'n kyky'e'taq Parisey tu'n t-xi chjet k'ayb'il, me ayetzi'n kyuk'a Herodes, kyajtaq. Ikytzi'n, iltaq ti'j tu'n tkub' tz'aq Jesús kyu'n toj til kywutzjo jun ch'uq xjal lo.

¹⁸Ex b'e'x el te Jesús tniky' ti'jjo kyb'is, qa nya b'a'ntaq. Tu'ntzi'n, xi tq'ma'n kyjalu'n: iXmiletz! N-el we niky'a te kyaja. Kyaja tu'n nkub' tz'aqa ti'jjo nxnaq'tzb'il. ¹⁹Kyyek'intzin jun pwaq we'y, a n-ajb'in te chojb'il k'ayb'il te kawil te Rom.

Ex tzaj kyi'n jun pwaq.

²⁰Atzaj te' tok tka'yin Jesús, xi tqanin kye: ¿An qwutzb'iyiljo lo, ex an qb'i tz'ib'ink twutz?

²¹Xi kytz'aqwinxjal: Te nmaq kawil te Rom, chi chi'.

Ex xi tq'ma'n Jesús kye: Tu'npetzi'n, kyq'o'nx kyej'il y a ntqanin nmaq kawil te Rom, ex kyq'o'nxjil y a te Dios ntqanin.

²²Tej kyb'inte ikyo, noq i b'aj jaw ka'yraj, ex b'e'x kyij kytzaqpi'n.

**T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j qa il ti'j tu'n
qjatz anq'intl juntl majl**
(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

²³Tojxjo q'ljj anetzi'n, at junjun Sadusey ul kanin tk'atz Jesús tuk'a jun kyxjelb'itz. Toj kywutz nlay chi jatz anq'intl juntl majl kyimnin. ²⁴Tu'npetzi'n, xi kyqanin te Jesús: ²⁴Kyij tyolin Moisés, qa ma kyim jun ichin, ex qa nti' jun tk'wal xkyij tuk'a t-xu'jil, il ti'j tu'n tjaw meje tuk'a titz'in mo tuk'a ttzizk qtzan

tchmil, tu'ntzin aj tuljo tnejil kyal, te tk'waljo qtzan tchmil tu'n toke.^s

²⁵Qu'n ikytziq qejil' qxol, attaq wuq ichin kyitz'imile kyib'. Atzi'n kytzizk knet t-xu'jil, me nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. Atzin t-xu'jil kyij, b'e'x jaw meje tuk'a titz'in. ²⁶Me ikyxl b'a'ajo tuk'a tkab'; nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. Ikyxljo tuk'a toxin. Kywuqilx i ok meje tuk'a, me nti' jun kyk'wal kyij, te' kykyim. ²⁷Ex b'e'x kyimijo qya.

²⁸Me atzin ja'lin, ¿Tze'ntzila tte'n tu'n kyjaw anq'intl kyimnin? Qu'n, qa ikyo, aj kyjaw itz'je juntl majl, ¿Ti'ntzila kb'ajiltz? ¿Altzila kye k-okil te tchmiljo qya kyxoljo wuq ichin, qu'n kykyaqilx i ok meje tuk'a?

²⁹Xi ttazaq'win Jesús kye: Najninx ite' kye!. ¿Na'mxsin tel kyniky'a te Tyol Dios, ex te jni' tipin? ³⁰Ajtzin kyb'aj jaw itz'je juntl majljo kyimnin, mikyxil te' chwinqil tze'nku lu'n. Ayetzi'n ichin exqetzi'n qya mina chi b'aj jaw meje juntl majl. Iky kchi b'aj okile' tze'nqeku' angel toj kya'j. ³¹Me ti'jtzi'n tu'n kyjatz anq'intl kyimnin, ¿Ma na'mtzin tkux kyu'ji'n, aaku Dios q'mante kyjalu'n: ³²Ayin weji'y tDios Abraham, te Isaac ex te Jacob?^t

Mix tq'ma qa ayintaq weji'y, qala' ayin weji'ych. Ikytzi'n, ate Dios nya kyDios kyimnin, qala' kyDios itz', exla qa o chi kyim tzalu'n twutz tx'otx', qu'n toj twutz Dios, itz'qe kykyaqilx.

³³Atzaj te' kyb'inte xjaljo ikyo, kykyaqilx i b'aj jaw ka'yraj ti'jjo t-xnaq'tzb'il.

**Alkye kawb'il nimxix toklin kyxoljo
txqantl**
(Mr. 12:28-34)

³⁴Atzaj te' tok kyb'i'n Parisey, qa otaq kub' kyi'j Sadusey tu'n Jesús, jaw kychmo'n kyib'. ³⁵Me attaq jun kyxol xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, tajtaq tu'n tkub' tz'aq toj til tu'n. Xi tqanin te: ³⁶Xnaq'tzil, ¿Ankye' tkawb'il Dios nimxixtl toklin txoljo txqantl?^u

^r 22:23 Kyb'i. 23:8. ^s 22:24 Deu. 25:5-6. ^t 22:32 Ex. 3:6. ^u 22:36 Lc. 10:25-28.

³⁷Xi ttzaq'win Jesús: An tnejiljo lu'n: K'u'l jlinkxixa Dios tuk'a tkyaqil tanmi'n, ex tuk'a tkyaqil tk'u'ja, ex tuk'a tkyaqil tnab'il^a. ³⁸Atzin tnejil kawb'iljo ex nimxix toklin. ³⁹Ex atzin tkab' ch'ime ikyxjo tze'nku tnejil, tu'n tok tk'u'jlin t-xjalila, tze'nkux n-ok tk'u'jlin tib'a.^w ⁴⁰Ayetzin kab'e kawb'iljo lo, ayetzi'n tq'uqil tkyaqil t-xilin kawb'il ex jni' t-xilin kyxnaq'tzb'il yolil Tyol Dios ojtxe.

T-xjelb'itz Jesús kye Parisey

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹Ch'uqleqextaq Parisey, ⁴²xi tqanin Jesús kye: ¿Ti'tzin ch'in kye nk'yixim'i nti'jjo Crist, a Kolil? ¿Ja'tzila tzajnin tyajil?

Tyajil David, chi chi'.

⁴³Tu'npetzi'n, xi ttzaq'win Jesús: A qa ikyjo, ¿Tze'ntzin tten te Davidtz, tu'n tipin Xewb'aj Xjan, ok tq'o'n te tAjaw, exsi'n na'mtaq tul itz'je Crist, a Tajaw Tkyakil? Qu'n ikytzin tq'ma Davidjo:

⁴⁴Xi tq'ma'n qMan Dios te wAjawa:

Qekuy toj nman q'ob'a kawil wuk'iy, ex k'wel kyi'jjo tajq'oja wu'n.^x

⁴⁵Twutzx te' q'a a Crist tyajil David.

¿Me tze'ntzin ttentz o yolin te David ti'j Crist, a na'mtaq titz'je, ex ok tq'o'n te tAjaw?

⁴⁶Ex mix a'l jun b'ant ttzaq'win te' yol lo. Atixisi'n, mix a'll juntl ul toj tk'u'j tu'n tokx tlimo'n tib' qanil juntl ti'.

Tej tyolin Jesús kyi'j Parisey ex xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

23 ¹Tb'ajlinxil ikyjo, ok ten Jesús yolin kyuk'axjal ex quk'iy, a awo'y t-xnaq'tzb'in. Chi' kyjalu'n: ²Ayetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzil Parisey n-ok kyq'o'n kyib', tu'n tel pjet, ex tu'n kyxnaq'tzin ti'j tkawb'il Moisés. ³Tu'npetzi'n, kyniminqekuy, ex kyb'inchinkuy tkyaqiljo ktzajil kyq'ma'n kye'y. Me mi kub' kyb'inchini'y a nb'ant kyu'u'n, qu'n xmiletz'qe; nkyq'ma'n tumil tze'n tu'n toke, me junxil nkub'

kyb'inchin. ⁴Ax txqan nuk'b'il nb'aj xi kyq'o'n, manyor kujqex wen, ikytzi'n tze'n junjun tij iqtz, a mix a'l aku ky'isje tu'n.

Noq ite'k q'malte kyexjal, tu'n tjaw kyiqin, me ayetzin kyetz noqitzin aku jaw kyonin ch'in, i'chaqpetla noq jun twi' kyq'ob' xi aq'le ti'j. ⁵Tkyaqilxjo jni' nb'ant kyu'u'n, noq tu'n kyjawku iqin kyu'nxjal. Ex kyajxix tz'ok kyq'o'n ti'j kylaj mo ti'j kyq'ob' junjun tnejil Tyol Dios tz'ib'ink twutz tz'u'n ma nmaq twutz,^y me noq tu'n kynimsin kyib' kywutzxjal. Ex nb'aj ok kyq'o'n kyxb'alin manyor xquerx wen,^z noq tu'n kyokku ka'yin kyu'nxjal.^a ⁶Ex kyaj tu'n kyok qe kyi'j tnejil meč te wab'l toj kyjaxjal ex kyoj mu'x ja te na'b'l Dios. ⁷Ex kyaj tu'n tkub' kymutxb'inxjal kywi' kywutzu, aj kyok q'olb'in noq ja' toj b'e, ex tu'n kyok q'olb'in te xnaq'tzil.

⁸Me metzin kye', mi chi tili'n tu'n tok q'o'n kyb'iy te xnaq'tzil kyu'nxjal te kynimsb'il kyib'a. Qu'n junx kyokli'n, qu'n junch'in kyMa'n, ex junxch'in Xnaq'tzil kye'y, a ayi'n, a Crist. ⁹Ex mi tz'ok kyq'o'n toklin jun a'l a te manb'a'j tzalu'n twutz tx'otx', qu'n o'kx te Manb'ajjo junch'in at toj kya'j. ¹⁰Ex mi chi tili'n tu'n tok q'o'n kyokli'n te nejinel, qu'n ayin we' Crist, nejinel kywutza. ¹¹Ex ankye te' nim toklin kyxola, il ti'j tu'n tajb'in kye txqantl. ¹²Qu'n ankye te' kjawil tnimsin tib', k'wel mutxsin te' tu'n Dios kywutzxjal. Me ante' k'wel tmutxsin tib', po'n q'ij ja' kjawile nimsin te' tu'n Dios.^b

¹³B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzil Parisey xmiletz!. Qu'n n-ok kyjpunjil y kynab'ljo xjal, tu'n mi chi okxa tojjo Tkawb'il Dios toj kya'j, ex ayeku kye' mi chi okxa. Ex mi nk'yitziyil tu'n kyokxjo aye' kyaj tu'n kyokx.

¹⁴B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzil Parisey xmiletz!. Qu'n n-el kyinji'y kyja tal qya, a o kyim kychmil, ex noq tu'n kyjaw niminkuy

^v22:37 Deu. 6:5. ^w22:39 Lv. 19:18. ^x22:44 Sal. 110:1. ^y23:5 Deu. 6:8. ^z23:5 Num. 15:38. ^a23:5 Mt. 6:1. ^b23:12 Lc. 14:11; 18:14.

kyu'n xjal, nchi na'nnaja Dios kyi'j nimxix tqan, tu'n tmojin ex tu'n tkolin kyi'j, ex otaq tz'el kyi'n tal kyja. Tu'n ikyjo nimxix tkawb'il Dios k'wel kyi'b'aja kujxix wen.^c

¹⁵ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz'. Qu'n nchi b'aj b'etji'y tkyaqil twutz tx'otx' xmoilik kyexjal tu'n kynimin kyuk'iy ti'jjo kynimb'ila. Ex ajtzin tkub' jun xjal kyu'n, ma txi kyq'o'n toj il, tu'n t-xi' toj q'aq' te jun majx tze'nku kye'.

¹⁶ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xkol mox. Qu'n nkyl'ma'n qa at jun xjal xkub' tq'ma'n jun tyol, exsin ma kub' tq'ma'n tb'i tnejil ja te na'b'l Dios ti'j, nyaxix il ti'j tu'n tjapin b'aj tyol tze'nkux tq'ma. Me qa ma kub' tq'ma'n jun tyol, exsin xkub' tq'ma'n tb'i q'anpwaq toj tnejil ja te na'b'l Dios ti'j, ilxipen te' ti'j tu'n tjapin b'aj, chi chiji'y. ¹⁷ iNti' kynab'la, ex moxqi'y! ?Ankye' nimxixtl toklin? ?Apela q'anpwaq, mo qa a tnejil ja te na'b'l Dios, a s-ok q'onte toklin pwaq te xjanxix toj taq'in Dios? ¹⁸ Ex nkyl'ma'n, qa ma kub' tq'ma'n jun tyol, exsin ma kub' tq'ma'n tb'i t-altar Dios toj tnejil ja te na'b'l Dios ti'j, nyaxix il ti'j tu'n tjapin tyol. Me qa at jun kub' tq'ma'n jun tyol, exsin xkub' tq'ma'n tb'i oyaj, a tkub' bib'aj t-altar Dios ti'j, axixpente yolo, il ti'j tu'n tjapin, chi chiji'y. ¹⁹ iNti' kynab'la, ex moxqi'y! ?Ankye' nimxixtl toklin? ?Ma apela oyaj, mo qa a t-altar Dios, a s-ok q'onte oyaj te xjanxix twutz? Kxel nq'ma'n qa junx kyoklin kyakb'il. ²⁰ Qu'n alkye ma kub' tq'ma'n tb'i t-altar Dios toj tnejil ja te na'b'l Dios ti'j tyol, nya noq ti'j tb'i t-altar ma kub'e tq'ma'n tyol, qala' majx ti'j tkyaqiljo tkub' bib'aj. ²¹ Ex ankye' k'wel tq'ma'n tb'i tnejil ja te na'b'l Dios ti'j tyol, nya noq ti'jjo tnejil ja te na'b'l Dios ma kub'e tq'ma'n, qala' majx ti'j Dios, a najle toj. ²² Ex alkye ma kub' tq'ma'n jun tyol ti'j kya'j, nya noq ti'j kya'j ma kub'e tq'ma'n, qala' majx ti'j tkyaqil tq'uqb'il Dios, ex ti'jku Dios, a q'uqle toj.^d

²³ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz!. Qu'n nxi kyq'o'n twutz tlajalin tnej menta, anís, ex kominis, tze'nku' ntq'ma'n toj ojtxe kawb'il.^e Me mi n-ok kyb'inji'y xnaq'tzb'il, a nimxixtl toklin toj kawb'il: A tu'n kynaja'n tz'aqle, ex tu'n tten tq'aq'b'il kyk'u'ja kyi'j txqantl, ex tu'n tten kynimb'ila ti'j Dios. Atzin tu'n tkub' kyb'inchinji'y, ex tu'n mi kyij kytzaqpinji'y txqantl. ²⁴ Ayi'y xkol mox, qu'n ikytzin nb'antjo kyu'n tze'nku tu'n tel xk'amit jun tal netz! us toj k'wab'j, me mi nkyna'n aj t-xi kyk'ulpinji'y jun ma tij chej. Qu'n kyaja tu'n tjapi'n tal netz! tnuk'b'il kawb'il kyu'n, me atzin a nimxixtl toklin toj kawb'il, mi nkub' kyb'inchi'n.

²⁵ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz!. Qu'n ikyqetzinji'y tze'nku jun tk'wel k'wab'j ex jun laq, a cheb'e txjo'n ti'j, me atzin tojxi, manyor tz'il: Nojin tuk'a jni' kyelaq'a ex tuk'a jni' kyachb'il. ²⁶ Ayi'y Parisey moxqi'y, kytxjonktzji'y tojxi tk'wel k'wab'j nej ex tojxi laq. Qu'n ikytzin kyjela saqixo ti'jxi.

²⁷ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz!. Qu'n ikyqeji'y tze'nku jun tja kyimnin tb'anilx tka'yajtzjo ti'jxi, me atzi'n tojxi nojin tuk'a tb'aqil kyimnin ex manyor tzul'jx. ²⁸ Ikyqetzinji'y, qu'n tb'anilx nb'ant kyu'n kyutzxjal, me toj kyanmi'n, nojin ta'yel tuk'a ttz'ilil ex tkyaqil wiq il.

²⁹ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz!. Qu'n cheb'e njaw kyb'inchi'n kyja qtzan yolil Tyol Dios, aye' i k'monte Tyol ojtxe, ex nb'aj kub' kytxoli'n t-xmakil k'ul ti'jile kyujil qtzan wen xjal. ³⁰ Ex nkyl'ma'n: Noqit otaq qo itz'je tojjo kyq'jil qtzan qchman ojtxe, nyajinqotla xqo mojin tu'n kyb'yetjo yolil Tyol Dios. ³¹ Antza aku tz'ele kyniky'a kye qa antza tzajnin kyyajila kyi'jjo aye' xi' kub' b'yonkye yolil Tyol Dios ojtxe, qu'n

^c 23:14 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'yel v. 14. ^d 23:22 Is. 66:1; Mt. 5:34. ^e 23:23 Lv. 27:30.

ayexa nchi q'mante. ³²Ex qa kyky'e'y tu'n kyok lipe'y wi'ja, in tjapin b'aj kyu'n, tze'nkuxjo kyij yek'in kye'y kyu'n qtzan kychma'n ojtxe, aye b'yal xjal. Me b'i'nku kyu'n qa japin jun q'ij, tu'n tul kawb'il kyib'aja kujxix wen ti'j tkyaqiljo lo.

³³iMa' kan, ex ma' tyajil q'antinqi'y/^f ¿Tze'ntzin tten tu'n kyel oqa twutzjo kawb'il tzul, a q'aq', a tzunx njulinx wen? ³⁴Tu'npetzi'n, kchi tzajil nsma'n we' yolil Tyol Dios, exqetzi'n aj nab'l, ex xnaq'tzil. Me kchi k'wel kyb'yo'n junjun, ex kchi jawil kypejk'i'n junjuntl twutz cruz tu'n kykyim, ex kchi b'ajil kyb'yo'n junjuntl toj ja te na'b'l Dios, exsin kchi okil te'n lajolkye tojile junjun tnam. ³⁵Me ktzajil tkawb'il Dios kyib'aja kujxix wen, noq tu'n tpaj kychky'e'ljo qtzan xjal tz'aqleqe, aye' i kub' b'yo'n atxix ti'j Abel, a tz'aqle,^g ex Zakariy, a tk'wal Berequías, a kub' kyb'yo'n, ayi'y Judiy, tojx tnejil ja te na'b'l Dios ex twutz t-altar qMan.^h ³⁶Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, noq tu'n tpaj tkyaqiljo lo, k'wel tz'aq tkawb'il Dios kujxix wen kyib'ajo xjal ja'lin.

Tej tjaw oq' Jesús ti'j Jerusalén
(Lc. 13:34-35)

³⁷Ex chi Jesúsjo kyjalu'n kye' xjal te Jerusalén: iAy! Jerusalén, Jerusalén, ay b'iyil kyi'j yolil Tyol Dios, ex nchi ok kyxo'nji'y tsan qMan tuk'a ab'l; jte'l ixla majxla xin b'aj lab'ti'y kyi'ja, tu'n kytzaj laq'e'y nk'atza, tze'nku jun ttxu eky' nchi kub' tpaqin tal tal tjaq' t-xiky', me mi xkytziyy ikyjo. ³⁸Kyka'yinktzinji'y kynajb'ilä kyel naj te jun majx.

³⁹Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, texjo q'ij ja'lin, mixla chin kyla'b'ilxa jun majala, qa nya axji tpon tq'ijil aj kyq'manti'y: Ky'iwlinxix te', a tzul toj tb'i qAjaw.ⁱ

Tej tyolin Jesús ti'j aj tjapin b'aj tkyaqil
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

24 ¹Tej tetz Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, kyja'taq t-xi', b'e'x o

tzaj laq'e'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in tk'atz, ex xi qq'ma'n te: Kanqex kyeji'y junjun tij ja te na'b'l Dios, tb'anilqx wen, qo chiji'y.

²Tzaj ttazaq'win Jesús qe'y: Tb'anilqx kye junjun tij ja nchi ok kyka'yiln, me twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa tkyaqilx kchi k'wel yuch'j, ex nti'x jun ab'l kyjel tib'aj juntl, aj tpon tq'ijil.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús ti'chaq kb'ajil, aj ch'ixtaq tjapin b'aj tkyaqil
(Mr. 13:3-23; Lc. 17:22-24; 21:7-24)

³Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x o xi'y tzma twi' wutz Olivos. Tej tkub' qe Jesús, b'e'x o xi laq'e'y tk'atz qjunalxa, ex xi qqani'n te: QAjaw, q'mantza qe'y. ¿Jtojtzila b'a'n in tb'ajjo ikyjo? ¿Ex ti'tzila techil kqla'b'ilä, aj ch'ixtaq tula, ex a ch'ixtaq tjapin b'aj tkyaqil twutz tx'otx'?

⁴Tzaj tq'ma'n Jesús: Kyka'yink kyib'a, tu'n mix a'l jun kub' sb'un kye'y. ⁵Qu'n ma nintz te tzul ti'j nb'i'y, ex ok kyq'ma'b'il: Ayi'n we' Crist, chichkula!. Ex ma nintzxjal k'wel kysb'u'n, tu'n kyxi lipe kyi'j. ⁶Aj tok kyb'i'n tqanil q'ojo ex aj kyb'aj ok q'ojo kyojile junjuntl tnam najchaq, mi chi tzaj xob'a, qu'n ikytzin ilx ti'j tu'n tb'ajjo ikyjo. Me na'mtaqx tpon q'ij tu'n tjapin b'aj tkyaqil. ⁷Qu'n il ti'j tu'n tok q'ojo kyxolile junjun ch'uq xjal, ex kyojile junjun ma tij tnam. Ex wa'yaj tzul, ex jni' yab'il ex kyaqnajnab' noq ja'chaqku. ⁸Me tkyaqiljo kb'ajil ikyjo, ikytzil'n tze'nku tnejil tchyo'n tk'u'j jun qya tuk'a tal.

⁹Qu'n ex kchi xel q'o'n toj kyq'ob' kawil, tu'n kyb'aj jub'chi'n kyu'n, ex okpe kchi k'wel b'yo'n junjun kye' kyu'n. Ex kykyaqilxjal kchi elil iky'in kye' tu'n npaja.^j ¹⁰Kyojjo q'ij anetzi'n, nimxte kyjel ttazaqpi'n kyrimb'il, ex kb'ajil kyiky'in kyib', ex kchi b'aj okil meltz'aj kyi'jx. ¹¹Ex kchi ul xjal sb'ul, a kb'aj okil kyq'o'n kyib' qa chq'onqe tu'n Dios. Ex nimxxjal k'wel kysb'u'n. ¹²Noq tu'n tpajjo ikyjo, ex tu'n nimku il kb'antil, nimxlaxjal k-elil tq'aq'b'il tk'u'j ti'j juntl.

^f23:33 Mt. 3:7; Lc. 3:7. ^g23:35 Gen. 4:8. ^h23:35 2Cr. 24:20-21. ⁱ23:39 Sal. 118:26. ^j24:9 Mt. 10:22.

¹³Me ankye te' kwe'b'ilx wen, ajxi tpon tq'ijil, apente kletiljo.^k ¹⁴Aj telpin b'aj tyolajtzjo Tb'anil Tqanil Tkawb'il Dios tkyaqil twutz tx'otx', tu'ntzin nti'x jun ch'uqxjal, a mit tz'el tniky' ti'j. Atzin q'ijo japin b'aj tq'ijil tkyaqil.^l

¹⁵Tu'npetzi'n, k-okil kyka'y'i'n tze'nku' kub' ttz'ib'in Daniel, a yolil Tyol Dios ojtxe, ti'j jun ichin, a k'wel tb'inchin tkyaqil, me tixqex toj Najb'il Xjanxix toj tnejl ja te kyna'b'l Judyb Dios (aj tkux kyujinji'y lu'n, tz'elku kyniky'a te).^m ¹⁶Aj tok kyka'y'i'n jni'jo lo, tkyaqilxjal ite' toj tx'otx' te Judey, b'e'x chi xel oq toj k'ul. ¹⁷Ex atzin xjal, a tokxtaq twi'ja, nlay taq' amb'il tu'n tku'tz q'ilte jun ti' te tuja. ¹⁸Ex ikyxljo, a tzmataq n-aq'nin toj ttx'otx', mi taq' amb'il tu'n tul q'ilkye t-xb'alikn tja.ⁿ ¹⁹iAyexo tal qya, aye' ch'ixtaq kykub' tz'aq, ex aye' tzmataq nb'aj mi'xin kyal! ²⁰Chi na'n Dios, noqit nya toj jb'alikku, mo tojku jun q'ij te ajlab'l kub' tz'aqe ikyjo. ²¹Qu'n nimkux jun kyixk'oj kky'elix kyu'nxjal, a b'ajxi kyla'ye tuk'axjo tzajlin xkye twutz tx'otx', ex mixla kqla'b'il juntl majl, aj tjaxin b'aj tkyaqil.^o ²²Qu'n noqit mi tz'ajtz tajsin Dios kyi'jjo q'ij anetz'i'n, mixitla a'lx jun aku kyiij anq'in. Me ok ajitz tajsin Dios, noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j kyi'jjo o chi jaw tsk'o'n. ²³Qa at jun saj q'mante kye'y kyojjo q'ij anetz'i'n: Lu Crist lo, mo qa: Lu' at tzachi'n, qa chi', mi txi kynimi'n. ²⁴Qu'n chi ul sb'ul k-okil kyq'o'n kyib' te Crist, mo te jun xjal tze'nku' jun yolil Tyol Dios ojtxe. Ex okpe k'wel kyb'inchin nim techil kyiipin, noq tu'n kysb'etkuxjal kyu'n. Ex okpela k-okil kyniky'in tu'n kykub'jo sk'o'nqe tu'n Dios, me nlay chi kub'. ²⁵Tu'npetzi'n, ma txi nq'ma'n kye'y na'mtaq tu'n tul kanin ikyjo.

²⁶Ex qa ma tzaj q'ma'n kye'y: Lu at toj k'ul, qa chi', mi che'xa lolte. Ex qa ma tzaj kyq'ma'n: Ku kytzaja. Lu at tuja, qa chi', mi txi kynimi'n. ²⁷Qu'n ikytzin

k-iky'ile tze'nku' jun xloq'lin kya'^j q'ancha'l toj tkyaqil twutz kya'^j; ktzajil goptz'aj toj tjawitz q'ij ex toj telix q'ij. Ex tkyaqil xjal kxel ka'yin we'y, ayi'n, a Tk'wal Ichin, aj wula.

²⁸Jun paqx k-elil tqanil, ikyxjo tze'nku' tqanil jun kyimmin n-el kyxol k'utz.^p

A tulil Jesucrist juntl majl

(Mr. 13:24-37; Lc. 17:26-36; 21:25-33)

²⁹Noqx aj kyb'ajjo q'ij ikyjo te yajb'il, k-okil qloljix twutz q'ij, ex mi k'antl yaye. Ex jni' qe' che'w kchi k'welitz tz'aq twutz tx'otx'. Ex tkyaqiljo jni' at twutz kya'^j okx chi lu'lilx.^q ³⁰Ex kyla'b'ilila twutz kya'^j a techiljo ayi'n Tk'wal Ichin, aj wula. Tkyaqil xjal twutz tx'otx' kchi b'aj jawil oq', aj nxi kyka'yin a ayi'n Tk'wal Ichin, aj ntzaja toj muj twutz kya'^j tuk'a tkyaqil wipi'n ex jni' nqoptz'ajiyila.^r ³¹Ex tuk'a tkyaqil tq'ajq'ojil chun, kchi tzajil nsma'n n-angela, tu'n kyok chmetjo jni' sk'o'nqe tu'n toj tkyaqil twutz tx'otx'.

³²Kyka'yinkji'y techil ti'j tqan iw: Aj ttzaj xulin tal tq'ob', ex aj tzaj poq'le t-xaq, antza k-elile kyniky'a te, qa ch'ix tul kanin tq'ijil. ³³Ikyxsintzjo, aj tok kyka'yin tkyaqiljo lu'n, tz'elku kyniky'a te, qa ch'ix tpon tq'ijil tu'n wula juntl majl.^s ³⁴Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a na'mxtaq kyb'aj kyimxjal, a ite' tojjo tq'ijil ja'lin, aj t-xi xkyejo jni' lu'n. ³⁵A kya'^j ex tx'otx' ok kchi b'ajil,^t me mex we' Nyol nlayx chi kyiix kye', tu'n mi chi japin b'aje.^u

³⁶Me alkye q'ij ex alkye or chin ula, mix a'l te' b'ilte, mixpe aye angel toj kya'^j, mixpe ayinkuy, a K'walb'aj te Dios; qala' o'kx te nMan b'ilte.^v ³⁷Qu'n ikytzi'n tze'nku' b'aj kyojjo q'ij te Noé, ex ikytzin kb'ajiljo, aj wula, ayi'n Tk'wal Ichin.^w ³⁸Qu'n ikytzi'n tze'nqe q'ij, tej na'mtaq tzaj q'aqab'il; kykyaqil xjal twutz tx'otx' nchi b'aj wa'ntaq, ex nchi

^k24:13 Mt. 10:22. ^l24:14 Tchi. 5:9-10; 7:9. ^m24:15 Dan. 9:27; 11:31; 12:11. ⁿ24:18 Lc. 17:31.

^o24:21 Dan. 12:1; Tchi. 7:14. ^p24:28 Lc. 17:37. ^q24:29 Is. 13:10; Ez. 32:7; Jl. 2:31; Mr. 13:24-25; Tchi. 6:14.

^r24:30 Dan. 7:13; Tchi. 1:7. ^s24:33 Mr. 13:29. ^t24:35 Sal. 102:25-26; Eb. 1:10-12; Tchi. 6:14.

^u24:35 Mt. 5:18; Mr. 13:31; Lc. 16:17; 21:33; 1Pe. 1:25. ^v24:36 Mr. 13:32. ^w24:37 Gen. 6:5-8.

b'aj tx'ujtetaq, ex nchi b'aj mejetaq, ex nchi b'aj xi kyq'o'ntaq kyk'wal toj mejeb'lin, tzmaxi te' kyokx Noé toj matij bark. ³⁹Me nti'x b'i'n kyu'n, te' ttzaj q'aqab'il kyib'aj, ex b'e'x b'ajxi mulq'aj toj a' kykyaqilx. Ikytzin kb'ajiljo, aj wula ayi'n, a Tk'wal Ichin.^x ⁴⁰Tojjo q'ij anetzi'n, kab'e ichin nchi aq'nintaq toj kytx'otx!. Jun te' kxel q'i'n, ex jun te' kyjel. ⁴¹Ex kab'e qya nchi che'n junx ti'j kyka. Ex ikyxjo, jun te' kxel q'i'n, ex jun te' kyjel.

⁴²Kytz'linku kyib'a toj kynimb'ilá. Qu'n mi b'i'n kyu'n alkye or kchin ula, a ayi'n kyAjawi'y. ⁴³Tz'eltzin kyniky'a te: Noqit b'i'n tu'n jun tajaw ja, jni' or tu'n tkanin ileq' qniky'in, matla kub' tutz'lin tib', tu'n mi tz'okxi ileq' elq'il toj tja. ⁴⁴Tu'ntzintzjo ikyjo, kyb'inchinku kyib'a, qu'n nti'kux toj kynab'la aj wula, ayi'n Tk'wal Ichin.^y

Jun techil tu'n Jesús ti'j jun aq'nil

wen ex ti'j junatl, a nya wen

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵¿Ankye te' aq'nil tz'aqle ex sak'? Ok kyjel q'o'n te' tu'n tajaw ja, aj t-xi' toj jun tb'e, te nejinel kyxoljo txqantl, tu'n t-xi tq'o'n kywa noqx aj tpo'n amb'il te wab'j. ⁴⁶Ky'iwlinxix te' aq'nil, qa nb'inchintaq ti'jjo taq'in toj tumil, aj tuljo tajaw ja. ⁴⁷Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, b'e'x kxel tq'o'n tajaw ja toklin te nejinel tib'aj tkyaqiljo at te. ⁴⁸Me qa nya wenjo aq'nil, exsin qa chi' kyjalu'n toj tanmin: Yajla tzul tajaw ja. ⁴⁹Exsin tz'ok tentz b'yl kye' tuk'a, ex tz'ok tuk'lin tib' lo'l ex tx'ujtil kyuk'a tx'ujtinel.

⁵⁰Me nti'kux toj tnab'il, tej tpon tajaw ja, qu'n nti'xtaq b'i'n tu'n. ⁵¹Ex k'wel kawin kujxix wen, majx kxel sma'n toj q'aq' te jun majx, junx kyuk'a xmiletz', ja' k-oq'ile, ex kchi ju'ch'ile tste tu'n kyixk'oj.

Jun techil kyi'jjo lajaj txin

25 ¹Kyojjo q'ij anetzi'n, a Tkawb'il Dios toj kya'j, ikyxjo tze'nku

lajaj txin, i xi' toj jun mejeb'lin. Xi kynojsin kytzaj tuk'a aseyt, tej kyxi' yolte q'a.^z ²Kyxoljo txin, attaq jwe' nti' kynab'il, ex ayetzi'n jwe'tl manyor xtijqe. ³Ayetzi'n nti' kynab'il xi kyi'n kytzaj, me mi xi kyi'ne ch'intl kyaseyt. ⁴Me ayetzi'n xtij, xi kynojsinl tk'wel kyaseyt, ex xi kyi'n junx tuk'a kytzaj. ⁵Me mix ja' pone tej q'a liwey, ex b'e'x b'aj tzaj kywatl kykyaqilx, ex b'e'x i xi' ktal.

⁶Me atzaj te' tniky'jin aq'wil, xi kyb'i'n jun a'la tjaw xch'in: iLu' q'a tzul! iKu kytzaja k'lelte! chi'!

⁷I b'aj jaw we'ksjo txin kykyaqilx, ex i b'aj ok ten txqol kytzaj. ⁸Me ayetzin kye' jwe'tl nti' kynab'il xi kyq'ma'n kye xtij: Kyq'ontz ch'in qe' qaseyt ti'jjo kye', qu'n ch'ix tkub' yupj qtzaja, chi chi'.

⁹Me ayetzin kye txin xtij xi kyq'ma'n kye: iMina! Qu'n nlaypela kanin qe. ¿Yajtzila' tu'n t-xi qq'o'ntza ch'in kye'? Qala' ku kyxi'y ja' nk'ayajtze, ex k'a' tzaj kylaq'o'n ch'intlta.

¹⁰Me noqx nche'xku kyej jwe' txin, a nti' kynab'il, laq'ol kyaseyt, te' tkani'n q'a. Ayetzin kye' jwe' txin, qu'n mix ele b'ete kye', b'e'x i okx tuja toj mejeb'lin, ex b'e'x etz kyuju'n ja.

¹¹Ma'ytqaq ch'intl, tej kykanin kyej jwe', ex i okx q'olb'in: Tata, tata, jqonkxjiy ja qe'y, chi chi'.

¹²Me atzi'n xi tq'ma'n tajaw ja kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, nti' kyokli'n tu'n kyoktza, chi'.^a

¹³Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye: Noq tzaj kywatla toj kynimb'ilá, qu'n mi b'i'n kyu'n ti' q'lijil mo alkye or chin ula, ayi'n Tk'wal Ichin, chi'.^b

Jun techil tu'n Jesús, tu'n tok tilil

qu'n toj qchwinqil

(Lc. 19:11-27)

¹⁴Ex ikyxjo, a Tkawb'il Dios toj kya'j, tze'nku jun xjal, tu'ntaq t-xi' toj jun tb'e najchaq. I tzaj ttxko'n taq'nil, ex xi toqxenin tpwaq kye. ¹⁵Te jun, xi tq'o'n jwe' mil; te junatl kab'e mil, ex te junatl, noq jun mil, teyile junjun xi tq'o'n

^x24:39 Gen. 7:6-24. ^y24:44 Mt. 25:13; Lc. 12:39-40; 1Tes. 5:6. ^z25:1 Lc. 12:35. ^a25:12 Lc. 13:25.

^b25:13 Mt. 24:42; Mr. 13:33; Lc. 12:35-40.

tze'nkux kynab'l. Ex b'e'xsin xi'tz toj tb'e.

¹⁶Me ante aq'nil, a xi ttzyu'n jwe' mil pwaq, b'e'x kub' tq'o'n tk'aixjl, tu'n tch'iy pwaq. Ex b'e'x tkanb'e jwe'tl mil. ¹⁷Ex ikyx tene tu'n, a xi ttzyu'n kab'e mil; ex tkanb'e jun kab'etl tib'aj. ¹⁸Me ante' xi tzyu'nte jun mil, b'e'x xi' ewil te' tpwaq tajaw toj jun jul, ex kux tmiqu'n toj tx'otx'.

¹⁹Tb'ajlinx'i jun jte'b'in ab'q'e, meltz'ajljo xjal, a kyajawjo aq'nil, ex b'aj xi tqanin tpwaq teyile junjun tuk'axjo ta'l.

²⁰Nejxix xi xkye tuk'a' xi tzyu'nte jwe' mil, ex xi tq'o'n jwe' mil te tajaw tuk'axjo juntl jwe' miltl, a otaq kanb'it tu'n. Ex xi tq'ma'n te: Taa, jwe' mil tzaj tq'o'n we'y. Me lu' juntl jwe' miltl, ma nkanb'iy tuk'a.

²¹Me antej tajaw pwaq xi tq'ma'n: Chjontiy. Jun aq'nil, a tb'anilx wen ex tz'aqlexix. Atzin ja'lin, qu'n tu'n nimx xb'ant tu'n tuk'a tal ch'in, nimxixtl kxel nq'o'n tey. Ku toktza ex ku ttzalaja wuk'iy.

²²Atzaj te' tkanin juntl aq'nil, a xi ttzyu'n te' kab'e mil pwaq, xi tq'ma'n: Taa, kab'e mil tzaj tq'o'n we'y. Me lu' juntl kab'e miltl lo, ma nkanb'iy tuk'a.

²³Xi tq'ma'n tajaw pwaq te: Chjontiy. Jun aq'nil, a tb'anilx wen ex tz'aqlexix. Atzin ja'lin, qu'n tu'n nimx xb'ant tu'n tuk'a tal ch'in, nimxixtl kxel nq'o'n tey. Ku toktza ex ku ttzalaja wuk'iy.^c

²⁴Atzaj te' tkanin aq'nil, a xi tzyu'nte jun mil, xi tq'ma'n te tajaw: Taa, b'i'n wu'n qa ay jun xjal kuj, ex qa njyet jun tpwaqa noq tu'n taq'nb'in juntl, ex at tey, me mi n-aq'n'i'n. ²⁵Tu'npetzi'n, b'e'x in tzaj xob'a tey, qa xnajku pwaq wu'n. Tu'npetzi'n b'e'x xkux nmiqu'n toj tx'otx'. Ex lu' tpwaqa lo.

²⁶Atzin xi tq'ma'n tajaw pwaq te: Jun aq'nil, a nya b'a'n, ex manyor ky'ajxa. Qa b'i'ntaq tu'n, qa at npwaqa noq tu'n taq'nb'in juntl, ex qa at we'y, tu'n mi nchin aq'n'i'n; ²⁷tu'npetzi'n, noqit b'e'x

s-okx tq'onjiy npwaqa toj nim ja te k'u'b'l pwaq, tu'ntintla, tej xin ula ja'lin, matla tz'etz wi'n we' npwaq, ex matla tkanb'e manb'ilte.

²⁸Ex xi tq'ma'n kye' ite'taq antza: Kyimilji'y ajo mil pwaq te, ex kyq'onxa te a at lajaj mil tuk'a. ²⁹Qu'n ankye' at nim te, ex kyja' kxele txqantl te', tu'n mi b'ajix. Me ante', a nti' at te, majxpe' tal ch'lnl at te, k-elil q'iyit. ^d ³⁰Ex atzi'n aq'nil nti' tajb'in, kyq'omixa tzma pe'n toj qxopin kyuk'a jni' nya nimil, a ja' kchi oq'ile ex ja' kchi ju'ch'ile kyste tu'n kyixk'oj.^e

Aj kyok kykyaqilxjal toj pa'b'in twutz Jesús

³¹Ok tenl Jesús q'malte: Aj wula, a ayi'n Tk'wal Ichin, kchin ula tuk'a nim nqoptz'ajiyila ex kyuk'a kykyaqil n-angela wuk'iy. Ex kchin k'wel qe'y tib'aj nq'uqb'il kawil kyib'aj kykyaqil tuk'a tkyaqil nqoptz'ajiyila. ³²Ex tkyaqil xjal toj tkyaqil twutz tx'otx' kchi ul chmet nwutza, ex kchi elil npa'nji'y xjal jun tuk'a juntl, tze'nku jun kyik'lel nchi el tpa'n rit kyxol chiv.^f ³³Kchi k'wel nq'o'nji'y aye wen xjal, aye' tze'nqeku' rit, toj nman q'ob'a, ex ayetzi'n nya wen, aye' tze'nqeku' chiv, toj nñayaja.

³⁴Ex kxel nq'ma'n ayi'n, a Nmaq Kawil, kye aye' ite' toj nman q'ob'a: Ku kytzaja, ayi'y ma chi kub' ky'iwli'n tu'n nMa'n. Kyetzinxji'y kyokli'n ti'ijo tb'anilxix Tkawb'il nMa'n, a b'inchin te kye'y, atxix te' tkub'ku xkye twutz tx'otx'. ³⁵Qu'n tej ttzaj q'aq'in nk'u'ja, ttzaj kyq'o'n nwa'y. Ex tej ttzaj k'waj wi'ja, ttzaj kyq'o'n nk'wa'y. Tej woka b'etin xjal, ttzaj kyq'o'n nwatb'ilala.

³⁶Ex tej tel b'aj nxb'ali'n, ma chin ok kyktxu'n.^g Ex tej nyab'ti'y, chi txa'ja q'olb'il we'y. Ex tej nku'xa toj tze, chi txa'ja lol we'y.^h

³⁷Ex ayetzi'n tz'aqleqe kchi xel qaninte te: QAjaw, ¿Jtojetzin xqli'y ay tuk'a wa'yaj, ex ma txi qq'o'n twa'y? ¿Jtojetzin xqli'y ay tuk'a k'waj, ex ma txi

^c25:23 Mt. 25:21. ^d25:29 Mt. 13:12; Mr. 4:25; Lc. 8:18. ^e25:30 Mt. 8:12; 22:13; Lc. 13:28. ^f25:32 Mt. 16:27; Ro. 14:10. ^g25:36 Ez. 18:7. ^h25:36 Eb. 13:3.

qq'o'n tk'wa'y? ³⁸ ¿Jtojetzin xqli'y ay ma tz'oka te b'etin xjal, ex matla txi qq'o'n twatb'ilala; ex ja'tzin xqla'y'i'y ay nti't t-xb'ali'n tok, ex matla txi qq'o'n? ³⁹ ¿Ex jtojetzin xqli'y tu'n tyab'tiy mo qa tkuxa toj tze, ex o xtajatla'y lohti'y?

⁴⁰ Twutzxix kxel nq'ma'n ayi'n, a nmaq kawil, kye'y: Ex okxix kxel nq'ma'n kye'y, tkyaqilxjo xkub' kyb'inchi'n ti' jun tal yaj mo ti' jun a'la, a k'u'jlinkxix wu'n, toj twutz Dios, wi'ja s-oke kyb'inchini'y.

⁴¹ Ex ikyxjo kxel nq'ma'n kye ite' toj nñayaja: Ku kyela nk'atza, qu'n ma chi kyija tjaq' tqanb'il nMa'n. Ku kyxi'y toj q'aq', a mixla k-yupjilx, b'inchinl te kawb'il kujxix te tajaw il exqetzi'n jni' taq'nil. ⁴² Qu'n tej tq'aq'in nk'u'ja, mix tzaje kyq'o'n nwa'y. Ex tej ttzaj k'waj wi'ja, mix tzaje kyq'o'n nk'wa'y. ⁴³ Tej woka b'etin xjal, mix tzaja kyq'o'n nwatb'ilala. Ex tej tel b'aj nxn'b'ali'n, mix in oka kyktuxu'n. Ex tej nyab'ti'y, mix i xtaji'y q'olb'il we'y. Ex tej nku'xa toj tze, mix i xtaji'y lol we'y.

⁴⁴ Tu'npetzi'n, kxel kyqanin: Tata, ¿Jtojetzin xqlonti'y tuk'a wa'yaj mo qa tuk'a k'waj, ex tze'n jun b'etin xjal, mo qa nti' t-xb'alinja, ex qa yab'ja mo qa toj tze, ex mix qo moji'n ti'ja?

⁴⁵ Me kxel ntzaq'wi'n: Okxix kxel nq'ma'n kye'y, tkyaqilxjo mi s-ok kyb'inchi'n kyi'jo tal yaj, mo ti' jun a'laj, aye' k'u'jlinqexix wu'n; toj twutz Dios, wi'ja mi s-oke kyb'inchini'y.

⁴⁶ Ayetzi'n xjal lu'n kchi xe'l toj najin te jun majx. Me ayetzi'n tz'aqleqe, kchi xe'l toj tkab' kychwinqil, a nlax b'aj.

Tej kykyij Judiy toj wen tu'n tkub'
kyb'yo'n Jesús

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

26 ¹Tb'ajlinxi' tyolin Jesúsjo yolo, tzaj tq'ma'n qe'y, awo'y t-xnaq'tzb'in: ²Ikytzi'n tze'nku b'i'n kyu'n, noq kab'e q'i' ch'intl, tu'n tb'ajjo nintz q'i' te Xjan Q'i'j, ex ayintzin we', a Tk'wal Ichin, kchin xel q'o'n toj

kyq'ob'xjal, tu'n nkub' kyb'yo'n twutz cruz, chi Jesús.

³Kyojjo q'i'j anetzi'n, aye kynejl pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il ex jni' nejinel kyxol aj Judiy ma b'aj kychmo'n kyib' tojjo tja tnejilxix pale, a Caifás tb'i. ⁴Ex ma b'aj kyjyo'n tumil, tze'n tu'n ttzyet Jesús kyu'n tuk'a sb'ub'l, ex tu'n tkub' kyb'yo'n. ⁵Me b'aj kyyolin, qa nya toj nintz q'i'j te Xjan Q'i'j, tu'ntzintla mi b'aj jaw tiljxjal kyi'j.

Tej tok tsu'n jun qya jupsb'il ti'j twi'
Jesús

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Attaq Jesús tojjo kojb'il Betania toj tja Simun, jun xjal otaq tz'el we' tu'n tx'a'l. ⁷ Antza, tzaj laq'e jun qya q'i'ntaq jun tal xunk tu'n, b'inchin tu'n jun wiq ab'j tb'anilx wen, ex nojnин tuk'a jun wiq jupsb'il manyor wi'yil wen, nardo tb'i. Tzmataq q'uqle Jesús ti'j meë, tej tok tsu'n qya jupsb'il ti'j twi' Jesús.^k

⁸ Me atzaj te' xi qka'y'i'n, a awo'y t-xnaq'tzb'in, b'e'x tzaj qq'oj, ex o jaw yolb'i'n ti'j, ex xi qq'ma'n: ¿Ti'tzila qe ma txi tyajin qya q'anb'il anetzi'n? ⁹Noqit noq xi tk'ayin, matla wi'yin, ex atzintla' pwaq matla txi' te mojb'il kye yaj.

¹⁰ Atzaj te' tok tb'i'n Jesús ikyjo, b'e'x tzaj tq'ma'n qe'y: ¿Tin qe n-ok kyilinji'y qya lo? Qu'n atzin ma tb'inchin wi'ja tb'anilx wen. ¹¹ Qu'n b'ape' kye yaj loqe kye ite' axsa kyxola, me metzin we', mi chin tenl we' kyuk'i'y. ¹² Qu'n atzi'n ma jax tqo'n jupsb'il wi'b'aja, noq tu'n tb'aj tb'inchin nxmilila, aj tkux muqet. ¹³ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ja'chaqx kub' yolit te' Tb'anil Tqanil wi'ja tkyaqil twutz tx'otx', ex k'wel yolitjo ma kub' tb'inchin qya wi'ja te jun na'b'l tejo qya lo.^m

Tej tkyij b'ant ti'j tu'n Judas, tu'n t-xi
k'ayit Jesús

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴Tb'ajlinxi' ikyjo, atzin Judas Iscariot, jun t-xnaq'tzb'in Jesús, b'e'x xi' kyuk'a

ⁱ25:46 Dan. 12:2. ^j26:2 Ex. 12:1-27. ^k26:7 Lc. 7:37-38. ^l26:11 Deu. 15:11. ^m26:13 Mr. 14:9; Jn. 12:3.

kynejil pale,¹⁵ ex xi tqanin kye: ¿Jte'
aku tzaj kyq'o'n we'y, tu'n t-xi nq'o'n
Jesús toj kyq'ob'a?

K'a' txi qq'o'n lajaj toj ka'wnaq'
saqpwaq, chi chi!.^o

¹⁶Oktzin ten Judas jyol tumil, tze'n
tten tu'n t-xi tq'o'n toj kyq'ob!.

Tej tkub' tiky'sin Jesús tnejil Xjan Wab'

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn.
13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹⁷Tojjo tnejil q'ij te Wa'j Pan, a wa'j
pan nt'i tx'amsb'ilte nx'i, o xi laq'e'y
tk'atz Jesús, ex xi qqani'n te: ¿Ja'tzin
tajiy tu'n tkub' qb'inchinji'y wab'j te
iky'sb'il Xjan Q'ij?

¹⁸Ex tzaj ttzaq'win Jesús: Ku kyxi'y toj
tnam toj tja jun ichin, ex kyq'manxa te:
Chi' xnaq'tziljo kyjalu'n: Ch'ix tpon or
tu'n nkyima. Tu'npetzi'n, waja tu'n tkub'
iky'sit Xjan Q'ij toj tjay junx kyuk'a
nxnaq'tzb'i'n chichkuji'y.

¹⁹Ex kub' kyb'inchin junjun qxola, a
awo'y t-xnaq'tzb'in, tze'nkuxjo tzaj tq'ma'n.
Ex kub' kyb'inchin wab'j te Xjan Q'ij.

²⁰Atzaj te! qok yupj, kub' qe Jesús ti'j
meñ quk'iy, a awo'y t-xnaq'tzb'in. ²¹Ex
tzmataq nqo wa'n, tzaj tq'ma'n Jesús
qe'y: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, at jun
kye' kxel q'o'n we'y toj kyq'ob'xjal, chi!.

²²Tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x o b'aj jaw
b'isi'n, ex junjunku o ok ten qanilte:
WAjyaw, ¿Meqa ayi'n? qo chiji'y.

²³Ex tzaj ttzaq'win Jesús qe'y: Atzi'n
jun, a nkux tmulin twa junx wuk'iy;
atzin kxel q'o'n wejil'y toj kyq'ob'xjal.

²⁴Okx kb'ajilx wi'ja, ayi'n Tk'wal
Ichin, tze'n ntq'ma'n Tyol Dios, tu'n
nx'i k'ayi'n.^p Me atzin kxel k'ayin we'y,
noqxpert mi s-ul itzl'je twutz tx'otx!.

²⁵B'e'x jaw yolin Judas, a tu'ntaq t-xi
k'ayinte, ex xi tq'ma'n: Xnaq'tzil, ¿Mej
qa ayi'n?

Xi ttzaq'win Jesús te: Axa ma q'mante.

²⁶Nqo wa'ntaqa, tej tjaw ttzyu'n Jesús
jun pan, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j;
ex kub' tpiixin, ex xi tsipin qe'y, awo'y

t-xnaq'tzb'in, ex tzaj tq'ma'n: Kywanxji'y
lo, qu'n atzin nxmililji'y.

²⁷Ex tzaj ttzyu'n jun tk'wel k'wabl'
tuk'a vin, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j;
xi tq'o'n qe'y, ex tzaj tq'ma'n: Chi k'wa'n
tojjo tk'wel k'wabl'j lo kykyaqilxa, ²⁸qu'n
atzi'n nchky'elj'i'y, jun ak'aj tumil, a
b'an nin ti'j tu'n Dios, tu'n kykyijxjal toj
wen tuk'a. Qu'n a nchky'ela k-elil chitj
te chojb'il kyilxjal.^q ²⁹Me kxel nq'ma'n
kye'y, mi chin k'wa'ntla ti'jjo k'wabl'
lu'n tzmaxi' aj qk'wan junx kyuk'iy tzma
toj Tkawb'il nMa'n toj kya'j.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa tu'n tkub' tewintaq Pegr

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-
34; Jn. 13:36-38)

³⁰Tej tb'aj qb'itzi'n jun b'itz, b'e'x o
xi'y twi' wutz Olivos.

³¹Te' qkani'n antza, tzaj tq'ma'n
Jesús qe'y: Tojjo qniky'in lu'n, jotqexa
k-elil tq'uqb'il kyk'u'ja wi'ja, tze'nkuxjo
ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

K'wel nb'yonji'y kyik'lel, ex ayetzi'n
rit kchi b'ajelil tilj, chi!^r

³²Me ajtzin njaw anq'i'ntla, kchin
k'wel neja kywutza toj Galiley.^s

³³Me ante Pegr xi ttzaq'win: Ex qa
kykyaqilx s-el kyi'n tq'uqb'il kyk'u'j til'ja,
me mina we', chi Pegro.

³⁴Me xi tq'ma'n Jesús te: Twutzxix
kxel nq'ma'n te'y, tojxo qniky'in lo, a
na'mtaqx toq' tman eky', otaq chin
kub' tewi'n oxe maj kywutzxjal, ex kxel
tq'ma'n kye qa nya ojtzqi'nq'i'n tu'nch.

³⁵Ex xi tq'ma'n Pegr: Exla qa ma chin
kyim we' tuk'iy, me nlayx kub' wewi'n.
Ex ikyxjo qq'ma'y qkyaqila.

Tej t-xi' Jesús na'l Dios toj Getsemaní (Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' Jesús quk'iy
toj jun najb'il, Getsemaní tb'i. Tej qkani'n
antza, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Ku kykyij
qe'y tzalu'n. Ma chinka na'l Dios tzachi'n.

³⁷O'lkqex Pegr i xi tk'le'n exqetzil'n
tk'wal Zebedey, a Juan ex Santyaw, ex tzaj

ⁿ26:15 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele. ^o26:15 Zac. 11:12. ^p26:24 Sal. 41:9. ^q26:28 Ex. 24:6-8; Jer. 31:31-34. ^r26:31 Zac. 13:7. ^s26:32 Mt. 28:16.

txqan b'is toj tanmin ex txqan tzqjj tzib'aj,
³⁸ ex xi tq'ma'n kye: Ma tzajx txqan b'is
 toj wanmi'n, nyakutzaj chin kyimila. Chi
 tenkjitzi'n tzalu'n, me noq tzaj kywatla.

³⁹ Xi laq'e Jesús najchaq ch'intl kyk'atz,
 ex kub' mutxe twutx tx'otx' na'l Dios, ex
 chi' kyjalu'n: NMa'n, chin tkломila te
 tkyaqil jni' kky'elix wu'n; me noqit nya a
 tze'nu waja, qala' atla tze'nkuxjo taja.

⁴⁰ B'e'x meltz'aj kyk'atz oxe
 t-xnaq'tzb'in. Atzaj te' tul kyk'atz, xi
 tq'ma'n te Pegr: ¿Ma mitzin s-elx jun or
 kywatla wuk'iy? ⁴¹ Kyimil kywatla, ex
 kux chi b'aj na'n Dios, tu'n mina chi
 kub' tz'afa toj tq'ob' tajaw il, qu'n kyaja
 tu'n tkub' kyb'inchinjil'y a taj Dios, me
 alkyetz kuj n-ele te kye'y tu'n tb'ant.

⁴² Xi' toj tkab' majin na'l Dios. Chi'
 kyjalu'n: Ay nMa'n, qa nti'x tumil tu'n
 mi tziky'x xi' lu'n wu'n, b'inchimtzinjijy
 a taja wuk'iy.

⁴³ Tej tmeltz'aj juntl majl kyk'atzjo
 t-xnaq'tzb'in, ex ikyxljo, nchi ktantaql,
 te' kyel knetl tu'n, qu'n mix kypa'yix
 watl. ⁴⁴ Ex b'e'x i kyij ttzaqp'i'n, ex b'e'x
 xi' toj tox majin na'l Dios. Ex ayex tyoljo
 i xi tq'ma'n toj tna'j Dios.

⁴⁵ Atzaj te' tmeltz'aj ja' ite'ye oxe
 t-xnaq'tzb'in, xi tq'ma'n kye: ¿Ma
 tzunxisn nchi kta'n, ex nchi ajla'n? Ma
 pon or tu'n nxi q'o'n ayi'n, a Tk'wal Ichin,
 toj kyu'ob' aj il. ⁴⁶ iKux chi jaw we'ksa!
 iQo'qe! Qu'n lu' tzul a kxel k'ayin we'y.

Tej tkux q'o'n Jesús toj tze
(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Tzmataq nyolin Jesús, te' tul Judas, a
 jun t-xnaq'tzb'in. Ex lipcheqektaq txqan
 xjal ti'j, q'imile jni' kykxb'il, a at kyste
 te b'i'yb'il, ex jni' kytze te kyb'ujb'il. Aye
 xjal lu'n otaq chi tzaj kychq'o'n kynejil
 pale ex kyu'n nejinel kyxol aj Judiy.

⁴⁸ Otaq b'aj tq'ma'n Judas kye, tze'n
 ttxolil tu'n tel tniky'tzajil: Ankye' k-okil
 nma'tzi'n, atzi'n. B'e'x k'a' tz'ok kytzyu'n.

⁴⁹ Tu'npetzi'n, tzaj laq'exix tk'atz Jesús,
 ex xi tq'ma'n: Chin q'olb'i'n, Xnaq'tzil,
 chi'.

Exsin el tma'tzin Judas Jesús.

⁵⁰ Xi tq'ma'n Jesús te: iAy
 wuk'a! Ankye ma tzula b'inchilte,
 iB'inchinkutzi'n!

B'e'xsin i tzaj laq'e txqantl, ex ok
 kytzyu'n Jesús, ex el qititin kyu'n.

⁵¹ Me attaq jun tuk'a Jesús jatz ti'n
 tkxb'il toj tja, ex el tjaspin t̄kyin jun
 taq'nil tnejilxix pale. ⁵² Me xi tq'ma'n
 Jesús: Q'onkux tkxb'il toj tkub'il. Qu'n
 kykyaqilxjo nchi b'ujin tuk'a kxb'il, ex
 tuk'a kxb'il kchi kyimile. ⁵³ ¿Ma mitzin
 b'i'n tu'n, noqit waja txi nqani'n te
 nMa'n, tu'n ttzaj tsma'n jun kab'lajaj
 ch'uq angel klol we', ja'linxitla tzaz
 tq'o'n? ⁵⁴ Me qa ma kub' nb'inch'i'n ikyjo,
 ¿Tze'ntzin ttentz tu'n tjapi'n a tz'ib'i'n
 toj Tu'jil Tyol Dios, qa iltaq ti'j tu'n tb'aj
 tkyaqiljo ikyjo?

⁵⁵ Ex b'e'x xi tqanin Jesús kye jni' xjal:
 ¿Tiqu'n ma chi ula tuk'a kykxb'il ex jni'
 kytze'y, tu'n nxi qititi'n kyu'n nyakuj
 jun ileq'qi'n toj kywutza? ¿Ma nyatzin
 nchin xnaq'tzi'n kyxola toj tnejil ja te
 na'b'l Dios tkyaqil q'ij? ¿Tiqu'n mix in
 ele qitintza kyu'n antza?" ⁵⁶ iMe nya
 tiqu'nil! Qu'n tkyaqiljo lo b'antrinil ti'j
 tu'n tjapi'n tze'nu kyyole' yolil Tyol
 Dios ojtxe, ex i kub' tz'ib'in tojjo Tu'jil
 Tyol Dios.

Ex b'e'x kyij qtzaqp'i'n, a awo'y
 t-xnaq'tzb'in, tjunalx. B'e'x o b'aj kub'e
 toj b'e'.

Tej tpon Jesús kywutz nmaq kawil

*(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-
 71; Jn. 18:12-14, 19-24)*

⁵⁷ Me ayetzi'n i xi tzyu'nte Jesús twutz
 Caifás, a kynejilxix pale, a ja' otaq tz'oke
 kychmo'ne kyi'b'jo jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe
 kawb'il exqetzi'n nejinel kyxol aj Judiy.

⁵⁸ Me najchaq lipchexitaq Pegr tzma
 tpe'n tja kynejilxix pale, a ja' otaq
 tz'okxi Jesús, ex kyij qe antza kyxol xo'l
 q'aq' yolte ti'taq kb'ajil ti'j Jesús.

⁵⁹ Ayetzi'n kynejil pale exqetzi'n
 kynejilxjal, ex kykyaqilxjo txqantl kawil
 nchi b'aj jyontaq tumil exla qa nya twutz,

⁴⁷ 26:55 Lc. 19:47; 21:37. ⁴⁸ 26:55 Mr. 14:48-49; Lc. 22:52-53. ⁴⁹ 26:56 Mr. 14:50-52; Jn. 18:8.

tze'n tten tu'n tkub'taq tz'aq toj jun til, tu'n tkyim.⁶⁰ Me mix ja knete jun til kyu'u'n, exla qa ma nintxjal o tzaj patilte.

Me tb'ajlinxi' ikyjo, i kaninxpen kab'etz q'malte: ⁶¹ Atzin ichin lo o tq'ma, qa tu'ntaq tkub' tyuch'in tnejil ja te qna'b'l Dios, ex toj oxe q'ij noq b'antrinl t-xel tu'nch.^w

⁶² Me ante' tnejilxix pale jaw we'ks, ex xi tqanin te Jesús: ¿Tiqu'n mi ntzaj ttzaq'wi'l ch'in? ¿Ti'xsi'n nkyq'ma'nxjal ti'ja?

⁶³ Me nti'x te Jesús xi ttzaq'win.

Me xi tq'ma'n tnejilxix pale te: Twutz Dios itz' ex ti'j tb'i, kxel nqani'n te'y tu'n ttzaj tq'ma'n, qa twutzxix qa ajiy Crist, a Tk'wal Dios.

⁶⁴ Xi ttzaq'win Jesús: Ikytzi'n tze'nku ma tq'may. Ex ikyx wej'i'y kxel nq'ma'n: Ok kyla'b'il a ayi'n Tk'wal Ichin, aj nkub' qe'y toj tman q'ob'jo Dios, a nimxix tipin, ex aj nmeltz'aja toj muj toj kya'l.^x

⁶⁵ Te' tq'mante ikyjo, noqx el kyimjo kynejilxix pale, ex b'e'x xi lipin laqil kye t-xb'alin tu'n tq'oj, ex tq'ma: Ayetzi'n tyoljo ma' ichin lu'n noq nxo'n yol ti'j Dios. ¿Tiqe' txqantl tstiyl qe? A ayekuy ma chi b'in te' tyol, a nya wenqe.⁶⁶ ¿Mo tze'n ch'in kye' toj kywut?

Ex atzin kyexjal xi kytzaq'win: Axté at tpaj ti'jx, ex toj tilx tu'n tkyim, chi chi!.^y

⁶⁷ Tu'npetzi'n, b'e'x b'aj jo'kx kytzu'b'in toj twutz, ex b'aj kyb'yo'n. Ex junjuntl b'aj okx tz'ajchinte toj twutz,^z ⁶⁸ ex xi kyqanin te: Qa ajiy Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios, pontzin ti'j, ankye' s-ok tz'ajchinti.

Tej tkub' tewin Pegr, qa tojtzqi'ntaq Jesús

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ex q'uqletaq Pegr twi' pe'n, tej t-xi laq'e jun txin tk'atz, a b'inchil wab'j. Ex xi tq'ma'n te: Ex ikyx tejiy; ajintaq te nb'ettaq tuk'a Jesús aj Galiley.

⁷⁰ Me b'e'x kub' tewin Pegr twutz tkyaqil, ex xi tq'ma'n: Nti' b'i'n wu'n ti' q'i'jil nyolinich.

⁷¹ Ex b'e'x xi laq'e twutz tjpel ja, ja' iwle tu'n juntl. Ex xi tq'ma'n kye txqantl: Ex ikyx te' lu'n nb'ettaq tuk'a Jesús aj Nazareth.

⁷² Ex b'e'x kub' tewin Pegr juntl majl: Twutz Dios kxel nq'ma'n, mi ojtzqi'n wej'i'y ichin anetz'i'n.

⁷³ Me matxitaq ch'intl, jni' ite'taq antza i xi laq'e tk'atz Pegr, ex xi kyq'ma'n te: Ex ikyx tejiy ajin te kyuk'a, qu'n noq ti'jjo yoli'n n-ele qniky'a ti'j.

⁷⁴ Me oktzin ten Pegr q'ol qanb'il tib'ajx, ex xi tq'ma'n: Twutz Dios, mi ojtzqi'nx wej'i'y ichin wu'n anetz'i'n.

Ex njawku oq' eky!. ⁷⁵ Ex b'e'x ul julk'aj toj tk'u'j Pegr ti'j tq'ma Jesús te: A na'mxtaq toq' eky!, ok kchin k'wel tewi'n oxe maj.

Ex b'e'x etz Pegr antza, ex ox tz'oj'x wen.

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Pilat
(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

27 ¹ Atzaj te' qsqix, kykyaqiljo kynejil pale ex jni' nejinel kye Judiy i b'aj kyij b'ant, tu'n tkub' b'yet Jesús. ² Ex b'e'x b'aj kyjtz'o'n, ex xi kyi'n, ex xi kyq'o'n toj tq'ob' Pilat, aj kawil.

Tej tkub' tb'yo'n Judas tib'

³ Ante Judas, a xi k'ayinte, tej tok tka'yin tkyij b'ant ti'j tu'n tkyim Jesús, ulx toj tk'u'j, ex b'e'x aj tmeltz'in aj lajaj toj ka'wnaq^a saqpwaq tzaj ttzyu'n kye kynejil pale exsin kynejilxjal aj Judiy, ⁴ ex xi tq'ma'n: Ma chin b'inchi'n il, tu'n xi nk'ayi'n jun xjal, a nti' til.

Me ankyexjal xi kytzaq'win:
¿Yajtzin qe'? ¿Ti'n qe' qaj ti'j te'? K'a' tli tejiy.

⁵ Me ante Judas b'e'x xi t-xo'n pwaq toj tnejil ja te na'b'l Dios,^b ex b'e'x xi', ex b'e'x jaw tjtz'o'n tqul te jun majx.

^w 26:61 Jn. 2:19. ^x 26:64 Dan. 7:13. ^y 26:66 Lv. 24:15-16. ^z 26:67 Is. 50:6. ^a 27:3 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele, ex ikyxjo toj v. 9.

⁶Ayetzin kye' kynejil pale, jaw ky'i'n pwaq, ex kyq'ma: Mi kux mujb'it te' pwaq lu'n toj k'u'b'l oyaj toj tja Dios, qu'n ma tz'okin te loq'b'il jun chwinqil, chi chi'.

⁷Tu'npetzi'n, b'e'x kyij b'ant, tu'n tlaq'et jun tx'otx', toktaq tb'i te Ttx'otx'il B'inchil K'wil, tu'n pwaq anetzi'n, ja' tu'n kyb'aj kux muqetjo jni' b'etin xjal toj Jerusalén, aj kykyim. ⁸Tu'npetzi'n, b'e'x kyijx tb'i tx'otx' anetzi'n: Ttx'otx'il Chiky'; ax tb'i tok ja'lín. ^c ⁹Ikytzi'n japine b'ajjo yol, a kyij ttz'ib'in Jeremías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

Tzaj kytzyu'n lajaj toj ka'wnaq saqpwaq,
a twi' ok kyq'o'n aj Israel.

¹⁰Tu'ntzintzjo lo, tzaj kylaq'o'n jun tx'otx',
a ttx'otx'il b'inchil k'wil,
tze'nkuxjo tq'ma tAjaw
Tkyaqilch.^d

Tej tyolin Pilat tuk'a Jesús

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹Xi q'i'n Jesús twutz Pilat, a aj kawil, exsin xi tquanin te: ¿Atzinjiy a nmaq kawil kye Judiych?

Axa ma q'mante, chi Jesús.

¹²Ayetzin kye' kynejil pale exqetzi'n jni' nejinel kyxolx Judiy i ok ten stz'imil ti'j. Me nti' te Jesús xi ttzaq'win.

¹³Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Pilat te: ¿Ma mitzin nt'b'injiy tkyaqiljo nkyq'ma'nxjal ti'ja?

¹⁴Me nti' jun te Jesús tyol xi ttzaq'win. Ex noqx jaw ka'yraj Pilat.

Tej t-xi tq'ma'n Pilat, tu'n tkub' b'yet Jesús

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

¹⁵Me ante Pilat, a aj kawil, aj tiky' junjun Xjan Q'i'j, kukx nxi ttzaqpi'ntaq jun xjal, a tku'xtaq toj tze. Me nejtaq nxi tquanin alkye kyajxjal tu'n t-xi

tzaqpet. ¹⁶Me kyojjo q'ij anetzi'n, attaq jun xjal tku'xtaq toj tze, nimxtaq tyolajtz, Barrabás tb'i. ¹⁷Atzaj te' tok kychmo'nxjal kyib', xi tquanin Pilat kye: ¿Ankye' kyaja tu'n t-xi ntzaqpi'n: A Barrabás, mo a Jesúsj, a tok tb'i te Crist? chi'.

¹⁸Xi tquanin kyexjal, qu'n otaq tz'el tniky' te, qa noq tu'n tloch'j kyk'u'j kynejil pale, otaq txi kyq'o'ne Jesús tu'n tkyim.^e

¹⁹Me tzmataq tokx Pilat toj tkawb'il, tej t-xi tsma'n t-xu'jil tquanil te: Mi tz'ok tq'o'n n lib'a ti'j Jesús, a tz'aqle, qu'n ma tz'ok jun nwutziky'a atximay qniky'in, me tixqex wen, noq tu'n tpajjo ichin anetzi'n.

²⁰Me ayetzin kye' kynejil pale exqetzi'n nejinel kye aj Judiy, i b'a'j kyxmoxin jni' xjal, tu'n t-xi kyqanin tu'n t-xi ttzaqpi'n Barrabás, ex tu'n tkub' b'yo'n Jesús.

²¹Me xi tquanin Pilat kye: ¿Ankye' kyaja kyxoljo kab'e, tu'n t-xi ntzaqpi'n? A Barrabás, chi chi'.

²²Ex xi tquanin Pilat kye: ¿Tze'ntzin k-okile Jesústz wu'n, a tok tb'i Crist?

Xi kytzaq'win kykyaqilx: Pejk'inka twutz cruz, tu'n tkyim.

²³Xi tquanin Pilat kye: ¿Tiqu'n?

¿Ti'ksi'n nya wen ma tb'inche?

Me i jaw ñch'inxjal juntl majl: Pejk'inka twutz cruz, tu'n tkyim.

²⁴Tej tok tka'yin Pilat, nti'xtaq tumil tu'n tche'wx kywi'xjal, qala' noqx kyja'taq txi' toj il, xi tquanin ch'in a', tu'n ttzaj q'i'n, exsin el ttxo'n tq'ob'tz kywutzxjal te jun yek'b'il qa nya ajintaq ti'j Jesús, exsin xi tq'ma'ntz: iNti'x we' npaj ti'j tkyimli'n xjal lo, qu'n nti'x til! iKyuk'axla'y ta'ye lu'n!

²⁵Ex kykyaqilxjal xi kytzaq'win: K'a' qli'y kyuk'ax qk'wala, qu'n awo'y at qpaj ti'jjo tkyimlin.

²⁶B'e'xsin xi ttzaqpi'n Pilattz a Barrabás, ex xi tq'ma'n tu'n ttzyet tjub'chajtz Jesús, ex xi tq'o'n, tu'n tok kypejk'in twutz cruz.

^b27:5 Zac. 11:12-13. ^c27:8 Kyb'i. 1:18-19. ^d27:10 Jer. 18:1-7; 32:6-15; Zac. 11:12-13. ^e27:18 Mr. 15:9-10.

²⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, ayetzi'n xo'l q'aq' te kawil, xi kyi'n Jesús toj ja te kawb'il, ex ok kychmo'n tkyaqil ch'uq xo'l q'aq' ti'jile. ²⁸Ex b'e'x el kyi'n t-xb'alín, ex ok kyuq'o'n juntl xb'alín ti'j, kyaq ka'yin, tze'nku kyxb'alín jun nmaq kawil. ²⁹Jax kysi'pin jun tqan tx'i'x toj twi' tuk'ax ttix'i'xil. Ex xi kyq'o'n jun tze toj tman q'ob' tze'nku' kyvar nmaq kawil. Exsin i kub' meje twutz, me noq tu'n kyxmayin ti'j, ex xi kyq'ma'n te: Nimxit tb'iy, ay nmaq kawil kye aj Judiy, chi chi'.

³⁰Ex b'aj ok kytzu'b'in ti'j, ex axjo ttze el kyi'n, tu'n tkux kyjemin toj twi'.

³¹Tej kyb'aj xmayin ti'j, el kyi'n t-xb'alín, a ok kyq'o'n, ex ok kyq'o'nlo axjo t-xb'alintaq toktaq, ex b'e'xsin xi kyi'ntz, tu'n tjaw pejk'in twutz cruz.

Tej tjaw pejk'it Jesús twutz cruz

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³²Tej kyetz antza, jyet jun ichin kyu'n aj Cirene, Simun tb'i, ex ok kyq'o'n il tij tu'n t-xi tiqin tcruz Jesús, ³³tu'n tpon tzma toj jun najb'il Gólgota tb'i, atzin tz'elpine' b'ib'aj ikyjo: Ja' ta' tb'aqil twi' kyimnin.

³⁴Antza xi kyq'o'ne vin te tk'wa Jesús sma'nkux tuk'a ta'l k'uł manyor k'ax wen, tu'n mi tna'ye kyixk'o. Me atzaj te' tkub' tniky'b'in Jesú, mix xa'ye tu'n.

³⁵Atzaj te' tb'aj kypejk'in twutz cruz, ayetzi'n xo'l q'aq' i b'aj ok ten saqchal ti'jjo t-xb'alín Jesús; ex b'aj jaw kyxo'n kyxol, ex ankye tu'n tkanb'in ti'j. Qu'n iltaq ti'j tu'n tjapi'n a kab' ttz'ib'in yolin Tyol Dios ojtxe: Kub' kysipin nxbl'ali'n kyxol, ex i b'aj saqchan ti'jch.³⁶

³⁶Ex b'e'x i b'aj kub' qe xq'uqilte.

³⁷Ok kypejk'in jun tz'lan tib'aj twi', ja' tz'ib'inke tiqu'nil kub' kyb'yo'ne. Chi' kyjalu'n: Ate Jesúsjo, a Nmaq Kawil kye aj Judiy.

³⁸Ex i jaw pejk'inl kab'e ileq' tuk'a twutz cruz, jun toj tman q'ob' ex jun toj t-xnayaj. ³⁹Ex jni'qe xjal nchi b'aj iky'xtaq antza, noqx nchi b'aj yasintaq ti'j, ex noqx nja kyyekin ti'j kywi' te

kyxmayb'il ti'j,^h ⁴⁰ex nxi kyq'ma'ntaq: ¿Nyakutzin atejiy nq'mante tu'n tjaw yuch'in te' tnejil ja te na'b'l Dios, exsin tu'n tb'ant juntl tu'n toj oxe q'ij?ⁱ Klomiltzin tib'a ja'lin, ex q'inkutz tib'a twutz cruz, qa twutzxix qa ajiy Tk'wal Dios.

⁴¹Ex ikyxjo, nchi b'aj xmayintaqjo jni' kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il junx kyuk'a nejinel kyxol aj Judiy, ex nkub' kyq'ma'ntaq twutz Jesús, me noq tu'n tok tb'i'n: ⁴²¿Tze'n tten nb'aj klettaq junjuntl xjal tu'n, me antetz, mix klet-x tu'nx tib'? ¿Ma nya'tzi'n nmaq kawil qib'aj, a awo aj Israel? In tku'tz twutz cruz ja'lin, tu'n t-xi qnimin. ⁴³Qu'n q'uqletzila tk'u'jtz ti'j Dios. In tklettz tu'n Dios ja'lin, qa twutzx qa taj Dios ti'j.^j ¿Ma nyatzin axtz q'mante, qa Tk'wal Dios?^k

⁴⁴Ex majqexpe ileq', aye' pejk'inqektaq tuk'a twutz cruz, i b'aj xmayintaq ti'j.

Tej tel kyim Jesús

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-

49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵Te' tok kab'laj q'ij, ex tzmaxi toj oxe or te qale, b'e'x ok yupj twutz tx'otx'!

⁴⁶Ax orjo jaw xch'in Jesús kujxix wen, ex tq'ma: Eli, Eli, iLama sabactani? Atzin tz'elpine' yol lo, NMan Dios, nMan Dios, &Ti'xsin qu'n ma chin kyij ttazaqipin?^l

⁴⁷Ayetzi'n junjun ite'taq antza ok kyb'l'i'n, ex kyq'ma: Lu nq'olb'in ti'j Elías, a yolil Tyol Dios ojtxe.

⁴⁸Ex jun paqx el rinin jun jyolte ch'in b'u'x. Kux tmulin toj vin tx'am, ex ok tk'lo'n ti'j twi' jun ptz'an, tu'n t-xi tk'wa'n Jesús.^m ⁴⁹Me ayetzin kye' txqantl xi kyq'ma'n: Ex tenkuj. Jekytzin tzul Elías klotze.

⁵⁰Ex jaw xch'in Jesús juntl majl kujxix wen, te' tel kyim.

⁵¹Atzin xb'alín tokxtaq tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x kub' laqj te kab'e; tzaj xkye ti'jjo ttxa'n jawl, tu'n tk'u'l kanin ti'jjo juntl ttxa'n.ⁿ Ex tzaj lu'lin tx'otx', ex jni' ab'j b'e'x b'aj kub' ka'min,

^f27:24 Deu. 21:6-9. ^g27:35 Sal. 22:18. ^h27:39 Sal. 22:7; 109:25. ⁱ27:40 Mt. 26:61. ^j27:43 Sal. 22:8. ^k27:43 Mt. 16:16; Jn. 1:34; 10:34-36. ^l27:46 Sal. 22:1. ^m27:48 Sal. 69:21.

⁵²exqetzi'n jni' kyja kyimnin b'e'x b'aj xi pax, ex ma nintzx nimil ti'j Dios, b'e'x i b'aj jatz anq'intl. ⁵³Jni'qe, a otaq chi etz toj muqb'ilkye, tej tjawlin xi anq'in Jesús, b'e'x i b'aj xi' tojjo xjan tnam Jerusalén, ja' i oke ka'yin kyu'n nimkuxjal.

⁵⁴Ajo kynejinel xo'l q'aq' aj Rom, exqetzi'n nchi xq'uqintaq ti'j Jesús, tej kyna'nte kyaqnajnab' ex tkyaqiltaqjo nb'aj, tzajxix nim kyxob'il, ex kyz'ma: Twutzx tetz Tk'wal Diostaq te' ichin lo.

⁵⁵Ex ite'taq txqan qya antza nchi ka'yintztaq najchaq, aye' i ok lipe ti'j Jesús, atxix toj tx'otx' te Galiley, ex aye nchi mojintaq tuk'a. ⁵⁶Ex kyxoljo qya anetzi'n, attaq Mariy, aj Xle'n; exsin Mariy, a tnanataq Santyaw ex Jse; exsin kynana tk'wal Zebedey."

Tej tkux muqu'n Jesús
(*Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42*)

⁵⁷Tej qok yupj, kanin Jse aj Arimatey, jun ichin q'inin, a otaq tz'ok lipe ti'j Jesús. ⁵⁸Xi' Jse tuk'a Pilat qanil t-xmilil Jesús, ex xi tq'ma'n Pilat, tu'n t-xi kyz'o'n. ⁵⁹Ku'tz ti'n Jse t-xmilil Jesús, ex kub' tb'altz'in toj jun iq'b'il tb'anilx wen. ⁶⁰Ex attaq jun jul a'kxtaq tb'aj tb'inchin twutz piky tu'ntaq tajb'in te. Antza okxi tq'o'n t-xmilil Jesús, ex ok tju'p'n tuk'a jun ma tij ab'j, ex b'e'x aj. ⁶¹Me ante Mariy, aj Xle'n, tuk'axjo juntl Mariy i kyij qe ttzi jul.

Aye xq'uqil ttzi tjulil Jesús

⁶²Toj junxil q'ij, a tojjo q'ij te ajlab'l, ayetzi'n kynejil pale kyuk'axjo jni' Parisey i b'aj xi' q'olb'ilte Pilat. ⁶³Ex xi kyz'ma'n te: Tata, noq sami'y; ma tzul julk'aj toj qk'u'ja, qa aj ma' sb'ul xjal tq'ma, tej na'mtaq tkyim, qa oxe q'ijtaq tkyimlin, aj tjatz anq'in juntl majl kyxol kyimnin.^p ⁶⁴Tu'npetzi'n, aj tjapin oxe q'ij, kyjkunkixjil'y ttzi jul wen, qu'n noq chi uljo t-xnaq'tzb'in qniki'y in elq'il te' t-xmilil, tu'n tkub' kyq'ma'ntz kyexjal,

qa ma jatz anq'intl juntl majl. Qu'n apen sb'ub'ljo nimxixtl tze'nku tnejil.

⁶⁵Me ante Pilat xi tq'ma'n: Ex ite' kyxo'l q'aq'a. Kyq'o'nqekja te xq'uqilte. Ku kyxi'y ex noqit tze'n tz'oka ch'intl tu'n tjet-p-xix.

⁶⁶B'e'xsin i xi'tz, jpulte wen, ex ok kyz'o'n juntl jupb'ilte, tu'n mi yek'jex. Ex kyij kyoqxenin kye xo'l q'aq', tu'n mi chi iky' ktane!.

Tej tjaw anq'intl Jesús juntl majl
(*Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10*)

28 ¹Tb'ajlinxi' q'ij te ajlab'l, kyja'taq qsqix toj tnejil q'ij te seman, ate Mariy, aj Xle'n, tuk'axjo juntl Mariy, i xi' tzma ttzi jul lolte.

²Texjo tqan ttzaj kyaqnajnab' kujxix. Ox lu'linx tx'otx', qu'n jun t-angel tAjaw Tkyaqil ku'tz toj kya'l, ex ul ttzi jul. El ti'n ma tij ab'j, a toktaq te jupb'ilte, ex kub' qe tib'aj. ³Me ante angel tzunxtaq nqoptz'ajx tze'nku xloq'lin kya'l, ex tok jun t-xb'alìn manyor sjaninx wen, tze'nku ttxa che'w. ⁴Atzaj te' tok kyka'yin xo'l q'aq', b'e'x i jaw lu'lin, ex b'e'x i el kyim tu'n kyxob'il.

⁵Xi tq'ma'n angel kye' qya: Mi chi xob'a. B'i'n we' wu'n, qa nchi jyo'n ti'j Jesús, a jaw pejk'in twutz cruz. ⁶Me nt'i tetz tzalu'n ja'lin. Qala' ma jaw anq'intl, tze'nkuxjo tq'ma. Ku kytzaja lolte ja' kub'e q'o'ne. ⁷Ex jun paqx ku kyxi'y q'malte kye' t-xnaq'tzb'in, qa ma jaw anq'intl kyxol kyimnin, ex ok knejil kywutza toj tx'otx' te Galiley. Ex antza k-okile kyka'yin. Ataqzin tu'n t-xi nq'ma'nji'y kye'y. Atzin ja'lin, iMa kyb'il'y!

⁸Ayen kyej qya jun paqx i etz rinin ttzi jul tu'n kyxob'il ex tu'n kytzaljb'il. Nchi ajqelin wen tu'n kyxi' q'malte kye txqantl. ⁹Tzunxtaq nchi rinin wen, tej tkub' tyek'in Jesús tib' kywutz, ex i ok tq'olb'in. Ex i xi laq'e tk'atz, i tzaj kychle'n tqan, ex i k'ulin twutz. ¹⁰Ex xi tq'ma'n Jesús kye: Mi chi xob'a. Ku kyxi'y q'malte kye txqantl, ayej

ⁿ27:51 Ex. 26:31-33. ^o27:56 Lc. 8:2-3. ^p27:63 Mt. 16:21; 17:23; 20:19; Mr. 8:31; 9:31; 10:33-34; Lc. 9:22; 18:31-33.

lipcheqektaq wi'ja, tu'n kyxi' tzmax
toj tx'otx' te Galiley. Antza kchin okile
kyka'y'i'n.

**Tej t-xi kyq'ma'n xo'l
q'aq' tqanil ti'j Jesús**

¹¹ Nchi b'etqaqjo qya, tej kypon xo'l
q'aq' toj tnam, ex i ok ten q'malte
kye kynejil pale tkyaqiljo otaq b'a. ¹² Tu'npetzi'n, aye kynejil pale b'e'x ok
kychmo'n kyib' kyuk'a nejinel kyxol
aj Judiy, tu'n tkyij b'ant kyu'n, tu'n mi
tz'ele tqanil. Ex xi kyq'o'n nim pwaq
kye xo'l q'aq', ¹³ tu'n mi kub' kyyoline;
qala' tu'n t-xi kyq'ma'n kyjalu'n: Toj
qniky'in, tej s-aj ch'in qwatla, b'e'x xi
uljo t-xnaq'tzb'in, ex ma txi kyelq'in
t-xmivil Jesús. ¹⁴ Ex qa ma tz'el tqanil toj
twi' aj kawil ti'jjo lo, ok kxmoxitil qu'n,
tu'ntzin nti' tu'n tb'aj kyi'ja.

¹⁵ Ex ayetzin kye' xo'l q'aq' xi
kytzyu'n pwaq, ex kub' kyb'inchin
tze'nkuxjo xi q'ma'n kye. Ex atzin

tqaniljo nimin kyu'n aj Judiy tzmax toj
tq'ijil ja'lin.

Tej toqxenin Jesús kyaq'in tsanjil

(*Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23*)

¹⁶ Awotzin qe, a junlajaj t-xnaq'tzb'in,
b'e'x o xi'y toj tx'otx' Galiley tzma twi'
wutz, a ja' xi tq'ma'nne Jesús. ¹⁷ Tej tok
qka'y'i'n Jesús, o k'uli'n twutz, me attaq
junjun qxola attaq kab'e kyk'u'j ti'. ¹⁸ Ex
tzaj laq'e Jesús qk'atza, ex tzaj tq'ma'n
qe'y: Ma tzaj tq'o'n qMan Dios tkyaqil
toklin we'y toj kya'j ex twutz tx'otx'.
¹⁹ Tu'npetzi'n, ku kyxi'y kyuk'axjal toj
tkyaqil twutz tx'otx' xnaq'tzilkye, tu'n
kyok te nxnaq'tzb'i'n.^q Ex kyq'onqekuxa
toj a', te jawsb'il a', toj tb'i Manb'aj, ex
toj tb'i K'walb'aj, ex toj tb'i Xewb'aj
Xjan. ²⁰ Ex kyxnaq'tzinqexa tu'n tkub'
kynimi'n tkyaqiljo ma txi nq'ma'n kye'y.
Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, loqi'n intin
kyuk'iy tzalu'n twutz tx'otx', tzmaxi aj
tjapin b'aj tkyaqil.

^q 28:19 Kyb'i. 1:8.

Tu'j Marks

Tojjo u'j te Marks nya nimxix tqan ex nya nimxixjo t-xnaq'tzb'in Jesús toj tze'nku txqantl Tb'anil Tqanil tze'nku Tu'j Matey, Lucas ex Juan. Me atzi'n t-xilin tu'n Marks jun tumil jun paqx n-el qnoky' ti'j, ex tz'ib'in tuk'a tumil nim t-xilin ti'j tchwinqil Jesús.

Ntzaj tchiky'b'in tze'n tzaje xkyeye taq'in Jesús, me nej tzaj xkye ti'jjo t-xnaq'tzb'il Juan, a Jawsil A', a tze'nku kyij tz'ib'it toj Ojtxe Tu'jil (Mal. 3:1; Is.40:3).

Ajo Tu'j Marks at oxe tnej nimxix t-xilin: 1. Tej t-xi xkye taq'in Jesús atxix tej tku'x toj a' tu'n Juan te jawsb'il a'. 2. A taq'in Jesús toj Galiley ex kyojo kojb'il ti'jile. 3. Tej tjapin b'aj taq'in toj Jerusalén, ex tej tkyim, ex tej tjaw anq'in junatl majl kyxol kyimnin.

Ila' maj ngyet tb'i Marks toj Ak'aj Tu'jil (Kyb'i. 12:12, 25; 13:5, 13; 15:36-39; Col. 4:10; Flm. 24; 2Tim. 4:11). Ate Marks jun tuk'a Pegr, k'u'ljinix tu'n, ex kub' ttz'ib'in ajo Tb'anil Tqanil lo, a ntq'o'n t-xilin tumil ti'jjo tchwinqil Jesús kye xjal nya Judiy.

Tze'n xi xkyeye Tb'anil Tqanil kolb'il
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

1 ¹A u'j lu'n nyolin ti'jjo Tb'anil
Tqanil Jesucrist, a Tk'wal Dios.

²Tq'ma Dios te Tk'wal tojjo u'j, a kub'
ttz'ib'in jun yolil Tyol Dios ojtxe, Isaías
tb'i. Chi' kyjalu'n:

Kxel nchq'o'n twutz tx'otx!.
Me nej kxel nchq'o'n jun nsa'n
q'mal tqanila,
ex tu'n tkub' kyb'inchinxjal kyib'
twutza.^a

³K-yoliljo nsa'n tojjo tzqij tx'otx!,
ja' nti' kynajb'ilxjal toj. Chku'
kyjalu'n:
Kyb'inchin kyte'n twutz qAjaw;
kyq'o'nx kyanmi'n te
jikyinxix wen.^b

⁴B'ajksi'n aj yol q'umj. Ul te Juan tojjo
tzqij tx'otx!, a ja' nti' kynajb'ilxjal toj;
nim xjal xi' lolte, ex b'e'x i b'aj ku'x toj
a', te jawsb'il a', qu'n xi tq'ma'n Juan
kye: Ilx ti'j tu'n kyb'inchinthe kyte'n
twutz Dios, tu'n kykuxa toj a' te jawsb'il
a', ex tu'ntzin tkub' tnajsin Dios kyila.

⁵Nim xjal aj Judey exsin jni' aj
Jerusalén i b'ajetz b'il te' tyol Juan. B'aj

kub' kypa'n kyil, ex i kux tq'o'n Juan
toj jun nim a', Jordán tb'i, te jawsb'il
a'. Atzin te' kyjatz toj a', kub' kyyek'il'n
kynimb'il ti'j Dios. ⁶Atzin t-xb'alín Juan
noq tsmal txuk, tuk'a jun tk'alb'il tz'u'n,^c
tze'nku kyxb'alín yaj. Atzin twa n-oktaq
noq txuk tze'nqeku' txanin, ex ta'l aq toj
k'ul.^d

⁷Ex ntq'ma'ntaq Juan: Loqin we' nchin
yolin kyxola ti'j Tyol Dios. Me atx junatl
tetz lipchetz wi'ja nimxixtl toklin tze'nku
we'. B'inchil Tkyaqil ex nimxjo tkawb'il.
Ayintzin we' nti'x wokli'n nipe tu'n woka te
taq'nil. ⁸Ma chi ku'xa toj a' wu'n, te jawsb'il
a', me ante' tzul nya noq o'kx tu'n kyku'xa
toj a' tu'n, te jawsb'il a', qala' kxel tq'o'n
Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n te jun majx.

**Tej tku'x Jesús toj Nim A' Jordán te
jawsb'il a'**
(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹Kyojo q'ij anetzi'n, tzuntaq nchi kux
tq'o'n Juan xjal toj Nim A' Jordan te
jawsb'il a', te' tpon Jesús kyk'atz, tzajnin
toj tnam Nazaret, toj ttx'otx' Galiley.
B'e'xsin kux tq'o'n Juan Jesús toj Nim
A' Jordán te jawsb'il a'. ¹⁰Texjo paq, te'
tjatz Jesús toj a', xi tka'yin kya'j, te' txi

^a1:2 Mal. 3:1. ^b1:3 Is. 40:3. ^c1:6 2Re. 1:8. ^d1:6 Mt. 3:4.

jaqpaj, ex xi tka'yin Xewb'aj Xjan, te' ttzaj toj kya'j tib'aj, tze'nku jun palom.

¹¹ Ex q'ajq'ojin jun yol toj kya'j, ex tq'ma: Axixpen te nk'wala, k'u'jlinxix wu'n, a o jaw nsk'o'n.^e

Tej tok Jesús toj joyb'il tu'n tajaw il
(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Tb'ajlinxi' ikyo, b'e'x xi' Jesús tu'n tkujiljo Xewb'aj Xjan tojjo tzqij tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj. ¹³ Ka'wnaq q'ijf ten antza kyuk'a toj k'ul txuk. Tjoy tajaw il ttxolil, tze'n tu'n tel tikit'in Jesús tkawb'il tMan, me mix kub'e ti'l. Tb'ajlinxi' ikyo, i ul t-angel Dios mojil te Jesús.

Tej t-xi xkye taq'in Jesús toj tx'otx' te Galiley
(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Tu'n jni' t-xnaq'tzb'il Juan, b'e'x tzaj tq'ojjo kawil, ex b'e'x kux tpu'n toj tze.^g Tku'lxlinxi Juan toj tze, xi' Jesús toj Galiley q'mal te' Tb'anil Tqanil Tyol Dios.

¹⁵ Chi Jesúsjo kyjalu'n: Ma tzul kanin tq'jil, ja' tu'n tkawine Dios kyxola. Tu'ntzintzjo, kyb'inchinku kyib'a, kytzaqpinkji' y jni' nya b'a'n, ex kyniminxji' y Tb'anil Tqanil.^h

Tej kytzaj ttxko'n Jesús kyaje kyi'xil, tu'n kyok te t-xnaq'tzb'in
(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ Nb'ettaq Jesús ttziyile Nijab' te Galiley, te' t-xi tka'yin Simun tuk'axjo titz'in, Andrés. Nxi kyxo'ntaq kypa toj a' te tzuyb'il kyi'x, qu'n kyi'xilqetaq.

¹⁷ Xi tq'ma'n Jesús kye: Chi lipeka wi'ja. Qu'n ayetzin kye' nchi chmo'n kyi'x ja'lin, me kchi xel nxnaq'tzi'n tze'n tten tu'n tb'ant kychmo'n xjal, tu'n kyklet.

¹⁸ Tej kyb'inte ikyo, b'e'x kyij kytzaqpi'n kytzuyb'il kyi'x, ex i xi lipeka tijj Jesús.

¹⁹ Me noqtaq ch'in otaq txi kyb'etin, te' kyxi tka'yin kab'etl ichin, Santyaw

ex Juan, kyitz'in kyib'. Ex attaq kytata Zebedey kyuk'a, ex kyuk'a taq'nil.

Ite'kxtaq toj jun bark; nchi b'inchintaq kypa te tzuyb'il kyi'x. ²⁰ B'e'xsin i xi tq'olb'in Jesústz, tu'n kyxi' tuk'a, ex noq te' kyb'in te' ikyo, b'e'x kyij kytzaqpi'n kytata toj bark kyuk'ax taq'nil, exsin i xi'tz tuk'a Jesús tzma tojjo jun tnam, Capernaum tb'i.

Tej tex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il toj tanmin jun xjal
(Lc. 4:31-37)

²¹ Tej kykanin Capernaum, okx Jesús q'ol jun xnaq'tzb'il toj jun q'ij te ajlab'il toj jun mu'x ja te kyna'b'l Dios aj Judiy. ²² Atzi'n t-xnaq'tzb'il ok, tkyaqil xjal b'e'x jaw ka'ylaj tu'n, qu'n b'ajxitaq kyb'lye jun xnaq'tzb'il ikyo, qu'n nya noq ti'chaqku tyol b'aj tq'ma'n, tze'nkutaqjo nb'aj kub' kyxnaq'tzin xnaq'tzilkye. Qu'n nti'taq kawb'il tu'n; qalatzi'n te Jesús noq ti'j tkawb'il Dios yoline.ⁱ

²³ Tojjo ja te na'b'l Dios anetzi'n, attaq jun ichin tokxtaq jun taq'nil tajaw il toj tanmin. Tej tb'in te' jni' tyol Jesús, b'e'x jaw xch'in. Chi' kyjalu'n: ²⁴ Ay Jesús aj Nazaret. ¿T'i xsin s-ula lolte qxola? Noqx ma tzula yuch'il qe'y. Wojtzqi'n te, ex b'i'n we' wu'n; a tejij Tk'wal Dios, xjanxix toklin.^j

²⁵ Oktzin tyiso'n Jesúsjo taq'nil tajaw il kyjalu'n: Mi ch'otji'y. Kux tz'letza toj tanmino xjal lo, ex tzaqpinkja.

²⁶ Atzi'n taq'nil tajaw il tb'inche tu'n tjaw lu'lin ichin, ex b'e'x ex toj tanmin, me ox lat'inx te' tex.^k

²⁷ Kykyaqilxjo jni' xjal b'aj jaw ka'ylaj, ex i b'aj jaw yolin kyxolile. Chi chi' kyjalu'n: ¿Titzi'n ikyo? A xnaq'tzb'il lu'n b'ajxi qla'ye juntl ikyo, a ajin qe' taq'nil tajaw il ma che'x niminte. ²⁸ Ex jun paqx tel tqanil Jesús toj tkyaqil Galiley.^l

Tej tkub' tq'anin Jesús tnana t-xu'jil Pegr
(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Tej tetz Jesús tuk'a Santyaw ex Juan tojjo mu'x ja te na'b'l Dios, b'e'x i

^e 1:11 Is. 42:1; Mt. 12:18; 17:5; Mr. 9:7; Lc. 9:35. ^f 1:13 Ka'wnaq q'ij, 40 días n-ele. ^g 1:14 Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9. ^h 1:15 Mt. 3:2; 4:17. ⁱ 1:22 Mt. 7:28-29. ^j 1:24 Lc. 4:41; Sant. 2:19. ^k 1:26 Mr. 9:26. ^l 1:28 Mr. 7:24.

xi' tja Simun ex Andrés.³⁰ Tej kykanin, ku'xlekxtaqjo tnana t-xu'jil Simun twi' watb'il, yab'taq tu'n kyaq. Ok kyq'ma'n t-xnaq'tzb'in te Jesús, qa yab'taqjo qya,³¹ ex b'e'x tzaj laq'e tk'atz. Jaw ti'n tuk'a tq'ob' tu'n tjaw we'. Texjo paq, b'e'x ul Dios te, ex b'e'x ok ten b'inchil ch'in ti' kye.

Tej tkub' tq'anin Jesús nimku yab'
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Tej qok yupj, nimx txqan yab' ex jni' tzyu'nqetaq tu'n taq'nil tajaw il b'aj xi q'in twutz Jesús, tu'n kyb'aj kub' tq'anin.³³ B'aj pon chmet txqan xjal ttzi ja,³⁴ ex b'aj kub' tq'anin Jesúsjo jni' yab' exqetzi'n jni' tzyu'nqetaq kyu'n taq'nil tajaw il. Ex mix ttziye tu'n kyyolin taq'nil tajaw il, qu'n kyojtzqi'ntaql alkye Jesús.

**Tej tok ten Jesús yolil Tyol Dios
kyojile tnam**
(Lc. 4:42-44)

³⁵ Qlixje wen, sjuminxtaq ch'intl, te' tjaw we'ks Jesús, tu'n t-xi' tjunalx na'l Dios.³⁶ Me b'e'x i xi' Simun kyuk'a tuk'a jyolte Jesús.

³⁷ Atzaj te' tjet kyu'n, xi kyq'ma'n te: Tkyaqil xjal nijyon til'ja, chi chi'.

³⁸ Xi ttzaq'win Jesús kye: Q'oqe toj junjuntl tnam q'mal Tyol Dios, qu'n tu'npetz'i'n xin tzaja we'!

³⁹ Exsin Jesús b'etil kyuk'a toj tkyaqil tnam te Galiley kyojile' mu'x ja te kyna'b'l Judiy Dios, q'mal Tyol Dios ex lajolkye taq'nil tajaw il toj kyanmin xjal.^m

**Tej tq'anit jun ichin tu'n Jesús,
yab'taq tu'n tx'a'k, a noq n-el lemimin**
(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ Tzaj laq'e jun ichin tk'atz Jesús, yab'taq tu'n jun tx'a'k, a noqx n-el lemimin.

Kub' meje xjal twutz, ex xi tq'ma'n te: Qa taja, b'a'n tu'n nkub' tq'ani'n tuk'a nyab'ila.

⁴¹ Tzaj q'aq'in tk'u'j Jesús ti'j. Noq ok tmiko'n, ex xi tq'ma'n te: Waja. iB'e'x ma q'anita ja'lin!ⁿ

⁴² Texjo paq anetzi'n, b'e'x q'anitkux te jun majx, ex b'e'x el qolpajjo tx'a'l'k ti'j.

⁴³ Me b'e'x aj tchq'o'n Jesús, me nej xi' toqxenin te kyjalu'n:⁴⁴ B'l'inkuy. Mi txi tq'ma'n te a'la. Qala' ku txi'y, ex yek'inx tib'a te kypale aj Judiy, ex q'onxa jun oyaj te aq'b'il chjonte, tu'n ma tzul Dios tey, a tze'nkuxjo kub' ttz'ib'in Moisés ojtxe, tu'ntzin kyb'in texjal qa ma q'anita.^o

⁴⁵ Me mix tpakux te' ichin tk'u'j ikyjo, qala' b'e'x ok ten q'malte kye jni' xjal. Tu'ntzin tpajjo ikyjo, mix okxi Jesús kyoj tnam, qu'n noqit okx, b'e'xitla ok tzaqpaj txqan xjal ti'j. B'e'x tjoy Jesús ttxolil tb'e kytzanile tnam, me mix tu'nxj jyet-x kyu'nxjal, ex i b'aj ok lipe ti'j.

Tej tq'anit jun kox tu'n Jesús
(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

2 ¹Tb'ajlinxi' jun jte' q'lij, te' tmeltz'aj junl majl Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex el tqanil, qa attaq toj jun ja toj tnam Capernaum.² Ul chmet txqan xjal lolte, me a mix b'ante kyten tuja; noq twutz ja i b'aj oke tene txqan. Ante Jesús nyolintaq te' ti'j Tyol Dios.³ Me tzmataq nyolin, te' kypon kyaje ichin iqintaq jun yab' kyu'n twi' jun tku'xb'il. Atzin yab' noq otaq tz'ok k'olpaj.⁴ Me mix b'ante kyokx kyxolxjal. Tu'npetz'i'n, jyet jun ttxolil kyu'n, ex i jax tib'ajxi ja. Exsin jaw kypo'q'in toj twi' ja, noq tu'n tku'xku' yab' tzma tk'atz Jesús, qu'n q'uqlektaq kyk'uj ti'j, tu'n tq'anit kyyab'.⁵

⁵ Tej kyok tka'yin Jesúsjo tq'uqb'il kyk'u'j ti'j, b'e'xsin xi tq'ma'n te yab': Nk'wal, ayetzin tila ma chi kub' najsit ja'lin, chi'.

⁶ Q'uqejqetaqjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, tej tok kyb'i'n ikyjo, kub' kyximin:⁷ ¿Tze'ntzin tten n-el tzaqpajjo ttzi ikyjo? ¿Nya'pela noq nxo'n yol ti'j Dios? Qu'n o'lx te Dios aku kub' najsinte kyilxjal.

^m 1:39 Mt. 4:23; 9:35. ⁿ 1:41 Lv. 13-14. ^o 1:44 Lv. 14:1-32.

⁸Me ante Jesús, b'e'x el tniky' te ti'taqjo nkyb'isin xnaq'tzil til'j ojtxe kawb'il. B'e'x xi tqanin kye: ¿Tinqun'n nkub' kyb'isini'y ikyjo? ⁹¿Ankye junx tz'ele; tu'n t-xi q'met tu'n tkub' najsit til jun xjal, a tze'nkuljo tu'n t-xi q'met: We'ksa, ex kux b'eta? ¿Ma nyapela ate kujixtlo a tu'n tnajsit til jun xjal? ¹⁰Me mi nxi kynimi'n qa at wokli'n til'jo lo. Me atzin ja'lin, kxel nyek'i'n kywutza qa ayin we', a Tk'wal Ichin, at wokli'n tzalu'n twutz tx'otx', tu'n tkub' nnajsi'n kyilxjal te jun majx.

Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n te yab!: ¹¹Kxel nq'ma'n te'y, iWe'ksa! Q'inxjiy tkuxb'ilä, ex kux tz'aja tjay.

¹²Antej yab', texjo paq ja we'ks, etz ti'n iqbl'ilte, exsin etz kywutzile' jni' xjal. Tu'nxisi'n ikyjo, b'e'x jaw ka'ylajx kywutzjo xjal tkyaqil.

Exsin i b'aj ja nimsin tb'i Dios kykyaqilx, ex kyq'ma: B'ajxpen qla'yix te' ikyjo, chi chi'.

Tej ttzaj ttxko'n Jesús Matey tu'n tok te t-xnaq'tzb'in
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³Xi' juntl majl Jesús ttzi Nijab' te Galilea. Ayetzi'n jni' xjal b'aj ttzaj laq'e tk'atz, ex toktaq Jesús xnaq'tzilkye. Tb'ajlinxi' ikyjo, iky' Jesús antza.

¹⁴Nb'ettaq, exsin xi tka'yin jun ichin, Matey tb'i, a tk'wal Alpey, q'uqletaq twi' meñ peyil pwaq te k'ayb'il tu'n tajb'in kye aj Rom, aye' nchi kawintaq kyib'aj aj Israel. Xi tq'ma'n Jesús te: Lipeka wi'ja, chi'.

Ex kutzin, chi Matey. Ex b'e'x iky' lipetil'j Jesús.

¹⁵Me jun maj nwa'ntaq Jesús tja Matey kyuk'a txqantl xjal peyil pwaq te k'ayb'il te Rom, junx kyuk'a nim xjal aj il q'uqejqetaq ti'lj meñ junx tuk'a Jesús, ex kyuk'a t-xnaq'tzb'in, qu'n ma nintzxtaq txqan xjal lipchektaq ti'lj.

¹⁶Tej tok kyka'yin Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'lj ojtxe kawb'il nwa'ntaq Jesús kyxolxjo xjal anetzi'n, xi kyqanin kye t-xnaq'tzb'in: ¿Tze'ntzin toke ikyjo, a kyxnaq'tzila nwa'n kyuk'a xjal peyil

pwaq, ex kyuk'a noq ti'chaqku ma' xjal, a nti' tajb'in? chi chi'.

¹⁷Tej tb'inte Jesúsjo anetzi'n, xi tq'ma'n kye: Ayetzi'n b'a'nqe nti' kye tajb'in q'anil kye; meqetzi'n yab'qe, atpen kye' tajb'in kye. Tu'npetzintzjo, nya ma chin tzaj we' txkol kye xjal nb'aj kub' kyb'isin qa b'a'n kyten; qala' ayin weji'y ma chin tzaj txkolkye aye' b'inchil ilqe. Tu'npetzi'n, ma chin ula kyxol.

Jun kyxjelxjal ti'ijo tu'n tkub' qpa'n wa'yaj

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸Jun maj, aye t-xnaq'tzb'in Juan, a Jawsil A', kub' kypa'n wa'yaj, ex ikyqex kye kyxnaq'tzb'in Parisey.

I tzajtzin junjun xjal te Jesús, ex xi kyq'ma'n: ¿Tinqun'n nkub' kypa'n kye t-xnaq'tzb'in Juan wa'yaj exqetzi'n kyxnaq'tzb'in Parisey, tu'n kyna'n Dios, ex ayetzi'n te mina?

¹⁹I xi ttzajq'win Jesús: ¿Ma akutzin kub' kypa'n kye' txokenj toj jun mejebl'in wa'yaj, a qa at chmilb'aj kyxol? Nlay, qu'n nim tzaljb'il at, ex nim wa'n nb'aj b'aj. Ikyqetzi'n weji'y nxnaq'tzb'in, qu'n loqi'n intin kyxol. ²⁰Me pon kanin jun q'ij, ja' tu'n wele naja, a ayi'n, a ikyxjo tze'niku chmilb'aj kyxol. Ajtzin tjanip kaninjo q'ij anetzi'n, okpetzila k'wel kypa'ntz wa'yaj, tu'n kyna'n Dios wen.

²¹Ex waja tu'n t-xi nq'ma'n kab'e tumil kye'y: Tnejil, qa kyaja tu'n tkub' kyslep'i'n jun xb'alín ttx'aqin, nlay kub' kyq'o'n jun slepb'ilte saq, qu'n ajtzin tku'x txjetjo saq, b'e'x k-okil juk'paj, exsin b'e'x k-eliz laqj txqantl ttx'aqin. ²²Ex tka'b', tze'n aj tkux b'inchit vin; nlay ku'x b'inchit toj jun ttx'aqin tz'u'n, qu'n ajtzin tloqlin, b'e'x aku tz'ex laqj, ex noqaku chi kub' najx kykab'il. Tu'ntzintzjo, il ti'lj tu'n tkux b'inchit vin toj jun saq tz'u'n. Ikytzi'n weji'y nxnaq'tzb'il, nlay b'ant tu'n tok smet tuk'a juntl tumil.

Jun tumil ti'ijo q'ij te ajlab'l

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³Jun maj toj jun q'ij te ajlab'l nchi b'ettaq t-xnaq'tzb'in Jesús toj jun b'e

n-ex txol triy. Atzaj te' kyiky' antza, ayetzi'n t-xnaq'tzb'in i ok ten xb'oqil triy te kywa.^p

²⁴Tej kylonte Pariseyjo ikyjo, xi kyqanin te Jesús: iB'l'inkutzi'n! Tojjo q'ij te ajlab'l, ja' mix a'l jun tu'n tja aq'nin, ¿Me tiqu'nqe t-xnaq'tzb'i'n nchi xb'oqin triy?^q

²⁵Xi tq'ma'n Jesús kye: ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jin kyeji'y b'ant jun maj tu'n qtzan David, a nimx toklin, tej ttzaj wa'yaj ti'j kyuk'a tuk'a? ²⁶Xi kywa'n kypan pale aj Judiy, exsin nyataq tu'n tkub' kyb'inchi'n anetzi'n. Me kub' kyb'inchi'n, tej ataq Abyatar toktaq te kynejilxix kypale aj Judiy. Okx David toj ojtxe tja Dios, etz ti'n a pan xjan, a n-ajb'in te kywa pale, ex xi twa'n David, ex xi tq'o'n kye tuk'a, tu'n t-xi kywa'n.^s Qa ikytzo tuk'a David ojtxe, ¿Ti'n tky'itz tu'n kyxb'oqin nxnaq'tzb'i'n triy?

²⁷Ex xi tq'ma'ntl Jesús kyjalu'n: Atzi'n q'ij te ajlab'l ma kub' b'inchit tu'n tajb'in kyexjal, ex nya qexjal tu'n kyajb'in te. ²⁸Tze'n nte'n, ayi'n Tk'wal Ichin chq'o'nqintza tu'n Dios kyxola, ex ayi'n at wokli'n tib'ajjo q'ij te ajlab'l, ex ayi'n kchin q'malte qa wen tu'n tkub' b'inchit jun ti' mo qa minaj.

Tej tkub' tq'anin Jesús jun ichin nti' tanmin tq'ob'
(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

3 ¹Toj jun tl'q'ij te ajlab'l, okx Jesús toj jun mu'x ja te na'b'l Dios. Me attaq jun ichin nti'taq tanmin tq'ob', te' tokpin na'l Dios. ²Ex attaq junjun nchi b'aj xłuk'intaq ti'j Jesús, qa tu'ntaq tkub' tq'anin yab' toj jun q'ij te ajlab'l, noq tu'n kystz'imin ti'j qa otaq kub' tz'aq toj til, qu'n nya wentaq toj kywutz tu'n tkub' b'inchit jun ti' toj q'ij te ajlab'l.

³Xitzin tq'ma'n Jesús te ichin: iWe'ksa, ex we'kuy kywutzxjal!

⁴Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tqanin Jesús kye: ¿Ti'tzin tq'ma'n kawb'il ti'jjo q'ij te ajlab'l? ¿Ma tzuntzin ntq'ma'n tu'n tkub' b'inchitjo nya wen, mo a wen; tu'n tklet

tchwinqil jun xjal, mo tu'n tok ka'yitj tu'n tkub' kyim?

Me ayetzin kyetz noq i b'ajel kyim. Nti'x xi kytzaq'win.

⁵I xi tka'yin Jesús ti'jile; tzaj tq'oj, ex jaw b'isin tu'n tkujil kyanminxjal. Ex xi tq'ma'n Jesús te ichin, tu'n t-xi tnuqpin tq'ob'. Noqx te' t-xi tnuqpin, ex texjo paq, ul tanmin tq'ob'.

⁶Tulninxin Dios te, b'e'x i etzjo Parisey, ex ok kychmo'n kyib' tuk'a juntl ch'uq xjal lipcheqetaq ti'jjo tkawb'il Herodes,^t ex nkyyjo'ntaq tumil tze'n tu'n tb'aje Jesús.^u

Tej t-xnaq'tzin Jesús ttzi
Nijab' te Galiley

⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in ttzi Nijab' te Galiley. Ex i b'aj ok lipe txqan xjal aj Galiley ti'j.

⁸Tej tb'ijte kyu'n jni' xjal ti'jjo jni' nb'aj b'anttaq tu'n, nimx b'aj ul lolte tze'nqeku' aj Judey, aj Jerusalén, aj Idumey, jni' qe' najleqetaq tjajxi' Nim A' Jordán, exqe aj Tiro ex aj Sidón.

⁹Tu'ntzin ikyjo, xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in, tu'n noqx tkub'l jun bark kyu'n ttzi nijab', tu'n t-xi toj, ex tu'n tokx laq'e ch'in tojxi a', tu'n mina tz'ok jit'letaq kyxol xjal.

¹⁰Qu'n nimxtaq txqan yab' otaq chi b'aj tq'anin; noq tu'n aj kyb'aj ok tmikontaq, b'e'x b'aj ul Dios kye. Tu'ntzin ikyjo, kykyaqilxjo jni' yab' kyajtaq tu'n kypon kanin tk'atz.

¹¹Aj tiwletaq Jesús kyu'nqjal, aye' tokxtaq taq'nil tajaw il toj kyanmin, b'e'x nchi kub' meje twutz, exsin nchi jaw xch'in kyjalu'n: Atejiy Tk'wal Dios.

¹²Me ante Jesús xi tq'ma'n kye kujxix wen, tu'n mi kub'e kyq'ma'ne kywutzxjal alkyetaq t-xilin toklin.

Tej tjaw tsk'o'n Jesús kab'lajaj
t-xnaq'tzb'in
(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³Tb'ajlinxi' ikyjo, jax Jesús twi' jun wutz, ex i tzaj ttxko'n a aye tajqetaq.

¹⁴Kyxoltzi'n xjal anetzi'n, i jaw tsk'o'n

^p2:23 Deu. 23:25. ^q2:24 Ex. 20:8-11; Mt. 12:2; Lc. 6:2. ^r2:26 Lv. 24:5-9. ^s2:26 1Sa. 21:1-6. ^t3:6 Mt. 22:16. ^u3:6 Mt. 12:14. ^v3:10 Mr. 4:1; Lc. 5:1-3.

kab'lajaj ichin, tu'n kyxi tk'le'n q'malte Tyol Dios kyojile jni' najb'il. Ex xi tq'o'n kyoklin te tsanjil.¹⁵ Xi tq'o'n kawb'il kye, tu'n tetz kylajo'n taq'nil tajaw il toj kyanmin xjal.^w ¹⁶ Atzi'n kyb'i kab'lajaj ichin, aye' i jaw tsk'o'n: Simun, me ok tq'o'n Jesúz juntl tb'i te Pegr.¹⁷ Ayetzin kab'el, Santyaw ex Juan, kyitz'in kyib', k'walb'ajqe te Zebedey, ok tq'o'n juntl kyb'i te K'walb'aj te Q'anqyaq.¹⁸ Ayetzin txqantl: Andrés; Lip; Bartolomey; Matey; Tmas, ante Santyaw, a tk'wal Alpey; tuk'ax Tadey; ex Simun, a toktaqljo q'olb'ite te Celote; ¹⁹ exsin Judas Iscariot, a ok meltz'aj ti'j Jesúz.

¿Ja'n tzaje tipin Jesúz tu'n
kyetz tlajo'n taq'nil tajaw il toj
kyanminxjal?
(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

²⁰Tb'ajlinxi' ikyjo, i okx kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun ja, ja' pon chmetl txqantl xjal, a mix b'ante kywa'n kyxol.
²¹ Atzi'n te' tel tqanil toj kywi' t-xjalil, jni'xtaqjo nb'a'b' ant tu'n Jesúz, b'e'x i xi' tnana exqetzi'n titz'in k'lelite, tu'n tmeltz'aj tja, qu'n otaq tz'ok kyq'o'n, aj qa otaq tzaj toj twi'.

²²Ex ikyjo kyq'ma'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, a i tzaj toj Jerusalén, qa tzyu'ntaq tu'n tajaw il, ex qa tu'n tkawb'il tajaw il nchi exetaqjo taq'nil tajaw il tu'n.^x

²³Te' tb'inte Jesúzjo ikyjo, i tzaj ttxko'n, ex kub' tq'ma'n jun techil kye: ¿Tze'ntzin tte'n tajaw il tu'n tb'ant tlajonte tib', ex tu'n tok meltz'aj ti'jx?
²⁴Qa jun tnam xjal pa'mile kyten, ex kyajq'o'j kyib', noqxaku chi kub' kyimx tu'n q'o'.²⁵Ex ikyxjo, toj jun ja xjal, aj qa kyajq'o'j kyib', nlay chi el wen.
²⁶Ikytzin ta'ye te tajaw iljo, qa ma tz'ok meltz'aj ti'jx, nlay tz'el wen.²⁷Atx juntl tumil: Qa taj jun ileq' tz'okx elq'il toj tja jun xjal nim tipin, nlay b'ant telq'in, qa mi xkub' k'let tajaw ja nej. Ikytzin toke tajaw iljo tze'nku tajaw ja lo, qu'n a tajaw jni' xjal aye tzyu'nqe tu'n. Me

ayin we' ma chin kanb'in ti'j tajaw il. Tu'npetzi'n, nchi ex nlajonji'y taq'nil toj kyanmin xjal.

²⁸Twutzixx kxel nq'ma'n kye'y, k'wel tnajsin Dios kyiljo jni' xjal, a nb'aj kub' kyb'inchin nya wen, ex jni' xo'j yol.

²⁹Me aye nchi xo'n yol ti'j Xewb'aj Xjan nlay kub' tnajsinx Dios kyil; ma kyijx te jun majx.

³⁰Tq'ma Jesúz ikyjo, noq tu'n nxi kyq'ma'n te, qa tzyu'ntaq tu'n tajaw il, ex qa nya tu'n Xewb'aj Xjan nb'aj kub' tb'inchintaq tkyaqil.

Ankyeqexixjo titz'in ex tnana Jesúz
(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹Tej tkanin tnana Jesúz kyuk'a titz'in ja' ta'taq, i b'aj kyij we' pe'n; noqtzin xi kyq'ma'n kyexjal, tu'n tetz kyttxko'n.^y

³²Me ayetzi'n xjal q'uqleqetaq ti'jile xi kyq'ma'n te: Lu' tnaniy exqetzi'n titz'in ite' pe'n; ma chi ul jyol tey, chi chi'.

³³Tzaj ttzaq'win Jesúz kye: ¿Ankye nnaniy exqetzi'n witz'l'i'n?³⁴ I xi tka'yin jni' xjal q'uqejqetaq ti'jile, exsin xi tq'ma'n kye: Ayetzin wej'i'y nnana ex witz'in lo, a aye nchi kub' b'inchin te' a taj Dios,³⁵ qu'n kykyaqiljo a nkub' b'inchin te' a taj Dios, ayetzin wej'i'y witz'in, ex waneb' ex nnaniy.

Jun techil tze'n kyanminxjal ti'j Tyol
Dios
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

4 ¹Juntl majl, ok ten Jesúz xnaq'tzil ttzi Nijab' te Galiley. Pon chmet txqan xjal tu'n kyb'in ti'jjo t-xnaq'tzb'il. Me b'e'x jax Jesúz toj jun bark tu'n t-xi laq'e ch'intl tojjo nijab', qu'n nimxxjal pon chmet. Tej tokx laq'e Jesúz axsi, i kyije tene txqantl xjal ttzi nijab'.^z

²Exsin ok tentz xnaq'tzil noq tuk'a techil ti'chaqku ti'; ok ten yolil ti'j jun awal exsin tq'ma: ³Kyb'inkutzinji'y kxel nq'ma'n kye'y: Jun maj, xi' jun xjal awal triy. ⁴Atzin te' tok tchto'n, at pon chitj toj b'e. I tzaj pich', ex b'e'x jaw kysk'o'n.

⁵Ex at pon chitj kyxol ab'j, me qu'n

^w3:15 Mt. 10:1. ^x3:22 Mt. 9:34; 10:25. ^y3:31 Mr. 3:21. ^z4:1 Lc. 5:1-3.

tu'n nti'xix twutz tx'otx' antza, liwey ul twi'. ⁶Me atzaj te' ttzaj q'ijil, b'e'x jaw tzqij, tu'n nya nim xa'ye tlok!. ⁷Ex at pon chitj kyxol tx'i'x. Me atzin tx'i'x jun paqx tch'iy; atzin te triy noq jaw xky'i'six. ⁸Ante' pon chitj toj tb'anil tx'otx', tb'anilx ele toj. At tqan el lajaj to ka'wnaq^a twutz, ex junjuntl el ox k'al,^b ex junjuntl jun jwe' k'al.^c

⁹Tq'ma Jesús: Ankye taj tu'n tkub' tb'i'n nyola, in tkub' tb'i'ntz, tu'ntzintla tkub' tb'inchin.

Nuk'b'il tu'n Jesús ti'jjo t-xnaq'tzb'il
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰Tb'ajlinxitzi'n t-xnaq'tzb'il, b'e'x i b'ajel tiljo txqan xjal. Me atx junjuntl kyij kyuk'a t-xnaq'tzb'in, a b'aj xi kyqanin te Jesús: ¿Tze'ntzin tz'ele' yol, a xb'aj tyolin? chi chi!.

¹¹Xitzin tq'ma'ntz kye: Ma tzaj tq'o'n Dios jun tumil kye'y, tu'n tel kyniky'a te ti'jjo nb'aj b'ant kyxolxjal twutz tx'otx!. Loqi'n nchin yolin noq tuk'a techil, noq te ewil te' nyola kye' a mina nxi kynimin. ¹²Ayetzi'n mina nchex niminte nyola, nchin kylo'n, me mina n-el kyniky' we'y. Ex nchin ok kyb'i'n, me mina n-okx toj kywi'. Mina njaw kytx'ipin kynab'l, tu'n t-xi kynimin Dios, ex tu'n tkub' nnajsi'n kyil.^d

Tej t-xi tchiky'b'in Jesús techil ti'j awal

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³Xi tq'ma'n Jesús: ¿Minatzin n-el kyniky'a te techil nkub' nq'o'n ti'j awal triy? ¿Tze'ntzila ttentz, aj tel kyniky'a te txqantl techil? ¹⁴Atzin te' awal triy ikytzin tze'nku yolil Tyol Dios. ¹⁵Attzi'n xjal kuj tze'nku tx'otx' toj b'e. Mina nchex awle ijaj toj. Ayetzin xjal n-ok kyb'i'n Tyol Dios, ex nkub' kykujsin kyanmin te, ex ajtzin ttzaj tajaw il tze'nku pich!, n-el ti'n Tyol Dios toj kyanmin. ¹⁶⁻¹⁷Attzi'n xjal tze'nku tx'otx' txol ab'j, mix ch'iyxix tlok' triy

toj, ikyqetzin tze'nqe xjal jun paqx nxi kynimin Tyol Dios ex tuk'a tzaljb'il. Me qu'n tu'n nti'xix kyk'u'j ti'j, mi nchi kujix toj kynimb'il. Qa akux saj jun ti' toj kychwinqil, mo qa akux xi' ok lipinxjal kyi'j noq tu'n tpajjo nyola, b'e'x kchi k'wel tz'aq toj kynimb'il. ¹⁸Ex atl tze'nku tx'otx' nim tqan tx'i'x toj. Nb'aj kub' kyb'i'n Tyol Dios, ¹⁹me o'kxtza nchi b'isine ti'j tkyaqiljo tkub' twutz tx'otx!. Ex kyaj tu'n tten tkyaqil ti'chaqku ti' kye ex jni' kyq'inimil. Tu'ntzintzjo anetzin, n-el naje kynimb'il ti'j Dios. Ikyxsin tze'nku triy njaw ch'iy toj tx'i'x. Noq n-el xky'i'six ex nti' toj n-el. ²⁰Atzi'n xjal tze'nku tb'anil tx'otx' nkub' kyb'i'n Tyol Dios, ex nb'aj kub' kyb'inchin tze'nku ntq'ma'n, ikyqetzin tze'nku triy; n-el lajaj toj ka'wnaq twutz, junjuntl ox k'al ex junjuntl te jwe' k'al.

Ajo Tyol Dios tze'nku jun tqan tzaj
(Lc. 8:16-18)

²¹Atx junatl techil k'wel nq'o'n. ¿Ma tzuntzin n-ajb'in jun tzaj kye'y, aj tokx tjaq' jun kax mo tjaq' jun watb'ilj? ¿Ma nyatzin tu'n tkub' tib'aj jun tkub'il tu'n tk'ant toj kyja'y?^e ²²Nti'x jun te ti' mina tz'el tqanil, qala' ikytzin ilx ti'j tu'n tkub' chiky'b'it.^f Ikytzin te Diosjo Tyol; te tnejil, mina n-elataq kyniky'a te. Me atzin ja'lin, loqi'n nchin xnaq'tzin kyi'ja, tu'n tel tx'ole toj kynab'la tze'nku tqan tzaj. Tu'ntzin ikyjo, nti'x jun ti' aku b'ant tu'n tewit. ²³A'ltzi'n taj tu'n tok tb'i'n nyola, in tok tb'i'ntz, exsin in tkub' tb'inchi'ntz.

²⁴Xi tq'ma'ntl Jesús kye: Tu'npetzi'n, kyka'yintzin kyib'a. Qu'n tkyaqiljo, a nim n-ok tilil Tyol Dios tu'n, kyja kxele q'loyit txqantl tna'b'l, tu'n tel tniky' ti'j tkyaqil.^g ²⁵Me alkye te' nti' n-ok tq'o'n tilil, majxpe ajo tnab'l, a tb'anilx toj twutz, me a nti' tumil, k-elil q'iyit te jun majx.^h

Tze'n nch'iye Tyol Dios toj qanmin

²⁶Ex xi tq'ma'n Jesús junatl t-xnaq'tzb'il ti'jjo Tkawb'il Dios. Chi' kyjalu'n: Atzin

^a4:8 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele, ex ikyxjo toj v. 20. ^b4:8 Ox k'al, 60 n-ele, ex ikyxjo toj v. 20. ^c4:8 Jwe' k'al, 100 n-ele, ex ikyxjo toj v. 20. ^d4:12 Is. 6:9-10. ^e4:21 Mt. 5:15; Lc. 11:33. ^f4:22 Mt. 10:26; Lc. 12:2. ^g4:24 Mt. 7:2; Lc. 6:38. ^h4:25 Mt. 13:12; 25:29; Lc. 19:26.

nb'ant tu'n Dios twutz tx'otx' ikytzi'n tze'nku jun ichin ok tchto'n ttriy. Aj tb'aj tchto'n, ti'chaqx txi'tz b'inchilte. ²⁷Exla qa nktan mo itz'l, n-ex junjun qniky'in ex junjun q'lj, ante' ijaj n-ulxixe te' twi', ex nch'iyxi. Mina n-el tniky' te tze'n nch'iy'e ex tze'n n-ele twutz, ²⁸qala' tu'nx tib' n-ul twi' ex nch'iy, ex n-el twutz. ²⁹Ajtzin tzqijtz, njaw tchmo'n ex njaw tk'u'n. Ikytzin tten Tyol Diosjo toj tanmin jun xjal.

Tze'n nch'iy'e Tyol Dios twutz tx'otx'

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰Xi tq'ma'ntl Jesús kye: ¿Tze'nxila' Tkawb'il qMan Dios, ex anquk'a aku tz'oke qmujb'iné? ³¹Ikytzi'n tze'nku jun tal twutz mistas, tal netz', a nkux awet toj tx'otx'. ³²Tal netz'xix kywutzjo txqantl twutz ijaj, me ajtzin tch'iy, jun tijx n-oke kywutzjo txqantl. Ex ma tij nchi oke tq'ob', a ja' n-okxi kyb'inchin pich' kypaqb'il kyxol tq'ob'.

Tiqu'n kub' tyolin Jesús noq kyuk'a techil

(Mt. 13:34-35)

³³Ikytzi'n nchi b'aj kub'e t-xnaq'tzintaqjo t-xnaq'tzb'il tuk'a techil ti'chaqku ti'. Noqtaq nb'aj kub' tyolin tu'n tb'ajel kyniky'xjal te. ³⁴Noq tuk'a techil nyolinetaq Jesús kyexjal. Me atzi'n nchi kyijsaq kyjunalx kyuk'a t-xnaq'tzb'in n-ok tentz q'malte kye tze'ntaq kyxilin.

Tej tmiyet kyq'iq' ex nijab' tu'n Jesús

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵Te' qok yupj texjo q'lj anetz'i'n, xi tq'ma'n Jesús kye' t-xnaq'tzb'in: Qo iky' tjalixi nijab'.

³⁶B'e'x i b'aj kyij kytzaqp'i'n t-xnaq'tzb'in jni' xjal attaq, exsin i jax tuk'a Jesús toj bark, ex i xi'. Me b'e'x i xi lipe jni' xjal kyij toj junjuntl bark. ³⁷Atzaj te' kyxi', ok ten q'ankeyaq tinil qoptz'ajiyil tuk'a txqan kyq'iq'; jni' nijab' ox lipin, ex okx chitj toj bark. ³⁸Me ante Jesús nktantaq ti'jxi bark, kúxletaq twi' tib'aj jun q'uqb'il.

Okx k'asin Jesús kyu'n t-xnaq'tzb'in, exsin xi kyq'ma'n te: iXnaq'tzil! ¿Minatzin ntzaj q'aq'in tk'u'ja q'lj? Ch'ix qxi mulq'aj toj a'.

³⁹Jaw we' Jesús, ex xi tq'ma'n te kyq'iq' ex te a': iNoqx tenkuy, ex numekuy!

B'e'x kub' nume te kyq'iq', ex tkyaqilx b'e'x kub' qen.

⁴⁰Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in: ¿Tinqu'n xi tzaj xob'a te ikyjo? ¿Na'mxsin tten kynimb'il a wi'ja?

⁴¹Me na'mxtaq tel kyxob'il, i b'aj ja yolin kyxolile: ¿Alxsila kye xjal ikyjo? A ajin kyq'iq' ex a' ma kub' niminte.

Tej kyex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il toj tanmin jun xjal aj Gerasa
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

5 ¹Tej kykanin tjajxi nijab' toj ttx'otx'jo jun tnam Gerasa tb'i, ²ku'tz Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj bark. Noqx te' kyku'tz, tzaj laq'e jun ichin kyk'atz, tzajnin toj muqb'il kyimnin, tokxtaq nimku taq'nil tajaw il toj tanmin. ³Atzin ichin otaq najan tojjo muqb'il kyimnin kyu'n taq'nil tajaw il. Kujxtaq te' ichin anetzi'n; mixtaq a'l nxkye ti'j, tu'n tkub' k'l'o'n tuk'a kxb'il. ⁴Ila' maj i kub' k'l'o'n tjan ex tq'ob' tuk'a kxb'il, me b'e'xtaq nb'aj kub' tlakin, ex mix a'lxtaq nxkye ti'j. ⁵Nb'ettaq kykyaqil q'lj ex kykyaqil qniky'in kywi'yile wutz ex tojile muqb'il kyimnin. Ních'in wen, ex n-ok tlank'intaq tib' tuk'a ab'j.

⁶Tetzi'n tiwle Jesús tu'n, xi rinin tk'atz, ex kub' meje twutz. ⁷Jaw xch'in, ex tq'ma: ¿Ti'n taja wuk'iy? Ay Jesús Tk'wal Dios, a nimx toklin tkawb'il. Chin kub'sil nwutza tey, tu'n mina chin kub' tyajinxia.

⁸Ja yolin ichin ikyjo, qu'n tu'n t-xi tq'ma'n Jesús, tu'n kyexjo taq'nil tajaw il toj tanmin. ⁹Xi tqanin Jesús te ichin. ¿Titzin tetza tb'i?

Xi ttzaq'win ichin: Atzin nb'iy Nimku, qu'n ila' qb'aja najle toj tanmin ichin lo.

¹⁰Ex i kub'sin kywutz te Jesús, tu'n mina chi exetaq tlajo'n toj ttx'otx'

Gerasa, qu'n noq tu'n kyky'e'taq che'x antza.

¹¹⁻¹³Nqayintaq tk'atzjo wutz antza, attaq b'alaqa kab'e mil kuch nchi wa'ntaq k'ul.

Ja yolin ichin kyu'n taq'nil tajaw il: Qo tq'onxa toj kyanmin kuch, chi chi'!

Xi ttziyin Jesús ikyjo; b'e'xsin i etz toj tanmin ichin. Ayetzin kyej kuch b'e'x i xi tilj kye' kub'l, ex atzaj te' kyupin, b'e'xsin xi kyxo'n kyib'tz tojo nijab', ex atzintza, b'e'x i jiq'we.

¹⁴Atzaj te' twile lo kyu'n xjal, a nchi kyik'lentaaq kyi'l kuch, b'e'xsin i kub'tz toj b'e yolilte kye' xjal, a ite'taq toj tnam ex kyoj jni' kojb'il. B'e'xsin i b'ajetz kyej xjal lolte, qa twutzxtaqjo a otaq kyb'i. ¹⁵Ex atzi'n te' kykanin tk'atz Jesús, iwlej ichin kyu'n, aj otaq chi etz taq'nil tajaw il toj tanmin. Atzaj ichin anetzi'n q'uqletaq t-xe tqan Jesús; ite'ktaq t-xb'alin, ex otaq tzul spiky'e' toj twutz. Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj kyej xjal kyxob'il. ¹⁶Jni'qexjo i lonte a b'aj ti'jjo ichin ex kyi'l kuch, ex i ok ten q'malte kye txqantl xjal. ¹⁷Tu'n tpajjo jni' otaq b'aj, i ok ten xjal kub'sin kywutz te, tu'n tex tojo tnam antza.

¹⁸Te' tmeltz'aj Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj bark, atzaj ichin, a tzyu'ntaaq kyu'n taq'nil tajaw il, xi tqanin, tu'n t-xi tk'le'n Jesús tuk'a, qu'n otaq tz'el wen. ¹⁹Me mi xi ttziyine Jesús; o'kx xi tq'ma'n te: Kux tz'ajixiy tjay kyuk'a t-xjalila, ex q'manxa kye jni' xb'aj ti'ja, ex tze'n tten saj q'aq'in tk'u'l Dios ti'ja, tu'n tel we'.

²⁰B'e'x xi' ichin, ex ok ten q'malte kyxolile jni' xjal kye tnam te Decápolis tkyaqiljo a otaq tb'inchin Jesús ti'j. Tkyaqiljo jni' xjal b'e'xtaq nb'ajel kyim tu'n ikyjo.

Tej tkub' tq'anin Jesús kab'e xjal (Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹Te' tjlajintz Jesús tjlajtzaqtz nijab' kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj bark, ul chmet txqan xjal ti'j. ²²Wa'ltaq ttzi nijab', te' tpon jun kynejiljo kawil te jun mu'x ja te na'b'l Dios, Jayr tb'i. ²³Kub' meje twutz,

ex ja kub'sin twutz te: Ajo nk'wala txin lu' nkyim. Ku tzaja q'ol tq'ob'a tib'aj, tu'n mina kyime, chi'.

²⁴B'e'xsin xi lipe Jesús olte. Xi lipe txqan xjal ti'j, me tzunxtaq nb'aj kylimon kyib' ti'j.

²⁵Kyoltzin xjal, attaq jun qya otaq b'ant-xi' kab'lajaj ab'q'e tyab'tlin tu'n kyyab'il. ²⁶Otaqx b'aj tyaji'n tib' kyuk'a q'anil, ex otaq b'aj tyupin jni' attaq te te twi' tq'anb'il, me minataq n-el we'; noq kyja' nxayetaq toj il. ²⁷⁻²⁸Tetzi'n tok tb'l'in nimx yab' otaq b'aj q'anit tu'n Jesús, kub' tb'isin: Noqit aku chin pon kani'n mikolte ttxa'n t-xb'alìn, tu'n tul Dios we'y, chi'.

Atzaj te' tpon kanin, exsin ok tmiko'n t-xb'alìn, ²⁹texjo paq, b'e'x tna'n qa otaq tz'el we'.

³⁰Te' tna'nte Jesús otaq we' jun xjal tu'n, aj meltz'aj ti'j, ex i ok tka'yin jni' xjal lipcheqektaq ti'jile, ex xi tqanin kye: ?Ankye' s-ok mikonte nxb'ali'n? chi'.

³¹Me ayetzin t-xnaq'tzb'in i xi tzaq'winte: iKa'yinktzi'n! Jni'xsi'n txqan xjal ntlimo'n tib' ti'ja, exsin ntzaj tqani'n, ?Alkye s-ok mikontiy?

³²Mix qeyix tk'u'l ikyjo. Nka'ylajtaq wen ti'jile a'ltaq kye' otaq tz'ok mikonte.

³³Me atzi'n qya nlul'in wen tu'n t-xob'il, tu'n nqanlajtaq Jesús alkye otaq tz'ok mikonte, b'e'x kub' meje twutz, ex xi tq'ma'n tkyaqiljo jni' otaq b'aj ti'j, qa otaq we'.

³⁴Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús te: Nk'wal, tu'n tnimb'ilä wi'ja ma tz'el we'y. Kux tz'ajixiy ja'lin.

³⁵Tzunxtaq nyolin Jesús tuk'a qya, te' kykanin junjun xjal ite'taq tja Jayr q'malte te: Tata, ma kyim tk'wala. Mi tz'ok ila ti'j xnaq'tzil. Mi txi tk'le'nla tjay ja'lin, chi chi'.

³⁶Me mina, chi Jesúsjo. Xi tq'ma'n te Jayr: Mina tzaj xob'a, noq qek tk'u'ja wi'ja.

³⁷Ex b'e'x i xi' Jesús tja Jayr tuk'a Pegr, tuk'a Santyaw ex Juan, kyitz'in kyib', ex mix tqa'yé tu'n kyxi lipe txqantl xjal kyi'j. ³⁸Te' kykanin ja, i b'aj ok tka'yin jni' xjal nchi b'aj lab'intaq, ex nchi b'aj oq'

wen ti'j kyimnin.³⁹ Xi tq'ma'n Jesús kye:
¿Tiqu'n nchi lab'in, ex nchi b'aj oq'a wen?
Noq nktan te' txin lu'n, nya ma kyim, chi!.

⁴⁰Noqx i b'aj jaw tze'n jni' xjal ti'jjo
tyol Jesús ikyjo. B'e'x i b'ajetz tlajo'n
kykyaqil tuja, exsin i okx tk'l'e'n Jayr
tuk'a t-xu'jil exqetzi'n oxe t-xnaq'tzb'in
ja' tokxitaq kyimnin.

⁴¹Jaw ti'n tuk'a tq'ob', exsin xi tq'ma'n
te: *Talita cum.* (Atzi'n n-ele ikyjo: Txin,
kxel nq'ma'n te'y, iWe'ksa!)

⁴²Noqx te' t-xi tq'ma'n ikyjo te txin,
b'e'x jaw we'ks, ex el b'et, qu'n te
kab'lajaj ab'q'etaqjo txin, a otaq kyim.
Jotxjo jni' xjal b'e'x i b'aj jaw ka'yaj,
tu'n kylonte ikyjo.⁴³ Me ante Jesús xi
toqxeninxix kye, tu'n mix a'll qe txi
kyq'ma'n e a otaq b'ant ti'jjo txin.ⁱ Ex xi
tq'ma'n kye, tu'n t-xi kyq'o'n twa.

Tej t-xi' Jesús toj ttanim, a Nazaret
(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

6 ¹Te' taj Jesús tja Jayr kyuk'a
t-xnaq'tzb'in tu'n kykanin tojx
Nazaret, ²ex te' tk'ul kanin jun q'iij te
ajlab'l, xi' tojjo mu'x ja te na'b'l Dios, ex
ok ten xnaq'tzil te' Tyol Dios te tkyaqil
xjal.

Te' tok kyb'i'nxjal ikyjo, noq i b'aj jaw
ka'yaj, ex i ja qanlaj kyxolile: *Ja'tzila*
xb'a'j t-xnaq'tzin xjal tib' lu'n, tu'n tb'a'j
b'ant jni' ti'chaqku ti' tu'n? *Ja'tzila* saje
tb'i'ne txqan tumil ikyjo? chi chi!.³ *Ma*
nyapetzila' a jsol tz'lan, aj tal Mariy ex
kytziky Santyaw, Jse, Judas ex Simun?
¿Ma nyaqetzin taneb'jo najleqe qxol? chi
chi!.

Tu'n kyojtzqi'ntaq, mix xaye kynimine.
⁴ Me xi tq'ma'n Jesús kye: *Ja'chaqx*
ta' jun yolil Tyol Dios twutz tx'otx', nxi
q'o'nx toklin. Me qa tojx ttx'otx', ex
kyxol t-xjalil, ex tojx tja, nti'x toklin.

⁵Tu'n nti'taq kynimb'iljo t-xjalil
ti'j, nya niml b'ant tu'n, noq jte'b'inl
yab' kub' tq'o'n tq'ob' kyib'aj, ex i kub'
tq'anin; me o'lkqexjo attaq kynimb'il ti'j.
⁶Ex noq jaw ka'yaj tu'n, tu'n mix xaye
nimine kyu'n jni' t-xjalil.

Tej kyxi tsma'n Jesús t-xnaq'tzb'in
q'mal Tb'anil Tqanil kolb'il
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

B'e'xsin xi'tz xnaq'tzil kyojjo najb'il
nqayin tk'atz Nazaret. ⁷I tzaj tttxko'n
kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, tu'n kyxi' yolil
te' Tyol Dios, ex xi tq'o'n kyoklin
kyib'ajjo taq'nil tajaw il, a ite'kxtaq toj
kyanminxjal; ex i xi tchq'o'n kakab'chaq
kyb'aj.

⁸Me nej xi tq'ma'n kye: Mina txi kyi'in
jun ti', tu'n tajb'in toj kyb'e'y; qala' noq
jun tal kytze'y. Ex mipe txi kyi'n kye!
kych'u'x, kywa'y ex kypwaqa.^j ⁹B'a'n
tu'n tok kyq'o'n kyxjab'a, me mi txi kyi'n
kyxb'ali'n te tx'ixpil kyi'ja. ¹⁰Qu'n aj
kykani'n q'mal Tyol Dios toj jun najb'il,
k'a' chi kyija toj jun ja, ajxi kyiky'a toj
juntl najb'il. ¹¹Me metzi'n, aj qa at jun
najb'il, a ja' kyky'e'yexjal kyi'ja, b'e'x
liwey chi etza antza. Me b'e'x k'a' tz'el
kychto'n quq ti'j kyqa'n kywutzjo xjal
tojjo tnam anetzi'n, tu'n tajb'in te techil
kye, qa mina xkub' kyb'i'n Tyol Dios.^k

¹²I xitzin't-xnaq'tzb'in yolil te' Tyol
Dios kyxol xjal, tu'n tjaw kytx'ixpin kyib',
tu'n tkub' kynimin Tyol Dios, ex tu'n t-xi
kyq'o'n kyanmin te. ¹³Nimx xjal b'aj exjo
taq'nil tajaw il toj kyanmin, ex b'aj ul
Dios kye kyu'n, noq tuk'a ch'in aseyt.^l

Tej tkub' b'yo'n Juan, a Jawsil A'
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴Atzi'n Herodes, a tnejil kawil, tb'inte
tqanil Jesús, ex jni' otaq b'aj b'ant tu'n
kyojile kkykyaqil najb'il. Otaq jaw yolb'il
ti'j kyu'nxjal: Junjun q'mante qa ataq
Juan, a Jawsil A', otaq jaw anq'in juntl
majl, qu'n tu'n nimxjo nb'ant tu'n, ex
tb'anilx wen.

¹⁵At junjuntl q'mante: A Elías, a yolil
Tyol Dios.^m

Ex junjuntl q'mante: Jun yolil Tyol
Dios tze'nkuj yolil Tyol Dios ojtxe.

¹⁶Atzin te' tok tb'i'n Herodes ikyjo,
tq'ma: Antej Juan, aj el wi'n twi', ex ma
jaw anq'in juntl majl.

ⁱ5:43 Mr. 8:26, 30; 9:9. ^j6:8 Lc. 10:1-9. ^k6:11 Lc. 10:10-11; Kyb'i. 13:51. ^l6:13 Lc. 10:17; Sant. 5:14.
^m6:15 2Re. 2:1-12; Mt. 16:14; Mr. 8:28; Lc. 9:19.

¹⁷⁻¹⁸Otaq kux tji'puy Herodes Juan toj tze, noq tu'n tpaj Herodías, a t-xu'l'iltaq Lip, a titz'linx, qu'n otaq jaw meje tuk'a Herodías. Noq tu'n tpajjo, xi tq'ma'n Juan te Herodes, qa nya wentaq tu'n tok t-xu'ljin t-xu'l'il titz'in.ⁿ

Tu'n tpajjo ikyjo, tzaj tq'o'j Herodías ti'j Juan, ex noq tu'n tpaj, kux tji'puy Herodes Juan toj tze, ex kub' tk'llo'n wen tuk'a kxb'il. ¹⁹Tajtaq Herodías tu'n tkub' b'yet Juan, me mina ntentaaq tumil toj twutz, tze'n tu'n ttene, ²⁰qu'n nxob'taq Herodes ti'j Juan, qu'n tu'n wentaq ex xjantaq, ex nyolintaq Tyol Dios. Tu'ntzi'n, mina nttszyintaaq Herodes tu'n tkub' b'yet, qu'n tajtaq b'in wen tilijo tyol Juan. Tu'ntzi'n ikyjo, nti'taq tumil toj twutz Herodías tze'n tu'n ttene.

²¹Me japin kanin jun q'i'j, ja' tu'n tkub'e b'yo'ne Juan, noq tpajlin kub' iky'sit tab'q'e Herodes. I tzaj ttxko'n Herodesjo jni' tkawil, jni' kynejil xq'uqil tnam ex jni'qexjo a nim kyoklin toj Galiley, exsin kub' tq'o'ntz chnab', xi tq'o'n kywa ex kyk'wa!. ²²Nchi b'aj wa'ntaq ex nchi b'aj tx'ujtetaq, te' tokpin jun txin tal Herodías, exsin ok tentz b'ixil kyxol. Me jotqex b'e'x pon kyk'u'j ti'j, qu'n tb'anilxnaj b'ant tu'n.

Tu'ntzi'n ikyjo, xi tq'ma'n Herodes te: Qanintzin we'y ti'xjo taja, ex k'a' txi nk'o'n, chi!.

²³Ex kub' tq'ma'n tb'i Dios ti'j tyol kab'e maj, tej t-xi tq'ma'n te txin: Kxel nq'ma'n tey, qa aku txi nq'o'n noq ti'x taja, exla qa niky'jin tx'otx', a tokx tjaq' nkawb'ila, chi!.

²⁴Tej tb'in te' txin ikyjo, etz qanilte te tnana: ¿Ti'n kxel nqani'n? chi!.

Xi ttzaq'win tnana: Qaninxjiy twi' Juan, chi!.

²⁵Xi rinin txin q'malte te Herodes: Waja tu'n ttzaj tq'o'n ja'linoxia a twi' Juan, a Jawsil A!, we'y toj jun laq.

²⁶Te' t-xi tqanin txin ikyjo te Herodes, b'e'x jaw b'isin, qu'n otaq kub' tq'ma'n tyol ti'j tb'i Dios kywutz txqan xjal, tu'n t-xi tq'o'n ti'xtaq tajjo txin. Tu'npetz'i'n, mix kub'e tzyu'ne tib!, tu'n t-xi tq'o'n.

²⁷B'e'x xi tchq'o'nkux jun xq'uqil tnam, tu'n tel ttx'emin twi' Juan, ex tu'n ttzaj ti'n. Te' tkanin toj tze, b'e'x el ttx'emin twi' Juan, ²⁸exsin xi ti'n toj jun laq. Xi tq'o'n te txin, tu'n t-xi ti'n te tnana.

²⁹Atzaj te' kyb'in te' t-xnaq'tzb'in Juan qa otaq kyim, b'e'x i xta'j q'ilte t-xmilil, tu'n tkux muqet.

Tej kyk'a'chit jwe' mil ichin tu'n tipin Jesús

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰Tb'ajlinxi! ikyjo, te' kyb'aj meltz'aj t-xnaq'tzb'in, b'aj ok kychmo'n kyib' kykyaqilx tuk'a Jesús, ex b'aj i ok ten q'malte jni' otaq b'aj b'ant kyu'n.

³¹Xi tq'ma'n Jesús kye: Qoqech'in ajjal toj jun najb'il ja' nti'ye xjal. Qu'n atzi'n ja' ite'yetaq nimxtaq xjal nb'aj kanin kyk'atz, ex mixpe tu'n tb'ant kywa'n kyxolxjal.^o

³²B'e'xsin xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun bark toj jun najb'il ja' nti'yetaq xjal. ³³Me nimx xjal te ila'ku tnam el kyniky' kyi'j, ex xi kyka'yin, tej kyxi' ja' tajtaq Jesús exqetzi'n t-xnaq'tzb'in tu'n kykanin. B'e'xsin i b'aj xi tiljtz antza, ex nej i b'aj pon. ³⁴Noqx te' tku'tz Jesús toj bark, i xi tka'yin txqan xjal, ex b'e'x tzaj q'aq'in tk'u'j kyi'j, qu'n ikyqetaqjo tze'nku txqan rit nti' kyik'lel kyi'j.^p

Tu'npetz'i'n, ok ten xnaq'tzilkye.

³⁵⁻³⁶Te' qok yupj, xi kyq'ma'n t-xnaq'tzb'in te: Ma qoqixte. Chq'onqexjiy xjal tu'n kyxi' tojile najb'il ex kyojile much' tnam, tu'n kyxi' laq'ol kywa, qu'n nti' b'a'n txi kywa'n tzalu'n, chi chi!.

³⁷Ante Jesús xi ttzaq'win kye:

Kyq'o'nxa kywa.

Xitzin kytzaq'win t-xnaq'tzb'in:

¿Tajtzin tu'n qxil' laq'ol wab'j kye, ex tu'n tkub' yupit txqan qpwaq te twi'?

³⁸Me i xi ttzaq'win Jesús: ¿Jte'n wab'j at? Ku kyxi' tzi'n lolte, chi!.

Te' kymeltz'aj, xi kyq'ma'n te: Noq jwe'ch'in, ex kab'e tal netz' kyi'x.

³⁹Xi tq'ma'n kye jni' xjal tu'n kyb'aj kub' qe twi' txa'x k'ul toj junjun ch'uq.

ⁿ6:17-18 Lv. 18:16; 20:21; Lc. 3:19-20. ^o6:31 Mr. 7:24. ^p6:34 1Re. 22:17; 2Cr. 18:16; Zac. 10:2; Mt. 9:36.

⁴⁰I kub'tzin qe junjun ch'uq te junjun jwe' k'al^a ex junjuntl te lajaj toj ox k'al,^r ⁴¹exsin i jaw ttzyu'n Jesúso jwe' wab'j exqetzi'n kab'e tal kyiix. Jax ka'yin toj kya'j, ex xi tq'o'n chjonte te Dios, ex b'aj xi tsipin kye t-xnaq'tzb'in, tu'n tb'aj kub' kysipin kye jni' xjal. ⁴²Elpin kanin te tkyaqil, ex noqx jni' b'aj noj. ⁴³Te' kyb'aj wa'n kykyaqilx, exsin b'aj jaw kychmo'n jni' tb'uchil wab'j, kab'lajaj chi'l b'ant. ⁴⁴Atzi'n kyb'ajjo ichin b'aj wa'n, jwe' mil.

Tej tb'et Jesús tib'aj a'

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵Tb'ajlinxi' ikyjo, i jax tchq'o'n Jesúo t-xnaq'tzb'in toj bark, ex xi tq'ma'n kye, tu'n kyiky'x tlajxi nijab', tu'n kykanintaq tojjo juntl tnam, Betsaida, me ataq tajjo tu'n kynej twutz. B'e'x i xi', ex ante Jesúo kyij q'olb'il kye' jni' xjal. ⁴⁶Te' kyb'aj kykyij tq'olb'in, b'e'x xi'kux na'l Dios twi' jun wutz. ⁴⁷Te' qok sjume', ayetzi'n t-xnaq'tzb'in ch'ixtaq kykanin niky'jin nijab'. Me ante Jesúo kyij tjunalx ttzi a'.

⁴⁸Cheb'e nchi b'et, te' kyxi tka'yin, qu'n kyja'taq ntzaje kyq'iq' tumil kyb'e. Qnuminx wen, te' t-xi b'et Jesúo tib'aj a', nyakuj tu'n tnej kywutz.

⁴⁹⁻⁵⁰Te' tiwle kyu'n t-xnaq'tzb'in, b'e'x i xob'x kykyaqilx, ex ox chi ñch'inx wen, qu'n kub' kyb'isin qa jun klelin.

Me b'e'x xi tq'ma'n Jesúo kye:
iKykujsinx kyk'u'ja! iAyin weji'y! iMi chi xob'a! chi'.

⁵¹Jax Jesúo toj bark kyk'atz, ex b'e'x kub' qen te kyq'iq!. Ayetzin t-xnaq'tzb'in noq i b'aj jaw ka'ylaj, ⁵²qu'n ex na'mtaq tel kyniky' te, ti' b'ant tu'n kyi'j wab'j ex kyi'j kyiix, ex tze'n tten tb'ant tkyaqiljo ikyo tu'n.

Tej kykub' tq'anin Jesús yab' toj

Genesaret

(Mt. 14:34-36)

⁵³Tkanin Jesúo kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun njab'il, Genesaret tb'i. Te' kykanin, ok kyk'llo'n bark ttzi nijab' ti'j jun tze.

⁵⁴Noqx te' kykutz toj bark, b'e'x el tniky'tzajil Jesúo kyu'n xjal,^{s55}ex b'e'x i ok ten rinil q'malte tqanil, ex b'aj pon kyiqin jni' kyyab' twi' iqbal. ⁵⁶B'ettzin Jesúo antza kyojile njab'il ex kyojile tnam. Ayetzin xjal b'aj xi kyi'n kyyab' toj tb'e Jesúo, ex tzunxtaq nchi b'aj kub'sin kywutz te, tu'n kyok tmiko'n i'chaqx o'kxtaqjo ttxa'n t-xb'alin, qu'n ayetzi'n i b'aj ok mikonte b'e'x i b'ajel we'.

Kyxnaq'tzb'il Parisey

(Mt. 15:1-20)

7 ¹I tzaj laq'e junjun Parisey, junx kyuk'a junjun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il tk'atz Jesúo, aye otaq chi kanin Jerusalén. ²Te' tok kyka'yin junjun t-xnaq'tzb'in Jesúo, qa mix i tx'ajine, te' kyok ten wa'l, tze'nku ntenetaq kyu'n Parisey exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il; tu'ntzin ikyo, i b'aj ok ten yolb'ilkye. ³Qu'n ayetzi'n Parisey exqetzi'n xjal antza lipcheqektaq ti'jjo xnaq'tzb'il, a kyij yek'in kye kyu'n qtzan kytal'x, nlayxtaq chi wa'n qa mina xi tx'ajin nej toj jun tumil tze'nku xjo nb'anntaq kyu'n. ⁴Ex tze'nku nchi meltz'aj loq'il, nlay che'x wa'l, qa mina xi tx'ajin. Ex atx txqantl, tze'nku tu'n tb'aj ja txjet jni' tk'wel kyk'wa', jni' kyxar, jni' kylaq kxb'il ex jni' kywatb'il.

⁵Tu'npetzi'n, xi kyqanin Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il te Jesúo: ¿Titzin qu'n mina nkub' kynimin t-xnaq'tzb'il a jni' kyij yek'in qe ojtxe kyu'n qtzan qta'x? Qu'n mina nchi tx'ajin tze'n nchi wa'n.

⁶I xi ttzaq'win Jesúo: Twutzx tej tq'ma yolil Tyol Dios, a Isaías ojtxe, ti'jjo kyxmiletz'il, te' tq'ma:

A ayi'y nchin nkub' kyna'n,

me noq tuk'a kytzi'y.

Me atzin kyanmi'n tzunx nlo'chj wen.

⁷Nti'x tajb'in nchin kub' kyna'n ikyo, qu'n antza ti'jjo t-xnaq'tzb'il ichin lipcheqekiy.^s

^a6:40 Jwe' k'al, 100 n-ele. ^r6:40 Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele. ^s7:7 Is. 29:13.

⁸Ma kyij kytzaqpinji'y tkawb'il Dios, noq tu'n tkub' kyb'inchinkuji'y a kye kyajb'il, ⁹ex tu'n mina tz'el naje toj kyk'u'ja, ma kyij kytzaqpinji'y te Dios. ¹⁰Qu'n tq'ma Dios tu'n tsan, a Moisés: Kyniminku kytatati ex kynaniy,^t chi', ex ankye te' k-elil tzaqpaj ttzi te ttata ex te tnana, il ti'j tu'n tkyim.^u ¹¹Me ankye' nkyq'ma'n, qa at jun manb'aj mo jun txub'aj xkanin qanil jun ti' te tk'wal mo te tal, b'a'n tu'n t-xi tq'ma'n k'walb'aj te: Mina. Nlay txi nq'o'n kye'y, qu'n joxtjo jni' at we'y corban, atzin n-ele kxel nq'o'n te Dios, aj nkyima. ¹²Ex nkyq'ma'n: A'litz'i'n kq'malte ikyjo, nti'l il ti'j tu'n tmojin ti'j ttata mo ti'j tnana. ¹³Ikytzi'n ma b'ajel kyiky'injej'i'y a Tkawb'il Dios, tu'n tpajjo kyij yek'i'n kye'y kyu'n qtzan kytatxa. Ex nimx txqantl nb'aj kub' kyb'inchi'n tze'nqeku lo.

¹⁴I xi ttxko'n Jesús jni' xjal tk'atz, ex xi tq'ma'n kye: Chin kyb'intzi'n, ex tz'elku kyniky'a te: ¹⁵Nya te' ti'chaqku ti' nb'aj tu'n jun xjal, nxi q'onte toj il, qala' ikytzin a te' n-etz toj ttzi, qu'n toj tanmin njatze. ¹⁶Alkye taj tu'n tok tb'i'n in tok tb'i'ntz, exsin in tkub' tb'inchi'ntz."

¹⁷Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, el tpa'n Jesús tib' kyuk'a t-xnaq'tzb'in, exsin i okx toj jun ja antza.

Xi kyqanin t-xnaq'tzb'in ti'jjo b'aj tq'ma'n, ex ti'taq tz'elpine.

¹⁸Xi tq'ma'n kye: Ex ikyx kyeji'y, ¿Mi s-el pjet toj kynab'la? ¿Ma mitzin n-el kyniky'a te qa tkyaqiljo nb'aj tu'n jun xjal, nlay txi ti'n toj il, ¹⁹qu'n toj tk'u'j nb'aj kupine, ex nya toj tanmin, ex tqanku n-exl? (Antza ntq'ma'n e qa a jni' nxi tniky'b'in jun xjal, nti' tky'i.) ²⁰Me a nb'ajetz toj ttzi, apente iljo, ²¹qu'n tu'n toj tanmin nb'aj tzaj anq'ine. Ex toj tanminxjal nb'aj tzaj anq'ine jni' nya wen ex tu'n tb'aj kub' b'inchit: Tze'nku aj pajil, tze'n elq'in, jni' b'i'yin, ²²tze'nku tkyaqil ky'a'jin, ex tu'n tpon tk'u'j jun xjal ti'jjo at te juntl,

ex jni' sb'ub'l, ex tkyaqil tzeqb'il, ex jni' lo'chj k'u'jb'aj, ex jni' iqj yol, ex jni' kynimsil kyib'xjal, exqetzi'n nti' kynab'l. ²³Tkyaqilxjo jni' ti'chaqku ti', a nya wen, nb'aj kub' kyb'inchin, ex tu'n anetz'i'n nchi b'inchine il, qu'n tu'n toj kyanmin nb'aj tzaj anq'ine jni' ikyjo.

Tnimb'il jun qya nya aj Judiy (Mt. 15:21-28)

²⁴B'e'xsin xi' Jesús toj jun najb'il najchaq, Tiro, tb'i. Okx toj jun ja kyuk'a t-xnaq'tzb'in; tky'e'taq tu'n tiwle tu'n a'la, me mix b'ante tewin, ²⁵⁻²⁶qu'n el tqanil toj twi' jun qya aj Sirofenisia, jun qya nya Judiy. Me atzi'n qya attaq jun ttxin tokxtaq jun taq'nil tajaw il toj tanmin. Te' tkanin, kub' meje twutz Jesús, ex kub'sin twutz te, tu'n tex tlajo'n taq'nil tajaw il toj tanmin tal.

²⁷Me ante Jesús xi tq'ma'n te: Yonkuy nej, tu'n kyxni nmojinji'y nxjalila, qu'n nya wen tu'n tel kywa tal k'wal, exsin tu'n t-xi' kye chit, qu'n noqit tu'n kyb'aj wa'n tal k'wal nej, exsin kxel xiljo kye chittz. Ikyqintzin weji'y kyuk'a nxjalila; nej kchi okil nka'yil'n, ex kxel nq'o'njil'y kye' a nti' at kye.

²⁸Ex xi ttzaq'win qya: Ikyx te tten, Tata. Me ka'ntzin kye tal chit nchi wa'n kye tjaq' mex ti'jjo tb'uchil wab'j nb'ajel tz'laq kyu'n kyajaw. Ikyqintzintla weji'y, q'ontz ch'in we' ti'jjo nxi tq'o'n kye t-xjalila.

²⁹Tu'ntzi'n tyoljo qya ikyjo, xi ttzaq'win Jesús te: At nim tnimb'il a wi'ja, tu'n xin tzaj ttzaq'win ikyjo. Kux tz'ajxiy tjay. Atzin taq'nil tajaw il ma tz'lex toj tanmin tala.

³⁰Atzin te' tkanin qya tja, kuëletaqjo tal twi' twatab'il, qu'n otaq tz'exjo taq'nil tajaw il toj tanmin.

Jun xjal xonx ex xtiq q'anit tu'n Jesús

³¹Etz Jesús tojjo tx'otx', ja' i ponin kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex i iky'ku tojjo najb'il Sidón, tu'n kykanin juntl majl toj ttx'otx' Decápolis,^w ttzi Nijab' te Galilea.

^s7:7 Is. 29:13. ^t7:10 Ex. 20:12; Deu. 5:16. ^u7:10 Ex. 21:17; Lv. 20:9. ^v7:16 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v.16.

³²Tej tkanin antza, q'i'n jun xjal ḥonx ex xtiq twutz, ex xi kyq'ma'n a iqilte te Jesús, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' tib'aj tu'n tel we!.

³³Ex kypa'n Jesús kyib' kyjunalx tuk'a' xjal, ja' mixtaq a'l at, exsin i okx tq'o'n twi' tq'ob' kyoj t̄kyin, ex i ok tak'sin twi' tq'ob' tuk'a ta'll ttzi. Ok tmiko'n taq'jo xjal,

³⁴ex jaw ka'yin twutz kya'j, ex jaw t-xew.

Xi tq'ma'n te ichin: *Efata*. Atzi'n n-ele, ku kyxi jaqlzych.

³⁵Texjo tqan, b'e'x i jget t̄kyin ḥonx, ex b'e'x b'ant tyolin.

³⁶Te' kyul kyk'atzjo xjal, xixix toqxenin Jesús kye, tu'n mix a'l qe, tu'n t-xi kyq'ma'n a otaq b'ant ti'jjo ḥonx ex xtiq. Me te' t-xi tq'ma'n ikyjo kyexjal, noqx kyja' i ok tenil q'malte tqanil.^x

³⁷Otaq chi b'aj jaw ka'yraj tu'n ikyjo, ex kyq'ma: Tkyaqilx tb'anilx nb'aj b'ant tu'n. A ajinqe ḥonx nb'aj b'ant kyb'i'n, ex xtiq nb'aj b'ant kyyolin tu'n, chi chi'.

Tej kyk'a'chit kyaje mil xjal tu'n Jesús

(Mt. 15:32-39)

8 ¹Jun q'i'j ok kychmo'n txqan xjal kyib' kyuk'a, ex nti'taq tu'n t-xi kywa'n. I xi ttxko'n Jesúsjo t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'ma'n kye: ²Nchyo'n nk'uj'a kyij'jo xjal lo, qu'n ma b'ant-xi oxe q'i'j kytenb'ile quk'a, ex nti'x ch'in o txi kywa'n. ³Qa ma chi aj nchq'o'n kyja kukxjo, aku chi b'aj kub' numj toj b'e tu'n wa'yaj, qu'n at junjun najchaq saje.^y

⁴Xi kytzaq'win t-xnaq'tzb'in: ¿Me ja'n b'a'n tu'n ttzaje kywa txqan xjal? Mix ya' tu'n nti'x jun xjal najle tzalu'n, chi chi'.

⁵Xi tqanin Jesús kye: ¿Jte'n wab'j q'i'n kyu'n?

Noq tal wuq, chi chi'.

⁶Xi tq'ma'n Jesús kye jni' xjal, tu'n kyb'aj kub' qe, ex i jaw ttzyu'n wab'j toj tq'ob!. Xi tq'o'n chjonte te Dios kyi'j, b'aj kub' tpixin, exsin ok ten sipilte kye t-xnaq'tzb'in, tu'n tb'aj kub' kysipin kyxoljo jni' xjal. ⁷Ex q'i'ntaq junjun tal netz' kyi'j kyu'n. Ex ikyxljo xi tq'o'n chjonte kyi'j te Dios, ex xi tsipin kye

t-xnaq'tzb'in, tu'n tb'aj kub' kysipin kyxolxjo jni' xjal. ⁸Noqx jni' i b'aj wa'n kykyaqilx.^z Atzi'n te' tb'aj jaw chmetjo jni' tb'uchil, b'ant wuq chi'l. ⁹Ayetzi'n xjal, a i b'aj wa'n, ch'ime kyaje mil kyb'aj kykyaqilx. Ex b'e'x i b'aj aj tchq'o'n, tu'n kyb'aj aj kyja kykyaqil. ¹⁰B'e'xsin xi'kux kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun bark, tu'n kykanin tojjo jun najb'il Dalmanuta tb'i.

Tej kyqanin aj il jun techil tipin Jesús

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹I pon chmet Parisey tk'atz Jesús, ex i ok ten yolil tuk'a. Ex noq tu'n tkub' tz'aq kyu'n toj til, xi kyqanin te, tu'n tkub' tb'inchin jun tb'anil techil tipin twutz kya'j, tu'n tyek'in qa te Dios tzajnin.^a

¹²Tzaj tb'is Jesús tu'n ikyjo, ex xi tq'ma'n kye: ¿Ti'tzila qu'n ntzaj kyqanin xjal techil jun ti', tu'n tkub' nb'inchi'n? Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; mixla juntl techil k'wel nq'o'n.^b

¹³B'e'x i kyij ttazaqpi'n antza, ex b'e'x okx toj bark kyuk'a t-xnaq'tzb'in, tu'n kyjlajinx tjajxi' nijab!.

Kyxnaq'tzb'il Parisey tze'n tx'amsb'il pan

(Mt. 16:5-12)

¹⁴Mi na'n kywa t-xnaq'tzb'in tu'n t-xi kyiqin; o'kx junch'intaq kywa tokx toj bark.

¹⁵Xi tq'ma'n Jesús kye: B'a'nx chi ka'yin kyib' a noq che'xa ti'jjo tx'amsb'il kywa Parisey ex tx'amsb'il twa Herodes.^c

¹⁶I ok ten t-xnaq'tzb'in yolil kyxolx ti'j kywa.

¹⁷Me i b'ijte tu'n Jesús, exsin xi tq'ma'n kye: ¿Tiqu'n nchi b'isi'n q'a nti' kywa'y iqin? ¿Na'mxsin tel kyniky'a te? ¿Jpu'n xsin kynab'la te jun majx?¹⁸¿A ite' kywutza, me mina nkylo'n? ¿Ite' kyxki'n, me mina nkyb'i'n? ¿Minatzin na'n kyu'n?^d ¹⁹Tej tb'aj nsipinji'y jwe' wab'j kyxol jwe' mil ichin, ¿Jte'n chi'ljo tb'uchil jaw kychmo'n?

^x7:36 Mr. 8:26. ^y8:3 Mt. 14:15; 15:32. ^z8:8 Mt. 14:20; 15:37. ^a8:11 Mt. 12:38; Lc. 11:16. ^b8:12 Mt. 12:39; Lc. 11:29. ^c8:15 Mt. 16:6, 12. ^d8:18 Is. 6:9-10; Jer. 5:21; Ez. 12:2.

Xi kytzaq'win t-xnaq'tzb'in: Kab'lajaj, chi chi!.^e

²⁰Ex tej tb'aj nsipinji'y wuq wab'j kyxoljo kyaje mil, ¿Jte'n chi'ljo tb'uchil jaw kychmo'n?

Xi kytzaq'win juntl majl: Wuq.^f

²¹ Me yajtzin qetz, mi n-el kynky'a te. ¿Ma nlan kanin jun wab'j qxol?

**Tej tq'anit jun moõ aj
Betsaida tu'n Jesús**

²²Tb'ajlinxi' ikyjo, i kanin tojjo jun najb'il, Betsaida. Te' kyakanin, pon q'i'n jun moõ tk'atz Jesús. I kub'sin kywutzjo q'ilte te, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, tu'n tkub' tq'anin, ²³ex b'e'x xi t-xko'n Jesúsjo moõ ttanaxi tnam. Te' kyakanin antza, i ok tak'sin twutzjo moõ tuk'a ta'l ttzi, ex kub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, ex xi tqanin te qa otaq tli jun ti!.

²⁴B'e'x i jqet ch'in twutzjo moõ, ex tq'ma: Ma b'ant ch'in we nka'yin, me noq ch'in, qu'n ayetzi'n ichin nche'x nka'yin' n nyakuj tzeqe nchi b'et.

²⁵Te' kyok tmiko'n Jesús juntl majl twutzjo moõ, b'e'x el spiky'e' kyi'j twutz, ex b'e'x b'ant tka'yin wen. Texjo tqan, b'e'x ul Dios te ichin.

²⁶B'e'xsin aj tchq'o'n Jesús tu'n taj tja, me nej xi tq'ma'n te: Mina meltz'ajla toj tnam, chi!.^g

Tej t-xi tq'ma'n Pegr qa Kolil te Jesús
(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in kyojjo much' najb'il toj tnam te Cesarea Filipo.

Nchi b'aj b'ettaq, te' t-xi tqanin Jesús kye: ¿Ankyeqi'n toj kywutzjo jni' xjal? chi!.

²⁸Xi kytzaq'win t-xnaq'tzb'in kyajalun': At junjun nq'ma'nte qa ajiy qtzan Juan, a Jawsil A'; at junjuntl nq'ma'nte qa ajiy Elías, a yolil Tyol Dios. Ex at junjuntl nq'ma'nte qa ajiy jun yolil Tyol Dios jaw itz'je juntl majl.

²⁹¿Yajtzin kye toj kywutz? ¿Ankyeqi'n? chi Jesúsjo.

Xi ttzaq'win Pegr: A tejiy Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios, tu'n tul tzalu'n twutz tx'otx', chi!.^h

³⁰Xi tq'ma'n Jesús kye, tu'n mina chi ok tene q'malte kye jni' xjal.ⁱ

Tej tyolin Jesús ti'j tkyimlin
(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹Ok tenl Jesús xnaq'tzil kye t-xnaq'tzb'in. Xi tq'ma'n kye: Ayi'n, a Tk'wal Ichin, a sk'o'nxix tu'n Dios, nimx kyky'elix wu'n, ex ok kchin elil i'jli'n kyu'n kynejilxjal ex kyu'n kynejil pale junx kyuk'a tkyaqil xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Kchin k'wel b'yo'n kyu'n, me toj toxin q'ij kchin jawil anq'intla juntl majl.

³²Tej tb'aj tyolin Jesús, ex te' tb'inte Pegr ikyjo, b'e'x ex tk'le'n najchaq ch'intl, exsin ok ten yisolte tu'n tq'ma, qa tu'ntaq tb'ajjo jni' ikyjo ti!.

³³Ajtz meltz'aj Jesús ka'yil kyi'jjo t-xnaq'tzb'in, exsin ok ten yisolte Pegr: iPegr! Ayetzi'n tyola ikyjo, tyol tajaw il, qu'n a taj tajaw iljo tu'n tb'antjo kyaj xjal, ex nya a taj Dios. iAy, tajaw il, laq'emila nk'atza! chi!.^j

³⁴B'e'xsin i xi ttxko'n Jesús t-xnaq'tzb'in exsin jni' xjal, ex xi tq'ma'n kye: Ankye jun taj tu'n tok te nxnaq'tzb'il, il ti'j tu'n tel ti'n toj tk'u'j tkyaqil tajb'il, ex tu'n t-xi tq'o'n tib', tu'n t-xi lipe wi'ja toj tkyaqil, exla qa ma kyim twutz cruz.^k ³⁵Ikytzi'n, alkye taj noq tu'n tkub' tb'inchin tajb'il tzalu'n twutz tx'otx', kxe'l toj najin te jun majx. Ex alkye k'wel tzyu'n tib' ti'j tkyaqiljo at tajb'in kyexjal tzalu'n twutz tx'otx', noq tu'n npaja ex tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil kolb'il, ktenb'il tchwinqil te jun majx.^l

³⁶¿Qu'n ti'xsila tajb'in tu'n tkanb'il tkyaqiljo ajb'il tzalu'n twutz tx'otx', exsin tu'n tnaj tanmin? ¿Ma akutzin tz'lok tkyaqil tq'inimil te klol tanmin?

³⁷¿Ma akutzin klet tchwinqil noq tu'n pwaq? ³⁸Ikytzi'n, aj qa at jun saj tx'ixwe wi'ja ex ti'jjo nyola kywutzjo jni' xjal aj il, ex ikyx wej'i'y, ayi'n Tk'wal Ichin, ex ok kchin tzajil tx'ixwe we' te, aj wula tuk'a

^e8:19 Mt. 14:20; Mr. 6:43; Jn. 6:13. ^f8:20 Mt. 15:37; Mr. 8:8. ^g8:26 Mr. 8:30. ^h8:29 Jn. 1:49; 6:69; 11:27. ⁱ8:30 Mr. 9:9. ^j8:33 Sant. 4:7. ^k8:34 Mt. 10:38; Lc. 14:27. ^l8:35 Mt. 10:39; Lc. 17:33; Jn. 12:25.

nkawb'ila ex tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil nMa'n junx kyuk'a jni' xjan angel.

9 ¹Ex xi tq'ma'nl Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; at junjun ite' tzalu'n wuk'iy, mi kyli kyimin, tzmaxi aj kylonte nimku tipin Tkawb'il Dios tzalu'n twutz tx'otx'.

Tej ttx'ixpit tka'yajtz Jesús
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

²Tb'ajlinxi' qaqq q'ij, i xi tkle'n Jesús oxe t-xnaq'tzb'in tuk'a, a Pegr, Santyaw exsin Juan, ex i kanin twi' jun wutz.^m Kywtzx t-xnaq'tzb'in, tx'ixpitjo ka'yin. ³Ex t-xb'alín ox qoptz'ajx wen, manyor sjaninx tze'nku jun b'u'x, a a'kxtaq tb'aj txjet. ⁴Iwletzin Jesús kyu'n t-xnaq'tzb'in nchi yolintaq kyuk'a Elíasⁿ ex Moisés.^o ⁵⁻⁶B'e'x i xob'xjo t-xnaq'tzb'in, te' kylonte ikyjo. Ante Pegr ntí'l tumil jyet tu'n; o'kx xi tq'ma'n te Jesús:

iXnaq'tzil! Tb'anilx te' oto' tzalu'n. K'a'kub' qb'inchi'n oxe tal pach;^p jun te, ex jun te Moisés, ex jun te Elías.

⁷Texjo paq, tej tkub' juktz'aj jun muj kyib'aj. Ex tojjo muj etz yolin jun tq'ajq'oqil, ex tq'ma: Axixpen weji'y Nk'wal lo k'u'jlinxix wu'n.^q iKyb'inkuji'y Tyol!

⁸Atzaj te' t-xi kyka'yin t-xnaq'tzb'in kyi'jile, mix a'l kyli, o'kxl Jesús.

⁹Te' kymeltz'aj twi' wutz, xi toqxeninxix Jesús kye' kyjalu'n: Mix alqe kxele kyq'ma'nji'y a ma kyili, tzmaxi aj njatz anq'in, a ayi'n Tk'wal Ichin, kyxol kyimnin, chi'.

¹⁰Ex mix al qe txi kyq'ma'n; noq kyij ten kyxolx, me nchi yolintaq tze'n tz'elpine' yol, a tu'n tjaw anq'in juntl majl.

¹¹Xi kyqanin te Jesús: ¿Tze'ntzin ttentz nkyq'ma'n xnaq'tzil ti'ojtxe kawb'il, qa ataq Elías tu'n tul nej twutza?^r Nyapela ti'jjo lo nchi yolinetaq, a ma qli'y?

¹²I xi ttzaq'win Jesús: Twutzx te!. Ate Elías tu'ntaq tul nej, tu'ntzintla noq

b'inchil kytenxjal, aj wula. Me ntq'ma'ntl Tu'jil Tyol Dios qa nimx tu'n tky'x tu'n Tk'wal Ichin, ex qa tu'n tel iky'in kyu'n xjal.^t ¹³Ex kxel nq'ma'n kye'y, o tzul te Elías, qu'n ate Juan, a Jawsil A!, ul te t-xel. Ex kub' kyb'inchinxjal ti'j tze'nkuxtaq kyaj, ikyxjo tze'nku ntq'ma'n Tyol Dios.^u

Tej tex tlajo'n taq'nil tajaw il toj tanmin jun q'a
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴Kyk'ulinx twi' wutz kyuk'a oxe t-xnaq'tzb'in kyk'atxjo txqantl, aye' nchi yolintaq kyuk'a xnaq'tzil til' ojtxe kawb'il, ex attaql txqan xjal kyl'i'jile. ¹⁵Te' tiwle kyu'n xjal, ch'ixtaq tkanin kyk'atz, i jaw ka'ylaj, ex b'e'x i el rinin q'olb'ilte Jesús.

¹⁶Xitzin tqanin Jesús kyexjal: ¿Ti'tzin nkyyoli'n kyuk'a nxnaq'tzb'i'n?

¹⁷Tzajtzin ttzaq'win jun ichin kyxoljo txqan xjal: Xnaq'tzil, ma tzaj wi'n nk'wala twutza, tu'n tkub' tq'ani'n, qu'n mina nb'ant tyolin, tu'n tzyu'n tu'n jun taq'nil tajaw il. ¹⁸Noq ja ta', aj ttzaj ti'j, ex b'e'x nkub' tz'aq tu'n, ex nb'aj n-etx plut toj ttzi, tzunx nchi ju'ch'in tste, ex b'e'x n-el ttx'i'llin tib'. Ma txi ntq'ma'n kye t-xnaq'tzb'i'n, tu'n tex kylajo'n taq'nil tajaw il toj tanmin, me mina n-ex kyu'n.

¹⁹Xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in: Nti'xsin kynimb'ila ti'j Dios. ¿Jte'xsin q'ij nkub'lin ten kyxola, ex na'mxsin tok q'e' kyk'u'ja wi'ja? ¿Jte'xsila q'ij kky'elixjo ikyjo wu'n? Q'intzinjiy q'a, chi'.

²⁰Xitzin kyi'ntz. Atzin te' tiwle Jesús tu'n taq'nil tajaw il, tzaj kyimin ti'jjo q'a ex jaw lu'lin. Kub' tz'aq, ex jaw ttolin tib' twutz tx'otx', ex b'ajetz plut toj ttzi.

²¹Xitzin tqanin Jesús te' ttata: ¿Jte'xitzin q'ij ttzyetlin tu'n ikyjo? chi'.

Xi ttzaq'wi'n ttata: Atxixjo te much'xtaq. ²²Ila' maj o txi'xi tz'aq toj q'aq' ex toj a' tu'n tkyim. Qa aku b'ant jun ti' tu'n ti'j, q'aq'intzin tk'u'ja q'i'ja; q'aninkutzin ch'in.

²³Xi tq'ma'n Jesús te: Atzin ntzaj tq'ma'n we'y, qaaku b'ant jun ti' wu'n

^m9:2 2Pe. 1:17-18. ⁿ9:4 1Re. 17-22; 2Re. 1:1-2:12. ^o9:4 Ex. 2-4; 18; 33-34. ^p9:5-6 Lv. 23:39-43.

^q9:7 Mt. 3:17; Mr. 1:11; Lc. 3:22. ^r9:9 Mr. 5:43. ^s9:11 Mal. 4:5; Mt. 11:14. ^t9:12 Is. 53:3; Sal. 22:1-18; 69:8-11, 20-21; 118:22. ^u9:13 Mt. 11:13-14; 17:11-13.

ti'j tk'wala. Ka'n. B'inkutzi'n. Qa at jun xjal at tnimb'il wi'ja, tkyaqilx aka b'ant wu'n ti'j.^v

²⁴Atzin ttata q'a jaw ñch'in, ex xi tq'ma'n: Q'uqle we' nk'u'lj ti'ja. Me chin tmojintza tu'n tok qexix wen. ²⁵Te' tok tka'yin Jesús nimx xjal nb'aj rinin tu'n kykanin tk'atz, xi tq'ma'n te taq'nil tajaw il: Noq tu'n tpaja, mina nb'ant tb'i'l ex tyolin q'a. Kxel nq'ma'n te'y, tu'n tetza toj tanmin, ex tu'n mina tz'okx majla.

²⁶Atzin taq'nil tajaw il jaw ñch'in wen, ex tb'inche tu'n ttzaj junl majl kyimin ti'jjo q'a, ex b'e'x etzkux toj tanmin, ex kyij tq'o'n tze'nku jun kyimnin. Nimxl xjal q'mante qa otaq tz'el kyim te jun majx. ²⁷Me ante Jesús jaw t-xko'n ex kub' twa'b'in.

²⁸Tetzi'n tokx Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun ja kyjunalx, xi kyqanin t-xnaq'tzb'in te: ¿Tze'ntzin tten mi xb'ant qe qlajon te' taq'nil tajaw il toj tanminjo q'a? chi chi'.

²⁹I xi ttzaq'win Jesús: Atzin taq'nil tajaw il ikyjo, nb'ant tlajet noq tuk'a na'j Dios.

**Tej tyolin Jesús juntl majl ti'jjo
tkyimlin**

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰Kyiky'linxi antza, i iky'ku toj Galiley. Tky'e'taq Jesús tu'n tel tqanil, ³¹qu'n nchex t-xnaq'tzintaqjo t-xnaq'tzb'in. Ex nxitaq tq'ma'n kye: Ayintzi'n Tk'wal Ichin, sk'o'nq'i'n tu'n Dios, kchin xel q'o'n kye' xjal, tu'n nkub' kyb'yo'n, chi'. Aj nkyima, me toj toxin q'ij, kchin jawitz anq'in juntl majl.

³²Minataq n-el kyniky' te ti'taq tz'elpine yol ikyjo, qu'n nchi xob'taq tu'n t-xi kyqanin.

Ankyexixtl at toklin toj Tkawb'il Dios
(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³Kykaninxitzin toj Capernaum; i okx toj jun ja, ex xi tqanin Jesús kye: ¿Titzi'n nkyolintaqa toj b'e?

³⁴Me noq i b'aj kub' mutxe tu'n kytx'ixew, qu'n otaq b'aj kub' kyyolintaq alkye nimxtaq toklin kyxol.^w

³⁵Kub' qe Jesús, ex i xi ttxko'n t-xnaq'tzb'in tk'atz, exsin xi tq'ma'n kye: Alkye taj tu'n tok te tnejil kyxol xjal, ilx ti'j tu'n tok te tch'ib'il, ex tu'n tajb'in kye txqantl.^x

³⁶Tzaj ttxko'n Jesús jun tal k'wal, ex kub' twa'b'in kyxolx, ex jaw tchle'n. Xi tq'ma'n kye: ³⁷Alkye kxel k'monte jun tal k'wal tze'nku lo, noq tu'n tnimb'il ti'j nb'i'y, nya noq o'kxjo k'wal kxel tk'mo'n, qala' majqinxa; ex atzi'n xjal kxel k'mon we'y, nya noq o'kqinxa kchin xel tk'mo'n, qala' majxjo Dios, a tzaj chq'o'n we'y.^y

**Tej kyetz taq'nil tajaw il tu'n jun xjal,
me nya t-xnaq'tzb'in Jesús**
(Mt. 10:42; Lc. 9:49-50)

³⁸Xi tq'ma'n Juan te Jesús: Xnaq'tzil, o qli qe' jun xjal, a nchi etzjo jni! taq'nil tajaw il toj kyanminxjal tu'n, noq toj tumil tb'i'y, me nya jun quk'a. Tu'npetzintzjo, kyij qq'ma'n te', tu'n mina kub' tb'inchintaqjo ikyjo.

³⁹Me ante Jesús xi tq'ma'n kye: iMina txi kyq'ma'n kye ikyjo! Qu'n alkye' nkub' tb'inchin jun ti' wen nimx toklin ti'j nb'i'y, nya ajq'o'j wi'ja, ex nlay jaw yolb'in wi'ja. ⁴⁰Qu'n atzi'n lu'n nya qiljb'inxi ta!, quk'a ta' te!^z ⁴¹A'lchaqx kye jun xjaltz tzaj q'o'nte ch'in ti' kye'y, i'chaqx noq jun tal pulb'il a!, qu'n tu'n weq'i'y, twutzix kxel nq'ma'n, ok ktzajil chjon te' tu'n Dios.^a

**Jun techil tu'n Jesús, tu'n mi qox
tz'aq toj il**
(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴²Alkye jun xjal tjoy ttxolil tze'n tten, tu'n tkub' tz'aq jun much' k'wal ti'j tnimb'il wi'ja, wenpetla te te, tu'n tok tk'lo'n jun ab'j te cheb'l triy ti'j tql, exsintla xi t-xo'n tib' toj a!, tu'n tkyim. ⁴³Qa noq tu'n tpaj jun tq'ob'a mo jun tqan, aka kub' tz'aqiy toj il, b'antla tu'n tel ttx'em, exsin tu'n tokxa toj kya'j tuk'a junch'in

^v9:23 Fil. 4:13. ^w9:34 Lc. 22:24. ^x9:35 Mt. 20:26-27; 23:11; Mr. 10:43-44; Lc. 22:26. ^y9:37 Mt. 10:40; Lc. 10:16; Jn. 13:20. ^z9:40 Mt. 12:30; Lc. 11:23. ^a9:41 Mt. 10:42.

tq'ob'a, tze'nkuljo tu'n t-xi'y toj q'aq' tuk'a kykab'il.^b ⁴⁴Toj q'aq', aye ḫchuq' mina nchi kyim, ex mina nyupijo q'aq'.^c ⁴⁵Ikyxjo qa tu'n tpaj tqan, aku kub' tz'aqiy toj il, b'antla tu'n tel ttx'emmin, exsin tu'n tokxa toj kya'j noq tuk'a junch'in tqan, tze'nkuljo tu'n t-xi'y toj q'aq' tuk'a kykab'ilx,^d qu'n toj q'aq', aye ḫchuq' mina nchi kyim ex mina nyupijo q'aq'.^d ⁴⁷Ikyxjo qa noq tu'n tpaj twutza, aku kub' tz'aqiy toj il, wenitla tu'n tetz ti'n, exsin tu'n tokxa toj kya'j ja' nkawine Dios, tuk'a junch'in twutza, tze'nkuljo tu'n t-xi'y toj q'aq' tuk'a kykab'ilx,^e ⁴⁸qu'n toj q'aq', aye ḫchuq' mina nchi kyim, ex mina nyupijo q'aq'!^f

⁴⁹N-ajb'in te atz'in ti'j chib'j, tu'n mi junxiyixe.^g Ikyqexsin qe', kky'elix ti'chaqku ti' qu'n, tu'n mina qox toj il.⁵⁰Nimx n-ajb'ine atz'in te aq'b'il ttxutxjl qchi!. Me tz'elit naj tpitz'mejil, nti' aku tz'ajb'ine qe.^h Tz'elit tnaj tpitz'mejil, ikyxjo tze'nku jun xjal tz'el naj twenil kywutzx xjal ex twutz Dios.

Tu'npetzintzjo, tentzin kywenila kykyaqilxa, tu'ntzin tten tzaljb'il kyxola.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tu'n tkub' kypa'nxjal kyib'
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

10 ¹Etz Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tojjo tnam Capernaum, exsin i xi' tojjo tx'otx' te Judey, ex i xi' tojjo tx'otx' tjajxi Nim A' Jordán. Pon chmet txqan xjal ti'jile antza, ex ok ten xnaq'tzilkye tze'nkuxtaqjo ntenetaq tu'n.

²Kyxoltzi'h xjal, i kanin junjun Parisey, tu'n t-xi kyqanin jun tumil, tze'n tten tu'n tkub' tz'aq toj til ti'jjo t-xnaq'tzb'il. Chi chi' kyjalu'n: ¿Wenpetzila, tu'n tkub' tpa'n jun ichin tib' tuk'a t-xu'jil?

³I xi ttazaq'win: ¿Ti'ltzin kyij ttz'ib'in Moisés kye'y toj Ojtxe Kawb'il?

⁴Xi kytzaq'win: Ttziye te Moisés, tu'n tkub' b'inchit jun u'j te kypa'b'l xjal kyib'. Ikytzin n-aje kychq'o'ne ichin kyxu'jil tja kytata.ⁱ

⁵Xi tq'ma'n Jesús: Tzaj tq'o'n Moisésjo kawb'il ikyjo, qu'n tu'n tkujil kyanmi'n, tu'n kyky'e'y kub' kyniminji'y tkawb'il Dios kyij tq'o'n te tnejil. ⁶Qu'n tnejilxix, kub' tb'inchin Dios jun ichin ex jun qya.^j ⁷Tu'npetzin, kyjel ttzaqpi'n te ichin ttata ex tnana, noq tu'n tok meje tuk'a t-xu'jil. ⁸Ex kykab'ilx kchi okil te junch'in.^k ⁹Tu'npetzin, nlay tz'el tpa'n te xjaljo, a s-ok tmujb'in Dios.

¹⁰Telninxitzin b'ajjo t-xnaq'tzb'il, i xi' toj jun ja. Atzaj te' kykanin, xi kyqanin t-xnaq'tzb'in juntl majl te ti'jxo t-xnaq'tzb'il kyij' pa'l kyib!.

¹¹Xi tq'ma'n Jesús kye: Qa at jun ichin xkub' tpa'n tib' tuk'a t-xu'jil, exsin qa ma jaw meje tuk'a juntl qya, aj ky'a'jiljo ichin ikyjo twutz tnejil t-xu'jil. ¹²Ex ikyxjo jun qya, qa ma kub' tpa'n tib' tuk'a tchmil, ex qa ma jaw meje tuk'a juntl ichin, aj ky'a'jiljo qya ikyjo twutz tnejil tchmil.'

Tej kykub' tky'iwlín Jesúsjo tal k'wal
(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³I b'aj tzaj kyij'nxjal junjun tal k'wal tk'atz Jesús, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' kyib'aj, tu'n kykub' tky'iwlín. Me ayetzi'n t-xnaq'tzb'in b'e'x i ok ten yisol kye' nchi b'aj kanintaq. ¹⁴Tej kyok tka'yin Jesús ikyjo, b'e'x tzaj tq'loj kyij' t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n kye: Kytzaqpinqetzij' tal k'wal, tu'n kyb'aj tzaj laq'e nk'atza. Mi chi kub' kymeqo'n, qu'n kykyaqiljo k'wel kymutxsin kyib' tze'nqe' tal k'wal lo, ayepen kye kchi okixjo toj Tkawb'il Dios. ¹⁵Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; qa nti' tq'uqb'il kyk'u'ja wi'ja tze'nku jun k'wal, nlay b'ant tkawin Dios toj kychwinqila.^m ¹⁶I jaw tcble'n k'wal, ex i kub' tky'iwlín tuk'a tq'ob'!

Tej tyolin jun q'inin tuk'a Jesús
(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷Te' t-xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, pon rinin jun ichin tk'atz, exsin kub' meje twutz, ex xi tqanin te: Ay, xnaq'tzil wenxix, ¿Ti'n k'wel nb'inchi'n, tu'n nkanb'inteji'y chwinqil te jun majx?

^b9:43 Mt. 5:30. ^c9:44 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 44. ^d9:46 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 46. ^e9:47 Mt. 5:29. ^f9:48 Is. 66:24. ^g9:49 Lv. 2:13. ^h9:50 Mt. 5:13; Lc. 14:34-35.

ⁱ10:4 Deu. 24:1-4; Mt. 5:31. ^j10:6 Gen. 1:27; 5:2. ^k10:8 Gen. 2:24. ^l10:12 Mt. 5:32; 1Co. 7:10-11.

^m10:15 Mt. 18:3.

¹⁸Xi ttzaq'win Jesús: ¿Tiqu'n ntzaj tq'ma'n qa wenqi'n? Nti'x jun te xjal wen tzalu'n twutz tx'otx', qala' o'kx te Dios. ¹⁹¿On chi tb'ijiy tkawb'il Dios? Mi b'iyi'l n.^a Mi ky'a'ji'n.^b Mi tz'elq'i'n.^c Mi jaw b'ant yol ti'l jun a'la noq tu'n kukxjo.^d Niminkuijy ttatiy ex tnaniy.^e

²⁰Xi tq'ma'n ichin te Jesús: Xnaq'tzil, kykyaqilxjo anetzi'n, o b'aj b'ant wu'n atxix toj nq'ayila.

²¹Xi tka'yin Jesús tuk'a tq'aq'b'il tk'u'^f, ex xi ttzaq'win: Noq junch'intl tu'n tb'ant tu'n: Kux txi'y k'ayil te' tkyaqiljo jni' at te'y, ex oyinxjiy jni' tpwaqa kye yaj. Ikytzin ktenb'ilä tq'inimiljiy toj kya'j. Exsin ku tzajtza lipeka wi'ja.

²²Tej tb'in te' q'linin ikyjo, b'e'x jaw b'isin, qu'n manyor q'ininxtaq.

²³Te' tajjo q'linin tja, jaw ka'yraj Jesús ti'jile, exsin xi tq'ma'ntz kye t-xnaq'tzb'in: Kujx te' lu'n kye q'linin, tu'n kyokx toj Tkawb'il Dios.

²⁴Ex ikyqxexo t-xnaq'tzb'in, b'e'x i jaw ka'yraj, te' kyb'in te' ikyjo.

Xi tq'ma'n Jesús kye: Nk'wal, kujx te' tu'n tokx jun xjal toj Tkawb'il Dios.

²⁵Kxel nq'ma'n juntl majl kye'y: Jun paqxla aku tz'lex jun chej toj toyajil jun b'aq te slepb'il b'u'x, tze'nkul te' tu'n tokx jun q'linin toj Tkawb'il Dios.

²⁶Ayetzin t-xnaq'tzb'in, te' kyb'in te' ikyjo, i jaw ka'yrajxixtl, ex i jaw qanlaj kyxolilex: Qa nlay chi okx q'linin toj kya'j, ¿Yajtzila qetz? ¿Altzila kye k-okixtz?

²⁷I ok tka'yin Jesús, ex i xi ttzaq'win: Nlay b'ant tu'n kyklet-xjal kyu'n'x kyib'. Me mete Dios kb'antil te' tu'n tkyaqil.

²⁸Ok ten Pegr q'malte te Jesús: Ma kyij qtazaqpinqejy' tkyaqiljo jni' attaq qe'y, ex loqo'y lipcheqok ti'ja.

²⁹Xi ttzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a'lchaqx kye kyij ttzaqpil'n jni' tja, ttziky, titz'in, tnana, ttata, tk'wal, jni' ttx'otx' ex tkyaqil jni' at te, noq tu'n npaja ex tu'n tpajjo nyola, ³⁰nimx t-xel ktzajil tq'o'n Dios te twutzxjo tx'otx' lu'n, tze'nku tja, ttziky, titz'in, tnana, tk'wal,

jni' ttx'otx', exla qa tuk'a yajb'il tzalu'n twutz tx'otx'. Me tojtzi'n juntl tchwinql, ok tkanb'e tchwinql te jun majx. ³¹Me nimx ja'lin ite'k te tnejl tzalu'n twutz tx'otx', me chi kyel te tch'ib'il, qa nti' kynimb'il. Ex nimx nti' kyoklin tzalu'n twutz tx'otx' ja'llin, me kchi okil te tnejl noq tu'n kynimb'il.^f

Tej tyolin Jesús te tox majin ti'j tkyimlin

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³²Kyja'taq kyjax Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tzma Jerusalén; nejin Jesús kywutzjo t-xnaq'tzb'in, ex aye t-xnaq'tzb'in tzaj tchewil kyi'j, qu'n b'e'x kynab'l e' ti' tu'ntaq tb'aj ti'l Jesús antza. Ex ayetzin xjal lipcheqextaq kyi'j, b'e'x i tzaj xob' tu'n ikyjo. Ajtz meltz'aj Jesús, ex i tzaj ttxko'n t-xnaq'tzb'in kyjunalx, ex ok ten q'malte kye: ³³Ikytzin'i tze'nku n-ok kyka'yil n, ch'ix qjapin Jerusalén, a ja' ayi'n, a Tk'wal Ichin, kchin xel k'ayi'n kye' kynejil kypale Judiy exsin kye' xnaq'tzil ti'l ojtxe kawb'il. Kyq'ma'b'il q aysi'n at npaja, noq tu'n nkub' b'yokuy kyu'n aj il. ³⁴Kchin okil kyxmayi'n, kb'ajil kytzub'in wi'ja, kchin okil kylank'i'n, exsin kchin k'wel kyb'yo'n. Me toj toxin q'i'j, kchin jawil anq'i'ntla.

Ikytzin b'aj tyolin Jesúsjo kywutz t-xnaq'tzb'in.

Tej t-xi kyqanin Santyaw ex Juan jun b'a'n te Jesús

(Mt. 20:20-28)

³⁵Atzin te Santyaw exsin Juan, k'walb'ajqe te Zebedey, i xi laq'e tk'atz Jesús, exsin xi kyq'ma'n te: Xnaq'tzil, qaja tu'n tb'inchi'n jun b'a'n q'i'ja.

³⁶I xi ttzaq'win Jesús: ¿Ti'tzin kyaja tu'n tkub' nb'inchi'n kyi'ja?

³⁷Xi kyq'ma'n: Q'ontza qokli'n, tu'n qkub' q'e'y toj Tkawb'ilä toj tman q'ob'a ex juntl toj tñayaya kawil tuk'iy.

³⁸I xi ttzaq'win Jesús: Mina n-el kyniky'a ti'jjo ntzaj kyqani'n we'y. ¿Ma akutzin tziky'x kye' kyu'n tkyaqiljo jni'

^a10:15 Mt. 18:3. ^b10:19 Ex. 20:13; Deu. 5:17. ^c10:19 Ex. 20:14; Deu. 5:18. ^d10:19 Ex. 20:15; Deu. 5:19. ^e10:19 Ex. 20:16; Deu. 5:20. ^f10:19 Ex. 20:12; Deu. 5:16. ^g10:31 Mt. 20:16; Lc. 13:30.

kky'elix wu'n? ¿Ex ma akutzin kypa kye' tkyaqil yajb'il kky'elix wu'n?

³⁹Xi kytzaq'wintz: Ok kky'elix qe qu'n.

Xi ttzaq'winl Jesús kye: Twutzx te', akula tziky'x kye kyu'n tze'nku we' kky'elix wu'n, ⁴⁰me atzi'n tu'n tkub' qe jun kye' toj nman q'ob'a ex juntl toj nñnayaja kawil wuk'iy, nyaqin we' ti'j te'; qala' a nMa'n, qu'n o'kx te' ojtzqilte ex b'ilte alqe kxele tq'o'ne.

⁴¹Atzaj te' tok kyb'i'n lajajtl t-xnaq'tzb'in ikyjo, b'e'x tzaj kyq'oij kyi'j Santyaw ex Juan. ⁴²Me i xi ttxko'n Jesús kykyaqilx, ex xi tq'ma'n kye: Ojtzqi'n kye' kyu'n tze'n kytenxjal nya nimil; qu'n ayetzi'n tnejil kawil, qa ti'x jun ti', manyor tx'u'jqex tuk'a kykawb'il, qu'n nyakuj etzinqe kyu'n. ⁴³Me atzin kyxola, nya iky te'. Qala' ankye te' taj tu'n tok te nim toklin kyxola, il ti'j tu'n tajb'in kye txqantl. ⁴⁴Ex ankye taj tu'n tok te tnejil, il ti'j tu'n tok tze'nku jun aq'nil te jun majx kye txqantl. ⁴⁵Qu'n ka'ntzinjiy we', a ayi'n Tk'wal Ichin; mi ñin ul we' tu'n kyajb'inxjal we'y; qala' ayin we' tu'n wajb'i'n kye txqantl, ex tu'n t-xi nq'o'n nchwinqila te kyxel, tu'n kyklet te jun majx."

Tej tq'anit jun moõ tu'n Jesús

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶Tej kyxi' Jerusalén, iltaq til'j tu'n kyiky' tojjo jun tnam, Jericó. Te' kyex ttxanxi tnam, lipcheqektaq txqan xjal kyi'j. Ex attaq jun moõ q'ulqe ttzi b'e, Bartimey tb'i, tk'wal Timey, nmo'ntaq. ⁴⁷Te' tb'i'nte qa ataq Jesús aj Nazaret, b'e'x ok ten ñch'il: Jesús, tyajil David, ^x q'aq'intz tk'u'ja wi'ja.

⁴⁸B'e'x ok kyyiso'nxjal, tu'n tkub' qen, me noqx kyja' jawe ñch'iné: Tyajil David, q'aq'intz tk'u'ja wi'ja.

⁴⁹Te' tb'inte Jesúsjo ikyjo, b'e'x kub' we', ex tq'ma: iKyq'olb'intza!

Ex b'e'xsin tzaj kyq'olb'intz moõ, ex xi kyq'ma'n te: Qe tk'u'ja. iWe'ksa! Lu'y nq'olb'ajtz.

⁵⁰B'e'xsin kyij t-xo'nkuxjo t-xb'alín, jun paqx tjaw t'ikypaj, ex xi ti'n tib', tu'n tkarin tk'atz Jesús.

⁵¹Xi tqanin Jesús te: ¿Ti' taja tu'n tkub' nb'inchi'n ti'ja?

Xi ttzaq'win: Xnaq'tzil, waja tu'n kyka'yin nwutza.

⁵²Xi tq'ma'n Jesús te: Kux tz'aja, noq tu'n tnimb'ilá wi'ja ma chi ka'yin twutza.

Texjo paq, kyka'yin twutz, ex b'e'x ok lipe ti'j Jesús.

Tej tkarin Jesús toj Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

11 ¹Tkanin Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in kyojo kab'e much' tnam Betfagé ex Betania, nqayin t-xe wutz Olivos. Te' ch'ixtaq kykanin toj Jerusalén, i xi tchq'o'n kab'e t-xnaq'tzb'in, tu'n kyyxi' toj jun kyb'e.

²Xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y tojjo tal kojb'il jlajxi. Ajtzin kyokxa ttxa'n tnam, ok knetil jun tal bur kyu'n, k'lo'n, me mix jun xjal o chejinxí tib'aj. iKypjumila, exsin kyintza tzalu'n! ³Qa at jun a'la saj qaninte kye'y. ¿Tiqu'nil n-el kypju'n? qa chi'. At k-okile te qAjaw, chichkuji'y, me ja'linx tz'ajtz qq'o'ntla.

⁴I xi', ex atzaj kykanin, k'lo'ntaqjo tal bur ttzi b'e nqayin tk'atz jun ja, exsin tzaj kypju'ntz.

⁵Me xi kyqanin jun ch'uq xjal kye, a ite'taq antza: ¿Titzi'n nb'aj kye'y? ¿Ti qe n-el kypjunji'y tal bur?

⁶Xi kyq'ma'ntz tze'nkuxjo otaq txi tq'ma'n Jesús kye. B'e'xsin tzaj kytzaqpi'ntz. Exsin tzaj kyi'ntzjo tal bur.

⁷Atzaj te' tul tk'atz Jesús, b'aj jax kyq'o'n kytxo'w tib'aj, exsin jax qe Jesús tib'aj. ⁸B'aj kub' kylík'yin jni' xjal kytxo'w toj tb'e, ex ayetzi'n txqantl b'aj tzaj kyoqin t-xaq tze, tu'n tkub' kychto'n toj tb'e. ⁹I b'aj kub' nejjo txqan xjal twutz, ex txqantl b'aj ok lipe; kykyaqilxtaq nchi b'aj b'itzin wen, ex kyq'ma'ntaq:

Qo b'itzin ti'j tb'i a tzul ti'j tb'i
tAjaw Tkyaqil, qu'n ky'iwlinxix.

¹⁰Ky'iwlinxixa, a ma tzul kani'n, ay tyajil David, tu'n tkawi'n qxola. Nimxitjo toklin tb'iy toj tnajb'ilá.

^{10:42} Lc. 22:25. ^{10:43} Lc. 22:26. ^{10:44} Mt. 23:11; Mr. 9:35; Lc. 22:26-27. ^{10:45} Mt. 20:28; Jn. 12:32. ^{x 10:47} Mt. 21:9. ^{y 11:10} Sal. 118:26.

¹¹I o'kx Jesú斯 toj Jerusalén kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex xi' tojjo tnejil ja te na'b'l Dios. B'aj tka'yin ti'chaq tokxtaq toj. B'e'xsin xi'tz juntl majl kyuk'a t-xnaq'tzb'in in tzma Betania, qu'n otaq qoqix, te' tok kyka'yin.

Tej tqanb'in Jesú斯 ti'j tqan iw
(Mt. 21:18-19)

¹²Toj junxil q'ij, te' kyja'taq kyiky'x tojjo Betania, otaq tzaj wa'yaj ti'j Jesú斯. ¹³Tli jun tqan iw najchaq, ḥqiyin wen. Xi' lolte kyuk'a t-xnaq'tzb'in, qa attaq twutz. Me te' kykanin, nti' twutz, noq t-xaq attaq, qu'n nyataq tq'ijo tu'n twutzin. ¹⁴Tu'ntzin ikyjo, qanb'in ti'j, ex xi tq'ma'n te tqan iw: Mixla jtojx tu'n tel twutzta te kylo'xjal.

Kyb'i t-xnaq'tzb'in ikyjo.

Tej kyex tlajo'n Jesú斯 jni' k'ayil toj tnejil ja te na'b'l Dios
(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵Atzaj te' tkanin Jesú斯 juntl majl kyuk'a t-xnaq'tzb'in Jerusalén, okx tojjo tnejil ja te na'b'l Dios. B'ajetz tlajo'n jni' xjal nchi b'aj k'ayintaq, ex nchi b'aj loq'intaq toj. B'aj jaw tpich'kin jni' kymexjo nchi b'aj tx'eb'intaq pwaq, jni' kyq'uqiljo nchi b'aj k'ayintaq palom, a aye nchi b'aj ajb'intaq te aq'b'il chjonte te Dios. ¹⁶Ex mix ttziye tu'n kyokx juntl majlio k'ayil. ¹⁷Exsin ok ten xnaq'tzil: Tz'lib'inl te' toj Tu'jil Tyol Dios:

Atzin nja'y k-okil te ja te na'b'l Dios
te tkyaqil xjal;^a
me ayetzinl kye', ma chi ok q'onte
te kyja ileq!.^a

¹⁸Te' tok kyb'i'n kynejl kypale aj Judiy ikyjo exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, b'e'xsin i ok ten jyol ttxolil tze'n tu'n tkub'e kyb'yone, qu'n otaqx tz'ok kyxob'il te, qu'n nimxxjal otaq tz'ok lipe ti'jjo t-xnaq'tzb'il.

¹⁹Atzin te' qok yupj, b'e'x meltz'aj Jesú斯 kyuk'a t-xnaq'tzb'in.

Tej tja tzqij tqan iw, tu'n tqanb'il Jesú斯
(Mt. 21:20-22)

²⁰Toj junxil qlixje, iky' Jesú斯 kyuk'a t-xnaq'tzb'in tk'atzjo tqan iw, ex ok

kyka'yin otaq jaw tzqij. ²¹Ante Pegr, te' tok tka'yin, tzaj tna'n ti'jjo tq'ma Jesú斯 ti'jjo tqan iw, ex xi tq'ma'n: Aj Xnaq'tzil, iKa'n! Ma tzqij tej tqan iw, aj kyij tq'o'n qanb'il ti'j.

²²Xi ttzaq'win Jesú斯: Tenix kynimb'ilila ti'j Dios, ex ti'jjo jni' nb'aj b'ant tu'n. ²³Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa at jun xjal at-xix tnimb'il, ex nya njawje, qa ma txi tq'ma'n te wutz lu'n, Ku tela tzaluln, ex ku txi'y toj ttxuyil a', qa at-xix tq'uqb'il tk'ulj, ok kb'antil. ²⁴Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, aj t-xi kyqanin jun ti' toj na'l Dios, ten kynimb'ilila tu'n ttzaj tq'o'n, ex ok ktzajil kyk'mo'n. ²⁵Ex aj kyok ten na'l Dios, kynajsinkuy til jun xjal, qa at xb'ajte kyilja, tu'ntzin tkub' tnajsin Diosjo kye!. ²⁶Qatzin qa mina xkub' kynajsi'n til jun xjal, ex nlay kub' najsin kye' tu'n Dios.^c

Jun kyxjel Parisey ti'j toklin Jesú斯
(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, kykanin juntl majl Jerusalén, ex i ok ten b'etejil tpe'n tnejil ja te na'b'l Dios. I tzaj laq'e kynejl pale kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, junx kyuk'a jni' nejinel kyxolxjal, ²⁸ex xi kyqanin te: ¿T'i'n tokiy tu'n tb'inchintejiy jni' lo, a nkub' tb'inchil? ¿Ex ankye saj q'o'nte tokli'n?

²⁹I xi ttzaq'win Jesú斯: Ex ikyx wejil'y, kxel nqani'n jun nxjelb'itza kye'y.

³⁰Xitzin tqanintz: ¿Ankye tzaj chq'o'nte qtzan Juan tu'n kyku'xxjal tu'n toj a' te jawsb'il a'? ¿Apela Dios, mo noq ayexjal?^d iKytzaq'wintzi'n!

³¹B'e'xsin b'aj ok tentz yolil kyxolile, ex kyq'ma: Qa ma txi qq'ma'n a Dios, b'e'x ktzajil tq'ma'n qe, ¿Tin qu'n mi xi kynimintza? chila!. ³²Ex qa ma txi qq'ma'n qa xjal, at qxob'il. ¿Ma nyatzin kykyaqil xjaltz q'mante qa a Juan jun yolil Tyol Dios?

³³Mix jyetil tumil kyu'n, ti' tu'n t-xi kytzaq'win. O'kx xi kyq'ma'n te: Nya b'i'n qe qu'n.

^a11:17 Is. 56:7. ^a11:17 Jer. 7:11. ^b11:23 Mt. 17:20; 1Co. 13:2. ^c11:26 Mt. 6:14-15; 18:21-35; Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 26. ^d11:30 Jn. 1:6-7.

I xi ttzaq'win Jesús: Exsin ikyx weji'y, nlay txi nq'ma'n we', alkye saj q'o'nte wokli'n tu'n tkub' nb'inchi'n tkyaqiljo lo.

Jun techil tu'n Jesús kyi'jjo manil tx'otx'

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

12 ¹Kub' tq'o'n Jesús jun techil ti'j jun ichin tajaw tx'otx': Jun ichin ok tawin tqan uv. Ok tch'lajin ti'jile, ex b'e'x jaw twa'b'in jun xkyaq'te toj te tzajb'ilte.^e Exsin xi tq'o'ntz te kymajin aq'nil, ex b'e'x xi' najchaq. ²Te' tul kanin tq'ij awal, tzaj tchq'o'n jun taq'nil qanil te' twutz awal te manb'il ttx'otx'. ³Me ayetzin manil, te' tkanin taq'nil, b'aj kylank'in, ex kukxjo aj kychq'o'ne. ⁴Toj juntl majl tzaj tchq'o'n juntaq'nil, ex ikyxjo, b'e'x ky'ixb'e twi', noqx jni' b'aj kyyiso'n, ex kukxljo, aj kychq'o'n. ⁵Tzaj tchq'o'n juntaq'nil; noqx te' tkanin, b'e'x kub' kyb'yo'n. I tzaj tchq'o'n tl txqantl. Me ikyx b'ajjo kyi'j: At ky'ixb'e, ex at b'e'x b'aj kub' kyb'yo'n. ⁶Noq jun tk'wal kyij, tu'n ttzaj tchq'o'n, a k'u'jlinxixtaq tu'n. Qu'n kub' tb'isín: Nyapela k'wel kynimin nk'wala.

⁷Atzin te' t-xi kyka'yin manil tx'otx' te' ttzajjo k'walb'aj, b'e'x i b'aj ja yolin kyxolile: Ate lu'n kyjel te tajaw tx'otx'. Tu'npetzintzjo, qb'yo'nku, tu'ntzin qkyij te tajaw.

⁸B'e'xsin tzaj kytzyu'n, exsin kub' kyb'yo'n, ex i xta'j xo'lte ttxanxi tx'otx'.

⁹¿Ti'tzila kb'ajil te tajaw tx'otx' kyi'jjo manil, toj kywutza, aj tul? ¿Nyapela b'e'x kchi k'wel tb'yo'n, ex kxel tq'o'n ttx'otx' te kymajin txqantl?¹⁰ ¿Na'mtzin tel kyniky'a te ntq'ma'n Tyol Dios?

A ab'j, a xi kyxo'n b'inchil ja, a nyakuj nti'taq tajb'in, me axipente ab'jjo ma tz'okin te tq'uqil tškyin ja, a nimxix toklin.

¹¹Atzin tb'anilxjo ma tzaj tq'o'n tAjaw Tkyaqil qe, ex ma qo jaw ka'yajx ti'j.^f

¹²Tetzi'n tkub' tyolin Jesús ikyjo, b'e'xtaq xi q'i'n toj tze kyu'n kynejil

Judiy, qu'n b'e'x el kyniky' te techil, qa kyi'jtaq nyoline. Me b'e'x kyij kytzaqpi'n, tu'n kyxob'il kye xjal.

Jun xjelb'itz te Jesús qa wen tu'n t-xi chjet k'ayb'il

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³Ayetzin kynejil Judiy i xi kychq'o'n junjun Parisey ex junjuntljo aye lipcheqetaq ti'j Herodes, tu'n kyxi' qanil jun kyxelb'itz te Jesús, noq tu'n tkub' tz'aq kyu'n ti'jjo t-xnaq'tzb'il.^g ¹⁴Te' kykanin, xi kyqanin: Ay, xnaq'tzil, noq samiy, b'i'n qe qu'n, qa nyolin te twutzxix, ex nxnaq'tzi'n noq ti'jjo tb'leyil chwinqil tu'n qxi' tuk'a qMan Dios. Ex nya noq lipcheka ti'jjo nkyq'ma'n xjal, ex mi nchi kub' tniminijy aye nim kyoklin, qu'n toj twutzja, junx kyoklinxjal kyqyaqil. Tu'npetzi'n, ¿Wenpela tu'n t-xi qchjonji'y k'ayb'il te kawil te Rom, mo minaj?

Xi kyqanin ikyjo qu'n kyky'e'taq Parisey tu'n t-xi chjet k'ayb'il, me ayetzin kyuk'a Herodes, kyajtaq. Ikytzin iltaq ti'j tu'n tkub' tz'aq Jesús kyu'n toj til kywutzjo jun ch'uq xjal lo.

Tu'npetzi'n, xi kyq'ma'n te: ¿Okpela kxel qchjo'ntza, mo minaj?¹⁵ Me tojtzqi'ntaq te Jesúsjo kyxmiletz'il ti'jjo xi kyqanin, ex xi tq'ma'n kye: N-el we niky' te ti'jjo kyaja. Kyaja tu'n nkub' tz'aqa ti'jjo nxnaq'tzb'il. Kyyek'intzi'n jun pwaq we'y, tu'n tok nka'y'i'n.

¹⁶Xi kyyek'in te, ex xi tqanin Jesús kye: ¿An qwutzb'iyiljo lo, ex an qb'i tz'ib'ink twutz?

Xi kytzaq'winxjal: Te nmaq kawil te Rom, chi chi'!

¹⁷I xi ttzaq'win Jesús: Tu'npetzi'n, kyq'o'nx kyeji'y a ntqanin nmaq kawil te Rom, ex kyq'o'nxji'y a te Dios ntqanin.

Tetzi'n kxyi ttzaq'win ikyjo, noqx i b'aj jaw ka'yaj.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j qa il ti'j tu'n qjatz anq'in juntl majl

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸Attaq jun ch'uq Sadusey nb'aj xnaq'tzintaq, qa aj tkyim jun xjal,

^e 12:1 Is. 5:1-2. ^f 12:11 Sal. 118:22-23. ^g 12:13 Mt. 12:10; Mr. 3:2; Lc. 11:54; 14:1.

minataq njaw itz'je juntl majl.^h I tzaj tk'atz Jesús, ex xi kyq'ma'n te:
¹⁹Xnaq'tzil, kyij ttz'ib'in Moisés toj Tyol Dios, qa aj tkyim jun ichin, ex qa nti' jun tk'wal kyij tuk'a t-xu'jil, il ti'j tu'n tjaw meje tuk'axjo ttziky mo titz'in qtzan tchmil, qu'n tu'ntzin aj tuljo tnejil tal, te tk'waljo qtzan tchmil tu'n toke.ⁱ ²⁰Jun maj, attaq wuq ichin kyitz'imila kyib'. Atzin kytziky knet t-xu'jil, me nti'x jun tk'wal kyij, te' tkyim.^j ²¹Atzintzjo tkab' jaw meje tuk'a t-xu'jil kyij, me ikyxljo, nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. Ex ikyxl b'ajjo ti'jjo toxin,^k ²²ex ikyx b'ajjo ky'i'jjo txqantl. Ex b'e'x kyimljo qya.

²³Atzi'n ja'lín, at jun qxjela te'y: ¿Tze'ntzila tte'n tu'n kyjaw anq'intl kyimnin? Qu'n, qa ikyjo, aj kyjaw itz'je juntl majl, ¿Ti'tzila kb'ajiltz? ¿Altzila kye k-okil te tchmiljo qya kyxoljo wuq ichin, qu'n kykyaqilx i ok meje tuk'a?

²⁴I xi ttzaq'win Jesús: Najinx ite'y a kye!. ¿Na'mxsin tel kyniky'a te Tyol Dios, ex te jni' tipin?^l ²⁵Ajzin kyb'aj jaw itz'je juntl majljo kyimnin, mikyxil te' chwinqil tze'ntku lu'n. Ayetzin ichin exqetz'i'n qya mina chi b'aj jaw meje juntl majl. Iky kchi b'aj okile' tze'nqeku angel toj kya'l.^m ²⁶Ti'jtzintzjo aj kyjatz itz'je juntl majl kyimnin, ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jinji'y Tyol Dios, a kyij ttz'ib'in Moisés, tej tyolin Dios tuk'a tojjo tqan tx'i'x, a nk'anttaq? Chi' kyjalu'n: Ayin wej'i'y tDios Abraham, te Isaac ex te Jacob. Mix tq'ma qa ayintaq wej'i'y, qala' ayin wej'i'ych.ⁿ ²⁷Ikytzi'n, ate Dios nya kyDios kyimnin, qala' kyDios itz', exla qa o chi kyim tzalu'n twutz tx'otx', qu'n toj twutz Dios, itz'qe kykyaqilx.

Tu'npetzi'n, najinx ite'y.

Alkye kawb'il nimxix toklin kyxoljo txqantl
(Mt. 22:34-40)

²⁸Te' tok tb'i'n jun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il ikyjo, tu'n toj tumil i xi ttzaq'wine Jesús, xi laq'e tk'atz ex xi tqanin: ¿Ankye' tkawb'il Dios nimxix toklin kyxoljo txqantl?

²⁹Xi ttzaq'win Jesús: An tnejiljo lu'n: Kyb'inkuxixsi'n, tyajil Israel. O'kx Diosjo junch'in, a tAjaw Tkyaqil.
³⁰Tu'npetzintzjo, k'u'jlinkxixa tuk'a tkyaqil tanmi'n ex tuk'a tkyaqil tnab'l'a ex tuk'a tkyaqil tipi'n.^k

³¹Atzin tkab'tz:
 K'u'jlink t-xjalila tze'nkux ay.^l
 Nti'x juntl tkawb'il nim toklin tze'nqe lu'n.

³²Ante xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il xi tq'ma'n: Xnaq'tzil, twutzxjo ikyjo tze'n ntzaj tq'ma'n; junch'inx te Dios, tAjaw Tkyaqil; nti' juntl.^m ³³Tu'n tok qk'u'jlin Dios tuk'a tkyaqil qanmin, tkyaqil qnab'l, ex tkyaqil qipin, ex tu'n kyok qk'u'jlin qxjalil tze'nkux awo; axixjo lu'n nim toklin tze'nqeku' oyaj ex chojb'il nchi kub' patit twi' t-altar Dios.ⁿ

³⁴Te' tok tb'i'n Jesús, te' otaq txi ttzaq'win xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il toj tumil, xi tq'ma'n te: Noq ch'intl tu'n tel te tniky' te' Tkawb'il Dios.

Tb'ajlinxi' ikyjo, mix a'l juntl el t-xob'il, tu'n t-xi tqanin juntl t-xjelb'itz te Jesús.

T-xjelb'itz Jesús kye Parisey
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵Te' nxnaq'tzintaq Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, xi tqanin jun t-xjelb'itz kye xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il: ¿Tze'ntzin tten kyq'ma'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, qa tyajil David te Crist, a Kolil, a at toklin tu'n Dios? ³⁶Ax David q'mante jun maj tu'n Xewb'aaj Xjan:

Xi tq'ma'n Dios te wAjawa:
 Qekuy toj nman q'ob'a kawil wuk'iy, ex k'wel kyi'jjo tajq'oja wu'nch.^o

³⁷Twutzx te' qa a David t-xe'chil Crist. ¿Me tze'ntzin ttentz o yolin te David ti'^p Crist, a na'mtaq titz'je, ex ok tq'o'n te tAjaw?

Tb'anilx ele t-xnaq'tzb'in toj kywutzjo jni' xjal.

Tej tyolin Jesús kyi'jjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il
(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸Nxnaq'tzintaq Jesús kye jni' xjal, ex xi tq'ma'n: Kyka'yink kyib'a, tu'n

^h 12:18 Kyb'i. 23:8. ⁱ 12:19 Deu. 25:5-10. ^j 12:26 Ex. 3:6. ^k 12:30 Deu. 6:4-5. ^l 12:31 Lv. 19:18; 1Jn. 4:21. ^m 12:32 Deu. 4:35. ⁿ 12:33 Os. 6:6. ^o 12:36 Sal. 110:1.

mina chi ok lipe'y kyi'jjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Nb'aj kub' kyyek'in kyib' te tnejinel tnam, ex nb'aj ok kyq'o'n kyxb'alín tb'anilx, manyor xquerx wen, noq tu'n kyokku ka'yin kyu'n xjal. Ex kyajxix, tu'n kyok q'olb'it wen ja'chaq nchi b'ete.³⁹ Kyajxix tu'n kyokx qe te tnejil kyojo ja te na'b'l Dios ex toj jun wa'n toj jun nintz q'ij.⁴⁰ Me nb'ajel kyelq'in kyja qya meb'eqe, a o chi kyim kychmil, ex tkyaqijo jni' at kye, ex tu'n mina tz'el kyniky'tzajil, nchi ok tennaj na'l Dios nimx tqan.

Tu'ntzin ikyjo, okx kychja'b'ilx toj q'aq.

Qq'o'nx jun oyaj tuk'a tumil

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Q'uqletaq Jesús jun maj tk'atz jun tkub'il oyaj pwaq, tokxtaq toj tnejil ja te na'b'l Dios, nka'yintaq kyi'jjo jni' xjal tze'n nb'aj kux kyq'o'ntaq kyoyaj. Ex ayetzin q'inin, nimx pwaq b'aj kux kyq'o'n.⁴² Ex kanin jun qya, a otaq kyim tchmil, yajxix wen. Kux tq'o'n kab'e tal netz' pwaq.

⁴³ I tzaj ttxko'n Jesúsjo t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; ajo tal qya lo, nim ch'intijo toyaj ma kux tq'o'n kywutzjo txqantl,⁴⁴ qu'n jotxjo xjal, a ma kux q'onte toyaj, a t-xyijlb'in; qalatzinl te' tal yaj, a ma kux tq'o'n, a attaq tajb'in te tu'n tanq'in.^p

Tej tyolin Jesús ti'j tu'n tyuch'jjo
tnejil ja te na'b'l Dios
(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

13 ¹Tetz Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x xi tq'ma'n jun t-xnaq'tzb'in te: Xnaq'tzil, ayex kye junjun tij ab'l ex junjun tij ja tb'anilqx wen.

²Xi tq'ma'n Jesús te: Tb'anilqx kye junjun tij ja nchi ok tka'yin, me twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa tkyaqilx kchi k'wel yuch'j, ex nti'x jun ab'l kiyel tib'aj juntl, aj tpon tq'ijil.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús ti' kb'ajil, aj ch'ixtaq tjinp b'aj tkyaqil
(Mt. 24:3-28; Lc. 17:22-24; 21:7-24)

³Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in twi' wutz Olivos, xinin twutzjo tnejil ja te na'b'l Dios. Te' kykanin, kub' qe Jesús, me ayetzin Pegr, Santyaw, Juan exsin Andrés, xi kyqanin kyjunalx:⁴ Jtojtzin b'a'n tb'ajjo ikyjo, ex ti'chaqtzin txqantl kb'ajil, aj ch'ixtaq tk'ul kani'n ikyo? chi chi'.

⁵I xi ttzaq'win Jesús: Kyka'yink kyib'a tu'n mix a'l kub' sb'un kye'y, 'qu'n ila'xte tzul, ex k-okil kyq'o'n kyib' tze'n ayi'n. Chichku' kyjalu'n: Ayin we' Crist, ex nimx xjal kb'aj k'wel kyu'n, tu'n kyb'aj ok lipe kyi'j. ⁷Aj tok kyb'i'n tqanil jni' q'oj n-ok tzalu'n mo tzachi'n, mina chi jaw xob'a, qu'n atzi'n jni' anetzi'n ilx ti'j tu'n tb'aj. Me na'mtaqtzin tul kanin te' q'ij, a ja' tu'n tb'aje twutz tx'otx' tkyaqilx.⁸ Ilx ti'j tu'n kyk'ul kani'n q'ij, ja' tu'n toke q'oj tu'n junjun nim tnam tuk'a junjuntl; ex tzul kyaqnajnab' ex nintz wa'yaj noq ja'chaqku tkyaqil twutz tx'otx'. Tkyaqiljo ikyjo, ikyjo tze'nku tnejil tchyo'n tk'ut'j jun qya tuk'a tal.

⁹B'a'nx chi ka'yin kyib'a, qu'n kchi b'aj xel q'o'n toj kyq'ob'jo kawil ex kchi b'ajil lank'i'n toj mu'ë ja te na'b'l Dios. Kchi b'aj pon q'i'n kywutz nmaq kawil ex kywutz much' kawil, noq tu'n npaja. Antza k'wele kychiky'b'i'n nqanila kywutz.¹⁰ Me tu'n tb'ajjo tkyaqil twutz tx'otx', il ti'j nej tu'n tb'aj yolitjo nyola te kolb'il kyexjal toj kykyaqil twutz tx'otx'.¹¹ Me mina chi jaw b'isin kye', aj kyxi q'i'n kywutzjo nmaq kawil, ex ti' tu'n txi kyq'ma'n kye, qu'n nyaqe kye' kchi yolil, qala' ikytzin ate Xewb'aj Xjan k-yolil kyi'ja.^q

¹²Kyojo q'ij anetzi'n, ite' itzikyb'aj kchi b'aj xel kyk'ayin kyitz'in kye kawil, tu'n kyb'aj kub' b'yo'n; ex ite' manb'aj kchi b'aj kxel kyk'ayin kyk'wal, ex ikyqexl k'walb'ajjo, kchi b'aj xel kyk'ayin kytata, tu'n kyb'aj kub' b'yo'n.

^p 12:44 Lc. 21:4; 2Co. 8:1-15. ^q 13:11 Mt. 10:17-20; Lc. 12:11-12.

¹³Kykyaqilxjo xjal nya nimilqe kchi b'aj okil iky'in kyu'n noqx tu'n npaja, me ankye te' mina tz'el ti'n tnimb'il wil'ja, ajxi tjapin b'aj tq'ijil, apente kkletiljo.¹⁴

¹⁴Ajtzin t-xi kyka'yinji'y ajo ichin, a k'wel tb'inchin a tixqex toj najb'il xjanix (aj tkux kyu'jinji'y lu'n, tz'elku kyniky'a te).¹⁵ Ajtzin tok kyka'yin xjaljo tkyaqiljo lo, aye' ite' toj tx'otx' te Judey, b'e'x kchi xel oq toj k'ul. ¹⁶Ex atzin xjal, a tokxtaq twi'ja, nlay taq' amb'il tu'n tku'tz q'ilte jun ti' te tuja. ¹⁷Ex ikyxljo, a tzmataq n-aq'nin toj ttx'otx', mi taq' amb'il tu'n tul q'ilkye t-xb'alim tja. ¹⁸i Ayexjo tal qya, aye' ch'ixtaq kykub' tz'aq, ex aye' tzmataq nb'aj mi'xin kyal! ¹⁹Chi na'n Diosa, noqit nya toj jb'alilku, mo tojku jun q'ij te ajlab'l kub' tz'aqe ikyojo. ²⁰Qu'n nimkux jun kyixk'oj kky'elix kyu'n, a b'ajxi kyla'y tuk'axjo tzajlin xkye twutz tx'otx', ex mixla kqla'b'il juntl majl, aj tjapin b'aj tkyaqil.²¹ Qu'n noqit mi tz'ajtz tajsin Dios kyi'ijo q'lij anetzi'n, mixitla a'l x jun aku kyij anq'in. Me ok ajitz tajsin Dios noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j kyi'ijo o chi jaw tsk'o'n. ²²Qa at jun saj q'ma'nte kye'y kyojjo q'ij anetzi'n: Lu Crist lo, mo qa lu' at tzachi'n, qa chi', mi txi kynimi'n. ²³Qu'n chi ul sb'ul k-okil kyq'o'n kyib' te Crist, mo te jun xjal tze'nku jun yolil Tyol Dios ojtxe. Ex okpe k'wel kyb'inchin nim techil kyipin, noq tu'n kysb'etkuxjal kyu'n. Ex okpela k-okil kyniky'in tu'n kykub'jo sk'o'nqe tu'n Dios, me nlay chi kub!. ²⁴Kyka'yink kyib'a. Tu'npetzi'n, ma txi nq'ma'n kye'y na'mtaq tu'n tul kanin ikyojo.

A tulil Jesucrist juntl majl

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴Noqx aj kyb'aj iky'jo q'ij te yajbl'il, k-okil qlolqex twutz q'ij, ex mi k'antl yaye. ²⁵Ex jni' q'e' che'w kchi k'welitz tz'aq twutz tx'otx'.²⁶ Ex tkyaqiljo jni' at twutz kya'j okx kchi lu'lilx.²⁷

²⁶Exsin kchin xel kyka'yintza, aj ntzaja toj muj twutz kya'j tuk'a tkyaqil wipi'n ex jni' nqoptz'ajiyila, ayi'n a Tk'wal Ichin.²⁸ Ajtzin nk'ula twutz tx'otx', kchi tzajil nsma'n n-angela, tu'n kyok chmetjo jni' sk'o'nqe wu'n toj tkyaqil twutz tx'otx'!

²⁸Kyka'yinkji'y techil ti'j tqan iw: Aj ttzaj xulin tal tq'ob', ex aj tzaj poq'le t-xaq, antza k-elile kyniky'a te, qa ch'ix tul kanin q'ijil. ²⁹Ikyxsintzjo, aj tok kyka'yin tkyaqiljo lu'n, tz'elku kyniky'a te, qa ch'ix tpon tq'ijil tu'n wula juntl majl. ³⁰Twutzzix kxel nq'ma'n kye'y, a na'mxtaq kyb'aj kyimxjal, a ite' tojjo tq'ijil ja'lin, aj t-xi xkyejo jni' lu'n. ³¹A kya'j ex tx'otx' ok kchi b'ajil, me mex we' nyol nlayx chi kyij xkye', tu'n mi chi jadin b'aje.

³²Me alkye q'ij ex alkye or chin ula, mix a'l te' b'ilte, mixpe aye angel toj kya'j, mixpe ayinkuy, a K'walb'aj te Dios; qala' o'kx te nMan b'ilte.³³ Tu'npetzi'n kyimil kywatla toj kynimb'ila, ex kyka'yink kyib'a, qu'n nya b'i'n kyu'n jtoj b'a'n nmeltz'aja.

³⁴Ikyx te lu'n tze'nku jun ichin kya'j t-xi toj jun tb'e toj junxil tnam najchaq.³⁵ Kyel kyq'ma'n kye taq'nil tu'n tok kyka'yin tja; ex kyel tq'o'n taq'lin junjun, kyel tq'ma'n te xq'uqil tja, tu'n telsin twatl, ex tu'n tok tka'yin tkyaqil. ³⁶Ikyqexsin kyeji'y b'ant-x kyte'n, ex b'a'nx chi ka'yin kyib'a, qu'n nya b'i'n kyu'n jtoj b'a'n wula, qa noq aj qok yupj, mo niky'jin aq'wilj, mo aj toq' eky', mo nqo el sqixkuj. Tu'npetzintzjo, ilx ti'j tu'n tkub' kyb'inchin kytic'n, qu'n nti' nqanila aj wula. ³⁷¿Yajtzin qa nchin ulkuy, ex nya b'inchin kytic'n?

^{13:13} Mt. 10:22. ^{13:14} Dan. 9:27; 11:31; 12:11. ^{13:16} Lc. 17:31. ^{13:19} Dan. 12:1; Tchi. 16:17-21. ^{13:25} Is. 13:9-10; Ez. 32:7-8; Jl. 2:31. ^{13:25} Tchi. 6:12-13. ^{13:26} Dan. 7:13; Tchi. 1:7. ^{13:32} Mt. 24:36; Kyb'i. 1:7. ^{13:34} Lc. 12:35-40.

Tej kykyij Judiy toj wen tu'n tkub'

kyb'yo'n Jesús

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

14 ¹Attxaql kab'e q'ij, tu'n tkub'
iky'sit nintz q'ij te Xjan Q'ij, a ja'
nchi wa'nxjal pan, a nti' tx'amsb'ilte.^a
Ayetzin kynejil pale aj Judiy exqetz'i'n
xnaq'tzil te' jni' kawb'il nkyjyo'nataq jun
txtolil toj ewajil, tu'n ttzyet Jesús, ex
tu'n tkub' kyb'yo'n. ²B'aj kub' kyyolin
kyxolilex: Mina kub' qb'inchin toj nintz
q'ij te Wa'j Pan, qu'n tu'n mina b'aj jaw
tiljexjal q'il'.

Tej tjax tqo'n jun qya jupsb'il toj twi'
Jesús

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³Attaq Jesús tojjo kojb'il Betania, ex
kanin tja jun xjal, Simun tb'i. Atzin
Simun otaq tz'e'l we' te jun yab'il tze'nku
tx'a'l, lepra tb'i. Antza, tzaj laq'e jun
qya q'lnataq jun tal ḥunk tu'n, b'inchin
tu'n jun wiq ab'l tb'anilx wen, ex nojnin
tuk'a jun wiq jupsb'il manyor wi'yil wen,
nardo tb'i. ^bTe' tkanin, ex jaw tjoo'n
ḥunk, exsin jax tqo'n jupsb'il toj twi'
Jesús.

⁴Atzaj te' tok kyka'yin junjun xjal
ikyjo, b'e'x b'aj tzaj kyq'oj ti'jjo qya,
exsin ok ten yolb'il tl'ij: ^cTi'tzila qe
ma kub' tyajin qya q'anb'il anetz'i'n?
^dNoqxitzin noq ch'in twi'? Qala'
noqxpetaq ma txi tk'ayin tu'n jwe'lajaj k'al'
pwaq ex atzintla! pwaq xi oyit kye yaj.

^eXi tq'ma'n Jesús kye: iTenkuj! iTin
qe n-ok kyili'n! Atzin ma tb'inchin wi'ja,
tb'anilx wen. ^fQu'n b'ape' kye yaj kukx
kye' kytenku kyxola, b'a'n kyxi kymoju'n
alkye q'ij kyaja, qalatzin we' nya axsi
chin k'wel teniy kyxola. ^gAtzi'n ma
kub' tb'inch'i'n qya wi'ja, tb'anilx, qu'n
na'mxtaq nkyima te s-ok tq'o'n q'anb'il
wi'ja, a tze'n n-ok kyi'j kyimmin tze'n
chi kux muqet. ^hTwutzxix kxel no'ma'n
kye'y, ja'chaqx kub'e' yolite nyola twutz
tx'otx', ex k'wel yolitjo a ma b'ant tu'n
qya wi'ja, ex k'wel na'yit.

^a14:1 Ex. 12:1-27. ^b14:3 Lc. 7:36-38. ^c14:5 Jwe'lajaj k'al, 300 n-ele. ^d14:7 Deu. 15:11. ^e14:17 Ex. 12:1-28.

Tej tkyij b'ant ti'j tu'n Judas, tu'n t-xi

k'ayit Jesús

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰Kyxoljo kab'lajaj t-xnaq'tzb'in Jesús,
o'kx jun aj meltz'aj ti'j, a Judas Iscariot
tb'i. Xi! Judas lol kye' kynejil kypale
aj Judiy, tu'ntzin t-xi tq'o'n Jesús toj
kyq'ob!. ¹¹Te' kyb'inte kynejil pale ikyjo,
ox chi tzalajx wen, exsin b'e'x xi kysuqin
pwaq te Judas. B'e'xsin okku tentz jyol
txtolil, tze'n tten tu'n tel jyet Jesús tu'n,
tu'ntzin t-xi tq'o'n kye pale.

Tej tkub' tky'sin Jesús tnejil Xjan Wab'j

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn.

13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹²Tojjo nintz q'ij te Wa'j Pan, ilxtaq ti'j
nchi wa'n aj Judiy pan, a nya tx'amsin,
ex nkub' kyb'yo'n jun tal tal rit. Tojtzin
tnejil q'ij, xi kyqanin t-xnaq'tzb'in Jesús
te: ⁱJa'tzin tajiy tu'n qxi'y b'inchilte
wab'j te iky'sb'il Wa'j Pan?

¹³B'e'xsin i xi ttxko'n kab'e t-xnaq'tzb'in,
ex xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y toj tnam. Ex
aj kylontiy jun ichin iqin jun ḥoq' a' tu'n,
b'e'x k'a' chi ok lipey ti'j, ex tojjo ja, ja'
k-okixe, ^jaxsa k'a' chi okxiy, exsin k'a'
txi kyqani'n te tajaw ja, ^kAnkye ja, ja'
kchin walij kyuk'a nxnaq'tzb'i'n? chitzin
xnaq'tziljo. ^lKtzajil tyek'in jun ja kye'y,
cheb'ex b'inchin wen tib'ajxi junatl. K'a'
kub' kyb'inchinji'y qwa antza.

¹⁶B'e'xsin i xi'kuxjo t-xnaq'tzb'in. Te'
kykanin toj tnam, ikyx b'ajjo tze'nku b'aj
tq'ma'n Jesús kye. Kyij kyb'inchin wab'j,
exsin i xi' junatl majl ja' ite'yetaq Jesús.

¹⁷Tetzinj qok yupj, xi' Jesús kyuk'a kab'lajaj
t-xnaq'tzb'in ja' otaq b'ante wab'j. ¹⁸Tej
kykanin, b'e'x i ok ten wa'l. Me nchi b'aj
wa'ntaq, te' t-xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix
kxel nq'ma'n kye'y, at jun kye', a lu' nwa'n
wuk'iy k-okil meltz'aj wi'ja, ex kchin xel
tk'ayi'n. ¹⁹Tej kyb'lin te' ikyjo, b'e'x i jaw
b'isin kykyaqilx, exsin junjunku ok ten
qanilte te: ^lMe qa ayi'n? chi chi' junjun.

²⁰I xi ttzaq'win: Jun kye', a lu' nwa'n junx
wuk'iy. ²¹Ayi'n Tk'wal Ichin, ok kb'ajilx

wi'ja tze'n ntq'ma'n Tyol Dios, tu'n nxi k'ayi'n,^f me atzi'n kxel k'ayin we', wenxpetla noqit mina s-ul itz'lje twutz tx'otx'.

²²Nchi b'aj wa'ntaq, te' tjaw ttzyu'n Jesúus jun pan, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j, exsin xi tsipin kye t-xnaq'tzb'in, me nej xi tq'ma'n: Kywanxij'y pan lu'n, qu'n atzi'n nxmiliij'y.

²³Te' tb'ajxi wa'n, jaw ti'n jun tk'wel vin, xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j, ex xi tsipin kye, tu'n t-xi kyk'wa'n, ²⁴ex xi tq'ma'n kye: Atzi'n vin kxel nq'o'n kye'y tu'n t-xi kyk'wa'n, atzi'n nchky'elji'y, a ak'aj tumil, a b'antnin ti'j tu'n Dios, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a.^g ²⁵Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, mi chin k'wantla ti'jjo k'wab'j lu'n, tzmaxi'aj qk'wan junx kyuk'iy tzma toj Tkawb'il nMa'n toj kya'.^h

Tej t-xi tq'ma'n Jesúus, qa tu'n tkub' tewintaq Pegr

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶I b'aj b'itzin jun b'itz nej kyuk'a t-xnaq'tzb'in, exsin i xi' twi' wutz Olivos.

²⁷Te' kykanin antza, xi tq'ma'n Jesúus kye: Kykyaqilxa k-elil kyi'n tq'uqb'il kyk'u'ja wi'ja, qu'n ikytzin ntq'ma'n Tyol Dios toj Tu'jil:

K'wel nb'yoni'jy kyik'lел, ex ayetzin rit kchi b'ajelil tilj, chi'.ⁱ

²⁸Me ajtzin njaw itz'ji'y juntl majl, nej chin pon kani'n kywtza toj Galiley.^j

²⁹Me ante Pegr xi ttzaq'win: Ex qa kykyaqilx s-el kyi'n tq'uqb'il kyk'u'j ti'ja, me mina we', chi Pegrjo.

³⁰Xi tq'ma'n Jesúus te Pegr: Twutzxix kxel nq'ma'n te'y, tojxjo qnoky'in lo, a na'mtaqx toq' tman eky', otaq chin kub' tewi'n oxe maj kywutzxjal, ex kxel tq'ma'n kye qa nya ojtzqi'nq'i'n tu'nch.

³¹Me mina, chi Pegr. Ex qa ma chin kyima tuk'iy, me nlay kub' wewi'n, chi'.

Ex ikyxljo, kyq'ma'n txqantl t-xnaq'tzb'in.

Tej t-xi' Jesúus na'l Dios toj Getsemaní
(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³²B'e'x xi' Jesúus kyuk'a t-xnaq'tzb'in tojjo najb'il Getsemaní. Te' kykanin

antzta, xi tq'ma'n kye: Ku kykyij qe'y tzalu'n. Ma chin we' na'l Dios. ³³Me i xi tk'le'n oxe tuk'a; a Pegr, Santyaw exsin Juan. Tzajx txqan b'is toj tanmin, ³⁴ex xi tq'ma'n kye: Ma tzajx jun tij b'is toj wanmi'n, nya tzaj chin kyimila, chi!. Ku kykyija tzalu'n, me noq tzaj kywatla.

³⁵El laq'e ch'intl kyk'atz, kub' mutxex twutz tx'otx', ex xi tqanin te Dios noqit tze'n tten mina tziky'xi kyixk'oj tu'n.

³⁶Chi' kyjalu'n toj tna'l Dios: Ay nMan, tkyaqilx te nb'ant tu'n. Chin tkломila te' tkyaqil jni' kky'eliz wu'n. Me waja tu'n tkub' tb'inchinjiy a taja wi'ja, ex nya we' waj. ³⁷B'e'x meltz'aj kyk'atz oxe t-xnaq'tzb'in. Atzaj te' tul kyk'atz, xi tq'ma'n te Pegr: Simun, ¿Ma tzuntzin nktan? ¿Ma mixsin s-el jun orjo twatla?

³⁸Kyimil kywatla, ex kux chi b'aj na'n Diosa, tu'n mina chi kub' tz'aqa toj tq'ob' tajaw il, qu'n kyaja tu'n tkub' kyb'inchinjiy a taj Dios, me alkyetz kuj n-ele te kye'y tu'n tb'ant.

³⁹Xi' juntl majl na'l Dios, ex ikyxl tna'l Diosijo kub' tq'ma'n. ⁴⁰Te' tmeltz'aj juntl majl kyk'atzjo t-xnaq'tzb'in, ex ikyxljo, nchi ktantaql te' kyel knetl tu'n. Ex mix tene tumil kyyol te, qu'n mix kypa'yix watl. ⁴¹Xi' juntl majl te tox majin, ex te' tmeltz'aj juntl majl, ex ikyxljo, nchi b'aj ktantaql. Xi tq'ma'n kye: ¿Ma tzunxin nchi kta'n, ex nchi ajla'n? iKukxjo ja'lin! Ma pon or tu'n nxi q'o'n toj kyq'ob' aj il, ayl'i'n, a Tk'wal Ichin. ⁴²iKux chi jaw we'ksa! iQoqe! iQu'n lu' tzul a kxel k'ayin we'y!

Tej tkux q'o'n Jesúus toj tze
(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³Tzmataq nyolin Jesúus, te' tul Judas, a jun t-xnaq'tzb'in. Ex lipcheqeektaq txqan xjal ti'j, q'imile jni' kykxb'il, a at kyste te b'i'yb'il, ex jni' kytze te kyb'ujb'il. Aye xjal lu'n otaq chi tzaj kychq'o'n kynejil pale, exqetzli'n xnaq'tzil ti'jjo ojtxe kawb'il, ex kyu'n nejinel kyxol aj Judiy. ⁴⁴Otaq b'aj tq'ma'n Judas kye, tze'n ttroxolil tu'n

^f14:21 Sal. 41:9; 55:20-21. ^g14:24 Ex. 24:8; Jer. 31:31-34. ^h14:25 Lc. 14:15; 22:16-18; Tchi. 19:9.
ⁱ14:27 Zac. 13:7. ^j14:28 Mt. 28:16.

tel tniky'tzajil: Ankye k-okil nma'tzin, atzintzjo. B'e'x k'a' tz'ok kytzyu'n, tu'n t-xi kyi'n, ex tu'n tkux jpet toj tze.

⁴⁵Te' tkanin Judas tk'atz Jesús, ex xi tq'ma'n te: iXnaq'tzil! Ex el tma'tzin. ⁴⁶Noqxsin ite'kl xjaltz tzuyalte, tu'n tkux kya'o'n toj tze. ⁴⁷Me attaq jun xjal, te' tok tka'yin txi q'i'n Jesús, b'e'x jatz ti'nu tkxb'il tu'n tel tjaspin t̄kyin jun taq'niljo tnejilxix kypale aj Judiy.

⁴⁸Xi tq'ma'n Jesús kye jni' xjal: ¿Tiqu'n ma chi ula tzalu'n kyuk'a jni' kykxb'il ex jni' kytze'y wi'ja nyakuj ileq'qi'n toj kywutza? ⁴⁹¿Tze'n tten tzma ja'lín xin ok kytzyu'n, ex qa kukx nchin xnaq'tzini'y tojjo tnejil ja te na'b'l Dios kyxola?^k Me nya tiqu'nil, qu'n ikytzin tu'n tb'ajxjo tze'nku ntq'ma'n Tyol Dios wi'ja.

⁵⁰Te tok kyka'yin t-xnaq'tzb'in te' ttzyet, b'e'x i b'aj kub' toj b'e, exsin kyij kytzaqpi'ntz tjunalx. ⁵¹Me at jun q'a ok lipe ti'j Jesús, noq jun iqib'il toktaq te ttxo'w. Ex ikyxjo, ex ajin tzyet kyu'n xjal, ⁵²me b'e'x kyij ttzaqpi'n iqib'il, ex kub' toj b'e xb'i'q.

Tej tpon Jesús kywutz nmaq kawil

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³Pon q'i'n Jesús twutzjo kynejilxix pale. Ex b'aj pon chmetjo txqantl kynejil kypale aj Judiy, jni' nmaq xjal exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. ⁵⁴Najchaq lipchexitaq Pegr ti'j Jesús. Atzaj te' tkanin tpe'n tja tnejilxix pale, axsa kyja qeye xq'nel q'aq' kyxoljo xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios.

⁵⁵Ayetzi'n kynejil pale exqetzi'n kawil, tzunx nkyjyo'ntaq til Jesús tze'n tten tu'n tb'aj, me mix ja njyetetaq tumil kyu'n. ⁵⁶At junjun noq ti'chaqku b'aj ja b'ant tu'n ti'j, me aye' txqantl, mina nkytziyintaq. ⁵⁷At junjun b'aj jaw kytix'ipin te' tyol Jesús, ex kyu'ma: ⁵⁸O qb'intexi qe' ntq'ma'n kyjalu'n: K'wel nyuch'inji'y tnejil ja te na'b'l Dios, a kyb'inchb'in ichin, exsin toj oxe q'ij

kb'antile juntl wu'n, me nya kyb'inchb'in in ichin.^l ⁵⁹Me mix tu'n ikyjo, mix ja nchi kyijetaq toj wen ti'jjo kyyol. ⁶⁰Atzin kynejilxix pale jaw we' kyxoljo jni' xjal, ex xi tqanin te Jesús: ¿Nti'xsin ch'in tzaj ttzaq'wi'n? ¿Ti'xsin kyq'ma'n xjal ti'ja?

⁶¹Me mix xi ttzaq'wine Jesús; noq b'ant mutxe. Xi tqaninxix juntl majlo kynejilxix pale te: ¿Atzinjiy Crist, a Klol kye' aj Judiy, a tk'wal Dios ky'iwlinxix tb'i?

⁶²Xi ttzaq'win Jesús: iAy'i! Ex oktzin kchim kyla'b'ila ayi'n Tk'wal Ichin, aj wok qe'y ttxlaj Dios, a nimxix tipin, toj tman q'ob!, ex ikyxjo aj ntzaja toj muj, aj nmeltz'aja juntl majl twutz tx'otx!^m

⁶³Te' tq'mante ikyjo, noqx el kyimjo kynejilxix pale, ex b'e'x xi lipin laqil kye t-xb'alim tu'n tq'oj, ex tq'ma: ¿Ti' qe txqantl tstiyil qe? ⁶⁴Ma kyb'inteji'y xo'j yol tu'n ti'j Dios. ¿Tze'n kye' toj kywutz?

Kykyaqilx b'aj q'mante qa axtaq at tpaj, ex qa toj tiltaq tu'n tkub' b'yet.ⁿ ⁶⁵B'e'xsin i b'aj ok ten tzub'il ti'j, b'aj ok kymaqsi'n twutz, ex b'aj ok kytz'ajchin, exsin xi kyq'ma'n te: Qa ajiy tk'wal Dios, kanintzi'n ti'j alkye s-ok tz'ajchin te'y, chi chi'. Ex ikyqexjo xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios b'aj okx kytz'ajchin toj twutz.

Tej tkub' tewin Pegr, qa tojtzqi'ntaq

Jesús

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁶Attaq Pegr twi' pe'n, tjaq' ja, te' tpon laqe jun txin tk'atz, taq'nilxjo tnejilxix pale. ⁶⁷Nxq'nentaq Pegr ti'j q'aq', te' twile tu'n. Ok kyimxix ti'j Pegr, exsin xi tq'ma'n te: iEx ikyx tejiy ajintaq te nb'et tuk'a Jesús aj Nazaret! chi'!

⁶⁸Me b'e'x kub' tewin, ex xi tq'ma: Nya wojtzqi'n we' Jesús, ex nti' b'i'n wu'n ti' qij'il nyoliniyach. Ex b'e'x etz pe'n, ex n-oq'ku tman eky'!

⁶⁹Ok kyim jun majlo txin ti'j Pegr, ex xi tq'ma'n kye txqantl xjal: iAx juntl te' lo! chi'.

⁷⁰Mina, chi Pegr, ex kub' tewin juntl majl.

^k14:49 Lc. 19:47; 21:37. ^l14:58 Mt. 26:61; 27:40; Jn. 2:19. ^m14:62 Dan. 7:13; Mt. 24:30; Mr. 13:26; Tchi. 1:7. ⁿ14:64 Lv. 24:15-16.

Ikyxjo, te' t-xi kyz'ma'n txqantl xjal juntl majl te: Ajin te' tuk'a Jesús, qu'n aj Galiley te, chi chi'.

⁷¹Xi tq'ma'n Pegr kye: iTwutzx Dios kxel nq'ma'n kye'y! iNya wojtzqi'n weji'y ichin, a nchi yoli'n ti'!

⁷²Te' t-xi tq'ma'n Pegrjo ikyjo, njawku oq' tman eky' te tkab' majin. B'e'x ok ten oq'il, qu'n b'e'x ul julk'aj tyol Jesús toj tk'u'j, tej t-xi tq'ma'n: Na'mtaq toq' eky' te tkab' majin, aj nkub' tewi'n oxe maj.^o

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Pilat

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-

5; Jn. 18:28-38)

15 ¹Attaj te' qsqix, b'aj ok kychmo'n kynejil pale kyib' kykyaqilx kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, kyuk'a jni' nmaq xjal ex kyuk'a jni' nmaq kawil. Xi kyjtz'o'n Jesús wen, ex xi q'i'n twutz Pilat.

²Te' tkanin, xi tqanin Pilat te:
¿Atzinjin y nmaq kawil kye Judiy?

Axa ma q'mante, chi Jesús.

³Ayetzin kynejil pale nimx ja b'ant
kyu'n ti'j Jesús twutz Pilat.

⁴Xi tqanin juntl majl Pilat te: ¿Nti'xsin ch'in ntq'ma'n? iB'inqexsin jni'xsin nkyq'ma'n ti'ja!

⁵Noq jaw ka'ylaj Pilat, tu'n mix xi ttzaq'wine Jesús.

Tej t-xi tq'ma'n Pilat, tu'n tkub' b'yet

Jesús

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-

25; Jn. 18:38-19:16)

⁶Me ante Pilat, a aj kawil, aj tiky'
junjun Xjan Q'iij, kukx nxi ttzaqpi'ntaq
jun xjal, a tku'xtaq toj tze. Me nejtaq
nxi tqanin alkye kyajxjal tu'n t-xi
tzaqpet. ⁷Attaqtzin jun ichin, Barrabás
tb'i, tku'xtaq toj tze, kyuk'a jte'l tuk'a,
kyb'iyb'in toj jun q'oq b'aj kyi'j kawil te
Rom. ⁸I b'aj xitzin tiljo jni' xjal q'malte
te Pilat, ex i ok ten q'malte te, tu'n tjatz
ttzaqpi'n jun xjal tze'nkuxtaqjo ntene
kyu'n.

⁹I xi ttzaq'win Pilat: ¿Kyajtzi'n tu'n
t-xi ntzaqpinji'y Jesús, a nmaq kawil

kye Judiy? ¹⁰Qu'n el tniky' te qa noqtaq
tu'n tlo'chj kyk'ul'jo kynejil pale otaq
txi kyine. ¹¹I b'aj ok ten kynejil pale
q'malte kye jni' xjal, tu'n t-xi kyqanin te
Pilat, tu'n t-xi tzaqpet Barrabás.

¹²Xitzin tqanin Pilat kye: ¿Titzin
kyajtza tu'n tok nb'inchi'n ti'jo ichin
lu'n, a tok tb'i kyu'n te nmaq kawil kye
Judy?

¹³Jotqex i b'aj jaw ñch'hin: iPejk'inka
twutz cruz tu'n tkyim! chi chi'.

¹⁴Xi tqanin juntl majl Pilat: ¿Tinqu'n?
¿Ti'ksi'n nya wen ma tb'inche? chi'.

Xi kytzaq'win juntl majl kujxix wen.
iPejk'inka twutz cruz tu'n tkyim!

¹⁵Tky'e'taq Pilat tu'n ttzaj kyq'oj xjal
tuk'a. Tu'npetzi'n, b'e'x xi ttzaqpi'n
Barrabás, ex b'e'x xi tq'o'n Jesús kye
xq'uqil te aj Rom, tu'n tok kypejk'in
twutz cruz tu'n tkyim.

¹⁶Xi kyi'n xq'uqil te aj Rom twi' tpe'n
kawb'il, ex b'aj ok kychmo'n jni' kyb'aj.

¹⁷Ok kyq'o'n jun xb'alín ti'j, kyaq ka'yin,
tze'n t-xb'alín jun kawil, noq tu'n tok
kyxmayinku. B'aj kub' kyxpaxt'x'i'n
tqan tx'i'x, ex ok kymujb'in ttxa'n. Jax
kyq'o'n toj twi' nyakuj jun toj twi' nmaq
kawil, ¹⁸exsin i b'aj ok tentz ñch'hil ti'j:
Nimxit tb'l'i'y, ay nmaq kawil kye aj Judiy,
chi chi'.

¹⁹I b'aj ok ten jemil toj twi' Jesús
tuk'a tze, b'aj ok kytzub'in ti'j, ex b'aj
kub' meje twutz, nyakutlaj nchi k'ulenaj
twutz. ²⁰Kyb'ajlinxi xmayin ti'j, el kyi'n
xb'alín, a ok kyq'o'n, exsin ok kyq'o'n a
t-xb'alín toktaq, exsin etz kyi'n tpe'n ja
te kawb'il, a ja' tu'n tok kypejk'in twutz
cruz.

Tej tjaw pejk'it Jesús twutz cruz

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-

43; Jn. 19:17-27)

²¹Attaq jun ichin aj Cirene, Simun tb'i,
ttata Lejantr ex Ruf,^p n-iky'kutaq antza
tzajin toj tb'e. Te' tok kyk'ul'b'in, ok
kyq'o'n il ti'j tu'n t-xi tiqin tcruz Jesús.

²²Pon kyin toj jun najb'il Gólgota tb'i,
atzin tz'elpine b'ib'aj ikyjo: Ja ta' tb'aqil

^o 14:72 Mr. 14:30. ^p 15:21 Ro. 16:13.

twi' kyimnin.²³ Xi kyq'o'n vin sma'nx tuk'a ta'l mir te, tu'n mina tna'yeku kyixk'ojo. Me mix xi tk'wa'ne.²⁴ B'e'xsin jaw kypejk'i'n xq'uqil te Rom twutz cruz, ex b'aj kub' kypa'n t-xb'alín Jesús kywutz. Me nej, i b'aj saqchan ti'j alkyetaq tu'n tkanb'inte, tu'n t-xi ti'n.²⁵ B'e'ljaq or te qlixje te' tjaw kyq'o'n Jesús twutz cruz.²⁶ Ok kypejk'in jun tz'lán tib'ajxi twi', me nej ok kytz'ib'in twutz kyjalu'n: Ate Jesúsjo, a Nmaq Kawil kye aj Judiy.

²⁷ Junx tuk'a Jesús jaw kyq'o'n kab'e ileq' twutz cruz, jun toj tman q'ob' ex juntl toj tñayaj.²⁸ Ikytzin japing b'ajjo Tyol Dios ti'j Jesús, a ntq'ma!: Ok q'o'n tze'nku jun ileq'!²⁹

²⁹ Ex jni'qe xjal nchi b'aj iky'xtaq antza, noqx nchi b'aj yasintaq ti'j, ex noqx nja kyyekin ti'j kywi' te kyxmayb'il ti'j,^s ex kyq'ma: iNyakutzin atejiy nq'mante tu'n tjaw tyuch'i'n tnejil ja te na'b'l Dios, exsin tu'n tb'ant juntl tu'n toj oxe q'ij!^t ³⁰Klomiltzin tib'a ja'lin, ex q'inkutz tib'a twutz cruz, chi chi'!

³¹ Ikyx nb'aj kyq'ma'ntaqjo jni' kynejil pale exqetzil'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Nb'aj kub' kyq'ma'ntaq kyxolile: ¿Tze'n tten nb'aj klettaq junjuntl xjal tu'n, me antetz, mi nb'ant tklonte tib'? chi chil.³² In tku'tz twutz cruz ja'lin, tu'n tok qka'yin, ex tu'n t-xi qnimin, qa twutzxix q a Crist, a Kolil ex nmaq kawil te aj Israel.

Ex ikyqexljo yo'lqekstaq tuk'a twutz cruz, noqx nchi yasin, ex noqx nchi b'aj xmayintaq ti'j.

Tej tel kyim Jesús

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Te' tok kab'laj q'ij, ex tzmaxi toj oxe or te qale, b'e'x ok yupj twutz tx'otx'.³⁴ Ax orjo jaw xch'in Jesús kujxix wen, ex tq'ma: *Eloi, Eloi, lama sabactani.* Atzin tz'elpine ikyjo: iNMan Dios! iNMan Dios! ³⁵ Ti'xsin qu'n ma chin kyij ttazaqp'i'n?"

³⁵ At junjun b'aj b'inte, kyxolxjo ite'xtaq axsa ex b'aj kyq'ma: Kyb'inxsi'n, lu' nq'olb'in ti'j Elías, a yolil Tyol Dios.^v

³⁶ Ex jun paqx el rinin jun jyolte ch'in b'u'ë. Kux tmulin toj vin tx'am, ex ok tk'lo'n ti'j twi' jun ptz'an, tu'n t-xi tk'wa'n Jesús.^w B'aj xi kyq'ma'n xjal te: iAx tenkuj! Jekytzin tzul Elías q'ilte, tu'n tku'tz twutz tcruz.

³⁷ Jaw xch'in Jesús kujxix, ex b'e'x el kyim.³⁸ Atzin xb'alín tokxtaq tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x kub' laqj te kab'e; tzaj xkye ti'jjo ttxa'n jawl, tu'n tk'ul kanin ti'jjo juntl ttxa'n twutz tx'otx'!

³⁹ Atzin kynejineljo xq'uqil te Rom, wa'ltaq twutz Jesús, te' tok tka'yin otaq tz'el kyim, tq'ma kyjalu'n: Twutzx tetz Tk'wal Diostaq te' ichin lo.

⁴⁰ Najchaq nchi b'aj ka'yintztaq junjun qya; kyxol atetaq Mariy, aj Xle'n, ex Salomé, exsin Mariy, tnana jun Santyaw kyitz'in kyib' tuk'a Jse.⁴¹ Ayetzi'n qya, aye' i b'aj b'et tuk'a Jesús te' nb'ettaq toj Galiley,^x ex i mojin tuk'a, me nya o'lkqexjo, ex ite'xtaq txqantl nche'xtaq tuk'a Jerusalén.

Tej tkux muqu'n Jesús

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Atzaj te' qok yupj tojjo q'ij anetzi'n, jotxtaq xjal tu'n tb'anttaq kyten te junxil q'ij, a q'ij te ajlab'l, a ja' mix a'ltaq tu'n taq'nin.⁴³ Ante Jse aj Arimatey, jun xjal nimxixtaq toklin kyxol kawil ex nyo'ntaq ti'jjo Tkawb'il Dios, el ti'n tchewil ti'j, exsin xi' tuk'a Pilat, a kawil, qanil te' t-xmamil Jesús, tu'n tel ti'n twutz cruz, ex tu'n t-xi muqb'aj toj jul.⁴⁴ Te' tb'inte Pilat qa otaq kyim Jesús, b'e'x jaw ka'yraj, exsin xi ttxko'n kynejiljo kawil xq'uqil, tu'n t-xi tqanin te qa otaq kyim.⁴⁵ Te' tb'aj tq'ma'n tkyaqil te Pilat, b'e'xsin xi ttziyin te Jse, tu'n tel ti'n, ex tu'n tokx tmuqu'n.⁴⁶ Tzaj tlaq'o'n Jse jun iqbl'il tb'anilx wen, kutz ti'n t-xmamil Jesús twutz cruz, b'aj tptzo'n wen tojjo iqbl'il, exsin okx tq'o'n toj jun jul, kyij tju'ni tuk'a jun ma tij ab'j.⁴⁷ Ayetzin Mariy, aj Xle'n, exsin Mariy, tnana Jse, nchi ka'yintaq ja' okxi muqu'n.y

^q 15:24 Sal. 22:18. ^r 15:28 Is. 53:12; Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 28. ^s 15:29 Sal. 22:7; 109:25. ^t 15:29 Mr. 14:58; Jn. 2:19. ^u 15:34 Sal. 22:1. ^v 15:35 2Re. 2:1-12; Mal. 4:5-6. ^w 15:36 Sal. 69:21. ^x 15:41 Lc. 8:1-3. ^y 15:47 Mt. 27:55-56.

Tej tjaw anq'intl Jesús juntl majl
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

16 ¹Tb'ajlinxi' q'ij te ajlab'l, i xi'
Mariy, aj Xle'n, exsin Mariy, a
tnana Sanyaw tuk'ax Salomé, laq'ol
q'anb'il te jupsb'il te' t-xmilil Jesús,
tze'ntaqjo nchi tene kyimnin kyu'n, tu'n
mi chi tzuwixe.

²Qlixje wen, te' kyxi', jun tnejil q'ij
te seman, ja' okx muqet Jesús noqxix
njawilku q'ij, ³ex ch'ixtaq kypon ttzi jul,
te' kyja yolin: ¿Atzila kye k-elil q'inte
ab'l ttzi jul? chi chi'.

⁴Me te kypon ttzi jul, nyataqltza
tkub'e a ma tij ab'l ttzi jul, ja' okxi, qala'
najchaqtaql ta'yé. ⁵I okx toj jul, me atzaj
te' kyokpin, kyli jun q'a q'uqletaq tok
t-xb'alín sjanin wen kupinin tzma t-xe
tqan. Te' kylonte, b'e'x i xob'x te. ⁶Atzin
q'a b'e'x xi yolinku kye: Mina chi xob'a
we'y. ¿Atzin nkyyo'nji'y Jesús aj Nazaret,
a ja pejk'it twutz cruz? O jaw itz'je te';
nti'l tzalu'n ja'lin. Kyka'yinkutzinji'y
ja' kub'e q'o'ne. ⁷Ku kyxi'tzi'n kyuk'a
t-xnaq'tzb'in, exsin k'a' txi kyq'ma'n
kye ex te Pegr. Chichkuji'y kye kyjalu'n:
Nej kanin Jesús kywutza tzma Galiley,
tu'ntzin tb'ajjo aj kyij tq'ma'n kye'y.^z

⁸Ayetzintzjo qya, b'e'x i etz toj jul, me
nchi b'a'j lu'lintaq wen tu'n kyxob'il, ex
b'e'x i aj, me mix alqe xi kyq'ma'n tu'n
kyxob'il.^a

Tej tok tyek'in Jesús tib' twutz Mariy,
aj Xle'n
(Jn. 20:11-18)

⁹Qsqixlinxi te tnejil q'ij te seman,^b
te' tjaw itz'je Jesús. Nej kub' tyek'in
tib' twutz Mariy, aj Xle'n, a otaq tz'etz
tlajo'n wuq taq'nil tajaw il toj tanmin.
¹⁰Me ante qya b'e'x xi'ku q'malte kye'
nchi b'a'j b'isintaq ex nchi b'a'j oq'taq
ti'j, qu'n i b'a'j b'et tuk'a. ¹¹Atzin te' tok
kyb'i'n te qya, qa otaq jatz anq'in Jesús,
ex qa otaq tli, mi xi kynimine.

^z16:7 Mt. 26:32; Mr. 14:28. ^a16:8 Mt. 28:8; Lc. 24:9. ^b16:9 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ite' v.
9-20. ^c16:15 Kyb'i. 1:8. ^d16:17 Kyb'i. 5:16; 8:7; 16:16-18; 19:11-12. ^e16:17 Kyb'i. 2:1-12; 10:44-46; 19:6;
1Co. 14:18. ^f16:18 Kyb'i. 28:3-6. ^g16:18 Kyb'i. 3:1-10; 5:15-16; 8:5-8; 9:36-42; 14:8-10; 19:11-12; 20:7-12;
28:7-9; Sant. 5:14-15.

Tej tiwle Jesús kyu'n kab'e
t-xnaq'tzb'in
(Lc. 24:13-35)

¹²Tb'ajlinxi' ikyjo, nchi b'ettaqjo kab'e
t-xnaq'tzb'in, te' tok tyek'in tib' kywutz,
me mikyxí'l tze'n te tok tyek'in tib' te
qya. ¹³Te' kykanin kyuk'a txqantl kyuk'a,
b'a'j ok ten q'malte qa otaq kyli. Me mix
xaye kynimine' txqantl.

Tej t-xi toqxenin Jesús kyaq'in tsanjil
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-
49; Jn. 20:19-23)

¹⁴Yajxi ch'intl, te' tokpin kyk'atz,
txolejqetaqjo junlajaj t-xnaq'tzb'in in til'jo
me'x toj jun ja. Noqx jni' i b'a'j tyiso'n,
qu'n mix xi kynimine aye' i q'mante
qa otaq jaw anq'in juntl majl, ¹⁵exsin
xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y tkyaqil
twutz tx'otx' q'mal te' Tb'anil Tqanil
kolb'il kye xjal.^c ¹⁶Ankye' xjal kxel
niminte ex qa ma ku'x toj a' te jawsb'il
a', ok kletil te'. Me atzi'n mina txi
tnimin, ok kxe'l toj najin. ¹⁷Ayetzi'n
chi xel niminte tb'anilx kb'antil kyu'n,
tze'nku tu'n kylajo'n taq'nil tajaw il toj
kyanminxjal, ^dtu'n kyyolin toj junxil
yol,^e ¹⁸ex qa ma chi jaw kytzyu'n kan,
mina chi tx'a'n kyij;^f ex qa ma txi
kyniky'b'in q'anb'il te kyimin, nlay
chi kyim tu'n; ex aj tkub' kyq'o'n
kyq'ob' kyib'aj yab', b'e'x kchi b'ajel we'
kyu'n.^g

Tej tjax Jesús toj kya'
(Lc. 24:50-53; Kyb'i. 1:6-11)

¹⁹Te' tb'a'j tq'ma'n ikyjo, b'e'x aj
toj kya'j. Te' tjaxin, ok qe ttxlaj Dios
toj tman q'ob' kawil tuk'a. ²⁰Ayetzi'n
t-xnaq'tzb'in b'e'x i xi'ku q'mal te'
Tyol Dios te kolb'il kyojile
jni' najb'il. Tb'anilx b'a'j b'ant kyu'n,
qu'n ax Dios kub' yek'inte ti'chaqku
ti' te yek'b'ilte qa twutzxtaqjo nb'a'j
kyq'ma'ntaq.

Tu'j Lucas

Lucas tb'i jun q'anil, ex aj u'jil, a kub' ttz'ib'in kab'e u'j toj Ak'aj Tu'jil, ajo u'j lo, a Tu'j Lucas, ex ajo u'j Kyb'inchb'in Tsanjil Jesús. Ajo tumil tu'n Lucas tzalu'n toj tu'j, noq tu'n ttzaj tq'o'n nimku tquanil kyi'jjo ila'ku ti', a o b'aj toj tchwinqil Jesús.

Atzin ximjo tojjo Tu'j Lucas, a nimxix t-xilin, a ti' kub' tb'inchin Dios noq tu'n Tk'wal, a Jesucrist, tu'n ttzaj ti'n kolb'il, nya noq kyeku aj Israel, qala' te tkyaqil xjal twutz tx'otx'. Ate Lucas ntzaj yek'inte qa twutzxix ajo kolb'il lo tkub' te tkyaqil xjal aj il, exla qa aj Judiy mo qa minaj. Ex ntzaj tyek'in qa nimxix taj Jesús kyi'jjo xjal tze'nqeku k'wal ex yaj, ex qya, a nti' kyoklin toj kywutzxjal te twutz tx'otx'. Me ikyqxex kye aku knet nuk'b'il kyu'n ex jun kymujb'il kyib' tuk'a Dios noq tu'n kynimb'il ti'j Jesús.

Ntzaj tq'o'n Lucas jun tumil, tu'n tchiky'b'itjo a iky'x ti'j Jesús tzalu'n twutz tx'otx'. Ex nimku nyolin ti'jjo tb'e Jesús, te' t-xi' Jerusalén, tu'n tkyim twutz cruz tu'n tok te chojb'il qil, ex te chojb'il kyil tkyaqil xjal, a kqeb'il kyk'u'j ti'j.

Atzin juntl tumil, a nimx t-xilin tojjo u'j lo, a tna'l Dios Jesús; ex nkub' ttz'ib'in Lucas b'eljaj maj tna'l Dios Jesús junx kyuk'a nim t-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo na'l Dios, noq kyu'n techil ex tb'inchb'in.

Jun tyol Lucas tu'n t-xi xkye u'j lo

1 ¹Ma kub' ntz'ib'injij'y lu'n ay Tyople, k'u'jlinxix wu'n: Ila' o b'aj tz'ib'inte tkyaqiljo jni' o b'aj qxol, ²ex tze'nkuxjo o b'aj yek'in qe kyu'n i lontexix, ex kyij oxqeninxix kye, tu'n kyxil q'malte tze'nixix toke. ³Ex ikyxjo we', cheb'exix o b'aj nqani'n tze'nixix tzaje xkyeye, tu'ntzi'n kyel ntz'ib'l'i'n ex kyel nik'u'nixixa tey, ⁴tu'ntzin telxix tniky'a te o b'aj xnaq'tzin tey.

⁵Te' attaq Herodes kawil toj Judey, attaq jun ch'uq pale tzajnin ti'j tyajiljo jun qtzan pale Abías,^a ex tojjo ch'uq anetz'i'n tokxtaq jun pale, Zakariy tb'i. Ataqtzin t-xu'jil Zakariy, Lisabet tb'i, tzajnin ti'j tyajiljo qtzan tnejil pale Aarón. ⁶Kykab'ilx tb'anil xjalqe; nti'xtaq ch'in b'a'n tok q'met kyi'j qa nya wenqe, qu'n noqx niminkutaqjo tkawb'il Dios kyu'n. ⁷Noq tij xjalqel, nti'x jun kyal otaq tzul, qu'n mitaq n-alinxjo t-xu'jil.

Jun tquanil ti'j titz'jin Juan, a Jawsil A'

⁸Pon jun q'ij kye ch'uq pale a tzajninqe ti'jjo qtzan Abías tu'n kyokx

na'l Dios, ex patil pon tojjo nim ja te na'b'l Dios. ⁹Me ataqtzil'n ntene kyu'n nej nb'aj kyjyo'n kyxolx, alkye jun tu'n tokx tojjo tnejil ja te nab'l Dios, a ja' nkub'e patittaq pon; me a Zakariy tzyet tu'n tokx. ¹⁰Te' tokx Zakariy na'l Dios ex patil pon, kykyaqiljo jni' xjal i b'aj kyij na'l Dios pe'n. ¹¹Nna'ntaq Dios, ex npatintaq pon, nti'xtaq toj tnab'l, me atzaj tok tka'yin noq wa'l jun t-angel Dios ttxlajjo meç, ja' nb'aj kub' patittaqjo jni' pon. ¹²Te' tlonte Zakariy angel, noq jaw ka'ylaj, ex b'e'x tzaj xob'.

¹³Me b'e'x xi tq'ma'n angel te; iZakariy! Mina tzaj xob'a, qu'n atzi'n tna'l Diosa, ma tzaj ttzaq'win Dios. Atzin t-xu'jila tzul jun tal, ex atzin tb'i k-okil tq'o'n, Juan. ¹⁴Olx ktzalajilxa ti'j, ex nya o'kxa; qu'n nimx txqantl ktzalajil ti'j, aj tul itz'je. ¹⁵Qu'n nimx k-ajb'ila tk'wala te Dios. Nya tx'ujtinel,^b ex na'mxtaq tul itz'je, noq nojninal tanmin tu'n Xewb'aj Xjan. ¹⁶Nimx aj Judiy k'wel kyb'inchin kyten twutz Dios tu'n. ¹⁷A k'wel nej twutzjo Kolil tuk'a nim tipin ex tuk'a

^a1:5 1Cr. 24:10. ^b1:15 Num. 6:3.

Xewb'aj Xjan, tze'nkuj Elías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tu'n tkub' kyxmoxin manb'aj kyuk' kyuk'a k'walb'aj, ex ikyqex k'walb'aj kyuk'a manb'aj;^c ex aye xjal, a mina nkub' kyb'inchin a taj Dios, tu'n tel kyniky' ti'j, ikyxjo tze'nqeku a nkub' kyb'inchin wen, tu'ntzintla noq b'antnintl kyten aj tul Kolil.

¹⁸Xi tq'ma'n Zakariy te angel: ¿Ti'n ktzajil tq'o'n we'y tu'n t-xi niminji' tyola? Qu'n noq ta'xqinla ex ikyx nxul'jilji'y, ¿Exsin tu'n tul jun nk'wala ja'lin?

¹⁹Xi ttzaq'win angel te: iAyi'n Gabriel! Nchin ajb'i'n te Dios.^d Ma chin tzaj tchq'l'o'n yolil tuk'iy, ex q'malte tqaniljo lu'n tey. ²⁰Me tu'n mina xi tniminjiy a xi nq'ma'n tey, mina b'antl tyoli'n ja'lin, tzmaxi ajxi tjapin tq'ijjo, a ma txi nq'ma'n tey.

²¹Me ayetzi'n jni' xjal nchi b'aj na'ntaq Dios pe'n otaq chi b'aj jaw qanlaj kyxolile, qu'n tu'n nq'altex n-etztaq Zakariy toj ja te na'b'l Dios. ²²Atzaj te' tetz, mix b'antil tyolin kyuk'a jni' xjal, noq tq'ob'qe i xi tyekin, tu'n tyek'inte jun ti'. Tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x el kyniky'jo jni' xjal te, qa attaq jun otaq tli, qu'n kukx xa'yemix b'antil tyolin.

²³Te' kyjapin b'ajjo q'ij tu'n taq'nin tojjo nim ja te na'b'l Dios, b'e'x aj tja.

²⁴Tb'ajlinxi' ikyjo, n-okku tz'aq taljo t-xu'jil. Te' tok tz'aq tal, ex jwe' xjaw mix etz b'ete toj tja, ex tq'ma:^e ²⁵Ma q'aq'l'in tk'u'j Dios wi'ja ja'lin, tu'n mina chi yolb'ine xjal wi'ja, tu'n nti'x jun wala otaq tzul, chi Lisabetjo.

Jun tqanil ti'j titz'jlin Jesús

²⁶Tb'ajlinxi' qaq xjaw toklin tz'aq tal Lisabet, te' t-xi tchq'l'o'n Dios angel Gabriel tzma Nazaret, jun tnam toj tx'otx' te Galiley, ²⁷tu'n t-xi' yolil tuk'a jun txin, a na'mtaq tlonte jun ichin. Atzin txin, Mariy tb'l'i.^e Otaq ja yolin tu'n tja meje tuk'a jun ichin, Jse tb'l'i, tzajnin ti'j tyajil qtzan nmaq kawil David.

²⁸Te' tkanin Gabriel, xi tq'ma'n te' txin: Ma chin tzaja q'olb'il tey, Mariy. Ax Dios tuk'iy ex ky'iwinxixa tu'n.

²⁹Te' tb'inte tyol angel ikyjo, noq el kyim tu'n, exsin kub' tb'isin tiqu'nil xi tq'ma'n angeljo te ikyjo.

³⁰Xi tq'ma'n angel te: Mina ja xob'a Mariy. Ntzalaj Dios ti'ja, ³¹ex k-okil tz'aq jun tala ja'lin. Ex ajtzin tul itz'je, k-okil tq'o'n tb'i Jesú. ^f ³²Tb'anil ichinx ex k-okil q'o'n tb'i te Tk'waljo Dios nimx toklin. Ex ax Dios k-okil q'on te kawil, tze'nku qtzan t-xelchil, a David, ³³tu'n tkawin kyib'aj aj Judiy te jun majx, qu'n a tkawb'il nlay b'ajx.^g

³⁴Xi ttzaq'win Mariy te angel: ¿Tze'n tten tu'n tok tz'aq wala, ex b'ajxi chin kub' kxeyi tul ichin? chi'.

³⁵Xi tq'ma'n angel te: A t-xlekemil Xewb'aj Xjan k'wel tib'aja tze'n t-xlekemil muj, ex noq tu'n tipin Dios, a nimxix toklin, k-okil tz'aq tala. Tu'ntzi'n ikyjo, a tala tzul itz'je xjanxix ex k-okil tb'i te Tk'wal Dios. ³⁶Ex ikyxjo t-xjalila Lisabet, nti'taql b'isin tu'n, tu'n tul jun tal, qu'n noq tijl. Me atzin ja'lin, tzul itz'je jun tal, qu'n o b'ant qaq xjaw toklin tz'aq,³⁷ qu'n nti'x te Dios nlaiyt b'ant tu'n.^h

³⁸Xi tq'ma'n Mariy: Noq b'i'nlku we wu'n tze'n taj Dios wuk'iy. Qa ikyjo tze'n ma tq'may, b'a'nla.

Ex b'e'x xi' angel.

Tej t-xta'j Mariy q'olb'ilte Lisabet

³⁹Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tajqelin Mariy tb', tu'n t-xi' toj jun tnam attaq txol wutz te Judey. ⁴⁰Te' tkanin, okx toj tja Zakariy, ex q'olb'in te Lisabet. ⁴¹⁻⁴²Te' tb'i'nte Lisabet te' tq'olb'in Mariy te, atzi'n tal b'e'x jaw yekj toj tk'u'j. Ex nojin tanmin Lisabet tu'n Xewb'aj Xjan, ex xi tq'ma'n kuj wen te Mariy: A te ky'iwinxixa kyxol jni' qya twutz tx'otx', ex ikyxjo tala tzul itz'je. ⁴³Ex atzin we noq jun tal qyaqinxi'y, ¿Exsin tu'n wul q'olb'aja tu'n tnanana Klol we'y?ⁱ ⁴⁴Qu'n noqx te' xq'olb'in we'y, b'e'x xjaw yekjo wala tu'n tzaljb'il toj nk'u'ja. ⁴⁵Ky'iwinxixa te, tu'n xi tnimi'n qa tu'n tb'ajjo jni' saj tq'ma'n Dios, a tAjaw Tkyaqil, tey.

^c1:17 Mal. 4:5-6. ^d1:19 Dan. 8:16; 9:21. ^e1:27 Mt. 1:18. ^f1:31 Mt. 1:21. ^g1:33 Is. 9:7. ^h1:37 Gen. 18:14.

⁴⁶Tq'ma Mariy:

Kjawil nnimsi'n tuk'a tkyaqil
wanmi'n tb'i wAjawa.ⁱ

⁴⁷Ex tzunx ntzalajx wanmi'n ti'j Dios,
a Klol we'y.

⁴⁸Nti'xtaq wokli'n, me atzi'n ja'lin, ma
chin tzaj tka'yin Dios.

O'kqinxia nimxix wokli'n kyxoljo
jni' xjal ja'lin.

⁴⁹Qu'n a Dios nimxix toklin, tb'anilx
ma tzaj tq'o'n we'y. Xjanxijo tb'i.

⁵⁰Atx te Dios tq'aq'b'il tk'u'j kyi'jjo
nchi kub' niminte.

⁵¹Tuk'a tkyaqil tipin, nchi el ti'n
nimsil kyib' toj kytx'ixew, ex n-ok
tyupi'n kyb'is.

⁵²N-el ti'n kyoklin nmaq kawil,
ex nxi tq'o'n kye a nti' kyoklin.

⁵³Ayetzi'n at wa'yaj kyi'j, nxi tq'o'n
kywa.
Ex n-el ti'n kye' a noqx nb'aj
kyyajin.

⁵⁴Mi xi el najjo aj Judiy toj tk'u'j.
Ma chi tzaj tmojin tuk'a tq'aq'b'il
tk'u'j.

⁵⁵Ikytzin tq'ma ojtxe kye qtzan qyajil
Abraham ex kye txqantl kchi ul
itz'je.^j

⁵⁶Kyij Mariy oxe xjaw tja Lisabet. Te'
kyb'ajjo oxe xjaw, b'e'x aj tja.

Tej titz'je Juan, a Jawsil A'

⁵⁷Te' tjapin q'ij tu'n tkub' tz'aq Lisabet,
ul jun kyal q'a. ⁵⁸Te' tok kyb'i'n jni'
t-xjalil, ex jni' xjal, a at ite'ke te, i xta'j
q'olb'ilte, qu'n otaq q'aq'in tk'u'j Dios ti'j.

⁵⁹Te' tb'aj wajxaq q'ij tulin itz'je, ul
aq'b'aj techiljo q'a,^k tze'n nchi tenetaqjo
jni' kyk'wal aj Judiy, a q'aqetaq.^l Atzi'n
te' tu'ntaq tok tb'i, Zakariytaq tb'i
tu'ntaq tok q'o'n, tze'nkuxjo tb'i ttata.
⁶⁰Me mix ttziye tnana, qu'n Juan tb'i
k-okilch.

⁶¹Xi kyq'ma'n xjal te: ¿Tiqu'n ikyo?
¿Ma attzin jun kye' iky tb'i? chi chi'.

⁶²Xi kyqanin noq tuk'a techil te ttata
ti'taq tb'i tu'n tok. ⁶³Xi tqanin ttata jun
tz'l'an, ja' tu'n tkub' tz'ib'ite tb'i. Atzaj te'

tzaj ttzyu'n, kub' ttz'ib'in, Juan tb'i. Te'
tok kyb'i'n jni' xjal ikyo, jotx b'e'x i b'aj
jaw ka'yaj.

⁶⁴Ex tb'ajlinxi' ikyo, b'e'x b'antl
tyolin Zakariy, exsin ok ten nimsil tb'i
Dios.

⁶⁵Jotxjo jni' xjal antza, junx kyu'ka
tkyaqiljo najleqe tojjo jni' najb'il kyxol
wutz te Judey, i b'aj jaw ka'yaj tl'ijo
jni' otaq b'aj. ⁶⁶Tkyaqilxjo jni' otaq b'aj
b'inte ikyo, b'aj jaw yolin toj kyanmin
ex kyq'ma: ¿Titzila kb'antil tu'n k'wal?
Qu'n nimx toklin ma tzaj tq'o'n Dios, a
tAjaw Tkyaqil.

Ajo tyol Zakariy ti'j tk'wal

⁶⁷Zakariy, a ttata ne'x, noj tanmin
tu'n Xewb'aj Xjan, ex ok ten yolil tu'n,
ex chi' kyjalu'n:

⁶⁸Ky'iwlinxixjo tb'i Dios te Israel, a
tAjaw Tkyaqil,
qu'n ma tzul klol te! Ttanim.

⁶⁹Ma tzaj tq'o'n jun Klolqe, a nimx
toklin,
tzajnin ti'j tyajiljo qtzan nmaq
kawil David, a kub' niminte.

⁷⁰Atzi'n lu'n a q'umj ojtxe kyu'n xjan
yolil Tyol Dios, tej kyq'ma:

⁷¹A tu'n tel klonqe kye qajq'oj ex kye
aye kyky'e'x q'i'j;

⁷²tu'n ttzaj q'aq'in tk'u'j kyi'jjo qyajil,
ex tu'n mina tz'el naje toj tk'u'j, a
tumil xjanxix b'ant ti'j tu'n;
tu'n kykyij Ttanim toj wen tuk'a.

⁷³Ex atzi'n b'ant ti'j tu'n, ex tq'ma te
Abraham, a qxe'chil kyjalu'n,

⁷⁴tu'n qel tklo'n kye qajq'oj,
ex tu'n qajb'in te tuk'a tkyaqil
qanmin;

⁷⁵tu'n tkub' qb'inchin qten jikyinxix
toj tkyaqil qchwinqil twutz.

⁷⁶Atzi'n te, mil: Yolil Tyol Dios te' tb'i
k-okil,
a Dios nimxix toklin.

Qu'n ay k'wel nej twutzjo Kolil
q'malte tu'n tkub' kyb'inchinjal
kyib' twutz."^m

⁷⁷K'wel tnajsin Dios kyila,

ⁱ1:46 1Sa. 2:1-10. ^j1:55 Gen. 17:7. ^k1:59 Ajo aq'b'aj techil, *circuncisión* tb'i toj kastiy. ^l1:59 Lv. 12:3.

^m1:76 Mal. 3:1.

ex kchi kletila tu'n, chkujiy kye.

⁷⁸ Qu'n a Dios tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j q'i', ktzajil tq'o'n jun tzaj toj kya'l tze'nku tqan q'i',

⁷⁹ tu'n tk'ant toj kychwinqiljo aye' nchi b'et toj najin, ex tu'n tkub' nej qwutz toj tb'eyil b'a'n.ⁿ

⁸⁰ Atzi'n k'wal nch'iyxixtaq twe' ex tnab'l, exsin najan tojjo najb'il, ja' mixtaq a'l najle toj, tzmaxi tpon q'i', ja' tu'n tkub' tyek'ine tib' kyxol aj Judiy.

Tej titz'je Jesús

(Mt. 1:18-25)

2 ¹Kyojtzi'n q'i' aye', tq'ma nmaq kawil toj Rom, Augusto tb'i, tu'n tjaw ajlet kyb'ajjo jni' xjal tkyaqil twutz tx'otx', ex tu'n kyb'aj tz'ib'it. ²Ajo tajlal lo tnejl maj tu'n tel tqanil jni' xjal at twutz tx'otx'. Ataq Sirenio toktaq te kawil toj Siria. ³Jotxjo jni' xjal ok il kyi' tu'n kyxi' tz'ib'il kyb'i tojjo kytnam.

⁴Tu'ntzi'n, b'e'x etz Jse tojjo tnam te Nazaret toj ttx'otx' Galiley, tu'n t-xi' tzma Belén toj tx'otx' te Judey, ja' itz'je qtzan nmaq kawil David, qu'n ti'j tyajil David tzajnin. ⁵Xi' tz'ib'il tb'i junx tuk'a Mariy, a tu'n tmejetaq tuk'a, ex ch'ixtaq tul tal.

⁶Ite'xtaq Belén, te' tlapin kani'n q'i', ja' tu'n tkub' tz'aqe Mariy, ⁷ex antza itz'je tnejl tal. Te' tulku itz'je, b'aj tptzo'n toj tan, exsin kub' tkuxb'in toj twab'l chej, qu'n nti'taq jun ja, ja' tu'n tkub'e tkuxb'in.

Tej kyul angel q'ol tqanil kye kyik'lел

⁸Me nqayin tk'atz Belén, ite'taq junjun kyik'lел nchi b'aj xq'uzqintaq kyi'j kyrit qniki'yin. ⁹Nti'kux toj kynab'l, te' tkub' qoptz'aj kyi'jile tu'n tspiky'emil tipin Dios, exsin pon jun t-angel Dios kyk'atz. Tu'n ikyjo, b'e'x i xob'xjo kyik'lел.

¹⁰Me xi tq'ma'n angel kye: Mina chi tzaj xob'a we'y, qu'n atx jun tqanil ma chin tzaja q'malte kye'y, me a tb'anilx wen, ex te tzaljb'ilx te tkyaqilx xjal.

¹¹Tojjo ttanim David, ma tz'itz'je jun Kolil ja'lin, a Crist, ex a tAjaw Tkyaqil.

¹²Tu'n tel kyniky'a te, ok kjetil jun ne'x kyu'n ptzo'nkux toj tan ex kuëleku toj twab'l chej toj jun kyja alu'mj.

¹³Tzunxtaq nyolinjo angel, te' kyul nimku angel kyk'atz; nchi b'aj nimsintaq tb'i Dios kyjalu'n:

¹⁴Noqit nk'ant tqoptz'ajiyil Dios toj kya', ex jun tzaljb'il kyxolxjal toj tkyaqil twutz tx'otx', a nkub' kyb'inchin taj Dios.

¹⁵Te' kyaj angel toj kya', ayetzi'n kyik'lel i b'aj jaw yolin kyxolile ex kyq'ma: Qo'qe Belén lol te' ma b'aj, a ma tzaj tq'ma'n Dios qe.

¹⁶B'e'xsin i xi!. Atzaj te' kykanin, attaq Mariy exsin Jse, tuk'a ne'x kuëlekutaq toj twab'l chej. ¹⁷Te' kylonte, i ok ten q'malte tkyaqiljo jni' tq'ma angel kye.

¹⁸Jotqexjo aye nchi b'aj b'intaq, b'e'x i el kyim tu'n kyq'ma kyik'lel.

¹⁹Ante Mariy mix jaw yoline; noq kub' tb'isin tkyaqiljo nkyq'ma'ntaq.

²⁰Ayetzin kye kyik'lel, ox chi tzaljx, exsin nchi b'aj nimsintaq tb'i Dios te' kyajtz, qu'n otaq kyb'i ex kyli a tzaj q'ma'n kye.

Tej t-xi aq'b'aj Jesús toj tnejl ja te na'b'l Dios

²¹Atzaj te' tb'aj wajxaq q'i'j titz'jlin ne'x, b'e'x ul aq'b'aj techil ti'j, tze'nkuxtaqjo ntene, ^o exsin tu'n tok tb'i. Atzi'n tb'i ok q'o'n Jesú, qu'n ikyxtaq tb'i tu'n tok, a xi tq'ma'n angel te Mariy, te na'mxtaq tok tz'aq ti'j.^p

²²Tb'ajlinxi' ikyjo, tlapin kanin q'i', ja' tu'n kyxi'ye txjol ti'j nana, tu'n tsaqix tu'n titz'jlin ne'x, tze'nku ntenetaq toj tkawb'il Dios. Ex xi kyi'n ne'x tzma Jerusalén, tu'n t-xi kyq'o'n toj tq'ob' Dios.

²³Kub' kyb'inchi'n ikyjo qu'n ikyxtaqjo tz'ib'in toj tkawb'il Dios: Tkyaqiljo tnejl k'wal qa q'a, il ti'j tu'n t-xi kyq'o'n toj tq'ob' Dios.^q

ⁿ 1:79 Is. 9:2. ^o 2:21 Lv. 12:3. ^p 2:21 Lc. 1:31. ^q 2:23 Ex. 13:2, 12.

²⁴I xta'j q'ol chjonte te Dios tuk'a jun oyaj tze'nku ntq'ma'n tkawb'il Dios; jun muj xluk'e'l mo kab'e tal palomj.^r

²⁵Kyojo q'ij anetzi'n, najletaq jun ichin Jerusalén, Simeón tb'i, nna'ntaq Dios ex nyo'ntaq ti'ijo Klokye aj Judiy tu'n tul, ex attaq Xewb'aj Xjan tuk'a.
²⁶Atzi'n Xewb'aj Xjan q'ma'nte te Simeón, tu'n tzmaxitaq tu'n tkyimjo, aj tlon te' Kolil, a Crist, a tu'nataq tul tsma'n Dios. ²⁷Ax Xewb'aj Xjan xi q'inte Simeón tojjo tnejl ja te na'b'l Dios, ja' ite'taq Jse ex Mariy tuk'axjo kyne'ë, tu'n tjamin kyu'n a tz'ib'in toj tkawb'il Dios.
²⁸Tzaj tchle'n Simeón tal ne'ë, exsin jaw na'n Dios:

²⁹WAjaw, a tzaj tq'may ma b'ajx ja'llin.

B'a'n tu'n nkyim we' ja'llin tuk'a tzaljb'il, chi'.

³⁰Qu'n ma nli weji'y Kolil,

³¹a kkolil kyi'ijo jni' xjal chi xel niminte tkyaqil twutz tx'otx!.

³²Ajo ne'ë lo jun tzaj kk'antil toj kychwinqiljo jni' xjal,
 aye mina nxi kynimin Tyola, tu'n tel kyniky' ti'ja.
 Ex a k-okil te nimsb'il tb'iy kyxol tkyaqil aj Israel.^s

³³Te' kyb'inte Jse ex Mariy a tq'ma Simeón, noq i el kyim, ³⁴exsin i xi tky'iwlin Simeón kyoxelx.

Xi tq'ma'n te tnana Jesús: Atzi'n ne'ë lu'n ma tzaj tq'o'n Dios kyxol aj Judiy, tu'n tel wen junjun ex junjun mina. A k-ajb'il te techiljo a taj Dios kyuk'axjal, me nya tkyaqilx kxel niminte. ³⁵Ex antza k-elile tniky'tzajil tb'is tanmin junjun, qu'n junjun kchi xel lipe ti'j ex junjun mina. Me te tey, nana, jun ky'ixb'ajil te tanmi'n tu'n b'isb'ajil, aj tok tka'yil, aj tel iky'in kyu'n xjal.

³⁶Ex attaq jun tal b'i'ë antza, Ana tb'i, tk'waltaq Fanuel tzajnin ti'j qtzan Aser, nyolintaq ti'j tb'i Dios. Txinxtaq wen, te' tok meje tuk'a tchmil, ex noq wuq ab'q'e i ten junx, te' tkyij meb'e, qu'n b'e'x kyim tchmil. ³⁷Kyaje toj jwe' k'al' ab'q'etaq Ana, ex noqtaq tojjo tnejl ja

te na'b'l Dios tokxitaaq. Minaxtaq n-etz ch'in qniky'in ex q'ijl noqx nna'nku Dios, ex nimku maj nkub' tpa'n wa'yaj toj na'l Dios.

³⁸Ikyxjo te' t-xta'j aq'b'ajjo tal ne'ë Jesús toj nim ja te na'b'l Dios, ex b'e'x xta'j q'ol chjonte te Dios, ex yolil ti'ijo ne'ë kye jni' xjal aj Jerusalén, aye' nchi b'aj yontaq ti'ijo Kolil.

Tej kymeltz'aj Jesús tzma Nazaret

³⁹Te' tb'aj b'ant kyu'n tze'ntaqjo ntq'ma'n tkawb'il Dios, b'e'x i meltz'aj juntl majl tojxjo kytanim, a Nazaret te Galiley.^u ⁴⁰Atzi'n k'wal nch'iyxixe twe' ex nch'iyxixe tnab'l, qu'n nimtaq tq'aq'b'il tk'u'j Dios tuk'a.

Tej tkyij Jesús tjunalx toj Jerusalén

⁴¹Ayetzi'n ttata Jesús nche'xtaq tkyaqil ab'q'e Jerusalén iky'sil te' nintz q'ij, a nkub' kyiwy'sintaq aj Judiy, te' kyetz toj Egipto.^v

⁴²Te' tel Jesús kab'lajaj ab'q'e, i xta'j kykyaqilx Jerusalén tze'ntaq nente kyu'n. ⁴³Te' kyb'ajjo q'ij anetzi'n, b'e'x i b'aj ajtz kyja. Ante Jesús mix iwle kyu'n ttata, te' tkyij Jerusalén. ⁴⁴Ikyla te kye qa ajintaq Jesús lipchek kyi'j kyxoljo jni' xjal. Me atzaj te' tok kyka'yin, ex tb'aj kyjyo'n kyxoljo jni' xjal ex kyxoljo jni' aye kyojtzqi'ntaq, nti'l; exsin jun q'ij otaq txi kyb'etin. ⁴⁵Te' mix ja jyete kyu'n, b'e'x i meltz'aj jyolte tzma Jerusalén. ⁴⁶Otaqxi b'ant oxe q'ij kyjoyb'in ti'j, te' tjiyet kyu'n, tokxtaq tojjo tnejl ja te na'b'l Dios, kyxoljo jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il nb'intaq ti'ijo jni' kyyol, ex nb'aj xi tqanintaq junjun ti' kye. Ex ikyqextaqjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il ex nb'aj xi kyqanintaq junjun ti' te. ⁴⁷Ayetzi'n nchi b'aj b'intaq ti'j, noq i b'ajel kyim, qu'n tb'anilxtaq tumil toj twutz tu'n ttazaq'win a jni' nb'aj xi kyqanintaq nmaq xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il te.

⁴⁸Te' tiwle tu'n Jse ex Mariy, noq i jaw ka'ylaj ti'j, ex xi tq'ma'n tnana te: iWal!

^r2:24 Lv. 12:6-8. ^s2:32 Is. 42:6; 49:6. ^t2:37 Kyaje toj jwe' k'al, 84 n-ele. ^u2:39 Mt. 2:23. ^v2:41 Ex. 12:1-27; Deu. 16:1-8.

¿Tiqu'n tu'n qil'ja ikyjo? Loqo'y tzunx
nqo b'isin wen ti'ja tu'n tjiyete.

⁴⁹I xi ttzaq'win Jesús.

¿Tiqu'n nchi jyon wi'ja? ¿Ma nya b'i'n
kyu'n qa ilxix ti'j tu'n nte'n toj taq'lin
nMa'n? ⁵⁰Me mix oke kyb'i'ne Jse ex
Mariyo ikyjo. ⁵¹B'e'x aj kyk'l'e'n, ex
i kub' tnimin. B'e'x xi' kyuk'a tzma
Nazaret, qu'n antza najleqetaq, ex atzi'n
tnana nb'isintaq tjunalx toj tanmin ti'jjo
ikyjo. ⁵²Me ante Jesús nch'l'iyyixe twe'
ex tnab'l. Ntzalajtaq Dios ti'j ex jni' xjal.^w

Tej t-xi xkye taq'in Juan, a Jawsil A'

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

3 ¹Nkawintaq te Poncio Pilat toj
tx'otx' te Judey tojjo jwe'lajaj ab'q'e
tjaq' tkawb'iljo nmaq kawil toj Rom,
Tiberio tb'i. Atzinte Herodes tzuntaq
nkawin te' toj Galilea; atzi'n titz'in, a
Lip tb'i, tzuntaq nkawin te' kyoj tx'otx'
te Iturey ex toj Traconit. Ex kawilaq te'
Lisanias toj Abilinia. ²Ayetaqtzi'n kye
Anás tuk'a Caifás nmaq paleqetaq kye'
kyxol aj Judiy. Tojjo amb'il anetzi'n ex
tojjo jun tx'otx' ja' nti'yetaq kynajb'ilxjal,
kub' toqxenin Dios Tyol te Juan, a tk'wal
Zakariy.

³Tu'npetzi'n, ate Juan iky' te' kyojile
jni' najb'il, a ite'taq nqayin tk'atzjo nim
a' Jordán tb'i, ex tq'ma kyexjal qa iltaq
ti'j tu'n tajtz ti'j kyanmin toj tkayaqil
nya b'a'n toj kychwinqil, ex tu'n kyu'u
toj a' te jawsb'il a', te jun yek'b'il qa
otaq naisit kyil tu'n Dios. ⁴Iky b'ajjo
tze'nku'x otaq ttz'ib'e qtzan Isaías, a
yolil Tyol Dios ojtxe. Chi' kyjalu'n:

Ex b'ijte tq'ajq'ojil twi' jun a'la
kujxix wen toj tzqjj tx'otx', ja'
nti' kynajb'ilxjal toj, a xi tq'ma'n
kyjalu'n:

Kyb'inchim kyte'n twutz qAjaw;
kyq'o'nx kyanmi'n te' jikyinxix
wen.

⁵Tkayaqiljo a nya b'a'n toj
kychwinqila, il ti'j tu'n ttx'ixpit;
ikyxjo tze'nku jun b'e, a tu'n
tjikyimixjo, a ma txlaž ta'ye,

ex tu'n tnojsitjo jni' jul at toj,
ex tu'n tb'aj jaw pixk'itjo ma tij
jawnin, aj tul jun nimx toklin.

Ikytzi'n, il ti'j tu'n qb'inchinte
tkyaqil, tu'ntzin b'antrin qten, aj
tul qAjaw.

⁶Qu'n kykyaqilx kyexjal kchi ka'yil
ti'jjo tkolb'il qMan Dios, a ktzajil
tsma'n.^x

⁷Atzaj te' kyetzxjal tu'n kyu'u toj a'
te jawsb'il a' tu'n Juan, xi tq'ma'n kye
kyjalu'n:

Nti'x kye' kyajb'in, ikyqexjiy tze'nku
jun ch'uq ma' kan.^y ¿Ma noqztzin tu'njo
jawsb'il a', aku chi kleta toj tyab' twi'
Dios kujxix wen, a ch'ix tul kanin? ⁸Qu'n
oqtzqi'n kyu'n kykyaqilxjal, qa axjo
kyb'inchb'i'n nyek'inte qa na'm tajtz ti'j
kyanmi'n. ¿Tze'ntzin tten nkub' kyximi'n
kyxola, qa aku chi kleta noq tu'n
Judiysi'y, a tyajil qtzan Abraham,^z ex
nya tu'n tajtz ti'j kyanmi'n? Tunpetzi'n,
kxel nq'ma'n kye'y, noqpetzin at kolb'iltz
ikyjo, majqexpetla kye' ab'j lu'n, aku chi
ok tq'o'n Dios te tyajil Abraham, tu'n
kyklet. ⁹Tu'npetzi'n, ch'ix tul tkawb'il
Dios kujxix kyib'aj kykyaqiljo, aye'
kyky'e' tu'n tajtz ti'j kyanmin, ikyxjo
tze'nku tajaw jun wi' tze kjawil ttx'emin,
qa nti' twutz n-el. Ex a tze, a nti' tajb'in,
k-okix toj q'aq'; ikyxsin kchi tenb'ilaj'i'y
qa mi s-ajtz ti'j kyanmi'n.^a

¹⁰Ayetzin kyej xjaltz antza xi
kyqanin te kyjalu'n: ¿Ti'tzin aku kub'
qb'inchintza?

¹¹Xitzin ttzaq'win Juantz: Ankye te' at
kab'e t-xb'alin, il ti'j tu'n t-xi tq'o'n jun
te' a nti' at te; ex ankye te' at txa, il ti'j
tu'n t-xi tq'o'n ch'in te' a nti'!

¹²Ex i tzaj laq'e junjun kyej xjal, tu'n
kyu'u toj a' te jawsb'il a'. Ayetzin xjal
anetzi'n, a peyil pwaqqetaq toj tkawb'il
Rom.^b Me nej xi kyqanin te Juan
kyjalu'n: Ay xnaq'tzil, ¿Yajtzin qe'? ¿Ti'n
qe' k'wel qb'inchin?

¹³Xitzin ttzaq'win Juan: Mi tz'el
kypeyin ch'intla tib'ajjo q'ma'ntz kye'y,
chi'.

^w2:52 1Sa. 2:26; Pr. 3:4. ^x3:6 Is. 40:3-5. ^y3:7 Mt. 12:34; 23:33. ^z3:8 Jn. 8:33. ^a3:9 Mt. 7:19.

^b3:12 Lc. 7:29.

¹⁴Ex ite' junjuntl xo'l q'aq' i xi qaninte te kyajalu'n: ¿Yajtin qetza? ¿Ti'n qe' k'wel qb'inchin?

Xi tq'ma'n kye kyajalu'n: Ikyxjo kye', mina tz'ok kyxob'tzin jun a'la, ex mina txi kypati'n jun a'la, a nti' tb'inchb'in nya b'a'n, ex mina tz'el kyi'n jun ti' te jun a'la; qala' qe kyk'u'ja ti'jjo twi' kyk'u'ja n-etz.

¹⁵Jotqex kyej xjal tzuntaq chi ayon kye', ex tzuntaq chi ximin kye' toj kynab'l, qa ataq te Juan a Crist, a Kolil, a otaq tzaj q'o'n toklin tu'nx Dios. ¹⁶Me atzin te Juan xi q'mante kye kyajalu'n: Me metzin we', nchi kux nq'o'n xjol toj a' te jawsb'il a', te jun yek'b'il qa ma tz'ajtz ti'j kyanmin. Me ante tzul wi'jxiy nya noq o'kx tu'n kyku'xxjal tu'n toj a', qala' kxel tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin te jun majx te patb'il jni' il toj. Qu'n at nimxixtl tipin tze'nku we', ex nti' we woklin nipe tu'n woka te taq'nil. ¹⁷Qu'n lu' Kawil kkawil kyib'aj xjal tze'nku jun aj triyil, a q'i'n ma nim tze toj tq'ob' te xtulb'il triy. Ex k-elix tpa'n kykyaqilxjal wen kyxoljo nya wen, ikyxjo tze'nku jun xjal, aj t-xtulin triy, ex k-elil tpa'n paj ti'j. Ex kchi xel tk'le'n nimil toj kya'j tze'nku tu'n tkux tk'u'n triy toj ttu'utx'. Me ayetzin nya nimil, ikyxjo tze'nku paj, ok kchi k'wel tpatin tuk'a q'aq', a mixla k-yupjilx.

¹⁸Nimku tumil b'aj tq'ma'n Juan kyexjal, tej tq'metj Tb'anil Tqanil. ¹⁹Ex majxpe te' aj kawil, Herodes tb'i, xi tmiyo'n Juan, a Jawsil A', qu'n tu'n otaq tz'ok t-xu'jlin Herodías, a t-xu'jil Lip, a titz'in. ²⁰Nya wen ele ikyjo toj twutz Herodes; b'e'x xi tq'ma'n tu'n tkux jpet Juan toj tze.^c Tu'ntzin ikyjo, b'e'x chmet nim til twutz Dios.

Tej tku'x Jesús toj a' te jawsb'il a'
(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹Ikytzin b'ajjo, tej na'mxtaq tu'n tku'x Juan toj tze. Tej nchi ku'xtaq tq'o'n Juan xjal toj a' te jawsb'il a', ikyxl te Jesús b'e'x ku'x toj a' tu'n, te jawsb'il

a!. Ex tzuntaqtzin nna'nxí Jesús Dios, jun paqx xi jaqpajjo kya'j, ²²ex atzi'n Xewb'aj Xjan k'ul kanin tib'aj, ex iky ka'y'i'n tze'nku jun palom. Ex q'ajq'ojin jun yol toj kya'j, ex tq'ma: Axixpen te nk'wala, k'u'jlinxix wu'n, a o jaw nsk'o'n.^d

Aye t-xe'chil ja' saja Crist
(Mt. 1:1-17)

²³B'alaqa lajaj toj ka'wnaq^e te Jesús tab'q'e, tej t-xi t-xikyb'i'n tkyaqil taq'lin. Q'umraj qa k'walb'aj te Jse, tze'nkuxtaqjo tqanil kyxolxjal. Atzin te Jse k'walb'ajtaqpen te' te Elí. ²⁴Ataqtzin te' Elí, k'walb'ajtaq te' te Matat, a tk'waltaq Leví, a tk'waltaq Melkí, a tk'waltaq Jana, a tk'waltaq Jse. ²⁵Atzin te Jse tk'waltaql te Matatías, a tk'waltaq Amós, a tk'waltaq Nahum, a tk'waltaq Esli, a tk'waltaq Nagai. ²⁶Ataqtzin te Nagai k'walb'ajtaq te' te Maat, a tk'waltaq Matatías, a tk'waltaq Semei, a tk'waltaq Josec, a tk'waltaq Judá. ²⁷Ataqtzin te Judá k'walb'ajtaq te' te Joanán, a tk'waltaq Resa, a tk'waltaq Zorobabel, a tk'waltaq Salatiel, a tk'waltaq Neri. ²⁸Ataqtzin te Neri k'walb'ajtaql te' te Melkí, a tk'waltaq Adi, a tk'waltaq Cosam, a tk'waltaq Elmadam, a tk'waltaq Er. ²⁹Ataqtzin te Er k'walb'ajtaqtzin te' te Josué, a tk'waltaq Eliezer, a tk'waltaq Jorim, a tk'waltaq Matat, ³⁰a tk'waltaq Leví, a tk'waltaq Simeón, a tk'waltaq Judá, a tk'waltaq Jse, a tk'waltaq Jonam, a tk'waltaq Eliaquim. ³¹Ataqtzin te Eliaquim k'walb'ajtaql te' te Melea, a tk'waltaq Mena, a tk'waltaq Matata, a tk'waltaq Natán. ³²Ataqtzin te Natán k'walb'ajtaql te' te David, a tk'waltaq Isái, a tk'waltaq Obed, a tk'waltaq Booz, a tk'waltaq Sala, a tk'waltaq Naasón. ³³Ataqtzin te Naasón k'walb'ajtaql te' te Aminadab, a tk'waltaq Admin, a tk'waltaq Arni, a tk'waltaq Esrom, a tk'waltaq Fares, a tk'waltaq Judá. ³⁴Ataqtzin te Judá k'walb'ajtaqtzin te'

^c3:20 Mt. 14:3-4; Mr. 6:17-18. ^d3:22 Is. 42:1; Mt. 12:18; 17:5; Mr. 9:7; Lc. 9:35. ^e3:23 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele.

te Jacob, a tk'waltaq Isaac, a tk'waltaq Abraham, a tk'waltaq Taré, a tk'waltaq Nacor,³⁵ a tk'waltaq Serug, a tk'waltaq Ragau, a tk'waltaq Peleg, a tk'waltaq Heber, a tk'waltaq Sala.³⁶ Ataqtzin te Sala k'walb'ajtaqtzin te' to Cainán, a tk'waltaq Arfaxad, a tk'waltaq Sem, a tk'waltaq Noé, a tk'waltaq Lamec,³⁷ a tk'waltaq Matusalén, a tk'waltaq Enoc, a tk'waltaq Jared, a tk'waltaq Mahalaleel, a tk'waltaq Cainán.³⁸ Ataqtzin te Cainán k'walb'ajtaqtzin te' to Enós, a tk'waltaq Set, a tk'waltaq Adán. Ataqtzin te Adán tzajnin te Dios.

Tej tok Jesús toj joyb'il til'j tu'n tajaw il

(Mt. 4:11; Mr. 1:12-13)

4 ¹Nojnintaq tanmin Jesús tu'n Xewb'aj Xjan, tej tmeltz'aj ttzi Nim A' Jordán, exsin xi' tu'n tkujil Xewb'aj Xjan, tzmax tojjo tzqij tx'otx' ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj. ²Ka'wnaq q'ij' ten Jesús antza, ex antza oke toj joyb'il til'j tu'n tajaw il, tjoy ttxolil tu'n tel tikit'in tkawb'il tMan. Kyojtz'i'n q'ij anetzi'i'n, nti'x ch'i'n xi twa'n. Tu'ntzi'n ikyojo, b'e'x tzaj wa'yaj til'j.

³Ante tajaw il xi tq'ma'n te kyjalu'n: Qa k'walb'ajxixta te Dios, q'manxa kye ab'l lo, tu'n kyok te wab'l, qu'n manyor wa'yajx til'ja.

⁴Me xi ttzaq'win Jesús: Kyij tz'ib'in toj Tyol Dios, qa nya noq o'kx tu'n wab'l k-anq'ile texjal.^g

⁵Tb'ajlinxi' ikyojo, b'e'x xi' Jesús tu'n tkujil tajaw il twi' jun ma tij wutz, ex jun paqx xi tyek'i'n kykyaqiljo tnam ite'kutaaq twutz tx'otx', ⁶exsin xi tq'ma'ntz kyjalu'n: Kxel nq'o'n tkyaqiljo kyoklin jni' tnam tzalu'n twutz tx'otx', tu'n tkawi'n kyib'aj, junx tuk'a tkyaqil kynimsb'il kyib'. Qu'n we'y o tzaje q'o'ne' lu'n, ex noq alqe wajib' y tu'n t-xi nq'o'n.

⁷Me qa ma kub' meje'y k'ulil nwutza, tkyaqil kxel nq'o'n tey, chi' tajaw il.

⁸Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Tz'ib'in ta' toj Tyol Dios kyjalu'n: K'uli'n

o'kx twutz qAjaw, a tDiosa, ex noq te, tu'n tajb'inich.^h

⁹Tb'ajlinxi' ikyojo; b'e'x xi' Jesús juntl majl tu'n tkujil tajaw il tzma toj tnam te Jerusalén. Jax tk'le'n tzmax toj tjuch'iljo tnejil ja te na'b'l Dios, a nimxix twe!, exsin xi tq'ma'ntz te kyjalu'n: Qa K'walb'ajxixta te Dios, xo'nkuxsin tib'tza, tu'n tkupi'n tzmax twutz tx'otx'. ¹⁰Qu'n ikytzin ntq'ma'n Tyol Dios kyjalu'n:

Kchi tzajil tsma'n Dios t-angel te kloltiy.ⁱ

¹¹Ex kjawil q'i'n kyu'n toj kyq'ob', tu'ntzintla mi ky'ixb'ly twi' ab'j.^j

¹²Me ikyxjo ntq'ma'n toj Tyol Dios kyjalu'n, chi Jesús: Mi tz'ok tq'onjy qAjaw, a tDiosa toj joyb'il til'jch.^k

¹³Tej mix jyetil tumil tu'n tajaw il, tu'n tok tq'o'ntaq Jesús toj joyb'il til'j, b'e'xsin el tlaq'win jun jte'b'in q'ij tib'tz til'j Jesús.

Tej t-xi xkye taq'in Jesús toj tx'otx' te Galiley

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴Nojnintaq te Jesús tu'n tipin Xewb'aj Xjan, tej tmeltz'aj toj ttx'otx' Galiley, ex nimxtaq nyolajtz tqanil toj kykyaqiljo tnam ite'taq til'jile' tx'otx' anetzi'i'n.

¹⁵Xnaq'tzin te Jesús kyojile mu'x ja te kyna'b'l Judiy Dios tojile junjun najb'il, ex tkyaqil xjal i jaw nimsin te' tb'i Jesús.

Tej t-xi' Jesús toj ttanim, a Nazaret
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

¹⁶Xi' te Jesús tojjo tnam Nazaret, a ja' jawe ch'iye. Tze'nkuxtaqjo n-oke tu'n, okx tojjo mu'x ja te kyna'b'l Judiy Dios toj tq'ijil ajlab'l, ex jawtzin we'tz u'jil te' Tyol Dios. ¹⁷Xi q'o'n tu'j Isaías te, aj yolil Tyol Dios. Atzaj te' tjaw tjqo'n Jesús, antza jatze jyete jun tnej yol tu'n, tz'ib'inku kyjalu'n:

¹⁸Nojninqin we' tuk'a Xewb'aj Xjan, a T-xew T'Ajaw Tkyaqil.

Qu'n ma chin el tpa'n, tu'n nxi'y yolil Tb'anil Tqanil kye yaj;

^f4:2 Ka'wnaq q'ij, 40 q'ij n-ele. ^g4:4 Deu. 8:3. ^h4:8 Deu. 6:13. ⁱ4:10 Sal. 91:11. ^j4:11 Sal. 91:12. ^k4:12 Deu. 6:16.

ex tu'n nxi'y q'mal te' tzaqpib'l
kye' jpunqekux toj tze, a nti'
tumil tu'n kyten antza;
ex tu'n tq'anit kywutzjo moõ, ex
tu'n nxi'y q'uqb'il kyk'u'jjo a
nti' kyipin;

¹⁹ ex tu'n tq'metjo tq'ijil kolb'il tu'n
t-xtalb'il tAjaw Tkyaqil.^l

²⁰Tb'aqlinxitzi'n ikyjo, b'e'x kub'
tjpu'n Jesúsjo u'j, exsin xi tq'o'ntz te'
mojil tojjo mu'x ja te kyna'b'l Judiy Dios,
ex b'e'x kub' qe. Kykyaqilxjo ite'taq
antza, noqx otaq chi ok kyim ti'j.

²¹Xitzin t-xikyb'intz tu'n tyolin, ex
tq'ma kyjalu'n: Kywutzxa ex texjo q'lj
lu'n, ma japin b'ajjo a xjaw wu'jiln toj
Tyol Dios.

²²Kykyaqilx xjal wentaq nkyyolin
ti'j Jesús, ex nchi jawtaq ka'ylaj, qu'n
tb'anilxtaq t-xili'n tumil Tyol. Nchi
b'aj jawtaq qanlaj kyxol kyjalu'n: ¿Ma
nyatzin tej tk'wal Jse lo?

²³I xitzin ttzaq'win Jesús: Tu'n kyxima
ikyjo, b'alaqa aku tzaj kyq'ma'n jun
yol we'y kyjalu'n: Jun q'anil aku kub'
tq'a'nin tib' ja'chaqx ta'yitz. Ikytz'i'n,
akula tzaj kyq'ma'n we'y, tu'n tkub'
nb'inchi'n tzalu'n tkyaqiljo techil wipi'n
xb'ant wu'n tzma toj tnam Capernaum,
tu'n tel kyniky'a wi'ja.

²⁴Me xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix
kxel nq'ma'n kye'y, qa mix a'lx jun yolil
Tyol Dios,aku kub' wutzlin toxj ttanim.^m

²⁵Qu'n toj kywutza wen xjalq'i'y, noq
tu'n tzajninq'i'y te qtzan Israel. Me
twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, kyojo q'i'j,
tej tten Elías tzalu'n toj ttx'otx' Israel,
nimxtaq qya otaq b'aj kyim kychmil
exla qa tzajninqetaq te Israel, ikyxjo
tze'nku te Elías. Oxe ab'q'e tuk'a niky'jin
mix tzaje jb'al. Tu'ntzi'n ikyjo, tkyaqil
twutz tx'otx' nimx wa'yaj tzaj.ⁿ ²⁶Me
exla qa nimx wa'yaj tzaj toj tx'otx' te
Israel, mix xaye tchq'o'ne Dios Elías
qanil twa te jun meb'e qya tzalu'n toj
Israel, qala' antza xi chq'o'nil tuk'a
jun qya otaq kyim tchmil, tojjo tnam
Sarepta, nqayin ta'taql te' tk'atzjo

tnam Sidón tojjo tx'otx' te amaq' xjal.^o
¿Tiqu'nil? ²⁷Ex ikyxjo, ila'taq qxjalil
yab' tu'n tx'a'l, aj noqtaq n-el lemimin,
me mix jun kub' tq'ani'n Elisey, a yolil
Tyol Dios ojtxe, qala' o'kxjo jun b'etin
xjal, Naamán tb'i, a tzajnintaq toj ttx'otx'
Siria. Ex ikyxjo nya qxjalil.^p B'alaqa nya
o'kqox nqo ok tk'u'jlin Dios.

²⁸Tej tb'ij te' lu'n kyu'n xjal ite'kxtaq
tojjo ja te kyna'b'l Judiy Dios, nimx i
jaw q'ojele.

²⁹Tu'ntzi'n ikyjo, b'e'xsin i b'aj
jaw we'ks, exsin tu'n tex kylajo'ntaq
Jesús. Xitzin kyi'ntz twi' jun tij wutz,
ja' b'inchinkutaqjo kytnam, tu'ntzi'n
ttzajtaq kyxo'n tzmantza.

³⁰Me atzin te Jesús, ex kyxolile ex
b'e'x xi'.

**Tej tex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il
toj tanmin jun xjal**
(Mr. 1:21-28)

³¹B'e'x xi' Jesús toj Capernaum, jun
tnam toj tx'otx' te Galiley. Antza oke
tene xnaqt'zil kyexjal toj jun q'ij te
ajlab'l. ³²Ex b'e'x i jaw ka'ylaj kye' xjal
ti'jjo t-xnaq'tzb'il, qu'n nimxtaq kyokli'n
Tyol.^q

³³Me tojtaqtzi'n jun mu'x ja te kyna'b'l
Dios aj Judiy, attaq jun ichin tzyu'ntaq
tu'n jun taq'nil tajaw il. Jaw ñch'in, ex
tq'ma kyjalu'n: ³⁴Ay Jesús aj Nazaret,
¿Ti'xsin s-ula lolte qxola? Noq ma tzula
yuch'il qe'y. Wojtzqi'n te, ex b'l'n we'
wu'n, a tejiy Tk'wal Dios, xjanxix toklin.

³⁵Oktzin tyiso'n Jesúsjo taq'nil tajaw
il kyjalu'n: Mi ch'otjiy. Kux tz'etza toj
tanminjo xjal lo, ex tzaqpinkja.

Atzin tej ichin b'e'x kub' tlank'in
taq'nil tajaw il twutz tx'otx' ex twutz
kykyaqilxjal, tej tkyij ttzaqpil'n; ex nti'x
ch'in kyij ky'ixb'e te.

³⁶Kykyaqiljo xjal i b'aj jaw ka'ylaj, ex
i b'aj jaw yolin kyxolx kyjalu'n: ¿Anqeque
kye' xnaqtzb'il ikyjo, a nimxix tkawb'il
ex nimxix toklin? Nchi etz tlajo'n taq'nil
tajaw il toj kyanminxjal, ex b'e'x nchi
b'ajetz.

^l4:19 Is. 61:1-2. ^m4:24 Jn. 4:44. ⁿ4:25 1Re. 17:1. ^o4:26 1Re. 17:8-16. ^p4:27 2Re. 5:1-14. ^q4:32 Mt. 7:28-29.

³⁷Ajo toklin ex Tyol Jesúś, nimx iky'e' tqanil kyxolile' tkyaqil tnam ti'jile Capernaum.

**Tej tkub' tq'anin Jesúś tnana t-xu'jil
Pegr**
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸Tb'ajlinxi' ikyjo; jaw we', ex etz Jesúś toj mu'x ja te kyna'b'l Judiy Dios. B'e'x xi', ex okx toj tja Simun. Ataqtzi'n tnana t-xu'jil Simun yab'taq tu'n txqan kyaq. Tu'ntzi'n, i kub'sin kywutz te Jesúś, tu'ntaq tkub' tq'anin.

³⁹Kub' k'we' Jesúś, tu'n tok tka'yinj yab', exsin xi tq'ma'ntz te' nim kyaq, tu'n teltaq tpa'n tib' ti'jjo qya. Texjo paq anetzi'n, b'e'x xi chewx kyaq, ex b'e'x jaw we'ks tej qya, ex n-ok tentz b'inchil ch'in til' kye.

Tej tkub' tq'anin Jesúś nimku yab'
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰Atzaj te' qqoqix, tu'n otaq kyb'inte, ex otaq tz'ok kyka'y'i'n xjal jni' otaq b'ant tu'n Jesúś, kykyaqilx xjal attaq yab' kya ex noq ti'chaqku kyyab'il, i b'aj xi kyi'n tk'atz Jesúś, tu'n kyb'aj kub'taq tq'anin. I kub' tq'o'n tq'ob' tib'ajile junjun, ex b'e'x i q'anit. ⁴¹Nimku yab'il b'aj q'anit, ex nimx taq'nil tajaw il b'ajetz tlajo'n toj kyanminxjal. Aye taq'nil tajaw il i b'aj jaw xch'in, ex kyq'ma kyjalu'n: iAxixa Tk'wal Dios! Me b'e'x nchi b'aj ok tmiyo'ntaq Jesúś, ex mina nchi kub'taq twutzlin tu'n kyjawtaq yolin, qu'n b'intaq kyu'n, qa axtaq Jesúśjo Tk'wal Dios, a Crist.

**Tej tok ten Jesúś yolil Tyol Dios
kyojile tnam**
(Mr. 1:35-39)

⁴²Atzi'n tej qsqix, b'e'x ex Jesúś toj tnam, tu'n t-xi' toj jun tx'otx', a nti' kynajb'ilxjal toj. Me b'e'x i ok tenxjal jyolte, ex jyet kyu'n ja'taqjo ta'ye, qu'n kyajtaq tu'n tten Jesúś kyuk'a te jun majx. ⁴³Me atzin te Jesúś xi tq'ma'n kye: iMina! Qu'n il ti'j tu'n t-xi nq'ma'nji'y

Tb'anil Tqanil ti'j Tkawb'il Dios kyoj kykyaqil txqantl tnam, qu'n apen wilji'y xin tzaj chq'o'n.

⁴⁴Ikytzin nkub'etaq tyolin Jesúśjo Tyol Dios kyojile' mu'x ja te kyna'b'l Judiy Dios, tojx ttx'otx' Judey.

Tej ttzyet nimku kyiix tu'n tipin Jesúś
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

5 ¹Jun maj, tej attaq Jesúś ttzi jun ma tij nijab!, Genesaret tb'i, nimku xjal pon kychmo'n kyib' tk'atz, ex ok jit'le kyu'n, qu'n kyajtaq tu'n tkub' kyb'i'n Tyol Dios. ²I xi tka'yin Jesúś kab'e bark toj tz'awin ttzi nijab!. Nti'taq xjal tokx kyoj, qu'n ayetaqtzi'n kyiixil otaq chi ku'tz txjol kye' kypa te kyiixb'il.

³Ex b'e'x jax Jesúś toj jun bark, a tetaq Simun, ex kub'sin twutz te, tu'n t-xi tlimo'ntaq ch'intljo bark tojxi a!. Ex b'e'x kub' qe Jesúś toj bark, ex tojksi'n a!, ok tentz xnaq'tzil kye' xjal.^r ⁴Tb'ajlinxitzin yolin, xitzin tq'ma'n te Simun kyjalu'n: Q'inkxsinjiy bark ja' nim t-xe nijab!, exsin kyxo'nkuxji'y kypa'y te tzuyb'il kyiix.

⁵Me atzin te Simun xi ttzaq'win: iAy Xnaq'tzil! Ma tz'elkux aq'wil qu'n, tu'n qaq'n'i'n, exsin nti'x kyiixt ma tzyet qu'n.^s Me tu'n Tyola saj tq'ma'n, chi k'welix nxo'nji'y npa'y te kyiixb'il.

⁶Atzaj te' tkux kyxo'n kypa toj a!, nimx kyiix tzyet kyu'n.^t Ayetzin kyej pa noqx tu'n kyb'ajeltaq laqj tu'n kyiix. ⁷Tu'ntzi'n ikyjo, b'aj xi kyyek'in kyq'ob' kye' kyuk'a, aye' tajawtaqjo juntl bark, tu'ntzin kyiix'taql kye' mojilkye. Ex jun paqx i xi', ex kykab'ilx kyej bark i jaw noj kyuk'a nimku kyiix; noqtaq ch'ini kyaj tu'n kyxi yuql'. ⁸Tej tok tka'yin Simun Pegrjo ikyjo, b'e'x kub' meje twutz Jesúś, exsin xi tq'ma'ntz te: Tata, chin ttzaqpinkja, qu'n jun aj ilqin we'!

⁹⁻¹⁰Xi tq'ma'n Pegrjo ikyjo, qu'n nimxtaq kyxob'il junx kyuk'a Jacob ex Juan, aye' tk'wal Zebedey, ex tuk'aqetaq Simun, tu'n nimx kyiix otaq tzyet kyu'n.

Me ante Jesúś xi tq'ma'n te Simun: Mina jaw xob'a, qu'n texjo paq ja'lin,

^r5:3 Mt. 13:1-2; Mr. 3:9-10; 4:1. ^s5:5 Jn. 21:3. ^t5:6 Jn. 21:6.

k-okila te chmol xjal, tu'n kyklet toj il, ex nya te chmol kyi'x, tze'nku ja'lin.

¹¹Ex b'e'x xi kyi'n bark ttzi tx'otx'. Ex antza kyije kytzaqpi'n tkyaqiljo q'i'ntaq kyu'n, exsin i b'aj xi lipetz ti'j Jesús.

**Tej tkub' tq'anin Jesús jun ichin iltaq
tu'n tx'a'k, a noq n-el lemimin**
(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹²Jun q'i'j, attaq Jesús toj jun tnam, kanin jun ichin tk'atz, ex otaqx yajx tu'n jun tx'a'k noqx n-el lemimin. Atzaj te' tok tka'yin Jesús, kub' meje, exsin kub' t-xo'n twutz tzmax twutz tx'otx'. Jaw kub'sin twutz kyalu'n: Ay wAjaw, qa taja, b'a'n tu'n nkub' tq'ani'n tuk'a nyab'ilá.

¹³Noq ok tmeko'n Jesús, ex xi tq'ma'ntz te: Waja. B'e'x ma q'anita ja'lin.

Texjo paq anetzi'n, b'e'x q'anitkux te jun majx. ¹⁴Exsin xi toq xeninxix Jesús te: Mi txi tq'ma'n te a'la. Qala' ku txi'y, ex yek'inx tib'a te kypale aj Judiy, ex q'onxa jun oyaj te aq'b'il chjonte, tu'n ma tzul Dios tey, a tze'nkuxjo kub' ttz'ib'in Moisés ojtxe,¹⁴ tu'ntzin kyb'in texjal qa ma q'anita.

¹⁵Me mix tu'n ikyjo, nimx n-iky'taqlo tqanil Jesús, ex nimxtaq xjal nb'aj ok chmo'n kyib' ti'j, tu'n tb'aj ok kyb'l'intaqjo Tyol, ex tu'n kyb'aj kub' tq'anintaqjo kyyab!. ¹⁶Me ataqtzin te Jesús, b'e'xtaq n-el tpa'n te' tib' kyi'j, ex nxi'taq te' na'll Dios ja' mixtaq a'l jun at.

Tej tq'anit jun kox tu'n Jesús
(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷⁻¹⁸Toj jun q'i'j, tzuntaq nchi kub' t-xnaq'tzin Jesús xjal, ex attaqjo tipin Dios tuk'a, tu'n kyq'anittaqjo yab!. Me antza, attaq junjun Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'jjo ojtxe kawb'il tzajninqetaq toj junjun kojb'il, ite'kutaq toj ttx'otx' Galiley, Judey, ex Jerusalén. Q'uqleqetaq tk'atz Jesús toj jun ja, tej kykanin junjun ichin iqintaq jun yab' kyu'n twi' tkuxb'il. Ex ataqtzin te' yab' noq otaq tz'ok k'olpaj. Kyajtaqjo xjal tu'n tokx kyi'n twutz Jesús, me mib'intaq tokx.

¹⁹Tu'ntzin mix jyete tumil kyu'n tze'n tu'n tokxi kynetaq, tu'n tpajjo nimxtaq xjal at; tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x i b'aj jax tib'ajxi ja, ex jaw kypo'q'in xk'o'n antza, ex kux tuninin yab' kyu'n tuk'ax tkuxb'il, ex kupin kyi'ntz twutz Jesús ex kywutz txqan xjal.

²⁰Tu'n ikyjo, ex tej tok tka'yin Jesúsjo kynimb'il, xi tq'ma'n te yab' kyalu'n: Ay wuk'a, ayetzin tila ma chi kub' najsit ja'lin.

²¹Me ayetzin kye' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n jni' Parisey, b'e'x i ok ten kye' ximilte kyalu'n: ¿Tze'ntzin tten n-el tzaqpaj ttzi ichin ikyjo? qu'n noq nxo'n yol ti'j Dios tu'n ma' tyolch. Qu'n o'kx te Dios aku b'ant najsin te til jun xjal.

²²Me ante Jesús b'e'x el tniky! ti'j ti'taq nkyxime, ex xi tqanin kye: ¿Tiqu'n nkub' kyximini'y ikyjo? ²³¿Ankye junx tz'ele tu'n t-xi q'met, tu'n tkub' najsit til jun xjal, a tze'nkuljo tu'n t-xi q'met: We'ksa, ex kux b'eta? ¿Ma nyapela a te kujxijo a tu'n tnajsit til jun xjal? ²⁴Me mi nxi kynimi'n qa ikyjo. Me atzin ja'lin, kxel nyek'i'l n kywutzqa qa ayin we', a Tk'wal Ichin, at wokli'n tzalu'n twutz tx'otx', tu'n tkub' nnajsi'n kyilxjal te jun majx.

Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n te yab!: Kxel nq'ma'n tey, iWe'ksa! iQ'inxjiy tkuxb'il, ex kux tz'aja tjay!

²⁵Ex jun paqx jaw we' tej yab' kywutz kykyaqilxjal, ex jaw tchmo'n tkuxb'il, ex b'e'x aj tja nnimsin tb'i Dios wen.

²⁶Kykyaqilxjal i jaw ka'ylaj, ex jaw kynimsin tb'i Dios, exsin tuk'a txqan kyxob'il b'aj kub' kyq'ma'n kyxolx: Tzmaxpen xqliyx jun ti' te ka'yb'ajil, chi chi'.

**Tej ttzaj ttxko'n Jesús Leví tu'n tok te
t-xnaq'tzb'in**
(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷Tb'ajlinxi' ikyjo; b'e'x etzku Jesús toj ja. Tej tb'et, ex iwle jun ichin tu'n, peyil pwaqtaq te k'ayb'il te Rom, ex

¹⁴5:14 Lv. 14:1-32.

ataqtzi'n tb'i ichin, Leví.^v Ex antza q'ujletaq tojjo najb'il, ja' neyintaq k'ayb'il. Exsin xi tq'ma'n Jesúszt te kyalu'n: Lipeka wi'ja.

²⁸Jun paqx jaw we' Leví, ex kyij ttzaqpi'n tkyaqil, ex b'e'x iky' lipe ti'j Jesús.

²⁹Tb'ajlinxi' ikyjo, atzin te Leví kub' tb'inchin jun tb'anil wa'n ti'j Jesús, ex ila'ku tuk'a Leví, nchi b'aj peyintaq k'ayb'il te Rom, junx kyuk'a junjunl xjal, q'ujleqetaq kyuk'a ti'j mex.³⁰Me ayetzin kye' Parisey exqetz'i'n xnaq'tzil ti'jjo ojtxe kawb'il ex kyuk'axtaq kyib' i b'aj jaw yolb'in kyi'j t-xnaq'tzb'in Jesús kyalu'n: ¿Ti'qu'nil majqex kye' nchi b'aj wa'n, ex nchi b'aj k'wan kyuk'a ma' peyil k'ayb'il ex jni' b'inchil il?

³¹I xitzin ttzaq'win Jesús kyalu'n: Ayetzi'n b'a'nqe nti' kye tajb'in q'anil kye; me meqetzi'n yab'qe, atpen kye' tajb'in kye. ³²Tu'npetzi'n, nya ma chin tzaj we' txkol kye xjal nb'aj kub' kyb'isín qa b'a'n kyten; qala' ayin weji'y ma chin tzaj txolkye aye' b'inchil ilqe, tu'n tajtz ti'j kyanmin. Tu'npetzi'n, ma chin ula kyxol.

**Jun kyxjelxjal ti'jjo nkub' qpa'n
wa'yaj**

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³Me ayetzin kye' Parisey exqetz'i'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il xi kyq'ma'n te Jesús: Ayetzi'n t-xnaq'tzb'in Juan, a Jawsil A', exqetz'i'n Parisey, nimx nb'aj kub' kypa'n wa'yaj tu'n kyna'n Dios, me ayetzin kye t-xnaq'tzb'i'n, kukxjo nchi b'aj wa'n ex nchi b'aj k'wan.

³⁴I xitzin ttzaq'win Jesús kyalu'n: ¿Ma akutzin kub' kywutzin kye', tu'n tkub' kypa'n txokenj wa'yaj toj jun mejeblin, qa axsa ta'yé chmilb'aj kyxol. Ikytzin ite'ye weji'y nxnaq'tzb'in, qu'n loq'i'n ntin kyxol. ³⁵Me pon kanin jun q'ij, ja' tu'n wele naji'y, a ayi'n, a ikyxjo tze'nku chmilb'aj kyxol. Ajtzin tjapin kaninjo q'ij anetzi'n, okpetzila k'wel kypa'ntz wa'yaj, tu'n kyna'n Dios wen.

³⁶Ex kub' tq'ma'n Jesús oxe techil kyalu'n: Tnejil, mix a'lx aku tz'el ttajk'in ch'in b'u'x ti'j jun saq xb'alín, tu'n tok te slepb'ilte junl xb'alín noql ttx'aqin. Qa ma kub' tb'inchin ikyjo, nkub' tyaji'n saq b'u'x, exsin nya wen kka'yile tuk'aloj ttx'aqin xb'alín. ³⁷Ex tkab', tze'n aj tkux b'inchin vin; nlay ku'x b'inchin toj jun ttx'aqin tz'u'n, qu'n ajtzin tloqlin, b'e'x aku tz'lex laqj, ex noqaku chi kub' najx kykab'il. ³⁸Tu'ntzi'n, il ti'j tu'n tkux b'inchin vin toj jun saq tz'u'n. Ikytzin weji'y nxnaq'tzb'il, nlay b'ant tu'n tok smet tuk'a juntl tumil.

³⁹Ex toxin: A'lchaqx jun a'la, nxi tk'wa'n jun wiq vin, nlay ttziye, tu'n t-xi tk'wa'n junl wiq k'wab'j, a saq, qu'n naq'le ti'jjo tk'wa', a tb'anilx toj twutz. Ikytzin kyeji'y naq'leqe kye' ti'jjo ojtxe tumil. Tu'npetzi'n kykyle'y tu'n kyxi lipey ti'j nxnaq'tzb'il, a saq, exla qa wenxixtl tze'nku ojtxe.

Jesús at toklin tib'ajjo q'ij te ajlab'l

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

6 ¹Toj jun q'ij te ajlab'l, nchi b'ettaq Jesús kyxol awal. Me ayetaqtzi'n t-xnaq'tzb'in nb'aj jawtaq kyxb'ojqin triy, ex nb'aj kub' kyxq'uchintaq toj kyq'ob', exsin b'aj xi kywa'ntz. ²It'e'taq junjun Parisey antza, exsin b'aj xi kyqanintz kye kyalu'n: ¿Tiqu'nil nkub' kyb'inchinjy jun ti', a nya q'o'n tu'n tkub' b'inchit kyojjo q'ij te ajlab'l, ja' mix a'l jun tu'n tja aq'nin?

³I xitzin ttzaq'win Jesús kyalu'n: ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jin kyeji'y b'ant jun maj tu'n qtzan David, a nimx toklin, tej ttzaj wa'yaj ti'j kyuk'a tuk'a? ⁴B'e'x okx toj ojtxe tja Dios, exsin i etz ti'n wab'j, a otaq chi kub' ky'iwlit te oyaj twutz Dios.^w Ex i xi twa'n, exsin xi tq'o'ntz kye' tuk'a, a nti'taq kyoklin ti'j tu'n t-xi kywa'n, qala' o'kqextaq pale.^x

⁵Exsin xi tq'ma'nltz: Tze'nku nte'n, ayi'n Tk'wal Ichin, chq'onqintza tu'n Dios kyxola; ex ayi'n at woklin tib'ajjo q'ij te ajlab'l, ex ayi'n chin q'malte qa

^v 5:27 Atzin Leví ok q'o'n juntl tb'i Matey. ^w 6:4 1Sa. 21:1-6. ^x 6:4 Lv. 24:9.

wen tu'n tkub' b'inchit jun ti' mo qa minaj.

Tej tkub' tq'anin Jesús jun ichin nti' tanmin tq'ob'
(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶Tojtzin juntl q'ij te ajlab'l, okx Jesús toj jun mu'x ja te na'b'l Dios. Tokpinxi, ok ten xnaq'tzil kye' xjal. Tojxtaqtzi'n k'ulb'il, attaq jun ichin, a nti'taq tanmin tman tq'ob'. ⁷Ex ayetzil'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n jni! Parisey nchi b'aj ḥluk'intaq ti'j Jesús, qa tu'ntaq tkub' tq'anin yab' toj jun q'ij te ajlab'l, noq tu'n kystz'imin ti'j qa otaq kub' tz'aq toj til, qu'n nya wentaq toj kywutz tu'n tkub' b'inchit jun ti' toj q'ij te ajlab'l. ⁸Me ataqtzin te Jesús tojtzqi'ntaql te' kyxim, exsin xi tq'ma'ntz te' yab': iWe'ksa, ex we'kuy kywutzxjal!

Atzin tej ichin b'e'x jaw we!. ⁹Atzin te Jesús xi tq'ma'n kye' xjal kyjalu'n: At jun we' tu'n t-xi nqanin kye'y: ḡMa tzuntzin ntq'ma'n tu'n tkub' b'inchitjo nya wen, mo a wenj; tu'n tklet tchwinqil jun xjal, mo tu'n tok ka'yitj tu'n tkub' kyim?

¹⁰Tb'ajlinxi tq'ma'n ikyjo, b'e'x xi tka'yinku toj kywutzxjal ite'taq ti'jile, exsin xi tq'ma'ntz te ichin, yab'taqjo tq'ob': Nuqpinx tq'ob'a.

Atzin tej ichin kub' tb'inchin tze'nku otaq txi q'ma'n te, ex texjo tqan, b'e'x el we' tyab'il tq'ob'.

¹¹Me ayetzin kyej txqan xjal nimx txqan kyq'oj tzaj; i jaw yolb'in ti'jlb'inxi Jesús, exsin i ok tentz jyolte tumil ti'taq tu'n tkub' kyb'inchin ti'j.

Tej tjaw tsk'o'n Jesús kab'lajaj t-xnaq'tzb'in
(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹²Kyojo q'ij anetzi'n, b'e'x jax Jesús twi' jun wutz na'l Dios, ex elkux aq'wil tu'n. ¹³Atzaj te' qsqix, kykyaqiljo lipcheqetaq ti'j i tzaj ttxko'n, exsin i jaw tjoyo'ntz kab'lajaj ichin kyxolx, tu'n kyok te t-xnaq'tzb'in. ¹⁴Atzin kyb'i junjun ichin i jaw tsk'o'n: Simun, a ok tq'o'n

juntl tb'i te Pegr; majxljo Andrés, a titz'in; Santyaw; Juan; Lip; Bartolomey; ¹⁵majqexl Matey; Tmas; Santyaw, a tk'wal Alpey; Simun, a toktaqljo q'olb'inte te Celote; ¹⁶majqexl Judas, a titz'in Santyaw; exsin Judas Iscariot, a ok meltz'aj ti'j Jesús.

Tej t-xi t-xnaq'tzin Jesús nimku xjal
(Mt. 4:23-25)

¹⁷Ku'tz Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in twi' wutz, exsin kub' we' Jesús toj jun chq'ajlaj. Antza otaq b'aj chmete nimku xjal, aye' otaq chi b'aj ok lipe ti'j, junx kyuk'a a otaq chi b'aj tzajxi tzmax toj ttx'otx' Judey, Jerusalén exqetzi'n najleqetaq toj mlaj toj ttx'otx' Tiro, ex otaq chi pon chmetljo najal te Sidón. Otaq chi pon chmetljo xjal antza, noq tu'n toktaq kyb'i'n Tyol, ex tu'n tkub' q'anitjo yab'qetaq. ¹⁸Majqexpelkey xjal i q'anit, aye' nimxtaq n-iky'x kyu'n, noq kyu'n taq'nil tajaw il.

¹⁹Ikytaqtzi'n kykyaqilxjo xjal kyajtaq tu'n tok kymeko'n Jesús, qu'n nimxtaq tipin, tu'n kyq'anitjo kykyaqilxjal yab'qetaq.

Tej tyolin Jesús kyi'jjo wen xjal ex nya wen
(Mt. 5:1-12)

²⁰Jawtzin ti'n Jesús twutz, exsin xi tka'yintz toj kywutz t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'ma'n kye kyjalu'n:

Ky'iwlinqexix kye', a ayi'y yajqi'y ja'llin, qu'n at kyokli'n ti'jjo Tkawb'il Dios.

²¹Ky'iwlinqexix kye', a ayi'y at wa'yaj kyi'ja ja'lin, qu'n tzul jun q'ij tu'n kynoja.

Ky'iwlinqexix kye', a ayi'y nchi b'aj oq'a ja'lin, qu'n tzul jun q'ij, ja' kchi tze'jilxa.

²²Ky'iwlinqexix kye', aj kyel iky'i'n kyu'n xjal, aj kyex lajo'n, ex aj kyok yiso'n kyu'n, aj tel i'jli'n kyb'i'y, noqx tu'n npaja, ayi'n a Tk'wal Ichin.^y ²³Qa ma tziky'x kyu'n, chi tze'jixa, ex chi tzalajxa, qu'n ktzajil tq'o'n Dios nim t-xel

^y6:22 1Pe. 4:14.

kye'y toj kya'j, tze'nku xi tq'o'n kye yolil Tyol Dios ojtxe, tu'n nim siky'x kyu'n,^z tze'nkuxjo kye ja'lin.

²⁴Me b'isb'ajilxla kye'y, a ayi'y q'ininqi'y; nti'x kye' tzaljb'il tu'n tkub' kyyo'n, qu'n loqe kye' noqx nchi tzalaj ja'lin.

²⁵Ex b'isb'ajilxla kye'y, a ayi'y noqx nchi lo'nkuy ja'lin, qu'n tzul jun q'ij kyib'aja te nim wa'yaj.

Ex b'isb'ajilxla kye'y, loqi'y noqx nchi tze'ja ja'lin, qu'n okxla kchi oq'ilala, ex kchi lab'ilala.

²⁶Ex b'isb'ajilxla kye'y, a ayi'y njaw nimsin kyb'iy kyu'nxjal qa wenqi'y, qu'n ikyx jawe kynimsin xjaljo kyb'i aye ok kyq'o'n kyib' te yolil Tyol Dios ojtxe.

T-xnaq'tzb'il Jesús tu'n kyok qk'u'jlin qajq'oj
(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷Me atzin kyetza, a loqi'y nchin kub' kyb'i'n, kxel nq'ma'n: Kyk'u'jlinqektzinji'y kyajq'oj'a; kyb'inchinktzi'n jun wen kye nchi el iky'in kye'y.²⁸Kyqaninxha ky'iwb'il kyib'ajjo nchi qanb'in kyi'ja. Chi na'n Diosa kyi'jjo nchi ok yison kye'y.²⁹Qa at jun s-ok laqtz'in te jun plaj kytzi'y, kymeltz'inxji'y junl plaj. Ex qa at jun nlab'te tu'n t-xi ti'n tchaketa, majx kykotpinxji'y kykamiixa tuk'a te jun majx.³⁰Qa at jun saj qanin te jun ti' kye'y, kyq'onxa; ex qa at jun s-el elq'in te jun ti' kye'y, mi txi kyqanintla.³¹Tu'npetzi'n, kukxitzzin kub' kyb'inchinji'y kyuk'a txqantl, tze'nku kyaja tu'n tkub' b'inchit kye.

³²Qu'n qa o'kx xi ok kyk'u'jlinji'y aye' nchi ok k'u'jlin kye'y, ¿Ti'tzin jun tb'aniltz nkub' kyb'inchinji'n ikyjo? Qu'n ikypen kye b'inchil iljo nb'ant kyu'n.³³Ex qa ma tz'ok kyb'inchinji'n jun wen noq kyi'jku xjal nchi ok b'inchin te' wen kyi'ja, ¿Ti'tzin jun tb'aniltz nkub' kyb'inchinji'n ikyjo? Qu'n ikypen kye b'inchil iljo nb'ant kyu'n.³⁴Ex qa ma txi kyq'o'n jun tx'ex kyexjal noq tu'n

ttzaj q'o'nku ch'in ta'l kye'y, ¿Ti'tzin jun tb'aniltz nkub' kyb'inchinji'n ikyjo? Qu'n ikypen kye aj iljo nb'ant kyu'n, qu'n nchi b'aj jaw txon kyxolile, ex nkub' kyyo'n, tu'n ttzaj q'o'n kyinxljo te manb'ilte.

³⁵Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tok kyk'u'jlin kye' kyajq'oj, ex tu'n tkub' kyb'inchinji'y wen. Kyq'onxa tx'ex ex mina b'aj kub' kyyo'n, tu'n tb'aj tzaj q'o'n manb'ilte. Ikytzin ktzajile nim t-xeljo kye'y, ex ikytzin kchi okilejil'y te tb'anil tk'wal Dios, nimxix tb'i. Qo ok tze'nku te qMan, qu'n ntzaj pax te' tanmin kyi'jjo mib'in chi q'on chjonte ex kyi'jjo nya wen xjalqe.³⁶Tzaj q'aq'intzin kye' kyk'u'j kyi'j xjal, tze'nku ntzaj q'aq'in te qMan Dios tk'u'j kyi'ja.

Nya wen tu'n qok te kawil tib'aj kynimb'il txqantl
(Mt. 7:1-5)

³⁷Mi chi oka kawil kyib'aj kynimb'il txqantl, tu'ntzintla mi kawine Dios kyib'aja. Ex mi chi yolb'i'n kyi'j txqantl, tu'n mi yolb'in Dios kyi'ja, aj kyxil'y toj pa'b'in. Kynajsinkuy kyil txqantl tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ex ikytzin k'wele tnajsin Diosjo kyila.³⁸Ku kyoka so'j kyuk'a kykyaqil, ex axte Dios k-okil so'j kyuk'i'y. Ex ktzajil tq'o'n Dios t-xel kye'y tz'aqlexix, ex nojninxix, ex ch'uqin wen. Qu'n axla malb'iljo k-okil tq'o'n Dios kyi'ja, tze'nkuxjo s-ok kyq'o'n kyi'j txqantl.

³⁹Kub'tzin tyolin Jesús jun techil kywutz kyjalu'n, tu'n mi che'xe lipe kyi'jjo xnaq'tzb'il nya wen: ¿Ma akutzin b'ant tu'n tkub' nej jun mox, yek'il te' tb'e junl mox? ¿Ma nyapetzila kykab'ilx aku chi kux lank'a'j toj xaq?^a ⁴⁰Ex mix a'l jun xnaq'tzb'in aku tz'ok nimxixtl toklin tze'nku xnaq'tzilte.^b Qala' tzmaxi aj tjapin b'aj xnaq'tzb'il tu'n, okpin japin toklintz tze'nxjo te xnaq'tzilte.

⁴¹Mi chi oktza tze'nqeku xnaq'tzil, a at jun il nb'ant tu'n, b'alalaqa tze'nku jun ma tij tze toj twutz, exsin taj tu'n tmojin, tu'n tetz jun tal netz' tz'is toj twutz

^z6:23 2Cr. 36:16; Kyb'i. 7:52. ^a6:39 Mt. 15:14.

^b6:40 Mt. 10:24-25; Jn. 13:16; 15:20.

tuk'a. ⁴² ¿Tze'ntzin tten tu'n t-xi tq'ma'n te termana, Yonkutzin nej, tu'n tetz wi'n tz'is toj twutza, ex mi ntña'n qa ma tijjo te tokx? iXmiletz'qi'y! Nti' kynab'la ikyjo. Il ti'j nej tu'n tetz te ma tij tze toj twutza, tu'ntzintla tb'ant tkat'i'n, tu'n tetz ti'n ajo tal netz' tz'is, a at toj twutza termana.

**Jun xob'tzb'il tu'n Jesús, tu'n mi qox
lipe kyi'jjo xnaq'tzb'il nya wen**

(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Nya tu'n kyxixi lipe'y kyi'jjo xnaq'tzil, a nya wen, qu'n noq ti'jjo kyb'inchb'in k-elile kyniky'a kyi'j. Qu'n ikytzi'n tze'nku jun tze, a nya wen, nlay tz'el twutza, a wen te lob'j. Ex ikyxjo, jun tze, a tb'anil, nlay tz'el twutza, a nya wen.

⁴⁴ Ikyxjo tze'nku jun tze, n-el tniky'tzajil noq tu'nijo twutza. Qu'n nlay tz'el twutza iw ti'j tx'i'x; ex nlay tz'el twutza uv ti'j saqtx'i'x. ⁴⁵ Ikytzin jun tb'anil xjaljo, tb'anil tanmin, a ja' n-anq'ine tb'inchb'in wen. Me atzin xjal nya wen, ex nya wen tanmin, a ja' n-anq'ine' tb'inchb'in nya wen. Tze'nkuxsi'n at toj kyanmin, qa jun tb'anil mo jun nya wenj, ikyxsin chi yoli'n.

Kab'e wiq tq'uqil qchwinqil

(Mt. 7:24-27)

⁴⁶ ¿Tiqu'nil ntzaj kyq'ma'n we'y, wAjaw, wAjaw, exsin mina nkub' kyb'inchinji'y a nxi nq'ma'n kye'y? ⁴⁷ Kxel nq'ma'n jun tumil kye'y tze'ntzin t-xilin jun a'la ktzajil lipe wi'ja, a nkub' tb'inchin a nxi nq'ma'n. ⁴⁸ Ikytzi'n tze'nku jun ichin, kjawil tb'inchin jun tja; tnejilxik k'welix tlaku'n tq'uqil, exsin k'wel tb'inchintz tib'aj ab'j. Tej ttzaj nim jb'al, jaw ch'iy nim a' ex pon peq'j a' ti'jjo ja, me mix jawe yekche, qu'n b'inchinku tib'aj ab'j. ⁴⁹ Me atzin te' nchin kub' tb'i'n, me mina nchin kub' tnimi'n, ikytzin kb'ajile' tze'nku jun ichin, a nkub' tb'inchin tja tib'aj tz'awin, exsin mix jawe tb'inchine' tq'uqil. Te' ttzaj nim jb'al, jaw ch'iy nim a', ex pon peq'j a' ti'jjo ja, ex jun paqx jaw yuch'j te jun majx.

**Tej tkub' tq'anin Jesús jun taq'nil
nejinel kye xo'l q'aq'
(Mt. 8:5-13)**

T ¹ Tb'ajlinxi tyolin Jesúsjo jni' tyol kyexjal, a nchi b'intaq ti'j, b'e'xsin xi'tz toj tnam te Capernaum. ² Ex tojjo tnam anetzi'n ataqtza najle jun xjal nejinel kyib'aj xo'l q'aq', ex atzin tej xjal anetzi'n yab'taqjo jun taq'nil, a tajxixtaq ti'j, me ch'ixtaq tkyim.

³ Atzaj te' tb'intej nejinel jun tqanil Jesús, b'e'xsin i xi tchq'o'ntz jun jte'b'in xjal, a attaq kyoklin kyxol Judiy, tu'ntzintla kykub'sin kywutz te Jesús tu'n tkanin q'anil te' taq'nil, a ch'ixtaq tkyim. ⁴ I kub'sin kywutz nimxix te Jesús, tej kypon kanin tk'atz, exsin xi kyq'ma'ntz te kyjalu'n: Taa, nimsinx tk'u'ja, atla qaji'y noqit aku txi'y quk'iy, exsin tu'n tkub' tq'aninjiy ajo jun taq'niljo jun tb'anil nejinel. ⁵ Tb'anilxjo nejinel anetzi'n, ex at toklin tu'n tkub' tb'inchi'n, qu'n tajxix ti'j qtanim, ex o kub' tb'inchin jun ja te qnab'l Dios, chi chi'!

⁶ B'e'xsin xi lipe te Jesús kyi'jjo xjal anetzi'n. Atzaj te' ch'ixtaq kypon kanin, b'e'xsin i ul oyb'aj kyu'n jun jte'b'in tuk'a nejinel, tu'n t-xi kyq'ma'n jun kyyol te Jesús. Chi chi' kyjalu'n: Taa, nya ilxix ti'j tu'n tula tzma tja nejinel, qu'n tu'n nt'i we' woklin tu'n toktza toj njaych. ⁷ Tu'npetzil'n, mina xinka tk'atza, qu'n tu'n nya b'a'nqi'n, ex nti' wokli'n twutza, me o'kx q'mantz jun jte' tyola, ex noq tu'n tyola ok kq'anitil we' waq'nil. ⁸ Qu'n ikyqinx wejil'y at we' kawilwe, me ex ite' xo'l q'aq' ite'kx tjaq' nkawb'il. Qatzin ma txi nq'ma'n te jun kyjalu'n: Kux txi'y, ex b'e'xsin kxe'litz; ex qa: Ku tzaja, qa nchiji'y te jun tlaq, ex b'e'x ktzajil. Ex qa: B'inchinkuji'y lu'n, qa nchiji'y te waq'nila, ex b'e'x k'wel tb'inchin. Ikytzi'n, n-el nniky'ji'y ti'ja, qaaku q'anj noq tu'n Tyola.

⁹ Tej tb'inte Jesúsjo ikyjo, b'e'x jaw ka'ylaj, ex b'e'x tzaj meltz'aj, exsin tzaj tq'ma'ntz kye' xjal, a lipcheqetaq ti'j. Chi' kyjalu'n: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y,

na'mx nb'inti'y jun ichin kykol aj Israel, a atit nim tnimb'il tze'nku tnimb'iljo ichin lo, chi'.

¹⁰Otaq q'anit tej taq'nil kawil, tej kymeltz'ajjo xjal, ayej i xi chq'o'n tu'n nejinel txkolte Jesús.

**Tej tjaw anq'in juntl majl
taljo qya meb'e tu'n Jesús**

¹¹Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, xi' Jesús tojjo jun tnam, Naín tb'i. Aye t-xnaq'tzb'in ex jun ch'uq xjal xi lipe ti'j.

¹²Atzaj te' tkanin nqayin ttxa'n tnam, oktzin tk'ulb'in tib' kyuk'a txqan xjal, a iqintaq jun kyimnin kyu'n, a tu'ntaq kyxi' muqlute. Ajo kyimnin anetzi'n, alb'ajtaq te jun meb'e qya, ex o'kxtaq taljo qya anetzi'n. Tu'n ikyjo nimxtaqo xjal te aj tnam lipcheqektaq ti'j te nimsil tk'u'j.

¹³Atzaj te' tiwle' meb'e qya tu'n Jesús, a tAjaw Tkyaqil, b'e'x tzaj q'laq'in tk'u'j ti'j, exsin xi tq'ma'ntz te kyalu'n: Ay qya, mina tz'o'q' te.

¹⁴Texjo paq anetzi'n, b'e'x ok laq'e Jesús tk'atz kyimnin. Ok tmeko'njo tz'lán ja' iqintaq. Tu'n ikyjo, b'e'x i kub' we' kyej xjal, a ite'kxtaq tjaq!. Xitzin tq'ma'n Jesústz tej kyimnin kyalu'n: Ay q'a, kxel nq'ma'n tey: iQeksa!

¹⁵B'e'xsin jaw qe tej kyimnintaq, exsin ok tentz yolil. Tu'n ikyjo, b'e'xsin xi q'o'ntz te tnana tu'n Jesús.

¹⁶Jotqexjo xjal, a ite'taq antza, b'e'x tzaj kyxb'il, tej tiwle' a otaq b'aj. Tu'ntzi'n, b'e'x ok ten nimsil te' tb'i q'Man Dios. Chi chi' kyalu'n:

Lu' jun nmaq yolil Tyol Dios ma jaw anq'in qxol, ex: Lu' te Dios ma tzul klol te' Ttanim, chi chi'.

¹⁷Jotqexjo a otaq b'ant tu'n Jesús, b'e'x b'ijte te' toj tkyaqil tnam te Judey exsin kyojo tx'otx!, a nqayin ite'k tk'atz.

**T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j Juan, a Jawsil
A'
(Mt. 11:2-19)**

¹⁸Tkyaqiljo lo b'ijte tu'n Juan, a Jawsil A!, qu'n tu'n b'e'x xi q'ma'n te kyu'nj

t-xnaq'tzb'in. I tzajtzin ttxko'n kab'e, ¹⁹exsin xi tchq'o'ntz qanilte te Jesús kyalu'n: ¿Atzinj'il y a Crist, a attaq tulil, mo qa at juntl, tu'n tkub' qyo'n?

²⁰Atzaj te' kykanin ichin tk'atz Jesús, a i xi chq'o'n tu'n Juan, xitzin kyqanintz kyalu'n: Ma qo tzaj chq'o'n qe' tu'n Juan, a Jawsil A!, tu'n t-xi qqani'n tey, aj qa ajiy, a il ti'j tu'n tul kanin, mo qa qo ayolja ti'j juntl a'la.

²¹Texjo paq anetzi'n, nimku yab'il i q'anit tu'n Jesús, ex nimku kyixk'oj, a jun paqx n-el lemimin; ex nim taq'nil tajaw il, b'ajetz toj kyanminxjal; ex nimku moqxetaq i jqet kywutz tu'n.

²²Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, xitzin ttzaq'wi'n kyqanb'itzjo ichin, a i xi tchq'o'n Juan. Chi' kyalu'n: Kux che'xa, ex kyq'manxa te Juan ajo ma kyli'y, exsi'n ma kyb'il'y, ikyxjo tze'nku kyij tz'ib'it wi'ja toj Tu'jil Tyol Dios. Chi' kyalu'n:

Aye moxtaq ma chi k'ant kywutz,
aye koxtaq ma chi b'et,
exqetzi'n yab'qetaq tu'n nim tx'a'k,
ma chi q'anit;
exqetzi'n xo'rtaq, ma chi b'in;
exqetzi'n otaq chi kyim, ma chi jaw anq'in juntl majl.

Ex jni' qe' yaj ma pon tqanil Tb'anil
Tqanil kolb'il kye.^d

²³Ex ky'iwlinqexixjo a mi njawje kyk'u'j wi'ja.

²⁴Tej kymeltz'ajjo t-xnaq'tzb'in Juan, b'e'x ok ten Jesús yolil ti'j Juan kyuk'axjal. Xi tq'ma'n kye kyalu'n: Tej kyxi'y lolte Juan toj tzqij tx'otx!, ¿Ti'taqtzin wiq ichin kyajtaqa tu'n kylonti'y? ¿Ma noqpe jun ichin kab'e tk'u'j, tze'nku jun ajlaj meltz'aje tu'n kyq'iq?^c ²⁵Qa mina, ¿Ti'taqtzin kyajtaqa tu'n kylonti'y? ¿Moj qa jun ichin manyor tb'anilx t-xb'alín tok? Me b'i'n kye' kyu'n, qa toj kyja nmaq kawil najleqe kye' ichin, a tb'anilx kyxb'alín tok, ex nimx nchi achin tzalu'n twutz tx'otx!. ²⁶¿Me ti'tzin chi txa'jtza lolte? ¿B'alaqa jun yolil Tyol Dios? iIkytzi'n! Me ante Juan nimxixtl toklin kyib'aj tkyaqil yolil Tyol

^c7:22 Is. 35:5-6. ^d7:22 Is. 61:1.

Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe.²⁷ Qu'n ikytzin tq'ma Diosjo ti'j toj Tu'jil Tyol kyjalu'n:

Kxel nchq'o'n we' nsan twutza
q'malte tqanol tulila,
tu'n tkub' kyb'inchinxjal kyib'
twutza.^e

²⁸ Twutzxix kxel nq'ma'n, qa kyxol tkyaqilxjal twutz tx'otx', mix a'l jun nimxixtl toklin tze'nku te Juan, a Jawsil A'. Me ajo a noq tal ch'in toklin toj Tkawb'il Dios toj kya'j, nimxixtl toklin tze'nku te Juan.

²⁹ Jotqexjo xjal, a otaq kyb'i tyol Juan ex majqexpe kyej xjal, a peyil pwaqqe te Rom, xi kytziyin te Juan tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a', ex xi kyq'o'n chjonte te Dios, qu'n el kyniky' te qa tz'aqlexix te Dios.³⁰ Me ayeqetzin kyej Parisey exqetzin jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, mix kytziye kye' tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a' tu'n Juan.^f Tu'n ikyjo b'e'xsin el kyiky'in a tajtaq Dios kyuk'a.

³¹ K'wel nq'o'n jun techil tze'nqe xjal ja'lin. ³² Ikyqetzin tze'nqeku tal k'wal nchi kub' qe saqchal toj k'ayb'il. Ex nxi kyäch'in te kyuk'a, tu'n kysaqcha'n junx, ex nxi kyq'ma'n: Ma qo chinb'i'n kyuk'a xux, tu'ntzintla qsaqchan, ex tu'n kytzalaja ex tu'n kyb'ixi'n, me mi xi b'ixi'n. Tu'npetzi'n, ma txi qb'itzi'n b'itz te b'isb'ajil, tu'ntzintla qsaqchan, ex tu'n kyoq'a, me mix a'l s-oq!. ¿Ti'xsin kyajtza? chi chi'.

³³ Ikytzin kyej'i, chi Jesús. Qu'n tej tul Juan, a mix wa'n pan ex mix k'wan vin kyuk'a txqantil, ex xi kyq'ma'n qa attaq taq'nil tajaw il toj tanmin. ³⁴ Ex ma chin ula, ayi'n Tk'wal Ichin ja'lin, a nchin wa'n ex nchin k'wan kyuk'a noq ti'chaqku xjal, me nkyq'ma'nla wi'ja qa lo'lqi'n, ex jun kyuk'a peyil pwaq ex kyuk'a aj il. Ex ajetzin kye, ¿Ti'xsila kyajtza?³⁵ Kxel nq'ma'n qa atzin k-elile kyniky'a ti'jjo na'b'l ntzaj tu'n Dios ti'jjo qb'inchb'i'n.

Tej tok tsu'njo qya k'ok'jsb'il kyi'j tquan Jesús

³⁶ Tb'ajlinxi' ikyjo, jun Parisey kub'sin twutz tu'n t-xi' Jesús wa'l junx tuk'a toj tja.

Kutzin, chi Jesúsjo.

Atzaj te' tkanin, ok qe ti'j meë. Q'uqletaq te Jesús, ³⁷ tej tpon kanin jun qya, a b'inchil il, a axsa najletaq tojjo tnam anetzi'n. Ex otaq tb'i tej qya anetzi'n qa otaq pon kanin Jesús wa'l toj tja Parisey. Tu'n ikyjo, xi ti'n jun xunk nojin tuk'a jun wiq a' k'ok'jxix wen; ajo xunk b'inchin tuk'a jun wiq ab'j tb'anilx wen.³⁸ Pon laq'e tej qya kyk'atz tquan Jesús, ok ten oq'il ex kyuk'a ta'l twutz, oktzin tentz txjolkye tquan Jesús.^g Atzaj te' kyb'aj txjet, b'e'xsin ok tentz tzqjilsilkye kyuk'a tsmal twi', ex i el tma'tzin tquan, exsin ok tqo'n a' k'ok'jsb'il kyi'j, a q'i'ntaq tu'n.

³⁹ Atzaj te' tiwle lo tu'n Parisey, a xi txkonte Jesús, ul jun t-xim kyjalu'n toj tanmin: A noqxit jun yolil Tyol Dios te' ichin lo, matla kaninte ti'j tze'n ta'ye tchwinqiljo qya, a lu' n-ok tzyunte, qu'n ajo qya lo, jun b'inchil il te', chtej Parisey.

⁴⁰ Atzi'n te Jesús b'e'x kanin te' ti'j t-xim Parisey. Tu'ntzi'n, iky xi tq'ma'n kyjalu'n: Ay Simun, at jun we' tu'n t-xi nq'ma'n tey.

Atzin te Parisey xi ttzaq'win kyjalu'n: Kutzin, Xnaq'tzil. Q'mantza.

⁴¹ Xitzin tq'ma'n Jesús kyjalu'n: Ite'taq kab'e xjal, a attaq kyk'as tuk'a jun ichin, a b'a'ntaq q'on pwaq tx'ex. Attaqtzin te' jun jwe' syent pwaqtaq te' ttx'ex. Attaqtzil te' jun tlajaj toj ox k'altaq^h te' ttx'ex. ⁴² Me qu'n tu'n mix ja' nchjetetaqjo kyk'as, b'e'x kub' najs'i'n kyk'as tu'njo ichin, a tajaw pwaqtaq.

Kutzin. Q'mantzintza we'y ja'lin, chi Jesúsjo te Parisey. Kyxoljo kab'e k'asb'ine lo, ¿Altzila kye' k-okil k'u'jlinte ch'intljo tajaw k'as?

⁴³ Xitzin ttzaq'win Simun kyjalu'n: Toj nwutza, b'alaqa a ichin, a nimxixtaq ch'intljo tk'as.

Twutzx te', chi Jesúsjo. Ikypen te' tze'nku ma tzaj tq'ma'n.

⁴⁴ Xitzin ka'yin Jesús toj twutzjo qya, exsin xi tq'ma'ntz te Simun kyjalu'n:

^e7:27 Mal. 3:1. ^f7:30 Mt. 21:32; Lc. 3:12. ^g7:38 Mt. 26:7; Mr. 14:3; Jn. 12:3. ^h7:41 Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele.

¿Man tz'iwle qya lo tu'n, a ma chi el ttxjo'n nqa'n tuk'a ta'l twutz, ex ma chi el tsu'n kyuk'a tsmal twi' tu'ntzintla kytzqijtz? Me metzi'n te, ma chin tzaj ttxko'n tu'n woktza toj tjay, me nti' ch'in a' saj tq'o'n te tx'ajb'ilkye nqa'n. ⁴⁵ Ex mi xin el tma'tzi'n te q'olb'il we'y, tze'nku ntene qxol; qalatzin te' qya lo, noqx te' xin oktza, b'e'x s-ok ten ma'tzilkye nqa'n, ex na'mx tu'n tkub' qen ja'lin. ⁴⁶ Ex nti' te aseyt ma jax tq'o'n toj nw'i'y, a tze'nkuxjo nb'inchajtz, me metzin te' qya lo, at te' a', a k'ok'jxix wen ma tz'ok tqo'n kyi'j nqa'n. ⁴⁷ Tu'npetzil'n, kxel nq'ma'n tey, qa noq tu'n nim tk'u'jjo qya wi'ja, ma chi kub' najsit nimku til. Me atzin te' xjal, a nya nim til toj twutz, ex nya nim tk'u'j wi'ja.

⁴⁸ Tb'ajlinxi tq'ma'n ikyjo, xitzin tq'ma'nltz te' qya kyjalu'n: iAy, qya! Ma chi najsit te til ja'lin wu'n.

⁴⁹ Ayetzin kyej txqantl xjal, a otaq chi pon txko'ntl wa'l junx tuk'a Jesús, i ok ten kye' qanilte kyxolx kyjalu'n: ¿Ankye te' xjal lo, a nimsil tib'? ¿Majqexjo kyilxjal nchi kub' tnajsin?

⁵⁰ Me atzin te Jesús, b'e'x xi kyiml te' ti'j qya anetzi'n, exsin xi tq'ma'nltz kyjalu'n: iAy qya! Noq tu'njo tnimb'ila wi'ja, ma kletiy. Atzi'n ja'lin toj tzaljb'il kux meltz'aja, chi Jesúsjo te.

Ayejo qya nchi mojintaq tuk'a Jesús

8 ¹Tb'ajlinxi' ikyjo, b'aj b'et Jesús tojile ila' tnam ex tojile ila' kojb'il, tu'n tq'met, ex tu'n tchiky'b'itjo Tkawb'il qMan Dios. Majqex kye' kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, lipcheqektaq ti'j. ²Ex ite'taq jun jte'b'in qya lipcheqektaq ti'j, ayej a otaq chi q'anit tu'n Jesús kye' taq'nil tajaw il ex te' ila'kul yab'il. Kyxoljo qya anetzi'n tokxtaq Mariy, aj Xle'n tb'i nq'olb'ajtztaq, exsin otaq chi etzjo wuq taq'nil tajaw il toj tanmin. ³Ex majxjo Juana, a t-xu'jil Cuza, aj mojiltaq tuk'a Herodes, majx Susana exsin txqantl qya, ayej nchi mojintaq tuk'a Jesús.ⁱ

Jun techil tze'n kyanmin xjal ti'j Tyol Dios

(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴Nimkuxjal i pon kychmo'n kyib' tk'atz Jesús, ayej i b'aj tzaj tojile junjun tnam, qu'n kyajatqo xjal anetzi'n tu'n tiwle Jesús kyu'n. Oktzin ten Jesús yolil ti'jjo jun techil, a ntq'ma'n kyjalu'n: ⁵Jun maj, attaq jun xjal ex, awal triy. Atzaj te' t-xi tchto'n tijaj, ila'ku ijaj i pon tz'aq toj b'e. Tu'ntzi'n, b'e'x i b'aj kywa'b'inxjal, ex b'e'x jaw kywa'n pich!. ⁶Ex ila'kul ijaj i pon tz'aq kyxol ab'j. Ulpin kye' kywi', me liweyxix i jaw tzqij, qu'n tu'n nti'taq tak'iljo tx'otx' anetzi'n. ⁷Atx txqantl ijaj pon chitj kyxol tx'i'x; ex ul kye' kywi'. Me noq i jaw xky'i'six, qu'n tu'n b'e'x i xi b'aj kyxoljo k'ul, a at kytx'i'xil. ⁸Me at txqantl pon chitj tojjo tb'anil tx'otx'. Tb'anilpen ch'i'ye te', ex nimxjo twutz kyij, b'alaqa junjunchaq jwe' k'al/ twutzjo junjun ijaj.

Tb'ajlinxitzin tq'ma'n Jesúsjo techil lo, jawtzin yolin juntl majl kujxix wen. Chi' kyjalu'n: Ankye taj tu'n tkub' tb'i'n nyola, in tkub' tb'i'ntz, tu'ntzintla tkub' tb'inchin.

Nuk'b'il tu'n Jesús ti'jjo t-xnaq'tzb'il

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹Me ayetzin kyej t-xnaq'tzb'il Jesús, b'e'xkux xi kyqanin kye', tze'n tz'elpine' techil, a otaq b'aj tyolin kyxol.

¹⁰Ajo techil, iky tz'elpine te' kyjalu'n, chi Jesúsjo: Ajo tumil, a ewintaq ti'jxi Tkawb'il qMan Dios, o tz'el kyniky'a te, qu'n tu'n aku Dios o tzaj yek'inte kye'y. Me ayetzin kye' txqantl, a na'mx tel kyniky' te, il ti'j tu'n nyoli'n kye kyuk'a techil, tu'ntzintla aj nb'aj yoli'n, ajo otaq kyli, me mina s-el kyniky' te; exsi'n ajo otaq kyb'i, mi n-okx toj kywi'.^k

Tej ttzaj tchiky'b'in Jesús techil kyi'jjo kyanminxjal

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹Ajo techil, a ma b'aj q'met, antza nyoline te' ti'jjo Tyol qMan Dios. ¹²Atzi'n

ⁱ8:3 Mt. 27:55-56; Mr. 15:40-41; Lc. 23:49. ^j8:8 Jwe' k'al, 100 n-ele. ^k8:10 Is. 6:9-10.

ijaj, a xpon chitj toj b'e, antza nyoline te' kyi'jjo xjal, a nchi b'in ti'j Tyol qMan Dios, me liwey n-ul kanin tajaw il najsilte toj kyanmin, tu'ntzintla mina txi kynimin, ex mina chi klet.¹³ Atzin te' ijaj, a xpon chitj kyxol ab'j, antza nyoline te' kyi'jjo xjal, a nchi b'in ti'j Tyol qMan Dios. Nxi kynimin tuk'a tkyaqil kyajb'il, me ajo kynimb'il nti'xix tkujil, ex noq te jte'b'in q'ij, tu'ntz'i'n b'e'x nchi jaw tz'aq toj kynimb'il, tze'nku ntzaj jun mib'in toj kychwinqil.¹⁴ Atzin te' ijaj, a xpon chitj kyxol tx'i'x, antza nyoline te' kyi'jjo xjal, a nchi b'in ti'jjo Tyol qMan Dios, me liwey nchi tzaj numj toj kynimb'il tu'njo t-xim kyanmin nya jikyin. Atku tu'n tpajjo q'inimil, ex atku noq tu'n tpajjo achb'il, a at twutz tx'otx', tu'ntz'i'n mina nchi wutzin toj kychwinqil.¹⁵ Me atzin te' ijaj, a xpon chitj toj tb'anil tx'otx', antza nyoline te' kyi'jjo xjal, a tb'anilxjo kyanmin ex at-xixjo kyajb'il tu'n kyb'in ex tu'n tkub' kyb'inchi'n a ntq'ma'n Tyol qMan Dios. Tu'ntz'i'n, jikyinxix ite'ye toj kynimb'il, ex tb'anilxjo kywutz n-el toj kychwinqil, chi Jesúsjø kye.

Ajo Tyol Dios tze'nku jun tqan tzaj
(Mr. 4:21-25)

¹⁶ Yolin Jesúsjø til'jjo jun tl techil lo: Mix a'l jun te xjal aku tz'ok txqonte jun tzaj, tu'ntzintla at spiky'in tuja, exsin liwey tu'n tkub' tmaqsi'n'l, mo tu'n tokx tq'o'n'l tjaq' jun watb'il. Qala' k-okil txqet jun te tzaj, exsin tu'n tjax q'oyit twi' jun xtankol', tu'ntzintla spiky'in te kye', a nchi okxik tuja.¹ Ex ikyxjo ajo nyola nlay b'ant tu'n tmaqet.¹⁷ Nti'x jun te ti' mina tz'el tqanil, qala' ikytzin ilx ti'j tu'n tkub' chiky'b'it.² Ikytzin Tyol Dios; te tnejl mina n-eltaq kyniky'a te, me atzin ja'llin loqi'n nchin xnaq'tzin kyi'ja, tu'n tel xtile' toj kynab'l a tze'nku tqan tzaj. Tu'ntzin ikyjo, nti'x jun ti' aku b'ant tu'n tewit.

¹⁸ Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyb'a. Qu'n tkyaqiljo, a nim n-ok tilil Tyol Dios

tu'n, kyja kxela q'oyit txqantl tnab'l, tu'n tel tniky' ti'j tkyaqil. Me ankye te' nti' n-ok tq'o'n tilil, majxpe ajo tnab'l, a tb'anilx toj twutz, me a nti' tumil, k-elil q'iyit te jun majx.³

Ankyeqexix titz'in ex tnana Jesúsjø
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Tzuntaq nyolin Jesúsjø ikyjo, tej tpon kanin tnana exqetzin'i ntitz'in antza, me mix i pon laq'eyexix tk'atz, qu'n tu'n ma nintzxtaq xjal at.²⁰ Tu'ntz'i'n, noq xi q'ma'n te kyajalu'n: Lu tej tnaniy exqetzin'i ntitz'in ite' pe'n, ex kyaj tu'n kyyolin tuk'iy.

²¹ Atzin te Jesúsjø xi ttzaq'win kyajalu'n: A wej'i' nnana ex aye wej'i' witz'in aye' nchi b'in, ex nkub' kyb'inchin a ntq'ma'n Tyol qMan Dios.

Tej tmiyet kyq'iq' ex nijab' tu'n Jesúsjø
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Jun majjo ikyjo, okx Jesúsjø exqetzin'i t-xnaq'tzb'in toj jun bark, exsin xi tq'ma'n kye kyajalu'n: Qo iky'x tzma tjlajxi nijab!, chi!.

Ex b'e'xsin i xi'tz. ²³ Ex tzmataq nchi b'et tib'a'l, b'e'x iky' ktan Jesúsjø. Ex b'e'x ok ten txqan kyq'iq' jumil tib'a'jile' nijab' ametz'i'n, ex atzin tej bark kyja'taq tnoj te' tu'n a'. Ex tu'n ikyjo, ch'ixtaq t-xi mulq'aj toj nijab!. ²⁴ Tu'ntz'i'n, b'e'x okx k'asin kyu'n t-xnaq'tzb'in, ex xi kyq'ma'n te kyajalu'n: iXnaq'tzil! iXnaq'tzil! Ch'ix qxi mulq'aj.

B'e'x jaw we'ks Jesúsjø, exsin xi tmivo'ntz kyq'iq' exsi'n tipin a', a tzunxtaq jaw mayiyin, ex noq tu'njo tyol, b'e'x i kub' qen, ex jotx kub' nume.

²⁵ Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, xitzin tq'ma'n Jesúsjø kye' t-xnaq'tzb'in kyajalu'n: ¿Ja'tzin saq'eku' kynimb'il'a?

Ayetzin kyej t-xnaq'tzb'in otaq chi xob', ex i jaw ka'ylaj. Tu'ntz'i'n, jaw qanlaj kyxolx kyajalu'n: ¿Alxsila kye xjal ikyjo? A ajin kyq'iq' ex a' ma kub' niminte.

**Tej kyex tlajo'n Jesúsjø taq'nil tajaw il
toj tanmin jun xjal aj Gerasa**
(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ I pontzin tojjo tx'otx' te Gerasa, a at tjlajxi nijab', ttxlaj Galiley. ²⁷ Noqxix

¹ 8:16 Mt. 5:15; Lc. 11:33. ² 8:17 Mt. 10:26; Lc. 12:2. ³ 8:18 Mt. 25:29; Lc. 19:26.

nku'tzku Jesús toj bark, tej tpon laq'e jun ichin tk'atz, a antza etza kyxolxjal toj tnam. Atzi'n ichin anetzi'n, ite'taq taq'nil tajaw il toj tanmin ila'xitaq ab'q'e. Minataq nchi ok tq'o'njo t-xb'alín, ex nya toj jun ja najletaq; qala' antza n-anq'inetaq toj muqb'il kyimnin.

²⁸ Atzaj te' tiwle Jesús tu'n, b'e'x kub' meje twutz, exsin jaw ḫch'intz kujxix wen kyjalu'n: ¿Ti' taja wi'ja, ay Jesús, a Tk'waljo Dios nimxix toklin? Chin kub'sil nwutza tey, tu'n mina chin kub' tyajinxá.

²⁹ Tq'ma xjaljo yol lo, qu'n b'ijte Jesús tej t-xi tq'ma'n kyej taq'nil tajaw il, qa iltaq ti'j tu'n kyetz toj tanminjo xjal anetzi'n. Ojtxetaq ttzyetla kyu'n taq'nil tajaw il. Mix tu'n otaq chi k'letjo tq'ob' exqetzi'n tqan kyuk'a kxb'il kyu'n xjal, tu'ntzintla mina tzaqpaje. Me b'e'x nchi laqjataqo kxb'il tu'n, tu'n kyipin taq'nil tajaw il. Ex ayejo taq'nil tajaw il nxi q'intetaq tojjo tx'otx' ja' nti'ye kynajb'ilxjal.

³⁰ Xitzin tqanin Jesús tej ichin kyjalu'n: ¿Titzin tetza tb'i?

Tzajtzin ttzaq'win tej ichin kyjalu'n: Ila'ku we' nb'i.

Xi tq'ma'n ikyjo qu'n tu'n nimxtaq taq'nil tajaw il otaq chi okx toj tanmin. ³¹ Aye' taq'nil tajaw il lo, i kub'sin kywutz te Jesús, tu'ntzintla mina chi xi xo'ne toj ma tij jul, a ja'la ta'yile t-xela. ³² Me qu'n tu'n ite'taq txqan kuch nchi wa'ntaq twi' wutz, xitzin kyqani'n taq'nil tajaw il te Jesús, tu'ntzintla t-xi tq'o'n amb'il kye, tu'n kyokx kyojjo kye kuch. Xitzin tq'o'n Jesús amb'il kye. ³³ Texjo or anetzi'n, b'e'x i etz kyej taq'nil tajaw il toj tanminjo ichin anetzi'n, ex b'e'xsin i okxtz kyojile' kuch, a ite'taq. Ayetzin kyej kuch b'e'x i xi tilj kye' kub'l, ex atzaj te' kykupin, b'e'xsin xi kyxo'n kyib'tz tojjo nijab', ex antza b'e'x i jiq'we.

³⁴ Atzaj te' tiwle lo kyu'n xjal, a nchi kyik'lentaq kyi'j kuch, b'e'xsin i kub'tz toj b'e yolilte kye' xjal, a ite'taq toj tnam ex kyojjo jni' kojb'il. ³⁵ B'e'xsin i b'ajetz kyej xjal lolte qa twutzxtaqjo otaq

kyb'i. Ex atzi'n te' kykanin tk'atz Jesús, iwle' ichin kyu'n, aj otaq chi etz taq'nil tajaw il toj tanmin. Atzaj ichin anetzi'n q'uqletaq t-xe tqan Jesús; ite'tkaq t-xb'alín, ex otaq tzul spiky'e' toj twutz. Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj kyej xjal kyxob'il.

³⁶ B'e'x tzyet tej lo tq'umle kyu'nj xjal i lonte, tze'n tten tq'anitj ichin anetzi'n. ³⁷ Tej tb'l'ijtej lo kyu'n xjal, a ite'taq tojjo tx'otx' te Geresa, nimx kyxob'il tzaj. Tu'n ikyjo, kykyaqilx i xi' kub'sil kywutz te Jesús, tu'ntzintla tex tojjo kytanim.

Oksin Jesús toj bark, ex b'e'x iky' antza. ³⁸ Me na'mtaq tiky', atzin te ichin, a otaq chi etz taq'nil tajaw il toj tanmin, kub'sin te' twutz, tu'n t-xi lipe ti'j Jesús, me mix ttziye te Jesús. Tzajtzin q'ma'ntz te kyjalu'n: ³⁹ Kux meltz'aja tjay, ex q'manxjiy tkyaqiljo a ma tb'inche Dios ti'ja.

Kutzin, chtej ichin. B'e'xsin xi'ltz, exsin ok tentz yolilte te kykyaqil xjal, a najleqetaq toj tnam, jotxjo a otaq tb'inche Jesús ti'j.

Tej tkub' tq'anin Jesús kab'e xjal (Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Atzaj te' tmeltz'aj Jesús tjlajxi nijab', tzuntaq chi yonxjal ti'j, ex tzaj kyk'mo'n tuk'a tzaljb'il. ⁴¹ Tzuntaq nb'ajjo ikyjo, tej tpon kanin jun ichin tk'atz Jesús, Jayr tb'i, nejinel tojjo mu'x ja te kyna'b'l Dios aj Judiy. Atzin tej ichin anetzi'n b'e'x kub' meje t-xe tqan Jesús, exsin kub'sin twutz, tu'ntzintla t-xi' Jesús tzmax tja, ⁴² qu'n tu'n ch'ixtaq tkyimjo jun tk'wal txin, a junch'inxtaq, b'alaqa te kab'lajaj tab'q'e. Tzmataq nb'et Jesús, tu'n tkanin tja Jayr, tej tok jitz'le kyolxjal, qu'n tu'n nimxtaq xjal lipcheqetaq ti'j.

⁴³ Kyxoljo xjal, a lipcheqetaq ti'j Jesús, attaq jun qya, a otaq b'ant-xi' kab'lajaj ab'q'e ttzyetlin tuk'a kyyab'ilqya, ex mix ja' nqenetaq. Ex tu'n ikyjo, otaq xb'aj tyaji'n tib' kyuk'a q'anil, ex otaq b'aj tyupin jni' attaq te, te twi' tq'anb'il, me mix a'ltaq otaq q'aninte. ⁴⁴ Tzaj lipexi tej qya lo ti'jxi Jesús, exsin ok ttzyu'n ttxa'n t-xb'alín. Ex noq tu'n ikyjo, b'e'x qe'n

tyab'il. ⁴⁵Xitzin tqanin Jesús kyjalu'n: ¿Ankye' ma tz'ok meko'n we'y? chi'.

Qu'n tu'n mix a'l xi tzaq'winte, xitzin tq'ma'n Pegr kyjalu'n: Taa, mix a'lte ma tz'ok tzyunte, qala' tu'n nim xjal lipche; tu'ntzi'n, b'e'x nchi ok aq'le ti'ja, expe b'e'x nxi limo'n kyu'u'n.

⁴⁶Me kub' tq'ma'n! Jesús kab'el tyol. Chi' kyjalu'n: Ma tz'el nniky'a te, qa at jun a'lma ma tz'ok tzyun we'y, qu'n noq tu' wipi'n ma q'anite' xjal anetzi'n.

⁴⁷Kub'tzin t-ximin tej qya, a qa nlay tz'ewittaq. Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj laq'e tk'atz Jesús lu'lin wen tu'n t-xob'il, ex b'e'x kub' meje t-xe tqan. Kub'tzin tpa'ntz kyxolxjal tiqu'nil ok ttzyu'n t-xb'alín Jesús, ex kub' tq'ma'ntz, qa b'e'x q'anitku texjo paq anetzi'n.

⁴⁸Xitzin tq'ma'n Jesús tej qya kyjalu'n: Nk'wal, axjo tnimb'ila ma kub' q'anin tey. Kuxsin txi'tza ja'lin tuk'a tzaljb'il.

⁴⁹Tzunxtaq yolin Jesús ikyjo, tej tul kanin jun xjal q'olte jun tqanil te Jayr, aj nejinel tojjo mu'ë ja te kyna'b'l Dios Judiy, exsin xi tq'ma'n kyjalu'n: Taa, ma kyim te tk'wal. Mi tz'ok ila ti'j xnaq'tzil ja'llin. Mi txi tk'lé'nla tjay.

⁵⁰Me b'e'x b'ij te' lo tu'n Jesús, exsin xi tq'ma'ntz te Jayr kyjalu'n: Mina tzaj xob'a, o'lx qe tk'u'ja wi'ja, ex ok kq'anitil te tk'wal, chi'.

⁵¹Atzaj te' tkanin Jesús tja Jayr, mix ttziye tu'n kyokx kykyaqil xjal tuk'a; qala' o'kxjo ttata ex tnanan txin tuk'ax Pegr tuk'a Santyaw exsin Juan. ⁵²Tej kyokx tuja, kykyaqilxjal tzuntaq nchi oq' tu'n b'isb'ajil ti'jjo tal txin, a otaq kyim. Me atzin te Jesús xi q'mante kye kyjalu'n: Mina chi oq' kye', qu'n nya ma kyim tetxin, qala' lu' noq nktan.

⁵³Noqx i b'aj jaw tze'n jni' xjal ti'jjo tyol Jesús ikyjo, qu'n tu'n otaq tz'iwle' txin kyu'u'n, a qa otaq kyim.

⁵⁴Me atzin te Jesús, xi' te' tzyulte tq'ob'jo txin, exsin jaw ti'n tq'ajq'oqil twi'. Chi' kyjalu'n: iWe'ksa, txin!

⁵⁵B'e'xsin jaw anq'in juntl majl tej txin, ex texjo paq anetzi'n b'e'x jaw

we'ks. Xitzin tq'ma'n Jesús tu'n t-xi q'o'n twa.

⁵⁶B'e'x i jaw ka'ylaj kyej ttata k'wal tu'n ikyjo, me b'e'x xi q'ma'n kye tu'n Jesús, tu'n mix alqeye, tu'n t-xi kyq'ma'ne tkyaqilxjo otaq b'aj.

**Tej kyxi tsma'n Jesús t-xnaq'tzb'in
q'mal Tb'anil Tqanil kolb'il**
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

9 ¹I ok tchmo'n Jesúso kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'o'n kyoklin te kawil, ex xi tq'o'n kyipin tu'n kyetzjo jni' tkyaqil wiq taq'nil tajaw il toj kyanminxjal kyu'n, exsi'n jni'qe yab' tu'n kyq'anit. ²Exsin i xi chq'o'ntz tu'n Jesús tu'n kyxi' yolil te' Tkawb'il qMan Dios, ex tu'n kyq'anin kyi'jjo jni' yab!. ³Chi' kyjalu'n: Nti' ch'in kye' tu'n t-xi kyi'n, a il ti'j tu'n tajb'in toj kyb'e'y; mina txi kyi'n kye kytze, kych'ul'xa ex wab'j, ex mina txi kyi'n kye' pwaq, nipe jun xb'alin te tx'ixpil kyi'ja.^o ⁴Ex a'lchaqx kye jatz ja' chi pon kanini'y ajjal, axsa chi tenkuy, tzmaxi k'a' chi etzj'il toj, ajxi kyxi'y toj junxil tnam, chi Jesús kye. ⁵Me metzi'n, aj qa at jun tnam, a ja' kyky'e'yexjal kyi'ja, b'e'x k'a' chi etza antza. Me b'e'x k'a' tz'el kychto'n quq ti'j kyqa'n kywutzjo xjal tojjo tnam anetzi'n, tu'n tajb'in te techil kye, tu'n mina xkub' kyb'i'n Tyol Dios.^p

⁶B'e'xsin i xi' kyej t-xnaq'tzb'in Jesús tojile junjun kojb'il, q'mal te' Tb'anil Tqanil kolb'il kyejax, ex tu'n kyq'anitjo jni' yab' kyu'u'n.

**Tej t-ximin Herodes ti'j ankye te'
Jesús**
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷Jotxjo a nyolajtztaq ti'j Jesús, ex ti'j tkyaqiljo nb'anttaq tu'n. B'e'x b'ijte te' tu'n Herodes, a nmaq kawiltaq, me mix elexix tniky' te, qu'n ila'taq nq'mante a qa ataq Juan, a Jawsil A!, otaq jatz itz'je juntl majl. ⁸Ex ite'taqtl nchi q'mante a qa ataq Elías, a yolil Tyol Dios, otaq tzul juntl majl. Me ite'taq nchi q'mante

^o9:3 Lc. 10:4. ^p9:5 Lc. 10:10-11; Kyb'i. 13:51.

a qa jun qtzan yolil Tyol Diosjo otaq jaw anq'in juntl majl.⁹ ⁹Me atzin te Herodes iky te' tq'ma kyalu'n: Nyatet te Juan, a Jawsil A', qu'n ayinku we' in xi q'mante, tu'n tel tx'emit te' twi!. ¿Me altzila kye' xjaltz, a nimku nq'umlajtz ti'j? Tu'n ikyjo, ok tq'o'n Herodes tilil, tu'ntzintla tiwle Jesús.

Tej tka'chit jwe' mil ichin tu'n tipin

Jesús

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰Atzaj te' kymeltz'ajjo t-xnaq'tzb'in Jesús, b'e'x i ok ten q'malte te Jesús jni' otaq b'aj kyb'inchin. B'e'xsin i xi q'i'ntz kyjunalx, tu'n kypon kanin tojjo jun najb'il, Betsaida tb'i. ¹¹Me atzaj te' kyb'inte txqantl xjal, qa otaq che'x Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tzma Betsaida, b'e'xsin i xi lipetz kyi'j. I kub' tziyin tu'n Jesús tej kykanin; xi chiky'b'in Tkawb'il qMan Dios kye, ex i kub' tq'anin jni' yab!.

¹²Atzaj te' kyja'taq qok yupj, b'e'xsin i xi laq'e kab'lajaj t-xnaq'tzb'in tk'atz Jesús, exsin xi kyq'ma'n te kyalu'n: Chq'onqexjiy xjal lo kyojile' jni' kojb'il a nqayin ite', tu'ntzintla kyijon kywa, ex tu'n kyijon te' ja' tu'n kyktane, qu'n tu'n nti'x ch'in te at tzalu'n.

¹³Xitzin ttzaq'win Jesús: Kyq'onxa kywa.

Me ayetzintlo t-xnaq'tzb'in xi kytzaq'win kyalu'n: Nti' qe wab'j q'i'n qu'n, o'kxjo jwe' tal wab'j exsin kable' tal netz' kyi'x. ¿Ma man qo'xtza laq'olte txqantl wab'j te tkyaqiljo xjal lo? chi chi'!

¹⁴Attaq jun jwe' mil ichin antza. Me chi Jesúsjo kye t-xnaq'tzb'in kyalu'n: Kyq'manxa kyexjal tu'n tok kychmo'n kyib' toj ch'uqin, lajaj toj ox k'al' tu'n tten toj junjun ch'uq, ex tu'n kykub' qe.

¹⁵Jotx xjal i b'aj kub' qe, tze'nxjo xi q'ma'n kye kyu'njo t-xnaq'tzb'in Jesús.

¹⁶Texjo paq anetzi'n, i jaw ttzyu'n Jesúsjo jwe' tal wab'j exqetz'i'n kab'e tal netz' kyi'x, jaw ti'n twutz jawl, exsin xi tq'o'n chjonte te Dios kyi'j. Atzaj te' tb'aj na'n Dios, b'e'xsin i kub' tpiixin tal wab'j,

exsin i xi tq'o'ntz kye' t-xnaq'tzb'in, tu'ntzintla tkub' kysipin kye tkyaqilxjal. ¹⁷Jotxjo xjal b'aj noj kyk'u'j, qu'n tu'n nimx kywa b'aj. Me atzaj te' kyb'aj wa'n, kab'lajaj chi'ljo tb'uchil wab'j chmet.

Tej t-xi tq'ma'n Pegr qa Kolil te Jesús (Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸Jun majjo ikyjo, tjunalxtaq Jesús at kyuk'a t-xnaq'tzb'in; na'n Dios nej, exsin xi tqanin kye' t-xnaq'tzb'in. Chi' kyalu'n: ¿Ankyeqi'n toj kywutzjo jni' xjal?

¹⁹Xitzin kytzaq'win t-xnaq'tzb'in kyalu'n: At junjun nq'ma'nte qa ajiy qtzan Juan, a Jawsil A'; at junjuntl nq'ma'nte qa ajiy Elías, a yolil Tyol Dios ojtxe. Ex at junjuntl nq'ma'nte qa ajiy jun yolil Tyol Dios jaw itz'je juntl majl.^s

²⁰¿Yajtzin kye toj kywutz?
¿Ankyeqi'n?

Ate Pegr xi tzaq'winte kyalu'n: A tejiy Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios, tu'n tul tzalu'n twutz tx'otx', chi'.^t

Tej tyolin Jesús ti'j tkyimlin (Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹T'b'ajlinxi' ikyjo, xi oqxeninxix kye tu'n Jesús, tu'n mix alqeye tu'n t-xi kyq'ma'n qe ate Jesúsjo Crist.

²²Xi tq'ma'n kye t-xnaq'tzb'in kyalu'n: Ayi'n, a Tk'wal Ichin, ilxix ti'j tu'n tiku'x nim yajb'il wu'n, ex ok kchin elil i'jli'n kyu'n kynejilxjal ex kyu'n kynejil pale junx kyuk'a tkyaqil xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Ok kchin k'wel b'yo'n kyu'n, me toj toxin q'ij ok kchin jawitz anq'intla juntl majl.

²³Xitzin tq'ma'n kye kykyaqilx: Ankye jun taj tu'n tok te nxnaq'tzb'i'n, il ti'j tu'n tel ti'n toj tk'u'j tkyaqil tajb'il, ex tu'n t-xi tq'o'n tib' tu'n t-xi lipe wi'ja tkyaqil q'ij, exla qa ma kyim twutz cruz.^u ²⁴Ikytz'i'n, alkye taj noq tu'n tkub' tb'inchin tajb'il tzalu'n twutz tx'otx', kxe'l toj najañ te jun majx. Ex alkye k'wel ttzyu'n tib' ti'j tkyaqiljo at tajb'in kyexjal tzalu'n twutz tx'otx', noq tu'n

^{9:8} Mt. 16:14; Mr. 8:28; Lc. 9:19. ^{9:14} Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele. ^{9:19} Mt. 14:1-2; Mr. 6:14-15; Lc. 9:7-8. ^{9:20} Jn. 6:68-69; 11:27. ^{9:23} Mt. 10:38; Lc. 14:27.

npaja, ktenb'il tchwinqil te jun majx.^v
²⁵ ¿Qu'n ti'xsila tajb'in tu'n tkanb'it
 tkyaqiljo ajb'il tzalu'n twutz tx'otx',
 exsin tu'n tnaj tanmin? ²⁶ Tu'npetzil'n,
 qa at jun saj tx'ixwe wil'ja ex ti'jjo nyola,
 ex ikyx weji'y, ayi'n Tk'wal Ichin, ex ok
 kchin tzajil tx'ixwe we' te, aj wula tuk'a
 nkawb'ilä ex tuk'a tqoptz'ajiyil nMa'n
 junx kyuk'a jni' xjan angel. ²⁷ Twutxxix
 kxel nq'ma'n kye'y, at junjun ite' tzalu'n
 wuk'iy, mi kyli kyimin, tzmaxi aj
 kylonte Tkawb'il Dios tzalu'n twutz
 tx'otx'.

Tej ttx'ipit ka'yajtz Jesús
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Otaqxi b'aj wajxaq q'ij, tej tjax Jesús
 na'l Dios twi' jun wutz; lipcheqektaq
 Pegr, Santyaw ex Juan ti'j.^w ²⁹ Tzmataq
 nna'n te Jesús Dios, tej ttx'ixpit
 tka'yb'il twutz, exsin ajo t-xb'alin ox
 qoptz'ajx wen. ³⁰ Texjo paq anetzi'n, i
 kub' kyyek'in kyib' kab'e ichin nchi
 yolinaq tuk'a Jesús, a Moisés ex Elías.
³¹ Tzunxtaq nqoptz'aj ky'i'jile ichin
 anetzi'n, tej kyok ten yolil ti'jjo tkyimlin
 Jesús, a tu'ntaq tb'aj toj Jerusalén.
³² Nimxtaq te Pegr twatl at, exqetzil'n
 tuk'a. Me mix iky'e ktane; tu'ntzi'n
 iwle tqoptz'ajiyil Jesús kyu'n, exsin
 kyspiky'imiljo kab'e ichin, a ite'taq tuk'a.
³³ Atzaj te' kyja'taq tel kypa'n kyib'jo
 kab'e ichin ti'j Jesús, xitzin tq'ma'n Pegr
 kyjalu'n: iAy Xnaq'tzil, tb'anilx te' tu'n
 oto' tzalu'n! K'a' kub' qb'inchi'n oxe tal
 pach; jun te, ex jun te Moisés, ex jun te
 Elías.

Me mix ele te Pegr tniky' ti'jjo a otaq
 txi tq'ma'n. ³⁴ Tzmataq nyolin Pegr, tej
 tkub' juktz'aj jun muj kyib'aj. Tu'ntzi'n,
 nimx kyxob'il tzaj. ³⁵ Tojjo muj anetzi'n,
 etz yolin jun tq'ajq'ojil, ex tq'ma:
 Axixpen weji'y Nk'wal lo, sk'o'nixi wu'n.
 Kyb'inkuji'y Tyol.^x ³⁶ Tej tb'aj kyb'i'n yol,
 a etz q'ma'n toj muj, iwle Jesús kyu'n, ex
 kyli qa tjunalxtaq wa'l. Nti' ch'in i jaw
 yolin, ex mix a'l qe xi kyq'ma'n te' ti'jjo
 otaq kyli.

^v9:24 Mt. 10:39; Lc. 17:33; Jn. 12:25. ^w9:28 2Pe. 1:17-18. ^x9:35 Is. 42:1; Mt. 3:18; 12:18; Mr. 1:11; Lc. 3:22.

**Tej tex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il
 toj tanmin jun q'a**
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Tojxi junxil q'ij i meltz'aj twi' wutz.
 Atzaj te' kyku'tzku, nimx xjal i b'ajetz
 k'lulte Jesús. ³⁸ Kyxoljo xjal anetzi'n,
 attaq jun te ichin jaw yolin kujxix wen.
 Chi' kyjalu'n:

Ay Xnaq'tzil, b'inchim t-xtalb'ilä,
 q'aninkujiy tal nk'wala lo, noq tu'n o'kx
 weji'y tal nk'wal junch'in: ³⁹ Jun taq'nil
 tajaw il ma b'inchin ti'jjo tal nk'wala;
 tu'ntzi'n, tzunx nñch'inx wen, ex
 n-etz plut toj ttzi tze'nku ntzaj kyimin
 ti'j. Tu'n ikyjo, nimx ma ky'ixb'e tal
 nk'wala tu'n, ex nti'x tumil tu'n ttzaqpaj.
⁴⁰ Nimx ma chin kub'sin nwutza kye
 t-xnaq'tzb'ilä, tu'ntzintla tetz kyi'n
 taq'nil tajaw il, me na'mx tetz kyu'n.

⁴¹ Xitzin ttzaq'win Jesús kye
 t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Ayi'y xjal nti'
 kynimb'ilä, ex nti' kyumila. ⁴² Jte'xsin
 q'ij nkub'lin te'n kyxola? ¿Ex jte'xsin q'ij
 kky'elix wu'n kyuk'iy? Kyintzinji'y q'a
 tzalu'nch.

⁴² Atzaj te' t-xi laq'e tal k'wal tk'atz
 Jesús, b'e'x pon tolpaq juntl majl tu'n
 tipin taq'nil tajaw il, ex b'e'x tzaj jun
 majijo kyimin ti'j. Me ante Jesús b'e'x xi
 tmiyo'n tipin taq'nil tajaw il. Tu'ntzi'n,
 b'e'x q'anit tej k'wal anetzi'n, exsin xi
 q'o'ntz te ttata.

⁴³ Jotx i b'aj jaw ka'yaj tu'n tipin
 qMan Dios antza.

**Tej tyolin Jesús juntl majl ti'jjo
 tkyimlin**
(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Tzunxtaq nchi lab'texjal antza ti'jjo
 a nb'anttaq tu'n Jesús, xitzin tq'ma'n
 Jesús kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n:

⁴⁴ Kyb'inkutzinji'y a kxel nq'ma'n kye'y,
 ex mina tu'n tel naj toj kyk'u'ja: Ayin
 weji'y, a Tk'wal Ichin, me ok kchin xel
 q'o'n toj kyq'ob'xjal tu'n nkyima, chi'.

⁴⁵ Me mix ele kyniky'jo t-xnaq'tzb'in te'
 a otaq b'aj tq'ma'n Jesús kye, qu'n tu'n

axtaq te Dios otaq tz'ok jpunte kynab'l, tu'n minataq tz'ele kyniky' te. Ex nimx kyxob'il tzaj tu'n t-xi kyqanin juntl majl, tze'n chi elpine' yol anetzi'n.

Ankye nimxixtl toklin toj Tkawb'il

Dios

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Texjo paq anetzi'n, b'e'x i ok ten kyej t-xnaq'tzb'in Jesús ch'otjl kyxolile, qu'n kyaajtaq tu'n kyb'inte alkyexixjo nimxixtl toklin kyxol.^y ⁴⁷ Me atzaj te' tel tniky' Jesús ti'jjo nb'ajtaq kyxol, tzaj tk'le'n jun k'wal, exsin kub' twa'b'intz kyxol, ⁴⁸ exsin xi tq'ma'n kye: Ankye jun kxel k'monte jun tal q'a tze'nku lo noq tu'n tnimb'il tl'i'j nb'i'y, nya o'kxjo tal q'a kxel tk'mo'n, qala' ayi'n. Ex alkye' kxel k'mon we'y, nya o'kqinxa chin xel tk'mo'n, qala' majxjo Dios, a saj chq'on we'y.^z Tu'npetzi'n, alkye nya nim ch'in toklin kyxola toj kywutza, apente nimxix toklin, chi' Jesúsjo.

Ankyeqexix quk'a toj taq'in qMan

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Atzin te Juan xi tq'ma'n kyalu'n: Xnaq'tzil, o qli qe' jun xjal, a nchi etzjo jni' taq'nil tajaw il toj kyanminxjal tu'n, noq toj tumil tb'iy. Me o txi qmiyo'n tu'n mina kub' tb'inchintl, qu'n tu'n nya quk'a.

⁵⁰ Xitzin ttzaq'win Jesús kyalu'n: Mina txi kymiyo'n kye', qu'n atzi'n lu'n nya qil'b'inxi ta', quk'a ta' te'.

Tej t-xi tmiyo'n Jesús

Santyaw ex Juan

⁵¹ Atzaj te' ch'ixtaq tul kanin q'ij, ja' tu'n taje Jesús toj kya'j, okxix tilil tu'n, tu'n tkanin tzmax Jerusalén. ⁵² Me nej i xi tnejsin kab'e t-xnaq'tzb'in tzma tojjo jun kojb'il te Samaria, tu'ntzintla tjet jun ja kyu'n, ja' tu'ntaq tktane Jesús.

⁵³ Me ayetzin kyej xjal aj Samaria, mix kytziye tu'n tkyij Jesús antza, qu'n tu'n otaq kyb'i qa kyja'taq t-xi' Jesús tzma Jerusalén, ex nimtaq q'o) kyxol

aj Samaria kyuk'a aj Jerusalén. ⁵⁴ Atzaj te' kyb'in te' kab'e t-xnaq'tzb'in Jesús, a Santyaw ex Juan, ti'taq kyb'is aj Samaria, xitzin kyq'ma'n te Jesús: ¿Taa, me qa aku ttziya te, tu'n t-xi qq'ma'n tu'n tku'tz q'aq' toj kya'j, tu'ntzintla kykyimjo ma' xjal kykyaqil?^a

⁵⁵ Tej tb'inte Jesús kyyoljo t-xnaq'tzb'in, b'e'x aj meltz'aj, exsin i xi tmiyo'n. Chi' kyalu'n: Mina n-el kye' kyniky' te, ja' tzajni' tb'is kyanmi'l, a nya b'a'n, chi'. ⁵⁶ Qu'n ayi'n, a Tk'wal Ichin, mi xin ula yuch'il kychwinqilxjal, qala' tu'n kyklet.^b Noqx te' tb'aj tq'ma'n ikyjo, b'e'x i xi' toj junxil kojb'il.

Aye kyajtaq tu'n kyxi lipe ti'j Jesús

(Mt. 8:19-22)

⁵⁷ Tzuntaq chi b'et, tej tjaw yolin jun ichin, exsin xi tq'ma'n te Jesús kyalu'n: Taa, wajx we' tu'n wok lipe ti'ja, ja'chaqx txa'yetzta.

⁵⁸ Xitzin ttzaq'win Jesús kyalu'n: ¿Ma twutzxixsin tey qa aku txi lipey wi'ja? Me majx kxel nq'ma'n tey: At kye wech kyjul te kynaib'il; ex at kye pich' kypaqb'il. Me metzin we', a Tk'wal Ichin, nipe ja' tu'n nxi q'ejeye ch'i'n, nti'.

⁵⁹ Ex xi tq'ma'n Jesús te juntl: Lipeka wi'jach.

Me ante xjal xi ttzaq'win: Me nti' amb'il wi'ja ja'lin, qu'n ma tijin ntatiy. Wajatla'y nej tu'n tkub' nyo'n ajxi tkyim, ex tu'n tku'x nmuqu'n, tzmaxitzintla xinx lipej'il y ti'ja.

⁶⁰ Me xi ttzaq'win Jesús: Lipeka wi'ja ja'lin. Ex tzaqpinqekj'il y kyimninqe toj kynimb'il, tu'n tkux kymuqu'n kyib'. Me ante, ku txi'y q'malte Tb'anil Tqanil kolb'il, a tzajnin toj kya'j.

⁶¹ Me atx junlté xi q'mante kyalu'n: Taa, waj we' tu'n wok lipe ti'ja, me nej ma chinka q'malte nqanila kye' ite' toj nja'y.^c

⁶² Xitzin ttzaq'win Jesús kyalu'n: Mina, qu'n alkye te' k-okil ttzyu'n ttz'utz' wakx tu'n taq'nin, exsin o'kxsa nkyimexi ti'jxi, nti' te xjal lo tajb'in tu'n taq'in toj Tkawb'il Diosch.

^y9:46 Lc. 22:24. ^z9:48 Mt. 10:40; Lc. 10:16; Jn. 13:20. ^a9:54 2Re. 1:9-16. ^b9:56 At junjun wiq Tyol qMan, nti' tkyaqil v. 55 ex 56 toj. ^c9:61 1Re. 19:20.

Tej t-xi tchq'o'n Jesúsjo kab'lajaj
toj jun mutx' q'malte tqañil

10 ¹Tb'ajlinxitzin tkyaqiljo lo, jaw
tsk'o'n Jesú, a tAjaw Tkyaqil,
kab'lajaj toj jun mutx'^{1d} xjal. I xi tsma'n
kakab'ile kyb'a, tu'n kyxil' nej twutz toj
kykyaqil tnam ex toj kykyaqil najb'il, ja'
tu'ntaq tpone Jesú.

²Xi tq'ma'n Jesú kye kyjalu'n: Twutzx
tetz nimx te xjal tu'n kynimin, tze'nku
nim twutz awal ma b'ant tu'n tjaw
chmet; me noqtzin tu'n nya ila'qel kye
aq'nile ite!. Tu'npetzi'n, kyqaninx te
tajaw aq'until, tu'n ttzaj tsma'n txqantl
aq'nile te chmol te' twutz awal.^e ³Kuxsin
che'xtza, ex kyka'yink kyb'a, qu'n ma
chex nchq'o'n tze'nqeku' tal rit kyxol
txqan xo'j.^f ⁴Mina txi kyi'n kye' kychu'x
nixpe tkub'il kypwaqa, nixpe kyxjab'a.
Ex minape chi kub' te'n q'olb'ilte jun
a'la toj b'e, qala' tu'n tok kyq'o'n tilil
kyaq'i'n.⁵ Ajtzin kyokxa tuja, kchi
q'olb'il kye ite'kx toj tuk'a tnuk'b'il
Dios. ⁶Ikytzi'n, qa aye xjal ite'kx tuja
at kyoklin ti'ijo nuk'b'il lo, ok kb'antil;
metzin qa mina, nlay b'anttz. ⁷Axsa
k'a' chi kyiji'y tojjo ja anetzi'n; k'a' txi
kywa'n, ex k'a' txi kyk'wanji'y a ktzajil
q'o'n kye'y, qu'n at te aq'nil toklin tu'n
tchjet twi' tk'u'j.^g Mina che'x kye' kyojile'
txqantl ja. ⁸Ajtzin kyokxa toj jun tnam,
ex qa ma chi kub' tziyi'n kyu'nxjal antza,
wen tu'n t-xi kywanji'y a ktzajil q'o'n
kye'y. ⁹Ex kyq'aninqekuji'y yab', a ite'
antza, exsin kyq'manxa kyjalu'n: Ajo
Tkawb'il qMan Dios, lu' ma tzul laq'e
kyk'atza, chichkuji'y.

¹⁰Ex qatzin qa mi xi kub' tziyin kyu'n,
ex qa mi xkub' kyb'i'n kyyola, ku kyeta
tojjo b'e, ex kyq'manxa: ¹¹Majxpe quq
ti'j qqa'n k-elil qchto'n te jun yek'b'il
kyi'ja, qa kykyle'y ti'j Tyol Dios.^h Me
b'i'nkuxix kyu'n, a Tkawb'il Dios ma
tzul laq'e kyk'atza. ¹²Twutzxix kxel
nq'ma'n kye'y, toj tq'ijil pa'b'in twutz

Dios, kujixila tkawb'il Dios ktzajil
kyib'aj, a tze'nku kye xjal ojtxe kyojo
tnam Sodoma, a i b'aj tu'n q'aq'.ⁱ

**Tkawb'il Dios kujix kyib'aj tnam, a
kyky'e' chi nimir**
(Mt. 11:20-24)

¹³I kub' tq'ma'n Jesú jun jte'b'in tyol
kyi'jjo xjal mib'in chi nimir, a najleq
kyojo tnam. Chi' kyjalu'n: iAy! Nimx
b'isb'ajil kye'y, a ayi' aj tnam Corazín
exsin aj Betsaida. Qu'n noqit kyojo
tnam Tiro ex Sidón ma b'ant te yek'b'il
wipi'n,^j tze'nku ma b'ant kyxola, ojtxetla
tz'ajtz ti'j kyanminxjal, ex matla kub'
kyyek'in jun tx'ixpib'l toj kychwinqil,
noq tu'n tok kyq'o'n kyxb'alín te
b'isb'ajil, ex tu'n tjaw kychto'n tza'j
toj kywi', tze'nkuxjo nb'ant kyu'nxjal
tzalu'n. ¹⁴Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y,
toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, kujixtl
kye tkawb'il Dios ktzajil kyib'aj, tze'nku
kye aj Tiro ex Sidón. ¹⁵Ikyxjo kye aj
tnam Capernaum; ^kChila, qa chi japi'n
toj kya'j? iMe mina! Qu'n ayexixpe kye'
kchi xe'l tojjo ma tij jul, a ja'la ta'yile
t-xela, chi Jesú.

¹⁶Xi yolinl Jesú kye' t-xnaq'tzb'in.
Chi kyjalu'n: Ayetzi'n xjal, a kchi k'wel
b'inte kyyola, a nyola nkub' kyb'i'n.^l Ex
ayetzin kye' xjal, a kchi elil iky'in kye'y,
ayin we' nchi el kyiky'in. Ex alkye' k-elil
iky'in we'y, majxpe te Dios n-el kyiky'in,
a saj chq'on we'y, chi'.

Tej kymeltz'ajjo aye i xi tchq'o'n Jesú

¹⁷Tzunx nchi tzalajx kyej kab'lajaj
toj jun mutx' xjal, tej kymeltz'aj. Chi
chi' kyjalu'n: Taa, majqexpe kye' taq'nil
tajaw il nqo kub' nimi'n kyu'n, tze'nku
nqo yoli'n toj tumil tb'iy.

¹⁸Chi Jesú kyjalu'n: Twutzx te',
nlonte we' tajaw il, tej ttzaj lank'aj toj
kyal' ikyjo tze'nku' jun q'ankyaq. ¹⁹O txi
nq'o'n we' kyipi'n tu'n kyjax we'y kyib'aj
kan ex kyib'aj txuk, a at kytx'a'b'l ti'j

^d10:1 Kab'lajaj toj jun mutx!, 72 n-ele, ex ikyxjo toj v. 17. ^e10:2 Mt. 9:37-38. ^f10:3 Mt. 10:16.

^g10:7 1Co. 9:14; 1Tim. 5:18. ^h10:11 Mt. 10:7-14; Mr. 6:8-11; Lc. 9:3-5; Kyb'i. 13:51. ⁱ10:12 Gen. 19:24-28;
Mt. 10:15; 11:24. ^j10:13 Is. 23:1-18; Ez. 26:1-28:26; Jl. 3:4-8; Am. 1:9-10; Zac. 9:2-4. ^k10:15 Is. 14:13-15.

^l10:16 Mt. 10:40; Mr. 9:37; Lc. 9:48; Jn. 13:20.

kyje,"^m ex tu'n tkub' kyi'jjo jni' kyipin ajq'oij kyu'n. Ex ayetzin kye', nti'x ch'in kchi ky'ixb'ilala kyu'n. ²⁰Me mina chi jaw tzalaja noq tu'n nchi kub' nimi'n kyu'n taq'nil tajaw il; qala' chi tzalaj kye', qu'n tu'n lu' kye' kyb'li noq tz'ib'lnl toj kya'l toj kyajal jni' nimil, chi Jesúso.

Tej ttzalaj Jesús ti'jjo t-xim qMan Dios
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹Texjo paq anetzi'n, jaw tzalajxix Jesús tu'n Xewb'aj Xjan, exsin tq'ma kyjalu'n: Taa, ay tAjaw kya'l ex ay tAjaw tx'otx'; loqi'n nchin nimsin Tb'iy ja'lin, qu'n tu'n ma kub' tewin tejiy t-xilin tumil kolb'il kye' xjal a xtijqe ex nim kynab'll toj kywut, exsin ma kub' tchiky'b'intza kywutzo xjal, a q'o'nk kyoklin te nti' b'a'n kyu'n. Ikytzi'n Tata, qu'n ikytaqkuxla tajiy.

²²Qu'n ma tzaj tq'o'n nMa'n we'y tkyaqil. Ex mix a'l jun ojtzqil we'y, qala' o'kx nMa'n, qu'n ayi'n Tk'wal. Ex mix a'l jun ojtzqil te nMa'n, qala' o'kqinx. Ex alkye jun xjal waja tu'n t-xi nyek'l'i'n nMa'n te, kxel nyek'l'i'n."

²³Xi meltz'aj Jesús kyu'a t-xnaq'tzb'in, ex noq kyeku xi tq'ma'ne kyjalu'n: Ky'iwlinqexia kye', ayi'y, a n-ok kyka'y'i'n jotxjo, a loqi'n nchi ka'yin ti'j. ²⁴Twutzxjo kxel nq'ma'n kye'y, qa ila' qtzan yolil Tyol Dios, ex qa ila' qtzan nmaq kawil kyib'aj tnam kyajtaq tu'n tok kyka'yin a loqi'y nchi ka'yin ti'j ja'lin, me mina xkylonte. Ex kyajtaq tu'n tok kyb'li'n ajo nchi b'i'n ti'j ja'lin, ex ikyxjo mina xkyb'li, chi'.

**Jun techil tu'n Jesús ti'jjo
jun ichin b'a'n aj Samaria**

²⁵Attaq jun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il xi laq'e yolil tk'atz Jesús,^o me noq tu'n tkub' tz'aq tu'n toj til tu'n tyol. Xitzin tqanintz kyjalu'n: Xnaq'tzil, ²⁶Ti'tzin we' tu'n tkub' nb'inchi'l, tu'n nkanb'inteji'y chwinqil te jun majx?

²⁶Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: ²⁷Titzin'o kub' tz'ib'it toj kawb'il? ²⁸Xitzin tetza nkux tu'jin?

²⁷Atzin tej xnaq'tzil xi ttzaq'win kyjalu'n: Chixix te u'jjo kyjalu'n:

K'u'jlinkxix te tDios, a tAjaw Tkyaqil, tuk'a tkyaqil tanmi'n, tuk'a tkyaqiljo tajb'ilala, tuk'a tkyaqil tipi'n ex tuk'a tkyaqil tnab'la;^p exsin k'u'jlink te t-xjalil tze'nkuxjo n-ok tk'u'jlin te tib'.^q

²⁸Xitzin tq'ma'n Jesús kyjalu'n: Ikyxipetzin toka, chi Jesúso. Qatzin ma b'antz tu'n ikyjo, okpetzin ktenb'il tchwinqiltza te jun majx, chi'.

²⁹Atzin tej xnaq'tzil nya wen e'le te te, tu'n mix xkyeye tyolin ti'j Jesús. Tu'ntzi'n, xi tqanin juntl majl kyjalu'n: ³⁰Me altzin kye qe wetza nxjalil? chi'.

³⁰Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Jun maj, at jun ichin tzajinxtaq toj tnam Jerusalén, ex tu'ntaq tpon kanin toj tnam Jericó. Tzuntaq nb'et, tej tok tzyu'n kyu'n txqan ileq!. Noqx techx b'aj b'yo'n, exsin el q'i'n jotxjo jni' q'i'ntaq tu'n exsin jni' t-xb'alin. Atzaj te' ch'ixaq tel kyimj ichin anetzi'n, b'e'xsin i oq kyej ileq!.

³¹Noqxla tze'n tten, n-iky'taaku jun pale tojjo b'e anetzi'n. Atzaj te' tiwlej ichin tu'n, a otaq ky'ixb'e kyu'n ileq!, liweyxix xi ttxalpin bib' ex mix kub' we'yexis ch'in.

³²Ex at jun nmaq nimil ti'j kynimb'il aj Judiy iky' tojjo b'e anetzi'n. Me ex ikyxjo, b'e'x xi ttxalpin bib' ttxlaj b'e, tej tiwlej ichin tu'n, aj otaq b'aj b'yo'n kyu'n ileq!.

³³Ex attaq juntl ichin, a aj Samaria, jun kyxol xjal manyor iky'in kyu'n aj Judiy, a tzuntaq nb'et tojxjo b'e anetzi'n. Ajo ichin anetzi'n, b'e'x tzaj chyo'nxtanmin ti'jjo xjal, a otaq ky'ixb'e kyu'n ileq!.

³⁴Ok laq'e tk'atzjo xjal ky'ixb'in, jatz ti'n t-aseyt exsin vin te q'anb'il, exsin ok tentz su'lte ti'jile' jni' tky'ixb'in xjal. Atzaj te' tb'aj tsu'n, ok tq'o'n b'u'xi te potzb'ilte, exsin jax tq'o'ntz bib'ajjo tchej. Xi ti'n toj jun ja, ja' ntzaje q'o'n qku'xb'il, exsin axsa kub'e tene ka'yilte.

³⁵Tojtzin juntl q'ijltz, jatz ti'n tej ichin

^m 10:19 Sal. 91:13. ⁿ 10:22 Jn. 3:35; 10:14-15. ^o 10:25 Mt. 22:35-40; Mr. 12:28-34. ^p 10:27 Deu. 6:5.
^q 10:27 Lv. 19:18. ^r 10:28 Lv. 18:5.

xi tq'ma'ntz kyjalu'n: B'a'nx te ka'yin ti'jjo ichin lo, qatzin atl tetza pwaq xb'aj tu'n te ka'yb'inte, we txi nchjo'n we!, aj nmeltz'aja.

³⁶Kutzintz ja'lin, chi Jesús. ¿Altzin kye ichintz kyxoljo oxe, aku tz'ok tq'o'n te t-xjaliljo ichin, aj ky'ixb'e kyu'n ileq?

³⁷Atzin tej xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il xi tq'ma'n te Jesús kyjalu'n: Aj tzaj chyo'n tk'u'j ti'j xjal, a otaq ky'ixb'e.

Xitzin tq'ma'n Jesú te kyjalu'n: iKuxsin txi'tza! exsin b'inchinkutza tze'n oke tu'n xjal, a tzaj chyo'n tk'u'j ti'jjo juntl.

Tej tpon Jesús tja Mart ex Mariy

³⁸Atzin te Jesús b'e'x xi ti'nl te' tb'e, exsin pon kanin toj jun kojb'il, ja' najletaq jun qya, Mart tb'i. K'amle Jesús tojjo ja anetzi'n. ³⁹Me atzin te Mart, attaq jun te' ttziky, Mariy tb'i.^s B'e'x kub' qe te Mariy t-xe tqan Jesús, b'ilte jni' Tyol. ⁴⁰Atzin te Mart nim jaw lab'te te!, qu'n tu'n nimxtaq taq'in at. Tu'ntzi'n, xi laq'e tk'atz Jesús, exsin xi tq'ma'ntz kyjalu'n: Taa, ¿Nti'xsin ch'in npon tb'isa, tu'n njunalxa ma chin kyij tq'o'n ntzikya ti'jjo txqan aq'until lo? iQ'manx ch'in te, tu'n tmojin wuk'iy!

⁴¹Me atzin te Jesús xi ttzaq'win kyjalu'n: Ay, Mart, ¿Man jaw b'isin te, ex man jaw b'ajxte tk'u'j tu'n ma nintzx taq'in? ⁴²¿Me tiqunil? Qu'n junch'inte ilxix ti'j tu'n tkub' b'inchit. Atzin nkub' tb'inchin Mariy, atzin te ilxix ti'jjo tu'n tkub' b'inchit, qu'n mix a'lx jun a'la k-elil q'inte te.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo qna'j Dios (Mt. 6:9-15; 7:7-11)

11 ¹Jun maj, nna'ntaq Jesús Dios. Atzaj te' tb'aj na'n Dios, at jun t-xnaq'tzb'in xi q'mante te kyjalu'n: Taa, qo t-xnaq'tzintza tu'n tb'ant qna'n Diosa, ikyjo tze'nku oke tu'n Juan, tej kyxi t-xnaq'tzin jni' t-xnaq'tzb'in.

²Chi Jesúsjo kyjalu'n: Ajtzin kyok ten kye! na'l Dios, chichkuji'y kyjalu'n:

Ay qMan Dios, noqit tz'el kyniky'xjal qa xjanxijo tb'iy. Noqit ku'tzjo Tkawb'ilala tzalu'n twutz tx'otx!.

³Q'ontzjiy qwa'y nimxix te q'ij ja'lin.

⁴Ex najsinkuij qila, ikyxjo tze'nku qe!, nkub' qnajsi'n kyilxjal, a nchi b'inchin mib'in q'i'ja.

Mi ttziyyi tu'n qkub' tz'aqa toj jun joyb'il, aj ttzaj q'i'ja.

⁵Ex xi tq'ma'n Jesú kyjalu'n: Qq'aknajtzin kyjalu'n: Atit jun kye!, at jun tuk'a pon kanin niky'jin aq'wil, exsintla xi tq'ma'ntz kyjalu'n: Ay wuk'a, q'ontzin oxe tal wab'j ntxlexa, ⁶noq tu'n at jun we' wuk'a tzajnin toj tb'e, ex lu' ma kanin nja'y. Me nti'x ch'in we' at we, a tu'n t-xi nq'o'n te.

⁷B'alaqa a xjal, a tokx tuja, ktzajil tq'ma'n: Mitzin chin tyajiy nej. Ma jpet we' nja, ex loqo qe' ma qo kux kxe kyuk'a qala!. Me b'a'petzi'n, nlay chin jaw we'ks we' q'olte ch'in ti' tey. ⁸Kxel nq'ma'n kye'y, exla qa mi xjaw we'ks, noq tu'n kyuk'a kyib', me noq tu'n tzunxix nlab'te wen, kjawil we'ks q'olte noq alkye ntqanin.

⁹Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y: Kyqaninx, ex ktzajil tq'o'n Dios; kyjyoma t-xilin tajb'il qMan, ex knetil kyu'n; kyq'olb'inxa toj kyna'j Diosa, ex ktzajil ttzaq'win kye'y. ¹⁰Qu'n alkye nqanin jun ti', ok k'metil tu'n; ex alkye nqy'nxix, ok knetil tu'n; ex alkye nq'olb'in, ex ok ktzajil tzaq'win.

¹¹¿Ma attzin jun kye!, a ayi'y manb'ajqi'y, aku txi q'onte jun kan te jun kyk'wala, aj ttzaj tqanin jun tchi' kyiix? ¿Mo akupela txi tq'o'n jun manb'aj ab'l te jun tk'wal, aj qa ma tzaj tqanin k'wal jun twa pan? ¹²¿Mo qa aku txi tq'o'n jun sichil, qa ma tzaj tqanin jun tchi' jos? iNlayla! chi Jesúsjo. ¹³Noqpe o'kx kyeji'y tb'anilxix kyaj te kyk'wala, exla qa nya wenqi'y. ¿Yajtzin te Diostz, a at toj kya'j? ¿Ma nlaypetzila tzaj tq'o'n te' Xewb'aj Xjan qe, qa ma txi qqanin te?

^s10:39 Jn. 11:1.

**¿Ja'n tzaje tipin Jesús tu'n
kyetz tlajo'n taq'nil tajaw il toj
kyanminxjal?**
(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴Attaq jun xjal, minataql nb'ant tyolin, tu'n otaq tz'okx jun taq'nil tajaw il toj tanmin. Me atzaj te' tetz q'l'in toj tanmin tu'n Jesús, b'e'x b'antl tej xjal tyolin. Tu'npetzi'n, nimx i jaw ka'ylajxjal tu'n ikyjo. ¹⁵Me ite' junjun xjal i q'mante kyjalu'n: Nchi etz te' xjal taq'nil tajaw il tu'n, qu'n tu'n a te Beelzebú, a tajaw il, otxi q'onte tipin, chi chi xjaljo ti'j Jesús.^t

¹⁶Me ite'l txqantl xjal xi kyqanin te Jesús, tu'n tkub' tb'inchin jun yek'b'il tipin toj kya'l.^u Xi kyqanin ikyjo, qu'n kyajtaqjo xjal tu'n tel kyniky' te, a qa antza tzajni'n tipin Jesús toj kya'l mo minaj. ¹⁷Me b'l'ntaq te Jesús tu'n, ti'taqjo nkyb'isín xjal. Tu'ntzi'n, xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Qa pa'n kytenxjal toj jun nim tnam, ex qa kyajq'oj kyib', noqxaku chi kub' naj tu'n q'oj. Ex ikyxoj toj jun ja xjal; qa kyajq'oj kyib', nlay chi el wen. ¹⁸Ikytzin ta'yé te satanásjo, a tajaw il. Qa ma tz'etx tlajo'n tib' tu'n xib' tib'x kyoj kyanminxjal, pa'nla ttentz ti'jx, ex atzin tkawb'il nlay ch'iy. ¿Ma man kub' numijo tipintz? Nxi nq'ma'n we' ikyjo, qu'n loq'i'y nchi yolin kyxolil'y aj qa noq tu'n tipin Beelzebú, a tajaw il, nchi etz nlajonji'y taq'nil. ¿Ma akutzin tz'ok meltz'aj tajaw iltz kyi'jxo taq'nil?^v ¹⁹Ex noqit ikyjo tze'nku nkyq'ma'n, qa tu'n tipin Beelzebú nchi etza taq'nil tajaw il toj kyanminxjal wu'n, ¿Yajqetzin kye', a lipcheqek kyi'ja? ¿Ankye kye tzaj q'o'nte kyipin tu'n tetz kylajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal, qa nya ax Dios? Tu'npetzi'n, ayexo kyuk'iy kchi q'malte qa nya toj tumil kyyola ti'jjo lo. ²⁰Me metzi'n, qa a te Dios ntzaj q'onte we' wipin, tu'n kyetzjo taq'nil tajaw il wu'n toj kyanmin xjal, tz'elkutzin kyniky'tza te, a qa ma tzuljo Tkawb'il Dios kyxola.

²¹Qa at jun xjal nimxix tipin, a at kxb'il te kolb'ilte kywutz ileq', exsin

tzunxix nxq'uqintz ti'j tja, nlay tz'ex q'i'n a at toj, ex nti'xla aku b'ajte. ²²Me tzulittzin juntl xjal, a nimxixtl tipin tze'niku tnejl, b'e'x aku kub' tu'nlo xjal anetzi'n. B'e'x aku chi el q'i'n jni' q'uqle tk'uj ti'j te kolb'il tib', ex a xjal anetzi'n kq'malte tze'nku achi oke jni' at toj tja.

²³Ankye jun xjal nya taj tu'n tq'o'n te tib' wuk'iy, nq'ojin wi'ja. Ex ankye jun xjal mi n-onin wuk'iy tu'n tel kyniky'xjal ti'j Kolb'il, noq nb'aj tchitin,^w tze'nku jun aq'nil ky'aj, a tky'e' tu'n tmojin tu'n tjaw chmet twutz awal.

**T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j, ti' kb'ajil
kyi'jxjal, a nya nimil**
(Mt. 12:43-45)

²⁴Aj tetz jun taq'nil tajaw il toj tanmin jun xjal, a nya nimil, b'e'x nxiku jyolte tojjo tzqij tx'otx', ja' tu'n ttene. Exsin qa mi xjyet tu'n, k'wel t-ximin: Kchin meltz'ajil we' juntl majl tojjo nja'y, ja' xin etziy. ²⁵Ex ajtzin tkanin juntl majl tk'atzjo xjal, knetiljo xjal tu'n, tze'nku jun ja, a nti' at toj, ex cheb'e miso'n, ex nik'u'nixiwen. ²⁶B'e'xsin k-okitzt toj tanmin xjal, me nya tjunalx ja'lin; qala' kyuk'a wuql tuk'a xininqexix toj il tze'nku a. Ex kykyaqilx chi najal toj tanminjo xjal ja'lin. Atzaj xjal noqx kyja kxe'lix toj il tze'nku' ttentaq te tnejl.

Ajo qtzaljb'il, a twutzxix

²⁷Tzuntaq nyolin Jesús ikyjo, tej tjaw xch'in jun qya kyolxjal. Chi' kyjalu'n: iKy'iwlinxix te' qya, a xkub' alintiy ex xjaw ch'lysintiy!

²⁸Xitzin ttazaq'win Jesús kyjalu'n: Ikypen te', me nimxixtl te' tky'iwb'il qMan kyib'ajjo a nkub' kyb'i'n Tyol Dios, exsin nkub' kynimin, chi'.

**Tej t-xi kyqanin aj il jun techil tipin
Jesús**
(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹Me ayetzin kye' xjal, tzuntaq nchmet-xi kye' kyb'aj ti'jile Jesús. Ex ante Jesús ok ten q'malte kyjalu'n:

^t11:15 Mt. 9:34; 10:25. ^u11:16 Mt. 12:38; 16:1; Mr. 8:11. ^v11:23 Mr. 9:40.

Ayetzin xjal kyojjo tq'ijil ja'lin, manyor aj ilqe. Nkyqanin jun techil wipi'n, me mi txi nyek'l'in jun techil, qala' o'kx jun techil tze'nku te Jonás.^w ³⁰Qu'n ikytzi'n te Jonás ok te' te jun yek'b'il kyxol xjal te Nínive,^x ex ikyx weji'y, a Tk'wal Ichin, ok kchim okila te jun yek'b'il kye' xjal tojjo tq'ijil ja'lin.

³¹Toj tq'ijil pa'b'in, ok kchi okil tkyaqil xjal atxix t-xe tnejil toj pa'b'in twutz Dios, junx kyuk'a aye' loqe nchi anq'in kyojjo tq'ijil ja'lin. Ok kjawil we'ksjo qya, a nmaq kawil tzajnin te najchaq te twutz tx'otx', tu'n kykub' tz'aqxjal toj kyil tu'n, aye' ite' kyojjo q'ij ja'lin. Qu'n ajo qya anetzi'n b'e'x xi' b'ilte tnab'l xix qtzan Salomón.^y Me ajo t-xilin nab'l wi'ja ja'lin, nimxixtl toklin tze'nku te Salomón. ³²Ex ikyqex kye' xjal toj tnam Nínive kyojjo q'ij te Jonás kchi jawil we'ks toj tq'ijil pa'b'in, aj kyokxjal toj xjelb'il twutz Dios, aye' ite' kyojjo q'ij ja'lin, tu'n kykub' tz'aq toj kyil kyu'n. Qu'n ayetzinxjal toj Nínive b'e'x ajtz ti'j kyanmin, tej t-xi tq'ma'n Jonás Tb'anil Tqanil Dios kye.^z Ex ajo Tb'anil Tqanil wi'ja ja'lin nimxixtl toklin tze'nku toj tq'ijil Jonás.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tu'n qka'yin te qib' ti'j tkyaqil nya wen

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³Xi tq'ma'n! Jesús kyalu'n: Mix a'll jun xjal aku tz'ok txqonte jun tzaj, exsin b'e'x kxel tewi'ntz, mo tu'n tku'x tjaq' jun kax; qala' tu'n tkub' q'o'xit jawnin twi' jun xtanko'l, tu'ntzin tspiky'b'ajtz tkyaqil toj ja.^a ³⁴Ajo kywutza tze'nku jun tzaj te kyxmilila ex te kyanmi'n. Qa wen kywutza, at spiky'in toj kyanmi'n tu'n tel kyniky'a ti'j tkyaqiljo wen. Me qatzin ma txi kyq'o'n amb'il te kywutza noq tu'n tka'yin ti'jjo nya wen, ex ikyx ok k-okil kyanmi'n te nya wen, ex toj qxopin. ³⁵Kyka'yinktzin kyib'a tu'n mi qe kyk'u'ja ti'j jun kyanmi'n nya wen, qu'n kchi k'wel sb'u'n tu'n, tu'n kyxi ti'n toj manyor qxopin. ³⁶Qatzin toj

spiky'in ta'ye kyximb'itza exsin tkyaqiljo kychwinqila, ex nti' ch'in qxopin toj; okpen k-elil kyniky'tza ti'j tkyaqiljo nya wen, tze'nku tu'n kyb'eta toj jun tqan tzaj.

Tej tyolin Jesús kyi'j Parisey ex xnaq'tzb'il ti'j ojtxe kawb'il

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷Atzaj te' tkub' qen Jesús tu'n tyolin, b'e'x xi txko'n wa'l tu'n jun Parisey. Atzaj te' tkanin tzma tja Parisey, okxsintz tuja, exsin ok qetz wa'l ti'j meë. ³⁸Me atzin tej Parisey noqx jaw ka'yraj te', qu'n tu'n mix i ele ttxjo'n te Jesús tq'ob', tze'nku nb'anttaq kyu'n, te' tok ten wa'l. ³⁹Xitzin tq'ma'n qAjaw te kyalu'n: Atzin kye', a ayi'y Parisey, tb'anilx kyka'yajtza kywutzxjal, tze'nku jun vas ex jun laq manyor txjonx ti'j, me atzin tojxi, manyor tzu'jx. Ikytzin kyeji'y toj kyanmi'n; nojinin ite'ya tu'n nknet kyu'n tu'n kyelq'b'i'n, ex tu'n kyb'inchb'i'n nya b'a'n. ⁴⁰iNti' kynab'l!a ¿Ma mi'tzin b'i'n kyu'n, qa ikyqeji'y tze'nku jun vas? Il ti'j tu'n tel txjetjo tojxi tze'nkuxjo ti'jxi. Junch'in tumil at, qu'n junch'inte xkub' b'inchin te' a q'ancha'l, exsin nya q'ancha'l, ex kykab'il il ti'j tu'n tel txjet. ⁴¹Tu'npetzi'n, tnejlhx, kyq'onxsinji'y oyaj te mojb'il tuk'a jun kyanmi'n txjonxix, ex noq tu'n ikyjo, tkyaqilx kychwinqila ok k-elil saqix.

⁴²B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y Parisey. Qu'n nxi kyq'o'n twutz Dios tlajajin tnej tal menta, tal rud ex tkyaqil wiq itzaj, tze'nkuxjo ntq'ma'n toj ojtxe kawb'il.^b Me mi nxi kyq'o'n amb'il ti'jjo xnaq'tzb'il, a nimxixtl toklin toj kawb'il: A tu'n kynaj'a'n tz'aqle, ex tuk'a tq'aq'b'il kyk'u'ja ti'j Dios. Atzin tu'n tb'antjo kyu'n, ex tu'n mi kyij kytzapinji'y txqantl.

⁴³B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y Parisey. Qu'n o'kx kyaji'y tu'n kykub' qe'y kyib'ajjo meë tb'anilqex wen, aj kyxi'y toj mu'ë ja te na'b'il Dios. Ex kyaj tu'n

^w11:29 Mt. 16:4; Mr. 8:12. ^x11:30 Jon. 3:4. ^y11:31 1Re. 10:1-10; 2Cr. 9:1-12. ^z11:32 Jon. 3:5.

^a11:33 Mt. 5:14-16; Mr. 4:21; Lc. 8:16. ^b11:42 Lv. 27:30.

kyq'olb'inxjal kye'y tuk'a kymutxb'il kyib' kyojile b'e.

⁴⁴B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y Parisey. Qu'n aye xjal mi na'n kyu'n ti'jjo kyanmi'n, a nya wen. Qu'n ikyqexixji'y tze'nqeku kyjulil kyimnin, a nya q'ancha'lqe, a tzunx nchi b'etjexjal kyib'aj. Me mina n-el kyniky' te, qu'n tu'n nya q'ancha'lqe.

⁴⁵At jun te xnaq'tzil ti'j kawb'il, xi tzaq'winte Jesús. Chi' kyjalu'n: Xnaq'tzil, ex majqox qe' ma qo ok tyiso'n, chi'.

⁴⁶Me atzin te Jesús xi ttzaq'win kyjalu'n: Ex b'isb'ajilxla kye'y, a ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, qu'n nxi kyq'o'n nimku nuk'b'il, a kujxix wen, kyib'ajxjal, nyakuj jun iqtz, a nlay ky'isje kyu'n. Ex ayenajtzin kyetza, nipe jun tal twi' kyq'ob'a n-ok aq'le ti'jjo iqtz anetzi'n.

⁴⁷Ex b'isb'ajilxla kye'y, a tu'n njaw kyb'inchinlj'i'y kyja kyimnin, a yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe. ¿Ma nyatzin ayexjo ojtxe kychma'n i kub' b'yonkye? ⁴⁸Tu'npetzi'n, ikyx kyximji'y, ex ikyx kyaq'nb'inji'y tze'nqe b'yol xjal ojtxe, qu'n aye kychma'n i kub' b'yo'nkye, ex ayetzinl kyetza njaw kyb'inchin'i kyja te jun nab'lkye.

⁴⁹Tu'npetzi'n, b'e'x tq'ma te Dios, a nimx t-xilin tnab'l. Chi' kyjalu'n: Ok kchi xel nchq'o'n we' nyolila exqetzin'i nxnaq'tzb'i'n. Me ite' junjun kye kchi k'wel b'yo'n, ex ite' junjuntl ok ktzyetil kylajche. ⁵⁰Me ayetzin kye' xjal, a loqe nchi anq'in ja'lin, ok k'wel tz'aq tkawb'il Dios kujxix kyib'aj tu'n tpaj kychky'eljo jni' yolil Tyol Dios ojtxe, atxix t-xe tnejil, ⁵¹tze'nku qtzan Abel^c ex qtzan Zakariy, a kub' b'yo'n tojx tnejil ja te na'b'l Dios ex twutz t-altar.^d

Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, aj qa kchi okila toj pa'b'in twutz Dios ti'j kykyimli'n qtzan xjal lo, ktzajil tq'o'n Dios kujxix tkawb'il kyib'aja te chojb'il, a ayi'y ite' tojjo tq'ijil ja'lin.

⁵²Ex b'isb'ajilxla kye'y, a ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, tu'n a ma

kub' kyetzinji'y tumiljo tze'n tu'n tela kyniky'xjal ti'j Dios. Me majqexpe kye', mi n-el kyniky' te tumil, ex nchi ok kymeqo'nji'y txqantl, a kyaj tu'n tel kyniky' ti'j Dios.

⁵³Atzaj te' tb'aj tq'ma'n Jesúsjo jni' yol lo, ayetzaj jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzin' Parisey nimx kyq'o'j tzaj. Tu'ntzi'n, b'e'x i ok ten qanilte noq ti'chaqku ti', ⁵⁴qu'n kyajtaqjo xjal anetzi'n, tu'n tkub' tz'aq Jesús kyu'n toj til kyu'nxjo tyol.

Mi qo xmiletz'in

12 ¹Kyojjo q'ij anetzi'n, jaw kychmo'n jun jte' milxla xjalla, noqx jaw kylimo'n kyib', junjun tuk'a juntl. Ex ok ten Jesús yolil kye' t-xnaq'tzb'in. Chi' kyjalu'n: Kyklom kye' kyib' te' kytx'amil xjal Parisey, a kyxmiletz'il, a cheb'e n-el lemimin kyi'ja.^e ²Qu'n nti' jun ti' toj ewajil ta'ye, a nlay tz'el tqanil. Ex nti' jun ti' ewin ta'ye, a nlay tz'letz toj q'ancha'l.^f ³Tu'npetzi'n, jotxjo kye', a o b'aj kyq'ma'n toj ewajil, ok kb'ijtajil te' toj tqan q'ijil. Ex jotxjo, a o b'aj kyjask'l*i*'n tuja, exsin ewinnaj ta'ye kyu'n, ok ktzajil xch'i'n te' tzmax toj twi' ja, tu'n tb'ijte kyu'nxjal.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j alqe tu'n qxob'a (Mt. 10:26-31)

⁴Tu'npetzi'n, nxi nq'ma'n kye'y, ayi'y wuk'a, tu'n mina chi tzaj xob'a kye' xjal, aaku chi kub' b'yo'n kyu'n. Qu'n nti'aku b'ant kyu'n, aj tkyimjo kyxmilila.

⁵Me ok kxel nq'ma'n we' kye'y, alqe tu'n kytzaja xob'i'y. Chi xob'tzi'n te', a at toklin tu'n kykyimxjal tu'n, ex at toklin tu'n kyxi q'o'nxjal tu'n toj q'aq' te jun majx, aj tkyimjo kyxmilil. Twutzx te, antza chi xob'a kye'!

⁶Kanqetzin kye' tal pich'. ¿Ma nyatzin jwe' kye' tal kyb'aj nk'ayajtz tu'n kab'e tal pwaq? Me i'chaqx nya tal wi'yilqetz, mix a'lx junte n-el naj toj tk'u'j qMan Dios. ⁷¿Yajtziljo kyetza? Majqexpe' jni'

^c 11:51 Gen. 4:8. ^d 11:51 2Cr. 24:20-21. ^e 12:1 Mt. 16:6; Mr. 8:15. ^f 12:2 Mr. 4:22; Lc. 8:17.

tsmal kywi'y ajla'nqemile tu'n Dios.
Tu'npetzi'n, mina chi tzaj xob' kye', qu'n
tu'n nimxixtl kye' kyoklin kywutzjo
txqan tal pich!.

Mi kub' qewin Jesús kywutzxjal
(Mt. 10:19-20, 32-33; 12:32)

⁸Kxel nq'ma'n kye'y ja'lín, chi Jesúsjo,
ankye te mi kub' tewin kywutzxjal, qa
nimil wi'ja, a ayi'n Tk'wal Ichin, ex ikyx
wejíl'y mi kub' wewi'n twutz t-angel
nMa'n, a at toj kya'l. ⁹Me ante' k'wel
ewinte kywutzxjal qa ojtzqi'nqi'n tu'n,
ex ikyx wejíl'y, k'wel wewi'n twutz
t-angel nMa'n, a at toj kya'l.

¹⁰Ex qa at jun xjal xjaw yolb'in wi'ja,
a ayi'n Tk'wal Ichin, okpe k'wel najsin
te' til tu'n Dios, qa ma tz'ajtz til' tanmin
ti'jjo til. Me ante', a k-elil iky'in te
Xewb'aj Xjan, nlayxpen kub' najsit te'
til.^g

¹¹Mina chi jaw b'isi'n, aj kyxí q'i'n
tojjo mu'l ja te kynab'l Judiy Dios, mo
kywutzjo much' kawil mo kywutzjo
nmaq kawil. Ex mi chi jaw lu'l'i'n ti'j
ti'jjo wab'l, a tu'n t-xi kyq'ma'n te kolb'il kye'y.
¹²Qu'n aj tpon kani'n amb'il, a ja' tu'n
kyyoliniy, ate Xewb'aj Xjan ok ktzajil
q'mante kye'y ti' tu'n t-xi kyq'ma'n.^h

**T-xnaq'tzb'il Jesús tu'n qka'yin
te qib' ti'j qq'inimil**

¹³At junte xjal kyxoljo xjal, xi q'mante
te Jesús kyjalu'n: Xnaq'tzil, q'manxa
te ntzikya tu'n ttzaj tyek'in alkye we'
wetzb'il, a at wokli'n ti'j, ti'jjo tq'inimil
qtzan ntatiy.

¹⁴Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Ay
wuk'a, ¿Ankye we' ma tz'ok q'onwe te
kawil kyxola, tu'n tkub' npa'nji'y, a at
kye'y?

¹⁵Ex xi tq'ma'nly kyjalu'n: Kyka'yink
kyib'a; mi pon kye' kyk'u'l ti'j q'inimil,
qu'n nya tzmaxi ktenb'il kyejíl'y
kychwinqil, qa ma ten kyq'inimila.

¹⁶Ex kub' tyolin Jesús jun techil kye.
Chi' kyjalu'n: Attaq jun xjal q'inin;
nimxjo twutz tawal ttx'otx' chmet.

¹⁷Oktzin ten q'inintz ximil: ¿Tze'ntzin
k-okile wu'n ja'lín? Qu'n mix ja' tu'n
tokxi nk'u'nji'y twutz wawala, chi'.

¹⁸Ex kub' t-ximinl kyjalu'n: Ma tzul toj
nnab'la ti' tu'n tkub' nb'inchi'n, chi'.
Ochi k'wel nxitinji'y jni' ntx'utx'a, exsin
ma tijqe ch'intl kchi k'wel nb'inchi'n,
tu'ntzintla kykux b'ajjo jni'xjo kywutz
wawala kyoj, exsin jotxjo jni' at we'y.
¹⁹Ex kxel nq'ma'n te wanmi'n kyjalu'n:
Ay q'aye, nimx te ti' ma k'u'yit te, te
nimku ab'q'e. Atzi'n ja'lín, kuxsin
tz'ajlantza, kuxsin wa'ntza, kuxsin
tx'u'lte ch'intza ex kuxsin tzalajtza.

²⁰Me atzin te Dios tzaj tq'ma'n tej q'inin
kyjalu'n: Ay nti' tnab'la, texjo qniky'in
lo, ok kkyimila. ¿Anqe kyjele tq'onejiy a
ma b'aj k'u'yit tu'n?²¹Iktytzin tchwinqil
jun q'inin, a noqx n-ok ten chmol txqan
tq'inimil noqx te teku; me toj tanmin
twutz Dios, manyor tal yajx.

Nchi ok tka'yinte Dios tk'wal
(Mt. 6:25-34)

²²Tb'ajlinxi' ikyjo, tej t-xi tq'ma'nly
Jesús kye t-xnaq'tzb'in, chi' kyjalu'n:
Kxel nq'ma'n kye'y: Mina chi jaw melj
kye' ti'jjo wab'l, a tu'n t-xi kywa'n, ex
mina chi jaw melja ti'jjo kyxb'ali'n
tu'n tok.²³¿Ma nya nimxixtl toklin
kychwinqila tze'nku' wab'l, exsin
nyapela nimxixtl te' kyxmilila tajb'in
tze'nku' kyxb'ali'n?²⁴Kyka'yinktzin
kyejíl'y kychwinqil joj: Mina nchi awan,
ex mina nchi chmon twutz kyawal.
Nti' jun kyk'ub'l te tkub'il kywa, ex nti'
jun kytz'utx'. Me ate Dios nxi q'onte
kywa. ¿Yajtziljo kyetzt? ¿Ma nyapela
nimxixtl kye' kyoklin kywutzjo jni' joj?
²⁵Qu'n mixpetzin tu'n chi ja meljta,
¿Ma akutzin txi nimix toj kychwinqila
nipela jun q'ij?²⁶Qatzin nlay b'ant tu'n
t-xi laq'e ch'intljo kychwinqila kyu'n,
¿Ti'tzin qu'niltz nchi jaw melja, tu'n
tb'antjo a txqantl kyu'n?

²⁷Kyka'yinktzin' n tze'n nchi ch'eye' jni'
t-xmakil k'ul. Mina nchi aq'nin ex mina
nchi chub'in. Me kxel nq'ma'n kye'y, qa

^g12:10 Mr. 3:29. ^h12:12 Mt. 10:19-20; Mr. 13:11; Lc. 21:14-15.

a qtzan nmaq kawil Salomón ojtxe, tuk'a tkyaqil tq'inimil, s-ok tktxu'n lib' tuk'a t-xb'alib' tb'anilx wen;ⁱ me mix kanine tqoptz'ajiyil t-xb'alib', tze'n ka'yin jun tal t-xmakil k'ul.²⁸ Qatzin qa nchi ok tktxu'n Diostzjo tal t-xmakil k'ul ikyjo, a loqe tzunx nchi milinx toj kojb'il ja'lín, me meljo nchi'j, b'e'x kchi k'wel b'olj tu'n q'aql'; ¿Yajxsila kyetza? ¿Nyapela kchi okil ktxu'n kye' tu'n Dios? Qu'n qa noq o'kxtza nchi b'isiniy ti'jjo tkyaqiljo lo, atzin nyek'ine qa noq tal ch'in kynimb'ilá.

²⁹Tu'npetzi'n, mina chi jaw melj kye' noq ti'jjo ti' tu'n t-xi kywa'n, ex noq ti'jjo ti' tu'n t-xi kyk'wa'n.³⁰ Qu'n ayetzin kye' txqantl xjal, a nya nimil, toj tkyaqil twutz tx'otx', nimx nchi jaw melj kye' ti'j tkyaqiljo lo. Me metzi'n kyetza, at jun kye' kyMan, a ojtzqi'n tu'n alkye atx taj kye'y.³¹ Kyjyomtzi'n Tkawb'il qMan Dios, ex ok ktzajil tq'o'n tkyaqiljo at tajb'in kye'y.

A qq'inimil toj kya'
(Mt. 6:19-21)

³²Mina chi tzaj xob'a. Nchin ka'yin kyi'ja, qu'n tal nrizi'j, a nya ila' tal kyb'aja. Me noq tu'no twenil Manb'aj, a at toj kya'j, nimx ntzalaj tu'n t-xi tq'o'n kyokli'n tojjo Tkawb'il.³³ Kyk'ayinxji'y tkyaqil at kye'y, ex kyq'onxa kye' jni' yaj. Ikytzi'n kchmetila kyq'inimilji'y twutz Dios toj kya'j, a nlai b'aj. Tz'ok tilil kyu'n tu'n tkub' kyb'inchingji'y a taj Dios tzalu'n twutz tx'otx', qu'n atzin k-okiljo te kyq'inimila, a k'wel tk'u'n Dios toj kya'j, a ja' nlai tz'okxi ileq' elq'il, ex nlai b'ajjo q'inimil anetzi'n tu'n pok'.³⁴ Qu'n ja' ta'yex kyq'inimila, axsa kxel lipeye kyanmi'n.

Tok tilil qu'n tu'n qayo'n tulil qAjaw

³⁵Kyb'inchimtzin kyib'tza, ex kyktxunktzin kyib'tza, ex tuk'a kytzaja nk'ant wen.^j ³⁶Chi oka tze'nqeku' taq'nil jun xjal, a loqe nchi ayon tu'n toktz jqetjo tjpel ja, aj tmeltz'ajjo tajaw

aq'untl toj jun mejeb'lin. Jun paqx k-okitk jqon ja te, noq aj tok twok'chin.^k ³⁷Jun tzaljb'ilx te' kye' taq'niljo xjal, aj qa itz'qe, ex qa nchi ayon, aj tpo'n tajaw aq'untl. Kxel nkujsin kye'y, aj qa b'e'x aku txi q'ma'n kye' tal aq'nil anetzi'n tu'n tajaw aq'untl, tu'n kyok qe wa'l ti'j meë, ex axla tajaw aq'untl aku txi sipinte kywa.

³⁸Jun tzaljb'ilx te kye' aq'nil, a qa itz'qe aj kyel jyet tu'n tajaw aq'untl, jni'chaqxla ortz kanin, exla qa niky'jin aq'wil mo ch'ixtaq qsqxj.³⁹Ex b'inkuxjo lo kyu'n, chi Jesúsjo: A noqit b'l'in te tajaw ja tu'n, jni'xix or kanin ileq' elq'il toj tja, akula kub' ten xq'uqilte, ex nlayla ttziye tu'n tetz elq'in toj tja.⁴⁰ Ikytzi'n kyetza ja'lín, kyqx'ujinkutzin kyetza kyib', qu'n noqx kynab'inkuxja aj wula ayi'n, a Tk'wal Ichin.^l

**Jun techil tu'n Jesús ti'j jun aq'nil
wen ex ti'j junatl, a nya wen**
(Mt. 24:45-51)

⁴¹Xitzin tqanin Pegr kyjalu'n: Taa, ¿Ma noqtzin qe'y ma tzaj tq'manejijy techil lo, mo te tkyaqilx?

⁴²Chitzin Jesúsjo, a tAjaw Tkyaqil, kyjalu'n: ¿Ankye te ka'yil aq'untl, a q'uqle tk'u'j tajaw aq'untl ti'j, qu'n tu'n njapin b'ajxix taq'in?^m ¿Nyapela atz kyel q'o'n nejinel kyib'ajjo txqantl aq'nil, tu'n t-xi q'oyit kywa toj tumilxix?

⁴³Nim tzaljb'ilx te' aq'nil te, a qa tzun nb'inching tuk'a tumil, aj tel jyet tu'n tajaw aq'untl.ⁿ Twutzxix kxel tq'o'n tajaw ja toklin te nejinel tib'aj tkyaqiljo at te.

⁴⁴Metzin qa ajo aq'nil ma tz'ok te nya wen, xkub' t-ximin toj tanmin: Yajla tzul te tajaw ja, qa chi', ex k-okil ten yisol kye' txqantl aq'nil, aye' ichin ex qya, exsin qa b'e'x s-ok tentz wa'l ex k'wal ex majxpe k-okil ten tx'ujtil.⁴⁵ Exsin noqx tnab'inkuxtz, aj tul kani'n tajaw aq'untl, qu'n tu'n nti'taqx ch'in b'i'n tu'n, ti' q'ijil ex jni'taq or tu'n tul. Tu'npetzi'n, b'e'x k'wel kawin kujxix, ex b'e'x kxel xo'n te

ⁱ12:27 1Re. 10:4-7; 2Cr. 9:3-6. ^j12:35 Mt. 25:1-13.

^k12:36 Mr. 13:34-36. ^l12:40 Mt. 24:43-44.

jun majx junx kyuk'a xjal aj il, a mib'in chi nimin.

⁴⁷Atzin tej aq'nil, a n-el tniky' te, ti'xixjo taj tajaw aq'untl, me mina nkub' tb'inchin tib', ex mib'in nimin, ok kb'ajil jikytz'in ila' maj. ⁴⁸Me atzi'n te' aq'nil, a nkub' tb'inchin jun ti'la a at tilil, me nkub' tb'inchin qu'n tu'n mina n-el tniky' te, a qa nya b'a'n, ok kb'ajil kawin, me nyala ch'intl kxel jikytz'in te'. Tu'npetzi'n, alkye te' ma tzaj q'o'n ch'intl te, ex nim ch'intl te' ktzajil tqanin Dios te. Ex alkye te' ma nintz xi oqxenin, ex ma nintzx te' ktzajil qanin te, chi Jesúsjo.

At pa'b'l qxol kyuk'a txqantl, tu'n tpaj qnim'b'il

(Mt. 10:34-36)

⁴⁹Ma chin ula tzalu'n twutz tx'otx', tze'nku jun q'aq' njulin wen te kolb'il ex te joyb'il q'o'j kyroxjal. iMe atla waji'y noqit nk'ant ja'llin! ⁵⁰Nimx kyixk'oj kky'elix wu'n, ex nimx b'is nna'n ja'llin tzmax aj tjapin b'aj. ⁵¹¿Tze'ntzintz toj kywutza? ¿Ma man chin k'u'l wetza noq tu'n kytzalajxjal tzalu'n twutz tx'otx'? Me twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa iMina! Qala' ma chin k'u'l we' noq tu'n tpalyit kynab'l xjal. ⁵²Tu'npetzi'n, texjo q'ij ja'llin, nya junx t-xilin kynab'l jwe' xjal, a najleqe toj junx ja, qu'n tu'n oxe mikyxil kynab'l jo tze'nqeku kab'el. Ex ayetzin kye' kab'el mikyxi chi nab'l'i'n tze'nqeku oxel. ⁵³Okpe k-elil ti'jlin te manb'aj tk'wal, ex ikyx te k'walb'ajjo ti'j tman. Ex okpe k-elil ti'jlin tetxin ttxu, ex ikyx te txub'ajjo ti'j tal. Ex okpe k-elil ti'jlin te ilib'j ilib'ilte, ex ikyx te ilib'iljo ti'j tlib'.

Tej tyolin Jesús kyi'jjo techil te twutz tx'otx'

(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴Ex xi tq'ma'n! Jesús kyexjal kyjalu'n: Lu' jb'al tzul, chi chiji'y, tze'nku nxi kyka'y'i'n, aj qa ma tzaj qxope twutz kya'j tu'n muj tumiljo ja' n-exe q'i'j.

Ex ikyx nb'ajjo; b'e'x ntzaj jb'al. ⁵⁵Ex nimx kyaq ktzajil ja'llin, chi chiji'y, aj qa antza saja kyq'iq' kub'l. Ex ikyx te nb'ajjo; nimx kyaq ntzaj. ⁵⁶iXmiletz'qi'y ikyjo! Qu'n tu'n n-el kyniky'a ti'j ti' tzul kyu'njo techil, a nkylo'n twutz kya'j exsin nkylo'n twutz tx'otx!. ¿Tze'ntzin tten mi n-el kyniky'tza kyi'jjo techil nb'ant wu'n kyi'jjo tq'ijil ja'llin?

Qq'onk tilil tu'n tchewx kyanminjo qajq'oj

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷¿Tiqu'n mina nkub' kyximin kyroxla, alkyexixjo b'a'n tu'n tkub' b'inchit? ⁵⁸Qu'n qa ma txi q'i'n jun kyxola tu'n jun tajq'oj twutz kawil, i tok tilil tu'n, tu'n tkyij toj wen tuk'a patilte, a na'mxtaq kykanin. Qu'n qa mina, b'e'xsin kpomil q'intz tzmax twutz kawil, ex b'e'xsin kxel q'ontz toj kyq'ob' xq'ujil tnam tu'nj kawil, tu'ntzin tku'x toj tze. ⁵⁹Ok kxel nq'ma'n kye'y, nlay jatz toj tze, aj qa mina xchjet tk'as tkyaqil.

Ilrix ti'j tu'n tajtz ti'j qanmin,
ex tu'n qxi lipe ti'j Dios

13 ¹Texjo q'ij anetzi'n, ite' junjun xjal i pon kanin lol Jesús. Xitzin kyq'ma'n te, a qa ite'taq junjun xjal aj Galiley otaq chi kub' b'yo'n tu'n Pilat, ex qa otaq txi smo'n kychky'el tuk'a kychky'el alu'mj, a otaq chi kub' kyb'yo'nj xjal anetzi'n te chojb'il il twutz Dios.

²Xitzin tq'ma'n Jesús kye kyjalu'n: ¿Ma man txi kynimin kye', qa iky ma tziky' kyi'jjo ichin aj Galiley lo, tu'npelá nimx ch'intl kyil, tze'nkuqeljo txqantl xjal te' tnam anetzi'n? ³Ok kxel nq'ma'n kye'y, qa mina, chi Jesúsjo. Qu'n ikyqx kyeji'y, ok chi kyimil kye', qa mina s-ajt ti'j kyanmi'n tuk'a Dios. ⁴Yajqetzin kye wajxaqlajaj ichin toj tnam te Siloé, ayej i kyim, tej ttzaj yuch'j jun ja, a jun tijxtaq twe', kyib'aj. ¿Tze'ntzinla ch'in kye' toj kywutza? ¿Ma tu'npetzila' nimxixtl kyil tze'nqekuljo txqantl xjal, aye' najleqetaq

^m 12:53 Mi. 7:6.

toj Jerusalén? ⁵Twutzx kxel nq'ma'n kye'y, qa mina, chi Jesúsjo. Qu'n ikyqxex kyeji'y, ex ok chi kyimil kye', qa mina s-ajtz ti'j kyanmi'n tuk'a Dios.

**Jun techil tu'n Jesús ti'jjo
jun tqan iw, a ntí' twutz**

⁶Kub' tyolin Jesúsjo techil lo kywutzxjal. Chi' kyjalu'n: Jun ichin kux tawa'n jun tqan iw kyxol tawal. Atzaj te' t-xi' jyol jun twutz te tlo', ntí' knet tu'n. ⁷Tu'npetzi'n, xi tq'ma'ntz te xq'uqil awal kyjalu'n: Oxe ab'q'e ma jawil wu'n, a kukx nchin ulji'y jyolte jun nlo'y ti'jjo tze lo, me mix jun n-el jyet wu'n. Tu'npetzi'n, tx'eminksa. ¿Qu'n ti'qে tkub' te tzqijsil tx'otx'? ⁸Xitzin ttzaq'win tej ichin, a tzuntaq nxq'uqin ti'j awal. Chi' kyjalu'n: Taa, q'onk juntl ab'q'ela; k'a' jaw waq'nin we' ti'jile, ex k'a' tz'ok nq'o'n we' tz'is t-xe tqan. ⁹Qapetla iky aku tz'ele twutzjo; qatzin qa minatz, k'a' jaw ttx'emintza.

**Tej tkub' tq'a'nin Jesús
jun qya tal kox ti'j**

¹⁰Jun majjo ikyjo, toj jun q'iij te ajlab'l, otaq tz'ok ten Jesús xnaq'tzil toj jun mu'ë ja te kyna'b'l Judiy Dios. ¹¹Ex antza, ta'taq jun qya, a otaqxi b'aj wajxaqlajab'q'e tyab'tlin. Otaq tzaj k'olpaj ti'j tu'n jun taq'nil tajaw il, ex ntí'xtaq tumil tu'n tjikyimix tzkyel ti'j. ¹²Atzaj te' tiwle tu'n Jesús, b'e'xsin tzaj ttxko'n, exsin xi q'ma'n te kyjalu'n: Ay qya, ma tzaqpaj te tojjo yab'il anetzi'n. ¹³B'e'xsin i kub' tq'o'n Jesús tq'ob' tib'aj, ex texjo paq anetzi'n, b'e'x jikyimix tej qya tzkyel ti'j, ex b'e'xsin ok tentz nimsil tb'i Dios.

¹⁴Atzin tej kynejil xq'uqil mu'ë ja te kyna'b'l Judiy Dios b'e'x tzaj te' tq'oj, qu'n tu'n toj jun q'iij te ajlab'l, kub'e tq'anin Jesúsjo qya. Xitzin tq'ma'n kyexjal kyjalu'n: Qaq q'iij q'o'ntz tu'n qaq'nin." Tu'npetzi'n, chi ul kye' q'anil kyib'a kyojjo q'iij anetzi'n, ex nya toj jun q'iij te ajlab'l.

¹⁵Xitzin ttzaq'win Jesús, a tAjaw Tkyaqil, kyjalu'n: Xmiletz'qe kye!. ¿Man ntí'najtin jun kye' n-el tzaqpinte jun twakix mo jun tchej toj q'iij te ajlab'l, tu'n t-xi q'iijit k'wal a'? ¹⁶C'Yajtin te' qyatz lo, a tzajnintzx tyajil ti'j qtzan Abraham, exsin wajxaqlajajtaq ab'q'e otaq tz'ok xkye yab'il ti'j tu'n tajaw il? ¿Ma nyapetzila iltaq te' ti'j, tu'n tel tzaqpet tjaq' tyab'il toj q'iij te ajlab'l?

¹⁷B'e'x i jaw tx'ixwe kyej tajq'oj Jesús, tej tb'aj tyolin Jesúsjo tyol kye. Ayetzin kye' txqantl xjal, a ite'taq antza, b'e'x i jaw tzalaj kye', tej kylon te' tb'inchb'in Jesús, a nimxix kyoklin.

**Jun techil tu'n Jesús ti'j tal tijaj mistas
(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)**

¹⁸Xi tq'ma'n Jesús kyjalu'n:
¿Tze'nxsila! Tkawb'il qMan Dios, ex anquk'a aku tz'oke qmujb'ine? ¹⁹Ikytzi'n tze'nku jun tal twutz mistas, aj tkux tawin jun xjal toj tx'otx!. Ex ajtzin tch'ityz, kyinx njapine twe' tze'nku jun ma tij pujin tze, a ja' n-okxi kyb'inchin pich' kypaqb'il kyxol tq'ob'!

**Juntl techil ti'j tze'n nch'iye Tkawb'il
Dios tzalu'n twutz tx'otx'
(Mt. 13:33)**

²⁰Xi tq'ma'n Jesús juntl majl kyjalu'n:
¿Anquk'a aku tz'ok qmujb'ine! Tkawb'il qMan Dios? ²¹Qu'n iky te Diosjo Tkawb'il tze'nku' ttx'amil wab'j, a nkux tq'o'n jun qya toj oxe malb'il jarin. Ex ajtzin tb'aj tsmo'n, tkyaqiljo tq'otjil wab'j ktx'amixil, ex nch'iye wen.

**A tal much' tjpel te chwinqil
(Mt. 7:13-14, 21-23)**

²²Tej t-xi' Jesús tzma Jerusalén, iky' xnaq'tzil kyexjal kyojile jni' tnam ex kyojile jni' kojb'il, a nqayintaq ite'ke ttxlajile tb'e. ²³At jun xjal xi qaninte te. Chi' kyjalu'n: Taa, ¿Me nyala ila' te kkletil?

Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n:
²⁴Kyq'onk kye' tilil tu'n kyokxa tojjo

ⁿ 13:14 Ex. 20:9-10; Deu. 5:13-14.

tal tjpel ja tal much' te chwinqil. Ex twutzx kxel nq'ma'n kye'y, qa nimx xjal k-okil tilil kyu'n, tu'n kyokx, me nlay chi okx.²⁵ Qu'n pon kanin jun te q'ij, ja' tu'n tjpete ja wu'n, a ayi'n tajaw ja. Me ayetzin kyetza, a kchi kyjela pe'n, oktzin k-okix kyoq'olb'in, ex chi chilajil kyjalu'n: Taa, jqonkxa ja qe'y. Me atzin we' k-elitz ntzaq'win kyjalu'n: Nya b'i'n wu'n ja' tzajninqe kye!²⁶ Me ayetzin kyetza okla kchi okil te'n q'malte kyjalu'n: Taa, ¿Ma nyatzin ma qo wa'n, ex ma qo k'wa'n junx tuk'iy? Ex ma qo b'aj t-xnaq'lzi'n kyojjo jni' b'e, a ite' toj qtanima.²⁷ Me metzin we', a ayi'n tajaw ja, a k-elitz ntzaq'wi'n kyjalu'n: Ma txi nq'ma'n kye'y, qa nya b'i'n wu'n ja' tzajninqi'y. Tu'npetzi'n, kypa'mil kyib'a wi'ja, ayi'y, b'inchil il.²⁸

²⁸Aj kyb'inteji'y jni' yol lo, okxpetzin kchi oq'iltza, ex okxpetzin kchi ju'ch'il kystetza tu'n nimx kyixk'oj, qu'n o'kqx Abraham, Isaac, Jacob ex kykyaqiljo jni' yolil Tyol Dios ojtxe, ok kchi kylab'il tojjo Tkawb'il qMan Dios. Me ayetzin kyetza axsa kchi kyjela tzaqpiniy pe'n.²⁹ Ite' xjal kya' kchi tzajile jawnix, kumnix, elnx ex oknix, ex ok kchi ul, tu'ntzin kyoq' qetz wa'l ti'j mex tojjo Tkawb'il Dios.⁴ ³⁰Kyojjo q'lij anetzi'n, ite' junjunkye, a njaw kynimsin kyib' ja'lin, me nlay tzaj q'o'nlo kyoklin te tnejil. Ex ite' junjuntl, a nyakuj nti' kyoklin ja'lin, me nimxix kyoklin ktzajil q'o'n kyojjo q'lij anetzi'n.

**Tej tjaw oq' Jesús kyi'j xjal toj
Jerusalén
(Mt. 23:37-39)**

³¹Ex texjo paq anetzi'n i pon kanin jun jte'b'in Parisey tk'atz Jesús, exsin xi kyq'ma'n kyjalu'n: Kux tz'ixa tojjo tnam lo, qu'n taj Herodes tu'n tkub' b'yo'n tu'n.

³²Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Kux che'xa, ex k'a' txi kyq'ma'n te Herodes, a sb'ulxix tnam, qa ja'lin ex nchi'j ok kchi elitz taq'nil tajaw il wu'n

toj kyanminxjal, ex qa ok kchi k'wel nq'an'i'n yab'. Ex kab'jxi japin b'aj wu'n.³³ Me twutzxix, qa il ti'j tu'n t-xi wi'n wib'a, qu'n tu'n il ti'j tu'n nkani'n nchi'j mo kab'j tzma Jerusalén, qu'n nlay kyim jun te xjal, a tok toklin te yolil Tyol Dios, toj junxil tnam.

³⁴Ex chi Jesúsjo kyjalu'n kyi'jxjal te Jerusalén: iAy! Jerusalén, Jerusalén, ay b'iyil kyi'j yolil Tyol Dios, ex nchi ok kyxo'nji'y tsan qMan tuk'a ab'j; jte'lrixla majxla xin b'aj lab'tiy kyi'ja, tu'n kytzaj laq'ley nk'atza, tze'niku jun ttxu eky' nchi kub' tpaqin tal tal tjaq' t-xiky', me mi xkytziyy ikyjo.³⁵ Kyka'yinktzinji'y kynajb'ilila kyjel naj te jun majx. Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, texjo q'ij ja'lin, mixla chin kyla'b'ilix jun majla, qa nya ajxi tpon tq'ijil aj kyq'mantiy: Ky'iwlinxix te', a tzul toj tb'i qAjaw.^s

**Tej tkub' tq'anin Jesús jun
yab' toj q'ij te ajlab'**

14 ¹Toj jun q'ij te ajlab'l, okx Jesús wa'l toj tja jun xjal nejinel kyxol Parisey. Me ite'taql txqantl Parisey nchi ka'yin ti'j, ti'taqjo tu'n tkub' tb'inchin toj tq'ijil ajlab'l. ²Ex antza ta'yetaql jun xjal, a yab'taq tu'n malil. ³Xitzin tqanin Jesús kye' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il junx kyuk'a jni' Parisey. Chi' kyjalu'n: ¿B'a'npela toj kywutza, tu'n tkub' q'anit jun yab' toj q'ij te ajlab'l, mo minaj?

⁴Me ayetzin kyej xjal anetzi'n, noq i kub' mutxe tu'n. Atzin te Jesús b'e'x tzaj ttzyu'n yab', ex b'e'x kub' tq'anin. Atzaj te' tq'anit, xi tq'ma'n Jesús te tu'n taj tja. ⁵Ex xi tq'ma'n kye Parisey kyjalu'n: ¿Altzin jun kye', a nya b'e'xkux aku jatz q'inte jun tk'wal mo jun twakix, a kuxit tz'aq toj jun jul, exla qa toj q'ij te ajlab'l?^t

⁶Ex mix a'lx jun tzaj tzaq'winte jun tyol.

**Jun techil tu'n Jesús tu'n
mi qnimsin qib'**

⁷Tlonte te Jesús, qa ataq kyajjo jni' txokenj, tu'n kykub' qe kyib'ajjo tb'anil

^o13:27 Sal. 6:8. ^p13:28 Mt. 22:13; 25:30. ^q13:29 Mt. 8:11. ^r13:30 Mt. 19:30; 20:16; Mr. 10:31.

^s13:35 Sal. 118:26. ^t14:5 Mt. 12:11.

q'uqb'il, a ite'kutaq kyi'jile meጀ te wab'l. Tu'ntzi'n, xi tq'o'n jun tumil kye, tu'n mi kynimsinxjal kyib': ⁸Aj qa at jun xi txkontiy toj jun nintz q'ij te mejeb'lin, nya b'a'n tu'n tkub' qey tib'aj jun tb'anil q'uqb'il, qu'n yajtaj q'a xpon kaninku juntl txokenj, a nim ch'intl toklin tze'nku te, ⁹ex atzi'n xjal, a xtxokin kyi'ja kyak'b'ilala, aka tzaj q'mante tey kyajalu'n: iWe'ksa! Q'onx tq'uqila teljo juntl lo chitjo tey. Ex tuk'atzin ttx'ixewtza, b'e'x aka txi'y qeb'il twi' q'uqb'il, a at tzma ti'jxi. ¹⁰Qala' qa ma txi txkon tu'n jun a'la, antza we kub'e qe te kyib'ajjo q'uqb'il, a ite'ku tzma ti'jxi, qu'n tu'ntzin aj tuljo a xi txkontiy, aka tzaj q'ma'n tey kyajalu'n: Ay wuk'a, ku tikiytz te qeb'il kyib'ajjo tb'anil q'uqb'il loch. "Ikytzin kjawil nimsinji'y kwytutzjo jni' txqantl xjal, a kchi okil qe tuk'iy ti'j meጀ. ¹¹Qu'n ankye te' kjawil tnimsin tib' til tib'x, nti' ch'in te' toklin aka tzaj q'o'n toj kya'j. Me metzin te' xjal, a n-ok tq'o'n tib' te nti' toklin, apente xjaljo ok kjawil nimsin."

¹²Ex ikyx xi tq'ma'n Jesúsjo te Parisey, a xi txkontakte, tu'n t-xi' tja. Chi' kyajalu'n: Aj tb'aj jun nim wa'n toj tjay, mina chi tzaj ttxko'njiy jni' tuk'iy, ex mina qe' jni' ttzikya ex titz'i'n ex qe' jni' xjal, a at tlontle tib'a kyuk'a, exqetz'i'n jni' t-xjalilat'i'jiliy, a q'ininqe. Qu'n aye xjal lo, b'e'x aka txi txko'nla wa'll kyuk'a, tu'ntzin b'e'x kchjetiljo wab'j, a otaq txi toyi'n kye. ¹³Mikyxii tz'oka tu'n; qala' aj tkub' tiku'j sin te jun nintz q'ij toj tjay, txkonqetz tejiy jni' qe xjal yaj, jni' qe xjal, aye' mi nb'antl kyb'et, jni' qe kox exqetz'i'n moጀ. ¹⁴Tu'n ikyjo, nimx tze'jb'il ktenb'il tey, qu'n exla qa nlay b'ant tchjetjo wab'j, a kxel toyin kye xjal anetzi'n, me nimxix tumil t-xel ok ktzajil q'o'n tey tu'n Dios tojjo q'ij, ja' kchi jawitze anq'in juntl majljo xjal, a tz'aqleqe.

**Jun techil tu'n Jesús ti'jjo nintz wa'n
toj Tkawb'il Dios
(Mt. 22:1-10)**

¹⁵Tej kyb'ij te' yol lo kyu'n xjal, a q'uqleqetaq ti'j meጀ, at junte, xi q'ma'nte

te Jesús kyajalu'n: iKy'iwlinxla te' xjal, a ok k-okil qe wa'l ti'jjo meጀ, a ok ktenb'il toj Tkawb'il qMan Dios!

¹⁶Xitzin ttzaq'win Jesús kyajalu'n: Jun ichin kub' tb'isín tu'n tkub' b'inchit jun nim wa'n toj tja, exsin xi tq'o'n txokb'il kyi'j nimku xjal.

¹⁷Atzaj te' tpon or tu'n tb'aj wa'n, xitzin tchq'o'n jun taq'nil txkol kye' jni' xjal, a otaq chi txket. Chi' kyajalu'n: Kux chi tzaja ja'llin, qu'n lu' te wab'j ma b'ant, chichkuji'y. ¹⁸Me kykyaqilxjo txokenj i q'mante qa nti'taq amb'il kyi'j tu'n kykanin tojjo nintz wa'n. Atzin te' tnejil iky tq'ma kyajalu'n: Chjonte te, me nlay chin kani'n, tzmaxix ma nloq'a ch'in ntx'otx'a, ex il ti'j tu'n nxil'y lolte; noqx che'wx tk'ul'ja wi'ja, chichkuji'y.

¹⁹Atzin te' juntl iky te' tq'ma kyajalu'n: Nlay chin kanin we', qu'n ma nloq'a jwe' muj nwakixa te kjol, ex ma chink ch'in lolkye qa b'a'n chi kjon; noqx che'wx tk'ul'ja wi'ja, chichkuji'y. ²⁰Iky te' juntl tq'ma kyajalu'n: Tzmaxix ma chin jaw meje we!. Tu'ntzi'n, nlay chin pon kanin we'!

²¹Tej tmeltz'aj aq'nil, a xi chq'o'n, b'e'xsin ok tentz q'malte te' tajaw ja jotxjo jni' tzaj q'ma'n te. Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj tej tajaw ja tq'oj, exsin xi tq'ma'nltz tej taq'nil kyajalu'n: Liweyxix kux txi'y toj tnam ex txkonqetzijy jni' qe' xjal yaj, jni' qe' xjal, a mi nb'ant kyb'et, jni' qe' xjal moጀ exqetz'i'n jni' xjal kox, a ite' kyojile' nim b'e ex kyojile' much' b'e, a ite' antza. ²²Tmeltz'ajxitz'i'n aq'nil, iky xi tq'ma'n te tajaw ja kyajalu'n: Taa, ma chin meltz'aj we' ja' ḥin xi tchq'oniy, ex iky xkub' nb'inchinji'y tze'n saj tq'ma'n, me na'mx tok noj te meጀ ti'jile.

²³Xitzin tq'ma'nlo tajaw ja te' taq'nil kyajalu'n: Kux txitla kyojjo jni' nim b'e ex kyojjo jni' tq'ob' b'e, ex q'manxa kye' xjal, qa il ti'j tu'n kyoktz, qu'n waj we' tu'n tnoj nja'y. ²⁴Qu'n twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa mix jun te' xjal kyxoljo ḥi txket wu'n te tnejil, ok kchi wa'l ti'jjo wab'j, a ma b'ant wu'nch, chi Jesúsjo kyexjal.

^u 14:10 Pr. 25:6-7. ^v 14:11 Mt. 23:12; Lc. 18:14.

**Il ti'j tu'n qxi lipe ti'j Jesús tuk'a
tuyaqil qanmin**
(Mt. 10:37-38)

²⁵Nimku xjal ok lipe ti'j Jesús, ex ajtz meltz'aj ti'jxi, ex xi tq'ma'n kye kyalu'n: ²⁶Qa at jun xjal taj tu'n tok lipe wi'ja, me nya k'u'jlalinkqi'n tu'n tuk'a tuyaqil tanmin, qala' o'kxtza toka tk'u'lj ti'j tman, ti'j ttxu, ti'j t-xu'jil, kyi'jqe tk'wal, kyi'jqe ttzizy ichin ex qya, kyi'jqe titz'in ichin ex qya, mo qa axsa q'uqle tk'u'lj ti'jx; nlay tz'okjo xjal anetzi'n te nxnaq'tzb'i'n, chi'. ²⁷Ex alkye jun xjal mi xi tq'o'n tib' tu'n t-xi lipe wi'ja toj tuyaqil, exla qa ma kyim tze'nqeku xjal, aye' xi kyiqin kycruz tu'n kykyim, nti' toklin tu'n tok te we'y, chi Jesúsjo.^w ²⁸Qa at jun kye' taj tu'n tjaw tb'inchin jun ja, a ma tijxix twe', ¿Ma nyapela nej k'wel qe ximilte jni' pwaq kb'ajil tu'n, exsin k'wel tnab'lintz qa ok kkanilxixjo tpwaq at? ²⁹Me me qa o'kxjo tq'uqil ja xb'ant, exsin mina xjapin b'antjo jni' txqantl, jotxjo jni' xjal, a nchi ka'yink ti'jjo aq'until anetzi'n, noqx kchi jawil xmayinx ti'jjo xjal lu'n, tu'n mina xjapin b'aj taq'in. ³⁰Chi chila' kyalu'n: Ax te' xjal chi', ma tzyetnajjo tb'inchajtz tja, me mina xjapin b'aj tu'n, chi chila'. Ikytzi'n, il ti'j tu'n tkub' kyximi'n wen qa tu'n kyxi lipey wi'ja. ³¹Ex ikyxjo, qa at jun nmaq kawil tib'aj jun ma tij tnam, taj tu'n tjon q'oj tuk'a juntl nmaq kawil, ¿Ma nyapetzila nej k'wel qe ximilte, aj qa tuk'a lajaj mil xo'l q'aq', aku xkye ti'jjo tajq'o, a lipche winqin mil xo'l q'aq' ti'j? ³²Exsin aj tkub' tnab'liln qa nlay xkye ti'jjo tajq'o, b'e'x aku chex tchq'o'n jte'b'in tsan q'malte te tajq'o, a na'mtaq ch'intl kyul kanin, tu'n tel kyniky' ti' kyaj tu'n tchewxjo q'oj. ³³Tu'npetzi'n, qa at jun kye' tky'e' tu'n tkyij ttazaqpi'n tuyaqil at te, nlayxpetzin tz'ok te' te nxnaq'tzb'i'n.

**Qo ok tze'nku atz'in kywutzxjal te
twutz tx'otx'**
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴Tb'anilx te atz'in. Me qa ma tz'el najo tpitz'mejiltz, nti'lxlal tajb'in. ³⁵Qu'n qa nti'aku tz'okane atz'in, nlay tz'okin

te tx'otx', ex nlay tz'okin te tz'is. O'kxjo noq tu'n t-xi xo'yit. Ankye' ite' tñkyin, in tok tb'i'n nyola, ex in tkub' tb'inchin.

Jun techil tu'n Jesús ti'jjo rit xi naj
(Mt. 18:10-14)

15 ¹Jotqexjo jni' xjal, a nya wenqe kywutz txqantl, junx kyuk'a' aye' nchi peyin pwaq tu'n tajb'in kye aj Rom, i xi laq'e b'il te' Tyol Jesús. ²Tu'n ikyjo, nimx i jaw yolb'in Parisey ti'j Jesús junx kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Chi chi' kyalu'n: Ajo ma' xjal lo, nchi tk'mo'n jni' xjal aj il, exsin nwa'ntz kyuk'a, chi chi' kyxolile.^x

³Tu'npetzi'n, kub' tyolin Jesúsjo jun techil lo kyexjal. Chi' kyalu'n: ⁴Altzin jun kye', a atit jun jwe' k'al' trit exsin txi najit juntz, ¿Ma nyapetzila nej kchi okil tchmo'n b'eljajlajaj toj jwe' k'al^z trit, tu'n kywa'n junx toj chq'ajlaj, exsin kxe'litz jyol te' tal trit, a otaq txi naj? ¿Ex ma nyapetzila tzmaxi kmeltz'ajiljo aj tjetet tu'n? ⁵Ex ajtzin tjetettz tu'n, nimx kjawil tzalaj, ex kjawix tq'o'n ti'j tql. ⁶Exsin aj tkanintz tja, b'e'x aku chi tzaj ttxko'n jni' tuk'a exqetz'i'n jni' t-xjalil ti'jile, ex okla kxel tq'ma'n kyalu'n: Chi tzalaja wuk'iy, qu'n ma knet tej tal nrita, a otaq txi naj.

⁷Noq jun techil te' lo, chi Jesúsjo. Me kxel nq'ma'n kye'y, qa nimxintl te' tzaljb'il kb'ajil toj kya'lj ti'j jun aj il qa ma nimin, tze'nkuljo kyi'jjo b'eljajlajaj toj jwe' k'al xjal, a b'a'n kyten toj kywutz.

**Jun techil tu'n Jesús ti'j jun
qya, a ma txi naj jun tpwaq**

⁸Lu juntl techil lo, chi Jesúsjo: Qa at jun qya, a atit lajaj tpwaq a saqpwaq, txi najit jun, ¿Ma nyapetzila b'e'x aku jaw ttxqo'n ttzaj? ¿Ex ma nyapetzila b'e'x k-okil ten misolte toj tja, ex cheb'e k-okil ten jyol te' tpwaq? ⁹Exsin aj tjetettz tu'n, ok chi tzajil ttxko'n jni' tuk'a exqetz'i'n jni' t-xjalil ti'jile, ex ikyla aku txi tq'ma'n kye kyalu'n: Chi tzalaja junx wuk'iy, qu'n tu'n ma jyet tej npwaqa, a otaq txi

^w14:27 Mt. 16:24; Mr. 8:34; Lc. 9:23. ^x15:2 Lc. 5:27-32. ^y15:4 Jwe' k'al, 100 n-ele. ^z15:4 B'eljajlajaj toj jwe' k'al, 99 n-ele, ex ikyxjo toj v. 7.

naj.¹⁰ Oktzin kxel nq'ma'ntza kye'y, chi Jesúsjo, qa ikyx te' toj kya'; nimx te tzaljb'il nten kyxol t-angel Dios, ti'j jun aj il qa ma nimin.

Jun techil tu'n Jesús ti'j jun manb'aj, a kub' tnajsin til tk'wal

¹¹ Ex at juntl tyol Jesús b'aj tq'ma'n. Chi' kyjalu'n: At jun xjal attaq kab'e tk'wal.¹² Atzin te' much'taq ch'intl iky xi tq'ma'n te tman kyjalu'n: Taa, q'ontzinijy we' wetz'b'il, a at wokli'n ti'j, chi'.

Kub'tzin tpa'n manb'ajtz jotxjo jni' tq'inimil kyxoljo tk'wal.¹³ Nyataq ila' q'ij otaq tziky', tej t-xi tk'ayin tej itz'linb'aj ajo tetzb'il, a otaq tzaj q'o'n, exsin b'e'x xi'tz toj junxil nmaq tnam najchaq wen. Ex antza b'aje tyajine' jotxjo jni' pwaq, a otaq tzaj q'o'n te, tej t-xi tk'ayin tetzb'il, qu'n noqx ok ten achil tojjo nya b'a'n te twutz tx'otx'.¹⁴ Me atzaj te' tel b'ajjo tpwaq, ul kanin nim wa'yaj tojjo tkyaqil nmaq tnam anetzi'n. Tu'npetzi'n, nimx wa'yaj iky'x tu'n.

¹⁵ Xi'tzintz jyol jun taq'in tuk'a jun ichin, a antza najletaq tojjo tnam anetzi'n. Tzaj q'o'n tetz taq'in me noq te kyik'l el kyi'j kuch. B'e'xsin xi chq'o'ntz tzmax toj kojb'il, ja' ite'yetaqjo kuch.

¹⁶ Tzunxtaqx npon tk'u'j ti'jjo kyk'wa' kuch n-ok, qu'n tu'n tzunxtaqx nq'aq'in tk'u'j wen, me mix a'lxtaq jun xjal ntzaj q'onte ch'in twa.¹⁷ B'e'xpetzin ul julk'ajxtz toj tk'u'j, ex chi' kyjalu'n: ¿Jte'xsin aq'nil at toj tja nma'n, a mina nb'ajxjo kywa? Ex ayintzinl wetza ch'ix wel kyima tu'n wa'yaj tzalu'n kyxol kuch.¹⁸ Tunpetzi'n, ok chin ajil meltz'ajla toj tja nma'n, ex kxel nq'ma'n te kyjalu'n, aj npon kani'n: Taa, ma chin b'inchinx we' il twutz Dios ex ikyxjo twutza;¹⁹ nti'l we' woklin tu'n wokla te tk'wala; qala' iky chin tq'onkeji'y tze'nku jun taq'nila.

²⁰ B'e'xkux kub' b'e tu'n, tu'n tpon kanin juntl majl toj tja tman. Me na'mxtaq tu'n tpon kanin, tej tiwle tu'n tman. B'e'x tzaj q'aq'in tej manb'aj tk'u'j ti'j. Tu'ntzi'n, b'e'x xi rinin k'lelite; ok tchle'n, exsin el tma'tzin.²¹ Atzin tej

k'walb'aj iky xi tq'ma'n kyjalu'n: Taa, ma chin b'inchinx we' il twutz Dios ex ikyxjo twutza; nti'l we woklin tu'n wokla te tk'wala.

²² Me atzin tej manb'aj b'e'x xi tq'ma'nkye taq'nil kyjalu'n: Jun paqx kyinktzji'y a tb'anil xb'alin, ex kyq'onka ti'j. Ex kyq'onka jun xmilq'ob'aj tb'anilx wen ti'j twi' tq'ob', ex kyq'onqekji'y t-xjab'.²³ Ex kyintzji'y tal wakx, a ma' q'e'ssix, exsin kyb'yonkutzta. Okxpetzin qo wa'lzte, ex ok qo iky'sil nintz q'ij,²⁴ qu'n atzin nk'wala lo, kyimnintaq toklin qu'n, me ma jaw itz'je juntl majl. Otaq txi naj, me atzin ja'lín, ma jyetl qu'n. B'e'xsin ok tentz iky'sil nintz q'ij.

²⁵ Ataqtzin tej itzikyb'aj, attaq te' toj kojb'il. Atzaj te' tmeltz'aj, exsin ul kanin nqayin tk'atz ja, xi tb'i'n tq'ajq'ojil chnab', ex tb'i qa tzuntaq nchi b'ixin xjal tuja.²⁶ Tzajtzin tq'olb'intz jun taq'nil ttata, exsin xi tqanin ti'taqjo nb'aj.²⁷ Iky xi tq'ma'n aq'nil te kyjalu'n: Qala' a tej titz'in ma tzul, ex qu'n tu'n b'a'n s-ula, b'e'x saj tq'ma'n ttatiy, tu'n tkub' b'yetjo a ma q'e's tal wakx.

²⁸ B'e'xpetzin tzajx tej itzikyb'aj tq'oj tu'n ikyjo, ex mixtaq ttziye tu'n tokx tuja. Tu'npetzi'n, b'e'x etzjo ttata kub'sil twutz te, tu'n tokx.²⁹ Iky xi tq'ma'n te ttata kyjalu'n: Mi n-el nniky'a te. B'i'n te tu'n, jte'xitzin ab'q'e o chin ajb'i'n tey, ex mix jun maj o chin jawa nim twutza. Ex nti'x ch'in o tzaj tq'o'n we'y i'chaqpetla jun tal tal chivtz, tu'n wilky'si'n nintz q'ij kyuk'a wuk'iy.³⁰ Qalatziljo, ma kub' tb'yonjiy ma q'e's tal wakx te iky'sb'il, te' tulin tk'wala, a ma b'aj tyajinxjo tpwaqa kyuk'a tky'a'j.

³¹ Xitzin ttazaq'win manb'aj kyjalu'n: Ay nk'wal, lu' te majx at wuk'iy, ex te tejiy jotxjo jni' at we'y.³² Me il ti'j tu'n tkub' iky'sit jun nintz q'ij ja'lín, ex b'a'n tu'n qtzalaj, qu'n tu'n ma jaw anq'lín juntl majljo titz'i'n, a kyimnintaq toklin qu'n; otaq txi naj, me ma jyetl ja'lín, chi'.

Jun techil tu'n Jesús ti'j
jun ka'yil aq'untl

16 ¹ Kub' tq'ma'n Jesús jun techil kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Attaq

jun xjal n-aq'nintaq te ka'yilte taq'in jun q'inin. Me b'e'x xtaj patb'aj kyu'nxjal te' tajaw aq'untl, qu'n tu'n otaq tz'ok ten yajil te' tq'inimil tajaw aq'untl. ²Tzajtzin txko'n tej ka'yil, exsin xi q'ma'ntz te kyajalu'n tu'n tajaw aq'untl: ¿Tze'ntzin tz'elpine a ma b'aj kyu'q'ma'nxjal we'y ti'ja? Q'onqetzjiy jni' u'j nchi ajb'in tu'n, ex q'mantza tze'n ta'yé jni' aq'untl, qu'n atzi'n ja'lin nlay tz'okla te' ka'yilte waq'l'in. ³B'e'x kub' mutxé tej ka'yil aq'untl ximilte. Chi' kyajalu'n toj tnab'l: ¿Ti'tzila wetza k'wel nb'inch'i'n ja'lin, qa ma tz'el q'in waq'l'in lo tu'n tajaw aq'untl? Nti' we' wipin tu'n taq'nit tx'otx', ex b'e'x aku chin tzaj tx'ixwi'y tu'n nxí'y mo'l. ⁴Me ma tzul wetza jun tumil toj nnab'l: Ok chin jyol we' kyi'j txqan wuk'iy, tu'ntzintla nkub' wutzli'n kyu'n toj kyja, aj qa mataqx tz'el q'i'n waq'l'in. ⁵I tzajtzin ttxko'n tej ka'yil aq'untl jotqexjo jni' xjal, a attaq kyk'as te' tajaw aq'untl; junjunku i txokle tu'n. Iky xi tqani'n te' tnejil kyajalu'n: ¿Jte'tzin te tk'as te tajaw aq'untl? ⁶B'apetzin wetza, jun jwe' k'al^a ma tij xoq' aseyt we' nk'as, chi'. Twutzx, chtej ka'yiltaq aq'untl, qu'n ikyxjo tz'ib'in toj u'jch. Qekuy ja'lin, exsin b'inchinkul juntl tul'ja, nya jun jwe' k'al tk'asa k'welix tq'on, qala' noq lajaj toj ox k'al. ^b7Xitzin tqaniltz te juntl k'asb'inel. Chi' kyajalu'n: ¿Yajtzi'n te, jte'tzin te tk'as? Atzi'n we' jun jwe' k'al milon triy we' nk'as, chi', te txi ttzaq'win. Lu' te tu'jil tk'as lo, chtej ka'yiltaq aq'untl. Me tx'ixpinksá, o'kx jun mutx^c ktzajil tchjo'n, chi'. ⁸Tej tb'inte ex ok tka'yin tajaw aq'untl, b'e'x el tniky' te qa manyor xtijxtaq tnab'ljo xjal, tu'n tnab'lin jun ti', a tu'n tkub' tb'inchin.

Noqtzin tu'ntz, chi Jesúsjo, aye xjal nya nimil, manyor xtijqex ti'j kyaq'in tzalu'n twutz tx'otx' tze'nqekuxljo nimil.

⁹Jun tumil kxel nq'ma'n kye'y, chi Jesús. B'a'n tu'n toki'n q'inimil kyu'n, a at tzalu'n twutz tx'otx', a jun paqx k-iky'il, te mojb'il kye txqantl toj tb'i

qAjaw. Qu'n ajtzin kykyima, atitla jun q'olb'il kye'y te jun majx toj kya'l tu'n Dios, noq tu'n mojb'il, a xi kyq'o'n kye txqantl ojtxe toj tb'i.

¹⁰Qu'n qa tuk'a tumil njapin b'aj jun xjal toj jun ti' tal much!, ex ikyxjo tuk'a tumil kjapin b'ajjo toj jun ti', a nimxix toklin. Tu'npetzi'n, aku tz'ok qe qk'u'j ti'j. Qala' atzinl te' nya b'a'n tb'inchb'in toj jun ti' tal netz!, ex nya b'a'n k'wel tb'inchine toj jun ti', a nimxix toklin.

¹¹Tu'npetzi'n, qa nya b'a'njo xkub' kyb'inch'i'n tuk'a q'inimil, a at tzalu'n twutzjo tx'otx', ¿Me altzin kye jun aku tz'ok qe tk'u'jtz kyi'ja, tu'n ttzaj q'o'n q'inimil kye'y, a nlaxy b'aj? ¹²Exsin qa nya b'a'n kyb'inchb'i'n tuk'a q'inimil, a oqxenin kye'y, ¿Altzin kye jun a'la aku tzaj q'onte kyq'inimila?

¹³Mix a'l jun aq'nil aku tz'ajb'in te kab'e tajaw aq'untl. Qu'n k-elil ti'jlin tnejil, ex k-okil tk'u'jlin tkab'; mo k-okil tz'aqle tuk'a tnejil, me b'e'x aku tz'el ti'jli'nlø tkab'. Nlayx b'ant tu'n tokin te Dios ex te pwaq.^d

¹⁴Noqx i jaw xmayin kyej Parisey ti'j Jesús, tej tok kyb'i'n yol lo, qu'n tu'n o'kxtaqta q'uqle kyk'u'j ti'j kypwaq.

¹⁵Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye kyajalu'n: Kyajnaj kye' tu'n tok kyq'o'n kyib'a te tb'anil xjal kywutzjo txqantl, me ojtzqi'n kye' kyanmin tu'n Dios; qu'n tkyaqil, a manyor wenxix kywutzxjal, b'e'x n-el i'jlin te' tu'n Dios.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j toklin ojtxe kawb'il

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁶Ojtxe, a na'mxtaq tul Juan, a Jawsil A!, o'kx yek'inte Diosjo t-xilin tajb'il noq tu'n ojtxe kawb'il, a xq'umlaj tu'n Moisés ex kyu'n yolil Tyol Dios. Me tej tul Juan, ok ten tyolajtzjo Tb'anil Tqanil Tkawb'il Dios, ex atzin ja'lin tkyaqilx kyexjal n-ok tilil kyu'n tze'nx tu'n kyokxi toj.^e

¹⁷Me kxel nq'ma'n kye'y. Jun paqx aju naj te kya'l exsi'n jni' tx'otx', me mexjo kawb'il, a xi ttziyin Dios ojtxe, nipe

^a16:6 Jwe' k'al, 100 n-ele. ^b16:6 Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele. ^c16:7 Jun mutx', 80 n-ele. ^d16:13 Mt. 6:24.

^e16:16 Mt. 11:12-13.

jun tal t̄xkyin yol, a tz'ib'inku, nlayx
tzijajttx te', tu'n mi japin b'aje.^f

¹⁸Kxel nq'o'n jun yek'b'il ti'jjo lo: Qu'n
qa at jun ichin ma kub' tpa'n tib' tuk'a
t-xu'ljal, exsin qa ma tz'ok meje tuk'a
juntl qya, ma ky'a'ji'n ichin anetzi'n.
Exsin qa at juntlitz s-ok meje tuk'a jun
qya, a o kub' tpa'n tib' tuk'a tchmil, ex
ikyxjo, ma ky'a'jintl te', chi Jesúsjo.^g

Jun yol ti'j Lázaro ex jun q'inin

¹⁹Attaq jun xjal q'inin, tb'anilqextaqjo
t-xb'alin nchi ok, exsin twi' wi'yilqetaq.
Tkyaqil q'ij tzuntaq n-iky'sin nintz q'ij,
ex tb'anilxtaq wa'n nb'aj toj tja. ²⁰Ex
ikyxjo, attaq juntl ichin yaj, Lázaro tb'i,
a otaqx tz'el b'o'lin ti'j tuk'a txqan tx'a'k.
Twutz tx'otx' nkub'e qeyetaq, ex axixta
ttzi tja q'inin qanil mojb'il kye xjal.

²¹Tajtaq te' tal yaj anetzi'n, tu'n tnoj
tk'u'ljal tu'n jni' tb'uchil wab'j, a n-eliktaq
tz'aq tib'aj tmeë q'inin, me mi xi tq'o'ne
jun ti' te, ex majqexpe' ttx'yan q'inin
nchi pon laq'etaq leq'il te' ta'ljo tx'a'k.
²²Ul kanin jun te q'lij, ex b'e'x kyim te
Lázaro. Xitzin q'l'intz kyu'n t-angel Dios
tzmax toj kya'j, ja' ta'yetaq Abraham. Ex
ikyxjo b'e'x kyim te q'inin me noq kux
muqu'n te' toj tx'otx'.

²³Tzunxtaqx yajlajtz te q'inin tojjo
q'aq', ja' nchi pon kanine nya nimil
najal. I jawtzin ti'n twutz jawl, jax
tka'yin tzmax toj kya'j, exsin iwle
Abraham tu'n, ex majx Lázaro q'uqlek
tk'atz. ²⁴B'e'xpetzin jaw xch'aintz, ex
chi' kyuju'n: iAy, Tata Abraham,
q'aq'intzin te' tk'u'j wi'ja! Sma'ntzin te
Lázaro nk'atza, ex q'manxsin te, tu'n
tkux tak'sin twi' tq'ob' toj a', exsin tu'n
tkub' tq'o'ntz tib'aj waq'a tu'ntzintla
t-xi chewx, qu'n loqi'n ma chin tzaj
b'ant-x tojjo q'aq' lo. ²⁵Tzajtzin ttzaq'win
Abrahamtz kyuju'n: iAy nk'wal!
Na'ntzinjiy tchwinqila, tej na'mxtaq
tkyima; noqx toj tb'anilx xteniy. Me
metzi'n te Lázaro, nya toj tb'anil
s-anq'ine te!. Tu'npetzi'n, nq'uqb'ajtz te
Lázaro tk'u'j tzalu'n ja'lin, ex atziljo te,

lu' te tzunx n-iky'x yajb'il tu'n tzachi'n.

²⁶Ex nya noq o'kx te', qala' at jun tij
xaq, a jun tijx t-xe tku'x qxol. Tu'npetzi'n,
mix tu'n kyajku kye', a ite' tzalu'n tu'n
kyiky'x tzachi'n, nlay chi iky'x. Ex
nlay b'ant tu'n kyiky'tzjo a ite' tzachi'n
tzalu'n.

²⁷Xitzin ttzaq'winlo q'inintz kyuju'n:
Ay, Tata Abraham, okx chin kub'sil
we' nwutze tey; chq'onsin te Lázaro
tzmax tja ntatiy, ²⁸qu'n ite'x jwe'
we' witz'in. Ma'tzintla yolin Lázarotz
kyuk'a, tu'ntzintla mi chi tzaje tzalu'n,
tojjo najb'il te nimx kyixk'oj. ²⁹Tzajtzin
ttzaq'winl Abraham: Nya il ti'j tu'n
t-xi q'umb'aj kye, qu'n tz'ib'in ta' tu'n
Moisés, ex kyu'n kyyol yobil Tyol Dios.
Tu'npetzi'n, b'a'n tu'n t-xi kynimi'n yol
anetzi'n. ³⁰Xitzin ttzaq'winl q'inintz
kyuju'n: Ay, Tata Abraham, aku txi
kynimin kyetz, me tzmaxi noqit aku jaw
anq'in jun kyimmin, exsintla xi'tz yobil
kyuk'a.

³¹Tzajtzin ttzaq'win Abrahamtz: Qa
kyky'e' tu'n t-xi kynimi'n jni' tz'ib'in
ta'ye tu'n Moisés ex kyu'n yobil Tyol Dios,
mixla tu'n jatz anq'in jun kyimmin, nlay
txi kyinimi'n a kxel q'ma'n kye.

Jun techil tu'n Jesús, tu'n mi qox

tz'aq toj il

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

17

¹Xi tq'ma'n Jesús kye
t-xnaq'tzb'in kyuju'n: Kxel
nq'ma'n kye'y, kukx at te iljo tzalu'n
twutz tx'otx', me b'isb'ajilxla te' xjal, a
kchi k'wel tz'aqjo txqantl toj il tu'n tpaj.
²B'a'ntla tu'n tok tk'lo'n jun ma tij ab'j
te cheb'l triy ti'j tql, ex tu'n t-xi t-xo'n
tib' toj ttxuyil a' tu'n tkyim, tze'nu tu'n
tokx toj pa'b'in twutz Dios tuk'a til, a
tu'n tjaw tz'aq jun ne'x nimil toj il tu'n
tpaj. ³Kyka'yinktzin kyujb'a, chi Jesúsjo.

Aj qa ma tz'ok tb'inchin jun tuk'iy jun
nya b'a'n ti'ja, ku txi'y yobil tuk'a, tu'n
tajtz ti'j tanmin. ⁴Me k'wel tnajsi'n til, a
qa ma ttx'ixpe tnab'l exsi'n tb'inchb'in.

⁴Expela qa wuq maj xb'inchin il ti'ja toj

^f16:17 Mt. 5:18. ^g16:18 Mt. 5:31-32; 19:1-12; Mr. 10:1-12; 1Co. 7:10-11. ^h17:3 Mt. 18:15.

jun q'ij, me qatzin ma tzul wuq majltz q'malte tey kyjalu'n: Noqx che'wx tk'u'ja wi'ja kyu'n nb'inchb'il'n nya b'a'n ti'ja, me nlay chi kub' nb'inch'i'ntla chitjo, il ti'j tu'n kykub' tnajsi'n til.

**Jun techil tu'n Jesús ti'j tze'n
tu'n tch'iy'e qnimb'il**

⁵ Chi chi' t-xnaq'tzb'in te Jesús, a tAjaw Tkyaqil, kyjalu'n: Taa, q'ontza txqantl qnimb'ilala.

⁶ Chi tAjaw Tkyaqiljo kyjalu'n, tej ttzaj ttzaq'win: Noqit at-xix kye' kynimb'il, i'chaqxpeta kyi'n tze'nku jun tal twutz mistas, aku txi kyq'ma'n te' tqan tx'i'x wech lo, kyjalu'n: Xb'oqinktz tib'a tzalu'n, exsin awankux tib'tza tzmax toj ttxuyil a', ex akula chi kub' nimi'n tu'n.

⁷ A qa at jun kye', a atit jun taq'n'il, a lu ma meltz'aj kjol mo kyik'lel wakx toj chq'ajlaj, ⁸ Ma akutzin txi tq'ma'n te kyjalu'n: Kux tz'oktza, ex kux kub' qey wall? ⁹ Nlay txi tq'ma'n ikyjo. Ikyilaaku txi tq'ma'n kyjalu'n: B'inchim tib'a, tu'n tkub' tb'inchi'n nwa'y te qale, ex tenkuy nk'atza tu'ntzintla ttzaj tse'niy jotxjo jni' k-ajb'il we'y. Ajxitzin nb'aj wa'ntza ex nb'aj k'wantza, k'a'pen txi' tetza wa'l ex k'wal. ¹⁰ Ex nixpe ch'in chjonte aku txi tq'o'n te' aq'n'il anetzi'n, tu'n otaq kub' tb'inchin jotxjo jni' otaq txi tq'ma'n te. ¹¹ Ex ikytzin kyeji'y, aj tjapin b'ajjo jni' kxel q'ma'n kye'y tu'n qMan Dios, iky kxel kyq'ma'nji'y kyexjal kyjalu'n: Awoqeji'y aq'n'il, a nti' qokli'n, qu'n tu'n o'kx aq'untljo ma b'ant qu'n, ajo saj q'ma'n qe'y.

**Tej tkub' tq'a'nin Jesús lajaj
xjal, a yab'qetaq tu'n tx'a'k,
a noqx n-el lemimin**

¹¹ Tej kyja'taq t-xi' Jesús toj tnam te Jerusalén, antza b'ete tojjo b'e tku'x kyxol tnam te Samaria ex Galilea. ¹² Atzaj te' tkanin toj jun kojb'il, b'e'x i tzaj laq'e lajaj ichin tk'atz, aye' yab'qetaq tu'n tx'a'k, a noq n-el lemimin. Najchaq i tzaje we'ye, ¹³ exsin i jaw

χch'intz kyjalu'n: ¡Jesús! Ay Xnaq'tzil, q'aq'intzin te' tk'u'j q'i'ja.

¹⁴ Atzaj te' kyiwle tu'n Jesús, iky xi q'ma'n kye kyjalu'n: Kux che'xa, exsin kyyek'inx kyib'tza kye pale.ⁱ

Tzuntaq nchi b'etjo ichin anetzi'n, tej kykub' q'anin. ¹⁵ Tej tna'nte jun, qa otaq kub' q'anin, b'e'x aj meltz'aj, ex jaw tnims'i'n tb'i qMan Dios tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix wen. ¹⁶ Kub' meje, ex kupi'n twi' tzmax twutz tx'otx', tej t-xi tq'o'n chjonte te Jesús. Te' aj Samariataq te ichin anetzi'n, a iky'in kyu'n aj Israel. ¹⁷ Chi Jesús kyjalu'n: ¿Ma nyatzin lajajtaq kyej ichin kyb'aj xi q'anit? ¿Jatzila ite'yiljo b'eljajl? ¹⁸ Mix a'l juntl te xmeltz'aj nimsil tb'i Dios, qala' o'kxl te' b'etin xjal lo.

¹⁹ Xitzin tq'ma'n Jesús te' b'etin xjal kyjalu'n: Kux jaw we'ksa, ex kux txi'y. Axjo tnimb'ilala ma kub' q'anintiy.

**Tze'ntzin tq'ijil aj tul Jesús juntl majl
(Mt. 24:23-28, 36-41)**

²⁰ Xi kyqanin Parisey te Jesús jtojataq tu'n tul kani'n Tkawb'il qMan Dios.

Xitzin ttzaq'win Jesús kye kyjalu'n: Nlay q'ancha'lix te' Tkawb'il qMan Dios, aj tul kanin. ²¹ Mix a'l jun te' kq'malte kyjalu'n: Lu' lo, chitjo, mo lu' chi'n, chitjo; qu'n ajo Tkawb'il qMan Dios lu' noq at toj kyanmin nimil.

²² Xitzin tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Pon kanin jun te q'ij, ja' kyaji'y tu'n wok kyka'yil'n, a ayi'n Tk'wal Ichin, i'chaqxpeta noq jun q'ijtz, chichkulaj'i'y, me nlayx kylonti'y. ²³ Ite' junjun kchi q'malte kyjalu'n: Lu at tzalu'n, mo lu at tzachi'n, qa chi'. Me ayetzin kye' mina che'xa lolte, ex mina chi ok lipey kyi'jjo kchi q'malte ikyjo.

²⁴ Qu'n ajtzin wul juntl majl we', a ayi'n Tk'wal Ichin, ikytzin wulilji'y tze'nku xloq'lin kya'j, a qa ma jaw qoptz'aj toj jun plaj t-xe kya'j, ex b'e'x npon qoptz'aj tojjo juntl. ²⁵ Me nej, k-iky'ix nim yajb'il wu'n, ex tu'n wel i'jli'n kyu'n xjal, a loqe nchi najan kyojo q'ij ja'lin. ²⁶ Iky

ⁱ 17:14 Lv. 14:1-32. / 17:21 Mr. 13:21-22.

kb'ajiljo tojjo q'ij, aj wul juntl majla, chi Jesúsjo, tze'nku iky' kyojo q'ij, tej tten Noé ojtxe.^k ²⁷Mi xi kyq'o'n amb'il te Dios, qala' nchi wa'ntaq kyexjal aj ilqe; nchi k'wantaq; nchi jaw mejetaq, ex nxi kyq'o'ntaq kyal toj mejebl'in, tzmaxi tej tokx Noé toj ma tij bark tu'n kyklet. Ayetzin kyej txqantl xjal jots i kyim tu'n q'aqab'il.^l ²⁸Ex ikyx b'ajjo tej tnajan Lot: Noq o'kxtaqta otaq tz'ok b'aje kyexjal kwywutz ti'j kywa, ti'j kyk'wa'; noq o'kxtaq kyajjo tu'n kyloq'in ex tu'n kyk'ayin; tu'n kyawan ex tu'n kyb'inchin kyja. ²⁹Me atzaj te' tetz Lot toj tnam te Sodoma, b'e'x tzaj chitj q'aq' toj kyal' tuk'a nimx tk'ok'jil tz'e'naq, ex b'e'x i b'aj kyim kykyaqilx.^m ³⁰Ex ikyxsin te kb'ajiljo, aj wul juntl majla, a ayi'n Tk'wal Ichin, chi Jesúsjo.

³¹Tojjo q'ij anetzi'n, a qa at jun xjal tokxtaq twi'ja, nlay b'ant tu'n tku'tz tuja q'il te' jni' at te. Exsin qa attaq juntl, a tzunxtaq n-aq'nin toj ttx'otx', ex nlay b'ant tu'n tajtz meltz'aj tja.ⁿ

³²Kyna'ntzinji'y jni' iky' ti'j t-xu'jil Lot.^o

³³Qu'n ankye te taj noq tu'n ttzalaj toj tchwinql tzalu'n twutz tx'otx', ok knajil te' te jun majx. Ex ankye te mi s-ok tilil tu'n ti'jjo tkyaqil te twutz tx'otx' noq tu'n npaja, ok knetil te' tchwinql te jun majx.^p

³⁴Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, chi Jesúsjo, qa tojtaq qnoky'in ḫin uli'y, exla qa kab'etaq xjal junx kuoxle tib'aj jun watb'il, junch'in te' kxel q'l'i'n; atzin te' juntl, axsa kyjele q'o'ne te'!

³⁵Exla qa kab'e qya junx nchi che'n, junch'in te' kxel q'l'i'n; atzin te' juntl, axsa kyjele q'o'ne te'. ³⁶Exla qa kab'e ichin junx nchi aq'nin toj kyaq'nin; junch'in te' kxel q'l'i'n; atzin te' juntl, axsa kyjele q'o'ne te'.^q

³⁷Xitzin qanintz te Jesús kyjalu'n: Taa, ḫa'tzila kb'ajile ikyjo?

Ikytzin xi ttazaq'win Jesúsjo kyjalu'n: Ok k-elil kyniky'a te ja' kb'ajile, ikyxjo tze'nqeku k'utz n-el kyniky' te ja' ta' jun kyimnin.

^k 17:26 Gen. 6:5-8. ^l 17:27 Gen. 7:6-24. ^m 17:29 Gen. 18:20-19:25. ⁿ 17:31 Mt. 24:17-18; Mr. 13:15-16. ^o 17:32 Gen. 19:26. ^p 17:33 Mt. 10:39; 16:25; Mr. 8:35; Lc. 9:24; Jn. 12:25. ^q 17:36 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 36.

Jun techil tu'n Jesús tu'n kukx tu'n qna'n Dios

18 ¹Kub' tyolin Jesús jun techil lo kwywutz t-xnaq'tzb'in, tu'ntzintla tel kyniky' te', qa il ti'j tu'n kukx tu'n kyna'n Diosjo junjun q'ij, ex nya tu'n kykub' numj. ²Chi' kyjalu'n: Toj jun tnam attaq jun kawil, a mina ntzajx tchewil Dios ti'j, ex nti'xtaq ch'in kyiwe jni' xjal te. ³Ex tojxjo tnam anetzi'n, attaql jun tal meb'e qya, a otaq kyim tchmil, a attaq tq'oj tuk'a juntl xjal. Tu'ntzi'n, xi' tuk'a aj kawil, tu'ntla tkub' q'o'n jun tumil kyxol, a toj tumilx. ⁴Ila'xitaq q'ij otaq tziky', ex mix ja'xitaq n-oke b'i'nnaj tal meb'e qya. Me cheb'e kub' mutxe tej kawil b'isilte kyjalu'n: Exla qa mina ntzaj we' tchewil Dios wi'j, exla qa nti'x ch'in kyiwe jni' xjal we'y, ⁵me k'wel nb'i'nnji'y ma' meb'e qya lo, qu'n tu'n noqx ma tz'ok ten lab'til wi'ja tu'n tkub' nnik'u'nnji'y kyten. Ok kchin kolila ti'j, tu'ntzintla mina tzul juntl majltz tzalu'n b'ajsilte nk'u'ja.

⁶Atzin te qAjaw ikytzi'n te' tq'ma kyjalu'n: Ikytzin tq'ma' aj kawil nya wen. ⁷A qa ikyjo ntq'ma'n, ḫMa nyapetzila aku kolin te Diostz kyi'jjo jni', a o chi jaw tsk'o'n, a qa ma chi kub'sin kwywutz q'ijl ex qnoky'in? ḫOkpetzila kxel q'ma'n kye, tu'n kykub' ten aylote nim tqan, tze'nku' tenaj tal meb'e qya? ⁸Mina, qu'n ok kxel nq'ma'n kye'y, chi Jesúsjo, a qa liweyxix kchi elil klo'n kyej xjal, a sk'o'nq. Me aj wul juntl majla, a ayi'n Tk'wal Ichin, ḫAkupela chi jyet-xjal wu'n tzalu'n twutz tx'otx', a at kynimb'il tze'nku tnimb'iljo tal meb'e qya?

Jun techil tu'n Jesús tu'n mi jaw qnimsin qib'

⁹Ex kub' tyolinl Jesúsjo juntl techil lo kyi'j junjuntl xjal, a tzuntaq n-ok kyq'o'n kyib' te tb'anilx, me tzuntaq nchi el kyiky'i'n jni' txqantl. Chi' kyjalu'n: ¹⁰Kab'e ichin i xi' na'l Dios tojjo tnejil

ja te nab'l Dios: Pariseytaq te' jun; ante juntl peyil pwaqtaq te' te tnam Rom.

¹¹ Atzin te Parisey wa'ltaq te', tej tok ten na'l Dios noq te nimsb'il tib', ex chi' kyajalu'n: Ay Taa, ok kxel nq'o'n chjonte tey, qu'n tu'n mikyxiqin weji'y tze'nqeku txqantl xjal, a ma' ileq'qe, nya ma wen xjalqe, ma' aj ky'a'jilqe. Ex nya ikyqin weji'y tze'nku' ma' peyil pwaq lo tok ntxlaja. ¹² Kab'e maj nkub' npa'n we' way'aj toj junjun seman, tu'n na'n Diosa, ex nxi nq'o'n tey ajo tlajajin ti'j tkyaqiljo jni' nkaneb'a. ¹³ Me atzin tej peyil pwaq najchaq ch'intl tzaje we'ye te', ex mixpe jaw ka'yin ch'in twutz kya'j, qala' noq ok ten q'ajtzil ttzi tk'u'j te b'isb'ajil, exsin iky tq'ma' kyajalu'n: Ay Taa, q'aq'intzin te' tk'u'j wi'ja, a ayi'n aj ilqi'n, chi'! ¹⁴ Kxel nq'ma'n kye'y, chi Jesúsjo, qa tej taj meltz'ajjo peyil pwaq tja, otaq kub' najsit til tu'n Dios. Me metzil tej Parisey mix kub' najsin te' til; qu'n qa at jun xjal njaw ntimsin tib', ok k'wel mutxsin te'. Me atzil te', a k'wel tmutxsin tib', ok kjawil nimsin te'!

Tej kykub' tky'iwin Jesúsjo tal k'wal
(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Ex b'aj xi kyi'n xjaljo junjun tal k'wal tk'atzz Jesús, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' kyib'aj, tu'n kykub' tky'iwin. Me ayetzin t-xnaq'tzb'in b'e'x i ok ten yisol kye' nchi b'aj kanintaq. ¹⁶ I tzajtzin ttxko'n Jesús t-xnaqtb'in, exsin xi tq'ma'n kye kyajalu'n: Kytzaqpinqetzi'y tal k'wal, tu'n kyb'aj tzaj laq'e nk'atza. Mi chi kub' kymeqo'n, qu'n kykyaqiljo k'wel kymutxsin kyib' tze'nqe tal k'wal lo, ayepen kye kchi okixjo toj Tkawb'il Dios. ¹⁷ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; qa nti' tq'ubq'il kyk'u'ja wi'ja tze'nku jun k'wal, nlay b'ant tkawin Dios toj kychwinqila.

**Tej tyolin Jesús tuk'a jun kawil q'inin
wen**
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Jun maj, jun kawil xi tqanin te Jesús kyajalu'n: Ay, xnaq'tzil wenxix, ¿Ti'n

k'wel nb'inchi'n, tu'n nkanb'inteji'y chwinqil te jun majx?

¹⁹ Xi ttzaq'win Jesús: ¿Tiqu'n ntzaj tq'ma'n we'y qa wenqi'n? Nti'x jun te xjal wen tzalu'n twutz tx'otx', qala' o'kx te Dios. ²⁰ Me qa taja tu'n tten jun tchwinqila te jun majx, niminbekutzinjiy ojtxe kawb'il: Mina ky'a'ji'n,^s mi b'iyi'n,^t mi tz'elq'i'n,^u mi niky'in yola kyi'j txqantl,^v niminkutzin ttatiy ex tnaniy.^w

²¹ Iky xi ttzaq'win ichin kyajalu'n: Tkyaqiljo lo b'e'x japin b'aj te' wu'n, atxixj tej ñin ntzaja toj nq'ayila.

²² Tej tb'inte Jesúsjo yol lo, xitzin ttzaq'win kyajalu'n: Me atx juntl ti', a na'mx tb'ant tu'n: K'ayinxjiy jotxjo jni' at tey, exsin oyinxjiy tpwaqta kye jni' yaj. Qa ma b'antjo lu'n tu'n, okpetzin ktenb'il tq'inimiltza toj kya'j. Exsin ku tzajtza lipeka wi'ja.

²³ B'e'x b'isinx tej ichin, tej kyok tb'i'n yol lo, qu'n tu'n manyor q'ininxtaq.

²⁴ Me b'e'x el tniky' Jesús te, qa otaq jaw b'isin. Tu'npetzi'n iky xi q'ma'n kyajalu'n: Kuqx tetz, tu'n tokx jun q'inin toj Tkawb'il Dios. ²⁵ Kxel nq'ma'n juntl majl kye'y: Akula jun paqx tu'n tex jun chej toj toyajil jun b'aq te slepb'il b'u'x, tze'nku jun q'inin tu'n tokx toj Tkawb'il Dios.

²⁶ Me atzaj te' kyb'inte xjaljo yol lo, b'e'x xi kyqanin te Jesús kyajalu'n: Qa nlay chi okx q'inin toj kya'j, ¿Yajtzila qetza? ¿Altzila kye k-okixtz?

²⁷ Xi ttzaq'win Jesús kyajalu'n: Nlay b'ant tu'n kyklet-xjal kyu'nx kyib'x. Me mete Dios kb'antil te' tu'n tkyaqil.

²⁸ Chi Pegr kyajalu'n: Ay Taa, ma kyi' qtzaqpinqeji'y tkyaqiljo jni' attaq qe'y, ex loqo'y lipcheqok ti'ja.

²⁹ Xitzin ttzaq'win Jesús kyajalu'n: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a qa at jun xjal ma kyi' ttzaqpi'n tja, exqe ttata, ex t-xu'jil, exqe titz'in, exqe ttziky, exqe tk'wal, noq tu'n tpaj Tkawb'il qMan Dios, ³⁰ ajo xjal anetzi'n, nimx te' ktzajil q'o'n te te t-xel tzalu'n twutz tx'otx', exsin ktzajil q'o'n tchwinqil te jun majx toj kya'j.

^r 18:14 Mt. 23:12; Lc. 14:11. ^s 18:20 Ex. 20:14; Deu. 5:18. ^t 18:20 Ex. 20:13; Deu. 5:17. ^u 18:20 Ex. 20:15; Deu. 5:19. ^v 18:20 Ex. 20:16; Deu. 5:20. ^w 18:20 Ex. 20:12; Deu. 5:16.

**Tej tyolin Jesús te tox majin ti'j
tkyimlin**
(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹I tzaj ttxko'n Jesús o'kqexjo kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Kyja' qxi' ja'lin tzmax Jerusalén. Antza japine b'ajjo jotxjo jni' xb'aj kytz'ib'in yolil Tyol Dios wi'ja, a ayi'n Tk'wal Ichin. ³²Antza ok kchin xela q'on'i'y toj kyu'ob' nya Judiy; ok kchi jawil xmayin wi'ja, ok kchin okil yiso'n kyu'n, exsin ok k-okix tzub'in toj nwutza kyu'n. ³³Ok kchin b'ajil laqtz'i'n kyu'n, exsin kchin k'wel b'yo'ntza. Me ok kchin jawitz anq'l'i'n juntl majla toj toxin q'ij.

³⁴Ayetzi'n t-xnaq'tzb'in nti'x ch'in el kyniky' ti'jjo otaq b'aj q'ma'n kye, qu'n tu'n nti'xtaq ch'in ojtzqi'n kyu'n ti'taqjo nyolajtz. Tu'npetzi'n, minataq n-el kyniky' te.

**Tej tkub' tq'anin Jesús jun mox toj
tnam Jericó**
(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵Atzaj te' ch'ixtaq tkanin Jesús toj tnam Jericó, attaq jun mox q'uqle ttxlaj b'e, ex tzuntaq nqanin tmob'itz. ³⁶Atzaj te' tok tb'i'n, qa attaq nimxku xjal n-iky'ik antza, xitzin tqanintz ti'taqjo nb'aj. ³⁷Xitzin q'ma'n te, qa ataq Jesús, a te aj Nazaret, tu'n tky' antza.

³⁸Jawtzin xch'i'ntz kyjalu'n: iAy Jesús, tk'wal qtzan nmaq kawil David; q'aq'intzin tk'u'ja wi'ja!

³⁹Ayetzin kyej xjal, a nejninqetaq twutz Jesús, b'e'x i ok ten miyolte, tu'ntzintla mina tz'ok tenil xch'il. Me noqx kyja jawe xch'in tej mox kujxix wen: Ay Jesús, tk'wal qtzan nmaq kawil David, q'aq'intzin tk'u'ja wi'ja.

⁴⁰B'e'x kub' we' Jesús, exsin xi tq'ma'n, tu'n ttzaj q'inj mox ja' ta'yetaq. Tejtzin tpon q'i'n mox nqayin tk'atz, xitzin tqanin te kyjalu'n: ⁴¹¿Titzin taja tu'n tok nb'inchi'n ti'ja? chi Jesús.

Xi ttzaq'win mox kyjalu'n: Ay Tata, waj we' tu'n kyka'yil'n nwutzach.

⁴²Xi ttzaq'win Jesús kyjalu'n: iMa chi jget te twutz ja'llin! Axjo tnimb'ila ma kub' q'anintiy.

⁴³Texjo paq anetzi'n, b'e'x i jget tej mox twutz, ex b'e'xsin ok lipe ti'j Jesús, ex jaw tnimsin tb'i qMan Dios. Ex jotqexjo xjal, a i lon te' lo; majqex kye' i jaw nimsinte tb'i qMan Dios.

Tej ttx'ixpit tchwinqil Zakey tu'n Jesús

19 ¹Tej tokx Jesús toj tnam Jericó, b'e'xkux ok ten b'etejil toj tnam.
²Tojo tnam anetzi'n, antza najletaq jun ichin aj Judiy, q'inin wen, Zakey tb'i, nejineltaq kyxoljo jni' peyil pwaq, a tu'n tajb'in kye aj kawil toj tnam Rom. ³Tajtaq tej ichin anetzi'n tu'n tlonte Jesús, me mixtaq ja' nb'ante, qu'n tu'n tal much'taq twe!, exsin nimxtaq texjal lipche ti'j Jesús. ⁴Tu'npetzi'n, b'e'x el rinin, tu'ntzintla tnej ch'intl, ex b'e'x jax toj twi' jun wiq tze, sicómoro tb'i, tu'ntzintla tiwle Jesús tu'n, qu'n antza tu'n tky'etaq. ⁵Atzaj te' tky' Jesús antza, b'e'x jaw ka'yin jawl, ja' tokxitqa Zakey, ex xi tq'ma'n kyjalu'n: Kux tku'tza Zakey, qu'n il ti'j tu'n nkyija toj tjay ja'llin.

⁶Jun paqx ku'tz te Zakey, ex b'e'x xi tk'mo'n Jesús tuk'a tkyaqil tanmin. ⁷Tej kylonte xjaljo lo, b'e'x i ok ten yolb'il ti'j Jesús. Chi chi' kyjalu'n: ¿Titzila qu'n ma tz'okx Jesús qanil twatb'il, tu'n tkyij toj tja jun xjal aj il?

⁸Me ante Zakey, tej nchi wa'ntaq, b'e'x jaw we'ks te!, exsin xi tq'ma'n te tAjaw Tkyaqil kyjalu'n: Kalyintzi'n, wAjaw, niky'ji'n nq'inimila ok kxel nq'o'n kye yaj, exsin qa at jun wetza ti' o tz'el welq'in te jun a'lla, kyaje maj ok k-ajil nmeltz'lnlta t-xel.

⁹Chi Jesúsjo kyjalu'n: Mapetzin tzul kolb'iltz tojjo ja lo ja'linxix, qu'n noq tu'n tnimb'il wi'ja nyek'ine qa twutzxix tyajil Abraham tejo ichin lo. ¹⁰Qu'n ma chin ul we', a ayi'n Tk'wal Ichin, jyol kye' ex klol kye', a aye' otaq chi naj toj il.^x

**Jun techil tu'n Jesús tu'n tok tilil qu'n
toj qchwinqil**
(Mt. 25:14-30)

¹¹Tzuntaq nchi b'in kyexjal ti'j Tyol Jesús. Tej ch'ixtaq tpon kanin Jesús

^x 19:10 Mt. 18:11.

Jerusalén, kub' tyolinijo jun techil lo, qu'n tzuntaq nchi ximinxjal qa ch'ixtaq tul kani'n Tkawb'il qMan Dios twutz tx'otx', ex b'i'ntaq kyu'n qa iltaq ti'j tu'n tkawin Kolil te jun majx toj tnam Jerusalén.

¹²Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kyjalu'n: At jun nmaq xjal xi' toj junxil tnam najchaaq, tu'ntzintla tok q'o'n toklin te nmaq kawil, me iltaq ti'j tu'n tmeltz'aaj.

¹³I tzaj ttxko'nj nmaq xjal anetz'i'n, lajaj taq'nil tej na'mxtaq t-xi', exsin nimx tpwaqtz xi tq'o'n teyile junjun, ex xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Kyq'onku ch'in kye' tal kyk'añjil tuk'a pwaq lo, a'kxitla n-alin aj wula. ¹⁴Me iky'intaq twutzjo xjal lo, kyu'nxjo t-xjalil. Tu'npetzi'n, b'e'x i xi sma'n jun jte'b'in xjal q'malte ti'jb'inxe. Ikytaq kyyoljo kyjalu'n: Qky'e' qe' tu'n tokjo ichin lo te kawil qib'aja.

¹⁵Me b'e'x tzaj q'o'nx tetz toklin te nmaq kawil, ex b'e'x ajtz tu'n tul kanin toj ttanim. Atzaj te' tul, b'e'x i tzaj ttxko'n ayej aq'nil, a ja' otaq txi tq'o'ne pwaq, tu'ntzintla tb'inte jte'n otaq tkanb'e junjun. ¹⁶Uljo tnejil aq'nil, ex xi tq'ma'n kyjalu'n: Ay Taa, atzin te tpwaq lajaj maj ma tz'alín te. ¹⁷Kutzin chtej nmaq kawil te aq'nil. Jun tb'anil aq'nil te, qu'n tu'n toj tumil ma tz'aq'niniy tojjo ch'in taq'in xi nq'o'n. Tu'npetzi'n, ok k-okil nq'o'n tokli'n te kawil kyib'aj lajaj tnam. ¹⁸Tej tul kanin juntl, iky xi tq'ma'n kyjalu'n: Taa, atzin te tpwaq jwe' maj ma tz'alín te!. ¹⁹Ex ikyx te' xi q'ma'nte: Ok k-okil te te kawil kyib'aj jwe' tnam, chi'.

²⁰Me atzin te' juntl iky te tq'ma kyjalu'n: Taa, lu' te tal pwaq lo. Cheb'ex xkub' nk'u'n toj jun tal su'tj; ²¹qu'n tu'n b'e'x saj nxob'ilá tey, qu'n kuj xjal te. Njaw ti'njiy, a nyay nkub' q'onete, ex njaw tchmonjiy twutz awal, a nyay nkux awante. ²²Atzin tej nmaq kawil xi tq'ma'n kyjalu'n: Ay jun aq'nil nya wen. Ayexjo tyola kchi okil wu'n te kawilitiy. Qa b'i'ntaq tetza tu'n, qa kuj xjalqin we',

ex qa njaw winji'y a nyaqi'n ñin kub' q'onete, ex qa njaw nchmo'nji'y, a nyaqi'n ñin kux awante, ²³¿Ti'tzin qu'ntz mina xi ti'n we npwaq tojjo nmaq ja te k'u'b'l pwaq, exsintla saj tmeltz'intza we'y tuk'axjo jni' manb'ilte, tej ñin meltz'aja njat?

²⁴Xitzin tq'ma'nltz kye' xjal, a ite'taq antza kyjalu'n: Kyimilji'y pwaq te, exsin kyq'onxtsa te aq'nil, a lajaj maj s-ali'n npwaqa tu'n. ²⁵Ayetzin kyej xjal xi kyq'ma'n kyjalu'n: Taa, me lajaj maj te' pwaq at tuk'a. ²⁶Chi kawiljo kyjalu'n: Ok kxel nq'ma'n kye'y, alkye' xjal, a at nim at te, ok kxe'll txqantl te te; atzin te' xjal, a nya nim at te, majxpe k-elil q'iyitjo ch'in netz' at te.^y

²⁷Ex ikyqxexo wajq'oja, a kyky'e'taq tu'n woka te nmaq kawil, kux chi tzaj kyi'n tzalu'n, ex kyb'yonqekuy nwutzxsa.

Tej tkanin Jesús toj Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸Tej tb'aj tq'ma'n Jesús tkyaqiljo lo, kub' nej kywutz t-xnaq'tzb'in, tu'n kykanin toj tnam te Jerusalén. ²⁹Atzaj te' kykanin nqayin kyk'atz tnam te Betfagé ex Betania, nqayin t-xe wutz, a Olivos tb'i; i xitzin tchq'o'ntz kab'e t-xnaq'tzb'in. ³⁰Chi' kyjalu'n kye: Kux che'xa tojjo tal kojb'il jlajxi. Antza ok knetile jun tal bur kyu'n, k'ló'n, me mix jun xjal o chejinxi tib'aj. Kypjumila, exsin kyintza tzalu'n. ³¹Qa at jun a'la saj qaninte kye'y: ¿Tiqu'nil n-el kypju'n? qa chi'. At k-okile te qAjaw, chichkuji'y.

³²I xi'tzin kyej t-xnaq'tzb'in antza, exsin el knetj tal bur kyu'n, tze'nkuxjo otaq txi q'ma'n kye tu'n Jesús. ³³Tzuntaq nchi pjun ti'jjo tal bur, tej ttzaj qanin kye kyu'n tajaw: ¿Tiqu'nil n-el kypju'nji'y tal bur?

³⁴Xitzin kytzaq'wintz kyjalu'n: Qu'n tu'n at k-okile te qAjaw, chi chi'.

³⁵Tzajtzin kyi'ntzjo tal bur, ja'taqjo ta'ye Jesús. Jax kyq'o'n jni' kytxo'w tib'aj, exsin jax qe Jesústz tib'aj. ³⁶Tej t-xi xkye tb'e Jesús, b'e'x i ok ten kyexjal

^y19:26 Mt. 13:12; Mr. 4:25; Lc. 8:18.

liky'ilte jni' kytxo'w tojile tb'e. ³⁷Tej ch'ixtaq kypon kanin tu'n kyxi pitch'kaj t-xe Wutz Olivos, jotqexjo jni' xjal, a lipcheqetaq til', ox chi xch'inx tu'n kytzaljb'il, ex i nimsin tb'i qMan Dios, tu'n otaq kylon te' jotxjo jni' tb'inchb'in Jesús, a noqx nchi jaw ka'yajxjal tu'n.

³⁸Iky kyq'ma' kyjalu'n:

iKy'iwlinxitjo a Nmaq Kawil,
a lu' ma tzul ti'l tb'i tAjaw
Tkyaqil!^z

Noqit jun nuk'b'il toj kya'j,
ex nimxitjo toklin tb'iy toj
tnajb'ilá.

³⁹Ayeqetzi'n junjun Parisey, a ite'taq kyxolxjal, xi kyq'ma'n te Jesús kyjalu'n: Ay Xnaq'tzil, miyonqexjiy xjal, a noq nchi xch'in ti'ja. ⁴⁰Me atzin te Jesús iky xi ttzaq'wi'n kyjalu'n: Kxel nq'ma'n kye'y, a qa mina xi jaw xch'in xjal lo, ayela kye ab'l ok chi jawil xch'in.

⁴¹Tej ch'ixtaq tkanin Jesús toj tnam Jerusalén, atzaj te' tivlej tnam tu'n, b'e'x jaw oq' ti'l, ⁴²ex chi' kyjalu'n: Ayi' xjal tojjo tnam chi', noqit aku tz'el kye' kyniky' ti'l tojjo q'l' ja'l'in, alkye tu'n tul q'inte tnu'b'il Dios kyxolaliy; nlayla b'ant ikyjo, qu'n ewin ta'ye, ex nlay tz'el kyniky'a te. ⁴³Tzulx jun te tq'ijil, a nim b'isb'ajil. Ayejo jni' kyajq'oja ok kjawil kyb'inchin kyb'e ti'jile kytanima; ok k-okil kytxolb'in kyib' kyi'jiliy, exsin ok kchi okil lipin kyi'ja toj tkyaqil kytxlaja. ⁴⁴Ex kchi k'wel yuch'i'n kytanima kyu'n te jun majx. Ex kchi k'wel b'yo'n jni' kyxjalila ite' toj; nti'x jun ab'l kyjel tib'aj juntl; qu'n tu'n mina s-el kyniky'a te' tq'ijil Dios, tej nte'n kyxola.

Tej kyex tlajo'n Jesús jni' k'ayil toj
tnejl ja te na'b'l Dios

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, okx Jesús tojjo tnejl ja te nab'l Dios, exsin ok ten lajol kye' jni' xjal, a tzuntaq nchi k'ayin. ⁴⁶Chi' kyjalu'n: Tz'ib'inl te' toj Tu'jil Tyol Dios:

Atzin nja'y k-okil te ja te na'b'l
Dios,^a

me ayetzin kye' ma tz'ok kyq'o'n te
kyja ileq'ch.^b

⁴⁷Kykyaqil q'l' o xnaq'tzin te Jesús tojjo tnejl ja te nab'l Dios. ^c Me ayetzin kyej jni' kynejil pale, jni'qetaqjo xnaq'tzil ti'l ojtxe kawb'il exqetzi'n jni' nejinel toj tnam, tzuntaq nchi jyon kye' tumil tze'ntaq tu'n tkub'e kyb'yo'n. ⁴⁸Me mix jyete tumil kyu'n tze'n tu'n tkub'e b'yete, qu'n tu'n kykyaqilx xjal tzunxixtaq nchi b'in ti'l'jo ntq'ma'ntaq Jesús.

Jun kyxjel Parisey ti'j toklin Jesús
(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

20 ¹Jun maj, tej tzuntaq nxnaq'tzin Jesús kyexjal toj tnejl ja te na'b'l Dios, ex tzuntaq nxi tchiky'b'i'n Tb'anil Tqanil kolb'il; i pon kanin kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'l ojtxe kawb'il, junx kyuk'a jni' nejinel kyxolxjal, ²ex xi kyq'ma'n te Jesús kyjalu'n: ^dTi'n tokiy tu'n ntb'inchinjy jni' lo, a nkub' tb'inch'i'n? ^eEx ankye saj q'o'nte tokli'nch?

³Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Ex ikyx weji'y, kxel nqanin jun nxjelb'itzá kye'y. iKytzaq'wintza! ^fAnkye tzaj chq'o'nte qtzan Juan tu'n kyku'xxjal tu'n toj a' te jawsb'il a'? ^gApela Dios, mo noq ayexjal?

⁵Tej kyb'inte ikyjo, b'e'xsin ok tentz ch'otjil kyxolx. Chi chi' kyjalu'n: Qa ma txi qq'ma'n, qa Dios saj chq'onte ^hTi'tzin qu'ntz mina xi kynimi'n? chila'. ⁱEx nlay txi qq'ma'n qa noq aye xjal xi tzaj chq'onte qtzan Juan, qu'n qa ma txi qq'ma'n ikyjo, b'e'x aku qo kub' kyb'yo'n xjal tuk'a ab'l, qu'n tu'n kykyaqiljo ma' xjal lo i xi niminte qa ate Juan jun yolil Tyol Dios.

^jTu'npetzi'n, tzaj kytzaq'win kyjalu'n: Nya b'i'n qe qu'n.

⁸Xitzin tq'ma'n'l Jesús: Exsin ikyx weji'y, nlay txi nq'ma'n we', alkye saj q'o'nte wokli'n tu'n tkub' nb'inch'i'n tkyaqiljo lo.

**Jun techil tu'n Jesús kyi'jjo manil
tx'otx'**
(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, ok ten Jesús yolil te' jun techil lo kyexjal: At jun

^z 19:38 Sal. 118:26. ^a 19:46 Is. 56:7. ^b 19:46 Jer. 7:11. ^c 19:47 Lc. 21:37.

xjalch, kux tawa'n txqan tqan uv toj ttx'otx',^d exsin b'e'x xi tq'o'n ttx'otx' te kymajin xjal, exsin xi'tz toj jun tb'e najchaq wen.¹⁰ Atzaj te' tpon tq'ijil tu'n tok chmet twutz awal, tzaj tchq'o'n jun taq'n'il qanil te' manb'il tx'otx' kye manil. Me ayetzin kyej manil tx'otx' noq ok ten ky'ixsb'ilte tal taq'n'il, ex nti' ch'in xi q'o'n te, tej taj meltz'aj.¹¹ Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj tchq'o'n tej tajaw tx'otx' juntl taq'n'il, me ikyx b'ajjo ti'; noqx techx b'aj yiso'n, b'aj b'yo'n, ex nti' ch'in xi q'o'n te, tej taj meltz'aj.¹² Tzaj chq'o'n juntl, me ikyx iky'jo ti', noqx techx b'aj kyb'yo'n, ex b'e'x aj kylajo'n.

¹³ ¿Titzila k'wel nb'inchintza? chtej tajaw tx'otx': B'a'n qa ok kxel nsma'n weji'ly nk'wala, a k'u'jlinxix wu'n; nyapela aku kub' nimin te'!

¹⁴ Me atzaj te' t-xi kyka'yin manil tx'otx', te' ttzaj k'walb'aj, b'aj kub' kyyolin manil kyoxlx: Ate lu'n kyjel te tajaw tx'otx'. Qo'qe, ex qb'yonku, tu'n qkyij te tajaw.¹⁵ Ikytzi'n, tzaj kytzyu'n, ex kyi'n tzma ttxa'n tx'otx', ex kub' kyb'yo'n.

¿Tze'ntzin ch'in kye' toj kwywutz?
¿Ti'tzila kb'ajil te' tajaw tx'otx' kyi'ijo manil anetzi'n?¹⁶ Ok kxe'l kyk'atzjo manil tx'otx', ex ok kchi k'wel tb'yo'n, ex ok kxel tq'o'n ttx'otx' kye junxil, chi Jesúsjo.

Tej kyb'inte Pariseyjo lo, jun paqx ma tz'el kyniky' te, ex kyq'ma kyjalu'n: iNlaynajpetzila b'aj te ikyjo!

¹⁷ Atzin te Jesús, b'e'x xi kyim toj kwywutz, ex xi tq'ma'n kyjalu'n: Qa nlay, ¿Tze'ntzin tz'elpine' a ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios? Chi' kyjalu'n:

A ab'j, a xi kyxo'n b'inchil ja,
a nyakuj nti'taq tajb'in;
me axixpente ab'ijo ma tz'okin te
tq'uqil tñkyin ja,
a nimxix toklin.^e

¹⁸ Ex atzin ab'j jun techil wi'ja. Ankye te' k'wel t-xo'n tib' bib'ajjo ab'j, tu'n tyuch'j tu'n; axte k'wel tyuch'in tib' bib'aj. Ex qa a ab'j xkub' tz'aq tib'aj jun a'la te kawb'il kujxix, b'e'x k'wel quqix te jun majx.

¹⁹ Ayetzin kyej kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, texjo paq anetzi'n kyaajtaq tu'n tok kytzyu'n Jesús, qu'n tu'n b'e'x kanin toj kynab'il, qa kyi'jtaq nyoline' techil, a kub' tyolin Jesús. Me b'e'x tzaj kyxob'il kyexjal.^f

Jun xjelb'itz te Jesús qa wen tu'n t-xi chjet k'ayb'il
(Mt. 22:15-22; Mr. 12:13-17)

²⁰ I ok ten Parisey jyolte tumil, tze'n tu'n tkub'e tz'aqetaq Jesús toj til kyu'n. Tu'npetzi'n, i xi kychq'o'n jun jte'b'in xjal b'ilte tyol Jesús. Ayejo xjal anetzi'n ok kyq'o'n kyib' te tb'anil, me o'kxtaq kyajjo tu'n tkub' tz'aq Jesús kyu'n tu'n xnjyo tyol.

²¹ Xi kyqanin te Jesús kyjalu'n: Ay, xnaq'tzil, noq samiy; b'l'i'n qe qu'n, qa nyolin te' twutzix, ex qa nxnaq'tzi'n o'kx ti'ijo tb'eyil chwinqil, a tu'n qx'i tuk'a qMan Dios. Ex mina njaw ttx'ixpi'n, noq tu'n kytzi'xjal, ex mina nchi kub' tniminjiy aye nim kyoklin, qu'n nti' jun xjal nim toklin tib'aj juntl toj twutz. ²² Tu'npetzi'n, ¿Tze'ntzin ch'in te toj twutz? ¿Wenpela tu'n t-xi qchjonji'y k'ayb'il te kawil aj Rom, mo minaj?

²³ Ex b'e'x el te Jesús tniky' te, qa nya b'a'ntaqjo kyximxjal anetzi'n. Tu'npetzi'n, xi ttzaq'win kyjalu'n:
²⁴ Kyyek'lintza jun pwaq we'y.

Tej t-xi ttzyu'n, xi tqanin kye: ¿An qwywutzb'iyiljo lo, ex an qb'i tz'lib'ink twutz?
Xitzin kytzaq'wintz kyjalu'n: Twutzb'iyil ex tb'l'i nmaq kawil te Rom tok ti'j, chi chi'.

²⁵ Chi Jesúsjo kyjalu'n: Tu'npetzi'n, kyq'o'n'nx kyeji'y a ntqanin nmaq kawil te Rom, ex kyq'o'nxsinji'y a te Dios ntqanin.

²⁶ Mix jyete tumil kyu'n, tze'n tu'n tkub'e tz'aqetaq Jesús kyu'n'nx tyol kywutzxjal. Tu'npetzi'n, b'e'x i kub' qen, ex i jaw ka'ylaj, tu'n tumil tyol Jesús, tej tok ten tzaq'wil te' jni' kyyol.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j qa il ti'j tu'n qjatz anq'in juntl majl
(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, i pon kanin junjun xjal Sadusey kyb'i lolte Jesús. Aye

^d 20:9 Is. 5:1-2. ^e 20:17 Sal. 118:22. ^f 20:19 Mt. 21:45-46; Mr. 12:12.

xjal anetzi'n minataq nxi kynimin, qa nchi jaw anq'in juntl majljo kyimnin.^g Tu'npetzi'n, xi kyqanin te Jesús kyjalu'n:^h Xnaq'tzil, at jun te yol kyij ttz'ib'in Moisés qe'y toj Tu'jil Tyol Dios, a ntq'ma'n kyjalu'n: Kyij tyolin Moisés, qa aj tkyim jun ichin, ex qa nti' jun tk'wal xkyij tuk'a t-xu'jil, il ti'j tu'n tjaw meje tuk'a titz'in mo tuk'a ttziky qtzan tchmil, qu'n tu'ntzin aj tuljo tnejl kyal, te tk'waljo qtzan tchmil tu'n toke, tu'n mi naje etzb'il kyxol t-xjalil qtzan tchmil.^h Atzi'n ja'lin, chi chi', jun maj, attaq wuq ichin kyitz'limile kyib!. Atzi'n kytziky knet t-xu'jil, me nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. ³⁰⁻³¹ Atzintzjo tkab' jaw meje tuk'a t-xu'jil kyij, me ikyxljo, nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. Ex ikyxl b'ajjo tuk'a toxin. Ex kykyaqijo wuq i ok meje tuk'a, me nti' jun kyk'wal kyij, te' kykyim. ³²Kykyimlinxi!, ex b'e'x kyimjo qya.

³³Me atzin ja'lin, ¿Tze'ntzila tte'n tu'n tjaw anq'intl kyimnin? Qu'n, qa ikyjo, aj kyjaw itz'je juntl majl, ¿Ti'tzila kb'ajiltz? ¿Altzila kye k-okil te tchmiljo qya kyxoljo wuq ichin, qu'n kykyaqilx i ok meje tuk'a?

³⁴Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Twutzjo tx'otx' lo, nchi jaw meje kye ichin exqetzi'n qya. ³⁵Me ayetzin kye', a ktzajil q'o'n kyoklin tu'n kyjatz itz'je juntl majl toj tkab' chwinqil te toj kya'l, nlay chi jaw mejel kye', exla qa ichin exla qa qyaqe, ³⁶qu'n tu'n nlay chi kyimtl; qala' iky kchi okile' tze'nqeku' angel, ex ok kchi okil te tk'wal Dios, tu'n otaq chi jatz anq'intl kyxol kyimnin. ³⁷Ti'jjo lo, majxpe te Moisés kyij tz'ib'inte, tej ttzaj tyek'in Dios tib' toj tqan tx'i'x, a nk'anntaq ojtxe. Tu'n ikyjo, b'i'n qu'n qa nchi jatz anq'in kyimnin, qu'n axte Dios q'mante kyjalu'n: Ayin weji'y TDios Abraham, te Isaac ex te Jacob.ⁱ

Mix tq'ma qa ayintaq weji'y, qala' ayin weji'y ch. ³⁸Ikytzi'n, ate Dios nya kyDios kyimnin, qala' kyDios itz!, exla qa o

chi kyim tzalu'n twutz tx'otx!, qu'n toj twutz Dios, itz'qe kykyaqilx.

³⁹It'e' junjun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il xi q'mante te Jesús kyjalu'n: Ay Xnaq'tzil, b'a'n te tumil tyol.

⁴⁰Ex texjo or anetzi'n nti'l okx kylimon kyib' tu'n kyqanin te Jesús juntl ti'.

T-xjelb'itz Jesús kye Parisey (Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹Xitzin tqaninl Jesús kye: ¿Ti'qu'n il nkyq'ma'n xjal, qa t-xe'chil Crist te David, a nmaq kawil ojtxe? ⁴²Me atzin te David, iky te tq'ma kyjalu'n toj u'j te B'itzb'il:

Xi tq'ma'n qMan Dios te wAjawa:
Qekuy toj nman q'ob'a kawil wuk'iy,
⁴³ex k'wel kyi'jjo tajq'oja wu'n.'

⁴⁴Twutzx te' qa ate Crist tyajil qtzan David. ¿Me tze'ntzin ttentz o yolin te David ti'j Crist, a na'mtaq titz'je, ex ok tq'o'n te tAjaw?

Tej tyolin Jesús kyi'j Parisey ex xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵Jotxtaq xjal antza nchi b'intaq ti'j Jesús, tej t-xi tq'ma'n kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: ⁴⁶Kyka'yink kye' kyib' kye' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Qu'n axix kyajjo tu'n kyb'et tojo ma xquer xb'alín, tu'n kyka'yinxjal kyi'j qa wenqe, ex kyaj tu'n kyq'olb'inxjal kye tuk'a kymutxb'il kyib' kyojile' b'e. Tzunxix nkyjyo'n kyq'uql, a tnejilxix ite'ku toj mu'x ja te na'b'l Dios, exsi'n tze'nku nche'x wa'l toj nintz q'lj te wab'j. ⁴⁷Ex kukx n-el kyi'n kyja tal qya, a o kyim kychmil, ex nimxix tqan nchi na'n Dios, me noqtzintla tu'n mina tz'ele tniky'tzajil kyb'inchb'in, a nya wen, kywutzxjal. Me ayetzin xjal lo, nimxixtl tkawb'il qMan ktzajil kyib'aj, a kujxix wen, chi Jesúsjo.

Qq'o'nx jun oyaj tuk'a tumil (Mr. 12:41-44)

21 ¹Tzuntaq nka'yin Jesús kyi'jjo xjal, a q'ininqetaq, tej nku'xtaq

^g20:27 Kyb'l. 23:8. ^h20:28 Deu. 25:5-6. ⁱ20:37 Ex. 3:6. ^j20:43 Sal. 110:1.

kyq'o'n kyoyaj tojjo tkub'il pwaq toj tja Dios. ²Ex ok tka'yin Jesús jun tal qya yajxix, a kyimnin tchmil, tej tkux tq'o'n kab'e tal netz' pwaq te toyaj. ³Chitzin Jesúsjo kyjalu'n: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; ajo tal qya lo, nim ch'intljo toyaj ma kux tq'o'n kywutzjo txqantl. ⁴Qu'n jotxjo xjal, a ma kux q'onte toyaj, a kyoyajjo ma kux kyq'o'n, a t-xkyijlb'in; qalatzinl te' tal yaj, a ma kux tq'o'n, a attaq tajb'in te tu'n tanq'in.

Tej tyolin Jesús ti'j aj tjapin b'aj tkyaqil

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵Ite'taq junjun kyexjal nchi yolintaq ti'jjo tnejil ja te na'b'l Dios, qu'n ponixtaq chi ka'yin kyu'n ab'j, a ite'ktqaq te b'inchb'ilte, ex kyu'n jni' oyaj, a xi kyq'o'n xjal te pitxb'ilte. Chi Jesúsjo kyjalu'n: ⁶Tzul jun te q'ij, ex tojjo q'ij anetzi'n, jotxjo lo, a n-ok kyka'yiln, tkyaqilx b'e'x k'wel yuch'in, ex nti'x jun te ab'j kyjel tib'aj juntl, aj tjapin tq'ijil.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús ti' kb'ajil, aj ch'ixtaq tjapin b'aj tkyaqil

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷Xitzin kyqanin t-xnaq'tzb'in te kyjalu'n: Ay Xnaq'tzil, ⁸Jtojtzila b'a'n tb'ajjo ikyjo? ⁹Altzila kye techil, tu'n tok qka'yiln, noq tu'n tel qnoky'a te, qa ch'ixtaq tul kanin tkyaqiljo lo?

⁸Chi Jesúsjo kyjalu'n: Kyka'yink kyib'a qu'n noq chi kub' sb'u'n. Qu'n ila'x tzul, ex ok k-okil kyq'o'n kyib' tze'nku ayi'n. Iky ktzajil tq'ma'n junjun kyjalu'n: Ayin we' Tk'wal Diosqi'n, ex apente q'ijjo ma tzul kanin ja'lin, tu'n tjapin b'aj kykyaqil, chichkula!. Me ayetzin kye' nti'x tu'n kyxi lipey kyi'j. ⁹Ajtzin t-xi kyb'i'n kye' tqanil jni' q'oj, ex aj kyjaw tzaqpaj xjal tu'n kyjyon q'oj kyxolile, mina chi jaw xob'a, qu'n tu'n nej kb'ajiljo jni' lo kyxolxjal. Me na'mtaqx tpon tq'ijil tu'n tjapin b'aj tkyaqil.

¹⁰Ok tenl Jesús q'malte kyjalu'n: Qu'n ilxix ti'j nej tu'n kyq'ojin junjun ch'uq

xjal tuk'a junjuntl, ex junjun ma tij tnam kq'ojlil tuk'a juntl. ¹¹Nimx kyaqnajnab', a kujxix kchi tzajil, junx kyuk'a nimx wa'yaj ex nimx yab'il, a noq ja'chaqku. Ex nim techil kylab'ilala twutz kya'j, a b'e'x akux chi tzaj xob'xa kye.

¹²Me na'mxtaq txi xkye' lo, aye kye' nej kchi okil tzyu'n kyu'n xjal, ex ktzyetil kylajchiy. Ok kchi xel q'i'n tojjo mu'x ja te kyna'b'l Dios Judiy, tu'n kykawita. Ex ok kchi k'welix q'o'n toj tze, ex ok kchi xel pati'n kyu'n xjal kywutz nmaq kawil ex kywutzjo txqantl nejinel noq tu'n npaja. ¹³Me tojjo lo k-ajb'il te kye'y te jun yek'b'il qa ojtzqi'nqi'n kyu'n. ¹⁴Me nti' tu'n kyok ten b'isilte ja'llin, ti' tu'n t-xi kyq'ma'n te kolb'il kye'y, aj tpon q'ij anetzi'n. ¹⁵Qu'n tu'n ayin we' kchin xel q'onte kyyola, a nimxixjo kynab'l, a mix a'lx jun kyajq'oj aku tziky'x kyu'n, ex mix a'lx aku xkye tyolin kyi'ja.^k ¹⁶Toj tkyaqiljo lo, atkula maj ayex kyatiy, ex kyitz'i'n, mo ayex kyxjalila mo jni' kyuk'iy kchi okil meltz'aj kyi'ja, tu'n kyxi k'ayita. Ite'la junjun kye' ok kchi k'wel b'yo'n kyu'n, ¹⁷ex ok kchi okil iky'i'n kyu'n kykyaqilxjal, noq tu'n tpajjo kynimb'ilala wi'ja. ¹⁸Me mixpela jun tal tsmal kywi'y knajil. ¹⁹iChi we'kuxixa toj kynimb'ilala, tu'ntzintla kykleta!

²⁰Ajtzin t-xi kyka'yinji'y tnam Jerusalén, aj tok kyttxolb'in xo'l q'aq' kyib' ti'jile, b'i'nkutzintz kyu'n, qa ch'ixtaq tkub' yuch'in. ²¹Tu'npetzi'n, jni' xjal, aye' ite' toj tx'otx' Judey, il ti'j tu'n kyex oq toj k'ul. Ex ayetzin kye', a ite' toj tnam te Jerusalén, il ti'j tu'n kyetz oq. Ex ayetzin xjal ite'taq toj kojb'il, mi tu'n kymeltz'aj toj tnam. ²²Qu'n kyojo q'ij lo, ok k'wel nimitjo kawb'il kyib'ajxjal, a kujxix wen, a tz'ib'in ta'ye toj Tu'jil Tyol Dios.^l ²³iAyex kye' tal qya, a ch'ixtaq kykub' tz'aq, ex aye' tzmataq nb'aj mi'xin kyal, qu'n tu'n nimx kyixk'oj tzul tojjo tnam anetzi'n tu'njo kawb'il ktzajil, kujxix wen, kyib'ajjo jni' xjal antza! ²⁴Ite' junjun kye kkyimil tu'n kxb'il, a

^k21:15 Lc. 12:11-12. ^l21:22 Os. 9:7.

kab'e tste. Ex ite' junjuntl kchi xel xo'n toj tze tojile tkyaqil twutz tx'otx!. Atzin te' tnam Jerusalén, noqx techx kb'ajil wa'b'in te' kyu'n xjal aj il, ex tzmaxi aj tjapin b'ajjo amb'il, a xi tq'ma'n Dios.

A tulil Jesucrist juntl majl

(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵It'e' techil ok kchi okil ti'l q'iij ex ti'l yaye ex kyi'l che'w.^m Ex atzin te' twutz tx'otx' noqx kchi jawil najx kyexjal, ex nim kyxob'il ktzajil, qu'n tu'n okx ktinilxjo ttxuyil a', aj tok ten puljil. ²⁶B'e'x kchi tzajil numtz'aj xjal tu'n kyxob'il, aj kyok ten b'isil, ti' kky'elix tib'aj tkyaqil twutz tx'otx'. Qu'n majqexpe kye kykyaqil nchi qoptz'aj toj kya'j exsin jni' ite' antza okx kchi lu'lilx. ²⁷Aj tul kanin tkyaqil lo, okpetzin kchin iwiltza, a ayi'n Tk'wal Ichin, aj ntzaja toj muj twutz kya'j tuk'a tkyaqil wipi'n ex jni' nqoptz'ajiyila.ⁿ ²⁸Aj t-xi xkye' jotxjo lo, qexix kyk'u'ja, ex kyb'inchinku kyi'b'a, qu'n ch'ixtaqtzin tkanin tq'ijil kolb'il.

²⁹Ex kub' tq'ma'n Jesúso juntl techil lo: Kyka'yinka jun tqan iw mo qa a'lchaqx kye juntl tzetz. ³⁰Aj tok kyka'yin aj ttzaj poq'le jni' t-xaq, oktzin k-elil kyniky'tza te, qa ch'ixtaqt tul kanin q'ijil. ³¹Ikyxsin tte'n lo, aj tok kyka'yin aj tjapin b'ajjo jni' techil, tz'elkutzin kyniky'tza te, qa ch'ixtaqt tul laq'e! Tkawb'il qMan Dios kyk'atza. ³²Twutzix kxel nq'ma'n kye'y, a qa tzul kanin jotxjo lo, a na'mtaq kykyimxjal, a ite' tojlo tq'ijil lo. ³³A kya'j ex tx'otx' ok kchi b'ajil, me mex we' nyol nlayx chi kyij xkye', tu'n mi chi japin b'aje.

³⁴Kyka'yink kye' kyi'b', ex mina txi kych'uësin kyanmi'n tu'njo jni' achb'il at twutz tx'otx' tze'nku' tx'ujtin, ex jni' b'is tojjo kychwinqila ja'lín, qu'n nyajqa njapinkutaq tq'ijiljo lo, exsin nya b'inchin kye' kyten, b'e'x aku chi naja, ³⁵tze'nku' jun txuk nkyij tjaq' jun tzuyb'il txuk. Qu'n kykyaqilxjal, a najleqe toj tkyaqil twutz tx'otx', mi

na'b'inx kyu'n, aj kykyij tjaq' tkawb'il Dios, a kujxix wen. ³⁶Tu'npetzi'n, kyb'inchinkutzin kye' kyi'b', ex chi na'n Diosa tkyaqil q'iij, tu'ntzintla kytzaqpaja toj tkyaqiljo kb'ajil kyi'b'aj txqantl, ex tu'ntzinla kypon kani'n nwutza, a ayi'n Tk'wal Ichin, tuk'a tq'uqb'il kyk'u'ja.

³⁷Q'iij nxnaq'tzintaq te Jesús tojjo tnejl ja te na'b'l Dios.^o Atzi'n tze'nku' qniky'in, antza nkyijetaq twi' Wutz Olivos. ³⁸Ex qlixjexix, nb'aj xi'taqxjal b'il te' tyol tojjo tnejl ja te na'b'l Dios.

Tej kykyij Judiy toj wen tu'n tkub' kyb'yo'n Jesús

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

22 ¹Ch'ixtaqt tul kanin nintz q'iij te Wa'j Pan, a ja' n-iky'site Xjan Q'iij, tu'n kywa'n xjal pan, a nti' tx'amsb'ilte.^p ²Aye' kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'ojtxe kawb'il nchi jyontaq tumil, tze'n tten, tu'n tkyimetaq Jesús kyu'n, qu'n tu'n attaq kyxob'il kyi'jxjal tu'n kyxi lipe ti'j.

³Oksxin tajaw il toj tanmin Judas, a Iscariot tb'i nq'olb'ajtz, ex toktaq te tkab'lajajin t-xnaq'tzb'in Jesús. ⁴Xi' te' xjal lo yolil kyuk'a kynejil pale ex kyuk'a kynejil xq'uqil te' tnejl ja te na'b'l Dios, tu'ntzintla kykyij toj wen, tze'n tten tu'n t-xi q'o'yit Jesús toj kyq'ob'jo xjal anetzi'n. ⁵Nimx i jaw tzalajjo xjal anetzi'n, ex xi kytziyin, tu'n t-xi kyq'o'n pwaq te Judas. ⁶Xi ttziyin te Judas ikyjo, ex jun paqx, ok ten jyol tumil tze'n tu'n t-xi q'o'yit Jesús toj kyq'ob' pale, me atla' toj ewajil, tu'n mi kylixjal.

Tej tkub' tiky'sin Jesús tnejl Xjan Wab'j

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

⁷Ultzin kanin q'iij te Wa'j Pan, a ja' n-iky'site Xjan Q'iij, tu'n kywa'n xjal pan, a nti' tx'amsb'ilte tku'x, ex ja' tu'n tkub'e b'yet'e jun tal rit te iky'sb'ilte. ⁸I xi'tzin

^m 21:25 Is. 13:10; Ez. 32:7; Jl. 2:31; Tchi. 6:12-13. ⁿ 21:27 Dan. 7:13; Tchi. 1:7. ^o 21:37 Lc. 19:47.

^p 22:1 Ex. 12:1-27.

chq'o'n Pegr exsin Juan tu'n Jesús, ex xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Kux che'x kye' b'inchilte wab'j te Xjan Q'ij.

⁹ Ayetzin kyetz xi kyqani'n kyjalu'n: ¿Ja'tzin tajiy tu'n tkub' qb'inchinji'y wab'j?

¹⁰ Xi ttazaq'win Jesúso kyjalu'n: Aj kyokxa toj tnam, ok k-okil kyk'ulb'i'n jun ichin, a q'i'n jun xoq' a' tu'n. B'e'x k'a' chex lipe'y ti'j tzma tja, ja' k-okixi. ¹¹ Ex k'a' txi kyq'ma'n te tajaw ja kyjalu'n: Chitzin Xnaq'tziljo kyjalu'n: ¿Altzin kye' ja ktzajil tq'o'n, a ja' tu'n nwaniy junx kyuk'a nxnaq'tzb'i'n tu'n tiky'sit Xjan Q'ij qu'n, chichkuji'y?

¹² Ktzajil tyek'in jun ja kye'y, cheb'ex b'inchin wen tib'ajxi juntl. K'a' kub' kyb'inchinji'y qwa antza.

¹³ B'e'xsin i xi', ex jyet kyu'n tze'nkuxjo otaq txi q'ma'n kye, tu'n Jesús. Oktzin ten b'inchil te' wab'j te iky'sb'ilte Xjan Q'ij.

¹⁴ Atzaj te' tkanin or, oktzin qe Jesús ti'j meë junx kyuk'a t-xnaq'tzb'in.

¹⁵ Chi Jesús kye kyjalu'n: Jte'lá majxla o kub' nb'isi'n tu'n nwa'n junx kyuk'ly, tu'ntzintla tkub' iky'sitjo Xjan Q'ij, a na'mxtaq nkyima. ¹⁶ Qu'n twutzx kxel nq'ma'n kye'y, qa nlay kub' wiky'si'n juntl majla tzmaxi chin wa'l juntl majli'y ti'j, aj tjapin b'aj t-xilin Xjan Q'ij tzma toj kya'j.

¹⁷ Ex jaw ttzyu'n Jesús jun tk'wel vin. Atzaj te' tb'aj q'on chjonte te Dios ti'j, xi tq'ma' kyjalu'n: Kytzyunxji'y lo, exsin kysipinxa kyxoliliy; ¹⁸ qu'n twutzx kxel nq'ma'n kye'y, qa nlay txi nk'wa'n juntl majli'y k'wab'j lo, tzmaxi' aj qk'wan junx kyuk'ly tzma toj Tkawb'il qMa'n toj kya'j.

¹⁹ Ex jaw ttzyu'n jun pan. Atzaj te' tb'aj q'on chjonte te Dios ti'j, kub' tpiixin, exsin xi tq'o'ntz kye. Chi' kyjalu'n: Atzin weji'y nxmiliil lo, a kxel q'o'n tu'n tkyim, noq tu'n kykleta. Kyb'inchim kyeji'y lo, noq te na'b'l we'y.

²⁰ Ikyx kub' tb'inchin Jesúsjo tuk'a k'wab'j, kyb'ajlinxi' wa'n. Chi' kyjalu'n:

Ajo k'wab'j lo, atzin jun ak'aj tumiljo, a b'antnin ti'j tu'n Dios, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a.⁹ Ajo nchky'ela, a k-elil chitj te kolb'il kye'y, atzin k-okiljo te kujsb'ilte yol anetzi'n.¹⁰ ²¹ Me ajo xjal, a kxel k'ayin we'y, lu q'uqlik junx wuk'iy ti'j meë. ²² Twutzxix te', qa kchin xel q'o'n we', a ayi'n Tk'wal Ichin, toj kyq'ob'xjal, tze'nkuxjo tz'ib'i'n ta'ye toj Tu'jil Tyol Dios;¹¹ me b'isb'ajilxla te' ichin, a kxel q'on we'y toj kyq'ob'xjal.

²³ Ayetzi'n t-xnaq'tzb'in b'e'x i ok ten qanilte kyxolx, alkye' kxel q'onte Jesús toj kyq'ob'xjal.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo ankyexixtl at toklin qxol

²⁴ Nim ch'in ch'otjin tzaj kyxoljo t-xnaq'tzb'in Jesúso, qu'n kyajtaq tu'n kyb'inte alkyexix nim toklin kyxol.¹² Chi Jesúsjo kye kyjalu'n: Aye nmaq kawil, a nya nimil, toj nmaq tnam, nchi kawin nyakuj tajaw tnamqe, ex n-ok kyq'o'n kyi'b' te tb'anil xjalqe.¹³ Me ayetzin kye', mina chi ok kye' ikyjo. Qu'n alkye' nim ch'intl toklin kyxola, il ti'j tu'n tok tq'o'n tib' nyakutlaj jun ku'xin. Ex alkye te', a ktzajil q'o'n toklin te nejinel kyxol txqantl, il ti'j tu'n tok tq'o'n te' tib' te aq'nil.¹⁴ ²⁵ ¿Me altzila kye' nim ch'intl toklintz? ¿Apetzila' a k-okil qe wa'l ti'j meë, mo a nsipin wab'j? ¿Ma nyapetzila a te nim ch'in toklin toj kywutza, a k-okil qe wa'l ti'j meë? Me metzin we', a te nim tokli'n a n-ajb'in kye txqantl tze'nku we'!

²⁶ Ayetzin kye' kukx o chi ten kye' wuk'iy toj tkyaqiljo yajb'il, a o tziky'x wu'n.¹⁵ Tu'npetzi'n, kxel nq'o'n we' kyokli'n toj nkawb'ilala, tze'nkuxjo ma tzaj q'o'n we' woklin toj Tkawb'il nMa'n.¹⁶ ²⁷ Ex kxel nq'o'n kyokli'n tu'n kywa'n ex tu'n kyk'wa'n wuk'iy tojjo Kawb'il anetzi'n. Ex kchi k'wel qe'y toj q'ub'il tu'ntzin kykawi'n wuk'iy kyib'ajjo kab'lajaj ch'uq xjal, a tzajin ti'j te qtzan qxe'chil Israel.¹⁷

**Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa tu'n tkub'
tewintaq Pegr**
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-
31; Jn. 13:36-38)

²⁸ Ex ikyx kub' tAjaw Tkyaqiljo kyjalu'n: Simun, Simun, b'intza: Ma

⁹ 22:20 Jer. 31:31-34. ¹⁰ 22:20 Ex. 24:6-8. ¹¹ 22:22 Sal. 41:9. ¹² 22:24 Mt. 18:1; Mr. 9:34; Lc. 9:46.

¹² 22:26 Mt. 20:25-28; 23:11; Mr. 9:35; 10:42-44. ¹³ 22:27 Jn. 13:12-15. ¹⁴ 22:30 Mt. 19:28.

qanajtz te' tu'n tajaw il, tu'n tyekajtza wen, tze'nk'u' tu'n t-xtulit triy.³² Me ayin we' ma chin kub'sin nwutz ti'ja te Dios, tu'ntzintla mina kub' numja toj tnimb'il. Ex ajtzin tmeltz'aj juntl majla toj tnimb'il, wetzin mojintlta kyuk'a tuk'iy, tu'n kywe'xix wen toj kynimb'il, chi Jesús te Pegr.

³³ Me atzin te Pegr xi ttzaq'win kyjalu'n: Ay Taa, loqi'n lo, q'o'nx we' wib' tu'n nte'n junx tuk'iy toj tkyaqil, qa toj tze expe qa ma chin kyima tuk'iy.

³⁴ Xi ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Ay Pegr, twutzxix kxel nq'ma'n tey, texjo qniky'in lo, a na'mtaqx toq' tman eky', kchin k'wel tewi'n oxe maj kywutzxjal, ex kxel tq'ma'n, qa nya ojtzqi'nq'i'n tu'n.

Tej ch'ixtaq tpon amb'il tu'n tkyim Jesús

³⁵ Ex xi tqanin Jesús kye kyjalu'n: ¿Ma attzin jun ti'la mix kanine kye'y, tej kyxi nsma'n jun maj, a nti' kypa'y, nti' kych'u'xa te tk'wel kypwaqa ex nti' kyxjab'a xi?^x

Mix ti', chi chi', tej t-xi kytzaq'win.

³⁶ Ex xi tq'ma'ntl Jesús kyjalu'n: Me metzi'n ja'lín, ankye te' at tpa, b'a'n tu'n t-xi ti'n, ex b'a'n tu'n t-xi ti'n tch'u'x, qa at. Exsin qa at juntz, a nti' tkxb'il, a kab'e tste, b'a'n tu'n t-xi tk'ayin jun tal tkamiix, mo jun ttxo'w, exsin tu'n ttzaj tlaq'o'n juntz.³⁷ Qu'n twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa il ti'j tu'n tjapin b'aj wi'ja a tz'ib'in ta' toj Tu'jil Tyol Dios, a iky ntq'ma'n kyjalu'n: Ex kxel q'oyit junx kyuk'a a nya wen xjalqe.^y Oc japin b'ajx te' jotxjo jni' tz'ib'in wi'ja.

³⁸ Chi chiljo t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Taa, loqe kab'e kxb'il lo, a kab'e kyste.

Xi ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Kukxjo ja'lín, chi'.

Tej t-xi' Jesús na'l Dios toj Getsemaní (Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Etzin Jesús, exsin xi' twi' Wutz Olivos, tze'nxtaqjo n-oketaq tu'n; ex b'e'x b'aj iky' lipe' jni' t-xnaq'tzb'in

ti'j.⁴⁰ Atzaj te' kykanin, iky xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Kux chi na'nq'i' Dios, tu'ntzintla mina chi kub' tz'aqa toj tq'ob' tajaw il.

⁴¹ B'e'x el tlaqwin te Jesús tib' kyi'j t-xnaq'tzb'in, b'alaqa jun mo kab'e echj xi laq'eye. Kub' meje, exsin ok tentz na'l Dios.⁴² Chi' kyjalu'n: NMa'n, chin tkalomila te' tkyaqil jni' kky'elix wu'n; me noqit nya a tze'nku waja, qala' atla tze'nkuxjo taja.

⁴³ Tzmataq nyolin, jun paqx tzaj jun angel toj kya'j q'olte tipin.⁴⁴ Nimx jaw b'isin Jesús tu'n nimxtaqjo kyixk'oj tu'n tiky'x tu'n. Me tu'n ikyjo, jaw ti'nixx tq'ajq'ojil twi' tu'n tna'n Dios. Tu'npetzi'n, ox tx'uljinx a' ti'j, nchi kub'ik tz'aq twutz tx'otx', ex ikytaq chi ka'yin tze'nku chiky'.^z

⁴⁵ Tb'ajlinxitzin na'n Dios, jawtzin we'kstz, exsin aj meltz'aj kyk'atzjo t-xnaq'tzb'in, me noqtaql nchi ktanl kye' tu'n b'isb'ajil, tej kyel jyet.⁴⁶ Chi Jesúsjo kye kyjalu'n: ¿Tiqu'nil nchi kta'n? Kux chi jaw we'ksa, ex kux chi na'n Dios, tu'ntzin mina chi kub' tz'aq'iy toj tq'ob' tajaw il.

Te' tkux q'o'n Jesús toj tze

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Tzunxtaq nyolin Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, tej kypon tilj txqan xjal. Ataq Judas, a attaq toklin kyxol kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, nejnin kywutz. Ok laq'e ma'tzil te Jesús.⁴⁸ Me atzin te Jesús iky xi tq'ma'n te kyjalu'n: Ay Judas, ¿Ma noqtzin tu'n jun ma'tzj ok chin xele tq'o'niy toj kyq'ob'xjal, a ayi'n Tk'wal Ichin?

⁴⁹ Ayetaqtzin kye', a ite'taq tuk'a Jesús, tej tok kyka'yin, ex tok kyb'i'n a nb'ajtaq, xi kyqanin kyjalu'n: Taa, ¿Oktzin kchi okil qtx'e'mi'n tu'n qkxb'il, tu'n tkleta?

⁵⁰ Me at jun te, a mix kub' tyo'ne, qala' b'e'x xi lipin tx'emil te' taq'nil tnejil pale. B'e'x el tjaspi'n tóxkin, a at toj tman q'ob'.

⁵¹ Me ante Jesús xi tq'ma'n kyjalu'n: Kukxjo, chi tenku xjaljo.

^x 22:35 Mt. 10:9-10; Mr. 6:8-9; Lc. 9:3; 10:4. ^y 22:37 Is. 53:12. ^z 22:44 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja'iteye v. 43 ex 44.

Ok tmeko'n te Jesús t̄kyinj aq'nil anetzi'n, ex b'e'x q'anit tej xjal te jun majx.⁵² Xitzin tq'ma'n Jesús kye kynejil pale, kye xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios, ex kye nejinel kyexjal; aye xjal lo, a ayetaqtzi'n otaq chi ul tzulyte Jesús. Chi' kyjalu'n: ¿Tiqu'nil ma chi ula tzuly we'y, q'imila kykxb'ilá ex kytze'y, nyakuj iky ma chin ele weji'y te kye'y tze'nku jun ileq?⁵³ Kykyaqil q'ij o chin ten we' kyuk'iy tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, me mix jun maj xin ok kytzyu'n.^a Me mapen kanin kye' kyq'ijil, tu'n tkub' kyb'inchinji'y a kyaja, qu'n atzi'n tq'ilijlo, tu'n tkawin tajaw qlolj.

Tej tkub' tewin Pegr, qa tojtzqi'ntaq Jesús

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Ok tzyu'n Jesús kyu'n, exsin xi kyi'ntz tzma tja kynejil pale. Atzin te Pegr, najchaaq xi lipeye te!.⁵⁵ Atzaj te' kykanin, b'e'x kub' kykcho'n kyq'aq' nky'aj pe'n, exsin i ok txaletz ti'j. Ex majx te Pegr tokxtaq kyxol. ⁵⁶ Me jun paqx, el tniky'tzajil Pegr tu'n jun txin, a n-aq'nintaq tojjo ja anetzi'n. Ok kyim wen ti'j Pegr, tej q'uqlektaq ti'j q'aq', exsin chitzjo kyjalu'n: Ex majx te! lu'n attaaq tuk'a Jesúsch.

⁵⁷ Me b'e'x kub' tewin te Pegr. Chi' kyjalu'n: Ay txin, nyax wojtzqi'n weji'y ichin anetzi'n.

⁵⁸ A'kxtaqku te' ikyjo, tej tiwle juntl majl Pegr tu'n juntl xjal, a iky tq'ma' kyjalu'n: Ex majx te at kyxoljo xjal anetzi'n.

Me ante Pegr chi' kyjalu'n: Me mina, nyaqin weji'y.

⁵⁹ B'alaqa otaq tziky' jun or ikyjo, tej tjaw ti'n bib' juntl xjal, a chi' kyjalu'n: Twutzxpen te', ajin te' xjal lo attaaq tuk'a Jesús, qu'n ex aj Galiley te lu'n.

⁶⁰ Xi ttzaq'win Pegr kyjalu'n: iMina! Mi wojtzqi'n we', ex nti'x n-el nniky'a te, ti' q'ilij nyoliniy.

Jun paqx, na'mtaqxpe tb'aj yolin te Pegr, tej tjaw oq' te tman eky!.⁶¹ Tzaj

meltz'aj te tAjaw Tkyaqil, exsin xi kyimtz toj twutz Pegr. B'e'xpen i ul julk'aj tej tyol Jesús toj tk'u'j Pegr, aj otaq chek tq'ma'n te kyjalu'n: A na'mxtaq toq' tman eky', ok kchin k'wel tewi'n oxe maj.⁶² B'e'x etz ti'n te Pegr bib' kyxol xjal, exsin ok tentz oq'il wen.

Tej kyb'aj xmayinxjal ti'j Jesús
(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Ayetzin kyej xjal, a tzuntaq nchi xq'uqin ti'j Jesús, noqxtaq nchi jaw xmayin ti'j, exsin n-oktaq kyb'yo'n.⁶⁴ Ok kymaqs'i'n twutz Jesús, exsin xi kyqanin te kyjalu'n: Kanintzin ti'j. ¿Ankye s-ok b'yo'ntiych?

⁶⁵ Nimku txqantl yol te xmayb'il i b'aj ok ten q'malte te.

Tej tpon q'i'n Jesús kywutz tnejil kawil kye Judiy
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Atzaj te' qsqx, i ok kychmo'n kye tnejil Judiy kyib', junx kyuk'a kynejil pale, exqetzti'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, exsin xi kyi'ntz twutz. Atzaj te' kykanin, xitzin kyqanintz te kyjalu'n:⁶⁷ Q'mantza qe'y, ¿Aj qa ajiy Crist, a at toklin tu'n Dios?

Chi Jesús kye kyjalu'n tej t-xi ttzaq'win: Qa ayi'n, qa nchiji'y, nlay chinx kynimi'n.⁶⁸ Ex qatzin ma txi nqanintza jun nxjelb'itza kye'y, nlay chin tzaj kytzaq'wi'n.⁶⁹ Me texjo q'ij lo, toj tman q'ob' qMan Dios, a nimrix tipin; ok kchin k'wel qeyi'y kawil tuk'a, a ayi'n Tk'wal Ichin.

⁷⁰ Tej kyb'inte ikyjo, kykyaqilx xi qaninte te kyjalu'n: ¿Apela tejitz ka'wlaj'aj te Dios?

Xi ttzaq'win Jesús kye kyjalu'n: Twutzx te', ayinqin weji'y, ikyxjo tze'nku ma tzaj kyq'ma'n.

⁷¹ Chi chiljo kyjalu'n: ¿Me ti' til txqantl tstiyiltz te qe? A tojx ttzi ma chi b'ajetza jni' xo'j yol tu'n ti'j Dios, a ma chi qb'i, chi chi'.

^a 22:53 Lc. 19:47; 21:37.

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Pilat
(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

23 ¹I jaw we' kykyaqilx, exsin xi kyi'n Jesús tzmax twutz Pilat.
²Twutz Jesús i b'aj ok ten stz'imilte jni' yol ti'j. Chi chi' kyajalu'n: Ma tz'el jyjetjo ichin qu'n lo, a tokxix tilil tu'n, tze'n tu'n kyjawe naje qxjalila. Tok q'malte kyexjal, qa nya il ti'j tu'n t-xi kychjo'n k'ayb'il te' nmaq kawil, ex tzunxix ntzaj tq'ma'n, qa aku a Crist, a sk'o'nixtu'n Dios, ex qa nmaq kawil.

³Xitzin tqanin Pilat te Jesús kyajalu'n:
 ¿An tejij nmaq kawil kye Judiy?

Ayi'n, ikyxjo tze'nku ma tzaj tq'ma'n, chi Jesúsjo.

⁴Xitzin tq'ma'n Pilat kye! kynejil pale, ex kye' jni' xjal, a ite'taq antza. Chi' kyajalu'n: Qa o'kxjo lo, nti' jun te' ichin til ma knettz wu'n, chi Pilatjo.

⁵Me noqx jaw kyinx kyib', tej kyb'in te' ikyjo, ex xi kyq'ma'n kyajalu'n: Me noqx ma chi jaw najx kyexjal tojjo tnam lo kyu'njo jni' t-xnaq'tzb'il. Antza tzaje xkyeye tu'n toj tx'otx' te Galiley, exsin lu'litz lajo'n tu'n tojjo tx'otx' lo te Judey.

Tej t-xi kyi'n Jesús twutz Herodes

⁶Tej tb'inte Pilatjo yol lo, xitzin tqanintz, qa aj Galileytaq Jesús. ⁷Atzaj te' t-xi q'ma'n te qa te Galileytaq, b'e'xsin xi tsma'ntz Jesús tzma twutz Herodes, a nmaq kawiltaq toj tnam te Galiley, qu'n kyojo q'i'j anetzi'n, ataqtza ta'ye Herodes toj tnam te Jerusalén.

⁸B'e'x jaw tzalaj te Herodes, tej tiwle Jesús tu'n, qu'n ila'xi maj tajtaq tu'n tlonte, qu'n tu'n nimku tqanil otaq tb'i ti'j Jesús, ex tajtaq tu'n tlonte jun techil tipin. ⁹Nimx ok ten qanilte te, me atzin te Jesús nti'x ch'in te' xi ttzaq'win. ¹⁰Ex majqextaq kye' jni' kynejil pale, exqetzin'i jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawil ite'taq antza; tzunx nchi lab'textaq wen tu'n t-xi kypatin Jesús. ¹¹Tu'n ikyjo, b'e'x ok xmayin te Jesús tu'n Herodes,

ex kyu'n xo'l q'aq', a ite'taq xq'uqilte. Exsin ok q'o'n t-xb'alin, a tzunxtaq qopinx wen, nyakutlaj nmaq kawil. Kub' kyb'inchin ikyjo, noq te kyxmayb'il ti'j. Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, b'e'x tzaj sma'ntl Jesús tu'n Herodes twutzl Pilat. ¹²Texjo q'i'j anetzi'n b'e'x ok tuk'lin Pilat tib' tuk'a Herodes, qu'n kyajq'ojtaq kyib'.

Tej t-xi tq'ma'n Pilat, tu'n tkub' b'yet Jesús

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

¹³I ok tchmo'n te Pilat jotqexjo jni' kynejil pale, jni'qe kawil exsin tkyaqil xjal, ¹⁴exsin xi tq'ma'n kye kyajalu'n: Ayi'y ma chi ul q'inte ichin lo nwutza, exsin nkyq'ma'n, qa ma jaw naj kyxjalila tu'n. Me kywutza, ma b'aj nqani'n te ti'jjo ma b'aj kyq'ma'n ti'j, me nti' jun wetza til ma tz'el jyet wu'n, ¹⁵ex ikyx te Herodesjo, nti' tilx xjyet tu'n. Qu'n tze'n ttentz saj tmeltz'intl. Kan lo, nti' tetz il ma b'ant tu'n, a atit kyimin ti'j. ¹⁶Ok k'wel nq'ma'n tu'n tjub'chit tetz, me b'e'x kxel ntzaqpi'n, aj tb'aj jub'chit.

¹⁷Toj nintz q'ij, iltaq ti'j tu'n t-xi tzaqpet jun xjal, a tku'xtaq toj tze. ^b ¹⁸Me kykyaqilx xjal i jaw xch'in junx: iNti'pen te' ikyjo! iA te Barrabás tu'n t-xi tzaqpet!

¹⁹Atzin te Barrabás otaq kux q'o'n te' toj tze noq tu'n tpaj tjoyb'in q'oj ti'j kawil, ex tu'n otaq kub' tb'yo'n jun xjal. ²⁰Xi yolinl juntl majl Pilat kye, qu'n tu'n tajtaq tu'n t-xi ttzaqpi'n Jesús. ²¹Me noqx jaw kyi'n kyexjal tq'ajq'ojil kywi': iPejk'inksa twutz cruz tu'n tkyim! iPejk'inksa twutz cruz tu'n tkyim! chi chi'.

²²Toj tox majin, xi tq'ma'n Pilat kye kyajalu'n: Qala!, ¿Ti'xixsin iltz ma b'ant tu'n? Nti'x wetza til ma jyet wu'n, a atit kyimin ti'j. Ok k'wel jub'chit tetz, me b'e'x kxel ntzaqpi'n, aj tb'aj jub'chit.

²³Noq i b'aj jaw tiljx kyexjal tu'n kyxch'in. Nchi qanlaj ti'j tu'n tkub' b'yo'n Jesús twutz cruz. Nimx i xch'in tzmaxi kub' qe'n, tej ttzaj tziyi'n a

^b 23:17 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 17.

nkyqanintaq. ²⁴Xi ttziyinx te Pilatjo, a ntzaj qanin te: ²⁵Jatztin ttzaqpi'n Pilatjo Barrabás, a ichin tku'xtaq toj tze noq tu'n tpaj tb'ujb'in ex tb'i'yb'in, ikyxjo tze'nku nkyqanintaqxjal, exsin kub' tb'inchin tuk'a Jesús tze'nkuxjo nkyqanintaq.

Tej tjaw pejk'it Jesús twutz cruz
(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

²⁶Atzaj te' t-xi q'i'n Jesús tu'n tjaw pejk'it twutz cruz, b'e'x ok kytzyu'n jun ichin aj Sirene, Simun tb'i, tzajnintaqjo ichin anetzi'n toj kojb'il. Jaw kyq'o'n cruz tib'aj, tu'ntzintla t-xi tqiqin, ex tu'ntla tok lipe ti'j Jesús.

²⁷Ma nintz texjal i ok lipe ti'j Jesús, ex ma nintz teqya ox chi oq'x, ex ox chi weqinx, tu'n kyb'isb'in ti'j. ²⁸Xi ka'yin Jesús kyi'j, ex xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Ayi'y qya te Jerusalén, mina chi oq' kye' wi'ja, qala' chi oq'x kye' kyi'jxa, exsin kyi'j kyala. ²⁹Qu'n tzul kanin te tq'ijil, aj kyq'umle yol lo: Ky'iwlinqexix kye' qya, a mib'in chi alin, aye' nti' jun kyal s-ok, ex nti' jun k'wal xmi'xin kyi'j. ³⁰Tzmaxipetzin kchi okil ten kye xjaljo xch'ilte kye wutz kyjalu'n: Ayi'y wuutz, kux kytzaj tilje qib'aja; ex iky kxel kyq'ma'njo kye' much'il a wutz kyjalu'n: Qo tewinx qe.^c ³¹Qu'n qa iky nb'ant kyu'n xjal wi'ja ja'lín, a ayi'n nti' wila, ñYajtzil tetzjo kyi'j xjal toj Jerusalén jni'líxlá kb'antile kyu'n?

³²I xi q'i'n kab'etl aj il, tu'ntzintla kyjaw pejk'in twutz cruz junx tuk'a Jesús. ³³Atzaj te' kykanin twi' wutz Tb'aqil Twi' Kyimnin tb'i, jaw pejk'in Jesús twutz cruz exqetzi'n kab'e aj il, jun toj tman q'ob', ex juntl toj tñayaj. ³⁴Na'n Jesús Dios, tej tjaw q'o'n twutz cruz, ex chi' kyjalu'n: Ay nMaan, najsima kyil, qu'n tu'n mina n-el kyniky' ti'ijo nkub' kyb'inchin. ^d

Ayetzin kyej xjal a xo'l q'aq'qetaq i b'aj saqchan kyxol tze'n tu'n tsipe te' t-xb'alín Jesús kyxolile.^e ³⁵Tzuntaq nchi

ka'yin kyexjal ti'taqjo nb'aj; ayetzin kyej kawilqetaq, noq nchi jaw xmayintaq kye' ti'j Jesús. Chi chi' kyjalu'n: Qa ila' xjal o klet tu'n; klomtzin tib'tza tilx tib'a ja'lín, a qa twutzx, qa Kolila, a Crist, a sk'o'nix tu'n Dios.

³⁶Majqexpe kye' xo'l q'aq' i ok ten xmayil ti'j Jesús. Nchex laq'etaq tk'at, exsin nxitaq kyq'o'n tx'am vin te tk'wa!. ³⁷Chi chi' kyjalu'n: A qa axixta nmaq kawil kyib'aj xjal Judiy, klomtzin tib'tza tilx tib'a.

³⁸Ex attaq jun yol tz'ib'ink tib'ajxi twi!, a ikytaq ntq'ma'n kyjalu'n: Ate Jesúsjo, a Nmaq Kawil kye aj Judiy.

³⁹Atzin te' jun b'inhil il, a yo'b'inkstaq twutz cruz, tzuntaq nxmayintaq te' ti'j Jesús kyjalu'n: A qa axixjiy Crist, a Kolil, a sk'o'nix tu'n Dios, klomtzin tib'tza tilx tib'a, ex majqoxpe qe!, qo tkloma.

⁴⁰Tzajtzin ttzaq'win te' juntl aj il te tuk'a kyjalu'n: ¿Ma nti'xsin ch'in tchewil Dios ntzaj ti'ja? ¿Ma minatzin nkub' tnab'lin, qa ikyx kawb'iljo ma kub' q'o'n tey, tze'ñku' te xjal lo? ⁴¹B'ape qetz, nqqaninku qe qu'n luqin qchjo'n ti'j tkyaqiljo nya b'a'n o b'ant qu'n. Qalatzin te' ichin lo nti' te' il ma b'ant tu'n.

⁴²Tzaj tq'ma'nlio xjal kab'el tyol kyjalu'n: Ay wAjaw, wexsin chin tzaj tna'n ch'in we, aj t-xi xkye' Tkawb'ilá.

⁴³Xi ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa b'e'xku ja'lín ok ktenb'ila wuk'iy toj kya'l.

Tej tel kyim Jesús

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴Te' tok kab'laj q'ij, ex tzmaxi toj oxe or te qale, b'e'x ok yupj twutz tx'otx! ⁴⁵Mix qopinil te q'ij, ex b'e'x kub' laqijo ma tij xb'alín toj nikyljin, a tokxtaq te pa'b'l toj tnejil ja te na'b'l Dios.^f

⁴⁶Jaw ti'nxix te Jesús tq'ajq'ojil twi!. Chi' kyjalu'n: Ay Taa, toj tq'ob'a kxel woqxenin we' waním.^g

Tej tb'aj tq'ma'n tyol ikyjo, b'e'x el kyim.

^c23:30 Os. 10:8; Tchi. 6:16. ^d23:34 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye tnejil tnej v. 34. ^e23:34 Sal. 22:18. ^f23:45 Ex. 26:31-33. ^g23:46 Sal. 31:5.

⁴⁷ Atzaj te' tlonte kawil kyxol xo'l q'aq' aj Rom tkyaqiljo otaq b'aj, jaw tnimsin tb'i Dios, ex chi' kylalu'n: Twutxpentetz, nti'taq te' ichin til lo.

⁴⁸ Jotxjo jni' xjal ite'taq antza, a kyli jni' otaq b'aj, ox tz'ok kyq'ajtzin ttzi kyk'u'j te b'isb'ajil, tej kyajtz.

⁴⁹ Me ayetzin kye xjal, a ojtzqi'ntaq Jesús kyu'n, exqetzin jni' qya, a i tzaj lipe ti'l tzmax toj tx'otx' te Galiley, najchaq ch'intl i kyiye tene kye! ka'yil ti'jjo jni' nb'aftaq antza.^h

Tej tkux muqu'n Jesús
(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Toj tnam te Arimatey te tx'otx' te Judey, attaq jun tb'anil ichin, Jse tb'i. Tz'aqlexixtaqjo xjal anetzi'n, exsin toktaq te tajjaljo jun ch'uq kyawil aj Judiy. Tky'e'taq te Jse ti'jjo nb'anttaq kyu'n jni' tuk'a, qu'n tu'n tzuntaq nyon ti'l Tkawb'il Dios. ⁵²Tu'npetzi'n, xi' jyolte Pilat, exsin xi tqanintz t-xmivil Jesús. ⁵³Atzaj te' tku'tz t-xmivil Jesús twutz cruz, kux tb'alq'in toj jun iqbil tb'anilx wen, exsin okx tq'o'ntz toj jun tjulil kyimnin, a liku'nkxtaq twutz piky, a nti'taq kyimnin otaq tz'okx toj. ⁵⁴Tkyaqiljo lo kub' tb'inchin Jse liwey, qu'n nti'taql amb'il, qu'n ch'ixtaq tok qaq or te qale. Qu'n tojjo or anetzi'n, iltaq ti'l tu'n t-xi tzaqpet aq'untl, tu'n t-xi xkyejo q'ij te ajlab'l.

⁵⁵ Ayetzin kyej qya, a otaq chi tzaj lipe ti'l Jesús tzmax Galiley, i pon kanin tzmax ttzi jul, ex ok kyka'yin tze'n oke t-xmivil Jesús, tej tkyij muqu'n. ⁵⁶Atzaj te' kypon kanin kyja, i ok ten b'inchil te' jni' q'anb'il, a n-ajb'in te k'ok'jsb'il t-xmivil jun kyimnin, exsin q'anb'il, a tu'n tok su'yit ti'l, tu'n mi tzuwixe. Me b'e'x i ajlantz tojjo q'ij te ajlab'l, tze'n xyo nq'umlaqtz toj Tyol Dios.ⁱ

Tej tjaw anq'intl Jesús juntl majl
(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

24 ¹Toj tnejil q'ij te seman, qlixjexix wen, i ul kanin kyej

qya ttzi jul. Tzaj kyi'n jni' q'anb'il te k'ok'jsb'il, a otaq b'aj kyb'inchin. ²Atzaj te' kyul kanin, txulinx kwywutz ti'l, qa otaq txi yek'j tej ab'l, a kyyi q'o'n te jupb'ilte ttzi jul. ³I okx toj jul, me nt'i t-xmivil qAjaw Jesús jyet kyu'n. ⁴B'e'x i jaw xob', ex nt'i tumil jyet kyu'n ti'taqjo tu'n tkub' kyb'inchin. Ex jun paqx, kyli kab'e ichin, a wa'lqetaq kyk'atz, a tzunxtaq tilk'ajjo kyxb'alin. ⁵B'e'x tzaj txqan kyxob'il, ex i kub' muk'e tzmax twi' tx'otx'. Me ayetzin kyej ichin, a wa'lqetaq antza, iky tzaj kyq'ma'n kyjalu'n: ¿Titzin qu'n nchi jyo'n kyxol kyimnin ti'jjo a itz'? ⁶Nyatza ta'ye tzalu'n, qala' ma jaw anq'in juntl majl. Kyna'ntzinji'y jni' yol xb'aj tq'ma'n kye'y ti'jjo lo, tej atxtaq toj tx'otx' te Galiley: ⁷Qa iltaq ti'l tu'n t-xi q'o'n Jesús, a Tk'wal Ichin, toj kyq'ob' b'inchil il, ex tu'n tjaw pejk'in twutz tcruz; me toj toxin q'ij, iltaq ti'l tu'n tjtaz anq'in juntl majl.^j

⁸B'e'xpetsi'n, i ul julk'ajjo tyol Jesús toj kyk'u'j. ⁹Ex atzaj te' kyaj meltz'aj ttzi jul, b'e'x i ok ten q'malte jni'xjo otaq kyb'i, exsin otaq kyli kye' junlajaj t-xnaq'tzb'in Jesús, ex kye kykyaqil xjal. ¹⁰Ate Mariy, aj Xle'n; Juana; Mariy, a tnana Santyaw; exqetzintlo txqantl qya, ayetzin i xi q'inte tqaniljo kye' t-xnaq'tzb'in Jesús. ¹¹Me kyky'e'taq kye t-xnaq'tzb'in tu'n t-xi kynimin, qu'n toj kynab'l nyakuj noq toj kwyi'taqjo qya otaq tz'okx.

¹²Me atzin te Pegr, b'e'xkux tzaj rinin te', tu'n tul kanin tzma ttzi jul. Atzi'n te' tokx tka'yin, o'kqexjo iqbil ite'kutaq. B'e'xsin aj meltz'ajtz tja, ex noqx jaw ka'ylaj ti'l tkyaqilj lo.

**Tej t-xi' Jesús kyuk'a kab'e nimil tzma
toj tnam Emaús**
(Mr. 16:12-13)

¹³Tojxjo q'ij anetzi'n, ite'taq kab'e nimil ti'l Jesús kyja'taq kyx'i' toj jun tnam, Emaús tb'i, b'alaqa ch'ime oxe ajlab'taq ta'ye tk'atz tnam te Jerusalén.

^h23:49 Lc. 8:2-3. ⁱ23:56 Ex. 20:8-10; Deu. 5:12-15. ^j24:7 Mt. 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mr. 8:31; 9:31; 10:33-34; Lc. 9:22; 18:31-33.

¹⁴Tzuntaq nchi yolin ti'j tkyaqiljo otaq b'aj. ¹⁵Toktaq kyyol, ex tzuntaq nchi ch'otj kyoxolx, atzin te Jesús cheb'e ok laq'e te' kyk'atz, ex xi lipe kytxlaj. ¹⁶Me exla qa iwle Jesús kyu'n, me atla jun ti', a mix taq'e tu'n tel kyniky' te, alkyetaqjo nb'ettaq kytxlaj. ¹⁷Xitzin tqanin Jesús kye: ¿Ti'tzin kye' nkub' kyyolin toj b'e? ¿Ex ti'tzin qu'nil nchi b'isin kye?

¹⁸Tzajtzin ttzaq'win te' jun, a Cleofas tb'i: B'alaqa o'kx ch'in te kyoxoljo b'etin xjal toj tnam te Jerusalén, a nya b'l'in tu'n ti'chaqjo ma b'aj tojjo tnam anetzi'n.

¹⁹Xitzin tqanin Jesús: ¿Ti'chaqtzin ma b'ajtz?

Chi chi' kyjalu'n: At jun te ma b'aj ti'j jun aj Nazaret, a Jesús tb'i. Nimxtaq tipin tb'inchb'in exqetz'i'n jni' tyol twutz Dios ex twutz tkyaqil xjal. ²⁰Me aye kynejil pale exqetz'i'n jni' kawil xi q'mante tu'n tjaw pejk'it twutz cruz, exsin tu'n tkub' b'yettz. ²¹Q'uqlexixtaq qe' qk'ulj, qapetzin ataq tetz, tu'n tkolin kyi'jjo aj Israel. Me ma b'ant-xi oxe q'ij te' lo tb'ajlin, exsin nt'iltz ma qli'y. ²²Ex mape qo jaw xob' qe ja'llin kyu'n junjun qya, a ite' quk'ly. Chi txa'j qlixjexix ttzi jul, a ja' okxi muqet. ²³Ex b'e'x xi ajtz meltz'aj, qu'n tu'n nt'i t-xmilil xknet kyu'n. Me atzin ja'lin, tzun nchi yolin ti'j, qa ma chi iwle kab'e t-angel Dios kyu'n, ex ma tzaj q'ma'n kye, qa itz' te Jesús. ²⁴Ex ite' junjuntl qe' quk'a, a chi txa'j ttzi jul anetzi'n, ex ikyx s-iwle kyu'n, tze'nku otaq b'aj q'ma'n kye kyu'n qya. Ex ikyxjo mina s-iwle Jesús kyu'n.

²⁵Chitzin Jesús kye kyjalu'n: Nti'xla kye' kynab'l, ex yajx nxi kyniminji'y tkyaqiljo, a xb'aj kyq'ma'n yolil Tyol Dios ojtxe. ²⁶¿Ma nyatzin iltaq ti'j tu'n tkyi'x tu'n Kolil, a Crist nej, a na'mxtaq tjaw nimsin?

²⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, oktzin ten Jesús chiky'b'ilte kye jotxjo jni' ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, aye' jni' yol, a nchi yolin ti'jjo tchwinqil; tzajx xkye tu'n kyojjo tu'j Moisés, exsin toj kyu'jjo jni' txqantl yolil Tyol Dios.

²⁸Atzaj te' kykanin tojjo tnam, a ja' tu'ntaq kyxi'ye, majx tqanku xi'l te Jesús,

nyakutzintlaj najchaq ch'intl tu'n tpone.

²⁹Me ayetzin kyej xjal, ox chi lab'tex tu'n tkyij Jesús kyuk'a. Chi chi' kyjalu'n: Ku tkyija quk'iy, qu'n tu'n ma qoqix ja'llin; noq kyja qok yupjte. B'e'xsin okx Jesús tuja, tu'n tkyij kyuk'a. ³⁰Tetz'i'n kyok qetz ti'j meč, jawtzin ttzyu'n Jesús jun wab'j, exsin xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j. B'e'x kub' tpiñin, exsin xi tq'o'ntz kye. ³¹Tzmaxipetzin jqet kywutzjo tu'n tel kyniky' ti'j Jesús, me texjo paq anetzi'n, b'e'x kub' naj te Jesús kywutz. ³²Ex i jaw yolin kyoxolx: ¿Ma nyatzin twutzx, qa ma qna' jun nim tzaljb'il toj b'e, tej s-ok ten chiky'b'il te' t-xilin yol, a nyolajtz ti'j toj Tu'jil Tyol Dios?

³³Nti' ch'in kub' kyayo'n. B'e'xkux kub' b'e kyu'n, tu'n kymeltz'ajl toj Jerusalén. Ex antza ch'uqleqetaqjo junlajaj t-xnaq'tzb'in Jesús, junx kyuk'a txqantl kyuk'a. ³⁴Xi kyq'ma'n kye kyjalu'n: Twutzxix tetz qa ma jatz anq'in junatl majl te qAjaw, ex qa ma tz'ok tyek'in tib' te Simun.

³⁵Kyka'b'iltzintz i ok ten txolb'ilte ti'jtaqjo otaq tziky' kyi'j toj b'e, ex kyq'ma tze'n tten el kyniky' te Jesús, tzmaxi' te' tkub' tpiñinj wab'j.

Tej tkub' tyek'in Jesús tib' kye
t-xnaq'tzb'in
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-
18; Jn. 20:19-23)

³⁶Tzunxtaq nchi yolin ti'jjo otaq tziky' kyi'j, tej tkub' we' Jesús kyoxol, exsin q'olb'in kye. Chi' kyjalu'n: Qexit kyk'u'ja, ex tzalajxit kyanmi'n, chi'.

³⁷Me ayetzin kyetz nimx kyxob'il tzaj, qu'n kub' kyb'isin qa noq jun klelin otaq kyli. ³⁸Me atzin te Jesús iky xi tq'ma'n kye kyjalu'n: ¿Titzin qu'n ma chi jaw xob'a? ¿Ex ti'tzin qu'n ma jaw ka'min kyanmi'n? ³⁹Kyka'yintzi'n nq'ob'a ex kyka'yinkuy nqa'n. Ayinqinx weji'y. Chin kytzyu'nka ex chin kyka'yinka, qu'n jun klelin nti' te' tchib'jil ex tb'aqil, tze'nku ma kyli'y wi'ja.

⁴⁰Tej tb'aj tq'ma'n ikyjo, b'e'xsin i xi tyek'intzjo tq'ob' exqetz'i'n tgan. ⁴¹Nimx i jaw ka'ylaj, ex nimx tze'jb'il kyna!. Tu'n

ikyjo, mix ja' nxi kynimine tkyaqil, qa
ataq Jesúsjo. Tu'npetzi'n, chi Jesúsjo kye
kyalu'n: ¿Ntil'tzin ch'in wab'lj kyuk'iy
tzalu'n te nwa'y?

⁴²Xitzin q'o'n ch'in kyiix te, a tzq'ajsin
toj q'aq!, ⁴³ex xi ttzyu'n, exsin xi
tchyo'ntz kywutz. ⁴⁴Xitzin tq'ma'n'l
kyalu'n: Atzi'n ma tziky' toj nchwinqila
ja'llin, atzaj b'aj nq'ma'n kye'y tej
intintaqxa kyuk'iy: Qa iltaq ti'j tu'n
tb'ajjo jni' tz'ib'in wi'ja toj tkawb'il
Moisés, kyoj kyu'lj yolil Tyol Dios, ex
kyojo jni' U'j te B'itz.^k

⁴⁵Kub'sin tyolin Jesúsjo lo,
tu'ntzintla tel kyniky'jo t-xnaq'tzb'lin
ti'jjo jni' tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios
⁴⁶Chi' kyalu'n: Tz'ib'in ta' te', qa iltaq
ti'j tu'n nkyima, ayi'n Crist, me toj
toxin q'ij, iltaq ti'j tu'n njatz anq'i'n
juntl majl kyxol kyimnin.^l ⁴⁷Ex qa toj
tumil nb'i'y, il ti'j tu'n t-xi yolit kye'
jni' xjal, a ite' toj tkyaqil twutz tx'otx',
qa il ti'j tu'n tajtz ti'j kyanminxjal
tuk'a Dios, tu'ntzintla tkub' nnajsi'n

jni' kyil. Antza tu'n ttzaj xkye tq'umle
yol lo toj tx'otx' te Jerusalén. ⁴⁸Aye
kye'aku chi ok te kujsil te' tkyaqiljo
lo. ⁴⁹Ayinku we'aku chin tzaj sma'n
te' a saj tziyin kye'y tu'n nMa'n. Me
il ti'j, tu'n kykyija tzalu'n tojjo tnam
te Jerusalén, ex tzmaxi aku chi exji'y,
aj kyk'mo'nteji'y tipin, a ktzajil toj
kyal'.^m

Tej tmeltz'aj Jesús toj kya'
(Mr. 16:19-20; Kyb'i. 1:6-11)

⁵⁰Tb'ajlinxitzi'n lo, i tzaj tkle'n Jesús
najchaq ch'intl tk'atz tnam, tzmax toj
Betania. I jawtzin ti'n Jesús tq'ob' twutz
kyal', exsin i kub' tky'iwli'ntz. ⁵¹Ex
tzmataq nky'iwlin, b'e'xsin el tpa'n
tib'tz kyi'j, ex texjo paq anetzi'n, b'e'x
xi q'i'n toj kya'. ⁵²Tej kyb'aj k'ulin
twutz, b'e'xsin i meltz'ajtz toj tnam
te Jerusalén, me ox chi tzalajx wen.
⁵³Axsintza, i kub'e tene tkyaqil q'ij toj
tnejil ja te na'b'l Dios, ex nimx i q'o'n
chjonte te.

^k 24:44 U'j te B'itz, *Salmos* tb'i toj kastiy. ^l 24:46 Sal. 16:10; Is. 52:13–53:12. ^m 24:49 Kyb'i. 1:4.

Tu'j Juan

Juan tb'i jun t-xnaq'tzb'in Jesús, a k'u'jlinxixtaq tu'n (13:23; 19:26; 21:7, 20, 24). Kub' ttz'ib'in u'j lo, a tkyajin Tb'anil Tqanil, a mikyxi ch'intljo tze'nqeku oxel. Ate Juan ntzaj q'ma'nte qa kub' ttz'ib'in u'j lo noq tu'n t-xi qnimin qa a Jesúso a Crist, a Tk'wal Dios. Qu'n qa ma txi qnimin ikyjo, ktenb'il qchwingil, a nlay b'aj (20:31).

Nimxix nyoli'n u'j lo ti'jjo tb'inchb'in ex tyol Jesús, a mi nchi jyet kyojo txqantl Tb'anil Tqanil, aye' Tu'j Matey, Marks ex Lucas. Ex ayetzin t-xnaq'tzb'il Jesús nya noqx jun techil ex junjun xnaq'tzb'il tze'nku kyojo txqantl Tb'anil Tqanil, qala' yolinku Jesús kyuk'axjal, a Nicodem (cap. 3), ex a qya aj Samaria (cap. 4), ex a qya aj ky'a'jil (cap. 8), ex kyuk'a txqantl.

Ex ikyxjo, nimxix nyolin Juan tojjo tu'j ti'j taq'ibn' qAjaw kyxol t-xjalil toj Judey; ex ntzaj tq'o'n nim yol tze'n tu'n tjapin b'aj tq'ijil Jesús toj Jerusalén, a na'mxtaq tkyim, ex tu'n tjatz anq'in kyxol kyimnin. Tze'nku jun tumil nimxix tojjo Tu'j Juan, a tulil ex taq'b'in Xewb'aj Xjan, a tzaj ttziyin Jesús tu'ntaq ttzaj tchq'o'n.

Ila'ku maj toj Tu'j Juan, ntq'ma'n Jesúso yol: Ayin weji'y, tze'nku lu'n: Ayin weji'y Wab'j, a q'olte chwinqil; Ayin weji'y Tzaj te tkyaqil xjal twutz tx'otx'; Ayin weji'y Tjpel Ch'laj kye rit; Ayin weji'y Tb'anil Kyik'lel, ex txqantl.

Atzin Tu'j Juan ntzaj tyek'in ankyexixjo Jesús, qu'n toj tnejil capítulo nyek'in qa aku Jesúso Tyol Dios, a at te jun majx, a s-ok te xjal, ex ma najan kyxolxjal tzalu'n twutz tx'otx'.

A Tyol qMan ma tz'ok te xjal

1 ¹Te tnejil, te' na'mxtaq tkub'
b'inchit tkyaqil, noql attaqjo Tk'wal
Dios, ax tb'i, a Yol. Atzi'n Yol lo junx
ate tuk'a Dios, ex ax Diosjo. ²Atzin Yol
lo at junx tuk'a Dios te tnejil. ³Noq
tu'n te' Yol b'ante tu'n Dios tkyaqil.^a
Noqit nya Yol b'inchin te' tkyaqil,
nti'tla te at. ⁴Tu'n te' Yol at tkyaqil
chwinqil, ex atzi'n chwinqil n-el spiky'e
te jun yek'b'il ti'j Dios toj kynab'l xjal.
⁵Ex tzunx nqoptz'ajxjo spiky'in toj
kyanminxjal, a o noj tu'n qxopin tu'n il,
me atzin qxopin nlay yupjxjo spiky'in
tu'n.

⁶At jun ichin tzaj chq'o'n tu'n Dios,
atzin tb'i Juan. ^b ⁷Atzi'n ichin ul q'mal
tqanil Jesús, ex nkub' tyolin kywtzxjal
qa ax Jesúso a spiky'in, ex qa il ti'j tu'n
kyxi lipe ti'j. ⁸Nya ate Juan spiky'in,
noq ul chiky'b'il te' tqanil. ⁹Ataqtz'i'n
spiky'in lo a twutzxix, a ch'ix tkub'

tyek'in tib' tzalu'n twutz tx'otx', q'ol
te' tspiky'imil Dios kye kykyaqil xjal.
¹⁰Ataqtz'i'n Yol atx te' ojtxe, qu'n a kub'
b'inchin te' tkyaqil twutz tx'otx'. Me
mix ele kyniky'xjal te. ¹¹Atzin tAjaw
tkyaqiljo twutz tx'otx', qu'n a B'inchilte.
Me atzaj te' tul, mix kub'e nimin kyu'n
t-xjalil, aye aj Judiy. ¹²Me ayetzinl kye',
a i xi niminte, b'e'x ok tq'o'nku kyoklin
te tk'wal Dios. ¹³Qu'n b'e'x i itz'je juntl
majl tu'n Dios, ex nya kyu'n xjal mo noq
tu'n t-xim jun ichin.

¹⁴Atzi'n Yol ok te xjal,^c najan qxol, ex
awoqoxixa o lonte nim t-xilin toklin;
a toklin akuxixjo Tk'wal qMan Dios,
nimxix t-xtalb'il ex twutzxtaqjo Tyol.

¹⁵Kub' tyolin Juan, a Jawsil A!, ti'j
Jesús kywtutz xjal, ex iky tq'ma' kyjalu'n:
Ayetzi'n, a tzuntaq chi b'i'n wi'ja, tej
tb'aj nq'ma'n kye'y: Aj lipchetz wi'ja,
nimx te' toklin nwutza, qu'n noql at te',
tej na'mtaq wul itz'ji'y, nchiji'y kye'y.
¹⁶Qu'n tu'n qkyaqilx ma qo k'monte

^a1:3 Gen. 1:1-31; Col. 1:15-17. ^b1:6 Mt. 3:1; Mr. 1:4; Lc. 3:1-3. ^c1:14 1Jn. 1:2.

nimx tky'iwb'il qAjaw, noq tu'n nim t-xtalb'il q'i'.¹⁷ Atzi'n ojtxe tkawb'il Dios, a ul q'o'n te Moisés, a nlay b'ant tu'n tjapin qu'n. Me atzin ja'llin, ma tzaj tq'o'n Jesucrist Tqanil twutzxix ti'j jun najsb'il qil ex ti'j jni' t-xtalb'il qMan.¹⁸ Mix a'lIx o tli jun maj twutz Dios, me ma tzaj tchq'o'n Tk'wal, tu'n tyek'in te qe, tze'n t-xilin tten, qu'n ax Diosjo.

Tej tyolin Juan ti'j Jesucrist

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ Ayetaqtzi'n xjal Judiy ite' toj tnam Jerusalén, i tzaj kychq'o'n junjun pale ex junjun aj Leví, xjelilte ankyetaqjo Juan.

²⁰ I xitzin ttzaq'win; nti'x kub' tewin, ex twutzxix xi tq'ma'n: Nyaqin weji'y a Crist, a at toklin tu'n Dios.

²¹ Nxiku kyqanin juntl majl te:
¿Tze'ntzin ttentz? ¿Me qa atejiy Elías?^d
I xi ttzaq'win Juan. Nyaqin weji'y.
¿Me qa atejiy Tsan Dios, a attaq tulil?^e
Ex xi tq'ma'n Juan: Mina.

²² Xitzin kyqaniltz te: ¿Me ankye tetza? Q'mantza qe'y, tu'ntzin t-xi qi'n tqanil kye' a saj chq'o'n qe'y. ¿Ankye tetza toj twutza?

²³ I xitzin ttzaq'win Juan: Ayin weji'y tq'aq'ojil wib'aj, a kyij ttz'ib'in Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

Ex b'ijte tq'aq'ojil twi' jun a'la
kujxix wen tojjo tzqij tx'otx', ja'
nti'ye kynajb'ilxjal toj, a chi'
kyjalu'n:
Kyb'inchim kyte'n twutz qAjaw, qu'n
ch'ix tul tzalu'n twutz tx'otx'.^f

²⁴ Ex ayetzi'n i xi chq'o'n kyu'n Parisey tu'n kyyolin tuk'a Juan xi kyqanin te:

²⁵ Qa nya tejiy Crist mo Elías mo jun yolil Tyol Dios, ¿Ankye saj q'onte tokli'n tu'n kykux tq'o'nxjal toj a', te jawsb'il a'?

²⁶ I xi ttzaq'win Juan: Ma chi ku'xxjal toj a' wu'n, te jawsb'il a', me at juntl kyxola, a mi ojtzqi'n kyu'n,²⁷ a lipchetz wi'ja, a nimxix toklin. Nti' wokli'n nixpe tu'n woka te taq'nil.

²⁸ Tkyaqiljo ikyjo; b'aj tojjo tx'otx' Betania, a at tjajxi' Nim A' Jordán,

ja' nchi kuxe tq'o'n Juan xjal toj a' te jawsb'il a'.

A Jesús tal Tal Trit Dios

²⁹ Toj junxil q'ij, xi tka'yin Juan Jesús kyjataq ttzaj laq'e tk'atz, ex xi tq'ma'n Juan kyexjal: Kyka'yinxia. Kyja tzaj laq'e' tal Tal Trit Dios, a k-elil q'inte kyilxjal toj tkyaqil twutz tx'otx', tze'nqeku tal tal rit, a kub' kyb'yo'nxjal, atxix ojtxe te chojb'il kyil. ³⁰ Qu'n atzin o txi nq'ma'nji'y kye'y, qa at juntl, a iltaq ti'j tu'n tul, ex qa attaql te' nim toklin nwutza, qu'n noql at te', tej na'mtaq wul itz'ji'y, nchiji'y kye'y. ³¹ Ex nya wojtzqi'n'l we' twutz, me nchi kux nq'o'n xjal toj a' te jawsb'il a', tu'ntzin tel kyniky' aj Israel te, tze'nku tzalu'n: ³² Qu'n nli'y Xewb'aj Xjan, tej tku'tz toj kya'j tze'nku jun palom, ex kub' we' tib'aj Jesús. ³³ Na'mx tel nniky'a te ankye te Crist, me akux Dios, a tzaj chq'o'n we, tu'n kyku'xxjal toj a', te jawsb'il a', o tzaj tq'ma'n wey nej: Qa ma tlrijy Xewb'aj Xjan tu'n tku'tz, ex tu'n tkub' ten tib'aj jun xjal, axisinte xjaljo at toklin tu'n tkux q'o'nte Xewb'aj Xjan toj kyanminxjal te jun majx. ³⁴ Ma nli'y, ex ayinkuxixa xin lonte qa a Jesúsjo Tk'wal Dios.

Tej kytzaj ttxko'n Jesús tnejil t-xnaq'tzb'in

³⁵ Toj junxil q'ij, attaq Juan kyuk'a kab'e t-xnaq'tzb'in. ³⁶ Tej t-xi kyka'yin nb'et Jesús, xi tq'ma'n Juan kye: Kyka'yinxia atzin ichin chi', atzin tal Tal Trit Diosjo. ³⁷ Tej kyb'inte t-xnaq'tzb'in Juan yol ikyjo, b'e'x i xi lipe ti'j Jesús. ³⁸ Ajtz meltz'aj Jesús ka'yil ti'jxi, xi tka'yin lipcheqe ti'j, ex xi tqanin kye: ¿Ti'zin nkyyo'nch?

Jun paqx xi kytzajq'win: Ay Xnaq'tzil. ¿Ja'ntzin ta' te tja?

³⁹ Xi tq'ma'n Jesús kye: Ku kytzaja loltech.

Ex b'e'x i xi lipe ka'yilte ja' najle Jesús. Ex tej kykanin, b'e'x i kyij ten tuk'a

^d 1:21 Mal. 4:5. ^e 1:21 Deu. 18:15, 18. ^f 1:23 Is. 40:3.

tzmaxi tex q'ij, qu'n otaq qoqix kye; qu'n otaq tz'ok kyaje or te qale.

⁴⁰Kyxoljo kab'e ichin anetzi'n, a Andrésjo jun, a titz'in Simun. ⁴¹Jun paqx, xi' Andrés jyolte Simun. Tetzi'n tknet tu'n, xi tq'ma'n te: Ma jyet Crist qu'n, a sk'o'nxix tu'n Dios. ⁴²B'e'xsin xi k'le'n Simun tu'n Andrés tk'atz Jesús. Tetzi'n tok ka'yin te! tu'n Jesú, xi tq'ma'n te: Simun, ay tk'wal Jonás. Me atzin ja'llin k-okil nq'o'n juntl tb'iy, a Cefas, a ntq'ma', ab'lj toj qyol, mo Pegr.

**Tej kytzaj ttxko'n Jesú
Lip ex Natanael**

⁴³Toj junxil q'ij, kub' t-ximin Jesú tu'n t-xi' toj tx'otx' te Galiley. Antza oke tk'ulb'in Lip, ex xi tq'ma'n te: Lipeka wi'jach.

⁴⁴Antza najle te Lip toj Betsaida, axjo ttanim Andrés tuk'a Pegr. ⁴⁵Ex xi' te Lip jyol Natanael. Tej tel jyet tu'n, xi tq'ma'n te: O jyet qe! Crist qu'n, aj tze'nu kyij ttz'ib'in Moisés exqetz'i'n jni' yolil Tyol Dios toj Tu'jil Tyol: Jesú aj Nazaret tb'i, a tk'wal Jse.

⁴⁶B'e'x xi tq'ma'n Natanael te Lip: ¿Ma akupela tz'etz jun nmaq xjal tojjo much' tnam Nazaret?

Ex xi ttzaq'win Lip: Ku tzaja wuk'iy; k-elil tniky'a te.

⁴⁷Tej t-xi tka'yin Jesú ch'ixtaq tpon Natanael tk'atz, ex ok tq'ma'n ti': Lu jun xjal lo, jun aj Israel tuk'a tkyaqil tanmin, mina njawje tk'u'j.

⁴⁸Tej tb'inte Natanael ikyjo, xi tqanin te Jesú kyajal'n: ¿Tze'ntzin tten el tniky'a wi'ja?

Xi tq'ma'n Jesú te: Qu'n ma nli'y tokxtqaq t-xe tqan iw, tej na'mtaq tok k'ulb'in tu'n Lip.

⁴⁹Xitzin ttzaq'win Natanael te Jesú: Ay Xnaq'tzil, Tk'wal Dios te, ex Nmaq Kawiil kye aj Israel.^g

⁵⁰Xi ttzaq'win Jesú: ¿Ma man txi tnimi'n noq tu'n t-xi nq'ma'n tey, qa o tz'iwliy wu'n t-xe tqan iw? Me tzalu'n ok tla'b'ilila txqantl ti', a nimixixtl tze'nku lo.

⁵¹Me twutzxix kxel nq'ma'n tey: Tkyaqil t-xilin kya'l ktzajil nyek'in te'y, nyakuj aye t-angel Dios nchi jax ex nchi ku'tz nk'atza, ayi'n Tk'wal Ichin, noq tu'n tkujsit nyola.^h

**Tej tkub' ttx'ixpin Jesú
a', tu'n tok te vin**

2 ¹Tb'ajlinxi' oxe q'ij, b'aj jun mejebl'in toj tnam Caná, toj ttx'otx' Galiley, ex antza ta'yetaqjo tnana Jesú. ²Ex ikyx te Jesújo kyuk'a t-xnaq'tzb'in i tzaj txko'n toj mejebl'in. ³Ex tej tel b'ajjo vin, xitzin tq'ma'n tnana Jesú te: Ma tz'el b'aj tej vinch.

⁴Me xi ttzaq'win Jesú: Ay qya, ¿Ti' qaj ti'jjo lo? Qu'n na'mx tpo'n amb'il tu'n t-xi xkye waql'i'n.

⁵Me b'e'x xi tq'ma'n tnana kye' nchi sipintaq: Kyb'inchinkuy tkyaqil a tze'nkuxjo ktzajil tq'ma'n kye'y.ⁱ

⁶Ex attaq qaq ma tij xoq' tkub'il a!, ab'lj julsinqe, ex nchi ajb'in te kytx'ajb'il xjal Judiy, tze'nkuxtaqjo ojtxe tumil kyu'n. Teyile junjun nkux b'aj junjun winqin xoq' a! toj. ⁷B'e'x xi tq'ma'n Jesú kye' nchi sipintaq: Kynojsinqekuxji'y xoq' tuk'a a!. Ex i b'aj noj kyu'n wen. ⁸Ex xi tq'ma'n kye: Kyplu'nktz ch'in, ex kyinxa te tnejl nuk'il. Ex kub' kyb'inchin ikyjo. ⁹Ex atzin te! tnejl nuk'il kub' niky'b'in te! a!, a otaq tz'ok te vin, nti! b'i'n tu'n ja! otaq tzaje, me ayetzin kye sipil b'intaql kye kyu'n, qu'n o kyli kye' ja! otaq chi meltz'aje kye' q'a'yil.

Ex atzinj tnejl nuk'il te mejebl'in, tzaj ttxko'n chmilb'a!, a tzmataq njaw meje, ¹⁰ex xi tq'ma'n te: Kykyaqil xjal nxi kysipin nej a tb'anilx vin; ex ajtzin kyb'aj k'wa'n txokenj toj jun mejebl'in, nxi kysipin vin, a nya wiyil, tu'ntzin mi kyna'ye ttxutxjil. Me atzin te, ma kub' tk'u'n tejy vin tb'anilxix, tu'n tokin tzmax tzalu'n.

¹¹Atzin lo tnejl techil tipin Jesújo b'ant toj najb'il Caná toj ttx'otx' Galiley, ex tu'njo lo xi tyek'ine' nim toklin kye' t-xnaq'tzb'in. Ex tu'n ikyjo, b'e'x xi kynimin qa Tk'wal Dios.

^g1:49 Mt. 16:15-16. ^h1:51 Gen. 28:12. ⁱ2:5 Gen. 41:55.

¹²Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, b'e'x xi' Jesús tojjo tnam Capernaum, tuk'a tnana, kyuk'a titz'in ex t-xnaq'tzb'in.^j Antza i tene jun jte'b'l'in q'i'j.

Tej kyex tlajo'n Jesús jni' k'ayil toj
tnejil ja te na'b'l Dios

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³Tej ch'ixtaq tk'ul kani'n nintz q'i'j te Wa'j Pan kye Judiy,^k jax Jesús tojjo tnam Jerusalén. ¹⁴Ex okx tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, ja' ate junjun sb'ul nchi b'aj k'ayin alu'mj te chojb'il kyilxjal, tze'nku wakx, rit ex palom. Ex ikyxjo, ok tka'yin aye xjal nya wen q'uqeje tx'eb'il pwaq. ¹⁵Tej tok tka'yil'n tkyaqijo ikyjo; kub' tb'inchin jun asyal te poq'chb'il, ex i b'ajetx tlajo'n xjal ite' toj tja Dios, tuk'a jni' kyk'aäjil, kywakix ex kyrit. Ex ja ttolpin kymejo tx'eb'il pwaq, ex b'aj kub' chitijo pwaq twutz tx'otx'. ¹⁶Ex xi tq'ma'n kye' nchi b'aj k'ayin palom: Kyimetza kykyaqijo lo tzma pe'n. ¿Ma mitzin nchi tx'ixwe'y tu'n ma tz'ok kyq'o'n tja nMa'n te jun k'ayb'il?

¹⁷B'e'xsin tzaj kyna'ntz t-xnaq'tzb'in, aj tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios:

Ay, Dios, Nimxix nchin xky'aqil'n ti'
Tjaych.^l

¹⁸B'e'xsin xi kyq'ma'n Judiy te:
¿Ti'itzin jun yek'b'il k'wel tq'o'n qwutza, qa at tokli'n tu'n tkub' tb'inchinij'il yo?

¹⁹I xi ttazaq'win: Kyyuch'inkutzinji'y tnejil ja te na'b'l Dios lo, ex toj oxe q'i'j otaq jadin b'antl wu'n.^m

²⁰Xi kyq'ma'n Judiy te: Taj qaq toj ox k'al'n ab'q'e tu'n tjadin b'ajjo ja lo. ¿Ma akutzin jadin tu'n, toj oxe q'i'j?

²¹Mix ele kynikyl' ti'j t-xilin tyol, qu'n mi nyolin ti'j jun ja twutz tx'otx'; qala' ti'jjo t-xmilil. ²²Me yajxi, tej tjaw anq'lin Jesús juntl majl kyxol kyimnin, ul julk'aj toj qk'u'ja, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ti'jjo yol lo, a otaq tzaj tq'ma'n q'e'y. Ex tu'n ikyjo, xi qnimi'n a Tu'jil Tyol Dios ex tkyaqil tyol Jesús.

Ojtzqi'n tu'n Jesús tze'n
tten junjun xjal

²³Kyojjo q'i'j te Wa'j Pan lo, kub'
tb'inchin Jesús nim techil tipin, ex

nimxjal i nimin ti'j. ²⁴Me mix oke qe tk'u'j kyi'j, qu'n el tniky' ti'j kynab'l kykyaqilx. ²⁵Nya il ti'j tu'n t-xi tq'ma'n jun a'la te, tze'n tten jun xjal, qu'n ojtzqi'n tu'n, tze'n t-xilin kyxim toj kyanmin.

Tej tyolin Jesús tuk'a Nicodem

3 ¹At jun ichin, Nicodem tb'i, jun Parisey nejinel kyxol aj Judiy. ²Kanin Nicodem tk'atz Jesús toj qniki'yin, ex xi tq'ma'n te: Xnaq'tzil, b'inqe qu'n qa a Dios saj chq'o'nti'y te xnaq'tzil qe'y; qu'n mix a'l jun xjal aku tzaj yek'inte tipin tuk'a nim techil tze'nku nb'ant tu'n, qa nya qMan tuk'a.

³Xi ttazaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n te'y: Ankye te' mi tz'itz'je juntl majl,^o nlaxyt tz'el tniky' ti'jjo Tkawb'il Dios.

⁴B'e'x xi tqaninku Nicodem te:
¿Tze'ntzin tten ikyjo; jun xjal ma tjin tu'n titz'je juntl majl? ¿Ma akutzin tz'okx toj tk'u'j ttxu, tu'ntzintla titz'je tkab' majin?

⁵Xi ttazaq'win Jesús te: Twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa nlaxyt tz'okx jun xjal toj Tkawb'il Dios, qa mina s-itz'je te twutz tx'otx' ex tu'n Xewb'aj Xjan. ⁶Ankye te' ma tz'itz'je kyu'n manb'aj, at tchwinqil te twutz tx'otx'. Ex ankye te ma tz'itz'je tkab' majin tu'n Xewb'aj Xjan, at chwinqil te jun majx. ⁷Mi jaw ka'min tk'u'ja ti'jjo ma txi nq'ma'n tey: Tkyaqilx tetz il ti'j tu'n tjaw itz'je tkab' majin.

⁸Qu'n ikyxjo tze'nku te kyq'iq' njumin wen, me mina nqlo'n ja' ntzaje ex tze'n txi', ex ikyqetzin kye' aye nchi itz'je tu'n Xewb'aj Xjan.

⁹Xi tqanin juntl majl te Jesús:
¿Tze'ntzin ttxoliljo ikyjo?

¹⁰Xi ttazaq'win Jesús: Ay Nicodem, jun tnejil xnaq'tzila kyxol aj Israel, exsin ¿Mi n-el tniky'a ti'jjo lo?

¹¹Twutzxix kxel nq'ma'n tey, anqeji'y nqyolin, a b'i'n qu'n. Ex anqeji'y nkub' qchiky'b'in a o ql'i'y. Me ayetzin kye mi nxi kyniminji'y a nxi

^j2:12 Mt. 4:13. ^k2:13 Ex. 12:1-27; Deu. 16:1-8. ^l2:17 Sal. 69:9. ^m2:19 Mt. 26:61; 27:40; Mr. 14:58; 15:29. ⁿ2:20 Qaq toj ox k'al, 46 n-ele. ^o3:3 1Pe. 1:3, 23.

qq'ma'n. ¹²Ex qa mina xi tniminjiy a xb'aj nq'ma'n tey ti'jjo kyuq'iq' te twutz tx'otx', ¿Tze'ntzin ttentz tu'n t-xi tniminji'y, a kxel nq'ma'n ti'jjo te toj kya'j? ¹³Qu'n mix a'l jun tetz o jax toj kya'j q'il tqanil; qala' o'kqinx we, a ayi'n Tk'wal Ichin, xin ku'tz tzalu'n twutz tx'otx', qu'n toj kya'j intinetaqa ojtxe. ¹⁴Qu'n ikytzin' tze'nku te Moisés jax tyob'in toj tzqij tx'otx' jun twutzb'iyil kan ti'j jun tze, te jun q'anb'il kyxjal;^p ikytzin weji'y, a ayi'n Tk'wal Ichin, kchin jawil yob'i'n twutz jun cruz,^q ¹⁵tu'ntzin tkyaqiljo kchi nimil wi'ja mi chi naj; qala' ktenb'il kychwinqil te jun majx.

**Tq'aq'b'il tk'u'j qMan kyi'j
tkyaqlxjal twutz tx'otx'**

¹⁶Qu'n nimxix tq'aq'b'il tk'u'j Dios kyi'jxjal tzalu'n twutz tx'otx', ma chin tzaj tchq'o'n, a ayi'n Tk'wal junch'in, tu'ntzin kykyaqiljo a kchi nimil wi'ja nlay chi naj, qala' ktenb'il kychwinqil te jun majx. ¹⁷Qu'n atzin t-xim Diosjo lo, nya tu'n nkawi'n kujxix wen kyib'ajxjal; qala' tu'n kyklet tkyaqilxjal wu'n. ¹⁸Qu'n ankye te' knimil wi'ja, nlay naj te'. Me ankye te' tkyle' tu'n tnimin, at tkawb'il Dios tib'aj, a kujxix wen, noq tu'n ma chin el ti'jli'n, ex tu'n mi xi lipe wi'ja, a ayi'n Tk'wal Dios, a o'kxjo junch'in. ¹⁹Axixsin t-xilin tkyaqiljo lo: Ma chin kanin tzalu'n twutz tx'otx' te jun spiky'in kyxjal. Me ayetzin xjal kyky'e' ti'jjo spiky'in; qala' tok tilil kyu'n tu'n kykyij toj qxopin, qu'n nya wenjo kyb'inchb'in. ²⁰Qu'n tkyaqilxjo nchi b'inchin nya wen, n-el kyi'jlin spiky'in, ex kyky'e' tu'n kytzaj laq'e tk'atz, tu'ntzin mi tz'ele tniky'tzajiljo kyb'inchb'in nya wen.^r ²¹Me ayetzin kye nchi b'et tojjo Yol twutzxix, nchi tzaj laq'e tk'atz spiky'in, tu'ntzin tel tniky'tzajil qa a Dios at kyuk'a toj tkyaqil.

^p3:14 Num. 21:9. ^q3:14 Is. 52:13; Jn. 8:28; 12:32-34. ^r3:19-20.

Tej tyolin Juan, a Jawsil A', juntl majl ti'j Jesús

²²Tb'ajlinitzin yolin ikyjo, b'e'x xi' Jesús quk'i, a awo'y t-xnaq'tzb'in, toj tx'otx' Judey. Kub' ten quk'i antza, ex i ku'xxjal tu'n toj a' te jawsb'il a!. ²³Ex ikyx te Juan n-aq'nin toj junxil tx'otx', Enón tb'i, nqayin tk'atzjo tnam Salim. Nchi kux tq'o'n te' xjal toj a' te jawsb'il a!, qu'n nim a' attaq antza. ²⁴O b'ajjo ikyjo, a te' na'mx tku'x Juan toj tze.^s

²⁵Jawtzin anq'in jun yol kyxol t-xnaq'tzb'in Juan, a Jawsil A', kyuk'a junjun kyxol aj Judiy, kyi'jjo a nb'ant kyu'n ojtxe, tu'n kyel wen twutz Dios. ²⁶I ul t-xnaq'tzb'in Juan tuk'a, ex xi kyq'ma'n te: iXnaq'tzil, ka'yinxa! A xjal at tuk'iy jlajxi Nim A' Jordán, aj tq'may qe'y qa wen; nimxjal nchi ku'x tq'o'n toj a' te jawsb'il a!, ex tkyaqilxjal ma che'x lipe ti'j. Ajo lo nya wen toj qwutza.

²⁷Me i tzaj ttazaq'win Juan: Mix a'l junte at toklin tu'nx tib'x; qala' o'kx Dios ntzaj q'on te' toklin. ²⁸Qu'n ayeku kye' i b'inte, tej t-xi nq'ma'n kye'y, qa nyaqin weji'y a Crist;^t qala' noq jun taq'nil ul nej twutz. ²⁹Te we'y, ikyxjo lo tze'nku jun mojil tuk'a chmilb'aj toj jun mejeb'lin: Tkyaqil xjal ma chi ok tze'nku jun xu'jb'aj. Nchin tzalaja, aj t-xi lipexjal ti'j Jesús, tze'nkujo mojil ntzalaj aj t-xi lipe xu'jlb'aj ti'j tchmil. Tu'npetzi'n, tzunx nchin tzalaja tu'n nxi nb'i'n tqanil, qa tkyaqilxjal ma txi lipe ti'j Jesús.

³⁰Qu'n te we'y, tb'anilx tu'n tch'iy toklin Jesús, exla qa kyja tkub' b'aj we woklin.

A Jesús tzaj toj kya'j

³¹A Jesús tzaj toj kya'j, ex at toklin tib'aj tkyaqil; ayintzin we' te twutz tx'otx', ex o'kx nchin yoli'n ti'jjo te twutz tx'otx'. Qala' atzin te' a ntzaj toj kya'j at te toklin tib'aj tkyaqil. ³²Qu'n ate Jesús tzaj ti'n tqanil ti'jjo tkyaqil a o tli ex o tb'i toj kya'j, me mix a'lx jun nxi niminte. ³³Me qa at jun xi tnimin, a ntkujsin qa twutzxixjo Tyol Dios. ³⁴Qu'n

^t3:20 Job 24:13-17. ^s3:24 Mt. 14:3; Mr. 6:17; Lc.

atzin a tzaj chq'o'n tu'n Dios o'kxtza nyoline Tyol qMan, qu'n ax Dios saj tq'o'n T-xew tib'aj te jun majx.³⁵ Nimxix nq'aq'in tk'u'j qMan Dios til'j Tk'wal, ex o tzaj tq'o'n toklin tib'aj tkyaqil.^w

³⁶ Ankye te kxel nimin te' Tk'wal Dios, at jun tchwinqil te jun majx; me atzi'n nl te, a tky'e' txi tnimin, nti' te' toklin ti'jjo chwinqil anetzi'n, qala' ktzajil tq'o'n Dios tkawb'il kujxix tib'aj, a nlay b'aj.

Tej tyolin Jesús tuk'a
jun qya aj Samaria

4 ¹Pon tqanil kyuk'a Parisey, qa nimxtaql te Jesús xjal lipchek ti'j, ex nimxtaql xjal nchi ku'x toj a' tu'n, te jawsb'il a', tze'nku te Juan. ²Me nya aku te Jesús ku'x q'o'n kyexjal toj a', qala' awo ke', a t-xnaq'tzb'in. ³Tej tb'inte Jesús tqanil ikyjo, b'e'x etz toj ttx'otx' Judey, ex b'e'x xi' majl Galiley. ⁴Me ilx ti'j nej tu'n tiky' toj ttx'otx' Samaria. ⁵Pon kanin Jesús toj tnam Sicar toj ttx'otx' Samaria,^x nqayin tk'atzjo tx'otx', a o kyij tq'o'n qtzan Jacob ojtxe te Jse, a tk'wal. ⁶Antza ta'yetaq jun och, a toktaq tb'i: T-xoch Jacob. Ex tzajnin Jesús toj tb'e, otaq sikyte. Kub' qe ajjal ttzi och, b'alaqa otaq tz'ok kab'laj.

⁷⁻⁸Nti'qotaqa awo'y t-xnaq'tzb'in antza, qu'n otaq qo'xa toj tnam laq'ol ch'in qwa'y. Ex ultzin jun qya aj Samaria q'a'yil toj och, ex xi tq'ma'n Jesús te: Q'ontza ch'in nk'wa'y che'we.

⁹Me atzin te' qya xi tq'ma'n te:
¿Ti'ltzin qu'n ntzaj tqani'n tk'wa'y che'we we'y? Qu'n aj Judiy te, ex ayintzin we' jun qya aj Samaria (qu'n kyojjo q'ij anetzi'n nimxtaq q'oj at kyxol aj Judiy ex aj Samaria).^w

¹⁰Ex xi ttzaq'win Jesús: Noqit o tz'e'l tniky'a til'jo a tzaj tq'o'n Dios, ex noqit aku tz'e'l tniky'a wi'ja, a nxi nqani'n nk'wa'y che'we tey, atla te saj qanin te we'y, ex matla txi nq'o'n we' che'we itz' tey.

¹¹Xi ttzaq'win te' qya: Ay Tata, noqittzin at pulb'ilte tu'n, qu'n ma tij te

doch t-xe. ¿Ja'ltzin ktzajile che'we tu'n, a itz', tu'n tzaj tq'o'n we'y?¹² ¿Ankyenaj te? ¿Ma nimxinxajtzinl te toklin tze'nku qtzan qxjalil Jacob, a xkyij q'on te' doch lo, ja' xk'wa'nne kyuk'a jni' tk'wal majqexjo talin?

¹³Xi ttzaq'wi'n Jesús: Kykyaqiljo nchi b'aj k'wan til'jjo che'we lo, ktzajil majl k'waj kyi'j. ¹⁴Me ankye te' kxel k'wan te' che'we kxel nq'o'n, nlaypen tzaj jun majl te' k'waj ti'j. Qu'n atzi'n che'we kxel nq'o'n te, kpuljil toj tanmin, tze'nku' xlok' a', tu'n tten tchwinqil te jun majx.^x

¹⁵Tu'npetziln, xi tq'ma'ntljo qya te: Ay Tata, q'o'ntzinjij che'we we'y, tu'ntzintla mina tzajitl k'waj wi'ja, ex tu'ntzintla mi chin tzajitla q'a'yil tzmax tzalu'n.

¹⁶Ex xi ttzaq'win Jesús te: Ku txi'y q'olb'il te' tchmila; ex ku kytzaja tzalu'n.

¹⁷Tzajtzin ttzaq'win qya: Nti' we' nchmil.

Ex xi tq'ma'n Jesús te: Twutzx te ma tzaj tq'ma'n qa nti' tchmila. ¹⁸Qu'n jwe' tchmila o tziky', ex atzi'n mujle tuk'iy ja'lin nya tchmilkuy. Twutzx te ma tzaj tq'ma'n.

¹⁹Tej tb'inte qya ikyjo, xi tq'ma: Ay Tata, ma tz'e'l we nniky' te, qa atejiy jun yolil Tyol Dios, tze'nku ojtxe. ²⁰Qa ikyjo, at jun nxjela te'y: Ayetzi'n qxe'chila aj Samaria i k'ulin te Dios twi' wutz lo; me ayetzin kye' aj Judiy nkyq'ma'n qa noq o'kx toj Jerusalén aku qo k'uline.

²¹Xitzin tq'ma'n Jesús te: Ay qya, noqit aku chinx tnimi'n, qu'n tzul kanin jun q'ij, ja' tu'n kyk'uliniy twutz qMan Dios, nya noq o'kx twi' wutz lo, ex nya noq toj Jerusalén; qala' toj tkyaqil twutz tx'otx'. ²²Ayetzin kye' aj Samaria, mi n-el kyniky'a te alqe nchi k'uliniy. Me metzin qe', a awo'y aj Judiy, ma tz'e'l qe qniky' te alqe nqo k'uliniy, qu'n antza tzajnin te' tkolb'il qMan noqx kyu'n aj Judiy. ²³Me ma pon kanin jun q'ij, ex atzin q'ijo ja'lin, ex ayetzi'n a kxel kyq'o'n kyib' twutz qMan tuk'a tkyaqil kyanmin, ayexixsin kye kchi k'uliljo tuk'a tumil, exla qa noq ja'chaqku ite'yé,

^u3:35 Mt. 11:27; Lc. 10:22. ^v4:5 Gen. 33:19; Jos. 24:32. ^w4:9 Esd. 4:1-5; Neh. 4:1-2. ^x4:14 Jer. 2:13; 17:13; Jn. 7:37-39.

qu'n ikytzin te Diosjo taj. ²⁴Qu'n ate Dios nya q'ancha'l te', exla at toj tkyaqil tch'i'lysb'in. *¿Ma akutzin qo k'ulin twutz noq tuk'a qtzi? Qala' tuk'a tkyaqil qanmin, ex tuk'a jun qnimb'il twutzzix.*

²⁵Xitzin tq'ma'n qya te: B'l'in we' wu'n qa tzul Kolil, a Crist. Ex aj tul, okla ktzajil tchiky'b'in tkyaqil.

²⁶Xitzin tq'ma'n Jesú斯 te: Ayin weji'y Crist, a nchin yoli'n tuk'iy.

²⁷Tzmataq nyolin, tej qmeltz'aja. B'e'x o jaw ka'yala tu'n nyolin Jesú斯 tuk'a jun qya. Me mix a'l jun qe' ten tipin tu'n t-xi qaninte te, ti' taj, mo tiqu'n nyolin tuk'a.

²⁸Ex jun paqx kyij ttazaqpí'n tej qya tixoq', ex b'e'x xi rinin tzmax toj tnam q'malte kyexjal. ²⁹Tej tkanin, xi tq'ma'n kye: Ku kytzaja lolte jun xjal, a ma b'aj tq'ma'n tkyaqiljo nya wen o b'ant wu'n ojtxe. *¿Nyapela Cristjo, a at tulil?*

³⁰Ex jun paqx i b'ajetzxjal toj tnam, ex i xi' ja' ta'ye Jesú斯.

³¹Tzmataq nchi b'aj ulxjal, awotzin qe' t-xnaq'tzb'in, o kub'sin qwutza te: Xnaq'tzil, ku tzaja wa'l jun twa'y nej, qo chiji'y.

³²Me ante Jesú斯 tzaj tq'ma'n qe'y: At jun we' nwa, a mi ojtzq'i'n kyu'n.

³³Awotzin qe' o ok te'n qanilte qxolilixa: *¿Ma atpela jun a'la ma tzaj q'inte twa?*

³⁴Atzin te Jesú斯 tzaj tq'ma'n qe'y: Axixsin weji'y nwa, noq tu'n tkub' nb'inchi'n tajb'iljo a saj chq'o'n we'y, ex tu'n tjapin b'ajjo taq'in wu'n.

³⁵Xi qka'yil n kumnix kyja' tzaje laq'e txqan xjal tokx kyxal'alin sjanin wen, ex tzaj tq'ma'n Jesú斯 qe'y: *¿Ma nyapela kyaje xjaw tu'n tjaw awal? Me kxel nq'ma'n kye'y: Kyka'yinxa kumnix, qu'n ma kub' sjane' awal ja'l'in tu'n tjaw chmet.* ³⁶Mi nchin yolin we' ti'jjo awal te twutz tx'otx', qala' kyij'jo xjal tu'n kynimin, ex tu'n tten kychwinqil te jun majx. Ayetzin kye, a nchi aq'ni'n ti'jjo aq'until lo, ktzajil kytzyu'n kye twi' kyk'u'j, junx kyuk'a a xi ex xiky'b'inte aq'until. ³⁷Qu'n twutzzixjo

jun yol nkyq'ma'n xjal kyjalu'n: Junxilte nkux awante, ex junxilte njaw chmon te' twutz, me junx twi' kyk'u'j ktzajil kytzyu'n ti'j.

³⁸Ma chex nchq'o'n kye tu'n kyxil chmol twutz awal kyxolxjal, a ja' mi xi aq'nini'y ti'j, qu'n junxilte xkux awante Tyol Dios kye. Me tzunx nchi tzalaj kye' ti'jjo kyaq'n'b'in, qu'n noqit ntli' kjol ex awal, nti'tla kye' tu'n tja kychmo'n.

³⁹Nim aj Samaria i nimin ti'j Jesú斯, noq tu'n tyoljo qya, tej t-xi tq'ma'n kye, qa o b'aj tq'ma'n Jesú斯 tkyaqiljo nya wen o b'ant tu'n ojtxe. ⁴⁰Atzi'n tej kyul aj Samaria tk'atz Jesú斯, i ok ten kub'sil kywutz te, tu'n tkyij ten kyuk'a. Ex axsa kyije ten kab'e q'lij kyxol. ⁴¹Ex nimxjal i nimir, tej kyb'in te' Tyol.

⁴²Tu'n pnetzi'n, xi kyz'ma'n te qya: Atzin ja'l'in mapen txi qniminx qe nya noq tu'n saj tq'ma'n qe'y; qala' awokuxix qe ma qo ok b'inte te, ex ma tz'el qniky'a te, qa twutzzix ate Cristjo, a Kolil te tkyaqilxjal twutz tx'otx'.

Tej tkub' tq'anin Jesú斯 tk'wal jun taq'nil nmaq kawil

⁴³Tb'ajlinxi' kab'e q'ij, etz Jesú斯 toj ttx'otx' Samaria, ex xi' toj ttx'otx' Galiley. ⁴⁴Me aku Jesú斯 tzaj q'ma'nte qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, qa jun yolil Tyol Dios nlay tz'ok k'u'jlin kyu'n t-xjalil.

⁴⁵Me tej tponl Jesú斯 toj Galiley, kub' kywutzli'n aye najleqe antza, qu'n otaq kyli tb'inchb'in tipin tzma Jerusalén toj nintz q'ij te Wa'j Pan, qu'n ajinqetaq ite' antza.^z

⁴⁶Ul meltz'aj jun majl Jesú斯 toj tnam Caná, toj ttx'otx' Galiley, ja' o tx'ixpit a' te vin tu'n.^a Ex tk'atz Caná at jun tl tnam, Capernaum tb'i. Antza ta'ye jun xjal nim toklin, te taq'nil nmaq kawil, ex at jun tk'wal iltaq ta' tu'n yab'il. ⁴⁷Atzin te tok tb'i'n te' aq'nil qa o tz'ajtz Jesú斯 Judey, tu'n tpon kanin toj Galiley, b'e'x xi' lolte, ex kub'sin twutz te, tu'n t-xi' q'anil te' tk'wal tzma tja, qu'n ch'ixtaq tkyim.

^y 4:44 Mt. 13:57; Mr. 6:4; Lc. 4:24. ^z 4:45 Jn. 2:23. ^a 4:46 Jn. 2:1-11.

⁴⁸Atzin te Jesús xi tq'ma'n te: Nlayx txi kynimin kye, qa nti' jun techil wipi'n tu'n tb'ant.

⁴⁹Me atzin tej aq'nil jun paqx xi tq'ma'n te: Ay Tata, ku tzaja ja'llinxix; ch'ix tkyim we' nk'wal.

⁵⁰Xitzin tq'ma'n Jesús te: Kux tz'aja tja'y. Lu te tk'wal itz'. Ma tzul Dios te.

Ex b'e'x xi tnimin tej ichin tyol Jesús, ex b'e'x aj.

⁵¹Ex ch'ixtaq tkanin tja, i etzjo taq'nil k'lulte, ex xi kyq'ma'n te: Lu tej tk'wala; ma tzul Dios te.

⁵²Atzin te' ichin xi tquanin kye' taq'nil jni' or tchewx kyaq ti'j.

Ewe tikit'linxi kab'laj, chi chi'.

⁵³B'e'xsin pon kanin toj tnab'ljo ttata' k'wal, qa ax orjo ttzaj tq'ma'n Jesús te, qa ma tzul Dios te tk'wal. Tu'n ikyjo, b'e'x xi tnimin tej ichin kyuk'a kykyaqil najleqe toj tja. ⁵⁴Atzin lo tkab' techil tipin b'ant tu'n Jesús, tej tajtz Judey, ex pon kaninl Galiley.

Tej tq'anin Jesús jun kox

5 ¹Tb'ajilinxitzi'n ikyjo, tzmataq nchi iky'sin aj Judiy jun nintz q'i'j toj Jerusalén, aj meltz'aj Jesús antza. ²Toj Jerusalén, at jun tkub'il a' ma tij, tkub' tk'atz jun ma tij tjepel ja, Tjepel Tja Rit tb'i. Ajo a' tok tb'i: Betzata toj kyyol aj Judiy. Attaq jwe' tqan ja anetzi'n. ³Antza kujejqe txqan yab': Moë, kox, ex junjun noq o tz'el kyim t-xmamil. Nchi ayo'n ti'j, tu'n tja yekj a' toj tkub'il. ⁴Qu'n chitzin qa attaq jun t-angel Dios nk'u'ltaq ttzi tkub'il a' junjun maj, te yekilte. Noq aj t-xi yekjjo a', ankye te nxi t-xo'n tib' tnejil, b'e'x tzul Dios te a'lchaqx kye yab'iltz ti'j.^b

⁵At jun ichin ttzi tkub'il a', o b'ant-xi wajxaqlajaj toj ka'wnaq^c ab'q'e tyab'tlin. ⁶Tej tiwle tu'n Jesús kuële, ex el tniky' te qa ojtxe tkub'lin yab'te, xi tquanin te: ^dTajtzin tu'n tq'anita?

⁷Tajtzin ttzaq'wi'n yab': Ay Tata, mix a'l jun mojil we', tu'n nku'xa toj tkub'il a', aj tjaw yekj. Ajtzin tjaw yekjjo a',

waja tu'n t-xi nxo'n wib'a toj, me junxil nxi t-xo'n tib' nej.

⁸Ante Jesús xi tq'ma'n te: Kux jaw we'ksa, q'inqeksjiy tkuëila, ex kux b'eta.

⁹Texjo paq, ex ul Dios te ichin; jaw ti'n tkuëila, ex b'e'x ok ten b'etil.

Ataqtzi'n q'i'j ikyjo, te ajlab'l.

¹⁰Tu'npetzi'n, xi kyq'ma'n Judiy te ichin otaq q'anit: Q'i'j te ajlab'l te ja'llin. Nya wen te' toj kawb'il, tu'n tkub' qb'inchin jun ti'^d ex tu'n tjaw tici'h tkuëila.

¹¹I xi ttzaq'wi'n ichin: Ajo xjal, a xkub' q'anin we'y, saj q'mante we'y, tu'n t-xi wiqi'n nkuëila, ex tu'n nb'eta.

¹²Ayetzin kye' Judiy xi kyqanin te: ^eAnkye xq'mante te'y, tu'n t-xi tici'h tkuëila, ex tu'n tb'eta?

¹³Me ante ichin mi b'i'n tu'n ankye o kub' q'aninte, tu'n nimx txqan xjal at, ex otaq tziky' Jesús antza.

¹⁴Yajxi, el jyetjo ichin tu'n Jesús tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, ex xi tq'ma'n te: Ka'yinktzi'n. Ma tzul Dios te'y. Mitzin b'inchintla il, tu'ntzin mi tzaje juntl ti' ti'ja kujxix wen.

¹⁵Ex antza ele tniky' te, qa a Jesús otaq q'aninte, ex xi tq'ma'n tqanil kye aj Judiy. ¹⁶Tu'ntzin ikyjo, tzaj kyq'o'j ti'j Jesús, ex kyajtaq tu'n tkub' kyb'yo'n, qu'n tu'n nchi kub' tq'anin xjal toj q'i'j te ajlab'l.

¹⁷Tu'ntzi'n ikyjo, xi tq'ma'n Jesús kye: Te nMa'n kukx o tz'aq'nin te' tzmax tzalu'n, ex ikyx wej'i'y nchin aq'n'i'n, exla qa q'i'j te ajlab'l mo minaj.

¹⁸Tu'ntzin tpajjo ikyjo, nimx tzaj kyq'o'jxjal ti'j, tu'n tkub' kyb'yo'n, nya noq tu'n tkub' tq'anin jun xjal toj q'i'j te ajlab'l, qala' tu'n tyol, ok tq'on tib' te Dios, te' t-xi tq'ma'n qa aku Dios te ttata.

Tej tyolin Jesús ti'jjo toklin tu'n Dios

¹⁹Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa ayi'n Tk'wal Dios, nlay b'ant tu'n nb'inchin'i jun ti' noq wu'nx wib'xa; qala' o'kx nkub' nb'inchinji'y a n-ok nka'y'i'n te nMa'n. Qu'n tkyaqilxjo nb'ant tu'n

^b5:4 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 4.

^c5:5 Wajxaqlajaj toj ka'wnaq, 38 n-ele.

^d5:10 Neh. 13:19; Jer. 17:21.

nMa'n, ex ikyxjo nb'ant wu'n, ayi'n Tk'wal.²⁰ Nimxix nchin ok tk'u'jl'i'n tu'n nMan Dios, qu'n ayin we' Tk'wal; ex ntzaj tyek'in we'y tkyaqiljo nb'ant tu'n. Ex okpe ktzajil tyek'in nimxixtl techil wipi'n, tze'ngku xb'ant wu'n ti'jjo kox lo, noqx tu'n kyjaw ka'ylaja ti'j.²¹ Qu'n ikyjo tze'ngku' te Dios, nchi jaw anq'in kyimnin tu'n, tu'n t-xi tq'o'n kychwinqil, exsin ikyx weji'y, a ayi'n Tk'wal Dios, aku txi nq'o'n chwinqil noq alqe wajiy tu'n t-xi nq'o'n.²² Ex nya te Dios tu'n tkawin toj q'lij te pa'b'in; qala' tzaj tq'o'n Dios wokli'n tu'n nkawi'n tib'aj tkyaqil.²³ Kub' tb'inchin Dios ikyjo, tu'ntzintla tjaw nimsi'n nb'i'y kyu'nxjal, ikyxjo tze'nkuxjo njaw nimsin tb'i qMan kyu'n. Qu'n ankye te mi xjaw nimsin te tb'i K'walb'aj, ex mina xja tnimsin tb'i qMan, a tzaj chq'o'n we'y.

²⁴ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y:
Ankye te' nkub' tb'in nyola tuk'a tkyaqil tanmin, ex k'wel tnimin a saj chq'on we'y, atpen te' tchwinqil te jun majx. Ex nlay txi q'o'n toj najin, qu'n o tx'ixpit tanmin te kyime tu'n tok te chwinqil.²⁵ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ma pon kanin jun q'lij ex atzin q'ijjo ja'lín, tu'n kyb'inte a kyimninqe toj kyanmin tq'ajq'oqil nwili'y, ayi'n Tk'wal Dios. Ex ayetzi'n kchi k'wel niminte nyola, okpin kchi anq'il kye'.²⁶ Qu'n atzin qMan Dios, at te' tchwinqil tu'nx tib'x, ex aku ttxuyil chwinqil. Ex ikyxjo, o tzaj tq'o'n wokli'n, a ayi'n Tk'wal, tu'n tten nchwinqila wu'nx wib'xa.²⁷ Ex nya noq o'kx Tk'wal Diosqi'n; qala' Tk'wal Ichin. Ex tu'n ikyjo, ma tzaj tq'o'n wokli'n tu'n nkawi'n tib'aj tkyaqil.

²⁸ Mi chi jaw ka'ylaja ti'j tkyaqiljo lo, qu'n pon kanin jun q'lij nimxixtl tze'ngku lo, aj kyb'inte tkyaqil kyiymnin muqu'nqekux toj tx'otx', tq'ajq'oqil nwili'y,²⁹ ex kchi jaw anq'intl. Aye' wen kyb'inchb'in, kchi jawil anq'in, tu'n tten kychwinqil te jun majx. Ex ayetzi'n nya wen kyb'inchb'in, ex kchi jawil anq'in kye, tu'n kyxi' toj najin te jun majx.^e

Tej tyolin Jesús kyi'jjo kujsb'ilte Tyol

³⁰ Ex nlay b'ant jun we' ti' wu'n wu'n wib'xa. Ex aj nkawi'n, mi chin kawin we' wu'n wib'xa. Qu'n nkyle'y tu'n tkub' nb'inch'i'n tze'nkuxjo waja, qala' tze'nkuxjo taj qMan, a tzaj chq'o'n we'y. Tu'npetzi'n, aj nkawi'n, tz'aqlexix we' nkawb'il.³¹ Qu'n qa ma chin kujsi'n nyola wi'jxa, nti'lla tajb'in nyola tu'n tok te kujsil we'y.³² Me at juntl nkujisinte tyol wi'ja, a Juan Jawsil A!. Ex b'i'n we wu'n a ntq'ma'n wi'ja twutzxix, ex at tajb'in te kujsil we'y.³³ Ex ayekuy i xta'j qanilte te Juan qa wenqe nyola; ex atzi'n tzaj ttazaq'win kye'y qa twutzxix te!^f ³⁴⁻³⁵ O yolin Juan b'a'n wi'ja, qu'n ate Juan tze'ngku jun tzaj, a nqoptz'aj tuk'a jun yol twutzxix wi'ja kywutzxjal. Ex ma chi tzalaja jun jte'b'in q'lij ti'jjo tyol. Q'uqle kyk'u'ja ti'jjo t-xnaq'tzb'il Juan, ex ntzaj nna'n kye'y, noq tu'n kykleta. Me mi q'uqle nk'u'ja ti'jjo jun xjal, exla qa Juan, nyakuj qa il ti'j tu'n tkujisito nyola tu'n jun xjal.³⁶ Qu'n at jun we' kujsilwe nimxixtl toklin tze'ngku te Juan, qu'n tkyaqiljo techil wipi'n a nb'ant wu'n, ikyxjo tze'ngku tzaj toqxenin qMan we'y; atzi'n nkujisint te' qa a Dios saj chq'o'n we'y.³⁷ Ex ikyx te qMan Diosjo, a tzaj chq'on we'y, ntzaj tq'o'n kujsil we'y qa twutzxix nyola,^g me na'mx kyb'inti'y nypela jun maj tq'ajq'oqil twi', ex na'm kylontiy tze'n iky ka'yin.³⁸ Ex na'mx tkyijo Tyol toj kyanmi'n, qu'n na'mx kynimi'n wi'ja, a ayinkuy xin tzaj tchq'o'n Dios.³⁹ Qu'n cheb'ex nkux kyxpich'inji'y Tyol Dios, qu'n toj kywutza antza kknetila kychwinqila te jun majx, me mi n-el kyniky'a te, qa antza nyoline! Tyol Dios wi'ja.^h ⁴⁰ Qu'n ayetzin kye kyky'e'y tu'n kyxi lipe'y wi'ja, tu'n kyten kychwinqila te jun majx.

⁴¹ Nlay kub' nwutzlinji'y nimsb'il we'y ntzaj kyu'nxjal,⁴² qu'n ojtzqi'nq'i'y wu'n, ex ojtzqi'n wu'n qa nya k'u'jlin Dios kyu'n.⁴³ Ma chin tzaj chq'o'n we'

^e 5:29 Dan. 12:2. ^f 5:33 Jn. 1:19-27; 3:27-30. ^g 5:37 Mt. 3:17; Mr. 1:11; Lc. 3:22. ^h 5:39 Deu. 4:1; 8:1; 30:15-20.

tu'n nMa'n, me mi ñin kub' kywutzli'n; qatzin ma pon kanin juntl kyxola tu'n x tib'x ex nya chq'o'n tu'n Dios, atzin kyeji'y nkub' kywutzlin.⁴⁴ ¿Ma attzin tumil tu'n kykleta, qa noq kyaja tu'n kyela wen kywutzxjal, ex nya twutz qMan Dios, a junch'in?

⁴⁵ Ma qe kyk'u'ja ti'jjo t-xnaq'tzb'il Moisés tu'n kykleta, qu'n toj kywutza qa ayi'n we' nchinix patin kye'y twutz Dios. Me mina, qu'n atzin kpatil kye' toj pa'b'in twutz Dios, aku Moisés, qu'n mi njapin b'ajjo t-xilin t-xnaq'tzb'il kyu'n.⁴⁶ Qu'n noqit ma txi kynimin kye' tkyaqiljo kub' ttz'ib'in Moisés, matla txi kynimin kye nyola, qu'n wi'jxa xyoline Moisés.⁴⁷ Me mi nxi kyniminji'y a xkyij ttz'ib'i'n Moisés. ¿Tze'ntzin ttentz tu'n t-xi kynimi'n a xi nq'ma'n?

Tej kyk'a'chit jwe' mil ichin tu'n tipin Jesús

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

6 ¹Tb'ajlinxitzi'n ikyjo; b'e'x iky'x Jesús tjlajxi Nijab' te Galiley, ex axjo Tiberias tb'i.² Nimku xjal lipchex ti'j, qu'n o b'aj kyka'y'i'n yek'b'il te' tipin o b'ant, tej kyb'aj q'anj yab' tu'n.³ Ex b'e'x jax twi' wutz, ex antza kub'e qe quk'iy, a awo'y t-xnaq'tzb'in.⁴ Ch'lixtaq tul kani'n nintz q'ij te Xjan Q'ij, a n-iky' kyu'n aj Judiy, te na'b'lte kyelintz ojtxe toj Egipto.

⁵ Atzaj te' t-xi tka'yin Jesús, nimxtaqxjal o tz'ok lipe ti'j, xi tq'ma'n te Lip: ¿Ja'tzin ktzajile qlaq'on kywa txqan xjal lo?

⁶ Xi tq'ma'n Jesús ikyjo, noq tu'n tniky'b'ajtz Lip ti' ktq'ma' ti'jjo lo, qu'n b'intaql te Jesús tu'n, ti' tu'n tkub' tb'inchin.

⁷ Xitzin ttzaq'win Lip: ¿Ma attzin qpwaq tu'n t-xi loq'l'b'aj txqan wab'j, tu'n txi' tal kyinchaqjo kye?

⁸ Xitzin tq'ma'nlo junl t-xnaq'tzb'in, Andrés tb'i, a titz'in Simun Pegr:⁹ Lu jun q'a lo, q'in jwe' wab'j tu'n, junxte nmaq triy, ex q'i'l'n kab'e tal netz' kyiñ tu'n, me ¿Ma akutzin kanin kyxoljo txqan xjal lo?

¹⁰ Tzaj ttzaq'win Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Kyq'ma'nxa kye', tu'n

kyb'aj kub' qe kykyaqil, qu'n attaq tal k'ul antza. B'e'xsin i kub' qe' xjal, b'alaqa jun jwe' mil ichin.

¹¹ I jaw ttzyu'n Jesúsjo wab'j, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j. Tb'ajlinxi na'n Dios, tzaj tq'o'n qe'y, ex xi qsipi'n kyxoljo a q'uqejetaq. Ex ikyx kub' tb'inchin kyuk'a tal kyiñ; ex tzaj tq'o'n qe'y tu'n t-xi qsipi'n, noq jni' tu'n tb'aj kyu'n.

¹² Atzaj te' kyb'aj noj wen, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Kychmo'nksji'y tb'uchil, a ma kyij, tu'ntzin nti'x ch'in tu'n tkub' naj.

¹³ Atzaj te' tjaw b'aj qu'n, i noj kab'lajaj chi'l ti'jjo tb'uchil jwe' wab'j kyb'ajlin xi wa'n kykyaqil xjal.

¹⁴ Tej tok kyka'yin tkyaqil xjal techil tipin Jesús, xi kyq'ma'n: Twutzxpentetz qa a ichin lo, a yolil Tyol Dios, a iltaq ti'j tu'n tul klolqe.

¹⁵ Me liwey el tniky' Jesús ti'j kyximxjal, qa kyajtaq tu'n tok kyq'o'n te nmaq kawil kyib'aj te jun majx. Tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x el tpa'n tib' Jesús kyi'lj, ex b'e'x jax twi' wutz tjunalx.

Tej tb'et Jesús tib'aj a'

(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

¹⁶ Atzaj te' qok yupj, b'e'x o ku'xa, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ttzi nijab',¹⁷ ex antza o okxa qe'y toj jun bark, tu'n qpon kani'n jlajxi tzma toj tnam Capernaum. Ex otaq qo ok qxopexix wen, ex na'mtaq tmeltz'aj Jesús.¹⁸ B'e'x tzaj jun nim kyq'iq' xupil te a', tu'n tja pulj ti'j bark.¹⁹ Tzmataq jun ajlab' tuk'a niky'jin qxilin b'eta tib'aj nijab', tej t-xi qka'y'i'n Jesús, nb'ettaq tib'aj a', tu'n tpon kanin tk'atz bark; ex b'e'x o jaw xob'a te, qu'n mix ele qnoky'a ti'j.

²⁰ Tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Mina chi jaw xob'a. Ayin weji'y.

²¹ Ex b'e'x tzaj qk'mo'n Jesús tuk'a tzaljb'il tu'n tokx toj bark, ex jun paqx o po'n tjlajxi a', ja' iltaq ti'j tu'n qpon kani'n.

Tej kyjyo'nxjal ti'j Jesús

²² Toj junxil q'ij, ayetzin xjal otaq chi kyij tjlajxi nijab', tzaj kyna'n'l qa noq junch'in bark attaq qnoky'in iqil kyejaxal, a ja' o xiyiy, ex nyajin Jesús okx quk'iy.

²³Ex ax q'ijo i kanin junjun bark, a tzajninqe toj tnam Tiberias, nchi pon kanin ttzi tx'otx', nqayin ja' o qo b'aj wa'ni'y, tej t-xi tq'o'n Jesús chjonte kyi'j wab'lj. ²⁴Tej tb'aj kyka'yin qa nti'taq Jesús, ex nti'qotaqla, b'e'x i okxkux kyoj bark tu'n kyon kanin jyolte toj tnam Capernaum.

**Tej tyolin Jesús ti'jjo
wab'j, a q'ol chwinqil**

²⁵Tej kyjlajinxjo xjal, jyet Jesús kyu'n, ex xi kyq'ma'n te: ¿Xnaq'tzil, jtojetzin tkanlin' tzalu'n?

²⁶I xi ttzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa nchi jyo'n wi'ja noq tu'n noj kyk'u'ja wu'n, ex nya tu'n ma tz'el kyniky'a ti'jjo t-xilin techil wipi'n. ²⁷Tu'npetzi'n, mi tz'ok tilil kyu'n ti'jjo wab'lj te twutz tx'otx', a kb'ajil; qala' tz'okx tilil kyu'n ti'jjo wab'lj te kyanmi'n, a kolb'il te jun majx. Qu'n a Dios saj sma'n we'y, a ayi'n Tk'wal Ichin, tu'n nq'o'n chwinqil kye'y, tze'nku jun oyaj te jun majx. Qu'n noq tu'n techil wipi'n, nyek'iné qa ayi'n Tk'wal Dios.

²⁸Xi kyqanin xjal te: ¿Ti'ltzin tu'n tkub' qb'inchi'n tu'n ttzalaj Dios q'i'ja, ex tu'n tzaj tq'o'njo oyaj anetzi'n?

²⁹Ex i xi ttzaq'win: Atzi'n taj Diosjo tu'n tkub' kyb'inchi'n, noq tu'n kynimi'n wi'ja, a ayi'n xin tzaj sma'n tu'n.

³⁰Xitzin kyq'ma'ntz te Jesús: Qa twutzxix qa ma tzaj sma'n tu'n Dios, ¿Ti'ltzin jun techiltz ktzajil tyek'l'in qe'y, noq tu'n qlonti'y, ex tu'n t-xi qnimintza? ¿Ti'ltzin ch'in ma b'anttz tu'n?

³¹Qalatz'i'n kye qtzan qta'x ojtxe i wa'n ti'jjo wab'lj, a maná, a xi' tq'o'n Moisés tojjo tzqij tx'otx', ikyxtaqjo tze'nku' ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios: Xi tq'o'n kywa, aj ku'tz toj kya'j.^j

³²Xi ttzaq'win Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, nya te Moisés saj q'o'nte wab'lj te toj kya'j, qala'aku te nMa'n. Ikytzin wej'i'y, ma chin tzaj tchq'o'n we' te jun wab'lj, a twutzxix te toj kya'j. ³³Qu'n atzi'n wab'lj, a maná, xi

tq'o'n chwinqil kye xjal aj Judiy ojtxe, noq te jte'b'in q'ij; me ante' saj sma'n tu'n Dios, apente wab'ljjo, a ayi'n, a ktzajil tq'o'n chwinqil te jun majx.

³⁴Xitzin kyqanintz te Jesús: Ay Tata, q'ontzjiy wab'lj qe'y junjun q'ij, a xku'tz toj kya'j.

³⁵B'e'x xi tq'ma'n Jesús kye: Ayin wej'i'y a Wab'lj, a q'olte chwinqil. Ankye te' ma tzaj lipey wi'ja nlayxpen tzaj te wa'yaj ti'j; ex ankye te' knimil wi'ja, ex nlayxpen tzaj te k'waj ti'j. ³⁶Me ma txi nq'ma'n kye'y, me mi nchinx kynimi'n, exla qa ma chin kyli'y. ³⁷Qu'n tkyaqiljo o tzaj tq'o'n qMan Dios we'y, ktzajil lipe wi'ja; ex ajo ktzajil lipe wi'ja, nlayx chi ex nlajo'n. ³⁸Qu'n nya ma chin tzaj we' toj kya'j, tu'n tkub' nb'inchi'n noqx alkye waja; qala' o'kx tu'n tkub' nb'inchi'n a tajjo Dios, a saj sma'n we'y. ³⁹Ex atzi'n taj nManji'y, a saj sma'n we'y, tu'n mi naje jun xjal, aye' ma chi tzaj tq'o'n we'y; qala' tu'n kyjaw anq'in wu'n, aj tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'. ⁴⁰Qu'n atzin taj nManji'y, tu'n kykyaqilxo ma chi tzaj lipe wi'ja, aye' Tk'wal Dios, ex nqe kyk'u'j wi'ja toj tkyaqil, atpen kye kychwinqil te jun majx, ex kchi jawil anq'in wu'n, aj tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'.

⁴¹Junjun aj Judiy i ok ten yolb'il ti'j Jesús, tu'n otaq tq'ma qa aku wab'lj ma ku'tz toj kya'j. ⁴²Exsin i ok tentz yolb'ilte kyxolile: ¿Nyapela a Jesúsjo lo, aj tk'wal Jse? Ex ojtzqi'n ttata qu'n, tuk'axjo tnana. ¿Tze'ntzin ttentz ntq'ma'n qa toj kya'j ma ku'tze?

⁴³B'e'xsin i xi ttzaq'wi'n Jesús: Kytzaqpinx tu'n kyyolb'i'n. ⁴⁴Mix a'l jun aku tzaj lipe wi'ja, qa nya nMa'n saj q'mante. Ex qa ma qe kyk'u'j wi'ja, kchi jawil anq'in wu'n, aj tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'. ⁴⁵Qu'n kyojjo u'j kyij kytz'ib'i'n yobil Tyol Dios ojtxe, ntq'ma'n kyjalu'n: Chi xel t-xnaq'tzin Dios kykyaqilch.^k

Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y qa kykyaqiljo ma tzaj xnaq'tzin tu'n Dios,

ⁱ6:31 Ex. 16:4, 15. ^j6:31 Sal. 78:24. ^k6:45 Is. 54:13.

ex qa ma kub' kyb'i'n tuk'a tkyaqil kyanmin, okpin kchi tzajil lipe kye' wi'ja.⁴⁶ Mix a'l jun o tli twutz qMan Dios, qala' o'kqinxa, ayi'n, a xin tzaj tsma'n.⁴⁷ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ankye kxel nimin we'y, atpen te chwinqil te jun majx.⁴⁸ Ayin weji'y a wab'j, a q'ol te' chwinqil anetzi'n.⁴⁹ Ayetzi'n qtzan kytal'xa ojtxe, i b'aj wa'n ti'jjo wab'j, a maná, a tzaj sma'n tu'n Dios toj tzqij tx'otx' te q'ol chwinqil te twutz tx'otx'; me kykyaqilx b'e'x i b'aj kyim.⁵⁰ Me metzin we', ayin weji'y, a wab'j xku'tz toj kya'j. Ankye qe kchi wa'll ti'j, nlayxpin chi kyim kye!⁵¹ Ayin weji'y wab'j itz', a ku'tz toj kya'j te q'ol te kychwinqilxjal. Ankye te' kxel wa'nte, k-anq'il te' te jun majx. Atzin wab'j kxel nq'o'n, aku nchib'jila, a kxel nq'o'n te q'ol chwinqil tkyaqilxjal twutz tx'otx'.

⁵² Me junjun kyxol aj Judiy i ok ten yolb'ilte kyxolile: ¿Tze'ntzin tten tu'n t-xi tq'o'n xjal lo tchib'jil tu'n t-xi qwa'n?

⁵³ Atzin te Jesús xi tq'ma'n kye:

Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa mi xi kywa'nji'y nchib'jila, a ayi'n Tk'wal Ichin, ex qa mi xi kyk'wa'nji'y nchky'ela, nti' t-xilin kychwinqila tzalu'n twutz tx'otx', ex nti' kyokli'n ti'jjo chwinqil te jun majx toj kya'j.⁵⁴ Ikytzil'n, alkye te kxel wa'n te' nchib'jila ex kxel k'wan te' nchky'ela, at te' tb'anil tchwinqil te jun majx; ex kjawil anq'intl wu'n, aj tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'.⁵⁵ Qu'n ajo nchib'jila, ante wab'jjo, a twutzxix, ex ajo nchky'ela, ex ikyxjo, ante k'wab'jjo, a twutzxix.

⁵⁶ Ankye te kxel wa'n te' nchib'jila, ex kxel k'wa'n te' nchky'ela, ante ma tz'ok tmujb'in tib'jo wuk'iy, ex ayi'n ma tz'ok nmujb'in wib'a tuk'a.⁵⁷ Qu'n ajo wipi'n ex ajo nchwinqila tzajninqe tu'n qMan Dios itz!, a saj sma'n we'y. Ikytzin weji'y, alkye te' kwa'l wi'ja, at chwinqil te jun majx wu'n.⁵⁸ Ayin weji'y wab'j, a twutzxix, a ku'tz toj kya'j te q'ol chwinqil te jun majx. Mikyxi' tze'nku te maná, a q'ol chwinqil te twutz tx'otx', a xi kywa'n qtzan qta'x. Qu'n ayetzin qta'x, exla qa i

wa'n ti'j, me b'e'x i b'aj kyim. Me ankye te kwa'l ti'jjo wab'j lo, atpen te' chwinqil te jun majx.⁵⁹ Tkyaqilxjo lo b'aj tq'ma'n Jesús, tej tb'aj xnaq'tzin tojjo ja te na'b'l Dios toj tnam Capernaum.

Tej tkyij kytzaqpí'nxjal

Jesús, noq tu'n Tyol kuj

⁶⁰ Atzin tej qb'inteji'y xnaq'tzb'il lo, ila'ku lipcheqetaq ti'j xi kyq'ma'n: Kujxix te' yol lu'n, tu'n t-xi qnimin. ¿Ma atpela junaku txi b'inte?

⁶¹ Ex liwey el tniky' Jesús, qa ayex o chi ok ten ch'otjil ti'j, ex xi tqanin kye: ¿Nyapela wenjo nxnaq'tzb'il lo kywutza?⁶² B'alaka tu'n n-ok kyka'y'i'n nyakuj jun xjalq'i'n te twutz tx'otx'. ¿Me ti'tzila kyq'ma'y, aj nxi kyka'y'i'n, aj njaxa toj kya'j, ayi'n Tk'wal Ichin, q'uqleqinkxa toj nq'uqb'il, a ja' intinetaqa te tnejil? ¿Akupela txi kyq'ma'n qa nya wenjo nxnaq'tzb'il? ⁶³ Ajo Xewb'aj Xjan ntzaj tq'on te' chwinqil te jun majx; atzin te' qxmilil te twutz tx'otx' te', ex nti' tajb'in ti'jjo chwinqil anetzi'n. Ex ikyxjo, ayejo nxnaq'tzb'il twutzxix, qu'n tzajninqe ti'jjo Xewb'aj Xjan. Qa ma qe kyk'u'ja kyi'j, at kychwinqila te jun majx.⁶⁴ Me at junjun kyxola, a mi nxi kynimin.

Xi tq'ma'n ikyjo, qu'n ojtzqi'ntaq tu'n atxix te' tzaj xkye taq'in, alkye mi chex niminte, ex alkye tu'n t-xi k'ayinte toj kyq'ob' tajq'oj.

⁶⁵ Ex xi tq'ma'n: Tu'npetzi'n, o txi nq'ma'n kye'y, qa mix a'l jun aku tzaj lipe wi'ja, qa nya nMa'n saj q'mante.

⁶⁶ Ex tej tb'aj tq'ma'n Jesús tkyaqilj ikyjo, ila'ku lipcheqetaq ti'j el kypa'n kyib' ti'j.

⁶⁷ Tu'npetzi'n, tzaj tqanin Jesús qe'y, a awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in: ¿Yajtzi'n kye', majqexpela kye kchi xel lipe kyi'j?

⁶⁸ Me ante Pegr xi ttazaq'win: Tata, ¿Altzin q'i'j qo xela lipe'y? Qu'n noq o'kx te at t-xnaq'tzb'il, a ntzaj tq'o'n qchwinqila te jun majx.⁶⁹ Ex ma txi qnimi'n, ex ma tz'el qniky'a te, qa a tejij Crist, a xjanxix, a Tk'wal Dios itz'!¹

¹ 6:69 Mt. 16:16; Mr. 8:29; Lc. 9:20.

⁷⁰Tzaj ttzaq'win Jesús: ¿Ma nyatzin ayi'n o chin jaw sk'o'nte kab'lajaj kyb'aja? Me atzi'n ja'lin, at jun kye' ma txi tq'o'n amb'il te tajaw il, tu'n tokx toj tanmin tu'n tb'inchin il wi'ja.

⁷¹Tq'ma Jesúsyo ikyjo, qu'n ataqtza nyoline ti'j Judas Iscariot, a tk'wal Simun, qu'n ataq Judas tu'n t-xi k'ayinte Jesús toj kyq'ob' tajq'oj, exla qa attaq toklin qxola, a awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in.

Tej t-xi' Jesús toj jun nintz q'ij kye aj Judiy

7 ¹Tb'ajlinxi' tkyaqiljo ikyjo, nb'ettaq Jesús toj ttx'otx'
Galiley; qu'n tky'e'taq tu'n tkyij ten toj ttx'otx' Judey, qu'n at junjun kyxol aj Judiy kyajtaq tu'n tkub' kyb'yo'n. ²Ch'ixtaq tul kanin nintz q'ij kye aj Judiy, a ja' nchi najan toj tal pach toj k'ul, noq te jun na'b'l ti'jjo tej kyten qtzan qta'x toj tzqij tx'otx' ojtxe.^m ³Antza toj Galiley, b'e'x i jaw xmayin titz'in Jesús ti'j, ex xi kyq'ma'n kyjalu'n: Mi kyij ten te tzalu'n; qala' ku txi'y toj ttx'otx' Judey, tu'ntzin tok kyka'yin a lipcheqek ti'ja tkyaqiljo nb'ant tu'n. ⁴Qu'n qa taja tu'n tok ka'yin tu'n kykyaqilxjal ti'jjo nb'ant tu'n, mi kub' tewin tib'a tzalu'n toj Galiley; qala' q'imix tib'a, ex yek'inkuy kywutz kykyaqilxjal. ⁵Xitzin kyq'ma'n titz'in te ikyjo, qu'n na'mxtaq txi kynimi'n t-xilin t-xnaq'tzb'il.

⁶Atzin te Jesús xi tq'ma'n kye:
Na'mx tpon kanin we' amb'il we. Me metzin kye', tkyaqil q'ij wen te kye'y tu'n kyxi'y. ⁷Qu'n nlay chi el iky'in kye' kyu'nxjal. Me metzin we', nchin el iky'in kyu'n, qu'n nxi nq'ma'nji'y kykyaqil kyb'inchb'in nya wen.

⁸Tu'npetzi'n, kux che'x kye' toj nintz q'ij. Mina we', qu'n na'm tjinap b'aj tq'ijil amb'il te we'y.

⁹Tb'ajlinxi' tq'ma'n Jesús ikyjo; axsa kub'e tene toj ttx'otx' Galiley.

Tej tyolin Jesús ti'jxjo
t-xnaq'tzb'il toj nintz q'ij

¹⁰Kyjawlinxitzin b'aj titz'in tzma toj nintz q'ij, ex ikyx te Jesúsjo b'e'x xi', me nya kywutzxjal, qala' toj ewajil. ¹¹Ex i ok ten aj Judiy jyolte Jesús toj nintz q'ij, ex xi kyq'ma'n: ¿Ja'tzila ta' tej ichin?

¹²Ex kykyaqil xjal antza i ok ten yolil ti'j; attaq junjun nq'mante: Ajo ichin wen, chi chi!. Ex attaq junjun tl nq'mante: iMina! Qu'n nya wen te' ichin a, qu'n noq tok sb'ul kyexjalch.

¹³Me mix a'll jun xi tkusin tyol ti'j kywutzxjal, noq tu'n kyxob'il kye kynejil aj Judiy.

¹⁴Tzmataq niky'jin nintz q'ij, te' tokx Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex ok ten xnaq'tzil. ¹⁵Ex nimx aj Judiy jaw ka'ylaj ti'j t-xnaq'tzb'il, ex kyq'ma: ¿Tze'ntzin tten nimx tumil toj tnab'l ichin lo, ex nti'o tz'okx toj xnaq'tzb'il?

¹⁶I xi ttzaq'win Jesús: Ajo xnaq'tzb'il ma txi nq'o'n, nya wekuy; qala' te Dios, a tzaj chq'o'n we'y. ¹⁷Alkye te taj tu'n tkub' tb'inchin a taj Dios, atzin te k-elil tniky'jo ti'j, qa te Dios nxnaq'tzb'il, mo qa ayinxa nchin kub' ximinte. ¹⁸Alkye jun xjal nyolin tu'nx tib', ntjyo'n tu'n tjaw nimsin kyu'nxjal. Me ante! xjal taj tu'n tjaw nimsin toklin tu'n a saj chq'onte, ante twutzxix tyoljo, ex nya sb'ul. ¹⁹Qalatzin kye' nchi yolin ti'j, tu'n tjinap b'aj tkawb'il Moisés kyu'n, me mix a'll jun kye' ma jatin tu'n. Qu'n noqit ma jatin kyu'n, mitla n-ok tilil kyu'n tu'n nkub' kyb'yo'ntza.

²⁰Xitzin kytzaq'winxjal: ¿Qape yab' te? ¿Ankye taj tu'n tkub' b'yontiy?

²¹Ex xi tq'ma'n Jesús kye: ¿Ma noq tu'n tq'anit jun xjal wu'n toj q'ij te ajlab'l, ma chi jaw lab'tey ti'j? ²²Kxel nyek'i'n jun ti' kye'y: Ate Moisés kyij q'mante kye'y tu'n tok qitit kyechiljo tal q'a toj twajxaqin q'ij titz'jlin.ⁿ Ex qa toj q'ij te ajlab'l xjapine ikyjo, me nkub' kyb'inchi'n, noq tu'n tjinap tkawb'il Moisés kyu'n (me nya tu'n Moisés

^m7:2 Lv. 23:34; Deu. 16:13. ⁿ7:22 Lv. 12:3.

tzajni'n tumil lo, qala' tu'n Abraham exqetzi'n txqantil qtzan qta'ñ').²³ Me atzi'n ja'lin, qa nchi aq'ni'n toj jun q'ij te ajlab'l noq tu'n tjapin b'aj tkawb'il Moisés ti'jjo tu'n tqitit tal netz' techil ti'jjo t-xmilil jun tal q'a, ¿Tiqu'ntzin nchi q'ojle'y wi'ja, noq tu'n xq'anit tkyaqil t-xmilil jun xjal wu'n toj q'ij te ajlab'l?²⁴ Mi chi kawi'n wib'aja noq tu'n n-ok kyka'yin'; qala' chi kawi'n tuk'a jun tumil tz'aqlexix.

Tej kyjaw lab'texjal ti'j, qa ax
Cristjo a Jesús, mo minaj

²⁵ Attaq junjun xjal najleqe tojx Jerusalén i ok ten qanilte kyxol: ¿Nyapetzila' ichin lo a nchi jyo'nxjal ti'j, tu'n tkub' kyb'yo'n?²⁶ Lu'tzin nyolin kywutzxjal kykyaqil, exsin nti' ch'in nxi kyq'ma'n te. ¿Nyapela ma txi kynimin aj kawil qa axix Cristjo lo, a at toklin tu'n Dios? ²⁷ Me metzi'n qe' b'i'n qu'n ja' tzajnin ichin lo; me aj tul te' Crist, chitzin qa mix a'l te' b'ilte ja' tumil ktzajila, chi chi'.

²⁸ Atzaj te' tb'inte Jesús ikyjo tzmataq nxnaq'tzin tojjo tnejl ja te na'b'l Dios, xi tq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojal twi' kujxix wen: B'alaqa ojtzqi'nq'i'n kyu'n, ex b'i'n kyu'n ja' ñin tzajil'y. Me nya wu'nx wib' we' ñin saj; qala' ma chin tzaj chq'o'n we' tu'n jun, a mi ojtzqi'n kyu'n, a twutzxix Tyol. ²⁹ Noq o'kqinx we ojtzqilte, qu'n atzin intinetaqa tuk'a toj kya'j, ex atzi'n ja'lin ma chin tzaj chq'on tu'n, tzalu'n twutz tx'otx'.

³⁰ Tu'ntzi'n tyol Jesús ikyjo, kyajtaq tu'n tok kytzyu'n, ex tu'n tkux kyq'o'n toj tze; me mix a'l jun aq'pin tq'ob' ti'j, qu'n na'mx tpon kanin tq'ijil, tu'n tkyim.

³¹ Me nimxxjal i nimin ti'j, ex kyq'ma: Ax twutz ate Cristjo. ¿Ma akupela b'ant nim techil tipin juntl, tze'nku te' ichin lo?

Tej kyajtaq Parisey tu'n
tzyet Jesús kyu'n

³² Atzaj te' kyb'inte Parisey kyyolxjal nkyq'ma'n ti'j Jesús, i jaw lab'te ti'j, ex

i kyij toj wen kyuk'a kynejil pale, tu'n tkux kyjpu'n toj tze. B'aj xi kychq'o'n xq'uqil te' tnejl ja te na'b'l Dios, tu'n tok kytzyu'n.

³³ Me tzunxtaq yolin te Jesús, ex tq'ma: Noq jun jte'b'in q'ij kchin tenb'ilta kyxola, qu'n kchin ajil meltz'aja tk'atzjo a saj chq'on we'y.³⁴ Ok chi jyola wi'ja, me nlay chin kneta kyu'n, qu'n nlay che'xa ja' kchin tenb'ilily.

³⁵ Tu'ntzin ikyjo, i ok ten Judiy qanilte kyxolx: ¿Ja'tzila kxela qa nlay knet qu'n? ¿Mej qa antza kanin kyxol aj Judiy, noq ja'chaqku najleqe kyojile tnam kyxol amaq' xjal, moj qa ma txi' xnaq'tzil kye xjal nya Judiy?³⁶ ¿Tze'ntzila t-xilin tyol, a saj tq'ma'n qe, qa kqo jyol ti'j, ex nlay knet qu'n, ex qa nlay qox ja' ktenb'ile?

Tej tyolin Jesús ti'jjo a' itz'

³⁷ Toj b'ajsb'il q'ij, atzin q'ijjo nimixtaq toklin toj nintz q'ij,⁴ jaw we' Jesús, ex xi tq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojal twi' kujxix wen: Qa ite' junjun at k'waj kyi'j toj kyanmin, ku kytzaja wuk'iy, ex chi k'wa'n.³⁸ Alkyejo knimil wi'ja, k-anq'il jun xlok' a' itz' tojxi tanmin, ikyxjo tze'nku nyolin toj Tu'jil Tyol Dios.³⁹ Atzin tz'elpine' tyol Jesús ikyjo: Ayetzil kchi xel niminte, iltaq ti'j tu'n t-xi kyk'mo'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin, tze'nku jun xlok' a' te chewsb'ilkye. Qu'n na'mtaq tul Xewb'aj Xjan, qu'n na'mtaq taj Jesús toj tqoptz'ajiyil kya'j.

Kab'e kyximxjal ti'j ankye te' Jesús

⁴⁰ Tej tb'aj kyb'i'n tyol, attaq junjun kyxol xjal kyq'ma: Twutzxix qa ajo ichin lo atzin yolil Tyol Dios, a iltaq ti'j tu'n tul.⁴¹

⁴¹ Me attaq junjuntl nq'mante kyjalu'n: Mina. Qala' aku te Cristjo, a sk'o'nxix tu'n Dios te Klolqe.

Me attaq junjuntl nq'mante: ¿Tze'ntzin tten ikyjo, qu'n aj Galiley te xjal lo? ¿Ma tojtzin tx'otx' Galiley ktzajile te Crist?

⁴² Qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa t-xe'chil David te Crist, ex qa iltaq ti'j

^o7:22 Gen. 17:10. ^p7:23 Jn. 5:9. ^q7:37 Lv. 23:36; Num. 29:35. ^r7:38 Ez. 47:1; Zac. 14:8. ^s7:40 Deu. 18:15.

tu'n titz'je tojxjo tnam Belén, a ttanim David.⁴³ Tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x b'a'j kub' kypa'nxjal kyib' noq tu'n tpaj Jesús.
⁴⁴ Attaq junjun a kyaj tu'n t-xi kyi'n toj tze, me mix a'l jun ok tzyunte.

Aye kawil mi xi kynimin Jesús

⁴⁵ Ayetzin xq'uqil te tnejil ja te na'b'l Dios, i meltz'a j'a' ite'yetaq Parisey exqetzi'n kynejil pale, ex xi kyqanin kye! ¿Tiqu'n mi saj kyinji'y ichin, a xi qq'ma'n kye'y?

⁴⁶ Xitzin kytzaq'win xq'uqil: Qu'n tu'n b'ajxi qb'i'y txqan yol tb'anilqex tze'nku tyoljo xjal lo.

⁴⁷ Ayetzin kye Parisey xi kytzaq'win: ¿Majqex kye ma txi kyq'o'n kyib' tu'n kykub' sb'u'n tu'n? ⁴⁸ ¿Ma attzin jun qnejil mo jun Parisey o nimin ti'j? ⁴⁹ Me o'kqexjo ma' xjal, a mi n-el kyniky' te Tu'jil Tyol Dios; b'a'n tu'n kyxi' toj najañ te jun majx.

⁵⁰ Me attaq jun Parisey, Nicodem tb'i, a xta'l yolil tuk'a Jesús toj qniky'in, ex xi tq'ma'n: ⁵¹ ¿Ma nyatzin ntq'ma'n toj qkawb'il nlay txi qq'ma'n ti'j jun xjal qa nya wen, a na'mxtaq qb'inte nej ti'tzin t-xilin t-xnaq'tzb'il?

⁵² I jaw yasin ti'j Nicodem, ex xi kyq'ma'n: ¿Mej qa aj Galiley teja? Ka'yinkuxa toj Tu'jil Tyol Dios, ex k-elil tniky'a te qa mix ti'x jun yolil Tyol Dios k-elizt antza toj tx'otx' Galiley.

⁵³ Tb'ajlinxi' ikyjo; b'e'x i b'a'j aj junjun kyja.

Tej tyolin Jesús tuk'a qya aj ky'a'jil

8 ¹Ex ikyxjo te Jesús b'e'x xi' twi' wutz Olivos. ²Tej qel sqix toj junxil q'ij, meltz'aj jun majl tojjo tnejil ja te na'b'l Dios. B'a'j pon chmetlxjal tk'atz, kub' qe kyxol, ex ok ten majl xnaq'tzilkye. ³Ayetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xi kyi'n jun qya, a knot kyu'n tzmataq nchi ky'a'jin. Kub' kywa'b'in kyxol tkyaqilxjal, aye' ite'taq antza, ⁴exsin xi kyq'ma'n te Jesús: Ay Aj xnaq'tzil, ante' qya

lo tzmataq n-ok tilil ky'a'jin tu'n, tej s-el qk'ulb'i'n. ⁵Tojjo tkawb'il Moisés ntq'ma'n qe tu'n tok xoyit tu'n ab'l tu'n tkyim jun qya tze'nku lo.⁶ ¿Yajtzin te? ¿Ti'n te' ktq'mab'il ti'j?

⁶ O txi kyq'ma'n ikyjo, noq tu'n tkub' tz'aq toj jun til kyu'n. Me b'e'x kub' muk'e Jesús twutz tx'otx', ex ok ten tz'ib'il tuk'a twi' tq'ob' toj quq. ⁷Me noq tu'n tzunx nchi lab'te ti'j Jesús, jaw we'ks, ex xi tq'ma'n kye: Ankye jun kye' a nti'x jun til, b'a'n tu'n tok t-xo'n tnejil ab'l ti'jjo qya lo. ⁸Ex kub' muk'e juntl majl, ex ok tenl tz'ib'il toj quq.

⁹ Atzaj te' tok kyb'i'n ikyjo, b'e'x kyna'n toj kyanmin qa aj ilqe, ex junjunku i b'aje'tz; nejxix i b'aje'tzjo xjal o chi tijin, ex b'aje'tz lipe kykyaqil. Atzaj te' kyb'aje'tz kykyaqil, tjunalx Jesús kyij ten tuk'a qya.

¹⁰ Jaw we'ks Jesús, ex mix a'l jun xjal attaq, qala' o'kxtaqjo tal qya otaq kyij we'. Xi tq'ma'n Jesús te: Qya, ¿Nte'tzi'n a kyajtaq tu'n tkub' b'yo'n kyu'n? ¿Ma nti'tzin jun xkub' b'yontiy?

¹¹ Xi ttzaq'win tej qya: Mina, Tata; mix a'l jun.

Tu'ntzi'n, xi tq'ma'n Jesús te: Ex ikyqinx weji'y. Nlay txi nq'ma'n tu'n tkyima. Qala', kux txi'y. Mi kub' tb'inchin jun majljiy il lo.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa a Tzaj te tkyaqil xjal

¹² Yajxi ch'intl, yolin Jesús kyxolxjal, ex xi tq'ma'n: Ayin weji'y Tzaj te tkyaqil xjal twutz tx'otx'.^x Ankye te' k-okil lipe wi'ja, atpen te tzaj toj tchwinqil, ex nlaxay b'et toj qxopin.

¹³ Atzaj te' kyb'inte Parisey tyol ikyjo, xi kyq'ma'n te: Axa ma kujtsinte tyola ti'jxa. ¿Nyapela noq nla'ji'n? Tu'npetzil'n, nlaxay txi qb'i'n tyola.^y

¹⁴ I xi ttzaq'win Jesús: Ax twutz we'nyol, exla qa ayinxma chin kujtsinte wi'jxa. Qu'n toj kya'j xin tzaja we', ex axsa kchin ajili'y. ¿Ma akutzin chi kub' sb'u'n tu'n jun te toj kya'j? Qalatzin

^x7:42 Mi. 5:2. ^y7:50 Jn. 3:1-2. ^x8:1 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 7:53 tzma toj 8:11.
^w8:5 Lv. 20:10; Deu. 22:22-24. ^x8:12 Mt. 5:14; Jn. 9:5. ^y8:13 Jn. 5:31.

kye' *¿Ma b'inajtzin kye kyu'n ikyo?*
¹⁵Nchi kawi'n wi'ja tuk'a jun tumil noq te twutz tx'otx'. Me metzin we', mina kub' nb'inchi'n ikyo. ¹⁶Qala' kchin kawila tuk'a t-xilin tumil tz'aqlexix, a tzajnin te nMa'n. Qu'n nya njunalx we' kchin kawil; qala' ajin nMa'n wuk'iy, a tzaj chq'o'n we'y. ¹⁷Qu'n tz'ib'in toj kawb'il, a nimin kyu'n, qa il ti'j kab'e xjal tu'n tmeje kyyol noq tu'n tkusintse jun ti!. ¹⁸Ikytzil'i'n, kab'e qe qb'aj: Ayinx weji'y jun kujsilte wi'jxa, ex atzin juntl, a nMa'n, a tzaj chq'o'n we'y.

¹⁹Xi kyqanin te: *¿Ja'tzin ta'ye tMantza?*

I xi ttzaq'win Jesús: Mipe n-el kyetza kyniky' wi'ja. *¿Yajtzila' te nMa'n? Noqitaku* tz'el kyniky'a wi'ja, ex matla tz'el kyniky'a te nMa'n.

²⁰Xi tq'ma'n Jesús tkyaqiljo lo, a tzmataq nxnaq'tzin tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, nqayin tk'atzjo k'u'b'l pwaq te oyaj. Mix a'll jun aq'pin tq'ob' ti'j, qu'n na'mxtaq tpon kanin tq'ijil tu'n tkyim.

**Tej tyolin Jesús qa iltaq
ti'j tu'n t-xi' toj kya'j**

²¹Yajxi ch'intl, xi tq'ma'ntl Jesús kye: Kchin ajil we'; ex kchi jyola wi'ja, me mi chin kneta kyu'n, qu'n ja' ma chinkiy, nti'x tumil tu'n kyxil'y: Qala' axsa kchi kyimila kye' tjaq' tqanb'il kyila.

²²Ayetzin kye Judiy xi kyq'ma'n kyxolx: *¿Ma okpetzila k'wel tb'yo'n tib'* tu'n xib'x, tu'n tq'ma'n qa nlay qox, ja' tumil kxele?

²³Xitzin tq'ma'n Jesús kye: Ayetzin kye' te kumnixqe kye', te twutz tx'otx'; me metzin we' te jawníxqin we', a toj kya'j. Ikytzin te twutz tx'otx' kyokli'n; galatzin we', nya te twutz tx'otx'qin we'.

²⁴Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n, qa mina xinx kynimi'n qa ayinji'y, a xi nq'ma'n kye'y, kchi kyimila tjaq' tqanb'il kyila.

²⁵B'e'xsin xi kyqanin te: *¿Ankyenaj tetza?*

Xi ttzaq'win Jesús: *¿Ma nyatzin o txi nq'ma'n kye'y te tnejil?* ²⁶At nimku tu'n

nkawi'n ti'j. Ex twutzxix nyola, qu'n o'kx nyolinji'y tze'nu ktu tzaj tq'ma'n nMa'n, a tzaj chq'o'n we'y, tu'n t-xi nq'ma'n Tyol te tkyaqil xjal twutz tx'otx', qu'n tekuxix s-ok nb'ini'y.

²⁷Me mix ele kyniky' te, qa nyolintaq Jesús ti'j qMan Dios.

²⁸Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye: Ajtzin njaw kyyo'b'i'n a ayi'n Tk'wal Ichin twutz kya'j, tzmaxitzin k-elil kyniky'ji'y te, qa ayin weji'y, a tze'nxuxjo xi nq'ma'n, ex qa o'kx nkub' nb'inchiñji'y tze'nu ktu tzaj t-xnaq'tzin nMa'n we'y. ²⁹Qu'n a tzaj chq'on we'y, kukx atjo wuk'iy. Mi ma chin kyi' ttxaqpi'n njunalxa, qu'n kukx nkub' nb'inchiñji'y a ntzalaj ti'j.

³⁰Tej tb'aj tq'ma'n Jesúsjo ikyo, nimxjal i nimin ti'j.

**Tej tyolin Jesús ti'jjo ankye te'
tk'wal Dios ex tk'wal tajaw il**

³¹Xi tq'ma'n Jesús kye! Judiy, aye otaq chi ok lipe ti'j: Qa ma chi we'xixa toj tkyaqiljo o txi nq'ma'n kye'y, okpin kchi okil kye twutzxix te nxnaq'tzb'i'n. ³²Ex k-elilix kyniky'a ti'jjo a twutzxix, ex atzin twutzxix ktzaqpil kye'y.

³³Xitzin kytzaq'win kyjalu'n: Tyajil Abrahamqo qe.^z B'ajx txaye qk'ayinqe qib' te taq'nil jun a'lla. *¿Tze'ntzin toke tyola ikyo tu'n qtzaqpeta?*

³⁴Xitzin tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y: Kykyaqilxjo nchi b'inchiñ il, ma txi kyk'ayin kye kyib' tu'n kyok te taq'nil il. ³⁵Jun aq'nil nti' toklin tu'n tok tajjal jun ch'uq xjal toj kyja. Me metzin te k'walb'aj at te' toklin toj ja te jun majx. ³⁶Tu'npetzi'n, qa ma chi tzaqpeta tu'n k'walb'aj, twutzxix ma chi tzaqpeta te jun majx, qu'n at te k'walb'aj toklin tu'n kytzaqpeta-xjal tu'n.^a

³⁷B'i'l we' wu'n qa tyajil Abrahamqo kye', me *¿Tiqu'niltz n-ok tilil kyu'n tu'n nkub' kyb'yo'n?* *¿Tinqun'i mi nxi kyniminji'y nyola?* ³⁸Ma chin yoli'n ti'jjo ma tzaj tyek'in nMa'n we'y. Me metzin kye, atzin kub' kyb'inchiñji'y a tze'nu ntzaj tq'ma'n kyma'n kye'y.

^z8:33 Mt. 3:9; Lc. 3:8. ^a8:36 Gal. 5:1, 13.

³⁹Xitzin kyq'ma'n Judiy te: A qeji'y qman, a Abraham.

Xi ttzaq'win Jesús kye: Noqit ax twutz qa tk'wal Abrahamqe kye', tzuntla nkub' kyb'inchi'n a tze'nku' xb'ant tu'n. ⁴⁰Qalatzin we', ma txi nq'ma'n weji'y a twutzxix kye'y, a tzaj t-xnaq'tzin Dios we'y. ¿Tiqu'n kyajtza tu'n nkub' kyb'yo'n? Qu'n te Abraham nti'x ch'in te' xkub' tb'inchin ikyjo. ⁴¹Qalatzin kye' ayeji'y nkub' kyb'inchin tze'nku nkub' tb'inchin kyma'n.

Tu'npetzi'n xi kyq'ma'n te: Nya siky'aj k'walqo qe tze'nku te. Junch'in qe qMan at, a aku Dios.

⁴²Xi tq'ma'n Jesús kye: Noqit twutzxix kye'y qa tk'wal Diosqi'y, matla chin ok kyk'u'jlintza, qu'n tk'atz Dios xin tzaj'i'y. Qu'n mi xin ula wunx wib'a tzalu'n, qala' a Dios saj chq'o'n we'y. ⁴³¿Tiqu'n mi npon nyola toj kynab'la? Qu'n mi nxi kyb'inji'y tkyaqiljo nxi nq'ma'n. ⁴⁴Atzin kyeji'y kytata a tajaw il. Tu'npetzi'n, ma chi oka te te, ex noq o'kx kyaja tu'n tkub' kyb'inchi'n tze'nkuxjo taj. Qu'n ate tajaw il o tz'ok b'yal chwinqil atxix te tnejil. Mi n-ok lipe ti'jjo twutzxix, qu'n nti' jun yol twutzxix tuk'a. Qu'n noqx niky'in yol, qu'naku tajaw il o tz'ok te ttxuyiljo jni' sb'ub'l. ⁴⁵Me metzin we' nxi nq'manji'y a twutzxix, me mi nxi kynimi'n. ⁴⁶¿Ankye jun kye aku tzaj q'mante, qa at jun il o b'ant wu'n? Qatzin twutzxjo nyola, ¿Ti' qu'ntz mi nxi kynimintza? ⁴⁷Qu'n ayetzin kye xjal te Diosqe, nkub' kyb'i'n kye' Tyol; me ayetzin kye' nya te Diosqi'y. Tu'ntzi'n, kyky'e'y tu'n tkub' kyb'i'n Tyol, chi Jesúsjo kye.

Tej tyolin Jesús ti'jx

⁴⁸Tu'npetzi'n, xi kyq'ma'n Judiy te: Twutzxla qe qyol, a nxi qq'ma'n tey, qa siky'aja, exsin qa tokx jun taq'nil tajaw il toj tanmi'n.

⁴⁹I xi ttzaq'win Jesús: Nti' jun taq'nil tajaw il toj wanmi'n; qala' o'kx waja tu'n tkub' nb'inchi'n tu'n tjaw nimsin

tb'i nMa'n. Me metzin kye, o'kx kyaji'y tu'n wel kyi'jli'n. ⁵⁰Me mi xin ula noq tu'n njaw kynimsi'n; me metzin te Dios, taj te' tu'n njaw nimsita. Ex aku kkawil kyib'aja, ayi'y nchi el i'jlin we'y. ⁵¹Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ankye te k'wel nimin we'y, nlayxpen kyim te'!

⁵²Xi ttzaq'win Judiy: Tzmaxpin ja'llin, kxel qnimi'n qa at jun taq'nil tajaw il toj tanmi'n. Qu'n ate Abraham exqetzi'n nimku yolil Tyol Dios, a nimxix kyoklin ojtxe, b'e'x i kyim. Anajtzin te ntq'ma'n, ankye te' k'wel nimin we'y nlayx chi kyim, chiji'y. ⁵³¿Ma nimxinxajtzintl te toklin tze'nku qtzan qta'xa Abraham junx kyuk'a jni' yolil Tyol Dios ojtxe, a o chi kyim? ¿Ankyenaj tetza toj twutza?

⁵⁴I xi ttzaq'win Jesús: Qa ma jaw nimsin wib'a wu'nx wib'xa, nti'la tajb'in nyola. Me an weji'y ma jaw nimsinwe a nMa'n, a axjo nkyq'ma'n qa kyDiosa.

⁵⁵Me nya ojtzqi'n kyu'n. Me metzin we' wojtzqi'n we'. Qa ma txi nq'ma'n kye'y qa mi wojtzqi'n, jun niky'il yolkintla'y tze'nku kye'. Me twutzxix wojtzqi'n we' ex nkub' nb'inji'y Tyol. ⁵⁶Me ante Abraham, a qtzan kyta'xa, nimx o jaw tzalaj tu'n tlontetaq wulila. Ex o tli noq tu'njo tnimb'il, ex o noj tuk'a tzaljb'il.

⁵⁷Xi kyq'ma'n Judiy te: Na'mx tjamin te lajaj toj ox k'al^b ab'q'e, exsin ¿Tq'ma'nnaja qa o tli'y Abraham?

⁵⁸I xi ttzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y: Tej na'mxtaq tul itz'je Abraham, ayin we' intintaq.^c

⁵⁹Tu'npetzi'n, b'aj jaw kytzyu'n ab'j, tu'n tok kyxo'n ti'j Jesús, me b'e'x ewin, ex etz toj tnejil ja te na'b'l Dios.

Tej tq'anit jun mox tu'n Jesús

9 ¹Tej kyja'taq tiky'x Jesús toj jun b'e, xi tka'yin jun ichin mox toj titz'jlin.

²Xi qqani'n, a awoly t-xnaq'tzb'in: Ay Aj Xnaq'tzil, ¿Ti'tzila qu'nil s-itz'je ichin mox lo; tu'n pela kyiljo ttata, mo qa tu'nx til?

³O tzaj ttzaq'wi'n Jesús: Nya tu'n kyil ttata, ex nya tu'nxjo til; qala' ma tz'itza'je

^b8:57 Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele. ^c8:58 Ex. 3:14.

moõ, noq tu'n tyek'i'n tipin qMan Dios ti'j.⁴ A na'mx tex q'i'j, ilx ti'j tu'n tkub' qb'inchin taq'in a tzaj chq'on we'y, qu'n tzul kanin qnoky'in, aj nkyima, a ja' mix a'l jun aku b'ant taq'nin.⁵ Loqin inti'nx tzalu'n, ayin we' tzaj kye kykyaqil xjal twutz tx'otx!^d

⁶ Atzaj te' tb'aj tq'ma'n ikyjo, kub' ttzub'in twutz tx'otx!, ex kub' tb'inchin ch'in xoq'l tu'n ta'll ttzi, ex ok tsu'n kyi'j twutzjo moõ,⁷ ex xi tq'ma'n te: Kux txil' txjol kye twutza tojjo tkub'il a', Siloé tb'i (atzin tz'elpine!: Chq'o'n). Ex b'e'xsin xi' moõ txjol twutz. Atzaj te' tmeltz'aj, otaq b'ant tka'yin.

⁸ Ayetzi'n t-xjalil najleqetaq nqayin tk'atz tja exqetz'i'n jni' ojtzqilte, tej nmo'ntaq, i jaw yolin kyoxlx: ¿Ma nyapetzila' xjal lo a moõtaq, a nkub' qe qanil tmob'itz?

⁹ Attaq junjun nkyq'mante: Atzi'n. Ex junjunl nkyq'ma'ntaq: Nya te', b'a'nxí ch'ime ikyx ka'yí'n.

Me axjo ichin nq'mante: Ikytzi'n. Ayin wejí'y.

¹⁰ B'e'xsin xi kyqanin te: Tze'ntzin tten ma b'ant tka'yí'n, chi chi'!

¹¹ Exsin i xi ttzaq'win kye: Atzin ichin, a Jesúz tb'i, xkub' tb'inchin ch'in xoq'l, exsin s-ok tsu'n kyi'j nwutza, ex tzaj tq'ma'n we'y: Ku txil' y ttzi tkub'il a', Siloé tb'i, ex txjomil twutzach. Kutzin, nchiji'y. Xinka. Atzaj te' s-el ntxjon nwutza, b'e'x b'ant nka'yí'n.

¹² B'e'xsin xi kyqanin te: ¿Ja'tzin ta'yé ichin anetz'i'n?

Ex xi tq'ma'n kye: Mi b'i'n wu'nch.

Tej tokjo moõtaq toj xjelb'il kyu'n Parisey

¹³ Tu'npetzi'n, b'e'x xi kyi'n kywutzjo Parisey ajo ichin, a moõtaq,¹⁴ qu'n toj jun q'i'j te ajlab'l, kub' tb'inchin Jesúz jo xoq'l, ex kub' tq'anil moõ.

¹⁵ Ayetzi'n Parisey ok tentl qanilte te' ichin: ¿Tze'n tten otaq chi ka'yin twutz?

Ante ichin xi tq'ma'n: Ok tsu'n xoq'l kyi'j nwutza, ex el ntxjo'n. Atzi'n ja'lin, ma b'ant nka'yí'nch.

¹⁶ At junjun Parisey xi kyuq'ma: Ajo ichin kub' tb'inchin ikyjo, nya te Dios te', qu'n mina nkub' tnimin q'i'j te ajlab'l.

Me attaq junjunl xi kyuq'ma'n: ¿Tze'ntzin tten ikyjo? ¿Akupela b'ant tb'inchin jun yek'b'il tipin nimx kyoklin, qa aj il?

Tu'ntzin ikyjo, mix mejeye kyyol, ex b'e'x b'aj kub' kypa'n kyib'.

¹⁷ B'e'x xi kyqanin majl te' moõtaq: ¿Yajtzin te? ¿Ti'tzin te ntq'ma'n ti'jjo ichin, ax jqonte twutza?

I xi ttzaq'win tej ichin: B'a we wu'n jun yolil Tyol Dios te!.

¹⁸ Me ayetzin kye Judiy kyky'e'taq tu'n txi kynimi'n, qa ataqjo a moõtaq otaq b'ant tka'yin, tzmaxix xi kyniminxjo, te' kytzaj kyttxko'n ttata' a moõtaq.

¹⁹ Xi kyqanin kye: ¿Atzin kyk'walji'y lo, a nkyq'ma'n qa moõtaq te titz'je? ¿Tze'ntzin ttentz ma b'ant tka'yin?

²⁰ Me atzin kye ttata xi kytzajq'win: Ojtzqi'n qe qu'n, qa a qk'walji'y, a moõ te titz'je. ²¹ Me mi b'i'n qe qu'n tze'n tten xi jqet twutz, ex alkye xkub' q'aninte. Kyqaninx te; qu'n ma b'et tab'q'e, ex ax kq'olte tqanil.

²² Xi kyq'ma'n ttata ikyjo noq tu'n kyxob'il kye aj Judiy, qu'n b'i'ntaq kyu'n, qa otaq chi kyi'j aj Judiy toj wen, tu'n tex lajet jun a'la toj ja te na'b'l Dios, qa ma txi kyq'ma'n qa axix Jesúzjo a Crist. ²³ Tu'npetzi'n, xi kyq'ma'n ttata: Kyqaninx te; qu'n ma b'et tab'q'e, ex ax kq'olte tqanil.

²⁴ Ayetzi'n Judiy tzaj kyttxko'n juntl majljo ichin moõtaq, ex xi kyq'ma'n te: Q'mantza qe'y twutz Dios. ¿Ti'n b'aj til'ja? Qu'n b'i'n qe qu'n qa ajo ichin anetz'i'n aj il te'!

²⁵ Ante ichin xi ttzaq'win: Qa aj il mo qa minaj; o'kx wejí'y b'i'n wu'n qa moõqintaqa. Atzi'n ja'lin ma b'ant nka'yí'nch.

²⁶ Xi kyqanin majljo Parisey te: ¿Tze'ntzin s-oki'y tu'n? ¿Ti'tzin xb'ant tu'n, tu'n tjqet twutza?

²⁷ I xi ttzaq'win: Ma txi nq'ma'n kye'y ilá' maj, me mi n-okx toj kywi'y. ¿Tiqu'n

^d 9:5 Mt. 5:14; Jn. 8:12.

kyaja tu'n t-xi nq'ma'ntla juntl majl?
¿B'alaqa kyaja tu'n kyok lipey ti'j?

²⁸B'e'xsin i b'aj ok tentz yisolte, ex xi kyq'ma'n te: Ma txi lipey ti'jjo ma' ichin anetzi'n; me metzin qe, axsa qo xela lipe qe ti'jjo t-xnaq'tzb'il Moisés. ²⁹Qu'n b'i'n qe qu'n, aku te Dios o yolin tuk'a Moisés; me ante ichin anetzi'n, nti'x ch'in b'i'n qu'n ja' tzajnin.

³⁰Me atzin te' ichin xi ttzaq'win kye:
¿Tze'nxsin tte'n ikyjo? Mi b'in kyu'n ja' tzajnin ichin, ex ma jqet nwutza tu'n. ³¹¿Nyapela b'in kyu'n, qa mi nchi tzaj tb'i'n Diosjo aj il? Qala' nchi tzaj tb'i'n aye nchi k'ulin te, exqetz'i'n nkub' kyb'inchin a taj. ³²Qu'n b'ajx qb'iye tqanil tzmax tzalu'n ti'j jun xjal, tu'n tjquet twutz jun xjal tu'n, a mox te' titz'je. ³³Qa nya te Diosjo ichin lo, ¿Ma akupetla tzul Dios we'y tu'n?

³⁴Tu'npetz'i'n xi kytzaq'win te: Nti' te tajb'i'n tu'n tyolin quk'iy ikyjo, qu'n manyor aj ilx te atxix te' titz'jiy. ¿Ex tajnaja tu'n qkub' t-xnaq'tzi'n?

Ex b'e'x etz kylajo'n toj ja te na'b'l Dios.

**Tej tyolin Jesús kyi'jjo xjal
moxqe toj kyanmin**

³⁵Atzaj te' tb'inte Jesús, qa otaq tz'ex lajo'n tej ichin toj ja te na'b'l Dios, el tk'ulb'in tib' tuk'a, ex xi tqanin te:
¿Niminxi'si'n Tk'wal Ichin tu'n?

³⁶Atzin te ichin xi tq'ma'n te: Tata, q'ma'ntza we'y ankye, tu'ntzintla nnimi'n ti'j.

³⁷Xi ttzaq'win Jesús te: O tlixiy, ex ayintzinji'y, a nchin yoli'n tuk'iy.

³⁸B'e'xsin kub' meje ichin twutz Jesús, ex xi tq'ma'n te: Ma txi nnimi'n, wAjaw.

³⁹B'e'x xi tq'ma'n Jesús: Ma chin ula tzalu'n twutz tx'otx', tu'n nkawi'n tuk'a tumil, tu'ntzintla ayejo moxqe toj kyanmin, tu'n tb'ant kyka'yin; ex ayetzi'n njaw kynimsin kyib', tu'n kyok mox toj kyanmin.

⁴⁰Ayetzi'n junjun Parisey ite'taq tuk'a Jesús. Tej kyb'inte ikyjo, xi kyqanin te:
¿Mej qa majqox qe moxqo toj twutza?

⁴¹I xi ttzaq'win Jesús: Noqpetzin ma tz'el kyetz kyniky' ti'j qa moxq'i'y toj kyanmi'n, matla kub' najsit kyetza kyil. Me tu'n njaw kynimsin kyib'a, ex noq tu'n kyq'ma'n qa n-el kyniky'a te tkyaqil, at kye kypaj tu'n kyila.

**Tej tyolin Jesús ti'j jun
kyik'lел kyi'j trit**

10 ¹Xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, alkye jun mi tz'okx toj tjpel ch'laj kye rit, ex qa noq s-okx tlimo'n tib' toj jun plaj, ileq' te', mo jun b'ylol xjal tu'n telq'in. ²Me atzin te' n-okx toj tjpel ch'laj kye rit, atzin te b'a'n kyik'leljo, ex nchi ok tka'yin trit. ³Atzin te' xq'uqil ch'laj n-okx tjqo'n tjpel, tu'ntzin tokxjo kyik'lel, tu'n kytzaj ttxko'n trit. Kxel kyb'i'n tq'ajq'ojil twi', ex chi tzajil tq'olb'in tuk'a kyb'i, ex kchi elitz ti'n toj ch'laj. ⁴Ajtzin kyetz b'aj tu'n, k'wel nej kywutz, exsin kchi okil lipe rit ti'j, qu'n n-el kyniky' te tq'ajq'ojil twi'. ⁵Me nlayx chi ok lipe ti'j juntl, a nya kyik'lel; qala' b'e'x kchi elil oq, qu'n nya ojtzqi'n tq'ajq'ojil twi' juntl, a nya kyik'lel.

⁶Kub' tq'o'n Jesúsjo techil lo kywutzxjal, me mix ele kyniky' te, ti'taq tz'elpine' tyol ikyjo.

**Jun techil tu'n Jesús ti'jx,
qa a tb'anil kyik'lel**

⁷Tu'npetz'i'n, xi tq'ma'ntl Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ayin wej'il Tjpel Ch'laj, a ja' nchi okxi rit. ⁸Kykyaqilxjo xi ul nej nwutza ileq'q'e kye', mo b'ylol xjalqe tu'n kyelq'in; me ayetzin kye rit mix xi kyb'i'n. ⁹Me metzin we', ayin we' tjpel ch'laj. Noq wu'n, aku chi okxixjal toj kolb'il, tze'nu kye rit a nchi okx ex nchi etz wu'n, exsin njiyet kywa. ¹⁰Me ante' ileq' noq n-ul te' tu'n telq'in, ex b'iyil, ex yuch'il. Me metzin we', ma chin ula tu'n tten

kychwinqilxjal toj tzaljb'il tzalu'n twutz tx'otx' ex toj kya'j te jun majx.

¹¹ Ayin we' Tb'anil Kyik'lел.^f Jun kyik'lел tb'anil kxel tq'o'n te' tchwinqil tu'n tkyim, noq tu'n kykletjo trit. ¹² Me ante' a n-aq'nin noq tu'n tchjet twi' tk'u'j, ajtzin t-xi tka'yin aj ttzaj xo'j, b'e'x chi kyjel ttzaqpi'n rit, ex b'e'x k-elil oq, qu'n nya te kyik'leljo, ex nya teqeku rit. Tu'npetzi'n, xi tq'o'n amb'il te xo'j tu'n tokx kyxol rit, tu'n kyb'aj junjun, ex tu'n tb'ajel tiljo txqantl. ¹³ Qu'n ante' ichin b'e'x k-elil oq, qu'n noq o'kx nkub' t-ximi'n twi' tk'u'j, ex nya tu'n kykletjo rit tu'n.

¹⁴⁻¹⁵ Ayin we' Tb'anil Kyik'lел. Ikytzi'n tze'nku te nMa'n ojtzqi'nqi'n tu'n, ex ojtzqi'n nMa'n wu'n; ikytzin weji'y ojtzqi'nqe we nrit, ex ojtzqi'nqi'n kyu'n.^g Ok kxel nq'o'n we' nchwinqil noq tu'n kypaj. ¹⁶ Ex ite' txqantl we' nrit, a nya ite' tojjo ch'laj lo. Me ilxix ti'j tu'n kytzaj wi'n, ex kchin k'wel nimin kyu'n. Junx ch'uq rit k-elile, ex junch'in kyik'lel.

¹⁷ Nimx tq'aq'b'il tk'u'j nMan wi'ja, qu'n kxel nq'o'n we nchwinqil tu'n tkyim, exsin tu'n tjaw anq'in junrtl majl kyxol kyimnin. ¹⁸ Mix a'l junaku tz'el q'inte nchwinqila; qala' ayinx we' kchin xel q'o'nte wib'a wunx wib'xa. Qu'n at we woklin tu'n t-xi nq'o'n wib'a tu'n nkyima, ex tu'n njaw anq'ntla wu'n'x wib'a. Qu'n atzin ma tzaj tq'ma'n nManji'y we'y.

¹⁹ Atzaj te' kyb'inte Judiy jni' yol ikyjo, mix mejeye kyyol ti'j. ²⁰ At junjun q'mante: ¿Tiqu'n nxi kyb'inji'y xjal lo? ¿Nyapela at jun taq'nil tajaw il tokx toj tanmin, mo qa ma tz'el tx'u'j twi?

²¹ Me junjuntl q'mante: Mina, qu'n ¿Ma akutzin yolin jun xjal, a at jun taq'nil tajaw il toj tanmin ikyjo? ¿Akutzin b'ant kyka'yin moõ tu'n jun taq'nil tajaw il?

Kyky'e'taq aj Judiy tu'n t-xi kynimin Jesús

²² Jb'alilkutaq antza, ex toj Jerusalén n-iky'sittaq jun nintz q'ij tu'n tzaj

kyna'n tb'antli'n tnejil ja te na'b'l Dios. ²³ Nb'ettaq Jesús twutzjo ja anetzi'n, a nim telimitz, a tok tb'i: Te Salomón.

²⁴ Ok kychmo'n junjun aj Judiy kyib' ti'jile, ex xi kyqanin te: ¿Ma kukxsin ktenb'iljiy qxola tu'n tja ka'min qk'u'ja ti'ja? Qa axixji'y Crist, a tu'ntaq tul te Kolil, q'mantza qe'y te jun majx ja'lin.

²⁵ I xi ttzaq'win Jesús: ¿Ma nyatzin o txi nq'ma'n kye'y? Me mi nchinx kynimi'n. Tkyaqilxjo nb'ant wu'n noq tu'n tipin nMan, atzin nyek'in te' qa ayinji'y. ²⁶ Me mi nxi kynimi'n, qu'n na'm kyoka te nrita, tze'nkuxjo xi nq'ma'n kye'y te tnejil. ²⁷ Qu'n noqit o chi oka te nrita, matla txi kyb'i'n tq'ajq'ojil nwi'y. Qu'n wojtzqi'nqeji'y we', ex nchi ok lipe wi'ja toj tkyaqil. ²⁸ Ex kxel nq'o'n kychwinqil te jun majx, ex nlayx chi kiyj naj. Ex mix a'l xaku tz'el q'inkye toj nq'ob'a. ²⁹ Ma chi tzaj tq'o'n nMa'n we'y, a nimxix toklin tib'aj tkyaqil. Qu'n tkyaqiljo a ma tzaj lipe wi'ja teqe nMa'n, ex mix a'l xaku tz'el q'inkye toj tq'ob'. ³⁰ Qu'n junxch'in qe' qte'n tuk'a nMa'n.

³¹ Tu'ntzin ikyjo, b'e'x b'aj jaw kyi'n Judiy ab'j tu'n tkub' kyb'yo'n. ³² Me ante Jesús xi tq'ma'n kye: Nimku techil tb'anilxix ma kub' nb'inchil' kywutza, noq tu'n tipin nMa'n. Kyxol tkyaqiljo lu'n, ¿Ankye jun nya wen toj kywutza, tu'n wok kyxo'n tu'n ab'j?

³³ Xi kytzaq'win Judiy te: Nlay tz'ok qxo'n te tu'n ab'j noq tu'n wen nb'ant tu'n; qala' noq tu'n nxo'n yol ti'j Dios tu'n tyola,^h a noq jun tal ichin tze'nku qe!. ¿Me ma tz'ok tq'o'nnaj tib'a te Dios?

³⁴ Xi tq'ma'n Jesús kye: ¿Ma mi'tzin nkux kyu'ji'n toj Tu'jil Tyol Dios, a ja' tz'ib'ine kyi'j junjun xjal, tej t-xi tq'ma'n Dios kye, qa diosqe?ⁱ

³⁵ Atzi'n ja'llin, b'i'n qu'n, a tz'ib'i'n toj Tu'jil qMan, tz'aqlexix ex nt! tky'i. Qu'n qn qax Dios ok q'o'nte kyb'i te diosqe, a aye' i xi' k'mo'nte Tyol ojtxe, ³⁶ ¿Ti'tzin qu'ntz ma tzaj kyq'ma'n we'y, qa nchin xo'n yol ti'j Dios, noq tu'n xi nq'ma'n qa

^f 10:11 Is. 40:11; Ez. 34:11-12. ^g 10:14-15 Mt. 11:27; Lc. 10:22. ^h 10:33 Lv. 24:16. ⁱ 10:34 Sal. 82:6.

ayi'n Tk'wal Dios? Qu'n ax Dios el pa'n we'y tu'n ntzaj tchq'o'n tzalu'n twutz tx'otx!. ³⁷Qa mi xkub' nb'inchi'n tkyaqil techil wipi'n tze'nkuxjo nb'ant tu'n nMa'n, nlayx chinx kynimi'n. ³⁸Me exla qa mi ñinx kynimi'n, me antza k-elile kyniky'a te te jun majx, noq kyu'n jni' nb'inchb'i'n b'a'n, qa a qMan Dios mujle tib' wuk'iy, ex qa ayi'n mujleqin tuk'a.

³⁹Antza tu'n toketaq kytzyu'n juntl majl, me cheb'e el tzaqpaj toj kyg'ob'.

⁴⁰Tb'ajlinxí' ikyjo, meltz'aj Jesús tlajxi Nim A' Jordán. Antza kyije ten tojjo tx'otx!, a ja' nchi kuxa tq'o'ntaq Juan xjal toj a' te jawsb'il a'.^j ⁴¹Nimku xjal i xta'l lolte Jesús, ex kyq'ma: Exla qa nti' te Juan techil xb'ant tu'n a nim tipin, me tkyaqilx o tq'ma ti'jjo ichin lo twutzxix. ⁴²Nimx xjal i nimin ti'j Jesús tojjo tx'otx' anetzi'n.

Tej tkyim Lázaro

11 ¹Attaq jun ichin aj Betania, Lázaro tb'i, yab'taq. Junxtaq ite' kyuk'a taneb', Mariy tuk'ax titz'in Mart.^k ²Ante' Mariy lu'n, a kub' q'o'nte jupsb'il kyib'aj tqan qAjaw, ex ok ttzqijsin tuk'a tsmal twi!.^l ³Ayetzi'n kab'e qya lo xi kysma'n tqanil te Jesús: Tata, ajo tuk'iy Lázaro, a k'u'jlin tu'n, ma yab'te, chi chi'.

⁴Tej tb'inte Jesús ikyjo, tzaj tq'ma'n: Ajo yab'il anetzi'n nlay jatin b'aj te' te kyimin; qala' noq tu'n tyek'l'i'n tipin tqoptz'ajiyil Dios, ex tu'n tjaw nimsit nb'i'y, ayi'n Tk'wal.

⁵Exla qa k'u'jlinxix Mart kyuk'ax ttziky, ⁶me tej tb'inte Jesús, qa yab'taq Lázaro, axsa kyije tenl kab'e q'ij, a ja' ta'yetaq.

⁷Tb'ajlinxí' ikyjo, tzaj tq'ma'n qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Qo meltz'aj majl toj ttx'otx' Judey.

⁸Awotzin qe' xi qq'ma'n te: Xnaq'tzil, ¿Ma nyatzin itzqeyin qajlintz antza, ex kyajtaqxjal tu'n tkub' b'yo'n kyu'n tuk'a ab'j? ¿Tiqu'nil taja tu'n tmeltz'ajia antza?

⁹Tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Ajo tspiky'in q'ij o'kx nwe' te kab'lajaj or. Qa nqo b'et

tqan q'ijil, nlay qo jaw takpaj, qu'n nqo ka'yin toj tqan q'ij, a nk'ant twutzjo tx'otx!. ¹⁰Me qa nqo b'et toj qnoky'in, qo jawil takpaj, qu'n nya q'ancha'ijo qb'e. Tu'npetzi'n qa nqo b'inchin tze'nku taj qMan, nti'aku tz'ok b'ajqe.

¹¹Tb'ajlinxitzin tyolin ikyjo, tzaj tq'ma'n qe'y: Ajo quk'a Lázaro, a k'u'jlin qu'n, ma ktan. Me ma chi'n k'asilte.

¹²Awotzin qe' xi qq'ma'n te: Tata, qa ma ktan, b'alqa ma chewx yab'il ti'j.

¹³Me atzin tz'elpine' tyol Jesús ikyjo, qa otaq kyim. Me awotzin qe, kub' qximi'n qa nyolintaq ti'jjo watl te qxmilil. ¹⁴Tu'npetzi'n, tzajxix tq'ma'n Jesús qe'y: Ma kyim te Lázaroch. ¹⁵Nim ma chin jaw tzalaja tu'n nti'qintaqa antza, qu'n wenxix te kye'y, tu'n nxi kynimi'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n. Me qoqe lolte.

¹⁶Ante Tmas, a Kwa'ch tb'i tok, tzaj tq'ma'n qe'y: Qoqe qkyaqilx, tu'ntla qkyim junx tuk'a.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tkab' chwinqil

¹⁷Atzaj te' qkani'n, pon qk'ulb'i'n qa otaq b'ant kyaje q'ij tkub'linx muqet Lázaro. ¹⁸Ajo tnam Betania nqayin ta' tk'atz Jerusalén, b'alqa noq niky'jin ajlab!. ¹⁹Tu'n nqayin ta', nim xjal Judiy otaq kanin q'olb'ilkye Mart tuk'a Mariy, tu'n tchewxit kyanmin ti'jjo tkyimlin kyixib'in.

²⁰Tej tb'inte Mart, qa ch'ixtaq tpon kanin Jesús kyja, b'e'x etz k'llele; me atzin te Mariy kyij ten tuja. ²¹Tej tkanin tk'atz Jesús, xi tq'ma'n Mart te: Tata, noqit attaqa tzalu'n, mitla xkyim we' nxib'in, ²²qu'n b'i'n we' wu'n qa ntzaj tq'o'n Diosjo tkyaqilx nxi tqani'n te.

²³Xi tq'ma'n Jesús te: Kjawil anq'intl te t-xib'inch.

²⁴Xi ttzaq'win Mart te: Ikytzi'n. B'i'n we' wu'n qa ok kjawil anq'intl tojjo tq'ijil, a ja' tu'n kyjaw anq'intl kyimnin, aj tjapin b'aj tkyaqil tzalu'n twutz tx'otx'!^m

^j 10:40 Jn. 1:28. ^k 11:1 Lc. 10:38-39. ^l 11:2 Jn. 12:3. ^m 11:24 Dan. 12:2.

²⁵B'e'x xi tq'ma'n Jesús te: Ayi'n we' Q'ol chwinqil, ex wu'n we' kchi jawil anq'inxjal kyxol kyimnin. Ankye te' knimil wi'ja, exla qa ma kyim t-xmilil, me kjawil anq'intl wu'n, tu'n tten jun chwinqil a nlay b'aj.ⁿ ²⁶Qu'n kykyaqilxo nchi nimin wi'ja, ex nchi b'et tze'nku waja, nlayxpe chi najx kye te jun majx. ¿Yajtzi'n te, Mart? ¿Man txi tniminj'i y lu'n?

²⁷Xi tq'ma'n Mart te: Ikytzi'n Tata, ma txi nnimin we', a tejiy Crist, a Tk'wal q'Man Dios, a iltaq ti'j tu'n tul tzalu'n twutz tx'otx'.

Tej tjaw oq' Jesús ti'j Lázaro

²⁸Tb'ajlinxi' tyolin ikyjo, b'e'x aj Mart q'olb'il te Mariy, ex xi tjask'in te: Lu Xnaq'tzil at tzalu'n, ex luy ntxokle tu'n.

²⁹Atzaj te' tb'inte Mariy, jun paqx jaw we', ex xi' ajqelin lolte Jesús, ³⁰qu'n na'mxtaq tokx Jesús toj tnam. Axtaqta ta'ye ttxa'n tnam, ja' oke tk'ulb'in Mart. ³¹Atzaj te' tok ka'yin Mariy kyu'u'n q'uqb'il kyk'u'j ite'taq tuja, tej tex ajqelin, b'e'x b'aj xi lipe ti'j, qu'n kub' kyximin qa tu'ntaq t-xi' oq'il tib'ajjo muqb'in te Lázaro.

³²Atzaj te' tkanin Mariy tk'atz Jesús, b'e'x kub' meje t-xe tqan, ex xi tq'ma'n: Tata, noqit attaqa tzalu'n, mitla xkyim we' nxib'in.

³³Atzin te Jesús, tej tok tka'yin n-oq' Mariy kyuk'axjo jni' Judiy, a otaq chi kanin tuk'a, b'e'x tzaj tb'is, ex tzaj chyo'n tanmin, ³⁴ex xi tqanin kye: Ja'tzin xkuxa kymuqu'nch.

Xi kyq'ma'n te: Tata, ku tzaja lolte.

³⁵Ex jaw oq' Jesús.

³⁶Xi kyq'ma'n Judiy kyxolile: Kyka'yinktzi'n. Cheb'ex k'u'jlintaq Lázaro tu'n.

³⁷Me at junjuntl nkyq'ma'nataq: A ma jget kywutz mox tu'n xjal lo, ¿Ma mipetla xb'ant tan ti' tu'n, tu'n mi kyime Lázaro?

Tej tjaw anq'intl Lázaro tu'n Jesús

³⁸Atzin te Jesús, b'e'x tzaj chyo'n jun tl majl tanmin, ex b'e'x tzaj laq'e ttzi jul, a

ja' tokxitaq kyimnin, jpu'ntaq tuk'a jun ma tij ab'lj. ³⁹Xi tq'ma'n Jesús kyexjal: Kyimilji'y ab'lj.

Atzin te Mart; a taneb'jo kyimnin, xi tq'ma'n te: Tata, mala tzuwix, qu'n ma b'ant kyaje q'ij tkyimlin.

⁴⁰Me ante Jesús xi tq'ma'n te: ¿Ma nyatzin ma txi nq'ma'n te'y, qa ma txi tnimi'n, okpin ktlab'il te nimxix tipin Dios?

⁴¹Eltzin q'i'n ab'lj, ex ante Jesús jax tka'yiln tzmax toj kya'lj, ex tq'ma: Tata, nxi nq'o'n chjonte te'y, tu'n ma chin tzaj tb'i'n. ⁴²B'i'n we wu'n, qa kukx nchin tzaj tb'injil'y, me ma txi nq'manjil'y lu'n te'y, noq tu'n kypajjo xjal txolcheqek wi'ja, tu'ntzin txi kynimin qa ate ma tzaj chq'o'n we'y.

⁴³Tb'ajlinxi' tq'ma'n ikyjo, xi tq'olb'in tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix wen: Lázaro, ku tetza antza.

⁴⁴Ex atzin tej kyimnin b'e'x etz, b'altz'in qeqtaqjo tq'ob' kyuk'a tqan toj t-xb'alin kyimnin, ex ptzo'ntaq twutz tuk'a su'tj. B'e'x xi tq'ma'n Jesús kye: Kypoq'imila, ex kytzaqpinx.

Tej kykyij Judiy toj wen tu'n tkub' kyb'yon' Jesús (Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵Tu'ntzi'n ikyjo, nimx Judiy, ayej o chex lipe ti'j Mariy, ex ok kyka'yiln b'ant tu'n Jesús, i nimin ti'j. ⁴⁶Me attaq junjuntl kyxol b'e'x i xi' q'malte kye Parisey ti' otaq kub' tb'inchin Jesús tuk'a Lázaro. ⁴⁷Tu'npetzi'n, aye Parisey exqetzi'n kynejinel pale, b'e'x ok kychmo'n kyib' kyuk'a jni' Judiy aj kawil. I ok ten yolil kyxol: ¿Ti'tzin kb'antil qu'n ti'jjo ma' xjal lo? Nimku techil nb'ant tu'n, tu'n kyka'yilajxjal ti'j. ⁴⁸Qa ma kyij qq'o'n kukxjo, tkyaqilxajjal knimil ti'j. Ex ayetzi'n aj kawil toj Rom, kchi tzajil qib'aj q'il qoklin toj tja Dios, ex tu'n tkub' kyyuch'in qtanum.

⁴⁹Me attaq jun kyxol, a Caifás tb'i, toktaq te kynejilxix pale tojjo ab'q'e

ⁿ 11:25 Ro. 6:4-5; Col. 2:12; 3:1.

anetzi'n, ex xi tq'ma'n kye: Nti'x kye kynab'l.⁵⁰ ¿Ma mixsin n-el kyniky'a ti'lj, qa wenxitla te qe, tu'n tkyim jun ichin te qxel, tze'nku tu'n tkub' yuch'lj kykyaqil qtanim?

⁵¹ Me ante Caifás nya tu'nx tib'xtaq nyolin; qala' tu'n Dios. Qu'n tu'n toktaq te tnejilxix pale, tzaj tq'o'n Dios tqanil te, qa iltaq ti'lj tu'n tkyim Jesús te kyxel xjal aj Judiy,⁵² junx kyuk'a! a kchi nimil ti'lj toj tkyaqil twutz tx'otx', tu'n kymujb'in te kyib' toj kynimb'il.

⁵³ Tu'npetzi'n, ax q'ijjo anetzi'n, b'e'x i kyij aj kawil toj wen, tu'n tkub' kyb'yo'n Jesús.

⁵⁴ Tu'npetzi'n, mix tenil Jesús kyxol Judiy; qala' b'e'x etz tojjo ttx'otx' Judey, ex b'e'x xi' ttxa'n tzqij tx'otx' toj jun tnam, Efraín tb'i. Axsa kyije tene junx quk'iy, a awo'y t-xnaq'tzb'in.

⁵⁵ Nyataq ila' q'ij tu'n tul kanin Xjan Q'ij kye Judiy. Tu'npetzi'n, nimku xjal aj Judiy b'e'x i xi' toj Jerusalén, tu'n kyb'inchin kyten tze'nkuxtaqjo nb'ant kyu'n.⁵⁶ Tkyaqilxjal nchi jyo'ntaq ti'lj Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex nxi kyqanintaq kyxolx: ¿Tze'ntzin kye toj kywutz? ¿Jawilpela toj nintz q'ij mo minaj?

⁵⁷ Qu'n ayetzi'n Parisey exqetzil kynejin pale otaq kub' kyq'o'n jun kykawb'il, qa attaq jun xb'inte ja' ta'taq Jesús, ilx ti'lj tu'n tzaj kyi'n tqanil, tu'ntzintla tok kytzyu'n, tu'n tku'x toj tze.

Tej tok tsu'njo qya jupsb'il kyi'l tyan
Jesús

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

12 ¹Noq qaq q'ijtaq tu'n tpon kanin nintz q'ij te Xjan Q'ij. B'e'x xi' Jesús toj kojb'il Betania, a ja' najletaq Lázaro, a otaq jaw anq'intl tu'n Jesús toj kyime. ²Antza kub'e kyb'inchin jun wab'l te aq'b'il chjonte te Jesús. Ate Mart nsipintaq wab'l, ex aqin te Lázaro q'uqlektaq wa'l kyuk'a ti'lj mex. ³Ante Mariy tzaj ti'n jun

tk'wel q'anb'il, nardo tb'i, a jun wiq jupsb'il tb'anilxix wen ex wiylxix. Ex kub' tq'o'n tkyaqil kyib'ajjo tyan Jesús, ex jun paqx ok tzqijsin tuk'a tsmal twi!. Ex tkyaqil toj ja kub' juptz'aj tu'n tb'anil tk'ok'jlil.^o

⁴ Me attaq jun t-xnaq'tzb'in Jesús antza, a Judas Iscariot tb'i, a tu'ntaq t-xi k'ayinte toj kyq'ob' tajq'oj. Xi tq'ma'n te Jesús:⁵ ¿Tiqu'nil mi xi k'ayitjo jupsb'il lo, a wiylxix wen, tu'n kyxi qmojin tal yajqe?

⁶ Me ante Judas nya nb'insintaq kyi'ijo yaj, qala' kub' tq'ma'n ikyjo qu'n ileq'taq. Qu'n ate Judas toktaq toklin te chmol pwaq qxola, ex tzuntaq jatz telq'in ch'in ti'jjo a chmo'ntaq tu'n.

⁷ Xi tq'ma'n Jesús te: Tenkuj. Qu'n ma kub' tk'u'n lu'n tzmax ja'lin, tu'n tb'ant nte'n te muqb'il we'y. ⁸Qu'n atzin kye yaj, axsi kchi k'wele ten kyxola, ex b'a'n tu'n kyxi kymoji'n noq ti'l q'ijil.^p Qalatz'i'n we', nya kukx kchin k'wel ten weji'y kyxola.

Tej tok kychmo'n nejinel
kyib' ti'lj Lázaro tu'n tkyim

⁹Nimx Judiy i b'inte qa antza ta'yé Jesús toj tnam Betania, ex b'e'x i b'aj xi' antza lolte Jesús tuk'ax Lázaro, a otaq jaw anq'intl tu'n Jesús kyxol kyimnin.

¹⁰Ayetzi'n kynejin pale b'e'x i kyij toj wen tu'n tkub' b'yet Jesús majx Lázaro tuk'a,¹¹ qu'n noq tu'n tpaj Lázaro, nimx Judiy otaq tz'el kypa'n kyib' kyi'l, noq tu'n kyxi lipe ti'lj Jesús.

Tej tkanin Jesús toj Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹²Nimkutaq xjal otaq txi' iky'sil Xjan Q'ij toj Jerusalén. Toj junxil q'ij, ok kyb'in qa tu'ntaq tkanin Jesús antza.

¹³Tu'npetzi'n, i ok ten tx'emil txqan t-xaq tze, palma tb'li, exsin i b'ajetz k'lelite Jesús, ex i b'aj xch'in kyjalu'n:

Nimxit tb'i qMan Dios.
Ky'iwinxitjo a tzul kanin toj Tb'i qAjaw.

^o12:3 Lc. 7:37-38. ^p12:8 Deu. 15:11.

Ky'iwlinxitjo a nmaq kawil tib'aj
Israel.⁴

¹⁴ El jyet jun tal bur tu'n Jesús, ex b'e'x
jax qe tib'aj, tze'nkuxtaqjo ntq'ma'n toj
Tu'jil Tyol Dios:

¹⁵ Mi chi jaw xob'a,
ayi'y najleqe toj tnam Sion.
iKyka'yinxa! Lu' kyNmaq Kawila
tzul
q'uqlelx chejil tib'aj jun tal bur.

¹⁶ Te tnejil, mix ele qnoky'a ti'j
tkyaqiljo lo, a awo'y t-xnaq'tzb'in; me
yajxi, tej tjax Jesús toj kya'j, b'e'x b'aj
ul julk'aj toj qk'u'ja tkyaqiljo tz'ib'intaq
ti'j toj Tu'jil Tyol Dios, ex ikyixsin otaq
b'ajjo.

¹⁷ Me ayeqetzi'n xjal ite'taq tuk'a Jesús,
tej ttzaj tq'olb'in Lázaro toj jul, ex tej
tjaw anq'intl tu'n, tzunx nchi yolintaq
ti'j kyuk'a txqantl. ¹⁸Tu'ntzi'n ikyjo, i
b'ajetz xjal toj tnam k'lelte Jesús, qu'n
otaq tz'ok kyb'i'n techil tipin tb'anilxix
ti'j Lázaro. ¹⁹Ex mix ele wenjo lu'n
toj kywutz Parisey. B'aj kub' kyyolin
kyxolx: iKa'n! Nti'x jun aku b'ant qu'n
ti'j, qu'n kyka'yinxsi'n; kykyaqilxjal ma
txi lipe ti'j.

Tej kyyolin junjun nya Judy tuk'a Jesús

²⁰Kyxoljo xjal a otaq chi kanin iky'sil
nintz q'l toj Jerusalén, attaq junjun xjal
aj Grecia. ²¹Ex attaq jun quk'iy, a awo'y
t-xnaq'tzb'in Jesús, Lip tb'i, tzajnin toj
tnam Betsaida toj ttx'otx' Galiley. Aye aj
Grecia i tzaj laq'e tk'atx Lip, ex i kub'sin
kywutz te: Tata, noq same, qajatla'y tu'n
qyoli'n tuk'a Jesús.

²²B'e'xsin xi' Lip, ex xi tq'ma'n te
Andrés, ex kykab'ilx i xi' q'malte te
Jesús.

²³Xi tq'ma'n Jesús kye: Ch'ix tul
kanin nq'ijila, ayi'n, a Tk'wal Ichin, tu'n
nkyima, tu'n njaw anq'i'n, ex tu'n njaxa
toj kya'j tuk'a tkyaqil nqoptz'ajiyila.

²⁴Qu'n twutzxix kxel nq'ma'n kye'y,
ikytzin weji'y tze'nku jun twutz triy. Qa
mix xkux miqet toj tx'otx', nlay ch'iy,

gala' o'kxjo tal junch'in ex nti' tajb'in.
Me qa ma kux miqet toj tx'otx' tu'n
tkyim, ok chmetil txqantl twutz.

²⁵Ankye te' taj noq tu'n tok tk'u'jljin
tchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', ok k'wel
najsin tkyaqil. Me ankye te' kxel q'onте
tib' toj tq'ob' Dios, ex mi n-ok tilil tu'n
ti'jjo tchwinqil tzalu'n twutz tx'otx',
apente kkanb'il jun tchwinqiljo, a nlay
b'aj.⁵ ²⁶Ex ankye jun n-ok tilil tu'n, tu'n
tajb'in we'y, b'a'n tu'n tok lipe wi'ja, tu'n
tten junx wuk'iy toj tkyaqil. Ex ankye te
n-ajb'in we'y, apente kjawil nimsi'n tu'n
nMa'n.

Tej tyolin Jesús juntl majl ti'j tkyimlin

²⁷Atzi'n ja'lin, nimx nchy'o'n wanmi'n
tu'n nb'isa. ¿Ti'tzila kxel nq'ma'n? ¿Ma
okpela kxel nq'ma'n: Tata, chin tkloma,
tu'n mi tz'ikyxe wu'n tkyaqilxo kb'ajil
wi'ja? iMina! Qu'n tu'npen te' lu'n
xin uliy. Qala' kxel nq'ma'n: ²⁸Tata,
nimsinks tb'iy wi'ja.

Tekuxjo xi tq'ma'n yol anetzi'n, b'ijte
jun tq'ajq'ojil wib'aj toj kya'j, a tq'ma: O
jaw nnimsi'n nb'iy, ex kjawil nnimsi'n
juntl majla.

²⁹Ayetzi'n xjal ite'taq tk'atx, te
kyb'inte yol lu'n, xi kyq'ma'n kyxolile,
qa noq jun q'ankyaq jaw tinin. Me
juntl q'mante qa jun angel tzaj yolin
tuk'a.

³⁰Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye:
Nya noq te q'uqb'il nk'u'ja saje yolin
te' tq'ajq'ojil wib'aj; qala' te q'uqb'il
kyk'u'ja wi'ja. ³¹Qu'n atzin ja'lin,
ch'ixxix tul kanin tq'ijil te kykyaqil xjal
twutz tx'otx', tu'n kyok toj pa'b'in twutz
Dios, ex ilxix ti'j tu'n tex lajet tajaw il,
qu'n twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa
k'wel ti'j wu'n te jun majx. ³²Qu'n ajtin
njaw q'o'n twutz tze tzalu'n twutz tx'otx',
ktzajil nchmo'n kykyaqil xjal wu'nx
wib'xa. ³³Tuk'a yol anetzi'n; nyek'in
Jesús tze'n tumil tu'n tkyime.

³⁴Xi kytzaq'win xjal: ¿Ma nyatzin
tzun ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa

⁴ 12:13 Sal. 118:25-26. ⁵ 12:15 Zac. 9:9. ⁶ 12:25 Mt. 10:39; 16:25; Mr. 8:35; Lc. 9:24; 17:33.

ate Crist il ti'l tu'n tten te jun majx?^t
 ¿Tze'ntzin ttentz ntq'ma'ntza, qa ajo
 Tk'wal Ichin il ti'l tu'n tjaw twutz cruz
 tu'n tkyim? ¿Tze'ntzin tz'elpine! Tk'wal
 Ichin?

³⁵ Xi tq'ma'n Jesús kye: Ayin we'
 spiky'in loq'i'n inti'nx kyxola. Me noq
 te jun paql inti'n kyuk'iy. Tu'npetzi'n,
 chi lipeka ti'jjo spiky'in, tu'ntzin mi chi
 kyiji'y toj qxopin. Qu'n ankye te' nb'et
 toj qxopin, nti' b'l'i'n tu'n ja'tzin t-xiye.
³⁶ Tu'npetzi'n, kyniminxji'y spiky'in, a lu'
 atx ch'ntl kyuk'iy, tu'ntzin kyoka te jun
 xjal aj spiky'in.

Tb'ajlinxi'l tq'ma'n Jesús ikyjo, b'e'x el
 tewin tib' kywutz.

**Tej t-xi tq'ma'n Jesús qa tkyaqilxjal
 il ti'l tu'n kynimin ti'**

³⁷ Mix tu'n nimx techil tipin Jesús o
 b'ant tu'n kywutzxjal, me mix i niminix
 ti'l. ³⁸ Tuk'ajo lo, japin b'ajjo tyol Isaías,
 a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tkub' ttz'ib'in:

Tata, ¿Ankye ma txi niminte Tb'anil

Tqanil ti'ja, a ma txi qq'ma'n?

¿Altzila qe xaye tyek'in tAjaw

Tkyaqil toklin Tkawb'il kyib'aj?^u

³⁹ Exla qa ikyjo, nlaxyt txi kynimin,
 qu'n atx juntl yol kyij ttz'ib'in Isaías
 kyjalu'n:

⁴⁰ Qu'n ax Dios s-ok moxsinte kywutz,
 ex s-ok ch'uxsinte kyanmin,
 tu'ntzin mi tz'ele kyniky' te tu'n
 kywutz.

Ex tu'n mi kyb'ije tu'n kyanmin.

Ex nti'x ma chi meltz'aj wuk'iy, tu'n
 kykub' nq'ani'n.^v

⁴¹ Kyij ttz'ib'in Isaías ikyjo, qu'n otaq
 tli nimx toklin Jesús, exsin nyolintaq ti'l,
 a na'mtaq tul kanin Jesús twutz tx'otx'.

⁴² Me kyxol tkyaqiljo lu'n, attaq junjun
 Judiy i nimin ti'l Jesús, ex majxpe junjun
 nejinel kyxol. Me mix kub'e kychikyb'in
 kywutzxjal noq tu'njo kyxob'il kye
 Parisey, tu'n mi chi exe lajo'n ti'jjo
 kyoklin tojjo ja te kyna'b'l Dios aj Judiy.
⁴³ Qu'n wenxixtaq toj kywutz, tu'n kyja
 nimsin kyu'nxjal tzalu'n twutz tx'otx',

tze'nkü tu'n kyja nimsin tu'n Dios toj
 kya'l.

**Tej tyolin Jesús ti'jjo xjelb'il
 twutz qMan Dios**

⁴⁴ Xi tq'ma'n Jesús tuk'a tq'ajq'ojil
 twi': Ankye te knimil wi'ja, nya o'kqinxia
 kchin xel tnimin; qala'aku nMa'n, a
 tzaj chq'on we'y. ⁴⁵ Ex ankye te ma
 chin tli'y, ex ma tli Dios, a tzaj chq'on
 we'y. ⁴⁶ Qu'n ayin wej'i'yspiky'in Dios,
 a ma tzul tzalu'n twutz tx'otx', tu'ntzin
 alkye knimil wi'ja nlayxpen kyijx te' toj
 qxopin.

⁴⁷ Me qa at jun ma b'inte nyola, ex
 mi xi tnimin, ok najil te'; me nya npaja,
 qu'n nya ma chin ula tu'n nkawi'n
 kyib'aj kkyaqil xjal, qala' noq tu'n
 kyklet wu'n. ⁴⁸ Ex ankye k-elil iky'in
 we'y, ex mi xi tb'in nyola, at jun kkawil
 tib'aj; ayexjo yol, a o che'x nq'ma'n. Ex
 ayexsin kchi kawiljo ti'l toj pa'b'in twutz
 Dios, aj tlapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz
 tx'otx'. ⁴⁹ Qu'n ayejo nyola ex tkyaqil
 nxnaq'tzb'ilä nya weqekuy; qala' te
 nMa'n, a tzaj chq'o'n we'y. ⁵⁰ B'i'n we'
 wu'n qa ayejo Tyol Dios ma chi tzaj
 tq'ma'n, ayetzin ttxuyil chwinqiljo te jun
 majx. Tu'npetzi'n, o'kx nxi nq'ma'nji'y
 tze'nkuxjo ma tzaj nik'u'n we'y tu'n
 nMa'n.

**Tej tel ttxjo'n Jesús
 kyqan t-xnaq'tzb'in**

13 ¹ Atzin te' tlapin kanin tq'ijil
 nintz q'ij te Wa'j Pan, b'i'ntaq
 tu'n Jesús, qa iltaq ti'l tu'n tkyim, ex
 tu'n taj tuk'a tMan toj kya'l. Kukx
 nk'u'jlintaqjo kyi'jjo aye otaq chi ok lipe
 ti'l tzalu'n twutz tx'otx'. Me atzin ja'lín,
 tajtaq tu'n t-xi tyek'in tkyaqil t-xilin
 tq'aq'b'il tk'u'l.

² Ex kyja'taq qxi'y wa'l, otaq ku'x
 tajaw il toj tanmin Judas, tk'wal jun
 xjal, Simun tb'i, tu'n t-xi' k'ayilte Jesús
 toj kyq'ob' tajq'oj. ³ Me b'intaql te Jesús
 tu'n, qa tuk'a Dios otaq tzaje, ex iltaq ti'l
 tu'n taj tuk'a juntl majl, ex ax Dios o tzaj

^t 12:34 Sal. 110:4; Is. 9:7; Ez. 37:25; Dan. 7:14. ^u 12:38 Is. 53:1. ^v 12:40 Is. 6:10.

q'onte toklin tib'aj tkyaqil. ⁴Tu'npetzi'n, a tzmataq nqo wa'n, ja we'ks ti'l meëx, el ti'n ttxo'w, ex ok tb'altz'in jun b'u'x ti'l tk'ul'j, ⁵ex kux tqo'n a' toj jun tx'ajb'il, ex ok ten txjol qqa'n, a awo'y t-xnaqtzb'in, ex i el ttzqijsin tu'n b'u'x, a otaq tz'ok tb'altz'in ti'l tk'ul'j.

⁶Me atzaj te' tpon kanin tu'n kyel txjet tqan Simun Pegr, xi tq'ma'n Pegr te: WAjaw, ¿Ma attzin we woklin tu'n tel ttxjo'n nqa'n?

⁷Xi ttzaq'win Jesús te: Nlay tz'el tniky'a ti'jjo nb'ant wu'n ja'lin, me yajxi, k-elil tniky'a te.

⁸Me ante Pegr xi tq'ma'n: Nlayx ntziy'i jun maj tu'n tel ttxjo'n nqa'n.

Xi ttzaq'win Jesús: Qa mi s-el ntxjo'n tqan, nti'xpen toklintza wuk'iy.

⁹Xitzin tq'ma'n Pegr te: WAjaw, qa ikytzjo, nya noq o'kqex nqa'n, qala' txjonqemila nq'ob'a majx tuk'a nwi'y, tu'ntzintla at-xix woklintza tuk'iy.

¹⁰Me ante Jesús xi tq'ma'n te: Ankye te tzmax b'aj txjet, nya il ti'l tu'n tel txjet juntl majl, qala' o'kqexjo tqan, tu'ntzin tsaqix tkyaqil. Me tze'nku kye' ma chi saqix kye', exla qa nya kykyaqilxa. ¹¹Xi tq'ma'n ikyjo: Nya kykyaqilxa ma chi saqixa, qu'n b'i'ntaq tu'n, alkye tu'n t-xi k'ayinte toj kyu'ob' aj il.

¹²Tb'ajlinxi' ttxjo'n qqa'n, ok tq'o'n Jesús ttxo'w, ex ok qe juntl majl ti'l meëx, ex tzaj tq'ma'n qe'y: ¿Man tz'el kyniky'a ti'jjo xb'ant wu'n kyxola? ¹³Qu'n n-ok kyq'o'n nb'i'y te Xnaqt'zil ex te kyAjawa. Twutzx kye kyu'n, qu'n ayintzinji'y. ¹⁴Exsin qa ayinji'y Xnaqt'zil ex kyAjawa, a ma tz'el ntxjo'n kyqa'n, ikyqexsin kyeji'y, b'a'ntla tu'n tel kyttxjo'n kyqa'n jun tuk'a juntl.

¹⁵Ma kub' nq'o'n jun yek'b'il, tu'ntzin tkub' kyb'inchi'n tze'nkuxjo ma kub' nb'inchi'n kwyutza. ^w ¹⁶Twutzx kxel nq'ma'n kye'y, mix a'l junte aq'nil nimxtl toklin tze'nku te tajaw aq'untl; ex mix a'l junte, a chq'o'n nimxtl toklin tze'nku saj chq'onte. ^x ¹⁷Qa ma tz'el kyniky'a te tkyaqiljo lo, ex qa ma kub' kyb'inchi'n ikyjo, at tky'iwb'il Dios kyib'aja te jun majx.

¹⁸Mi nchin yoli'n kyi'ja kykyaqila. Qu'n ojtzqi'n wu'n ankye qe o chi jaw nsk'o'n. Me ilxix ti'l tu'n tb'ajjo tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Ankye jun nwa'n wuk'iy, kjawil meltz'aj wi'ja.'

¹⁹Nxi nq'manji'y lu'n kye'y, a na'mxtaq tb'aj, tu'ntzin aj tb'ajjo ikyjo, kxel kynimin qa ayin weji'y junx nte'n tuk'a nMa'n, a loqin nchin yoli'n kyuk'iy. ²⁰Twutzx kxel nq'ma'n kye'y: Ankye te kxel k'mo'n te' a kxel nchq'o'n, ay'i'n chin xel tk'mo'n. Ex ankye te kxel k'mo'n we'y, a nMa'n kxel tk'mo'n, a tzaj chq'o'n we'y.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús qa a Judas tu'n t-xi k'ayinte

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹Tb'ajlinxi' tq'ma'n Jesús tkyaqiljo lo, tzaj chyo'n tanmin tu'n tb'is, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Twutzx kxel nq'ma'n kye'y. At jun kye' k-okil meltz'aj wi'ja.

²²Me awotzin qe', a awo'y t-xnaq'tzb'in noqx o jaw ka'ylaja toj qwutza, ex mix ele qniky'a te alqi'j nyolinetaq. ²³Me ayintaq we' inti'n antza, nchin wa'ntaqa ttxlaj Jesús. Nimx tq'aq'b'il tk'u'j wi'ja. ²⁴Tu'npetzi'n, xi tyek'in Simun Pegr tq'ob' te jun techil, tu'n t-xi nqani'n te Jesús alqi'j nyoline'taq. ²⁵Tu'npetzi'n, in xi laq'exixa tk'atz, ex xi nqani'n te: WAjaw, ¿Altzila kye?

²⁶Tzaj ttzaq'win Jesús: K'welix wak'sin ch'in pan, ex anqe kxel nq'oni'y, atzi'n.

Ikytzi'n, kux tak'sin jun piëx pan toj laq, exsin xi tq'o'n te Judas Iscariot, a tk'wal Simun.

²⁷Tb'ajlinxi' twa'n Judas, b'e'x okx tajaw il toj tanmin. Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús te: Atzin tu'n tkub' tb'linchi'n, b'inchinkutzi'n ja'llinxix.

²⁸Me nipe tu'n ikyjo, mix ele qniky'a te, tiq'u'n xi tq'ma'n ikyjo. ²⁹Qu'n ataq Judas q'ilte ch'u'x tk'wel pwaq, at junjunqe kub' ximinte, qa xi tq'ma'n tu'ntaq txi' Judas laq'olte ch'in qwa'y

^w 13:15 Mt. 20:28; Mr. 10:45; Lc. 22:27. ^x 13:16 Mt. 10:24; Lc. 6:40; Jn. 15:20. ^y 13:18 Sal. 41:9.

^z 13:20 Mt. 10:40; Mr. 9:37; Lc. 9:48; 10:16.

tu'n tajb'in toj nintz q'ij, moj qa tu'n t-xi'
q'ol ch'in pwaq kye tal yaj.³⁰ Tb'aqljinxi'
twa'n Judas pan, b'e'x ex toj qniki'yin.

**Jun ak'aj nuk'b'il tu'n Jesús,
tu'n qmujb'in te qib'**

³¹ Telintzxi Judas, tzaj tq'ma'n! Jesús
qe'y, awo'y t-xnaq'tzb'in: Ch'ix nkyim
we' ja'lín, a ayi'n Tk'wal Ichin, tu'ntzin
tnimsit tb'i nMan Dios. ³² Ma japin b'aj
tajb'il nMa'n wu'n tzalú'n twutz tx'otx',
noq tu'n tnimsit tb'i. Tu'npetzi'n, ktzajil
tq'o'n wokli'n liwey, tu'n nte'n tuk'a toj
kya'l tuk'a tkyaqil nqoptz'ajiyila.

³³ Nimxix tq'aq'b'il nk'u'ja kyi'ja.^a
Nya nim tqan chin tenb'iltla kyuk'iy
ja'lín. Ok chi jyola wi'ja, me ikytzi'n
tze'nku xi nq'ma'n kye aj Judiy, ex kxel
nq'ma'n kye'y ja'lín, nlayx che'xa ja'
kchin xeliy.^b

³⁴ Tu'npetzi'n, kxel nq'o'n jun ak'aj
nuk'b'il kye'y: Tu'n kyk'u'jlín te
kyib'a jun tuk'a junatl, ikytzi'n tze'nku
ma chi ok nk'u'jl'i'n. Ikytzi'n kyeji'y,
kyk'u'jlík kyib'a kyxolxa.^c ³⁵ Qa
ma tz'ok kyk'u'jl'i'n kyib'a kyxolxa,
kykyaqilx xjal k-elil kyniky' kyi'ja, qa
nxnaq'tzb'inqi'y.

**Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa tu'n tkub'
tewintaq Pegr**

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Xi tqanin Simun Pegr te Jesús:
WAjaw, ¿Ja'tzin kxela te?

Xi ttzaq'win Jesús: A ja' kchin xeli'y,
nlayx txi lipey wi'ja ja'llinxix, me ok kxel
lipey wi'ja yajxi ch'intl.

³⁷ Me ante Pegr xi tq'ma'n: WAjaw,
¿Tiqu'nil nlay chinx lipe'y ti'ja ja'lín?
¿Ma nyatzin ma b'ant we' nte'n tu'n t-xi'
nq'o'n nchwinqila, tu'n nkyima tu'n
tpaja?

³⁸ Xi ttzaq'win Jesús: ¿Ma ax twutz,
ma b'ant te tte'n tu'n tkyima tu'n
npaja? Me twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa
na'mxtaq toq' tman eky', kchin k'wel
tewi'n oxe maj kywutzxjal, ex kxel
tq'ma'n, qa nya ojtzqi'nq'i'n tu'n.

O'kx Jesús b'a'n tu'n qxi ti'n toj kya'

14 ¹ Mina chi jaw b'isi'n. Qe kyk'u'ja
ti'j Dios, ex qe kyk'u'ja wi'ja.
² Qu'n toj tja nMa'n at nimku najb'il,
ja' tu'n qnajane; noqit nti', matla txi
nq'ma'n kye'y. Tu'npetzi'n, ma chinka
b'inchil jun kynajb'ilá. ³ Ex nya noq o'kx
tu'n ma chinka b'inchilte kynajb'ilá;
qala' ok chin ula junatl majl k'lel kye'y,
tu'ntzin kyte'n junx wuk'iy te jun majx
toj kya'j. ⁴ Ex ojtzqi'n b'e' kyu'n, ja' kchin
xeli'y.

⁵ Xi tq'ma'n Tmas te Jesús: Ay wAjaw,
mi b'i'n qe qu'n ja' kxeliy, ¿Tze'ntzin
ttentz tu'n tel qniki'a ti'jjo b'e?

⁶ Xi ttzaq'win Jesús: Ayin weji'y
B'e, ex ayin weji'y Twutzxix, ex ayi'n
weji'y Chwinqil. Qu'n noq wu'n aku chi
kaninxjal tk'atzz nMa'n.^d ⁷ Qa ma tz'el
kyniky'a wi'ja, ex ok k-elil kyniky'a ti'j
nMa'n. Ex ma tz'el kyniky'a ti'j ja'lín,
qu'n kukx nchin ok kyka'yinjii'y.

⁸ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Lip: Ay
wAjaw; yek'ntzin Manb'aj qe'y. Tuk'axjo
lo, b'e'xpen k-elil qniki'tza te.

⁹ Xi ttzaq'win Jesús: Ay Lip, ¿Jtojetzi'n
nkub'lin ten kyuk'iy, ex na'mx tel
tniky'a we'y? Qu'n alkye ma tz'ok ka'yin
we'y, ma tz'ok tka'yin nMa'n. Tu'npetzi'n,
¿Tiqu'n tzaj tqani'n we'y, tu'n t-xi
nyek'i'n Manb'aj te'y?¹⁰ ¿Ma mi'ltzin
nxi tnimi'n, qa mujleq'i'n tuk'a nMa'n,
ex mujle nMa'n wuk'iy? Tu'npetzi'n,
tkyaqiljo jni' yol nxi nq'ma'n, nya wekuy,
qala' te nMa'n, a najle wuk'iy, ex aku
n-aq'nin wuk'iy tu'n tb'antjo jni' tajb'il.

¹¹ Kynaminkuy qa ayi'n intin tuk'a
nMa'n, ex a nMa'n najle wuk'iy. Exsin qa
minatz, ¿Ma nlayksi'n txi kynimi'n tu'n
tkyaqiljo nb'ant wu'n?¹² Ex twutzxix
kxel nq'ma'n kye'y, ankye te knimil
wi'ja ok kb'antil tkyaqil tu'n, tze'nku
nb'ant wu'n, ex okpela kb'antil nimxixtl
tu'n, tze'nku nb'ant ja'lín, qu'n ma
chinka tuk'a nMa'n toj kya'j.¹³ Ikytzi'n,
tkyaqiljo kxel kyqani'n ti'j tumil nb'i'y,
ok kb'antil wu'n, tu'ntzin t-xi nyek'i'n

^a 13:33 Jn. 15:12, 17. ^b 13:33 Jn. 7:34. ^c 13:34 1Jn. 3:23; 2Jn. 5. ^d 14:6 Mt. 11:27; Jn. 1:18; 6:46; Kyb'i.
4:12.

qa nimxix tb'i nMa'n. ¹⁴K'wel nb'inchi'in ti'chaqx txi kyqanintza ti'l tumil nb'i'y.^e

**Tej ttzaj ttziyin Jesús, tu'n
ttzaj tchq'o'n Xewb'aj Xjan**

¹⁵Ex xi tq'ma'n! Jesús: Qa ma chin ok kyk'u'jl'i'n, kyniminkutzinj'il'y jni' nnuk'b'il'a. ¹⁶Ex kchin kub'sin nwutza te qMan, tu'n ttzaj tchq'o'n juntl Onil kye'y, ex Q'uqb'il kyk'u'ja, a Xewb'aj Xjan, a twutzxix, tu'n tten kyuk'iy te jun majx. ¹⁷Ayetzin xjal te twutz tx'otx' nlay txi kyk'mo'n, qu'n mi nchi jyo'n ti'l, ex mi n-el kyniky' te. Me metzin kye, ma tz'el kye kyniky' ti'l, qu'n loqin intin kyxola ja'llin, ex ktzajil tq'o'n Dios toj kyanmi'n, tu'n tten te jun majx. ¹⁸Nlay chi kyij ntzaqp'i'n kye; qala' kchin ul meltz'aj we', tu'n nte'n kyuk'iy te jun majx, noq tu'n Xewb'aj Xjan. ¹⁹Nya ila' q'ijl tu'n nkyima. Mi chin ok kyka'yintl xjala, me metzin kye, kchin okil kyka'yintla, aj ul nmeltz'ajla kyuk'iy, a otaq chin jaw anq'intla juntl majl kyxol kyimnin. Ex noq tu'n ak'aj nchwinqila, ktenb'il kye kychwinqil a nlay b'aj, qu'n itz'qin we' te jun majx. ²⁰Aj tjapin kani'n q'ij anetzi'n, apentza k-elile kye kyniky' te qa twutzxixjo nyola, qa mujleq'i'n tuk'a nMa'n, ex qa mujleq'i'y wuk'iy, ex ayi'n kyuk'iy. ²¹Ankye te' ma tz'el tniky' te, ex k'wel tnimin jni' nnuk'b'il'a, antza k-elile tniky'ttzajil, qa twutzxix tzun nchin ok tk'u'jl'i'n. Ex ankye te nchin ok tk'u'jl'i'n, ex ate nMa'n k-okil k'u'jlinte, ex ikyx weji'y kxel nyek'in te' tkyaqil wajb'il'a.

²²Tej t-xi tq'ma'n Jesús ikyo, xi tqanin Judas te (a junxil Judas, nya Iscariot): Tata, ¿Tiqu'n noq te qekuy ktzajil tyek'in tib'a, ex nya te kykyaqil xjal?

²³Xi ttzaq'win Jesús: Ankye te nk'u'jl'in we'y, ex nkub' tb'i'n tkyaqiljo xi nq'ma'n, okpen k-okil k'u'jl'in te' tu'n nMa'n, ex ayin we' tuk'ax nMa'n qo ul qe' najal tuk'a te jun majx. ²⁴Ex ankye te' mi n-ok k'u'jl'in we'y, ex mi nkub' tb'i'n jni' nnuk'b'il'a, a xi nq'ma'n.

Ex kykyaqiljo yol nche'x nq'ma'n, nya wekuy, qala' te nMa'n, a tzaj chq'o'n we'y. ²⁵Nxi nq'ma'n tkyaqiljo lo a loqi'n intinx kyuk'iy tzalu'n twutz tx'otx'.

²⁶Me atzin Xewb'aj Xjan, a ktzajil tchq'o'n nMa'n toj tumil nb'i'y te Onil kye'y ex te Q'uqb'il kyk'u'ja, ok ktzajil t-xnaq'tzin tkyaqil, ex ktzajil tna'n kye'y tkyaqiljo o b'aj nq'ma'n kye'y. ²⁷Kyel nq'o'n jun etzb'il kye'y, a nnuk'b'il'a toj kyanmi'n. Me nya ikyo tze'nku nuk'b'il te twutz tx'otx', a njapin b'aj liwey. Ikytzi'n, mi jaw tuk'paj kyanmi'n, ex mi chi tzaj xob'a.

²⁸Ma tz'ok kyb'l'i'n we'y, tej t-xi nq'ma'n, qa ma chinka, ex kchin ul meltz'ajla tu'n nte'n kyuk'iy juntl majl. Noqit qa twutzx k'u'jlinqi'n kyu'n, matla chi jaw tzalaja, aj kyb'linti'y qa ma chi'n tuk'a nMa'n, qu'n ate nimxixtl toklin nwutza. ²⁹Ma txi nnejsinj'i'y tqanil kye'y lo, qu'n tu'ntzin aj tjapin, okpin kxel kynimintza qa twutzxjo o b'aj nq'ma'n kye'y. ³⁰Nya nimtl tqan tu'n nyoli'n kyuk'iy, qu'n chi'ix tul kanin tajaw il, a kawil tzalu'n twutz tx'otx', b'inchil tajb'il wi'ja, exla qa nti' toklin tu'n tkub' wi'ja tu'n. ³¹Me ok kb'ajiljo ikyo tu'n nkyima, tu'n tel kyniky'xjal te, qa k'u'jl'in nMa'n wu'n, ex nkub' nb'i'chi'n tkyaqiljo ntzaj tq'ma'n we'y.

iKujqexa! iQo iky' tzalu'n!

Il ti'l tu'n qmujb'in te qib' tuk'a qMan

15 ¹Tb'ajlinxi' ikyo, tzaj tq'ma'n Jesús q'e'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Ayin we' tze'nku jun tqan uv twutzxix, ex atzin nMa'n tze'nku jun aq'nil ti'l'. ²N-el ttx'emin tkyaqiljo tq'ob', a nti' twutz n-el. Ex tkyaqiljo tq'ob', a at twutz n-el, k-elitz ttx'emin jni' ttzqijlin kyxolile, tu'ntzin twutzin nimxix.

³Me atzin kye ma chi saqixa tu'n nxnaq'tzb'il'a xi ex nq'o'n, ikyxjo tze'nku jun tq'ob' lob'j ma tz'el b'aj tzqijlin.

⁴Ikytzin kyeji'y, kukx kymujb'in kyib'ji'y wuk'iy tze'nku we' kukx nmujb'in wib'ji'y kyuk'iy. Qu'n jun tq'ob' tze, nlay

^e 14:14 Mt. 7:7-11; Lc. 11:9-13; Jn. 15:7, 16; 16:23-24; 1Jn. 3:21-22; 5:14-15.

tz'el twutz tu'nx tib'x, a qa nya mujlek ti'jjo tqan. Ikytzin kyeji'y, nlaxy tz'elx kye kywutz toj kychwinqila, qa nya mujleqeka wuk'iy.

⁵Ayin we' tqan uv; ayetzin kye tq'ob!. Ankye te mujlek wi'ja, ex mujleqinka tuk'a, nimxpen te' twutz n-el. Qu'n nti'x kye aku b'ant kyu'n kyjunalixa. ⁶Ankye te tky'e' tu'n tok tmujb'in tib' wuk'iy, okpin k-elix xoyit te', tu'n ttzqij kyuk'a txqantl tq'ob' tze, a tzqij tu'n kyxi chmet, ex tu'n kytz'e'y tu'n q'aq' te jun majx. ⁷Qa kukx kymujb'in kyi'b'ji'y wuk'iy, ex qa mi s-el najjo nxnaq'tzb'i'n toj kyk'u'ja, kyqanintza noq alkye kyaja, ex ok ktzajil q'o'n. ⁸Qa nimxix kywutza s-el te nimsb'il tb'i nMa'n, antza k-elite tniky'tzajil qa twutzxix nxnaq'tzb'inq'i'y.

⁹Tzun nchi ok nk'u'jlin kye!, ikytzi'n tze'nku te nMa'n nchin ok tk'u'jli'n. Kukx chi lipekj'i'y ti'jjo tq'aq'b'il nk'u'ja, a at kyi'ja. ¹⁰Qa ma kub' kynimini'y jni' nnuk'b'il, okpin kchi okil lipetza ti'jjo tq'aq'b'il nk'u'ja, a at kyi'ja, ikytzi'n tze'nku we' nkub' nniminji'y tnuk'b'il nMa'n, ex loqin lipcheqink ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j, a at wi'ja. ¹¹Nxi nyoli'n ikyjo, tu'ntzin kyjaw tzalaja wuk'iy, ex tu'ntzin kynoja tu'n ntzaljb'il. ¹²Atzin mnuk'b'iljil'y lo, tu'n kyk'u'jlin te kyi'b'a kyxolxa, tze'nku we nchi ok nk'u'jli'n.^f ¹³Ex ante qk'u'jb'iljo nimxix toklin, tu'n t-xi qq'o'n qchwinqil noq tu'n tpaj quk'a. ¹⁴Me ayetzin kye ma chi oka te wuk'iy, qa ma kub' kyb'inchi'n tze'nkuxjo ma txi nq'ma'n. ¹⁵Mi chi ok nq'o'nly kye ja'lín te waq'nila, qu'n mi b'inte aq'nil tu'n, ti' k'wel tb'inchin tajaw aq'until. Qala' kchi okil nq'olb'in kye te wuk'iy, qu'n ma txi nyek'i'n kye'y kykyaqiljo ma tzaj tq'ma'n nMa'n we'y. ¹⁶Qu'n nyaqe kye' xi jaw sk'o'n we'y; qala' ayin we' xiin jaw sk'o'n kye'y. Tu'npetzi'n, kxel woqxenin kye'y, tu'n kyxi'y, ex tu'n tel kywutza nimxix toj kychwindila, ex atzin kywutza, tu'n tten te jun majx. Ikytzi'n, ktzajile tq'o'n nManji'y tkyaqiljo kxel kyqani'n toj tumil nb'i'y. ¹⁷Atzin kxel nq'manji'y

juntl majl kye'y, tu'n kyk'u'jlin te kyib'a kyxolxa.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús qa nimku xjal k-okil lipin kyi'j kyuk'a t-xnaq'tzb'in

¹⁸Ex tzaj tq'ma'n! Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Qa ma chi el iky'i'n kyu'n xjal tzalu'n twutz tx'otx', b'i'nku kyu'n qa ayi'n nej ma chin el kyiky'in.

¹⁹Noqit ite'kuxa toj il, matla chi ok k'u'jli'n kyu'n txqantl, tze'nkuxjo n-ok kyk'u'jlinxjal kyi'b' kyxolx. Me noq tu'n ayi'n xiin jaw sk'o'n kye'y kyxolxjal tzalu'n twutz tx'otx!. Tu'npetzi'n, kchi elil iky'in kyu'n, qu'n nyatza iteyiy kyxol. ²⁰Mi tz'el najx toj kyk'u'ja, a xi nq'ma'n kye'y: Mix a'l jun te aq'nil nimx toklin tze'nku te tajaw aq'until.^g Qu'n qa ma chi ok lipinxjal wi'ja, ex ikyx kyeji'y, kchi okil lipin kyi'ja. Me qa ma kub' kynimi'n nxnaq'tzb'il, ex ikyxjo kye, ok k'wel kyb'i'n kyxnaq'tzb'il. ²¹Tkyaqiljo lu'n k-okil kyb'inchin kyi'ja noq tu'n npaja, qu'n mi ojtzqi'n a saj chq'o'n we'y kyu'n. ²²Nti'tla kypajxjal noqit mi xiin ula q'malte kye qa at kyiil. Me tu'n ma chin ula q'malte Tb'anil Tqanil kye, nti' kykolb'il kyi'b' ti'jjo kyiil. ²³Ex noq tu'n nchin el kyiky'i'n, nyek'in qa n-el kyiky'i'n nMa'n. ²⁴Ex nti'xitla kypaj, noqit nti'x jun ti' ma b'ant wu'n kyxol, a mix a'l juntl aku b'ant tu'n. Me exla qa ma kyiil tkyaqiljo xb'ant wu'n, me n-ok tilil kyu'n tu'n wel kyiky'i'n, ex ma tz'el kyiky'i'n nMa'n. ²⁵Me ma b'ajjo ikyjo noq tu'n tjapi'n a yol tz'ib'in tojjo Tu'jil Tyol Dios, a b'i'n kyu'n, tej tq'ma: Kchin elil kyiky'in noq kukxjoch.^h

²⁶Me ajtzin tuljo Xewb'aj Xjan, a Onil, ex Q'uqb'il kyk'u'ja, ktzajil tq'ma'njo twutzxix wi'ja, qu'n tk'atz Dios ktzajile. ²⁷Ex ikyx kyeji'y, kchi yolil kye' twutzxix wi'ja, qu'n o chi te'n wuk'iy atxix tej saj xkye.

16 ¹Tkyaqiljo nb'aj xi nq'ma'n kye'y, tu'n mi chi numja toj kynimb'il, wi'ja. ²Qu'n kchi elitz lajo'n kyojjo ja te na'b'il Dios. Expe tzul kanin jun q'ij, tu'n

^f15:12 Jn. 13:34; 15:17; 1Jn. 3:23; 2Jn. 5. ^g15:20 Mt. 10:24; Lc. 6:40; Jn. 13:16. ^h15:25 Sal. 35:19; 69:4.

kykub' b'yo'n kyu'n, qu'n toj kywutz nyakuj nchi ajb'in te Dios tu'n ikyjo.
³ Ok k'wel kyb'inchi'n ikyjo, qu'n mi ojtzqi'nq'i'n kyu'n, ex mi ojtzqi'n nMa'n kyu'n. ⁴ Xi nq'manji'y lu'n, tu'ntzin aj tkani'n tq'ijil, tzul julk'aj toj kyk'u'ja, qa otaq b'aj nq'ma'n kye'y ikyjo.

Ajo taq'in Xewb'aj Xjan

Mix kub'e nq'manji'y lu'n ojtxe, qu'n intinxtaqa kyuk'iy chewsil kyk'u'ja.
⁵ Me atzi'n ja'lin, ma chinka, tu'ntzin nte'n tuk'a a saj chq'o'n we'y. Ex mix a'l jun kye ntzaj qaninte we'y, ja' ma chinkiy. ⁶ Qala' noqx ma chi jaw b'isi'n tu'n xi nq'ma'n tkyaqiljo lu'n kye'y. ⁷ Me twutzxijo ma txi nq'ma'n kye'y, qa wenxix te kye'y tu'n nxi'y, qu'n qa mi xinka, nlay tzuljo Xewb'aj Xjan onil kye'y, ex q'uqb'il kyk'u'ja. Me aj qa ma chinka, ok ktzajil nchq'o'n. ⁸ Ajtzin tk'u'l, k'wel ti'j kynab'ljal tu'n, qa aj ilqe, ex qa at jun tumil tu'n kyokxjal tz'aqle, ex qa kykyaqilxjal il ti'j tu'n kyok toj pa'b'in twutz Dios. ⁹ Qu'n aj ilqe kyexjal, noq tu'n mi xinx kynimin. ¹⁰ Ex k-elil kyniky' ti'jjo tumil tu'n kyokxjal tz'aqle, noq tu'n aj waja tk'atz nMa'n. Exla qa mi xin ok kyka'yintla, me aj njaw anq'i'n kyoxol kyimnин, k-okil te jun yek'b'il, qa ayin we' tz'aqlexix. ¹¹ Ex k-elil kyniky' ti'jjo kujxix tkawb'il Dios, qu'n otaq kub' ti'j tajaw il wu'n, a nkawin tzalu'n twutz tx'otx', ex kxe'l toj najin te jun majx.

¹² Atx nimxku tu'n t-xi nq'ma'n kye'y, me nlay tz'el kyniky'a te ja'lin. ¹³ Me aj tul Xewb'aj Xjan, ok ktzajil t-xnaq'tzin kye'y kykyaqiljo a twutzxix, qu'n nlay yolin tu'n xib'; qala' o'kx ktzajil tq'ma'n kykyaqiljo n-ok tb'i'n we'y. Atzi'n ktzajil tq'man kye'y ti' kb'ajil. ¹⁴ Ex ok chin jawil nimsi'n tu'n, qu'n kxel tk'mo'n tkyaqiljo at we'y toj kya'j, ex atzin ok k'wel tchiky'b'il n kye'y. ¹⁵ Qu'n tkyaqiljo at te nMa'n, ex we wej'il. Tu'npetzi'n xi nq'ma'n, qa a Xewb'aj Xjan kxel tk'mo'n a at we'y, tu'n t-xi tchiky'b'in kye'y.

¹⁶ Ex xi tq'ma'n'l Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Noq te jun paqkutl, mi chin ok kyka'yintla, qu'n ma chin aj we ja' ta' nMa'n; me yajxi ch'intl, ok chin okil kyka'yintla.

Ajo qb'is ktx'ixpitil te tzaljb'il

¹⁷ Tu'npetzi'n, attaq junjun qxola i b'aj jaw qanlaj kyxolx: ¿Tze'ntzila tz'ele' ikyjo, a ntzaj tq'ma'n qe: Noq te jun paqkutl, mi qlitl, ex yajxi ch'intl, k-okil qka'yintl? ¹⁸ Ex ti'tzi'n xtz'ma qe, a ma chin aj we, ja' ta' nMa'nch? ¹⁹ Me ok tentl qe lab'til, ex qq'ma'y: ¿Tze'nxsila tz'elpine', noq te jun paqkutl? qo chiji'y. Nlayx tz'elx qniki' te ti' q'i'jil nyoline.

¹⁹ B'e'x el tniky' Jesús te, qa qajtaqa tu'n txi qqani'n te ti'j tkyaqiljo lu'n. Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n: ¿Ma tzuntzin nchi lab'ti'y ti'jjo yol, a xi nq'ma'n, qa noq te jun paqkutl, mi chin ok kyka'yintla, ex yajxi ch'intl kchin okil kyka'yintla? ²⁰ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa kchi oq'ila, ex kchi b'isila. Me ante jni' xjal te twutz tx'otx' okxla kchi tzalajlx. Me metzi'n kye', exla qa kchi b'isila ja'lin, me atzin kyb'isa ktx'ixpitil te tzaljb'il. ²¹ Ikytz'i'n tze'nku jun qya, aj tjapin tq'ij tu'n titz'je tal, tzun njaw b'isin tu'n tkyixk'ojil. Me titz'jlinxi ne'x, b'e'x el najjo kyixk'oj toj tk'u', tu'n tzaljb'il ti'jjo tal, a otaq tzitz'je tzalu'n twutz tx'otx'. ²² Ikytzin kyeji'y ja'lin, chi jawil b'isi'n; me chin ultla lol kye'y juntl majl. B'e'xpen knojil kyanmintza tuk'a tzaljb'il, a mix a'lx aku tz'el q'inte. ²³ Tojtzi'n q'i'j anetzi'n, mi tzaj kyqanintla jun ti' we'y, qala' teku nMa'n kxele kyqani'n. Ex ok ktzajil tq'o'n tkyaqiljo ok kxel kyqani'n toj tumil nb'i'y. ²⁴ Tzmax tzalu'n, nti' jun ti' o txi kyqani'n noq toj tumil nb'i'y. Me atzi'n ja'lin, kyqaninx, ex ok ktzajil tq'o'n, tu'ntzin kynoja tuk'a tzaljb'il.ⁱ

Jesús at tipin tib'aj tkyaqil

²⁵ Ma txi nq'ma'n tkyaqiljo lu'n kye'y, noq kyu'njo techil. Me tojjo q'ij

ⁱ 16:24 Mt. 7:7-11; Lc. 11:9-13; Jn. 15:7, 16; 16:23-24; Sant. 1:5-6; 1Jn. 3:21-22; 5:14-15.

anetzi'n, mi chin yolintla kyuk'a techil; qala' ayinkuxixa chin xel nik'unte kye'y ti'jjo nMa'n. ²⁶Tojo q'ij anetzi'n, kxel kyqani'n jun ti' toj tumil nb'i'y, me nya il ti'j tu'n nkub'sin nwutza te nMa'n, tu'n t-xi tq'o'n kye'y, ²⁷qu'n axte nMa'n k'u'lil kye'y, noq tu'n nchin ok kyk'u'jli'n, ex ma txi kynimi'n qa tuk'a Dios ma chin tzaj'i'y. ²⁸Qu'n antza xin etzij tuk'a nMa'n, ex ma chin ula tzalu'n twutz tx'otx'. Atzi'n ja'lin, kyjel ntzaqpi'n twutz tx'otx', tu'n waj meltz'ajla tk'atz nMa'n toj kya'j.

²⁹Tu'npetzi'n, xi qq'ma'n awo'y t-xnaqtzb'in te: B'apetzintz ja'lin. Akupetzintza ma tzaj nik'unte qe'y, ex nya tuk'a techil. ³⁰¿Mapen tz'e'l qniky'tza te ja'lin, qa nti' jun ti' mi n-el tniky'a te, ex nyapen il ti'jtz tu'n ttzaj tq'ma'n jun a'la jun tumil te'y? Atzi'n ja'lin, ma tz'e'l qniky'a te, qa tuk'a Dios sajiy.

³¹Tzaj ttzaq'win Jesús: Tu'npetzi'n, ¿Ma man txi kynimintza? ³²Me kxel nq'ma'n kye'y, atzin q'ijo ja'lin, a tu'n kyb'ajel tilje, ex teyile junjun kxel ti'n tb'e, ex chin kyjel kytzaqpi'n njunalxa. Me nya njunalxa chin kyjel, qu'n ajin nMa'n kukx atjo wuk'y.

³³Tkyaqilxjo lo ma txi nq'ma'n kye'y, tu'ntzin tknetjo nuk'b'il kyu'n. Tzalu'n twutz tx'otx' nimx kky'elix kyu'n. Me kyintz kyipi'n, qu'n ma kub' ti'j tkyaqiljo twutz tx'otx' wu'n.)

Tej tna'n Jesús Dios ti'jx

17 ¹Tb'ajlinxitzin tyolin Jesúsjo ikyjo, jaw ka'yin twutz kya'j, ex tq'ma: Tata, ma pon nq'ijila tu'n nkyima: Nimsinksia nb'i'y toj nkyimli'n, ayi'n Tk'wala, tu'ntzin tjaw nnimsi'n tb'i'y. ²Qu'n ma tzaj tq'o'n wokli'n, ayi'n Tk'wala, tib'aj tkyaqilxjal, tu'n t-xi nq'o'n kychwinqil te jun majx kykyaqilxjo, a ma chi tzaj tq'o'n we'y. ³Ex atzin chwinqiljo, tu'n tel kyniky'xjal te'y, qa akuy Dios twutzxix, ex tu'n tel kyniky' we'y, ayi'n Jesucrist, a saj

tchq'o'n. ⁴Ma jaw nnimsi'n tb'i'y tzalu'n twutz tx'otx', noq tu'n xkub' nb'inchi'n tkyaqiljo xin tzaj tchq'o'n b'inchilte. ⁵Atzi'n ja'lin, ch'ix nmeltz'aja tuk'iy toj kya'j. Q'ontzi'n wokli'n tk'atza, tze'nkuxjo wokli'n, a attaq tuk'iy atxix te tnejil.

Tej tna'n Jesús Dios kyi'j t-xnaq'tzb'in

⁶Ex ayetzi'n xi etz ti'n kyxolxjal tzalu'n twutz tx'otx', tu'n kytzaj tq'o'n we'y, ma kub' nchiky'b'il kywutzt, ankye te. Ex teqetaqa, me ma chi tzaj tq'o'n we'y, ex ma kub' kynimi'n Tyola. ⁷Atzin ja'lin, ma kyb'i qa tkyaqiljo ma tzaj tq'o'n we'y tuk'iy ntzaja. ⁸Qu'n ma txi nq'onji'y tqanil, a saj tq'o'n we'y, ex ma txi kynimin, ex ma tz'e'l kyniky' te, qa twutzxix tuk'iy xin tzaj'i'y, ex qa ay saj chq'o'n we'y. ⁹Nchin kub'sin nwutza te'y kyi'j, ex nya kyi'j kykyaqilxjal twutz tx'otx'; qala' noq kyi'jjo ma chi tzaj tq'o'n we'y, qu'n teqiy. ¹⁰Tkyaqiljo at we'y, te tejiy; ex tkyaqil at te'y, we weji'y. Ex ma jaw nnimsi'n nb'i'y tzalu'n twutz tx'otx' noq tu'n ikyjo. ¹¹Mi chin kyi'j te'n we' tzalu'n twutz tx'otx', me metzin kyetz axsa chi kyjele tene tzalu'n. Me metzin we', ma chin aj we', tu'n nte'n tuk'iy. Ay Tata xjanxix, tu'npetzi'n, klomqetz'i'n tuk'a tkyaqil tipi'n, a aye xi tzaj tq'o'n we'y, tu'ntzintla kukx kymujb'in kyib'jo tze'nku qe tuk'iy. ¹²Qu'n atzi'n intintaqa kyuk'a tzalu'n twutz tx'otx'; tzuntaq nchi ok nxq'uqi'n, ex nchi el nklo'n tuk'a tipi'n, kykyaqiljo ma chi tzaj tq'o'n we'y. Ex noq junch'in ma tz'e'l naj, me noq tu'n tjapin b'ajjo tz'ib'in toj Tu'jil Tyola.^k

¹³Atzin ja'lin, kyja' waja, a ja' ta'y. Ma txi nq'manji'y jni' lo, a login intinx ch'intl tzalu'n twutz tx'otx', tu'ntzintla kynoj tuk'a tzaljb'il tze'nku we!. ¹⁴Ex ma txi nq'ma'n Tyola kye, tu'n t-xi kychiky'b'in. Me noq ma chi el iky'in kyu'n xjal, qu'n nya kyuk'axjal ite'y, tze'nku we', nya te twutz tx'otx'qin we!. ¹⁵Mi nxi nqani'n te'y, tu'n kyel ti'n

^j 16:33 Ro. 8:37; 2Co. 2:14; 1Jn. 4:4; Tchi. 3:21; 5:5.

^k 17:12 Sal. 41:9; Jn. 13:18.

kyxoljo xjal b'inchil il tzalu'n twutz tx'otx'; qala' noq tu'n kyel tklo'n te tajaw il.¹⁶ Qu'n nya te twutz tx'otx'qin we', ex ikyqxex kye', nya te twutz tx'otx'q. ¹⁷Xjansinkekuy ti'ja tu'n Tyola toj kyanmin, tu'n kyokin te'y, qu'n a Tyola twutzxix.¹⁸ Ikyxjo tze'nku ma chin tzaj tchq'o'n kyxolxjal tzalu'n twutz tx'otx', ex ikyx kchi xel nchq'lonji'y kyxolxjal q'malte Tyola.¹⁹ Ex noq tu'n kypaj, ma tz'el npa'n we wib' wu'nx wib'xa, tu'n wajb'i'n te'y; ikyxitla kyetz tu'n tel kypa'n kyib' noq tu'n Tyola twutzxix, tu'n kyajb'in te'y.

**Tej tna'n Jesús Dios kyi'
kykyaqil nimil**

²⁰Nya noq kyi'j nxnaq'tzb'i'n nchin kub'sin nwutza te'y, qala' ikyxjo kyi'jjo kchi nimil kyu'n, aj t-xi kyq'ma'n Tb'anil Tqanil kye.²¹ Nchin kub'sin nwutza te'y, tu'n kytzaj tmoji'n, tu'ntzintla junx kyanmin toj tkyaqil, ex junx kyte'n toj kymujb'il kyib' quk'a, tze'nku we mujle wib'a tuk'iy, ex a te wuk'iy. Nxi nqaninji'y lu'n te'y, tu'ntzin tel kyniky'xjal te, qa ay saj chq'o'n we'y.²² Ma txi nq'o'n t-xilin tumila kye, ikyxjo tze'nku ma tzaj tq'o'n we'y, tu'ntzintla junx kyten tze'nku qe, junx qten.²³ Noqit aku chi ten wuk'iy, ex a te wuk'iy, tu'ntzintla kyok tz'aqle junx kykyaqil. Qu'n ikytzi'n k-elile kyniky'xjaljo te, qa ay saj chq'o'n we'y, ex qa k'u'jlinqexix tu'n, tze'nku k'u'jlinq'i'n tu'n.

²⁴Tata, ma chi tzaj tq'o'n we'y, ex wajatla'y tu'n kyten wuk'iy, a ja' kchin tenb'iliy, tu'n tok kyka'yiln tqoptz'ajiyil wokli'n, a otaq tzaj tq'o'n. Qu'n nimxix o chin ok tk'u'jli'n, atxix te na'mtaq tb'ant twutz tx'otx'.²⁵ Ay Tata tz'aqlexix, mi ojtzqi'n kyu'nxjal tzalu'n twutz tx'otx'; me metzin we' wojtzqi'n te. Ex ayetzi'n wuk'iy ma tz'el kyniky' te, qa ay saj chq'o'n we'y.²⁶ Ma txi nyek'i'n kye ankye te. Ex kukx kxel nyek'inji'y, tu'ntzin a tq'aq'b'il tk'u'ja at wuk'iy

ktenb'il kyuk'a, ex ikyx weji'y kchin tenb'ila kyuk'a te jun majx.

Tej tkux q'o'n Jesús toj tze
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

18 ¹Tej tb'aj na'n Jesús Dios, b'e'x o etza tuk'a, tu'n qx'i'y tjajxi xlok' a', Cedrón tb'i. Antza ta'taq jun ch'laj te awb'il tqan lob'j, ja' o ok xi'y tuk'a.² Ex ikyx te Judasjo, a tu'ntaq txi k'ayinte Jesús, tojtzqi'ntaql te, qu'n ila'ku maj otaq tz'ok qchmo'n qib'a antza.³ Tu'npetzi'n, kanin Judas tuk'a jun ch'uq xo'l q'aq', ex junjun xq'uqil tnejl ja te na'b'l Dios, a chq'o'nqe kyu'n kynejil pale exqetzi'n Parisey; q'imile kytze, ch'ut twi', ex kymachet; ex q'imile kytzaj ex kykandil njulin wen.

⁴ Me ojtzqi'ntaql te Jesús tu'n, tkyaqiljo tu'ntaq tb'aj. Tu'npetzi'n, etz laq'e k'lulkye, ex xi tqanin kye: ¿Ankye nkyjyo'n?

⁵ Ajin te Judas kyuk'a, a otaq txi k'ayinte. Tu'npetzi'n xi kytzaq'win: A Jesús aj Nazaret, chi chi'.

⁶ Xi ttzaq'win Jesús kye: iAyin weji'y!
Jun paqx, b'aj xi pak'chaj kyi'jxi, ex i b'aj kub' lank'aj twutz tx'otx'.

⁷ Xi tqanin juntl majl Jesús kye:
¿Ankye nkyjyo'nch?

Xi kytzaq'win juntl majl: A Jesús aj Nazaret.

⁸ Xi tq'ma'ntl Jesús kye: Ma txi nq'ma'n kye'y, iAyin weji'y! Qa nchi jyo'n wi'ja, tzaqpi'nqexjiy txqantl, tu'n kyaj.

⁹ O b'ajjo ikyjo, noq tu'n tjapi'n tyol Jesús, a akxtaq tb'aj tq'ma'n kyjalu'n: Kykyaqilxjo ma chi tzaj tq'o'n we'y, nti' jun ma naj.¹

¹⁰ Me ante Simun Pegr, q'i'ntaq jun tmachet. Jatz ti'n, ex el ttx'emin tħkyin jun taq'nil tnejl pale toj tman q'ob!. Ajo ichin lu'n, Malco tb'i.

¹¹ Me ante Jesús xi tq'ma'n te Pegr: Q'onkuxjiy tmacheta toj tja. ¿Ma mi'tzin nxi tnimi'n, qa il ti'j tu'n tiku'x

¹18:9 Jn. 17:12.

kyixk'oj wu'n, a ma b'ant ti'j tu'n
nMa'n?^m

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Anás
(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹²Tb'ajlinxíl ikyjo, aye xo'l q'aq' tuk'a kynejil, exqetzi'l nq'ujil tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x ok kytzyu'n Jesús, tu'n tku'x toj tze, ex kub' kyk'lo'n. ¹³Ex jun paqx xi kyi'n tzma tja Anás. Ante Anás ttata t-xu'jil Caifás, a toktaq te tnejinel kypale aj Judiy toijo ab'q'e anetzi'l n. ¹⁴Axte Caifásjo lo, a otaq q'mante kye aj Judiy, qa wentaq kye tu'n tkyimtaq jun ichin te kyxel tkyaqil kyxjalil.ⁿ

Tej tkub' tewin Pegr, qa tojtzqi'ntaq Jesús
(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵Tej tiky' q'i'n Jesús, xi lipe Pegr ti'j junx wuk'iy, a juntl t-xnaq'tzb'in Jesús. Ex ojtzqi'nqintaqa tu'n tnejil pale; b'e'x in okx tzaqpi'n tuk'a Jesús tzma tuja. ¹⁶Me ante Pegr axsa kyiye ten ti'jxi tjpel ja. Tu'npetzi'n, b'e'x in etza, ex in yoli'n tuk'a txin, a xq'ujil tjpel ja, ex okx nk'le'n Pegr tzma tuja.

¹⁷Me ante txin, a xq'ujil tjpel ja, xi tqanin te Pegr: ¿Ma nyapela ajin jun t-xnaq'tzb'in xjal lo?

Xi ttzaq'win Pegr: Mina, nyaqin weji'y.

¹⁸Me tu'n attaq nim che'w; ayetzin aq'nil exqetzi'l nq'ujil ja te na'b'l Dios otaq kub' kykcho'n jun q'aq', ex wa'llqetaq ti'j nchi b'aj xq'nentaq. Ex ikyxl te Pegro nxq'nentaq kyxk'a.

Tej tok Jesús toj xjelb'il twutz tnejil pale
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹Ex atzi'n tnejilxix pale ok ten qanilte te Jesús, ankyeqe te t-xnaq'tzb'in ex ti'tzin xi t-xnaq'tzin kye.

²⁰Xi ttzaq'win Jesús: O chin yolin we' kywutz tkyaqilxjal, ex kukx o chin xnaq'tzinji'y kyojjo much' ja te kyna'b'l

Judiy Dios, ex toj tnejil tja qMan, ja' nchi chmete aj Judiy. Tu'npetzi'n, nti'x jun we ti' o txi nq'ma'n toj ewajil.

²¹¿Tiqu'n ntzaj tqani'n we'y? Qaninxka kye, a o chi b'in wi'ja. Ayetzi'n kchi q'mal te' ti' o b'aj nxnaqtzi'n, ex b'i'n kyu'n alkye o b'aj nq'ma'n.

²²Atzaj te' tb'aj tq'ma'n Jesús ikyjo, attaq jun xq'ujil ja te na'b'l Dios antza, okx ttz'ajchin toj twutz, ex xi tq'ma'n te: ¿Ma ikytzin ma txi ttzaq'winjiy te tnejil pale?

²³Xi ttzaq'win Jesús: Qa at jun yol xi nq'ma'n nya wen, q'mantza ankye nya wen. Mej qa twutxjo nxi nq'ma'n ¿Tiqu'n chin ok tb'yo'n?

²⁴K'llo'nxtaql te Jesús, tej t-xi tsma'n Anás Jesús twutz Caifás, a tnejil pale, qu'n otaq kub' kyk'lo'n, ex mix ele kytzaqpi'n.

Tej tkub' tewin Pegr kab'e majtl Jesús
(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵Ex tzunxtaq xq'nen Pegr ti'j q'aq', xitzin kyq'ma'n juntl majl te: ¿Nyapela ajin te jun t-xnaq'tzb'in ichin lo?

Kub' tewin Pegr, ex xi tq'ma'n: Mina, nyaqin weji'y.

²⁶Tu'npetzi'n, xi tqanin jun aq'nil te tnejil pale, a attaq kylonte kyib' tuk'a ichin, a otaq tz'el tx'emin tñkyin tu'n Pegr: ¿Ma nyatzin o nli'y toj ch'laj te awb'il tqan lob'j tuk'a?

²⁷Ex kub' tewin Pegr toj tox majin. Texjo paq anetzi'n, jaw oq' tman eky'.

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Pilat
(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

²⁸Etz kyi'n Jesús toj tja Caifás, tu'n tkanin toj ja te kawb'il kye aj Rom. Ex ch'ixtaq qel sqix, ex ayetzi'n aj Judiy mix i okxi toj ja te kawb'il, qu'n noqit i okx, b'e'xitla xi tz'ilix twutzjo kykawb'il, ex nti'tla kyoklin tu'n kywa'n ti'jjo wab'j te Xjan Q'ij, qu'n toj kywutz, jun iljo tu'n kyten toj kyxjalil nya Judiy.

²⁹Tu'npetzi'n, b'e'x etz Pilat yolil kyuk'a; ex xi tq'ma'n kye: ¿Ankye tiljo xjal lo toj kywutz?

^m 18:11 Mt. 26:39; Mr. 14:36; Lc. 22:42. ⁿ 18:14 Jn. 11:49-50.

³⁰Xi kytzaq'win te: Noqit nya jun b'inchl il, mitla saj q'i'n twutza.

³¹Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Pilat kye: ¿Ma nti'tzin kye kykawb'il? Kyimixa kyuk'i'y, ex kykawinkuy tze'nkuxjo ntq'ma'n kykawb'il.

Xi kytzaq'win aj Judiy: Me nti' qe qoklin, awo'y aj Judiy, tu'n tkub' qb'yo'n jun a'l'a.

³²Ikytzi'n, o jadin b'ajjo a otaq b'aj tq'ma'n Jesús, qa iltaq ti'j tu'n tkyim twutza cruz,^o qu'n ikytaqtzin tumiljo tu'n tkyim jun aj il toj kykawil aj Rom.

³³Okx juntl majl Pilat toj ja te kawb'il, ex okx ttxko'n Jesús, ex xi tqanin te: ¿Atzin tejiy nmaq kawil kye aj Judiy?

³⁴Xi ttzaq'win Jesús te: ¿Ma akutzin ma tzaj qanin te we'y, mo at juntl ma q'mante tey ikyjo?

³⁵Xi ttzaq'win Pilat te Jesús: ¿Mejqa aj Judiyqin weja tze'nku kye'? A ayeku t-xjalila exqetzi'n kynejil pale ma chi tzaj q'intiy nwutza. ¿Ti'tzin ma kub' tb'inchi'n?

³⁶Xi ttzaq'win Jesús te: Atzi'n nkawb'il a nya tzalu'n te twutz tx'otx'. Qu'n noqit ikyjo, ayetzintla nxnaq'tzb'i'n matla chi q'ojin, tu'n mi chin tzaj q'inij kywutz aj Judiy; me tu'n nya te tzalu'n we nkawb'il.

³⁷Tu'npetzi'n, xi ttzaq'win Pilat: ¿Aj kawiltzin tetza toj twutza?

Xi ttzaq'win Jesús: Ayin we' nmaq kawil tze'nkuxjo ntq'ma'n. Qu'n ma chin itz'je we' tzalu'n twutz tx'otx', tu'n t-xi nq'manji'y tkyaqil twutzxix. Kykyaqilxjo xjal, a k'wel nimin te' twutzxix, ok kxel kyb'i'n kykyaqiljo a nxi nq'ma'n.

³⁸Xi ttzaq'win Pilat: ¿Ti'tzi'n a twutzxix?

Tej t-xi tq'ma'n Pilat, tu'n tkub' b'yet
Jesús

(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:12-25)

Tb'ajlinxi' tqani'n ikyjo, etz Pilat juntl majl yolil kyuk'a Judiy, ex tq'ma: Nti'x jun tiljo ichin ma knet wu'n lo. ³⁹Me naq'leq'i'y, tu'n t-xi ntzaqp'i'n jun xjal

jpu'nkux toj tze, noq tu'n tky'sit nintz q'i'j kyu'n te Xjan Q'i'j. ¿Kyajtzinta tu'n t-xi ntzaqpini'j a nmaq kawil kye'y?

⁴⁰Tu'ntzi'n, kykyaqilx i ok ten xch'il juntl majl: iMina te!! Qala' tzaqpinxá Barrabás. Ex atzin te Barrabás jun toj k'ul xjaltaq te!.

19 ¹Tu'npetzi'n, etz tzyu'n Pilat Jesús, ex xi tq'ma'n tu'n tok b'yet.

²Ayetzi'n xo'l q'aq' kub' kyxpatx'i'n tx'i'x, ex jax kyq'o'n toj twi' Jesús tze'nku jun toj twi' nmaq kawil. Ex ok kyktxu'n tuk'a jun xb'alín kyaq ka'yin, tze'nkuxjo kye nmaq kawil, me noq te xmayb'il ti'j. ³Ex i b'aj xi laq'e tk'atz, ex xi kyq'ma'n te: iNimxit tb'i'y, ay, nmaq kawil kye aj Judiy!

Exsin b'aj okx kytz'ajchin toj twutz.

⁴Ex etz juntl majl Pilat toj ja te kawb'il, ex xi tq'ma'n kye Judiy: Kyka'yintza, ma tz'etz wi'n tzalu'n, tu'ntzin tel kyniky'a te; qa nti' jun til ma knet wu'n.

⁵Atzaj te' tetz Jesús tuk'a' toj twi', exsin t-xb'alín otaq tz'ok q'o'n, a kyaq ka'yin, xi tq'ma'n Pilat kye: Lu ichin lo.

⁶Atzaj te' tok kyka'y'i'n kynejil pale exqetzi'n xq'uqil tja Dios ikyjo, b'e'x i ok ten xch'il: iPejk'inksá twutz cruz! iPejk'inksá twutz cruz tu'n tkyim! chi chi'l.

Xi tq'ma'n Pilat kye: iKutzin! Kyinxá, ex kypejk'inksá twutz cruz, qu'n nti' jun til ma knet wu'n.

⁷Xi ttzaq'win Pilat kyu'n aj Judiy: iMina! Qu'n at jun qe qkawb'il; ex atzi'n nq'ma'n qa il ti'j tu'n tkyim, qu'n ma tz'ok tq'o'n tib' te Tk'wal Dios, me tze'nku nti' qe qoklin tu'n tkub' qb'yo'n jun aj il; qala' o'kqex kye'.

⁸Noq te' tok tb'i'n Pilat ikyjo, b'e'x tzaz txqantil t-xob'il.

⁹Okx juntl majl Pilat toj ja te kawb'il, exsin xi tqanin juntl majl te Jesús: ¿Ja'xixsin tumil tzajnintza?

Me nti'x te Jesús xi ttzaq'win.

¹⁰Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Pilat te: ¿Tiqu'n mi nchin tzaj ttzaq'wi'n? ¿Ma

^o 18:32 Jn. 3:14; 12:32.

mitzin b'i'n tu'n, qa at wokli'n tib'aja, tu'n tjaw pejk'ita twutz cruz, mo tu'n t-xi ntzaqpi'n?

¹¹ Xi ttzaq'win Jesús te: Nti'xithla te tokli'n wib'aja, noqit nya Dios saj q'on te'y. Tu'npetzi'n, a xjal saj q'on we'y toj tq'ob'a ma nimxixtl te' til tze'nku te.

¹² Texjo paq anetzi'n, ok ten Pilat jyol tumil tze'n tu'n t-xi tzaqpete Jesús. Me ayetzi'n Judiy i ok ten öch'ilte: Qa ma txi ttzaqpi'n, nya wen k-elile toj twutz nmaq kawil, a César. Qu'n alkye tz'ok tq'o'n tib' te nmaq kawil ajq'oj ti'ijo César, a manyor nmaq kawil toj Rom.

¹³ Atzaj te' tok tb'in Pilat ikyjo, xi tq'ma'n kye, tu'n tetz kyi'n Jesús tzma pe'n toj jun kol ja b'inchin toj tu'n ab'l, a Gabata n-ele toj kyyol aj Judiy, ex antza kub' q'e' tojjo q'uqb'il te kawb'il. ¹⁴ Ajo q'ij, a na'mtaq ch'intl tu'n tjinap kanin nintz q'ij te Xjan Q'ij, ex b'alqaq tzmataq kab'laj or. Xi tq'ma'n Pilat kye Judiy: Lu kynmaq kawila lo.

¹⁵ Me ayetzin Judiy xi kyöch'i'n: iKyimkuj! iKyimkuj! iPejk'inksa twutz cruz!

Xi tq'ma'n Pilat kye: ¿Mej qa ayin weja, tu'n njaw pejk'inte kynmaq kawila twutz cruz?

Me ayetzin kye! kynejinel pale xi kytzaq'win: ¿Mejqa at juntl qeja qnmaq kawil? Qala' o'kx César, a nmaq kawilx toj Rom.

¹⁶ Tu'ntzin ikyjo, b'e'x xi tq'o'n Pilat Jesús toj kyq'ob' xo'l q'aq', tu'n tjaw pejk'it twutz cruz.

Tej tjaw pejk'it Jesús twutz cruz

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-

32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Ex b'e'xsin etz kyi'n Jesús iqin tcruz, tu'n tkalin toj jun tal tx'otx', a Tb'aqil twi' kyimnin tb'i, a Gólgota tb'i toj kyyol aj Judiy. ¹⁸ Antza jaw kypejk'in twutz cruz junx kyuk'a kab'e ichin tuk'a, junjun toj junjun plaj, ex ante Jesús toj niky'jin.

¹⁹ Ante Pilat xi tq'ma'n tu'n kypejk'it jun tz'lan tib'aj twi', tuk'a jun yol tz'ib'ink ti'j, a ntq'ma'n: Jesús aj Nazaret, a Nmaq Kawil kye aj Judiy.

²⁰ Nimx Judiy b'aj ok u'jin te' a yol, tz'ib'ink twutz tz'lan, qu'n atzi'n tal tx'otx', a ja' jawe q'o'ne Jesús twutz cruz, nqayintaq ta' tk'atz tnam, ex atzin yol tz'ib'ink twutz tz'lan toj oxe yol: Ebrey, Latín ex Griego.

²¹ Tu'npetzi'n, i aj ajqelin kynejil pale aj Judiy q'malte te Pilat kyjalu'n: Mina tz'ok ttz'ib'i'n, qa ax twutzx nmaq kawil kye aj Judiy; qala' qa ok tq'o'n tib' nyakuj nmaq kawilch.

²² Me ante Pilat xi tq'ma'n: iMina! Qu'n a ma kub' ntz'ib'i'n, nlay jaw ntz'ixpi'n; qala' kyijkuj kukxjo.

²³ Tb'ajlinxi' kypejk'in xo'l q'aq' Jesús twutz cruz, b'aj jaw kychmo'n t-xb'alin, ex b'aj kub' kysipin kyxol te kyaje elnin, junjun te junjun xo'l q'aq'. Me atx juntl kamiëj kyij, a nti' slepinte; qala' junx chinb'inte tkyaqil.

²⁴ Ayetzi'n xo'l q'aq', i jaw yolin kyxolx:

Yajtzintla' mi kub' qlaqin. Wenitla tu'n qsaqchan ti'j, ankye kkanb'ilte.

Ikytzin jatin b'ajjo a tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: B'aj kub' kysipin nx'b'ali'n kyxol, ex i b'aj saqchan ti'jch.^p Ikyxixsin b'antjo kyu'n xo'l q'aq'.

²⁵ Ayetzi'n tnana Jesús tuk'axjo titz'in; ex tuk'a Mariy, a t-xu'jil Cleofas; tuk'ax Mariy aj Xle'n, wa'lqetaq t-xe tqan cruz, a ja' jawe pejk'in Jesús. ²⁶ Tej tok tka'yin Jesús tnana wa'ltaq junx wuk'iy, a ayi'n jun t-xnaq'tzb'in, a k'u'jlinxixaq tu'n, xi tq'ma'n te tnana: Qya, atzin ja'llin, ma tz'okjo lu'n te tala. ²⁷ Ex ikyxjo tzaj tq'ma'n! we'y: Ajo qya lo ma tz'ok te tnaniy.

Ex atxixsi'n, b'e'x tzaj nk'mo'n tnana toj nja'y tu'n tok nka'y'i'n.

^p 19:24 Sal. 22:18.

Tej tel kyim Jesús

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n Jesús: At k'waj wi'ja.

Xi tq'ma'n ikyjo tu'ntzin tjapin b'ajjo tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios,^q qu'n b'i'ntaq tu'n qa il ti'j tu'n tjapin b'ajjo tkyaqil otaq tq'ma Dios.

²⁹Attaq jun xar tkub' antza, nojnин tuk'a jun wiq vin tx'amxix wen. Kux kymulin jun b'u'ë toj, exsin ok kyk'l'o'ntz ti'j jun tq'ob' tze, tu'n tjapin tzma toj ttzi Jesús. ³⁰Xi ttz'ub'in, ex tq'ma: Ma japid b'aj kykyaqilx ja'lín.

Tzaj tmutxb'i'n twi', ex b'e'x el kyim.

Tej tok t-xyu'n jun xo'l

q'aq' t-xuk' Jesús

³¹Atzin q'ij anetzi'n, atxtaq jun q'ij tu'n tjapin kaninjo q'ij te ajlab'l, ja' iltaq ti'j tu'n tkub' kyb'inchin tkyaqil, tu'n kyiky'sin Judiy Xjan Q'ij. Kyky'e'taq tu'n tkyij ten kyxmililjo xjal twutz cruz toj q'ij te ajlab'l, qu'n atzin q'ij te ajlab'l lo, nimxix toklin te kye. Tu'npetzi'n, b'e'x i xi' q'malte te Pilat, tu'n tok waq'it kykuxjo xjal ite'kxtaq twutz cruz, tu'n kykyim liwey, ex tu'n teljo kyxmilil antza. ³²Tu'npetzi'n, b'e'x i xi' chq'o'n xo'l q'aq' b'inchilte. Nej, kub' kywaq'in tkuxjo tnejil, ex ikyxjo tkab'. ³³Me atzaj te' kyxi laq'e tk'atz Jesús, ok kyka'yin qa otaq tz'el kyim. Tu'npetzi'n, mix oke kywaq'ine tkux Jesús. ³⁴Me atzin jun xo'l q'aq' jun paqx okx t-xyu'n toj t-xuk' Jesús tuk'a jun tb'ujb'il, ch'ut twi', ex jun paqx, etz ulb'in chiky' tuk'a a' toj.

³⁵Ex ayinku we' in lonte. Tu'npetzi'n, xi nq'ma'n twutzxix, qu'n ankye ma lonte, twutzxix te tyol, tu'ntzin majqex kye, tu'n kyxi niminte. ³⁶Tkyaqiljo lo o b'aj, noqx tu'n tjapin b'aj tkyaqiljo ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Nti'x jun tb'aqil tu'n tok waq'it.^r

³⁷Ex toj juntl tnej Tu'jil Tyol Dios ntq'ma'n: K-okil kyka'yin aj tok kyxyu'n.^s

Tej tkux muqu'n Jesús

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸Tb'ajlinxi' ikyjo, attaq jun ichin, Jse aj Arimatey, xi tqanin amb'il te Pilat, tu'n t-xi ti'n t-xmilil Jesús. Atzin te'! Jse lipchek toj tanmin ti'j t-xnaq'tzb'il Jesús; me tky'e'taq tu'n tel tqanil, noq tu'n t-xob'il kye Judiy. Ante Pilat xi tq'o'n amb'il te Jse, tu'n t-xi ti'n t-xmilil Jesús. ³⁹Ikyx te Nicodemjo; a xta'j yolil tuk'a Jesús toj qniky'in,^t pon ti'n b'alaqa qaq alme q'anb'il te jupsb'il, sma'n tten tuk'a mir ex áloe.

⁴⁰Ikytzi'n, ate Jse tuk'a Nicodem, xi kyi'n t-xmilil Jesús, ex kub' kyb'altz'in toj iq'b'il tuk'a q'anb'il te jupsb'il, ikyxjo tze'nku' kyxnaq'tzb'in aj Judiy, aj tkux muqet jun kyimnin.

⁴¹Toijo tx'otx', a ja' jawe q'o'n Jesús twutz cruz, attaq jun tl ch'laj te awb'il tqan lob'j. Ex tojtaqjo ch'laj, attaq jun tjl kyimnin otaq b'ant, a ja' nti'taq jun kyimnin otaq ku'x toj. ⁴²Ex antza kux kyq'o'ne t-xmilil Jesús, qu'n nqayin ta'taqjo jul, ex ch'ixtaq t-xi xkye' q'ij te ajlab'l, ja' mix a'l jun b'a'n tu'n tb'inchin jun ti'.

Tej tjaw anq'ntl Jesús juntl majl

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

20 ¹Toj tnejil q'ij te seman, xi' Mariy aj Xle'n ttzi jul, a na'mtaqx ch'intl qel sqix. Xi tka'yin qa otaq tz'el te ab'j, a toktaq te jupil ttzi jul. ²Atzaj te' tok tka'yin qa otaq jqet, b'e'x xi rinin a ja' oto'taqa, junx tuk'a Simun Pegr, a ayi'n t-xnaq'tzb'in Jesús k'u'jlinqinxixa tu'n. Tzaj tq'ma'n Mariy q'e'y: O tz'ex q'i'n t-xmilil qAjaw toj jul, ex nti' b'l'i'n qu'n jax kub'e q'o'ne.

³Tu'npetzi'n, b'e'x o xi'y tuk'a Pegr, exsin o pon kani'n tzma ttzi jul. ⁴Junx nqo rinintaqa, me nej in kani'n ch'intl we' ttzi jul tze'nku' te Pegr. ⁵Ex in kub' k'we'y ka'yilte, ex ok nka'yinji'y b'u'ë, a ja' b'altz'inkutaq. Me mix in okxi'y toj

^q19:28 Sal. 69:21. ^r19:36 Ex. 12:46; Num. 9:12; Sal. 34:20. ^s19:37 Zac. 12:10; Tchi. 1:7. ^t19:39 Jn. 3:1-2.

jul. ⁶Tej tkanin Simun Pegr nk'atza, jun paqx okx toj jul; ex ikyxjo, ok tka'yin ite'kutaqjo b'u'ë, a ja' b'altz'inkutaq. ⁷Ex majx tli' a b'u'ë toktaq te potzb'il twi' Jesús, nya junx ite'kutaq kyuk'a! b'u'ë aye ajb'in te b'altz'b'ilte; qala' tjunalxtaq tkub!, cheb'ex paqtzin wen. ⁸Ex ikyx weji'y, a ayi'n in kanin nej, in okxa, ex ok nka'yin'i n'i'ijo otaq b'aj, ex b'e'x xi nnimi'n qa nti'taq antza. ⁹Qu'n na'mtaq tel qnoky'a te a ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa iltaq til' tu'n tjaw anq'intl Jesús kyxol kyimnin.

¹⁰Tu'npetzi'n, b'e'x o aja qjay.

**Tej tkub' tyek'in Jesús tib' twutz
Mariy, aj Xle'n
(Mr. 16:9-11)**

¹¹Me ante Mariy aj Xle'n b'e'x kyij pe'n tzma ttzi jul. N-oq' wen, me tzmataq n-oq', kub' k'we' tu'n tokx tka'yin tojxi jul. ¹²Ex xi tka'yin kab'e angel, sjanin kyxb'alin tok, ex q'uqleqetaq ja' okxi q'o'n t-xmilil Jesús, jun, ja' tkub'etaq twi' Jesús, ex juntl ja' ite'kutaq tqan. ¹³Xi kyqanin angel te: ¿Qya, tiqu'n n-oq'a?

Xi ttzaq'win Mariy: Tu'ntzi'n ma txi q'i'n wAjawa, ex nti' b'i'n wu'n ja' ma kub'e q'o'ne.

¹⁴Noqx nb'ajkutaq tq'ma'n lu'n, ajtz meltz'aj twutz, ex tli wa'ltaq Jesús tk'atz, me mix ele tniky' te qa a Jesús.

¹⁵Xi tqanin Jesús te: Qya, ¿Tiqu'n n-oq'a? ¿Altzin kye ntjo'n?

Kub' t-ximin Mariy qa ataqjo xq'uqil ch'laj te tqan lob'j, ex xi tq'ma'n te: Tata, qa ay o txi q'inte, q'ma'ntza we'y, ja' xkub'e tq'oniy, tu'n nxí'y jyolte.

¹⁶Me ante Jesús xi tq'ma'n te: iMariy!

Atzin te' qya xi meltz'aj, ex xi tq'ma'n toj kyyol aj Judiy: iRaboni! Atzin tz'elpine, Xnaq'tzil toj qyol.

¹⁷Xi tq'ma'n Jesús te: Mi tzalaja noq tu'n ma chin tli'y, ex ma chin ok tmeko'n qa ayinji'y, qu'n na'mx njaxa tuk'a nMa'n. Qu'n aj njaxa toj kya'j, tzul jun tzaljb'il nimxix te te'y, aj tul

Xewb'aj Xjan toj tanmi'n te jun majx. Me kux txi'y, ex q'ma'nxa tqanil kye nxnaq'tzb'il'n, a k'u'jlinqexix wu'n. Chkujiy kyjalu'n:

Kchin jawixa tk'atz Dios, a nMa'n ex kyMa'n.

Ex ma chin kani'n tuk'a nDiosa, a axjo kyDiosa.

¹⁸Ikytzi'n, b'e'x xi' Mariy, aj Xle'n q'malte qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ex tzaj tq'ma'n: Ma nli we' qAjaw.

Ex tzaj tq'ma'n qe'y tkyaqiljo otaq b'aj tq'ma'n Jesús te.

**Tej tkub' tyek'in Jesús tib' kywutz
t-xnaq'tzb'in
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-
18; Lc. 24:36-49)**

¹⁹Ax q'ijjo, a tnejil q'ij te seman, toj qnoky'in ok qchmo'n qib'a junx, ex otaq tz'etz qjpu'n ja, tu'n qxob'ila kye nejinel kye aj Judiy. Jun paqx kub' we' Jesús qxola, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Qexit kyk'u'ja, ex tzalajxit kyanmi'n.

²⁰Tej tb'aj tq'ma'n ikyjo, i tzaj tyek'in tq'ob' qe'y exsi'n t-xuk!. Ex b'e'x o jaw tzalajxa, te' tok qka'yin qAjaw.

²¹Liwey tzaj tq'ma'n Jesús juntl majl qe'y: Qexit kyk'u'ja, ex tzalajxit kyanmi'n. Ikytzi'n tze'nku we', ma chin tzaj tchq'o'n nMa'n b'inchil tajb'il, ex ikyx kyeji'y, kchi xel nchq'o'n.

²²Tej tb'aj tq'ma'n ikyjo, xi t-xupin qib'aja, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Kyk'mo'nxa Xewb'aj Xjan. ²³Kxel nq'o'n kyokli'n tu'n kytzaj kyk'mo'n xjal toj nkawb'ila. Ikytzi'n, ankye te k'wel kyq'ma'n qa ma najsit til, ok k'wel najsit te til te jun majx. Ex ankye te' mi kub' kyq'ma'n qa ma najsit til, kukx kyjel ten te' tjaq' til.

**Tej tkub' tyek'in Jesús
tib' twutz Tmas**

²⁴Me ante Tmas, a jun t-xnaq'tzb'in Jesús, a toktaq tb'i, Kwa'ch, nti'taq te', te' tul Jesús. ²⁵Atzaj te' t-xi qq'ma'n te qa otaq ql'i'y qAjaw, tzaj tq'ma'n qe'y: Qa mix nli'y tky'ixlb'in tq'ob', ex qa mi

^u20:23 Mt. 16:19; 18:18.

s-okx nlimo'n twi' nq'ob'a kyojjo ja' okxi kxb'il; ex qa mi s-okx nq'o'n nq'ob'a toj t̄util t-xuk', nlaxyt xti nnimi'n.

²⁶Tb'ajlinxi' wajxaq q'ij, ok qchmo'n qib'a toj jun ja. Tojjo q'ij anetzi'n, attaq Tmas quk'i'y. Exla qa jpu'ntaq ja, jun paqx kub' we' Jesús qxola, ex o ok tq'olb'i'n, ex tq'ma: Qexit kyk'u'ja, ex tzalajxit kyanmi'n.

²⁷Ex jun paqx xi tq'ma'n te Tmas: Q'omix twi' tq'ob'a tzalu'n, ex ka'yinqetzjiy nq'ob'a. Ex nuqpinxjiy tq'ob'a, ex q'omixa toj nxuk'a. Mi jawje tk'ul'ja; qala' tz'okxa jun nimil twutzxix.

²⁸Tu'npetzi'n, xi tzataq'win Tmas te: Ay wAjaw, ex nDiosa.

²⁹Xi tq'ma'n Jesús te: Tmas, ¿Man txi tnimi'n noq tu'n ma chin tli'y? Me ky'iwlinqexix kye', a mi ñin kyli'y, me ma txi kynimin.

**Tej tq'ma'nte Juan tiqu'n
kub' ttz'ib'in u'j lo**

³⁰Ex kub' tb'inchin Jesús nimku techil tipin qwutza, tu'n qka'yłaja kyi'j, a nti' kub' tz'ib'it tojjo u'j lo. ³¹Me ayetzi'n tz'ib'inqe tzalu'n, noq tu'n t-xi kynimi'n qa a Jesúsjo a Crist, a Tk'wal Dios. Qu'n qa ma txi kynimi'n ikyjo, ktenb'il kychwinqila, a nlay b'aj.

**Tej tkub' tyek'in Jesús tib' juntl
majl kye t-xnaq'tzb'in**

21 ¹Tb'ajlinxi' tkyaqiljo lo, tzaj tyek'in juntl majl Jesús tib' qwutza, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ttzij Nijab' Tiberias. Kub' tb'inchin toj jun tumil kyjalu'n: ²Junxtaq ite' Simun Pegr; Tmas, aj toktaq tb'i, Kwa'ch; tuk'ax Natanael, aj Caná te Galile; ex majqoxa tk'wal Zebedey; ex kyuk'al kab'e t-xnaq'tzb'in.

³Tzaj tq'ma'n Simun Pegr qe'y: Ma chinka kyi'xlch.

Ex xi qtazaq'win te: Ikyqox qeqi'y, ma qoxa tuk'iy.

B'e'x o xi'y, ex o jaxa toj jun bark. Me tojjo qniki'yin, nti'xtaq jun kyi'x otaq tzyet.^{*}

⁴Me atzaj te' ch'ixtaq qel sqix, kub' tyek'in Jesús tib' ttzi nijab', me mix ele qniki'a te qa ataq Jesús. ⁵Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n qe'y: Q'aa, ¿Nti'xsin jun kyi'x ma tzyet kyu'n?

Xi qtazaq'wi'n: Nti', qo chiji'y.

⁶Tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Xo'nkuxji'y kypa'y toj jun tl txlaj bark, toj kyman q'ob'a, ex kchi tzyetil kyi'x.^w

Ikytzin kub' qb'inchinji'y. Tb'ajlinxi' ikyjo, mix jatza pa qu'n toj a', tu'n talil txqan kyi'x tkuxtaq toj.

⁷Me ayin we' in xi q'ma'nte te Pegr: Ate qAjawjo, nchiji'y.

Noqx te' tok tb'l'in Pegr ikyjo, qa a qAjaw, b'e'x ok tq'o'n t-xb'alin, a otaq tz'el ti'n, ex b'e'x xi t-xo'n tib' toj a', tu'n tkanin tk'atz Jesús. ⁸Awotzin qe' o kani'n tzma ttzi a' tuk'a bark qititin tel pa tu'n bark nojnин kyuk'a kyi'x. Nya najchaqtaq oto'y ttzi nijab!, b'alaqa noq kyaje ech. ⁹Atzaj te' qku'tza twi' tx'otx', knet jun q'aq' qu'n, otaq kub' po'nj, tokxtaq jun kyi'x tib'aj tuk'a jun wab'j.

¹⁰Tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Kyintza junjun kyi'x ti'jjo tzma xjatz kyu'n.

¹¹Ante Simun Pegr jax toj bark ex tzaj qititinlo pa tu'n, tzma ttzi tz'awin. Ante pa nojnintaq kyuk'a txqan kyi'x ma nmaq wen, oxlajaj toj wajxaq k'al' kyb'aj. Exla qa ma nintz kyb'aj, me mix laqje pa kyu'n.

¹²Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Ku kytzaja wa'l te qlixjech.

Mix jun qxola xi qaninte te: ¿Ankyetaq? qu'n b'l'in qu'n qa a qAjaw.

¹³Ex jun paqx tzaj laq'e Jesús qk'atza, ex jaw ttzyu'n wab'j toj tq'ob', exsin tzaj tq'o'ntz qe'y, ex ikyx oke kyi'xo tu'n.

¹⁴Atzin toxin majjo kub' tyek'in Jesús tib' qwutza, a awo'y t-xnaq'tzb'in, a otaqxi jaw anq'in kyoxol kyimnin.

Tej tkyij toqxenin Jesús taq'in Pegr

¹⁵Qb'ajlinxi wa'n te qlixje, xi tqanin Jesús te Simun Pegr: Simun, ay tk'wal Juan, ¿Tzuntzin nchin ok tk'ul'jli'n nimxixtl tze'nku tkyaqiljo te twutz tx'otx'?

^v 21:3 Lc. 5:5. ^w 21:6 Lc. 5:6. ^x 21:11 Oxlajaj toj wajxaq k'al, 153 n-ele.

Atzin te Pegr xi ttzaq'win te: Ikytzi'n wAjaw, ojtzqi'n tu'n qa nimx waja ti'ja.

Xi tq'ma'n Jesús te: Ka'yinqekeztzinjiy tal ne'l'x nimil, tze'nku jun kyik'lel kyi'j tal tal trit.

¹⁶ Xi tqanin juntl majl Jesús te Pegr: Simun, ay tk'wal Juan, ¿Tzuntzin nchin ok tk'u'jli'n?

Xi ttzaq'winl Pegr: Ikytzi'n wAjaw, ojtzqi'n tu'n qa nimx waja ti'ja.

Xi tq'ma'n Jesús te: Ka'yinqekeztzinjiy nimil, tze'nku jun kyik'lel kyi'j trit.

¹⁷ Toj tox majintl xi tqanin te Pegr: Simun, ay tk'wal Juan, ¿Twutzxixsin, qa taja wi'ja?

Ante Pegr b'e'x jaw b'isin, tu'n otaq xi tqanin Jesús oxe maj te, qa n-ok tk'u'jlin. Ex xi tq'ma'n: WAjaw, a te ojtzqilte tkyaqil, ex ojtzqi'n tu'n qa wajxixa ti'ja.

Xi tq'ma'n Jesús te: Ka'yinqekeztzinjiy nimil, tze'nku jun kyik'lel kyi'j trit.

¹⁸ Ay Pegr, kxel nkusin te'y, qa tej q'axtaqa, tzun n-ok tk'l'o'ntaq tk'u'ja tu'nx tib'xa, tu'n t-xi'y noq ja' tajiy tu'n t-xi'y. Me ajtzin ttiji'n, kxel k'l'o'n kyu'njal tu'n t-xi'y toj tze, ex kxel tjajin tq'ob'a tu'n tkyima.

¹⁹ Tej t-xi tq'ma'n Jesús ikyjo, xi tyek'in jun tumil tze'n tu'n tkyime Pegr, ex tze'n tu'n tjawe tnimsin tb'i Dios, aj tel tjajin tq'ob' twutz jun cruz.

Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n te: Lipeka wi'ja.

Tej tyolin Juan ti'jx

²⁰ Atzaj te' tajtz meltz'aj Pegr, xi tka'yin qa lipcheqintztaqa ti'jxi Jesús, qu'n k'u'jlinqinxitaqa tu'n. Ex ayinxji'y, a intintaq ttxlaj Jesús, tej t-xi nqani'n te: WAjaw, ¿Ankye kxel q'ontiy toj kyq'ob'xjal?*

²¹ Atzaj te' wok ka'yiln tu'n Pegr, xi tqanin te Jesús: WAjaw, ¿Yajtin te' lo? ¿Ti'tzila te' kb'ajil ti'j?

²² Xi ttzaq'win Jesús: Qa waja tu'n tte'n, aj xi nmeltz'aja, ¿Ti'n te taj ti'j? Qala' lipek te wi'ja.

²³ Tu'npetzi'n, jun paqx el tqanil kyxoljo nimil, qa ayi'n nyataq tu'n nkyima. Me atzin te Jesús, mix tq'maye ikyjo, qa mitaq tu'n nkyima. Qala' o tq'ma qa ti'taq te Pegr taj ti'j, qa intinxtaqa, aj tul Jesús mo minaj.

²⁴ Ex ayinxji'y jun t-xnaq'tzb'in Jesús, a ma nli'y tkyaqiljo o b'aj, ex nxi nq'o'n tqanil ti'j, ex b'l'in wu'n qa twutzxixjo tkyaqiljo ma kyi jntz'ib'i'n.

²⁵ Nimku txqantl ti' o b'ant tu'n Jesús tib'aj tkyaqiljo, a ma kyi jntz'ib'i'n tojjo u'j lo. Noqit kub' tz'ib'it junjun tb'inchb'in Jesús kyojo nimku u'j, minatla xb'ant tk'u'yitjo u'j toj tkyaqil twutz tx'otx!.

Kyb'inchb'in Tsanjil Jesús

Atzin u'j Kyb'inchb'in Tsanjil Jesús, atzin tu'n t-xi laq'e Tu'j Lucas, a Tb'anil Tqanil (evangelio). Tojjo tnejil tu'j, tajtaq Lucas tu'n tkub' tchiky'b'in tkyaqiljo a otaq b'ant tu'n Jesús, ex jni' otaq b'aj t-xnaq'tzin (Lc. 1:1). Atzin tojjo tkab' tu'j, a u'j lo, taj tu'n ttzaj tyek'in qa ajo tqanil ti'j Jesús mix japin b'aje tej tkyim, ex tej tjaw anq'in kyxol kyimnin, ex tej tjax toj kya'l, qu'n tzunx aq'nin kyxolxjal ja'lín.

Tej na'mxtaq tjax toj kya'l, xi tq'ma'n Jesús kye tsanjil kyalu'n: Aj tul Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, kxel tq'o'n kyipi'n, tu'n kyxi'y yolil wi'ja, a t-xilin Tkawb'il Dios, toj Jerusalén, toj tkyaqil Judey ex Samaria ex toj tkyaqiljo najchaq tx'otx' (1:8). Tojjo u'j lo, ntzaj tyek'in tze'n tzaje xkyeye aq'untl lo.

Ajo u'j, a Kyb'inchb'in Tsanjil Jesús, nimx n-ajb'in te qe ja'lín, ikyxjo tze'nku ojtxe, qu'n n-ajb'in te aq'b'il qnab'l tu'n tel qnipyk' te e kymujb'il kyib'jo Tb'anil Tqanil ti'j Jesús (aye Tu'j Matey, Marks, Lucas ex Juan) kyuk'a txqantl kyu'j tsanjil (aye epístolas).

Tej ttzaj ttziyin Jesús Xewb'aj Xjan

1 ¹Ma kub' ntz'ib'inji'y lu'n, ay Tyople, k'u'jlinxix wu'n: Toj tnejil wu'ja, kub' ntz'ib'i'n ti'j tkyaqiljo o b'ant ex t-xnaq'tze Jesús, atxix tej ttzaj xkye taq'in,^a ²ex pon b'aj, tej tjaw Jesús twutz kya'l. Me nej, i jaw tsk'o'n tsanjil, ex xi tq'o'n tumil kye tu'n Xewb'aj Xjan, a ti'taqjo tu'n tkub' kyb'inchin toj tumil. ³Tkyimlinxitzin Jesús, jaw anq'in juntl majl, ex xi tyek'in tib', ex ten kyuk'a toj ka'wnaq q'ij, tu'ntzin tel kynipyk' qa twutzxix itz'taq; ex yolin kyuk'a ti'jjo Tkawb'il qMan Dios. ⁴Tej atxtaq Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, xi tq'ma'n kye, tu'n mina chi iky' toj Jerusalén. Chi' kyalu'n: Kyyonkuy ajxi tb'antjo a tzaj tq'ma'n nMa'n kye'y, ex ax xi nq'manji'y kye'y:^b ⁵Twutzxix qa i kux tq'o'n Juan xjal toj a' te jawsb'il a'; me ayetzin kye', toj jte'b'in q'ij, mina chi ku'x kye' toj a', qala' k'welix te Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n te jun majx, chi Jesús.^c

Tej t-xi Jesús toj kya'

⁶Ayetzaj ch'uqleqetaq tuk'a Jesús, xi kyqanin te: QAjaw, ¿Okpetzila ktzajil ttziyin ja'lín tu'n t-xi xkye Tkawb'il Dios qxol, a tu'n qetz tjaq' kykawb'il aj Rom, ex tu'n ttzaj tq'o'n qoklin juntl majl, tu'n qkawin tzalu'n toj qtanim tze'nku kye qtzan qtata ojtxe?

⁷Xi ttzaq'win Jesús kye: Nti' kye! kya'j tu'n kyb'intly ti' q'ijil mo jtoj k'wel tb'inchin te Diosjo, qu'n o'lkxte at toklin ti'j jtoj b'a'lnt tkub' b'inchit. ⁸Me metzin kye', aj tul Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, kxel tq'o'n kyipi'n, tu'n kyxi'y yolil wi'ja, a t-xilin Tkawb'il Dios, toj Jerusalén, toj tkyaqil Judey ex Samaria ex toj tkyaqiljo najchaq tx'otx', chi Jesús.^d

⁹Tej tb'aj yolin, tzuntaq nchi ka'yintaq tsanjil ti'j, jaw q'i'n Jesús twutz kya'l, ex tu'n muj, mix iwle kyu'n.^e

¹⁰Tzuntaqtzin nchi ka'yin tze'n tten xjaw q'i'n Jesús twutz kya'l, tej tkub' kyyek'in kyib' kab'e ichin toktaq kyxal'alin sjanin wen, ¹¹ex xi kyq'ma'n: Ayi'y aj Galiley, ¿Tiqu'n nxi kyka'yin twutz kya'l? Axte Jesúsjo, a ten

^a1:1 Lc. 1:1-4. ^b1:4 Lc. 24:49. ^c1:5 Mt. 3:11; Mr. 1:8; Lc. 3:16; Jn. 1:33. ^d1:8 Mt. 28:19; Mr. 16:15; Lc. 24:47-48. ^e1:9 Mr. 16:19; Lc. 24:50-51.

kyuk'iy, ex ma txi q'l'in toj kya'j, ikytzin tzule juntl majljo, tze'nku ma kyli'y, te' xi'.

Tej tja sk'et Matías te t-xel Judas

¹²Tb'ajlinxitzin ikyjo, i meltz'aj tsanjlí Jesús twi' wutz Olivos, tu'n kyul toj tnam Jerusalén, nya najchaq tzaj kyb'etin, noqla jun niky'jin ajlab'!

¹³Tej kykanin Jerusalén, i jax toj ja, a otaq tzaj q'o'n te kymajin. Itet'aq Pegr, Juan, Santyaw, Andrés, Lip, Tmas, Bartolomey, Matey, Santyaw, a tk'wal Alpey; Simun, a tok q'olb'ilte te Celote, a tajq'ojtaqjo kawil te Rom; ex Judas, a titz'in Santyaw.^f ¹⁴Kykyaqilx n-ok kychmo'nataq kyib', tu'n kyna'n Dios kyuk'a titz'in Jesús, tuk'a Mariy, a tnana; ex kyuk'a txqantl qya. Ex nimxtaq kyk'u'jb'il kyib' kyxolx.

¹⁵Ok kychmo'n kyib' nimil kyojjo q'ij anetzi'n, b'ala qaqq k'al^g kyb'aj. Ja we'ks Pegr, ex xi tq'ma'n: ¹⁶Ayi'y nxjalil, ilxix ti'j tu'n tb'ajjo a kub' tyolin David toj Tu'jil Tyol Dios tu'n Xewb'aj Xjan ti'j Judas, aj nejnintaq kywutzjo tajq'oj Jesús. ¹⁷Ante Judas quk'ataq, ex attaq toklin tojjo qaqq'in, chi Pegr.

¹⁸Me atzi'n te Judas tzaj tlaq'o'n jun ttx'otx' tuk'aj pwaq, a tzaj ttzyu'n, tej t-xi tk'ayin Jesús. Ex b'e'x tzaj tz'aq Judas twutz tx'otx', ex b'e'x el poq'le tk'u'j, ex b'e'x etz q'i'yj t-xqintxa. ¹⁹Tej kyb'inte aj Jerusalén ikyjo, ok kyq'o'n tb'ij tx'otx' anetzi'n: Acéldama, atzin tz'elpine' toj qyol, Ttx'otx'il Chiky'.^h

²⁰Juntl majl yolin Pegr ti'j Judas, ex tq'ma: Qu'n nyolin toj Tu'jil B'itz, ⁱtu'n tkyij tzaqpajjo tnajb'il, ex mix a'l tu'n tnajan toj tja.^j

Ex toj juntl B'itz chi' kyjalu'n, chi Pegr: Ex junxitl tu'n tten tojjo toklinch.^k

²¹Atzin ja'llin, ite'xjal tzalu'n, aye' o chi ten quk'a tkyaqil q'ij; ²²tzaj xkye atxix tej tku'x Jesús toj a', te jawsb'il a' tu'n Juan, ^lex pon b'aj, tej tjaw q'l'in twutz kya'j.^m Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tjaw sk'et juntl qxol tu'n tok te t-xel Judas,

tu'n tten junx quk'a, tu'ntzin tyolin ti'j Jesús, qa ma jaw anq'in juntl majl, chi Pegr.

²³Jawtzin sk'o'n kab'e ichin, Jse Barsabás, mo Just tb'i; junx tuk'a Matías. ²⁴Tej kysk'etjo aye kable, i na'n Dios kyjalu'n: Noq samiy, qAjaw, ate ojtzqilte kyanmin kykyaqil xjal. Yek'intzi'n alkye taja, ²⁵tu'n tok te t-xel Judas, a toktaq te tsanjlí Jesús, me b'e'x s-el ti'n tib' tu'n til. Tu'ntzi'n, b'e'x xi q'o'n Judas tojjo najb'il te chojb'il il.

²⁶Atzi'n techiljo siky'b'il atza kub'e tz'aqe ti'j Matías. Tu'ntzi'n, ok te tajjal tsanjlí Jesús, junx kyuk'a txqantl.

Tej tku'x Xewb'aj Xjan toj kyanmin nimil

2 ¹Tej tjapin kanin nintz q'ij Pentecostés," kykyaqil qe nimil ch'ujleqetaq junx. ²Noq kyna'b'inkuxi tq'ajq'ojil jun ti'j tzaj toj kya'j nyakuj tze'n nim kyq'iq', ex kub' noj tuja, ja' ite'taq. ³Ex kyli jun techil tze'nku taq' l'aq' njulin tib'aj junjunkye. ⁴Ex kykyaqil kux nojsin kyanmin tu'n Xewb'aj Xjan, ex i ok ten yolil, me toj junxil yol, tze'nku tq'ma Xewb'aj Xjan.

⁵Kyojjo q'ij anetzi'n, otaq chi kanin Judiy toj Jerusalén, tu'n tkub' nimitjo a tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios til'jo q'ij te Pentecostés; ayetzi'n Judiy, i tzaj toj tkyaqil twutz tx'otx'. ⁶B'e'x ok kychmo'n xjal kyib', te' kyb'inte ch'otjin, ex kykyaqilx b'e'x jaw naj kynab'l, qu'n junjun xjal ok b'inte tyol nyolajtz tu'n junjun nimil. ⁷Ex b'e'x jaw k'ant kywutz, ex jaw yolin kyxolx: ¿Me nyan te Galiley qe xjal nchi yolin? ⁸¿Tze'ntzin tten ikyjo, a n-el qnoky' ti'j tyol junjun toj qyol?

⁹Tzalu'n at xjal te tnam Partia, te Media, te Elam, te Mesopotamia, te Judey, te Capadocia, te Ponto ex te tx'otx' Asia,

¹⁰te Frigia, te Panfilia, te Egipto, ex te txqantl tx'otx' te Libia nqayin tk'atz Cirene. Ex ite' junjun xi tzaj te Rom:

¹¹At junjun Judiyqe, a kyitz'jlinx, ex

^f 1:13 Mt. 10:2-4; Mr. 3:16-19; Lc. 6:14-16. ^g 1:15 Qaq k'al, 120 n-ele. ^h 1:19 Mt. 27:3-8. ⁱ 1:20 Ajo yol B'itz, *Salmos* n-ele toj kastiy. ^j 1:20 Sal. 69:25. ^k 1:20 Sal. 109:8. ^l 1:22 Mt. 3:16; Mr. 1:9; Lc. 3:21.

^m 1:22 Mr. 16:19; Lc. 24:51. ⁿ 2:1 Lv. 23:15-21; Deu. 16:9-11.

junjun i ok te Judiy noq tu'n kynimb'il.
Ex ite' xi tzaj te Creta ex te Arabia. Ex
qkyaqilx nqb'i'n kyyol tojxo qyol atzin
nkyq'ma'n ti'jjo tb'inchb'in Dios.

¹²Kykyaqilx jaw ka'yraj, ex jaw
naj kynab'l, ex xi kyqanin kyxolile:
¿Tze'ntzin tz'elpine lu'n?

¹³Me at junjun noq b'aj jaw xmayin,
ex kyq'ma: Tu'ntzi'n ma chi tx'ujte, chi
chi'.

Tej tyolin Pegr tnejil maj
ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús

¹⁴Jawtzin we'ks Pegr junx kyuk'a
junlajajtl tsanjil, ex tuk'axix tajq'ojil twi'
wen, xi tq'ma'n: Ayi'y nxjalil, aj Judiy,
ex kykyaqila najleqi'y toj Jerusalén,
b'i'nu kyu'n ex kyb'inkuxixa wen a
kxel nq'ma'n kye'y. ¹⁵Nya nchi tx'ujte
kye' xjal lo, tze'nu ma kyq'ma'y.

Tzmape b'eljaj or te qlixje ma tz'ok ja'lin.
¹⁶Mikyxi te' ante nb'aj ja'lin, aj tyole

Joel, a yolil Tyol qMan Dios ojtxe, tej
tq'mante:

¹⁷Chi Diosjo kyajalu'n:

Aj kyxi xkye q'ij te ch'ixtaq tu'n
nkani'n,
kxel nq'o'n Xewb'aj Xjan tib'aj
tkyaqil xjal.

Ok chi yolil kyk'wala txin ex q'a
wi'ja.

Ok k-elil kye' ku'xin q'a kyniky'
ti'jjo kb'antil tu'n Dios.

Ex ok k-okil kywutziky'jo ichin,
a ma chi tijin, tu'n Dios, ti'jjo
kb'ajil.

¹⁸Ex kxel nq'o'n Xewb'aj Xjan kyojjo
q'ij anetzi'n toj kyanmin waqnila
qya ex ichin,
ex kchi yolil wi'ja.

¹⁹Ktzajil nyek'in nim techil toj kya'j;
ex twutz tx'otx' k-iwlil chiky', q'aq',
ex sib', noq tu'n q'oj.

²⁰Atzin twutz kya'j, ok k-okil naj tqan
q'ij,
ex k-elil kyaqix twutz yaye, ikyx
tze'nu kchiky';

ch'ixtaqtzin tul kanin q'ij te tulil
juntl majl qAjaw.
Nimx tokli'n q'ij anetzi'n te b'isb'ajil,
ex ok kqoptz'ajil tipin Dios.

²¹Me ayetzin kye' k'wel kynimi'n Tyol
qAjaw,
ok chi kletil kye'.^o

²²Ayi'y nxjalil, aj Judiy, chi Pegrjo,
kyb'intzinji'y a kxel nq'ma'n kye'y, qu'n
b'i'nxix kyu'n qa a Jesús aj Nazaret, jun
ichin, a ma tzaj tyek'in kye'y, qa b'a'n
ele twutz Dios, tu'n nimxix tb'inchb'in,
ex tu'n ila' techil b'ant tu'n. ²³⁻²⁴Me
atzaj te! t-xi q'o'n kye'y, b'e'x ok
kytzuyu'n, ex xi kyq'o'n kye ichin aj il te
Rom, tu'n tkub' kyb'yo'n twutz cruz.^p
Tkyaqiljo lo b'ant tze'nkuxjo t-xim Dios
otaq b'aj, ex ikyxjo, ilxix ti'j tu'ntaq
tb'ant. A ayi'y kub' b'yo'nte Jesús, me
jaw anq'in juntl majl tu'n Dios. ^q Tu'n
ikyjo, b'e'x tzaqpaj tjaq' kyimin ex nti'l
toklin kyimin ti'j.

²⁵B'i'n qu'n, chi Pegr, qu'n atzin
David, a nmaq kawil te Israel ojtxe, kyij
ttz'ib'in ti'j Jesús toj Tu'jil Tyol Dios, ex
tq'ma kyajalu'n:

Kukx n-ok nka'yinji'y Ay qAjaw, ata
nwutza.

Tu'npetzi'n, nlay chin jaw tz'aqa,
qu'n lu'y at toj nman q'ob'a tu'n
tkoli'n wi'ja.

²⁶Tu'n ikyjo, tzunx nchin tzalaja,
ex nchin b'itzi'n tuk'a tze'jb'il.

Ex q'uqle nk'u'ja ti'ja tuk'a tkyaqil
nchwinqila,

²⁷qu'n nlay chin kyij tq'on te jun majx
toj tjulil kyimin;

ex nlay ttziyyi tu'n tel puq'j
nchib'jila, ayi'n taq'nila.

²⁸O tzaj tyek'i'n we'y tze'n tu'n
nb'eti'y toj tumil,

ex chin tenb'ila toj tzaljb'il,
qu'n tu'n ktenb'ila nwutza, chi

David ti'j Jesús.^r

²⁹Ayi'y nxjalil, chi Pegr, kyq'ontza
amb'il we'y, tu'n t-xi nq'ma'n kye'y;
twutzzix qa a qxe'chil David kyim, ex

^o2:21 Jl. 2:29-32. ^p2:23-24 Mt. 27:35; Mr. 15:24; Lc. 23:33; Jn. 19:18. ^q2:23-24 Mt. 28:5-6; Mr. 16:6; Lc. 24:5. ^r2:28 Sal. 16:8-11.

kux muqet, ex lu muqb'ilte; atx qxol ja'lin.

³⁰Me atzin David jun yolil Tyol Dios, chi Pegr. B'i'ntaq tu'n qa otaq tzaj tq'ma'n Dios, qa jun t-xkachmanb'aj tu'n tok te nmaq kawil te jun majx.³¹ Tu'n ikyjo, mix yoline David ti'jx, qala' ti'j Crist, a Kolil, a tu'ntaq tjaw anq'in junl majl. Ex tq'ma qa atzi'n Kolil minataq tu'n tkyij toj tjulil kyimnin, ex qa minataq tu'n tel puq'j txmilil,³² qu'n ate qMan Dios jaw anq'sinte junl majl Jesús, a Kolil; ex awotzi'n o lonte, ex nqo yolin ti'j ja'lin qa itz' te jun majx, chi Pegr.

³³Jaw q'l'nte Jesús, tu'n tjanip tuk'a qMan Dios tu'n tkawin junx tuk'a. Tzaj tk'mo'n Xewb'aj Xjan, a otaq tzaj tq'ma'n Dios. Aksi'n a o tzaj tsipin q'e'y, ex loqi'y nchi ka'yin ex nchi b'i'n ti'j.³⁴Nya te David jaw twutz kya'j, qu'n ikytzin tq'ma kyjalu'n:

Xi tq'ma'n qMan Dios te wAjawa:

Qekuy toj nman q'ob'a kawil wuk'iy,³⁵ tzmaxi' aj tkub' kyi'jjo tajq'oja wu'n, chi Dios.³⁶

Ayi'y Judiy, ayi'y nxjalil, chi Pegr, b'inkuxix kyu'n. Ax Jesúsjo, aj kub' kyb'yo'n twutz cruz, jaw anq'in junl majl tu'n qMan Dios, tu'n tok q'o'n te qAjaw ex te Crist, a Kolil q'i'j.

³⁷Tej kyb'intej xjal ch'uqleqetaq antza ti'jjo a yolajtz, nimxix i jaw b'isin, ex xi kyqanin te Pegr, a tsanjil Jesús, junx kyuk'a txqantl: Ayi'y nxjalil, ¿Tze'n k-okila lu'n q'u'n?

³⁸Xi ttzaq'win Pegr: Kux chi meltz'aja, ex kytx'xpinks kynab'la, tu'n kyb'eta toj tumil twutz Dios, ex kux chi ku'xa toj a', te jawsb'il a' teyile junjun ti'j tb'i Jesucrist, tu'ntzin tkub' najsin kyila tu'n qMan, ex tu'n ttzaj q'o'n Xewb'aj Xjan kye'y.³⁹Tzaj ttziyin Dios Xewb'aj Xjan ex jun najsb'il kyila te kye'y, ex te kyk'wala ex te kykyaqiljo ite' najchaq; a yol lu'n te kykyaqilxo aye' taj qMan Dios tu'n kytxket, ex tu'n kynimin Tyol.

⁴⁰Yolintzin Pegr kyuk'a yol lu'n ex txqantl, ex xi tq'ma'n jun tumil

kyjalu'n: Kypa'mil kyib'a kyi'jjo xjal aj il, tu'ntzintla kykleta.

⁴¹Ikytzin b'ajjo, ayetzi'n kub' kynimin tyol Pegr, b'e'x i ku'x toj a' te jawsb'il a'. Tojjo q'i'j anetzi'n, b'alaqa oxe mil xjal ok kychmo'n kyib' kyuk'a txqantl nimil.⁴²Kykyaqilix q'i'ntaq kyib' tu'n tkub' b'inchitjo kyyol tsanjil. Ex nkymojin kyib' kyxolilex, i na'n Dios, ex ok kychmo'n kyib' tu'n tkub' iky'sitjo Xjan Wab'j.

Tze'n tte'n kychwinqil tnejil nimil ojtxe

⁴³Jaw ka'ylaj kykyaqilx, tu'n nim techil ex nim kyb'inchb'in tsanjil otaq b'ant, tu'n tyek'it tipin Dios.⁴⁴Aye' otaq chi nimin chmo'n xixtaq kyib' junx, ex kub' kypa'n jni' at kye kyxolilex.⁴⁵Xi kyk'ayin kytx'otx' ex tkyaqiljo attaq kye, ex kub' kypa'n kypwaq kyxolilex, tze'nkuxjo, a attaq tajb'in kye.⁴⁶Tkyaqil q'i'j n-ok kychmo'ntaq kyib' toj tnejil ja te na'b'l Dios. Ex tojile kyja, ja' nkub'e iky'sittaqio Xjan Wab'j, ex tu'n kywa'n junx tuk'a tzaljb'il ex tmuxtb'il kyanmin.⁴⁷Nchi nimsintaq tb'i qMan Dios, ex noq tu'n nb'anntaq kyu'n, b'a'n ele twutz tkyaqilx xjal. Tkyaqil q'i'j nchi nimintaq txqantl xjal tu'n qMan Dios. Tu'ntzi'n ikyjo, nchmetiktaq kyb'aj.

Tej tkub' q'anit jun kox

3 ¹Jun q'i'j, i xta'l Pegr ex Juan toj tnejil ja te na'b'l Dios, te' tok oxe or te qale, qu'n antaq orjo te na'b'l Dios.²Tojjo ja anetzi'n, attaq jun ichin kox te titz'jlin. Tzuntaq nxi q'i'n kykyaqil q'i'j ex nkub'taq qlo'n ttxlaj jun nim ttzi ja, Ponix tb'i, tu'n tqanin tmob'itz kye' xjal nchi okxtaq.

³Tej tlontej kox, te' kykanin Pegr ex Juan antza, xi tqanin jun tmob'itz kye.⁴Tej tiwle kox tu'n Pegr, xi tq'ma'n te: Qo tka'yitza.

⁵Atzin tej kox xi ka'yin, kub' tb'i'n, ex kub' tnab'l lin qa attaq tu'n t-xi q'o'n te.⁶Me ante Pegr xi tq'ma'n: Nti' we'

^s2:30 2Sa. 7:11-16; 1Re. 2:4; 1Cr. 17:11-14; Sal. 89:4; 132:11-12. ^t2:35 Sal. 110:1. ^u2:44 Kyb'i. 4:32-35.

npwaq; me kxel nq'o'n tey a at we'y. Ti'l tipin tb'i tAjaw Tkyaqil, a Jesucrist aj Nazaret, we'ksa ex kux b'eta.

⁷Tej tq'ma'nte Pegr ikyjo, ok ttzyu'n tman q'ob'jo kox, ex jaw tjk'u'n. Ex b'e'xsin ul kyanmin tqantz, ⁸ex jaw lipin tej kox ex ok ten b'etil.

B'e'xsin okxtz toj tnejil ja te na'b'l Dios, me nya xko'n. Ex ok ten t'ikypajil, ex nimsil tb'i qMan Dios.

⁹Kykyaqilxjo lonte tej tb'et, ex tej tnimsin tb'i Dios, ¹⁰b'e'x i jaw ka'ylij, ex b'e'x i jaw xob' ti'jjo otaq b'aj ti'l kox, qu'n tu'n ojtzqi'ntaq kyu'n qa axjo ichin, a koxtaq, a q'uqletaq twutz nim ttzi ja, Ponix tb'i, a nqanintaq tmob'itz.

Tej tyolin Pegr ti'jjo tipin Jesús

¹¹Atzi'n ichin otaq q'anit, b'e'x ok tzoje ti'l Pegr ex Juan. Kykyaqil xjal jaw ka'ylij, ex i xi rinin tu'n kykanin tojjo twutz ja, Salomón tb'i, ja' ta'taq jo ichin, junx tuk'a Pegr ex Juan.

¹²Tej tlonte Pegr ikyjo, xi tq'ma'n kye: ¿Tiqu'n nchi jaw ka'ylij kye', ayi'y nxjalil, aj Israel? ¿Tiqu'n nqo tzaj kyka'yin? ¿Ma awotzin qe' q'un'nx qib'a, ma qo kub' q'anin te' ichin lo? ¿Ma tu'ntzin qipi'n mo tu'n qwenila twutz Dios, ma b'ant tb'etjo ichin lo?

¹³Ate Dios, a tDios Abraham, Isaac, Jacob ex kykyaqil qe ojtxe qxe'chil, a o tzaj q'onte nimxix toklin Jesús, a taq'nil. Ayi'y xi q'onte kye kawil te Rom, ex mix kytziyi'y tu'n t-xi tzaqpeta, tej tq'mante Pilat. ¹⁴Me tu'n tch'u'xil kyanmi'n, kyky'etaqa tu'n t-xi kyqani'n tu'n ttzaqpaj Jesús, a xjan ex wenxix, me kyja xi kyqani'n tu'n ttzaqpaj jun b'yol xjal. ¹⁵Ex ikytzin kub'e kyb'yo'nejiy Jesús, a tAjaw chwingil; me jaw anq'in junatl majl tu'n Dios. Ex twutzxijo anetz'i'n, qu'n o qli'y, ex b'l'i'n qu'n. ¹⁶Noq tu'n qnimb'il a t'il tipin tb'i Jesús, ma q'anit te' ichin, a n-ok kyka'yin ex kyojtzqi'n. Axjo qnimb'il a t'il Jesús, atzin ma kub' q'anin te' te jun majx, ikyx tze'nku ayi'y kykyaqilxa loqi'y nchi ka'yin ti'l.

¹⁷Ayi'y nxjalil, chi Pegrjo, b'l'i'n wu'n qa ayi'y, junx kyuk'a kynejila, a kawil aj Israel, i kub' b'yo'nte Jesús; me mix ele kyniky'a te, qa ataq Tk'wal qMan Diosjo kub' kyb'yo'n.

¹⁸Ayi'y kub' b'inchinte il; me tu'n ikyjo, ate Dios japin b'aj Tyol, a otaq tq'ma ojtxe, noq kyu'n kykyaqil yobil Tyol, qa iltaq ti'l, tu'n tkyim Crist, a Kolil kyi'ja. ¹⁹Tu'npetzi'n, kymeltz'intz kyib'a, ex kyb'inchinku kyte'n twutz Dios, tu'ntzin tnaisit kyila, ²⁰ex tu'n ttzaj tsma'n qMan Dios ky'iw'b'il kye'y noq tu'n Jesús, a atxix ojtxe ok q'o'n te Kolil kyi'ja.

²¹Il ti'l, chi Pegr, tu'n tten Jesús toj kya'j ja'lin, ex kmeltz'ajil tzmaxi tojjo q'ij, aj tkub' tnik'u'n tkyaqil, ikyxjo tze'nkuq tq'ma, aj kyq'ma xjan yobil Tyol Dios ojtxe.

²²Ex majxte Moisés q'mante kye ojtxe qxe'chil kyjalu'n:

Atzi'n tAjaw Tkyaqil, a kyDiosa, kjawil q'i'nte jun yobil Tyol Dios kyxola tze'nku we'.

Kynaminkuy tkyaqiljo kxel tq'ma'n,

²³qu'n tkyaqiljo a mina nkub' nimin te' yobil anetz'i'n, b'e'x k'wel yuch'in kyxolxjal, chi Moisés.^x

²⁴Ex kykyaqiljo yobil Tyol Dios, chi Pegr, tzaj xkye tuk'a Samuel, ex jni' txqantl, i yolin kyi'jjo q'ij te ja'lin. ²⁵Ex ayetzin kye' o chi kyja toj wen tuk'a Dios, ex tu'n ikyjo, etzilqi'y ti'l tkyaqiljo tq'ma qMan Dios kyu'njo yobil Tyol ojtxe. Ex ikyxjo, at kyokli'n ti'jjo kyij b'ant ti'l tu'n Dios kyuk'a ojtxe qxe'chil, qu'n ikytzi'n tq'ma Dios te Abraham:

Kchi ky'iwltitjo kykyaqil xjal twutz tx'otx' noq tu'n xkachmanb'aj, kchi elil anq'in ti'l tyajila.^y

²⁶Tej tjaw anq'in junatl majl Jesús tu'n Dios, chi Pegr, tnejil tzaj tsma'n te kye'y, ayi'y aj Judiyqi'y, tu'n kyky'iwltita, ex tu'n ttzaqpaj junjun kye' toj til.

Tej kyxi q'i'n Pegr ex Juan kywutz kawil aj Judiy

4 ¹Tzunxtaq nyolin Pegr ex Juan kyuk'a xjal, tej kykanin pale, junx tuk'a kawil kye xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios, ex junx kyuk'a jun ch'uq

^v3:13 Mt. 27:23-25. ^w3:14 Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-14; Lc. 23:13-25; Jn. 18:40; 19:12-16. ^x3:23 Deu. 18:15-19. ^y3:25 Gen. 22:18.

Sadusey. ²Nchi q'ojetaq, qu'n tu'n nchi xnaq'tzintaq Pegr ex Juan kyexjal, me nya tze'nu kyajtaq, qu'n kyq'ma Pegr ex Juan qa twutzxix jaw anq'in juntl majl Jesús; ex tu'ntzin, kyij yek'in qa kykyaqil kyimnin chi jawitz anq'in juntl majl.

³I ok kytzyu'n, ex b'e'x i kux kyq'o'n toj tze, ex toxji juntl q'ij i jatz q'i'n, qu'n tu'n otaq qoqix. ⁴Me nimku kyxoljo aye i b'inte Tb'anil Tqanil kolb'il, b'e'x i nimin; qu'n atzi'n kyb'aj o'kqexjo ichin, b'alaqa jwe' mil.

⁵Toj junxil q'ij ok kychmo'n kyib' toj Jerusalén aye kawil, junx kyuk'a nim kyoklin kyxol Judiy ex jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, ⁶exsi'n tnejilxix pale, Anás tb'i; junx tuk'a Caifás, Juan, Lejantr ex ila' ichin t-xjalil Anás. ⁷Ayetzi'n ichin lo i q'mante, tu'n kytzaj q'i'n Pegr ex Juan, tu'n kykub' q'o'n kyxol, ex xi kyqanin kye: ¿Ti'n kye' kyoklin mo an ti'j qb'i nkub' kyb'inchin kyeji'y ikyjo? chi chi!.

⁸Nojin tanmin Pegr tuk'a Xewb'aj Xjan, ex i xi ttzaq'win: Noq sameq'i'y, tnejil kawil toj tnam, exqetzi'n nim kyokli'n; ⁹ma tzaj kyqani'n ti'jjo b'a'n xb'ant qu'n ti'j jun yab', tu'n tel kyniky'a tze'n xq'anite. Kutzin. ¹⁰K'a' txi qq'ma'n kye'y tu'ntzin tel kyniky' kykyaqilxjal aj Israel, qa o'kx ti'j tipin tb'i Jesucrist te Nazaret ma q'anit te' ichin lo wa'l kywutza. Atzin Jesús, axj kub' kyb'yo'n twutz cruz, ma jaw anq'in juntl majl tu'n Dios. ¹¹Ex ayi'y ikyqeji'y tze'nu b'inchil ja, a nxi kyxo'n jun ab'l nya wen toj kywutza, me axixpete ab'jjo ma tz'okin te tq'ujil tħkyin, a nimxix toklin toj aq'untl.^z Atzin Jesúsjo a ab'l s-el kyiky'i'n. ¹²Me nim n-ajb'l in Jesús te qe, qu'n o'kx te Jesús Kolil, ex mix a'll quk'a aku jyete kolb'il te qe, qu'n nti' toklin juntl b'ib'aj tzalu'n twutz tx'otx', a o tzaj q'ma'n tu'n Dios, a ja'aku qo klete, chi Pegr.

¹³Mix jawe xob'e Pegr ex Juan, tej kyoyolin kywutza kawil. Tej kylonte kawil ikyjo, b'e'x i jaw ka'ylaj, qu'n ayetzaj

ichin nya aj u'jilqe, ex nti'xixtaq b'a'n kyu'n. Me el kyniky'jo kawil te, qa t-xnaq'tzb'l inqetaq Jesús. ¹⁴Ex majxjo ichin anetzil'n, a otaq q'anit, attaq kyuk'a; tu'ntzi'n, nti'taq tumil tu'n kyjaw xo'n yol kyi'j. ¹⁵Tu'ntzi'n, xi kyq'ma'n, tu'n tex Pegr ex Juan tojjo chmob'l. Ayetzaj i kyi, ok ten ch'otjil kyxolelix. ¹⁶Chi chi' kyjalu'n: ¿Ti'n k-okil qb'inchin kyi'jjo xjal lo? B'i'n kyu'n kykyaqil aj Jerusalén, ma lonte ti'jjo ma b'ant kyu'n, ex nlay kub' qewin qa ma q'anitjo ichin. ¹⁷Me tu'n mina tz'ele tqaniljo lo kyxolxjal, kchi okil qxob'tzin, tu'ntzin mina chi yolinil ti'j tb'i Jesús.

¹⁸Tej kyb'aj ch'otj, i okx txko'n juntl majl Pegr, Juan exjo ichin, aj otaq q'anit, ex xi q'ma'n kye, tu'n mina chi yolin, ex mina chi xnaq'tzin ti'j tb'i Jesús.

¹⁹Me xi ttzaq'win Pegr ex Juan kyjalu'n: Kyb'isinkuy qa wenxix twutz Dios, qa ayi'y tu'n kykub' nimit, ex nya Dios, ²⁰qu'n nlay b'ant tu'n mina qo yolin ti'jjo a o qb'i'y ex o qli'y.

²¹I ok xob'tzin juntl majl kyu'n kawil, me b'e'x i xi tzaqpi'n, qu'n tu'n mix jyete kyil. Kykyaqil xjal nchi nimsintaq tb'i Dios ti'jjo otaq b'aj, ²²qu'n atzi'n ichin q'anit otaq tziky' tib'aj ka'wnaq ab'q'e.

Tej t-xi kyqanin nimil jun o'nb'il te qMan Dios

²³Tej kytzaqpaj Pegr ex Juan, i xi', ex ok kychmo'n kyib' kyuk'a nimil, ex xi kyq'ma'n tkyaqiljo otaq b'aj kyq'ma'n kynejil pale ex qe nim kyoklin kyxol aj Judiy. ²⁴Tb'ajlinxi kyb'i'n tkyaqiljo nimil, i ok ten na'l Dios junx, ex kyq'ma: Ay, tAjaw Tkyaqil, a te kub' b'inchinte kya'j ex tx'otx' ex ttxuyil a' ex jni' ti'chaqkul;^a ²⁵ay q'mante tu'n Xewb'aj Xjan, ex tz'ib'i'n tu'n taq'nila David kyjalu'n:

¿Tiqu'n ma chi jaw tilijo tnam aj il?
¿Ex tiqu'n nkub' kyximin kyxim nti'
tnab'l?

²⁶Aye' nmaq kawil twutz tx'otx' i q'ojin, ex i ok kychmo'n kyib',

^z4:11 Sal. 118:22. ^a4:24 Ex. 20:11; Sal. 146:6.

tu'n kyximin ti'taqjo tu'ntaq tb'ant
kyu'n ti'jjo qMan Dios, ex ti'jjo
Crist, a q'o'ntz te Kolil.^b

²⁷Twutzx te', chi chi', qa i ok kychmo'n Herodes ex Poncio Pilat kyib' tzalu'n toj Jerusalén, junx kyuk'a aj Israel ex kyuk'a nya aj Israel, tu'n kyjyon q'o'j ti'j xjan taq'nila Jesús, aj jaw tsk'o'n te Kolil.^c
²⁸Ikypetzi'n, kub' kyb'inchin tkyaqiljo a otaq tq'may qo iltaq ti'j tu'n tb'aj.

²⁹Ay, qAjaw, chi chi', atzin ja'lín, b'intzinjiy ti'jjo ma kyq'ma qí'ja, ex q'ontza tumil qe'y, awo'y taq'nila, tu'n mina qo xob'l'i'y, aj qyoli'n ti'j Tyola.
³⁰Ex noqit tu'n tipi'n chi q'anit yab', ex tu'n tb'ant nim techil ti'j tipin tb'i xjan taq'nila, Jesús, chi chi'.

³¹Tej kyb'aj na'n Dios, b'e'x tzaj lu'linj tx'otx' ja' ch'uqleqetaq, ex kykyaqilx noj kyanmin tu'n Xewb'aj Xjan, ex i xi' yolil Tyol Dios tuk'a tkyaqil kyanmin.

Tze'n nchi mojinetaq nimil kyib' kyxolx

³²Nimku kyb'ajjo nimil, ex kykyaqilx n-oktaq kymujb'in kyib', ex junxtaq kyb'is toj kynimb'il. Mix a'l jun q'mante, qa noq te te, aku tz'okine' a jni' attaq te, qala' tkyaqil at toklin ti'j.^d ³³Ex ayetzi'n tsanjil nchi yolinaq ti'jjo tjawlitz anq'in Jesús juntl majl, a tAjaw Tkyaqil, qu'n tu'n otaq kyli. Ex nimxix kub' ky'iwlin kykyaqilx tu'n Dios.

³⁴Nti'taq jun yaj kyxol, qu'n ayetzi'n attaq kytx'otx' ex kyja, b'e'xtaq nxi kyk'ayin.^e ³⁵Atzi'n pwaq nxi kyq'o'ntaq kye tsanjil, tu'n tkub' sipit teyile junjun, qa attaq tajb'in kye.^f

³⁶Ikytzin b'ajjo ti'jjo jun ichin, Jse tb'i, tzajnintaq toj tx'otx' Chipre, ex attaq toklin kyxol t-xjalil qtzan Leví. Atzin te Jse ok q'o'n juntl tb'i kyu'n tsanjil, Bernabé, atzin tz'elpine', aj q'uqb'il k'u'jb'aj.^g ³⁷Attaq te Jse ttx'otx', ex b'e'x xi tk'ayin; atzin pwaq xi tq'o'n kye tsanjil.

Tej tkub' kysb'u'n Ananías kyib' tuk'a t-xu'jil

5 ¹Me attaq jun ichin, Ananías tb'i, junx tuk'a t-xu'jil, Safira, xi

kyk'ayin jun tnej kytx'otx'.² I yolin, ex i kijj toj wen tu'n tkyij kyi'n ch'in pwaq, a tzaj kytzyu'n te twi' kytx'otx'. Me atzi'n txqantl xi tq'o'n Ananías kye tsanjil.³ Xi tq'ma'n Pegr te: Ay Ananías, ¿Tiqu'n xi ttziyin tu'n tokx tajaw il toj tanmin, tu'n xkyij ttzyu'njiy ch'in pwaq, a saj q'o'n tey, tej xi k'ayit ttx'otx'a? Tu'ntzi'n, ma niky'in yol te Xewb'aj Xjan.⁴ ¿Ma nyatzin tetaqa tx'otx'? ¿Exsin te' xi tk'ayi'n, ma nyatzin tetaqtza tkyaqil pwaq? ¿Tiqu'n xkub' tewin qe'y?⁵ ¿Ex tiqu'nil xkub' t-ximin tu'n tkub'^b inchitjo ikyjo, noq te yek'b'il tib'a, qa jun tb'anil nimila? Me tojjo lo, nya kye ichin ma niky'iniy yol, qala' te Dios.

⁵Tej tb'aj tb'i'n Ananías ikyjo, b'e'x kyim, ex kykyaqiljo i b'inte b'e'x tzaj kyxob'il.⁶ Tb'ajlinxi' ikyjo, i tzaj ila' ku'xin q'a kub' kyptzo'n kyimnin, ex xi kyi'n, tu'n tkux muqet.

⁷Otaqla b'aj oxe or ikyjo, tej tokxjo t-xu'jil Ananías ja' ite'taq tsanjil. Me nti'taq b'i'n tu'n, ti' otaq b'aj.⁸ Xi tqanin Pegr te: iQ'mantzi'n we'y!⁹ ¿Qa o'kx twi' tx'otx'jo s-ok, a ma txi kyk'ayi'n?

Xi ttzaq'win Safira: Twutzx, o'kx te'
twi' s-ok, chi'.

⁹Xi tq'ma'n Pegr te: ¿Tiqu'nil xb'ant ti'j kyu'n, tu'n tok kyyeki'n Xewb'aj Xjan?
Loqe' chi txa'l muqil ti'j qtzan tchmila chi ul, ex atzin ja'lín ma che'x muqul tey.

¹⁰Texjo or anetzi'n, b'e'x kyim Safira t-xe tqan Pegr. Tej kyokxjo ku'xin q'a, noq kyimnel. Tej tiwle, b'e'xsin xi kyi'ntz, tu'n tkux muqet ttxlajjo qtzan tchmil.¹¹ Ex kykyaqil nimil ex jni' xjal, aye i b'inte, b'e'x i xob' tu'n ikyo.

Tej tkub' kyb'inchin tsanjil Jesús nim techil te yek'b'il tipin Dios

¹²Noq kyu'n tsanjil i b'ante nim techil te yek'b'il tipin Dios kyxol xjal. Ex kykyaqil nimil ok kychmo'n kyib' toj tnejil ja te na'b'il Dios twi' pe'n, Salomón tb'i.¹³ Kyxoljo txqantl, attaq txqan kyxob'il tu'n tok kymujb'in kyib' kyuk'a nimil, me i tzalaj ti'jjo nb'anttaq kyu'n.

^b 4:26 Sal. 2:1-2. ^c 4:27 Mt. 27:1-2; Mr. 15:1; Lc. 23:1; Jn. 18:28-29. ^d 4:32 Kyb'i. 2:44-45. ^e 4:35 Kyb'i. 2:44-45.

¹⁴Tu'ntzi'n, chmet kyb'aj, qu'n ila' ichin ex qya kub' kynimin Tyol tAjaw Tkyaqil.
¹⁵Ex nchi b'ajxi kyi'ntaq yab' kyoj b'e kyib'aj tal kypop ex kyib'aj iqbl' kye yab', tu'ntzintla aj tikit' Pegr, i'chaqtl a'kx t-xlekemil aku pontaq kanin kyib'aj junjun yab', tu'n kykub' q'anit. ¹⁶Ex at txqan xjal tzaj kyojo tnam nqayin, tu'n kyul kanin toj Jerusalén. Tzaj kyi'n kyyab' exqetzi'n xjal tzyu'nqetaq kyu'n taq'nil tajaw il. Ex kykyaqilx b'e'x i q'anit.

Tej ttzaj tq'o'j kawil aj Judiy
 kyi'l' tsanjil Jesús

¹⁷Aj tnejilxix pale, junx kyuk'a jun ch'uq Sadusey, b'e'x i jaw xky'aqlin kyi'jjo tsanjil. ¹⁸Ex tu'ntzi'n, b'e'x i ok tzyu'n, ex b'e'x i ku'x tpu'n toj ttze te tnam. ¹⁹Me toj qnikiy'in, ul jun t-angel tAjaw Tkyaqil jqolte tjpel tze tu'n kyetz, ex xi tq'ma'n kye: ²⁰Kux che'xa toj tnejil ja te na'b'l Dios, tu'n t-xi kyq'ma'n kye xjal antza ti'jjo tkyaqil t-xilin ak'aj chwinqil. ²¹Toj junxil q'ij qlrixjexix, i okx toj tnejil ja te nab'l Dios tu'n t-xnaq'tzit tkyaqiljo a otaq kyb'i, tze'n tzaj tq'ma'n angel.

Tzuntaq nchi xnaq'tzin tsanjil, atzin tej tnejilxix pale exqetzi'n ite'taq tuk'a, i tzaj kytuxko'n nim kyoklin kyxol aj Israel, tu'n tok kychmo'n kyib' toj Sanedrín, a tnejilxix chmobil' kyxol aj Judiy. Tej kychmet, b'e'x xi kysma'n xq'uqil, tu'n kyxi iq'b'ajjo tsanjil, a ite'kuxtaq toj tze. ²²Me tej kykanin antza, mix i jyetil. Tu'ntzi'n, b'e'x i meltz'aj tuk'a tqanil, ²³ex kyq'ma: Tej xqo kani'n, cheb'e jpu'n te tze, ex ayetzin kye' xq'uqil wa'lqe kye' ttzi. Me tej s-okx qjquo'n, mix a'ltaq jun tokx.

²⁴Tej tb'inte tnejilxix pale, exsin tnejil xq'uqil ja te na'b'l Dios, exqetzi'n nmaq pale, i jaw ch'otj kyxolx, ex kyq'ma: i'Tze'ntzila kpon b'ajile lo?

²⁵Tzuntaqtzin nchi yolin, tej tkanic jun xjal, ex xi tq'ma'n kye: iAyetzaj xi kux kyq'o'n toj tze, loqe kye' nchi

xnaq'tzin kye xjal toj tnejil ja te na'b'l Dios!

²⁶Ayetzin kyej xq'uqil, junx tuk'a kynejil, b'e'x i xta'j tzulkye tsanjil, tu'n kyul toj Sanedrín. Me cheb'e i tzaj q'i'n, qu'n tu'n attaq kyxob'il xq'uqil tu'n kyok xo'n tu'n ab'l kyu'n xjal. ²⁷Tej kykanin toj Sanedrín, antej tnejilxix pale xi tq'ma'n kye tsanjil: ²⁸¿Ma nya otaq txi qq'ma'n kujxix wen kye'y, tu'n mina chi xnaq'tzinila ti'jjo ichin Jesús?^f ¿Me titzi'n ma kub' kyb'inch'i'n? Ma b'aj kyyoli'n kyxol kykyaqil xjal te Jerusalén a xnaq'tzb'il. Ex kyaja tu'n tok kyq'o'n te qpaja a tkyimli'n ichin anetzi'n, chi!^g

²⁹Xi ttzaq'win Pegr exqetzi'n txqantl tsanjil: Ate qMan Dios ilxix ti'j tu'n tkub' qnimi'n, ex nya aye ichin. ³⁰A qMan Dios, a kyDios ojtxe qxe'chil jatz anq'sinte juntl majl Jesús, aj kub' kyb'yo'n twutz cruz. ³¹O jaw ti'n qMan Dios, ex o txi q'o'n toklin tu'n tkawin junx tuk'a, ex o tz'ok q'o'n te Tnejil ex te Kolil, tu'ntzin tajtz ti'j qanim, qkyaqil awo aj Israel, ex tu'n tkub' tnajsin qil. ³²Tkyaqiljo lo o qli'y, ex nqo yoli'n ti'j, junx tuk'a Xewb'aj Xjan, a o tzaj tq'o'n qMan Dios kye' nchi kub' niminte, chi chi!.

³³Tej kyb'inte ikyjo, b'e'x i jaw tx'u'jin, ex kub' kyb'isin tu'n kykub' b'yet.

³⁴Me kyxoljo kawil, attaq jun Parisey, Gamaliel tb'i, a toktaq te xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, ex nimtaq toklin kyu'n xjal. Jaw we'ks, ex xi tq'ma'n, tu'n kyex q'i'n jun paqjo tsanjil.

³⁵Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n kye txqantl kawil: Ayi'y nxjalil, aj Israel, kynab'linkuy ti'jjo k'wel kyb'inch'i'n kyi'jjo ichin lo. ³⁶Kyna'ntza, aj b'aj ti'j Teudas atxix ojtxe, tej tq'ma kujxix wen qa ataq nimxtaq toklin, ex kyaje syent ichin i ok lipe ti'j. Me tej tkub' b'yo'n, b'e'x el kylaq'win, ex xi' kysipin kyib'jo lipcheqetaq ti'j, ex ikytzin pon b'aje tkyaqil tb'is Teudas.

³⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, chi Gamaliel, jaw ti'n tib' jun ichin te Galiley, Judas tb'i,

^f5:28 Kyb'i. 4:18. ^g5:28 Mt. 27:25.

toj kyq'ijil aj tz'ib'il kyb'ixjal, ex kub' kyk'u'j ila' xjal, tu'n kyok lipe ti'j. Me ex ikyxjo, b'e'x kub' b'yo'n; ayetzi'n lipcheqetaq ex b'e'x xi kysipin kyib'.

³⁸Tu'npetzi'n, chi Gamaliel, kxel nq'o'n jun tumil kye'y, tu'n kyxi kytzaqpinji'y xjal lo, ex mina tz'okx kylimo'n kyib'a kyxol, qu'n noqx k'wel naggio nb'ant kyu'n, qa noq tnab'l ichin. ³⁹Me qa tu'n qMan Diosjo lo, nlay chi kanb'i'n kyi'j. Qala' b'a'nqexi, qu'n noq chi jyo'n q'oj tuk'a Dios.

Ayetzaj xjal kub' kynimi'n ch'in tumil tzaj q'ma'n kye tu'n Gamaliel. ⁴⁰I tzajtzin q'olb'i'n tsanjil, ok jub'chin, ex xi q'ma'n kye, tu'n nti'xl tu'n kyyolin ti'j tumil tb'i Jesús. Tb'ajlinxitzin ikyjo, i xi tzaqpi'n.

⁴¹I etztzin tsanjil kywutz kawil, ex i tzalaj, qu'n ttziye Dios tu'n tky'x kyu'n, noq tu'n tpajjo kynimb'il ti'j Jesús. ⁴²Me nya tu'n ikyjo, mix i yolinlilt, qala' kykyaqil q'ij, i xnaq'tzin, ex i yolin toj tnejl ja te na'b'l Dios ex kyojile junjun ja, ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il ti'j Jesús, a Crist.

Tej kyok q'o'n wuq mojil kyxol nimil

6 ¹Kyojjo q'ij anetzi'n, liwey i chliy kyb'ajjo nimil. Tu'ntzintzjo, ayetzaj nchi yolinaq griego jaw wulj kyi'jjo nchi yolinaq ebrey, ex kyq'ma qa minataq ntzaj q'o'nix kyoqli'n qya meb'e, aye' ite'taq kyxol, tze'ngku nkub' pa'ntaqjo mojb'il, a ntzaj q'o'n kyu'n tsanjil te junjun q'ij.

²Ok chmo'n kykyaqil nimil kyu'n kab'lajaj tsanjil, ex kyq'ma: Nya wen tu'n tkyij qtzaqpi'n tu'n qyolin ti'j Tyol qMan Dios, exsin o'kxtza tu'n qkub'e tena sipil te' tkyaqiljo n-ajb'in kye meb'e qya anetzi'n. ³Tu'npetzi'n, aiy'werman, kysk'o'nksa kyxolxa wuq ichin b'a'n kychwinqil, tz'aqle kynab'l, ex nojnin kyanmin tuk'a Xewb'aj Xjan, tu'ntzin t-xi qq'o'n kyoklin, tu'n kyaq'nin ti'jjo aq'untlo. ⁴Qala', awotzintla qe' tu'n qna'n Dios, ex tu'n qyoli'n ti'jjo Tyol, chi chi'.

⁵Kykyaqilx i kyi'j toj wen ti'jjo tumil, ex jaw sk'o'n Esteban, jun ichin

nojnin tanmin tuk'a Xewb'aj Xjan ex nim tnimb'il; junx tuk'a Lip; Prócoro; Nicanor; Timón; Parmenas; ex Nicolás, a tzajnin te Antyokiy. A ichin lo, otaq nimin ti'j kynimb'il Judiy, me nya jun Judiy te titz'jlin.

⁶Tej kyb'aj sk'o'n wuq ichin kyxol nimil, b'e'x i xi q'i'n ja' ite'taq tsanjil. Tej kykanin antza, kub' kyq'o'n tsanjil kyq'ob' kyib'aj, ex i na'n Dios. ⁷Tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, liwey ch'iy tyolajtzjo Tyol Dios. Tu'ntzi'n, chmet txqantl kyb'ajjo nimil toj Jerusalén; ex nimku pale Judiy xi kynimi'n nimb'il.

Tej tok tzyu'n Esteban kyu'n kawil aj Judiy

⁸Nkub' tb'inchintaq Esteban techil tipin Dios kyxolxjal, qu'n tu'n nojnintaq tanmin tu'nxjo tipin ex tky'iwb'il Dios.

⁹Itet'aq junjun xjal toj ja te na'b'l Dios, Tzaqpi'ntaq tb'i, junx kyuk'a jte'b'intl te aj Cirene, ex te Alejandría, ex te Cilicia, ex te aj tx'otx' te Asia. Ayetzaj xjal, i ok ten ch'otjil tuk'a Esteban, ¹⁰me mix i xkyeye kyyolin, qu'n ante Esteban nyolintaq te' toj tumil, ex tuk'a tnab'l, a ntzajtaq tq'o'n Xewb'aj Xjan.

¹¹Tu'n mix xkyeye kyyolin, i chjet jun jte'b'in xjal kyu'n, aye' nya wenqetaq, tu'n tkub' kysb'u'n, ex tu'n t-xi kyq'ma'n qa otaq kyb'i pa'j yol tu'n Esteban ti'j Moisés ex ti'j Dios. ¹²Iktytzin oke kyu'n, tu'n tjaw tilxjal. Ex aye' nim kyoklin, junx kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il i xi t'lpaj tzyulte Esteban. Tej ttzyet kyu'n, b'e'x xi kyi'j twutz Sanedrín, ¹³ex i ok kyjyo'n xjal iqil yolk'e, ayej kyq'ma: A ichin lo minax nkub' qen tu'n t-xo'n yol ti'jjo xjan qja te na'b'l Dios ex ti'jjo kawb'il. ¹⁴O qb'i qe', tej tq'ma qa ok k'wel tyuch'in Jesús te Nazaret tnejl qja te qna'b'l Dios, ex kjawil ttx'ixpin tze'n nqo anq'ina tze'nkux tzaj tq'ma'n Moisés.

¹⁵Ayetzaj kawil exqetzi'n kykyaqiljo q'ulqeqetaq antza toj Sanedrín, tej tok kyka'yin twutz Esteban tuk'a jun tzaljb'il, ex el kyniky' qa ikytaq twutzjo tze'nku jun angel.

Tej tyolin Esteban te kolb'il tib'

7 ¹Atzin te' tnejilxix pale xi tqanin te Esteban, qa twutzxixtaqjo otaq q'umle ti'j.

²Xi ttzaq'win Esteban kyjalu'n: Ayi'y nxjalil, ex noq sameqi'y tata, kyb'inkuy nyola.

A qMan Dios, a nimxix toklin, xi tyek'in tib' te ojtxe qxe'chil Abraham, tej najletaq toj tx'otx' te Mesopotamia, atxix tej na'mtaq t-xi' najał toj tx'otx' te Harán, ³ex tq'ma Dios kyjalu'n: Tzaqpinkj ttx'otx'a exqetzi'n t-xjalila, ex kux txi'y tzmax tojjo tx'otx', a kxel nyek'in tey, chi Diosjo.⁴

⁴B'e'xsin etz Abraham tojjo tx'otx' te Caldey, tu'n t-xi' najał toj Harán. Antza kyime ttata, ex a Dios ul q'i'nte Abraham tojjo tx'otx' lo, Canaán tb'i, ja najleqi'y ja'lin.⁵

⁵Me tojjo tx'otx' lo, mix xi q'o'ne ch'hin ttx'otx', i'chaqpetla noq ch'hin netz!, ja' tu'n tkub'e we', qu'n nya te te Abrahamjo tx'otx' lo, qala' xi ttziyin Dios, tu'n t-xi tq'o'n kye tyajil, me tzmaxitaqjo aj tkyim.^j Ex na'mtaqpe kyul te Abraham tk'wal, tej tyolajtzjo lo.

⁶Ex tq'ma Dios te Abraham, qa tu'ntaq kynajan tyajil tze'nku qe b'etin xjal toj jun tx'otx' nya ojtzqi'n kyu'n, ex qa tu'n kyok te aq'nil, me nti' twi' kyk'u'l; ex tojjo kyaje syent ab'q'e, tu'ntaq kyb'aj yiso'n, ex nimxtaq yajb'il tu'n tiky'x kyu'n.^k

⁷Me ex tq'ma Dios te Abraham kyjalu'n: Ok chi k'wel nkawi'n we' xjal, a k-okil q'onkye tyajila te aq'nil, a nya chjo'n twi' kyk'u'l. Tb'ajlinxi' ikyjo, ok chi elitz tyajila antza, ex chi ajb'il we'y tojjo tx'otx' lo, chi Dios.^l

⁸⁻⁹Tej tkyij b'ant ti'ijo yol lu'n, chi Esteban, xi tq'ma'n Dios te Abraham, tu'n tok qitit kyechiljo q'a ti'j kytz'umil, te jun techil qa te teqetaq Dios.^m

Tu'npetzi'n, tojxi twajxaqin q'i'j titz'jlin tk'wal Abraham, Isaac tb'i, ex b'e'x kub' qitin ttz'umil te techil tu'n ttata.ⁿ Ex ikyx b'antjo tu'n Isaac tuk'a tk'wal, Jacob tb'i.^o Ex ikyx b'antjo tu'n Jacob kyuk'a kab'lajaj tk'wal q'a, ayej i ok te qxe'chil awo, a o tokx kyojo kab'lajaj ch'uq xjal te Israel.^p

Me lajajtaqjo tk'wal Jacob, a nchi xky'aqlintaq ti'j kyitz'in, Jse tb'i, tu'n k'u'jlinxixtaq tu'n manb'aj,^q ex b'e'x xi k'ayin kye xjal aj Egipetoqetaq.^r Me attaq tky'iwb'il Dios tib'aj Jse.^s ¹⁰Tu'npetzi'n, b'e'x tzaqpaj toj tkyaqil b'isb'ajil, ex tzaj q'o'n tumil tnab'l. Tu'ntzi'n, ok k'u'jlin tu'n Faraón, a tnejil kawil toj Egipto, ex ok q'o'n te tkab' kawil toj tkyaqil Egipto ex tojjo nmaq ja kye kawil.^t

¹¹Tb'ajlinxi ikyjo, ul nim wa'yaj ex nim yajb'il toj tkyaqil Egipto ex tzalu'n toj Canaán, ja' najleqetaq ojtxe qxjalil, ex nti'taq kywa.^u

¹²Me atzaj te' tb'inte Jacob, qa attaq triy toj Egipto, b'e'x i xi tchq'o'n qe tk'wal, aye qxe'chil, antza.^v Me toj tnejil kyb'e tzma Egipto, i yolin tuk'a Jse, me mix ele kyniky' te, qa ataqjo kyitz'in.^w

¹³Tej kyxta'l toj tkab' majin, xi tq'ma'n Jse: Ayi'n we' kyitz'i'n.^x

Tzmaxitzi'n, el tniky' Faraón alkyetaq t-xjalil Jse.^y

¹⁴Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, xi tq'ma'n Jse tu'n tul kanin Jacob, a ttata, toj Egipto, junx kyuk'a kykyaqil t-xjalil.^z Atzi'n kyb'aj xta'l, jwe'lajaj toj jun mutx!^a

¹⁵Ikytzin b'ajjo, b'e'x xi' Jacob najał toj Egipto,^b ex antza kyime; ex ikyqxexo tk'wal, aye ojtxe qxe'chil, antza i kyime.^c

¹⁶Tej tkyim Jacob, tzaj q'i'n t-xmilil toj tx'otx' te Siquem,^d ex okx muqu'n antza toj jun tjulil kyimmin, a otaq tloq' Abraham tuk'a nim pwaq kye tk'wal Hamor.^e

¹⁷Tb'ajlinxitzi'n ila' ab'q'e, otaq ch'iy kyb'aj aj Israel,^f a tyaqil Jacob, toj tx'otx'

^h7:3 Gen. 12:1. ⁱ7:4 Gen. 11:31-32; 12:4. ^j7:5 Gen. 12:7; 13:15; 15:18; 17:7-8. ^k7:6 Gen. 15:13.

^l7:7 Gen. 15:14. ^m7:8-9 Gen. 17:10-14. ⁿ7:8-9 Gen. 21:2-4. ^o7:8-9 Gen. 25:26. ^p7:8-9 Gen. 35:23-26.

^q7:8-9 Gen. 37:3-11. ^r7:8-9 Gen. 37:28. ^s7:8-9 Gen. 39:2, 21. ^t7:10 Gen. 41:39-41. ^u7:11 Gen.

41:54-57. ^v7:12 Gen. 42:1-2. ^w7:12 Gen. 42:8. ^x7:13 Gen. 45:1-4. ^y7:13 Gen. 45:16. ^z7:14 Gen.

45:9-10, 17-18. ^a7:14 Jwe'lajaj toj jun mutx', 75 n-ele. ^b7:15 Gen. 46:1-7. ^c7:15 Ex. 1:6. ^d7:16 Gen.

49:33-50:14. ^e7:16 Gen. 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Jos. 24:32. ^f7:17 Ex. 1:7.

te Egipto, tej ch'ixtaq tul kanin tq'ijiljo, a ja' tu'ntaq ttzaj tq'o'lun Dios tx'otx' kye tyajil Abraham, a tze'n otaq tq'ma.¹⁸ Ex kyojjo q'ij anetzi'n, xi xkye tkawb'il jun kawil toj Egipto, me nyataq b'i'n jun tqanil tu'n ti'j Jse.^g ¹⁹ Atej kawil anetzi'n i kub' tsb'u'n, ex i ok tyiso'n ojtxe qxe'chil, qu'n nim kyb'aj.^h Ex xi tq'ma'n kye tu'n tkyij kykoli'n kyne'ë, a aye q'a, tu'n kykyim, a a'kxtaq kyitz'je.ⁱ

²⁰Tojjo kawb'il anetzi'n itz'je Moisés, chi Esteban. Tb'anilx ele q'a anetzi'n twutz Dios, ex jaw ch'iy oxe xjaw toj tja ttata.^j ²¹Atzaj te' tu'ntaq tkyij tkoli'n, b'e'x jaw q'l'n tu'n jun qya, tk'wal Faraón, ex jaw ch'isyn nyakuj tze'nku jun alb'aj.^k ²²Ikytzin xnaq'tzajtz Moisésjo toj tkyaqil tumil kyxol aj Egipto, ex japid te jun ichin nim toklin kyu'n tyol ex kyu'n tb'inchb'in.

²³Tej tjapin Moisés te ka'wnaq ab'q'e, kub' tb'isin tu'n t-xi q'olb'il kye' t-xjalil, ayej tyajil Jacob. ²⁴Tej t-xi', ok tka'yin jun b'ujb'il tu'n jun aj Egipto ti'j jun t-xjalil Moisés. B'e'x okx tlimo'n Moisés tib' te kolil, ex b'e'x kub' tb'yo'n aj Egipto.^l ²⁵Tu'n b'ant tu'n, kub' tb'isin Moisés qa akutaq tz'el kyniky'jo t-xjalil te, qa attaq toklin tu'n Dios tu'n kytzaqpajjo t-xjalil tjaq' tkawb'il aj Egipto. Me mix ele kyniky' te.

²⁶Tojxi junxil q'ij, ok tka'yin Moisés kab'e aj Israel nchi b'ujintaq, ex i el tpa'n, ex tq'ma: Kyxjalil kye' kyib!.^m Titzin qu'n nchi b'ujintza?ⁿ

²⁷Me atzin tej nb'ujintaq ti'j tuk'a, b'e'x etz limo'n Moisés tu'n, ex tq'ma: ¿Ankyenaj te s-ok q'onte te nim toklin ex te kawil qxola?²⁸ ¿Ma taja tu'n nkub' tb'yo'n tze'nkuj tkub' tb'yo'njiy jun aj Egipto ewe?^o

²⁹Tej tb'inte Moisésjo ikyjo, b'e'x tzaj xob!, qu'n kyja'taq tel tqanil, ex b'e'x oq, ex xi' toj tx'otx' te Madián. Antza, najan tze'nku jun b'etin xjal, ex ok meje tuk'a jun qya, ex itz'je kab'e tk'wal.^p

³⁰Tb'ajlinxi' ka'wnaq ab'q'e antza, tej tok tyek'in jun angel tib' toj tq'aq'il tqan tx'i'x tzunxtaq nk'ant wen, tojjo jun tzqij tx'otx' ja nt! najb'il, a at tk'atzjo wutz, Sinaí tb'l'i.³¹ B'e'x jaw ka'ylaj te Moisés ti'jjo otaq tlonte, qu'n tu'n mix ja' nkub'e b'ajetaqjo tqan tx'i'x tu'n q'aq!^r Atzaj te' tok laq'e tu'n tlontexix wen, xi tb'i'n tq'ajq'ojil twi' tAjaw Tkyaqil. Chi kyjalu'n:^s ³²Ayin we' kyDios ojtxe t-xjalila, ex ayin we' tDios Abraham, te Isaac, ex te Jacob.^t

B'e'xsin ok ten Moisés lu'lil tu'n t-xob'il, ex mix jaw ka'yin.

³³Xitzin tq'ma'n tAjaw Tkyaqil te kyjalu'n: Q'inqemil t-xjab'a, qu'n atzin tx'otx' lu'n xjanix wen.^u ³⁴Twutzxix ma nli'y nya b'a'n ma tziky'x tu'n Ntanimma tzachi'n toj Egipto. Tzunx nchi lat'inx tze'n nche'x nb'i'n; tu'npetz'i'n, ma chin k'ula kolil kyi'j. Atzin ja'lin, kxel nchq'o'n tzma Egipto kolil Ntanimma, chi Diosjo te Moisés.^v

³⁵Ax te Moisésjo, a el kyiky'in ojtxe qxjalil, a aye ite'xtaq toj Egipto, ex otaq tzaj q'ma'n te: ¿Ankyenaj te s-ok q'onte te nim toklin ex te kawil qxola?^w

Exla qa otaq tz'el i'jlin kyu'n aj Israel, chi Esteban, me ate Dios, tu'n angel, a ok tyek'in tib' toj tq'aq'il tqan tx'i'x, xi chq'onte Moisés, tu'n tok te nimxix toklin, ex te tzaqpilkye aj Israel toj Egipto.³⁶ Ex ate Moisés etz q'inkye ojtxe qxjalil toj tx'otx' Egipto,^x ex tu'n b'ant nim techil tipin Dios tojjo tx'otx' anetzi'n, ex toj ttxuyil a', Chiky' tb'l'i,^y ex tojjo tzqij tx'otx', ja' nt! najb'il. Jotxjo lu'n b'ant toj ka'wnaq ab'q'e.³⁷ Ex ax Moisés xi q'mante kye aj Israel kyjalu'n: Axte qMan Dios k-elitz q'inte jun yolil Tyol Dios kyxola tze'nku we!. Il ti'j tu'n tkub' kynimi'n tkyaqil tyol.^z

³⁸Ex axte Moisésjo ten kyuk'a aj Israel, aye ojtxe qxjalil, tojjo tzqij tx'otx' ja' nt! najb'il; ex tuk'a angel, a yolin tuk'a twi' wutz Sinaí; ex ax tzaj k'monte te

^g7:18 Ex. 1:8. ^h7:19 Ex. 1:10-11. ⁱ7:19 Ex. 1:22. ^j7:20 Ex. 2:2. ^k7:21 Ex. 2:3-10. ^l7:24 Ex. 2:11-12.

^m7:26 Ex. 2:13. ⁿ7:28 Ex. 2:14. ^o7:29 Ex. 2:14-22. ^p7:31 Ex. 3:1-3. ^q7:32 Ex. 3:6. ^r7:33 Ex. 3:5.

^s7:34 Ex. 3:7-10. ^t7:35 Ex. 2:14. ^u7:36 Ex. 12:37. ^v7:36 Ex. 14:1-29. ^w7:36 Num. 14:33. ^x7:37 Deu. 18:15.

Dios, aye' yol te chwinqil, tu'ntzi'n tzaj tq'ma'n qe.^y Tu'ntzi'n ikyojo, ax Moisésjo nim toklin.

³⁹ Me mix kub' kynimin kye ojtxe qxjalil, qala' b'e'x el kyi'jlin, ex kyajtaq tu'n kyaj meltz'aj toj Egipto. ⁴⁰ Ex tej tkyij ten Moisés twi' wutz Sinaí yolil tuk'a Dios, b'e'x xi kyq'ma'n te Aarón: B'inchinkuy txqan qdiosa, tu'n tmojin quk'iy, qu'n nya b'i'n qu'n, ti' ma b'ajte Moisés, a s-etz q'inqe'y toj Egipto.^z

⁴¹ Tu'npetzi'n, chi Esteban, kub' kyb'inchin jun twutzb'iyil ikyojo tze'nku wakx, tu'n tok te kydios. Kub' kyb'yo'n alu'mj te aq'b'il chjonte, ex kub' kyiky'sin jun nintz q'ij ti'l tumil tb'ij kydios, a ayex i kub' b'inchinte.^a

⁴² Tu'npetzi'n, b'e'x el tlaql'b'in te Dios tib' kyi'j, ex xi tq'o'n amb'il kye, tu'n kyk'ulin kywutz qe che'w te twutz kya'l, qu'n ikytzi'n tz'ib'in tojjo u'j kye yolil Tyol Dios:

Ayi'y aj Israel,
twutzxix qa kub' kyb'yo'n alu'mj te
chojb'il kyila,
ex tu'n t-xi kyq'o'n oyaj toj
ka'wnaq ab'l q'e,
tej kyb'eta toj tzqij tx'otx!.

Me nti' tajb'in, qu'n nya te we'y
tzaje kyq'o'ni'y tkyaqiljo lu'n,

⁴³ qala' kye kydiosa, a kub' kyb'inch'i'n.
Ex iky' kyiq'i'n tq'uqiljo kydiosa,
Moloc tb'i, tej kyb'eta toj tzqij
tx'otx!.

Ex i k'uli'n twutz tche'w juntl
kydiosa, Refán tb'i,
ayetzin kydiosji'y, a ayexi i kub'
b'inchinte tu'n kyk'uli'n
kywutz.

Tu'npetzi'n, kchi xel nxo'n toj junxil
tx'otx' najchaq wen, a lu at tzma
til'jxi Babilonia.^b

⁴⁴ Ayetzi'n ojtxe qxjalil, kyojo q'ij
anetzi'n, tkub'taqjo jun ja te na'b'l Dios
kyu'n, a xb'alim tten, a iqintaq kyu'n,
tej kyok ten b'etil tojjo tzqij tx'otx' ja'
nti' najb'il. Atzi'n ja, kub' b'inchin

tze'nkuxjo tzaj tq'ma'n Dios te Moisés tu'n tkub' b'inchit, tze'nkuxjo a otaq tz'iwle tu'n Moisés twi' wutz Sinaí.^c

⁴⁵ Tzaj kytzyu'n ojtxe qxjalil, a ojtxe ja te na'b'l Dios, a iqintaq kyu'n, ex ayetzi'n i ul tuk'a Josué, tzaj kyi'n kyuk'a, tej tkanb'itjo tx'otx' lo, Canaán tb'i, a kytx'otx'jo txqantl xjal aj il, ayej xi xo'n kywutzjo qxjalil, tu'n Dios.^d Ikytzin b'ajjo, te' na'mxtaq titz'je David.

⁴⁶ Atzi'n te' tok David te nmaq kawil, b'a'n ele twutz Dios, ex tajtaq tu'n tkub' tb'inchin jun najb'il, ja' tu'ntaq tnajane qMan Dios te jun majx.^e ⁴⁷ Me nya David kub' b'inchin te' tnejl ja te na'b'l Dios, qala' a tk'wal, Salomón tb'i,^f ⁴⁸ exla qa nyatza najle te qMan Dios, a nimxix toklin, kyojo ja, a b'inchin kyu'nxjal; qu'n ikytzi'n tq'ma jun yolil Tyol Dios kyjalu'n:

⁴⁹⁻⁵⁰ A wejil'y nq'uqil kya'j,
ex atzin tx'otx' kykub'il nqa'n,
ex ayin we' B'inchilte tkyaqiljo lo.
Tu'npetzi'n, ¿Tze'ntzin tten nja'y
k'wel kyb'inch'i;n;
ex ankye' nnajb'il te ajlab'l ktzajil
kyq'o'n? chi tAjaw Tkyaqiljo.^g

⁵¹ Me ayetzin kye', kukxjo mi n-okx toj kywi'y. Mina nxi kyb'i'n, ex nti' nimb'il toj kyanmi'n; qu'n noqx nchi q'ojil'y ti'j Xewb'aj Xjan ikyqexji'y tze'nku ojtxe qxjalil.^h ⁵² Tkyaqilx yolil Tyol Dios ojtxe, aye' i yolin ti'jjo tulil Jesús, a xjanxix, i ok yiso'n kyu'n ojtxe qxjalil, ex aye' i kub' b'yon kye. Me ayetzin kye', mix ele kyniky'a te, qa nya tumiljo anetzi'n, qu'n atzin te' tul Jesús, i ok meltz'aja ti'j, ex b'e'x kub' kyb'yo'n. ⁵³ ¿Me tze'nx tten, ayi'y aj Israel? Aye' ojtxe qxe'chil tzaj tzyu'nte tkawb'il Dios noq kyu'n qe angel, me ayetzin kye' mina nkub' kynimi'n.

Tej tkub' b'yo'n Esteban tu'n ab'j

⁵⁴ Tej kyb'inte xjaljo yol lo, b'e'x jaw kyiky'in, ex ox chi ju'ch'inx kyste, tu'n kyq'oj ti'j Esteban. ⁵⁵ Me ante

^y7:38 Ex. 19:9-20:17; Deu. 5:1-33. ^z7:40 Ex. 32:1. ^a7:41 Ex. 32:2-6. ^b7:43 Am. 5:25-27. ^c7:44 Ex. 25:9, 40. ^d7:45 Jos. 3:14-17. ^e7:46 2Sa. 7:10-16; 1Cr. 17:1-14. ^f7:47 1Re. 6:1-38; 2Cr. 3:1-17.

^g7:49-50 Is. 66:1-2. ^h7:51 Is. 63:10.

Esteban, qu'n nojnintaq te' tanmin tuk'a Xewb'aj Xjan, xi tka'yin toj kya'j, ex tli tqoptz'ajiyil Dios, junx tuk'a Jesús, wa'ltaq toj tman q'ob' Dios.

⁵⁶Tb'ajlinxi' ikyjo, tq'ma:
iKyka'yintza! Loqi'n nchin ka'yin kyi'jjo kya'j jaqleqe, ex ti'jjo Klolqe Jesús, a Tk'wal Ichin, at toj tman q'ob' qMan Dios.

⁵⁷Me ayetzin kyej xjal, b'e'x ok kymaqsi'l kyixkyin, ex b'e'x i jaw ḫch'in kujxix wen, ex ok tilj ti'j Esteban.
⁵⁸Exsin q'i'n Esteban ti'jxi tnam, ex ok xo'n tu'n ab'j. Ex ayetzin ok b'yonte, kyi jkyoqxeni'n tal kykamiň tuk'a jun ku'xin, Saulo tb'i.

⁵⁹Tzmataq n-ok xo'n Esteban tu'n ab'j, me b'e'x jaw na'n Dios kyjalu'n: Tzyu'nxa wanmi'n Ay, wAjaw Jesús.

⁶⁰Ex b'e'xsin kub' meje Esteban, ex jaw ḫch'in kujxix wen, ex tq'ma: iAy, wAjaw, najsinkuujy il nb'ant kyu'n xjal lo!

Tej tb'aj tq'ma'n ikyjo, b'e'x el kyim.

Tej tel kysipin nimil
kyib' tu'n tpaj Saulo

8 ¹⁻²Nmojintaq te Saulo antza tuk'a tumil, tze'n tu'n tkyime Esteban. It'e' junjun nimil i kyij muqulte, ex ox chi oq'xix wen ti'j.

Tojxo q'ij anetzi'n, xi xkye jun joyb'il q'ojoj toj Ttanim Dios, a attaq toj Jerusalén. Kykyaqilx nimil xi kysipin kyib' toj tkyaqil tx'otx' te Judey ex Samaria. O'kqex tsanjil i kyij toj Jerusalén. ³Atzin te Saulo ok ten jyolkye nimil, ex n-okxtaq kyojile' ja, tu'n kyetz q'i'n ichin ex qya, tu'n kykux q'o'n toj tze.ⁱ ⁴Me ayetzin kyej tu'ntaq kyex toj Jerusalén, b'e'x ok ten q'malte Tyol Dios te kolb'il, ja'chaqjo nchi b'ete.

Tej tyolin Lip Tb'anil Tqanil
ti'j Jesús toj tnam Samaria

⁵Atzi'n jun kyuk'a, a Lip tb'i, b'e'x xi' tojjo tnejil tnam toj tx'otx' te Samaria, ex ok ten yolil ti'j Crist. ⁶Ok

kychmo'nxjal kyib', ex kykyaqilx i b'inxix wen ti'jjo tq'ma Lip, qu'n ok kyka'yin nim techil tipin Dios b'ant tu'n.⁷ At txqan xjal attaq taq'nil tajaw il toj kyanmin, b'e'x i q'anit, ex ayetzaj taq'nil tajaw il tzunxtaq chi ḫch'in wen, tej kyetz. Ex ikyxjo, nimxtaq xjal otaq tz'el kyim tanmin kyqan ex kyq'ob', junx kyuk'a kox, b'e'x i q'anit. ⁸Tu'n ikyjo, nim tzaljb'il ten toj kyanmin xjal te' tnam anetzi'n.

⁹Me attaq jun ichin yuxtaq antza, Simun tb'i. Otaq sb'un kyi'jxjal te Samaria, ex otaq tz'ok tq'o'n tib' te jun xjal nim toklin. ¹⁰Aye ichin, aye qya, ex majqex k'wal nchi b'inxix wen ti'taqjo ntq'ma'n Simun, ex kykyaqilx q'mante: Apen tej lu'n nq'umle Nimxix Tipin Dios Tuk'a, chi chi xjaljo.

¹¹Ex nkub' nimintaq, qu'n tu'n ttyuxb'in otaq sb'un kyi'j toj ila' ab'q'e.
¹²Me xi kynimi'n yol te Tb'anil Tqanil tq'ma Lip ti'jjo Tkawb'il Dios ex ti'j Jesucrist, ex i ku'x ichin ex qya toj a', te jawsb'il a'. ¹³Ex majx Simun nimin, ex ku'x toj a' te jawsb'il a'. Ok lipe ti'j Lip, ex b'e'x jaw ka'ylaj kyi'jjo nim techil tipin Dios tli.

¹⁴Tej kyb'inte tsanjil, a ite'taq toj Jerusalén, qa otaq chi nimin aj Samaria Tyol Dios, b'e'xsin xi sma'n Pegr ex Juan antza. ¹⁵Tej kykanin, i na'n Dios kyi'j nimil te aj Samaria, tu'n t-xi kyk'mo'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin, ¹⁶qu'n na'mtaq t-xi tq'o'n Dios a Xewb'aj Xjan kye; noq o'kx i ku'x toj a' te jawsb'il a' ti'j tb'i Jesús, a tAjaw Tkyaqil.

¹⁷Kub'tzin kyq'o'n Pegr ex Juan kyq'ob' kyib'ajxjal aj Samaria; ikytzi'n, b'e'x okx Xewb'aj Xjan toj kyanmin.

¹⁸Tli Simun, a yuxtaq, tyek'b'il tib' Xewb'aj Xjan, tej tkub' kyq'o'n tsanjil kyq'ob' kyib'ajxjal. Tu'ntzi'n ikyjo, xi tsuqin pwaq te chojb'il kye tsanjil, ¹⁹ex tq'ma: iEx ikyxjo we'; kyq'ontza wokli'n, tu'ntzintla, aj tkub' nq'o'n nq'ob'a tib'aj a'lchaqx kye xjaltz, kxel nq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin!

ⁱ8:3 Kyb'i. 22:4-5; 26:9-11.

²⁰Me xitzin ttzaq'win Pegr kyjalu'n: Knajila junx tuk'a tpwaqa, qu'n ma kub' tb'isi'n tu'n tlaq'etjo toyaj Dios tuk'a tpwaqa. ²¹Nti' te toklin tu'n t-xi tk'mo'n toyaj Dios, qu'n nya jikyin ta'ye tanmi'n twutz qMan Dios. ²²Tzaqpinkjiy nya b'a'n tumil tb'isa, ex kub'sin twutzia te Dios, qapetla aku kub' tnajsin tila tu'n t-xima ikyjo, ²³qu'n n-ok nka'y'i'n qa nchyo'nxix tk'u'ja q'i'ja, ex a il tzyultiy, chi Pegr.

²⁴Xitzin ttzaq'win Simun kyjalu'n: Kux chi na'n Diosa wi'ja, tu'ntzintla mi tziky'e wi'ja tkyaqiljo ma b'aj kyq'ma'n we'y.

²⁵Tej tb'aj kyq'ma'n tsanjil Tyol Dios junx tuk'a' otaq tziky'x kyi'j, oktzin tentz q'malte Tb'anil Tqanil toj tkyaqil tx'otx' te Samaria. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i meltz'aj Jerusalén.

Tej t-xi tnimin jun aj Etiopía Tb'anil Tqanil Jesús

²⁶Otaq b'ajjo ikyjo, jun t-angel tAjaw Tkyaqil xi tq'ma'n te Lip kyjalu'n: B'inchinku tib'a, ex kux txi'y kub'l tojjo b'e nxi' Jerusalén, tu'n tkanin toj tnam Gaza, chi angel. N-iky'xjo b'e anetzi'n toj tx'otx' nti' najb'il toj.

²⁷B'ajtzin tb'inchin Liptz tib', ex b'e'x xi', ex ok tk'ulb'in tib' toj b'e tuk'a jun ichin te Etiopía, jun aj kawiljo ichin anetzi'n, k'u'l pwaq te jun qya, a nmaq kawil te Etiopía. ²⁸Otaq meltz'aj k'ulil twutz Dios toj Jerusalén, ex otaq tz'ajtz tu'n tkanin toj ttanim. Q'uqletaq toj tkarwaj, ex n-u'jintaq jun u'j tz'ib'in tu'n Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe.

²⁹Xi tq'ma'n Xewb'aj Xjan te Lip kyjalu'n: Kux txi'y, ex laq'eka tk'atzjo karwaj. ³⁰Tej tok laq'e Lip, xi tb'l'i'n tq'ajq'ojil twi' ichin aj Etiopía, a tzuntaq n-u'jin jun u'j, a tz'ib'in tu'n Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe. Xitzin tqanin Lip te: ¿Tzuntzin el tniky'a ti'jjo ntu'ji'n?

³¹Tzajtzin ttzaq'win aj Etiopía: ¿Tze'n tten aj tel nniky'a te, ex mix a'll ntzaj chiky'b'inte we'y?

Xi tq'ma'n, tu'n tjax Lip toj tkarwaj, ex tu'n tkub' qe junx tuk'a. ³²Atzi'n Tyol Dios, a ntu'jintaq ikytaq ntq'ma'n kyjalu'n:

Xi q'i'n ikyjo tze'nku jun tal rit nxi b'iyb'aj;
ex noq nkub' tayo'n tze'nku jun tal tal rit, tze'n n-el mitzet tsmal.

Ex xi ttziyin ti'chaqjo tu'n tiky'x ti'j.
³³Kub' mutxe, ex nya toj tumiljo kub' b'inchin ti'j.

¿Me ankye aku yolin kyi'jjo tk'wal?
Nti', qu'n b'e'x jatz xb'oqin tchwinqil toj tx'otx', chi Isaías.'

³⁴Xitzin tqanin aj Etiopía te Lip: B'inchima xtalb'il. Q'mantzi'n we'y; ¿Anqi'j nyoline' ojtxe yolil tojjo yol lu'n; ma ti'jxpela moj qa ti'j junxilj?

³⁵Xitzin tchiky'b'in Lip ja'xjo tzaje xkye tu'jit Tyol Dios tu'n aj Etiopía, exsin xi tq'ma'n Tb'anil Tqanil ti'j Jesús.

³⁶Tb'ajlinxi' ikyjo, tej kypon kanin toj jun tx'otx' ja' attaq a', xitzin tq'ma'n tej aj Etiopía kyjalu'n: Atpe te a' tzalu'n. ¿Atpela tky'i tu'n nk'u'xa toj a' te jawsb'il a'? ³⁷Xi tq'ma'n Lip kyjalu'n: iB'a'n! Qa ma kub' tnimin Tyol qMan Dios tuk'a tkyaqil tanmi'n.^k

Xitzin ttzaq'win aj Etiopía: Ma tz'e'l nniky'a te. Tu'npetzi'n, ma txi nnimi'n, qa ate Jesús Tk'wal qMan Dios.

³⁸Xitzin tq'ma'n tu'n tkub' we' karwaj. I ku'x toj a' kykab'ilx, te jawsb'il a' tu'n Lip. ³⁹Tej kyjatz toj a', b'e'x xi q'i'n te Lip tu'n Xewb'aj Xjan. Antej aj Etiopía mix tlonte juntl majl, me nojnin tanmin tu'n tzaljb'il, xi ti'n tb'e.

⁴⁰Noq tna'b'inku Lip, noq atl toj tnam te Azoto. Iky'xxin tojile' junjun tnam q'malte Tb'anil Tqanil, ex ikytzi'n, kanine toj tnam te Cesarea.

Tej tkub' tnimin Saulo Tb'anil Tqanil Jesús

(Kyb'i. 22:6-16; 26:12-18)

9 ¹Ikytaqtzin nb'ajjo, me atzinte Saulo tzunxtaq njyon te' tumil,

^j 8:33 Is. 53:7-8. ^k 8:37 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 37.

tze'n tu'n kykyime nimil ti'j tAjaw Tkyaqil. Tu'npetzi'n, xta'j tuk'a tnejilxix pale, ²ex xi tqanin jun u'j tu'ntzintla at toklin, aj t-xi' kyojjo ja te na'b'l Dios toj tnam te Damasco, jyolkye ichin ex qya nimil, tu'n kytzaj ti'n, ex tu'n kyokx tq'o'n toj tze toj Jerusalén. Ex b'e'x xi' antza.

³Me tej nqayintaq ta' tk'atz Damasco, xi tka'yin jun tqoptz'ajiyil tzaj, tzaj toj kya'j, ex noq tna'b'inkux noq attaql ti'jile. ⁴Tu'ntzi'n, b'e'x kub' lank'aj Saulo twutz tx'otx', ex xi tb'i'n jun tq'ajq'ojil twi' jun a'la tq'ma kyalu'n: Saulo, Saulo, ¿Ti'n wila ma chin el tiky'i'n?

⁵Xitzin tqanin Saulo: ¿Ankye te, Tata?

Tzajtzin ttzaq'win: Ayin weji'y, Jesús; ayinxji'y, a ma chin el tiky'i'n. Axa n-ok q'o'nte jun mib'in ti'jxa, ikyx tze'nku jun wakx nkjo'n, aj tok twa'b'i'n jun ma juch' kxb'il, ex aj qa nya tumiljo nb'ant tu'n.¹

⁶Tu'n ikyjo, b'e'x jaw lu'lin Saulo, ex tuk'a txqan t-xob'il, xi tqanin kyalu'n: Tata, ¿Titzin te taj tu'n tkub' nb'inchi'n?

Ex tzaj ttzaq'win Jesús te: Kux jaw we'ksa, ex kux txi'y toj Damasco. Antza ktzajil q'ma'ne tey, ti' tu'n tkub' tb'inchi'n.

⁷Ayetzin kyej nchi b'ettaq tuk'a Saulo, b'e'x i xob'x kye', qu'n tu'n otaq kyb'i tq'ajq'ojil twi' jun a'la, me nti' jun otaq kyli.

⁸Tb'ajlinxi' ikyjo, jaw we'ks Saulo, me atzaj te' tjaw tqo'n twutz, mix b'antil tka'yin. Tu'n ikyjo, noq xi xko'n, ex xi q'i'n toj Damasco. ⁹Antza tene oxe q'i'j, me mix ka'yine, mix wa'ne, ex nti' ch'in tk'wa' b'aj.

¹⁰Tojx Damasco, najletaq jun nimil, Ananías tb'i, a otaq tz'ok jun twutziky' tu'n tAjaw Tkyaqil, a q'mante te: iAnanías!

Tzajtzin ttzaq'win Ananías: Loqi'n lo, wAjaw.

¹¹Xitzin tq'ma'n tAjaw Tkyaqil te: Kux jaw we'ksa, ex kux txi'y tojjo b'e, Jikyin tb'i, ex qanixa toj tja Judas ti'j jun ichin, Saulo tb'i, te aj tnam Tarso. Lu nna'n

Dios, ¹²ex ma tz'iwliy tu'n toj twutziky', qa ma tz'okxa, ex qa ma chi kub' tq'o'n tq'ob'a tib'aj, tu'n tka'yin juntl majl.

¹³Tej tb'inte Ananías ikyjo, tq'ma: WAJaw, ila' o yolin ti'jjo ichin anetzi'n, ex ti'jjo tkyaqil nya b'a'n o b'ant tu'n toj Jerusalén, a xjan Ttanima. ¹⁴Ex atzi'n ja'lin, ma tzul tzalu'n tuk'a toklin q'o'ntz kyu'n kynejil pale, tu'n kyxi q'i'n toj tze kykyaqilxjo nchi na'n ti'j tb'iy.

¹⁵Me ante tAjaw Tkyaqil xi tq'ma'n: Kux txi'y, qu'n ma sk'etjo ichin wu'n, tu'n tyolin wi'ja kye xjal te junxil tx'otx', kye nmaq kawil, exsin kye' aj Israel.

¹⁶Ok kxel nyek'in te, tkyaqiljo qa nimx tu'n tiky'x tu'n, noq tu'n npaja.

¹⁷Xitzin Ananías tojjo ja, ja' ta'yetaq Saulo. Tej tokx, i kub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, ex xi tq'ma'n: Ay, werman Saulo, ate Jesús, a tAjaw Tkyaqil, aj s-ok tyek'in tib' tey toj b'e, te' tu'ntaq ttzaja; atzin saj chq'o'n weji'y, tu'n tb'ant tka'yin juntl majla, ex tu'n tnoj tanmi'n tuk'a Xewb'aj Xjan.

¹⁸Texjo or anetzi'n, b'e'x el jolpaj muj ti'j twutz Saulo, ikyjo tze'nku tmu'pil ixi'n. Tu'ntzin ikyjo, b'e'x b'antil tka'yin, b'e'x jaw we'ks, ex ku'x toj jun a', te jawsb'il a'. ¹⁹Tb'ajlinxi' ikyjo, ok ten wa'l, ex ul tipin; ex kyij ten jun jte'b'in q'i'j kyuk'a nimil najleqetaq toj Damasco.

Tej tyolin Saulo Tyol Dios toj tnam Damasco

²⁰B'e'x xi t-xiky'b'in Saulo, tu'n tyolin kyojile ja te na'b'l Dios, ex tq'ma qa a Crist, Tk'wal Dios. ²¹Kykyaqiljo i b'inte, b'e'x i jaw ka'yraj, ex kyq'ma: ¿Ma nya antej lu'n, a nb'ettaq iky'il kye nimil toj Jerusalén, ex kyi'jjo nchi yolintaq ti'j tb'i Jesús? Ex ¿Ma nya axjo ul tzalu'n tzyulkye nimil ex q'olkye toj kyq'ob' kynejil pale?

²²Me ante Saulo, njaw tinxix tib' tu'n tyolin, ex tuk'a tkyaqil tipin tq'ma qa a Jesúsjo Crist, a Kolil. Tu'npetzi'n, b'e'x i jaw naj Judiy tu'n, a najleqetaq toj Damasco.

^{19:5} Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ite' junjun tnej te v. 5 ex 6.

Tej tel oq Saulo kywutz aj Judiy

²³Tb'ajlinxi' ila' q'ij, i kyij b'ant Judiy, tu'n tkub' b'yet Saulo, ²⁴me b'e'x kanin te Saulo ti'j. Ayetzin b'iyil nkub'taq kyyo'n q'ijl ex qniky'in ttxanila tnam, tu'n tkub' b'yet. ²⁵Me ayetzin nimil kux kyq'o'n Saulo toj jun ma tij chi'l, ex toj qniky'in, kutz kyq'o'n tib'a'j tape, a b'inchinkstaq ti'jile tnam. Ikytzin tene Saulo, tej ttazaqpaj. Ex xi' Jerusalén.^m

**Tej taj Saulo tu'n tkanin toj
tnam Jerusalén kyuk'a nimil**

²⁶Atzi'n tej tkanin Saulo antza, tajtaq tu'n tok tchmo'n tib' kyuk'a nimil, me kykyaqil attaq kyxob'il te, ex mix xi kynimin qa otaq tz'ok te nimil.

²⁷Me a Bernabé xi q'inte, ex xi' tuk'a tzmax kywutz tsanjl. Xi tq'ma'n kye qa otaq tz'iwle tAjaw Tkyaqil tu'n Saulo toj b'e, ex qa otaq chi yolin, ex qa otaq yolin Saulo ti'j Jesús tuk'a tkyaqil tipin toj Damasco.

²⁸⁻²⁹Ikytzi'n, b'e'x kyij Saulo toj Jerusalén junx kyuk'a tsanjl. Yolin, ex ch'otj Saulo kyuk'a Judiy, ayej griego kyyol, ti'j tAjaw Tkyaqil tuk'a tkyaqil tipin. Me ayetzin kyej Judiy kyajtaq tu'n tkub' kyb'yo'n. ³⁰Atzi'n tej tel kyniky' nimil ti'jjo tu'ntaq tky'x ti'j Saulo, b'e'xsin xi kyintz toj tnam Cesarea, ex antzintza, xi sma'n, tu'n tkanin tzma toj tnam Tarso.

³¹Tu'n nti'ataq tq'oj Saulo kyi'j, ch'iyjo Ttanim Dios toj tkyaqil tx'otx' te Judey, Galiley ex Samaria. Nimx i tzalaj, ex ch'iyjo kynimb'il, ex najleqetaq tuk'a kymutxb'il kyib' twutz qMan Dios, qu'n tu'n nimintaq kyu'n, ex attaq tchewil Dios kyi'j. Tu'n ikyjo, ex tuk'a tmojb'il Xewb'aj Xjan, ch'iy'e kyb'aj.

Tej tkub' q'anit Eneas

³²Atzin te Pegr tzuntaq nb'et te' q'olb'il kye nimil, ex xta'l lol kye' najleqetaq toj tnam Lida. ³³Antza el jyete jun ichin tu'n, Eneas tb'i, a otaq

b'aj wajxaq ab'q'e tkub'lin tzyet tu'n jun yab'il. Tu'ntzi'n, kuxletaq twi' jun watb'il, ex minataq njaw yekj.

³⁴Xitzin tq'ma'n Pegr te kyjalu'n: Eneas, ate Jesucrist k'wel q'anin tey. Kux jaw we'ksa, ex chmo'nks tal tkuxb'ilala.

B'e'xsin jaw we'ks Eneas, ³⁵ex kykyaqilxjo najleqetaq toj Lida ex toj tnam Sarón kyli, tej tjaw we'ks. Tu'npetzi'n, b'e'x i nimin ti'j tAjaw Tkyaqil.

**Tej tjaw anq'in Dorcas juntl
majl kyxol kyimnin**

³⁶Kyojo q'ij anetzi'n, attaq jun qya nimil toj tnam te Jope, Tabita tb'i; atzin toj griego, Dorcas tz'elpine. Atzaj qya anetzi'n o'kxtaq taq'l'in tu'n tb'inchin jun b'a'n, ex tu'n tmojin kyuk'a yaj. ³⁷Me b'e'x yab'te, ex b'e'x kyim. Atzaj te' tb'aj txjo'n ti'j, kub' q'o'n toj jun ja te tkab' kol.

³⁸Tej kyb'inte nimil qa antza ta'yetaq Pegr toj Lida, ex qu'n tu'n nqayintaq ite'ye, xi kychq'o'n kab'e ichin q'malte te: Liwey ku tzaja quk'iy toj Jope, chi chi'!

³⁹B'e'xsin xi' Pegr kyuk'a. Atzaj te' tkanin, b'e'x jax k'le'n tojjo ja, ja' ta'yetaq t-xmilil Dorcas. Ex b'e'x xi laq'e. Ila' meb'e qya nchi oq' wen, ex xi kyyek'in jni' xb'alim ex txo'wb'aj, a otaq chi b'ant tu'n Dorcas, te' itz'taq.

⁴⁰Me b'e'x i etz tchq'o'n Pegr kykyaqilx pe'n. Kub'tzin meje, ex na'n Dios. Xitzin tka'yintzjo kyimnin ex tq'ma: We'ksa, Tabita.

I jawtzin tjqo'n tej qya twutz. Atzaj te' tiwle Pegr, b'e'x jaw qe. ⁴¹Jaw ttzyu'n Pegr tq'ob', ex jaw tjk'u'n. I xi tq'olb'in meb'e qya junx kyuk'a txqantl nimil, ex xi tq'ma'n: Lu Tabita lo; ex itz'l.

⁴²El tqaniljo lo toj tkyaqil tnam te Jope, ex nimx txqan xjal nimin ti'j tAjaw Tkyaqil.

⁴³Atzin te Pegr, ila' q'ijl kyij te' toj tnam toj tja jun b'inchil tz'u'n, Simun tb'i.

Tej kynimin junjunxjal, a nya Judiy

10 ¹Attaq jun ichin toj tnam te Cesarea, Cornelio tb'i, nejinel

^m9:25 2Co. 11:32-33.

kywutz jun ch'uq xo'l q'aq', Italiano tb'i.
²Wenixtaqjo ichin anetzi'n, junx tuk'a t-xu'jil ex kyuk'a tk'wal; b'a'ntaq chi k'ulin twutz Dios, me na'mtaq kynimin Tb'anil Tqanil ti'j Jesús. Exsin nimtaq pwaq nxi tq'o'n te mojb'il kye Judiy, ex kukxtaq nna'n Dioso.

³Jun maj, b'alaqa otaq tz'ok oxe or te qale, ok jun twutziky!. Tlixixjo jun t-angel Dios n-okxtaq toijo ja, ja' ta'yetaq, ex ntq'ma'ntaq kyjalu'n: iCornelio!

⁴Atzin te Cornelio xi kyim ti'jjo angel, ex tuk'a nim t-xob'il, xi tqanin: ¿Ti'n te taj, Tata?

Xitzin ttzaq'win angel kyjalu'n: O tzaj tb'i'n Dios tkub'sb'il twutza, ex ma tli mojb'il, a ma txi tq'o'n kye yaj.

⁵Tu'npetzi'n, chq'onxa jun a'la toj tnam te Jope, tu'n ttzaj Simun, a ojtzqi'n tuk'a jun tl tb'i, Pegr. ⁶Lu' at tk'atz ttxuyil a' toj tja Simun, jun b'inchil tz'u'n.

⁷Atzin te' t-xi' angel, a otaq b'aj yolin tuk'a, tzaj ttxko'n Cornelio kab'e taq'nil ex jun xo'l q'aq' wenxix, ex q'uqle tk'u'j kyi'j. ⁸Atzin te' tb'a'j tq'ma'n tkyaqil ti'jjo otaq b'aj, b'e'x i xi tchq'o'n tzma Jope.

⁹Toj junxil q'ij, b'alaqa otaq tz'ok kab'laj, tzuntaq nchi b'etjo aye xjal, ex te' ch'ixtaq kykanin tzma Jope, jax te Pegr na'l Dios tzma twi' ja. ¹⁰Attaq wa'yaj ti'j, ex tajtaq tu'n twa'n. Me tzunxtaq nb'inchajtztaq twa, texjo tok jun twutziky!. ¹¹Xi tka'yin, tej t-xi jaqle kya'j, ex kutz liky'iky'in twutz tx'otx' ikyjo tze'nku jun iq'b'il, xmo'nqetaq kyib'jo ttxa'n. ¹²Tojjo iq'b'il anetzi'n, attaq ila' wiq txuk kyuk'a kyaje kyqan, junx kyuk'a kan, exqe txuk b'a'n chi lipin. ¹³Ex xi tb'i'n tq'ajq'ojil twi' jun a'la, a tzaj tq'ma'n: We'ksa, Pegr. B'yo'nqekuijy txuk lo, ex chyo'nqexa.

¹⁴Xi ttzaq'win Pegr: iMina wAjaw! Mix jun majx o chin chyo'n we' ti'jjo chib'j, a mi ntziyajtz tu'n tchyo'ljtz qxola, qu'n ikytzin ntq'ma'n kawb'il te Tu'jil Tyol Dios.

¹⁵Yolin juntl majljo tq'ajq'ojil twi' jun a'la, ex tq'ma: Me ante ja'llin, wen tchyo'ljtzo, a nya wentaq tchyo'ljtz

ojtxe, qu'n ate Dios o q'mante qa wen. Tu'npetzi'n, mina tz'ok tq'o'n te nya wen.

¹⁶Oxe maj b'aj yolin ikyo.

Tb'ajlinxitzi'n ikyo, b'e'x jax liky'iky'in tej iq'b'il toj kyal'.

¹⁷B'e'xsin jaw b'isin Pegr, ex kub't ximin tze'ntzila tz'elpine' wutziky' anetzi'n. Tzuntaqtzin b'isin, tej kykani'n ichin ttzija, aye' xi tchq'o'n Cornelio. Tzuntaq nchi qanlaj ti'j tja Simun. ¹⁸Tej kykanin, kujxix xi kyqanin qa antza ta'yetaq Simun, a ojtzqi'ntaq tuk'a juntl tb'i, Pegr.

¹⁹Me tzunxtaq nb'isin Pegr ti'jjo twutziky', tzaj tq'ma'n Xewb'aj Xjan te kyjalu'n: iKa'yinxa! Oxe ichin nchi jyon ti'ja. ²⁰We'ksa, kux ku'xa, ex kux txi'y kyuk'a; ex mina ja ka'min tk'u'ja, qu'n ayin we' xin tzaj chq'onkye.

²¹B'e'xsin ku'tz Pegr, ex xi tq'ma'n kye ichin: Ayin weji'y a nchin kyjyo'n. ¿Titzin xi ula lolte?

²²Xitzin kytzaq'win: Ma qo ula ti'j tb'i Cornelio, jun nejinel kywutz xo'l q'aq', jun ichin tz'aqlexix, at tchewil Dios ti'j, ex k'u'jlinxix kyu'n kykyaqil aj Judiy. Jun t-angel Dios q'mante te, qa iltaq ti'j tu'n t-xi txketa, tu'ntzintla t-xiy tzma tja, tu'n tok tb'i'n, ti' tu'n t-xi tq'ma'n te.

²³I okxsin q'l'intz tu'l Pegr tuja, ex antza i kyije tojjo qnoky'in anetzi'n. Toj junxil q'ij, xi' Pegr kyuk'a, ex xi lipe jun jte'b'nl nimir, aye' najleqetaq toj Jope.

²⁴Tojxi tkab' q'ij, i kanin toj Cesarea, ja' nyontaq Cornelio kyi'j, junx tuk'a jun ch'uq t-xjalil ex q'e' tuk'a, aye' otaq chi tzaj ttxko'n.

²⁵Tej tkanin Pegr, etz Cornelio q'olb'ilte, ex b'e'x kub' meje, tu'n tk'ulin twutz. ²⁶Me ante Pegr xi tq'man te, tu'n tjaw we'ks. Chi' kyjalu'n: We'ksa, qu'n ex ichinqin we' tze'nkuxjo ay.

²⁷Nchi yolintaq, tej kyokx tuja, ex xi tka'yin Pegr txqan xjal ch'uqleqetaq.

²⁸Xi tq'ma'n Pegr kye: B'l'n kye' kyu'n, qa nya wen toj qkawb'il awo'y Judiyqo'y, tu'n tok qmujb'in qib'a kyuk'a xjal nya Judiyqe, tze'nku ayi'y, ex nya wen tu'n qokxa toj kyja. Me ante Dios ma tzaj xnaq'tzinte we'y toj jun wutziky',

qa nya b'a'n tu'n tel wiky'i'n jun a'la, mo tu'n tok nq'o'n te nya wen.²⁹ Tu'npetzi'n, noqx te' saj q'ma'n we'y tu'n wula, b'e'x xin tzaja, ex mi xjaw ka'min nk'u'ja. Wajtzintza tu'n nb'inti'y, tiqu'n xin tzaj kyttxko'n.

³⁰ Xi ttzaq'win Cornelio: Ma b'ajxi kyaje q'ij, b'alaqa ikyx orjo tze'n ja'lin, loqintaq we' inti'n toj nja'y. Nchin pa'ntaqa wa'yaj, te na'j Dios te qale, tej tok tyek'in jun ichin tib' nwutza, a toktaq jun t-xb'alin tzunx tilk'ajx wen.³¹ Tzaj tq'ma'n we'y: iCornelio! Ma tzaj b'i'n tkub'sil twutza tu'n Dios, ex ma tzaj na'n tkyaqiljo tmojb'il a kye yaj.³² Chq'onxa jun a'la toj tnam te Jope, tu'n ttzaj Simun, a Pegrjo, juntl tb'i. Lu' at toj tja jun b'inchil tz'u'n, Simun tb'i, a lu' najle ttzi ttxuyil a'.

³³ Tu'npetzi'n, chi Cornelio, b'e'xkux xi ex nchq'o'nji'y oxe ichin te jyoltiy, ex lu'y ma tzul tuk'a twenila. Loqotzintz oto' twutza Dios ja'lin qkyaqilx, ex qaja tu'n qb'inti'y tkyaqiljo ma tzaj tq'ma'n Dios tey, a tu'n ttzaj tq'ma'n qe'y.

Tej tyolin Pegr Tyol Dios toj tja jun nya aj Judiy

³⁴ Oktzin ten Pegr yolil, ex tq'ma:

Mapetzin tz'elxix nniky'tza te ja'lin, qa mujb'in kytenxjal tu'n Dios.ⁿ

³⁵ Tu'npetzi'n, n-ok q'o'n te nimil toj a'lchaqx wiq xjaltz, ex nya noq o'kx kyxol aj Judiy, qala' alkye' njaw nimsinte Dios, ex qa wenjo tb'inchb'in.³⁶ B'i'ntzintz kyu'n, qa nyolin Dios kye aj Israel, ex tq'ma jun yol te tb'anil tu'n Jesucrist, a tAjaw kykyaqil xjal.³⁷ Me b'i'n kye' kyu'n, ti' xb'aj toj tkyaqil kytx'otx' Judiy. Tzaj xkye toj tx'otx' te Galiley, tej tb'ajlinxi tq'ma Juan, qa iltaq ti'j tu'n kyku'xxjal toj a' te jawsb'il a'.³⁸ Ex b'i'n kye' kyu'n, qa xi q'o'n nim ipb'il te Jesùs te Nazaret, ex qa nojsit tanmin tu'n Xewb'aj Xjan. Ex qa ma b'et Jesùs b'inchil b'a'n, ex i q'anit kykyaqiljo xjal, a n-iky'xtaq nya b'a'n kyu'n tjaq' tkawb'il tajaw il. I b'antjo lu'n tu'n, qu'n

tu'n attaq Dios tuk'a.³⁹ Ex ma qli'y tkyaqiljo xb'ant tu'n Jesùs toj tx'otx' te Judey ex toj Jerusalén. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x jaw yo'b'in ex kub' b'yo'n twutz cruz.⁴⁰ Me a Dios jatz anq'sinte juntl majl toj toxin q'ij, ex ax kub' yek'inte qxola.⁴¹ Me tej tjatz anq'in, mix kub'e tyek'in tib' kyxol kykyaqil xjal toj tnam, qala' noq qxola, a awo'y nej jaw sk'o'n tu'n Dios, tu'n qlonti'y, ex tu'n qq'ma'n ti'jjo tu'ntaq tb'aj. Ma qo wa'n, ex ma qo k'wa'n tuk'a, tej tjaw anq'in juntl majl. Tu'n ikyjo, b'i'n qu'n qa twutzxix itz'l.⁴² Ex atzintz xi chq'o'n qe'y q'malte Tyol kyexjal, qa a Dios ma tz'ok q'o'nte te kawil kyxol kykyaqil xjal itz'l ex kyimninqe.⁴³ Me kykyaqiljo yolil Tyol Dios ojtxe otaq chi yolin ti'j Jesùs, ex otaq kyq'ma qa aye kchi nimil ti'j, ok k'wel najsin kyil tu'n.

Tej tku'x Xewb'aj Xjan toj kyanmin xjal nya aj Judiyqe

⁴⁴ Tzunxtaq nyolin Pegr, tej tul Xewb'aj Xjan toj kyanminjo xjal, aye' i txokin ti'j Pegr exqetz'i'n kyuk'a.

⁴⁵ Ayetzin kyej nimil aj Judiyqe, a otaq chi kanin tuk'a Pegr, b'e'x jaw ka'ylaj, tu'n otaq tz'okx Xewb'aj Xjan toj kyanminj xjal, a nya Judiyqe.⁴⁶ Xitzin kyb'i'ntz, tej kyjaw yolin toj junxil yol, ex i nimsin tb'i Dios.

⁴⁷ Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n Pegr kyjalu'n: *«Ma akutzin tz'el q'i'n kyoklin, tu'n kyku'xjo nimil lo te jawsb'il a', a ma txi kyk'mo'n Xewb'aj Xjan ikyxjo tze'nku'qe?»*

⁴⁸ Ex xi tq'ma'n, tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a' ti'j tumil tb'i Jesucrist.

Tb'ajlinxi' ikyjo, kub'sin kywutz te Pegr, tu'n tkyij jun jte'b'intl q'ij kyuk'a.

Tej tyolin Pegr kyuk'a nimil aj Judiy ti'jjo a otaq b'aj kyuk'a Cornelio

11 ¹Aye tsanjil exqe nimil, a ite'taq toj tx'otx' te Judey, kyb'i tqanil qa otaq chi nimi'n nya Judiyqe ti'j Tyol Dios. ²Tu'npetzi'n, tej tmeltz'aj juntl

ⁿ 10:34 Deu. 10:17.

majl Pegr toj Jerusalén, jaw yolb'il ti'j, kyu'n jun jte'b'in nimil aj Judiy. ³Xi kyqanin: ¿Tiqu'n txa'ja q'olb'il kye' xjal, a nya Judiyqe, ex tiqu'n xwa'n kyuk'a? ¿Ma nyatzin b'i'n tu'n, qa nya wenjo anetzi'n toj qkawb'il?

⁴Me atzin te Pegr xi tq'ma'n kye tze'nxix tzaje xkyeye a otaq b'aj. Chi' kyjalu'n: ⁵Loqintaq we' intin toj tnam te Jope, chi Pegrjo, ex tzuntaq nchin na'n we' Dios, tej tok jun nwututziky'a. Nli'y ikyxixtaqjo tze'nku jun iqb'il xmo'nqetaqjo kyaje ttxa'n, ex tzaj liky'iky'in twutz kya'j, ex tu'ntaq tk'u'l ja' intintaqa. ⁶Me ok nka'yinxixa ti'taqjo at toj, ex nli'y ila'taq wiq txuk kyuk'a kyaje kyqan, junx kyuk'a kan, exqe txuk b'a'n chi lipin. ⁷Ex xi nb'i'n tq'ajq'ojil twi' jun a'lla, a tzaj q'mante we'y: We'ksa, Pegr. B'yo'nqekujiy txuk lo, ex kux chek tchyo'n.

⁸Xitzin ntzaq'wi'n: Mina, wAjaw, qu'n na'mx tokx toj ntzi'y jun ti'la, a nya wen tchyo'litz qxola, tze'n kyij ttz'ib'in tojxjo ojtxe qkawb'ilala.

⁹Tzaj q'ma'n juntl majl we'y toj kya'j kyjalu'n: Mina tz'ok tq'o'n te nya wen, qu'n ate Dios o q'mante qa wen.

¹⁰Oxe maj yolin ikyjo, chi Pegr. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x jax liky'iky'in juntl majljo iqb'il toj kya'j. ¹¹Texjo or anetzi'n, pon kanin oxe ichin xi chq'o'n toj tnam Cesarea jyol we'y tojjo ja, ja' intintaqa junx kyuk'a wuk'iy. ¹²Ex ate Xewb'aj Xjan tzaj q'ma'nte we'y, tu'n mina jaw ka'min wanmi'n, ex tu'n nxii'y kyuk'a. Ex i xi'tzin qaql nimil wuk'iy, aye loqe lo. Qkyaqilxa o okxa toj tja jun ichin, ¹³a tzaj q'mante qe'y tze'n tten, tej tlonte jun angel wa'ltaq, ex tq'ma te kyjalu'n: Chq'onxa jun a'la toj tnam te Jope, tu'ntzin ttzaj Simun, ojtzqi'n tuk'a juntl tb'i, Pegr. ¹⁴Atzin ktzajil q'mante tey tze'n kkletiliy, junx kyuk'a tk'wala ex t-xu'jila.

¹⁵Atzaj te' wok te'n yolil kye, chi Pegr, b'e'x tyek'eku Xewb'aj Xjan, qa b'e'x okx toj kyanmin, ikyxjo tze'nku tyek'e

qxol te tnejil. ¹⁶B'e'xsin ultz toj nk'u'ja ti'jjo otaq tq'ma tAjaw Tkyaqil: Twutzxix ma jawsin te Juan a', te jawsb'il a', me ayetzin kye', nya noq o'kx chi k'welix kye' toj a', qala' ex k'welix te Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n.^o

¹⁷Qu'n tu'ntzi'n, chi Pegr, ma txi tq'o'n te qMan Dios Xewb'aj Xjan kye, ikyxjo tze'nku tzaj q'o'n qe, a awo a qo nimin ti'j Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil. ¿Tinajtzin wetza woklin, tu'n tel wi'jlinji'y, a tb'inchb'in Dios, ex tu'n mina kub' nniminji'y kyoklin xjal, a nya aj Judiyqe, a otaq tzaj tq'o'n Dios?

¹⁸Tej kyb'inte nimil aj Jerusalén jni' yol lo, mix i jawe yolinil, ex i nimsin tb'i Dios ex kyq'ma: Ikytzi'n, majqex kye' nya aj Judiyqe, ma txi q'o'n amb'il kye tu'n Dios, tu'n kytx'ixpin kynab'l, ex tu'n tknet chwinqil kyu'n te jun majx.

Tej t-xi chq'o'n Bernabé tzmax toj tnam Antyokiy kyu'n tsanjl Jesús

¹⁹Otaqxi kyim Esteban ikyjo, tej t-xi xkye joyb'il q'o'j kyi'j nimil.^p Tu'npetzi'n, ila' b'e'x oq tu'n kykanin toj tx'otx' Fenicia, Chipre, ex Antyokiy. Antza, i yoline kye xjal Judiy, ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, me mix i yoline kyuk'a aj nya Judiy. ²⁰Me metzi'n, i kanin ila' nimil te Chipre ex te Cirene toj tnam te Antyokiy, ex i yolin kye' xjal, a nya Judiyqe, ex kyq'ma yol te Tb'anil Tqanil ti'jjo Jesús, a tAjaw Tkyaqil. ²¹Attaq tipin tAjaw Tkyaqil kyuk'a. Tu'npetzi'n, txqan xjal kyij kytzaqpi'n ojtxe kynimb'il, ex i nimin ti'jjo Jesús.

²²Ayetzin kye' Ttanim Dios toj Jerusalén, tej kyb'in te' tqanil lo, xi kychq'o'n Bernabé tzmax Antyokiy. ²³⁻²⁴Tej tkanin Bernabé antza, el tniky' te' tky'iwb'il Dios, a otaq tzaj tq'o'n kyib'ajjo otaq chi nimin, ex ox tzalajx wen. Xi tq'ma'n jun tumil kye kykyaqilx, qu'n tu'n tb'anilxtaq te Bernabé, ex nojnintaq tanmin tuk'a Xewb'aj Xjan ex nimtaq tnimb'il. Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n, tu'n kyb'et jikyin wen toj kychwinqil, ex tu'n kynimin

^o 11:16 Kyb'i. 1:5. ^p 11:19 Kyb'i. 8:1-4.

tuk'a tkyaqil kyanmin ti'j tAjaw Tkyaqil. Tu'npetzi'n, at txqan xjal nimin ti'j qAjaw.

²⁵Tb'ajlinx'i ikyjo, xta'j Bernabé tzma Tarso jyolte Saulo. ²⁶Atzi'n, tej tjyet, b'e'x tzaj tk'le'n, tu'n kyul toj Antyokiy. Antza, i tene junku ab'q'e tuk'a Ttanim Dios, ex i xnaq'tzin kye txqan xjal. Ex antza toj Antyokiy, xi xkye kyq'olb'ajtzjo jni' nimil te taq'nil Crist.

²⁷Kyojjo q'ij anetzi'n, jun jte'b'in yolil Tyol Dios i xi' toj Jerusalén tzma Antyokiy. ²⁸Kyxol, attaq jun, Agabo tb'i, ^a ja we' yolil noq tu'n Xewb'aj Xjan, qa tu'ntaq ttzaj nim wa'yaj toj tkyaqil tx'otx' te Israel. Me ikyxixsin b'ajjo toj tkawb'il Claudio, tej toktaq te tnejilxix kawil te Rom. ²⁹Tu'n tqanil ikyjo, ayetzaj nimil te Antyokiy kub' kyb'isín tu'n tjaw chmet tmojb'il junjunkye, tze'nkux attaq kye, tu'n t-xi smet te Ttanim Dios najleqetaq toj Judey. ³⁰Ikytzin b'antjo kyu'n, ex noq te Bernabé ex Saulo xi sma'ne mojb'il kye nejinel toj Ttanim Dios toj Jerusalén, tu'n t-xi kysipin kye nimil antza.

**Tej tkub' b'yo'n Santyaw, ex tej
tku'x Pegr toj tze tu'n Herodes**

12 ¹Kyojjo q'ij anetzi'n, xi xkye joyb'il q'oj tu'n Herodes, a kawil, kyi'j nimil. ²Xi tq'ma'n, tu'n tkub' b'yet Santyaw, a ttziky Juan, tuk'a jun kxb'il, a kab'e tste. ³Atzaj te' tel tniky' qa wenxix otaq tz'ele lo toj kywutz Judiy, ex b'e'x xi tq'ma'n, tu'n tok tzyet Pegr. Atzin b'ajjo toj tq'lil nintz q'ij te Wa'j Pan, nti' tx'ambsb'ilte tku'x. ⁴Atzaj te' ttzyet Pegr, kux q'o'n toj tze tu'n Herodes, ja' xq'uqete kyu'n kyaje ch'uq xo'l q'aq!, a kyajkyajchaq kyb'aj tojile junjun ch'uq. Otaq kub' tb'isín Herodes tu'n tkub' b'yettaq kywutz Judiy, aj tb'ajtaq nintz q'ij te Wa'j Pan.^r ⁵Tku'xtaqtzin Pegr toj tze, ex xq'uqin wen. Me atzin te Ttanim Dios mix i sokyte kye', tu'n kyna'n Dios ti'j.

**Tej ttzaqpaj Pegr toj tze
tu'n qMan Dios**

⁶Tzunxtaq chi na'n kye nimil Dios tojjo qnikiy'in anetzi'n, ante

Pegr nktantaq te' kyxol kab'e xo'l q'aq!, k'llo'ntaq tuk'a kab'e kxb'il, ex xq'uqintaq kyu'n ila' xo'l q'aq! ite'taq ttzi tze, qu'n tu'n tajtaq Herodes tu'n t-xi tyek'in kye Judiy toj junxil q'ij. ⁷Texjo or anetzi'n, kub' tyek'in tib' jun t-angel Dios, ex tu'ntzi'n, b'e'x kub' noj tojjo tze tu'n spiky'in. Ok tyekin angel ttxlaj Pegr, tu'n tjaw sak'paj, ex xi tq'ma'n: We'ksa ja'lin.

Ex b'e'x i el tz'aqjo kxb'il ite'ktaq kyi'^j tq'ob' Pegr, ⁸ex xi tq'ma'n angel te: Q'onk t-xb'alin exqetzi'n t-xjab'a.

Ikytzin kub' tb'inchin Pegro.

B'altz'ink ttxo'wa ti'ja, ex lipetza wi'ja, chi angeljo.

⁹B'e'xsin xi lipe Pegr ti'j angel, me mix ele tniky' te, qa twutzxjo nkub'taq tb'inchin angel mo minaj, qu'n ikytaqjo lo te te, tze'nku jun twutziky' n-ok. ¹⁰Me i iky'x twutz tnejil ch'uq xo'l q'aq!, ex liwey twutz tkab!. Ex atzi'n tej kykanin twutz tjpel tze, a kxb'iltaq ex a attaq ttzi b'e, b'e'x xi jaqle tilx tib!. I exsintz, ex tej otaq txi kyb'etin jun jte'b'in ech, b'e'x el tpa'n angel tib' ti'j.

¹¹Eltzin tniky' Pegr te, qa nya jun twutziky', ex tq'ma: Mapetzin tz'elixx nniky'tza te ja'lin, qa aj tAjaw Tkyaqil s-aj chq'o'nte jun t-angel te klol we'y toj tq'ob' Herodes, ex te tkyaqiljo a kyajtaq Judiy tu'n tkub' kyb'inchin wi'ja.

¹²Tej tel tniky' Pegr te qa otaq tzaqpaj, b'e'x xi' toj tja Mariy, a tnana Juan, a Marksjo juntl tb'i. Antza ch'uqleqetaq txqan xjal, tzunxtaq nchi na'n Dios ti'j. ¹³Ok twok'chin tjpel ja, ja' ite'taq, ex etz jun txin, Rode tb'i, lolte alkyetaqjo nwok'chintaq. ¹⁴Atzaj tel tniky' te' tq'ajq'ojil twi' Pegr, nimx ja tzalaj, ex tu'n ttzaljb'il, mix oktze tjqo'ne ja, qala' kyja oktze rininil tuja, tu'n t-xi tq'ma'n qa ataq Pegro nwok'chin.

¹⁵Xitzin kyq'ma'n te: ¿Nya ma tzaj toj twi'?

Me atzin tetxin xi tq'ma'n juntl majl qa twutzxix.

Ayetzin kyetz xi kyq'ma'n: Nya te Pegro; a te' t-angel.

^a11:28 Kyb'i. 21:10. ^r12:4 Ex. 12:1-27.

¹⁶Tzuntaq nchi yolin ikyjo, atzin te Pegr tzunxtaq wok'chin te!. Atzaj te' toktz jqa'n tjpel ja, ex tej kylonte, b'e'x i xob'x. ¹⁷Me atzin te Pegr, xi tyek'in kyuk'a tq'ob' tu'n mina chi ch'otje, ex xi tq'ma'n kye tze'n tten otaq tz'etz toj tze tu'n tAjaw Tkyaqil. Ex xi tq'ma'n!: Kyq'manxji'y lo te Santyaw ex kye txqantl nimil.

B'e'xsin extz, ex xi' toj junxil najb'il.

¹⁸Atzaj te' qsqix, nim lab'il jaw kyxol xo'l q'aq!, qu'n mix ele kyniky! ti'jjo otaq tziky'x ti'j Pegr. ¹⁹Tzaj tq'ma'n Herodes tu'n ttzyet tjoyle; me qu'n tu'n mix jyete, b'e'x ok q'o'n te kypaj xo'l q'aq!, ex tq'ma tu'n kykub' b'yet. Tb'ajlinxi' ikyjo, ex Herodes toj tx'otx' Judey, ex b'e'x xi' najał toj Cesarea.

Tej tkyim Herodes

²⁰Tzuntaq q'oje Herodes kyuk'a xjal te Tiro ex te Sidón. Tu'npetzil'n, i kiyj toj wen tu'n kyxi! yolil tuk'a Herodes, me nti'taq tumil tze'n tu'n kyyoline. Tu'n ikyjo, nej i yolin tuk'a Blast, jun kawil tk'atz tnejil kawil Herodes; ex noq tu'n Blast, xi kyqanin, tu'n mina chi q'ojine, qu'n attaq kyoklin ti'jjo awal njaw toj tx'otx' tjaq' tkawb'il Herodes.

²¹I txkettzintz tu'n Herodes. Atzaj te' tkanin q'iij anetzi'n tu'n kychmet, ok tq'o'n Herodes jun t-xb'alín tb'anilxix wen. Kub' qe toj tq'uqil, ja' nkawinetaq, ex ok ten yolil. ²²Tzuntaq nyolin, tej kyok ten xjal xch'il, me noq tu'n tkub' tk'u'j, ex kyq'ma: Nya ichin te' nyolin, qala' jun dios, chi chi!.

²³Texjo or anetzi'n, jun t-angel tAjaw Tkyaqil kub' tb'inchin, tu'n tyab'te Herodes, qu'n tu'n xi ttziyin tu'n tok q'o'n te jun dios. B'e'x kyim tuk'a nim kyixk'oj, ikyjo tze'nku nchyo'l'jtz jun a'la kyu'n xchuq!.

²⁴Me metzin te! Tyol Dios tzunxtaq nch'i y te' tyolajtz toj tkyaqil twutz tx'otx!.

²⁵Tej kyb'aj aq'nin Bernabé ex Saulo, b'e'x i ajtz toj Jerusalén, tu'n kykanin toj Antyokiy. Ex otaq t-xi kykle'n Juan kyuk'a, a Marksjo, juntl tb'i.

Tej t-xi' Saulo tnejil maj yolil
Tyol Dios toj junxil tnam
junx tuk'a Bernabé

13 ¹Kyxoljo Ttanim Dios toj Antyokiy, ite'taq yolil Tyol Dios ex xnaq'tzil. Bernabétaqjo jun; junx tuk'a Simun, Q'aqeyin juntl tb'i; ex Lucio te Cirene; Manaén, aj otaq jaw ch'iy junx tuk'a Herodes, a kawin toj tx'otx' te Galiley; exsin Saulo.

²Jun maj, tzuntaq nchi pa'n wa'yaj, qu'n tu'n otaq tz'ok jun kyna'l' Dios; atzin te Xewb'aj Xjan tq'ma: Kysk'o'nqemetza Bernabé tuk'a Saulo, tu'n kyaq'nin tojjo aq'untl, ja' ma chi tzaje ntxko'n.

³Tej kyb'aj na'n Dios, ex kyb'aj pa'n wa'yaj, kub' kyq'l'o'n nimil kyq'ob' kyib'aj Bernabé ex Saulo, noq tu'n kyxi oqxeni'n toj tq'ob' qMan Dios, exsin i xi chq'o'ntz toj tb'i qAjaw.

Tej tkyij moxix jun yuă, noq tu'n tyolb'in ti'j Tyol Dios

⁴I xitzin chq'o'n Bernabé ex Saulo tu'n Xewb'aj Xjan tzma Seleucia, ex antza i xi' toj bark tu'n kykanin tojjo tx'otx' tku'x toj a', Chipre tb'i. ⁵Atzaj te' kykanin toj jun tnam te Chipre, Salamina tb'i, a at ttzi ttxuyil a', b'e'x i ok ten yolil ti'j Tyol Dios kyojile' ja te na'b'l Dios kye Judiy. Majxtaq Juan, a Marks juntl tb'i, nb'et mojil kyuk'a.

⁶Elpin b'ajjo tnam kyu'n, tu'n kyb'etsinte, ex i kanin toj tnam Pafos. Antza, el jyete jun yuă aj Judiy, Barjesús tb'i, a tb'anilxtaq txalpin yol. Tzuntaq ntyolin qa noq ti'jtaq tb'i Dios nyoline.

⁷Antza ta'yetaqjo yuă anetzi'n tuk'a nmaq kawil Sergio Pabl tb'i, jun ichin manyor xtiixtaq. Xi tchq'o'n nmaq kawil q'olb'ilte Bernabé ex Saulo, qu'n tajtaq tu'n tb'inte Tyol Dios. ⁸Me atzin tej yuă, a Elimas tb'i toj yol griego, b'e'x i kub' tmeqo'n, qu'n tajtaq, tu'n mina t-xi tnimin nmaq kawil Tyol Dios. ⁹Atzin te Saulo, a Pablo juntl tb'i, nojnintaq tanmin tuk'a Xewb'aj Xjan, xi kyimxix toj twutz yuă, ¹⁰ex xi tq'ma'n: iAy,

txalpil yol, ma najxa, k'walb'aja te tajaw il, ex ajq'oja ti'l tkyaqil b'a'n! ¿Tiqu'n mina nkyij ttzaqpi'n, tu'n tnajsin tnab'ljo nmaq kawil, a taj tu'n tb'et tojjo tb'eyil Dios jikyin wen? ¹¹ Atzi'n ja'llin, ok k'wel kawin tu'n tAjaw Tkyaqil. Ok kyjela mox, ex nlay tlontejiy tspiky'emil q'ij toj ila' q'ij. Texixjo or anetzi'n, b'e'x kyij Elimas mox, ex jyon ti'l jun a'la, tu'n t-xi xko'n.

¹² Tej tok tka'yin nmaq kawiljo ikyjo, b'e'x nimin, ex jaw ka'ylaj twutz ti'jjo xnaq'tzb'il ti'j tAjaw Tkyaqil.

**Tej kyyolin Pabl ex Bernabé Tyol
Dios toj tnam Antyokiy Pisidia**

¹³ Ex Pabl toj Pafos toj bark kyuk'a tuk'a, tu'n kykanin tzma Perge tojjo tx'otx' te Panfilia. Me atzin te Juan Marks, b'e'x meltz'aj te', tu'n tpon toj Jerusalén. ¹⁴ I ex Perge, tu'n kykanin tzma tojjo juntl Antyokiy, jun tnam toj tx'otx' te Pisidia.

Tojjo q'ij te ajlab'l, tojjo tnam anetzi'n, i okx toj ja te na'b'l Dios, ex i kub' qe. ¹⁵ Kyb'ajlinxi u'jitiyo u'j te kawb'il exsin u'j kyij tz'ib'in kyu'n yobil Tyol Dios ojtxe, i xi txoko'n Pabl ex Bernabé kyu'n qe' tnejil kawil toj ja te na'b'l Dios, ex xi kyq'ma'n: Ayi'y nxjalil, qa at jun tumil kyu'n kyexjal, tu'n kynimsin kyk'u'j, kyq'mantza ja'llin.

¹⁶ Jawtzin we'ks Pabl, ex xi tyek'in tuk'a tq'ob', tu'n mi chi ch'otje, ex tq'ma: Kyb'intza, ayi'y nxjalil, ex majqexa ayi'y nya Judiyqi'y, a at tchewil Dios kyi'ja. ¹⁷ A kyDios tnam te Israel, xjaw sk'o'n kye' ojtxe qxe'chil. Ma chi ok tmujb'in, tu'n kyok te b'etin xjal, a ma nintz kyb'aj, te' ite'xtaq toj tx'otx' te Egipto.^s Ex ax, tuk'a tkyaqil tipin, s-etz q'inkye tojjo tx'otx' anetzi'n. ¹⁸ Tojjo ka'wnaq ab'q'e, nya b'a'n b'ant kyu'n aj Israel tojjo tzqij tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ilxjal; me tkyaqiljo lo, ma tziky'x tu'n Dios.^t ¹⁹ Ex ma kub' tyuch'in wuq ma tij ch'uq xjal toj tx'otx' te Canaán, tu'ntzin t-xi

q'o'n tx'otx' anetzi'n kye ojtxe qxe'chil.^u ²⁰ Kykyaqiljo lo, b'aj b'alaqa toj 450 ab'q'e.

Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, chi Pabl, i jaw tsk'o'n nejinel kyxol,^v ex atzin Samuel, a yobil Tyol Dios, pon kanin te tch'ib'il.^w

²¹ Me xitzin kyqanin aj Israel jun nmaq kawil, ex tu'n kykub' kawin tu'n.^x Ex tzajtzin tq'o'n Dios Saúl, a k'walb'aj te Cis, tzajnin tojjo jun ch'uq aj Israel, Benjamín tb'i, tu'n tok te nmaq kawil kyxol toj ka'wnaq ab'q'e.^y ²² Kyb'ajlinxi ab'q'e anetzi'n, el q'i'n Saúl tojjo toklin tu'n Dios, ex ok q'o'n juntl t-xel, David tb'i,^z ex tq'ma: Ma jyet David wu'n, tk'wal Isaí, chi Dios, a jun ichin tb'anilx ma tz'ele we'y, ex nimjo taj tu'n tkub' tb'inchin tkyaqiljo waja.^a

²³ Ex ax David, ojtxe t-xe'chil Jesús, chi Pabljo, a tzaj tchq'o'n qMan Dios, tu'n tk'u'l kolil q'i', awo aj Israel. Ikyxjo tze'nnku otaq tzaj q'ma'n kyu'n yobil Tyol Dios. ²⁴ Na'mxtaq t-xi xkye taq'in Jesús tzalu'n twutz tx'otx', otaq tz'ok ten Juan yobil ti'jjo Tb'anil Tqanil kye xjal te Israel, ex ikyx tq'ma qa iltaq ti'l tu'n kymeltz'aj tuk'a Dios, ex tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a', noq te jun yek'b'il, qa otaq tx'ixpit kynab'l.^b ²⁵ Me atzaj te' ch'ixtaq tkyim Juan, tq'ma kyjalu'n: Nyaqin wej'y Kolil, a tze'nnku kye' nkub' kyb'isin. Qu'n at juntl tetz lipchetz wil'ja, ex nimixitl toklin nwutza, nipila at ch'in wokli'n tu'n woka te taq'nil.^c

²⁶ Ayi'y nxjalil, chi Pabl, a tzajninq'i'y ti'j tyajil Abraham, ex ayi'y nya Judiy, a b'etin xjalq'i'y, ex at tchewil Dios kyi'ja; a Tb'anil Tqanil kolb'il lo te kye kyeji'y. ²⁷ Me ayetzin kye' najleqetaq toj Jerusalén, ex aye' nmaq kawil kyxol, nya b'i'ntaq kye' kyu'n alkyetaqjo Jesús, ex mi n-eltaq kyniky' te kyyoljo yobil Tyol Dios, a n-u'jít toj ja te na'b'l Dios tojile junjun q'ij te ajlab'l. Ikytzi'n, ayex kye nchi b'inchin il, ex nxi kyq'ma'n tu'n tkub' kyb'yo'n. Me atzi'n lo n-ajb'in noq tu'n tkub' nimitjo yol tz'ib'in toj Tu'jil

^s 13:17 Ex. 1:7. ^t 13:18 Num. 14:34. ^u 13:19 Deu. 7:1. ^v 13:20 Jue. 2:16. ^w 13:20 1Sa. 3:20.

^x 13:21 1Sa. 8:5. ^y 13:21 1Sa. 10:1. ^z 13:22 1Sa. 16:12-13. ^a 13:22 Sal. 89:20. ^b 13:24 Mr. 1:4; Lc. 3:3.

^c 13:25 Mt. 3:11; Mr. 1:7; Lc. 3:16; Jn. 1:20, 27.

Tyol Dios kyu'n yolil Tyol. ²⁸Exla qa nti' til jyet kyu'n, tu'n tkub' b'yet Jesús, xi kyqanin te Pilat tu'n tkub' b'yo'n.^d

²⁹Tkyimlinxi Jesús, chi Pabljo, ex a'kxtaq tb'aj tkyaqiljo, a otaq yolajtz ti'j toj Tu'jil Tyol Dios, kutz q'l'in twutz cruz, ex kux muqu'n toj tjulil kyimnin.^e ³⁰Me ate qMan Dios, jatz anq'sintle juntl majl.^f ³¹Ex kyoj ila' q'ij, kub' tyek'in Jesús tib' kyxoljo otaq chi ok lipe ti'j, tej t-xi' toj tb'e toj tx'otx' te Galiley, tu'n tkanin toj Jerusalén, ja' kyime. Ex atzin ja'lin, ayetzaj i ok lipe ti'j, ayetzi'n nchi yolin ti'j Jesús kyexjal.

³²Ikytzi'n, chi Pabl, awotzin qe' nqo q'mante Tb'anil Tqanil kye'y, qa a t-xilin yol otaq tq'ma qMan Dios kye' ojtxe qxjalil, na'mtaq tb'ant. ³³Me atzin ja'lin, ma tzaj q'o'n jun oyb'il ti'j jun ak'aj chwinqil qe, a awo tzajninqo kyi'j. Atzin t-xilin yol lo, ma kub' tb'inchin tzmaxi' te' xjatz anq'in juntl majl, tze'nkuxjo tz'ib'in toj tkab' B'itz te Tu'jil Tyol Dios.^g Axix te nk'wala, qu'n ja'lin ma txi nq'o'n tchwinqila twutz tx'otx'.^h

³⁴Otaq tq'ma Dios, qa tu'n tjatz anq'intl juntl majl, tu'ntzintla mina tz'el puql'jo t-xmilil, ikytzi'n tze'nku tq'ma toj Tu'jil Tyol Dios: Ok chi japid b'ajjo xjan yol, a twutzxix, a nq'may te David.ⁱ

³⁵Tu'npetzi'n, q'umle toj junxil tnej Tu'jil: Ay, Dios, nlayla ttziyyi, tu'n tel puql'jo t-xmilil xjan taq'nila, a k'u'jlinxix wen.^j

³⁶Me atzin yol lo, nya ti'jx David nyolajtza, chi Pabl. Twutzx tetz, ma tz'ajb'in te David kye t-xjalil, tze'nxjo tzaj tq'ma'n Dios te. Ex qa otaqxi kyim, jax tanmin toj kya'j, junx kyuk'a ojtxe t-xjalil. Me atzin t-xmilil b'e'x el puql'j. ³⁷Me atzin te' t-xmilil Jesús, a jatz anq'in juntl majl tu'n Dios; mix ele puql'j te', qu'n nya te kyimin te'.

³⁸Ikypetzi'n nxjalil, il ti'j tu'n kyb'inti'y, qa noq tu'n Jesús, a itz'l, at najsb'il il. ³⁹Ex noq tu'n Jesús,

kykyaqiljo kchi nimil ti'j, ok kchi kletil te tkyaqiljo il nti' chojb'ilte tjaq' tkawb'il Moisés. ⁴⁰Kyka'yink kyib'a, tu'n mi kub'e tz'aqe kyib'aja a kyij kytz'ib'in yolil Tyol Dios kyjalu'n:

⁴¹Kyb'b'inkuy, ayi'y b'a'n chi iky'in. Kux chi jaw ka'yłaja, ex kux chi oq'a, qu'n kyojjo q'ij lo, nimx kawb'il k'wel nb'inchi'n, a nlayla txi kynimin, qa junxil xi q'ma'nte kye'y, chi Pabl kye xjal antza.^k

⁴²Tej tex Pabl kyuk'a tuk'a toj ja te kyna'b'l Dios aj Judiy, ayetzin kye Judiyqe, noq tu'n kynimb'il ex nya te kytz'jlin, xi kyqanin tu'n tyolajtz kye tojjo juntl q'ij te ajlab'l ti'jjo Tb'anil Tqanil, a otaq b'aj q'ma'n. ⁴³Otaq xi tz'el b'aj kychmob'l kyib' toj ja te na'b'l Dios, txqankux Judiy exqetzi'n Judiyqe noq tu'n kynimb'il, i xi lipe ti'j Pabl ex Bernabé. Ex tzaj q'ma'n jun tumil kye, tu'n kyten jikyinxix wen tojjo txokb'il otaq tzaj q'ma'n kye tojjo Tb'anil Tqanil te tq'aq'b'l il tk'u'j Dios.

⁴⁴Toj junxil q'ij te ajlab'l, b'alalaqa kykyaqil xjal te toj tnam, ok kychmo'n kyib', tu'n tok kyb'i'n Tb'anil Tqanil.

⁴⁵Me atzaj te' tok kyka'yin aj Judiyjo txqan xjal, b'e'x i ja xky'aqlin, ex b'e'xsin i ok tentz yolb'il, ex yasil ti'j Pabl ex Bernabé.

⁴⁶Tu'ntzin ikyjo, jaw kyi'n kyib' tu'n kyyolin, ex xi kyq'ma'n: Iltaq ti'j, chi chi Pabl ex Bernabé, tu'n qyoli'n nej kyuk'iy, ayi'y aj Judiy, ti'j Tyol Dios. Me tu'n ma tz'el kyiky'in, ex nkub' kynab'lin qa nti' kyokli'n ti'jjo chwinqil te jun majx, antza qo xelitza kyuk'a' a nya Judiyqe.

⁴⁷Qu'n ikytzi'n, ma tzaj q'ma'n qe'y tu'n Dios toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Ma kub' nq'o'n tze'nku jun tzaj kyxol tkyaqil xjal, a nya Judiy, te twutz tx'otx', tu'ntzin t-xi ti'n Nkolb'ila kyexjal,

^d 13:28 Mt. 27:22-23; Mr. 15:13-14; Lc. 23:13-23; Jn. 19:15-16. ^e 13:29 Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc.

23:50-56; Jn. 19:38-42. ^f 13:30 Mt. 28:5-10; Mr. 16:6-8; Lc. 24:1-7; Jn. 20:11-18; Kyb'i. 1:3. ^g 13:33 Ayejo yol, B'itz te Tu'jil Tyol Dios, Salmos tb'i toj kastiy. ^h 13:33 Sal. 2:7. ⁱ 13:34 Is. 55:3. ^j 13:35 Sal. 16:10.

^k 13:41 Hab. 1:5.

ex tu'n tkanin kyojjo kynajb'il,
exla qa najchaq toj tkyaqil twutz
tx'otx'.^l

⁴⁸Atzaj te' kyb'in te' nya Judiyqe,
b'e'x i jaw tzalaj, ex i ok ten q'malte
qa tb'anilxtaqo Tyol tAjaw Tkyaqil.
Ex i nimin kykyaqilxjo, a otaq tzaj
q'o'n kyoklin tu'n Dios, tu'n kyk'monte
kychwinqil te jun majx. ⁴⁹Ikytzin q'mete'
Tyol tAjaw Tkyaqil tojjo tkyaqil tx'otx'
anetzi'n. ⁵⁰Me ayetzin kye' Judiy i yolin
kyuk'a jte'b'in qya nya Judiyqe, aye nchi
kanintaq toj ja te na'b'l Dios, ex nimtaq
kyoklin, junx kyuk'a ichin nejinel toj
tnam. Ok ten tzpetsil kyna'b'l xjal, tu'n
kyjyo'n q'o'j kyi'j Pabl ex Bernabé, ex
tu'n kyex lajettaq tojjo tx'otx' anetzi'n.
⁵¹Me ayetzin kyej Pabl ex Bernabé el
kychto'n quq ti'j kyqan, te yek'b'il qa
nya wenjo nb'anttaq kyu'n xjal.^m Ex
b'e'xsin i xi' tzma Iconio. ⁵²Me ayetzin
kye' nimil nojnintaq kye' kyanmin tuk'a
tzaljb'il ex tuk'a Xewb'aj Xjan.

**Tej kykanin Pabl ex Bernabé
toj tnam Iconio**

14 ¹Tej kykanin toj Iconio, junx i
okx Pabl tuk'a Bernabé toj ja
te kyna'b'l Dios aj Judiy, ex i ok ten
yolil toj tumilxix. Tu'ntzi'n, nimku
xjal i nimin, aye Judiy ex qe nya
Jidiy. ²Me ayetzin kye Judiy, aye'
kyky'e'taq tu'n kynimin, b'e'x i ok ten
kye' tzpetsilte kynab'ljo nya Judiyqe,
tu'ntzintla tkub' kyximin nya b'a'n
kyi'j nimil. ³Tu'npetzi'n, nim q'i'j i kyij
Pabl ex Bernabé, aye tsanjil, antza. I
yolin jikyin wen ti'jjo tk'u'jb'il Dios,
qu'n tu'n q'uqletaq kyk'u'j ti'j tAjaw
Tkyaqil. Tu'npetzi'n, i tzaj mojin ti'jjo
nkyq'ma'ntaq tu'n tAjaw Tkyaqil, ex
tzaj q'o'n kyoklin, tu'n tb'ant techil tipin
Dios kyu'n.

⁴Me ayetzin kyexjal te toj tnam,
pa'ntaq ite'ye. Jte'b'in te' nchi mojintaq
kyuk'a Judiy, ex txqantl kyuk'a tsanjil.
⁵Tu'npetzi'n, i kyij toj wen a xjal
Jidiy exqetzi'n nya Judiy, junx kyuk'a

kawil toj tnam, tu'n kyok yiset Pabl ex
Bernabé, ex tu'n kyok xoyit tuk'a ab'l.
⁶Me atzaj te' kyb'l'inte Pabl ex Bernabé,
b'e'x i okx tzma Listra ex Derbe, tnamqe
toj tx'otx' te Licaonia, ex kyojjo najb'il
ite'taq kyi'jile. ⁷Antza, i yoline ti'jjo
Tb'anil Tqanil.

**Tej tok xo'n Pabl tu'n ab'j
kyu'n xjal te aj Listra**

⁸Toj Listra, attaq jun ichin mib'intaq
b'et. Mix ja' otaq b'ete, qu'n tu'n
koxtaq te titz'jlin. Q'uqletaqjo ichin,
⁹ex nb'i'ntaq ti'jjo ntq'ma'ntaq Pabl.
Ok kyim Pabl ti'j, ex el tniky'tzajil qa
nimtaq tnimb'il tu'n tq'anit. ¹⁰Xitzin
tq'ma'n Pabl q'aqj'oj wen kyjalu'n:
iWe'ksa, ex we'kuxixa jikyin wen!

Jaw t'ikypajjo ichin, ex ok ten b'etil.

¹¹Atzaj te' tok kyka'yil a otaq b'ant
tu'n Pabl, b'e'x i ok ten kye xjal ñch'il
tojjo yol kye xjal te Licaonia, ex kyq'ma:
Diosqe kye', a iky qe' tze'nku ichin, a
loqe ma chi k'u'l qxol.

¹²Ok q'o'n Bernabé kyu'n tze'nku
kydios, Zeus tb'i, ex ante Pabl, ok q'o'n
tze'nku kydios, Hermes tb'i, qu'n tu'n
ataqxixsin nyoli'n.

¹³Atzin ja te na'b'l Zeus attaq ttxa'n
tnam, ex atzin tpale i tzaj ti'n tman
wakx ex jun pk'oj t-xmakil k'ul. Ex
atzin pale, junx kyuk'a kykyaqil xjal,
kyajtaq tu'n tkub' kyb'yo'n tman wakx,
ex kyajtaq tu'n kyk'ulin kywutz Pabl
ex Bernabé, aye tsanjil. ¹⁴Me tej tel
kyniky' Bernabé ex Pabl ikyjo, b'e'x i
kub' kylaqin kyxb'al in te yek'b'ilte, qa
nya wentaqjo nb'ant. Ex b'e'x i okx
kyxol xjal, ex i jaw yolin kujxix wen
ex kyq'ma: ¹⁵Ayi'y xjal, ¿Tiqu'nil nkub'
kyb'inchinji'j lo? Ichinquo qe' tze'nku
kye'. Ex ma qo ula q'malte kye'y, tu'n
tkyij kytzaqpini'j y'a nb'ant kyu'n, qu'n
nti'x tajb'in twutzjo Dios, a nimxix
toklin. Tu'ntzintzjo, kytx'ixpinks
kynab'la tuk'a Dios itz', a kub' b'inchintre
kyaj, tx'otx', ex ttxuyil a', ex tkyaqiljo
at kyoj. ¹⁶Exla qa kyoj junxil q'i'j te ojtxe,

^l 13:47 Is. 42:6; 49:6. ^m 13:51 Mt. 10:14; Mr. 6:11; Lc. 9:5; 10:11.

ma tzaj ttziyin te Dios, tu'n t-xi ti'n teyile junjun tumil tb'e nya wen.¹⁷ Me mina xkyij ttzaqpi'n te Dios tu'n tyek'in te tib', noq tu'n tb'anil nb'anttaq tu'n.

Qu'n atzin nxi q'onte jb'al kyib'aja, exsin tb'anil awal, ex a ntzaj q'onte tkyaqil tu'ntzintla kywa'n, ex tu'n kytzalaja.

¹⁸ Me mixla tu'n q'umle tkyaqiljo lo, oxpe chi miyetkuxjal, tu'n kyb'iyin kyil'ijo tman wakx, tu'n kyok te oyaj, ajtaq kyl'ulin kywutz tsanjil.

¹⁹ Tojxo amb'il anetzi'n, i kanin jun jte'b'in Judiy te Antyokiy ex te Iconio. Aye tx'i xpin te' kynab'l xjal ti'ijo nkub' kyb'inchin. Ex noq tu'n kypaj, i ok xo'n Pabl tuk'a ab'j, ex kub'tzin kyb'isin qa otaq kyim kyu'n. Xi jukikin tzma ttxa'n tnam.

²⁰ Me atzaj te' tok kychmo'n nimil kyib' ti'jile Pabl, b'e'x jaw we', ex okx junatl majl toj tnam. Ex toj junxil q'ij, xi' tuk'a Bernabé tzma Derbe.

²¹ Tb'ajlinxitzi'n ikyo, i yolin ti'ijo Tb'anil Tqanil toj Derbe. Antza, kub'e kyk'u'j txqan xjal, ex b'e'x i nimin.

I meltz'ajtizn Pabl ex Bernabé toj tx'otx' Listra, toj Iconio ex toj Antyokiy.

²² Ex kyojjo najb'il anetzi'n, i nimsin kyk'u'j nimil, ex xi kyq'ma'n kye, tu'n kyok lipe jikyin wen tojjo kynimb'il. Ex kub' q'ma'n kyxol, qa il ti'j tu'n tikit'y'x nya b'a'n kyu'n, qa kyaftaq tu'n tkawin qMan Dios toj kyanmin ex toj kychwinqil, ex qa kyaftaq tu'n kykanin tuk'a Dios toj kya'l.

²³ Ex jaw sk'o'n tojjo Ttanim Dios, ila' ichin tu'n kyok te tnejil kyxol nimil, ex tej kyb'aj pa'n wa'yaj te na'j Dios, b'e'x xi oqxenin toj tq'ob' tAjaw Tkyaqil, aye' otaq chi nimin.

Tej kymeltz'aj Pabl tuk'a Bernabé toj tnam Antyokiy, ja' xi xkyeye kyb'e

²⁴ Tej kyiky' toj tx'otx' te Pisidia, i kanin toj tx'otx' te Panfilia.²⁵ I yolin antza ti'ijo Tb'anil Tqanil Jesús toj tnam Perge. Tb'ajlinxi' ikyo, i xta'l tzmax Atalia. ²⁶ Antza, i xi' toj bark tu'n

kykanin tzma Antyokiy, ja' otaq chez oqxenine toj tq'ob' Dios, a nk'u'jlintaq kyi'j, ex tojjo aq'until, a otaq japin b'aj kyu'n.

²⁷ Tej kykanin tzma Antyokiy, ok kychmo'n Ttanim Dios, ex xi kyyolin tkyaqiljo otaq b'ant tu'n Dios kyuk'a, ex qu'n tu'n otaq txi q'o'n kyoklin, a nya Judiyqetaq, tu'n kynimin. ²⁸ Atzin te Pabl ex Bernabé, ila' q'ij i kyij ten kye' kyuk'a' nimil antza.

Tej tok kychmo'n Ttanim
Dios kyib' toj Jerusalén

15 ¹Tojxo amb'il anetzi'n, jun jte'b'in xjal otaq che'x toj tx'otx' te Judey, tu'n kykanin toj tnam Antyokiy, ex xi kyxikyb'in jun xnaq'tzb'il kye nimil, ex kyq'ma qa nlay chi klet, qa mina s-ok kyqitin jun kyechil ti'j kytz'umil, tze'nkuxjo otaq tq'ma Moisés toj Tu'jil Tyol Dios.² Me atzin te Pabl ex Bernabé nimku i jaw ch'otj kyuk'axjal. Me atzaj te' tjapin b'ajjo yol, b'e'x i xi chq'o'n Pabl ex Bernabé, junx kyuk'a junjun nimil, tu'n kyxi' tzma Jerusalén tu'n kyyolin kyuk'a tsanjil exqe nejinel toj Ttanim Dios, ti'j tkyaqiljo a otaq kyij ttz'ib'in Moisés.

³Otaqtzin chez chq'o'n ikyo tu'n Ttanim Dios toj Antyokiy; atzaj te' kyiky' toj tx'otx' te Fenicia ex Samaria, xi kyq'ma'n kye nimil anetzi'n, qa otaq kyij kytzaqpi'n aye nya Judiy a nb'anttaq kyu'n, tu'n kyok lipe ti'j qMan Dios. Tu'njo tqanil ikyo, b'e'x i ja tzalaj tkyaqil nimil.

⁴Tej kykanin Pabl ex Bernabé toj Jerusalén, i k'met tuk'a tzaljb'il kyu'n tsanjil, junx kyuk'a jni' nejinel ex tkyaqil Ttanim Dios. Xitzin kyyolintz tkyaqiljo otaq b'ant kyu'n, noq ti'j tb'i Dios.

⁵ Me kyxol Ttanim Dios antza, ite'taq jun ch'uq Parisey, a otaq chi nimil. Jaw we'ks, ex kyq'ma kyjalu'n: Il ti'j tu'n tok kyqit'in jun kyechiljo nimil, a nya Judiyqe ikyxjo tze'nu' qe'; qu'n ikytzin knimitiljo tkyaqil tkawb'il Moisés tib'aj qchwinqil, a awo aj Judiyqo.

ⁿ 15:1 Lv. 12:3. Ajo yol tu'n kyqitin jun techil ti'j ttz'umil jun q'a circuncisión tb'i toj kastiyo.

⁶Oktzin kychmo'n kyib'jo tsanjil exqetzi'n jni' nejinel, noq tu'n kyximin ti'lj tkyaqiljo ikyjo. ⁷Ila' or b'aj ch'otj. Atzaj te' tjapin b'aj kyyol, jawtzin we'ks Pegr, ex tq'ma: Ayi'y werman, b'in kye' kyu'n, qa atxix ojtxe, o chin sk'eta tu'n qMan Dios kyxola, tu'n tq'metjo Tb'anil Tqanil kolb'il kye xjal nya Judiyqe, tu'ntla kynimin.⁸ Ex tu'n tojtzqi'ntaq te Dios kyanmin, xi tq'o'n kyoklin, ex xi tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin te jun techil qa o chi nimin ti'lj,^p ex qa nya il ti'lj jun techil ti'lj kytz'umil, ikyxjo tze'nku qe', awo aj Judiy. ⁹Tu'ntzintzjo, junx qten kyuk'a twutz Dios, qu'o tx'i xpit kychwinqil noq tu'n kynimb'il, ikyxjo tze'nku qe. ¹⁰¿Tiqu'ntzin njaw kynimsin kye' kyib' twutz Dios, tu'n t-xi kyy' ma'n kye nimil nya Judiyqe, qa il ti'lj tu'n tkub' nimit tkyaqil tkawb'il Moisés tib'ajjo kychwinqil xjal, ex na'mx tb'antqe qniminte, exqetzi'n ojtxe qxe'chil? Noq ma tz'ok kytz'aqtzin kyeji'y mikyxi te Diosjo ntq'ma'n. ¹¹Awotzinqe nxi qnimin qa klo'nqo toj il nya tuk'a juntl ti', chi Pegr, qala' noq tu'n t-xtalb'il q'Ajaw Jesús, ikyxjo tze'nku kye nimil nya Judiy.

¹²Tb'ajlinxi' ikyjo, kykyaqilx kub' nulme, exsin kub' kyb'i'n kyyol Bernabé ex Pabl, a nchi yolintaq ti'lj tkyaqiljo tb'anil techil exqetzi'n nim kyoklin, a otaq b'ant kyu'n kyoljo aj nya Judiyqe, me noq tu'n attaq Dios kyuk'a.

¹³Atzaj te' tjapin b'aj kyyol, jawtzin yolin Santyaw ex tq'ma: Chin kyb'intza, werman. ¹⁴Ma tzaj tq'ma'n Pegr qe, tze'n tten xi tq'o'n Dios kyoklin aye' nya Judiyqe exqotzintz, tu'n qok qkyaqilx te Ttanim Dios. ¹⁵A qmujb'il qib' kyuk'a nya Judiyqe, b'e'x q'umle toj Tu'jl Tyol Dios kyu'n yolil Tyol. Chi' kyajalu'n:

¹⁶Tb'ajlinxitzi'n lu'n, chin ul juntl majla nik'ulte tkawb'il tyajil David, a nmaq kawil ojtxe, a ma tz'el xitj, tu'ntzin tel wen juntl majltz,
¹⁷tu'ntzintla kykyaqilxjo Judiy ex nya Judiyqe, a at kyoklin noq

ti'lj tumil nb'iy, nchi jyon wi'ja, a ayi'n tAjaw Tkyaqil.

¹⁸Ate tAjaw Tkyaqil q'man te' jni'xjo lu'n, atxix ojtxe.^q

¹⁹Tzuntzin nkub' nb'isintza, chi Sanyawjo, qa nya il ti'lj tu'n tkub' kyb'inchin aye nya Judiyqe tkyaqiljo nb'ant qu'n, a awo Judiyqo. ²⁰Me tu'ntzin nt'l q'oj kyoljo nimil Judiy ex nya Judiy, noq tu'n qb'inchb'in qxolx, iltzin ti'lj tu'n t-xi tz'ib'it jun u'j kye' nya Judiy, tu'n mina t-xi kychyo'n kychib'iljo alu'mj, a nchi kub' b'yet te chojb'il il kywutzjo txqantl kydiosxjal;^r ex tu'n mina txi kychyo'n kychib'iljo alu'mj, a nchi jaw kyim, mo nchi jaw kytz'o'n kyib'; ex tu'n mina tkub' kytzq'ajsi'n chiky' te kychi';^s ex nya wen tu'n kykub' kxe kyuk'a junxil qya, qa nya kyux'u'jil.^t

Tzuntzin nxi nq'ma'ntza ikyjo, qu'n tkyaqiljo lo, manyor tz'ilx toj qwutz awo Judiyqo. Me nya taj qMan Dios, tu'n tkux iky'b'il qxol awo nimilqo, noq tu'n nya junxjo qb'inchb'in qxolx.

²¹Me toj nwutza nya tu'n tel iky'it tkawb'il Moisés, qu'n toj tkyaqil tnam, nimku Judiy at, a o tz'el kyniky' te tkyaqil tkawb'il Moisés, ex kyajxix tu'n tkub' nimit tkyaqil; qu'n atxix ojtxe nchi q'umlaj ti'lj tkawb'il Moisés kyojile' tkyaqil ja te nab'l Dios, tze'nku nkub' iky'sitjo q'ij te ajlab'l.

Tej tkub' kytz'ib'in tsanjil Jesús jun
u'j kye nimil, a nya aj Judiyqe

²²Jaw kysk'o'n kye tsanjil exqe nejinel toj Ttanim Dios, jun jte' ichin kyol nimil, ex tu'n kyxi chq'let tzma toj tnam te Antyokiy. I xitzin chq'o'n kab'e nejinel kyol, a Silas ex Judas, a Barsabásjo juntl tb'i, tu'n kyxi' junx tuk'a Pabl ex Bernabé. ²³Ex kye xi q'o'ne jun u'j, a iky ntq'ma'n kyajalu'n:

Kchi xel qq'olb'i'n ayi'y erman, k'u'jlinqe qu'n: Awoqeji'y tsanjil Jesús exqetzi'n nejinel toj Ttanim Dios toj Jerusalén, nxi qtz'ib'i'n kye'y, a ayi'y

^o15:7 Kyb'i. 10:1-43. ^p15:8 Kyb'i. 10:44. ^q15:18 Am. 9:11-12. ^r15:20 Ex. 34:14-17. ^s15:20 Lv. 17:10-16. ^t15:20 Lv. 18:6-23.

nya Judiyqi'y ex najleqi'y toj Antyokiy, Siria ex Cilicia.^u ²⁴B'i'n qu'n, qa ila' xjal o chi kanin kyxola, me nya awo'y o qox chq'onkye, ex qa ma jawje kyk'u'ja tu'n kyyol, ex tu'ntzi'n, o chi jaw naja. ²⁵Tu'npetzi'n, ma qo kyija toj wen, tu'n kyxi chq'et jun jte'b'in qxola, tu'n kykanin kyuk'i'y, junx kyuk'a qerman Bernabé ex Pabl, a k'u'jlinqxex qu'n, ²⁶qu'n ayetzin kye o txi kyq'o'n kyib' te kyimin, noq ti'l tb'i Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil. ²⁷Ex ma chex qchq'o'n Judas ex Silas, ayetzin chi yoliljo kyuk'i'y, tu'n t-xi kychik'y'b'in tkyaqiljo ma b'aj qq'ma'n. ²⁸B'a'n ma tz'e'le te Xewb'aj Xjan ex te qe'y, tu'n mina xkub' kyniminji'y tkyaqiljo tkawb'il Moisés, a tze'nku nb'ant qu'n, a awo'y Judiyqo'y, qala' o'kxjo lu'n: ²⁹Tu'n mina t-xi kychyo'n kychib'jiljo alu'mj, a nchi kub' b'yet te chojb'il il kywutzjo txqantl kydiosxjal; ex tu'n mina t-xi kychyo'n kychib'jiljo alu'mj, a njaw kyjtz'o'n kyib'; ex tu'n mina chi tzq'ajs'i'n ti'jjo chiky' te kychi'y; ex nya wen tu'n kykub' kxe'y kyuk'a junxil qya, qa nya kyxu'jila. Qa ma kub' kytzyu'n kyib'a te tkyaqiljo lo, tb'anilxsin kyb'inchb'intza ikyjo. Kyka'yinktzin kyib'tza.

³⁰Atzaj te' kyb'aj yolin, ex tej tb'aj kytz'ib'in u'lj, b'e'xsin i xi'tz toj Antyokiy. Atzaj te' kykanin, oktzin kychmo'n Ttanim Dios, ex xi kyq'o'n u'lj. ³¹Atzaj te' tjaw kyu'ji'n nimil toj Antyokiy, b'e'x i jaw tzalaj nimxix, qu'n tu'n q'uqb'il k'u'jb'aj tz'ib'in toj, qa nya il ti'lj tu'n kyb'inchin ti'lj tkyaqiltaqjo nb'ant kyu'n aj Judiy. ³²Ayetzin kye Judas ex Silas, a q'o'ntztaq kyoklin tu'n qMan Dios te q'mal te' Tyol, i nimsin kyk'u'jjo nimil tu'n kyyol, ex xi kyq'ma'n, tze'n tu'n tjaw kycin kyib' tojjo kynimb'il.

³³Tb'ajlinxi' jun jte'b'in q'ij ikyjo, b'e'xsin i meltz'ajtz toj Ttanim Dios toj Jerusalén, ex kyij kyq'o'n jun q'olb'il te nuk'b'il ex toj tb'anilxix. ³⁴Me b'e'x kyij Silas antza.^v ³⁵Ex atzin te Pabl ex Bernabé axsa i kyije kye' toj Antyokiy,

ex junx kyuk'a txqantl, i xnaq'tzin, ex i q'umlaq ti'lj Tyol tAjaw Tkyaqil.

Tej t-xi' Pabl toj tkab' majin q'olb'il kye nimil

³⁶Tb'ajlinxi jte'b'in q'ij, xi tq'ma'n Pabl te Bernabé kyjalu'n: Qo' juntl majl q'olb'il kye' erman toj tkyaqil tnam, ja' o q'mete Tyol tAjaw Tkyaqil, tu'ntzin tel qnikiy' te tze'n ite'y.

³⁷Kutzin, chte Bernabé.

Me tajtaq Bernabé tu'n t-xi' Juan, a Marksjo juntl tb'i, kyuk'a.

³⁸Me nya b'a'n ele lu'n toj twutz Pabl, qu'n tu'n otaq tz'el tpa'n te Marks tib' kyi'j, tej ite'taq toj tx'otx' te Panfilia, ex tky'e'taq tu'n tten kyuk'a toj taq'in Dios.

³⁹Nimx xa'ye' ch'otjin lo. Tu'ntzi'n, b'e'x el kypa'n kyib'; atzin te Bernabé xi k'lente Marks, ex b'e'x i xi' toj tx'otx' te Chipre. ⁴⁰Atzin te Pabl jaw tsk'o'n Silas, ex xi oqxenin toj tq'aq'b'il tk'u'lj tAjaw Tkyaqil kyu'n txqantl nimil. ⁴¹Atzaj te' kyiky'x toj tx'otx' Siria ex Cilicia, i nimsin kyk'u'jjo nimil toj Ttanim Dios, a ite'taq antza.

Tej t-xi lipe Timotey kyi'j Pabl ex Silas

16 ¹Kanin Pabl kyojo tnam te Derbe ex Listra. Antza, el knete jun nimil tu'n, Timotey tb'i, alb'aj te jun nimil qya aj Judiy. Me atzin ttata nya aj Judiy, qala' te aj Grecia. ²Tkyaqil qe' nimil toj Listra ex te Iconio wentaqjo kyyol ti'lj. ³Tajtaq Pabl tu'n tok lipe Timotey ti'lj, me nejtaq tu'n tok tqitin techil ti'lj ttz'umil, tu'ntzintla mina ja kyiky'in aj Judiy a najleqetaq antza, exsintla tu'n tkub' nimitjo a otaq tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios. Kub' b'inchin ikyo tuk'a Timotey, qu'n kykyaqil b'iltetaq qa antza jawe ch'iy'e tjaq' tkawb'il Moisés, qu'n a tnana jun aj Judiy, me na'mtaq tok techil, qu'n nya Judiytaqjo ttata. ⁴Toj kykyaqiljo tnam, ja' nchi iky'etaq, xi kyq'ma'n kye nimil jotxjo tumil, a otaq tzaj kyq'ma'n tsanjil, exqetzi'n jni'

^u15:23 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan, ja' ta'ye tkyaqil v. 23. ^v15:34 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v.34. ^w15:38 Kyb'l'i. 13:13.

nejinel toj Ttanim Dios toj Jerusalén.
 5 Tu'ntzi'n, nimsit kynimb'iljo Ttanim
 Dios, ex tu'n tch'ije kyb'ajjo nimil
 junjun q'ij.

**Tej tok twutziky' Pabl ti'j
 jun ichin aj Macedonia**

6 Me atzin te Xewb'aj Xjan mix ttziye
 tu'n tq'metjo Tb'anil Tqanil tojjo tx'otx'
 te Asia. Tu'ntzi'n, antza i iky'e toj tx'otx'
 te Frigia ex te Galacia, 7 tu'n kykanin
 tzma ttxa'n tx'otx' te Misia. Antza, kub'e
 kyna'b'llin, tu'n kyokx toj tx'otx' te
 Bitinia, me juntl majl, mix ttziye Xewb'aj
 Xjan, a T-xew Jesús. 8 Tu'ntzi'n, majx
 tqanku iky'x toj Misia, tu'n kyku'x ttzi
 ttxuyil a' tojjo tnam, Troas tb'i. 9 Antza,
 oke jun twutziky' Pabl tojjo qnoky'in.
 Toj twutziky', tli wa'ltaq jun ichin aj
 Macedonia, ex nkub'sintaq twutz, ex
 tq'ma: Ku tzaja tzalu'n toj Macedonia, ex
 qo tmojintza.

10 Tu'n tzaj twutziky' Pabl ok, b'e'xsin
 kub' qb'inchin qib'tza, tu'n qx'i'y tzma
 Macedonia, qu'n el qnoky'a ti'j, qa ataq
 qMan Dios ntxokintaq q'i'ja, tu'n tq'metjo
 Tb'anil Tqanil antza.

**Tej kyku'x Pabl ex Silas toj
 tze toj tnam Filipos**

11-12 Tojjo tnam te Troas, o okxa toj jun
 bark, exsin o b'ettza toj ttxuyil a', tu'n
 qkani'n toj much' tx'otx', Samotracia
 tb'i. Ex tojxi juntl q'ij, o kani'n toj
 Neápolis. Antza, o xiy'i'y tu'n qkani'n
 toj tnam Filipos, a tnam lu'n, a etzin
 kyu'n aj Rom, ex atzin jun tnamjo nim
 toklin toj tkyaqil tx'otx' te Macedonia.
 Ila' q'ij o te'n antza. 13 Toj jun q'ij te
 ajlab'l, o exa ttxa'n tnam tzma ttzi
 jun a' n-ajqelin, qu'n kub' qb'isi'n
 qa antza nchi na'ne jun ch'uq Judiy
 Dios. B'e'xsin o kub' qe'y, ex o yoli'n
 ti'j Tb'anil Tqanil kye' qya, a otaq chi
 chmet antza. 14 Lidiataq te' jun tb'i, te aj
 Tiatira, ex jun k'ayiltaq tb'anil xb'alín,
 a wi'yilxix. Ajo qya lo, a b'a'nxixtaq
 k'ulin twutz Dios, ex nb'intaq ti'jjo
 nyolajtztaq. Ok tyekin Dios tanmin, tu'n
 tok tb'i'nxixjo, a nq'umletaq tu'n Pabl.

15 Ku'x toj a' te jawsb'il a', junx kyuk'a
 kykyaqiljo a ite'taq toj tja. Tb'ajlinxitzi'n
 ikyjo, kub'sin twutz qe'y, ex tq'ma: Qa
 matixix txi kynimi'n, qa b'a'nxix nte'n
 twutz tAjaw Tkyaqil, kuxsin chi tzajtza,
 tu'n kyte'n quk'ly toj nja'y.

Ox kub'sinx twutz qe'y; tu'ntzi'n, xi
 qtziy'i'n.

16 B'aj jun maj, kyja'taq qx'i'y tzma ttzi
 a', ja' nkub' na'yetaq Dios, ok qk'ulb'i'n
 jun ku'xin qya, a nkanintaq tnab'l ti'jjo
 na'mxtaq tul kanin, qu'n tzyu'ntaq
 tanmin tu'n taq'nil tajaw il. Jun
 aq'niltaqjo ku'xin qya lu'n, ex nimtaq
 kypwaqjo tajaw nkykanb'in noq tu'n
 nb'anttaq tu'n.

17 B'e'xsin ok lipe ku'xin qya q'i'ja, ex
 jaw xch'in, ex tq'ma: Nchi ajb'inxixjo
 ichin lo te Dios nimxix toklin, ex nchi
 yek'in tumil kolb'il kye'y.

18 Ila' q'ij tq'ma ikyjo; otaq b'aj tk'u'j
 Pabl ti'j. Tzaj meltz'aj, ex tq'ma te
 taq'nil tajaw il, a tokxtaq toj tanmin;
 chi' kyjalu'n: Noq ti'j tb'i Jesucrist kxel
 nq'ma'n tey, tu'n tetza toj tanminjo
 ku'xin qya.

Ex texjo paq anetzi'n, b'e'x etz. 19 Me
 atzaj te' tel kyniky' tajaw ku'xin qya,
 qa nlay kykanb'e txqantl pwaq tu'n,
 b'e'xsin ok kytzyu'ntz Pabl ex Silas,
 20 ex b'e'x xi q'i'n ja' ite'taq kawil, ex xi
 kyq'ma'n: Aye ichin aj Judiy lo, ma chi
 ok ten najsil kye' xjal tojjo qtanim, 21 ex
 nchi xnaql'tzin ti'jjo a nlay qtziye, ex
 nlay kub' qb'inchin, qu'n aj te Romqo.

22 Tu'ntzin ikyjo, b'e'x jaw tiljxjal kyi'j,
 exsin tzaj kyq'ma'n kawil, tu'n teljo
 kyxb'alín, ex tu'n kyok jub'in tu'n tze.
 23 Ila' maj b'aj jub'in. Tb'ajlinxitzi'n ikyjo,
 i kux q'o'n toj tze, exsin xi q'mantz te'
 xq'uqil tze, tu'n kyqx'uqit wen. 24 Tej
 tb'inte xq'uqil ikyjo, b'e'xsin i okx
 q'o'ntz tzma txeje, ex kub' yiql'o'n kyqan,
 tu'n mina chi jaw yekj.

25 Me otaqla tz'ok niky'jin aq'wil ikyjo,
 tzmataq nna'n Pabl Dios junx tuk'a
 Silas, ex nchi b'itzintaq b'itz te Dios.
 Ayetzin kye txqantl xjal, a ite'kuxtaq toj
 tze, tzuntaq nchi b'in kye'. 26 Me noq
 kyna'b'inkux, te' ttzaj jun kyaqnajnab'

kuj wen, a b'e'x tzaj lu'lin tq'uqil tze tu'n. B'e'x i okx jaqpajjo tjpel, ex b'e'x i el tz'aqjo kxb'il, a ite'ktaq te k'alb'il kyej ite'kuxtaq toj tze.²⁷ Atzaj te' ttzaj sak'pajjo xq'uqil tze, exsin ok tka'yintz qa otaq chi jaqpajjo tjpel, b'e'xsin jatz ti'n jun kxb'il te b'lyb'il tib', qu'n kub' tna'b'ilin qa otaq chi oqjo xjal tkyaqil.²⁸ Me b'e'x jaw xch'in Pabl, ex tq'ma: Mi kub' tb'yo'n te tib!. Loqo qe' oto' qkyaqilxa tzalu'n.

²⁹Xitzin tqanin tej xq'uqil tze jun tzaj. Ex okx ajqelin wen, ex tuk'a txqan t-xob'il, kub' meje twutz Pabl ex Silas, tu'n t-xi chjonte kye.³⁰ Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, xi q'ma'n kye, tu'n kyetz, ex xi qanin kye kyjalu'n: Ayi'y tata, ¿Ti'tzila ch'in we', aku kub' nb'inch'i'n, tu'n nkleta?

³¹Xitzin ttzaq'win Pabl ex Silas: Niminxa Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil; ikytzin kkletilejiy kyuk'a kykyaqil t-xjalila.

³²⁻³⁴Ax orjo anetzi'n, ok tenjo xq'uqil tze q'anilte kyky'i xlb'in Pabl ex Silas, ayej otaq chi b'aj jub'in. Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, b'e'x i xi k'le'n, tu'n xq'uqil tze, tu'n kykanin toj tja. Antza, i yoline Pabl ex Silas tuk'a xq'uqil tze ex kye' ite'taq toj tja, til'jo Tb'anil Tqanil. Tej tb'aj kyb'i'n, b'e'x i jaw nimir kykyaqilx, ex b'e'x i etz pe'n tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a'. Tej tb'ajjo ikyjo, i okxsin k'le'ntz tuja, ex xi q'o'n kywa. Ex b'e'x jaw tzalaj kykyaqilx, tu'n otaq chi nimir ti'j qMan Dios.

³⁵Qlixje wen, xi chq'o'n jun jte' xq'uqil tnam kyu'n kawil, tu'n kyxi' tuk'a xq'uqil tze, ex tu'n t-xi q'met te, qa tu'ntaq ttzaqpaj Pabl ex Silas.

³⁶Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n xq'uqil tze te Pabl kyjalu'n: Ma tzaj q'ma'n we'y kyu'n kawil, tu'n kyxi tzaqpeta; kuxsin che'xtza toj tb'anil, ex mina chi xob'a.

³⁷Me atzin te Pabl xi tq'ma'n kye' xq'uqil tnam: Qky'e' qe', tu'n qexa ikyjo, qu'n nya wenjo xbl'ant kyu'n q'i'ja, qu'n awo'y at qokli'n twutzjo tkawb'il Rom, chi chi'. Ma qo b'aj kyjub'in kywutzxjal, ex ma qo ku'x q'o'n toj tze, ex mina

xqo txketa toj kawb'il tu'n tchiky'b'itjo nb'anttaq qu'n. Ex atzintzjo ja'lin, kyajnaj tu'n qex kytzaqqpi'n toj ewajil. Me minapentetz ikyjo, qala' ayekutz k'a' chi tzaj q'il qe'y.

³⁸B'e'xsin i xta'jjo xq'uqil tnam q'malte kye kawil. Atzaj te' tok kyb'i'n, b'e'x i jaw xob', qu'n nya b'l'ntaq kyu'n, qa te aj Romqetaqjo Pabl ex Silas.

³⁹Tu'ntzintzjo, i xta'j kub'sil kywutz te Pabl ex Silas, tu'n tkub' najsin kyil, ex tuk'a jun mutxin, xi kyqanin kye, tu'n kyex tojjo tnam anetzi'n.

⁴⁰Atzaj te' tetz Pabl ex Silas toj tze, b'e'xsin i xi'tz tzma tja Lidia. Tej kykanin antza, i nimsin kyk'u'jjo nimil, a ite'taq antza. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i xi'!

Tej kyjaw tiljxjal kyi'j nimil toj tnam Tesalónica

17 ¹Tej kyxi' Pabl ex Silas toj kyb'e, i kyk'u'kyojo tnam te Anfípolis ex Apolonia, ex liweyxix, i kanin tzma Tesalónica, ja' ite'taq txqan xjal aj Judiy, ex ja' ta'taq jun ja kyu'n, te nab'l Dios.² Tu'n toj q'i'j te ajlab'l, okx Pabl tojjo ja anetzi'n, tze'nkuk n-oketaq tu'n tojile tkyaqil tnam. Ex oxe maj, o b'inchin ikyjo, noq tu'n tch'otj wen kyuk'a Judiy ch'uqleqetaq antza. Ex tze'nkukxjo ntq'ma'n Tyol Dios,³ kub' tchiky'b'in Pabl kywutz Judiy, qa ilxix ti'jtaq tu'n tkyim Crist, a Kolil, ex tu'n tjatz anq'in juntl majl. Ex tq'ma: Ax Jesúsjo lo, a nchin yolin ti'j kye'y, axsin Cristjo.

⁴Tu'ntzintzjo, ila' Judiy, a nchi na'ntaq tb'i Dios, me na'mxtaq kynimin, i jaw nimir, junx kyuk'a txqan qya nim kyoklin, ex txqan xjal aj Grecia; ok kymujb'in kyib' tuk'a Pabl ex Silas.⁵ Me tu'ntzintzjo ikyjo, b'e'x jaw kyiky'in Judiy a nya nimilqetaq, noq tu'n kyky'aqlin, ex ok kychmo'n jun jte'b'in nya wen xjal, a ayej kyajqe, a ite'taq tojile tnam. I b'inchin ikyjo, noq tu'n kyjaw naj, ex tu'n kyjaw tilj kykyaqilxjal toj tnam. Okx kypa'n tja Jasón, tu'n tyjet Pabl ex Silas, tu'n kyetz q'i'n, ex tu'n kyxi q'o'n kyexjal.⁶ Me qu'n tu'n

mix i jyete antza, ex tu'ntzin kyq'oijtz, etz jukikin Jasón kyu'n, junx kyuk'a ila' nimil, ex xi q'l'i'n kywutz kawil te tnam. B'e'x jaw ñch'in, ex kyq'ma: Aye ma' xjal lo, a o chi sb'un ti'l tkyaqil tnam twutz tx'otx', ma chi ul tzalu'n ja'lin, 7 ex ma chi kub' wutzlin tu'n Jasón toj tja. Kykyaqilx mi nkub' kynimin tkawb'il kawil te Rom, qu'n tzuntzin nkyq'man qa atx juntl kawil, Jesús tb'i.

⁸Tej kyb'in te' xjal yol lo exqetzi'n kawil, b'e'x jaw kyiky'in. ⁹Me tu'ntzintla mi che'xa Jasón exqetzi'n tuk'a toj tze, kyij kyq'o'n pwaq te kyxel, ex tu'ntzi'n, b'e'x i tzaj tzaqpi'n.

Tej kyxi' Pabl ex Silas tzmax Berea

¹⁰Otaq qo ok yupj ikyjo, ayetzin kye nimil ok kyq'o'n tilil, tu'n kyxi' Pabl ex Silas tzmax Berea. Atzaj te' kykanin, b'e'x i xi' tojo ja te kynab'l Dios Judiy. ¹¹Me ayetzin kye Judiy anetzi'n, wentaq ch'intl kye' kynab'l tze'nqeku kyej te aj Tesalónica, qu'n tu'n toj twenil, xi kyb'i'n kyyol Pabl ex Silas, ex i xpich'in Tyol qMan Dios junjun q'l'ij, tu'ntzin telxix kyniky' te, qa twutzxtaqjo nyolajtz kye. ¹²Tu'ntzi'n ikyjo, ila'x i jaw nimin, junx kyuk'a ichin ex qya nim kyoklin te aj Grecia.

¹³Me atzaj te' kyb'inte Judiy te Tesalónica, qa tzuntaq nyolin Pabl toj Berea ti'l Tyol Dios, b'e'xsin i xi'ltz antza, ex nimku b'ant kyu'n, tu'n kyjaw tiljxjal. ¹⁴Me ayetzin kye nimil, ok kyq'o'n tilil, tu'ntzintla jun paqx, tz'ex Pabl tzmax ttzi ttxuyil a!. Atzin te Silas ex Timotey, axsa i kyije kye' toj Berea. ¹⁵Ayetzin kye' i xi' wa'b'ilte Pabl, i kaninx kye' tzmax toj tnam te Atenas. Me liwey, i meltz'aj Berea tuk'a tqanil te Silas ex te Timotey, qa il ti'l tu'n kykanin Atenas liwey wen, a ja' ta'yetaq Pabl.

Tej tyolin Pabl Tyol Dios toj tnam Atenas

¹⁶Me tzuntzin nyontaq Pabl toj Atenas, tu'n tkanin Silas ex Timotey, b'e'x jaw

tiky'in, tej tok tka'yin txqan twutzb'iyil, q'o'nk kyu'n te kydios. ¹⁷Tu'npetzi'n, nimxix jaw ch'otj toj ja te kynab'l Dios Judiy, kyuk'a a nchi na'ntaq Dios. Ex ikyxjo, o ch'otj tojile junjun q'l'ij tojjo plas, ja nchi chmetetaq xjal. ¹⁸Ex ite'taq jun jte'b'in xnaq'tzil nab'l, Epicúreos ex Estoicos kyb'i, i ok ten ch'otjil tuk'a Pabl. It'e' junjun kyq'ma kyjalu'n: ¿Me anqi'l nyoline' ma' xkrat tzi lo?

Ex txqantl q'mante kyjalu'n: Nyakuj a te' suqil dios te junxil tnam.

Ikytzin kyq'ma', qu'n tu'n tzuntaq nyolin Pabl ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús, exsin ti'l'jo te' tjatz anq'in juntl majl.

¹⁹B'e'xsin xi q'l'i'n Pabl ja' nchi chmetetaq kawil te tnam, Areópago tb'i, exsin xi kyqanin te: ¿Akutzin tzaj tq'ma'n tze'ntzin tz'elpine' saq xnaq'tzb'il, a lu'y nyoli'n ti'l'? ²⁰Qu'n nyoli'n kyi'jjo noq ti'chaqjo, a nya qojtzqi'n, ex qaja tu'n tel qniky'a te, tze'n chi elpine kykyaqiljo lo.

²¹Tkyaqiljo lu'n b'aj, qu'n kykyaqilxoj xjal te Atenas, exqetzi'n te junxil tnam a najleqetaq antza, o'kxtaq tok tililjo kyu'n, noq tu'n kyb'in, ex tu'n kyyolb'in noq kyi'jjo saq tqanil.

²²Jawtzin we'ks Pabl kyxoljo kawil tnam antza, ex tq'ma: Ayi'y xjal te Atenas, ti'l' tkyaqiljo a n-ok nka'y'i'n kyi'ja, tzuntzin n-el nniky'tza te, qa ayeji'y xjal, a nimin ila'ku dios kyu'n, ²³qu'n tze'n n-ok nka'yinji'y ja' nchi na'n'i'y kydiosa, ma nli'y jun xjan tkub'il, a tz'ib'ink jun jte'b'in yol ti'l, a ntq'ma'n kyjalu'n: Te' dios a nya ojtzqi'n qu'n.

Qu'n ikypetzi'n, chi Pabl, a te' Dios anetzi'n, a nchi k'uli'n twutz, exsin nya kyojtzqi'n; ti'jksi'n Dios anetzi'n loqin we' nchin yolin. ²⁴A Dios, a xkub' b'inchinte tx'otx' ex tkyaqiljo tkub' twutz ex at toj; axix tAjaw kya'j ex tAjaw tx'otx'. Nyatza najle kyojjo ja, a kyb'inchb'inxjal. ²⁵Ex nya ilxix ti'l tu'n tkub' b'inchit jun ti'la ti'l tu'n jun a'la, qu'n tu'n nt'i'aku tz'ok tz'aqsit te, qala' axte ntzaj q'onte chwinqil, kyq'iql', ex tkyaqil at qe.^x ²⁶Noq tu'n tnejil ichin, kub' tb'inchin

^x 17:25 Is. 42:5.

Dios xi ch'iye kykyaqil nmaq tnam ex kykyaqil xjal, tu'ntzintla kyanq'in toj tkyaqil twutz tx'otx!. Ex o txi tyek'in jtoj, ex ja', tu'n kyanq'line; ²⁷ tu'ntzintla kyjyon ti'jjo Dios, ex qape jyett kyu'n i'chaqxtla ikyjo tze'nku nxmakin jun xjal toj qxopin. Me twutxix kxel nq'ma'n kye'y, qa nya najchaq ta'ye qMan Dios tuk'ile junjun, ^y ²⁸ qu'n itz'qo noq tu'n Dios, ex noq tu'n, nqo yekje, ex nqo anq'in. Tze'nkux kkyoljo junjun kyxjalila, a aj tz'ib'ilqe, a kqy'ma kyalu'n: Awotzinqe tyajil Diosqo, chi chi'.

²⁹ Qu'n qa ikyxjo qa tyajil Diosqi'y, a Dios itz', chi Pabl, nlaytzin kub' kyb'isintza qa iky t-xilin Diosjo noq jun twutzb'iyil, b'inchin tu'n q'anpwaq, saqpwaq mo jun ab'j, aye' nchi kub' kyb'inchinxjal, tze'nkuxjo n-ul tzqet toj kynab'l.

³⁰ Ma tziky'x tna'ljtzjo tq'ijil ojtxe tu'n Dios, a mi n-elataq kyniky'xjal te. Me atzin ja'lin, ntzaj tq'ma'n qe qkyaqilx toj tkyaqil twutz tx'otx!, tu'n qmeltz'aj tuk'a, ³¹ qu'n ma jaw tjoy'o'n Dios jun q'ij, ja' tu'n qoke toj pa'b'in twutz. Qu'n ate Dios jaw tsk'o'n jun ichin, a Jesucrist, tu'n tok te kawil, ex o tyek'e toklin kwyutz kykyaqil xjal, tej tjatz anq'in juntl majl kyxol kyimnin.

³² Tej kyb'inte xjaljo, qa jatz anq'in juntl majl kyxol kyimnin, ila' jaw xmayin, me ite'xl i q'mante kyalu'n: We qb'intil te' lu'n toj junxil q'ij.

³³ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x el b'et Pabl.

³⁴ Me jun jte'b'in xi lipe ti'j, ex i nimin. Kyxoljo xjal anetz'i'n, ta'yetaq Dionisio, a attaq toklin kyxol kawil toj Areópago, ex majx jun qya, Dámaris tb'i, junx kyuk'a txqantl.

Tej tten Pabl toj tnam Corint

18 ¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x ex Pabl toj Atenas, exsin xi'tz tzmax toj tnam Corint. ² Antza, el tk'ulb'ine tib' tuk'a jun xjal Judiy te Ponto, Aquila tb'i. A'kxtaq tkanin Aquila tuk'axjo Priscila, a t-xu'jil, tzajninqetaq toj tx'otx!, Italia

tb'i. I etz antza, qu'n tu'n otaq q'umle tu'njo tnejilxix kawil, Claudio tb'i, qa iltaq ti'j tu'n kyetzjo kykyaqil xjal Judiy toj tnam te Rom.

Tej kyul, b'e'x xta'j Pabl q'olb'ilkye, ³ ex qu'n tu'n ikyxtaq taq'in tze'nku kye, a noq tu'n kyb'inchit ja, a xb'alin kyten; tu'ntzintzjo, axsi kyije aq'nil junx kyuk'a. ⁴ Ex toj junjun q'ij te ajlab'l, nxi'taq Pabl toj ja te na'b'l Dios; antza, nyolintaq, ex njyontaq tumil tze'n tu'n tkub'e kyk'u'j qe Judiy exqetzi'n nya Judiy tu'n, ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús.

⁵ Atzaj te' tkanin Silas ex Timotey, a tzajninqetaq toj tx'otx! te Macedonia, b'e'xsin ok ten Pablitz yolil ti'j Tb'anil Tqanil, ex o'kx kub' tb'inch'i'n, qu'n tu'n b'e'x kyii ttzaqpi'n tu'n tb'inchin ja, a xb'alin kyten. Tu'ntzintzjo, b'ante tyek'it-xix kye Judiy qa a Jesúsjo Crist. ⁶ Me ayetzin kyej Judiy, b'e'x i ok meltz'aj ti'j, ex i ok ten yisolte. Tu'n ikyjo, b'e'x el tchto'n tej Pabl ti'j t-xb'alin, tu'n t-xi tyek'in kye, qa nya wentaqjo yasb'ilte otaq tz'ok q'o'n, exsin xi tq'ma'n kyalu'n: Ayexa at kypaja, qa ma chi naja toj pa'b'in, ex nyaqi'n at npaja, qu'n kyky'e'y tu'n t-xi nchiky'b'in Tyol Dios kye'y. Tu'n ikyjo, ma chinka kyuk'a nya Judiy, chi Pabl.

⁷ B'e'xsin etz tojjo ja te na'b'l Dios, ex b'e'x xi' tojjo jun ja attaq ttxlaj, ja' najletaq jun ichin, Ticio Just tb'i, a b'a'ntaq na'n Dios. ⁸ Atzin te Crispio, jun tnejil kawil te ja te kyna'b'l Dios Judiy, junx kyuk'a' ite'taq toj tja, i nimin ti'j tb'i tAjaw Tkyaqil. Ex nimku xjal te Corint i nimin, ex b'e'x i ku'x toj a' te jawsb'il a', tej kyb'inte Tb'anil Tqanil. ⁹ Jun qniky'in ikyjo, tej tok jun twutziky! Pabl, ex yolin tAjaw Tkyaqil te kyalu'n: Mina tzaj xob'a, ex kux yolin ti'j Tb'anil Tqanil, ex mina kub' numja, ¹⁰ qu'n loq'i'n intin tuk'iy, ex mix a'l aku b'inchin mib'in ti'ja. Qala' q'i'inks tib'a, qu'n nimx xjal at tojjo tnam lo, a knimil ti'j nb'i'y. ¹¹ Tu'ntzin ikyjo, axsa kyije Pabl toj Corint juntl ab'q'e tuk'a niky'jin,

xnaq'tzin Tyol qMan Dios kyxoljo xjal anetzi'n.

¹²Me kyojo q'ij, tej toktaq Galión te kawil tx'otx' Acay tb'i, b'e'x ok kychmo'n Judiy kyib', tu'n kyok meltz'aj ti'j Pabl. Xi q'l'in kywutz kawil, ¹³ex xi kyq'ma'n te kyjalu'n: Ajo xjal lo, lu nb'etje xmoxil kyexjal, tu'n kyk'ulin twutz Dios, me nya ikyo tze'nku qe qkawb'il.

¹⁴Tu'ntaq tjaw yolin Pabl, tej tq'ma Galión kye Judiy kyjalu'n: Atzin ja'lin, ayi'y ma' Judiyq'iy, noqit jun ma tij iljo lo, mo i'chaqxtla much'tz, matla chin kub' te'n b'il kye'y. ¹⁵Me qu'n tu'n noq jun yoljo lo kyi'j b'il'b'aj ex ti'j kykawb'il, nlay tz'okx nlimo'n we' wib'; kynik'unku kye' kyib' kyil kyib'xa, chi Galión, aj kawil.

¹⁶Tb'ajlinxitzi'n ikyo, b'e'x i etz lajo'n kyexjal twutz kawil. ¹⁷Me nej, i ok meltz'aj ti'j Sóstenes, a kawil tojja ja te kynab'l Dios Judiy, noq tu'n mix i oke nimin tu'n Galión. Ex axsa, ok b'y'o'ne twutz kawil. Me ante Galión, aj kawil, nti'x pone tb'is ti'jjo nb'ajtaq.

Tej t-xi' Pabl tox majin q'mal te' Tyol Dios toj junxil tnam

¹⁸Axsa kyija Pabl ila' q'ijl toj Corint. Tej tb'ajjo ikyo, b'e'x i kyij tq'olb'in aye jni' nimil, ex junx tuk'a Priscila ex Aquila, i okx toj bark, tu'n kyxi' toj tx'otx' te Siria. Me na'mxtaq kyokx toj bark, axsa toj tnam ttzi txuyil a', Cencrea tb'i, b'e'x el tmitzo'n Pabl tsmal twi', te yek'b'ilte qa iltaq ti'j tu'n tnimin tyol, a otaq tq'ma te qMan Dios, ikyx tze'nku kyij tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios.^z

¹⁹Tej kykanin toj tnam Éfeso, b'e'x el tpa'n te Pabl tib' ti'j Priscila ex Aquila, ex b'e'x xi' tojja ja te kynab'l Dios Judiy. Antza, yoline kyuk'a Judiy, a nchi chmettaq antza. ²⁰Tej tb'aj yolin Pabl, i kub'sin Judiy kywutz, tu'n tkyij jun jte' q'ijl kyuk'a. Me mix ttziye. ²¹Qala!, b'e'x i kyij tq'olb'in, ex tq'ma: Qa taj qMan Dios, okla chin meltz'ajila q'olb'il kye'y junl majl.

²²Tej tb'ajjo ikyo, b'e'x okx toj bark, ex b'e'x ex toj tnam te Éfeso, tu'n tkanin tzma Cesarea. Tej tkanin antza, b'e'x xi' toj Jerusalén q'olb'il kye nimil toj Ttanim Dios antza. Tej tb'ajjo ikyo, b'e'x xi' toj tnam te Antyokiy.

²³Otaq b'aj jun jte'b'in q'ij tu'n antza, tej tex junl majl b'etsil te' junjunchaq najb'il te Galacia ex Frigia, tu'n tnimsit kynimb'iljo nimil antza.

Tej tul kanin Apolos toj tnam Éfeso

²⁴⁻²⁵Kyojo q'ij anetzi'n, kanin toj tnam Éfeso jun Judiy, Apolos tb'i, te tnam Alejandría. Atzin xjal anetzi'n, tb'anilxtaq yolin, ex n-elxixtaq tniky' ti'jjo Tu'jil Tyol Dios; me na'mxtaq tlapin kanin tnimb'il, qu'n o'kxtaq n-el tniky'jo tze'n tn'elpine' t-xnaq'tzb'il Juan, a Jawsil A!. Q'o'ntztaq tna'b'ljo xjal lo ti'jjo tulil tAjaw Tkyaqil, ex tzuntaq nyolin tuk'a tkyaqil tanmin ex nnik'u'nxixtaqjo t-xnaq'tzb'il ti'j Kolil.

²⁶Ok ten Apolos yolil tuk'a tkyaqil xjal toj ja te kynab'l Dios Judiy. Me tej tb'ijite tu'n Priscila ex Aquila, b'e'x xi txko'n, exsin xi q'ma'ntz te, tze'nxix tz'elpine' tumil tb'eyil qMan Dios; xi tnimin ikyo.

²⁷Ex atzaj te' tajtaq tu'n tky'x tojjo tx'otx', Acay tb'i, xi q'o'n jun onb'il te kyu'n nimil toj Éfeso, ex xi tz'ib'in jun u'j te, tu'ntzintla toj tb'aniljo tponla kyuk'a' nimil te Acay. Atzaj te' tkanin antza, nimxjo tmojb'il kyuk'a a otaq chi nimin noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios. ²⁸Ex twutz kykyaqilxjal antza, toj tumil njaw yolb'intaq kyi'j aj Judiy; ex nkub' tyek'intaq qa a Jesúsjo Crist, tze'nx ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios.

Tej tul kanin Pabl toj Éfeso yolil Tyol Dios

19 ¹Axtaqta ta'ye Apolos toj Corint, majx tqanx iky'x Pabl toj k'ul, tu'n tkanin toj tnam te Éfeso. Antza, el yjeté txqan xjal tu'n, a nimilqetaq toj kywutz. ²Exsin xi tqanin Pabl kye: ¿Ku'xsin Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, tej kyjaw nimi'n?

^z18:18 Num. 6:18.

Tzajtzin kytzaq'wintz kyjalu'n: iMina! Nti'x qe' o qb'i, i'chaqxpeta noq tu'n tyolajtz ti'jjo Xewb'aj Xjan.

³Tu'n ikyjo, xitzin tqanin Pabl: ¿Tze'ntzin tzelpine kyetza kynimb'il, ex tze'n i oki'y, tej kyku'xa toj a' te jawsb'il a'?

O'kx n-el qniky'ji'y ti'jjo t-xnaq'tzb'il Juan, exxi'n tjawsb'il a', chi chi'.

⁴Xitzin tq'ma'n Pabl: Twutzx te', tzuntaq nchi ku'x kye' xjal toj a' tu'n Juan, te jawsb'il a', aj kynimintaq ti'j qMan Dios. Me tzuntaq nxi tq'ma'n kye, a nchi nimintaq, qa iltaq ti'j tu'n t-xi nimitjo juntl, a lipchetztaq ti'j, a Jesucrist.^a

⁵Tej kyb'inte ikyjo, b'e'x i nimin, ex b'e'x i ku'x toj a' te jawsb'il a' toj tumil tb'i Jesú, a tAjaw Tkyaqil. ⁶Atzaj te' kykub' tq'o'n Pabl tq'ob' kyib'aj, ex b'e'x okx Xewb'aj Xjan toj kyanmin. Ex i yolin kyojile' yol, a nya ojtzqi'n kyu'n, ex tzuntaq chi q'umraj ti'jjo tqanil ntzaj kyb'intaq te qMan Dios. ⁷B'alaqa kab'lajajtaq kyb'ajjo ichin anetz'i.

⁸Tojxo oxe xjaw, tzuntaq nxi' Pabl tojjo ja te kynab'l Dios Judiy. Antza, tzuntaq q'umraj ti'jjo Tb'anil Tqanil, me nti'xtaq ch'in t-xob'il. Tzuntaq nyolin, ex tzuntaq xmoxin, tu'n tkub' kyl'ut'jxjal, tu'n kynimin ti'jjo Tkawb'il qMan Dios. ⁹Me ite' junjun, a noq xi kych'uësin kyanmin, tu'n mina t-xi kynimin, ex noq i ja yolb'in kywutzzjal ti'jjo nimb'il ti'j Jesú. Tu'n ikyjo, b'e'x etz Pabl toj ja te kyna'b'l Dios Judiy, junx kyuk'a nimil, exsin i xi tk'le'ntz toj jun ja te xnaq'tzb'il, a tetaqjo jun ichin, Tirano tb'i. ¹⁰Antza, yoline Pabl kykyaqil q'ij, ex ikytzin oke tu'n, toj kab'e ab'q'e. Ikytzin kyb'ie' Tyol Diosjo, aye Judiy exqetz'i nya Judiy, a najleqetaq tojjo tx'otx' te Asia.

¹¹Ex kyojjo q'ij anetz'i'n, tzaj tq'o'n Dios tumil te Pabl, tu'n tb'ant ila' techil te yek'b'il te' tipin Dios. ¹²Majqexpe' su'tj exqetz'i'n xb'alín, a ja' ok aq'le t-xmílil Pabl, xi q'i'n kye yab', ex noq tu'n ikyjo, b'e'xtaq nchi q'anit, ex ayetzin kye

taq'nil tajaw il, a ite'kxtaq toj kyanmin, b'e'x nchi etztaq kye'.

¹³Me ayetzin kye junjun Judiy, a nchi b'ettaq toj tnam, ex nchi etztaq taq'nil tajaw il kyu'n, toj kyanminxjal kyajtaq kye' tu'n tokin tb'i Jesú, a tAjaw Tkyaqil kyu'n, te q'anb'il kyexjal. Ikytzin kyq'ma kyjalu'n, kye taq'nil tajaw il: Kxel q'ma'n kye'y, tu'n kyetza toj kyanmin xjal, noq ti'j tumil tb'i Jesú, a nq'umraj Pabl ti'j, chi chi'.

¹⁴Ikytaqtzin nb'antjo kyu'n wuq tk'waljo jun Judiy, Esceva tb'i, a nejinel kyxol pale. ¹⁵Me jun maj, attaq jun taq'nil tajaw il, xi tzaq'winte kyjalu'n: Wojtzqin we' Jesú, ex b'in we' wu'n alkye Pabl; me ayetzinkyetza, ¿Ti'n kye' kyoklin tu'n kyyoli'n ikyjo?

¹⁶Ex texjo paq anetzi'n, b'e'x xi joqpaj tej ichin, a attaq taq'nil tajaw il toj tanmin kyib'aj xjal, a nchi yolinaq, ex tuk'a txqan tipin, b'e'x i kub'jo ichin tu'n, ex i b'aj tb'yo'n. Tu'ntzin ikyjo, xb'i'qqe ex ixjlinqe tej kyoq tojjo ja, ja' ite'kxtaq.

¹⁷Kykyaqilxjo Judiy ex nya Judiy i b'inte, a najleqetaq toj tnam te Éfeso. Tu'ntzi'n, b'e'x tzaj txqan kyxob'il, ex tu'njo ikyjo, jaw nimsite tb'i Jesú, a tAjaw Tkyaqil.

¹⁸Ex nimku xjal, a otaq chi nimin, i kanin pa'l kyib' kywutzzjal ti'jjo tkyaqil nya b'a'n, a otaq b'ant kyu'n.

¹⁹Ex ila'taqjo, a otaq chi ok te yuë, ul kyi'n jni' kyu'j te kytyuëb'il, ex kub' kypatin kywutzzjo a ite'taq. Tej tkub' nab'lítjo, a jte' otaq japine' loq'b'in kye u'j, b'alaqa lajaj toj ox k'al mil^b saqqwaq. ²⁰Tu'ntzintzjo, nim xjal i b'inte, ex nim i lonte yek'b'il tipin Tb'anil Tqanil tAjaw Tkyaqil.

²¹Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, kub' tb'isin Pabl, tu'n t-xi' q'olb'il kye' aj te Macedonia ex Acay, ex tu'n tiky'x tzmax Jerusalén. Ex tq'ma, qa tajtaq tu'n tiky'x toj tnam te Rom, aj tmeltz'ajtaq toj Jerusalén. ²²Tu'ntzintzjo, b'e'x i xi tchq'o'n kab'e mojilte, Timotey ex Erasto, tzmax Macedonia te q'olte tqanil antza.

^a 19:4 Mt. 3:11; Mr. 1:4, 7-8; Lc. 3:16; Jn. 1:26-27; Kyb'i. 2:38. ^b 19:19 Lajaj toj ox k'al mil, 50,000 n-ele.

Atzin tetz, axsi kyije jun jte'b'in q'ijl toj Éfeso, jun tnam toj tx'otx' te Asia.

Tej kyjaw tiljxjal aj Éfeso ti'j Pabl

²³Tojjo tnam anetzi'n, jaw tilj xjal ti'jjo Tb'anil Tqanil, ²⁴noq tu'n ttzi jun ichin, tx'nol saqpwaq, Demetrio tb'i. A ichin anetzi'n, tzuntaq nchi b'ant much' twutzb'iyil ja tu'n, te yek'b'ilte ja te na'b'lte jun kydios, Artemisa tb'i. Tu'n ikyjo, tkyle'taq Demetrio, tu'n kyniminxjal ti'jjo Tb'anil Tqanil, qu'n b'i'ntaq tu'n, qa ma chi niminxjal, nlaytaq chi loq'in ti'jjo k'aixjl anetzi'n; ex b'e'x aku najjo txqan kykaneb' ti'jjo kyaq'in ikyjo.

²⁵Tu'npetzi'n, oke tchmo'n jni' tuk'a, exqetzi'n txqantl, a ch'ime ikyxtaq kyaq'i'n, exsin xi tq'ma'ntz kye kyjalu'n: Noq sameqi'y, tata, chi Demetrio. B'i'n kye' kyu'n, qa noq tu'n qaq'in lo, b'a'nixix oto'ya. ²⁶Me ikytzin tze'nk'u n-ok kyka'y'i'n, ex n-ok kyb'l'i'n, lu jun ma' xjal, Pabl tb'i; lu nyolin qa nya diosqe dios, a kyb'inchb'in xjal. Ex nimx xjal, ma kub' kyk'u'j tu'n, nya o'kxjo tzalu'n toj Éfeso, qala' toj tkyaqil tx'otx' te Asia. ²⁷Nya wenjo lu'n, qu'n b'alaqa nlay b'ant toky'jo qk'aixjl. B'apetla te', qala' b'ala majxjo ja te na'b'lte qdios, a Artemisa, okla knajsitiljo tb'anil yolb'ilte, ex tu'ntzintzjo, b'e'xla k-elil i'jlin nim toklin qdios anetzi'n, a k'u'jlinxix tzalu'n toj Asia ex toj tkyaqil twutz tx'otx'.

²⁸Tej kyb'inte xjal ikyjo, b'e'x jaw kyiky'inxix, ex jaw kyxch'in kyjalu'n: Nimxix toklin Artemisa, a qdios a awo aj Éfeso.

²⁹Nimx i ja naj xjal tojjo tkyaqil tnam, ex ok kytzyu'n kab'e tuk'a Pabl, a Gay ex Aristarco kyb'i, kab'e ichin te aj Macedonia, ex i el jukikin kyu'n tzmax tk'atz ja, ja' nchi chmete xjal. ³⁰Tajtaq Pabl tu'n tokx yolil kywutz xjal antza, me mix kytziye nimil. ³¹Ex kyxoljo kawil te Asia, ite'taq junjun tuk'a Pabl, xi kychq'o'n q'malte, tu'n mina tz'okx antza. ³²Me atzin te' tojjo ja, ja' ite'lxitaq xjal, ite'taq junjun ch'uq njaw kyxch'intaq jun tumil, me mikyxi kyu'n

txqantl. Nb'ajtaqjo lu'n, tu'n otaq chi jaw najxjal. Me txqantl te' nti'taq b'i'n kyu'n, tiqu'n nkychmo'ntaq kyib' antza.

³³Ti'jjo nb'ajtaq ite' junjunkye, xi chiky'b'inte te Lejantr, jun xjal, a otaq txi kylimo'n Judiy, kywutz kykyaqiljo, a ite'taq antza. Xitzin tqanin Lejantr tuk'a tq'ob', tu'n mina chi ch'otj xjal, qu'n tu'ntaq tyolin twutz tnam te kolb'il kye jni' Judiy. ³⁴Me atzaj te' tel kyniky'xjal qa Judiytaq te' Lejantr, i jaw xchlin kab'e or kykyaqilx. Chi chi' kyjalu'n: Nimx toklin Artemisa, a qdios a awo aj Éfeso.

³⁵Atzin te' aj tz'ib'il te tnam, tej kyxmoxit-xjal tu'n, tq'ma: Noq sameqi'y, ayi'y xjal te Éfeso. Tkyaqil xjal te twutz tx'otx' b'i'n tu'n, qa a tnam lo, atzin q'o'nkjo te xq'uqil te ja te na'b'lte Artemisa, a qdios nimxix toklin, ex te ka'yil te' twutzb'iyil, a tzaj tz'aq toj kya'l. ³⁶Mix a'l aku kub' ewinte lu'n. Tu'npetzi'n, mina chi ch'otja, ex mina kub' kyb'inch'i'n jun ti'la, aj qa nya b'isinxix wen. ³⁷Qu'n aye xjal, a ma chi ul kyi'n tzalu'n, nya ma chi jaw yolb'in kye' ti'j qdios ex ti'jjo ja te na'b'lte.

³⁸Qa at te Demetrio tq'oj ti'j jun a'la, exqetzi'n nchi aq'nin tuk'a, k'a' che'x q'malte kywutz kawil. Teyile te junjuntz k'a' klonte tib!. ³⁹Qatzin kyaj kyetza, tu'n kyqani'n jun tl'la, iltzin ti'jtz tu'n tyolajtz kywutz kawil ex toj tumilxix.

⁴⁰Tu'n a ma b'aj ja'lin, aku qo ok q'o'n te meltz'il kyna'b'l'xjal tu'n tb'antjo nya b'a'n. Me nti'xix jun tumil qu'n te tzaq'wilte, qa ma tzaj qanin qe, tiqu'n ma jaw tiljxjal. ⁴¹Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, b'e'x el tpa'n tej aj tz'ib'il tib' ky'i'jxjal.

Tej t-xi' Pabl tzmax toj tx'otx' te Macedonia ex Grecia

20 ¹Tej tel b'ajjo ch'otjin toj Éfeso, i tzaj ttixko'n Pabljo aye nimil, tu'n t-xi' q'met jun tumil kye. Ex ax orjo, b'e'x el tpa'n tib' kyi'j, exsin xi'tz tzma Macedonia. ²Antza, b'aj tq'olb'ine kyoj kykyaqiljo najb'il, ex q'uqb'in kyk'u'jjo nimil kyuk'a tyol. Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, kanin tzma Grecia. ³Antza, kyij tene

toj oxe xjaw. Tu'ntaq tokx toj bark, tu'n t-xi' tzma Siria, tej tb'inte qa kyajtaq Judiy tu'n tkub' kyb'yo'n. Tu'ntzintzjo, kub' t-ximin, tu'n tmeltz'aj twutz tx'otx', ex nya toj bark, tu'ntzin tikit'x juntl majl toj Macedonia. ⁴Ti'j Pabl xi lipeye Sópater, te tnam Berea, k'walb'aj te Pirro; junx tuk'a Aristarco ex Segundo te tnam Tesalónica, Gay te tnam Derbe, ex Timotey; exsin Tíquico tuk'a Trófimo, a te tx'otx' te Asiaqe.

⁵B'e'x i nejjo nimil lo qwutza, ex o kub' kyyo'n tzma Troas. ⁶Atzaj te' tb'ajjo nintz q'ij te Wa'j Pan, a nti' tx'amsb'ilte tku'x, o exa toj bark toj tnam te Filipos, ex toj jun q'ij, o kani'n toj Troas, ja' atetaqjo Timotey ex txqantl nimil tuk'a. Antza, o kyiji'y wuq q'ij kyuk'a.

**Tej tjaw anq'in Eutico juntl
majl kyxol kyimnii**

⁷Tojjo tnejil q'ij te seman, ok qchmo'n qib'a, tu'n qwa'n junx, ex tu'n tsipitjo xjan wab'j. Antza, b'aje yoline Pabl kye nimil, me tu'ntaq tex toj jun tb'aj qsqixtaq, nimx xi'ye tumil tyol, ex tzmaxi el b'ajjo te tniky'jin aq'wil. ⁸Otaq qo chmeta toj toxin kol ja, a ja' txqo'nqetaq txqan tzaj. ⁹Ex antza, ta'yetaq jun ku'xin q'a, Eutico tb'i, q'uqletaq ttzi toyijil ja. Me tu'n nimx tqan yolin Pabl, b'e'x tzaj twatl wen, ex b'e'x tzaj lank'aj tzma toj toxin kol ja. Atzaj te' tjaw sk'o'n, noq kyimnintaql.

¹⁰B'e'xsin ku'tz Pabl, ex xi joqpaj tib'ajjo ku'xin q'a, exsin ok tchle'ntz, ex xi tq'ma'n kye nimil: Mina chi tzaj xob'a. Lu' tetz itz'!

¹¹Texjo or anetzi'n, b'e'x jax Pabl juntl majl tuja, kub' tpixiñ wab'j, ex i wa'n, ex ok tenl yolil ex tzmaxi kub' qe'n te qsqix. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' tzma Asia.

¹²Me atzin tej ku'xin q'a, itz' te' te t-xi q'i'n. Tu'ntzintzjo, qexix kyk'u'jjo nimil.

Tej t-xi' Pabl toj tnam Mileto

¹³Awotzin qe', b'e'x o neja, ex toj bark o xi'yi'y, tu'n qkani'n tzma Aso, tu'n

qiky'a k'lelte Pabl, tze'nkuxjo otaq qo kyija tuk'a, qu'n tajtaq tu'n tb'et twutz tx'otx'. ¹⁴Atzaj te' tok qk'ulb'in qib'a tuk'a toj Aso, b'e'x okx quk'iy toj bark, ex b'e'xsin xi'tza tzma Mitilene. ¹⁵O iky'a antza, ex tojxi junxil q'ij, o iky'a nqayin tk'latz Quío. Tb'ajlinxi' q'ij anetzi'n, o kanin toj Samos. Tojxi junxil q'ij te b'q'e'y, o kani'n toj Mileto. ¹⁶Ikytzin b'antjo, qu'n tky'e'taq Pabl tu'n tkyijtaq ila' q'ij toj tx'otx' te Asia, ex mix ttziye, tu'n t-xi' tzma Éfeso, qu'n tajtaq tu'n tkanin liwey tzma Jerusalén qa akutaq pon kanin, tu'n tikit'sitjo nintz q'ij te Pentecostés.

**Tej tq'olb'in Pabl toj Mileto kyuk'a
nejinel kyxol Ttanim Dios toj Éfeso**

¹⁷Tej attaq Pabl toj tnam te Mileto, i tzaj tq'olb'injio jni' nejinel kyxol Ttanim Dios toj Éfeso. ¹⁸Atzaj te' kykanin, xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Noq sameqi'y werman. B'i'n kye! kyu'n, tze'n tten nchwinqila tzalu'n kyxola toj tx'otx' te Asia, atxix tej wula tnejil q'ij. ¹⁹Kykyaqil q'ij o chin te'n kyxola, ex o chin ajb'i'n te AJaw Tkyaqil, tuk'a tkyaqil mutxb'il, ex ila' maj ma tz'etz ta'l nwutza, noqtila tu'n tel wenjo taq'in qMan Dios. Ex nimku nya b'a'n s-ul wi'ja kyu'n Judiy. ²⁰Me mina ñin kub' numja, tu'n tq'met kyxolxjal exsin toj kyja'y, a b'a'nxix te kye'y. ²¹Aye Judiy exqetz'i'n a nya Judiy, ma txi nq'ma'n kye, tu'n kymeltz'aj tuk'a Dios, ex tu'n t-xi kynimi'n Tyol qAJaw Jesús, a Klolqe.

²²Atzin ja'lin, chi Pabl, ma chinka tzma Jerusalén, ex chq'o'nq'i'n tu'n Xewb'aj Xjan, me nti' b'i'n wu'n ti' kyky'elix wi'ja. ²³O'kx b'i'n wu'n, qa a Xewb'aj Xjan ntzaj q'mante we'y, qa chin k'welixi toj tze, ex qa nimx yajb'il kyky'elix wu'n toj tkyaqil tnam, ja' kchin ky'eli'y. ²⁴Me nyalaxix toklin nchwinqilji'y, tze'nku tu'n tjapin kanin tuk'a tzalb'il a nb'ey lajo'nx te nnimb'il, ex tu'n tkub' nimitjo, a s-aj tq'ma'n Jesús, a tAJaw Tkyaqil, tu'n tq'met Tb'anil Tqanil ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios.^c

^c 20:24 2Tim. 4:7.

²⁵O chin b'aj yoli'n Tkawb'il qMan Dios kyxola, chi Pabl, ex b'inpertzintz wu'n ja'lin, qa mi chin iwle juntl majltza tu'n jun kye!. ²⁶Tu'npetzi'n, waja tu'n t-xi nq'ma'n ja'lin, qa nyaqi'n at npaja ti'j jun a'la, ²⁷qu'n o chin yoli'n ti'jjo tkyaqil t-xim Dios, ex nti' ch'l'in xkub' wewi'n kye'y. ²⁸Tu'npetzi'n, kyka'yink kyib'a, ex ikyxjo tkyaqil nimil, qu'n ma chi ok q'o'l tu'n Xewb'aj Xjan, te kyik'lel ti'j tkyaqil Ttanim qAjaw Jesús, a ma chi laq'et tu'nxjo tchky'e!

²⁹B'i'nxix wu'n, chi Pabl, qa aj wiky'a, chi ul txqantil xjal te najsilte Ttanim qMan Dios, iky tze'nqeku txqan tx'u'j xo'j kyxol rit. ³⁰Exla itel' junjun kyxola, a kchi jawil we'ks xnaq'tzil kye' yol, a nya twutzx, tu'n kyxi lipe nimil kyi'j. ³¹Tu'npetzi'n, kyka'yink kyib'a, ex kyna'ntza, qa toj oxe ab'q'e, q'ijl ex qnoky'in, mina ñin sikyti'y, ex ma tz'etz ta'l nwutza, tej nq'o'n tumil kujxix wen teyile junjun kye'.

³²Atzin ja'lin, werman, chi Pabl, kchi xel woqxeni'n toj tq'ob' qMan Dios, ex te' Tb'anil Tqaniljo tk'u'jb'il, qu'n at te tipin, tu'n kych'iya tu'n toj kynimb'ila, ex tu'n ttzaj tq'o'n kye'y, a joxjo o tzaj ttziyin te' xjan Ttanim. ³³Nti' we' waj, a pwaq, exsin xb'alín te jun a'la; ³⁴qala' b'in kyu'n, qa ma chin aq'nin kyuk'ax nq'ob'a, tu'n tjetyo, a iltaq ti'j we'y ex te kye' ite'taq wuk'iy. ³⁵Kukx ma chin xnaq'tzinjiy kye'y, tze'n tumil tu'n qaq'nin, ex tu'n qmojin kyi'jjo aye atx taj kye; tu'n kytzaj na'yitjo Tyol qAjaw Jesús, aj tq'ma: Nimxixtlo tzaljb'il tze'n nxi qq'o'n, tze'nkuljo tu'n ttzaj qtzyu'n.

³⁶Tej tb'aj tq'ma'n Pabl ikyjo, b'e'x kub' meje, ex na'n Dios kyuk'a kykyaqilx. ³⁷Jotx i b'aj oq!, b'aj kychle'n kyib', ex el kyma'tzin Pabl. ³⁸Ex nimx i jaw b'isinj nimil, qu'n tu'n otaq tq'ma Pabl, qa nlay tz'iwle juntl majl kyu'n.

Texjo or anetzi'n, i xi' wa'b'ilte tzmax ja' ta'yetaq bark.

Tej t-xi' Pabl tzma Jerusalén

21 ¹Tej tel qpa'n qib'a kyi'j nimil, o okxa toj bark. B'e'x o xi'y tzma

toj tnam Cos, ex tojxi juntl q'ij, o kani'n toj tnam Rodas, ex antza, o xi'yila tzma Pátara. ²Toj Pátara, el jyet jun bark qu'n, a kyja'taq t-xi' tzma Fenicia. O okxa toj, exsin o xi'tza. ³Tzuntaq nqo b'eta ikyjo, tu'n qxil'y tzma Siria, tej qlonti'y ch'in tx'otx' toj ttxuyil a', ex toj tumil qixnayaja, Chipre tb'i. Atzaj te' qkani'n toj tx'otx' Siria, o okxa toj tnam, Tiro tb'i, qu'n iltaq ti'j tu'n tkyij tiqitz bark. ⁴Antza, el jyet txqan nimil qu'n, ex wuq q'ij o kyija kyuk'a. Me otaq tzul jun tqanil tu'n Xewb'aj Xjan kye nimil antza. Tu'ntzi'n, xi kyq'ma'n te Pabl, tu'n mi txa'ye tzma Jerusalén. ⁵Exla qa kyky'e'taq nimil tu'n t-xi' Pabl, me b'e'x o xi'y noqx te' tb'ajjo wuq q'ij. Kykyaqilxjo nimil tuk'a kyxu'jil exqetzi'n kyk'wal i tzaj wa'b'il qe'y tzmax ttzi ttxuyil a'. Atzaj te' qula antza, b'e'x o kub' meje'y, ex o na'n Dios. ⁶Texjo or ikyjo, b'e'x i kyij qq'olb'i'n qeji'y ayej nimil, exsin o jaxxtza junx tuk'a Pabl toj bark. Ayetzin kyetz, b'e'x i meltz'aj kyja.

⁷Tb'ajlinxitzin ikyjo, o kani'n tzma Tolemaida. Antza, o q'olb'ini'y kyuk'a nimil, ex axsa, o kyiji'y kyuk'a jun q'ij. ⁸Tojxi juxnil q'ij, o etza antza, ex o ula toj tnam Cesarea, ja' najletaqjo jun q'mal Tb'anil Tqanil, Lip tb'i, a toktaq te kyajjal wuq mojil kye tsanjil. ⁹O iky'a toj tja, ex antza, o kyiji'y tuk'a. ¹⁰Kyajetaq te Lip tk'wal ku'xin txin, a na'mxtaq kymeje, exsin nchi q'umlaqtaq ti'jjo otaq tq'ma Dios kye. ¹¹Otaq xi b'aj ila' q'ij qu'n antza, tej tul jun ichin, a yolil Tyol Dios, Agabo tb'i, tzajnintaq toj tx'otx' Judey. ¹²Tej tpon qk'atza, tzaj ttzyu'n tk'alb'il Pabl, ex tuk'a anetzi'n, i ok tk'ló'n tq'ob' exqetzi'n tqan, te yek'b'il te' ti'jjo tu'n tkyik'x ti'j Pabl, exsin tq'ma kyjalu'n: Tq'ma Xewb'aj Xjan, chi Agabo, qa toj tnam Jerusalén, kk'letile' tajaw k'alb'il lu'n kyu'n aj Judiy, exsin kxel q'o'n toj kyq'ob' nya Judiy.

¹³Tej qb'inteq' ikyjo, exqetzi'n aj Cesarea, o kub'sin qwutza te Pabl, tu'n mina txi'ye tzma Jerusalén. ¹⁴Me tzaj

^a21:8 Kyb'i. 6:5; 8:5-6. ^e21:10 Kyb'i. 11:28.

ttzaq'win Pabl kyjalu'n: ¿Tiqu'n nchi oq'a, ex tu'n ikyjo, b'e'x nchin jaw b'isi'n? Q'o'nx we wib', nya noq o'kxjo tu'n nkub' k'llo'n, qala' ex qa majx tu'n nkyima toj Jerusalén, noq tu'n tpajjo nnimb'ilä ti'j Jesús, a tAjaw Tkyaqil, chi Pabl.

¹⁴B'e'x xi qtzaqpi'n, qu'n tu'n mix kub'e tk'u'j qu'n, exsin xi qq'ma'ntza te: K'a! tb'inche tAjaw Tkyaqil tajb'il tuk'iy.

¹⁵Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, b'aj qb'inchin qib'a, tu'n qtzaja tzma Jerusalén. ¹⁶I tzaj jun jte'b'in nimil te aj Cesarea quk'iy. Ayetzi'n i tzaj q'inqeji'y toj tja Mnasón, jun ichin te Chipre. Nimiltaqjo xjal anetzi'n atxix ojtxe, ex ataqtzintza tu'n qkyiji'y tuk'a.

Tej tul kanin Pabl toj Jerusalén q'olb'il te' Ttanim Dios antza

¹⁷Tej qjapi'n Jerusalén, toj tzaljb'il o kub' ayo'n kyu'n nimil antza. ¹⁸Tojxi junxil q'ij, xta'j Pabl quk'iy q'olb'il te' Santyaw; ex antza, ite'yetaqjo kykyaqil nejinel kyxol Ttanim Dios.

¹⁹Q'olb'in Pabl kye, ex texjo or anetzi'n, ok ten q'malte, tze'nxix toketaqjo jotxjo jni' otaq b'ant tu'n, ti'j tb'i Dios, kyxol aj nya Judiy. ²⁰Tej kyb'inte ikyjo, i nimsin tb'i qMan Dios, exsin xi kyq'ma'ntz te Pabl kyjalu'n: Kutzin, ay erman, chi Santyaw te Pabl. Ma tz'ok tka'yil'n, qa ila' mil xjal kyxol Judiy o chi nimil, ex kykyaqilx n-ok tilil kyu'n, tu'n qok lipe ti'j tkyaqil tkawb'il Moisés. ²¹Ex o tz'ok q'ma'n ti'ja, qa o kyij ti'jlinjiy tkawb'il Moisés, ex qa o chex t-xnaq'tzin te kykyaqil Judiy, a najleqe toj junxil tx'otx', tu'n mi kub' kynimine' a o tzaj tq'ma'n Moisés, ex tu'n o t-xi tq'ma'n kye tu'n mina tz'ok qitit jun techil ti'j kytz'umil aye ne'x, a q'aqe, ex tu'n mina kub' kyb'inch'i'n tze'nku qe qb'inchb'in.

²²¿Tze'ntzintz? chi Santyaw te Pabl. ¿Ti'ltzin k'wel qb'inchintz? Qu'n jotqex qxjalil kchi b'ilte qa ma tzula. ²³Qala' il ti'j tu'n tkub' tb'inchinjiy, a k'wel

qq'ma'n: At kyaje ichin nimil tzalu'n qxol, a il ti'j tu'n tkub' kynimi'n jun kyyol b'antrnín ti'j tuk'a Dios, ikyxjo tze'nku kyij ttz'ib'in Moisés toj Tu'jil Tyol Dios ojtxe. ²⁴K'lenqexa tuk'iy, saqsinku tib'a junx kyuk'a, tze'nku qe qb'inchb'in, ex chjonkujiy, a kb'ajil kyu'n, tu'ntzin tel kymitzo'n tsmal kywi', te yek'b'ilte, qa ma kub' tb'inch'i'n tze'nku tz'ib'in ta'ye toj Tu'jil Tyol Dios. ²⁵Tu'ntzintzjo ikyjo, jotx k-elil kyniky' te, qa nya twutzxjo a o kyq'ma ti'ja, qala' mikyxitla te', qu'n majxtla te nkub' nimil te' Tu'jil Tyol Dios te qkawb'il junx quk'iy. ²⁶Ikytzin kye nya Judiyqe, a o chi nimil, ex o txi qtz'ib'in kye, tze'n qe qxim: Tu'n mina t-xi kychyo'n kychib'jiljo alu'mj, a nchi kub' b'yet te chojb'il il kywutz txqantl kydiosxjal; ex tu'n mina t-xi kychyo'n kychib'jiljo alu'mj, a njaw kyjtz'o'n kyib'; ex tu'n mina chi tzq'ajsin ti'jjo chiky' te kychi', ex nya wen tu'n kykub' kxe kyuk'a junxil qya, qa nya a kyxu'jil, qu'n tkyaqiljo lo, manyor tz'ilxix toj kywutz kykyaqil Judiy.²⁷

Tej ttzyet Pabl kyu'n aj Judiy toj tnejl ja te na'b'l Dios

²⁶Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, b'e'x i xi tk'l'e'n Pabl ayej kyaje ichin, ex tojxi juntl q'ij, kub' tsaqsin tib' junx kyuk'a, tze'nku ntene kyxol aj Judiy. Texjo or anetzi'n, b'e'x okx tojjo tnejl ja te na'b'l Dios, noq tu'n tq'met jtojtaq tu'n tjapin b'ajjo q'ij, ja' tu'n kynimintaqjo kyyol te Dios, ex jtojtaq tu'n tkyij tq'o'n junjun toyaj.

²⁷Ch'ixtaq kyjapin b'ajjo wuq q'ij, jun jte'b'in Judiy tzajninqetaq toj tx'otx' te Asia, iwle Pabl kyu'n, toj tnejl ja te na'b'l Dios, ex b'e'x i ja najxjal kyu'n, ok tzyu'n Pabl kyu'n, ²⁸ex jaw xch'in kyjalu'n: Qo kymojintza, ayi'y aj Israel. Atzin ma' ichin lo, nb'et toj tkyaqil twutz tx'otx', ex nxnaq'tzin kyexjal jotxjo, a nya wen te qtanim, nya wen ti'j tkawb'il Moisés, ex a nya wen ti'jjo tnejl ja te na'b'l Dios, a xjanxix wen.

^f21:24 Num. 6:13-20. ^g21:25 Kyb'i. 15:23-29.

²⁹Kyq'ma ikyjo ti'jjo tnejil ja te na'b'l Dios, qu'n otaqxi tz'iwle Pabl kyu'n toj tnam junx tuk'a jun nya Judiy te Éfeso, Trófimo tb'i,^h exsin kub' kyb'isin qa ax Pabl xi q'intej Trófimo tojjo tnejil ja anetzi'n, qu'n tu'n nya wentaq toj kykawb'il aj Judiy tu'n tokx jun nya aj Judiy toj.

³⁰Jotxjo xjal toj tnam jaw tilj, ex kykyaqilx pon rinin. Ok tzyu'n Pabl kyu'n, ex el jukikin. Tej kyetz tojjo ja anetzi'n, b'e'x etz kyjpu'n tjpel ja.
³¹Ch'ixtaq tkub' b'yo'n Pabl, tej tb'intej jun ichin te aj Rom, a tnejil xq'uqil tnam te Jerusalén, jun tqanil, qa otaq chi jaw tilj kykyaqil xjal. ³²Ik chmo'n xo'l q'aq', exqetzi'n nejinel tu'n tnejil xq'uqil, ex i xi rinin ja' ite'taqxjal. Tej kylonte xjaljo tnejil xq'uqil exqetzi'n jni' xo'l q'aq', b'e'x xi kytzaqpí'n tu'n kyb'ujin ti'j Pabl.
³³B'e'xsin ok laq'e tnejil xq'uqil kyk'atz, exsin xi tq'ma'ntz, tu'n tku'x Pabl toj tze, ex tu'n tok k'let kyuk'a kab'e kxb'il. Tej tb'ajjo ikyjo, xi tqanintz ankyetaqjo Pabl, ex ti'chaq otaq b'ant tu'n. ³⁴Me junjunkye jaw xch'inte jun ti'l, me mikyxi kyu'n junjuntl. Tu'ntzintzjo, mix b'ante tchiky'b'it tu'n tnejil xq'uqil, qu'n nimx ch'otjin nb'anttaq kyu'nxjal. Tu'n ikyjo, b'e'x xi tq'ma'n tu'n t-xi q'i'n Pabl toj kyja xo'l q'aq!. ³⁵Atzaj te' kyjax twutz ja, b'e'x jaw iqin Pabl kyu'n xo'l q'aq', qu'n tu'n tzunxtaq b'iyalajtz kyu'n xjal, ³⁶a lipcheqetaq ti'j, ex njaw kyxch'intaq tu'n tkyim.

**Tej tyolin Pabl te kolb'il
tib' kywutz aj Judiy**

³⁷Atzaj te' ch'ixtaq tokx q'o'n Pabl toj kyja xo'l q'aq!, xi tqanin te tnejil xq'uqil. Chi' kyjalu'n toj tyol: ¿Noqit aku chin yolin ch'i'n tuk'iy? chi Pabl.

Jaw ka'yjal tnejil xq'uqil tu'n tyol, exsin xi ttzaq'wintz: ¿B'a'ntzin te yolin toj griego?

B'a'n, chi Pabljo.

³⁸Xitzin tq'ma'n tnejil xq'uqil: ¿Ma nyatzin tejiy aj Egipto, a xi t-xiky'b'in

jun q'o'j qil'ja aj Romqo'y, a atxix ojtxe, exsin extza toj k'ul kyuk'a kyaje mil b'yal xjal?

³⁹Xitzin ttzaq'win Pablitz: Mina. Ayin weji'y jun aj Judiy, ex at woklin kyxol aj Rom, qu'n antza xin itz'ji'y toj tnam, Tarso tb'i, toj tx'otx' Cilicia, jun tnam nimxix toklin kye aj Rom. Tu'npetz'i'n, b'inchin t-xtalb'ilala. Q'ontza amb'il we'y, noq tu'n nyoli'n ch'in kyexjal.

⁴⁰Kutzin, chi tnejil xq'uqil.

Jawtzin we' Pablitz twutz ja, ex tuk'a tq'ob', xi tyek'in tu'n mina chi ch'otjexjal. Atzaj te' kykub' numj kykyaqilx, jawtzin yolintz toj kyyol aj Judiy, ex tq'ma:

22 ¹Noq same ayi'y tata exqetzi'n nxjalil, chi Pabl, kyb'intzinji'y a kxe'l nq'ma'n kye'y te kolb'il we'y.

²Atzaj te' tel kyniky'xjal, qa toj kyyol nyolintaq Pabl, nti'x ch'in jaw ch'otj.

Ok tenl Pabl yolil kyjalu'n: ³Aj Judiyqi'n we!. Antza xin itz'ji'y toj tnam Tarso te tx'otx' Cilicia. Me antza xin jaw ch'iyi'y tzalu'n toj Jerusalén, ex ma chin xnaq'tzajtza tu'n Gamaliel,⁴ tze'nkuxixjo ntq'ma'n kykawb'il ojtxe qxjalil. Kukx o tz'ok tililjo wu'n, tu'n wajb'in te qMan Dios tuk'a tkyaqil wanmi'n, tze'nkuxjo n-oke kye' kyu'n, te q'ij ja'llin. ⁴Me a ojtxe, ma chin lajo'n, tu'n kykyimjo kykyaqil nimil wu'n, a lipcheqetaq ti'jjo Tb'anil Tqanil. O chi okx ntzyu'n, ex o chi kux nq'o'n toj tze, exla qa ichin mo exla qa qya. ⁵Jotxjo lu'n b'in ex ojtzqi'n tu'n tnejil pale, exqetzi'n nim kyoklin kyxola, ayi'y Judiyqi'y.

It'e u'j tzaj kyq'o'n we'y, chi Pabl, tu'n kykanin kye qxjalil Judiy te Damasco; in xta'ja antza jyolkye nimil, tu'n kytzaj wi'n tzalu'n toj Jerusalén, ex tu'n kykub' kawit.j

Tej tyolin Pabl ti'jjo a otaq b'aj ti'j, tej tnimin

(Kyb'i. 9:1-19; 26:12-18)

⁶Me tzuntaq nchin b'eta ikyjo, ex ch'ixtaq nkani'n toj Damasco, b'alqa

^h21:29 Kyb'i. 20:4. ⁱ22:3 Kyb'i. 5:34-39. ^j22:5 Kyb'i. 8:3; 26:9-11.

kab'laj or ikyjo, noqx nna'b'inkuy, tej tul tilk'aj wi'jali'y jun tqan tzaj tzajnintaq toj kya'l'.⁷ Ex tu'n ikyjo, b'e'x nkub' tz'aqa twutz tx'otx', ex xi nb'i'n tq'ajq'ojil jun tq'ajq'ojil yol. Chi' kyjalu'n: Saulo, Saulo, ¿Tiqu'n nchin lajchi'y tu'n?

⁸ Xitzin nqaninta: ¿Ankye te, Tata?

Tzajtzin ttzaq'wintz we'y: Ayin weji'y Jesús aj Nazaret, ex ayinxji'y, a nchin el tikit'i'n.

⁹ Ayetzin kyej nchi b'ettaq wuk'i'y, iwle spiky'imil kyu'n, ex tu'ntzintzjo, b'e'x jaw xob', me mix i kyb'i'ye tq'ajq'ojil tyoljo, a nyolintaq we'y.

¹⁰ Xi nqani'n: ¿Ti'tzin k'wel nb'inchintza, Tata?

Tzajtzin tq'ma'n Tata we'y kyjalu'n: We'ksa, ex q'inx tumil tb'ey tzma Damasco. Antza, ktzajil q'ma'n tey tkyaqiljo a il ti'j tu'n tkub' tb'inch'i'n.

¹¹ Me tu'n b'e'x in kyij moxixa, tu'n spiky'imil, noqtzin i xi xko'ntza tzma Damasco kyu'nj wuk'i'y.

¹² Antza, chi Pabl, ta'yetaq jun ichin, Ananías tb'i, jun xjal at-xixtaq tchewil qMan Dios ti'j, ex nkub' trimintaqjo tkawb'il Moisés. Tu'ntzintzjo, kykyaqiljo Judiy, a najleqetaq toj Damasco, tb'anilxtaqjo kyyol ti'j.¹³ Ul Ananías lol we'y. Atzaj te' tul, tzaj tq'ma'n we'y kyjalu'n: Ay, werman Saulo, chi k'ant juntl majlo twutza.

Texjo or anetzi'n, b'e'x i k'ant nwutza. Tu'npetzi'n, b'e'x nli'y Ananías.

¹⁴ Tzajtzin tq'ma'n kab'e tyoltz we'y: A kyDios qxe'chil, ma jaw sk'ontiy, tu'ntzin tel tniky'a ti'jjo tajb'il, ex tu'ntzin tok tka'yin Jesús, a jikyinxix, ex tu'n tb'intejiy tyol, aaku yoline. ¹⁵ Qu'n ate k-yolilte kye kykyaqil xjal, ex axa kxel q'mante ti'jjo ma tliy, ex ma tb'i'y. ¹⁶ Atzin ja'llin, nti'l tu'n tkub' tyo'n. We'ksa, ex kux ku'xa toj a', te jawsb'il a', ex na'n tb'i tAjaw Tkyaqil, tu'n ttxjet tanmi'n, ex tu'n kynajsit tila.

Tej t-xi tq'ma'n Pabl tze'n tten xi sma'n tu'n Dios kyuk'a xjal nya Judiy

¹⁷ Atzaj te' nmeltz'aja, chi Pabl, tu'n wula toj Jerusalén, in xta'ja tojjo tnejl

ja te na'b'l Dios, tu'n nna'n Dios. Nli'y ikyjo, tze'nku jun wutziky'.¹⁸ Nli'y tAjaw Tkyaqil, ex tzaj tq'ma'n we'y: Q'inx tib'a, ex ajqelin wen tu'n texa toj Jerusalén, qu'n nlayx kub' kyb'i'n t-xjalila, ex nlayx tz'el kyniky' ti'jjo o tq'may wi'ja.

¹⁹ Xitzin nq'ma'ntza: Ay wAjaw, ¿Tiqu'nil qa nlay kub' kyb'i'n? ¿Ma nya aj Judiyqi'n? Ex b'in kyu'n, qa nchinktaqa tojile tkyaqil ja te kyna'b'l Dios Judiy, ex ncexh wintaqa toj tze aye nchi nimintaq ti'ja, ex tzuntaq nchi kub' nb'yo'n.²⁰ Ex intintaqa antza, tej tkub' b'yo'n taq'nila, Esteban tb'i, a nq'umlaqtaq ti'ja. Xi nq'ma'n, tu'n tkub' b'yet. Ex majx, ayi'n in ok te xq'uqil te' kyxb'alín, a kub' b'yonte Esteban.^k

²¹ Me atzin tzaj tq'ma'n wAjawi'y: Mina, chi'. Qala' kux txiy, qu'n ayi'n chin xel chq'ontiy kyxoljo nya Judiy, a najchaq ite'.

Tej tjaw tiljxjal aj Judiy ti'j Pabl tu'n tkyim

²² Tzuntaq nchi b'in xjal ti'jjo lo. Me atzaj te' kyb'inte, qa il ti'j tu'n t-xi' Pabl kyxol nya Judiy, b'e'xsin jaw kyxch'intz kyjalu'n: Nya b'a'n tu'n tanq'in ichin lo twutz tx'otx'. Il ti'j tu'n tkyim.

²³ Ex i oktzin tentz xch'il, ex xolpil te' kytxo'w, ex jaw kychto'n quq toj kyq'iq'.

²⁴ Xitzin tq'ma'n tnejil xq'uqil, tu'n tokx q'o'n Pabl toj kyja xo'l q'aq', ex xi tq'ma'n, tu'n tb'aj laqtz'in, tu'ntzintla tkub' tpa'n Pabl til, ex tiqu'n otaq chi jaw xch'in xjal ti'j.

²⁵ Me atzaj te' tk'let, ex tu'ntaq tok laqtz'in, xi tqanin Pabl te xo'l q'aq', a attaq antza. Chi' kyjalu'n: ¿Ma attzin kye' kyoklin, tu'n tok laqtz'it jun xjal, a at toklin te Rom, ex na'm tok toj pa'b'in?

²⁶ Tej tb'ijtej yol lo tu'n xo'l q'aq', b'e'x xta'j q'malte te tnejil xq'uqil, ex chi' kyjalu'n: ¿Tze'ntzin k-okila lu'n tu'n? iTe aj Rom te ichin! chi'!

²⁷ Atzin tej tnejil xq'uqil, b'e'x ok laq'e tk'atz Pabl, ex xi tqanin: ¿Ma twutzxi'n qa at toklin kyxol aj Rom?

^k 22:20 Kyb'i. 7:58.

Twutzx te', chi Pabljo.

²⁸Xitzin tq'ma'n tnejil xq'uqiltzkyjalu'n: Nimx pwaq b'aj wu'n, tu'n tlaq'etjo wokli'n kykol aj Rom. Ex ¿Yajnajtzi'n tetza?

Xi ttzaq'win Pabl: Me ayintzin we', at we' woklin, qu'n antza xin itz'jil'y.

²⁹Tu'ntzi'n toklin Pabl, b'e'x el kypa'n kyej xo'l q'aq' kyib' ti'j, ayej tu'ntaq kyok laqtz'inte, ex majx tej tnejil xq'uqil, b'e'x tzaj t-xob'il, tu'n otaq b'aj tk'lo'n.

Tej t-xi q'i'n Pabl kywutz Sanedrín

³⁰Tojxi junxil q'ij, tajtaq tej tnejil xq'uqil, tu'n tb'inte ti'jixijo til Pabl toj kywutz Judiy. Tu'ntzi'n, b'e'x el tpju'n, exsin xi tq'ma'n, tu'n kyok chmetjo kynejil pale, exqetzi'n tkyaqil Sanedrín, a tnejilxix chmob'l kykol aj Judiy. Texjo or anetzi'n, etz q'i'n Pabl, ex kub' q'o'n kywutz kykyaqil kawil.

23 ¹Xitzin tka'yin Pabl toj kywutzjo tkyaqil Sanedrín, ex xi tq'ma'n: Ayi'y werman, atxix ojtxe ex loqin lo, b'a'n o chin anq'ini'y twutz qMan Dios, ex nti'x ma kux chyo'n toj wanmi'i'n.

²Atzin tej tnejilxix pale, Ananías tb'i, xi tq'ma'n kye', a ite'taq nqayin tk'atz Pabl, tu'n tokx kypoq'chin toj ttzi.

³Me atzin te Pabl xi tq'ma'n: Ex k-okilx poq'chin te toj ttzi tu'n Dios, ay xmiletz', qu'n qa q'uqliy antza te kawil, ex tze'nxix kawb'il, ²Xitzin qu'ntz ma kyij ttzaqqpi'ntza kawb'il, exsin ma tzaj tq'ma'ntza, tu'n tokx poq'chin toj ntzi'y kyu'n? chi Pabl.

⁴Ayetzin kyej ite'taq antza, xi kyq'ma'n te Pabl: ¿Ma ikytzin nyasinejijy ti'j tnejilxix tpale qMan Dios?

⁵Xitzin tq'ma'n Pabl: Ayi'y werman, noq sameqi'y, qu'n nya b'intaq we' wu'n, qa a tnejilxix pale'; qu'n toj Tu'jil Dios ntq'ma'n kyjalu'n: Mina qanb'in ti'jjo kawil toj ttanim.¹

⁶Texjo or anetzi'n, el tniky' Pabl, qa attaq kab'e ch'uq xjal toj Sanedrín: Jun ch'uq Sadusey ex juntl Parisey.

Tu'ntzintzjo, jaw yolin Pabl kujxix wen: Ayi'y nxjalil, Pariseyqin we', ex tzajninqi'n til'j t-xe'chil Parisey.² Exsin atzin ja'lin, nchin oka toj pa'b'in, noq tu'n nxi nnimi'n, qa nchi jatz anq'in juntl majlo kyimnin.

⁷Atzaj te' tb'aj tq'ma'n Pabl ikyjo, b'e'xsin i ok ten Parisey ex Sadusey ch'otjil kyxolx. Tu'ntzintzjo, el kypa'n kyib'³ qu'n ayetzin kye Sadusey nkyq'ma'n, qa mina nchi jatz anq'in juntl majl kyimnin, ex qa nti'qe t-anjel Dios exqetzi'n jni' xewb'aj.⁴ Me ayetzin kye Parisey nimin tkyaqiljo lu'n kyu'n.

⁸Kykyaqilx nchi jaw xch'intaq, ex ite' junjun te jun ch'uq xnaq'tzb'il te kawb'il, a ite'kxtaq kyxol Parisey, jaw we'ks ex kyq'ma: A ichin lo, nti' tky'i ma b'ant tu'n. B'alaqa ma yolin tuk'a jun t-anjel Dios mo tuk'a jun xewb'aj.

¹⁰Me qu'n noqxtaq kyja'taq kyjaw tiljxtaq kyexjal; tu'ntzintzjo, b'e'x tzaj t-xob'iljo tnejil xq'uqil, qu'n kub' tb'isín, qa akutaq kub' kyb'yo'n Pabl. Tu'npetzil'n, xi tq'ma'n, tu'n kytzaj txket jun jte'b'in xo'l q'aq', tu'n tex q'i'n Pabl, ex tu'n t-xi q'i'n juntl majl toj kyja xo'll q'aq'.

¹¹Tojxi junxil qniky'in, ok tyek'in tAjaw Tkyaqil tib' te Pabl, ex tq'ma: Q'inks tib'a, Pabl, qu'n ikyxjo tze'nkuma yolin wil'ja tzalu'n toj Jerusalén, ikytzin k-okila tu'n toj Rom.

Tej tkub' kyximinxjal, tu'n tkub' b'yet Pabl

¹²Atzin tej qsqix, i kyij jun jte'b'in Judiy toj wen, tu'n tkyim Pabl kyu'n. Kub' kyq'ma'n kyxolx kyjalu'n: K'wel qk'lu'n twutz Dios, qa nlay qo wa'n, ex qa nlay qo k'wan, qa mina xkyim Pabl qu'n.

¹³B'alaqa ite'taq ka'wnaq' kyb'ajjo ichin, a otaq kub' kyk'lu'n kyyol. ¹⁴I xi'tzintz ja' ite'taqjo kynejil pale exqetzi'n nim kyoklin kykol Judiy, ex xi kyq'ma'n: Ma kub' qk'lu'n qe' qyol twutz Dios, qa nti' ch'in kxel qwa'n, aj

¹23:5 Ex. 22:28. ²23:6 Kyb'l. 26:5; Fil. 3:5. ³23:8 Mt. 22:23; Mr. 12:18; Lc. 20:27. ⁴23:13 Ajo yol ka'wnaq, 40 n-ele toj kastiy.

qa na'mxtaq tkyim Pabl qu'n.¹⁵ Ayetzin kyeta ja'lín exqetzin' n kyb'ajjo kawil Sanedrín, kyqaninx te tnejil xq'uqil, tu'n ttzaj q'l'in Pabl kywutza, tu'n tchiky'b'itjo tten cheb'exix wen, me noq tu'n tsb'et ikyjo; qu'n awotzinquetza, qo ewila toj b'e, tu'n tkub' qb'yó'n, a na'mxtaq tul tzalu'n.

¹⁶ Me jun taljo taneb' Pabl, b'in te', a otaq b'aj q'met, ex b'e'x xi' q'malte te Pabl, a attaq toj kyja xo'l q'aq!.¹⁷ Tej tb'inte Pabl ikyjo, b'e'xsin tzejil tq'olb'intz jun xo'l q'aq!, ex xi tq'ma'n te: Q'inxjiy ku'xin q'a lo twutz tnejil xq'uqil, qu'n at jun tyol tu'n t-xi tq'ma'n.

¹⁸ B'e'xsin xi k'lle'ntz twutz tnejil xq'uqil, ex tq'ma: Ma chin tzejil ttxko'n Pabl, ex ma tzejil tq'ma'n we'y, tu'n ttzaj winji'y ku'xin q'a lo tuk'iy, qu'n at jun tyol tu'n t-xi tq'ma'n tey.

¹⁹ Tzajtzin tzyu'n tq'ob'j ku'xin q'a tu'nj tnejil xq'uqil, ex el kypa'n kyib' ti'j xo'l q'aq!, exsin xi tqanintz: *¿Ti'tzin tu'n ttzaj tq'ma'n we'y?*

²⁰ Xitzin tq'ma'n tej ku'xin q'a kyjalu'n: Ma chi kyij Judiy toj wen, tu'n t-xi qanit tey, tu'n t-xi q'l'in Pabl nchi'j kywutz qe' ite'kx toj Sanedrín.²¹ Me mina txi ttziyi'n, qu'n b'alaga jun ka'wnaq ichin kchi ewil toj b'e, ex k'wel kyayo'n, tu'n tkub' b'yet, qu'n ma kub' kyk'lun twutz Dios, qa nlay chi wa'n ex nlay chi k'wan, qa mina xkyim Pabl kyu'n. Atzin ja'lín, noq nchi ayon qa kxel ttziyiñ kye.

²² Atzin tnejil xq'uqil ex twa'b'in ku'xin q'a, ex xi tq'ma'n te, tu'n mix a'l qe, tu'n t-xi tq'ma'n e otaq b'aj tq'ma'n.

Tej t-xi q'i'n Pabl twutz Félix, a tnejil kawil

²³ Tzaj tchq'o'n tnejil xq'uqil, kab'e xo'l q'aq!, ex xi tq'ma'n kye, tu'n kyok kyijo'n lajaj k'al^p xo'l q'aq!, tu'n kyxi lipe kyij, lajaj toj jun mutx'^q xo'l q'aq! kyib'aj chej, junx kyuk'a lajaj k'al tuk'a kyb'iyb'il; tu'n kyxi' tzma Cesarea, aj tok b'eljaj or toj qniky'in.²⁴ Ex xi tq'ma'n, tu'n kyjet chej te iqilte Pabl.

Ex xi tq'ma'n, tu'n tok ka'yinxix toj b'e, tu'ntzintla nti' tky'i, aj tkánin twutz tnejil kawil, Félix tb'i.²⁵ Ex xi sma'n jun u'j kye, a ntq'ma'ntaq kyjalu'n:

²⁶ Ayi'n, Claudio Lisias, kxel ntz'ib'i'n ex chin q'olb'ilä tey, Félix, ay tnejil kawil, nimixix tokli'n.²⁷ Aye Judiy, a otaq tz'ok kytzyu'n ichin lo, ex tu'ntaq tkub' kyb'yo'n. Me atzaj te' nb'inti'y, qa jun xjal nimtaq toklin toj Rom, b'e'xsin in xi'ita kyuk'a nxo'l q'aq'a, ex b'e'x tzaqpaj wu'n.²⁸ Me qu'n wajtaqa, tu'n nb'inti'y ti'taq til, b'e'xsin xi wi'ntza kywutz Sanedrín.²⁹ Ex antza nb'iyi'y, qa nya nim til, qa noq tu'n kynimb'il ti'j kykawb'il Judiy. Tu'n ikyjo, b'in wu'n, qa nya il ti'j tu'n tkub' b'yet, nipela noq tu'n tku'x toj tze.³⁰ Me ma nb'i'y, qa ma chi kyij Judiy toj wen tu'n tkub' b'yet. Tu'ntzi'n, ma txi nchq'o'n twutz, ex ma txi nq'ma'n kye nchi stz'imán til', tu'n t-xi kychiky'b'in twutz, a ti'j kyaj ti'j.

³¹ Xitzin xko'n Pabl, ex xi q'i'n toj qniky'in kyu'n xo'l q'aq!, tu'n kykanin toj Antípatris, tze'nkuxjo otaq tzaj q'ma'n kye.³² Ayetzin kyej xo'l q'aq!, aye i xi' tu'n kyqan, b'e'x i meltz'aj kye' toj Jerusalén, tej qsqix. Ayetzin kyej, a ite'kxtaq kyib'aj chej, b'e'x xi kyi'n kye' kyb'e, junx tuk'a Pabl.³³ Atzaj te' kykanin tzma Cesarea, b'e'xsin kub' kywa'b'in Pabl twutz Félix, a tnejil kawil, exsin xi kyq'o'n u'j, a xi ttz'ib'in tnejil xq'uqil.

³⁴ Tb'ajlinxi' u'jin u'j, xi tqanin Félix te, ja'ataq tzajnin Pabl. Atzaj te' tb'inte, qa te Ciliataqa,³⁵ xitzin tq'ma'n: K'a' kub' nb'i'n tzmaxi aj kyuljo a nchi stz'imán til'ja.

Texjo or anetzi'n, b'e'x xi tq'ma'n, tu'n tkub' xq'uqit Pabl toj ja, ja' nkawinetaq Herodes.

Tej tyolin Pabl te kolb'il tib' twutz Félix

24 ¹Otaqxi b'aj jwe' q'ij, tej tkánin tnejilxix pale, Ananías tb'i, tzma Cesarea, junx kyuk'a jun jte'b'in

^p 23:23 Lajaj k'al, 200 n-ele. ^q 23:23 Lajaj toj jun mutx', 70 n-ele.

nim kyoklin kyxol Judiy, ex tuk'a jun q'ol tumil, Tértulo tb'i. Kykyaqilx i kanin twutz Félix, a tnejil kawil, tu'n kyyolin txqan yol te patilte Pabl.² Atzaj te' ttzaj q'i'n Pabl, xitzin t-xikyb'i'n Tértulo tyol ex tq'ma: Noq samepixa, ex nimxix chjonte kxel qq'o'n tey, ay, Tata tnejil kawil, qu'n wen qe' qten toj qtanim, ex nti' q'oq qxola; ex chjonte noq tu'n t-xilin tnab'la, qu'n nimku ma b'ant tu'n tojjo qtx'otx'a.³ Ay, Félix, tnejilxix kawil, jotxjo lu'n, n-ok qajb'in toj tkyaqil qtx'otx'a tuk'a nimxix aq'b'il chjonte.

⁴ Me nya waja tu'n tel wi'n nim amb'il tey, chtej Tértulo. Chin kub'sil nwutza tey ja'llin, tu'n qtzaj tb'i'n ch'in tuk'a twenila.⁵ Ma tz'el jyete ichin lo qu'n, qu'n ma tzul q'ol te' jun yab'il qxola, ex nb'et twutz tkyaqil twutz tx'otx', tu'n tokx q'oq kyxol Judiy, ex axix kynejiljo jun ma' ch'uq xjal, Nazarenos kyb'i.⁶ Ex majxpe, tnejil ja te na'b'l qDiosa, tajtaq tu'n tb'aj tyajin. Tu'npetzi'n, b'e'x ok qtzyu'n,⁷ me atzi'n tej tnejil xq'uqil, Lisias tb'i, b'e'x okx tlimo'n tib', ex tuk'a tkyaqil tipin, b'e'x el ti'n qe'y,⁸ exsin tzaj tq'ma'ntz qa iltaq ti'j tu'n kyul twutza, aye kyajtaq tu'n kyqanin ti'j. Noqitaku txi tqanin te, tu'ntzin tel tniky'a, qa tkyaqiljo a ma txi qq'ma'n tey, twutzxix.

⁹ Kykyaqiljo Judiy a ite'taq antza, xi kymujtz'in qa twutzxjo a otaq b'aj q'met.

¹⁰ Atzin tej tnejil kawil xi tyek'in tuk'a tq'ob', tu'n tyolin Pabl.

Chi Pabljo, tej tjaw yolin: Noq same, tata. Tuk'a tkyaqil wajb'il kxe'l nq'ma'n kab'e tal nyola te kolb'il we'y twutza, qu'n b'i'n wu'n, qa ay kawil tojjo tx'otx' lu'n, atxix ojtxe.¹¹ Ex axa aku txi ka'yinte tumiljo lo; tzmape kab'lajaj q'ij, we nponlin toj Jerusalén, tu'n nk'uli'n twutz qMan Dios.¹² Ex mix jun maj in jyete, qa tzun nchin ch'otje tuk'a jun a'l'a, ex mix ja' jaw tiljxjal wu'n toj tnejil ja te kyna'b'l Dios Judiy, mo kyoq txqantil ja te na'b'l Dios, i'chaqpetla ttxanila tnam.

¹³ Aye xjal lo, chi Pabljo, nlay yek'it kyu'n, qa twutzxixjo a ma b'aj kyq'ma'n

te patil we'y.¹⁴ Me okpetzin k'wel nq'ma'ntza, qa nchin ajb'in te kyDios nxe'chila, tze'nkuxjo ntq'ma'n Tb'anil Tqanil, a tok tb'i te ma' ch'uq xjal kyu'n. Qu'n nxi nnimi'n a joxjo tz'ib'in kyojo u'j te kawb'il, exsin tz'ib'in kyu'n yolil Tyol qMan Dios ojtxe.¹⁵ Ex at jun we' oyb'il we ti'j qMan Dios, tze'nkuxjo kye Judiy, qa chi jawil anq'in juntl majljo kyimnin, aye tb'anil xb'ant kyu'n, exqetzi'n nya b'a'l xb'ant kyu'n.¹⁶ Tu'npetzi'n, tok tilil wu'n, tu'n ntsaqin wanmi'i'n, ex tu'n tb'antjo tb'anilx wu'n, twutz Dios ex kywutz xjal.

¹⁷ O b'ajxi ila' ab'q'e, chi Pabl, nb'etb'in toj junxil tx'otx', ex ma chin meltz'aj juntl majla toj ntanima, tu'n nq'o'n mob'itz kye yaj, ex tu'n t-xi nq'o'n woyaja te qMan Dios.¹⁸ Ex tzuntaq nb'antjo lu'n wu'n, tej tb'aj nsaqsin wib'a, tze'nkuxjo nb'ant kyu'n nxjalila atxix ojtxe. Me nti' ch'in jaw tiljxjal, tej wel jyete toj tnejil ja te na'b'l Dios kyu'n jun jte'b'in Judiy tzajinqetaq toj tx'otx' te Asia.¹⁹ Ayepetzintla kye xjaljo xi ul patil we'y twutza, qa at wila toj kywutz.²⁰ Exsin qa minatz, b'a'n tu'n ttzaj kyq'ma'n a ite' tzalu'n, qa at jun wila el jyete toj kywutz, tej nte'n kywutzjo xjal lo, ex kywutz kykyaqil kawil toj Sanedrín.²¹ Metzin qa at wiltza ti'jjo, tej tjaw nñch'i'n kyxol: Loqin inti'n tzalu'n toj Sanedrín kywutz, ayi'y kawil, noq tu'n nxi nnimi'n, qa chi jawitz anq'in juntl majl kykyaqil kyimnin, chi Pabl.²²

²² Tej tb'inte Félix ikyjo, b'e'x kyij tq'o'njo lu'n toj junxil q'ij, qu'n b'i'ntaqxix tu'n, tze'n tz'elpine Tb'anil Tqanil. Xi tq'ma'n kyjalu'n: Tzmaxi aj tuljo Lisias, a tnejil xq'uqil, atzin ktzajil q'ma'ntexijo we'y, ti'jjo nb'aj kyi'ja.

²³ Exsin xi tq'ma'n Félix te jun xo'l q'aq', qa il ti'j tu'n tok xq'uqit Pabl, me tu'n t-xi q'o'n ch'in tzaqpib'l te, ex tu'n t-xi q'o'n amb'il kye tuk'a, tu'n tok ka'yin.

²⁴ Otaqxsi b'aj jun jte'b'in q'ij, tej tkanin juntl majl Félix junx tuk'a

^r 24:7 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 7.

^s 24:18 Kyb'i. 21:17-28.

^t 24:21 Kyb'i. 23:6.

t-xu'jil, aj Judiytaq, Drusila tb'i, exsin xi tq'ma'ntz, tu'n t-xi txokb'aj Pabl, ex antza kub'e tb'i'ne, tej tok ten Pabl yolil ti'jjo qnimb'il ti'j qAjaw Jesucrist.²⁵ B'e'x jaw xob' Félix, tej tok ten Pabl yolil ti'jjo, qa il ti'j jun chwinqil jikyin, ex tu'n tkub' qtzyu'n qib', ex ti'jjo jun kawb'il tu'n Dios, a na'mix tul kanin.

Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, xi tq'ma'n te Pabl: Kux txiy ja'lin. Ktzajil nq'olb'in juntl majla, aj tten amb'il wi'ja.

²⁶ Atzin te Félix, tzuntaq nyon te', qa akutaq t-xi tq'o'n Pabl pwaq te, tu'n t-xi ttzaqpi'n. Tu'npetzi'n, ila' maj txket Pabl tu'n, tu'n tyolin tuk'a.

²⁷ Japin kab'e ab'q'e ikyjo; me tb'ajlinxi', b'e'x el tej Félix te kawil, ex okx Porcio Festo te t-xel. Me atzinte Félix tajtaq te', tu'n tkanb'itjo kyajb'il aj Judiy tu'n. Tu'npetzi'n, b'e'x kyij q'o'n te Pabl toj tze.

Tej tyolin Pabl te kolb'il tib' twutz Festo

25 ¹ Kanin te Festo, tu'n tkub' qe tojjo toklin te kawil, ex tb'ajlinxi' oxe q'ij, b'e'x ex toj Cesarea, tu'n tkanin tzma Jerusalén. ² Atzaj te' tkanin Festo, b'e'x i pon kychmo'n kyib'jo kynejil pale, junx kyuk'a Judiy, a nimxix kyoklin, te q'malte ti'chaqjo til Pabl. ³ Xi kyqanin, ex i kub'sin kywutz te Festo, tu'n t-xi q'i'n Pabl Jerusalén, qu'n tu'n antza toj Cesarea ta'yetaq, ex otaq b'aj kyximin, qa tu'ntaq tkub' kyb'yo'n Pabl toj b'e.

⁴ Me xi ttzaq'win Festo kyjalu'n: Lute Pabl tku'x toj tze tzma Cesarea, ex ayinxa, ma chin kub' b'isinte tu'n nxi'y antza tojjo jte'b'in q'ijl, chi!. ⁵ Tu'npetzi'n, aye kawil kyxola, il ti'j tu'n kyxi' wuk'iy tzma Cesarea, te patil te Pabl tu'n kyyolin antza, qa at til toj kywutzta.

⁶ Axsa kub' tene te Festo toj Jerusalén b'alaqa wajxaq mo lajaj q'ijl, ex b'e'x meltz'ajl tzma Cesarea. Tej qsqix, kub' qe tojjo toklin te kawil, ex xi tq'ma'n, tu'n t-xi q'i'n Pabl.

⁷ Tej tokxx Pabl, b'e'x i ok laq'e Judiy tk'atz, ayej tzajninqetaq toj Jerusalén.

Exsin ok tentz q'malte, qa nimku til Pabl, me nti' jun yek'inte qa twutzx.

⁸ Chitzin Pablo kyjalu'n, tej tkolin ti'jx: Nti' jun we' wil ma ku'x, qu'n nti' nya b'a'n o b'ant wu'n ti'j kykawb'il Judiy, ti'jjo tnejil ja te na'b'l Dios ex nipe ti'jjo tnejil kawil te Rom.

⁹ Me qu'n tu'n tajtaq te Festo, tu'n tkanb'itjo kyajb'il Judiy tu'n, xitzin tquanintz te Pabl kyjalu'n: ¿Tajtzin te tu'n t-xiy tzma Jerusalén, tu'ntzintla toka toj xjelb'il antza?

¹⁰ Me xi ttzaq'win Pabl kyjalu'n: Me loqi'n intin twutza, ay kawil te Rom, qu'n antza tzalu'n il ti'j tu'n woka toj xjelb'il. Qu'n b'i'nxix te tu'n, qa nti' jun nya b'a'n o b'ant wu'n kyi'j Judiy.

¹¹ Qatzin at jun wiltza o ku'x, a at kyimin ti'j, nlay kub' nxk'a'yin wib'a tu'n nkyima. Metzin qa nya twutzxjo, a ti'chaqjo nq'umlajtz wi'ja, mix a'l junte at toklin tu'n nxi q'o'n we'y kye. Tu'npetzintzjo, ma b'aj nk'u'ja tojjo lu'n ja'lin. Ok kxel nqani'n, tu'n nxi tsma'n twutz César, a tnejilxix kawil te Rom, tu'n woka toj xjelb'il tu'n.

¹² Tb'ajlinxi' tquanin Festo kye q'olte tumil te, ti'jjo otaq tq'ma Pabl, tzaj tq'ma'n kyjalu'n: Qu'n axa ma tzaj qaninte, tu'n toka toj xjel tu'n César toj Rom, mala txi'tza antza.

Tej tpon q'i'n Pabl twutz Agripa

¹³ Tej kyb'ajjo jun jte'b'in q'ij, b'e'x ul tej nmaq kawil, Agripa tb'i, junx tuk'a t-xu'jil Berenice, tzma Cesarea, tu'n kyq'olb'in te Festo. ¹⁴ Qu'n tu'n ila' q'ij i ten antza, b'e'x ok ten te Festo q'malte te Agripa, a ti'jjo otaq tziky'x ti'j Pabl. Chi' kyjalu'n: At jun ichin tzalu'n, a kyij q'o'n toj tze tu'n Félix ojtxe. ¹⁵ Tej nte'n toj Jerusalén, b'e'x i pon jni' kynejil pale junx kyuk'a nim kyoklin kyxol Judiy q'malte ti'chaqjo til, ex tzaj kyqanin we'y, tu'n tkub' nkawi'n. ¹⁶ Me xi'tzin nq'ma'ntza kye, qa aijo kawil te Rom, nya naq'le, tu'n tkub' tb'yo'n jun xjal, qa na'mxtaq tmeje twutz kyuk'a tajq'oj, tu'n tkolin ti'jx.

¹⁷ Tu'npetzi'n, chi Festo, tej kyulj Judiy tzalu'n, mix kub'e n-ayo'n ch'intla, qala'

noqx te' qsqix, b'e'x in kub' qey tojjo wokli'n, ex xi nq'ma'n, tu'n t-xi iq'b'ajjo xjal anetzi'n.

¹⁸ Me ayetzin kyej i ul q'mal te' jni' til Pabl, ex nti'x i jaw ch'otj ti'j ti'chaqjo il, a otaq chi b'aj nb'isi'n. ¹⁹ Noq o'kx b'aj kyq'ma'n ti'j, a jni'chaqjo nb'aj toj tnimb'il, ex ti'jjo jun b'yal Jesús, a o kyim, me itz!, chi Pabljo. ²⁰ Ayintzin we', mix tene tumil toj nnab'la, tze'n tu'n toke lo. Xitzin nqanintza te Pabl, qa tajtaq tu'n t-xi tzma Jerusalén, tu'n tok toj xjelb'il ti'jjo a otaq b'aj q'ma'n ti'j.

²¹ Me atzinte Pabl otaq tqane te', tu'n t-xi nsma'n tzma Rom tuk'a tnejilxix kawil tu'n tok toj xjelb'il. Tu'npetzi'n, b'e'x xi nq'ma'n tu'n tten toj tze, tzmaxi aj tten amb'il we'y, tu'n t-xi smet, chi Festo.

²² Xitzin tq'ma'n Agripa te Festo kyjalu'n: Ex wajatla we', tu'n nb'i'n ti'jjo xjal anetzi'n.

Atzin te Festo, xi ttzaq'win: B'e'x ktb'ib'ilku te nchi'j.

²³ Toj junxil q'ij, i kanin Agripa ex Berenice twutz ja te kawb'il, ex i okx tuja tze'nqeku kawil, junx kyuk'a kynejil xo'l q'aq' exqetz'i'n xjal, a nim kyoklin toj tnam. ²⁴ Tq'ma Festo, tu'n ttzaj q'i'n Pabl, ex tq'ma kyjalu'n: Noq samiy Agripa, ay nmaq kawil, ex kykyaqila xjal a loq'i'y ch'uqleqe tzalu'n quk'iy; lu tej xjal lo. Kykyaqilx Judiy nchi qanin ti'j, i pon q'malte we'y tzma Jerusalén, ex loqe ma chi ul tzalu'n toj Cesarea qanilte we'y, tu'n tkub' b'yet. Tzunx njaw kyäch'i'n wen, ex mina nchi kub' qenx.

²⁵ Metzin wetza te we, chi Festo, nyakutzaj nti' te ma tb'inche, tu'n tky'xjo lu'n ti'j. Me qu'n ax ma qaninte, tu'n tok toj xjelb'itz tu'n tnejilxix kawil toj Rom, César Augusto, a nim toklin tb'i. Tu'npetzi'n, ma kub' nb'isi'n, tu'n t-xi smet antza.

²⁶ Me tu'n nti'xix tumil te we'y, chi Festo, tze'n tyol jun u'j, tu'n t-xi tz'ib'it te César, a wajawi'y, a tnejilxix kawil, a ti'chaq tb'inchb'in xjal lo; matzin

tzaj wintza kywutza, me twutzxixa ay, nmaq kawil Agripa, tu'ntzintla, aj tb'aj tqaninjiy jni'xjo til, matzintla kub' ntz'ib'intza twutz u'j. ²⁷ Qu'n nyakuj nya tumiljo te we'y, a tu'n t-xi smet jun xjal nim til, exsin mina txi tz'ib'it tiqu'nil s-etza til kyexjal.

Tej tyolin Pabl te kolb'il tib' twutz Agripa

26 ¹Xitzin tq'ma'n Agripa te Pabl kyjalu'n: Aku yolin ja'lin, tu'n tkolin ti'jxa.

Jawtzin ti'n Pabl tq'ob!, exsin ok tentz yolil. Chi' kyjalu'n: ²Noq same, tata. Tzunx nchin tzalaja ja'lin, ay, nmaq kawil Agripa, tu'n nim toklin, tu'n kchin yolila twutz, ex tu'n tb'ant nklonte wib'a, ti'j tkyaqiljo nya b'a'n, a ma b'aj kyq'ma'n Judiy wi'ja. ³Tzun nchin tzalaja, qu'n tu'n tojtzqi'n te, ay Agripa, a jni'xjo nb'ant toj kychwingil Judiy exqetz'i'n nchi b'aj yolajtz qxola. Tu'npetzi'n, kxel nqanin tey tuk'a tipin tchwingila, ex tu'n tkub' tb'i'njiy a kxel nq'ma'n.

Tchwingil Pabl, te' na'mtaq tnimin

⁴Kykyaqil Judiy b'ilte ex ojtzqi'n kyu'n, tze'n nchin anq'ini'y kyxol, toj we' ntx'otx' ex toj Jerusalén, atxixj tej xin tzaja toj nq'ayila. ⁵Ex b'i'n kyu'n, ex aku kub' kyq'ma'n qa kyaj, qa Pariseyqinx we', ex intinkxa kyxoljo ch'uq xjal, a tzunxix kub' qniminji'y tkyaqil kyxnaq'tzb'il Judiy.⁶ Ex atzin ja'lin, ma chin tzaj q'i'n toj pa'b'in noqxix tu'n at jun q'ubq'il qk'u'ja ti'jjo o tzaj tq'ma'n qMan Dios kye ojtxe qxjalila. ⁷Ajo kab'lajaj ch'uq xjal, tyajil Israel, a ojtxe qxe'chil, loq'o'y nqo ayon ti'j tu'n tjapin b'ajjo a tzaj ttziyin qMan Dios qe'y: Qa il ti'j tu'n kyjaw anq'in juntl majl kyimnin. Tu'npetzi'n, nqo k'ulin twutz Dios, ex nqo ajb'in te, q'ijl ex qnoky'in. Ay Agripa, noq tu'njo qq'uqb'il qk'u'ja lo loqe Judiy nchi patin wi'ja tojjo pa'b'in ja'lin. ⁸¿Me ti'xix qu'n mina nxi kynimin kye, qa

^u 26:5 Kyb'i. 23:6; Fil. 3:5.

kchi jawitz anq'in juntl majl kyimnin tu'n qMan Dios?

**Tej tajtaq Pabl tu'n
kykub' b'yo'n nimil**

⁹Ex ikyxtaq weji'y nnab'l ojtxe, chi Pabl, qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'inchit ila' mib'in kyi'jjo kykyaqil, a lipcheqetaq ti'j tb'i Jesús aj Nazaret. ¹⁰Ikytzin b'antjo wu'n toj Jerusalén; ila' nimil kux nq'o'n toj tze, tej ttzaj kytziyin kynejil pale. Ex atzaj te' kykub' b'yo'n, b'a'ntaqjo lu'n te we'.

¹¹Ila' maj, chi Pabl, i b'aj nb'yo'n tu'ntzintla tkyij kytzaqpi'l kynimb'il ti'j Jesús. Ex b'antjo lo wu'n toj kykyaqil ja te kyna'b'l Dios Judiy. Ex tu'ntaqjo txqan nq'oya kyi'j, in ok te'n lajolkye nya noq o'kxjo kyojjo tnam te Israel, qala' majx kyojjo tnam te najchaq. ¹²

**Tej tyolin Pabl juntl majl ti'jjo otaq
b'aj ti'j, te' tnimin
(Ky'b'i. 9:1-19; 22:6-16)**

¹²Ay, Agripa, chi Pabl, noq tu'n nb'isa ikyjo, b'e'x xi wi'n wib'a, tu'n nkani'n tojjo tnam Damasco; chq'o'n in xiyi'y tu'n kykawb'il kynejil pale.

¹³Me tzuntaq nchin b'eta ikyjo, otaq tziky' kab'laj q'ij, te' nlontil'y jun nim tspiky'imil, tzaj qoptz'aj toj kya'j, a nimxix ch'intl tqoptz'ajiyil tze'nku tqan q'ij, a ox tilk'ajxix wi'jali'y ex kyi'jjo a nchi b'ettaq wuk'iy. ¹⁴Qkyaqilxa kub' lank'aj twutz tx'otx', ex nb'li'y tq'ajq'ojil twi' jun a'lla, a tzaj q'mante we'y toj kyyol aj Judiy. Chi' kyjalu'n: iSaulo, Saulo! ¿Ti'n wila ma chin el tiky'i'n? Axa n-ok q'o'nte jun mib'in ti'jxa, ikyx tze'nku jun wakx nkjo'n, aj tok twa'b'i'n jun ma juch' kxb'il, ex aj qa nya tumiljo nb'ant tu'n.

Xitzin nq'ma'ntza: ¹⁵Noq samexixa, wAjawa. ¿Ankye te?

Tzajtzin ttzajq'win we'y: Ayin weji'y Jesús, ex ayinxji'y a ma chin el tiky'i'n.

¹⁶We'ksa ja'lín, qu'n ma tz'ok nyek'in wib'a tey tu'ntzin tajb'i'n we'y, ex

tu'n tokin te q'mal te' a ma tliy ja'lin, exsin a na'mx tlontiy wi'ja. ¹⁷Kkletila wu'n kye Judiy ex kye' nya Judiy, qu'n kyxoltzin xjal anetzi'n kxel nchq'o'niy ja'lin. ¹⁸Kxel nchq'o'n kyxol, tu'ntzintla tjjetjo kynab'l, tu'ntzintla mina chi b'et toj najin, tze'nku jun xjal nb'et toj qxopin; qala' toj tumilxix, tze'nku jun xjal nb'et toj spiky'in. Ikytzin kchi elitze' tjaq' tkawb'il tajaw il, tu'n kyok lipe, ex tu'n kynimin wi'ja, ayl'n kyMan ex kyDios. Noq tu'n ikyjo, knajsitiljo kyil, ex ktenb'il kyoklin tojjo xjan Ntanima, ayl'n kyDios.

**Tej tkub' tnimin Pabl a otaq
tzaj tq'ma'n Dios te**

¹⁹Ay, Agripa, ikytzin b'ajjo, chi Pabl. Kub' nniminji'y a tzaj tq'ma'n qMan Dios we'y.

²⁰Tnejilxix, xi nq'ma'nji'y Tb'anil Tqanil kye' ite'taq toj Damasco.^w Tb'ajlinxi' ikyo, xi nq'ma'n kye' ite'taq toj Jerusalén, ex te tkyaqil xjal toj tkyaqil tx'otx' te Judey.^x Ex majxjo kye' nya Judiyqe, i tzaj ntxko'n, tu'ntzintla kynimin, tu'n kymeltz'aj tuk'a Dios, exsin tu'ntla b'a'njo kyb'inchb'in te yek'il te' kynimb'il.

²¹Noq tu'n nyoli'n kyuk'a nya aj Judiy, chi Pabl, in ok tzyu'n kyu'n Judiy toj tnejl ja te na'b'l Dios toj Jerusalén, ex kyajtaq tu'n nkub' kyb'yo'n. ²²Me noq tu'n tmojb'il qMan Dios, loqin inti'n tzmax tzalu'n, ex nchin yolin ti'j Dios kyuk'a kykyaqiljo nimxix kyoklin, exqetzil'n kyuk'a jni' txqantl. Kukx nchin yolinji'y, ex nti'x ch'in ma tz'ok ntz'aqtzil'n, tze'nku kyij tq'ma'n Moisés, a yobil Tyol qMan Dios ojtxe, junx kyuk'a txqantl, a ti'taqjo tu'n tb'aj: ²³Qa ilxtaq ti'j tu'n tkyim Crist, a Klolqe. Me tb'ajlinxitaqjo tkyimlin, axixtaq tnejiljo, tu'n tjatz anq'in juntl majl^y exsin tu'n tq'metjo kolb'il te qtanima ex kye' txqantl junxil tnam.^z Atzin kolb'il, ikyx tze'nku jun tzaj te yek'b'il te' b'a'n.

**Tej tyolin Pabl tu'n tkub' tk'u'
Agripa, tu'n t-xi tnimin Tyol Dios**

²⁴Tej tb'aj tq'ma'n Pabljo lo, te kolb'ilte, b'e'x jaw weqj Festo, ex tq'ma:

^v 26:11 Kyb'i. 8:3; 22:4-5. ^w 26:20 Kyb'i. 9:19-22. ^x 26:20 Kyb'i. 9:28-29. ^y 26:23 1Co. 15:20.
^z 26:23 Is. 42:6; 49:6.

¿Qape tx'u'j ta'ya te twi', Pabl? Noq tu'n nim t-xnaq'tzb'il, ja' ma tz'ele tx'u'j twi'y.

²⁵Me atzin te Pabl xi ttzaq'win: Nya tx'u'j qin we', ay Festo, a nimxix toklina, qala' mikyxi te', qu'n tumilxix ex twutxixjo, a xi nq'ma'n. ²⁶Ex lu'pe Agripa lo, a nmaq kawil. Atzin te ojtzqil te', a jni'chaqjo ma b'aj nq'ma'n. Tu'npetzi'n, nchin yolin jikyin wen twutz, qu'n b'l'inxix wu'n, qa b'in tkyaqiljo lu'n tu'n, qu'n nya toj ewajil xb'ante, a ma b'aj nq'ma'n.

²⁷Ay, Agripa, chi Pabl, ¿Tzuntzin nxi tnimin tejiy a kyyol yobil Tyol Dios? iB'l'in we wu'n, qa nxi tnimi'n!

²⁸Xitzin ttzaq'win Agripa: ¿Noqx ch'ime xkub'e nk'u'ja tu'n woka te nimil?

²⁹Xi ttzaq'win Pabl te: Qa noq ch'ime mo qa nimxtaq, me noqit iky tajb'il qMan Dios, nya o'kxa a ay, nim tokli'n, qala' kykyaqilxita' a loqe nchi b'in wi'ja ja'lin, tu'n kyoche nimil tze'nku we'; me nya k'l'o'nq'i' tyu'n kxb'il tze'nku we'.

³⁰Jawtzin we' nmaq kawil junx tuk'a t-xu'jil, Berenice tb'i, ex tuk'a Festo, a kawil, ex kykyaqiljo a q'uqleqetaq antza. ³¹El kypa'n kyib'jo kawil, tu'n kyyolin kyjunalx ti'jo til Pabl. Kyq'ma kyxolilex kyjalu'n: Nti' te' ichin til lo te kyimin, ex nya tu'n tku'x toj tze.

³²Atzin te Agripa xi tq'ma'n te Festo: Matla txi tzaqpet te ichin lo, noqit nya ax saj qaninte, tu'n tok toj pa'b'in twutz Augusto César, a tnejlxix kawil te Rom.

Tej t-xi sma'n Pabl tzma Rom

27 ¹Atzaj te' tkub' kyb'isi'n, tu'n qxi chq'l'o'n tzma Italia, ja' ta' Rom, atzin Pabl exqetzi'n txqantl ite'taq toj tze, b'e'x i xi q'o'n tjaq' tkawb'iljo jun xo'l q'aq', Juliotaq tb'i, a toktaq te tajjaljo jun ch'uq xo'l q'aq' te Augusto César, a tnejlxix kawil toj Rom. ²O okxa toj bark, a attaq toj tnam Adramitio, a ch'ixtaq tex tu'n tkanin kyojo ila' tnam te Asia, aye ite'taq ttzi ttxuyil a!. Ex attaq Aristarco quk'i'y, jun xjal aj Tesalónica, jun tnam toj tx'otx' te Macedonia. ³Ex o xi'y toj junxil q'i'j, ex

o kani'n toj Sidón. Xi q'o'n amb'il te Pabl tu'n Julio, noq tu'n t-xi' q'olb'il kye' tuk'a, ex tu'n tok ka'yin kyu'n. ⁴Tej qexa toj Sidón, o ex juntl majla toj bark. Mix b'ante tu'n qxi'y jikyin, qu'n qumila ntzaje ju'mintaq kyq'iq'. Tu'npetzi'n, xi qtxalpin ch'in qib'a toj qman q'ob'a, tu'n qiky'xa ttxlajjo tx'otx', Chipre. ⁵O jlajinxí toj ttxuyil a!, junx twutzila tx'otx' te Cilicia ex Panfilia, ex o kani'n tzma Mira, jun tnam toj tx'otx' te Licia.

⁶Antza, ele jyete jun bark tu'n Julio, aj tnejl xo'l q'aq!. Ajo bark anetz'i'n tzajnintaq toj Alejandría. Okxsin q'o'ntza toj, tu'n qkani'n tzma Italia.

⁷Cheb'exix o b'eta toj ila' q'ij, ex tuk'a nimxix aq'until, o kani'n nqayin tk'atz Gnido, qu'n njumintaq kyq'iq' wen qwutza. O iky'a tk'atz Salmón, ex o iky'a ti'jxi tx'otx', Creta tb'i. ⁸Nimx ch'in iky'x q'i'ja toj qb'e'y ttxanila tx'otx'. O kanintza tojjo jun najb'il, Buenos Puertos tb'i, a nqayin ta'yé tk'atzjo tnam Lasea.

⁹Nimxtaq amb'il otaq qnajsi'y, noq tu'n tpaj kyq'iq', ex nimxtaq xob'ajil tu'n qb'eta toj ttxuyil a!, qu'n tu'n ch'ixtaq tok jb'alil. Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Pabl jun tumil. Chi' kyjalu'n: ¹⁰Ayi'y tata, nkub' nnab'l'i'n qa nya b'a'l'n tu'n t-xi q'i'n qb'e, qu'naku txi mulq'ajjo bark exsin tkyaqil tiquitz. Ex majqox, aku qo kyim.

¹¹Me atzin te' tnejl xo'l q'aq' kub' tnimi'n a otaq kyq'ma tajaw, exsin otaq tq'ma q'ilteqaq bark, ex nya a otaq tq'ma Pabl. ¹²Ex tu'n nya wentaqjo najb'il anetz'i'n tu'n tiky'x jb'alil qu'n antza; tu'ntzi'n, ch'ime kykyaqilx kub' b'isinte qa wen tu'n qexa, ex tu'n tok qq'o'n tilil, tu'n qkani'n tzma Fenice, jun tnam toj tx'otx' Creta, a at tumil tjawitz q'i'j, ex antza tu'n tiky'e jb'alil qu'n.

Tej ttzaj nim q'ankyaq ti'j bark, ja' tokxitaaq Pabl

¹³Kub' kyb'isin, qa akutaq txi q'i'n qb'e'y, qu'n noq ch'in njumintaq kyq'iq' tzajnin kub'l. O etza, ex b'et bark qja' toj ttxuyil a! ttxlajile Creta. ¹⁴Me a'kxtaq tb'ajjo ikyjo, ox juminx

txqan kyq'iq', tzajnin jawl, ex ok peq'j ti'j bark.¹⁵ Oktzin tentz limolte bark. Noqx kub' qyo'n qib'a te, qu'n tu'n nlawayaq b'ant qb'eta ja' qajataqa tu'n tpaj kyq'iq'.¹⁶ O iky'xa ti'jxi jun tal much' tx'otx' tku'x toj ttxuyil a', Claudia tb'i, ja' nyale njumintaq kyq'iq'jo. Ex tuk'a nim aq'untl, ja'tza q'i'ni'l'y jun tal much' bark te kolb'il kyexjal, a k'l'o'ntaq ti'jxi bark ja' o tokxitaqa.¹⁷ Tej tjatzjo tal much' bark, oktzin kyk'l'o'n kyuk'a lawin aqwil til' tk'u'jjo ma tij bark tu'n mi laqje. Exsin tu'n nimtaq kyxob'il tu'n tkyij tx'a'yit bark toj tz'awin, Sirte tb'i, kutztzin kyi'n xb'alim, a ja' n-okxi kyq'iq' te limolte bark. Tu'ntzi'ntzjo, xi kytzaqpín kyib', tu'n t-xi q'i'n bark tu'n kyq'iq'.¹⁸ Atzi'n tojjo juntl q'iij, kujxtaq ta'ye kyq'iq' ex jb'al. Tu'npetzi'n, i ok ten xo'l te' tqitz bark toj ttxuyil a',¹⁹ ex toj toxin q'iij, i ok ten xo'l te' tkyaqiljo a tokxtaq te tz'aqtzb'ilte bark, a nti'xixtaq kyokin, tu'ntzintla mina t-xi mulq'aje toj ttxuyil a'.

²⁰Toj ila' q'iij, mix qlayi'y tqan q'iij, exqetz'i'n kyspiky'imil che'w; ex otaq tz'el toj qk'u'ja, qa akutaaq qo kleta, qu'n tu'n nimxtaq jb'al ex kyq'iq' n-ok jumintaq til' qbarka.²¹ Qu'n tu'n ila'taq qb'a'ja na'mxtaq qwa'n toj ila' q'iij, jawtzin we' Pabl kyxolxjal, ex tq'ma kyjalu'n: Ayi'y tata, noqit ma kub' kyniminji'y a xi nq'ma'n kye'y, tu'n mina tu'n qetz toj Creta, minatla siky'xjo jni'mib'in qu'n.²²⁻²³ Me atzin ja'llin, mina chi tzaj xob'a, qu'n ma tz'ok tyek'in jun t-angel Dios tib' we'y qniki'yin, a saj chq'o'n tu'n Dios, a at wokli'n te, ex nchin ajb'i'n te.²⁴ Ex saj tq'ma'n angel we'y kyjalu'n: Mi tzaj xob'a Pabl, qu'n tu'n nti' jun mib'in kyky'elix ti'ja, qu'n il til' tu'n t-xi'y twutz tnejlxix kawil toj Rom. Ex noq tu'n tpaja, kykyaqiljo ite' tuk'iy toj bark, ok kchi kletil tu'n Dios.

²⁵Tu'npetzi'n, ayi'y tata, chi Pabl, kyinks kyib'a, qu'n q'uqle nk'u'ja til' Dios, qa ikyx kb'ajiljo tze'nku ma tzaj tq'ma'n angel we'y.²⁶ Me il til' tu'n tok

takpajjo bark ti'j ch'in tx'otx' toj ttxuyil a'.

²⁷Otaqxi b'aj kyajlajaj q'iij qb'etb'i'n tojjo ttxuyil a', Adriático tb'i, antza otaq qo pon sulili'n tu'n kyq'iq'. Niky'jin aq'wiljo ikyjo, ayetzi'n aq'nil toj bark, b'e'x i kanin ti'j, qa ch'ixtaq qpon kani'n ttzi tx'otx'.²⁸ Tu'n ikyjo, kux kymilo'n jni'taq t-xe ttxuyil a' antza, ex te ka'wnaq vartaq. Kux kymilo'n juntl majl, tej otaq t-xi qb'etb'i'n ch'intlal, ex o'kx te lajaj toj ka'wnaqtaq t-xe.²⁹ Tu'n ch'ixtaq qkani'n tk'atzjo tx'otx', b'e'x tzaj kyxob'iljo aq'nil, qa akutaq tz'ok takpajjo bark kyi'j ma tij ab'j, ex toj qxopin. Tu'npetzi'n, b'e'x kux kyq'o'n kyaje kxb'il til'jxi bark, tu'n mina b'etl. Tb'ajlinxi' ikyjo, i ja na'n Dios, ex xi kyqanin tu'n liwey tu'n qsqix.³⁰ Me ayetzin kyej aq'nil, kub' kyb'isin tu'n kyoq, noq tu'n kyxob'il te kyimin. Tu'ntzintzjo, tu'ntaq tkux kyi'n tal much' bark te kolb'ilkye, ex tu'ntaq tkux kyq'o'n jun jte'b'in kxb'il twutz bark tu'ntzintla mina b'etl.³¹ Me atzin te Pabl xi tq'ma'n kye xo'l q'aq' ex te kynejil. Chi' kyjalu'n: Qa mina xi kyijjo aq'nil toj bark, ayi'y nlay chi kleta.

³²Tu'npetzi'n, b'e'x el kytajk'in kyej xo'l q'aq' aqwil, a k'alb'il te' much' bark, ex b'e'x xi kytzaqpí'n, tu'n t-xi mulq'aj toj ttxuyil a'.

³³Qlixjexix wen, xi toqxenin Pabl kye, tu'n t-xi kywa'n ch'in ti', ex chi' kyjalu'n: Ma b'ajxi kyajlajaj q'iij, ex na'mx kywa'n kye', noq te oyb'il te' ti' kky'elix q'i'j.

³⁴Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n t-xi kywa'n jun tal kywa'y. Il til'jjo lo, qa kyaja tu'n kyanq'i'n, qu'n mix a'lx junte knajil, ex mixpela jun tsmal kywi'y knajil toj a'.

³⁵Tej tb'aj tq'ma'n Pabl ikyjo, jaw ttzyu'n jun pan, ex kywutza kykyaqil, xi tq'o'n chjonte ti'j te qMan Dios.³⁶ Kub' tpi'xin Pabl pan, ex ok ten wa'l. Tu'n ikyjo, jotx jaw q'i'n qib'a, ex b'e'x ok tena wa'l;³⁷ qaqlajaj toj kyajlajaj k'al'a qb'aja qkyaqila, a o tokxtaqa toj bark.³⁸ Tej

^a 27:37 Qaqlajaj toj kyajlajaj k'al, 276 n-ele.

tb'aj qwa'nji'y a qajtaqa, b'e'x xi kyxo'n toj a', a ch'intl triy tokxtaq toj bark, tu'ntzintla nya nimxijo talil bark.

Tej tel yuch'j bark toj ttxuyil a'

³⁹ Atzaj te' qsqix, mix ele kyej aq'nil kyniky' te tx'otx' anetzi'n. Me kyli txqan tz'awin attaq ttxa'n jun tqan a!. Tu'npetzi'n, kub' kyb'isin tu'n t-xi kyq'o'n tumil kyq'iq!, tu'ntzin t-xi limo'n qbarka antza.

⁴⁰ Tu'n ikyjo, kub' kytajk'in k'alb'il kye' kxb'il te tzuyb'ilte bark, ex b'e'x xi kytzaqp'i'n toj ttxuyil a!, ex tzaj kyko'pin tze, a n-ajb'in te xuyb'ilte bark. Ex texjo or anetzi'n, b'e'x jax kyq'o'n jun xb'alin, a attaq twutz bark. Tu'n ikyjo, b'e'x xi laq'e tej bark tu'n kyq'iq! toj tz'awin ttzi a!. ⁴¹ Me attaq txqan tz'awin punle antza. Antza, oke takpaje, ex b'e'x xi yuq'ljo ttxa'n bark toj tz'awin. Tu'n ikyjo, mix b'ante tyekj, ex atzin tzma ti'jxi bark b'e'x n-ok yuch'jtaq, tze'n ntzaj piqj a' ti'j.

⁴² Ayetzin kyej xo'l q'aq!, kyajtaq kye' tu'n tkub' kyb'yo'n jotxjo jni' xjal, a tzajninqe toj tze, tu'n mina chi tzaqpaje, aj kyok tentaq xa'lil a!. ⁴³ Me atzin te' kynejil xo'l q'aq! tajtaq te' tu'n tkolin ti'j Pabl. Tu'npetzi'n, mix ttziye, tu'n kykub' b'yet, qala' xi tq'ma'n kye!, a b'a'n chi xa'lil a!, tu'n nej tu'n t-xi kyxo'n kyib' toj a!, tu'n kykanin ttzi tx'otx!. ⁴⁴ Ayetzin kye' txqantl, xi q'ma'n kye, tu'n ttzaj kytzyu'n jun tz'lan mo juntl tkuchimil bark, tu'ntzintla kyiky'x tib'aj. Ikytzi'n, o kleteji'y qkyaqilxa, tej qkani'n ttzi tx'otx!.

**Tej tklet Pabl exsin txqantl
tuk'a toj tx'otx' Malta**

28 ¹ Noq klo'nqotaqla qkyaqilxa, tej qb'inti'y qa Maltataq tb'i ch'in tx'otx!, a tku'xtaq toj a!. ² Toj tb'anil oke ka'yini'y qkyaqilxa kyu'n xjal najleqetaq antza, ex tu'n tzuntaq nkub' jb'al, ex nimku che'w, b'e'x kub' kykcho'n q'aq!, exsin o xi txko'ntza kyk'atz. ³ Atzin te Pabl otaq b'aj tchmo'n ch'in tzqij si; ex tzuntaq okx tq'o'n toj q'aq!, tej tetz lipin

jun kan tu'n t-xob'il te q'aq!, ex b'e'x ok b'altz'aj, ex ok ttx'a'n tq'ob! Pabl.

⁴ Aye xjal najleqetaq antza, tej kylonte kan b'altz'ink tib' ti'j tq'ob! Pabl, jaw yolin kyxolx. Chi chi' kyjalu'n: B'alaqa b'yal xjal te ichin lo. Mapetzin klet toj ttxuyil a!, me a kawil toj kya'j, nlay ttziye tu'n tanq'intl.

⁵ Me atzin te Pabl, b'e'x el tchto'n ti'j tq'ob!. Tu'n ikyjo, b'e'x kux tz'aq tej kan toj q'aq!, ex nti' te Pabl b'ajte. ⁶ Kykyaqilx nchi ayontaq jni' or kxel mal Pabl, tu'n ttx'a'b'in kan, mo jni' ortaq tu'n tkyim. Nimku kub' kyayo'n, me atzaj te' tel kyniky' te, qa nti' otaq b'ajte, b'e'xsin ja kymeltz'in kynab'ltz, exsin ok tentz q'malte qa jun diostaq te Pabl.

⁷ Ite'taqtzin txqantl tnej tx'otx' nqayintaq ite'ye tk'atzjo najb'il antza, a etzintaq tu'n jun ichin, Publio tb'i, nimxixtaq toklin tojjo tkyaqil tx'otx' te Malta. Toj tb'anil iwli'y tu'n, ex toj tb'anil mojin quk'iy toj oxe q'ij.

⁸ Me atzi'n ttata Publio, yab'taq te' tu'n kyaq ex tu'n chk'oj, ex tku'xtaq toj ttxo'w. B'e'xsin xi' Pabl q'olb'ilte. Atzin te' tb'aj na'n Dios ti'j, i kub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, ex b'e'x q'anit tu'n. ⁹ Tu'n ikyjo, b'e'x i b'ijte kyu'n txqantl yab!, a ite'taq tojjo tx'otx' antza, ex i tzaj kyej yab! anetzi'n, ex ikyxjo, b'e'x i q'anit.

¹⁰ Nimku b'ant kyu'n te ka'yb'il qe'y. Atzin te' qokxa jun majla toj juntl bark, nimku tzaj q'o'n qe'y, a ilxix ti'j, tu'n tokin qu'n toj b'e.

Tej tkanin Pabl toj tnam Rom

¹¹ Tb'ajlinxi' oxe xjaw qu'n tojjo Malta, o okxa tojjo juntl bark tzajnintaq toj Alejandría, ex antza ta'yetaq toj Malta, tej tkub' ten jb'alil. Atzin bark anetzi'n, ite'ktaqjo kab'e kywutzb'iyil dios ti'j, Cástor ex Pólux kyb'i.

¹² O xi'y toj, ex o kani'n toj tnam Siracusa. Oxe q'ij o kyija antza. ¹³ Ex antza, o exi'y, nqayin toj mlaj, tu'n qkani'n tzmax toj tnam Regio. Toj junxil q'ij, kyja' tzaje kyq'iq! kub'l qumila. Tu'ntzi'n, toj junxil q'ij o kani'n tzma Puteoli, ¹⁴ ja' ele qk'ulb'i'n qib'a kyuk'a

ila' nimil, a xi txko'n qe'y, tu'n qkyija wuq q'ij kyuk'a. Ikytzi'n, o kaninji'y tzmax Rom. ¹⁵Otaq kyb'i kye nimil te Rom tqanil, qa tu'ntaq qkani'n. Tu'npetzi'n, i tzaj k'lel qe'y toj b'e tzmax kyojo kab'e tnam, Foro de Apio ex Tres Tabernas kyb'i. Atzaj te' kyiwlle qu'n, b'e'x xi tq'o'n Pabl chjonte te qMan Dios, ex b'e'x ja ti'n tib'.

¹⁶Atzaj te' qkani'n tzma Rom, i xi tq'o'n Julio, a tnejl xol' q'aq!, tkyaqil aj tze toj tq'ob' juntl xo'l q'aq!. Ante Pabl tzaj q'o'n amb'il te', tu'n tten tjunalx, ex junch'in xo'l q'aq! kyij te ka'yilte.

Tej tyolin Pabl kyuk'a t-xjalil toj Rom

¹⁷Otaqxi b'aj oxe q'ij qkanli'n, tej t-xi tchq'o'n Pabl txkol kye kynejil Judiy te Rom. Atzaj te' kychmet, xi tq'ma'n Pabl kye kyjalu'n: Ayi'y nxjalil, nti' we' nb'inchb'in nya b'a'n kyi'j aj Judiy ex ti'ijo tze'n xi anq'ine ojtxe qxjalila. Me ma chinx q'o'n toj kyq'ob' xjal te Rom tzma Jerusalén. ¹⁸Atzaj te' xb'aj qanin we'y, mataq chinx tzaqqpi'n, qu'n tu'n mi xijet tumil kyu'n, tu'n nkub' kawi'n te kyimin. ¹⁹Me mina xkytziye Judiy. Tu'npetzi'n, xi nqanintza, tu'n woka toj pa'b'in twutzjo tnejlxix nmaq kawil tzalu'n toj Rom.^b Me nti' ch'in we' aku chin ja yolb'in, ex nti' nyola te patil kye xjal te ntanima. ²⁰Tu'npetzi'n, ma chi tzaj ntxko'n, tu'n kyok nka'y'i'n, ex tu'n nyoli'n kyuk'iy, qu'n awo aj Judiyqo at junqe qq'uqb'il qk'u'j tu'n tten tkawb'il qMan Dios qxol, ex tu'n qjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, aj qkyim. Ex noq tu'n tpajjo ikyjo, loq'i'n k'llo'nqin tu'n kxb'il.

²¹Tzajtzin kyq'ma'n kyej Judiy kyjalu'n: Nti' jun qe' u'j o tzaj qtzyu'n tzajnin toj tx'otx' te Judey, a tzunt yolin ti'ja. Ex nti' jun qxjalil a kyxoljo najleqe antza, a mat tzul tzalu'n, a nyat b'a'n tyol ti'ja. ²²Me qajtzintza tu'n qb'inti'y tze'n te tna'b'l, qu'n b'i'n qe' qu'n, qa

nyolb'ajtz toj tkyaqil twutz tx'otx' ti'ijo ak'aj ch'uq xjal, aye nimilqe ti'j Jesús.

²³Tu'ntzi'n ikyjo, ok kyijo'n jun q'ij, ja' i chmete txqan xjal, ja' najletaq Pabl. Tojjo q'ij anetzi'n, yolin Pabl ti'j Tkawb'il qMan Dios. Xi xkye qlixje wen, ex tzmaxi te qqoqix, ok tilil tu'n Pabl, tu'n tkub' kyk'u'j, qa twutzxixjo Tyol Dios tz'ib'in kyu'n yolin Tyol. ²⁴Ite' junjun i xi niminte a ntq'ma'ntaq Pabl, me ite' txqantl mix xi kynimine. ²⁵Tb'ajlinxil' yolin Pabl, b'e'x el kypa'n kyib', qu'n tu'n mix ja'taq nchi kyija toj wen kyxolilex. Xitzin tq'ma'n Pabl kye kyjalu'n: Wen te' a b'aj tyolin Xewb'aj Xjan kye' ojtxe qxjalil, tej tkyij tz'ib'in tu'n Isaías, a yolin Tyol Dios, a chi' kyjalu'n: ²⁶Kux txi'y, ex q'ma'nxa te' tnam lo:

Mixla tu'n chi b'i'n ti'j, nlayx tz'el kyniky' te.

Ex mixla tu'n tz'ok kyka'yin, nlayx kylonte.

²⁷Qu'n ajo tna'b'ljo tnam lo, ma tz'el najx.

Jpunqek kyxkyin, ex maqsi'nqek kywutz,
tu'ntzin mi kylonte,
ex tu'ntzin mi kyb'iyey,
ex tu'n mina tz'el kyniky',
ex tu'n mina chi tzaj meltz'aj wuk'iy.

Tu'n ikyjo, nlay chi kub' nq'ani'n.^c

²⁸B'i'nkuxix kyu'n, chi Pabl, qa ajo kolb'il tu'n qMan Dios, q'o'ntz ja'llin kye nya Judiy, ex ayepenkye ok chi k'wel b'i'n te' Tb'anil Tqanil.

²⁹Tej tb'aj tq'ma'n Pabl ikyjo, b'e'x i aj kyej Judiy, ex nimxix i ch'otj kyxolx.^d

³⁰Atzin te Pabl, kab'e ab'q'e kyij te' tojjo ja, a otaq manit tu'n. Antza nchi kanine kykyaqiltaqjo q'olb'ilte. ³¹Tuk'a tkyaqil tzaqpib'l, nq'umlaqtaq ti'ijo tkawb'il qMan Dios, ex nxnaq'tzintaq ti'ijo qAjaw Jesucrist, ex mix a'lxtaq jun nxi miyonte.

^b 28:19 Kyb'i. 25:11. ^c 28:27 Is. 6:9-10. ^d 28:29 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 29.

Tu'j Pabl kye Nimil aj Rom

Na'mxtaq tpon kanin Pabl q'olb'il te' tnam Rom, te' t-xi ttz'ib'i'n u'j lo kye nimil tojjo tnam anetzi'n.

Ajo u'j lu'n kye aj Rom jun chiky'b'ilx nimxix t-xilin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il. Tojjo tnejil tnej u'j, nyolin Pabl ti'jjo Tb'anil Tqanil. Nyek'in qa tkyaqil xjal o kyij tjaq' tkawb'il il, ex il ti'j jun kolb'il kye (1:18–3:20). Tib'ajxi, nyolin ti'j jun najsb'il il tu'n Dios noq tu'n kynimb'ilxjal ti'j Jesucrist, a Tk'wal Dios. Toj capítulo 4, ntzaj tyek'in Pabl qa ajo tumil te najsb'il il ikyxjo tze'nku yek'b'il o b'ant tu'n Dios ti'j Abraham ojtxe. Ikytzi'n b'l'in qu'n, qa nti' najsb'il qil tu'n qb'inchb'in, qala' noq tu'n qnimb'il ti'j tb'inchb'in Crist, tej tkyim twutz cruz te qxel. Atzi'n ja'lin, ajo kolb'il ntzaj tq'o'n te nimil jun tzaljb'il ex q'uqb'il tk'u'j ti'jjo tkab' tchwinqil, qu'n tuk'a Crist ajo nimil o kyim toj il, exsin nya jun taq'nil il ja'lin, qala' at jun tzaqpib'l te, tu'n tajb'in te Dios tuk'a jun tanmin tz'aqle.

Tojjo u'j nyolin Pabl ti'jjo ojtxe kawb'il, a n-ajb'in tu'n ttzaj tyek'in qa aj ilxjal. Me ante t-xtab'il qMan Dios nimxixtl tipin tib'aj il, ex ma chi klet-xjal tu'n, qa ma qe kyk'u'j ti'j. Ex ma tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin noq tu'n ttzaj tq'o'n kyipin tu'n kyb'et tze'nku taj Dios.

Jun tq'olb'il Pabl kye nimil toj Rom

1 ¹Ayi'n Pabl jun taq'nil qAjaw Jesucristqi'n, ex txkonqi'n tu'n qMan Dios tu'n woka te tsanjil. Ax Dios o tz'el pa'n we'y, tu'n nyoli'n Tb'anil Tqanil kolb'il. ²A tqanil tzaj ttziyin qMan Dios kyu'u'n yolil Tyol ojtxe, ex kyij kytz'ib'in tojjo Tu'jil Tyol Dios, a xjanxix. ³Atzi'n Tb'anil Tqaniljo nyolin ti'jjo Tk'wal Dios, a qAjaw Jesucrist, a at kab'e tten: Xjal ex Tk'wal Dios. Tnejil, xjal te' tze'nku qe', qu'n antza tzajnin tyajil ti'j jun xjal, a qtzan nmaq kawil David. ⁴Ex tkab', Tk'wal Dios te', qu'n aku Xewb'aj Xjan kub' yek'inte tuk'a tkyaqil tipin, tej tjaw anq'in Jesús junatl majl tu'n kyxol kyimnin.

⁵Ex noq tu'n t-xtalb'il qAjaw Jesucrist, ma tzaj q'o'n wokli'n te tsanjil, noq tu'n tukb' nimitjo tb'i toj tkyaqil tnam twutz tx'otx', ex tu'n kynimin kykyaqilxjal ti'j. ⁶Tu'npetzi'n, ikyqex kyeji'y, o chi txokli'y tu'n qMan Dios, tu'n kyoka teku qAjaw Jesucrist.

⁷Nxi ntz'ib'injij'y u'j lu'n kye'y, kykyaqila ayi'y nimil toj tnam Rom, aye

k'u'jlinqi'y tu'n qMan Dios, ex ma chi txoklajta tu'n, tu'n kyoka tz'aqlexix toj kychwinqila. Noqxit ten t-xtalb'il ex tnukb'il qMan Dios junx tuk'a qAjaw Jesucrist kyib'aja toj tkyaqil.

Taj Pabl tu'n t-xi' b'etsilkye nimil toj Rom

⁸Tnejil, nxi nq'o'n chjonte te qMan Dios kyi'ja kykyaqila, noq tu'n Jesucrist, qu'n nyolajtz ti'j kynimb'il toj tkyaqil twutz tx'otx'. ⁹Nchin ajb'i'n te Dios tuk'a tkyaqil wanmi'n, ex nchin q'umlaja ti'j Tb'anil Tqanil ti'jjo Tk'wal. Ax Dios ojtzqilte, qa kukx nchi tzaj nna'ji'y toj nna'j Diosa. ¹⁰Ex nchin kub'sin nwutza te, qa iky tajb'iljo, noq tu'n ttzaj tq'o'n tumil tze'n tten, tu'n nxi'y b'etsil kye'y. ¹¹Qu'n wajxixa tu'n nxi'y lol kye'y, ex tu'n kyxi nmoji'n toj kynimb'il tuk'a wokli'n tu'n Xewb'aj Xjan, tu'n kywe'xixa wen toj kynimb'il, ¹²ex tu'n qkujsin te qib' qxol toj qnimb'il qkyaqilx.

¹³Atzin ja'lin erman, waja noq tu'n kyb'intij'y qa ila' maj o kub' nximi'l tu'n nxi'y lol kye'y, ^a me nti'x jun tumil tze'n tten tu'n nxi'y. Qu'n ataq waji'y tu'n kynimin

^a1:13 Kyb'i. 19:21.

kyxjalila wu'n, tze'nku toj junjuntl tnam.
¹⁴Qu'n at jun nk'asa twutz Dios kyi'j kykyaqil wiq xjal, tu'n nyoli'n Tb'anil Tqanil kye, exla qa aj u'jil ex qa mina, ex qa ñtij mo qa mina. ¹⁵Tu'npetzi'n, waja tu'n nxi'y q'malte Tb'anil Tqanil kolb'il kye'y, a ay'i'le toj tnam Rom.

Ajo tipin Tb'anil Tqanil kolb'il

¹⁶Nlay chin tx'ixwi'y ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, qu'n a lu'n tipin qMan Dios, tu'n kyklet tkyaqil xjal tu'n, qa ma chi nimin ti'j. Te tnejil kye Judiy, me ex ikyxjo kye, a nya Judiyqe. ¹⁷Qu'n noq tu'n Tb'anil Tqanil ma qo ok tz'aqle twutz Dios, ex antza nyek'ine tze'n tu'n qklete toj qil noq tu'n qnimb'il, ex tze'n tu'n qb'ete toj tumil. Qu'n ikytz'i'n ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios: Aye xjal, a tz'aqleqe toj kyanmin, at kychwinqil te jun majx.^b

Tkyaqilxjal twutz tx'otx' at til twutz Dios

¹⁸Qu'n b'i'n qu'n qa nimxix tq'o'j Dios ktzajil kyi'jjo xjal, a nya ojtzqi'n Dios kyu'n, ex b'inchil ilqe, qu'n noq tu'njo kyil, mi nkytziyin tu'n tel kyniky' te Tqanil twutzxix. ¹⁹Qu'n majqexpe kye' xjal lu'n b'in kyu'n ti'j Dios atxix ojtxe, qu'n ax Dios o tzaj yek'inte te tkyaqil xjal. ²⁰Qu'n atzin nya q'ancha'l ti'j Dios, n-el tniky'tzajilxjal toj kyanmin, noq tu'n tkyaqiljo tb'inchb'in Dios, atxix tej tb'antlinku tx'otx'. Qu'n antza n-elexix tniky'tzajil Dios, qa axix Diosjo, a kub' b'inchinte tkyaqil, ex nimxix tipin te jun majx. Ex noq tu'njo ojtzqb'il lo, nti'xla kolb'il kyib'xjal aj il, aj kyxil pa'l kyil twutz Dios. ²¹Exla qa ojtzqi'ntaq Dios kyu'n ojtxe, me nti'x o jaw kynimsin tb'i, ex mi xi kyu'o'n chjonte te. Qala' o chi naj te jun majx toj kynab'l noq kyu'njo kyxim, a nti' kyaqb'in. Ex tu'njo lo, ajo kyanmin, a nti' tumil, b'e'x kyi' ten toj qxopin. ²²Ex ok kyu'o'n kyib' te ñtij, ex nti' tumil toj kywutz; qala' ma tz'el naj kynab'l te jun majx. ²³Qu'n el

kyi'jlin tqoptz'ajiyil qMan Dios, a Dios te jun majx, noq tu'n kyk'ulin kywutzjo twutzb'iyil ichin, a kb'ajil, ex kywutzjo kyib'iyil pich' ex kan ex tkyaqil wiq txuk. Tkyaqiljo lo i ok kyu'o'n te t-xel Dios toj kyk'ulb'il. ²⁴Tu'n ikyjo, ax Dios kyi'j tzaqpinkyte tu'n kyb'inchinte tkyaqiljo a npon kyk'u'j ti'j. Ex el naj kytixew tu'n kyb'inchin tkyaqil wiq aj pajil jun tuk'a juntl. ²⁵Kub' kyb'inchin ikyjo, qu'n mix kub'e kynimin Tb'anil Tqanil Dios, qala' xi kyu'o'n kyib' tu'n kysb'et, ex tu'n kyk'ulin kywutzjo tch'isb'in Dios, ex nya twutzjo Dios, a kub' b'inchinte tkyaqil, ax qMan Dios nimxix toklin ja'lin ex te jun majx. Ikyxitjo.

²⁶Tu'npetzi'n, ax Dios ma kyi'j tzaqpinkyte tojjo kyachb'il te tx'ixwejil. Majqexpe' qya kyi'j kytzaqpi'n kymujb'il kyib' tuk'a kychmil, noq tu'n kykub' kxe tuk'a juntl qya nyakuj ichinqe, tu'n kyb'inchin tkyaqil wiq kyi'jin. ²⁷Ex ikyqxec ichin, kyi'j kytzaqpi'n kymujb'il kyib' tuk'a kyxu'jil, tu'n tpon kyk'u'j ti'j juntl ichin, ex kub' kxe ichin tuk'a ichin, noq tu'n kyb'inchin tkyaqil wiq kyi'jin te tx'ixwejil. Ax Dios tzaj q'o'nte jun tkawb'il kuj ti'j kyxmilil, noq tu'n ttz'e'y kywutz, ti'jjo kyb'inchb'in ikyjo, a manyor tz'ilxix. ²⁸Ex noq tu'n kyk'e' tu'n tel kyniky' te Dios, ax Dios xkyij tzaqpinkyte, tu'n kyxil' tojjo kynab'l te najin, a tu'n tjapin b'aj kyu'n a nya wen tu'n tkub' kyb'inchin. ²⁹Ex ma noj kyanmin tuk'a tkyaqil wiq il, ex jni' aj pajil, ex tzeqb'il. Npon kyk'u'j ti'j nimku, ex jni' nya wen. Nlo'chj kyk'u'j ti'j juntl, ex b'yl xjalqe, ex yasilqe, ex sb'ulqe, ex nxi kyu'o'n kyib' toj achb'il, ex iqil yolqe. ³⁰Nchi yolin nya b'a'n ti'j juntl, ex n-el kyiky'in Dios, ex mib'in chi b'in, ex la'jilqe, ex nja kynimsin kyib', ex nkub' kyximi'n tkyaqil nya wen, ex mib'in chi nimin te kytata. ³¹Ex manyor pi'sqe, ex mi njapin jun kyyol kyu'n, ex nya so'jqe, ex mib'in chi najsin kyil kyxolx, ex nti' tq'aq'b'il kyk'u'j. ³²Ayetzi'n xjal

^b 1:17 Hab. 2:4.

b'inchil tkyaqiljo ikyjo, b'i'ntl kyu'n, qa a Dios o q'mante, qa il ti'j tu'n kykyim te jun majx. Me mix tu'njax ipb'ilxix ite'ke tu'n tb'ant tkyaqil il kyu'n, ex tzunx nchi tzalaj ti'j jun kyuk'a, qa ma kub' tb'inchin ikyjo, ex qa ma kub' tz'aq toj il.

A tkawb'il Dios kujxix wen

2 ¹Tu'npetzi'n, nti'x jun kolb'il te'y, qa nyolb'i'n ti'j jun b'inchil il, ex qa ikyxl tejiy nb'ant tu'n.^c Qu'n tib'ajxa k'wele tz'ajqo tyola. ²Qu'n b'in qu'n, qa a Dios kkawil kyib'ajjo jni! b'inchil il. ³¿Ma oktzin ktzaqpajila toj twutza te najin, a tzul tu'n Dios, a ay nyolb'in kyijjo nchi b'inchin il? Qu'n tu'n ikyjo, axl nb'antjo tu'n. ⁴Qu'n kxel nq'ma'n qa nimxix twenil Dios ti'ja. Ex nimx n-iky'x tu'n Dios noq tu'n tb'inchb'i'n, ex n-ayo'n Dios ti'ja, tu'n tajtz ti'j tanmi'n. Exsin ante nti'x nximi'n ti'j tu'n tnimin ti'j Dios. Ex noq tu'n tb'inchb'in nya b'a'n, n-ele tiku'jil Dios. Qu'n tuk'a tkyaqil twenil Dios, taj tu'n tajtz ti'j tanmi'n, ex tu'n tnimi'n ti'j. ⁵Ex noq tu'n tch'u'xil tanmi'n, ma txi tkusin tib'a. Me tu'n ikyjo, njax ttlinjil'y tila tib'ajxa. Oktzin ktlab'il, aj tul tq'ijiljo tkawb'il Dios kujxix wen, ex aj tlapin kanin tq'ijil, ja! tu'n tokil'y toj pa'b'in twutz Dios toj tumilxix. ⁶Qu'n tojjo q'ij anetzi'n, kxel tq'o'n Dios chojb'il teyile junjun, tze'nkuxjo ntqanin tb'inchb'in.^d ⁷Kxel tq'o'n jun chwinqil te jun majx toj kya'j, exsin jun kyoklin tb'anilxix ti'jjo tqoptz'ajiyil qMan Dios, aye nchi jyon ti'j, ex tok tilil kyu'n, tu'n kyb'inchin te' b'a'n tzalu'n twutz tx'otx'. ⁸Me metzi'n kyijjo xjal nchi nimsin kyib', ex kyky'e' tu'n tkub' kynimin yol, a twutzxix; qala' o'kx kyajjo tu'n kyxi lipe ti'j tkyaqil il, ktzajil tq'oj Dios kyib'aj, a kujxix wen. ⁹Ktzajil tq'o'n Dios nimx yajb'il ex b'is kyib'ajjo a nchi b'inchin il; tnejilxix kye Judiy, ex ikyxjo kye nya Judiyqe. ¹⁰Me meqetzin kye' xjal, a nchi b'inchin b'a'n, kchi jawil nimsin tu'n Dios, ex ktzajil q'o'n kyoklin ex jun nuk'b'il toj kya'j te

jun majx; tnejilxix kye Judiy, ex ikyxjo kye nya Judiyqe.

¹¹Ikytzi'n, nti' n-ok tka'yin Dios kyxe'chilxjal, qu'n tkyaqilxjal junx toklin twutz. ^e ¹²Tu'npetzi'n, kykyaqilxjo nchi b'inchin il, aye nya Judiyqe, a mi b'i'n tkawb'il Moisés kyu'n, ok kchi kyimil tu'n kypaj. Ex ayetzin kye Judiy, a nchi b'inchin il ti'jlb'inxi' tkawb'il Moisés, ex ok kchi kyimil tu'njax kawb'il.

¹³Qo ximin ch'in ti'j tkyaqiljo kawb'il. Qu'n nya noq o'kx tu'n tok qb'i'n, qala' il ti'j tu'n tlapin b'aj qu'n; ex tu'n ikyjo, ma qo el wen. ¹⁴⁻¹⁵Ex ikyxjo tuk'a tkawb'il qMan Dios. Qu'n aye xjal nya Judiyqe, a nti' b'i'n tkawb'il Moisés kyu'n; i'chaqxla nya b'i'ntz kyu'n, me atku maj nkub' kyb'inchin wen, tze'nkuxjo ntq'ma'n kawb'il, ex at maj qa mina. Qu'n ax kynab'l nq'mante alkye wen tu'n kyb'inchinte, ex alkye nya wen. Atzintzjo lu'n nyek'inte qa at jun kawb'il kyuk'a toj kyanmin. ¹⁶Tu'n ikyjo, tkyaqil kyb'inchb'in xjal toj ewajil, ok k-ye'k'il noq tu'n Jesucrist, toj tq'ijil aj tkawin Dios, a tze'nkuxjo Tb'anil Tqanil kolb'il, a ma txi nq'ma'n kye'y.

T-xnaq'tzb'il Pabl kyi'j xjal Judiy exsi'n qechil, a twutzxix

¹⁷Me atzin te, a ntq'ma'n qa Judiy xjala, ex qa q'uqle tk'uj'a ti'j tkawb'il Moisés, ex njaw tnimsin tib'a noq ti'jjo tb'i Dios, ¹⁸ex qa ojtzqi'n tajb'il tu'n, exsi'n tkawb'il, a ntzaj xnaq'tzintiy, ex q'uqle tk'uj'a ti'j, qa kukx nkub' tb'inchinji'y wen. ¹⁹Ex ikyxjo q'uqle tk'uj'a ti'j, qa ma tz'oka nejinel kye mi n-el kyniky' te Dios, tze'nku jun tzaj kye' nchi b'et toj qniky'in. ²⁰Nkub' t-ximi'n qa ma tz'oka te xnaq'tzil kye' mi ojtzqi'n Dios kyu'n, ex kye' k'wal, a mi nkyb'i'n. Tkyaqiljo lo q'uqle tk'uj'a ti'j, qu'n q'uqle tk'uj'a qa tojjo ojtxe kawb'il antza ta'ye ttuyiljo tkyaqil ojtzqib'l, a twutzxix. ²¹Me atzin te, a nxnaq'tzi'n kye txqantl, ¿Tiqu'n mi nkub' t-xnaq'tzi'n tib'a nej?

^c 2:1 Mt. 7:1; Lc. 6:37. ^d 2:6 Sal. 62:12. ^e 2:11 Deu. 10:17.

Ex atzin te, a nyoli'n qa nya wen tu'n qelq'in, ¿Tiqu'n akul te n-elq'in? ²²Ex ay, a nq'ma'nte qa nya wen tu'n qky'a'jin, ¿Tiqu'n akul te nkub' b'inchinte nej?

Ex ay, a nq'ma'nte qa nya wen tu'n qk'ulin kywutzjo twutzb'iyl juntl dios, ¿Me akupe te ma tz'okx elq'il toj tja kydiosxjal? ²³Me noq njaw tnimsin tb'iy tib'ajjo ojtxe kawb'il, ex n-el ti'jli'n Dios, noq tu'n mi nkub' tb'inchi'n a tze'nkuxjo ntq'ma'n ojtxe kawb'il. ²⁴B'isb'ajilxla ayi'y Judiyqiy. Noq tu'n kyxmiletz'il akyo, kyij tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios, qa noq tu'n kypaja nchi yolin aye nya Judiy, qa nti' tajb'in Dios.^f

²⁵Twutzx te' qa alkye taj tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il tu'n, at tajb'in te te, tu'n tel qtit techil ti'j tchib'jil, tze'nkukub' tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios. Me qa mix jadin tu'n, exla qa tok techil, ikyx tz'ele' tze'nkukub' nti' techil tok twutz qMan Dios. ²⁶Ex qa ma jadin kawb'il kyu'n xjal nya Judiyqe, aye nya qitin kyechil, ikyx tz'ele' tze'nkuku qitin kyechil twutz Dios. ²⁷Ex a xjal nya qitin techil ti'j tchib'jil, me qa ma jadin tkyaqil Tyol Dios tu'n, kjawil we' toj tq'ijil kawb'il twutz Dios, tu'n tkub' tz'aqa tu'n toj tila, a mi njadin tajb'il qMan tu'n, exla qa b'i'n ojtxe kawb'il tu'n, ex qitin techila. ²⁸Qu'n nyaqeku kye Ttanum Diosjo, a Judiy, a at kyechil ti'jtzaqtz kychib'jil, qu'n nya te qechiljo twutzxix, a n-ok ti'jtzaqtz qchib'jil. ²⁹Qala' atzin te xjaljo, a twutzxix Ttanum Dios, a Judiyxix, a tok techil tojxi tanmin, ex atzin te qechiljo twutzxix, a tok tojxi qanmin,^g a mi q'ancha'l, nya noq jun nuk'b'il tz'ib'in kyu'n xjal, qala' tu'n Xewb'aj

Xjan. Qatzin qa ikyo, nya kywutzxjal qo elil wen, noq tu'n jun ti' toj qxmilil; qala' twutz Dios, a ojtzqilte qanmin.

3 ¹Atzin ja'lin, qa ikyo, ¿Ti'xixsin tajb'intzjo tu'n qok te Judiy, ex ti'xixsin ktzajil tq'o'n a tu'n tok qechil? ²iMa nintzx tumil! Tnejilxix, ma txi tq'o'n te Dios Tyol kye Judiy. ³¿Ti'n kb'ajiltz qa atku junjun mi we' toj

tnimb'il? ¿Ma tu'ntzintzjo ikyo, okla kyel ttazaqp'i'n te Dios twenil kyuk'a, noq tu'n tmeltz'in te Dios tib', ex tu'n mi jadin b'aje Tyol? ⁴¡Mina! Qu'n i'chaqx tkyaqilx te xjaltz niky'il yolo, me mete Dios kukx njadin b'ajx te' tu'n, tkyaqiljo nkub' tq'ma'n, tze'nkuxjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Ok k-okila tz'aqlexix noq tu'n Tyola, ex k'wel kyi'l xjal tu'n, aj qa ma tz'oka toj xjelb'il kyu'nch.^h

⁵Me b'alaqa at jun kyxola aku b'ant tu'n t-xi tq'ma'n jun t-xim kyajalu'n te kolb'il tib' twutz til: Qa noq tu'njo qil, chila', nyek'line qa ate qMan Dios wenxix, tu'n otaq kub' tnajsin qil. Qatzin qa ikyo, at tajb'in qil te Dios tu'n tnimsit tb'i, noq tu'n otaq kub' naisit. Qatzin qa ikyo, ¿Tiqu'ntz nkawin Diostz qil'j, qa at tajb'in qil te? ⁶Me mina, qu'n tkyaqiljo lo noq jun kyximxjal, ex nti' tumil.

Qu'n noqpetzin nya tz'aqlexix te Diostz, ¿Tze'ntzintla ttentz, tu'n tkawin kyib'aj kykyaqil? ⁷Me lu jun yek'b'il lo: Qa noq njaw b'antjo jun yolo wu'n, ex qa ajo il lo nyek'inte qa nimx tqoptz'ajiyil Dios, noq tu'n tnaisit wila, ¿Tiqu'nil kchin k'wel tkawin Diostza tze'nkuxjo jun aj il? ¿Nya'pela a taq'in Diosjo tu'n tnaisit qilch? ⁸iNti'xla tumil ikyo! Qu'n qa ikyo, ¿Titzin qu'ntz mi nqo b'inchintz nya b'a'n, noq tu'n tkub' tnajsin Dios qil, ex noq tu'njo lo, tu'n tyek'in twenil qMan? Qu'n apetzinkye xjaljo nkyximin te kolb'il kyib' twutz kyil. Qu'n at junjun nstz'immin yolo qil'ja qa iky qxnaq'tzb'ilj'i'y. Me ayetzin xjal lu'n, noqit aku tzaj tkawb'il Dios kyib'aj kujxix wen.

Qkyaqil aj ilqo twutz Dios

⁹Atzin ja'lin, ¿Ma awotzinque, a Judiyqe, nimxixtl qoklin tze'nkukub' txqantl? Mina. Qu'n ma b'aj qyek'in tojjo xnaq'tzb'il lo, qa kykyaqilxjal aj ilqe, exla qa Judiy ex qa nya Judiyqe. ¹⁰Qu'n ikytzin ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Mix a'l jun xjal tz'aqle twutz Dios, me tuk'axpetla jun.

^f2:24 Is. 52:5. ^g2:29 Ayejo yolo, tu'n qtit techil ti'j tchib'jil, circuncisión n-ele toj kastiy. Deu. 10:16; Jer. 4:4; Gal. 6:14-15; Fil. 3:3; Col. 2:11-13. ^h3:4 Sal. 51:4.

- ¹¹ Ex mix a'l jun n-el tniky' te Dios,
ex mix a'l jun njyon ti'j.
¹² Qala' kykyaqil b'ajel txalpaj,
ex kykyaqilx ma che'x toj najin.
 Ex mix a'lx jun nkub' tb'inchin b'a'n,
me tuk'axpetla jun.ⁱ
- ¹³ Ex tkyaqilxjo n-etz toj kytzi,
ikytzi'n tze'nku ttzuwil jun
kyimnin tokx toj jul.^j
 Ex manyor sb'ulqe tuk'a kyyol.
 Nchi ky'ixb'e xjal tu'n kyyol,
tze'nku ttx'a'b'l kan,^k
- ¹⁴ qu'n noq nchi qanb'in ex nchi yasin
kyi'jxjal.^l
- ¹⁵ Ex jun paqx njaw kyiky'in tu'n
kyb'ujin.
- ¹⁶ Ja'chax nchi b'etitz, noqx nchi xitin,
ex nkyij kyq'o'n b'is.
- ¹⁷ Ex nti'x ch'in kymujb'il kyib' kyuk'a
kyuk'a.^m
- ¹⁸ Ex nti'x ch'in tchewil Dios kyi'j.ⁿ
- ¹⁹ Atzin ja'llin, ojtzqi'n qu'n, qa
tkyaqiljo yol tzalu'n nyolin qij, a awo
Judiyqo, qu'n ayetzin yol tzajninqe tojjo
qu'j, a Tu'jil Tyol Dios. Tu'n ikyjo, nti'
jun qkolb'il qib' twutz Dios, qu'n qkyaqil
nqo b'inchin il, ikytzi'n tze'nku ma qb'i.
 Ex nya noq o'kqox, qala' tkyaqilxjal
twutz tx'otx' at kyil, ex nti' jun tumil te
kykolb'il kyib' twutz Dios. ²⁰Tu'n ikyjo,
mix a'lx junxjal aku k'met tu'n Dios noq
tu'njo kyb'inchb'in, a tze'nku ntq'ma'n
toj ojtxe kawb'il.^o Qala' noq a ojtxe
kawb'il nyek'inte, tu'n tel qniky' te qa aj
ilqo twutz Dios.^p

**Ma qo ok tz'aqle twutz
Dios, noq tu'n qnimb'il**

²¹ Me atzin ja'lin, ma tz'el qniky' ti'j
qa ma qo ok tz'aqle twutz qMan Dios,
me nya tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il
qu'n, qu'n nti'x tumil tu'n tjapin qu'n;
qala' noq tu'n qnimb'il, qu'n ikytzin xi
kyxnaq'tzin jni' yolil Tyol Dios ojtxe, ex
ikyxjo kyij tz'ib'it toj tkyaqil Tu'jil Tyol
Dios. ²² Ma qo ok tz'aqle qkyaqilx, a
awo o qo nimin ti'j Jesucrist, ^q exla qa aj
Judiy ex qa mina; qu'n twutz Dios jun

elninqo qkyaqilx.^r ²³ Qu'n qkyaqilx o qo
b'inchin il, ex toj qanmin najchaq oto'
tk'atz tqoptz'ajiyil qMan Dios. ²⁴ Tu'n
ikyjo, nti'taq tumil tu'n tchjet qil qu'nx,
qu'n qky'e'taq ti'j. Me ante Dios, noq
tu'n t-xtalb'il, ma qo ok te tz'aqle twutz,
qu'n ma qo kotpit toj qil tu'n Crist, a
Jesús. ²⁵ Ma tz'ajb'in tchky'el Jesucrist
tu'n qMan Dios te chojb'il qil, tej tkyim
twutz cruz te qxel, aj qa ma qo nimin ti'j.
 Ma b'antjo lu'n noqtzin tu'n tyek'in qa
ate Dios tz'aqlexix. ¿Me ti'n xb'aj kyuk'a
xjal ojtxe, tej na'mtaq tkyim Jesús? Ma
tziky'x tna'ljtz il tu'n Dios, a otaq b'ant
kyu'nxjal ojtxe, aye a xi kynimin qa
iltaq ti'j tu'n tul Kolil. ²⁶ B'ajjo lu'n noq
tu'n tyek'it ja'lin, qa tz'aqlexix qMan
Dios, ex qa kukx tz'aqle, ex ma qo ok
tq'o'n te tz'aqle twutz, noq tu'n qnimb'il
ti'j Jesús.

²⁷ ¿Ma oktzin kjawil qnimsin qib' ti'jjo
kolb'ilq? Mina. Qu'n atzin kolb'il nya
qu'nx, ex nya tu'n tjapin b'ajjo a ntq'ma'n
ojtxe kawb'il qu'n, qala' noq tu'n qnimb'il.
²⁸ Tu'ntzi'n ikyjo, b'l'in qu'n ja'lin, qa ma
qo ok tz'aqle twutz qMan Dios noq tu'n
qnimb'il, ex nya tu'n qb'inchb'in b'a'n.
²⁹ Qu'n ex b'l'nxix qu'n qa a qMan Dios
te tkyaqil xjal, ex nya noq o'kx kye aj
Judiy. ³⁰ Qu'n o'kx junch'in Dios at, ex
ma qo ok tz'aqle twutz, noq tu'n qnimb'il
teyile junjun, i'chaqxla Judiy mo minaj.
³¹ Ikytzi'n, ma qo klet noq tu'n qnimb'il,
ex nya tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il
qu'n. ¿Ma tzuntzin ntq'ma'n tu'njo lo qa
nti' tajb'in ojtxe kawb'il? iMina! Qu'n at
tajb'in toj qchwinqil ja'lin.

Ma qo klet noq tu'n qnimb'il

4 ¹ Atzin ja'lin, qo ximin ch'in ti'j
Abraham, a ojtxe qxe'chil. ¿Ti'tzin
xtyeke Dios ti'j tb'inchb'in Abraham
tu'n tklet? ² Qu'n noqit tu'n tb'inchb'in
Abraham s-oke tz'aqle twutz Dios, atitla
tumil tu'n tnimsin tib', qu'n tu'nxitla
tib'tz xtkanb'e kolb'il. Me twutz Dios
nti'x tumiljo ikyjo. ³ Qu'n ntq'ma'n toj
Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

ⁱ3:12 Sal. 14:1-3; 53:1-3. ^j3:13 Sal. 5:9. ^k3:13 Sal. 140:3. ^l3:14 Sal. 10:7. ^m3:17 Is. 59:7-8. ⁿ3:18 Sal. 36:1. ^o3:20 Sal. 143:2. ^p3:20 Gal. 2:16. ^q3:22 Gal. 2:16. ^r3:22 Col. 3:11.

Ma niminte Abraham ti'l Dios.
Ex noq tu'n ikyjo, ma tz'ok q'o'n
tz'aqle tu'n Dios.^s

⁴ Atzin ja'lin, qa at jun aq'nil ma b'ant jun taq'in, il ti'l tu'n t-xi' twi' tk'u'j, qu'n at toklin ti'j, ex nya noq jun oyaj tu'n t-xi' te, noq tu'n t-xtalb'il tajaw aq'until. ⁵ Me metzin qe ti'jjo kolb'il, nti' tu'n qaq'nin ti'j. Qala' noq tu'n qnimb'il ti'l qMan Dios, a nchi klet aj il tu'n, ma qo ok tq'o'n te tz'aqle twutz, ex ma qo klet tu'n. ⁶ Ax tq'ma qtzan Davidjo toj Tu'jil Tyol Dios ti'l xjal, a at tky'iwb'il Dios tib'aj, a ma tz'ok te tz'aqle twutz, noq tu'n t-xtalb'il qMan, ex nya tu'n tb'inchb'in. ⁷ Chi' kyajalu'n:

Ky'iwlinqexix kye' xjal, aye' ma kub'
tnajsin Dios kyil,
ex mi n-ok tq'o'n! twutz ti'j
kyb'inchb'in.

⁸ Ky'iwlinqexix kye' xjal, aye' mina
ntzaj na'ntl kyil tu'n qAjaw.^t

⁹ Ma qo yolin ti'j, qa a Dios ok q'o'nte Abraham te tz'aqle twutz, noq tu'n tnimb'il. A ky'iwb'il lo ñMa noqpela kyeku xjal aj Judiy, a aye tok kyechil ti'j kychib'jil, mo qa ikyxjo kye' aye nti' kyechil tok? ¹⁰ Kyka'yinktzi'n Abraham. ñMa tzmaxipela s-ok q'o'n Abrahamjo te tz'aqle twutz Dios, tej tok techil, mo qa te na'mtaq tok? Kxel nq'ma'n qa te na'mtaq tok techil, ok q'o'n te tz'aqle tu'n Dios. ¹¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, ok q'o'n techil, noq te jun yek'b'il, ex jun kujsb'ilte qa otaq tz'ok tz'aqle twutz qMan noq tu'n tnimb'il, a attaq, te' na'mxtaq tok techil.^u Tu'ntzin ikyjo, ate Abraham tok te nim toklin kyxol nimil, aye' nti' kyechil tok, qu'n tu'n na'mtaq tok techil Abraham, tej tnimin. Ax Dios ma tz'ok q'o'nkye tz'aqle twutz, noq tu'n kynimb'il. ¹² Ex ax Abraham tok te nim toklin kyxol kykyaqiljo xjal, aye' tok kyechil ti'j kychib'jil, ex lipcheqek ti'jjo tnimb'il Abraham, a attaq, tej na'mxtaq tok techil.

A tziyin tu'n Dios njapin noq tu'n qnimb'il

¹³ Qu'n b'antrintaq ti'l tu'n Dios te Abraham ex kye jni' tyajil, qa tu'ntaq t-xi q'o'n jni' twutz tx'otx' kye, tu'n kyetzinte te jun majx;^v me nya tu'n tjapin b'ajjo ojtxe kawb'il kyu'n, qala' ikytzin noq tu'n kynimb'il ti'l Dios. Tu'ntzi'n, ok tq'o'n Dios te tz'aqle twutz.

¹⁴ Qu'n noqit tzmaxi at qoklin ti'jjo etzb'il, aj tjapin b'ajjo ojtxe kawb'il qu'n, nti'tla tajb'intzjo qnimb'il, exsintla nti' tajb'intzjo a tziyin tu'n Dios qe, qu'n ikytzintla qu'n'nx qib'tz aku qo klet, ex nya tu'n qMan.^w ¹⁵ Noqit nti' kawb'il, mitla nkawin Dios qib'aj. Me at te kawb'il tzajnin tu'n Dios, me nlay qo klet, noq tu'n tjapin b'ajjo kawb'il qu'n, qu'n a ojtxe kawb'il o'kx nkawin qib'aj tu'n tpajjo qil. ¹⁶ Ex noq tu'n t-xtalb'il Dios, tzaj ttziyin jun kolb'ilqe noq tu'n qnimb'il, ex ma tzaj tq'o'n te jun majx kye tyajil Abraham. Qu'n a tziyin tu'n Dios nya noq kye xjal Judiy, qala' ex ikyxjo a awo, qa ma qo nimir tze'nlku te Abraham, exla qa Judiyqo mo minaj. Tu'npetzi'n, ma tz'ok Abraham manb'aj te tkyaqiljo nimil, ja'chaqx tzajninquetz,^x ¹⁷ ikyxjo tze'nlku tq'ma Dios te Abraham toj Tu'jil Tyol kyajalu'n: K-okil nq'o'n te manb'aj te ila' ch'uq xjalch.^y

Qu'n ate Dios nq'onte kychwinqiljo kyimmin toj kyanmin, ex a k'wel b'inchin te', a jni' na'm tb'ant.

¹⁸ Tej nti'taql tumil tu'n Abraham tu'n titzje jun tk'wal, me xi tnimin a otaq tzaj tq'ma'n Dios te, qa iltaq ti'l tu'n tul jun tk'wal, ex ul itz'je jun tk'wal. Ikytzin oke te manb'aj te nimku ch'uq xjal, a tze'nluxjo otaq tzaj tq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol:

Nimxix tyajila ktzajil nq'o'n, chi
Diosjo te Abraham.^z

¹⁹ Tu'n ikyjo, mix kub'e numje Abraham toj tnimb'il, exla qa otaq tijin. Nti'taq jun tk'wal otaq tzul tuk'a t-xu'jil, ex ch'ixtaq tjapin te jwe' k'al^a ab'q'e. Ex

^s 4:3 Gen. 15:6; Gal. 3:6. ^t 4:8 Sal. 32:1-2. ^u 4:11 Gen. 17:10. ^v 4:13 Gal. 3:29. ^w 4:14 Gal. 3:18.
^x 4:16 Gal. 3:7. ^y 4:17 Gen. 17:5. ^z 4:18 Gen. 15:5. ^a 4:19 Jwe' k'al, 100 n-ele.

ikyxjo te Sara, a t-xu'jil, ex mib'in tz'alín, ex manyor b'i'x.^b ²⁰Me mix ja ka'min tk'u'j, ex mix ele ti'jlin a otaq tq'ma Dios te. Qala' noq kyja' tkusin tnimb'il, ex qexix tk'u'j ti'j, ex jaw tnimsin tb'i Dios, ²¹qu'n elnintaql niky' te, qa at tipin Dios tu'n tjapin b'a'j Tyol, a tq'ma. ²²Tu'ntzintzjo, noq tu'n tnimb'il, ok q'o'n te tz'aqe twutz Dios.

²³Kub' tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios, qa ma tz'ok q'o'n Abraham tz'aqe twutz Dios. Me nya noq ti'j Abraham xyoline', ²⁴qala' ikyxjo te qe, qa ma qo nimin ti'jjo Dios, a jaw anq'sinte juntl majl q'Ajaw Jesús kyxol kyimnin. ²⁵A xi tq'o'n tib' tu'n tkyim, noq tu'n tpaj qil, ex jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, noq tu'n qok tz'aqe twutz Dios.

Qmujb'il qib' tuk'a qMan Dios

5 ¹Ma qo ok tz'aqe twutz qMan Dios noq tu'n qnimb'il. Tu'ntzi'n ikyjo, at qmujb'il qib' tuk'a, noq tu'n q'Ajaw Jesucrist. ²Qu'n noq tu'n qnimb'il ti'j Jesús, ma tzaj tq'o'n Dios t-xtalb'il qe, a tu'n wa'lqoxix toj qnimb'il. Ex nqo tzalaj tu'n q'uqle qk'u'j ti'j, tu'n at qoklin tu'n qpon kanin toj kya'j, ja' ta' tqoptz'ajiyil qMan Dios. ³Ex nya noq o'kxjo lo; ex ikyxjo, nqo tzalaj toj tkyaqiljo n-iky'x qu'n, qu'n b'i'n qu'n, aj qa ma tziky'x qu'n tuk'a tkyaqil qanmin, nten tumil tze'n tten tu'n qayon ti'j tkyaqiljo tajb'il Dios. ⁴Ex tu'n oyb'il lu'n, nqo el wen twutz Dios. Ex tu'njo qwenil, at jun q'uqb'il qk'u'j. ⁵Ex nlay qo numj tu'njo q'uqb'il qk'u'j lo, qu'n ate Dios ma nojsin te qanmin tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j, noq tu'n Xewb'a'j Xjan, a tzaj tq'o'n qe.

⁶Nti'xtaq tumil tze'n tten tu'n qklet qu'n xib'. Tu'npetzi'n, ate Crist b'e'x kyim te qxel tojxix tq'ijil, noq tu'n qpaj. ⁷Qu'n nyaxix noq tu'n t-xi tq'o'n jun xjal tib' tu'n tkyim te t-xel juntl, exla qa tu'n tpaj jun xjal tz'aqe. Qatzila qa at juntz aku txi tq'o'n tib' te t-xel jun xjal, a nimxix t-xilin wen. ⁸Me metzin te Dios tzaj tyek'in tq'aq'b'il tk'u'j qe: Qu'n tej

na'mxtaq qnimin, ex oto'xtaq toj il, b'e'x kyim Crist te qxel.

⁹Atzin ja'lin, ma qo ok tz'aqe twutz qMan Dios, noq tu'n tchky'el Jesús, a el chitj twutz cruz, tej tkyim. Tu'npetzi'n, ok qo tzaqpetil tjaq'jo tq'o'j Dios, a tzul kanin. ¹⁰Ajq'oqotaq tuk'a, me ma qo ok tmujb'in Dios junx tuk'a, noq tu'n tkyimlin Tk'wal te qxel. Me nimxixtl tq'aq'b'il tk'u'j qil'j ja'lin, qu'n ma qo ok te tk'wal tu'n qmujb'il qib' tuk'a. Ex tu'njo tq'aq'b'il tk'u'j, ok qo kletil tu'n te jun majx. ¹¹Ex nya o'kxjo lo; qala' noq tzalaj ti'j qMan Dios noq tu'n qAjaw Jesucrist, qu'n noq tu'n, at qmujb'il qib' ja'lin tuk'a Dios.

Jun xnaq'tzb'il ti'j Adán ex Jesucrist

¹²Noq tu'n jun ichin s-oke il twutz tx'otx'.^c Ex noq tu'n il, tkyaqilxjal il ti'j tu'n tkyim, qu'n tkyaqilxjal aj il. ¹³Tej na'mxtaq tuljo ojtxe kawb'il, attaq il twutz tx'otx', me mix kawine Dios, qu'n na'mtaq tzaj tq'o'n kawb'il. ¹⁴Me tkyaqil xjal i kyim kyojjo q'ij te Adán tu'n kyil, ex tzmaxi tzaj tq'o'n Moisésjo ojtxe kawb'il; i'chaqx nya ikyxjo kyilxjal tze'nku til Adán, a el iky'in te' jun yol, a xi tq'ma'n Dios te. Me atzi'n Adán jun yek'b'il ti'j Jesús, a tu'ntaq tul. ¹⁵Me nya junx. Qu'n a til Adán nya ikyjo tze'nku toyaj qMan Dios. Qu'n tu'n til Adán, tkyaqilxjal il ti'j tu'n tkyim. Me metzin kolb'il, a tzaj toyin Dios tu'n t-xtalb'il jun ichin, a Jesucrist, nimxix tipin tib'aj kyimin kye xjal, aye nchi nimin ti'j. ¹⁶Qu'n ante' til Adán, nya ikyjo tze'nku kolb'il, a tzaj tq'o'n qMan Dios. Qu'n noq tu'n jun il, tzaj tkawb'il Dios kujxix wen qib'aj qkyaqilx. Me metzin te oyaj, a tzaj tq'o'n Dios, tu'n tnaisit nim il, ex tu'n qok tz'aqe twutz. ¹⁷Qa noq tu'n tpaj til Adán, tkyaqil xjal il ti'j tu'n tkyim, exsin ikyxjo, noq tu'n juntl ichin, a Jesucrist, aye' a ma chi ok tz'aqe twutz Dios, nimxixtl kye kyipin tu'n tkub' ti'j tkyaqil nya b'a'n toj kychwinqil, noq tu'n t-xtalb'il. ¹⁸Ikytzi'n, noq

^b 4:19 Gen. 17:17. ^c 5:12 Gen. 3:6.

tu'n til Adán, tkyaqilxjal ma che'x toj najañ; exsin ikyxjo, noq tu'n t-xi tq'o'n Jesucrist tib' tu'n tkyim, ma chi ok tz'aqle twutz qMan Dios tkyaqiljo, a ma chi nimin ti'j. ¹⁹ Qu'n noq tu'n s-el ti'jlin Adán Tyol Dios, ma chi kiyixjal toj najañ tu'n kyil. Exsin ikyxjo, noq tu'n xkub' tnimin Jesús Tyol Dios, nimku ma chi ok tz'aqle twutz. ²⁰ Ante ojtxe kawb'il ma tzul, noq tu'n tyek'inku il. Me atzaj te' xch'ly kyilxjal, atzin t-xtalb'il Dios nimxixtl tu'n tkub' ti'j tkyaqil il tu'n. ²¹ Tu'ntzi'n ikyjo, ikyxsin tze'nku te il nkub' ti'j tkyaqil xjal tu'n, tu'n kykyim; exsin ikyxjo, a t-xtalb'il qMan Dios nkub' ti'j tkyaqil nya b'a'n tu'n, tu'n noq tz'aqle twutz te jun majx, noq tu'n qAjaw Jesucrist.

**Ma qo kyim toj twutz il, me
ma qo itz'je te qMan Dios**

6 ¹Qatzin qa ikyo, ¿Ma kukxpela qo b'inchiltzjo il, noq tu'n tkub' tnajsin qMan Dios qil tu'n t-xtalb'il? ²iMina! Qu'n ma qo kyim toj twutz il, atxix tej xqo nimin, ex nti' toklin q'i'j. ¿Tze'ntzin ttentz tu'n kukx tu'n qb'inchin il? ³Qu'n b'in qu'n qkyaqilx, a ma qo ku'x toj a' te jawsb'il a' toj tb'i Crist, a Jesús, tu'ntzin qyek'inte kywutzxjal, qa ma qo kyim junx tuk'a, ikyxjo tze'nku jun kyimnin nkux muqet toj tx'otx!. ⁴Qu'n ikytzi'n, tej qku'x toj a' te jawsb'il a', ikytzi'n tze'nku ma qo kux muqet junx tuk'a Crist, tej tkyim. Exsin tej qjatz toj a', tzaj tq'o'n qMan Dios jun ak'aj chwinqil qe tzalu'n twutz tx'otx', ikyxjo tze'nku te Crist, tej tjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, tu'n tipin tqoptz'ajiyil qMan Dios.^d

⁵ Qu'n qa ma tz'ok qmujb'in qib' junx tuk'a Crist tojjo tkyimlin, tej qku'x toj a' te jawsb'il a', ex ikyxjo ma tz'ok qmujb'in qib' tojjo ak'aj chwinqil, tu'n tjawlintz anq'in juntl majl. ⁶ Qu'n b'i'n qu'n, qa a ojtxe qten nti' tipin qib'aj, qu'n nyakuj o jaw pejk'it twutz cruz junx tuk'a Crist tu'n tkyimlin, tu'ntzintla nti'

tipin il toj qchwinqil ja'lin, ex tu'ntzintla mi qo okine te taq'nil il tu'n qil, ⁷qu'n qa ma qo kyim, ma qo tzaqpaj toj il.

⁸Ex qa o qo kyim junx tuk'a Crist ti'j tkyaqil nya wen toj qanmin, ma qe qk'u'j ti'j, qa ok qo najal tuk'a te jun majx toj kya'j. ⁹Qu'n b'i'n qu'n, qa tu'n tjawlintz anq'in juntl majl Crist kyxol kyimnin, nti' tipin kyimin ti'j. ¹⁰Qu'n tej tkyim Crist, b'e'x chjet til tkyaqil xjal tu'n, a kchi nimil ti'j. Tej tjatz anq'in, lu nnajle tuk'a Dios ja'lin. ¹¹Exsin ikyx kyeji'y, kyq'onktzin kyib'a tze'nku kyimnin te il, me itz' te Dios, noq tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a, tu'n Crist, a Jesús. ¹²Tu'npetzil'n, mi txi kyq'o'n amb'il te il, tu'n tkub' ti'j kyxmilila tu'n, ex tu'n tkub' kyniminijil'y a ntqanin tachb'il kyxmilila. ¹³Ex mi txi kyq'o'n kyxmilila te b'inchb'il il. Qala', kyq'onx kyxmilila te Dios te b'inchb'il b'a'n, qu'n ma chi kyima te il, noq tu'n ak'aj kychwinqila, ex ma chi jatz anq'il'n juntl majl ja'lin, me te Dios. ¹⁴Ex atzin ja'lin, nti'l tipin il kyib'aja, qu'n nti' kyokil'n ti'jjo a ntqanin ojtxe kawb'il kyi'ja, a kyimin; qala' noq ti'jjo t-xtalb'il qMan Dios.

Taq'nil Diosqo, tu'n qnimb'il ti'j

¹⁵ ¿Tze'ntzintz? ¿Ma okpela qo b'inchiltz il, tu'n nya oto'kx tjaq' ojtxe kawb'il, a nqanintaq qil' tu'n qkyim, a qa at t-xtalb'il qMan Dios quk'a te najsb'il qil? iMina!

¹⁶ Qu'n b'i'n kyu'n, qa ma chi oka te kyaq'nil jun xjal, il ti'j tu'n tkub' kynimi'n. Exsin ikyxtzjo lu'n, qa ma txi kyq'o'n kyib'a tu'n kyb'inchil'n il, kchi okila te taq'nil il. Me noq tu'n k'wel kynimi'n il, kchi xel q'i'n tu'n toj kyimin. Qala' qa ma kub' kynimi'n qMan Dios, kchi okila te tz'aqle tu'n. ¹⁷Qu'n ojtxe, taq'nil ilqetaqa. Me atzin ja'lin, chjonte Dios, ma txi kynimi'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n, a tumil xnaq'tzb'il, a saj q'o'n kye'y. ¹⁸O chi tzaqpaja te tipin il; atzi'n ja'lin ma chi oka te taq'nil b'a'n.

¹⁹ Nchin yoli'n kyuk'iy tuk'a jun yol nya kuj, tu'n tel kyniky'a te, qu'n

^d 6:4 Col. 2:12.

tu'n na'm telxix kyniky'a te t-xilin lo. Qu'n ikytzi'n tze'nu ojtxe, xi kyq'o'n kyxmlila te b'inchil il ex tkyaqil wiq nya b'a'n; exsin ikyxtzjo ja'lin, kyq'o'n'x kyxmlila te b'inchil b'a'n, tu'n kyoka tz'aqe, ex tu'n kyanq'i'n toj jun kychwinqil saqxix twutz Dios. ²⁰Qu'n ojtxe, tej ite'xtaqa te taq'nil il, mi nchi okintaqa te b'inchil b'a'n. ²¹¿Me til'tzin ch'in saj tq'o'n kye'y, tkyaqiljo a nchi tx'ixwi'y te ja'lin? Qu'n tkyaqiljo anetz'i'n, nqo'x ti'n toj kyimin te jun majx. ²²Me atzin ja'lin tzaqpinqi'y tjaq' tipin il, ex ma chi oka te taq'nil qMan Dios. Qu'n atpen te' lu'n tajb'in. O tzaj tq'o'n'q e jun qchwinqil saqxix twutz, ex qo xel ti'n toj jun tkab' chwinqil te jun majx, aj qkyim. ²³Qu'n atzin chojb'il ntzaj tu'n il, te kyimin. Me atzin toyaj qMan Dios ntzaj tq'o'n, jun chwinqil te jun majx, noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a Jesús, a qAjaw.

Jun yek'b'il te mejeb'lin

7 ¹Ayi'y erman, a ojtzqi'n ojtxe kawb'il kyu'u'n; b'i'n kyu'u'n qa a kawb'il at toklin te jun xjal qa itz'x. ²Ikyjo tze'nu jun qya, a ma jaw meje tuk'a tchmil. A itz'xtaqjo tchmil, at toklin tkawb'il mejeb'lin tib'aj. Me qatzin qa ma kyiymo tchmil, ma tzaqpajjo qya tjaq'jo tkawb'il mejeb'lin, a attaq tib'aj. ³Me qa ma jaw meje qya tuk'a juntl ichin, exsin itz'x tchmil, aj ky'a'jil ikyjo. Me qatzin qa ma kyiymo tchmil, b'e'xpen ktzaqpajiltz tojjo tkawb'il mejeb'lin, ex b'a'n tu'n tjaw meje tuk'a juntl ichin, ex nya aj ky'a'jil ikyjo.

⁴Ikytzin kyeji'y, werman; o chi kyima noq tu'n tkyimlin Crist. Ex atzin ja'lin, nti' toklin ojtxe kawb'il kyi'b'aj; qala' ma chi oka te juntl chmilb'aj, a Jesucrist, a jaw anq'in kyxol kyimnin te jun majx. Tu'npetzi'n, qo ajb'intzintz te b'inchil te' b'a'n twutz qMan Dios.

⁵Qu'n tej tzunxtaq nqo anq'in toj ojtxe qten, ma tz'ajb'i'n ojtxe kawb'il

qe, tu'n tyek'in te qe qa b'inchil ilqo, ex nqo ok tyekin tu'n qb'inchin il. Ex nkub' qb'inchintaq ikyxjo tze'nu ntqanintaq tachb'il qxmilil, ex noq tu'n qxi' toj najin te jun majx. ⁶Me atzin ja'lin, ma qo kyim tjaq' tipin ojtxe kawb'il, ex mi txi qq'o'n qib' tu'n qb'inchin il tze'nkuxjo ntqanin qxmilil. Tu'npetzi'n, ma qo tzaqpaj tu'n qajb'in te qMan Dios tu'njo ak'aj tumil, a tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan, ex nya tu'n ojtxe kawb'il, a kyij tz'ib'in.

Exla qa nimilqo, at il qoj

⁷ ¿Ti'tzila t-xili'n tkyaqiljo lo? ¿Ma nyapetzila wentzjo ojtxe kawb'il iltz? iMina! Qu'n tu'n ojtxe kawb'il s-ele nniky'a ti'jjo wila. Ikytzi'n, qu'n ex noqit nya ojtxe kawb'il xq'mante qa nya wenx tu'n tel qanmin til' jun ti'^e, mitla s-el nniky'a te. ⁸Me noq tu'n nuk'b'il lo, ate il xkub' tzyu'n we'y, tu'n tel wanmi'n ti'j tkyaqil. Qu'n noqit nti' jun kawb'il, nti'tla il. ⁹Qu'n tej k'walqinxtaqa, attaq nchwinqila, exla qa na'mtaq tel nniky'a kyi'jjo nuk'b'il toj kawb'il. Me atzin tej xin ntiji'n, ma tz'el nniky'a ti'jjo nuk'b'il; tzmaxitzin s-el nniky'ji'y te wila, ex tu'n ikyjo, b'e'x el npa'n wib'a ti'j Dios, qu'n nyataq b'a'n nten twutz; ikyqintaqji'y tze'nu jun kyimmin. ¹⁰Qu'n ikytzi'n, ma tz'el nniky'a te qa a kawb'il tzaj q'o'n, noq tu'n tten nchwinqila te jun majx. Me noq tu'n tpajjo wila, axjo kawb'il, a b'a'n, nqanin wil'ja tu'n nkyima. ¹¹Qu'n noq tu'n il, b'e'x tx'ixpitjo kawb'il, ex ma chin kub' sb'u'n, tu'n nxi'y toj najin, noq tu'n xjox kawb'il, a nqanintaq wil'ja, tu'n tpaj wila. ¹²Qu'n ikytzin b'i'n qu'n, qa a kawb'il xjanxix, ex qa a nuk'b'il xjanxix, tz'aqlexix ex wenxix. ¹³Qa ikytzjo, ¿Ma apela' kawb'il wenxix kxel q'in we'y toj najin? iMina! Qala' ikytzin ate il xi q'in we'y toj kyimin. Qu'n ikytzin s-ele qniky'jo te qa nimix tipin il, ex qa noq tu'n, xb'ante tkyaqil nya b'a'n wu'n. ¹⁴Qu'n b'i'n qu'n qa a kawb'il, tu'n qMan Diosx. Me ayintzin we', kukx ntqanin nxmilila tu'n nb'inchi'n nya wen, qu'n

^e7:7 Ex. 20:17; Deu. 5:21.

atzin ojtxe nte'n xi k'ayin we'y tu'n woki'n te il.¹⁵ Qu'n mi n-el nniky'a te tiqu'nil mi nb'ant wu'n a waja tu'n tkub' nb'inchi'n. Ex atzi'n a nky'e'y tu'n tkub' nb'inchi'n, atzin b'antjo wu'n.^f¹⁶ Me qa a xb'antjo wu'n a nky'e'y tu'n tkub' nb'inchi'n, a nya wen, chi kawb'il. Antza n-ele nniky'a te, qa a kawb'il, a ijljin wu'n, wenxix.¹⁷ Ex ante nya b'a'n nkub' b'inchit, tzajnin tu'n il, a at toj wanmi'n.¹⁸ Qu'n b'i'n wu'n, qa nlay b'ant jun b'a'n tu'n ojtxe nte'n. Mix tu'n waja tu'n tkub' nb'inchi'n b'a'n, me nti' tumil tu'n tb'ant wu'n.¹⁹ Qu'n mi nb'antjo a b'a'n wu'n, a waja tu'n tkub' nb'inchi'n, qala' o'kxjo nya wen, a nky'e'y tu'n tb'ant.²⁰ Qatzin qa kukx nkub' nb'inchinji'y a nky'e'y tu'n tb'ant, antza n-ele nniky'a te qa atx il toj wanmi'n, ex ax nxi jk'u'n weji'y, tu'n nb'inchin il.

²¹ Tu'n ikyo, b'i'n wu'n qa at jun tumil toj nwutza, tze'n tten tu'n tb'antjo b'a'n, me axixl il nkub' nej wu'n, a nya wen.²² Nna'n tzaljb'il toj wanmi'n, tu'n tkub' nb'inchi'n tze'nku taj qMan Dios,²³ me n-el nniky'a te, qa a ojtxe nte'n jun ajq'oj ti'jjo b'a'n, a waja tu'n tkub' nb'inchi'n. Atzi'n iljo lu'n, atzin jtz'ol weji'y, tu'n wajb'i'n te.²⁴ ¿Tze'nxsila chin okili'y? ¿Altzila kye ktzaqpil we'y toijo ojtxe nte'n, a nya b'a'n ntqanin tachb'il nxmilila, a nxi q'i'n we'y toj najin?²⁵ Me chjontex te qMan Dios; noq tu'n qAjaw Jesucrist, qu'n a o tzaqpil'n we'y tjaq' tkyaqiljo lu'n.

At kab'e tumil te wey: Jun, a wanmi'n il ti'j tu'n tajb'i'n te Dios; tkab', qu'n tu'n xjalqi'n, intinka toj joyb'il tu'n il, tu'n nkub' nb'inchi'n tze'nku ntqanin tachb'il nxmilila, a ojtxe nte'n.

A qchwinqil tu'n Xewb'aj Xjan

8 ¹Me atzin ja'llin, nti'x jun kawb'il kujxix te jun majx kyib'ajjo a at kymujb'il kyib' tuk'a Crist, a Jesús, qu'n mi nchi anq'in tze'nku ntqanin tachb'il kyxmilil, qala' tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan. ²Qu'n a tumil, a tzajnin tu'n

Xewb'aj Xjan, ntzaj tq'o'n ak'aj chwinqil qe, noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a Jesús, ex ma qo tzaqpaj tjaq'jo tumil tu'n il ex te kyimin.³ Nlay qo klet tu'n ojtxe kawb'il, qu'n nti' tumil tu'n tjaq' b'aj qu'n, noq tu'n tpajjo ojtxe qten nya b'a'n. Me atzin ja'llin, ma qo tzaqpaj tu'n qMan Dios, tu'n saj tq'o'n Tk'wal twutz tx'otx', tu'n tok te xjal tze'nku qe; me mix kub'e til'j tu'n il; qala' tej tkyim te chojb'il qil, ma kub' til'j tkyaqil il tu'n.⁴ Tu'ntzin tjaq' b'ajjo t-xilin tumil ojtxe kawb'il, mina nqo b'et ja'llin tze'nku ntqanin qxmilil, qala' tze'nku taj Xewb'aj Xjan.

⁵ Qu'n ayetz'i'n, a nchi b'et tze'nkuxjo taj ojtxe kyten, ex o'kx nchi ximin til'jjo nya b'a'n, a ntqanin kyxmilil. Me ayetz'i'n, a nchi b'et tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan, n-ok tilil kyu'n tze'nku taj Xewb'aj Xjan. ⁶ Qu'n qa noq o'kx s-ok qq'o'n qanmin til'jjo qxmilil, qo xe'l tojjo najin te jun majx. Me qa ma tz'ok qxo'n qanmin til'jjo taj Xewb'aj Xjan, ktzajil q'o'n chwinqil te jun majx ex jun nuk'b'il, a nlay b'ajx. ⁷ Ayetz'i'n k-okil kyxo'nx kyanmin til'jjo taj ojtxe kyten, ajq'ojqe til'jjo qMan Dios, qu'n kyky'e' tu'n tkub' kynimin tkawb'il, ex nlay jadin kyu'n.⁸ Tu'npetzi'n, aye nchi b'et tze'nkuxjo ntqanin tachb'il kyxmilil, mi ntzalaj Dios kyi'l.

⁹ Me ayetzin kye' mi nchi b'eta tze'nku' ntqanin kyxmilia, qala' tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan, qa matxixix ten Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, qu'n qa nti' Xewb'aj Xjan, a T-xew Jesucrist, toj kyanmi'n, nya te Cristq'i'y.¹⁰ Me qatzin qa najle Crist toj kyanmi'n, exla qa ma kyimjo kyxmilia tu'n tpaj kyila, me metzin kyanmi'n, ok k-anq'il te jun majx tuk'a Dios, qu'n tu'n ma tz'ok tz'aqe twutz.¹¹ Ex qa najle Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, kjawil anq'in kyxmilia tu'n, tze'nku jatz anq'in te Crist, a Jesús, juntl majl kyoxol kyimin tu'n Xewb'aj Xjan, a T-xew qMan Dios.

¹² Tu'npetzi'n erman, nya b'a'n tu'n qb'et tze'nku ntqanin tachb'il qxmilil.

^f7:15 Gal. 5:17.

¹³Qu'n qa ma kub' qb'inchin ikyjo, ok qo xe'l toj najañ te jun majx. Qala' il ti'j tu'n qb'et tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan, ex tu'n tkub' qb'yo'n a tajb'il ojtxe qte'n, tu'n mi qox lipel ti'j, qu'n qa ma b'antjo ikyjo, ok qo anq'il te jun majx. ¹⁴Qu'n kykyaqiljo nchi b'et tze'nku taj Xewb'aj Xjan, ayetzi'n tk'wal Diosjo. ¹⁵Qu'n a Xewb'aj Xjan ma txi qk'mo'n, nya noq tu'n qok te aq'nil te jun majx, ex tu'n qb'inchin tze'nku ntqanin qxmilil. Qu'n qa ikyjo, at qxob'il te' kawb'il kujix te Dios. Qala', a Xewb'aj Xjan tzaj tq'o'n qoklin te tk'wal Dios. Tu'ntzintzjo, nxi qq'ma'n te Dios: Ay ntati'y, qo chi'. ¹⁶Qu'n axjo Xewb'aj Xjan nq'mante te qanmin qa ma qo ok te tk'wal Dios. ¹⁷Qu'n qa ma qo ok te tk'wal Dios, at qoklin ti'jjo tkyaqil etzb'il o tzaj tq'ma'n, junx tuk'a Crist.^g Me il ti'j nej tu'n tiky'x qu'n tze'nku iky'x te Crist tu'n. Tb'ajlinxi' ikyjo, ok qo jawil nimsin junx tuk'a toj tqoptz'ajiyil kya'j.

Tkyaqil tch'iysb'in Dios ok kkletil

¹⁸⁻¹⁹Atzin ja'lín, te we'y, tkyaqiljo n-iky'x qu'n tzalu'n twutz tx'otx' mixla ch'in aku pon, tze'nku a tqoptz'ajiyil qMan Dios, a tzul, aj tjapin b'ajjo qanb'il tkub' twutz tx'otx', ex aj tyek'ajtz ankye qe tk'wal Dios twutzxix. ²⁰Qu'n tkyaqiljo tch'iysb'in Dios ok tjaq' tqanb'il, tu'n tq'ayj, ex tu'n tkyim, me nya kyu'n xkyib'x, qala' tu'n tajb'il qMan Dios, noq tu'n tpaj il, te' tok twutz tx'otx'. Me attaq jun q'uqb'il k'u'b'aj, ²¹tu'n tjapin b'ajjo qanb'il lo, ex tu'n tok tkyaqil tch'iysb'in tojxix tzaqpib'il manyor tb'anilxix te qMan Dios, a saj q'o'n kye tk'wal. ²²Qu'n b'i'n qu'n, qa ja'lín tkyaqil tch'iysb'in Dios nt'inin, ex n-iky'x tu'n, tze'nku n-iky'x tchyo'n k'wal tu'n jun qya, aj tja q'i'n. ²³Ex nya o'kxjo tch'iysb'in Dios, qala' ikyxjo qe, exla qa ma tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan toj qanmin te jun kujsb'ilte ti'j a ktzajil qk'mo'n toj kya'j, nqo t'i'nin toj qanmin, ex nqo ayon ti'j tq'ijil, tu'n t-xi tq'ma'n

kywutzx tkyaqil xjal, qa o tzaj q'o'n qoklin te tk'wal Dios, ex tu'n tkotpit qxmilil tjaq'jo qanb'il. ²⁴Tej qklet, b'e'x qe qk'u'j ti'jjo etzb'il toj kya'j, me na'm qk'monte, qu'n noqit oje, mitla nqo ayontltz ti'j. Qu'n ¿Tiqu'nil tu'n qayonl ti'jjo a atl? ²⁵Qala' a etzb'il nqo ayon ti'j, na'mx qetzinte. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n qayon ti'j tuk'a tq'ubq'il qk'u'j.

²⁶Ex axjo Xewb'aj Xjan n-onin qil'j, tze'n tten tu'n qna'n Dios, qu'n mi n-el qnoky' te' taj. Me atzin Xewb'aj Xjan nkub'sin twutz qil'j twutz qMan Dios tuk'a tq'ajq'ojil twi', a nlay b'ant qyolinte. ²⁷Me ante qMan, a Xpich'il qanmin, ex n-el tnoky' te tnab'l Xewb'aj Xjan, qu'n kub'sin twutz qil'j tze'nkuxjo tajb'il qMan Dios kyi'jjo o chi ok te te.

**Mix a'l aku tz'el pa'nqe ti'j
tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios**

²⁸B'i'n qu'n qa ax Dios nkub' b'inchinte tkyaqil, tu'n tel wen toj kychwinqiljo aye nchi ok k'u'jlinite, a aye' o chi ttxok tze'nkuxjo t-xim. ²⁹Qu'n tkyaqil nimil noq ojtzqi'nl tu'n Dios atxix na'mtaq tkub' xkye tkyaqil, ex ax jaw sk'o'nkye, tu'n kyok te tk'wal, ex tu'ntzin tokjo Tk'wal, a Jesús, te tnejil kyxol tkyaqil nimil. ³⁰Ex aye' i jaw tsk'o'n t-xe tnejil, ma chi ttxok, tu'n kyok te te. Ex ayetzin xi ttxok, i ok tq'o'n te tz'aqle twutz. Ex aye xi ok tq'o'n te tz'aqle, ma tzaj tq'o'n kyoklin toj tqoptz'ajiyil kya'j.

³¹¿Tze'ntzila qu'n? Qa a Dios at quk'a, ¿Altzila kye aku tz'ok meltz'ajtz qil'j? ³²Qu'n mipe xkub' t-xk'a'yin te Diostz a Tk'walku, qu'n ma txi tq'o'n tu'n tkyim tu'n qpaj. ¿Nya'pela ktzajil tq'o'ntz tkyaqiljo at tajb'in qe junx tuk'a Tk'wal? ³³A Dios o jaw sk'o'nqe tu'n qok te tz'aqle twutz. ¿Ma atpela jun aku txi patinqe? ³⁴¿Altzila kye jun aku ja yasintz qil'j? iMix a'l! Qu'n ate Crist o kyim, ex o jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, ex lu at ja'lín toj kya'j toj tman q'ob' qMan Dios, ex nkub'sin twutz qil'j.

^g8:17 Gal. 4:5-7.

³⁵ ¿Ma atpela jun aku tz'el pa'nqe ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j Crist? ¿Ma apela' yajb'il, a n-iky'x qu'n, apela' b'is, ayepela' ajq'oj, tu'n pela' wa'yaj, tu'n pela' nt'i qxb'alin, tu'n pela' xob'ajil, apela' kyimin? ³⁶ Qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tkyaqil q'ij n-elje q'i'ja tu'n qkub'
b'yo'n, noq tu'n tpaja.

Ex nqo ok q'o'n tze'nku tal rit nxi
q'i'n toj b'iyb'il.^h

³⁷ Me tojxix kykyaqiljo lo, ma kub'
kyi'j qu'n, noq tu'n Crist, a k'u'jlinqo
tu'n. ³⁸ Tu'n petz'i'n, q'ugle nk'u'ja qa mix
a'l jun aku tz'el pa'nqe ti'j tq'aq'b'il tk'u'j
qMan Dios: Exla qa ma qo kyim, exla
qa itz'qo; exla qa kyu'n angel, exla qa
kye taq'nil tajaw il; exla qa a at tzalu'n
twutz tx'otx' ja'lin, exla qa a tzul kanin;
exla qa tkyaqil wiq kyipin a'lla. ³⁹ Ex
ikyxjo, mixla a'lx aku tz'el pa'nqe ti'j
Dios, ja'chaqxla oto'tz: Exla qa jawl, exla
qa kub'l. Nti'xla juntl tb'inchb'in Dios
aku tz'el pa'nqe ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j, a
ma tzaj tq'o'n tu'n qAjaw Crist, a Jesús.

T-xnaq'tzb'il Pabl kyi'j aj Israel

9 ¹Twutzxix kxel nq'manji'y lu'n,
qu'n nimilqi'n ti'j Crist, ex nya noq
njaw b'ant wu'n, ex ax Xewb'aj Xjan toj
wanmi'n nkujisinte qa twutzxixjo nyola
lu'n: ²Qa nimx b'is nna'n, ex tzunx
nchyo'n wanmi'n ³kyi'jjo nxjalila, aye
wermana te nxe'chila. Qu'n wajatla'y
tu'n woka te kyxel tjaq' tqanb'il qMan
Dios, ex tu'n wel pa'n ti'j Crist, noqitla
tu'n kykletku nxjalila, aye a na'mx
kynimin, a junx tzajnin qyajila kyuk'a.
⁴Qu'n tyajil qtzan Israelqe, ex xi tk'mo'n
Dios te Ttanim, ex najan Dios kyxol
tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil. Xi tq'o'n Dios
tumil toj tkawb'il Moisés tu'n kykyijxal
toj wen tuk'a, ex xi kyk'mo'n k'ulb'il toj
tnejil ja te na'b'l Dios, ex jni'xjo otaq
tzaj ttziyin Dios, tu'n t-xi tq'o'n kye. ⁵Ex
k'walb'ajqe kye tnejil qxe'chil, aye nmaq
nimil ti'j Dios. Ex tu'ntzin kyyajil ikyjo,
itz'je Crist, a Dios, tAjaw Tkyaqil, nimxit
tb'i te jun majx. Ikyxitjo.

⁶ Me mix kub'e kynimin aj Israel, a
tq'ma Dios kye. ¿Ma tu'ntzin ikyjo, mi
japin te Dios tu'n, tkyaqiljo tzaj ttziyin
kye Ttanim? iMina! Qu'n nya tkyaqiljo,
a el itz'je kyxol aj Israel toj tchib'jil,
twutzxix aj Israelqe. ⁷Ex nya tkyaqiljo, a
el itz'je ti'j Abraham twutzxix tk'walqe,
qu'n otaq tzaj tq'ma'n Dios te Abraham
toj Tu'jil Tyol kyjalu'n: Noq tu'n Isaac
ktenb'il tyajila.ⁱ

⁸ Tu'ntzi'n ikyjo, n-el qniky' te, qa mix
a'l jun at toklin te tk'wal Dios noq tu'n
t-xe'chil ja' itz'je. Qala' o'kqexjo aye o
chi itz'je tkab' majin tze'nkuxjo tq'ma
Dios. Aye xjal anetzi'n at kyoklin twutz
te twutzxix tyajil Abraham. ⁹Qu'n tej
otaq chi tijin Abraham, ex nti'taql tumil
tu'n tul jun kyal, xi tq'ma'n Dios kye:
Tojjo q'ij, a xi nq'ma'n, tzul itz'je jun tal
Sara, a t-xu'jilach.^j

Ex antza n-ele qniky' te, qaaku b'ant
tu'n Dios, tze'nchaqxjo tajtz. ¹⁰Qu'n
nya o'kxjo lu'n; ex ikyxjo te Rebeca, i ul
itz'je kab'e tal, kwa'chqe, tuk'a tchmil,
Isaac, a ojtxe qxe'chil. ¹¹⁻¹²Tej na'mxtaq
kyitz'je, ex na'mxtaq tb'ant ch'in ti'
kyu'n, qa b'a'n mo minaj, xi tq'ma'n
Dios te Rebeca: Ate itzikyb'aj k-ajb'il te
itz'ib'aj.^k

Ikytz'i'n, b'i'n qu'n, qa a Dios jaw
sk'o'nyke tze'nkuxjo taj, ex nya tze'nu
kyb'inchb'inxjal; qala' noq tu'n txokb'il,
a kub' t-ximin atxix na'mtaq tkub' xkye
tkyaqil. ¹³Ex ikyx ntq'ma'n Diosjo toj
Tu'jil Tyol: Ok nk'u'jli'n Israel, ex el
wi'jli'n Esaú, aye tal Rebecach.^l

¹⁴ Me qa tkyaqil nb'ant o'kx tze'nkuxjo
ntq'ma'n Dios, akula txi qq'ma'n qa nya
tz'aqle te Dios. Me nti'x tumiljo xim lo,
¹⁵ qu'n tq'ma Dios te Moisés kyjalu'n:

K'wel nnajsin we' til jun xjal, qa
waja tu'n tkub' nnajsi'n,
ex ktzajil q'aq'in nk'u'ja ti'j jun xjal,
qa waja tu'n ttzaj q'aq'in nk'u'ja
ti'jch.^m

¹⁶ Ikytz'i'n, nya tu'n tajb'il, mo tu'n
t-xim jun xjal, ex nya tu'n tb'inchb'in
kkletile, qala' noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j

^h8:36 Sal. 44:22. ⁱ9:7 Gen. 21:12. ^j9:9 Gen. 18:10. ^k9:11-12 Gen. 25:23. ^l9:13 Mal. 1:2-3.
^m9:15 Ex. 33:19.

qMan Dios. ¹⁷Ex ntq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol te nmaq kawil toj tx'otx' te Egipto:
 Ma jaw nsk'o'n te tu'n tyek'it wipi'n
 ti'ja,
 ex tu'n tel tniky'tzajiljo nb'i'y toj
 tkyaqil twutz tx'otx'!"

¹⁸Qu'n ate Dios at tq'aq'b'il tk'u'j
 ti'j jun xjal noq a'lchaqx kyetz, ex ax
 Dios aku txi kujsint te tanmin jun xjal,
 ex a'lchaqx kyetz, noq qa taj. ¹⁹Akula
 tzaj tq'ma'n we'y: Qa ikytzjo, ¿Ti'tzin
 qu'niltz n-ok tq'o'n Dios kypajxjal?
 ¿Attzin jun aku txi lipetz ti'j Dios ikyjo,
 qa ax nxi kujsinte kyanminxjal? ²⁰Me,
 ¿Ti'tzin toke te tu'n t-xo'n yol ti'j qMan
 Dios? Qu'n ma akupela tq'ma jun k'wil
 te b'inchilte, ¿Tiqu'n xin kub' tb'inchin
 ikyjo? ²¹¿Ma nyapela at tokli'n
 b'inchil xoq'll, tu'n tkub' tb'inchin noq
 tze'nchaqku taj? Aku kub' tb'inchin qa
 taj tu'n tkub' tb'inchin jun k'wil tb'anilx
 wen, ex juntl noq te tk'wel tz'is.

²²Ikytzin te Diosjo. Taj tu'n tyek'in
 te' tyab' twi' ex tkyaqil tipin kyuk'a
 aye b'antnintaq kyi'j, tu'n kyxi' toj
 najin. Me n-iky'x tu'n, qu'n n-ayon
 kyi'j tu'n kymeltz'aj. Me qatzin qa mi
 xi meltz'ajxtz, kchi xe'l toj najin te jun
 majx. ²³Ex ikyx nb'antjo tu'n quk'a, tu'n
 tyek'inte tkyaqiljo tqoptz'ajiyil, a awo
 b'antnin qil' tu'n, noq tu'n tq'aq'b'il
 tk'u'j, tu'n qnajan tuk'a te jun majx toj
 tqoptz'ajiyil kya'j.

²⁴Ma qo txoklajtz tu'n qMan Dios tu'n
 qok te Ttanim, exla qa Judiyqo ex qa
 mina. ²⁵Tze'nku ntq'ma'n Dios toj Tu'jil
 Oseas toj Tu'jil Tyol:

Ayetzin nya Ntanim, kchi tzajil
 ntxko'n, tu'n kyok te Ntanim.

Ex ayetzin nya k'u'jlinqe wu'n, kchi
 okil nk'u'jli'nch.^p

²⁶Ex axsa ja' q'umje: Nya Ntanimqi'y;
 ex axsa k-okane q'o'n kyb'l te tk'wal
 Dios itz!.^q

²⁷Ex ikyxjo kye aj Israel, tq'ma Isaías
 kyi'j toj Tu'jil Tyol Dios:

Exla qa ma nintzxix kyb'aj aj Israel
 tze'nku tz'awin ttzi ttxuyil a',

me noqx jte'b'in kkletil.

²⁸Qu'n jun paqx japid b'aj te Dios Tyol
 twutz tx'otx' te jun majx.^r

²⁹Ex tze'nku tq'ma Isaías ojtxe:
 Noqit mi xkyij tq'o'ne Dios, a tAjaw
 Tkyaqil, jte'b'in qyajil,
 ikyqotla' tze'nku tnam Sodoma ex
 Gomorra,
 aye i kub' yuch'j tu'n te jun majx.^s

Aye aj Israel exsin Tb'anil
 Tqanil kolb'il

³⁰¿Ti'tzin kqq'ma'b'il ti'j tkyaqiljo lo?
 Qu'n qa aye xjal nya Judiyqe, a nti'taq
 tumil tu'n kyoktaq te Ttanim Dios, ex
 nti'taq tu'n kyok te tz'aqle twutz, ayetzin
 ma chi okjo noq tu'n kynimb'il. ³¹Me
 ayetzin kye' Judiy, a kyajtaq tu'n kyok
 te Ttanim Dios, ex tu'n kyok te tz'aqle
 twutz, noq tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il
 kyu'n, mi xi ok. ³²¿Me ti'qu'nil? Qu'n
 kyajtaq tu'n tjapin b'aj kyu'n kyu'n
 kyib'x, ex nya tu'n kynimb'il ti'j Kolil
 Jesucrist. Ti'jjo lo, i ok takpaj toj
 kychwinqil ti'j Jesús, a ab'j te toljsb'il,
³³tze'nkuxjo tq'ma Dios toj Tu'jil Tyol:

Kub' nq'o'n jun ab'j, tu'n kyja
 pitk'ajxjal aj Judiy toj Sion,
 ex jun piky, tu'n kyok takpaj ti'j.
 Me alkye' knimil ti'j, nlay tz'el toj
 ttx'ixewch.^t

10 ¹Erman, atzin weji'y waj tuk'a
 tkyaqil wanmi'n ex toj nna'l
 Diosa, tu'n kykletjo nxjalila, aj Israel.

²Qu'n ojtzqi'n wu'n, qa kyajxix tu'n
 kyxi lipe ti'j Dios, me noqtzin tu'n
 mikyxi' tze'nku' taj qMan. ³Mi nxi
 kyq'on kyib' tojjo tumil, tze'nku' taj
 Dios, qala' el kyi'jlin t-xim tu'n kyok
 tz'aqle twutz. Ex nkyjyo'n juntl tumil
 tze'n tten tu'n kyklet kyu'n x kyib'x
 noq tu'n kyb'inchb'in, a tu'n tjapin b'aj
 tkawb'il Moisés kyu'n. ⁴Me nti' tajb'il
 ojtxe kawb'il anetzi'n tu'n qok te tz'aqle
 twutz qMan Dios. Qu'n ate Crist ma tz'el
 q'inte tipin ojtxe kawb'il qib'aj, a awo
 ma qo nimin ti'j. Qu'n a ojtxe kawb'il
 nqanintaq qil' tu'n qkyim. ⁵Qu'n tq'ma

ⁿ9:17 Ex. 9:16. ^o9:20 Is. 45:9. ^p9:25 Os. 2:23. ^q9:26 Os. 1:10. ^r9:28 Is. 10:22-23. ^s9:29 Is. 1:9.
^t9:33 Is. 28:16.

Moisés qa aku qo ok te tz'aqle twutz
 Dios tu'n tjapin b'aj tkawb'il qu'n:
 Ex atzin xjal qa ma japin b'aj tkyaqil
 kawb'il tu'n,
 at tchwinqil te jun majx, chi
 Moisés.^a
 Me nti'x jun njapin tu'n.
⁶Me atzin te' tu'n qok tz'aqle twutz
 qMan Dios noq tu'n qnimb'il, ntq'ma'n
 toj Tu'jil Tyol Dios:
 Mi kub' kyq'ma'n toj kyanmi'n,
 >Ankye kjawix toj kya'j q'il tumil
 tu'n qklet?^b
 Qu'n qa ma qo yolin ikyjo, nkub'
 qq'ma'n nyakuj qa mix k'u'll Crist
 q'ol tumil.
⁷ Ex mi kub' kyximi'n,
 >Ankye k'welix toj kynajb'il
 kyimnin q'il tumil tu'n qklet?
 Qu'n qa ma qo yolin ikyjo, nkub'
 qq'ma'n nyakuj qa mix jatz anq'in
 Crist kyxol kyimnin q'ol tumil qe.
⁸ ¿Me ti'tzin ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios
 ti'jjo lo? Chi' kyjalu'n:
 Nqayin ta' Tumil kyuk'iy.
 Ex ayexa chi k'wel q'mante tu'n
 kytz'i'y, ex toj kyanmi'n.^w
 Me atzin tumiljo lo ti'jjo Tb'anil
 Tqanil kolb'il, a nqyoli'n: ⁹Qa ma kub'
 tq'ma'n tu'n ttzil'y ex toj tchwinqila, qa
 a Jesús tAjawa; ex qa ma txi tnimi'n
 toj tanmi'n qa jatz anq'ntl Jesús
 kyxol kyimnin tu'n qMan Dios te
 chojb'il tila, ok kletila. ¹⁰Qu'n noq tu'n
 qanmin, kxele qnimin tu'n qok tz'aqle
 twutz qMan Dios. Ex tu'n qtzi ex tu'n
 qchwinqil k'wele qyek'ine qa a Jesús
 qAjaw, tu'n qklet tu'n.¹¹ Qu'n ntq'ma'n
 toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Alkye knimil
 ti'j, nlay tz'el toj ttx'ixew.^x
¹²Qu'n junx kyoklinxjal kykyaqil twutz
 qMan; qa Judiy, mo minaj. Qu'n junch'in
 tAjaw Tkyaqil kyib'aj kykyaqilxjal, ex
 nxi tq'o'n tky'iwb'il kyib'aj kykyaqiljo
 nchi kub'sin kywutz te. ¹³Qu'n ikytzi'n
 ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:
 Kykyaqiljo nchi kub'sin kywutz te qMan
 Dios tu'n kyklet, ok kchi kletilch.^y

^u10:5 Lv. 18:5. ^v10:6 Deu. 30:12. ^w10:8 Deu. 30:12-14. ^x10:11 Is. 28:16. ^y10:13 Jl. 2:32. ^z10:15 Is. 52:7. ^a10:16 Is. 53:1. ^b10:18 Sal. 19:4. ^c10:19 Deu. 32:21. ^d10:20 Is. 65:1. ^e10:21 Is. 65:2.

¹⁴ ¿Me tze'ntzin tten aj kykub'sin
 kywutz te Dios, qa na'm kynimin ti'j?
 ¿Ex tze'ntzin tten tu'n kynimin ti'j, qa
 na'm kyb'inte Tqanil? ¿Ex tze'ntzin
 tten tu'n kyb'inte, qa mix a'l xi q'mante
 Tb'anil Tqanil kye? ¹⁵¿Ex tze'ntzin tten
 tu'n t-xi q'ma'n Tqanil, qa mix a'l x i
 chq'onkye? Ikytzi'n tze'nku ntq'ma'n toj
 Tu'jil Tyol Dios: Tb'anilxix kyuliljo aye
 nchi q'mante Tb'anil Tqanil kolb'il.^z
¹⁶ Me nya tkyaqilxjo ma kub' kynimin
 a Tb'anil Tqanil kolb'il, qu'n ikytzi'n
 tze'nku tq'ma Isaías toj Tu'jil Tyol Dios:
 Ay wAjaw, ¿Ma atpela a'la ma txi
 b'i'n te' Tb'anil Tqanila, a ma txi
 qq'ma'n?^a
¹⁷ Qu'n nqo klet qa ma txi qb'i'n, ex qa
 ma txi qnimin Tb'anil Tqanil ti'j Crist.
¹⁸ ¿Mipela xkyb'i tkyaqil xjal Tb'anil
 Tqanil kolb'il? Matxi, qu'n ikytzi'n
 ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:
 Ma tz'el tq'ajq'ojil twi' tkyaqil
 tch'iysb'in qMan Dios toj tkyaqil
 twutz tx'otx'.
 Ex a Tqanil ma kanin kyuk'a
 kykyaqil xjal.^b
¹⁹ Tu'npetzi'n, ¿Ma na'mpetzila tel
 kyniky' aj Israel te? Matxi, qu'n tnejlxix
 tq'ma Moisés toj Tu'jil Tyol Dios:
 Ex kchi okil nq'o'n toj xky'aqb'il ti'j
 juntl tnam, a nya Ntanimach.
 Ex kchi q'ojlila ti'j juntl tnam, a nti'
 tnab'l toj kywutza.^c
²⁰ Ex ikyxjo tq'ma Isaías kujxix wen:
 Me ayetzi'n a mi nchi jyontaq wi'ja,
 ma chin kneta kyu'n.
 Ex ma txi nyek'in wib'a kye, a mi
 nchi qanlajtaq wi'jach.^d
²¹ Me nyolin Isaías kyi'j aj Israel kyjalu'n:
 Tkyaqil q'ij nchin txoki'n kyi'ijo
 xjal, a kyky'e' tu'n kynimin, ex
 xmiletz'qech.^e

A twutzixx Ttanim qMan Dios

11 ¹Atzin ja'lin, ¿Mapela tz'el ti'jlin
 te qMan Diosjo Ttanim te jun
 majx, aye' aj Judiy? iMina! Qu'n ikyqinx
 wejil'y, aj Judiyqi'n, ex antza tzajnin

nyajila ti'j Abraham ex ti'jjo ch'uq xjal, a tzajnin ti'j Benjamín, a tk'wal Israel.^f Me nya ma chin el ti'jin Dios. ²Qu'n atxix na'mtaq tkub'lin xkye tkyaqil, ax Dios o jaw sk'o'nkye aj Judiy, tu'n kyok te Ttanim, ex nya o chi el ti'jin. ³Ma mi'tzin b'i'n kyu'n tze'nku ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios, tej tyolb'in Elías kyi'j aj Judiy toj tna'j Dios? Chi' kyjalu'n:

³ Ay wAjaw, aye tsanjila, ma chi kub' kyb'yo'n aj Judiy, ex ma chi kub' kyyuch'in t-altara, a ja' nkub'e patit oyaj ex chojb'il il twutza.

Ex njunalxa ma chin kyij ten, ex kyaj tu'n nkub' kyb'yo'n.^g

⁴ Me xi ttzaq'lwin Dios:

O tz'el npa'nji'y wuq mil ichin, aye b'ajxi chi k'uline twutz juntl dios, a Baal tb'i.^h

⁵⁻⁶ Atzi'n ja'llin; ma kyij jun jte'b'in kyb'aj aj Judiy, aye sk'o'nqexix tu'n t-xtalb'il qMan Dios, ex nya tu'n kyb'inchb'in. Qu'n noqit tu'n kyb'inchb'in, matla chi klettz kyu'n x kyib'x, ex nti'tla tajb'intzjo t-xtalb'il qMan Dios.

⁷ ¿Tze'ntz'ntz ikyjo? Mi xknet kyu'n aj Judiy tu'n kyok te tz'aqle twutz Dios, ex ma txi kujix kyanmin. Me ayetzin sk'o'nqe tu'n qMan, ma chi ok te tz'aqle twutz, noq tu'n t-xtalb'il, ⁸tze'nku ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Ex ax Dios ok jpunte kynab'l, tu'n mi tz'el kyniky' te, ex ax xi kujsinte kyanmin, tu'n mi kyna'ye, ex ok tjpun kyäkyin, tu'n mi kyb'eye.

Tze'nx kyten ja'llin.ⁱ

⁹ Ex ikyxjo tq'ma David toj Tu'jil Tyol Dios:

Noqit axjo kyiky'sb'il nintz q'ij kub' toj kyb'e, tu'n kyb'aj jaw takpaj ti'j, ex tu'n tb'aj kyjtz'o'n kyib' toj, ex tu'n kykyij tjaq' tkawb'il Dios kuixjix wen.

¹⁰ Noqit tzaj yupj toj kywutz, tu'ntzin mi kyla'ye, ex atzintla' ttzkyel kyi'j kyij k'owe' tjaq' kyiqitz te b'isb'ajil te jun majx.^j

A kolb'il kye nya Judiyqe

¹¹ Tu'n xi kub' tz'aq aj Judiy toj tkyaqiljo lo, ¿Mapela chi kub'xtz te jun majx ti'j kynimb'il? iMina! Me tu'n s-el kyi'jin aj Judiy qMan Dios, ex tu'ntzin tjaw chyo'n kyanmin, b'e'x tzaj tq'o'n Dios kolb'il kye nya Judiyqe. ¹² Tu'ntzin tej kykub' tz'aq aj Judiy, b'e'x tzaj tq'o'n qMan Dios kolb'il kye txqantl, aye nya Judiyqe. Exsin qa nimx tky'iwb'il qMan Diostz tzaj kyib'aj kykyaqil xjal tu'n ikyjo, ¿Mixla ya'tzjo aj kymeltz'aj aj Judiy tu'n kyok te Ttanim Dios junx kyuk'a' txqantl xjal, a nya Judiyqe?

¹³ At jun nyola kyuk'iy, ayi'y nya Judiyqi'y, qu'n ma tzaj tq'o'n Dios wokli'n te tsanjil kyxola. Tu'npetzi'n, tokxix tilil wu'n toj waql'i'n, ¹⁴qu'n wajatla'y tu'n kyklet junjun nxjalila, tu'ntzintla aj kyok ka'y'i'n kyu'n, aj kyoka te Ttanim Dios, b'e'x tu'n tjaw chyo'n kyanmin, ex tu'n kyok lipe kyi'ja tu'n kyklet. ¹⁵Qu'n noq tpajlin xi el i'jin Judiy tu'n Dios, tkyaqil nimil nya Judiy ma kyij toj wen tuk'a Dios. Me noqit chi meltz'aj, manyorxitla ky'iwb'ilx tu'n qMan Dios tib'aj tkyaqil nimil Judiy ex nya Judiy, exsintla jun anq'b'il kyxol kyimmin. ¹⁶Qu'n te Abraham te qMan Dios te', ex ok te xjanxix, junx kyu'ka txqantl tnejil kyxe'chil aj Judiy. Exsin ikyqex kye txqantl aj Judiy kchi okil xjanxix. Ikytzi'n tze'nku jun tze; qa b'a'n tlok!, il ti'j tu'n kyel tq'ob' b'a'n.

¹⁷ Qu'n ayetzin kye aj Judiy tze'nqeku' tq'ob' jun wiq tqan lob'j tb'anilxix wen, ex ayetzin kye aj nya Judiyqi'y tze'nqeku' tq'ob' jun tqan lob'j toj k'u'l. Ikyqetz'i'n aj Judiy, aye' mi xkub' kynimin, b'e'x xi ok xikyb'ita te kyxel. Atzin ja'llin, nchi anq'in ti'jjo tlok' tnejil tqan lob'j, ex tu'nxjo anetzi'n ate kychwinqila. ¹⁸⁻¹⁹Me

^f 11:1 Fil. 3:5. ^g 11:3 1Re. 19:10-14. ^h 11:4 1Re. 19:18. ⁱ 11:8 Deu. 29:4; Is. 29:10. ^j 11:10 Sal. 69:22-23.

mi jaw kynimsin kyib'a kyib'ajjo aj Judiy, qu'n akula kyu'may: Ma chi el tx'emite kye aj Judiy, ex ma qo oka te kyxel toj Tkawb'il Dios, qa chi chiji'y. Nya b'a'n kyxima ikyjo, qu'n nyaqe kye' nchi ka'chin te tlok' tze; qala' a tlok' tze nk'a'chin kyi'ja. ²⁰Qu'n noq tu'n mix kub'e kynimin kye aj Judiy ja xi ele tx'emite, ex ayetzin kye' ma chi ok te kyxel noq tu'n kynimb'il'a. Tu'npetzi'n, mi kyjaw kynimsin kyib'a, qala' kyajsintz ti'j kyanmi'n, qu'n ex ikyxjo aku chi el tx'emita. ²¹Qu'n qa ma chi el ttx'e'min Dios aj Judiy, aye tq'ob'ku tqan lob'j, ex ikyxjo kye', ²²Tin qu'niltz nlay chi el tx'emina kye', qa ma tz'el kyi'jli'n?

²²Qu'n tz'elku kyniky'a te: Wenix te Dios kyuk'a wa'lqe toj kynimb'il; me kujxix kyuk'a nchi kub' tz'aq. Ex ayetzin kye', il ti'j tu'n tkub' kyb'inchinji'y wen, ex tu'n kyxili pe'y ti'j qMan Dios, qu'n qamina, ex ikyx kyeji'y aku chi el tx'emi'n tu'n. ²³Ex ikyxjo kye aj Judiy, qa ma chi meltz'aj, kchi k'wel xikyb'in juntl majl, qu'n at te Dios tipin tu'n tb'antjo ikyxjo tu'n. ²⁴Qu'n qa ayi'y nya Judiyqi'y, ma chi el tx'emi'n ti'j jun toj k'ul tqan lob'j, tu'n kyx xikyb'i'n ti'j jun toj ja tqan lob'j, a mixsin ya'tzjo kye', aye' tq'ob'kuxix tqan lob'j, aye' aj Judiy, qa ma chi meltz'aj, chi okil xikyb'in ti'jxixjo ttxuyil tb'anil tqan lob'j.

Ok kchi kletil aj Judiy

²⁵Ayi'y werman, waja tu'n tel kyniky'a te' yol ewintaq ojtxe, tu'ntzin mi tz'ok kyq'o'nexix kyib'a te aj nab'l: Ayetzi'n junjun aj Judiy ma kub' kych'uksin kyanmin, nya te jun majx; qala' noq tu'n tjanip b'aj kyb'aja, aye nya Judiyqi, toj kynimb'il. ²⁶Ajtzin tb'ajjo ikyjo, kykyaqilx aj Israel kchi kletil, tze'nku ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Tzul Kolil toj Sion q'ol tzaqpib'l kye aj Judiy.

Ex k-elil pa'n tkyaqil nya wen kyi'j aj Israel.^k

²⁷Atzin weji'y Nyol kyijlin b'ant ti'j kyuk'a, aj tel wi'n kyilch.^l

²⁸Aye xjal aj Judiy i ok ajq'oj ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, noq tu'n xi q'o'n tumil kolb'il kye'y, ayl'y nya Judiyqi'y. Me k'u'jlinqe tu'n qMan Dios, qu'n ax jaw sk'o'nkye atxix ojtxe kyuk'a tnejil kyxch'il. ²⁹Qu'n tkyaqiljo o tzaj tq'o'n Dios, nlay tz'el ti'j; ex a txokb'il tu'n kyok te Ttanim, nlay tx'ipit. ³⁰Qu'n ikytzin tze'nku kye' ojtxe. Ma tz'el kyi'jli'n Dios. Me tzaj q'aq'in tk'u'j Dios kyi'ja, noq tu'n mix kub'e kynimin aj Israel. ³¹Exsin ikyxjo ja'lin, ma tz'el kyi'jlin aj Israel Dios, tu'n ttzaj q'aq'in tk'u'j kyi'j, ikyxjo tze'nku kye'. ³²Qu'n tkyaqil xjal o tz'ok tq'o'n Dios tjaq' tqanb'il, tu'n tel kyi'jlin, ex tu'n ntzaj q'aq'lin tk'u'j Dios kyi'j kykyaqil xjal tu'ntzintla kyklet, aye aj Judiy ex nya Judiy.

³³Nti' juntl tze'nku te qMan Dios. Qu'n nimxla ta'ye t-xilin tnab'l ex jni' tojtzqib'l. Nlayxla tz'el qniky' te jni' t-ximb'itz; nlaxyla tz'el pjetjo jni' tkawb'il; ex nlaxyla b'ant xpich'it tkyaqil tumil qu'n. ³⁴Ma atpela jun n-el tmiky' ti'jjo tnab'l qAjaw? Ex ³⁵Ma atpela jun o tzaj xnaq'tzinte?^m ³⁵Ex ³⁶Ma atpela jun o txi q'o'nte ch'in te qAjaw, tu'ntzintla tzaj tq'o'n t-xel? ³⁶Qu'n tkyaqilx antza ntzaje te qMan Dios, ex ax kub' b'inchinte tkyaqil, ex ax tAjaw Tkyaqil. Nimxit tb'i qMan Dios te jun majx. Ikyxitjo.

Tzaj tq'o'n Dios toklin junjun nimil

12 ¹Ayi'y werman, nimxix nq'aq'in tk'u'j qMan Dios kyi'ja. Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n t-xi kyq'onji'y kyxmilia te tze'nku jun oyaj itz', xjanix ex tb'anilx twutz qMan Dios. Qu'n atzi'n tumil kyk'ulb'iljii'y lu'n, twutzxix ex tojxix tumil. ²Ikytzi'n, mi chi ok lipe'y ti'jjo kynab'l xjal tzalu'n twutz tx'otx'; qala' kytx'ipinks kynab'la, tu'ntzin ttx'ipitjo kychwinqila, tu'n tokjo kynab'la saqxix wen. Qu'n ikytzin k-elile kyniky'jii'y te tajb'il qMan Dios, a tb'anilx, a tz'aqlexix, a ntzalaj Dios ti'j.

^k 11:26 Is. 59:20. ^l 11:27 Jer. 31:33-34. ^m 11:34 Is. 40:13.

³Noq tu'n t-xtalb'il qMan Dios, ma tzaj q'o'n wokli'n tu'n t-xi nq'ma'n kye'y, tu'n mix a'l jun, jaw tnimsin tib' kywutzjo txqantl; qala' teyilex te junjun tu'n tkub' t-ximin toxjix tumil, tze'nkuxjo tmimb'il o tzaj tq'o'n Dios. ⁴Qu'n ikytzi'n tze'nku qe, at jun qxmilil, ila' elnin; ex nya ax toklin junjun.ⁿ ⁵Ikytzin qte'n, ma nintz qb'aj, me ma tzaj q'o'n qoklin tu'n qok te junxch'in qxmilil, a t-xmilil Crist. ⁶Qu'n teyilex te junjun toklin ma tzaj q'o'n tze'nkuxjo taj qMan Dios, tu'n t-xtalb'il.^o Tu'npetzi'n, qa ma tzaj tq'o'n Dios qoklin tu'n qyolin Tyol, qb'inchinku tze'nkuxjo qnimb'il ma tzaj tq'o'n. ⁷Ex qa ma tzaj tq'o'n tu'n qajb'in kye txqantl, qo okin b'a'nxix; ex qa ma tzaj tq'o'n tu'n qxnaq'tzin, qq'onk tilil, tu'n qxnaq'tzin wen. ⁸Qa ma tzaj q'o'n tu'n qoksin kyk'u'j txqantl, b'a'n tu'n tok tilil qu'n; qa ma tzaj q'o'n qoklin tu'n qsipin ch'in ti'jjo at qe, qq'onx tuk'a tkyaqil qanmin. Ex qa ma tzaj q'o'n qoklin te nejinel, b'a'n tu'n tjapin b'ajx qu'n toj tumil; ex qa ma tzaj q'o'n qoklin tu'n tq'aq'in qk'u'j ti'j jun quk'a, q'aq'inx qk'u'j tuk'a tzaljb'il.

¿Tze'ntzin tu'n qb'ete toj tumilxix?

⁹Kyk'u'jlink kyib'a kyxolxa, nya tuk'a kab'e kyk'u'ja. Kyi'jlemilji'y tkyaqiljo nya wen, ex chi lipeka ti'jjo wen. ¹⁰Q'aq'inx kyk'u'ja kyxolxa nyakuj kyitz'in kyib'a, ex kyq'onxa amb'il te juntl, tu'n tkub' kynimin kyib'a kyxolxa. ¹¹Kyq'onka tilil ti'j kynimb'ila, ex mi chi kub' numja. Qala' chi ajb'inxita te qAjaw tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ¹²Chi tenxita toj tzaljb'il, tu'n q'uqb'il kyk'u'ja at; ex chi ayonxita tajb'il qMan, qa ma tzaj jun ti' kyi'ja. Ex kukxit chi na'nji'y Dios. ¹³Chi oni'n kyi'jjo nimil, aye' atx taj kye. Ex kyxk'aminqekuji'y toj kyja'y aye nchi kanin q'olb'il kye'y. ¹⁴Mi txi' kyqani'n qanb'il kyib'ajjo nchi b'inchin mib'in kyi'ja, qala' kyqaninxia tky'iwb'il Dios kyib'aj.^p ¹⁵Chi tzalajxa kyuk'a nchi tzalaj; ex chi oq'a kyuk'a

nchi oq'. ¹⁶Chi tenxixa tuk'a nuk'b'il kyxolxa. Mi jaw kynimsin kyib'a,^q ex mi chi tzaj tx'ixwi'y tu'n tok kymujb'in kyib'a kyuk'a tal mutxin xjal. ¹⁷Mi kub' kyb'inchii'n nya wen kyi'jjo aye nchi b'inchin nya wen kyi'ja; qala' kyq'onka tilil, tu'n kyb'inchintej'i'y wen twutz tkyaqil. ¹⁸Kyq'onka tilil, tu'n kyjyon tumil tu'n kyanq'i'n tuk'a jun nuk'b'il kyuk'a kykyaqil xjal. ¹⁹Ayi'y werman, k'u'jlinqi'y wu'n; mi txi kyq'o'n t-xeljo nya wen tuk'a nya wen; qala' kyq'onka tuk'a Dios, qu'n ate Dios kkawil. Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Qu'n ayin we' at woklin tu'n nkawi'n;
ex wuk'a we' kxelile, chi qAjaw.^r

²⁰Qu'n ikyxjo ntq'ma'n:
Qa at wa'yaj ti'j tajq'oj, q'onxa twach.
Ex qa at k'waj ti'j, q'onxa tk'wa'ch.
Qatzin qa ma b'antjo lu'n ikyjo,
ktzajil tb'is, ex ktzajil tx'ixwe.^s

²¹Mi txi kyq'o'n kyib'a tu'n tkub'
kyi'ja tu'n nya b'a'n; qala' ate nya
b'a'n tu'n tkub' ti'j, tu'n wen nkub'
kyb'inchii'n.

13 ¹Kyq'inx kyib'a tjaq' kawil tzalu'n twutz tx'otx', qu'n tu'n nti' jun kawb'il, a nya tu'n Dios; ex tkyaqil kawil, ax Dios q'olte kyoklin. ²Tu'npetzi'n, qa at jun xjal mi nkub' tnimi'n kawb'il, n-el ti'jli'n a tkub' tu'n Dios. Ex ankye' nkub' tb'inchin ikyjo, ax n-ok aj paj ti'jx, ex kkawil Dios ti'j. ³Qu'n aye kawil nya tu'n kykawin kyi'jjo nchi b'inchin wen; qala' kyi'jjo nya wen nkyb'inchin. Tu'npetzi'n, qa taj te tu'n mi txi kawini'y tu'n kawil, b'inchinkutzinji'y wen, ex axte kawil k-yolil ti'ja qa wena, ⁴qu'n tkub' tu'n qMan Dios tu'n tajb'in te. Me qatzin qa mina xkub' tnimi'n, kxel kawin tu'n, qu'n nya noq tokku te kawil; qala' ax Dios q'olte tu'n tkawin kyi'jjo kykyaqil nchi b'inchin nya wen. ⁵Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tokx kyq'o'n kyib'a tjaq' kawb'il, nya noq o'kx tu'n mi che'xe kawini'y tu'n, qala' ikytzin ikyx tumiljo.

ⁿ12:4 1Co. 12:12. ^o12:6 1Co. 12:4-11. ^p12:14 Lc. 6:28. ^q12:16 Pr. 3:7. ^r12:19 Deu. 32:35.

^s12:20 Pr. 25:21-22.

⁶Tu'npetzi'n, kychjonxji'y tkyaqil wiq k'ayb'il kye kawil, qu'n aye kawil nchi ajb'ilin te Dios, ex at kyoklin ti'jjo aq'until lo. ⁷Ex kychjonxji'y tkyaqil kyk'asa, ja' k'asb'inaqi'y, tze'nku chojb'il te kawil, ex jni' k'ayb'il. Ex qa at jun at toklin tu'n tkub' nimil, kyniminkuy.'

⁸Mi chi anq'i'n noq tu'n tx'ex, me at jun kyk'asa; noq tu'n kyk'u'ljin te kyib'a kyxolxa. Qu'n alkye nk'u'ljin ti'j tuk'a, tu'ntzintzjo njapin tkyaqiljo tajb'il qMan Dios tu'n, a tze'nku ntq'ma'n toj ojtxe kawb'il. ⁹Qu'n ntq'ma'n kawb'il tu'n mi ky'a'ljiniy, "ex mi b'iyi'n," ex mi tz'elq'i'n, "ex mi ja b'ant jun yol tu'n ti'j juntlch, ^x ex mi pon tk'u'ja ti'jjo kyexjal. ^yQu'n tkyaqiljo lu'n ex jni' txqantl kawb'il npon b'aj noq tuk'a nuk'b'il lo: Tu'n tok kyk'u'lji'n kykyaqil kyxjalila tze'nkuxjo kye! ^z¹⁰Ankye nk'u'ljin kyi'j tuk'a, nlay kub' tb'inchin jun nya b'a'n kyi'j. Atzintza njapine b'ajjo t-xilin ojtxe kawb'il qu'n, tu'n qk'u'ljin te qib!.

¹¹⁻¹²Toj tkyaqiljo lo, tz'eltzin kyniky'a ti'j tq'ijil ja'ljin, qu'n o qo klet, ex ch'ix tul qAjaw q'ilqe te jun majx. Tu'npetzi'n, kyq'onktzi'n tilil, tu'n kyjaw sak'paja toj kynimb'ila. Qu'n tkyaqiljo il ch'ix tjinapin b'aj, tze'nku jun qniki'yin, aj ttzaj t-xe kyalj. Tu'n ikyjo, kytaqpinkjtzinji'y tkyaqil taq'nb'ilin qxopin, a b'inchj il, ex kyktxunk kyib'a tuk'a taq'nil spiky'in, a tajb'il qMan, tze'nku jun xo'l q'aq' at xb'al in ex tkxb'il te joyb'il q'oj. ¹³Qo b'et-xix toj tumil ex toj spiky'in, nya noq tu'n qlo'n, tu'n qtx'ujte, tu'n qky'a'jin, ex jni' tzeqb'il, ex tu'n qq'ojin, ex tu'n tlo'chj qk'u'j. ¹⁴Qala' tu'n tyek'in qAjaw Jesucrist toj qchwinqil, tze'nku jun xb'al in saq tok qij' kywutzxjal. Ex mi txi qq'o'n amb'il tu'n qb'inchin a ntqanin ojtxe qte'n, a nya wen.

Mi yolb'i'n kyi'j txqantl tuk'iy

14 ¹Ayi'y, a ma chi tiji'n toj kynimb'ila, kyk'mo'mqeji'y aye' nya kuj ite' toj kynimb'il. Qu'n at ila'

tumil, a at tajb'in te k'ulb'il te qAjaw. Tu'npetzi'n, mi chi xo'n yola ti'j ti' t-xilin kyxim, a nya junx ta' tze'nku kye!. ²Jun techil: At junjun nimil qa nt'i tky'i te te, tu'n t-xi tchyo'n tkyaqil ti', me at junjunl toj tnimb'il qa noq itzaj b'a'n txi tchyo'n. ³Ayetzin kye nx'i tkyaqil kyu'n, nya wen tu'n kyyolb'i'n kyi'jjo aye noq itzaj nx'i kyu'n. Ex ayetzin kye noq itzaj nx'i kyu'n, nya wen tu'n kyyolb'in kyi'jjo aye nx'i kychyo'n tkyaqil. Qu'n kykyaqiljo lu'n ma chi ok te tk'wal Dios. ⁴¿Ma attzin tokli'n tu'n tkawi'n ti'j taq'nil juntl? ¡Mina! Qu'n o'kx te tajaw aq'until at toklin ti'jjo lu'n, qa wen toj twutz mo minaj. Me ti'jjo a tu'n t-xi qchyo'n mo minaj, ate qAjaw at tipin tu'n tel wen tkyaqil nimil tu'n.

⁵Juntl tumil: At junjun nq'mante qa at junjun q'ij nimxixtl toklin tze'nku juntl, ex at junjun nx'i niminte qa kykyaqilx q'ij junx kyoklin. Me teyilex te junjun b'a'n tu'n t-ximin ti'j alkye' q'ij wen toj twutz, ja' tu'n tk'uline. ⁶Alkye nimil nim toklin jun q'ij toj twutz, b'a'n, qu'n te nimsb'il tb'i qAjaw. Ex alkye mikyx'i toj twutz, ex te nimsb'il tb'i qAjaw. ^aEx ikyxjo, alkye nx'i tchyo'n tkyaqil ti', a wen toj twutz, b'a'n tu'n t-xi tchyo'n te nimsb'il tb'i qAjaw, qu'n kxel tq'o'n chjonte te qMan Dios ti'j. Ex alkye' mi nx'i tkyaqil ti' tu'n, a nya wen toj twutz, ex b'a'n tu'n mi txi tchyo'ne, qu'n ex te nimsb'il tb'i qAjaw, qu'n ex kxel tq'o'n chjonte te Dios ti'j tkyaqiljo nx'i tu'n. ⁷Mix a'lx jun nimil n-anq'in ex nkyim noqx tu'n tnimsin te tib!. ⁸Qu'n qa itz'qo, te nimsb'il tb'i qAjaw; ex aj qkyim, ex ikyxjo, te nimsb'il tb'i qAjaw. Ex qa itz'qo ex qa ma qo kyim, te qAjawqo. ⁹Qu'n tu'npetzi'n, kyime Crist, ex jatz anq'in juntl majl, tu'n tok te tAjaw tkyaqil itz' ex kyimnin. ¹⁰Tu'npetzi'n, ¿Ti'n te toklin tu'n tkawi'n kyib'a'j txqantl nimil? ¿Ex tiqu'nil nchi el ti'jli'n? Qu'n qkyaqilx qo pon twutz

^{13:7} Mt. 22:21; Mr. 12:17; Lc. 20:25. ^u 13:9 Ex. 20:14; Deu. 5:18. ^v 13:9 Ex. 20:13; Deu. 5:17. ^w 13:9 Ex. 20:15; Deu. 5:19. ^x 13:9 Ex. 20:16; Deu. 5:20. ^y 13:9 Ex. 20:17; Deu. 5:21. ^z 13:9 Lv. 19:18. ^a 14:6 Col. 2:16.

Crist, tu'n qkawajtz tu'n.^b ¹¹ Qu'n ikytz'i n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:
 Twutzxix itz'qin we', chi qAjaw.
 Ex twutzxix qa tkyaqil xjal k'wel
 meje,
 ex k'wel tpa'n tb'inchb'in nwutza,
 qa wen ex qa minajch.^c
¹² B'i'ntl qu'n, qa il ti'l tu'n qpon
 twutz Dios chiky'b'ilte tkyaqiljo qxim ex
 qb'inchb'in.

**Mi qo b'ujin qxol noq tu'n tpaj
 jun ti', a nya nimxix t-xilin**

¹³ Tu'npetzi'n, nya wen tu'n qyolb'i'n
 kyil'j juntl. Qala' kyq'onka tilil tu'n
 kyb'inchinteq'i'y tb'anil, ex tu'n mi chi
 jawe takpaje kyermana toj kynimb'il
 tu'n kypaja, tu'n mi chi kub' tz'aqe toj il.
¹⁴ Qu'n b'i'n wu'n tu'n qAjaw Jesús,
 qa nti'x jun ti' nya wen tu'n xib',
 qu'n a nya wen ntzaj noq tu'n qxim.
 Tu'npetzi'n, qa at jun ti' nya wen toj
 twutz jun xjal, exla nya wentz tu'n
 tkub' tb'inchin. ¹⁵ Qa ma kub' numj
 termana, noq tu'n xi tchyo'nji'y a nya
 wen toj twutz, nti' tk'u'ja ti'l ikyjo. Mi
 txi tq'o'n amb'il tu'n tnaj jun termana,
 noq tu'n tpajjo tniky'b'il, a nlab'ti'y ti'l
 tu'n t-xi tchyo'n, qu'n ate Crist o kyim
 te klotte. ¹⁶ Ex mi txi tq'o'n amb'il, tu'n
 kyyolb'in ti'ja, noq tu'n tpajjo wen n-ele
 toj twutza. ¹⁷ Qu'n a Tkawb'il qMan Dios,
 nya noq tu'n qwa'n ex tu'n qk'wan; qala'
 tu'n tten jun qchwinqil tz'aqe, ex jun
 qmujb'il qib' tuk'a qtzaljb'il tu'n Xewb'aj
 Xjan. ¹⁸ Qa ma qo ajb'in te Crist tojjo
 tumil lo, ktzalajil qMan Dios q'i', ex
 wen qo elile kywutzxjal. ¹⁹ Tu'npetzi'n,
 i tok tilil qu'n tu'n qmujb'in te qib'
 qxolx, ex tu'n qch'iy toj qnimb'il. ²⁰ Mi
 kub' tnajsi'n taq'nb'in qMan Dios toj
 tanmin juntl, noq tu'n tpajjo tniky'b'il.
 Qu'n twutzx qa tkyaqilx te ti'l nti' tky'i
 tu'n t-xi qniky'b'in. Me nya wen tu'n
 tb'inchi'n, tu'n tjaw takpaj juntl toj
 tnimb'il, noq tu'n tzaqpi'n ti'l tkyaqil
 niky'b'il, a taja. ²¹ Tu'npetzi'n, mi txi
 tchyonji'y chib', ex mi txi tk'wanjy

vin, qa nya wen toj twutz termana, qu'n
 yaj qa noq tu'n tpajjo ikyjo xkub'e tz'aq
 termana toj il, mo saj numj toj tnimb'il.
²² Tenxit tnimb'ilta twutz qMan Dios,
 qu'n nimxix ky'iwb'il tib'ajjo nimil, a
 ntna'n toj tanmin qa nti' til ti'jjo t-xim,
 ex ti'jjo tb'inchb'in. ²³ Me qa at kab'e
 tk'u'ja ti'jjo nxi tchyo'n, axa n-ok aj
 paj ti'jxa, qu'n nya tuk'a tnimb'ilta nxi
 tchyo'n. Ex tkyaqiljo nya tuk'a qnimb'il
 nb'ante, atzin iljo.

Il ti'j tu'n qk'u'jlin kye quk'a

15 ¹ Me awotzinqe, awo at qipin toj
 qnimb'il, il ti'l tu'n kyiky'xjo
 quk'a qu'n, a nyaxix kujqe toj kynimb'il,
 ex mi kub' qb'inchin a tze'nkuxjo
 qaj. ² Qala' ax junjunqe k'wel b'inchin
 te' b'a'n, tu'ntzin tajb'in te onb'il kye
 quk'a, ex tu'n kytzalaj ti'l, ex tu'n
 kych'iy toj kynimb'il. ³ Qu'n ikyxjo xkyij
 tyek'in Crist; qu'n mix kub'e tb'inchine
 tze'nkuxjo taj. Qala', ma tz'ikyx tu'n
 tze'nkuxjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:
 Atzin yasb'ilte s-ok q'o'n, ma kub' tz'aq
 wib'ajach.^d

⁴ Qu'n tkyaqiljo xq'umlajtz toj Tu'jil
 Tyol Dios, kyij tz'ib'in te jun xnaq'tzb'il
 te qe, tu'ntzintla tqe qk'u'j, ex tu'n qwe'
 toj tkyaqiljo n-iky'x qu'n, ex tu'n qonit
 toj qnimb'il. ⁵ Noqit ax qMan Dios, a
 tzaj q'o'nte t-xel kye'y toj kynimb'ilta ex
 Q'ubq'b'il kyk'u'ja, aku tzaj mojin kye'y,
 tu'n kyb'eta toj tb'anil kyxolxa, tze'nkux
 xkyij tyek'in Crist, a Jesús, ⁶ tu'ntzin
 kykyaqilxa junx ja kynimsi'n tb'i qMan
 Dios te jun majx, a Ttata qAjaw Jesucrist.

**Ajo Tb'anil Tqanil nq'umlajtz
 kye' nya Judiy**

⁷ Tu'npetzi'n, kymujb'inktzin kyib'a
 kyxolxa, tze'nkux te Crist ma tz'ok
 tmujb'in tib' quk'a, te nimsb'il tb'i qMan
 Dios. ⁸ Kxel nq'ma'n kye'y, qa Crist, a
 Jesús, xi tq'o'n tib' tu'n tajb'in qe, a awo
 aj Judiy, ex tu'n tyek'it qa tz'aqlexix
 Dios tuk'a Tyol, tej tjapin b'aj tu'n Jesús
 tu'n tkusitjo a tzaj ttziyin qMan Dios

^b 14:10 2Co. 5:10. ^c 14:11 Is. 45:23. ^d 15:3 Sal. 69:9.

kye qxe'chil ojtxe. ⁹Ex nya o'kqox; qala' tu'n tnimsit tb'i qMan Dios kyu'nxjal nya Judiyqe, noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan kyi'j, tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tu'npetzi'n, kchin b'itzila b'itz,
ex ok kjawil nnimsi'n tb'i y kyxol
txqantl xjal, aye' nya Judiyqe.^e

¹⁰Ex juntl majl ntq'ma'n:

Chi tzalajxa, ayi'y nya Judiyqi'y,
junx kyuk'a Ttanim qMan Dios.^f

¹¹Ex toj juntl tnej Tu'jil Tyol Dios,
ntq'ma'n:

Chi b'itzinqi'y tb'i qAjaw, ayi'y nya
Judiye*qi'y.*

Ex chi nimsi'n tb'i kyxol tkyaqil xjal
twutz tx'otx'ch.^g

¹²Ex ikyxjo kub' ttz'ib'in Isaías:

K-itz'jil juntl ti'jjo tyajil Isaí, tze'nku'
t-xul tze.

Ex kkawil tib'aj tkyaqil xjal, a nya
Judiye,
aye' k-okil qe kyk'u'j ti'jch.^h

¹³Ax Dios, a ntzaj q'onte q'ubq'il qk'u'j,
nojsinte kyanmi'n tuk'a nim tzaljb'il
ex jun nuk'b'il toj tkyaqil, tu'ntzintla
kych'iya wen tojjo kyq'uqb'il kyk'u'ja ti'j,
noq tu'n tipin Xewb'aj Xjan.

¹⁴Ayi'y werman, ma qe nk'u'ja, qa
ma noj kyanmi'n tuk'a tkyaqil b'a'n ex
ojtzqib'l, tu'n tel kyniky'a te, ex tu'n
kyq'o'n jun tumil kyxolxa. ¹⁵Tojjo wu'ja
lo, ma txi ntz'ib'i'n junjun tumil kuj
ch'in, tu'ntzin mi tz'ele naje' t-xtalb'il
Dios toj kyk'u'ja, a ma tzaj toqxenin
we'y, ¹⁶tu'n wajb'i'n te Jesucrist kyxoljo
xjal nya Judiyqe, tze'nku jun pale. Qu'n
atzin waql'inji'y tu'n t-xi nq'ma'n Tb'anil
Tqanil Dios te kolb'il, tu'ntzin tyek'itjo
nya Judiyqe twutz Dios tze'nku jun oyaj
tb'anilx wen, saqxix tu'n Xewb'aj Xjan.
¹⁷Ex nim nchin tzalaja tu'n waq'nbl'i'n
ti'j qMan Dios, noq tu'n Crist, a Jesús.
¹⁸Qu'n nlay chin yoli'n ti'j juntl ti';
qala' noq ti'jjo ma tb'inché Crist, tu'n
waq'nbl'i'n, kyu'n nyola ex nb'inchb'i'n,
tu'n kynimi'n nya Judiyqe. ¹⁹O kub'
nyek'i'n tipin qMan Dios kyu'n nim

techil ex nb'inchb'i'n tuk'a tmojb'il
Xewb'aj Xjan, tu'ntzin kyja kyka'ylajxjal
ti'j. Ikytzi'n, ma jipline nb'ajjo tyolajtz
Tb'anil Tqanil ti'j Crist toj tnam
Jerusalén ex tzmax toj tx'otx' te Ilírico.

²⁰Qu'n kukx n-ok nq'o'n tilil, tu'n tq'met
Tb'anil Tqanil kolb'il ja' na'mtaq tb'ijte
tqanil tb'i Crist. Qu'n nky'e'y tu'n t-xi
nxikyb'l'i'n waq'i'n tib'aj taq'nb'in juntl.
²¹Qala', tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol
Dios:

Aye xjal, a na'm tpon tqanil kye,
kchi jawil ka'ylaj.
Exqetz'i'n a na'm kyb'i'nte, k-elil
kyniky' te.ⁱ

Nkub' t-ximin Pabl tu'n t-xi' Rom ex España

²²Tu'n jtz'o'nqintaqa tu'n aq'untl,
nti'taq jun tumil tze'n tten tu'n nxii'y
lol kye'y.^j ²³Me atzi'n ja'lin, ma japin
b'aj waq'i'n tzalu'n. Qu'n ojtxex tkub'lin
nximi'n tu'n npo'n q'olb'il kye'y. ²⁴Me
aj nxii'y España, chin ky'elixa q'olb'il
kye'y. Aj tb'aj jun jte' q'ij wu'n kyxola,
wajatlaty tu'n kymoji'n wuk'iy toj nb'e'y,
aj nxii'y tzma tzachi'n. ²⁵Me nej, ma
chinka toj Jerusalén tu'n t-xi wi'n jun
o'nb'il kye nimil antza. ²⁶Qu'n aye
nimil toj tx'otx' te Macedonia ex Acat
o kub' kyb'isi'n tu'n tjaw chmet jun tal
oyaj, tu'n t-xi smet kye' erman tal yajqe
toj Jerusalén.^k ²⁷Ex kub' kyb'inchin
tuk'a tzaljb'il, ex axtaq jun tumiljo, qu'n
ikytzi'n tze'nqeku nimil aj Judiy, kub'
kysipin a at kye toj kynimb'il kyuk'a'
nya Judiyqe; exsin ikyxtzjo, il ti'j tu'n
kyonin, aye' nya Judiyqe, kyuk'a nimil
Judi y tuk'a at kye tzalu'n twutz tx'otx'.^l
²⁸Ex ajtzin tb'aj nsipinji'y oyaj lu'n kyxol,
b'e'xsin chin xela tzma España, ex kchin
ky'ela kyuk'i'y, aj nxii'y. ²⁹Qu'n b'l'i'n wu'n,
aj npo'n kyuk'i'y, chin ponb'ila tuk'a
t-xilin Tb'anil Tqanil, ex tuk'a tkyaqil
tky'iwb'il Crist.

³⁰Werman, nchin kub'sin nwutza
kye'y toj tb'i qAjaw Jesucrist, ex tu'n
tq'ubq'il qk'u'j tu'n Xewb'aj Xjan, tu'n

^e15:9 2Sa. 22:50; Sal. 18:49. ^f15:10 Deu. 32:43. ^g15:11 Sal. 117:1. ^h15:12 Is. 11:10. ⁱ15:21 Is. 52:15.
^j15:22 Ro. 1:13. ^k15:26 1Co. 16:1-4. ^l15:27 1Co. 9:11.

kymujb'inte kyib'a wuk'iy toj aq'untl, tu'n kyna'n Dios a wi'ja.³¹ Ex chi kub'sin kywutza te Dios, tu'n nkleta toj kyq'ob'jo xjal nya nimilqe, a ite' toj tx'otx' Judey. Qu'n ex atjo oyaj q'i'n wu'n, a tzaj kyq'o'n tu'n t-xi wi'n kye erman toj Jerusalén, noqxit tb'anilx tz'ele toj kywutza,³² tu'ntzintla aj nkani'n kyuk'iy, chin kaninxita tuk'a tzalb'il, tze'nku taj qMan Dios, ex tu'n tjaw wi'n wib'a junx kyuk'iy.³³ Noqit ax qMan Dios, a tAjaw tkyaqil nuk'b'il, ten junx kyuk'iy. Ikyxit tz'ele.

Aku Pabl nq'olb'in

16 ¹Kxel woqxeni'n erman Febe kye'y, a tok te mojil toj Ttanim qMan Dios toj Cencrea. ²Kyk'mo'nxa ti' tb'i qAjaw Jesús tze'nkux tumil kyxol erman toj nimb'il, ex kymojinxia tuk'a tkyaqiljo ti' taj, qu'n ti'j ila'ku o mojin, ex wuk'apekuy o mojine.

³K'a' chex kyq'olb'i'n Priscila ex Aquila, qu'n ayetzi'n wuk'aj'i'y toj taq'in Crist, a Jesús.^m ⁴Nim siku'x kyu'n toj kychwinqil noq tu'n npaja; nya o'kqinxa nchin q'o'n chjonte, qala' majqexjo, jni'qe erman nya Judiyqe. ⁵Ikyxjo kyq'olb'inqexji'y jni' Ttanim Dios ok kychmo'n kyib' toj tja Priscila ex Aquila. Ikyxjo te jun wuk'iy, a Epeneto, a tnejil nimil ti'j Crist toj tx'otx' te Asia, ex nimxix k'u'jlin wu'n. ⁶Kyq'olb'inxa Mariy, qu'n nimx o tz'aq'nin kyi'ja. ⁷Kyq'olb'inqexji'y nxjalila, a Andrónico exsin Junias, qu'n ayetzin wuk'aj'i'y i ten toj tze; nimxix o tz'el kyqanil kyxol tsanjil qAjaw, ex ayexix nej i nimin nwutza. ⁸Kyq'olb'inxa Ampliato, jun wuk'iy k'u'jlinxix wu'n, qu'n nimilxix ti'j qAjaw. ⁹Kyq'olb'inxa Urbano, jun quk'a toj taq'in Crist, ex te Estaquis, qu'n k'u'jlinxix wu'n. ¹⁰Kyq'olb'inxa Apelles, qu'n nimxix yek'b'il o kub' tq'o'n tojjo tnimb'il ti'j Crist, ex ikyxjo kye tb'aj Aristóbulo. ¹¹Kyq'olb'inxji'y nxjalila Herodión, ex kye jni'qe tzajnin ti'j tb'aj Narciso, qu'n ex nimilqe ti'j

qAjaw.¹² Kyq'olb'inxa Trifena, Trifosa ex Pérsida, qu'n nchi aq'ninxix wen toj taq'in qAjaw. ¹³Kyq'o'nxa jun q'olb'il te Ruf," qu'n tb'anil nimil te qAjaw, junx tuk'a tnana, qu'n te wey nyakuj nnani'y. ¹⁴Kyq'olb'inqexa Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, ex Hermas, junx kyuk'a kykyaqil nimil ite' kyuk'a. ¹⁵Ex ikyxjo kyq'olb'inxa Filólogo, Julia ex Nereo tuk'ax taneb' Olimpas, ex jni' kykyaqil nimil ite' kyuk'a.

¹⁶Kyq'olb'inx kyib'a kyxolili'y tuk'a tkyaqil kyanmi'n; kykyaqilxjo jni' Ttanim Crist tzalu'n nxi kyq'o'n jun q'olb'il kye'y.

¹⁷Erman, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kyok kyka'yinji'y aye' nchi jyon tumil tu'n tel kypa'n kyib', qu'n noq jun tze nkub' kyq'o'n toj kyb'e'y tu'n kyja tolpaja ti'j. Nya wenjo ikyjo, qu'n nya iky kyeji'y xnaqtzb'il o kyb'i. Kypamil kyib'a kyi'j,¹⁸ qu'n mi nchi ajb'in te qAjaw Jesucrist; qala' texjo kyachb'il nchi ajb'ine. Ex noq tu'n kyyol ponix wen, nchi kub' kysb'u'n tal xjal, a mi ojtzqi'n kyu'n.

¹⁹Tkyaqilx b'ilte qa manyor nimilqi'y, ex tu'ntzin ikyjo tzunx nchin tzalajxa. Ex waja tu'n tkub' kyyek'inji'y kynab'l'a b'a'n, me nya te b'inchb'il te nya b'a'n, qala' te b'inchb'il te' tb'anil. ²⁰Ex axit Dios, a tAjaw nuk'b'il, k'wel q'onte tumil tu'n tkub' tz'laq tajaw il qu'n. Axit qAjaw Jesucrist kub' ky'iwlin kye'y.

²¹Jun q'olb'il kye'y tu'n Timotey, a wuk'iy aq'nil,^o ex kyu'n Lucio, Jasón ex Sosipater, aye' nxjalila. ²²Ayi'n Tercio nchin tz'b'il'i'n ti'jjo u'j lu'n, ex kxel nsma'n jun q'olb'il kye'y toj tb'i qAjaw. ²³Jun q'olb'il tu'n Gay kye'y;^p loqi'n inti'n toj tja, qu'n q'o'lnku tu'n, tu'n tajb'in te tkyaqil Ttanim qMan Dios. Ex ikyxjo tu'n erman Cuarto ex erman Erasto, a ajjal pwaq toj tnam.^q

²⁴Noqit a t-xtalb'il Jesucrist ten kyuk'iy kykyaqila. Ikyxitjo.'

Jun nimsb'il te qMan Dios te b'ajsb'il u'j

²⁵Qnimsinks tb'i qMan Dios, qu'n o'kx aku kub' wa'b'in kye'y jikyinxix

^m 16:3 Ajo qya Priscila, Prisca juntl tb'i. Kyb'i. 18:2. ⁿ 16:13 Mr. 15:21. ^o 16:21 Kyb'i. 16:1. ^p 16:23 Kyb'i. 19:29; 1Co. 1:14. ^q 16:23 2Tim. 4:20. ^r 16:24 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 24.

tojjo Tyol, a o b'aj nq'ma'n kye'y, ex
tojjo xnaq'tzb'il ti'j qAjaw Jesucrist.
Ex atzi'n lu'n ikyxjo tze'nku b'antlin
ti'j tu'n Dios atxix ojtxe, te' na'mxtaq
tkub' xkye tkyaqil. ²⁶Me atzi'n ja'lin o
yek'it tu'n a kub' kytz'ib'in yolil Tyol
Dios, ikyxjo tze'nku' tq'ma qMan. Atzin

b'antlin ti'j tu'n Dios, ewintaq, me
atzi'n ja'lin o yek'ajtz toj tkyaqil twutz
tx'otx', tu'ntzin t-xi kynimi'n, ex tu'n
tkub' kynimi'n. ²⁷O'kx Diosjo junch'in
b'ilte ex ojtzqilte tkyaqil. Ex nimxitjo
tb'i te jun majx, noq tu'n qAjaw
Jesucrist. Ikyxitjo.

Tnejil Tu'j Pabl kye Nimil aj Corint

Corint tb'i jun nmaq tnam toj tx'otx' Grecia. At nim k'añjil toj, ex at nim kynab'l xjal, ex at nimku nimb'il te twutz tx'otx' toj. Ex at nimku il ex jni' nya b'a'n toj, a ok tq'o'n mib'in kyxol Ttanim Dios antza.

Tojjo tkab' tb'e Pabl, te' t-xi' q'mal Tb'anil Tqanil, antza xi xkyeye tu'n tkyij tq'uqb'in Ttanim Dios. Exla qa tetaaq Diosjo aq'untl lo kyxol nimil, me attaq nim ti', a nya wen. Tu'npetzi'n, tzaj ttz'ib'in Pabljo uj lu'n, tu'ntzin tkyijjo nya b'a'n toj tumil. Kyoj capítulos 1-6, xi ttz'ib'in Pabl kyi'jjo nya b'a'n, a o tb'i kyi'j junjuntl, ex kyoj capítulos 7-16, nchi tzaj ttzaq'win Pabljo kyxjelb'itz nimil aj Corint toj jun kyu'j, a xi kysma'n te.

Ex atzin jni' nya b'a'n o txi tmiyon Pabl kyjalu'n: Ajo kypa'b'l kyib' kyxol nimil, ex jni' kynimsb'il kyib', ex jni' ky'a'jin, ex jni' nya wen ti'jjo Xjan Wab'j, ex jni' nya wen ti'jjo kyoklin tu'n Xewb'aj Xjan, ex nya wenjo kyximb'itz ti'jjo tu'n kyjatz anq'in kyimin. Ex tkolb'il tib' Pabl ti'jjo toklin te tsanjil Jesùs, qu'n attaq junjun toj Corint, a nq'mante qa noq jun xjalxi, ex qa nya il ti'j tu'n tkub' kyb'i'n tyol Pabl.

Jun q'olb'il tu'n Pabl kye nimil toj tnam Corint

1 ¹Ayi'n Pabl, o chin txokli'y noq tu'n tajb'il qMan Dios, tu'n woka te jun tsanjil Klolqe Jesucrist. Nkub' ntz'ib'inji'y uj lu'n junx tuk'a qerman Sóstenes ²te kye'y, ayi'y Ttanim Dios toj tnam Corint, ^aayi'y o chi el pa'n tu'n Crist, a Jesùs, ti'j tkyaqil nya b'a'n, ex o saqix kyanmi'n tu'n. Ex o chi oka te tajjal Ttanim Dios junx kyuk'a txqantl toj tkyaqil twutz tx'otx', aye' nimilqe ti'j tb'i Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil, a kyAjaw ex qAjaw te jun majx.

³Noqit ax qMan Dios ex qAjaw Jesucrist tzaj q'onte t-xtalb'il ex tnuk'b'il kyib'aja.

⁴Kukx nxi nq'o'nji'y chjonte te Dios kyi'ja, tu'n t-xtalb'il ma tzaj tq'o'n kye'y, noq tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, a Jesùs. ⁵Qu'n noq tu'n, ma tzaj tq'o'n Dios tkyaqil q'inimil kye'y toj kynimb'ila, tze'nku tu'n kyyola ex kyojtzqib'la. ⁶Atzin lu'n jun yek'b'il qa ma kub' kyniminji'y Tb'anil Tqanil ti'j Crist, a

xi qq'ma'n kye'y. ⁷Tu'npetzi'n, nti'l atx taj kye'y, tu'n Xewb'aj Xjan, a ayi'y nchi ayo'n tulil qAjaw Jesucrist. ⁸Ex axte Dios k'wel wa'b'in kye'y jikyinxix wen toj kynimb'ila te jun majx, tu'ntzin mix a'l jun tz'okx xch'inte jun ti' toj kywutza, aj tpon tq'lijil tu'n tul qAjaw Jesucrist. ⁹Ex ate Dios kukx njapin b'aj Tyol tu'n, a xjaw sk'o'n kye'y, tu'n kymujb'in te kyib'a tuk'a qAjaw Jesucrist, a Tk'wal.

Nya wen tu'n tb'aj qpa'n qib', awo nimilqo

¹⁰Ayi'y werman, nchin kub'sin nwutza kye'y noq toj tb'i qAjaw Jesucrist, tu'n tkub' kyxmoxin kyib'a, tu'n mi b'aj kypa'ne kyib'a; qala' noqpe kyja tu'n tok kymujb'inxix kyib'a wen, tu'ntzintla tten kynab'l a junx, ex jun elnin kyyola. ¹¹Qu'n o nb'i'y jun tqanil kyi'ja kyu'n jni' tb'aj Kloé, qa at q'oj kyxola. ¹²Nya tiqu'n nxi nq'manji'y lu'n kye'y, qu'n tu'n noq tze'nchaqku nkyq'ma'n. At junjun nq'ma'nte, qa te Pabl, junjun te Apolos, ^bex junjun te Pegr. Ex at junjun te Crist, chi'!

^a1:2 Kyb'i. 18:1. ^b1:12 Kyb'i. 18:24-28.

¹³ ¿Ma ila'tzin elnin Crist toj kwyutza? ¿Ma ajinqintzin we' xiñ jaw twutz cruz tu'n kypaja? ¿Ma ti'jtzin nb'i'y, i ku'xi'y toj a', te jawsb'il a'? ¹⁴ Chjontex qMan Dios, mix a'l jun kye' tku'x toj a' wu'n te jawsb'il a' wu'n, qala' o'kx Crispoe ex Gay. ^d ¹⁵ Tu'npetzi'n, mix a'l juntl kye' aku q'mante qa ti'j nb'i'y xiñ kuxiy toj a'. Qu'n ex noqit ma chi kuxa wu'n toj a', nyatla ti'j nb'i'y xjawe wi'n, qala' ti'jxitla tb'i qMan Dios, ex Tk'wal, exsin Xewb'aq Xjan.

¹⁶ Ex ma tzul julk'aj toj nk'u'ja, qa tkyaqil tb'aj Estéfanas i kux nq'o'n toj a' te jawsb'il a'. ^e Me mi na'n wu'n qa atx juntl. ¹⁷ Qu'n nya ma chin tzaj sma'n tu'n Crist noq tu'n kyku'x xjal toj a' wu'n te jawsb'il a', qala' tu'n t-xi nq'ma'n Tb'anil Tqanil kolb'il. Tu'npetzi'n, mi xiñ yoli'n kyuk'iy tuk'a nmaq yol tb'anilx kwyutzxjal, tze'nku jun aj u'j, noq tu'n kyxi lipekuy wi'ja, qala' tu'n kyxi lipey ti'jjo t-xilin nyola, a at tipin tu'n qklet, a tkyimlin Crist twutz cruz te qxel.

A Crist tipin ex tnab'l qMan Dios

¹⁸ Qu'n atzin Tb'anil Tqanil kolb'il, a xi nq'ma'n ti'jjo tkyimlin Crist twutz cruz, nti' tajb'in toj kwyutzxjal, aye' kyja kyxi' toj najin. Me atzin Tqanil lu'n tipin Dios te' te qe, awo' nqo okx toj tb'eyil kolb'il, tu'n qklet tu'n. ^f ¹⁹ Tu'npetzi'n, ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

K-okil nyupi'n kynab'ljo aj nab';
ex k-elil wi'jli'n kyojtzqb'ljo aj u'jil. ^g

²⁰ ¿Ma atzin tq'ujiljo twutzxix a kynab'l? ¿Ex ma attzin tumiljo aj u'jil exsin jni' xiñ tjal tu'n twutz tx'otx'? Qu'n axte qMan Dios ma tz'ok najsinte kynab'ljo xjal anetzi'n. ^h ²¹ Qu'n tb'anilxjo t-xilin qMan, qu'n mi xtaq' tu'n tel tniky'tzajil kyu'nxjal noq tu'n kynab'l nimx ti'jjo te twutz tx'otx'. Qalatz'i'n nejxix xtaq' kolb'il kye xjal, aye' i nimin ti'j Tyol, exla qa nti' tajb'in toj kwyutzu junjuntl. ²² Qu'n ayetzin kye Judiy nchi qanin ti'j jun techil tipin Dios, tu'n tyek'in qa twutzxixjo Tb'anil Tqanil.

Ex ayetzin aj u'jil te Grecia, nchi jyo'n txqan tumil tb'anilx kwyutzu xjal. ²³ Me metzin qe', nqo yoli'n ti'j tkyimlin Crist twutz cruz. Me atzin toj kwyutzu Judyiy nya wen n-ele, ex toj kwyutzujo aj u'jil nti' tajb'in. ²⁴ Me atzin kye', aye' o chi txokle, kyxoljo Judyiy ex nya Judyiqe, ma tz'ok Crist te t-xilin tipin ex t-xilin tnab'l qMan Dios. ²⁵ Tu'npetzi'n, a tzajnin te Dios, a nti' tajb'in kwyutzu xjal, nimxixtl toklin tze'nku tkyaqil kynab'l xjal tzalu'n twutz tx'otx'. Ex atzi'n a nyakuj nti' tipin kwyutzxjal, nimxixtl te' tipin tze'nku tkyaqil kyipin xjal.

²⁶ Ayi'y erman, b'i'n kye kyu'n, qa ma chi txokli'y tu'n kyoka te Ttanim Dios, exla qa nya ila' aj u'jil kyxola, ex qa nya ila' at kyipin mo at kyoklin kwyutzxjal. ²⁷ Qu'n tu'npetzi'n, ma chi jaw sk'o'n tu'n Dios, aye' nyakuj nti' kyajb'in toj kwyutzxjal, tu'n kytzaj tx'ixwe' a at kynab'l toj kwyutzu; ex o chi jaw sk'o'n tu'n Dios aye' nti' kyipin toj kwyutzxjal, tu'n kytzaj tx'ixwe' a at kyipin toj kwyutzu. ²⁸ Me ayetzin nti'x ch'in kyajb'in tzalu'n twutz tx'otx', aye' nchi el kyi'jlinxjal, ex najnin ite'ye toj kwyutzxjal; me ma chi jaw tsk'o'n Dios, tu'n tel yupitjo a attaq tajb'in toj kwyutzu, ²⁹ qu'n tu'ntzin mix a'l jun jaw tnimsin tib' twutz Dios. ³⁰ Qu'n noq tu'n, ma tz'ok kymujb'in kyib'a tuk'a Crist, a Jesús, ex ma tz'ok Crist te kynab'l, ex noq tu'n, ma chi oka tz'aqle twutz qMan, ex ma chi el pa'n tu'n, tu'n tsaqix kyanmi'n, ex ma chi kotpaja tu'n. ³¹ Tu'npetzi'n, nti' tumil tu'n kynimsin kyib'a. Me tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Qa at jun xjal taj tu'n tja tnimsin jun ti',

b'a'n tu'n tja tnimsin tb'i qAjaw. ⁱ

2 ¹ Tu'npetzi'n werman, tej nkani'n kyuk'iy q'malte Tb'anil Tqanil ti'j Dios, mix in kanini'y tuk'a jun yol mo tuk'a jun nab'l nimxix kwyutzxjal. ² Qu'n tej nte'n kyuk'iy, nti'taq juntl t-xilin nyola, qala' o'kxjo ti'j Jesucrist

^c 1:14 Kyb'i. 18:8. ^d 1:14 Kyb'i. 19:29; Ro. 16:23. ^e 1:16 1Co. 16:15. ^f 1:18 Ro. 1:16. ^g 1:19 Is. 29:14.
^h 1:20 Job 12:17; Is. 44:25. ⁱ 1:31 Jer. 9:23-24.

ex ti'jjo tkyimlin twutz cruz. ³Ex tej nte'n kyxola, nti'taq nim wipi'n ex nimtaq nxob'ilala, ex noq nchin lu'lintaqa wen, tu'n jun wokli'n o tzaj tq'o'n Dios kyxola.^j ⁴Ex tej t-xi nq'ma'nji'y Tb'anil Tqanil kolb'il, mix in yolini'y tuk'a nmaq yol noq tu'n tkub'ku kyk'u'ja wu'n. Qala' ma kub' kye' kyk'u'j, me tuk'a jun yek'b'il tu'n tipin Xewb'aj Xjan, ⁵tu'n mi tz'oke qe kyk'u'ja ti'jjo nab'l, a tb'anilx kyexjal, qala' o'kxjo ti'jjo tipin qMan Dios.

Ajo nab'l tu'n Xewb'aj Xjan

⁶Me atzi'n ja'lin, kyxoljo aye ma chi tjin toj kynimb'il, nqo yoli'n tuk'a jun t-xilin nab'l tal kuj ch'linl, me a nya jun qnab'la, a qekuxa te twutz tx'otx', ex nya kynab'ljo a nchi kawin twutz tx'otx', a jun paqx kb'ajil. ⁷Qala', atzin tnab'l Dios, a ewintaq tu'n, atxix na'mxtaq tb'ant twutz tx'otx' tu'n. Atzin tnab'ljo lo, ximintaq tu'n atxix ojtxe, tu'n ttzaj tq'o'n qe ja'lin te jun tzaljb'il. ⁸Qu'n ayetzin kye nejinel twutz tx'otx', mi s-el kyniky' te, qu'n noqit ma'y, mitla xkub' kyb'yo'n tAjaw Tkyaqil twutz cruz, a nqoptz'aj ja'lin toj kya'j. ⁹Qu'n ikytz'i'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Nimku o b'ant tu'n Dios kye

k'u'jlinqe tu'n.

Me atzi'n o b'ant tu'n, mix a'l jun o lonte;

mix a'l jun o b'inte;

mixpe a'lx jun o pon ti'j.^k

¹⁰Me ma tzaj tyek'in Dios qe, noq tu'n Xewb'aj Xjan, qu'n ate Xewb'aj Xjan nxpich'inte tkyaqil jni' t-xilin tumil tu'n qMan Dios. ¹¹Qu'n mix a'l junxjal, aku tz'el tniky' te t-xim juntl, qala' o'kxjo tanminxjal ojtzqilte alkye t-xilin t-xim. Ikytzin te Diosjo: Mix a'lx juntl ojtzqilte t-xim, qala' noq o'kxjo tanmin Dios, axjo Xewb'aj Xjan. ¹²Ex awotzinqe, nya ma tzaj qk'mo'n jun xewb'aj, a tzajin te twutz tx'otx', qala' a Xewb'aj Xjan, a tzajin te Dios, tu'ntzin tel qniky' te tkyaqiljo a o tzaj tq'o'n noq tu'n t-xtalb'il.

¹³Tu'npetzi'n, nqo yoli'n ti'jjo lo, nya tuk'a jun yol, a noqit s-el qb'i'n kyi'jxjal, qala' tu'n saj t-xnaq'tzin Xewb'aj Xjan. Ikytz'i'n, nqo q'ma'neji'y jun tumil tu'n Xewb'aj Xjan kye'y tuk'a t-xilin yol te Xewb'aj Xjan.

¹⁴Me qa nti' Xewb'aj Xjan toj tanmin jun xjal, nlay txi tnimi'n a tzajin te Xewb'aj Xjan, qu'n nti' tajb'in toj twutz. Ex nlay tz'el tniky' te, qu'n noq tu'n Xewb'aj Xjan,aku tz'el pjete. ¹⁵Me atzin te' at Xewb'aj Xjan toj tanmin, n-el te' tniky' te tkyaqil, ex mix a'lx jun aku tzaj q'o'nte juntl tumil te. ¹⁶Ikyxjo tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

¿Ankye n-el tniky' te t-xilin tnab'l qAjaw?

¿Ex ankye'aku tzaj xnaq'tzinte?^l

Ikytzin tze'nku qe, atqe tnab'l Crist quk'a.

3 ¹Erman, mi nchin yoli'n kyuk'i'y tze'nku nimil, qala' nyakuj nya nimil, a noq o'kx kyaajo tu'n kyb'inchin tze'nku ntqanin kyxmilil, qu'n tu'n ne'xqexa toj kynimb'ilal ti'j Crist.

²Tu'npetzi'n, atzi'n xnaq'tzb'il xi nq'o'n kye'y, nya nimxix t-xilin, qu'n ikyqeji'y tze'nku jun ne'x tzunx nmi'xin, ex nlay txi wab'j te; nixpe a ja'lin, na'mmxix kyh'iya toj kynimb'ilal, ex nlay t-xi jun xnaq'tzb'il kye'y, a nimxix t-xilin.^m

³Qu'n kukx nkub' kyb'inchinji'y tze'nku ntqanin kyxmilila. Qu'n kukx nchi xky'aqli'n, ex nchi q'oqli'y kyxola.

¿Ma nyatzin ax nkub' kyb'inchinji'y tze'nku kyexjal, a nya nimilqe, aye' nchi b'inchin noq tze'nku taj kyxmilil?

⁴Ikytzin tze'nku nkyq'ma'n junjun: Ayin we' te Pabl, ex juntl: Te Apolosq'i'nch.ⁿ

¿Ma nyatzin ax nkub' kyb'inchinji'y tze'nku nb'ant kyu'nxjal tzalu'n twutz tx'otx'?

⁵¿Me ankye te' Pabl toj kywutza? ¿Ex ankye te' Apolos, tu'n kyxi lipey ti'? ¿Ma nyatzin noq jun aq'nilqo'y toj taq'in Dios, tze'nkuxjo qokli'n tzaj tq'o'n, ikyxjo tze'nku kyoklin tkyaqil nimil? Ex noq qu'n, ma txi kyniminji'y Tb'anil

^j2:3 Kyb'i. 18:9. ^k2:9 Is. 64:4. ^l2:16 Is. 40:13; Ro. 11:34. ^m3:2 Eb. 5:12-13. ⁿ3:4 1Co. 1:12.

Tqanil kolb'il. ⁶Ayetzin kye' tze'nku jun wi' awal kux awet toj tx'otx'. Ayi'n we' xin kux awante,^o ex ate erman Apolos a'yil til'.^p Me ate Dios ch'iysilte.

⁷Tu'npetzi'n, mix a'l jun qe' at toklin, a awal ex a a'yil til'; qala' o'kx te Dios nim toklin te ch'iysil awal. ⁸Qu'n a awal ex a a'yil, junch'in kynab'l, a tu'n tch'iy awal. Ex teyilex te junjun ktzajil kytzyu'n jun chojb'ilte tze'nkuxjo taq'nb'in. ⁹Awotzin qe' nqo aq'n'i'n junx tuk'a qMan Dios, ex ayetzin kye' taq'nb'in Dios, mo tze'nku jun tja b'inchin tu'n.

¹⁰Ex noq tu'n t-xtalb'il Dios, ma chin oka tze'nku jun b'inchl ja, qu'n ayl'n xin kub' xikyb'inte tq'uqil Ttanim Dios; ex junxil kjawil ch'iysinte. ¹¹Ex teyilex te junjun, tze'nku jun tajaw ja, tu'n t-ximin tze'n k-okile tu'n, tu'n tch'iy. Mix a'l juntl aku kub' q'onte juntl tq'uqil nimb'il twutzxix, tze'nku o kub' nq'o'n, aaku Jesucrist. ¹²At junjun, nchi b'et toj tumil toj kynimb'il, ikyxjo tze'nku jun xjal nkub' tb'inchin jun ja tuk'a kxb'il, mo ab'l tb'anilxix wen, a mi npat. Ex at junjuntl, a nyaxix toj tumil nchi b'ete, ikyjo tze'nku jun xjal nkub' tb'inchin jun tal pach tuk'a tq'ob' tze, mo ptz'an, mo tal ch'um. ¹³Qu'n ajtzin tpon tq'ijil, ja' tu'n qoke toj pa'b'in twutz Dios, atzi'n qb'inchb'in k-okil toj niky'b'il tu'n tkawb'il Dios, ikyxjo tze'nku jun q'aq', a tzunx njulinx wen. Ex atzintza k-elile tniky'tzajil tb'inchb'in junjun, qa b'a'n mo minaj. ¹⁴Atzin mi b'aj tb'inchb'in tu'n q'aq', atzin tb'anil xb'antjo tu'n toj tchwinqil, ex ktzajil q'o'n jun chojb'il te tu'n Dios tuk'a chwinqil, a nlay b'aj. ¹⁵Me atzi'n kb'ajil tb'inchb'in tu'n q'aq' toj pa'b'in twutz Dios, atzin nya b'a'n xb'antjo tu'n toj tchwinqil, b'a'nxa nyakula kb'ajil tu'n q'aq', noqtzin tu'ntzjo ikytzi'n tze'nku jun xjal, aj tetz rinin toj tja. O'kx kkletil, me metzi'n n tkyaqil at te, b'e'x kb'ajil tu'n q'aq'.

¹⁶¿Ma mitzin b'i'n kyu'n, ayl'y toj Ttanim Dios, qa o chi oka te tja, ex qa antza najle T-xew qMan toj kyanmi'n?^q

¹⁷Qa at jun kyxola xkub' yuch'in te' tja Dios lo, ax Dios k'wel yuch'inte. Qu'n atzi'n tja Dios, ayexa, ex il til' tu'n tok te xjanxix.

¹⁸Mix a'l jun kub' sb'u'n te tib!. Qu'n qa at jun nkub' tb'lisin qa tz'aqle til' tkyaqil nab'l te twutz tx'otx', b'a'ntla tu'n tok tq'o'n tib' nyakutlaj nti' tnab'l, tu'ntzintla tok te jun aj nab'l te twutzxix.

¹⁹Qu'n atzi'n aj nab'l til'ijo te twutz tx'otx', nti' tajb'in twutz qMan Dios. Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Qu'n axte Dios nxi q'o'n kye aj nab'l, tu'n tkub' kyk'lo'n kyib' tu'nxjo kynab'l, a tb'anilx kywutzxjal.^r

²⁰Ex ikyxjo ntq'ma'n juntl majl kyjalu'n: Qu'n axte Dios ojtzqilte kyximjo aj nab'l, qa nti'x tajb'in.^s

²¹Tu'npetzi'n, mix a'l jun kye' tu'n tjaw tnimin tib' toj tb'l jun xjal. Qu'n tkyaqiljo lu'n at tajb'in te kye'y. ²²Ex qa ayl'n, ex qa a Apolos, ex qa a Cefas, ex tkyaqiljo twutz tx'otx', ex qa chwinqil, ex qa kyimin, ex qa a at ja'lín, ex qa a tzul kanin; tkyaqil at tajb'in te kye'y. ²³Ex ayetzin kye tu'n kyajb'i'n te Crist, tze'nku te Crist n-ajb'in te qMan Dios.

Wen tu'n qmutxsin qib' twutz Dios ex qxolx

4 ¹Tu'npetzi'n, qo kyq'onka tze'nku jun mojil te Crist, a oqxenilte qe'y, tu'n t-xi qq'ma'nji'y Tyol, a noq ewintaq ojtxe. ²Ikytzi'n, alkye kxel tziyinte jun oqxenj, il til' tu'n tkub' tyek'in qa at tq'uqb'il k'u'j'b'aj til'. ³Lu'tzi'n ayl'n nti' ch'in nkub' nb'isi'n qa nchi yolb'i'n wi'ja, qa b'a'n nb'ant wu'n mo minaj, expela qa aye kawil twutz tx'otx' nchi yolb'in wi'ja. Qu'n nixpe ayin we' nti' ch'in nkub' nb'isi'n til'ijo ikyjo. ⁴Te we'y, b'a'n waq'nb'i'n, me nya tu'njo lu'n, kchin elili' wen twutz Dios. Qu'n o'kx te Dios lol we'y, qa b'a'n nte'n mo minaj.^t ⁵Tu'npetzi'n, mi kub' kyq'ma'n jun kyyola wi'ja mo til' nb'inchb'i'n, a

^o3:6 Kyb'i. 18:4-11. ^p3:6 Kyb'i. 18:24-28. ^q3:16 1Co. 6:19; 2Co. 6:16. ^r3:19 Job 5:13. ^s3:20 Sal. 94:11. ^t4:4 1Jn. 3:19-21.

na'mxtaq tul tq'ijil; qala' kyyo'nkuy ajxi tul qAjaw. Qu'n o'kx te kq'malte qa wen mo minaj, qu'n a k'wel q'onte tqan q'ijil tkyaqiljo ewintaq toj qxopin, ex k'wel yek'in te' tkyaqil t-xilin t-ximb'itz kyanminxjal. Qu'n teyilex junjun ktzajil tk'mo'n nimsb'ilte tu'n Dios, qa wen tb'inchb'in; ex qa nya wen, ktzajil tk'mo'n jun chojb'ilte nya wen.

⁶Ayi'y werman, ma tz'ok qq'o'n qib'a tul'a Apolos te jun yek'b'il, tu'n tajb'in kye'y, ex tu'n mi chi xi lipeyi'y ti'j juntl xnaq'tzb'il ti'j Tyol Dios, a kyij tz'ib'it te jun majx, ex tu'n mi kub' kyq'ma'n, qa nimxixtl toklin jun taq'nil qMan Dios tze'nku juntl. Qu'n noq tu'n tpajjo ikyjo, njaw kynimsin kyib'a jun tuk'a juntl. ⁷¿Ma atzin te' nimxix toklin tze'nqe' txqant? ¿Ma nyatzin ax qMan Diostz ma tzaj q'o'nte tkyaqilxjo at te'y? Ex qa ma tzaj tq'o'n te'y, ⁸Tiqu'niltz njaw tnimsin tib'a, nyakuj tu'nx tib'xa ma jyeta tkyaqil?

⁸Qu'n toj kywutza, nyakuj nti' atx taj kye'y. Qu'n ma chi noja ex ma chi q'inimixa. Ex ma tz'ok kyq'o'n kyib'a tze'n jun kawil, ex ma qo kyij kyq'o'n kyi'jb'inxi'y. Tb'anilxitla ikyjo, me na'mx tkanin tq'ijiljo anetzi'n. Qu'n noqit ikyjo, ajinqotla'y nqo kawin kyuk'iy. ⁹Qu'n toj nwutza, a awo'y tsanjil Jesús, ma qo kyij tq'o'n Dios te nyakuj nti' qajb'in, tze'nku jun ileq', a o b'ant ti'j tu'n tkub' b'yet. Ma qo okxa te jun kyka'yb'il tkyaqil tch'liysb'in Dios ti'j qmutxb'il qib'a; kywutz angel ex kywutz kykyaqilxjal tzalu'n twutz tx'otx'. ¹⁰Qu'n ma qo oka toj kywutza nyakuj nti' qnab'la, ex nti' qipi'n toj ch'in tal qaq'i'n toj tb'i Crist. Qalatzin kye, ma tz'ok kyq'o'n kyib'a twutz Crist, manyor xtiix ex nim kyipi'n wen. Qu'n ma kub' kynimi'n kyib'a kyxola; me atzin qe', ma qo el kyiky'i'n. ¹¹Ex ikyxjo ja'lin, noq tu'n tpajjo aq'untl, tzunx n-iky'x wa'yaj ex k'waj qu'n. Ex nti'x ch'in qxb'al'in tok. Ex ma qo ok b'yo'n kyu'nxjal, ex nti'x jun qja'y qekuy. ¹²Nqo aq'n'i'n kujxix

wen, tu'n tkanb'itjo telix qq'ija.^u Aj kyqanb'inxjal q'i'ja, nqo qanin tky'iwb'il qMan kyib'aj; ex kukx ntzaj yajb'iljo q'i'ja, me kukx n-iky'xi' qu'n; ¹³ex cheb'e nxi qtzaq'wi'n, tze'nku nchi yolb'in nya wen q'i'ja. Ex ikyxjo ja'lin, ikytzin ma qo okeji'y kywutzxjal, tze'nku jun ti', a nti'x tajb'in, noq tu'n t-xi xoyit toj tz'i's.

¹⁴Ma kub' ntz'ib'injil'y lu'n, nya tu'n kyjaw tx'ixwi'y, qala' te jun onb'il wu'n te kye'y, qu'n cheb'e k'u'jlinqi'y wu'n tze'nqekux nk'wala. ¹⁵Exla qa at lajaj mil xjal xnaq'tzil kye'y ti'j Crist, me ayin we' tze'nku kytati'y, qu'n tu'n Tb'anil Tqanil kolb'il xi nq'ma'n kye'y, ma chi itz'jil'y toj kynimb'ila ti'j Crist, a Jesú. ¹⁶Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y tu'n tok kyka'y'i'n wi'ja, ex tu'n tkub' kyb'inchi'n tze'nku nb'ant wu'n, tze'nku jun tal k'wal ti'j ttata.^v ¹⁷Tu'npetzi'n, xi nchq'o'n Timotey kyuk'iy, tu'n ttzaj tna'n kye'y tze'n nchin b'eti'y toj nnimb'ila ti'j Crist, a Jesú, ex tze'nx nxi nxnaq'tzi'n toj tkyaqil Ttanim Dios, qu'n kukx njapi'n tu'n Timotey twutz qAjaw, ex k'u'jlinxix wu'n nyakuj nk'wala.

¹⁸Atla junjun kyxola njaw tnimsin tib', qu'n nkub' kyximin qa at nxob'ilta tu'n nxil'y lol kye'y. ¹⁹Me qa ikykutaq taj qMan Diosjo, liwey chin kani'n kyuk'iy, ex antza k-elile nniky'a te, tze'ntzin nb'ant kyu'n nimsil kyib', ex nya noq tuk'a kyyol a nkyq'ma'n. ²⁰Qu'n a t-xilin Tkawb'il Dios, nya noq qtzi, qala' il ti'j tu'n tyek'in qa at tipin Dios quk'a. ²¹Kyajtsintz kyib'a. ¿Ankye kyaja? Chin xela q'ol kawb'il kujxix kyib'aja, qa mi xin kub' kynimi'n, ikyxjo tze'nku jun tata kyuk'a tk'wal. Me qa ma chin kub' kynimi'n, chin xela tuk'a nim nk'u'ja kyi'ja ex tuk'a jun yol b'unin wen.

Jun kawb'il tib'aj jun aj pajil

5 ¹Atzin ja'lin, o tz'el tqanil qa at jun aj pajil kyxola, a ma tz'ok t-xu'jlin tkab' tnana. A il lu'n manyor tz'ilxix; mipe nb'ant kyu'n nya nimilqe.^w

^u4:12 Kyb'i. 18:3. ^v4:16 1Co. 11:1; Fil. 3:17. ^w5:1 Deu. 22:30.

²Majqexpe kye', nchi tzalaj, ex njaw kynimin kyib'a ti'jjo ikyjo. ³Nyapetla ma tzaj kyb'isa tu'n ikyjo? ⁴Ex matla tz'ej kylajo'n kyxola? ⁵Werman, twutzz nti'q'i'n kyuk'iy, me nimxix nchin ximi'n ky'i'ja, nyakutlaj inti'n kyxola. Ex o kub' nximi'n twutzz q'Ajaw Jesucrist, ti' tu'n tb'ant ti'jjo a nkub' tb'inchinjo lu'n:

⁶Aj tok kychmo'n kyib'a toj tb'i q'Ajaw Jesús, ex ktenb'il tipin q'Ajaw kyuk'iy, ex nxi nq'o'n nyola te kujisite, nyakuxitlaj ajinq'i'n kchin tenb'il kyuk'iy, ⁷tu'n tex kylajonji'y ichin lu'n, tu'n t-xi' juntl majl kyxol nya nimil, ja' nkawin tajaw il, tu'n tky'ixb'ajtzjo t-xmamil, tu'n tajtz ti'j tanmin, ex tu'n tklet te jun majx, aj tul tq'ijil q'Ajaw.

⁸Nya b'a'n tu'n tjaw kynimin kyib'a ti'jjo nb'a'j kyxola. ⁹Ma mitzin b'i'n kyu'n, qa at jun kyxola tzunx nb'et toj il, b'e'x kchi xel lipe txqantl ti'? Qu'n ikytzi'n tze'nnku ch'in ttx'amsb'il tq'otjil pan noq tal kyi'n, me b'e'x n-el tx'amix txqankux q'otj tu'n. Atzin tx'amsb'il jun yek'b'il te il toj tchwinqil jun xjal.^x ¹⁰Tu'npetzi'n, kypa'milji'y xjal kyxola anetz'i'n, tu'n kyoka tz'aqle tze'nnku ak'a'j tq'otjil pan nti' tx'amsb'il toj, qu'n ikytzi'n kytenji'y ja'lin tu'n Jesucrist. Ojtxe, tze'nnku b'ik'y sittaq nintz q'ij te Xjan Q'ij, iltaq ti'j tu'n tkub' kyb'yo'n aj Israel jun tal tal rit, tu'n tok te kyxel, ex tu'n kyklet tu'n tchky'el.^y Me atzin ja'lin, ate Crist o kyim te qxel tze'nnku jun tal tal rit, tu'n qklet te jun majx.

¹¹Tu'npetzi'n, qo iky'sin nintz q'ij te Xjan Q'ij ja'lin, me nya tze'nnku ojtxe tuk'a ch'in pan nti' tx'amsb'il toj,^z qala' tuk'a qanmin txjo'nxix wen te tkyaqil il ex te tkyaqil nya b'a'n, tu'n qok tz'aqlexix toj qchwinqil ex twutzzix qyol.

¹²Tojjo juntl wu'ja, xi nq'ma'n tu'n mina tz'ok kymujb'ina kyib'a kyuk'a aj ky'a'jil, ¹³me ex nya nxi nq'ma'n, tu'n tel kypa'n kyib'a te jun majx kyi'jjo nya nimilqe, aye' ikyx kyten: Tze'nnku aj ky'a'jil, aye' tzunx n-el kyanmin ti'j tkyaqil, ex aye' ileq'qe, ex aye' nchi

k'ulin kywutzjo twutzb'iyil. Qu'n noqit ikytzjo, ilitla ti'j tu'n kyik'y twutzjo tx'otx'. ¹⁴Qala' a weji'y nxi nq'ma'n, tu'n mi tz'oka kymujb'in kyib'a tuk'a jun, a ntq'ma'n qa nimil, me qa nky'a'jin, mo qa n-el kyanmin ti'j txqan ti', mo qa nk'ulin kywutzjo twutzb'iyil, mo qa iqil yolj, mo qa tx'u'jtinelj, mo qa ileq'j. Mixpe tu'n t-xi kytzyu'n jun kywa'y tuk'a xjal ikyjo. ¹⁵Qu'n nti' wokli'n tu'n nkawi'n kyi'j xjal, a nya nimilqe; o'kx te Dios kkawil kyi'j. Me atzin kye' toj Ttanim Dios, b'a'n tu'n kyawin te kyib'a kyxolxa, ayi'y nimilqi'y, ti'jjo kyb'inchb'i'n. ¹⁶Tu'npetzi'n, kyimitzjil y aj il kyxola.

Nya wen tu'n qxi' jstisil kyuk'a nimil

6 ¹Ex atx juntl o nb'i'y kyi'ja: ²¿Tze'n qa at jun ti' saj kyxola, liweyxix nche'xa chiky'b'il kyib'a kywutzjo kawil, nya nimilqe? ³¿Tiqu'n nya kywutzjo nimilqe? ⁴¿Ma mitzin b'i'n kyu'n, qa aye nimil kchi kawil kyi'jjo xjal nya nimilqe tkyaqil twutz tx'otx'? Exsin qa ikytzjo, ⁵¿Ma nti'tzin kyetza kynab'l, tu'n kynik'etjo junjun ti', a noq ch'in t-xilin? ⁶¿Ma mitzin b'i'n kyu'n qa aye nimil kchi kawil kyi'j angel? ⁷¿Yajtzila te' junjun tal ti' tzalu'n twutz tx'otx'? ⁸¿Tu'npetzi'n, qa at kyq'oj a kyxola ti'j junjun ti' tzalu'n twutz tx'otx', ⁹¿Tiqu'nil nchi ok kyq'o'nji'y nya nimil te kawil kye'y? Qu'n nti' kye kyoklin toj Ttanim Dios. ¹⁰Nxi nq'ma'nji'y lu'n kye'y tu'n kytzaj tx'ixwe ch'in tu'n, qu'n ¹¹¿Ma mixpela a'l jun kye' at ch'in tnab'l tu'n tsk'et tumil jun ti' kyxolxa, ayi'y nimilqi'y? ¹²Ex nya noq nchi b'a'j ja jyo'n q'o'j kyxolxa, qala' ex liweyxix nche'xa chiky'b'il kyib'a kywutzjo kawil nya nimilqe. ¹³¿Ma mixsin a'l jun kyxola, a ayi'y nyakuj aj nab'lqi'y, tuk'axpetla jun, a at ch'in tnab'l tu'n tnik'etjo jun ti' kyxoljo nimil?

¹⁴Ex noq ti'jjo kyjoyb'i'n q'oja kyxolili'y, n-el tniky'tzajil qa ma kub' kyi'ja tu'n nya b'a'n. ¹⁵¿Ma nyapetzintla

^x5:6 Gal. 5:9. ^y5:7 Ex. 12:5. ^z5:8 Ex. 13:7; Deu. 16:3.

b'a'n tu'n tikit'x ch'in nya b'a'n kyu'n, a n-ok b'inchin kyi'ja, ex tu'n tikit'x elq'b'in kyu'n? ⁸Qala' ayex kye' nchi b'aj jaw b'inchinte noq ti'chaqku ti' kyxolxa, mo nchi b'aj elq'l'i.

⁹¿Ma mitzin b'i'n kyu'n qa aye' xjal b'inchin ilqe, nti' kyoklin toj Tkawb'il Dios? Mitzin txi kyq'o'n sb'ub'l kyib'a, qu'n tkyaqiljo xjal lo nti' kyoklin toj Tkawb'il Dios: Jni' aj pajil, ex aj k'ulil kywutzjo twutzb'iyil, ex aye n-el kyi'jin mejeblin, ex jni' ichin, a n-ok kyq'o'n kyib' te qya, noq tu'n kyky'a'jin ichin tuk'a ichin; ¹⁰exqetzi'n ileq!, exqetzi'n npon kyk'u'j ti'j nimku ti', exqetzi'n tx'ujtinel, ex xo'l yol, ex jni' sb'ul.

¹¹Ikytaqtzin tten junjun kyeji'y ojtxe. Me atzin ja'lin, ma chi txjeta toj tkyaqiljo lo, ex ma chi el pa'n tu'n Dios, tu'n tsaqix kychwinqila, ex ma chi oka tz'aqle twutz Dios toj tb'i qAjaw Jesucrist, tu'n Xewb'aj Xjan.

Nya wen tu'n qky'a'jin

¹²Ikytzin tze'nku nkyq'ma'n: Tzaqpi'nqo tu'n tkub' qb'inchin noq alkyex qaj. Me te we'y, nya tkyaqil at tajb'in. Ex qa tzaqpi'nqo tu'n tkub' qb'inchin noq alkyex qaj, me nlay txi nq'o'n wib'a tu'n tkub' wi'ja tu'n tajb'il nxmilila. ¹³Qalatzin kye', qa aj ttzaj tqanin kyxmilia o tzaj tqo'n Dios te k'u'b'l qwa? Me aye lu'n kchi b'ajil kykab'il tu'n Dios. Me nya ikyxjo tuk'a qxmilil. Qu'n nlay tz'okjo qxmilil te ky'a'jin, qala' te qAjaw, ex a qAjaw ky'iwlite qxmilil. ¹⁴Qu'n ikytzi'n tze'nku xjaw anq'in t-xmilil qAjaw tu'n Dios, exsin ikyxjo qe, kjawil anq'in qxmilil, tu'n tipin. ¹⁵¿Ma nyapela b'i'n kyu'n qa ajo qxmilil ma tz'ok te jun tnej t-xmilil Crist? ¿Ma akutzin tz'el wi'nji'y jun tnej t-xmilil

Crist, tu'n tok mujb'it tuk'a jun ky'a'jin? Nti'x tumil ikyjo. ¹⁶¿Ma nyapela b'i'n kyu'n, qa ma tz'ok meje jun ichin tuk'a jun qya aj ky'a'jin, kykab'il kchi okil junx kyxmilia? Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n Tu'jin Tyol Dios kyjalu'n: Toj nwutza, chi Diosjo, aye kab'e nchi ok meje, junxch'in kyxmilia. ¹⁷Exsin ikyxjo, qa at jun xjal s-ok tmujb'in tib' tuk'a qAjaw, b'e'x k-okil junxch'in kyanmin tuk'a.

¹⁸Tu'npetzi'n, ku kyel oqa te' jni' ky'a'jin. Nxi kyq'ma'n qa tkyaqil kyila, mi nchi b'inchin mib'in kyi'ja. Me mina werman, qu'n tkyaqiljo il nb'inchin mib'in qij, ex a xjal nb'inchin ky'a'jin, nb'inchin il ti'jx t-xmilil. ¹⁹¿Ma nyatzin b'i'n kyu'n, qa a kyxmilia o tz'ok te tnajb'il Xewb'aj Xjan, a o tzaj tq'o'n Dios toj kyanmi'n? ^cTu'npetzi'n, nyaqe kye' tajawjo kyxmilia, qala' a Dios. ²⁰Qu'n o chi laq'eta tu'n tchky'el Jesucrist. Tu'npetzi'n, chi nimsi'n tb'i Dios tuk'a kyxmilia.

Jun tumil ti'jjo mejeb'lin

7 ¹Atzin ja'lin, kxel ntzaq'winji'y kyxjelb'itza, a saj kytz'ib'i'n we'y: Tnejil, nkyq'ma'n qa b'antla tu'n mi jyone ichin t-xu'jin. ²Me kxel nq'ma'n, qa noq tu'n tpajjo nimku ky'a'jin, wenitla tu'n tjet yte ichin t-xu'jin, ex ikyxjo te qya, il ti'j tu'n tjet yte tchmil teku. ³Exsin nya b'a'ntz tu'n tkub' ttzyu'n ichin tib' te t-xu'jin, ex ikyx te qya, nya wen tu'n tkub' ttzyu'n tib' te tchmil. ⁴Qu'n nti' teqya toklin ti'jx t-xmilil, qala' a tchmil. Ex ikyxjo te ichin, nti' toklin ti'jx t-xmilil, qala' a t-xu'jin. ⁵Tu'npetzi'n, mi kub' kyxk'a'yin kyib'a jun te jun, b'ape' qa ma b'ant ti'j kyu'n, tu'n tkyj kytzaqpi'n kyib'a jun jte' q'ij noq tu'n kyokkuy toj na'l Dios, qa kyajataqkuy ikyjo. Aj kyjapin b'ajjo q'ij anetz'i'n, liwey chi meltz'aj jun majla, tze'nkuxtaq kyte'n, qu'n qa mina, noq chi kub' tz'aqa toj ky'a'jin tu'n tajaw il. ⁶Nxi nq'ma'nji'y tumil lo kye'y, me nya ilxix ti'j tu'n tb'ant-xix ikyjo. Qa wentaqku te kye'y

^a6:12 1Co. 10:23. ^b6:16 Gen. 2:24. ^c6:19 1Co. 3:16; 2Co. 6:16.

tu'n tkub' kypa'n kyib'a jun jte'b'in q'ij, b'a'n; me qa mina, ex b'a'n.

⁷Wajatla we' tu'n kyoka tze'nku we'. Me ate Dios ma tzaj q'o'nte toklin junjun, tze'nku taj, qa te mejeb'lín mo minaj.

⁸Atzin ja'lin kxel nq'ma'n kyejo ichin, a o kyim kyxu'jil, exqetzi'n qya, a o kyim kychmil: B'a'ntla tu'n mi chi mejeyitl tze'nku we!. ⁹Me qa nlay b'ant kyu'n ikyjo, b'a'n tu'n kymeje, qu'n ex tb'anilx te' tu'n kymeje, tze'nkul te' tu'n kyxil^d toj najañ tu'n tpaj tajb'il kyxmilil.

¹⁰Me ayetzi'n nimil, a o chi meje, kxel nq'ma'n kye' qya, tu'n mi kyiij kytzaqpil'n kychmil. Qu'n atzi'n nuk'b'il lo, nya wu'n, qala' tu'n qAjaw. ¹¹Me qa akutaq xkub' tpa'n qya tib' tuk'a tchmil, ma kyijkux ikyjo. Nlay b'antl tu'n tmeje jun majl tuk'a juntl ichin; qala' ilx ti'j tu'n tmeltz'aj tuk'a tchmil. Ex ikyqxeo chmilb'aj, ex nya b'a'n tu'n tkyij kytzaqpil'n kyxu'jil.^d

¹²Me ayetzi'n, a mujleqe tuk'a jun nya nimil, mix yoline qAjaw Jesús ti'jjo lo; qala' ayi'n kchin xel q'ma'nte: Qa at jun nimil, a nya nimil t-xu'jil, me qa tajqya tu'n tnajan tuk'a, mi kub' tpa'n tib!. ¹³Ex ikyxjo qa at jun qya nimil, me nya nimil tchmil, me qa tajjo ichin tu'n tnajan tuk'a, ex mi kub' tpa'n tib!. ¹⁴Qu'n atzin ichin, nya nimil, ma tz'el pa'n tu'n Dios, b'alaqa tu'n tnimin noq tu'n t-xu'jil. Ex atzin qya, nya nimil, ma tz'el pa'n tu'n Dios, b'alaqa tu'n tnimin tu'n tchmil. Qu'n qa ma kub' kypa'n kyib', b'alaqa ayejo kyal, nlay tz'el kyniky' te qAjaw. Me qa kukx nchi najan junx, at amb'il tu'n kynimin, ex tu'n kyok te xjan twutz qMan. ¹⁵Me qa a chmilb'aj mo qa xu'jlb'aj, a nya nimil, nlab'te tu'n tkub' tpa'n tib' tuk'a nimil, mala kub' kypa'nkuxtaq kyib'tz. Qu'n at te nimil tzaqpib'l te toj jun il tze'nku lo qu'n ma qo txokle tu'n Dios, tu'n qanq'in in tuk'a jun nuk'b'il toj qchwinqil. ¹⁶Nkub' ntz'ib'i'njil'y lu'n, qu'n *¿Ma b'i'ntzin tu'n, ay qya, qaaku kletjo tchmila tu'njo yek'b'il tu'n?* Ex ay, ichin, *¿Ma b'i'ntzin*

tu'n, qaaku kletjo t-xu'jila tu'njo yek'b'il tu'n?

¹⁷Tze'nchaqxla taj junjuntz tu'n tajb'in, me il ti'j tu'n tajb'in tze'nkuxjo toklin ma tzaj tq'o'n qAjaw, tej ttoklajtz tu'n Dios, tej tnimin. Qu'n atzin nuk'b'il lo, nxi nq'ma'n kyojile kykyaqil ch'uq Ttanim Dios. ¹⁸Qa at jun otaq tz'ok techil kyu'n xjal ti'j tchib'jil tej tnimin, b'a'n tu'n tkyij ten ikyjo; ex qa at junl nya tok techil, ex b'a'n. Nya il ti'j tu'n tok techil ja'lin. ¹⁹Qu'n nti' toklin ja'lin qa tok qechil mo minaj, qala' ate at tokli'n, a k'wel qb'inchin tze'nku tajb'il Dios. ²⁰Teyilex junjun i tkyij tze'nkuxtaqjo tten, tej ttoklajtz tu'n Dios. ²¹Tu'npetzi'n, qa k'ayintaq tib'a tu'n toka te aq'nil te jun majx kyuk'axjal, tej tnimi'n Tb'anil Tqanil, mi jaw b'isi'n tu'n ikyjo, qu'n junx kyoklinxjal twutz Dios, qa noq aq'nil mo tajaw aq'untilqej. Me qa at amb'il tu'n ttazaqpaj tojjo lo, b'a'n tu'n tok tq'o'n tilil. ²²Qu'n qa at jun nimil, a otaq tz'ok te aq'nil te jun majx kyuk'axjal, tej ttoklajtz tu'n qAjaw, exla qa aq'nil, me atzi'n ja'lin tej tnimin, ma tzaqpaj tu'n tajb'in toj taq'in qAjaw. Ex ikyxjo, qa tzaqpip'ntaq jun xjal, tej ttoklajtz, atzi'n ja'lin ma tz'ok te aq'nil te jun majx te Crist. Qu'n junx kyoklin kykab'ilx twutz Dios. ²³Qu'n ma chi laq'eta tu'n Dios tu'n jun chojb'ilte wiylxix, a tchky'el Jesucrist. Tu'npetzi'n, nya wen tu'n t-xi kyk'ayin kyib'a te aq'nil te jun majx kyexjal. ²⁴Ikytzintzjo erman, teyilex junjun tu'n twe' toj tnimb'il tze'nkuxjo toklin ma tzaj tq'o'n qMan Dios.

²⁵Atzin ja'lin, ti'jjo mejeb'lín kye na'mx kymeje, nti' jun yol ntq'ma'n qAjaw ti'jjo lo. Me kxel nq'ma'n jun nyola, ex b'a'n tu'n tqe kyk'u'ja ti'j, noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios wi'ja. ²⁶Toj nwutza, noq tu'n tpajjo tq'ijil ja'lin, nimxix niky'x qu'n, tu'n tpajjo qnimib'il, b'a'ntla tu'n tkyij jun xjal tze'nkuxjo tten. ²⁷Qa at t-xu'jil, mi kyij ttazaqpil'n; ex qa nti', mi tzaj tjyo'n. ²⁸Me qa ma knet

^d7:11 Mt. 5:32; 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18.

t-xu'jila, nti' tila ti'j; ex qa jun txin ma knet tchmil, nti' til ti'j. Me qatzin qa ma chi meje, ok kchi okil jitz'le toj nimku ti' tzalu'n twutz tx'otx'. Tu'npetzi'n, wajatla'y tu'n mi tzyk'xi tkyaqiljo lo kyu'n.

²⁹Erman, atzin wajib'y tu'n t-xi nq'ma'n kyjalu'n: Aye at kyxu'jil, b'a'n tu'n tok kyq'o'n tilil tu'n kyaq'nin toj taq'in qAjaw, ex nya o'kx tu'n kyximin ti'jjo qya, qu'n ch'ix tjinap b'aj tq'jil tzalu'n twutz tx'otx', ex nimkul atx tu'n tb'ant. ³⁰Ikytzi'n aye nchi b'isin, ex aye nchi tzalaj, ex aye at ch'in kypwaq, mitla txi kyq'o'n amb'il tu'n tmaqsetjo taq'in Dios tu'n ikyjo. ³¹Ayetzi'n n-ok tilil kyu'n, tu'n kykanb'in tkyaqil twutz tx'otx', tu'n mi kub'e kyi'l tu'n, nyakuxtlaq nti' at kye. Qu'n tkyaqiljo n-ok qka'yin tzalu'n twutz tx'otx', kyja' tb'aj. ³²Tu'npetzi'n, wajatla'y tu'n tok kyq'o'n tilil tu'n kyaq'nin toj taq'in qAjaw, ex nya o'kx tu'n tok naj kynab'la ti'jjo twutz tx'otx'. Ikytzi'n tze'nku jun ichin nti' t-xu'jil, o'kx nximin ti'j tze'n tu'n ttzalaj Dios ti'j. ³³Me atzin te' ichin at t-xu'jil, kab'e ja nb'isine, qu'n ex il ti'j tu'n tb'isin ti'jjo te twutz tx'otx', tu'ntzin ttzalaj t-xu'jil ti'j. ³⁴Ex ikyqexjo nana, aye' nti' kychmil, exqetzi'n jni' txin, aye' na'mx kymeje, i tok tilil kyu'n tu'n kyok tz'aqle twutz Dios tuk'a kyanmin ex tuk'a kyxmilil. Me ante o meje, tok tilil tu'n ti'jjo te twutz tx'otx', tu'n ttzalaj tchmil ti'j. ³⁵Nxi nq'manjib'y lu'n, nya tu'n mi chi mejeyib'y, qala' tu'n kyanql'i'n tze'nku taj Dios, ex tu'n tok tilil kyu'n ti'j taq'in qAjaw tuk'a tkyaqil kyk'u'ja.

³⁶Ex qa at jun q'a ma kub' t-ximin tu'n tmeje tuk'a ja' ma yoline, ex qa ma jatin tab'q'e ja' tu'n tmejeye, ex qa ma kub' t-ximin qa axix b'a'n, nti' tky'i tu'n tmeje, qu'n nya iljo ikyjo. ³⁷Ex qa at jun tl nkub' t-ximin qa nya wen tu'n tmeje, ex qa ax t-ximjo twutz Dios, ex nya noq nxi lipe ti'j tyol juntl, qala' tuk'a tkyaqil tk'u'j, ex b'a'n tu'n mi mejeye. ³⁸Tu'npetzi'n, qa ma tz'ok meje tuk'a ja' ma yoline, b'a'n

kb'antil tu'n ikyjo. Ex qa mi xjaw meje tuk'a, tb'anilxix ikyjo.

³⁹Atzin ja'lin, tu'n tjinap b'aj nyola lo ti'jjo mejeb'ilin, kxel nq'ma'nji'y lu'n: Atzi'n qya nimil, qa mujlek tuk'a, tchmil, il ti'j tu'n tnajan tuk'a, a itz'xtaqjo tchmil. Me qatzin ma kyimjo tchmil, tzaqpi'n tejo qya, tu'n tok meje tze'nkuxjo taj tuk'a juntl tchmil, a nimil. ⁴⁰Me toj nwutza, tb'anilxitla noqit aku kyij kukxjo, tu'n mi mejeye. Ex atzin nyola lo, nya noq wekuy, qala' tu'n Xewb'aj Xjan toj wanmi'n.

Ajo chib'j, a nxi q'oyit kywutzjo kywutzb'iyil dios

8 ¹Atzin ja'lin, tzaj kytz'ib'i'n we'y ti'j qa wen tu'n kychyo'n tchib'jil alu'mj, a kub' b'yo'n toj kyb'i kywutzb'iyil dios. Kxel nq'ma'n jun tumil te nuk'b'il kye'y. Twutzx kye kyu'n qa qkyaqilx at qnab'l tib'ajjo lu'n. Me a kynab'la lo, a nchi nimsin kyib'a tuk'a; nya toj tumil ta'y. Me metzin tetz tumil, tu'n tten jun qk'u'jb'il qib' qxolile, tu'n qch'iy, tze'nku taj Dios. ²A q'uqleq tk'u'j ti'jjo a n-el tniky' te, nya tumil ta'y tnab'l twutz Dios. ³Me metzin te', a n-ok k'u'jlin kye txqantl, apente toj tumil ta'y tnab'ljo.

⁴Atzin tumil ti'jjo chib'j kub'nin kywutz twutzb'iyil nti' tajb'in, qu'n ayetzi'n twutzb'iyil nti' kyoklin tzalu'n twutz tx'otx', qu'n nti' juntl te Dios, qala' o'kxjo jun, a ojtzqi'n qu'n. ⁵Twutzx tetz qa toj kywutzxjal, ila'ku dios twutz tx'otx', ex toj kya'j, qu'n ila' kyb'aj dios kye xjal ex ila' kyajaw. ⁶Me metzin qetz, nti' juntl dios, qa nya o'kxjo Dios, a qMan, a ttxuyil tkyaqil, ex noq te, ok qo ajb'ila. ⁷Ex junch'inx qAjaw, a Jesucrist, a kub' b'inchinte tkyaqil, ex noq tu'n, nqo anq'ine.⁸

⁷Nya tkyaqil nimil qxol, ma tz'el tniky' te lo. Qu'n nkub' kyximin ti'jjo kyb'inchb'in ojtxe, qa tu'n kychyo'n a tchib'jil alu'mj, a kub'nin kywutzjo kywutzb'iyil dios, nkub' kyximin qa ma

^e8:6 Mal. 2:10; Jn. 1:3; Ro. 11:36; Ef. 4:6. ^f8:6 Jn. 13:13. ^g8:6 Kyb'i. 17:25; Col. 1:16.

ku'x kyil. ⁸Me twutzx tetz, qa nya tu'n qwa, ma qo ele wen twutz qMan Dios. Qu'n qa ma txi qchyo'n ex qa mina, nti' tajb'injo lo twutz Dios.

⁹Twutzx tetz qa tzaqpil'nqo tu'n t-xi qchyo'n chib'j anetzi'n. Me kyka'yinktin kyib'a, tu'n mi jaw tz'aq jun nimil, a na'm twe' wen toj tnimb'il noq tu'n kypaja, aj t-xi kychyo'n. ¹⁰Qu'n aku b'aj ikyjo; qa nxi kychyo'n tchib'jil alu'mj, a otaq kub' kywutzjo kywutzb'iyil toj tja kydiosxjal, exsin qa atkutaq jun nimil nka'yin kyi'ja, a na'mmix twe' toj tnimb'il; exsin qa xkub' tb'inchinkutaaq tze'nku' kye', exsin b'alaqa nti'taq b'isín tu'n ikyjo. Me noq tu'n s-ok tka'yin kyi'ja ikyjo, ja xkub'e tz'aqe te jun majx toj il. ¹¹Me tu'npetzi'n xkyim Crist, tu'n tkletjo a ne'x toj tnimb'il lo, me atzin kye', noq tu'n tpajjo noq ch'in kynab'la, knajile' kyermana te jun majx. ¹²Qu'n qa noq tu'n kypaja, kchi jawile tz'aq kyermana, ma ku'x kyila ikyjo twutz Crist. ¹³Tu'npetzi'n, qa noq tu'n tpajjo nniky'b'il, aku kub' tz'aq junntl nimil, b'a'ntz tu'n mi t-xi nniky'b'inji'y chib'j ikyjo, tu'ntzin mina chin oki'y tze'nku jun tze, ja tu'n tja tolpaje jun wermana toj tchwinqil.

Atzin toklin jun tsanjil Jesús

9 ¹Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qu'n at wokli'n te tsanjil Jesús, ex nchin yoli'n jikyinxix wen ti'j Tyol, ex ma chin tzaqpaja tjaq' kykawb'il tkyaqil xjal. Tze'nku we', ma nliy qAjaw Jesús, ⁱ ex ayetzin kye' xi ok te waq'nb'i'n toj taq'in. ²B'alaqa at junjun nka'min tanmin qa nya tsanjil Jesúsqi'n. Me metzin kye', b'i'n kye' kyu'n, aj qa iky woklinji'y. Qu'n wu'n xi nimini'y, ex atzin yek'b'iljo qa tsanjil Jesúsqi'n.

³Atzin tumiljo wu'n kye'y te kolb'il wib'a kywutzjo nchi yolb'in wi'ja. ⁴Qu'n tu'n tsanjil Jesúsqi'n, il ti'j tu'n ttzaj kyq'o'n nwa'y ex nk'wa'y. ⁵Ex at wokli'n tu'n tok lipe jun nxu'jila wi'ja, a nimil, tze'nku te Pegr ex kye' txqantl tsanjil,

exqetzi'n titz'in qAjaw. ⁶¿Tze'ntzin ch'in kye toj kywutz? ¿Ma o'kqoxsin qe' tuk'a Bernabé nti' qokli'n ti'j jun chojb'il twi' qk'u'ja ti'jjo aq'untl nb'ant qu'n, tze'nku kye txqantl?

⁷Twutzx at qe' qoklin, tze'nku jun xol q'aq' at toklin ti'j twi' tk'u'; ex tze'nku jun kjol, aj tb'aj aq'nin; ex tze'nku jun kyik'llel, at toklin tu'n tk'wa'n ch'in tal timi'x alu'mj. ⁸Ex mi kub' kyb'isi'n qa noq t-xim jun xjaljo lu'n, ⁹qu'n tz'ib'linal ta'ye toj tkawb'il Moisés ojtxe:

Mi tz'ok tjtz'o'n ttzi waxk, a
nwa'b'in triy,
noq tu'n mi jave ti'nku ch'in twa
triy, qu'n lu' nwa'b'in ti'j.^j

Atzin n-ele lu'n nya o'kksa nyoline kyi'j alu'mj. ¹⁰Qala' nyolin qij, qu'n b'i'n qu'n qa jun kjol exsin jun wa'b'il triy q'uqle tk'u'j ti'j tawal, tu'n tjaw, qu'n atzin chojb'il te!. ¹¹Ikyxsin qe', ma kux qawin jun awal toj kyanmi'n, a Tyol qMan Dios. Exla at ch'in qoklintza, tu'n ttzaj kyq'o'n ch'in qe'y, qu'n loqo'y nqo aq'nin kyxola.^k ¹²Qa at kyoklin junjun tl ti'j ikyjo, ^lYajtza'l qetza?

Me mina nkub' qb'inchin qe' ikyjo. Qu'n loqotzi'n, ma qo jawil qitj tzma tzalu'n, me qil qib'xa, qu'n tu'ntzin mix a'l jun jaw yolb'in qij, qa noq tu'n qkanb'in pwaq tl'i Tb'anil Tqanil tl*m* Crist.

¹³Qu'n b'i'n kye' kyu'n, qa aye aq'nil toj tnejl ja te kyna'b'l aj Judiy Dios, at kyoklin ti'jjo jni' oyaj, a nxi kyq'o'n aj Judiy twutz Dios. Ex ikyjo aye' nchi kub' b'yo'nte alu'mj te chojb'il kyilxjal, ex attaq kyoklin tu'n kychyo'n ti'jjo tchib'jil alu'mj. ¹⁴Ikytzin tumiljo xkyij tq'ma'n qAjaw Jesús, qa ayejo, a yolil Tb'anil Tqanil kolb'il, ex at kyoklin ti'j jun onb'il, qu'n tu'n a kyaq'il*n*.^m

¹⁵Me tze'nku we', nti' nchin qani'n kye'y, tu'n ttzaj kyq'o'nji'y onb'il we'y. Ex nya ma txi ntz'ib'l'in wej'il y lu'n kye'y, a tu'n t-xi kyxikyb'in tu'n ttzaj kyq'o'n onb'il we'. B'a'ntla qa wen tu'n nkyim we', tze'nku a tu'n ttzaj ntzyu'nji'y onb'il

^h8:12 Mt. 25:45. ⁱ9:1 Kyb'i. 9:3-6; 1Co. 15:8. ^j9:9 Deu. 25:4; 1Tim. 5:18. ^k9:11 Ro. 15:27. ^l9:13 Deu. 18:1. ^m9:14 Mt. 10:10; Lc. 10:7.

kye'y. Qu'n tu'n ttzaj ntzyu'nji'y onb'il, ax nyola k'wel tz'aq wib'a. ¹⁶Tze'nku we', nya noq tu'n te' yolil Tyol Diosqi'n, kjawil nimsin wib'a; qala' qu'n ilx ti'j tu'n tkub' nb'inchinji'y aq'until, qu'n jun waq'in weji'y ma tzaj tq'o'n Dios." Qu'n qa mina xkub' nb'inchi'n, ktzajil tq'o'j Dios wi'ja. ¹⁷Qa ma kub' nb'inchinji'y lu'n a wu'nkuxa, atla jun chojb'il we'. Me nyaxix noq tu'n ikyjo, qu'n ma chin jaw sk'o'n we' tu'n Dios, ex ma tzaj toqxenin Tyol we'y, ex nlay kub' wewi'n, qu'n ilxix ti'j tu'n tkub' b'inchit. ¹⁸¿Ti'tzila chojb'il wetza ikyjo toj nwutza? Atzi'n nchin tzalaja tu'n nchin yoli'n ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il noq kukxjo, nya loq'aj. Tu'npetzi'n, mi nchin qani'n jun onb'il ti'j, qu'n tu'ntzin mi chi jaw yolb'inxjal wi'ja, qa noq tu'n jun onb'il nchin yolini'y ti'j Tyol Dios. Exla qa at we woklin ti'j jun onb'il, me mina ntzaj ntzyu'n.

¹⁹Qala' tzaqpi'nqi'n, qu'n mix a'l jun we' onilwe, ex nti' jun xjal aku kawin wi'ja. Me metzin we', ma tz'ok nq'o'n wib'a nyakuj tjaq' kykawb'il tkyaqil, me noq tu'n kynimin tkyaqil xjal wu'n ti'j Tb'anil Tqanil. ²⁰Tej xin b'eta kyxol aj Judiy, ma tz'ok nmujb'in wib'a junx kyuk'a, noq tu'n tok kyb'i'nku wi'ja, ex tu'n t-xi kynimin a Tb'anil Tqanil. Ex tej xin b'eta kyxoljo kyaj tu'n kyel wen twutz Dios noq tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, ex ma txi nmujb'in wib'a kyuk'a, me nya tu'n wel wena twutz Dios, qala' noq tu'n tok kyb'i'nku xjal wi'ja, ex tu'n t-xi kyniminku Tb'anil Tqanil. ²¹Ex tej xin b'eta kyxol aj nya Judiyqe, aye' mina xkub' kyb'inchin tze'nku tz'ib'in toj ojtxe kawb'il, ex ma txi nmujb'in wib'a junx kyuk'a, nyakuj nti' kawb'il wib'a, noq tu'n tok kyb'i'nku wi'ja, ex tu'n t-xi kyniminku Tb'anil Tqanil. Me mi nxi nq'ma'n tuk'a lo qa ma kub' nb'inchinji'y a nya b'a'n twutz Dios, qu'n nimilqi'n ti'j Tkawb'il Crist. ²²Ex tej xin b'eta kyxol xjal, aye' nti'xix kyoklin kyxoljo nmaq xjal

tzalu'n twutz tx'otx', ma tz'ok nq'o'n wib'a tze'n jun kye, tu'n tok kyb'i'nku wi'ja, ex tu'n t-xi kyniminku Tb'anil Tqanil. Waja tu'n woka tze'nku tkyaqil wiq xjal, noq tu'n tok kyb'i'nku wi'ja, ex tu'n t-xi kyniminku Tb'anil Tqanil kolb'il. ²³Nkub' nb'inchi'n tkyaqiljo lu'n, noq tu'n tpaj Tb'anil Tqanil, tu'ntzintla qmujb'in te qib' junx qkyaqilx tjaq' tky'iwb'il Dios.

²⁴Jun tumil wu'n kye'y tu'n tkub' kyb'inchi'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n toj taq'lin qMan Dios, ikyx tze'nku we. Qu'n b'i'n kye' kyu'n, a kyxol txqan xjal, a rinil, tkyaqilx tetz nrinin, me noq junch'in te' nkanb'in chojb'il. Ikytzi'n toj qnimb'il, me il ti'j tu'n kykanb'inti'y chojb'il q'o'ntz tu'n Dios toj kya'j.

²⁵Tkyaqiljo rinil, a taj tu'n tkanb'in, il ti'j tu'n tkub' ttzyu'n tib' ti'jjo jni' ti'chaq ti', aaku b'ant tu'n tsikytle t-xmilil, aj txi' rinil. ¿Tiqu'nil? Noq tu'n tkanb'itku' jun tal oyaj, a jun paqx nb'aj. ¿Me atzin qetz? Iltzin ti'j tu'n qrinin wen toj qnimb'il tu'n qkanb'in te' jun oyaj, a nlaxy b'aj toj kya'j. ²⁶Tze'nku we' nkub' nb'inchi'n toj nnimb'ila tze'nku jun rinil lajo'nxix tu'n jikyin wen, tu'n tkanin tzma ja' ta'ye chojb'il. Ex ikyx tze'nku jun b'ujil toj saqchb'il, nya noq k-okil ten tzaqpilkye tq'ob', qala' ok tjaq'bil ja' tumil k-aq'ilu tuk'a tu'n. ²⁷Ikyqintzin weji'y tze'nku jun rinil ex jun b'ujil, nkub' ntzyu'n wib'a tu'n nkanb'inti'y jun oyaj toj kya'j, ex tu'n mi chin eli'y toj ntx'ixewa, qu'n qa otaq chin b'aj xnaq'tzin kyi'j txqantl, exsin mi chin kanb'intza.

Jun xob'tzb'il tu'n Pabl, tu'n
mi kyiij kyi'jlinxjal Dios

10 ¹⁻²Me waja tu'n kyb'inti'y werman, qa nya tkyaqilx kkanb'il chojb'il, a tzaj tq'o'n Dios. Qu'n kanqetzinji'y aq Israel ojtxe, aye qxe'chil toj qnimb'il. Qu'n kykyaqilxjo i etz toj Egípto tuk'a Moisés, ex i mujb'in te kyib' tuk'a, tej kyten tjaq' muj,º ex tej

ⁿ9:16 Jer. 20:9; Am. 3:8. ^o10:1-2 Ex. 13:21-22.

kyiky'x toj ttxuyil a', Kyaq tb'i, nyakuj te jun jawsb'il a'.^p ³⁻⁴Ex kykyaqilx i wa'n ti'ijo xjan wab'j, tej kywa'n ti'j maná, a tzaj tq'o'n Dios,^q ex tej kyk'wan ti'ijo a' etz toj piky tu'n Dios.^r Me atzi'n piky lu'n nyolin ti'j Crist, a attaq kyuk'a toj tzqij tx'otx!.^s Exla qa ok qe kyk'u'j ti'ijo jawsb'il a' ex xjan wab'j anetzi'n, me mix tzalaje Dios kyi'j, ex tu'n ikyjo, b'e'x i kyij kyim nimkuxix kyb'aj; noqx jun jte'b'in kyij.^t

⁶Atzin ja'lin erman, b'aj tkyaqiljo lo te jun yek'b'il, tu'n mi pon qk'u'j ti'ijo nya wen tze'nku pon kye kyk'u'j ti'j.^u ⁷Tu'npetzi'n, mi chi k'uli'n kywutzjo kywutzb'iyil dios tze'nku kye txqantl, tze'n ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Aye xjal i kub' qe wa'l ex k'wal twutzjo kywutzb'iyil dios.
Exsin tej kyb'aj wa'ntz, noq ti'chaqku b'aj b'ant kyu'n kywutz.^v

⁸Ex mi chi b'aj ky'a'jiln tze'nku kye junjun aj Israel, ex tu'n ikyjo, b'e'x kyim 23,000 toj junx q'ij.^w ⁹Ex mi tz'ok kyniky'b'i'n Crist, tu'n tkub' kyximi'n, qa wen te Dios qa nti' aku tq'ma tu'n tkub' kyb'inchin ch'i'n tze'nku kyaja. Qu'n ikyx kyxim junjun aj Israeljo ojtxe, ex ikyxjo, ex b'e'x i kyim, tej kyok tx'a'l tu'n kan.^x ¹⁰Ex mi chi yolb'i'n ti'j Dios tze'nku junjunkye i yolb'in, ex b'e'x i kyim tu'n angel te kyimin.^y

¹¹B'aj tkyaqiljo lo, ex b'e'x kyij tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios te jun yek'b'il te qe, ex te jun aq'b'il qnab'l, tu'ntzin mina kub' qb'inchinqe ikyjo, a awo noq anq'in kyojjo q'ij ja'lin, a ch'ix tjapin b'aj tkyaqil.^z ¹²Tu'npetzi'n, qa wa'lqi'y wen toj kynimb'ila toj kywutz, kyka'yinktzin kyib'tza, tu'n mi chi kub' tz'aq'i'y, tze'nku kye aj Israel ojtxe.¹³Qu'n ajo xim tu'n tb'inchit il, ikyxjo tze'nku kyxim txqantl nimil toj tkyaqil twutz tx'otx!. Me ate Dios b'a'n tu'n tqe qk'u'j ti'j, qu'n nlay taq' te Dios, tu'n

ttzaj jun yajb'il q'i'j, a nlayit qpa; qala' qa ma tzaj jun yajb'il toj qchwinqil, ax te Dios ktzajil q'onte tumil tze'n tten tu'n qetz tjaq'.

¹⁴Tu'npetzi'n ayi'y werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja; ku kyel oqa te' k'ulb'il kywutzjo kywutzb'iyil dios.¹⁵Qu'n qa twutzxix at kynab'la tze'nku nkub' kyximi'n, ex ayeaxa k-elil kyniky' te, qa twutzxixjo nyola lo.¹⁶Tze'nku tojjo Xjan Wab'j, ex tze'n nxi qq'o'n chjonte te Dios ti'j, nkub' qyek'in qmujb'il qib' tuk'a Crist ti'ijo tchky'el. Ex aj qwa'n ti'ijo Xjan Wab'j, a nb'aj kub' sипit qxol, nkub' qyek'in qa at qmujb'il qib' qxolx, a awo o qo ok te t-xmilil Crist twutz tx'otx!.^y ¹⁷Exla qa ma nintz qb'aj, me noq ti'j jun Xjan Wab'j nqo wa'nne, ma qo ok te junch'in, a t-xmilil Crist. Tu'npetzi'n, at qmujb'il qib' qxolx, qu'n qkyaqilx nqo wa'n ti'ijo Xjan Wab'j.

¹⁸Qu'n kyka'yinktzin kyi'j aj Israel. Aye' nxi kyq'o'n alu'mj te oyaj twutz Dios, at kyoklin ti'j tchib'jil, ex nchi k'ulin te Dios, aj t-xi kychyo'njo oyaj lo.^z ¹⁹Me nya tu'n lo nxi nq'ma'n qa at tipin jun twutzb'iyil ex qa a chib'j, a n-okx oyit twutzjo twutzb'iyil, nimxixtl toklin tze'nku txqantl chib'j.²⁰Qala', a wejil'y nxi nq'ma'n, qa aye' nya nimil, tze'n nxi kyq'o'n tchib'jil alu'mj te oyaj kywutzjo kywutzb'iyil, te taq'nil tajaw il nxi kyq'o'ne, ex nya te qMan Dios.^a ²¹Ex nti' qmujb'il qib' tuk'a qAjaw, qa axsa nqo k'wane tojxjo Xjan Wab'j, ex axsa tu'n qk'wan toj kyk'wab'l taq'nil tajaw il. Ex nti' qmujb'il qib' kyuk'a tkyaqil nimil, a junx nchi wa'n wab'j toj Xjan Wab'j, ex axsa tu'n qmujb'in te qib' kyuk'a xjal nchi wa'n kywutzjo kywutzb'iyil taq'nil tajaw il. Nlay qo ok te kab'e tumil. ²²Qa nqo lab'te tu'n qxi' tojjo kab'e tumil ikyjo, n-okx qyekin Dios tu'n ttzaj tq'o'j q'i'j.^b Ex nlay miyet tq'o'j, qa ma tzaj. ^cMa attzinqe qipin tze'nku te Dios?

^p 10:1-2 Ex. 14:21-29. ^q 10:3-4 Ex. 16:35. ^r 10:3-4 Ex. 17:6; Num. 20:11. ^s 10:5 Num. 14:29-30.

^t 10:6 Num. 11:4. ^u 10:7 Ex. 32:6. ^v 10:8 Num. 25:1-18. ^w 10:9 Num. 21:5-6. ^x 10:10 Num. 16:41-49.

^y 10:16 Mt. 26:26-28; Mr. 14:22-24; Lc. 22:19-20. ^z 10:18 Lv. 7:6. ^a 10:20 Deu. 32:17. ^b 10:22 Ex. 20:5; Deu. 32:21.

Nimxixtl tajb'in tu'n tok qk'u'jlin qib'
tze'nku tu'n tkub' qb'inchin a qaj

²³Twutzxix tze'nku nq'umj, qa:

Tzaqp'i'nqo tu'n tkub' qb'inchin noq alkyex qaj.^c Me te we'y, nya tkyaqil at tajb'in. Twutzxix tetz tze'nku nkyq'ma'n, qa: Tzaqp'i'nqo tu'n qb'inchin noq alkyex qaj. Me nya tkyaqil n-onin q'i'j tu'n qch'iy toj qnimb'il.²⁴Qu'n mix a'lx jun nimil nyo'n tu'n tel wen tu'nx tib'x, qala' noq tu'n tel wenjo txqantl.

²⁵B'a'n txi kychyo'nji'y tkyaqil chib'j nk'ayajtz toj k'ayb'il chib'j, ex mi kub' kyb'isi'n, mo tu'n t-xi kyqani'n, qa nej xkub' b'yet kywutzjo twutzb'iyil.²⁶Qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Te qMan Dios tkyaqil tx'otx' ex jni' at twutz.^d

²⁷Atzin ja'lín, qa at jun nya nimil, nxi txkon kye'y wa'l tja; ex qa kyajtaqkuy tu'n kyxi'y, b'a'n tu'n kyxi'y, ex b'a'n tu'n kyniky'b'il n ti'chaqx kub' q'o'ntz kywutzxa, ex nya wen tu'n tkub' kyb'isi'n, mo tu'n t-xi kyqani'n, qa nej xkub' b'yet twutz jun twutzb'iyil.²⁸Me qa ma tzaj q'ma'ntz kye'y, qa nej xkub' b'yet twutzjo twutzb'iyil, nyapen wentz tu'n t-xi kychyo'n,^e ²⁹tu'ntzintla mi kub' kyb'inch'i'n a nya wen tu'n tb'inchinte jun nimil toj twutzjo nya nimil, i'chaqxla nti' tky'i twutz Dios.

Me qa ikyjo, aku b'ant tu'n ttzaj tqanin we'y kyjalu'n: ¿Me tiqu'n nyolb'il n wi'ja ti'jun t'i!, a nti' tky'i twutz Dios, exla qa at tky'i twutz jun a'la?³⁰Qu'n qa ma xi nq'o'n chjonte te Dios ti'jjo a nxi nchyo'n, ¿Tiqu'ntzin nyolb'in wi'ja tu'n xi nchyo'n?

³¹O'kksin kxel nq'ma'nji'y kye'y, qa ma chi wa'n, qa ma chi k'wa'n, mo qa ti' jun tl! t'i' xkub' kyb'inch'i'n, kyb'inchinkuy te nimsb'il tb'i qMan Dios.³²Exla qa nti' tky'i jun t'i' twutz Dios, me mi kub' kyb'inch'i'n, tu'n mi yaje kyek'b'il kyib'a t'i' kynimb'il a kywutz Judiy ex nya Judiy ex kywutzjo txqantl nimil.³³Qu'n te we'y, n-ok tilil wu'n tu'n

tb'antjo a wen kywutz tkyaqilxjal. Ex nya tok ipb'il wu'n tu'n tb'antjo tze'n waja te we'y, qala' kye txqantl, tu'ntzin kyklet.

11 ¹Tu'npetzi'n, chi lipeka ti'jjo nkub' nyek'i'n, tze'nku we' lipcheqi'n ti'jjo tyek'b'il Crist.^f

Jun xnaq'tzb'il ti'jjo kyoklin ichin kyuk'a qya

²Kxel nq'o'n chjonte kye'y, tu'n kukx nchi tzaj kyna'nji'y, ex tu'n nkub' kyb'inch'i'n tze'nku xkyij nq'ma'n.³Me waja tu'n tel kyniky'a te, qa ate Crist nejinel te ichin, ex atzin te ichin nejinel te kya, ikytzin tze'nku te Dios nejinel te Crist. Tu'npetzi'n at jun tx'ixpib'il kyxol kyoklin ichin tuk'a Crist, ex kyxol qya tuk'a ichin, ex kyxol Crist tuk'a qMan Dios.⁴Qu'n qa ma jax tktxu'n ichin twi' tze'nku qya toj tja Dios, aj taq'e na'l Dios, mo qa aj tyolin Tyol Dios, n-el tiky'l'i'n tmujb'il tib' tuk'a Crist.⁵Ex ikyxjo kyeqya; qa noq tu'n kyokku tze'nku jun ichin, mi jax kyktxu'n kywi' toj tja Dios, aj kyaq'e na'l Dios, mo qa aj kyayolin Tyol Dios, n-el kyiky'i'n kymujb'il kyib' kyuk'a ichin, qu'n n-ok kyq'o'n kyib' te ichin nyakuj mitzo'n kywi' te jun majx.⁶Tu'npetzi'n, qa at jun qya, tky'e' jax tktxu'n twi' toj tja Dios, b'a'ntla tu'n tel tmitzo'n twi', tu'n tok tze'nku jun ichin te jun majx. Me jun tij ttx'ixewjo qya aku tz'el ikyjo tu'n tkyij twi' tze'n twi' jun ichin. Tu'npetzi'n, ilx ti'j tu'n tjax tktxu'n twi' toj tja Dios.⁷Qu'n tze'nku te ichin, nya wen tu'n tjax tktxu'n twi' toj tja Dios tze'nku jun qya, qu'n twutzb'iyil Dios te', ex jun yek'b'il ti'jjo tqoptz'ajiyil t-xilin Dios. Ex ikyxjo teqya, jun yek'b'il ti'jjo tqoptz'ajiyil t-xilin ichin.⁸Qu'n te tnejil, nya te s-el anq'in ti'jqya, qala' a teqya ti'j ichin.⁹Ex nya tu'n tpaj teqya xb'ante ichin, qala' tu'n tpaj te ichin xb'ante qya.^h¹⁰Tu'npetzi'n, b'a'n tu'n tjax tktxu'n qya twi', te jun yek'b'il kywutz angel, qa tjaq' tkawb'il ichin ta'ye.

^c10:23 1Co. 6:12. ^d10:26 Sal. 24:1; 50:12; 89:11. ^e10:28 Ro. 14:13-18; 1Co. 8:7-13. ^f11:1 1Co. 4:16; Fil. 3:17. ^g11:7 Gen. 1:26-27. ^h11:9 Gen. 2:18-23.

¹¹ Me toj Ttanim Dios il ti'j kykab'il, qu'n nti' ichin qa nti' qya, ex ikyxjo qya nti', qa nti' ichin. ¹² Qu'n te tnejil, ate qya tzajnin ti'j ichin. Me ex ikyxjo, qa tkyaqil ichin n-anq'in ti'jqya. Ex tkyaqiljo lu'n tzajnin ti'j Dios. ¹³ Qu'n ayex kye' aku chi q'mante, qa nya wen tu'n tna'n jun qya Dios toj tja Dios tze'nlku jun ichin, a mi njax kutxb'il twi', qu'n il ti'j jun tx'ixpib'l kyxol ichin ex qya. ¹⁴ Qu'n *¿Ma* nyatzin twutzx, qa ttx'ixew te ichi'n tu'n tkub' tch'iysin twi' tze'nlku twi' jun qya? ¹⁵ Qala! ma tzaj tq'o'nx te Dios tsmal twi'qya nmaq, tu'n tok te jun yek'b'il qa at tx'ixpib'l kyxol tqoptz'ajiyil qya tuk'a tqoptz'ajiyil ichin. Qu'n ma tzaj tq'o'n twi'qya, tu'n tch'iysin nmaq wen, tu'n tok te kutxb'il twi'. ¹⁶ Me ex ti'j tkyaqiljo lu'n, qa at jun kyxola taj tu'n tjaw yolb'in wi'ja tu'n tpajjo lo, kxel nq'ma'n, qa nti' juntl tumil ojtzqi'n qu'n, ex toj tkyaqil Ttanim Dios.

Junjun nuk'b'il ti'j Xjan Wab'

¹⁷ Atzin ja'lin, kxel nq'ma'n kye'y ti'jjo aj tky'sit Xjan Wab'j kyu'n, nya wen kyb'inchb'i'n toj nwutza, ex nya toj tumil ikyjo. ¹⁸ Toj tnejil, nq'umle we'y qa, aj tok kychmo'n kyib'a tu'n tky'sit Xjan Wab'j kyu'n, noqx nimku pa'b'l kyxola. Me toj jun tnej, b'alaga twutzx. ¹⁹ Qu'n b'alaga toj kywutza, il ti'j tu'n kypa'n kyib'a kyuk'a txqantl, tu'ntzintla kynimsin kyib'a, ex tu'n tyek'inte nyakuj wenqi'y twutz Dios kywutza txqantl. ²⁰ Me kxel nq'ma'n qa ajo pa'b'l lo nti' tajb'in, ex ajo Xjan Wab'j, a nchi wa'n ti'j, nyaxla xjan twutz qAjaw. ²¹ Qu'n ajtzin kywa'n junx, a na'mtaq tpon or te Xjan Wab'j, aye junjun kyxola, a at ch'in kyq'inimil, nejxix nchi ok ten lo'lte jotx, tu'n kynojxix wen, ex majxpe nchi b'aj ja tx'uhte. Me ayetzin junjun erman, a yajqe, ch'ixtaq kyel kyim tu'n wa'yaj. ²² Me ayetzin kye' q'inin, *¿Ma* nti'tzin kye kyja tu'n kywa'n ex tu'n kyk'wan wen antza? *¿Tiqu'nil n-el kyiky'injil'y* Ttanim Dios, a ja' junx kyoklin tkyaqil

nimil? *¿Ex tiqu'n n-el kyi'n kytx'ixewjo a nti' at kye?* *¿Ti'tzila kxel nq'ma'n ti'jjo lo?* *¿Okpela kchin tzalajila?* Mina. iMixla jtojx!

²³ Atzi'n xnaq'tzb'il ma txi nq'o'n kye'y, ax qAjaw saj q'onete we'y: Qu'n toj qniky'in, tej t-xi k'ayin qAjaw Jesús, jaw ttzyu'n jun wab'^j, ²⁴ ex xi tq'o'n chjonte te qMan Dios. Tb'ajlinxi' ikyjo, kub' tpixin, ex tq'ma': Atzi'n wab'^j lo atzin wejil'y nxmilil kxel q'o'yit te kyimin noq tu'n kyel wena. Kyb'inchinkuji'y lu'n te na'b'l we'y.

²⁵ Ex ikyxjo, tb'ajlinxi' wa'n, jaw ttzyu'n jun tk'wel k'wab'^j, ex tq'ma': Atzi'n k'wab'^j, a tku'x tojjo tk'wel k'wab'^j lo, atzin nchky'elji'y k-okil te kujsil te ak'aj tumil b'antrin ti'j, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios. ^j Junjun maj, aj t-xi kyk'wanji'y lo, kyk'wanxa te na'b'l we'y. ²⁶ Tkyaqil maj, aj t-xi kyk'wanji'y k'wab'^j, ex aj t-xi kywa'nji'y wab'^j, kukxitla xkub' kyna'nji'y tkyimlin qAjaw, ajxi tul juntl majl. ²⁷ Tu'npetzi'n, alkye jun kxel wa'n te' wab'^j ex kxel k'wan te' k'wab'^j lu'n, ex nya toj tumil, at til ti'j, qu'n n-el tky'in in t-xmilil ex tchky'el qAjaw, a xi tq'o'n te chojb'il il. ²⁸ Tu'npetzi'n, teyile junjun tu'n t-xpich'in ti'j tchwinqil, qa at jun tky'i twutz Dios, a na'mxtaq twa'n ex tk'wan ti'jjo Xjan Wab'j. ²⁹ Qu'n alkye nwa'n ex nk'wan, qa mi s-aj q'aq'in tk'u'lj ti'j Ttanim Dios, a t-xmilil qAjaw, ax nqaninte jun tkawb'il Dios tib'ajx kujxix wen. ³⁰ Tu'n tpajjo ikyjo, nimku kyxola nti' kyipin, ex yab'qe, ex ila' o kyim. ³¹ Qu'n noqit nqo xpich'in wen ti'jjo qchwinqil, ex noqit nkub' qb'inchin tze'nkux taj Dios, nlaytla tzaj tq'o'n tkawb'il qib'aj. ³² Exitla qa ma tzaj tkawb'il qAjaw qib'aj tzalu'n twutz tx'otx', noqitla tu'n tjiksis qchwinqil, tu'ntzintla mi qo naje te jun majx kyuk'a nya nimilqe.^k

³³ Tu'npetzi'n werman, ajtzin tok kychmo'n kyib'a wa'l te' Xjan Wab'j, kyyo'nku kyib'a kykyaqilxa, qu'n junx kyokli'n kykyaqila. ³⁴ Ex qa at jun kyxola,

ⁱ 11:23 Mt. 26:26; Mr. 14:22; Lc. 22:19; 24:30. ^j 11:25 Ex. 24:6-8; Jer. 31:31-34; Mt. 26:27-29; Mr. 14:23-25; Lc. 22:20. ^k 11:32 Deu. 8:5; Eb. 12:5-11.

a at ch'in tq'inimil, b'a'n tu'n ttzaj wa'n tja, qa at wa'yaj ti'j, tu'ntzin mi chi tzaj kawi'n tu'n Dios tu'n tpajjo chmob'l ikyjo.

Ex atzin txqantl ti', k'wel nnik'u'n, aj npo'n kyuk'iay.

Toklin junjun nimil tu'n Xewb'aj Xjan

12 ¹Atzin ja'lin, waja tu'n kyb'inte ch'in ti'j Xewb'aj Xjan: ²B'i'n kyu'n, te' na'mtaq kynimi'n Tyol Dios, nxi kyq'o'ntaq kyib'a tu'n kykub' sb'u'n, ex nchex q'l'ntaqa k'lul kywutzjo twutzb'iyl, a mib'in chi yolin. ³Qala' te Jesús aku tAjaw Tkyaqil. Tu'npetzi'n, waja tu'n kyb'inti'y qa mix a'l jun aku q'mante aj k'a te Jesús, a qa at Xewb'aj Xjan tuk'a. Ex ikyxjo, mix a'l juntl aku q'mante tuk'a tkyaqil tanmin qa ate Jesús tAjaw Tkyaqil, a qa mina nyolin tu'n Xewb'aj Xjan.

⁴Atzin ja'lin, at nimku qoklin, me ate Xewb'aj Xjan junch'in, ex ttxuyil tkyaqiljo qoklin.⁵Ex at nimku tumil tu'n qajb'in te Dios, me junxch'in qAjaw, a ja' nqo ajb'ine. ⁶Ex at nimku tumil tu'n qb'inchin tajb'il Dios, me junxch'in qMan Dios, a nkub' b'inchinte tkyaqiljo lo.

⁷Me tkyaqiljo qoklin, ex jni' tumil tu'n qajb'in te Dios, ex tkyaqil qb'inchb'in tzaqninqe ti'j Xewb'aj Xjan, tu'n tajb'in kye txqantl. ⁸Qu'n ate Xewb'aj Xjan ntzaj q'o'nte nim nab'l te junjun, ex te juntl axjo Xewb'aj Xjan ntzaj tq'o'n, tu'n tyolin tuk'a nim tumil ex ojtzqib'l. ⁹Ex te juntl ax Xewb'aj Xjan ntzaj q'o'nte q'ubq'b'il tk'u'j ti'jjo k'wel tb'inchin Dios. Ex te juntl ntzaj tq'o'n toklin tu'n kyq'anit yab' tu'n. ¹⁰Ex te juntl ntzaj tq'o'n toklin tu'n tyek'itjo tipin Dios, ex te juntl tu'n tyolin Tyol Dios tuk'a tkyaqil tanmin; ex te juntl tu'n tel tniky' te qa nyolin jun xjal tu'n Xewb'aj Xjan, mo te taq'nil tajaw il; ex te juntl ntzaj tq'o'n toklin tu'n tyolin toj junxil yol; ex te juntl ntzaj tq'o'n tu'n tel pjetjo yol anetzi'n. ¹¹Me tkyaqiljo qoklin lo, ax

Xewb'aj Xjan ntzaj q'o'nte teyile junjun, noq alkyex wen toj twutz.

Qkyaqilx ma qo ok te t-xmilil Crist

¹²Qka'yinktzin ti'jjo qxmilil. Junxch'in, me ila' elnin. Me exla qa ila' elnin, me junxch'in xmilil at. Exsin ikyxjo tuk'a Ttanim Crist.¹³Qu'n tu'n Xewb'aj Xjan, qkyaqilx nqo ku'x toj a' te jawsb'il a', tu'n qok te junch'in Ttanim, a t-xmilil Crist. Exla qa Judiy mo minaj, exla qa aq'nil te jun majx, mo tzaqp'i'nj, ma qo ok te junch'in Ttanim noq tu'n Xewb'aj Xjan, a ma tzaj qk'mo'n.

¹⁴Atzin ja'lin, jun xmilil, nya noq junch'in elnin, qala' nimku. ¹⁵Ikytzintla' chit qanb'ajjo kyjalu'n: Tu'n nya q'ob'ajqi'n, nti' wokli'n ti'jjo xmilil, chitjo. Me nya tu'n ikyjo, nti't toklin ti'j qxmilil. ¹⁶Exitla tq'ma ḥkyinb'aj kyjalu'n: Tu'n nya wutzb'ajqin we', nti' we' woklin ti'jjo xmilil, chitjo. Me nya tu'njo lu'n, nti't toklin ti'j qxmilil. ¹⁷Qu'n noqit tkyaqil qxmilil wutzb'aj, mitla nqb'i'n. Ex noqit tkyaqil qxmilil ḥkyinb'aj, mitla nqsqo'n. ¹⁸Me axte Dios, ma tz'ok q'onte junjun tnej qxmilil ja'xjo at tajb'in toj twutz. ¹⁹Qu'n noqit junx tnej tkyaqil, nti'tla te' qxmilil. ²⁰Me chjonte Dios, a qxmilil junch'in, me nimku elnin.

²¹Tu'npetzi'n, a wutzb'aj, nlay txi tq'ma'n te q'ob'aj: Nti' te tajb'in we'y. Ex a wi'b'aj, nlay txi tq'ma'n te qanb'aj: Nti' te tajb'in we'y, chitjo. ²²Qala', ayetzi'n tnej qxmilil, a nyakuj nti'xix kyipin toj qwutz, ayexixpe kye nim kyajb'in. ²³Ex ayetzi'n tnej qxmilil nyakuj noq ch'in kyoklin, ayexix nchi ok qktxu'n wen. Ex ikyqexjo aye' nya q'ancha'lqexix toj qwutz, ayexix nchi ok qk'u'jli'n. ²⁴A lo nya ilxix ti'j kyuk'a tnej qxmilil, a nti' tx'ixwejil ti'j. Me ate Dios xkub' b'inchinte qxmilil, tze'nkux tten tu'ntzin il ti'j tu'n kyok k'u'jlit kye' aye nyakuj nti'xix kyoklin toj qwutz, ²⁵tu'ntzin nti' pa'b'l toj qxmilil; qala' teyilex te junjun tnej at tajb'in kye txqantl. ²⁶Qu'n qa ma

¹12:4 Ro. 12:6. ^m 12:12 Ro. 12:4-5; Ef. 4:4-16.

ky'ixb'e jun tnej qxmilil, kykyaqilxjo txqantl ktna'b'il kyixk'oj. Ex qa ma txi kyq'o'nxjal jun nimsb'il ti'j jun tnej qxmilil, kykyaqilxjo txqantl nchi tzalaj junx.

²⁷⁻²⁸Tze'nku kye, ma chi oka te junch'in Ttanim Dios, a T-xmilil Crist, ex teyile junjun kye' at toklin ti'j. Qu'n axte Dios xi q'o'nte toklin junjun kye' toj Ttanim:ⁿ Tnejl kye tsanjil; tkab' kye yolil Tyol Dios; toxin kye xnaq'tzil; ex ikyxjo kye aye nchi b'inchin yek'b'il te tipin Dios, ex aye nchi q'anin kye yab', ex aye nchi onin kyi'j txqantl, ex aye nchi nik'unte taq'in Dios, ex aye nchi yolin toj tze'nchaqkul yol. ²⁹¿Ma tkyaqilxpela at kyoklin te tsanjil Jesús? Mo ¿Ma tkyaqilxpela at kyoklin te yolil Tyol Dios mo tu'n kyb'inchin yek'b'il te tipin Dios, ³⁰mo tu'n kyq'anin yab', mo tu'n kyyolin toj tze'nchaqkul yol, mo tu'n tpjet yol kyu'n? iMina! ³¹Me kyq'onktzintza tilil ex kyjyomji'y tb'anil kyokli'n.

Ex atzin ja'lin kxel nq'ma'n jun tumil tb'anilxix wen tze'nqeku lu'n:

A tq'aq'b'il qk'u'j

13 ¹Qa ma qo yolin yol tb'anilx tze'nku kye xjal, mo qa toj noq tze'nchaqkul yol tze'nku kye angel, ex qa nti' tq'aq'b'il qk'u'j kyi'j quk'a, nti'xla qajb'in; ikyqoxjo tze'nku tq'ajq'ojil jun ti' ntinin wen, mo tze'nku jun kxb'il, a noq o'kx ntzlinin. ²Ex qa ma tzaj tq'o'l'n Dios tu'n qyolin Tyol, ex tu'n tel qnoky' te tkyaqil t-xilin t-xim Dios, a ewintaq, ex jni' tnab'l, exla qa at nim qnimb'il, tu'n tify' jun wutz qu'n, ex tu'n tpon toj juntl tq'ubq'b'il,^o exsin qa nti' qk'u'j kyi'j quk'a, nti'x qajb'in ikyjo. ³Ex qa ma txi qsipin tkyaqiljo at qe kye tal yaj, ex qa ma t-xi qq'o'n qib' tu'n qkyim tu'n tpaj qnimb'il, me qa nti' qk'u'j kyi'j quk'a, nti'x k-ajb'il qe, aj qok toj pa'b'in twutz qMan Dios.

⁴Qa at qk'u'j kyi'j quk'a, il ti'j tu'n tify'x qu'n, ex so'jqo, mi nlo'chj qanmin

kyi'j, nya nimsil qib'qo, nya yek'b'il qib'qo,⁵mi kub' qb'inchin a nya wen kywutz quk'a, mi qo jyon ti'j noqx te qeku, nti' tyab' qwi', ex mib'in qo k'u'n q'oj. ⁶Mi qo tzalaj ti'jjo nya wen, qala' qo tzalaj ti'jjo a twutzxix. ⁷Tkyaqilx kky'elix qu'n, kukx kqeb'il qk'u'jjo ti'j qMan Dios toj tkyaqil, ex qo ayo'n ti'j tajb'il qMan tuk'a quk'a. Tu'npetzi'n, kukx pa'n qu'n.

⁸Atzin qk'u'j'b'il mixla jtojx tu'n tb'aj. Me nya kukx k-yolile Diosjo kyu'n yolil Tyol; ex aye tze'nchaqkul yol; exsin jni' nab'l kchi b'ajil te jun majx. ⁹Ex noq kyinchaqjo Tyol Dios n-el qnoky' te ja'lin. ¹⁰Me ajtzin tul te' a tz'aqlexix, tkyaqiljo tnejin kb'ajil. ¹¹Qu'n ikytzin tze'nku we', tej k'walqinxtaqa, nchin yolina, nchin ximintaqa, ex ikytaq nnab'l a tze'nku jun k'wal. Me atzin te xin tiji'n, o kyij nq'o'nji'y tkyaqiljo tze'nku nb'anttaq wu'n, tej k'walqintaqa.

¹²Qu'n ikytzi'n qnimb'il ti'j qAjaw tze'nku qwutz nkux qka'yin toj jun ka'yb'il wutzb'aj. Q'ancha'l, me nyakuj najchaq ta'yé, qu'n nlay tzyet qu'n. Me aj tul qAjaw, k-okil qka'yin qwutz tuk'a. Qu'n atzin ja'lin, noq kyinchaqjo n-el qnoky' te. Me toj tq'ijil qAjaw, okpin k-elil qnoky'tz te tkyaqil, ikytzi'n tze'nku te qAjaw ojtzqi'nqo tu'n qkyaqilx.^p

¹³Atzin ja'lin kyxol nimil tzalu'n twutz tx'otx' atjo qnimb'il, ex atjo q'uqb'il qk'u'j, ex atjo qk'u'j kyi'j quk'a. Me kyxoljo oxe lu'n, axix te nim tokli'n: Qk'u'jb'il qib' qxolx.

Ajo toklin tu'n qyolin toj junxilchaq yol

14 ¹Chi lipektzintza ti'j kyk'u'jb'il kyib'a, ex kyq'onktzin tililjo a kyokli'n, a tzajnin tu'n Xewb'aj Xjan.^q Me tib'aj tkyaqiljo kyokli'n, tu'n kyyoli'n Tyol Dios kyxolxa. ²Qu'n ayetzi'n nchi yolin toj noq tze'nchaqkul yol, nya kyuk'a xjal nchi yoline, qala' tuk'a Dios, qu'n a yol tzajnin te Xewb'aj Xjan, ex mix a'll n-el tniky' te. ³Me metzin

ⁿ 12:27-28 Ef. 4:11. ^o 13:2 Mt. 17:20; 21:21; Mr. 11:23. ^p 13:12 1Jn. 3:2. ^q 14:1 1Co. 12:4.

kye nchi yolin Tyol Dios, nchi mojin tu'n kych'ijo txqantl toj kynimb'il, ex tu'n tnimsit kyk'u'j, ex tu'n tqe kyk'u'j ti'l. ⁴Qala', ayetzi'n nchi yolin toj noq tze'nchaqku yol, noqx tu'n kych'iy kyil kyib'x. Me ayetzin kye' nchi yolin Tyol Dios, nch'ijo Ttanim Dios kyu'n. ⁵Wajatla'y tu'n kykyaqilxa tu'n kyyoli'n toj noq tze'nchaqku yol. Me tu'n tch'iy Ttanim Dios wen, nimxix toklin Tyol Dios tu'n kyyoli'n ti'j, tze'nku tu'n kyyoli'n toj noq tze'nchaqku yol, a nti' pujb'ilte.

⁶Atzi'n ja'llin werman, qa ma chin kani'n yolil kyxola toj noq tze'nchaqku yol, ⁷Ti'n k-aqb'ile kye'y, qa mi xin yoli'n jun xim, jun nab'l, jun yol, mo jun xnaq'tzb'il, a ti'j Tyol Dios? ⁸Ikytzi'n tze'nqeku chnab', tze'nku jun xux mo junatl ti': Qa mix tx'ixpit tq'ajq'ojil kywi', ⁹Tze'ntzin tten tu'n tel tniky'tzajil alkye b'itz n-ok tu'n? ¹⁰Ex ikyxjo tze'nku tq'ajq'ojil jun chun kyxol xo'l q'aq'; me qa noqx ntutin, ex nti' tq'ajq'ojil twi' te txokb'il, ¹¹Tze'ntzin tten tu'n tel kyniky' te, qa il ti'j tu'n kyxi' toj jyoj q'oj? ¹²Exsin ikyxjo kyetzta: Qa ma chi yoli'n toj junxil yol, a nti' ttxolil kywutz txqantl, ¹³Tze'ntzin tten tu'n tel tniky'tzajil a nxi kyq'ma'n? Qu'n mix a'l k-elil tniky' te, nyakuj noq toj kyq'iq' nxi kyq'mani'y. ¹⁴Qu'n ila'ku yol nyolajtz tzalu'n twutz tx'otx', me nti' jun ntit ttxolil kye nchi yolin. ¹⁵Tu'npetzi'n, qa mi n-el nniky'a te tyol jun xjal, ma chin oka tze'nku jun amaq' xjal toj twutzjo xjal, ex ikyxjo texjal toj nwutza. ¹⁶Me ayetzin kye' ma chi oka te junch'in Ttanim Dios, ex kyaja tu'n tyek'it Xewb'aj Xjan kyxola tu'n kyokli'n, tze'nku tu'n kyyoli'n toj junxilchaq yol. Me kxel nq'ma'n kye'y, kyq'onkutzintza tilil kyi'jjo kyoklin tu'n tb'ant kyyoli'n tze'nkuxjo chi yolin xjal tu'n tch'ijo Ttanim Dios.

¹⁷Tu'npetzi'n, aye nchi yolin toj noq tze'nchaqku yol, b'a'n tu'n t-xi kyqanin toj kyna'j Dios, tu'n tpjetjo yol anetzi'n. ¹⁸Qu'n qa ma chin na'n Dios toj junxil

yol, ex qa mi n-el nniky'a te, okla chin na'la Dios toj wanmi'n, me tuk'a nnab'la, mina. ¹⁹¿Tze'ntzin k-okiltz wu'n? Nyala tze'ntz; qa ma chin na'n Dios toj wanmi'n, me il ti'j tu'n tel nniky'a te titzi'n nxi nqani'n; ex qa ma chin b'itzi'n tuk'a wanmi'n, ex il ti'j tu'n tel nniky'a te titzi'n nxi nb'itzi'n.

²⁰Qa at jun nb'l'n kyi'ja toj k'ulb'il, ex qa ma txi kyq'o'n chjonte te Dios toj junxil yol, ²¹Tze'ntzin tten tu'n tel nniky'b'aj te, qa toj tumil kycola? ²²B'alaqa toj tumil nchi q'oni'y chjonte te Dios, me ante, a mi n-el tniky' te, nlay ch'i'y toj tnimb'il.

²³Nxi nq'o'n chjonte te qMan Dios, tu'n tb'ant-xix ch'intl nyoli'n toj noq tze'nchaqku yol tze'nku kye!. ²⁴Me qa waja tu'n tel kyniky'jo Ttanim Dios te nyola, il ti'j tu'n t-xi nq'ma'n jun jwe' nyola, me tu'n tel kyniky' te, tze'nkul te' tu'n wok ten q'mal txqan nyola, exsin mi tz'el kyniky' te.

²⁵Ayi'y werman, mi chi oka tze'nku jun k'wal, a noq ti'jx nb'isine; qala' ku kyoka tze'nku jun tij xjal at tnab'l. Noq o'kx ti'jjo tumil il, b'a'n tu'n kyoka te k'wal, a na'm tu'n tel tniky' te b'inchj il.

²⁶Qu'n ikytzin ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Kchin yolila kyuk'a nmaq tnam lo
toj junxil yol;
junxilqel kchi okil nq'o'n te yolil
wi'ja.

Me mixla tu'nxj nlayxla chin kub'
kynimi'n,' chi tAjaw Tkyaqil.

²⁷Ikytzi'n, b'i'n qu'n qa nqo yolin toj tze'nchaqku yol toj k'ulb'il, nya jun yek'b'il qa at Xewb'aj Xjan quk'a, tze'nku nkyq'ma'n, qala' noq tu'n mi tz'eleku kyniky'xjal ti'j Tb'anil Tqanil, ex tu'n kyklet. Me atzin te' tu'n qyolin Tyol Dios nyek'in te', qa te Diosqo. ²⁸Qu'n ajtzin tok kychmo'n kyib'a toj k'ulb'il, ayi'y Ttanim Dios, ex qa kykyaqilxa nchi yoli'n toj tze'nchaqku yol, exsin qaaku s-okpin jun nya nimil b'il kyil'ja, ²⁹Nyapelaaku kub' tb'isin qa tx'u'jq'i'y?

^{14:21} Is. 28:11-12.

²⁴Me metzi'n qa kykyaqilxa nchi yoli'n Tyol Dios, exsin qaaku s-okpin jun nya nimil, ax k'wel b'isinte qa aj il, ex ax k'wel nab'linte toj tanmin qa nya b'a'n tten, qu'n tu'n k-elil tniky' te kyyola.

²⁵Qu'n ikytzi'n a ewintaq toj tanmin k-elitz toj q'ancha'l, ex k'wel meje tu'n tnimsin tb'i Dios, ex ktq'ma', qa twutzxix at Dios kyxola.

Qo k'ulin te qMan Dios toj ttxolilxix

²⁶Tu'npetzi'n werman, aj qa ma tz'ok kychmo'n kyib'a, i tb'itzin junjun jun b'itz, mo i tq'o'n junjun jun xnaq'tzb'il, mo jun tumil tzajnin te Dios, mo jun tl tumil toj noq tze'nchaqku yol, mo jun pujb'il kye yol aye!. B'a'n te' ikyjo, me noqit tkyaqil tz'ajb'in te ch'lysib'ilte Ttanim Dios toj kynimb'il. ²⁷Aj kyyoli'n toj noq tze'nchaqku yol, b'a'n tu'n kyyolin o'kx kab'e mo oxe, me junjunku. Ex il ti'j tu'n tpjetjo yol nkyq'ma'n.

²⁸Me qa mix a'l jun xjal aku pjunte yol anetzi'n, b'a'ntla tu'n mi chi yolini'y tojjo noq tze'nchaqku yol tojjo k'ulb'il te Ttanim Dios. Qala!, qa kya ja tu'n kyyoli'n toj noq tze'nchaqku yol, teyilex te junjun tu'n tyolin ti'jx tuk'a Dios.

²⁹Atzin ja'llin kyi'jjo aye nchi yolin Tyol Dios, b'a'n tu'n kyyolin kab'e mo oxe, ex ayetzin txqantl toj k'ulb'il b'a'n tu'n kyximinxix ti'jjo a nq'umle. ³⁰Me qaaku s-ok tyek'in Dios jun tumil toj tnab'l jun xjal q'uqle b'il toj k'ulb'il, atzi'n nyolintaq b'a'n tu'n t-xi tq'o'n amb'il te tkab' tu'n tyolin. ³¹Ikytzi'n, tkyaqil a ma tzaj tyek'in Dios jun tumil, b'a'n tu'n kyyolin toj k'ulb'il, me junjun maj te junjun, tu'ntzin tkyaqilx tu'n t-xnaq'tzajtz, ex tu'n tnimsit kyk'u'j toj kynimb'il. ³²Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kytzyu'n kyib'a tu'n kyq'o'n amb'il kye txqantl tu'n kyyolin. ³³Qu'n ate qMan Dios, jun Dios te nuk'b'il, nya noq te tze'nchaqku, ikytzi'n tze'nku nb'ant toj tkyaqil Ttanim Dios toj tkyaqil tnam.

³⁴Ex at juntl tu'n t-xi nq'ma'n kye'y kyi'jjo qya, a mi n-el kyniky' te yol toj

k'ulb'il, qu'n noq ti'chaqku ti' nchi ok ten qanilte te kychmil, ex noq nb'ajel kyyuch'i'n chmob'l. Nya wen ikyjo. Tu'npetzi'n, b'a'ntla noq tu'n tkub' kyb'il, ex tu'n tkub' kynimin tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios. ³⁵Qatla qa kya ja tu'n kyqanin jun ti', b'a'ntla tu'n t-xi kyqaninte kychmil tzma kyja, qu'n nya wen tu'n tyuch'itjo k'ulb'il tu'n ikyjo.

³⁶Toj tkyaqilj tumil wu'ja lo, il ti'j tu'n tel kyniky'a te, qa nya kyuk'i'y saj xkye Tyol Dios, ex nya noq o'kqexa ma chi k'mo'nte. Qu'n toj tkyaqil twutz tx'otx' nch'i'y Ttanim Dios wen tu'n xnaq'tzb'il lo, ¿Yajtzin kye'?

³⁷Qa at jun njaw tnimin tib' yobil Tyol Dios, ex qa at Xewb'aj Xjan toj tanmin, b'a'n tu'n tel tniky' te, qa ajo nkub' ntz'ib'i'n axjo tnuk'b'il qMan Dios. ³⁸Qu'n alkye mi nkub' tb'in nyola lo, ex nlayxla kub' nb'i'n tyol.

³⁹Tu'npetzi'n werman, kyq'onka tilil tu'n kyyoli'n Tyol Dios, ex mi tz'ok kymyo'n tu'n tyolatzjo noq tze'nchaqku yol. ⁴⁰Me kyb'inchinkuy tkyaqil toj tumilxix ex tuk'a nuk'b'il.

Twutzxix jaw anq'in Crist kyxol kyimnin

15 ¹Atzin ja'llin werman, waja tu'n tkub' kyna'nji'y Tb'anil Tqanil kolb'il, a xi nq'ma'n kye'y. Axsin yoljo lo a o kub' kynimi'n, ex ja' wa'lqexixa toj kynimb'il; ²ex tu'n yol lo ma chi kleta, qa ma kub' kyk'u'nji'y, a xi nq'ma'n. Qatzin mina, nti'xla tajb'in kynimb'il ikyjo.

³Kxel nq'ma'n qa a Tb'anil Tqanil kolb'il, a tzaj nk'mo'n, a xi nq'ma'nji'y kye'y: Ajo t-xilin yol lo: B'e'x kyim Crist te chojb'ilte qil, tze'nku ntq'ma'n toj Tyol Dios; ⁴ex kux muqet, ex toj toxin q'i'j, b'e'x jaw anq'intl juntl majl, tze'nku ntq'ma'n toj Tyol Dios. ⁵Tb'aqlinxi' ikyjo, ok tyek'in tib' te Pegr, ⁶ex kywutzjo kab'lajaj, aye sk'o'n tu'n Jesús te t-xnaq'tzb'in. ⁶Atximaytaq ch'intl, ok tyek'in tib' kye jwe' syent nimil junx, a

^s15:3 Is. 53:5-12. ^t15:4 Sal. 16:8-10. ^u15:5 Lc. 24:34. ^v15:5 Mt. 28:16-17; Mr. 16:14; Lc. 24:36; Jn. 20:19.

nimku itz'x, ex ite' junjun o chi kyim. ⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, ok tyek'in tib' te Santiaw, ex atximaytaq ch'intl kye kykyaqil tsanjl. ⁸Tb'ajlinxi jni' ikyjo, ok tyek'in tib' we'y, a otaqxi tz'aj toj kya'j. ^w Qu'n ayin we' nti'taq wajb'il'n kywutzjo txqantl tsanjl Jesús, ex nti'taq ch'in wokli'n tu'n woka te tsanjl, qu'n ma chin jyo'n q'oij ti'j Ttanim Dios. ^x ¹⁰Me noq tu'n t-xtalb'il, ma chin oka te tsanjl Jesús. Ex nya noq kukxjo txokb'il lo, qu'n ma chin aq'ni'n kujxixtl tze'nku txqantl; me ex nya ayi'n, qala' noq tu'n t-xtalb'il qMan Dios wuk'yij. ¹¹Qu'n nya tu'n te, aj qa we'y s-ela kyb'il'n, moj qa kye txqantl tsanjl Jesús, qu'n junxch'in te Tb'anil Tqanil, a xi qq'ma'n, ex o chi nimi'n ti'j.

A tu'n qjaw anq'in kyxol kyimnin

¹²Atzin ja'llin, qa jun elnin qyola ti'jjo tanq'b'il Crist junatl majl kyxol kyimnin, *¿Tiqu'ntzin at junjun kyxola nq'ma'nte qa nlay chi jatz anq'intl junatl majl kyimnin?* ¹³A noqit ikytzjo, mitla xjatz anq'intl junatl majl te Cristtz. ¹⁴Ex noqit mi xjatz anq'in te Crist, nti'xitla tajb'il'n qyola, ex nti'xitla tajb'in kynimb'il'a. ¹⁵Ex awotzin qe', matla qo oka niky'il yol ti'j Dios, qu'n ma qql'ma'y, qa ma jaw anq'in junatl majl Crist tu'n. Qu'n noqit nti' a tu'n tjatz anq'in kyimnin, ex mitla xjatz anq'in te Crist. ¹⁶Qu'n noqit twutzxz q'a mi nchi jaw anq'in kyimnin, exitla ikyxjo te Crist, b'e'xitla kyim te' te jun majx. ¹⁷Qu'n noqit mi xjatz anq'in Crist, nti'xitla tajb'in kynimb'il;a; kukxitla kytenji'y tjaq' tkawb'il il, ex nti'xitla kolb'il kye'y. ¹⁸A noqpetzin iky tetzjo, ayetzintla' nimil o chi kyim, najnintla ite' kyetzjo te jun majx. ¹⁹Ay werman, a noqpetzin o'kx tajb'in qnimb'il ti'j Crist tzalu'n twutz tx'otx', noqxitla ma kub' qsb'u'n te qib'tz tze'nku kye txqantl xjal.

²⁰Me twutzxix tetz, qa ate Crist xjatz anq'in kyxol kyimnin, tze'nku tnejil twutz awal, te jun yek'b'il te qe,

qa il ti'j tu'n qjatz anq'inqe. ²¹Qu'n ikyxjo tze'nku s-ul kanin kyimin kye jni' xjal noq tu'n jun ichin, ex ikyxjo noq tu'n jun ichin, kchi jawitz anq'in kyimnin, aye kchi nimil ti'j, tu'n tten kychwinql te jun majx. ²²Qu'n noq tu'n tb'inchb'in Adán, ja' saje kyimin kyib'aj kykyaqilxjal. Exsin ikyxjo, noq tu'n Crist kykyaqiljo kchi nimil ti'j kchi jawil anq'intl junatl majl. ²³Me teyilex te junjun toj ttxolil. Qu'n ate Crist xjatz anq'in tnejil. Atzin qetz, awo o qo nimil ti'j, tzmaxi aj tul Crist junatl majl toj tq'l'il, ²⁴aj tjapin b'aj tkyaqil. Tojo q'ij anetzi'l, kykyaqilx otaq kub' ti'j, tu'n Crist: Jni' nmaq kyoklin, junx tuk'a tkyaqil kawb'il, ex jni' atnaj tipin qib'aj. Ex k-okil tchmo'n Crist twutz Dios tkyaqiljo jni' tch'lysib'in, tu'n tkawin qMan tib'aj te jun majx. ²⁵Qu'n ate Crist il ti'j tu'n tkawin, me tzmaxi' aj ttzaj tq'o'n qMan tu'n tkanb'in Crist kyib'aj jni' tajq'oj. ²⁶Ex atzi'n tch'ib'il tajq'oj, a k'wel yuch'it te jun majx, atzi'n kyimin. ²⁷Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Qu'n ate Dios xi q'o'nte tu'n tkanb'in kyib'aj tkyaqil.^a

Me a yol, tkyaqil, mi ntq'ma'n qa ajin qMan Dios, qu'n apente Dios xi q'on te tu'n tkanb'in Crist tib'aj tkyaqil. ²⁸Me ajtzin tjapin b'ajjo lu'n, k-okil tq'o'n Crist tkyaqiljo otaq b'ant tu'n, tjaq' tkawb'il qMan Dios te jun majx, tu'ntzin tyek'in qa a Dios twutzxix, qa a tAjaw Tkyaqil ex Tib'aj Tkyaqil.

²⁹Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kyjaw anq'in kye nimil, aye' otaq chi kyim. Ex qa mina, *¿Tiqu'ntzin nchi ku'xa toj a', te jawsb'il a' te jun na'b'l kyi'jjo nimil, aye' o chi kyim?* Qu'n qa mi xi jaw anq'in qtzan nimil, b'e'x i kyimtz te jun majx. Ex qa ikyjo, *¿Tiqu'ntz nchi tzaj kyna'n, aj kyku'xa toj a'?* ³⁰Qu'n noqpetzin mi chi jaw anq'in kye kyimnin, *¿Tiqu'n n-elje q'i'ja junjun q'ijtz tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil kolb'il?* ³¹Twutzxix nyola qa tkyaqil q'ij n-elje wi'ja tu'n nkub' b'yo'n noq tu'n tpaj nnimb'il a

^w 15:8 Kyb'i. 9:3-6. ^x 15:9 Kyb'i. 8:3. ^y 15:21 Gen. 3:1-24; Ro. 5:12-18. ^z 15:25 Sal. 110:1. ^a 15:27 Sal. 8:6; Ef. 1:22; Eb. 2:8.

ti'j qAjaw Jesucrist, ex twutzxix aye kye' ma chi ok te twutz waq'nb'i'n.
32 Qa ma tz'ok tilil wu'n tu'n nyoli'n Tb'anil Tqanil kyuk'axjal toj Éfeso, aye' mi n-okx toj kywi', tze'nqeku toj k'ul txuk, mix a'l n-oksin kyi'j, me ɁTi'tzin nkaneb'a ti'j, qa o'kx nchin b'isini'y ti'j jun chojb'il tzalu'n twutz tx'otx', ex noqit mi nchi jaw anq'in kyimnin? Noqit ikytzjo, b'a'ntla tu'n tkub' qq'ma'n tze'nku ntq'ma'n jun yol kyxolxjal: Qo wa'n ex qo tx'ujte, qu'n yajtzila' qa xqo kyimku nchi'j.^b **33** Mi chi txalpaja toj kynimb'ilä, ikyjo tze'nku ntq'ma'n juntl yol kyxolxjal: Mi chex kyb'inji'y yol nya tumilqe, tu'n mi che'xa q'i'n kyu'n.
34 B'a'nqexa kyka'yink kyib'a noq chi b'inchi'n il. Nxi nq'manji'y lu'n kye'y, noq tu'n kytzaj tx'ixwekuy, qu'n at junjun kyxola, a na'mx tel tniky' te Dios.

**Tze'ntzila qxmilil, aj qjaw
anq'intl juntl majl**

35 Nlayla txi kynimi'n ti'jjo anq'b'il kye kyimnin, qu'n at junjun kyxola aku txi tq'ma'n: ɁTze'ntzila' qxmilil aj qjatz anq'in kyxol kyimnin?
36 Qa ikyjo, me nti' tumiljo nab'l ikyjo. Qu'n ɁMa mitzin ojtzqi'n kyu'n, tze'n aj tku'x awet jun twutz ijaj, il ti'j tu'n tjatz twi', exsin tu'n tq'ayjtz? **37** Qu'n ajtzin tkux awet jun wiq ijaj, qa triy mo qa alkye jun ijaj, nya otaq tz'el twi' aj tkux awet; qala' a tejo tal twutz k'welix awet.
38 Me ate Dios ntzaj q'onte tqan awal, tze'nkuxjo taj, ex teyile junjun wiq ijaj noqx alkye ka'yin.
39 Ex nya jun elnin tkyaqil wiq xmilil. Qu'n awo xjalqo at jun wiq qxmilil, ex aye txuk juntl wiq; exqetz'i'n pich' junxitl, exqetz'i'n kyi'j toj a', ex junxitl.
40 Qu'n atzi'n qxmilil, tb'anilx tu'n qtzalaj tzalu'n twutz tx'otx!. Ex ikyxjo, aj qjapin toj kya'j, ex ktzajil q'o'n juntl wiq qxmilil tb'anilx, tu'n qtzalaj toj kya'j.
41 Qu'n ikytz'i'n tze'nku te q'i'j, mikyxi tqoptz'ajiyiljo tze'nku te xjaw mo tze'nku' kye che'w. Me ex ikyqex kye che'wjo nya junx kyqoptz'ajiyil kykyaqilx.

42 Tu'npetzi'n, b'in qu'n qa tkyaqiljo tb'anil tzalu'n twutz tx'otx! ex tkyaqiljo nqoptz'aje toj kya'j nchi ajb'in te jun yek'b'il ti'jjo kyjawlintz anq'in kyimnin. Ikytz'i'n qxmilil k'welix muqet tze'nku jun ijaj, tu'n tq'ayj. Me ex kjawitz anq'in, tu'n mi kyime te jun majx.
43 K'welix muqetjo jun qxmilil, a nti' tipin, tu'n tel q'ayj, me kjawitz anq'in juntl qxmilil tb'anilx wen, ex nimxix tipin.
44 Ajo qxmilil te twutz tx'otx! k'welix muqet, me a qxmilil te Xewb'aj Xjan, at tchwinqil te jun majx. Qu'n ikytz'i'n qa at qxmilil te twutz tx'otx!, ex ikyxjo, il ti'j jun qxmilil te Xewb'aj Xjan.

45 Qu'n ikytz'i'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Atzin tnejil ichin Adán, ma tzaj tq'o'n qchwinqil tzalu'n twutz tx'otx!.^c

Ex ikyxjo tkab' Adán, a Jesús, ex ma tzul te q'ol chwinqil te qe te jun majx.^d

46 Qu'n ikytzin n-el qnoky' te, qa a qxmilil tzalu'n twutz tx'otx!, nej xten; ex atzi'n tzul yajxi atzi'n te qxmililjo te Xewb'aj Xjan.
47 Qu'n atzin tnejil ichin xkub' b'inchin tuk'a tx'otx!, ex te twutz tx'otx! te!. Me ante' tkab' te toj kya'j te!.
48 Ma qo ok tze'nku te Adán, a te twutz tx'otx!, ex qo okil tze'nku te Crist, a te toj kya'j.
49 Qu'n teyile junjun qe at jun t-xmiliil tze'nku te Adán, a te twutz tx'otx!. Ex qq'onktzin tilil, tu'n qok tze'nku te Crist, a te toj kyal'.
50 Waja tu'n t-xi nq'ma'n kye'y werman; qa a qxmilil te twutz tx'otx! nti' toklin tu'n tten toj Tkawb'il Dios te jun majx toj kya'j; qu'n a nlaiy tpa, nti' toklin ti'jjo a nlaiy b'aj.
51 Waja tu'n t-xi nq'ma'nji'y a ewintaq: Qu'n nya qkyaqilx qo kyimil. Me qkyaqilx qo tx'ixpitil

52 te jun paqx, tze'nku jun qmutz'b'in qwutz, aj t-xi qb'i'n tq'ajq'ojil chun, te yek'b'il, aj tjapin b'aj tkyaqil twutz tx'otx!. Ex ayetzin kyimnin kchi jawitz anq'in, tu'ntzin mi chi kyime juntl majl, ex awotzin qe, awo itz'qo, qo tx'ixpitil.^e
53-54 Qu'n a qxmilil, a nlaiy tpa, il ti'j tu'n ttx'ixpit, tu'n tten te jun majx. Ex atzi'n tu'n tb'aj, il ti'j tu'n ttx'ixpit, tu'ntzin

^b 15:32 Is. 22:13. ^c 15:45 Gen. 2:7. ^d 15:45 Jn. 3:16. ^e 15:52 1Tes. 4:15-17.

mi b'aje. Aj tjapin b'ajjo lo, ok jalin b'ajiljo yol lo: Ma kub' ti'jjo kyimin tu'n chwinqil te jun majx.^f ⁵⁵Tu'npetzi'n, qo xmayiltz ti'jjo kyimin, tze'nku kyij tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios:

Ay kyimin, ¿Ja'n ta' tipi'n ja'lín,
ex jtojtzin b'a'n qkub' tb'yo'n?^g

⁵⁶A b'iyb'il tu'n kyimin, atzi'n a b'inchj il. ¿Ex ja'n ntzaje tipin b'inchj il? Noq tu'n qb'inchb'in ti'jb'inxi' tkawb'il Dios. ⁵⁷Me chjontexla Dios. Ma tzaj tq'o'n tumil tu'n tkub' ti'j il qu'n, noq tu'n qAjaw Jesucrist.

⁵⁸Tu'npetzi'n werman, nimx tq'aq'b'il nk'u'ja kyi'ja, chi we'kuxixa wen, ex mi chi yekjxa toj kynimb'ilá. Kyb'inchinkuy taq'in qMan Dios tuk'a tkyaqil kyanimi'n, qu'n ojtzqi'n kyu'n, qa a kyaql'i'n anetzi'n, nya noqx kukxjo, qala' at chojb'il te.

A oyaj tu'n tjaw chmet kye nimil

16 ¹Atzin ja'lín, kxel nq'ma'n ti'jjo oyaj, tu'n t-xi' kye nimil:^h Kyb'inchinkuy tze'nkuxjo xi nq'ma'n kye Ttanim Dios toj tx'otx' te Galacia. ²Toj tnejl q'ij te junjun seman, teyile junjun kye', b'a'n tu'n tel tpa'n ch'in ti'jjo ntkanb'in, ex tu'n t-xi tk'u'n, tu'ntzintla aj nkani'n, mina jaw chmet oyaj. ³Qu'n tu'ntzin aj nkani'n kyxola, kxel nq'o'n jun u'j kye erman te oqxenb'ilkye, aye' kchi jawil kysk'o'n, tu'n t-xi kyi'n oyaj, tu'n tpon kye erman toj Jerusalén. ⁴Ex qa wentaq toj kywutza tu'n nxí'y, okla kqo xela kyuk'a.

Tej tkub' t-ximin Pabl
tu'n t-xi' toj jun tb'e

⁵Chin po'n kyuk'iy, aj nxí'y toj tx'otx' te Macedonia, qu'n il ti'j tu'n nxí' neja antza. ⁱ ⁶Me b'alaqa chin tenb'ila kyuk'iy ila' q'ij, ex b'alaqa axsi kky'ela jb'alil wu'n, tu'ntzintla kyoni'n wi'ja toj nb'ey, a ja' kchin xeli'y. ⁷Qu'n nky'e' we' noq tu'n wiky' aja kyuk'iy, qala' wajatlaty tu'n nte'n ila' q'ij kyxola, qa iky taj qAjaw. ⁸Me axsa chin kyzjela teni'y

tzalu'n toj Éfeso, tzmaxi' aj tpon tq'ijil nintz q'ij te Pentecostés,^j ⁹qu'n ma tzaj q'o'n amb'il we'y, tu'n waq'n'i'n toj taq'in qAjaw, tu'n ma nintzxjal tu'n tnimin, ex nimku aqj'oj wi'ja.^k

¹⁰Ex qa ma pon Timotey, kyka'yinka tu'n tten kyuk'iy tuk'a tzaljb'il, qu'n n-aq'nin toj taq'in qAjaw tze'nkuxjo we'.^l

¹¹Tu'npetzi'n, mix a'l jun kye tu'n tel iky'inte. Qala' b'a'n tu'n kyoni'n ti'j toj tb'e tuk'a tnuik'b'il qMan Dios tib'aj, tu'n ttzaj wuk'iy. Qu'n loqin nchin yo'n ti'j ex kyij'jo erman, aye nchi b'et tuk'a.

¹²Atzin ja'lín, kxel nq'ma'n ti'jjo qerman Apolos. Wajxixtaqa tu'n t-xi' kyuk'a erman lol kye'y. Me mi xttziye tu'n t-xi' ja'lín, me okla kxe'l, aj tten amb'il ti'j.

¹³Kyka'yinktzin kyib'a, ex chi we'kuxixa toj kynimb'ilá; chi okxa jun xjal kujxix wen, at kyipin toj kynimb'il.

¹⁴Tkyaqiljo nb'ant kyu'n, kyb'inchinkuy tuk'a kyk'u'jb'il kyib'a kyxola.

¹⁵Ojtzqi'n kyu'n aye tb'aj Estéfanas, a tnejil nimil toj tkyaqil tx'otx' te Acay.

Ex ma txi kyq'o'n kyib' tu'n kyajb'in kyxol txqantl nimil. ¹⁶Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n tkub'

kyniminji'y xjal tze'nku kye Estéfanas, exqetzil'n txqantl nchi mojin toj taq'in qMan Dios. ¹⁷Me nim ma chin tzalaja, tu'n ma chi ul Estéfanas,^m Fortunato ex Acaico, qu'n ma kub' kyb'inch'i'n a na'mxtaq tb'ant kyu'n, qu'n nti'qetaqa.

¹⁸Qu'n ma tzaj kyq'o'n jun chewsb'il wanmi'n, ikyxjo tze'nku kub' kyb'inchin kyuk'iy. B'a'ntla tu'n t-xi kyq'o'n chjonte kye' xjal ikyjo.

Junjun q'olb'il tu'n Pabl

¹⁹Tkyaqil Ttanim Dios toj tx'otx' Asia nxi tsma'n jun q'olb'il kye'y. Ex ikyxjo te Aquila ex Priscila, nxi kysma'n jun q'olb'il toj tb'i qAjaw, junx kyuk'a tkyaqil Ttanim Dios, a n-ok kychmo'n kyib' toj kyja.ⁿ ²⁰Ex tkyaqil erman tzalu'n wuk'iy nxi qsma'n q'olb'il kye'y.^o

^f 15:53-54 Is. 25:8. ^g 15:55 Os. 13:14. ^h 16:1 Ro. 15:25-26; 2Co. 8:1-15; 9:1-15. ⁱ 16:5 Kyb'i. 19:21.

^j 16:8 Lv. 23:15-21; Deu. 16:9-11. ^k 16:9 Kyb'i. 19:9-10. ^l 16:10 1Co. 4:17. ^m 16:17 1Co. 1:16.

ⁿ 16:19 Kyb'i. 18:1-2; 2Tim. 4:19. ^o 16:20 2Co. 13:13; Fil. 4:22.

Ex kyq'olb'ink kyib'a kyxolxa tuk'a
tkyaqil kyk'u'ja.

²¹Ayinkuy Pabl, nkub' ntz'ib'inji'y
q'olb'il lu'n tu'n nq'ob'kuy. ²²Qa at jun,
a mi s-ok k'u'jlin te qAjaw, kyel tjaq'

tqanb'il qMan Dios. Ay qAjaw, txok
txontxxa.

²³Noqit tten t-xtalb'il qAjaw Jesús
kyuk'iy. ²⁴Nimxix nq'aq'in nk'u'ja kyi'ja,
noq tu'n Crist, a Jesús.

Tkab' Tu'j Pabl kye Nimil aj Corint

Tb'ajlinxi' ttz'ib'i'n Pablo tnejil u'j kye aj Corint, atxtaq nimkul ti', a nya wen kykol nimil antza. Tu'npetzi'n, kub' t-ximin Pabl tu'n t-xi ttz'ib'in tkab' tu'j tzalu'n.

Tojjo u'j lu'n, at oxe tnej nimxix kyoklin. Tojjo tnejil tnej (1:12-7:16), xi tq'ma'n Pabl jun tkolb'il tib' kywutz tkyaqil lo'jjo b'ant tu'n, te' tja ttx'ixpin tb'e tu'ntaq txi' lolkye, qu'n at junjun q'mante qa sb'ul te Pabl, ex mi njapin b'aj tyol. Tu'n t-xi laq'e, nxi tchiky'b'in tze'n t-xilin toklin te tsanjil Jesús, ex xi tq'o'n junjun xnaq'tzb'il ti'jjo ak'aj chwinqil.

Atzin tkab' tnej (8:1-9:15), atzin t-xilin ti'l jun oyaj tu'n tjaw chmet, tu'n t-xi' kye nimil toj Jerusalén, a manyor yajqex. Xi tq'o'n Pabl kynab'l tu'n kyok so'j, ex nyolin kyi'jjo nimil, a tu'n kymojin, tu'n t-xi nik'etjo oyaj lu'n.

Tojjo toxin tnej (10:1-13:10), ate Pabl nklon tib' juntl majl ti'jjo taq'in ex toklin tu'n Dios. Tej tjinapin b'aj tu'j, nyolin Pabl b'unin wen ex tuk'a nim tk'ul'j kyi'j nimil.

Tq'olb'il Pabl kye nimil aj Corint

1 ¹Ayi'n Pabl jun tsanjil qAjaw Jesucrist tu'n tajb'il qMan Dios. Junx tuk'a erman Timotey, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n kye erman, aye' Ttanim Dios toj tnam Corint ex toj tkyaqil tx'otx' te Acay.^a ²Noqit ax qMan Dios ex Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil, tzaj q'onte t-xtalb'il ex jun tnuk'b'il toj tkyaqil.

Chewsb'il qanmin tu'n Dios

³Qo nimsin tb'i qMan Dios, a Manb'aj te qAjaw Jesucrist, qu'n atzi'n Manb'ajjo at tq'aq'b'il tk'u'j q'i'j, ex kukx ntchewsin qanmin. ⁴Ex ax ntzaj q'onte chewsb'il qanmin toj tkyaqiljo a n-iky'x qu'n, tu'ntzintla tb'antqe qcchewsinte kyanmi'noq ti'chaqku n-iky'x kyu'n, tu'nxjo chewsb'il anmin, a ma tzaj q'on qe tu'n Dios. ⁵Qu'n ikytzi'n tze'nku' qe' nim yajb'il n-iky'x qu'n, noq tu'n tpaj taq'in Crist, ex ikyxjo nimxix chewsb'il qanmi'ntzajil q'o'n tu'n. ⁶Exla qa ma tz'ikyx qu'n tu'n tpaj tb'i Crist, mo qa nqo tzalaja tu'n chewsb'il qanmi'n tu'n, tkyaqiljo lo n-ajb'in te chewsb'il

kyanmi'n, ex te kolb'il kye'y, tu'ntzintla kywe'xixa toj kynimb'ilala toj tkyaqiljo yajb'il n-iky'x kyu'n, tze'nkuxjo qe' n-iky'x qu'n. ⁷Tu'npetzi'n, q'uqlexix qk'u'ja kyi'ja, qu'n b'i'n qu'n qa ikyx n-iky'xjo kyu'n tze'nku qe', exsin ikyxjo tojjo chewsb'il qanmin.

⁸Werman, waja tu'n kyb'inti'y tkyaqiljo yajb'il s-iky'x q'i'ja toj tx'otx' te Asia. Qu'n nyakuj tjaq' jun iqtz o niky'b'ajtzi'y, exsin nti'x qipi'n tu'n tky'isje qu'n. Ex otaq kub' qximi'n qa nyataq tu'n qetza antza tuk'a qchwinqila.^b ⁹Qu'n otaq qna'y tu'n qkyij kyima antza. Me ma tz'okin lu'n, tu'n mi qeye qk'u'ja q'i'jxa, qala' tu'n tqe qk'u'ja ti'l qMan Dios, a at tipin tu'n tjatz anq'in kyimnin tu'n. ¹⁰Me ax te Dios ma klon qey te kyimin toj Asia, ex nqo tklo'n ja'lín, ex ma qe qk'u'ja ti'l, qa kukx qo kletilji'y tu'n, ¹¹noq tu'n kyna'j Diosa, aye' nchi mojin q'i'ja toj taq'in qMan. Qu'n qa ma chi na'n Diosa q'i'ja, ex qa ma tzaj ttzaq'win Diosjo kykub'sb'il kywutza, ax Dios kk'molte nim aq'b'il chjonte.

Tiqu'n yaj xi! Pabl toj Corint

¹²Atzin ja'lín nqo tzalaja ti'jjo lo: Qu'n a qanmi'n q'mante qa b'a'n ma

^a1:1 Kyb'li. 18:1. ^b1:8 1Co. 15:32.

qo b'eti'y kyxolxjal, aye' nya nimilqe, ex ikyxjo kyxola tuk'a jun qchwinqila saqxix ex junch'in tumil. Atzi'n lo tzajnin tu'n t-xtalb'il qMan Dios, ex nya te jun kynab'l xjal te twutz tx'otx!.^c ¹³Tu'npetzi'n, mi xi qtz'ib'i'n junjun nmaq tumil, a nlay tz'el kyniky'a te, noq te qnimsb'il qib'a. Qala', kukx nqo tz'ib'injil'y kyojjo qu'ja tuk'a jun yol, a nya kuj tu'n tja kyu'ji'n, ex tu'n tel pjet toj kynab'l la. Ex kqeb'il qk'tu'ja ti'j,^d ¹⁴qu'n ikytzi'n tze'nku ma tz'el kyniky'a te toj junjun tnej, me nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kytzalaja q'i'ja toj tkyaqil, tze'nku qe qo tzalajila kyi'ja, aj tul tq'l'il tu'n tul qAjaw Jesús.

¹⁵Qu'n q'uqletaq nk'u'ja ti'jjo lo, kub' nb'isi'n tu'n wiky'a lol kye'y kab'e maj, tu'ntzintla nmoji'n kyi'ja. ¹⁶Qu'n kub' nximi'n tu'n wiky'a kyuk'iy, aj nxi'y toj nb'e'y tzmax toj tx'otx' te Macedonia. Ex aj nmeltz'aja, tu'n wiky'taq juntl majla lol kye'y, ex tu'n kymojintaqa wi'ja toj nb'e'y, aj nxi'y toj Judey.^e ¹⁷Tej tkub' nb'isi'n ikyjo, ^fMa tuk'apela kab'e nk'u'ja tze'nku jun sb'ulxjal te twutz tx'otx', a nxi tq'ma'n qa b'a'n tu'n tb'inchin jun ti' ex te jun paqx qa mina? ¹⁸Me mina, erman. Qu'n ikyxjo tze'nku te Dios kukx njapin b'aj Tyol, ex ikyxjo qe!. Mina nqo yoli'n tuk'a kab'e qyola. ¹⁹Qu'n ikytzi'n te qAjaw Jesús, a Tk'wal qMan Dios, a nqo yoli'n ti'j kyxola, junx tuk'a Silvano ex Timotey.^d Ex mina nyolintaq Jesús tuk'a kab'e tyol, qala' a Jesús kukx nyolin twutzxix tuk'a junch'in tumil, ex ikyxjo qe!. ²⁰Qu'n tkyaqiljo ntq'ma'n Dios, o jipin b'aj tuk'a Crist. Tu'npetzi'n, at tq'uqb'il qk'u'j ti'jjo Tyol, a twutzxix, ex nqo nimsin tb'i, ex nxi qq'ma'n qa ikyxjo.

²¹Qu'n axte Dios ma q'onte qe, tu'n qwe' wen toj qnimb'il ti'j Crist, ex o qo jaw tsk'o'n, tu'n qb'inchin taq'in tzalu'n twutz tx'otx!. ²²Ex o tz'ok tq'o'n jun qechil toj qanmin, a Xewb'aj Xjan, tu'n tyek'in qa o qo ok te te. Qu'n atzi'n Xewb'aj Xjan jun kujsb'il Tyol ti'jjo ktzajil tq'o'n qe toj kya'j.

²³Kub' nximi'n nej, tu'n nxi'y kyuk'iy, me b'a'ntla qa ma chex nkawi'n kujxix, tu'n kyb'inchb'il'n nya b'a'n. Me ojtzqi'l'nqinxia tu'n Dios, qa nky'e'ytaqa ikyjo. Tu'npetzi'n, mix in iky'i'y kyuk'iy liwey toj Corint. ²⁴Qa ma chex nkawi'n, nya noq tu'n qnimsin qib'a kywutza, qala' tu'n qmoji'n kyi'ja tu'n kytzalaja toj kynimb'il la. Qu'n noq tu'njo lo, kchi elile wena toj tkyaqil.

2 ¹Tu'npetzi'n, xkub' nb'isi'n ikyjo, tu'n mi chinka juntl majla kyuk'iy ja'l'in, tu'ntzintla mi chi jaw b'isini'y, noq tu'n nkawb'il a kujxix kyib'aja.

²Qu'n qa ma chi jaw b'isi'n tu'n npaja, ^gTze'ntzin ttentz tu'n ntzalaja kyuk'iy? ^hMa akutzin chi tzalaja wuk'i'y, qa otaq chi b'isi'n wu'n? ³Q'uqletaq nk'u'ja kyi'ja, tu'n qtzalaj junx qkyaqilx. Me tej tok nb'i'n qa attaq nya b'a'n kyxola, b'e'x xi ntz'ib'i'n wu'ja kye'y kuj ch'in, me ⁱNyapela tu'n tkub' kyb'inchin kyib'a, tu'ntzintla mi chin jaw b'isini'y, aj nte'n kyxola? Qu'n ayepen kye' tu'n kyq'onte tzaljb'il we'y. ⁴Xi ntz'ib'injil'y wu'ja kye'y tuk'a txqan b'is, ex lab'il toj wanmi'n, ex in jaw oq'a tu'n ikyjo. Me nya tu'n kyjaw b'isi'n, qala' tu'ntzintla tel kyniky'a te qa nimxix nk'u'ja kyi'ja.

Kub' najsit il te jun b'inchil il

⁵Atzin ja'l'in, a xjal, aj xb'inchin il, s-ok q'o'nte jun b'is wi'ja tu'n tb'inchb'in nya b'a'n. Me nya noq o'kqinxia, qala' toj juntl tumil, majqexa. ⁶Qu'n atzin kawb'il kuj kub' kyq'o'n tib'ajjo xjal lo, iTuk'axjo ja'l'in! ⁷Qala' b'antla tu'n tkub' kynajsi'n til, ex tu'n kynimsi'n tk'u'j, tu'ntzintla mi kub' numje tu'n txqan b'is. ⁸Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n tkub' kyxmoxin kyib'a tuk'a. ⁹Atzin t-xilin tumiljo tnejil wu'ja kye'y, noq tu'n tkub' kyyek'i'in kyxola qa nchi kub' kynimi'n nyola ti'j b'inchil il, a xi nq'ma'n toj wu'ja, ex ikyxjo ti'j tkyaqil nnuk'b'il a. ¹⁰Tu'npetzi'n, qa ma kub' kynajsi'n til, ex ikyxjo we' k'wel nnajsi'n tkyaqiljo nya b'a'n, a xb'ant tu'n. Me tze'nku qa nya wi'ja xkub' tb'inchine'

^c 1:16 Kyb'i. 19:21. ^d 1:19 Kyb'i. 18:5.

il, b'alaqa nyaqi'n kchin najsilte. Me k'wel nb'inchi'n, noq te jun yek'b'il kywutza qa at jun najsb'il qil te jun majx tu'n Crist. ¹¹ Qu'n qa ma kub' qnajsin til juntl, mi qo kub' tu'n tajaw il, qu'n b'i'l n qu'n, qa ila' tumil tze'n tten tu'n qkub' tsb'u'n.

**Tej tayo'n Pabl kyqanil aj
Corint toj tnam Troas**

¹² Tej nkani'n toj tnam Troas q'mal Tb'anil Tqanil ti'l Crist, attaq amb'il tu'n waq'n'i'n wen toj taq'in qAjaw. ¹³ Me attaq jun b'is toj wanmi'n ti'l Tito, qu'n na'ntaq tul tuk'a tqanil kyi'ja. Tu'npetzi'n, b'e'x i kyi'j ntzaqpi'n erman antza toj Troas, tu'ntzi'n b'e'x in xi'y jyolte toj tx'otx' te Macedonia.^e

Ma kub' ti'l il qu'n, noq tu'n Crist

¹⁴ Me chjonte qMan Dios, tu'n txolin qten te iky'sb'il te' tzaljb'il, f junx kyuk'a ma kub' ti'l kyu'n, ikyxjo tze'nqeku xo'l q'aq' nchex txolin kyten te iky'silte tzaljb'il, aj kykanb'in toj jyoq o'oj. Ma qo kanb'in tu'n qAjaw Crist, a Jesús, qu'n ma tzaj tq'o'n Tb'anil Tqanil qe. Ma kanin Tb'anil Tqanil kyxol tkyaqil xjal qu'n, ikyxjo tze'nku tk'ok'jl storak nja jupin toj kyq'iq' toj nintz q'ij te xo'l q'aq'. ¹⁵ Qu'n ikyx tze'nku te Crist, xi'l yolin Tb'anil Tqanil kyxol tkyaqil xjal, tze'nku jun tk'ok'jl b'a'n twutz Dios; exsin ikyxjo qe, nqo yolin Tyol kyxoljo aye' kchi kletil ex aye kchi najil. ¹⁶ Qu'n atzin t-xilin Tb'anil Tqanil lo kyxol nya nimil, te kyimin te'. Me kyxoljo aye' kchi kletil, te chwinqil te' te jun majx. ¹⁷ ¿Me ankye' at toklin tu'n t-xi q'mal te' Tb'anil Tqanil lo, a nimxix t-xilin? ¹⁸ iNya noq a'lchaqku! Qala' o'lkqexjo aye' junxch'in tumil q'l'i'n kyu'n twutz Dios, ex nchi yolin tu'n, ti'l Crist. Ex nya ikyxjo tze'nqeku txqantl, aye nchi suqin Tyol Dios noq tu'n kykanb'in pwaq ti'j.

**Jun tqanil ti'l jun ak'aj tumil
tu'n qkyij toj wen tuk'a qMan**

3 ¹ ¿Ma tzunpela nja qnimsin qib'a tuk'a yol lo? ² Mo ilpela ti'l tu'n

t-xi qq'o'n jun u'j kye'y te oqxenb'il qe'y, noq tu'n qkub' kyxk'ami'n; mo tu'n ttzaj kyq'o'n jun u'j qe'y te oqxenb'il qe'y, ja' tu'n qponi'y? Qu'n ikytzin tumiljo kyu'n xjal, a nya wen, aye' nchi b'et suqil Tyol qMan. ²⁻³ iMina! Qu'n ayeku kye' ma chi ok tze'n jun u'j te oqxenb'il qey. Qu'n tz'ib'in qe kye' tu'n Crist toj qanmi'n, nya tuk'a jun tz'ib'b'il, a aku naj, qala' tuk'a Xewb'aj Xjan, a T-xew Dios, itz' te jun majx. A u'j lo, ayeku kye'; mikyxi tze'nku ojtxe kawb'il noq tz'ib'in twutz ab'l, a nlay b'ant tb'inchinte jun ti';^g qala' tz'ib'in toj kyanmi'n, a itz', ex aku tz'el tnik'y'tzajil kywutzxjal noq ti'jjo kyb'inchb'i'n b'a'n, ex aku b'ant tu'jit qaqli'n kyu'n xjal noq kyi'ja. ⁴ Atzin kynimb'ila ikyjo ntzaj tq'o'n tq'ujqb'il qk'u'ja twutz qMan Dios, noq tu'n Crist. ⁵ Qu'n nya tu'n qb'inchb'i'n kyxola, kjawil qnimsin qib'a, qu'n tkyaqiljo lo tzajnin te Dios, ⁶ qu'n axte Dios ma tzaj q'onte qokli'n tu'n qoka te taq'nil ti'l jun ak'aj tumil b'antlin ti'l tu'n, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a. Qu'n atzin ojtxe tumil nqanin qij' tu'n qkyim tu'n, tu'n mi njapin b'aj tkyaqil qu'n. Atzin kolb'il ja'lin nya te ojtxe tumil, a tz'ib'ink twutz ab'l, qala' tu'n Xewb'aj Xjan, a ntzaj tq'o'n qchwinqil te jun majx.^h

⁷ Atzin ja'lin, qo ximin ch'in ti'jjo ojtxe kawb'il, a te kyimin, a ok tz'ib'in twutz ab'l. Atzinjo lo ul kyxol aj Israel tuk'a txqan tqoptz'ajiyil Dios. Me ayetzin aj Israel mix kypa'ye tu'n kyka'yin twutz Moisés, noq tu'n tpajjo tqoptz'ajiyil Dios pon kanin ti'l, a cheb'e kub' b'aj tqan.ⁱ ⁸ Ex qa tuk'a nim tqoptz'ajiyil Dios s-ule lo, ⁹ ¿Yajtzila te' te ak'aj tumil, a tzajnin tu'n Xewb'aj Xjan? ⁹ Qa a ojtxe kawb'il ma tzul tuk'a tqoptz'ajiyil Dios, exsin nqanintz kyi'jxjal tu'n kykyim tu'n, ¹⁰ ¿Yajtzila te' ak'aj tumil, a ma chi okxjal tz'aqle tu'n? ¹⁰⁻¹¹ Qu'n ante ojtxe kawb'il nyala te' toklin twutzjo ak'aj. Qu'n ante ojtxe kawb'il il ti'l tu'n tb'aj, me ante ak'aj, ok kyjel te' te jun majx.

^e 2:13 Kyb'i. 20:1. ^f 2:14 Ayejo yol: tu'n txolin qten te iky'sb'il te tzaljb'il, desfile n-ele toj kastiyy.

^g 3:2-3 Ex. 24:12. ^h 3:6 Jer. 31:31-34. ⁱ 3:7 Ex. 34:29.

¹²Me tze'nku qa ma qe qk'u'j ti'jjo ak'aj tumil, a mi b'aj, nqo yolin til' tuk'a tkyaqil qanmin; ¹³mikyxi tze'n te Moisés, n-ok tktxu'ntaq twutz, tu'n mi tz'iwle tqoptz'ajiyil Dios ti'j, kyu'n aj Israel, tzmaxi k-elil tjqo'n twutzjo, ajxi tkub' yupijo tqoptz'ajiyil.^j ¹⁴Ex ikyxjo tze'nku ja'lin, atzin kynab'l xjal ma tz'ok juple nyakuj tu'n jun kutxb'il. Qu'n ajtzin tja kyu'jin xjaljo Tu'jil Tyol Dios, mi n-el kyniky' te t-xilin tumil, qu'n o'kxjo tu'n kynimb'il ti'j Crist, akyu'jin q'inte kutxb'il kywutz tok, tu'n tel kyniky' te. ¹⁵Kyojo tq'ijil ja'lin, aj tjaw kyu'jin tkawb'il Moisés, jpu'nkjo kynab'l nyakuj tu'n jun kutxb'il, tu'n nya tzaqpi'nqe tu'n tel kyniky' te kolb'il. ¹⁶Me qatzin qa ma nimin jun xjal ti'j qAjaw, atzin kutxb'il b'le'x k-elil. ¹⁷Qu'n axte qAjawjo, a Xewb'aj Xjan, ex ja' ta'ye T-xew qAjaw, antza ta'ye tzaqplib'l tu'n tel qniky' te. ¹⁸Tu'npetzi'n, qkyaqilx nya ktxun qwutz tuk'a jun kutxb'ilte tze'nku te Moisés; qala' ma qo ok tze'nku jun ka'yb'il wutzb'aj, tu'n kyka'yinxjal tqoptz'ajiyil qAjaw toj qchwinqil. Qu'n axte T-xew qAjaw ntx'ixpinte qchwinqil, tu'ntzintla cheb'e tu'n qxi laq'e, tu'n qok tze'nku te Crist.

4 ¹Tu'npetzi'n, mi qo kub' numj, qu'n axte Dios tuk'a tkyaqil tq'aqb'il tk'u'j, ma tzaj toqxenin taq'in qe toj ak'aj tumil, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a. ²Tu'ntzi'n ikyjo, ma tz'el qij'lin tkyaqil qb'inchb'in, a nb'ant toj ewajil, a te elsb'il qtixew, me nya tu'n qsb'u'n mo tu'n tja qtixpin Tyol Dios. Qala', nqo yolin Tyol jikyin wen, tu'n qel wen kywutzxjal, ex tu'n tel pjet Tyol Dios toj kyanmin junjun, tze'nku taj Dios. ³Exla qa at junjun mi n-el kyniky' te! Tb'anil Tqanil kolb'il, qu'n ayela' kyja' kyxi' toj najin. ⁴Qu'n a tajaw il, a nkawin te twutz tx'otx', ma tz'ok jpunte kynab'l tu'n kyok tze'n jun mox toj kyanmin, ex tu'n mi tz'ele kyniky' ti'jjo tspiky'imil Tb'anil Tqanil ti'j tqoptz'ajiyil Crist, a q'ancha'l ti'jxjo Dios, a nya q'ancha'l.

⁵Tu'npetzi'n, mi nqo yoli'n toj aq'until qil qib'xa; qala' nxi qq'ma'n qa a Jesucrist tAjaw Tkyaqil, ex awotzin qe', ma tz'ok qq'on qib'a tu'n qajb'in kye'y toj tumil tb'i. ⁶⁻⁷Qu'n axte Diosjo, a q'ma'ntexix te tnejil, tu'n tjaw qoptz'aj spiky'in toj qxopin;^k ex ikyxjo ja'lin, ma tzaj tq'o'n spiky'in te jun q'inimil toj qanmin, a ojtzqib'l ti'jjo t-xilin tqoptz'ajiyil Dios, noq tu'n Jesucrist. Me ante q'inimil lo tojxi qxmilil ta'ye te jun majx, ex atzi'n qxmililjo nyakuj ikyjo tze'nku jun tz'aqb'aj k'wil, jun paqx nb'aj. Ex atzi'n q'inimil nimxix qipin tu'n toj qanmin, tu'ntzin tyek'in qa te te Dios ex nyaqeku.

Mi qo kub' numj toj qnimb'il

⁸Exla qa nim yajb'il n-iky'x qu'n, me nyat nti' qelix; exla qa ma tzaj b'is qil'j, me nya tu'n qo k'wel numje; ⁹exla qa ma qo el kyiky'inxjal, me me te Dios, nlay qo kyij tkolin; exla qa ti' xb'ant kyu'nxjal qil'j, nlay qo kub' tu'n. ¹⁰Ikyxjo tze'nku b'aj ti'j Crist, a qxmilil te twutz tx'otx' il ti'j tu'n tkyim. Me ma jatz anq'in Jesúus junrtl majl tuk'a nimxix tipin. Ex nqo b'et ja'lin kywutzxjal tuk'a tipin Jesúus toj qchwinqil. ¹¹Tze'nku qe, awo nimilqo ti'j Jesúus, noqx n-elje qil'j tu'n qkyim, noq tu'n tpaj, tu'n tyek'it kyexjal, a ak'aj chwinqil te jun majx toj qanmin, a tzajnin tu'n Jesúus. ¹²Ikytzi'n tze'nku nqo anq'l'n tjaq' xob'ajil te kyimin kyu'nxjal, tu'ntzintla t-xi qq'ma'n kye'y Tb'anil Tqanil kolb'il, ex tu'n tten kychwinqila tu'n te jun majx.

¹³Qu'n q'uqlek qk'u'ja ti'j Dios, ikyx tze'nkuxjo tq'ma jun xjal toj Tu'jil Tyol Dios: Ma txi nnimi'n. Tu'npetzi'n nchin yoli'n ti'jjo t-xilin nnimb'il'a.'

Ex ikyxjo qe ja'lin. Ma txi qnimin. Tu'npetzi'n, nqo yolin ti'jjo lo: ¹⁴Qu'n b'i'n qu'n, qa ax Diosjo, a jatz anq'in qAjaw Jesúus tu'n, kyxol kyimmin; ex ikyxjo qe ok qo jawil anq'in tu'n, tu'n qja ti'n junx kyuk'iy toj kya'j, ja' ta'ye qAjaw. ¹⁵Qu'n tkyaqilxjo n-iky'x qu'n,

^j3:13 Ex. 34:33. ^k4:6-7 Gen. 1:3. ^l4:13 Sal. 116:10.

noq tu'n kyel wena twutz Dios, ex tu'ntzintla ttch'iyxjo aq'b'il chjonte te Dios te nimsb'il tb'i, tu'n jni' t-xtalb'il, a nch'iyy toj tkyaqil twutz tx'otx'.

¹⁶Tu'npetzi'n, mi qo tzaj numj. Exla qa a qxmlil lajo'n tu'n tb'aj, me mete qanmin noq kyja tu'n t-xi ku'xinx te' junjun q'ij. ¹⁷Qu'n tkyaqilxjo nya b'a'n n-iky'x qu'n ja'lin, nya nimxix, ex liwey kb'ajil te!. Me te t-xeljo ikyjo, ktzajil q'o'n jun chojb'il qe nimxix wen, a nlaxy b'aj toj kya'. ¹⁸Tu'npetzi'n, mi tz'ok qq'o'n qwutz ti'jjo at twutz tx'otx', a q'ancha'l. Qala' qq'onk qwutz ti'jjo a nya q'ancha'l. Qu'n tkyaqilx q'ancha'l, te twutz tx'otx', ex kb'ajil te!. Me ante', a nya q'ancha'l, mi b'ajx te' te jun majx.

Ajo qxmlil te jun majx

5 ¹Atzin ja'lin, b'i'n qu'n qa kb'ajiljo qxmlil tze'ngku jun tal pach, a jun paqx kb'ajil. Me qa ma b'ajjo qxmlil lu'n, at jun tl b'inchin tu'n Dios toj kya', a mixla kb'ajilx, qu'n nya tq'ob' ichin b'inchilte. ²Twutzzix te', qa tzunx nqo xji'pi'nx wen tzalu'n twutz tx'otx', tu'n jni' n-iky'x qu'n, ex qajatla tu'n ttx'ixpitjo qxmlil ja'linxix, tu'n qpon toj jun ja te jun majx toj kya', ³tu'ntzintla at jun kutxb'il te' qanmin. ⁴B'a'nxe tzalu'n twutz tx'otx', tzunx nxqjipinxjo qib' wen, ex nqo b'isin, qu'n qky'e'tla tu'n tkyimjo qxmlil. Qala' atla qajjo tu'n tul Crist ja'linxix, tu'n qk'mo'nte ak'aj qxmlil te jun majx, tu'n ttx'ixpitjo qxmlil lo, ex nya tu'n tkyim, exsintla tu'n qxilz toj kya'j te jun majx. ⁵Qu'n axte Dios xq'mante tu'n tokjo qxmlil ikyjo. Ex a saj q'onte Xewb'aj Xjan toj qanmin te jun techiljo Tyol, qa yajxi, il ti'j tu'n ttzaj tq'o'n qxmlil anetzi'n.

⁶Tu'npetzi'n, at tq'ubq'b'il qk'u'j ti'j. Atz'i'n ja'lin, b'i'n qu'n, qa oto'x tojjo qxmlil tzalu'n twutz tx'otx', ex najchaqx oto' ti'jjo kya', ja' ta' qAjaw. ⁷Na'm qlonte lu'n, me ojtzqi'n qu'n, ex loqo nqo b'et tojjo qchwinql tuk'a qnimb'il. ⁸Ex q'uqle qk'u'j ti'j, ex tu'ntzi'n ikyjo,

qajatla tu'n tkyij tzaqpetjo qxmlil te twutz tx'otx', ex tu'n qaj najal tuk'a qAjaw te jun majx. ⁹Tu'npetzi'n, qq'onktzin tilil tu'n qel wen twutz qMan Dios, exla qa oto' tojjo qxmlil tzalu'n, mo qa ma qo aj tuk'a. ¹⁰Me il ti'j tu'n qok twutz Tkawb'il Crist, tu'n qok toj pa'b'in ti'jjo qb'inchb'in tuk'a qxmlil tzalu'n twutz tx'otx'; qa b'a'n, mo minaj.^m

A tqanil nuk'b'il tzajnin te Dios

¹¹B'i'n qu'n qa at tchewil Dios; tu'npetzi'n, i tok qq'o'n tilil, tu'n tkub' kyk'u'jxjal qu'n, tu'n kynimin. Ojtzqi'n te Dios tu'n, qa tuk'a junch'in qanmi'n nqo aq'n'i'n, ex q'uqle qk'u'ja kyi'ja noqit aku tz'el kyniky'a te. ¹²Me nya tu'n lu'n, nqo jyon tumil tze'n tten tu'n qnimsin qib'a kywutza; qala' nqo q'o'n tumil kye'y, tu'n kykoli'n qil'ja, kye noq nchi nimsin kyib' kywutzxjal; ex tuk'a kab'e kyk'u'j nchi b'inchin tkyaqil. ¹³Qa ma qo iky'a tib'ajjo tumil toj twutz junjun kye' ti'j taq'in Dios, ala Dios ojtzqilte. Me nya ikyjo; qala' nchin yoli'n tojxix tumil tu'ntzin kyel wena.

¹⁴Axjo tq'aq'b'il tk'u'j Crist chq'ol qey tu'n qyoli'n ti'j Tb'anil Tqanil kyuk'a txqantl, qu'n twutzx te' qa ma kyim Crist te qxel, awo o qo nimin ti'j, tu'ntzintla qyim qkyaqilx ti'jjo tb'inchb'in ojtixe qten. ¹⁵Qu'n ate Crist o kyim tu'n qpaj qkyaqilx, tu'ntzin mi qo ajb'ine qex, qala' tu'n qajb'in te', a xkyim te qxel, ex ma jatz anq'in te jun majx, tu'n qel wen twutz.

¹⁶Tu'npetzi'n, nti' tu'n qkawin ti'j jun tl tze'ngku tumil te twutz tx'otx', a noq pa'j yol nb'aj; exla qa ikyxjo ojtixe nqo kawintaqa ti'j Crist, a noq tze'ngku jun a'la. Me atzi'n ja'lin, mikyxi qximjo.

¹⁷Qu'n tkyaqiljo at mujb'il tib' tuk'a Crist, ma tz'ok te jun ak'aj tchi'ysb'in. Ex mi xi lipe ti'jjo ojtixe tumil, qu'n tkyaqil ja'lin, ma tz'ok te ak'aj toj tchwinql.

¹⁸Tkyaqiljo lu'n ma b'ant tu'n Dios, noq tu'n qmujb'in te qib' tuk'a, noq tu'n

^m5:10 Ro. 14:10.

Crist. Ex ma tzaj toqxenin qoklin tu'n t-xi qq'ma'n kyexjal, tu'n tok kymujb'in kyib' tuk'a.¹⁹ Qu'n a t-xim Diosjo, tu'n kymujb'in te kyib' tkyaqilxjal twutz tx'otx' tuk'a, noq tu'n Crist, a kyim te chojb'il kyil, tu'ntzintla kyel wen twutz. Ex atzin ja'lin, ma tzaj tq'o'n qoklin tu'n t-xi qq'ma'n kye kykyaqil, tu'n kymujb'in te kyib' tuk'a.²⁰ Ma qo ok nyakuj t-xel Crist tzalu'n twutz tx'otx'. Ex nqo yolin kyuk'axjal nya nimil, nyakuj aku Dios nkub'sin twutz kye. Tu'npetzi'n, nxi qq'ma'n kye tu'n kymujb'in te kyib' tuk'a Dios.²¹ Qu'n te Crist, nti' te' il b'ant tu'n. Me a Dios xi q'onte tkyaqil qil tib'aj twutz cruz, te jun kawb'il kujxix, noq tu'n tok te qxel, tu'ntzintla qok te tz'aqle twutz.

6 ¹Qu'n tu'n nqo aq'n'i'n junx tuk'a Dios toj taq'in, nqo kub'sin qwutza kye'y, tu'n mi tz'eley kyikey'inji'y t-xtalb'il, a ma tzaj tq'o'n kye'y. ²Qu'n ikyx ntq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol kijyalu'n:
Tojjo tq'ijil kynimb'ila, ma nb'i'l
kyyola,
ex tojjo tq'ijil kolb'il, ma chin oni'n
kyi'ja, chi'."

Me kxel nq'ma'n kye'y, atzin tq'ijiljo ja'lin tu'n kynimi'n; ex atzin q'ijjo ja'lin te kolb'il.

Ajo iky'x tu'n Pabl tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil

³Mi nkub' qb'inchi'n jun ti' toj qchwinqila tu'n mi jaw tolpjaj jun a'la toj tnimb'il, tu'ntzin mi chi yolb'inxjal ti'j qaq'nb'i'n. ⁴Qala!, qaja tu'n tkub' qyek'i'n toj tkyaqil, qa jun b'a'n aq'nilqo'y te Dios, qu'n noqx pa'n tkyaqil wiq yajb'il qu'n; ex atku maj nti'x ch'in at qey, ex atku maj nim b'is ntzaj toj qchwinqila; ⁵atku maj nqo b'aj laqtzi'n, ex o qo kux jpu'n toj tze, ex iky'x qu'n, tej tjaw tiljxjal q'i'ja. Ex atku maj nqo aq'n'i'n kujxix wen, ex mixpe o ktani'y, ex o tziky'x wa'yaj qu'n. ⁶Me tojjo lo, nkub' qb'inchi'n tkyaqil tuk'a jun qanmi'n saqxix, ex

tuk'a nim qnab'la ti'jjo twutzxix, ex ikyxjo tuk'a jun qanmi'n tu'n qxi laq'e'y toj qnimb'ila, ex tu'n qb'linchi'n b'a'n kywutz kykyaqil, tu'n Xewb'aj Xjan toj qanmi'n, ex tu'n tq'aq'b'il qk'u'ja twutzxix. ⁷Ex nkub' qyek'i'n qa jun b'a'n aq'nilqo'y ti'jjo Tb'anil Tqanil, a twutzxix, a xi qq'ma'n, ex tu'n tipin Dios quk'l'y, ex tu'n qoka tze'nku jun xo'l q'aq' tuk'a taq'wil qq'ob'a, tu'n qb'inchin te qib'a twutz il, ja'chaqx tzajitz. ⁸Atku maj nqo kub' nimi'n, ex atku maj mina. Atku maj nyolajtz b'a'n q'i'ja, ex atku mina. Exla qa nqo yoli'n Tyol Dios jikyin wen, me atku maj n-ok q'ma'n qa sb'ulqo'y. ⁹Exla qa nya ojtzqi'nqo'y kyu'nxjal, me mete Dios, ojtzqi'nqoxixa tu'n; ex atku maj n-elje q'i'ja tu'n qkyima, me loqo'y itz'qo tzmax tzalu'n. Ex nqo b'iyajtza, me nya ma qo kub' b'yo'n. ¹⁰Nyakuj tzunx nqo b'isi'n, me mina; qala' tzunx nqo tzalaja. Nyakuj nti'x ch'in at qe'y, me ma chi q'inimixxjal qu'n tuk'a Tyol Dios. Nyakuj manyor tal yajqoxa wen, me mina, qu'n tkyaqil at qe'y tu'n Crist, a tAjaw Tkyaqil.

¹¹Ayi'y werman aj Corint, ma qo yoli'n kyuk'iy tuk'a tkyaqil qanmi'n, qu'n nimxix tq'aq'b'il qk'u'ja kyi'ja.
¹²Twutzxix te' qa at nim qk'u'ja kyi'ja, me ayetzin kye', nti' kyk'u'ja q'i'ja.
¹³Nimxix tq'aq'b'il nk'u'ja kyi'ja tze'nku jun manb'aj kyi'j tk'wal. Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'ntzintla kyk'u'jli'n wi'ja, tze'nku we' at nk'u'ja kyi'ja.

Ma qo ok te tja Dios itz'

¹⁴Mi tz'ok kymujb'in kyib'a junx kyuk'a xjal nya nimil. Qu'n ¿Tze'ntzin tten tu'n tmujb'inte tib'jo b'a'n tuk'a nya b'a'n? Ex a spiky'in, ¿Ma akutzin b'ant tmujb'it tuk'a qxopin? ¹⁵¿Ma akutzin tz'el wen Crist tuk'a tajaw il? ¿Ex tze'ntzin tten tu'n tel wen jun nimil tuk'a jun nya nimil? ¹⁶¿Ma junxsin tten tja Dios tuk'a jun twutzb'iyil? Qu'n

ⁿ6:2 Is. 49:8. ^o6:5 Kyb'i. 16:23.

ayetzin kye' ma chi oka te tja Dios
itz'xix,^a tze'nkuxjo tq'ma Dios toj Tyol:

Kchin tenb'ilá kyuk'iy, ex kchin
b'etila kyxola.

Ex ayi'n kchin okil te kyDiosa,
ex ayetzin kye', kchi okil te

Ntanimá, chi!^b

¹⁷ Tu'npetzi'n, ku kyetza kyxol nya
nimil,
ex kypa'mil kyib'a kyi'j, chi
qAjaw.

Mi chi b'inchi'n il, ex ok kchi
k'metila wu'n.^c

¹⁸ Ex ayi'n kchin okil te kyTati'y,
ex ayetzin kye' kchi okil te nk'wala,
chitz'i'n tAjaw Tkyaqil.^d

7 ¹Ikytzi'n werman, ayi'y at-xix
nk'u'ja kyi'ja; ayetzin yoljo o
chi tzaj tq'ma'n Dios qe. Tu'npetzi'n,
qq'onktzin tilil, tu'n qsaqix te tkyaqiljo
nya b'a'n toj qxmilil ex toj qanmin, tu'n
qok tz'aqle, noq tu'n tchewil Dios.

Ntzalaj Pabl kyi'j aj Corint

²Kyb'inkuy qyola. Mix a'l jun kye'
ntzaj q'onte amb'il te qe'y toj kyanmi'n.
Mi o kub' qb'inchi'n jun nya b'a'n ti'j
jun kye'; ex mix a'l jun o kub' tz'aq toj
tnimb'il tu'n qpaja; ex nya noq nqo
sb'u'n kyi'ja tuk'a jun ti'. ³Nya noq tu'n
nxo'n yol kyi'ja ma txi nq'manji'y lu'n,
qu'n o txi nq'ma'n kye'y, qa at-xix nk'u'ja
kyi'ja. Nqo anq'in ex kqo kyimila tuk'a
qk'u'ja kyi'ja toj qanmin. ⁴Nimxix q'uqle
nk'u'ja kyi'ja, expe nchin yoli'n kyi'ja
kywutz txqantl; ma chewx wanmi'n
kyu'n. Noq toj tkyaqiljo n-iky'x wu'n, me
nchin tzalaja kyi'ja toj tkyaqil.

⁵Atxijo tej qkani'n toj tx'otx' te
Macedonia, tu'n qb'inti'y kyqanila,
nti' ch'in twenil o qna'y, qala' noq
ti'chaqku yajb'il o tzaj qil'ja; nchi jaw xjal
tu'n kyq'oj, ex nimxix b'is toj qanmi'n.^e
⁶Me ate Dios kchewsil kyanminjo aye'
nchi b'isin, ex ma qo onite tu'n tponlin
Tito quk'i'y. ⁷Ex nya noq tu'n tponlin
Tito, qala' noq tu'n otaq chewx tanmin
Tito kyu'n. Qu'n ma tq'ma Tito qe'y, qa

nimxix kyk'u'ja wi'ja, qa ma chi lab'i'n,
ex qa ma chi b'isi'n wi'ja. Me tu'njo lo,
nimxix nchin tzalaja.

⁸B'a'nxe atzi'n u'j xi ntz'ib'i'n kye'y
b'e'x i jaw b'isi'n ch'in tu'n, me mi njá
ka'min wanmi'n tu'n ja'lin. B'a'nxe
tzaj ch'in nb'isa te tnejil, qu'n b'e'x i
jaw b'isi'n tu'n, me noq te ch'in tqan.
⁹Tu'npetzi'n, nchin tzalaja, nya tu'n
b'is tzaj toj kyanmi'n; qu'n atzi'n b'is
ma tz'ajb'in tu'n tajtz ti'j kyanmi'n, ex
tu'n kyb'inchinte kyte'n twutz Dios. Ma
tziky'x ch'in b'is kyu'n, me nya noq
kukxjo, qu'n ma tziky'x kyu'n tze'nku taj
qMan Dios; ex nya noq taj k'a'nil qk'u'ja
kyi'ja. ¹⁰Atzi'n b'is ntzaj tze'nku xjo
taj Dios; n-ajtz ti'j kyanmi'n tu'n, tu'n
kykleta. Tu'npetzi'n, mi chin lab'ti'y
ja'lin qa otaq txi nsma'n u'j kye'y, qu'n
atzi'n qu'ja xi qsma'n nya noq kukxjo.
Me te kyexjal nya nimilqe, atzi'n b'is nya
te kolb'il, qala' te najin, qu'n mi n-ajtz
ti'j kyanmin tu'n. ¹¹Kyka'yinktzinji'y a
wen ma b'ant tu'n b'is tzaj kyi'ja, qu'n
a tze'nku xjo taj Dios: Qu'n ma kub'
kyximi'n tu'n tok tilil kyu'n, tu'n tyupjo
q'ojo qxol; ex ma tzaj tyab' kywi'y tu'n
otaq kub' kywutzlinji'y ajo il kyxola;
ex nchi xob'taqa we'y, tu'n npo'n ilil
kye'y. Atzin ja'lin kyajxixa tu'n kylonti'y
nwutza, ex nchi koli'n wi'ja kywutz
txqantl, qa nchin yoli'n twutz xix. Ex
ma kub' kyximi'n liwey tu'n kykawi'n
ti'b'ajjo b'inchil il. Tu'n tkyaqiljo lu'n, ma
kub' kyyek'l'n, qa ma kub' kypa'n kyib'a
ti'jjo il b'ant kyxola, ex nti' kypaja ja'lin.

¹²Tej tkub' ntz'ib'inji'y u'j, nya noq tu'n
kyximintaqa ti'jjo xjal, a xb'inchin il,
mo ti'jjo xjal a n-iky'x tu'n, tu'n tpaj
il, qala' noq tu'n tel kyniky'a te twutz
qMan Dios, qa nimxix tok tilil kyu'n
tu'n kyb'inchii'n tze'nku otaq txi nq'ma'n.
¹³Tu'npetzi'n, ma chewx qanmi'n
kyu'n. Me nya o'kxjo lo, qala' nimx noq
tzalaja tu'n ma kanin Tito quk'i'y tuk'a
tqanil, qa ma nimsit tk'u'j kyu'n tuk'a
nim tzaljb'il, tej xten kyxola. ¹⁴Qu'n
otaq nq'may te Tito, tej na'mxtaq txi'

^a6:16 1Co. 3:16; 6:19. ^b6:16 Lv. 26:12; Ez. 37:27. ^c6:17 Is. 52:11. ^d6:18 2Sa. 7:14; 1Cr. 17:13. ^e7:5 2Co. 2:13.

kyuk'iy, qa tb'anil xjalqetaqa. Ex twutzx nya noq ḫin ela toj ntx'ixewa ti'jjo nq'may kyi'ja. Qala', tze'nkuxjo nq'ma'y kye'y, twutzxix s-ele te', ex tkyaqiljo xi nq'ma'n kyi'ja te Tito, ex twutzxix s-ele.¹⁵ Ex nimxix tk'u'j Tito kyi'ja, aj ttzaj tna'n tze'n xi kyniminji'y tyol, ex tze'n xk'mete kyu'n tuk'a jun kymutxb'il kyib'a, ex tuk'a nim tchewil qMan Dios kyuk'iy.¹⁶ Tu'npetzi'n, nchin tzalaja, qu'n ma qe nk'u'ja kyi'ja toj tkyaqil.

Qo q'on oyaj tuk'a tkyaqil qanmin

8 ¹Atzin ja'llin, werman, qaja tu'n kyb'inti'y tze'n ma yek'ine t-xtalb'il Dios tojo Ttanim toj ttx'otx' Macedonia.²Exla qa nimx siky'x kyu'n wen toj kynimb'il, exla qa manyor yajqe erman anetzi'n, me tzunx nchi tzalajx, ex tb'a'nilx chi oyin tuk'a tkyaqil kyanmin, nyakuj manyor q'ininqexnaj wen, tu'n kymojin kyuk'a nimil toj Jerusalén.³Twutzxix nyola, qu'n ma nli'y, qa xi kyq'o'n tuk'a tkyaqil kyanmin ti'jjo ch'in at kye, ex mape txi kyq'o'n ch'intl tib'a'.⁴Ox chi kub'sinx kywutz qe'y, tu'n t-xi qtziyi'n tu'n kyok mojil quk'iy ti'jjo onb'il kye erman toj Jerusalén.⁵Qu'n nimxixtl b'ant kyu'n, tze'nkuklo qe' kub' qb'isin nej; xi kyq'o'n kyib' tu'n kyajb'in te Dios, ex kyaq' kyib' tu'n kyajb'in qe'y, tze'nku taj qMan.⁶Tu'npetzi'n, ma qo kub'sin qwutza te Tito, tu'n t-xi' juntl majl kyuk'iy, tu'ntzintla tjapin kyu'n tu'n kywenila, tu'n tja chmetjo oyaj, a otaq txi xkye tu'n.⁷Qu'n ikytz'i'n tze'nkuxjo nchi ch'lya wen toj tkyaqil: Tze'nku toj kynimb'il, ex jni' kyxnaq'tzb'il, ex at-xix kynab'il, ex o tz'ok tilil kyu'n tu'n kyela wen toj nwutza, ex nim kyk'u'ja q'i'ja; ikyxsintzjo tojjo tb'anil onb'il lo, ok kchi elila twutz.

⁸Mi xi nq'manji'y lu'n kye'y tze'nku jun kawb'il, qala' noq waja tu'n tel nnik'y'a te, qa tuk'a tkyaqil kyanmi'n kxel kyq'onjiy onb'il lo, ikyxjo tze'nku kye erman toj Macedonia.⁹Qu'n b'i'n kyu'n a t-xtalb'il qAjaw Jesucrist: Attaq

tkyaqil q'inimil tuk'a toj kya'j, me noq tu'n kypaja, b'e'x kiyj ttzaqpi'n tkyaqil, exsin kub' tq'o'n tib'tz tzalu'n twutz tx'otx' tze'nku jun xjal yaj, tu'ntzintla kyoka te q'inin tojjo kynimb'il ta'j, noq tu'n yajb'il n-iky'xtaq tu'n.

¹⁰Ti'j tkyaqiljo lu'n kxel nq'o'n jun tumil: Tojjo ab'l q'e xb'a'j, nya noq kub' kyb'isi'n tu'n t-xi kyi'j jun oyaj, qala' b'e'x tzyetku tchimle kyu'n.¹¹Atzin ja'llin, kyq'onka tilil, tu'n tjapin b'a'j kyu'n, tze'nkuxjo at kye'y, ex tze'nkuxjo kyb'isa, tej t-xi xkyeku kyu'n te tnejil.¹²Qu'n qa ma txi kyq'o'n jun oyaj tze'nkux at kye'y tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ntzalaj te Dios ti'j, a xi kyq'o'n tze'nkuxjo at kye'y, qu'n mi nqaninte Dios ti'jjo a nti' at kye'y.

¹³Mi nxi nq'manji'y lu'n, tu'n t-xi kyq'o'n tkyaqiljo at kye'y, ex tu'n tok yajil kyi'ja, noq tu'n kypajo txqantil; qala' tu'ntzin junx tu'n kyeli'y.¹⁴Qu'n qa at ch'in kye'y ja'llin, tu'n kymoji'n kyi'jjo txqantil; ex b'alaqa toj juntl majl ayetl kchi mojil kyi'ja, aj tel b'ajjo kye. Ikytzin tumiljo, tu'n qel junx,¹⁵ikyxjo tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios ti'jjo maná, a xi tq'o'n Dios kye aj Israel:

Aye' ila' kyb'aj ex nim o chmet kyu'n,

b'a'n tu'n tkub' kypa'n kyxolx, ex jun elnin tu'n tele.

Ex aye' nya ila' kyb'aj, ex nya nim o chmet kyu'n,
exla qa noq kyinchajqjo teyile junjunch."

Tej t-xi tsma'n Pabl Tito toj Corint

¹⁶Chjonte qMan Dios, tu'n xkux tq'o'n toj tanmin Tito nim tk'u'j kyi'ja tze'nkuxjo we!.¹⁷Qu'n tej qkub'sin qwutza te, tu'n t-xi' juntl majl kyuk'iy, ox tzalajx wen, qu'n tu'n otaqx kub' tb'isin tu'n t-xi' lol kye'y.¹⁸Ex at juntl erman, ma txi qsma'n tuk'a Tito, b'a'nxix tyolajtz kyu'n tkyaqil Ttanim Dios, tu'n taq'n'b'in ti'j Tb'anil Tqanil.¹⁹Ex nya o'kxjo, qala' aye Ttanim Dios

^u8:4 Ro. 15:26. ^v8:15 Ex. 16:18.

ma chi jaw sk'onte erman lu'n, tu'n t-xi' quk'i'y toijo qb'e'y, ex tu'n tonin ti'jjo onb'il, a kxel q'i'n te nimsb'il tb'i q'Ajaw, ex te jun yek'b'il ti'jjo qwenil. ²⁰Nkub' qb'inchinji'y lo, qu'n qky'e'y tu'n kkyoylb'inxjal q'i'ja, qa ma kub' qyupin ch'hin ti'jjo oyaj ktzajil kyq'o'n q'e'y. ²¹Qu'n tok tilil qu'n, tu'n qb'inchi'n tkyaqil tojxix tumil twutz Dios ex kywutzxjal." ²²Ex junx kyuk'a Tito, ma txi qsma'n juntl qerman, ex o tz'ok qka'y'i'n qa saqxix toj tkyaqil taq'in Dios. Ex tajxix tu'n tmojin tojjo lo, majxpe a ja'lín q'uqlekkix tk'u'j kyi'ja. ²³Atzin kyi'jjo erman aye', nti' jun ch'otjb'il kyi'j. Qu'n te Tito jun wuk'a weji'y toj aq'until kyxola, ex ayetzin txqantl, aye Ttanim Dios i xi sma'nte kyxola te kyxel, ex ntzalaj Crist kyi'j. ²⁴Tu'npetzi'n, kyyek'inxa qa at-xix kyk'u'ja kyi'j, ex japiñxitjo qyola ma txi qq'ma'n kye, qa wenqexixa, tu'n kyoka te jun yek'b'il kywutzjo tkyaqil Ttanim Dios.

**Ajo oyaj tu'n t-xi' kye
nimil toj Jerusalén**

9 ¹Atzin ti'jjo oyaj tu'n t-xi' kye erman nimil toj Jerusalén, nyatla il ti'j tu'n t-xi ntz'ib'i'n kye'y, ²qu'n ojtzqi'n wu'n, qa kyaixixa tu'n kyoni'n kyi'j, ex nimx nchin yolin kyi'ja kyxol nimil aj Macedonia, qa ayi'y toj tx'otx' te Acay kub' kyb'isi'n tu'n kyoni'n atxix tojjo ab'q'e xb'aj. Ex atzin yek'b'il lo ma qe kyk'u'j nim aj Macedonia ti'j, ex tok tilil kyu'n, tu'n kymojin ti'jjo onb'il anetzi'n. ³Me ma chex nchq'onji'y erman lo, qu'n nya noq kukxjo nchin yoli'n kyi'ja kywutzjo txqantl ti'jjo lo. Qala' tu'ntzintla noqx ite'kula tze'nkuxjo o txi nq'ma'n kye'y. ⁴Yajtzila' qa xe'x junjun aj Macedonia wuk'i'y, exsin qa mikyxikutaq kytenji'y, ¿Nyapela kqo tx'ixwela? ¿Yajxsila kye'? ⁵Tu'npetzi'n, kub' nb'isi'n tu'n kyxi nchq'onji'y erman lo, tu'n kyxi nej kyuk'i'y, tu'ntzintla kymojin tu'n ttzqetjo oyaj, a xi kytziyi'n, ex noqitla tkub' te jun yek'b'il ti'jjo kysol'jila, ex nya ti'jjo tkujil kyanmi'n.

⁶Me kyna'nkutzinji'y jun yol lo: Ankye te' nya nim k'welix tawa'n, ex nya nim kjawil tchmo'n. Ex ankye te' ma nintz k'welix tawa'n, ex ma nintz te' kjawil tchmo'n. ⁷Tu'npetzi'n, ax junjun b'a'n tu'n t-xi tq'o'n tze'nkuxjo ma kub' tb'isín toj tanmin; nya tuk'a kab'e tk'u'j, ex nya noq jun a'la aku lab'te kyi'ja, qu'n ate Dios nk'u'jlin te', a nxi tq'o'n tuk'a tzaljb'il. ⁸Qu'n axte Dios nim tipin, tu'n ttzaj q'o'nte nimxix kye'y tu'n t-xtalb'il, tu'ntzintla ttzqetjo tkyaqil atx taj kye'y, ex tu'ntzintla kukx tu'n kyoni'n kyi'jjo txqantl, ⁹tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Ankye' k'wel tsipi'n a at te kye yaj tuk'a tkyaqil tanmin,
a twenil lo kyjel te jun majx.^x

¹⁰Qu'n axte Dios kukx ntzaj q'o'nte ijaj kye awal, tu'ntzin tchmet kywa. Ex qa ma txi kyq'o'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n kye yaj, ktzajil tq'o'n Dios t-xel toj awal, tu'n tch'iy wen, tu'ntzin kukx tu'n kyoyinji'y kye txqantl.^y ¹¹Ikytzi'n, kchi q'inimilxji'y toj tkyaqil, tu'ntzintla kukx t-xi kysipinji'y kye txqantl, aye', a nti' at kye, ex ajtzin t-xi qinji'y kyoyaja kye erman toj Jerusalén, ktzajil anq'in aq'b'il chjonte te qMan Dios toj kyanmin, noq tu'n kywenila.

¹²⁻¹³Qu'n atzi'n kyoyaja kxel kysma'n at kab'e tumil: Tnejil, ti'jjo onb'il a kxel kysma'n, ex tkab', te aq'b'il chjonte te qMan Dios. Qu'n atzi'n kyoyaja k-okil te jun yek'b'il kywutz txqantl, qa ma kub' kynimi'n Tb'anil Tqanil ti'j Crist tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ex kjawil kynimsin tb'i qMan Dios tu'n kyoyaja, a kxel kyq'o'n kye, ex kye txqantl. ¹⁴Ex chi na'l Dios kyi'ja, qu'n at-xix kyk'u'j kyi'ja, tu'n t-xtalb'il Dios, a ma tzaj tq'o'n kye'y. ¹⁵Chjonte qMan Dios tu'n toyaj nimxix ma tzaj tq'o'n qe, a kolb'il te jun majx.

Kolb'il tib' Pabl ti'j toklin

10 ¹Ayi'n Pabl, nchin kub'sin nwutza kye'y, toj tb'i Crist, a b'uninxix ex tb'anilxix, tu'n tel kyniky'a ti'j. Qu'n kab'etzila nk'u'ja, ex nchin

^w8:21 Pr. 3:4. ^x9:9 Sal. 112:9. ^y9:10 Is. 55:10.

xob'a tze'nku inti'n kyuk'iy. Me ajtzin qa najchaq intini'y, kujxix chin yoli'nch. ²Me atzin ja'llin, chin kub'sil nwutza kye'y, tu'n tkub' kyb'inchin kytic'e'n, tu'ntzintla aj nxi'y lol kye'y, nyatla ilxix ti'j tu'n tjaw nnimsin wib'a, ex tu'n nyoli'n ti'j junjun kye', a nkyq'ma'n, qa nqo aq'n'i'n tze'nku tachb'il qxmlila, a tze'nku jun a'lal te twutz tx'otx'. Qu'n qa mi xkub' kyb'inchin kyib'a, ok kchin yolila kuj kyi'ja. ³Twutzxix qa nqo b'eta tuk'a jun qxmlila te twutz tx'otx' tze'nku kye txqantl, me mi nqo aq'n'i'n tze'nkuxjo nya b'a'n ntqanin qxmlila, qu'n ma qo oka tze'nku xol q'aq' toj qnimb'ila. ⁴Qu'n atzin qipi'n, nya ikyjo tze'nku kyexjal nya nimil te twutz tx'otx'. Qu'n a qipi'n tzajin te Dios, tu'n tkub' ti'jjo jni' tipin tajaw il, ⁵ex tu'n tyupitjo jni' kyximxjal, a nti' tajb'in, ex tkyaqil ti', a nq'ojle ti'j Dios, a nmiyon kyexjal tu'n tel kyniky' te. Ex tok tilil qu'n, tu'n tkub' ti'jjo tkyaqil kyximxjal, a nya wen ti'j Dios, tu'ntzintla kyniminxjal tuk'a tkyaqil kyanmin ti'j Crist. ⁶Nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kynimi'n nyola toj tkyaqil, qu'n qa mina, kchi xel nkawi'n kujxix wen.

⁷At kab'e kyk'u'ja wi'ja, qu'n noqx nchi yob'l'i'n wi'ja tze'nqeku xjal te twutz tx'otx'. Me qa nkyna'n qa te Cristqi'y, exsin ikyx qej'i'y, te Cristqo'y. ⁸Exla qa ma jaw nnimin wib'a tib'ajxi wokli'n, nlay chin tzaj tx'iwx'i'y tu'n, qu'n ax qAjaw ma tzaj q'o'nte wokli'n tu'n kych'iya wu'n toj kynimb'ila, ex nya noq tu'n kyukb' numja. ⁹Tu'n ikyjo, nya waja noq tu'n tokku kyxb'il'a kye wu'ja. ¹⁰Qu'n at junjun nq'mante qa aye' wu'ja nim kyxilin ex kujxix wen, me metzila' aj nte'n kyxola, nti'xsila wip'i'n, ex ayetzin nyola nti'xsila kyajb'in, chi chi'. ¹¹Me ankye te' nq'ma'nte ikyjo, il ti'j tu'n tel tniky' te, qa nya noq toj qu'jkuy, aj oto'y najchaq kyk'atza, qala' ikyxsin qtenji'y tuk'a qb'inchb'i'n, aj qte'n kyxola.

¹²Qu'n nlay qo ela jun elnin junx kyuk'a junjun, a nchi nimsin kyib' kyil

kyib'x, aye' nchi yolin qa wenqe, ex qa at tumil kyuk'a; qatzila qa attz, me noq te jun nuk'b'il kyib' kyoxolx. Nti'xla tumil ikyjo. ¹³Me me qe', mi nqo nimir qib'a ti'jjo qb'inchb'i'n; qala' ate Dios ntzaj yek'inte ja' pon b'aje qaq'n'b'i'n, ex bi'n kyu'n qa a qaq'n'b'i'n ma kanin tzmax kyuk'iy toj Corint. ¹⁴Aj qa nqo yoli'n kyi'ja kywutz txqantl, mi nqo yoli'n ti'jjo taq'n'b'in juntl, nyakutlaj ti'j juntl tzajin kynimb'ila. Qu'n awo'y xqo pon nej kyxola yolil Tb'anil Tqanil Crist. ¹⁵Ex mi nja qnimin qib'a tuk'a taq'n'b'in juntl, tu'n tok qq'o'n te qe'y; qala' noqx q'uqle qk'u'ja ti'j, tu'n tch'iy kynimb'ila, ex tu'n tch'iy jo qaq'n'b'i'n kyxola, ¹⁶tu'ntzintla qyoli'n Tb'anil Tqanil kyojo tnam najchaq ite' kyk'atza, ja' na'mx tkanin Tyol Dios, me nya tu'n tjaw qnimin qib'a ti'j taq'n'b'in juntl. ¹⁷Ikytzil tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Qa at jun taj tu'n tja tnimsin jun ti', b'a'n tu'n tjaw tnimsin tb'i qAjawch. ^z

¹⁸Qu'n nya te nim tokli'n a kjawil tnimsin tib' til tib'x, qala' a te' a kjawil tnimsin Dios tb'i.

Nyolin Pabl kyi'jjo nya tsanjil Jesús

11 ¹Noqit aku tziky'x ch'in nyola kyu'n, nyakutlaj toj nwil'y tokx, me o tziky'x ch'in kyu'n tzmax tzalu'n, ²qa cheb'e tok nwutza kyi'ja tze'nku jun xky'aqil, mo tze'nku jun manb'aj ti'j tk'wal. Me a xky'aqlin lu'n nya we'y; qala' te Dios, qu'n ma txi ntziyi'n, tu'n kyoka te Crist, ikyxjo tze'nku jun txin, tu'n tjaw meje tuk'a tchmil. ³Me atzin ja'llin, at nxob'il'a kyi'ja, qu'n tze'nku te Eva, tej tkub' sb'u'n tu'n ttxijil tajaw il, tu'n tel ti'jlin Tyol Dios, ^a ya'j qa iky xb'aj kyeji'y, qa cheb'e xtzyet kyxmxoajtza tu'n, toj jun tumil ala kyela, tu'n tel txalpaj kynab'il'a, ex qa xkyij kytzaqpi'n tu'n kyxi lipey ti'j Crist tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ⁴Akula b'ajjo ikyjo kyxola, qu'n ti'jkutzi'n jun paqx nxi kyb'inji'y nchi yolin ti'j Jesús, exsin nya toj tumiltz, mikyxil' tze'nku nxi qq'ma'n

^z 10:17 Jer. 9:24. ^a 11:3 Gen. 3:1-5, 13.

kye'y; ex jun paqx nxi kyk'mo'n noq jun xewb'ajxi, ex nya Xewb'aj Xjan, a xi kyk'mo'n te tnejil; ex jun paqx nxi kyb'i'n juntl tqanil nyakuj te kolb'il, me mikyxi' tze'nku Tb'anil Tqanilxix Kolb'il o kyb'i'y. ⁵Kyb'inkutzinji'y nyola, qu'n tzuntzin nchi kub' kyb'inji'y aye tb'anilxix tsanjil Jesús toj kywutza. Me mikyxi kyokli'n tze'nku we' woklin; me kukx nxi kyb'inji'y kyyol; ⁶Yajtzila wetza? ⁶B'alaqa a chin yoli'n nyaxix tb'anil toj kywutza; me metzin nnab'l'a, ojtzqi'nly kyu'n, ex o b'aj nyek'i'n ila' maj toj tkyaqil nb'inchb'il'n.

⁷¿Ma nyapela b'a'n xb'ant wu'n kyi'ja, tu'n xin yoli'n Tb'anil Tqanil kolb'il kukxjo, ex mi s-el nqani'n twi' nk'u'ja? Noqpe kyja xkub' nmutsin wib'a, noq tu'n kyjawku nnimsi'n toj kynimb'ilu tu'n nyola. ⁸Noq ma tajz sma'n twi' nk'u'ja kyu'n junjuntl Ttanim Dios toj junxil tnam, noq tu'n wajb'inkuy kye'y. ⁹Ex tej intintaqa kyxola, ex nti'taq at we'y, mi xkub' nb'isini'y tu'n ttajz kyq'o'n ch'in ti' we'y; qala' tej kyul erman aj Macedonia, tajz kyi'n tkyaqilj lo. ^bQu'n nya wajtaqa tu'n tok nq'o'n jun iqtz kyib'aja, ex kukx ktenb'ile' wu'n. ¹⁰Twutzxix nyola erman, ex ojtzqi'n wu'n qa lu Crist nb'in wi'ja: Nti' jun xjal toj tkyaqil tx'otx' te Acay aku q'mante qa ma tz'onin wi'ja, ex qa nya twutzx nyola. ¹¹¿Tiqu'n nchin yoli'n ikyjo? ¿Ma nyapela waja kyi'ja? Qu'n ate Dios ojtqilte, qa at-xix nk'u'ja kyi'ja. ¹²Me kukx k'wel nb'inchinji'y lu'n, tu'ntzin mi txi q'oyite amb'il kye nchi jyon tumil kyoklin tze'nku' qe!, ex njaw kynimsin kyib' nyakuj jun twutzxix tsanjil Jesúsqe. ¹³Qu'n ayetzi'n ichin lo noqx ttenku kyu'n, ex sb'ulqe; n-ok kyq'on kyib' tze'nku tsanjil Crist. ¹⁴Me mi chi jaw ka'y'laja tu'n ikyjo. Qu'n aku te tajaw il ok tq'o'n tib' te jun t-angel Dios nqoptz'aj wen, me noq tu'n kykub'ku tsb'u'n xjal. ¹⁵Tu'npetzi'n, mi qo jaw ka'y'laj kyu'n nchi ajb'in te tajaw il, qa ma tz'ok kyq'o'n kyib' nyakuj

tb'anilx nb'ant kyu'n. Me pon jun q'ij, ja' ktzajile tkawb'il Dios kyi'b'aj kujxix wen, tze'nkuxjo ntqanin kyb'inchb'in.

Nyolin Pabl ti'jjo a iky'x tu'n,
tu'n tpaj Tb'anil Tqanil

¹⁶Kxel nq'ma'n juntl majl kye'y: Mi kub' kyb'isi'n qa tokx toj nw'i'y. Exsin qa ikytzjo toj kywutza, kyq'ontza amb'il wey tu'n nyoli'n, tze'nku ma txi kyq'o'n amb'il kye! xnaq'tzil kyxola, a nti' kynab'l, tu'ntzintla tjaw nnimin ch'in we' wib', tze'nqeku txqantl. ¹⁷Nya qAjaw q'malte we'y tu'n tjaw nnimin wib'a, qala' ayinxsa nchin q'mante tze'nku jun xjal nyakuj tokx toj twi', me noq tu'n nklonte wib'a kywutza. ¹⁸Ila'ku kyxola njaw tnimsin tib', tze'nkuxnaj jun a'la nimxix toklin te twutz tx'otx'. Ex ikyx weji'y, kjawil nnimsin ch'in we' wib'. ¹⁹Qu'n tze'nku kye!, at kynab'l;a; me qa ikyjo, ²⁰¿Tze'ntzin tten n-iky'x kyu'n kyuk'a a nti' kynab'l? ²⁰Qu'n n-iky'x kyu'n kye! nchi ok jk'un kye'y, tu'n kyajb'il'n kye; ex tu'n kyb'aj sjilin kyu'n; ex tu'n kykub' sb'u'n kyu'n; ex tu'n kyel i'jin kyu'n; expe tu'n tb'aj tz'ajchin toj kywutza kyu'n. ²¹iMe manyor xtijqexa tu'n n-iky'x kyu'n ikyjo! Me qe!, nlaxla tziky'x qe qu'n ikyjo. Qalatzin kye! n-iky'x kye kyu'n a nya wen tu'n tiky'x kyu'n.

Me qa ma jaw kynimsin kye! txqantl kyib', exsin ikyx weji'y, ex kjawil nnimsin ch'in we' wib', i'chaqxsin ikytzjo tze'nku jun xjal o tz'okx toj twi!. ²²¿Ma nyatzin aj Ebreyqe xjal lo? Ex ikyqinx weji'y. ^c¿Ma nyatzin aj Israelqe, a sk'o'nix tu'n Dios? Ex aj Israelqin we. ²³Qa taq'nil Cristqe, me ayinxixpe we' nimxix woklin tze'nku kye!, exla aj tkub' nq'manji'y lo, ikyqinji'y tze'nku jun tx'u'j. Nimxix o chin aq'nin we' tze'nku kye. Ila' maj, o chin b'aj b'yo'n, ex o chin kux jpu'n toj tze; ila' maj o tz'elje wi'ja tu'n nkyima. ²⁴Jwe' maj, o chin b'aj poq'chi'n tu'n

^b 11:9 Fil. 4:15-18. ^c 11:23 Kyb'i. 16:23.

kykawil aj Judiy, a b'eljalajaj toj ka'wnaq laqtzb'il.^d ²⁵Oxe maj in b'aj jemi'n tu'n tze;^e jun maj ch'ime in kyimi'y, te' wok xo'n tuk'a ab'j;^f oxe maj xi mulq'aj bark toj a', a ja' intinkxetaqa. Antza iky' jun qniky'in ex jun q'ij wu'n toj ttxuyil a!. ²⁶Ila'ku maj in b'eta najchaq, ex n-elje wi'ja tu'n nxi'y tu'n a', ex n-elje wi'ja kyu'n ileq', kyu'n nxjalila aj Judiy,^g ex kyu'n nya Judiyqe.^h N-elje wi'ja kyoj tnam ex toj k'ul, ex toj ttxuyil a!, ex kyxoljo nimil xmiletz'qe. ²⁷Ex nimxix ma chin aq'ni'n tuk'a sikytlin toj taql'in qMan. Ex nimku maj, mi nchin kta'n, ex ma tziky'x wa'yaj ex k'waj wu'n. Ex nimku maj o kub' npa'n wa'yaj tu'n woka toj na'l Dios, ex o tziky'x che'w wu'n, ex nti'taq nxb'al'i'n. ²⁸Toj tkyaqiljo lo, tkyaqil q'ij, nchin b'isi'n kyi'ijo Ttanim Dios toj junjunl tnam.

²⁹Qa at jun nimil xkub' numj, tzunx nchin b'isi'n ti'j; ex qa at jun xjal nkub' tz'aq toj tnimb'il noq tu'n tpaj juntl, b'e'x ntzaj nq'oja ti'j.

³⁰Ikytzi'n erman, qa iltaq ti'j tu'n nnimin ch'in wib'a kywutza, me noq tu'n tkub' nyek'inkuy, qa nti' wipi'n wilx wib'xa. ³¹Twutzxix we'y, qu'n lu' Dios, a Manb'aj te qAjaw Jesucrist, a at toklin tu'n tniimsit tb'i te jun majx, nb'l'i'n wi'ja, qa ikyo. ³²Tej nte'n toj tnam Damasco, a kawil n-ajb'intaq te nmaq kawil Aretas, xi tq'ma'n tu'n t-xq'uqit tkyaqil ttzija te tnam, tu'n wok kytzyu'n. ³³Me in kux q'o'n kyu'n wuk'i'y toj jun ma tij chi'l, tu'n nkutz q'o'n toj jun t'xutil tape ti'jile tnam. Ikytzi'n, in tzaqpajil' toj kyq'ob!.ⁱ

Ajo kyixk'oj ok ti'j Pabl

12 ¹Exla qa nya wen tu'n nnimsin wib'a kywutza, me il ti'j tu'n nb'inchi'n, tu'ntzin tel kyniky'a we'y, qa jun taq'nil qMan Diosqinxixa wen. Ex tu'ntzin ikyo, k'wel nq'ma'n ch'in kye'y ti'jjo a tzaj tyek'in qAjaw we'y, nyakuj noq toj wutziky!. ²Ojtzqi'n jun ichin wu'n, nimlxix ti'j Crist. Ma b'ant kyajlajaj ab'q'e, t-xilin q'i'n toj toxin

kya'l, ja' ta'ye Dios. Nti' b'i'n wu'n qa tuk'ax t-xmilil xi q'i'n mo minaj, o'kx Dios ojtzqilte. ³Me atzi'n b'i'n wu'n ajo ichin, qa tuk'a t-xmilil mo minaj, o'kx Dios ojtzqilte, ⁴me b'e'x xi q'i'n toj kya'l, ja' oke tb'i'ne nmaq yol, a mix a'l qe tu'n tkub'e yolute. ⁵B'a'ntla tu'n tjaw nnimsin wib'a ti'jjo ichin ikyo, me nya tu'n x wib'xa, qatzila qa ma'y, me noq tu'n tyek'itku qa nti'x wipi'n. ⁶Aku txi nq'ma'n kye'y, qa ayinji'y ichin xtal' toj kya'l, noq tu'n nnimsinku wib'a kywutza. Exla qa ma txi nq'ma'n, ex nya noq nchin la'ji'n, qu'n twutzxix. Me ex nya nxi nq'manji'y lu'n noq tu'n tkub' kyb'isi'n qa nimxix wokli'n tib'ajjo n-ok kyka'yil n ti'jjo nb'inchb'i'n mo tu'n nyola.

⁷Te we'y, tb'anilxitla tu'n tjaw nnimin wib'a toj tkyaqiljo tzaj tyek'in Dios we'y, me mina, qu'n ex b'e'x tzaj q'o'n jun kyixk'oj toj nxmilila te aq'b'il nnab'l'a, tu'n mina jaw nnimsin wib'a. Atzi'n kyixk'oj ma tzaj sma'n tze'nku jun taq'nil tajaw il, tu'n nky'ixb'ajtza tu'n, tu'n mi jawe nnimin wib'a. ⁸Oxe maj o txi nqani'n te qAjaw tu'n tel ti'n kyixk'oj wi'ja, ⁹me tzaj tq'ma'n qAjaw kyjalu'n: Matxitza nxtalb'ilji'y te'y ja'lin, qu'n nyek'itjo wipi'n, tu'n nti' tipi'n kywutzxjal.

Tu'npetzi'n nchin tzalaja tu'n nti' wipi'n, qu'n ikytzin nyek'ine' tipin Crist toj nchwinqila. ¹⁰Ex nchin tzalaja tze'n nti'l wipi'n tu'n waq'ni'n toj tb'i Crist. Ex nchin tzalaja aj wok yiso'n, ex qa nti'l at we'y, ex qa ma chi ok tenxjal lajol we'y, ex qa ma tzaj b'is toj wanmi'n. Nchin tzalaja toj tkyaqiljo lo, qu'n tze'nku nti' wipi'n tu'n x wib'xa, atzintza ja' nyek'ine jni' tipin Dios toj nchwinqila.

¹¹Ma chin oka tze'nku jun at toj twi' o tz'okx tu'n ma b'aj nnimsin wib'a kywutza, me ayeaxa at kypaja ti'j. Qu'n noqit ma chi kol'i'n wi'ja kywutzjo ma tz'ok kylimo'n kyib' nyakuj tb'anilxix tsanjil Jesús. ¹²Ma nyapetzila nim ch'intl we' woklin, tze'nqeku xjal anetzil'n,

^d 11:24 B'eljalajaj toj ka'wnaq, 39 n-ele; Deu. 25:3. ^e 11:25 Kyb'i. 16:22. ^f 11:25 Kyb'i. 14:19.

^g 11:26 Kyb'i. 9:23. ^h 11:26 Kyb'i. 14:5. ⁱ 11:33 Kyb'i. 9:23-25.

exla qa nti' wajb'i'n toj kywutza junjun kyxola? ¹²Tuk'a tkyaqiljo techil, ex yek'b'il te tipin Dios ex jni'xjo ma b'ant tu'n, a ma kub' nb'inchi'n kyxola, antza ma tz'ele tniky'tzajil qa ayinxix we' tsanjil Jesú. ¹³Qu'n ikyx nkub' nb'inchinji'y kyxol tkyaqil Ttanim Dios. Ex mi xi ok nq'o'n noq ch'in kyokli'n, a tu'n mi xi nqani'n twi' nk'u'ja kye'y. Qa nyaxix wen toj kywutza ikyjo, kynajsínkuy wila.

¹⁴Atzin ja'llin, ma b'ant ti'j tu'n nxi'y lol kye'y toj tox majin, ex mi chin qani'n twi' nk'u'ja kye'y, qu'n nya weji'y njyo'n a kypwaqa; qala' waja tu'n kyel wena twutz qMan Dios, qu'n ma chin oka te kytati'y toj kynimb'ila. Ikytzi'n tze'nku jun manb'aj ipb'ilxix toke, tu'n tknet pwaq kye tk'wal, ex nyaqe k'walb'aj nchi lipin tu'n tjet pwaq te kytata. ¹⁵Tu'npetzi'n, tuk'a tkyaqil wanmi'n k'wel yupinji'y jni' at we'y, majxpe nchwinqila kxel nq'o'n, noq tu'n kyel wenkuy toj kynimb'ila. ¹⁶Nyatzaq o'kqinx we' nb'yo'n wib'a kyi'ja, ex ayetzin kye' nti'x npon kyk'u'ja wi'ja?

¹⁶Exla qa mi xkub' nq'o'n we' jun iqtz kyib'aja, me at junjun nq'mante kyxola qa xtiijqi'n tu'n nsb'u'n kyi'ja, noq tu'n ttzaj ntzyu'nkuy kypwaqa. ¹⁷Me tze'ntzi'n ikyjo? ¹⁸Ma ma'tzin chi kub' nsb'u'n tuk'a jun ichin, a xi nsma'n kyuk'iy? ¹⁹In kub'sin nwutza te Tito tu'n t-xi' lol kye'y, ex xi nchq'o'n juntl erman tuk'a, tu'n kyqanin jun mojb'il kye erman toj Jerusalén. ²⁰Ma ma'tzin chi kub' sb'u'n tu'n Tito, noq tu'n ttzaj ti'n kypwaqa we'y? iMina! ²¹Ma nyapela junx qten tuk'a Tito, ex jun qb'isa, ex tz'aqle qanmi'n toj tkyaqil?

¹⁹Akula tz'el toj kywutza qa noq nqo kub'sin qwutza kye'y, tu'n tukb' kyewinkuy qila. Me mikyxi, qala' ayi'y erman, noqpe kyja' nqo b'isini'y tze'n tten tu'n kych'iya toj kynimb'ila. Noq o yoli'n twutz Dios ti'j tb'i Crist, ex tkyaqiljo lu'n, noq tu'n kych'iya toj kynimb'ila. ²⁰Nchin xob'a tu'n nxi'y lol

kye'y; ya'j qa na'mtaqx tjaw kytix'ipin kytic'n tze'nkuxjo waja. Ikytzi'n, b'alaga il ti'j tu'n kyok wili'n, ex nya tu'n nyoli'n tuk'a jun yol b'unin tze'nku kyaja. Ya'j qa atku q'oj kyxola, qa atku iky'b'il tu'n tyab' kywi'y, qa nchi b'aj pa'n kyib'a, qa nchi b'aj xo'n yol kyxola, qa atku iqj yol kyxola, qa nchi b'aj nimsin kyib'a, qa nti'x nuk'b'il kyxola. ²¹Ex nchin xob'a ya'j qa, aj npo'n jun majla kyxola, qa xin elkuy toj ntx'ixewa twutz nDiosa tu'n kypaja, ex qa xin oq'a kyi'jo, aye' nchi b'inchintaq il ojtxe, ex qa na'm tkyij kytzaqpi'n nya b'a'n tze'nku ky'a'jin, ex tkyaqil achb'il nb'anttaq kyu'n.

Jun yol te xob'tzb'il tu'n Pabl

13 ¹Atzi'n tox majin lu'n tu'n nxi'y lol kye'y. Ex chin ponb'il tuk'a kawb'il tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Aj tkub' kawit jun il, il ti'j kab'e mo oxe tstiyil, a otaq kyli il anetzi'nch.^j

²Tej ntenkuxixa kyuk'iy te tkab' majin, xi nq'ma'n kye nchi b'aj b'inchintaq il ex kye kykyaqilx; me qu'n tu'n najchaq intini'y ja'llin, noq kxel nna'n kye'y, qa aj nkani'n jun majla kyuk'iy, ma chinka tu'n nkawi'n kujxix wen, ex nti' tumil tu'n kytzaqpaja. ³Qu'n ayexa nchi qaninte jun yek'b'il we'y, qa twutzix jun yobil Tyol Cristq'i'n, qu'n nyapen noq alkyeku te Crist aj tkawin kyi'ja; qala' okpin k'wel tyek'in tipintz kyxola.

⁴Twutzx te', tej tjaw q'o'n Crist twutz cruz tu'n tkyim, nyakuj nti'taq tipin. Me atzin ja'llin, itz' te jun majx, tu'n tipin qMan Dios. Ex ikyxjo qe' ja'llin; exla qa nti' qipi'n tu'nq qib'xa, me noq tu'n qmujb'il qib'a tuk'a Dios, loqoy' itz'go tu'n tipin, tu'n qajb'i'n kyxola tuk'a jun kawb'il kujxix.

⁵⁻⁶Chi b'isi'n kyi'jxa qa twutzx qa nimilqexixa. Tu'n ikyjo, k-elil nniky'tzajila qa jun twutzix tsanjil Jesúsq'i'n, qu'n xi kynimi'n tu'n nyola. ⁷Ma nyapela ojtzqi'n kyu'n qa itz' Crist toj kyanmi'n? Qu'n qa nti' Crist toj kyanmi'n, nya twutzix nimilqi'y.

^j 13:1 Deu. 17:6; 19:15.

Ikytzi'n, q'uqle nk'u'ja tu'n tel kyniky'a te, qa twutzxix tsanjil Jesúsqo'y.

⁷Nqo na'n Dios, tu'ntzin mi kub' kyb'inchinji'y nya wen, nya noq tu'n tyek'in qa wenqo'y kywutza; qala' tu'n kyel wena twutz Dios, exla qa nyakuj nya wenqo'y. ⁸Qu'n qa ma kub' kyb'inchinji'y wen, nyale qo kawilji'y kyi'ja, qu'n nti' jun ti'aku kub' b'inchit ti'jjo a wen. ⁹Nqo tzalaja tu'n at kyipi'n tu'n kyb'inchi'n tze'nku taj Dios. Ex nyatla il ti'j tu'n tyek'in Dios tipin tuk'a tkawb'il kyi'ja kujxix wen, qu'n qa otaq kub' kyb'inchin kyib'a, aj npo'n, noq tuk'a jun yol b'unin kchin yollili'y kyuk'iy, nyakutlaj nti' qipi'n. Tu'npetzi'n, kukx nqo kub'sin qwutzji'y te Dios, tu'n kyoka tz'aqle toj kynimb'ila. ¹⁰Ex tu'npetzi'n, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n na'mxtaq nxi'y lol kye'y, qu'n tu'ntzintla

aj nkani'n, nyatla il ti'j tu'n nkawi'n kujxix kyi'ja. Qu'n a nkawb'ila tzaj tq'o'n Dios tu'n kych'iya toj kynimb'ila, ex nya tu'n kykub' numje.

**Jun q'olb'il tu'n Pabl
tu'n tjapin b'aj tyol**

¹¹Atzin ja'lin erman, o'kx nyolji'y. Noqit chi tzalajxa. Tz'okx tilil kyu'n, tu'n kyoka tz'aqle toj kynimb'ila. Kyq'uqb'ink kyk'u'ja kyxola, ex junxit kynab'l'a tuk'a nuk'b'il. Ex Dios, a Tajaw tkyaqil k'u'jb'il ex nuk'b'il ktenb'il kyuk'iy. ¹²Kyq'olb'ink kyib'a kyxolxa tuk'a tkyaqil kyk'u'ja.

¹³Ex tkyaqil erman tzalu'n junx wuk'i'y nxi kysma'n q'olb'il kye'y. ¹⁴Noqit a t-xtalb'il qAjaw Jesucrist ten kyuk'iy, junx tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios, ex tuk'a kymujb'il kyib'a tu'n Xewb'aj Xjan. Ikyxitjo.

Tu'j Pabl kye Nimil aj Galacia

Atzin t-xilin u'j lu'n ch'ime ikyxjo tze'nnku u'j xi ttz'ib'in Pabl kye aj Rom, qu'n nxi tkusin Pabl qa ajo tumil tu'n kymeltz'ajxjal tuk'a Dios o'kxjo kynimb'il ti'j Jesucrist, ex nya tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n. Te tnejil, ayetzin nimil toj Galacia o k'metjo Tb'anil Tqanil kyu'n tuk'a tzaljb'il, me atzin ja'lín attaq junjun xjal nchi xnaq'tzin, qa iltaq ti'j tu'n tjapin tkawb'il Moisés kyu'n, ex tu'n tok qitit kyechil ti'j kyxmilil tu'n kyklet, qu'n toj kywutz, b'a'n tu'n tklet jun xjal tu'n xib'x, noq tu'n tjapin b'ajjo yol anetz'i'n. Tu'npetzi'n, nimx yolin Pabl ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il nya tu'n kyb'inchb'inxjal, qala' noq tu'n t-xtalb'il qMan, ex tu'njo kynimb'il ti'j Crist.

Tojjo u'j, nxi tchiky'b'in Pabl tojxix tumil ti'jjo xnaq'tzb'il, a tzaqpib'l kye nimil twutzjo ojtxe kawb'il, exla qa nti' tajb'in ojtxe kawb'il tu'n kyklet-xjal, me ntzaj tyek'in qa aj ilqe. Tu'npetzi'n, tzaj tchiky'b'in Pabl ti' t-xili'n tzaqpib'l toj kychwinql nimil, a nya tu'n kyb'inchin tze'nnku kyaj, qala' tu'n kyyek'inte tuk'a kyb'inchb'in ajo kynimb'il ti'j qAjaw.

Tu'npetzi'n, tzaj tq'o'n Pabl jun txokb'il te kye aj Galacia, tu'ntzintla kyanq'in tojjo tzaqpib'l tuk'a tumil, ex mi tu'n t-xi kyq'o'n kyib' tjaq' ojtxe kawb'il, noq tu'n tqe kyk'u'j ti'j tu'n kyklet tu'n, qu'n tojjo u'j lo ntyek'in Pabl qa nti' jun kolb'il, a nya tu'n Tb'anil Tqanil ti'j Crist.

Jun q'olb'il

1 ¹Ayi'n Pabl jun tsanjil Jesús, ex nya qexjal ma chi jaw sk'o'n we'y, ex ma tz'ok q'o'n te wokli'n, qala' a qAjaw Jesucrist, junx tuk'a qMan Dios, axjo jaw anq'sinte Jesús kyxol kyimnin. ²Nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n junx kyuk'a txqantl nimil ite' wuk'iy tzalu'n, kye kykyaqil Ttanim Dios ite' toj tkyaqil tx'otx' Galacia.

³Axit qMan Dios junx tuk'a qAjaw Jesús, tzaj q'o'nte t-xtalb'il kyib'aja, tu'n kymujb'in te kyib'a kyxolxa. ⁴Qu'n o'kx te qAjaw Jesús xi tq'o'n tib' tu'n qpaj, tu'n qklet te tkyaqil il tzalu'n twutz tx'otx', tze'nkux taj qMan Dios. ⁵Tu'npetzi'n, nimxit tb'i qMan ja'lín ex te jun majx.

Junch'in Tb'anil Tqanil kolb'il

⁶Werman, nim ma chin jaw ka'yylaja kyu'n, tu'n jun paqx ma kyij kytzaqpiniyi'y Dios, a txkon kye'y tu'n t-xtalb'il Crist. Ex ma txi kynimi'n juntl

tqanil nyakuj tb'anil kolb'il. ⁷Twutzxix nya atx juntl tqanil kolb'il; qala' ikytzin at junjun ma jaw najsinte kynab'la, qu'n kyaj tu'n kytx'ixpin te' Tb'anil Tqanil kolb'il, a aku Crist.

⁸Me kyka'yinktzi'n, qa at juntl s-ul q'mal juntl tqanil kolb'il, a mikyxi tze'nnku o b'aj qq'ma'n, k'wel tz'aq tjaq' tqanb'il Dios te jun majx, expe qa ayinku we', mo qa jun angelj nyakuj tzaj toj kya'lj. ⁹O txi nq'ma'nji'y lu'n, me kxel nq'ma'n juntl majla: Qa at juntl s-ul q'mal juntl tqanil kolb'il, a mikyxi tze'nnku ma txi kyk'mo'n, k'wel tz'aq tjaq' tqanb'il Dios, a kujxix wen, te jun majx. ¹⁰¿Me tin qu'n waja tu'n tkub' ntz'ib'inji'y lu'n? ¿Ma tu'npel a kyyolin xjal b'a'n wi'ja? iMina! Qala' a waji'l tu'n ttzalaj Dios wi'ja. Qu'n noqit noq tu'n nnimsin wib'a kywutzxjal, mitla xi ntziyi'n tu'n woka te taq'nil Crist.

Tej tyolin Pabl te kolb'il tib'

¹¹Erman, waja tu'n kyb'inti'y ja' ntzaje Tb'anil Tqanil kolb'il, a nyoli'n: Nya noq

toj kynab'lxjal,¹² qu'n nya noq jun tyol xjal, ex nya noq el nxnaq'tzi'n kyi'jxjal, qala'aku Jesucrist tzaj q'onte we'y.

¹³ Me ola chin ok kyb'i'n ch'in, tej intintaqa kyxol aj Judiy ojtxe. Nim in q'ojli'y ti'j tkyaqil Ttanim Dios, ex nim ok tilil wu'n tu'n tkub' yuchj.^a ¹⁴ Ex b'i'n kyu'n, qa toj kynimb'il aj Judiy, nimxtaq otaq tz'el nniky'a te, kywutzjo txqantl nxjalila, aye' junxtaq qab'q'i'y kyuk'a. Qu'n ayi'n nimxtaq ipb'il intink'i'y tu'n tjapin b'ajjo jni' tumil kyij q'o'n kyu'n qtzan nxjalila ojtxe.^b

¹⁵ Me ax te Dios xjaw sk'o'n we'y; te' na'mxtaq witz'ji'y, ex noq tu'n t-xtalb'il wi'ja, ma chin tzaj ttxko'n, a tze'nkuxjo taj. ¹⁶ Ex ma taq', tu'n tel nniky'a te Tk'wal, ex tu'n t-xi nq'ma'n Tb'anil Tqanil kolb'il kye tkyaqil xjal.^c Tej ttzaj tq'o'n wokli'n anetzi'n, mix ja in xta'ji'y qanil jun tumil kyexjal. ¹⁷ Ex mix in xta'ji'y Jerusalén qanil jun tumil kye' txqantl, aye' otaq chi ok te tsanjil Jesús. Qala' liweyx in xi'y toj tx'otx' te Arabia, ex tb'ajlinxi' ikyjo, in xi'y toj tnam Damasco. ¹⁸ Tb'ajlinxi' oxe ab'q'e, in xi'y Jerusalén tu'n tok wojtzqinti'y Pegr;^d in te'n jwe'lajaj q'ij tuk'a. ¹⁹ Ex mix a'l juntl tsanjil Jesús nli'y, o'kx Santyaw, a titz'in qAjaw.

²⁰ Kxel nq'ma'nji'y lu'n twutz qMan Dios: Tkyaqiljo ma txi ntz'ib'i'n kye'y, twutzxix. ²¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, in xi'y tojjo tx'otx' te Siria ex Cilicia. ²² Ex tkyaqil nimil kyojjo Ttanim Crist, a ite' toj tx'otx' Judey, na'mtaq wok kyojtzqi'n. ²³ Noq tqaniltaq at wi'ja kyxol nimil antza: Atzaj Pabl nq'ojletaq q'i'j, ex nimtaq taj tu'n qel xitj; me atzin ja'lín, lu nyolin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, chi chi'. ²⁴ Ex noq tu'n ikyjo, nimx jaw kynimsin tb'i qMan Dios.

Tej t-xi' Pabl yolil kyuk'a nejinel
toj Ttanim Dios toj Jerusalén

2 ¹Tb'ajlinxi' kyajlajaj ab'q'e, in xi'y juntl majla Jerusalén, junx tuk'a Bernabé,^e ex xi nk'le'n Tito wuk'iy. ²In

xi'y antza, qu'n otaq tq'ma Dios we'y, qa iltaq ti'j tu'n nxi'y. Tej nkani'n Jerusalén, ok qchmo'n qib'a noq kyuk'a nejinel, aye' a nimxix kyoklin kywutz nimil, exsin xi nq'ma'n kye ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, a nkub' nyolintaqa kyxoljo aye' nya Judiyqe. Kub' nb'inchinji'y ikyjo, qu'n wajtaqa tu'n nb'inti'y qa wentaqjo nb'ant wu'n toj kywutz nejinel, mo qa minaj. Qu'n nyataq waja noq tu'n tkub' naj waq'i'n. ³ Me b'a'n ele nyola toj kywutz ti'j t-xtalb'il qMan Dios. Tu'ntzi'n ikyjo, mixpe a te Tito mix oke il ti'j tu'n tok qitit techil ti'j ttz'umil, tze'nku tz'ib'in toj ojtxe qkawb'il, awo'y aj Judiy. Mix kub'e nimitjo lo, qu'n a te Tito nya Judiy, qala' aj griego. ⁴ Qu'n junjun nyakuj nimil okx qxola toj ewajil, ex otaq tz'ok kyka'yin qa nti'itaq techil Tito tok. Ex noq tu'n ikyjo, ox chi lab'tex, tu'n tkub' qniminji'y ojtxe kawb'il, a tu'n tel qitit ttz'umil Tito, tu'n tkyij toj wen twutz Dios. Me qu'n at jun qtazaqipib'l tjaq' ojtxe kawb'il ja'lín, tu'n qel wen twutz Dios noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a Jesús, ⁵ mix kub'e qniminji'y kyyol, qu'n qajtaqa tu'n kukx tten Tb'anil Tqanil kyuk'i'y tz'aqlexix, ex nti' ch'intl tu'n tok tz'asqit.

⁶ Me ayetzi'n nejinel toj Ttanim Dios Jerusalén, aye' a nimxix kyoklin kywutz nimil, nti' juntl tumil tzaj kyg'o'n we'y, tu'n tkusit nyola. Tze'nku we' nti' waja ti'j alkyetaq kyoklinxjal, qu'n nti' te Dios nqanin ti'j.^f ⁷ Qala', ayex kyexjal el kyniky' te, qa a Dios tzaj oqxenin te' aq'until we'y, tu'n t-xi wi'n Tb'anil Tqanil kolb'il kye xjal nya Judiy, ikyxjo tze'nku xi toqxenin te Pegr kye aj Judiy. ⁸ Qu'n ax te Dios tzaj sma'n qey qkab'il tu'n qoka te tsanjil: Ante Pegr kyuk'a aj Judiy; ayintzin we' kyuk'a nya aj Judiyqe.

⁹ Tu'npetzi'n, ate Santyaw, Pegr ex Juan, aye nejinelqe te Ttanim Dios toj Jerusalén, el kyniky' te, qa a Dios tzaj q'o'nte wokli'n tu'n nyoli'n Tyol kyxol nya aj Judiy. Ex noq tu'n tok te jun

^a 1:13 Kyb'i. 8:3; 22:4-5; 26:9-11. ^b 1:14 Kyb'i. 22:3. 9:26-30. ^c 2:1 Kyb'i. 11:30; 15:2. ^d 2:6 Deu. 10:17.

^e 1:16 Kyb'i. 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18. ^f 1:18 Kyb'i.

yek'b'il qa otaq qo oka te kyuk'a, tzaj kyq'o'n kyq'ob' we'y ex te Bernabé. Ex kub' kyk'u'j, tu'n qaq'n'i'n kyxoljo nya aij Judiyqe, ex ayetzin kyetz, kyxol qxjalila, aye Judiy. ¹⁰O'kx tzaj kyq'ma'n qe'y tu'n qoni'n kyi'j xjal, aye' yajqe. Me ataqpen weji'y n-ok tilil wu'n tu'n tb'ant.

**Ok i'lín Pegr tu'n Pabl
toj tnam Antyokiy**

¹¹Jun maj, te' tkanin Pegr toj tnam Antyokiy ja' intini'y, xi nq'ma'n toj twutz, qa nyataq b'a'n nb'ant tu'n. ¹²Qu'n tnejil, nwa'ntaq Pegr junx kyuk'a xjal nya Judiyqe. Me atzaj te' kyul kanin junjun xjal, a tzajninqe kyxol junjun tuk'a Santiyaw, tuk'a jun kyximxjal, qa nyaxix toj tumiltaq a nb'anttaq tu'n Pegr. Tu'n ikyjo, b'e'x el tpa'n Pegr tib' kyi'j nimil, a nya Judiyqe, tu'n twa'ntaq kyuk'a. Qu'n b'e'x tzaj t-xob'il kye xjal Judiyqe, a kyajxix tu'n tjapin b'ajjo tkyaqil tkawb'il Moisés. ¹³Ex majqex kye' txqantl nimil toj Antyokiy, a Judiyqe, ok lipe ti'jjo t-xmiletz'il anetzi'n tu'n tka'min kyk'u'j. Ex majxl te Bernabé ok lipe kyi'j.

¹⁴Atzaj te' kyok nka'yil mitaq nchi b'et toj tumil, a tze'nxtaqjo a ntyek'in Tb'anil Tqanil, b'e'x xi nq'ma'n te Pegr kywutz tkyaqil nimil. Nchijil' kyyalu'n: Noq sami'y Pegr, me mi nb'eta toj tumil tu'n t-xima tojjo lo. Qu'n tnejil, nb'eta ikyx tze'nku jun nimil, a nya Judiy, exsin nya ikyjo tze'nku jun Judiy, a nb'ettaq tze'nku ojtxe qkawb'il. Ex wentaqjo ntib'inchi'n ikyjo, qu'n junch'in kyoklin tkyaqil nimil twutz Dios, exla qa Judiy mo nya Judiy. Me qa ikyjo, ¹⁵tiquniltz n-ok tq'o'n il kyi'jjo aye' nya Judiyqe, tu'n t-xi kyi'n tze'nqe aj Judiy? Nti' tumila tojjo lo. ¹⁶Qu'n awotzinque Judiyqo toj qitz'jlintz, ex nya tzajninqe kyxol xjal, aye mi ojtzqi'n Dios kyu'n. ¹⁷Me b'i'nqe qu'n, qa mix a'lx junqe kkletil noq tu'n Judiyqe, ex tu'n tjapin b'aj ojtxe tkawb'il Moisés qu'n, qala' noq tu'n qnimb'il ti'j Klolqe Jesucrist. ¹⁸Tu'npetzi'n, o kub' qnimi'nqe

Jesucrist. Ex noq tu'n ikyjo, qo kletil toj najin, ex nya tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il qu'n. ¹⁹Qu'n mix a'lx junqe kkletil tu'n ikyjo. ²⁰Qu'n ma qo klet noq tu'n ma tz'ok qe qk'u'j ti'j Crist, ex nya tu'n tjapin ojtxe kawb'il qu'n. Exla qa ma qo klet, ¿Ma nyatzin aj il qotz? ¿Ma apela Cristtz at tpaj ti'jjo qil? iMina! ²¹Me qa ma kyi'j ti'jli'n tnimb'ila noq tu'n t-xi'y juntl majl b'inchil te' a ntq'ma'n ojtxe kawb'il, tu'n tnimsin tib'a, axa at tpaj ti'jxa. Atzi'n lu'n ikytzin tze'nku jun xjal nkub' tyuch'in jun ti', ex njaw tb'inchin juntl majl. Nti' tnab'ljo ikyjo. Ikytzi'n xi nq'manjil'y te Pegr.

¹⁹Qu'n a te' ojtxe kawb'il nqanin q'i'j, tu'n qkyim te chojb'il qil, tu'n mi njapin qu'n. Me b'e'x kyim Jesús te chojb'il qil, ex nya il ti'j tu'n t-xi qchjo'n qil ja'lin, qala' noq tu'n qb'et tuk'a qMan Dios toj qchwinqil, ex tu'n qajb'in te; o qo ok tq'o'n Dios nyakuj o qo kyim twutz cruz junx tuk'a Kolil Jesús. ²⁰Ex atzi'n ja'lin, nya wunx wib'a itz'q'i'n, qala' noq tu'n Crist, a najle toj wanmi'n. Ex nchin b'eta toj nchwinqila tzalun twutz tx'otx', noq tu'n tipin Tk'wal qMan Dios, a q'aq'in tk'u'j wi'ja, ex xi tq'o'n tib' tu'n tkyim noq tu'n npaja. ²¹Tu'ntzi'n ikyjo, nlay tz'el wiky'i'n t-xtalb'il qMan Dios. Qu'n noqitaku chin kleta noq tu'n tjapin b'ajjo ojtxe kawb'il wu'n, nti'xitla tajb'il'n tkyimlin Crist.

**Ma qo klet tu'n qnimb'il, ex nya
tu'n tjapin ojtxe kawb'il qu'n**

3 ¹iAy, aj Galacia! Najninx kye kynab'l. ¿Altzila kye xk'alín kyi'jja tu'n tel kyi'jlinji'y t-xtalb'il qMan Dios, a awokuy o qo kub' chiky'b'in te' wen kywutz: Qa a Kolil Jesucrist kyim twutz cruz te najsib'il kyila? ²Tu'n ikyjo, waja tu'n ttzaj kytzaq'winji'y a nxjela kye'y: ¿Ma man tzaj kyk'monji'y Xewb'a'j Xjan toj kyanmi'n noq tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, mo qa tu'n ma qe kyk'u'ja ti'j Tb'anil Tqanil, a o kyb'i'y? ³Ma nti'xsin kynab'l, a otaq txi xkye

^g2:16 Ro. 3:22. ^h2:16 Ro. 3:20.

tkab' chwinqil kyu'n tu'n Xewb'aj Xjan te tnejil; me atzin ja'lin, *¿Ma kyajtzi'n tu'n tjapin b'ajjo kynimb'ilala kyu'n'x kyib'xa?*⁴ *Jni'ksi'n siky'x kyu'n tu'n tpajyo kynimb'ilala, a twutzxix?* *¿Exsin k'wel najtz kyu'n?* iNya tumiljo ikyjo!
5 Qala' noqit aku tz'okin te kye'y, tu'n tel kyniky'a ti'j. Qu'n axte Dios o tzaj q'o'nte Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, ex nimku techil tipin kub' tb'l'inchin kyxola. Me nya tu'n tjapin b'ajjo ojtxe kawb'il kyu'n, qala' noq tu'n t-xi kyniminji'y a Tb'anil Tqanil, a o kyib'ly.⁶ *Ikyxjo tze'nku te Abraham, a ojtxe qxe'chil.* Xi tnimin a tzaj tq'ma'n Dios te. Ex tu'n ikyjo, ok tq'o'n Dios te jun xjal tz'aqle twutz.⁷ *Tu'npetzintzjo, tz'elku kyniky'a te alkyeqexixjo tyajil Abraham;* me nya qe' xjal aye' tzajinqe ti'j tyajil Abraham, qala' aye, a ikyx kynimb'iljo tze'nku te Abraham.⁸ *Qu'n ojtzqi'ntaq tu'n Dios, qa iltaq ti'j tu'n kykletjo nya Judiyqe noq tu'n kynimb'il ti'j Tb'anil Tqanil kolb'il.* Tu'npetz'i'n, xi tq'ma'n te Abraham kyjalu'n: Noq tu'n tpajja, k'wel nky'iwl'i'n tkyaqil xjal twutz tx'otx!⁹

⁹ *Tu'npetz'i'n, tkyaqil xjal qa ma txi tnimin tze'nku te Abraham, at tky'iwb'il Dios kyib'aj, tze'nku te Abraham, tu'n tnimb'il.*¹⁰ *¿Me ankyex te', k-okil qe tk'u'j tu'n tklet, noq tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il tu'n? Nti'x te' tumil, ex ok kyel ten tjaq' tqanb'il qMan Dios, qu'n ikytzi'n tq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:*

At jun qanb'il kyib'aj tkyaqil xjal, aye mi njapin b'aj kyu'n tkyaqilxjo, a kyij tz'ib'in tojjo u'j lo.¹¹

¹¹ *Tu'npetz'i'n, b'i'nxix qu'n, qa mix a'lx jun kkletil noq tu'n qa ma japin b'aj ojtxe kawb'il tu'n. Qu'n ikytzin ntq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol:*

Aye xjal tz'aqleqe nwutza, noq tu'n kynimb'il wi'ja,
 ktenb'il kye' kychwinqil te jun majx.¹²

¹² *Me metzin te ojtxe kawb'il nya tu'n qnimb'il te', qala' ntq'ma'n kyjalu'n:*

Aye xjal, a kyaj tu'n tjapin b'aj kawb'il kyu'n, tu'n kykanb'in tkab' chwinqil,

il ti'j tu'n kyb'et tjaq' kawb'il, ex tu'n tjapin b'aj kyu'n jotx tkyaqilx.¹³

¹³ *Tu'n ojtxe kawb'il, at jun qanb'il qib'aj nqanin qij tu'n qkyim, tu'n mi njapin b'aj qu'n.* Me atzi'n qanb'il, ate Crist s-el q'inte, tej tkyim twutz cruz te qxel. Qu'n kyij tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: At jun qanb'il tib'ajjo xjal, a kjawil yo'b'it twutz jun tze.¹⁴

¹⁴ *B'ajjo ikyjo, noq tu'n qk'mo'nte ky'iwb'il, a tzaj tq'o'n qMan Dios te Abraham ojtxe, ex tu'n qok te jun xjal tz'aqle twutz qMan, exla qa Judiyqo, ex qa mina.* Ex noq tu'n qnimb'il ti'j Crist, a Jesús, at Xewb'aj Xjan toj qanmin, a o tzaj tq'o'n Dios, tze'nku tq'ma.

Nya junx kyokli'n ojtxe kawb'il tuk'a tzaj ttziyin Dios

¹⁵ *Ayi'y werman, noq tu'n tel kyniky'a ti'jjo lo, k'wel nq'o'n jun techil.* Qa at jun xjal nb'ant jun tyol tuk'a juntl, il ti'j tu'n tkub' tq'o'n tb'i toj u'j, ex tu'n tkub' tsqitinte tb'i tib'aj, noq tu'n tkusis, tu'ntzin mix a'l juntl tz'ok q'onte ch'intl ti'j, mo tu'n tq'mante qa nya twutzx.

¹⁶ *Me atzin ja'lin, a Dios tzaj tq'o'n tky'iwb'il te Abraham ex te tyajil.*¹⁵ *Me mi ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios qa kyij' ila' tyajil, qala' ti'j junch'in tyajil, ax Crist.*

¹⁷ *Atzin t-xilin yol lo: Ma b'ant ti'j tu'n Dios tuk'a Abraham, ex ma kub' tkusis Dios tyol te jun majx.* Tb'ajlinxi¹⁶ 430 ab'q'e, ul tkawb'il Moisés.¹⁷ *Me nlay b'ant tyupitjo tnejil yol, a b'ant ti'j tu'n Dios tuk'a Abraham, qu'n tu'n ma tkusis Dios tnejil tyol te jun majx.*

¹⁸ *Qu'n noqit ma qo klet a tu'n tjapin tkawb'il Moisés qu'n, nti'tla tajb'intzjo tnejil yol, a b'ant ti'j tu'n Dios tuk'a Abraham.*¹⁸ *¿Ma ma nqo klettu'n tjapin b'aj tkawb'il Moisés qu'n?* iMina! *Qala' noq tu'n Tyol qMan Dios, a b'ant ti'j tu'n tuk'ax Abraham.*

¹⁹ *Me qa ikytzjo, ¿Ti'jtzin tajb'intzjo tkawb'il Moisés?* Tzaj q'o'n tkawb'il Moisés noq tu'n tyek'inku' kyilxjal, a

ⁱ 3:6 Gen. 15:6; Ro. 4:3. ^j 3:7 Ro. 4:16-17. ^k 3:8 Gen. 12:3. ^l 3:10 Deu. 27:26. ^m 3:11 Hab. 2:4. ⁿ 3:12 Lv. 18:5. ^o 3:13 Deu. 21:22-23. ^p 3:16 Gen. 12:7. ^q 3:17 Ex. 12:40. ^r 3:18 Ro. 4:14.

na'mxtaq tul kanin Kolil Jesús tnejil maj tzalu'n twutz tx'otx', a tyajil Abraham, axjo tzaj tq'ma'n Dios te. Atzin tkawb'il Moisés q'umj noq kyu'n t-angel Dios, ex atzin Moisés ajb'in te jun yolil Tyol Dios kyxol xjal. ²⁰Me tej tyolin Dios tuk'a Abraham, nti'taq tajb'in juntl xjal te yolil kyxol, qu'naku Dios nyolintaq.

¿Ti'tzin tajb'in tkawb'il Moisés?

²¹¿Ma attzin tky'itzjo tkawb'il Moisés tuk'a tnejil yol, a b'ant ti'j tu'n Dios tuk'a Abraham? iNti! Qu'n noqit at kolb'il tu'n tlapin b'aj tkawb'il Moisés qu'n, matla qo ok tz'aqle tu'n toj qchwinqil. ²²Qu'n qkyaqilx awo xjalqo twutz tx'otx' o qo b'inchin il, ikytzi'n tze'n ntq'ma'n Tyol Dios. Tu'n ikyjo, tkyaqilx xjal tokx tjaq' tkawb'il il. Me noq tu'n qnimb'il ti'j Jesucrist, at qoklin ti'jjo aj b'antrin ti'j atxix ojtxe tuk'a Abraham, a chwinqil te jun majx.

²³Ojtxe, tej na'mtaq tuljo nimb'il ti'j Kolil Jesús, jpu'nqokxtaq tjaq' tqanb'il ojtxe kawb'il, ex nqo ayo'ntaq tu'n qtzapaj. Me atzin ja'lin, ma qo tzaqpaj noq tu'n qnimb'il ti'j Jesús.

²⁴Ikytzi'n, a tkawb'il Moisés tze'nku jun ojtxe aq'nil ncnex ti'ntaq tal k'wal tojjo ja te xnaq'tzb'il. Ex ikyxsin tkawb'il Moisés, nqox ti'n tojjo qnimb'il ti'j Crist, tu'ntzin qok tz'aqle twutz qMan Dios. ²⁵Me atzin ja'lin, tej xqo nimin, nya il ti'j tu'n qxi q'l'in tu'n ojtxe kawb'il, qu'n o jatin b'aj t-xilin tajb'il kawb'il, a tu'n qok tz'aqle tu'n qnimb'il.

²⁶Atzin ja'lin, noq tu'n kynimb'il a Crist, a Jesús, ma tzaj tq'o'n Dios kyokli'n te tk'wal. ²⁷Ex noq tu'n jawsb'il a', at kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, ex ma tzaj tq'o'n jun ak'aj kychwinqila, ikytzi'n tze'n nb'aj tx'ixpit kyi'ja tuk'a kyxbl'ali'n txjo'n wen. ²⁸Qu'n tu'n kynimb'il a Crist, at kyokli'n ja'lin, i'chaqx Judiytz mo qa minaj, ex qa aq'nil mo qa tajaw aq'untlj, ex qa ichin mo qa qya. Noq qa at kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, a Jesús, ma chi oka te junxch'in Ttanim qMan

Dios. ²⁹Qu'n qa ma chi oktza te te Crist, ma chi oktza te twutzzix tyajil Abraham, ex at kyokli'n ti'jjo jni' b'aj tyolin Dios te.^s

4 ¹Nyatzin ti' we' waj tu'n t-xi
nq'ma'nji'y lu'n: Qa at jun tk'wal q'inin, at toklin ti'jjo tkyaqil at te ttata tu'n tetzinte. Me qa na'mtaq tpon kanin q'ij, ja' tu'n tetzinte, ikyx toke tze'nku jun aq'nil te jun majx. ²Ex ite' junjuntl aq'nil ite'k tu'n manb'aj, noq te xnaq'tzil kye' tk'wal toj tkyaqil, ex tu'n kyka'yin ti'j tkyaqil at te. Ex atzin te k'wal il ti'j tu'n kykub' tnimin, tzmaxi ajxi tpon tq'lijil, a q'o'nkj tu'n ttata, tu'n tetzin te etzb'il.

³Ikyxsin xb'ajtzjo qij tze'nku k'wal lo, tej na'mtaq qnimin Tb'anil Tqanil kolb'il, ex kub' qniminl jni' nimb'il te twutz tx'otx'. ⁴Me atzaj te' tkanin tq'lijil, a q'o'nkjtaq tu'n qMan Dios, tzaj tsma'n Tk'wal twutz tx'otx', tu'n titz'je ti'j jun qya tze'nku tkyaqil xjal aj Judiy. Ex tu'n ikyjo, nb'ettaq toj tchwinqil tze'nku ntq'ma'n toj tkawb'il Moisés, ⁵noq tu'n qklet tjaq'jo ojtxe kawb'il, ex tu'n qok te k'walb'aj te qMan Dios te jun majx. ⁶Ex noq tu'njo lo, tzaj tyek'in qa ma qo ok te tk'wal: Tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan, a T-xew Tk'wal, toj qanmin, ex tu'n Xewb'aj Xjan nxi qq'ma'n te qMan Dios kyajlu'n: Ay Ntati'y.^t

⁷Tu'npetzi'n ja'lin, nya noq jun aq'nilqo, qala' k'walb'ajqo te qMan Dios. Ex tu'ntzin k'walb'ajqo, at qoklin ti'j tkyaqiljo at te, noq tu'n Crist.^u

Jun yol tu'n Pabl te kujsb'il kye nimil

⁸Me atzin kye ojtxe, tu'n na'mtaq tel kyniky'a te Dios, ma chi ajb'i'n kye dios, aye nya Diosqe. ⁹Me atzin ja'lin, ma tz'el kyniky'a te Dios, ex ojtzqi'nqi'y tu'n. ¹⁰Tiqu'ntz s-okx kyq'o'n kyib'a tjaq' kyxim xjal, a nti' kynab'l, ex nti' kyajb'in, noq tu'n kyoka juntl majla tze'nku jun aq'nil te jun majx? ¹⁰Qu'n nkub' kyb'inchi'n tze'nku ojtxe: Nkub' kyxjansi'n junjun nintz q'ij, xjaw, tq'lijil

^s3:29 Gen. 17:4-6; 22:17-18; Ro. 4:13. ^t4:6 Ro. 8:15. ^u4:7 Ro. 8:15-17.

jb'alil exsin junjun ab'q'e, nim kyoklin toj kywutza. ¹¹Erman, nim nchin b'isi'n kyi'ja, tu'n ma kyij kytzaqpi'n kynimb'ilala, ex atzi'n waql'i'n kyxola b'alaqa noqx ma kyij najx. ¹²Ayi'y werman, tej t-xi nnimi'n Tb'anil Tqanil kolb'il, mix oke qeye nk'u'ja ti'l Tkawb'il Moisés te Klol wey. Tu'n ikyjo, ma tz'ok nq'o'n wib'a tze'nku kye', ayi'y nya Judiyqe, qu'n atzin kolb'il kye'y nya tzajnin tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, qala' noq tu'n tqe kyk'u'ja ti'l Crist. Me atzin ja'lín, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kymeltz'aja, ex tu'n kyoka tze'nku we' toj kynimb'ilala. Qu'n tej intintaqa kyuk'ly, nti'x ch'in nya b'a'n s-ok kyb'inchi'n wi'ja. Me atzin ja'lín, ma kyij kytzaqpini'y nxnaq'tzb'ilala. ¹³Ikytzin tze'nku b'i'n kyu'n, te tnejil, in kyija kyuk'ly noq tu'n tpaj jun yab'il tzaj wi'ja, ex in yoli'n Tb'anil Tqanil kye'y. ¹⁴Ex atzin yab'il tzaj wi'ja kujxtaq te kye'y, me ajb'in te jun niky'b'il kyi'ja, qu'n mix in ele kyiky'ini'y, noq tu'n tpajjo yab'il lo. Qala' in k'meta kyu'n tze'nku jun t-angel Dios, mo nyakuj aku Crist, a Jesú. ¹⁵Ex noq tu'n tq'aq'b'il kyk'u'ja wi'ja, i etztaqpe kyinji'y kywutza, noq tu'n tulku Dios we'y. Nimxtaq nchi tzalaja tu'n kynimb'ilala. Me atzin ja'lín, ¹⁶¿Nta'tzin tzaljb'il, a attaq te tnejil? ¹⁶¿Ma man chin oka te kyajq'oja noq tu'n t-xi nq'ma'nji'y a twutzix? ¹⁷Aye xjal, a kyaj tu'n tjapin b'aj tkawb'il Moisés kyu'n, nimxix nchi jyon tumil tze'n tten tu'n tkub' kyk'u'ja kyu'n. Me atzin kyximjo nya wen, qu'n a kyajjo tu'n tel kypa'n kyib'a q'i'ja, ex tu'n kyxi lipey kyi'j. ¹⁸Me nti'tla tetz tky'i, qa kyaj tu'n tkub' kyk'u'ja kyu'n ti'jjo jun ti', a twutzix; ex qa kukx nchi b'inchi'n ikyjo tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ex nya noq o'kxjo tze'nku inti'n kyuk'ly.

¹⁹Ayi'y wermana, nyakuj tal nk'walqi'y; juntl majl n-iky'x kyixk'oj wu'n, ikyxjo tze'nku n-iky'x tu'n jun qya, aj tjaw q'l'i'n tuk'a tal, noq tu'n kytijinkuy toj kynimb'ilala, ex tu'n tok qe kyk'u'ja ti'

Crist. ²⁰Noqxitaku chin ten kyuk'ly, tu'n nyoli'n toj jun tumil nya ma kujxix wen, tze'nku' xi ntz'ib'l'i'n, qu'n nti' kytxolila te we'y.

Jun techil kyi'j kab'e qya: Agar ex Sara

²¹Ayetzin kye, ayi'y kyaja tu'n kyokxa tjaq' ojtxe kawb'il tu'n kyel wena twutz Dios, noq tu'n tjapin b'aj kyu'n, ²²Qu'n tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios, qa a Abraham, a ojtxe qxe'chil, ul kab'e tk'wal, jun ti'l Agar, a qya noq ok te jun taq'nil te jun majx, ²³Me atzin tk'wal Abraham, a itz'je ti'jjo qya aq'nil, noq itz'je tze'nqekuxjo txqantl k'wal. Me atzin tk'wal itz'je ti'l t-xu'jil, itz'je tu'n tjapin b'ajjo yol, a b'antninl ti'l tu'n Dios tuk'a Abraham.

²⁴⁻²⁵Ayetzin kab'e qya lo nchi ajb'in te jun yek'b'il kyi'jjo kab'e tumil b'antnin tu'n Dios, tze'n qten twutz. Tnejil, a Agar nyek'linte jun techil ti'l wutz Sinaí toj tx'otx' Arabia, a ja' tzaje tq'o'ne Dios ojtxe kawb'il te Moisés. Tu'npetzi'n, atzin Agar tok te techil wutz Sinaí ex techil tnam Jerusalén tzalu'n twutz tx'otx', qu'n atzi'n tnam Jerusalén tokx tjaq' ojtxe kawb'il tze'nku jun aq'nil te jun majx, junx kyuk'a tkyaqil xjal aj Judiy. Tu'ntzin ikyjo, nti' tzaqpib'l kye. ²⁶Me atzin te Sara juntl techil Jerusalén, me toj kya'j, a tzaqpí'n tjaq' ojtxe kawb'il. Atzin tnam lu'n ok q'o'n nyakuj te qnana, awo nimilqo, qu'n tzaqpí'nqo ikyx tze'nku te Sara.

²⁷Tu'npetzi'n, ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios ti'l Sara kyjalu'n:

Tzalajxa ay qya mina s-ali'n,
ex mix tli'y tchyo'o'n k'wal.
Qu'n atzi'n qya, a nti' tal,
me noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan
Dios,
ila'xix te' tal tzul, tze'nkul te', a at
tchmil,
ex sul tal tze'nkux nchi itz'je
txqantl k'wal.

^v 4:22 Gen. 16:15. ^w 4:22 Gen. 21:2.

²⁸Ayi'y werman, ikyqotzi'n tze'nku Isaac, a tal Sara. Qu'n awotzin qe, ma qo ok te tk'wal Dios, ikyx tze'nku te Isaac, noq tu'n Tyol, a b'ant ti'j tu'n tuk'a Abraham. ²⁹Ex ikytzi'n tze'n ojtxe, a k'wal itz'je ti'j Agar tze'nkux txqantil k'wal, el tiky'i'n k'wal, a itz'je ti'j Sara, a itz'je tze'nku tajtaq Xewb'aj Xjan.^x Ex ikyxsin ja'lin, aye xjal, a q'uqleq kyk'u'j ti'j ojtxe kawb'il tu'n kyklet, nchi el kyiky'in aye q'uqleq kyk'u'j ti'j Tyol Dios. ³⁰Me b'i'n qu'n a ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios tu'n tex lajet Agar, a qya noq aq'nil exsi'n tal, qu'n atzin tal Agar nti'taq toklin ti'j tkyaqiljo at te ttata, tze'nkul te' tal Sara, a qya xu'jilkuxix, ex at tzaqpib'l, qu'n nya noq aq'nil.^y ³¹Ikytzin qe ja'lin werman; nya alb'ajqo te' Agar, a noq aq'nil te jun majx, qu'n mi nqe qk'u'j ti'j, tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il qu'n, tu'n qklet. Qala' at qchwinqil te jun majx noq tu'n Tyol Dios b'antrin ti'j tu'n. Tu'npetzi'n, ma qo ok alb'aj ja'lin te Sara, a qya, a at tzaqpib'l te'.

Ajo tzaqpib'l, a tzajnin tu'n Kolil Jesús

5 ¹Ja'lin, o qo tzaqpaj tjaq' tkawb'il ojtxe kawb'il tu'n Crist. Tu'ntzintzjo, qo we'xix wen toj qchwinqil ex toj tzaqpib'l o tzaj tq'o'n qe, ex nya tu'n tokx qq'o'n juntl majl qib' tjaq'jo ojtxe kawb'il, ja' nti'ye tzaqpib'l, ex nti' kolb'il qe.

²Kyb'l'ntzi'n a kxel nq'ma'n kye'y, a ayi'n Pabl: Qa ma txi kytziyi'n tu'n tok qtit jun kyechila ti'j kytz'umila, nyakuj tu'n kykyija toj wen tuk'a Dios, ikyxjo tze'nku ntq'ma'n ojtxe kawb'il, nti'xla tajb'in Crist kye'y tu'n kykleta, qu'n k-okil qe kyk'u'ja ti'j kyb'inchb'i'n tu'n kykleta. ³Kxel nq'ma'n juntl majla: Ankye taj tu'n tkub' tnimin ojtxe kawb'il, noq tu'n tok techil ti'j ttz'umil, ilxix ti'jtz tu'n tjapin b'aj tu'n tkyaqiljo ntq'ma'n ojtxe kawb'il. ⁴Ex ayi'y, a kyaja tu'n kykleta noq tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, ma tz'el kypa'n kyib'a ti'j

Crist ex ti'jjo t-xtalb'il qMan Dios. ⁵Me metzin qe', noq tu'n qnimb'ila, a tzajnin ti'j Xewb'aj Xjan, q'uqle qk'u'ja tu'n qoka tz'aqle twutz Dios. ⁶Ex awo, a o qo klet tu'n Crist, a Jesú, nti'xla tajb'in qa tok qechil ex qa mina. Qala' axix te at tajb'in, tu'n qmimin, ex atzin qmimb'il ok qo anq'il tu'n, tu'n qk'u'jlin te qib' qxolx.

⁷Ayi'y werman, tnejil lajo'nixtaq kyu'n wen toj kynimb'ila, tze'nqeku rinil, tu'n kykanb'inte jun chojb'il. ⁸Me a'ltzila xq'mante kye'y, tu'n tkyij kytzaqpinji'y Tb'anil Tqanil, a twutzxix? ⁹Nya te qMan Dios at tpaj ti'jjo lu'n, qu'n apente Dios tzaj txkon kye'y, tu'n kyoka te Tk'wal noq tu'n kynimb'ila. ¹⁰At jun yol nq'umle kyajalu'n: Tuk'axpe ch'in tx'am, qa ma txi' toj tq'otjil wab'j, cheb'e ktx'amixil tkyaqilx. ¹¹Ikytzin n-ele tumil lu'n ti'jjo jun, a nxnaq'tzin juntl xnaq'tzb'il kye'y, a nya twutzx, qu'n aku b'inchin mib'in ti'j Ttanim Dios tkyaqil. Me q'uqle we' nk'u'j ti'j qMan Dios, qa nlay chex lipey ti'jjo t-xnaq'tzb'il. Ex tzul te Dios tq'oj ti'jjo xnaq'tzil ikyjo, ex a'ichaqx kyetz. ¹²Atpe junjun n-el kyyolin, qa nchin xnaq'tzi'n qa ilxix ti'j tu'n tel qtit ch'in qtz'umil te qechil tu'n qklet, ex tu'n tkub' qmimin tkyaqil ojtxe kawb'il. Ayi'y werman, me noqpetzin iky te', ¹³Ti'tzintla nchi xo'nitz yol wi'ja? Qu'n ikypetzin kyxnaq'tzb'iltzjo. Noqit iky chin xnaq'tzinji'y tze'nku kyaj, wenpetzintlatz te kye ikyjo. Qu'n noqpetzi'n iky tetzjo, aku qo klet tu'n qb'inchb'in, a tze'nku kyxnaq'tzin xjal lo, ex nti'xitla tajb'intz jni' siky'x tu'n Kolil Jesús, tej tkyim twutz cruz. ¹⁴Me ayetzi'n xjal nchi q'mante, qa ilxix ti'j tu'n tel qtit ch'in kytz'umil te kyechil, b'antla kye tu'n tel kyqitin kychib'jil te jun majx. Tu'npetzi'n, ojtzqi'n kyu'n, tu'n mi che'x lipey kyi'j.

¹⁵Ayi'y werman, ma chi txoklajtza tu'n qMan Dios, tu'n kytzaqpaja tjaq' tkyaqiljo lo. Me nya tu'n ma chi tzaqpeta, k'wel kyb'inchinji'y tkyaqiljo ntqanin ojtxe kyte'n, a tkyaqil achb'il.

^x4:29 Gen. 21:9. ^y4:30 Gen. 21:10. ^z5:9 1Co. 5:6.

Qala' il ti'j tu'n kyajb'i'n kyxolilixa, ex tu'n tok kyk'u'jlin kyib'a.¹⁴ Qu'n atzin ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: K'u'jlinqek tuk'iy tze'nkux ntk'u'jlin tib'a til tib'xa.^a

¹⁵ Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a, tu'n mi b'aj kyx'ta'n kyib'a kyxolxa tu'n yasb'il, ex tu'n mi b'aj kyb'inchi'n tze'ngelku txuk toj k'ul noq nkyxb'ayin kyib'. Qu'n qa ikyjo, aku chi el xitja kyxolxa te jun majx.

Kab'e wiq qchwinqil

¹⁶ Tu'npetzi'n, nq'ma'n tu'n kyb'eta tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan; tu'n mi txi kyq'o'n amb'il te' jni' ntqani'n ojtxe kytic'e, ex mi ja kynimsin kyib'a.¹⁷ Qu'n jni' ntqanin ojtxe kytic'e, a nya b'a'n, tky'e' Xewb'aj Xjan ti'j; ex a taj Xewb'aj Xjan, tky'e' ojtxe kytic'e ti'j. Tky'e' te' jun ti'jjo tajjo juntl, ikyx te' juntl.^b Me axte Xewb'aj Xjan n-onin kye'y tu'n tb'antjo a taj.¹⁸ Qu'n qa ma chi b'eta tze'ngku taj Xewb'aj Xjan, nya il ti'j tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, tu'n kykyija toj wen tuk'a qMan Dios.

¹⁹ Qu'n q'ananchalqex kye' xjal nya b'a'n ntqanin ojtxe kyten tze'ngku: Tu'n kyjyon juntl kyxu'jil ti'jb'inx kyxu'jilku mo ti'jb'inx kychmilku; ex jni'qe kya'l'jil; ex aye nchi b'inchin tkyaqil tzeqb'ajil, a nya b'a'n.²⁰ Nchi k'ulin twutzjo twutzbl'iyil jun ti'; nchi tyuixin; nchi yasin kyxolx; nchi iky'l'in; nchi xky'aqlin kyi'j kyu'k'a; jun paqx ntzaj kyu'oj kyi'j kyu'k'a, noqx nchi ximin kyi'jx, expen-el kypa'n kyib'; ex jun paqx nchex lipe ti'j jun xnaq'tzb'il nya b'a'n.²¹ Ex noq nlo'chj kyk'u'j; b'ylol xjalqe; twi' tx'u'jtilqe; ma txi kytolinx kyib' toj tkyaqil achb'il; ex nchi b'inchin tkyaqil wiq il. Kxel nq'ma'n kye'y tze'nkuxjo xi nq'ma'n kye'y ojtxe: Kykyaqiljo iky nb'antjo kyu'n, nti'x kyoklin ti'j Tb'anil Tkawb'il qMan Dios.

²² Me atzin te' ntq'o'n Xewb'aj Xjan kyjalu'n: A qk'u'jb'il qib' qxolx, tzaljb'il, qmujb'il qib', tq'ubq'il qk'u'j ti'j Dios, ex

qwenil, tkyaqil b'a'n, tz'aqleqoxix tu'n tjapin b'aj qyol,²³ ex tu'n qmutxsin qib', exsin tu'n tb'ant qtzyunte qib'. Mixla a'll aku tzaj kawinqe ti'jjo ikyjo, qu'n nti' jun kawb'il ti'jxi lo.

²⁴ Ayetzin o chi nimin ti'j Crist o jaw kyq'o'n twutz cruz a nb'anttaq kyu'n ojtxe, tze'ngku tkyaqil achb'il ex jni' tzeqb'ajil nya b'a'n.^c ²⁵ Qu'n qa o tzaj tq'o'n ak'aj qchwinqil tu'n Xewb'aj Xjan, il ti'j tu'n qb'et toj tkyaqil, tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan.

²⁶ Tu'n ikyjo, mi jaw qnimsin qib', tu'n mi tzaje nya b'a'n qxol, ex mi lo'chj qk'u'j ti'j juntl.

Qmojim qib' qxolx

6 ¹ Ayi'y werman, qa at jun kyxola ma kub' tz'aq toj il, me ayetzin kye', ayi'y wa'lqi'y toj kynimb'ila, kyxkonksa, ex kywa'b'inkuy juntl majl toj tnimb'il. Me cheb'eku kyb'inchinkuy, qu'n yajtzila qa ayekul kye' xi kub' tz'aq toj il.² B'a'nqexa; kyonim kyb'a tu'n tiky'x yajb'il kyu'n, qu'n atzin tumiljo tu'n tjapin b'ajjo Tkawb'il Crist kyu'n.³ Me qa at jun kye' tky'e' tu'n tkub' tb'inchin lo, noq tu'n tnimsin tib', nti' tajb'in ikyjo, ex ax nkub' sb'unte tib'.⁴ Qala', ax te junjun k-okil tka'yin tib': Qa wen n-ele toj twutz tze'ngku ta'ye, b'a'n ttzalaj, me nya tu'n tok tq'o'n twutz ti'j juntl.⁵ Qu'n teyilex te junjun k-okil toj pa'b'in twutz Dios, ex nlay tz'ok tq'o'n til te tpaj juntl.⁶ Ikytzin kye' werman, alkye ntzaj k'monte Tyol Dios te jun xnaq'tzil, il ti'j tu'n tkub' tpa'n a at te tuk'a xnaq'tzilte.

⁷ Mi kub' kysb'u'n kyib'a ayexa. Qu'n mix a'lx te Dios aku kub' sb'unte, qu'n tze'nxjo kb'antil tu'nxjal, ikyx t-xeljo ktla'b'il.^d ⁸ Altzin kye k'wel b'inchinte jun ti' nya b'a'n, a tze'ngku ntqanin ojtxe tten, ikytzin t-xeljo ktla'b'il, ex kkyimil te' te jun majx. Me atzin te' a k'wel tb'inchin b'a'n, a tze'ngku taj Xewb'aj Xjan, ktla'b'il tu'n Xewb'aj Xjan jun tchwinqil te jun majx.

^a 5:14 Lv. 19:18. ^b 5:17 Ro. 7:15-23. ^c 5:24 Ro. 6:3-14; Gal. 2:20; Col. 2:14. ^d 6:7 Pr. 22:8; Os. 8:7.

⁹Tu'npetzi'n, mi txi qtzaqpi'n tu'n qb'inchin te' wen,^e tu'ntzin aj tkanin tq'ijil chojb'il, kqla'b'il jun chwinqil te jun majx. ¹⁰Tu'npetzi'n, kukx qo b'inchi'n b'a'n qkyaqil kyi'j tkyaqil xjal, me nejxix kyi'j nimil.

At kolb'il qe, nya tu'n tok qechil,
qala' noq tu'n qitz'jlin tkab' majin

¹¹Kyka'yinkutzi'n; ayinkuy ma chin kub' tz'ib'l'nte lu'n tuk'a ma nmaq ntz'ib'l'n. ¹²Ayetzi'n xnaq'tzil nchi q'ma'nte, qa ilxix ti'j tu'n tel qitit ch'in kytz'umila te kyechila. Nkyq'ma'n ikyjo, noq tu'n kyel wen kywutzxjal, ex noq tu'n mi chi el iky'ine, tu'n tpajjo xnaq'tzb'il lo: Qa nya tu'n qb'inchb'in at kolb'il qe te jun majx, qala' noq ti'j Crist, a kyim twutz cruz te qxel. ¹³Me ayetzin xjal lu'n, a kyaj tu'n tok kyechila ti'j kychib'jila, me mi njapin tkyaqil ojtxe kawb'il kyu'u'n. O'kxnaj kyajjo tu'n tok kye' kyechil, noq tu'n tjaw

kynimsin kyib', qa noq tu'n kytzi nkub' kyb'inchinji'y a nkyq'ma'n. ¹⁴Me metzin we', nky'e'y tu'n tjaw nnimsin wib'a. Qala', noq tu'n nnimsi'n tkyimlin qAjaw Jesucrist twutz cruz. Qu'n tkyaqiljo at twutz tx'otx', a kyaj txqantl xjal, nti'l waja ti'j, qu'n nyakuj kyimnин ta'ye toj nwutza, ex nyakuj kyimninqi'n toj twutz. ¹⁵Ikytzi'n lu'n: Ex qa at qechil tok, ex qa mina,^f me qa at qnimb'il ti'j Crist, a Jesús, o qo itz'je tkab' majin tu'n qnimb'il ti'j.^g ¹⁶Tu'npetzi'n, tkyaqiljo nb'et tze'nku xnaq'tzb'il lo, a twutzxix Ttanim qMan Dios. Axit Dios kub' ky'iwlina kye'y tuk'a jun nuk'b'il ex tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j.

¹⁷Atzin ja'lin, mix a'l jun tu'n tjaw yolb'in wi'ja, qu'n nimx we' wechil ma tz'ok tu'n ñin b'aj kyjub'chi'n xjal, noq tu'n ñinx lipe'y ti'j Jesús.

¹⁸Ayi'y werman, axit qAjaw Jesucrist q'onte t-xtalb'il tojile kyanmi'n kykyaqilxa. Ikyxitjo.

^e6:9 2Tes. 3:13. ^f6:15 Jer. 4:4; Ro. 2:28-29; Fil. 3:3; Col. 2:11-13. ^g6:15 Jn. 3:3-8; 2Co. 5:17.

Tu'j Pabl kye Nimil aj Éfeso

Éfeso tb'i jun ojtxe tnam antza ta'ye toj mlaj ex toj oknx te tx'otx' Asia Menor, ex atzin jun tnamjo lu'n nim toklin toj tkyaqil tx'otx' ex tjaq' tkyaqil tkawb'il aj Rom. Exsin o kanin Pabl q'olb'il antza, ex o kyij ten toj Éfeso ila' q'ij, aj tpon toj junjun tb'e te q'mal Tyol Dios (Kyb'i. 18:19-21; 19:1-20:1).

A tumil tnab'ljo xnaq'tzb'il nimx t-xilin tojjo u'j lu'n, atzin ti'j t-ximb'itz ex tajb'il Dios te jun majx, tu'n tok tmujb'in tkyaqiljo tch'iysb'in tjaq' tkawb'il Crist, aj tpon tq'ijil a b'antrin ti'j. Atzin t-xim Dios lu'n, ewintaq ojtxe, me atzin ja'lin ma tzaj tyek'in noq tu'n Tyol.

Tojitzin tumil xnaq'tzb'il lu'n, ajo u'j nkub' te kab'e tnej. Atzin tnejil (1:3-3:21), ntzaj tq'o'n jun chiky'b'il ti'jjo t-ximb'itz Dios lu'n: Nyolin ti'j tze'n iky xjawa tsk'o'n Dios Ttanim atxix ojtxe, ex tze'n iky xkub'e tnajsin til, ex tze'n xklete tu'n, noq tu'n Jesucrist, a Tk'wal. Exsin nyolin Pabl tzalu'n ti'j nimxix tk'u'j Crist kyi'jxjal, ex qa at jun etzb'il tu'n kye te jun majx.

Tojitzin tkab' tnej (4:1-6:20), at jun yol te kujsb'ilte kyexjal, tu'ntzin kyanq'in tze'nkuxijo txokb'il, a saj tq'o'n Dios kye. Ex ti'jtzin t-ximb'itz Dios lu'n, ajo Ttanim b'a'nixtu'n tten tmujb'il tib' tuk'a Crist, qu'n atzin t-xim Diosjo lo ti'j junjun ch'uq xjal, tu'n tok ja'lin te jun ak'aj Ttanim, a ja' nyek'ine tipin Dios, tu'n kyxi lipexjal ti'j tuk'a tkyaqil kyanmin.

Jun tq'olb'in Pabl kye nimil toj Éfeso

1 ¹Ayi'n Pabl jun tsanjil Jesucrist, noq tu'n tajb'il qMan Dios. Kxel ntz'ib'injy u'j lo te kye'y, ayi'y nimil ite' toj tnam Éfeso,^a a ayi'y wa'lqexix toj kynimb'ilä ti'j Crist, a Jesús.

²Axit qMan Dios junx tuk'a qAjaw Jesucrist ktzajil q'o'nte t-xtalb'il ex jun kymujb'il kyib'a kyxola.

O qo kub' tky'iwlín Dios nimxix

³Qnimsinks tb'i Dios, a tDios ex tMan qAjaw Jesucrist. Noq tu'n Crist, tzaj tq'o'n Dios toj qanmin jni' tky'iwb'il te toj kya'j, a at tajb'in qe tzalu'n twutz tx'otx'. ⁴Qu'n o qo jaw tsk'o'n Dios, a na'mtaq tu'n tkub' tch'i'yisin twutz tx'otx', tu'n qok xjanxix, ex nti' qky'i twutz. Ex noq tu'n tq'aqlb'il tk'u'j q'il', ⁵ma qo el tpa'n, tu'n qok tq'o'n te tk'wal, noq tu'n Jesucrist, a tze'nkuxtaqjo taj, a otaq b'ant ti'j tu'n. ⁶Tu'npetzi'n, kukx qo nimsin tb'i qMan Dios tu'n tb'anilxix

t-xtalb'il, a ma tzaj toyin qe, noq tu'n Tk'wal, a k'u'jlinxix tu'n. ⁷Tu'njo tchky'el Tk'wal ma qo kotpaj toj tkyaqil nya wen, ex ma kub' tnajsin qil, noq tu'n nimku t-xtalb'il,^b ⁸a noqx ma tzaj tchitin qib'aj, tu'n ttzqet-xix qnab'l ex qoqtzqb'il.⁹Ex ma tzaj tchiky'b'il qe a t-xilin t-xim, a ewintaq ojtxe, a otaq kub' t-ximin Dios tu'n tjapin b'aj noq tu'n Crist. ¹⁰Atzin t-ximjo lo: Kchi okil tq'o'n Dios tkyaqil tjaq' junch'in tnuk'b'il Crist: Jni' at toj kya'j exsin twutz tx'otx', a il ti'j tu'n tjapin tojjo tq'ijil.

¹¹Qu'n noq tu'n Crist, o qo jaw tsk'o'n Dios, tze'nkuxijo kub' t-ximin t-xe tnejil, tu'ntzintla qk'monte qetzb'il. Qu'n nkub' tb'inchin Dios tu'n tjapin b'aj tkyaqil t-xim ikyx tze'nkuxijo taj.¹²Kub' tb'inchin tkyaqiljo lo tu'ntzintla awo qe', a Judiyqo'y, a tnejil tu'n tqe qk'u'ja ti'j Crist, tu'n qoka te Ttanim te jun nimsb'il tb'i Dios, a nimxix t-xilin.¹³Ex ikyqex kyeji'y ja'lin, ma chi ok kye' te Ttanim junx quk'iy, noq tu'n Crist, tej

^a 1:1 Kyb'i. 18:19-21; 19:1. ^b 1:7 Col. 1:13-14.

t-xi kynimi'n Tb'anil Tqanil kolb'il. Ex tej t-xi kynimi'n, ma tz'ok kyechila toj kyanmi'n, a Xewb'aj Xjan,¹⁴a ma tz'ok te jun kujsb'il Tyol qMan ti'jjo qetzb'il, a ktzajil tq'o'n,^c ajxi kykotpajjo tkyaqilx, a at toklin ti'l, tu'ntzintla tjaw nimsitjo tb'i, a nimxix t-xilin.

Jun tna'j Dios Pabl kyi'j nimil

¹⁵Tu'npetzi'n, atxix te' nb'inti'y qa at kynimb'ilá ti'jjo qAjaw Jesús, ex qa at tq'aq'b'il kyk'u'ja kyi'j tkyaqil nimil,¹⁶kukx nchin q'onji'y chjonte te Dios kyi'ja, ex kukx nchi tzaj nna'nji'y toj nna'j Diosa. ¹⁷Kukx nxi nqaninji'y te qMan, a tDios qAjaw Jesucrist, a nimxix tb'i, tu'n ttzaj tq'o'n kynab'lá toj kyanmi'n, tu'n tel kyniky'a ti'jjo jni' t-xilin. ¹⁸Ex kukx nxi nqaninji'y te Dios, tu'n t-xi tq'o'n tumil toj kyanmi'n, tu'ntzin tel kyniky'a ti'l alkye t-xilin tkyaqil, a nchi ayo'n ti'j toj kya'j, a ma chi txokli'y ti'j tu'n Dios; ex tu'n tel kyniky'a ti'j alkye t-xilin tkyaqil at toklin Dios ti'j, a awo Ttanimqo, a tb'anilxix wen twutz;¹⁹ex tu'n tel kyniky'a ti'jjo nimxix tipin Dios, a nb'ant tu'n quk'a, awo nimilqo. Atzin tipin lo ikyxjo tze'nkuxjo xkub' tyek'in,²⁰tej tjaw anq'in Crist tu'n kyxol kyimnin, ex ma kub' tq'uqb'in toj tman q'ob' toj kya'j kawil tuk'a.^d ²¹Xi tq'o'n Dios toklin kyib'ajjo tkyaqil nuk'b'il, ex tkyaqil kawb'il, ex jni' at tipin, ex kykyaqiljo nejinelqe, ex tib'aj tkyaqiljo a n-ok q'o'n kyoklin toijo tq'ijil ja'lin, ex toijo tzul kanin. ²²Ex kub' tq'o'n Dios tkyaqil tjaq' tkawb'il Crist, qu'n xi tq'o'n toklin tib'aj tkyaqil.^e Ex ikyxjo, xi tq'o'n toklin tu'n tok te wi'b'aj, a nejinel, tib'aj Ttanim.^f ²³Atzi'n Ttanim, atzin t-xmilil Cristjo. Ex ntzqet-xixjo Ttanim tu'n, qu'n ante Crist ntzqet-xix tu'n tkyaqil.

At kolb'ilqe tu'n t-xtalb'il qMan Dios

2 ¹Qu'n ojtxe kyimnintaq oto'ye twutz Dios, noq tu'n tpajjo tkyaqil qil ex jni' qachb'il, ²a lipcheqoxtaq

ti'j tze'nkuxjo kyexjal tzalu'n twutz tx'otx', a nkub' kyb'inchin tze'nku tajb'il tajaw il, a kawil tib'aj tkyaqil taq'nil tzalu'n twutz tx'otx'. Ex ayetzi'n taq'nil lo nchi aq'nin toj kyanminxjal, a mi nkub' kyb'inchin tajb'il qMan Dios.

³Ikytaqtzin tumiljo nqo b'ettaq qkyaqilx ojtxe, lipcheqoxtaq tze'nkuxtaq tajjo qtzeq, ex njapintaqjo qxim, a nya wen, a tze'nkuxjo ntqanintaq tachb'il qxmilil. Tu'ntzin tpajjo jni' lu'n, toj qilxtaqqe, tu'n qkyij tjaq' kujxix tkawb'il Dios te jun majx, tze'nqeku txqantl.

⁴Me ante Dios, noq tu'n nimxix tq'aq'b'il tk'u'j qil', ma qo tk'u'jle nimxix,

⁵ex ma tzaj tq'o'n qchwinqil junx tuk'a Crist, exla qa kyimninqotaq twutz Dios tu'n tpaj qil. Me noq tu'n t-xtalb'il Dios, ma qo klete.^g ⁶Ex ma qo jaw anq'in tu'n, junx tuk'a Crist, a Jesús, ex ma qo kub' tq'uqb'in junx tuk'a toj tanmin kya'j. ⁷Kub' tb'inchin ikyjo, noq tu'n ttzaj tyek'in kyexjal kyojjo tq'ijil tzul, at nimxix t-xtalb'il qil', a nyek'in tu'n twenil quk'a, noq tu'n Crist, a Jesús.

⁸Qu'n noq tu'n t-xtalb'il Dios, ma qo klete, tu'n qnimb'il ti'j, ex nya tu'n qb'inchb'in. Qu'n nya awox xqo jyonte, qala' a Dios saj q'onte qe. ⁹Nti' tumil tu'n tjaw qnimsin qib', qu'n nya kyu'njo qb'inchb'in xknete kolb'ilqe. ¹⁰Qala' ate Dios saj q'onte ak'aj qchwinqil. Ex ma qo anq'in tu'n Crist, a Jesús, tu'n tkub' qb'inchin b'a'n, a tze'nkuxjo xkub't-ximin Dios te tnejil.

At qmujb'il qib' noq tu'n Crist

¹¹Ex mi tz'el naj toj kyk'u'ja, a ojtxe, toj kywutz aj Judiy, nti'taq kyajb'iln, qu'n nyataq tok kyechila tze'nku kye. Me te we'y, ajo kyechil noq jun ti'j tchib'jil kyxmilil, b'inchin kyu'nxjal, ex nti' tajb'ilin twutz qMan. ¹²Qu'n kyojjo q'ij ojtxe, nti'taq Crist b'i'l n kyu'n, ex nimxtaq nchi q'oji'n kyuk'a aj Judiy, a sk'o'nqe tu'n Dios, ex nti'taq tumil tu'n kykyija toj wen tuk'a Dios. Nti'taq Dios toj kyanmi'n tu'n nya nimilqetaqa,

^c 1:14 2Co. 1:22. ^d 1:20 Sal. 110:1. ^e 1:22 Sal. 8:6. ^f 1:22 Col. 1:18. ^g 2:5 Col. 2:13.

ex nti'taq jun q'uqb'il kyk'u'ja ti'l jun ak'aj kychwinqila, aj kykyima.¹³ Me atzin ja'lin, noq tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, a Jesús, a ayi'y, a najchaq ite'taqa tuk'a Dios ojtxe, ma chi oka ja'lin te Ttanim, noq tu'n tchky'e'l Crist.

¹⁴ Qu'n ate Crist ma tz'ok te qmujb'il qib'^h qu'n ma qo ok tmujb'in te junch'in Ttanim, exla qa Judiy, tze'nku we', exla qa nya Judiy, tze'nku kye'. Qu'n ma kub' tyuch'lin q'ojo, a attaq tze'nku jun nim maqbl'il qxol.¹⁵ Ex noq tu'njo tkyimlin Crist, ma tz'e'l tipin kawb'il tuk'a tkyaqil nuk'b'il ex jni' jikysb'il qchwinqil, a noq tu'n kykyijxal toj wen tuk'a Dios. Ex atzin ja'lin, ma chi ok tmujb'in kab'e tnam, aye' aj Judiy junx kyuk'a nya Judiy, tu'n kyok ak'aj junx tuk'a, tu'ntzin at qmujb'il qib' qkyaqilx.ⁱ ¹⁶ Ikytzin tumiljo, noq tu'n tkyimlin Crist twutz cruz, ma kub'e ti'jjo q'ojo, a attaq kyxoljo kab'e tnam, ex ma chi kyiij toj wen tuk'a Dios, ex ma chi ok q'o'n te junch'in Ttanim.^j ¹⁷ Qu'n ma tzul Crist q'malte tqaniljo Tb'anil Tqanil kolb'il te kykyaqilxjal, exla qa ayi'y, a najchaqtaq ite'y tk'atx Dios, exla qa aye Judiy, aye nqayintaq ite!^k ¹⁸ Ex noq tu'n Crist, ma jqet jun ak'aj tumil, tu'n qkyij qkyaqilx toj wen tuk'a Manb'aj, noq tu'n Xewb'aj Xjan.

¹⁹ Tu'npetzi'n, ma chi oka te Ttanim Dios, ex nya b'etin xjalqi'y ja'lin, toj jun tnam, a nya kye'y. Qala' at kyokli'n tze'nqeku txqantl, a aye etzinqe tu'n Dios, ex ma chi oka tajjal Ttanim.

²⁰ Qu'n ma qo ok qkyaqilx nimil te jun ma tij ja, ex ma qo kub' q'uqb'in tib'ajjo tq'uqil, a kyxnaq'tzb'il tsanjil Jesús, exqetzi'n jni' yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe. Ex aku Jesucristjo, tnejil ab'l te tq'uqil, a nimxix toklin.^l

²¹ Noq tu'n Crist, ajo ma tij ja kyja tjaw ch'i'y toj ttxolil, tu'n tok te jun ja te na'b'l Dios, a xjanxix ti'j q'Ajaw.²² Ex ikyqex kyeji'y, ayi'y nimil toj tnam Éfeso, junx ma chi jawe ch'iya, tu'n kyoka te jun ja, ja' najle Dios tu'n Xewb'aj Xjan.^m

Atzin taq'in Pabl kyxol nya Judiy

3 ¹Tu'npetzi'n, ayi'n Pabl intinkuxa toj tze, noq tu'n tpajjo nchin yoli'n Tyol Crist, a Jesús, noq tu'n kyel wena ayi'y, a nya Judiy.

²⁻³ Ma na'mxsin kyb'inti'y, qa a Dios tuk'a tkyaqil tq'aq'b'il tk'u'j saj yek'in te we'y, ex ma tzaj toqxenin, tu'n t-xi nq'ma'n Tb'anil Tqanil t-xtalb'il kye'y, a ayi'y nya Judiy. Ajo Tb'anil Tqanil lo, a t-xim Dios ewintaq ojtxe, a tze'nkuxjo ma txi ntz'ib'l'n.⁴ Aj tjaw kyu'ji'n, antza k-elile kyniky'a ti'j, qa wojtzqi'nji'y, a t-xim Crist lo,⁵ a mix xaye tchiky'b'in kywutzxjal ojtxe. Me atzin ja'lin, ma tzaj tyek'in Dios, tu'n Xewb'aj Xjan, kyejo xjan tsanjil Jesús, exqetzi'n xjan yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol.⁶ Atzin t-ximjo, a ewintaq lo: Qa noq tu'n Tb'anil Tqanil kolb'il, aye nimil nya Judiy at kyoklin ti'jjo etzb'il, a tzajnin te Dios, junx kyuk'a nimil Judiy. Atzin ja'lin ma chi oka te junch'in Ttanim, ex at kyokli'n junx ti'jjo tkyaqil, a ma tzaj ttziyin Dios, noq tu'n Crist, a Jesús.ⁿ

⁷ Ex noq tu'n nimxix tipin t-xtalb'il qMan, ma chin ok tq'o'n te taq'nil ti'jjo Tb'anil Tqanil lo.⁸ Toj nwutza, nti' wokli'n kywutxjo tkyaqil txqantl toj Ttanim Dios.⁹ Me noq tu'n t-xtalb'il qMan, ma tzaj tq'o'n wokli'n, tu'n t-xi nq'manji'y Tb'anil Tqanil jni' t-xilin tq'inimil Crist, a nti' tb'ajjl, kye nya Judiyqe.¹⁰ Ex ma tzaj toqxenin we'y, tu'n t-xi nchiky'b'l'n kywutx tkyaqilxjal, a t-xilin t-xim Dios, a ewintaq atxix te tnejil, qu'n iky tajb'il Diosjo, a kub' b'inchinte tkyaqil.¹¹ Qu'n ajo tajb'il Dios, qa noq tu'n Ttanim k-elile kyniky' tkyaqil angel ex jni' at tipin toj kya'j ex twutz tx'otx', ti'jjo jni' t-xilin tnab'l Dios.¹² Qu'n ikyx t-xim Diosjo atxix te tnejil, a na'mtaq tkub' tb'inchin tkyaqil. Ajo xim lo ma japin tu'n q'Ajaw Jesucrist.¹³ Atzin ja'lin, at jun ak'aj tumil ma jqet, tu'n qkyij qkyaqilx toj wen tuk'a Dios, noq tu'n qnimb'il ti'j Crist, ex tu'njo q'uqb'il qk'u'j ti'j.

^h2:14 Jn. 14:27. ⁱ2:15 Col. 2:14. ^j2:16 Col. 1:20. ^k2:17 Is. 57:19. ^l2:20 Is. 28:16; Mt. 21:42.
^m2:22 1Co. 3:16-17. ⁿ3:6 Col. 1:26-27. ^o3:8 1Co. 15:9.

¹³Tu'npetzi'n, chin kub'sin nwutza kye'y, tu'n mi chi numji'y tu'n tpaj tkyaqiljo n-iky'x wu'n, noq tu'n tel kyniky'a ti'j Tb'anil Tqanil, qu'n atzin yol lo, atzin kytzaljb'ilji'y.

**Ajo t-xilin tq'aq'b'il tk'u'j
Crist q'i'j qkyaqil**

¹⁴Tu'npetzi'n, nchin kub' meje'y na'l Dios twutz qMan Dios kyi'ja. ¹⁵Qu'n antza tzajnin qb'i awo k'walb'ajqo te Dios, awo nimil ti'j, exla qa toj kya'j, mo qa twutz tx'otx!. ¹⁶Ex nxi nqani'n te Manb'aj, a at nimxix tq'inimil toj tqoptz'ajiyil kya'j, tu'n ttzaj tq'o'n kyipi'n, noq tu'n Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, ¹⁷tu'ntzintla tnajan Crist tuk'a tkyaqil tipin toj kyanmi'n noq tu'njo kynimb'ila. Ex nchin na'n Diosas kyi'ja, tu'ntzintla kyte'n jikyinxix toj kynimb'ila, ex atitla nimxix tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa, tze'nku jun tlok' tze, a nimx ma txa'ye; ¹⁸ex tu'ntzintla telxix kyniky'a ti'j, kyuk'a tkyaqil nimil, jni' t-xilin twutz, ex jni' tqine, ex jni' t-xe, ex jni' tokxe' tq'aq'b'il tk'u'j Crist. ¹⁹Ex nxi nqani'n, tu'ntzintla tel kyniky'a ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j lo, exla qa mi tz'elpin b'ajx tu'n tel kyniky'a ti'j tkyaqilx; ex tu'ntzintla troj kyanmi'n te jun majx tuk'a tkyaqil t-xilin Dios.

²⁰Atzin ja'llin, qo q'o'n chjonte te qMan Dios, a at tipin tu'n tb'ant nimxixtl tu'n, tib'aj tkyaqiljo nxi qqanin te, ex nqo ximin ti'j, noq tu'njo tipin, a n-aq'nin toj qanmin. ²¹Nimxit tb'i kyxoljo Ttanim, noq tu'n Crist, a Jesús, ja'llin ex te jun majx.

Jun qmujb'il qib' tu'n Xewb'aj Xjan

4 ¹Tu'npetzi'n, exla qa intinkuxa toj tze tu'n tpaj qAjaw, nchin kub'sin nwutza kye'y tu'n kyanq'i'n, tze'nkuxjo tu'n tb'ant, a ayi'y o chi txokli'y tu'n Dios tu'n kyoka te te. ²Kymutxsinku kyib'a, ex b'unin chi yoli'n. Kyyonkuy tajb'il qMan kyuk'a txqantl nimil, ex kukx tziky'xi kyu'n jun tuk'a juntl, tu'n

tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa.³Kyq'onka tilil, tu'n kukx tu'n kymujb'in te kyib'ji'y, a tze'nkuxjo ma tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan tnuk'b'il te qmujb'il qib'. ⁴Qu'n junch'in Ttanim Dios, a t-xmilil Crist, ex junch'in Xewb'aj Xjan, ex junch'in q'uqb'il qk'u'j ti'j tkyaqil nqo ayo'n toj kya'j, a tze'nkuxjo xqo txokle. ⁵Ex noq junch'in qAjaw at, ex junch'in qnimb'il, ex junch'in jawsb'il a', a noq mujb'inqe. ⁶Ex junch'in Dios, a kyMan tkyaqil nimil, ex tib'aj qkyaqil, ex n-aq'nin tu'n qel wen, ex at qoj qkyaqil.

⁷Me teyile junjunqe, exla qa junch'in t-xtalb'il Crist, ma tzaj q'o'n junxilchaq qoklin, a tze'nkuxjo taj. ⁸Tu'npetzi'n, ikytzin ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tej tmeltz'aj toj kya'j, xi ti'n tuk'a
aye i kub' ti'j tu'n,
tu'n kyxi tyek'in kywutz tkyaqil toj
nintz q'lj te tzaqpib'l.

Ex xi tq'o'n junxilchaq kyoklinxjal.⁹

⁹Atzin ja'llin, ¿Ti'tzin ele yol lo, qa ma meltz'aj toj kya'j? Atzin ntq'ma'n qa nej xkutz toj kya'j, tu'n tk'u'l tzalu'n twutz tx'otx!. ¹⁰Ex atzin xkutz, axsin xjaxjo najchaq kyib'ajxi kya'j, tu'ntzin tnoj tkyaqil tu'n tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil.

¹¹Ex ax xi q'onte toklin junjun tu'n kyok te tsanjil, ex junjun te yolil Tyol Dios, a nk'mo'nte Tyol, ex junjun te q'mal te Tb'anil Tqanil kolb'il, ex junjun te kyik'l el ex xnaq'tzil, ¹²tu'ntzintla kyok te taq'nil, tu'n kyajb'in kye txqantl, tu'n tch'iyjo Ttanim Dios, a t-xmilil Crist, ¹³tzmaxi aj qpon qkyaqilx toj jun twutzxix qmujb'il qib' toj qnimb'il, ex tu'n tel qnipy' ti'j jni' t-xilin Tk'wal Dios. Ikytzin, qo okil te xjal tz'aqle, tze'nkuxjo jni' t-xilin Crist, ¹⁴tu'ntzintla mi qo okil tze'nku kyek'wal, a jun paqx ntx'ixpit kynab'l, ex jun paqx nchex lipe ti'j alkyechaqku xnaq'tzb'il, a nya toj tumil; ex nxi kyq'o'n kyib' tu'n kykub' sb'u'n kyu'n xjal, a xtijqe, a nchi chu'chin kyi'j, tu'n kyxi' toj jun b'e te najin.

¹⁵Atzin qe, qo yolin ti'jjo twutzxix tuk'a jun yol te tq'aq'b'il k'u'jb'aj, tu'ntzin

^p 4:2 Col. 3:12-13. ^q 4:8 Sal. 68:18.

qch'iy toj tkyaqil tumil, mujleqo tuk'a Crist, ajo nejinel tib'aj Ttanim, a t-xmilil.
16 Ex noq tu'n Crist, tkyaqiljo t-xmilil tmujb'in tib' ti'j, tu'n taq'in teyile tnej, tu'ntzintla tch'iy, ex tu'n kyonin te kyib' toj kyq'laq'b'il kyk'u'j, tze'nku taj.'

**Jun ak'aj qchwinqil tu'n
Kolil Jesucrist**

17 Atzin kxel nq'manji'y, ex kxel woqxeniln toj tb'i qAjaw, tu'n mi chi anq'ini'y tze'nqeku xjal, a nya nimil ti'j Dios, a nchi anq'in tze'nku ntqanin kynab'l, a nti' tumil. **18** Toj qxopin ta' kynab'l, ex najchaq ite' ti'j ak'aj chwinqil tu'n Dios, qu'n nti' tumil toj kywutz, tu'n tpajjo tch'u'xil kyanmin. **19** Ma tz'el naj kynab'l te tx'ixwejil, ex ma txi kyq'o'n kyib' toj kyachb'il, tu'n tkub' kyb'inchin tkyaqil wiq tzeqb'il, a nya wen.^s

20 Me atzin kye!, mi s-el kyxnaq'tzin ikyjo ti'j Crist. **21** Qala! ma tz'ok kyb'i'n te, ex ma chi xnaq'tzajtza, a tze'nkuxjo twutzxix, a at ti'j Crist. **22** Tu'npetzi'n, tze'nku nchi anq'intata ojtxe, kytzaqpinkjil'y ojtxe kyte'n, a nti' tajb'in, a ma kub' sb'u'n tu'n kyajb'il ya wen.^t **23** Ex kytix'xpinksji'y kyanmi'n ex kynab'la, tu'n kyoka ak'aj toj tkyaqil. **24** Ex kyq'o'nksinji'y kyte'n, a saqxix, " a b'antrin tze'nkuxjo taj Dios," tu'ntzintla tyek'in jun kychwinqila twutzxix, a tz'aqle, ex xjanxix kywutz kykyaqil.

25 Tu'npetzi'n, mi chi niky'in yola, qala' teyile junjun tu'n tyolin twutzxix kyuk'a tuk'a, " qu'n qkyaqilx ma qo ok te junxch'in Ttanim Dios, a t-xmilil Crist.^x **26** Ex qa ma tzaj kyq'loja, mi chi b'inchin ila; ex atzin q'oj mi txi kyk'u'n ajxi tex q'ij.^y **27** Ikytzi'n, mi txi kyq'o'n amb'il te tajaw il. **28** Ex aye ileq!, noqit mi chi elq'in, qala' tu'n kyaq'nin, ex tu'n tb'ant jun tb'anil aq'until kyu'n, tu'ntzintla tknet ch'in kyu'n, tu'n kysipin kyuk'a yaj.

29 Mi txi kyq'ma'n jun yol, a nya wen. Qala' i tokin jun yol kyu'n, a wen, a at tajb'in tu'n kych'iyjo txqantl, tu'ntzintla

at tky'iwb'il Dios kyib'ajjo aye nchi b'i'n ti'j.³⁰ Mi txi kyq'o'n amb'il, tu'n tb'isín Xewb'aj Xjan, qu'n noq tu'n Xewb'aj Xjan, ma txi tq'o'n Dios kyechila toj kyanmi'n, tu'n tel kyniky'tzajila qa te Diosqi'y, ex tu'n kyotpaja tojjo tq'ijil tzul te pa'b'in. **31** Mi chi yoli'n kujxix kyuk'a kyuk'iy; ex mi txi kyq'o'n kyib'a toj kyachb'il; ex mi chi q'oji'n; ex mi chi xch'i'n tu'n kyq'loja; ex mi chi yasi'n, ex mi kub' kyb'inchi'n tkyaqil wiq il. **32** Qala!, chi okxa wen, b'unin kyanmi'n jun tuk'a junatl. Kynajsinkuy kyila kyxola, tze'nku te Dios ma kub' tnajsin kyila tu'n Crist.^z

Tze'n tu'n qnajane, awo tk'wal Dios

5 **1** Atzin ja'lin, tz'ok tilil kyu'n, tu'n kyoka tze'nku te Dios, qu'n ayi'y jun tk'wal, a k'u'jlinxix tu'n. **2** Kukx chi b'etji'y toj tq'aq'b'il kyk'u'ja kyuk'a kykyaqil, tze'nku te Crist, nqo ok tk'u'jlin, ex xi tq'o'n tib' te jun chojb'il qil, ex te jun oyaj tb'anilx ele twutz qMan Dios.^a

3 Ayetzin kye, a te Diosqi'y. Tu'ntzi'n, mi chi yoli'n kukxjo ti'jjo ky'a'jin, ex jni' nya wen, ex tkyaqilxjo npon kyk'u'jxjal ti'j. Qu'n nya wen tu'n qyolin ti'j qxolx. **4** Ex mi chi yoli'n ti'jjo yol te tx'ixwejil, exqetz'i'n yol, a nti' kyajb'in, ex jni' yaq. Qu'n tkyaqiljo lo nya wen te qe, qala' qo yolin ti'j aq'b'il chjonte te Dios. **5** Qu'n b'i'n kyu'n ankye k'wel b'inchin te ky'a'jin, mo qa a jni' nya wen, nti' toklin ti'j Tkawb'il Crist ex ti'jjo te Dios. Ex ikyqexjo aye, a npon kyk'u'j ti'j jun ti', qu'n ikyx tz'elpine' tze'nku tu'n kyk'ulin twutz junxil kydios. **6** Mi txi kyq'o'n kyib'a tu'n kyuk' sb'u'n tu'n kyyolxjal, a nkyxnaq'tzin qa wen tu'n tkub' qb'inchin jni' tzeqb'il. Me tu'npetzin tpajjo jni' lo, tzuljo kujxix tkawb'il Dios kyib'ajjo a mib'in chi nimin. **7** Tu'npetzi'n, mi tz'ok kymujb'in kyib'a kyuk'a.

8 Qu'n atzin ojtxe, nchi b'ettaqa toj qxopin; me atzin ja'lin, noq tu'n

^r 4:16 Col. 2:19. ^s 4:19 Ro. 1:21-25. ^t 4:22 Col. 3:9. ^u 4:24 Col. 3:10. ^v 4:24 Gen. 1:26. ^w 4:25 Zac. 8:16. ^x 4:25 Ro. 12:5. ^y 4:26 Sal. 4:4; Sant. 1:19-20.

^z 4:32 Col. 3:13. ^a 5:2 Ex. 29:18.

kymujb'il kyib'a tuk'a qAjaw, nchi b'eta tqan q'ijil. Chi b'et-xsintza toj kychwinqila, tze'nqeku nchi b'et tqan q'ijil. ⁹Qu'n ikytzin k-yek'ila kychwinqilji'y tb'anilx, ex tz'aqle, ex twutzxix. ¹⁰Ex tz'ok tilil kyu'n, tu'n ttzalaj qMan Dios kyi'ja. ¹¹Mi kub' kyb'inchinji'y jni' nya wen, a nkub' kyb'inchin aye ite' toj qxopin, qala' kyinqemetza tqan q'ijil, ¹²qu'n manyor tx'ixwejjlx tu'n qyolin ti'j a nkub' kyb'inchin toj ewajil. ¹³Me qa ma kub' qchiky'b'in tqan q'ijil, kyjel q'ancha'lix ja' ntzaje. ¹⁴Qu'n toj tspiky'emil tqan q'ij, n-ele tniki'y'tzajil tkyaqil. Tu'npetz'i'n, ntq'ma'n kyjalu'n:

Q'imiltzin twatla, a ay nktan. Ex we'ksa kyxol kymnin.

Ex ktzajil tq'o'n Crist spiky'in toj tanmi'n.

¹⁵Tu'npetz'i'n, kyka'yinktzin kyib'a tze'n tu'n kyb'eti'y, nya tze'nku jun nti' tnab'l, qala' tuk'a tkyaqil tumil. ¹⁶Kyq'onka tilil, a atxku amb'il, tu'n kyb'inchi'n wen, ^b qu'n aye tq'ijil ja'lin, nya wenqe. ¹⁷Tu'npetz'i'n, mi kub' kyb'inchinji'y a nti' tajb'in. Tz'elxit kyniky'a ti'j alkye tajb'il qAjaw. ¹⁸Ex mi txi kyq'o'n kyib'a noqx tu'n tnoj kyk'u'ja tu'n q'e'n, qu'n noqx ti'n te toj jun qchwinqil, a nlay tzyet. Qala' kyq'o'nx kyib'a tu'n tnoj kyanmi'n tu'n Xewb'aj Xjan. ¹⁹Ex chi yoli'n kyxoliliy tuk'a Tyol Dios, ex ila' b'itz te qnimb'il. Ex chi b'itzi'n, ex chi nimsi'n tb'i qAjaw tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ²⁰Ex kukx, kyq'onxji'y chjonte te Dios, a Manb'aj, ti'j tkyaqil, noq toj tb'i qAjaw Jesucrist.^c

A qchwinqil, awo nimil

²¹Atzin ja'llin, kyniminku kyib'a kyxolxa, noq te nimsb'il tb'i Crist.

²²Ayetzin xu'jlb'aj, kyniminqekutzinji'y kychmila, tze'nku te qAjaw.^d ²³Qu'n ate chmilb'aj nejinel te t-xu'jil, ikyx tze'nku te Crist, a nejinel te Ttanim, a t-xmilil, ex xi tq'o'n tib' te klolte. ²⁴Qu'n ikytz'i'n tze'nku te Ttanim Dios nkub' tnimin

Crist, ex ikyqetzin kye xu'jlb'ajjo, tu'n tkub' kynimin kychmil toj tkyaqil.

²⁵Exsin ikyx kyeji'y chmilb'aj, kyk'u'jlimqekutzinji'y kyxu'jila, tze'nku te Crist s-ok tk'u'jlin Ttanim, ex xi tq'o'n tchwinqil tu'n tpaj.^e ²⁶Ma b'antjo ikyjo, tu'ntzintla kyok xjan, ex tu'n kyttxjet kyanmin tu'n Tyol Dios, ex tu'njo a' te jawsb'il a', ²⁷tu'ntzintla tk'mo'nte Ttanim, tze'nku jun t-xu'jil tb'anilxix wen, a nti' ch'in tky'i, ex nti' ch'in tz'il ti'j, qala' manyor xjanxix ex tz'aqlexix.^f ²⁸Ikytzin tze'n te chmilb'aj ntk'u'jlin t-xmilil, ex ikytzin tu'n tok tk'u'jlin t-xu'jil. Qu'n alkye ma tz'ok tk'u'jlin t-xu'jil, ax n-ok tk'u'jlin te tib!. ²⁹Qu'n mix a'll jun, aku tz'el iky'in te t-xmilil, qala' n-ok tk'a'chin, ex n-ok tka'yin, tze'nku te Crist ti'j Ttanim, qu'n atzin t-xmililjo. ³⁰Ex ikyxjo qe, at qoklin ti'jjo Ttanim, a t-xmilil, a junch'in. ³¹Qu'n ikytzin ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tu'ntzin tpajjo, kyjel ttzaqpi'n ichin ttata ex tnana,
tu'n tok meje tuk'a t-xu'jil,
ex kab'e kchi okil te junch'in
xmilil.^g

³²Ojtzqi'n wu'n, qa nim t-xilinjo lo, ex nlay tz'el qniky' ti'j, me mi nchin yoli'n noqx ti'jjo mejebl'in, qala' ti'jjo Crist tuk'a Ttanim, a t-xmilil. ³³Tu'npetz'i'n, kxel ntq'ma'n juntl majl kye'y, ayi'y chmilb'aj, qa teyile junjun kye tu'n tok kyk'u'jli'n kyxu'jila tze'nkuxjo ayi'y, ex ikyx te qya, tu'n tkub' kynimin kychmil.

6 ¹Ayi'y k'walb'aj,
kyniminqekutzinji'y kytatiy,
tze'nku taj qAjaw,^h qu'n ante wenjo, ²ex ante tnejil nuk'b'iljo, a at t-xel tu'n Dios, qu'n ikyx ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Kyniminqekutzinji'y kytatiy ex kynaniy,
³tu'ntzintla kytzalaja, ex tu'n kyte'n ila' q'ij twutz tx'otx'.ⁱ

⁴Ex ikyqex kyeji'y manb'aj, mi ka'min kyk'u'ja kyuk'a kyk'wala, tu'n tb'aj kyk'u'j. Qala' kych'iysinqexa tuk'a tumil, ex kyxnaq'tzinqexa tu'n kynimin ti'j qAjaw.^j

^b5:16 Col. 4:5. ^c5:20 Col. 3:16-17. ^d5:22 Col. 3:18; 1Pe. 3:1. ^e5:25 Col. 3:19; 1Pe. 3:7. ^f5:27 2Co. 11:2; Tchi. 21:2, 9. ^g5:31 Gen. 2:24. ^h6:1 Col. 3:20. ⁱ6:3 Ex. 20:12; Deu. 5:16. ^j6:4 Col. 3:21.

⁵Ex ayi'y aq'nil, kyniminquekuji'y tajaw aq'until tzalu'n twutz tx'otx' tuk'a kymutxb'il kyib'a, ex tu'n kykub' kynimin toj tumil, ex tuk'a tkyaqil kyanmi'n, nyakuxtlaj te Crist nchi ajb'ini'y.^k ⁶Chi ajb'inxta, nya noq o'kx tze'nku nchi ka'yin kyi'ja, noq tu'n kyel wena kywutz, qala' kyb'inchinkuji'y lo tuk'a tkyaqil kyanmi'n, a tze'nku taj qMan Dios. ⁷Kyb'inchinkuji'y tkyaqil kyaq'i'n tuk'a tkyaqil kyk'u'ja, nyakuxtlaj taq'in Crist nkub' kyb'inchi'n, ex nya kyexjal. ⁸Qu'n b'i'n kyu'n, qa teyile junjun, exla qa aq'nil mo tajaw aq'until, ktzajil tk'mo'n jun chojb'il te te tu'n qAjaw tze'nkuxjo wen, a otaq b'ant tu'n.

⁹Ex ikyx kyeji'y tajaw aq'until, kyb'inchinkuy wen kyi'j kyaq'nila.^l Mi chi xob'tzin kyi'j, qala' kyna'ntza qa ikyqxey kyeji'y tze'nqeku kyaq'nila, ite'kxa tjaq' tkawb'il qAjaw at toj kya'j, a nti' n-ok tka'yin tze'n kytenxjal.^m

Qo we'kuxix twutz tajaw il

¹⁰Atzin ja'lín, kykujsim kyib'a tu'njo kymujb'il kyib'a tuk'a qAjaw, ex tu'n nimxix tipin. ¹¹Kyb'o'nktzin kyi'ja tkyaqiljo a n-ajb'in te jun xo'l q'aq' toj jyoj q'oj, tu'n kykleta, a tze'nkuxjo ma tzaj tq'o'n Dios kye'y, tu'ntzintla kywe'xixa wen toj kynimb'il twutzjo tsb'ub'l tajaw il, qu'n ma chi oka tze'nku jun xo'l q'aq' toj q'oj tuk'a. ¹²Qu'n mina nqo jyon q'oj kyuk'axjal te twutz tx'otx', a at kychib'iljil ex kyb'aqil, qala' kyuk'a nejinelqe, a mi q'ancha'l, ex kyuk'a jni' kawil, exsin tkyaqil nya wen, a at tipin toj qxopin, ex kyi'ijo tkyaqil taq'nil tajaw il, a nya te twutz tx'otx'qe.

¹³Tu'npetzi'n, kytzyu'nksinji'y a jni' n-ajb'in toj joyb'il q'oj, a ma tzaj tq'o'n Dios kye'y, tu'ntzin tify'x kyu'n tojjo tq'ijil nya wen.ⁿ Ajtzin tb'ajjo ikyjo, kukx kchi kyjel weji'y kujxix toj kynimb'il. ¹⁴Kukx chi we'kuji'y kujxix. Kypasim kyk'u'ja tuk'a twutzxix, nyakuj jun k'alb'il kyk'u'ja.^o Ex kyk'lomkxixa wen

tuk'a jun chwinqil tz'aqle, tze'nku jun kxb'il tok ti'j kyk'u'j xo'l q'aq' te kolb'ilkye.^p ¹⁵Kyb'inchimtzin kyib'a, tu'n kyxi'y q'mal Tb'anil Tqanil kolb'il, tze'nku jun xo'l q'aq' ntb'inchin tib' tu'n tok t-xjab' te joyb'il q'ojo.^q ¹⁶Ex tib'aj tkyaqiljo lo, tenxit kynimb'il tze'nku jun maqb'il te yupb'iltejo jni' tb'aq' sma'^r nk'ant tu'n tajaw il. ¹⁷Kyq'o'nkxsinji'y kolb'il tze'nku jun toj kywi'y tu'n tklet kywi'y tu'n.^s Ex kytzyu'nktzinji'y Tyol Dios tze'nku jun machet te b'ujb'il tu'n tipin Xewb'aj Xjan.^t ¹⁸Kyb'inchinkuji'y tkyaqiljo lu'n tuk'a na'l Dios. Kukx chi kub'sin kywutzza, ex chi qanin te Dios noq tu'n Xewb'aj Xjan. Tu'n tb'antjo lu'n kyu'n, chi we'kuxixa twutz tkyaqiljo nya wen, ex mi chi numja; qala' kukx chi na'n Diosji'y kyi'j tkyaqil Ttanim Dios.^u

¹⁹Ex ikyxjo, chi na'n Diosa wi'ja, tu'ntzintla ttzaj tq'o'n Dios jun nyola, aj nyoli'n, ex tu'ntzintla at wipi'n tu'n t-xi nyek'inji'y jni' t-xilin Tb'anil Tqanil kolb'il, a ewintaq ojtxe. ²⁰Ma chin tzaj tchq'o'n Diosa, te jun yolil te' Tb'anil Tqanil lo, ex noq tu'n tpajjo lu'n, intinkuxa toj tze. Tu'npetzi'n, chi na'n Diosa, tu'n t-xi nyolinji'y Tb'anil Tqanil tuk'a tkyaqil wanmi'n, tze'nkuxjo tu'n tb'ant wu'n.

Jun tq'olb'il Pabl tu'n tjapin b'ajjo u'j lo

²¹⁻²²Kxel nsma'n te Tíquico, a qerman, k'u'jlinxix wen, ex njapinxix tu'n toj tkyaqil taq'in qMan.^v Kxel tq'o'n tqanil wi'ja, tze'n intini'y, ex ti' nb'ant wu'n, tu'ntzintla b'i'n kyu'n tze'n otoyi'y tzalu'n, ex tu'n toksin kyk'u'ja.^w

²³Noqit ax qMan Dios ex qAjaw Jesucrist, txi q'onte kymujb'il kyib'a kyoxolxa, ex kyoxol tkyaqil nimil, ex tq'aq'b'il kyk'u'ja, junx tuk'a kynimb'il. ²⁴Ex atjo t-xtalb'il Dios at kyuk'iy ex kyuk'a kykyaqiljo, a nkyuk'u'jlin qAjaw Jesucrist tuk'a jun kyk'u'jb'il, a nlay b'aj. Ikyxitjo.

^k6:5 Col. 3:22-25. ^l6:9 Col. 4:1. ^m6:9 Deu. 10:17; Col. 3:25. ⁿ6:13 Ro. 13:12. ^o6:14 Is. 11:5. ^p6:14 Is. 59:17. ^q6:15 Is. 52:7. ^r6:17 Is. 59:17; 1Tes. 5:8. ^s6:17 Eb. 4:12. ^t6:18 Col. 4:2-4. ^u6:21-22 Kyb'i. 20:4; 2Tim. 4:12. ^v6:21-22 Col. 4:7-8.

Tu'j Pabl kye Nimil aj Filipos

At jun ch'uq nimil kub' xkye tu'n Pabl toj tnam Filipos toijo tkab' tb'e te q'mal Tyol Dios (Kyb'l. 16:12-40). Te tzuyb'il te' u'j lu'n, o yolin Pabl ti'j ttzaljb'il ex tk'u'jb'il ex jun chjonte te Dios kyi'jjo nimil toj Filipos. Ex ikyxjo, juntl tumil ti'jjo u'j lu'n nxi tq'o'n chjonte kye nimil ti'jjo jun onb'il tzaj kysma'n te, te' tkuxtaq toj tze (4:18). Tzmataq ntz'ib'in Pabl, kub' t-ximin tu'n t-xi tq'o'n junjun xnaq'tzb'il kye nimil, a k'u'jlinqetaq tu'n antza.

Tojjo tu'j, nyolin Pabl ti'j jun tzaljb'il exla qa toj yajb'il, qu'n exla qa tku'xtaq toj tze, me nyolin Pabl toj u'j lu'n tuk'a nim yol te tzaljb'il, a tzajnin ti'jjo tnuk'b'il qMan Dios toj tanmin. Ex nyoli'n u'j lo ti'j qa il ti'j tu'n qmutxsin qib' tze'nku te Crist (2:6-11). Ikyxjo, nyolin ti'j oxe tten Dios. Ntzaj tkujsin Pabl tojjo tu'j, qa ate Manb'aj tuk'ax K'walb'aj noq junx Dios, ex atzin k'ulb'il noq okx te kyeku tu'n t-xi'ye. Ex tze'nku tu'n t-xi tq'ma'n ti'j Crist, a qAjaw, nkub' tyek'in Pabl ti'j Jesucrist qa ax Diosjo kye aj Israel. Ex ikyxjo, nkub' tyek'in qa ikyx te Xewb'aj Xjan mujle tten tuk'a Manb'aj (3:3) ex tuk'a Jesucrist (1:19).

Ex nyolin ti'jjo t-xtalb'il qMan Dios tu'n qklet. Atzin ja'lin, ajo kychwinql nimil, noq tu'n kyanq'in tze'nku ntq'ma'n Tb'anil Tqanil. Ex atzi'n qmujb'il qib' tuk'a Crist atzin ttxuyil qk'u'jb'il qib'jo tu'n qajb'in kye txqantl.

Jun q'olb'il kye nimil toj tnam Filipos

1 ¹Ayi'n Pabl, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n junx tuk'a wuk'iy, Timotey. Awo'y taq'nil Crist, a Jesús, ex nxi qtz'ib'i'n te kye'y, kykyaqila nimilqi'y, junx kyuk'a aye nejinel ex aye mojil kyxola, ayi'y Ttanim qMan Diosqi'y toj tnam te Filipos, ^a ex at kymujb'il kyib'a tuk'a Jesú, a sk'o'nxix tu'n qMan Dios te Kloqe. ²Axit qMan Dios ex qAjaw Jesucrist ky'iwlil kye'y tuk'a tkyaqil tnuk'b'il ex t-xtalb'il kyib'aja.

Nna'n Pabl Dios kyi'j nimil

³Tkyaqil maj tze'nku nchi ul julk'aja toj nk'u'ja, b'e'x nxi nq'o'n chjonte te qMan Dios kyi'ja. ⁴Ex ikyxjo a tze'nku nchin aq'iy na'l Dios, majx nxi nqani'n tuk'a tzaljb'il jun ky'iwb'il kyib'aja. ⁵Ikytzi'n, ma tziky'x qu'n junx kyuk'iy, noq tu'n tq'met Tb'anil Tqanil kolb'il, toj tnejil q'ij tej kynimi'n, ex tzmax tzalu'n. ⁶Q'uqle nk'u'ja ti'j qMan

Dios, a kub' xiky'b'inte aq'untl lo toj kyanmi'n; ex ax nb'inchin te' nimxixl aq'untl te tz'aqtzb'ilte kye'y, ^b tzmax ajxi tul Jesucrist juntl majl. ⁷Tojxix tumil jun nxima ikyjo kyi'ja kykyaqila, qu'n tzunxix nq'aq'in nk'u'ja kyi'ja wen, qu'n ikyx kyeji'y tky'iwb'il Dios kyuk'a tze'nku wuk'iy, i'chaqtzin intinkutz wetza toj tze, mope qa ma chin pon kani'n kywutz kawil, noq o'kx tu'n nkoli'n wen ti'j Tyol Dios, ex tu'n nq'manti'y qa twutzxixjo anetzi'n. ⁸Qu'n ate Dios ojtzqil we'y, qa nimxix tq'aq'b'il nk'u'ja kyi'ja kykyaqila, noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j Jesucrist toj wanmi'n. ⁹Ex nchin qani'n toj nna'j Diosa kyi'ja, tu'n tten nimxixl tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa, ex tu'n tten kynab'la, ex tu'n tel kyniky'a te tkyaqil, ¹⁰tu'ntzin tb'antjo a tb'anilx wen. Ikytzin kb'antile tsaqix kychwinqlji'y wen, tu'ntzin aj tul Crist, nti'tla jun kyila kknetil. ¹¹Ikytzin kchi okilejil'y tze'nku twutz qawal tb'anilx tu'n tonb'il Jesucrist, tu'njo

^a1:1 Kyb'l. 16:12. ^b1:6 Sal. 138:8.

kyb'inchb'i'n tb'anilx toj tkyaqil. Ayetzin kyb'inchb'i'n, nchi ajb'in te aq'b'il chjonte, ex te nimsb'il tb'i qMan Dios kyu'n txqantl.

**Nimxixtl toklin Jesucrist tib'aj
tkyaqil toj tchwinqil Pabl**

¹²Werman, waja tu'n kyb'inti'y qa tkyaqiljo ma tziky'x wi'ja, ma tz'ajb'in tu'n t-xi laq'e Tb'anil Tqanil kolb'il, ¹³ex tu'n kyb'l'nte jni' aj kawil kyuk'a' kyaq'nil toj ja te kawb'il, ikyqexjo xjal tojile tnam. Kykyaqilxjo lu'n, ma kyb'i, ex ma tz'el kyniky', qa noq tu'njo nchin ajb'in te q'mal te Tb'anil Tqanil ti'j Crist, ma chin kutz kyq'lo'n toj tze.^c ¹⁴Ex noq tej kylonte jun ch'uq erman, te' nkux q'o'n toj tze tu'n tpaj nchin yolintaqa ti'j tb'i Jesús, b'e'x jaw kyi'n kyib', ex el kyxob'il kyi'j tu'n tq'metjo Tb'anil Tqanil, noq tu'njo q'uqlexix kyk'u'j ti'j Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil.

¹⁵Nya ikyjo tze'nqeku' tojilo junatl ch'uq, a nchi q'man tqanil Crist, me tuk'a iky'b'il wi'ja, ex nlo'chj kyanmin tu'n q'o'. Me metzin kye' a tnejil ch'uq nchi q'umlaj kye' toj tumil tuk'a tkyaqil kyanmin. ¹⁶⁻¹⁷Ayetzin kye' tkab' ch'uq, a nchi q'man tqanil Jesús tuk'a q'o', nya jikyin ite' toj kynimb'il, ex nkub' kyb'isin tu'n tok nimxixl b'is wi'ja, tu'n intinkutza toj tze. Me atzin tnejil ch'uq, nchi yolin kye' tqanil Crist toj tumil, ex tuk'a tq'aq'b'il kyk'u'j ti'j qMan Dios; ikytzin b'in kyu'n, qa noq tu'n nchin kolintaqa ti'j Tb'anil Tqanil Jesucrist, intinkutza tzalu'n toj tze.

¹⁸Nya we' te, qu'n exla qa jikyinqe wen toj kynimb'il mo ex qa minaj, noqtzin tu'n a wej'i'y nchin tzalaj ti'j, tu'n loqe nchi yolin ti'j Tb'anil Tqanil ti'j Crist.

¹⁹Ikytzi'n, q'uqle nk'u'ja ti'j kyna'j Diosa wi'ja, ex ikyxjo ti'j Xewb'aj Xjan, ax T-xew Jesús, lu nmojin wi'ja tu'n njaxa tzalu'n toj tze. ²⁰Ex te Dios nxi nqani'n, tu'n nti'tla jun nky'i'y toj nchwinqila, tu'n njaw tz'aqa toj

nnimb'ila, ex tu'n njaw tx'ixwi'y tu'n; qala' tuk'a nimxixl wipi'n, tu'n nyoli'n ti'j kolb'il tuk'a q'uqb'il nk'u'ja. A ja'lin ex kukxitla', chin yolinji'y ti'j, tu'ntzin tq'ancha'lix nimsb'il tb'i Crist toj nchwinqila tzalu'n twutz tx'otx', ex ajxi nkyima. ²¹Qu'n toj nchwinqila tzalu'n, nti' junatl tb'anil tze'n Crist;^d ex aj nkyima, nimxla tzaljb'il, qu'n kchin tenb'ila tuk'a te jun majx.

²²Qa atx toj nq'ija tzalu'n twutz tx'otx', ok chin ajb'ilx we' toj taq'in qAjaw. ¿Me tze'ntzila k-okile aq'untilz qa ma chin kyima? Nti' n-el nniky'a tu'n ikyjo. ²³At kab'e tumil: Tnejil, qa wenixxtla te we'y tu'n nkyima, tu'ntzin nte'n tuk'a Crist, qu'n axixtla waji'y. ²⁴⁻²⁵Me atzin tkab' tumil: Noq tu'n kypaja, wenxitla te we'y tu'n nte'n ch'intla twutz tx'otx', tu'n nmoji'n te q'ol tumil kye'y, ex tu'n tten nimx tzaljb'il toj kynimb'ila. Me ikytzin q'uqle nk'u'ja ti'jjo lu'n, tu'n ttzaj tq'o'n ch'intl toj nq'ija, tu'ntzintla nte'n ch'intla kyxola. ²⁶Tu'ntzin ikyjo, chin ajb'il junatl majla kyxola te q'uqb'il kyk'u'ja, noq tu'n tb'i Crist, a Jesús.

²⁷O'kx jun tumiljo nxi nq'o'n kye'y: Kyq'o'nka tilil, tu'n tten kychwinqila, ikyxixjo tze'nku ntzaj tyek'in Tb'anil Tqanil Crist. Exla qa inti'n kyuk'i'y exla qa mina, qu'n tu'n najchaq intini'y kyk'atza; me atla waji'y, noq tu'n tul jun kyqanila, qa tb'anilx ite'y'i'y, ex qa jikyin ite'y'i'y toj kychwinqila, ex qa at kymujb'il kyib'a kyxolilixa kykyaqila, ex qa nchi aq'n'i'n wen toj kynimb'ila, a tzaj q'o'n kye'y, tej kynimi'n Tb'anil Tqanil kolb'il, ²⁸tu'ntzintla mi tzaje kyxob'il kye kyajq'oja, ex tu'ntzintla kye'tn ikyjo, k-elile kyniky' kyi'ja, qa kyja' kyxi' toj naja, ex ikyx n-ajb'line' te yek'b'il, qa ma chi klet kye' tu'n Dios. ²⁹Ikytzi'n, noq tu'n ma chi kleta tu'n Crist, at kyokli'n ja'lin, nya noq o'kxjo tu'n kynimi'n ti'j, qala' ikyxjo, tu'n tiky'x kyu'n noq tu'n tpaj tb'i. ³⁰Ikytzi'n, ayi'y ex ayi'n junx n-iky'x qu'n, ex tok tilil taq'in qMan Dios qu'n.^e Ma tz'ok

^c 1:13 Kyb'i. 28:30. ^d 1:21 Gal. 2:20; Col. 3:4. ^e 1:30 Kyb'i. 16:19-40.

kyka'y'i'n ojtxe qa ma tziky'x wu'n, te'
s-ok tilil aq'until wu'n. Ex n-ok kyb'i'n
ja'lin, qa tzunx n-iky'x wu'n, tu'n tzunx
nchin aq'ninxa toj taq'in qMan, ex lu'n
tok tilil wu'n.

Qo ok tze'nu te Jesucrist

2 ¹Atzin ja'lin, qatzin qa twutzix qa
a Crist nq'onte amb'il kye'y, tu'n
tjaw kyin kyib'a; ex qa at-xix q'ub'il
k'u'jb'aj kyuk'iy; ex qa at Xewb'aj Xjan
kyxola; ex qa kyojtzqi'nxixa tso'jb'ajil
Jesús, ex qa at tq'aq'b'il tk'u'j kyuk'iy; qa
twutzix kykyaqiljo lu'n, ²kyq'onktzinta
jun kytzaljb'ila we'y, tu'n kyyek'in kyib'a,
tu'ntla junx tu'n tb'lete kynab'la, ex junx
tq'aq'b'il kyk'u'ja, ex tuk'a junxch'in
kyumila ex junxch'in kyajb'ila. ³Mit kub'
kyb'inchi'n jun ti' noq tu'njo at tajb'in
kye'y, ex nya tuk'a kynimsb'il kyib'a,
qala' tuk'a kymutxb'il kyib'a teyile
junjun, ex tu'n kyximi'n kyi'jjo txqantl,
qa nimxixtl kyoklin toj taq'in qMan Dios.
⁴Mix a'l jun kye', tu'n tkub' tb'inchin jun
ti', noq tu'n tknetjo a te teku, qala' noq
tu'n tel wenku te tkyaqilx.

⁵Junxit tel kyximb'itza kykyaqila,
ikyxjo tze'nu te Crist, a Jesús; ⁶qu'n
ikyx t-xilin lu'n:

Me exla qa ax Diosjo,^f

me mix jaw ti'ne tib', tu'n tok
toklin tze'n te Dios,

⁷qalatzi'n, b'e'x xkyij ttzaqpi'n toklin
toj kya'l,
exsin s-ok tq'o'n tib'tz tze'nkuj
jun kyaq'nilkxjal.^g

⁸Atzaj te' s-ok te xjal,
xkub'tzin tyek'in tmutxb'il tib',^h
ex kub' tnimin tMan,
ex xi tq'o'n tib' tu'n tkyim
twutzjo cruz;ⁱ
ikytzin s-ele kyi'n xjaljo ttx'lixew,
nyakuj tze'n jun aj il.

⁹Tu'n xkub' tnimintz ikyjo, ma tzaj
tq'o'n Dios nimxix toklin,
ex ma tz'ok q'o'n te tAjaw Tkyaqil,
tuk'a nimxixtl toklin tib'aj
tkyaqilx.^j

¹⁰Tunpetzi'n, b'in qu'n, qa nimxix
toklin tb'i Jesús.
Ex tu'n ikyjo, noq twutz, kchi
k'wele mejeye k'ulil, a ite' toj
kyal, ikyqexjo a ite' twutz tx'otx',
ex ikyqexjo tkyaqil kyimnin.

¹¹Tu'npetzi'n, tkyaqilx tu'n tkub'
nab'inte, ex tu'n tkub' q'mante,
qa o'kx Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil,
ok te nimsb'ilte tb'i qMan Dios.^k

Awotzinqe a nimilqo, tu'n qok te jun yek'b'il kywutz nya nimil

¹²Atzin ja'lin, werman, ex nimx
nq'aq'in nk'u'ja kyi'ja; ikytzi'n tze'nkuj
in kub' kynimi'n, tej nte'n kyuk'iy,
exsintla nimxixtl tu'n nkub' kynimi'n
ja'lin, a najchaq intini'y kyk'atza. Qu'n
tu'njo ma chi kleta, kyq'onktzin tilil,
tu'n tkub' kyniminji'y kolb'il kye'y, me
tuk'a kymutxb'il kyib'a, ex tu'n tten
tchewil qMan Dios kyi'ja. ¹³Ikytzi'n, ate
Dios ktzajil q'onte tumil ti'jjo wen, a
kyaja, ex ktzajil q'onte mojb'il kye'y, tu'n
tjapin b'ajjo lo kyu'n, tze'nu taj qMan
Dios.

¹⁴Kyb'inchinkutzi'n tkyaqilx tuk'a
tkyaqil kyk'u'ja, ex nya tu'n kyjaw
ch'otje, ex nya tu'n kyjaw yolb'i'n,

¹⁵tu'ntzin nt'i kyila kywutzxjal, a nya
nimilqe ex b'inchil ilqe. Qala' chi okxita
tk'wal qMan Dios, ex nti'tla kytz'ilila
toj kychwinqila. Qala' chi okxa tz'aqle
wen, tze'nqe che'w nchi qoptz'aje toj
qniky'in; ex ikyxqetzintla kyeji'y tuk'a'
kyb'inchb'in toj kynimb'ila kyxoljo nya
nimil, a toj qxopin ite'y, ¹⁶tu'ntzin tjaw
kynimsi'n toklin Tb'anil Tqanil ti'jjo
saq chwinqil. Ikytzi'n, aj tul Crist, ok
kna'b'ilx weji'y tzaljb'il wen kyi'ja, aj tok
nka'y'i'n qa nya noqx kukxjo in aq'n'i'n
kyxola, ex nya noqx kukxjo ma tziky'x
wu'n tu'n tpajjo in yoli'n tqanil kolb'il
kye'y. ¹⁷Exla qa ma chin kyima tzalu'n
toj tze noq tu'n kypaja, a noq tu'n tjapin
b'ajjo kynimb'ila, a jun oyaj xi kyq'o'n
twutz qMan Dios; ex ok kchin tzalajila
ikyjo, tu'ntzintla qtzalaj junx kyuk'iy

^f2:6 Jn. 1:1-3; Col. 1:15, 19; 2:9. ^g2:7 Jn. 1:14. ^h2:8 2Co. 8:9. ⁱ2:8 Mt. 26:39; Jn. 10:18; Eb. 5:8.

^j2:9 Eb. 2:9; 12:2. ^k2:11 Is. 45:23. ^l2:15 Deu. 32:5.

toj qnimb'il. ¹⁸Nya tu'n ikyjo, qa ma chin kyima, chi k'wela numji'y, qala' chi tze'jexixa tze'nku we'.

Kab'e tb'anil nimil: Timotey ex Epafradito

¹⁹Atzin ja'llin, qa iky tajb'il qAjaw Jesús, nchin ximin tu'n t-xi smet Timotey liweyku te lol kye'y. Ex qa b'a'n ite'y'i'y, ikytzin k-ajb'ile kyqanilji'y te jun tzaljb'il te we'y. ²⁰Ikytzin mix a'l juntl nximin kyi'ja tze'nku we' nxim, qu'n tok tilil tu'n, tu'n tonin kyuk'iy. ²¹Qalatzin kye' txqantl, noq te kyex kye' nchi ximin, ex nchi aq'nin; me atzin ti'jjo te Crist, a Jesús, mina nkub' kyximin taq'in. ²²Me ikytzin b'in kye' kyu'n, ex ojtzqi'n kye' kyu'n, qa tzun n-aq'nin Timotey; ex tuk'a tkyaqil tajb'il n-aq'nin wuk'iy, tu'n tq'met Tb'anil Tqanil kolb'il, iky tze'nku jun k'wal n-ajb'in te ttata. ²³Tunpetzi'n, ax kxel nchq'o'n te lol kye'y, ex k-okil kyb'i'n te, tze'n intini'y toj nchwinqila ex toj taq'in qAjaw Jesús. ²⁴Me q'uqle we' nk'u'j ti'j qAjaw, tu'n njatza tzalu'n toj tze, ex loqinl we', liweyku chin po'n lol kye'y.

²⁵Ex il ti'j tu'n taj nchq'o'n a erman Epafradito, axj ten te mojil wuk'iy toj aq'untl, ex n-iky'x yajb'il tu'n junx wuk'iy, tu'n tq'metjo Tyol Dios. Ex axjo erman, tzaj kychq'o'n te lolte we'y, tu'n tok b'inchit jun ti' we'y. ²⁶Nkub' t-ximin tu'n t-xi' lol kye'y kykyaqila, ex tu'n tpon tqanil kye'y, tu'njo ch'ime xkyime, te' xyab'te, qu'n ma kyb'i'y qa ma yab'te. ²⁷Twutzx te', ma kub' yab'te tetz, ex ch'intlx mi xkyime. B'a'npetzin ma q'aq'in tk'u'j qMan Dios ti'j, ex nya noq o'kx ti'jku' erman, ex ikyxjo we', tu'n mi tzaje juntl b'is wi'ja tib'ajxiljo b'is tok wi'ja tzalu'n toj tze. ²⁸Tu'ntzintzjo, il ti'j tu'n t-xi nchq'o'n kyk'atza tu'ntzin tok kyka'yin twutz, ex tu'n kyjaw tzalaja, aj kylonti'y. Ex ikyx weji'y, tu'n mi chin b'isintla ti'j kyqanila. ²⁹Kyk'monxa tuk'a tkyaqil kytzaljb'il, tze'nkux jun

erman, a wenxix ti'j qAjaw Jesús, ex kynimsinqeksji'y kykyaqil nimil, a ikyx tumiljo kyu'n tze'nku erman lo. ³⁰Qu'n, chjonte Dios, mi xkyim te erman tzalu'n, te' attaq nk'atza, noq tu'n tpajjo n-ajb'in te Crist. Ch'ime xkyije tchwinqil noq tu'n tpajjo n-ajb'in we'y te kyxeljo, tu'ntaq kymojin wuk'iy.

Nya tu'n qb'inchb'in aku qo klete

3 ¹Atzin ja'llin, werman, chi tzalajxa tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Jesús, a tAjaw Tkyaqil. Te we'y, nti'l tky'i tu'n t-xi nna'nji'y a o kyij ntz'ib'i'n; ikytzin nim tajb'in te kye'y: ²Kyka'yink kyib'a kye xjal, a nya b'a'n nb'ant kyu'n, a nya toj ttxolil nxa'ye kynab'l. Noq kyaj tu'n tok kyqitin jun techil ti'j ttz'umil kychib'jila, tu'n kyoka te kye, ex tu'n kyb'inchi'n jun ti' tib'aj kynimb'ilä ti'j qAjaw Jesús. ³Qalatzin qe, awoxixqe at qechil tu'n Xewb'aj Xjan, a awo nqo k'ulin twutz qMan Dios. Ex tu'n ikyjo, nqo tzalaj tu'n ma qo ok te Crist, a Jesús, ja'llin, ex nya tu'n jun techil ti'j ttz'umil qchib'jil, ^m qu'n nya tu'n qb'inchb'in kqeb'ile qk'u'j te kolb'ilqe. ⁴Noqpetzin iky tetz, ayintla we' tnejil tu'n tok qe nk'u'jia ti'j nb'inchb'i'n. ⁵Qu'n wajxaq q'ijtaq witz'jili'n, tej tok qitit wechila ti'j nchib'jila, tu'n tyajil Israelqi'n; tzajinqi'n tojjo jun ch'uq xjal, a tyajil Benjamín. ⁿJudiyqi'n, ex Judiy ntati'y. Ex qa ti'jjo tumil kykawb'il Judiy, ojtzqi'njo lo wu'n, qu'n jun Pariseyqintaqa. ⁶Ex q'i'nixtaq wib'a tu'n kykub'jo nimil wu'n. ^pEx tu'n tkub' b'inchitjo tkawb'il Moisés, mixtaq a'l juntl aku tzaj q'ma'nte jun tyol wi'ja ex we'y.

⁷Tkyaqilxjo a anetzi'n, tb'anilxtaq te we'y. Me atzin ja'llin, nti'l tajb'in te we'y, qu'n tu'n o chin nimir ti'j Crist. ⁸Qu'n, qa ma tz'ok nmujb'in nchwinqila ja'llin tuk'a ojtxe, nti'x tajb'in nchwinqila ojtxe tze'nku ja'llin, a ma tzaj tq'o'n Crist, a Jesús. Tu'ntzintzjo, tkyaqiljo a ojtxe, ma kyij nnajsin ja'llin, ex ma kyij nq'o'n tze'nku tz'is, qu'n tu'n tb'anilxix juntl

^m 3:3 Jer. 4:4; Ro. 2:28-29; Gal. 6:14-15; Col. 2:11-13. ⁿ 3:5 Ro. 11:1. ^o 3:5 Kyb'i. 23:6; 26:5. ^p 3:6 Kyb'i. 8:3; 22:4; 26:9-11.

^o 3:5 Kyb'i. 23:6; 26:5. ^p 3:6 Kyb'i.

nchwinqila o tzaj tq'o'n wAjawi'y, a Jesucrist. ⁹Ex tzunx nchin tzalajxa, qu'n tu'n junx nmujb'il wib'a, ex nchin b'eta junx tuk'a. Nya waja txi nq'ma'n, qa tu'n nnimb'ilá ti'j tkawb'il Moisés, najsíte wila; qala' ikytzi'n, noq tu'n nnimb'ilá ti'j Crist. Ex tu'n xjo nnimb'ilá ti'j Crist, in kleti'y tu'n. ¹⁰Ex tu'ntzintzjo, waja tu'n wojtzqi'ntej'i'y tajb'il qAjaw, ex tu'ntzintla nna'nteji'y tipin Jesús toj nchwinqila, a tipin ikyx tze'nku tej tjatz itz'je juntl majl kyxol kyimnин. Ex ikyxjo, waja tu'n tikitx' wu'n, tze'nku ma tziky'x tu'n, ex tzmaxi aj nkyima. ⁹Ikytzi'n, waja tu'n tlapin b'aj nnimb'ilá tze'n tlapin b'aj tu'n qAjaw, tej tkyim. ¹¹Ex atzin ja'lin, at jun q'uqb'il nk'u'ja ti'j jun tkab' chwinqil, a tb'anilx wen, aj kyajatz anq'in kyimnин.

**Tok tilil qu'n tu'n qkanb'in te' a
o tzaj ttziyin qMan Dios**

¹²Me ikytzi'n, nya tu'njo ma txi nq'ma'n kye'y, matzintla japin b'aj tkyaqil wu'n, ex matzintla chin oktza tz'aqle. Qala' ikytzin atzin lajo'n xjo wu'n, ex q'uqlek nk'u'ja ti'j, tu'ntzin tlapin b'antjo lu'ntz. Qu'n tu'npen tpaj te', xin tzaje ttxko'ne we' Crist, a Jesús, tej nkleta tu'n. ¹³Werman, ayinxi nchin q'mante kye'y, nya mat japin tzetjo lu'n wu'n, a tu'njo nxi nq'ma'n kye'y. Qalatzin we' tu'n tkub' nb'inchin ikyjo kyajalu'n: Tu'n tkyij nnajsinji'y a tkyaqil ma kyij wi'jxi'y, ex tu'n t-xi wi'n wib'a kujxix wen, tu'ntzin tlapin b'aj wu'n a na'mx kyul kanin, ¹⁴ex tu'ntzin nkani'n tojjo a lajo'nx wu'n, ex tu'n tkanb'itjo a oyaj toj kya'l, q'o'ntz tu'n qMan Dios, atxix tej xqo ttxok, tu'n qmujb'in te qib' tuk'a Crist, a Jesús.

¹⁵Qkyaqilx a ma qo kujix toj qnimb'il, atzin qe' tu'n tkub' qb'ise. Me meqa mikyxil kye' kyrim, ax Dios kq'olte tumil kye'y, ¹⁶qu'n il te' lu'n ti'j, tu'n tkub' qxmin, a ma tz'el qnipy' te, ex tu'n tkub' b'inchit.

¹⁷Ayi'y werman, chi lipektzi'n wi'ja, ex ti'jjo a nxi nq'ma'n, ex kyka'yinktzi'n

kyi'jjo aye iky nchi b'ete tze'nku a o txi qxnaq'tzi'n kye'y. ¹⁸Tu'ntzi'n ikyjo, ila'x maj, o txi nq'ma'n kye'y, ex ja'lin nxi nq'ma'n juntl majla tuk'a ta'l nwutza, qu'n tu'n at ila' nchi b'et nyakuj ajq'oqje ti'j tcruz Crist, qu'n nkyq'ma'n qa nya noq o'kx tu'n tkyimlin Jesús at kolb'il, qala' il ti'j tu'n qqitin qechil ti'j ttz'umil qchib'jil tu'n qklet, chi chi'. ¹⁹Toj najin chi xe'le kye xjal anetzi'n, qu'n atzin kyachb'il nya wen ma tz'ok te kydios, ex atzi'n kytzaljb'il ikyjo, b'a'n tu'n kytzaj tx'ixwe tu'n. Ex o'kx nchi ximin kyi'jjo kyajqaqil nya b'a'n te twutz tx'otx'!

²⁰Me metzinqe qtanim, a ja' qo tenb'ile, antza ta'ya te' toj kya'l, a ja' ktzajila juntl majl Jesús, a Crist ex tAjaw Tkyaqil, a nqo ayo'n ti'j. ²¹Atzin kjawil tx'ixpinte qxmililjo, a q'i'ntaq qu'n twutz tx'otx' tzalu'n, tu'n tok tze'nku t-xmilil Jesús toj kya'l, a tb'anilx wen. Ex nya o'kx kb'antiljo tu'n Jesús, qala' okpe kb'antil tetz tu'n, tu'n tokx tkyaqil tjaq' tkawb'il, tu'n xjo tipin.

**Kukx qo tzalaj toj tkyaqil
noq ti'j tb'i qAjaw**

4 ¹Tu'ntzintzjo, ayeqi'y werman, a nimxix nq'aq'in nk'u'ja kyi'ja, nim waja tu'n nlon kye'y. Ikytzi'n ayeqi'y ntzaljb'ilá ex yek'b'il te' twutz waq'nbl'i'n. Mitzin tz'el kytalpin kyib'a toj kynimb'ilá ti'j tAjaw Tkyaqil, qala' kyinxsinji'y kye'e nkyo a jikyin wen.

²Atzin ja'lin, chin kub'sil nwutza kye' erman qya, a Evodia tuk'a Síntique, noq tu'n tkub' kyxmoxin kyib' wen kyxolx, ex tu'n tok kymujb'in kyib' toj kynimb'il ex toj taq'in qAjaw, a Klolqe te jun majx.

³Ex ikyx te tey, chin kub'sil nwutza, a ay wuk'axixa toj aq'untl, tu'n tmojin kyuk'axjo qya lu'n; ikytzi'n, ma chi aq'nin kye' qya lo kuj wen junx wuk'iy, tu'n tq'met Tb'anil Tqanil kolb'il, junx tuk'a erman Clement, ex kyuk'a txqantil erman. Qu'n ikytzin o kyij tz'ib'in kyb'i teyile junjun toj tu'jil chwinqil te jun majx.

^a3:10 Gal. 4:19. ^r3:17 1Co. 4:16; 11:1.

⁴Tu'ntzintzjo, chi tzalajxa wen ti'j tb'i qAjaw toj tkyaqil. Kxel nq'ma'n juntl majla kye'y. Kukx chi tzalajxa wen toj tkyaqilx,⁵ tu'ntzin kylonte kykyaqilxjal, qa nimilqi'y, noq tu'n kychwinqila tb'anilx wen. Qu'n ikytzin nqatzx tu'n tul qAjaw Jesús.

⁶Ex mina chi ja lab'ti'y ti'j jun ti', qala' kyq'ma'nxa nej twutz qMan Dios toj kyna'j Diosa. Ex kyq'o'ma chjonte, ex kyqaninx a tuk'a kynimb'ilá.⁷ Tu'n ikyjo, tzul jun tnuk'b'il Dios kye'y, a nimixtltze'nku n-el kyniky'xjal te. Ex atzin nuk'b'il k'u'lte kyanmi'n ex kynab'la te nya wen, qu'n mujleqi'y tuk'a Crist, a Jesús.

Qo ximin ti'j tkyaqil wen

⁸Tu'npetzi'n werman, chi ximinqi'y ti'j tkyaqiljo a twutzx, ex ti'j tkyaqiljo a at tajb'in, ex ti'j tkyaqiljo jikyin ta'ye, ex ti'j tkyaqiljo a tz'aqlexix, ex ti'j tkyaqiljo wen, ex ti'j tkyaqiljo at tokin twutz qMan Dios. Atzin kyeji'y kyximb'itz, qu'n tu'ntzin wen kyyol xjaltz kyi'ja, ex okpela k'wel kynimsin tb'i Dios tu'n ikyjo.

⁹Kyb'inchinkutzinji'y a o b'aj nyek'i'n, ex o txi nxnaq'tzi'n kye'y, ex n-ok kyb'i'n, tze'n nxi nq'ma'n, ex o tz'ok kyka'yil toj nb'inchb'i'n. Atzin kyb'inchinkuji'y, ex atzin qMan Diosjo, a tAjaw tkyaqil nuk'b'il, ktenb'il kyuk'iy toj tkyaqil.

Jun oyaj te Pabl kyu'n aj Filipos

¹⁰Nim nchin tzalaja wen, noq ti'j tb'i qAjaw, tu'njo ma chin tzaj kyna'n juntl majla, tu'n ttzaj kysma'n jun onb'il ja'lin. Ex nya noq otaq chin el naje toj kyk'u'ja, qala' na'mtaq tb'anttaq tu'n kyyek'inteji'y kyxima lu'n.¹¹ Ex nya tu'njo atit ma tz'el b'aj we'y, qala' naq'leqin we', aj qa at, ex tze'nku nti'. Ikyx nchin tzalaj weji'y, qa at ex tze'nku nti'.¹² Naq'leqin we', tu'n wanq'in toj

yajil ex qa toj q'inimil. O chin naq'et we' toj tkyaqiljo ntzaj wi'ja: Qa nojninqi'n, mo qa at wa'yaj wi'ja; ex qa at maj mina nb'aj wu'n, ex atku maj qa nti'peltz.

¹³Tkyaqilx we'aku tziky'x wu'n, qu'n ate Crist nmojin we'y.¹⁴ Me ikytzi'n, ex wen te' xb'ant kyu'n, tej xin tzaj kyoni'n toj tkyaqiljo n-iky'x wu'n.

¹⁵Ex ojtzqi'n kyu'n ayeqi'y aj Filipos, te' tzaj xkye nq'manti'y Tb'anil Tqanil kolb'il toj Macedonia, ex tzmax tzalu'n, ex o'kqex kye' ma chi onin we'y. Me mix a'l juntl Ttanim Dios ma tz'onin wi'ja ti'jjo onb'il, a xi nq'o'n kye'y, a Tb'anil Tqanil kolb'il.¹⁶ Ex ikyxjo, tej nte'n toj tnam Tesalónica,¹⁷ ma tzaj kysma'n ila' maj kyonb'il, tze'nku atxtaq taj wey.¹⁸ Ex ja'lin, nya noq tu'n njyo'n ti'j jni' onb'il te we'y, qala' wajatla'y tu'n kyel wena twutz qMan Dios toj q'ij te pa'b'in.¹⁹ Ex ma tzul toj nq'ob'a tkyaqil onb'il kyu'n. Ex ma nintz we' at we ja'lin, tu'njo sul kaninjo kyonb'il tzaj kysma'n ti'j Epafrodit. Atzi'n onb'il, a saj kysma'n, ma tz'ok tze'nku jun oyaj twutz qMan Dios, a manyor tb'anilx, tze'nku tk'ok'jil storak, aj tkub' patit.²⁰ Tu'npetzi'n, ate qMan Dios, a ja' nchin ajb'ini'y, ktzajil q'o'nte tkyaqiljo atx taj kye'y, a tze'nku uxjo tb'anilxix tq'inimil toj kya'j, noq tu'n Crist, a Jesús.²¹ Tu'n tkyaqiljo lu'n, njaw nimsit tb'i qMan Dios te jun majx. Ikyxit b'antjo.

Jun q'olb'il kye nimil tu'n Pabl, noq tu'n tjapin b'ajjo tu'j lo

²¹⁻²²Kyq'olb'inqexa toj nb'i'y kykyaqil nimil ti'j Crist, a Jesús. Ex ikyqxer ermanjo, a ite' wuk'iy tzalu'n toj Rom, junx kyuk'a tkyaqil erman nchi aq'nin toj ja te tkawb'il César, a nmaq kawil, nxi kyq'o'n jun q'olb'il kye'y.

²³Noqit ax qAjaw Jesucrist tzaj q'o'nte t-xtalb'il kyib'aja kykyaqila.

^s4:4 Neh. 8:10; 1Tes. 5:16. ^t4:6 Col. 4:2-4; 1Tes. 5:17-18. ^u4:16 Kyb'i. 17:1. ^v4:16 2Co. 11:9. ^w4:18 Ex. 29:18; 30:36-37.

Tu'j Pabl kye Nimil aj Colosa

Atzin u'j lu'n kub' ttz'ib'in Pabl, tej tku'xtaq toj tze tzmax toj tnam Rom. Atzin t-xilin tojjo u'j lo, qa o'kx te Jesucrist at toklin tib'aj tkyaqil. Noq tu'n Jesús at kolb'il kye xjal, ex nlay chi klet tu'n junxil tumil mo tu'n ojtxe kawb'il, mo tu'n jun t-ximxjal, a ewintaq kywutx txqantl; qala' noq tu'n tkyimlin Jesús twutz cruz te kyxel, ex tu'n kynimb'il ti'j.

Nyolin Pabl tojjo u'j lo qa o'kx Jesús tu'n tok tu'n qMan Dios tu'n kymujb'in kykyaqil xjal kyib' tjaq' junch'in Nmaq Kawil, ax Jesucrist.

Nxnaq'tzin Pabl tojjo u'j lo qa:

1. Ax Diosjo Jesús (1:15, 19; 2:9).
2. Kub' tb'inchin Jesucrist tkyaqil twutz kya'j ex twutz tx'otx' (1:16).
3. Noq tu'n Crist, tzyumile tib'jo tkyaqil tch'iysb'in Dios (1:17).
4. Wib'aj toke Crist tib'aj tkyaqil Ttanim Dios (1:18).
5. Nej Jesús tu'n tjaw anq'in junatl majl kyxol kyminin tuk'a tchwinqil te jun majx (1:19).
6. O'kx tu'n Jesucrist, aku b'ante' tu'n qkyij toj wen tuk'a qMan Dios (1:20-22).

Tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, a u'j kye aj Colosa nimxix toklin, qu'n tu'n ntzaj tyek'in jni' t-xilin Jesucrist.

Jun q'olb'il kye nimil toj tnam Colosa

1 ¹Ayi'n Pabl, jun tsanjil Jesucristqi'n,
noq tu'n tajb'il qMan Dios. Nxi
ntz'ib'inji'y u'j lu'n junx tuk'a german
Timotey. ²Nxi ntz'ib'i'n kye'y, ayi'y
werman te aj Colosa, a wa'lqi'y toj
kynimb'ilä ti'j Crist, a sk'o'nix tu'n
Dios. Axté qMan Dios ktzajil q'onte
jun t-xtalb'il kyib'aja, ex jun kymujb'il
kyib'a toj tkyaqil.

Tna'j Dios Pabl kyi'j nimil toj Colosa

³Kukx nqo na'n Diosji'y, ex nxi qq'o'n
chjonte kyi'ja te Dios, a Manb'aj te
q'Ajaw Jesucrist, ⁴qu'n ma qb'i'y jun
tqanil ti'j kynimb'ilä ti'j Crist, a Jesús,
ex ti'j tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolili'y ti'j
tkyaqil txqantl nimil. ⁵Ex ja'n ntzaje
kynimb'ilä ex tq'aq'b'il kyk'u'ja? Antza
ntzaje ti'jjo a nchi ayo'n ti'j; aj tkyaqiljo
a o tzaj ttziyin Dios, ex k'u'n tu'n te
kye'y toj kya'j. O tzaj kyk'mo'nji'y
q'ub'b'il kyk'u'ja, atxixj tej tkub' kyb'i'n,

ex tkub' kyniminji'y Tb'anil Tqanil
kolb'il, a Tyol Dios twutzxix wen.

⁶Ex toj tkyaqil twutz tx'otx', lu' Tyol
Dios nch'iy wen, nyakuj jun wi' awal,
nimxix twutz ma tz'el; ikyxjo tze'nku
ma b'aj kyxola, ex toj kychwinqila, tej
tok kyb'i'n tqanil t-xtalb'il qMan Dios, ex
el kyniky'a ti'j qa twutzxix.

⁷Tkyaqiljo lo, o b'aj t-xnaq'tzin
Epafras, ^a a o tz'aq'nin junx quk'i'y, ex
nimxix tq'aq'b'il qk'u'ja ti'j. Waja tu'n
t-xi nq'ma'n kye'y qa ajo Epafras jun
tb'anil taq'nil Crist at kyxola. ⁸Ex tej
tul tzalu'n, a ul q'inte tqanil kyi'ja, qa
nimxix tq'aq'b'il kyk'u'ja qil'ja, a tzajnin
ti'j Xewb'aj Xjan.

⁹Tu'npetzi'n, atxix tej qb'inti'y, kukx
nqo na'n Diosja kyi'ja, ex nqo qani'n
te, tu'n tq'o'nte tumil kye'y, tu'n tel
kyniky'a ti'j tajb'il, ex tu'n ttzaj tq'o'n
nim kynab'la, ex tu'n tel kyniky'a
toj kyanmin ti'jjo a taj Dios kyuk'i'y.

¹⁰Ex ikyxjo, nqo kub'sin qwutza te
Dios, tu'ntzintla kyb'eta toj tumilxix

^a1:7 Col. 4:12; Flm. 23.

tze'nkuxjo tajb'il qAjaw, ex tu'ntzintla ttzalaj Dios kyi'ja toj tkyaqil, tu'n kyb'inchintej'i'y wen, ex tu'n kyel wena toj kychwinqila tze'nku jun tb'anil awal, nimxix twutz n-el. Ikytzi'n, k-elilexix kyniky'ji'y te Dios. ¹¹ Ex nqo qani'n te Dios, tu'n ttzaj tq'o'n jun kujsb'il kye'y, noq tu'n tkyaqil tipin, tu'n kywe'xixa tuk'a jni' kyipi'n, ex tu'n tiky'x kyu'n, exla qa nim nya b'a'ntz tzul kanin kyi'ja. ¹² Ex nqo qani'n te qMan, tu'n t-xi kyq'o'n chjonte te Dios tuk'a nim tzaljb'il. Qu'n tu'n ma qo tx'ixpit tu'n, tu'n tb'ant qnajan toj kya'j, a nqoptz'aj wen, ex tu'n ttzaj qk'mo'n tkyaqiljo qetzb'il at qoklin ti'j, a ktzajil tq'o'n Dios te tkyaqiljo nimil. ¹³ Qu'n ma qo klet tu'n Dios tjaq' tipin tkawb'il il, a qxopin toj qanmin, ex ma qo tzaqpet te tipin tkyaqil nya b'a'n, tu'n qpon ti'n toj Tkawb'il Tk'wal, a k'u'jlín tu'n. ¹⁴ Noq tu'n tkyimlin Jesús te qxel, ma qo klet, ex ma kub' najsit tkyaqil qil.

**Ma qmujb'e qib' tuk'a qMan
Dios, noq tu'n tkyimlin Tk'wal**

¹⁵ Nya q'ancha'l te Dios, me atzi'n ja'lin, ma qli noq tu'n Tk'wal, a nimxix toklin, atxixj tej na'mxtaq tkub' tch'ysisin Dios tkyaqil. ¹⁶ Ex aku te' Tk'wal tAjaw Tkyaqil, ex noq tu'n, o b'ante tu'n Dios tkyaqiljo a at toj kya'j ex jni' at twutz tx'otx': Tkyaqiljo q'ancha'll ex tkyaqiljo nya q'ancha'l, junx kyuk'a jni' nmaq kawil ex kykyaqil nmaq kyoklin, ex kykyaqiljo nejinelqe junx kyuk'a jni' kawb'il. Kykyaqilxo lo o chi b'ant tu'n Tk'wal qMan Dios, tu'n kyajb'in te. ¹⁷ Ex kukx o te'n Tk'wal te tnejil, atxixj tej na'mtaq tb'ant tkyaqil, ex toj ttxolilxix tzyu'mila tib'jo tkyaqil tu'n. ¹⁸ Ex ikyxjo, a te Tk'wal Dios wi'b'aj, qu'n nejinel te Ttanim qMan, a axjo t-xmilil. Ex ate nej jatz anq'in kyox kymnin, tu'n tok toklin te tnejilxix kywutz kykyaqil.^c ¹⁹ Qu'n axte Dios tajtaq tu'n tyek'inte Tk'wal ikyxixjo tze'nkuxjo a toj tkyaqil. ²⁰ Ex noq tu'njo Tk'wal, tajtaq Dios

tu'n tmujb'inte tib' tuk'a tkyaqil twutz tx'otx', ex tuk'a jni' at toj kya'j. Ex noq tu'n tchky'el Jesús, a Tk'wal, el chitj, tej tkyim twutz cruz, o tajb'e Dios tu'n tkub' tnik'u'n juntl majl tkyaqiljo b'inchin tu'n, a otaq naj tu'n il.^d

²¹ Najchaqtaq oto'ye ojtxe tk'at'z Dios, ex ajq'ojqotaq ti'j toj qanmin, noq tu'n tpaj qb'inchb'in nya b'a'n. ²² Me atzi'n ja'lin, axte Dios o tz'ok mujb'inqe junx tuk'a, noq tu'n nimx iky'x tu'n Jesús, tej tkyimjo t-xmilil, tej tten tzalu'n twutz tx'otx'. A Jesús sk'o'nix tu'n qMan Dios tu'n tok te Crist te jun majx. O b'antjo lu'n tu'n, noq tu'n qpon q'i'n twutz, saqxix toj qanmin, ex nti' ch'in tz'il q'i', ex nti' ch'in qky'i.

²³ Tu'npetzi'n, qa qaj tu'n qok ikyjo, il ti'j tu'n qwe'xix wen toj qnimb'il, tu'n mina jaw ka'min qk'u'j ti'jjo a nqo ayo'n ti'j. Ikytzi'n, mina qo txalpaj ti'jjo lu'n, a ma qb'i, ex tzajnin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il. Atzi'n Tb'anil Tqanil, atzin nq'ma'nte kyexjal toj tkyaqil twutz tx'otx'; ex ayi'n Pabl, loqi'n nchin mojin tu'n tyolit.

**A taq'in Pabl kyxol
tkyaqil Ttanim Dios**

²⁴ Atzi'n ja'lin, tzun nchin tzalaja ti'jjo n-iky'x wu'n, qu'n b'i'n wu'n, qa n-ajb'in lu'n tu'n kych'iya, ikyx tze'nku a ma tziky'x tu'n Jesús n-ajb'in te kolb'ilqe. Ayintzin we' loq'i'n nchin iky'sin ti'jjo a atx taj noq tu'n tel wenjo Ttanim Dios, a t-xmilil Crist. ²⁵ Qu'n ma tzaj tq'o'n Dios wokli'n te jun aq'nil txol Ttanim, qu'n atzin waq'i'n, a o tzaj tq'o'n, a tu'n t-xi nq'o'n kye'y tkyaqiljo Tyol Dios,^e ²⁶ junx tuk'a t-xim, a ewintaq kywutzxjal atxix ojtxe. Ewintaq tu'n Dios nej, me atzi'n ja'lin, ma kub' tchiky'b'in Dios te Ttanim. ²⁷ Qu'n taj Dios tu'n tkub' yek'it twutz tkyaqil Ttanim, tu'n tel tniky' ti'jjo t-xim, a ewintaq. Iky t-xim Diosjo kyjalu'n: Qa tkyaqil xjal twutz tx'otx' at kyoklin junx, tu'n kyok te

^b 1:14 Ef. 1:7. ^c 1:18 Ef. 1:22-23. ^d 1:20 Lc. 19:10; Ef. 2:16. ^e 1:25 Ef. 3:2.

Ttanim Dios, ex tu'n tokx Jesucrist toj kyanmin. Ex noq tu'n at Crist toj qanmin, loqo nqo ayo'n tuk'a tq'ubq'b'il qk'u'j, tu'n qpo'n junx tuk'a toj kya'j, ja' qo jawila nimsin tu'n.

²⁸Ex awo qe' nqo yoli'n ti'j Jesucrist, ex nqo q'o'n tumil kye kykyaqil xjal, ex nxi qxnaq'tzi'n te tkyaqil, tuk'a tkyaqil qnab'l'a, noq tu'n kynimin jni' xjal Tb'anil Tqanil, ex tu'n kytijinxjal toj kynimb'il, noq tu'n Crist, a Jesús. ²⁹Tu'npetzi'n, nchin aq'n'i'n, ex n-ok tilil wu'n tuk'a tkyaqil tipin Crist, a at toj wanmi'n ex toj nchwinqila.

2 ¹Wajb'il la tu'n kyb'inti'y, qa tok tilil wu'n kujix wen, tu'n kyel wena toj kynimb'il, ex ikyxjo kye' aj tnam Laodicey,^f ex kykyaqilxjo a na'mx wiwl'i'y kyu'n. ²Nchin aq'n'i'n tu'n tnimsit kyk'u'j toj kynimb'il, ex tu'n kymujb'inte kyib', noq tu'nijo kyq'aq'b'il kyk'u'j kyxolx; ex noq tu'n tel kyniky'ix wen ti'j tkyaqil t-xilin Tyol Dios, ex tu'n tqe kyk'u'j ti'jjo a ewintaq ojtxe tu'n Dios, a Crist ewintaq. ³Qu'n noq tu'n Jesús, o tz'ele pjet tkyaqiljo tq'inimil t-xilin nab'l ex jni' ojtzqib'l.

⁴Tkyaqiljo lu'n nxi nq'ma'n kye'y, tu'n mina chi kub' sb'u'n tu'n juntl xnaq'tzb'il, a tb'anilxnaj tq'umle, me nya twutzx. ⁵Exla qa nti'q'i'n kyxola, me nimxix nchin ximi'n kyi'ja, nyakuj tze'nku inti'n kyxola. Ex nchin tzalaja tu'n nxi nb'i'n qa at nuk'b'il kyxola, ex qa wa'lqexixa toj kynimb'il la ti'j Crist.

Jun ak'aj chwinqil tu'n Jesucrist

⁶Ikytzi'n tze'nku xi xkye ak'aj kychwinqila tuk'a qAjaw Jesucrist te tnejl noq tu'n kynimb'il; ikytzin tu'n kyb'eteji'y ja'lin tuk'a, toj tkyaqil. ⁷Jun nimil ikyjo, ikyx tze'nku jun tze, a nimxix ma txa'ye tllok' toj tx'otx', tu'n tch'iy wen, ex tu'ntzin mi yekje. Ex ikytzin jun nimiljo qa ma qexix tk'u'j ti'jjo nimb'il twutzx, a tzaj xnaq'tzin te, nlay jaw ka'min tk'u'j tojjo tnimb'il, ex kukx nq'o'n chjonte te qMan Dios.

⁸Tu'npetzi'n, kyq'onktzi'n tilil tu'n mina chi kub' sb'u'n'i'y kyu'n xjal, a nya twutzx kyyol, ex nimxix t-xilin kynab'l tu'n kysb'un. Qu'n atzi'n kyxnaq'tzb'il, nti' tumil, qu'n nya tzajnin ti'j Crist; qala' ti'jjo kyxnaq'tzb'il ojtxe xjal, ex ti'jjo jun ojtxe kawb'il, a nti' tumil.^g

⁹Me ate Jesucrist, ax Diosjo, qu'n ti'jxjo Crist, a ichin sk'o'nxix tu'n Dios, yek'ine' tkyaqiljo t-xilin qMan. ¹⁰Ex ayetzin kye' tz'aqleqexixa tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Jesucrist, ex tu'n najle Crist toj kyanmi'n. Ex ax Jesús at nimxixtl toklin tib'aj tkyaqil nmaq nejinel ex jni' kawb'il. ¹¹Ex noq tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, ma chi oka nyakuj at kyechila. Me nyateljo tze'nku kyij ttz'ib'in Moisés, tu'n tok qitittaq ti'j kytz'umil xjal ojtxe, ex tu'n tel pa'yit ch'in kytz'umil kyi'j, ex tu'n ikyjo, tu'n kkyijxjal toj wen tuk'a Dios; qu'n at juntl wiql pa'b'l te qe ja'lin: Noq tu'n ma tz'el qpa'n qib' ti'j ojtxe qten, ajo tkyaqil il, ex ti'jjo jni' nya wen tokxtaq toj qanmin, aku b'ant tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios. Atzi'n tkab' pa'b'l lo, axisinte ak'aj techiljo toj qanmin, a tzajnin ti'j Crist. ¹²Tu'npetzi'n, tej qku'x toj a' te jawsb'il a', nyakuj o qo kyim tojjo ojtxe qten, ex nyakuj o qo kux muqet junx tuk'a Crist, tej tku'x toj tx'otx!. Ex tej qjatz toj a', jun techil qa ma qo jaw itz'je tuk'a jun ak'aj qchwinqil, ikyxjo tze'nku jaw itz'je te Jesús juntl majl kyxol kyimnin. Ex a te' ak'aj qchwinqil ma tzaj qk'mo'n noq tu'n qnimb'il ti'j tipin Dios, a jatz anq'in Jesús tu'n.^h

¹³Tej na'mtaq tel kypa'n kyib'a ti'jjo ojtxe kyte'n, kyimninetaqa twutz Dios, ex otaq chi naja toj kyila. Me atzi'n ja'lin, ma tzaj tq'o'n qMan Dios ak'aj kychwinqila junx tuk'a Jesucrist; ex noq tu'n Jesús, o najsit tkyaqil kyila.ⁱ ¹⁴Noq tu'n tpaj qil, at jun qk'as twutz Dios, a nqanintaq qil' tu'n qkyim, ikyxjo tze'nku ntq'ma'n ojtxe tkawb'il Dios. Ex ojtxe, iltaq ti'j tu'n kyxim jun aj il twutz cruz

^f2:1 Col. 4:15-16; Tchi. 3:14-22. ^g2:8 Gal. 4:3, 9. ^h2:12 Ro. 6:4. ⁱ2:13 Ef. 2:1-5.

tjaq' jun tu'jil til, a pejk'inktaq tib'aj twi'.^j Me atzin te Jesús, nti' til, me xi tq'o'n tib' te qxel tu'n tchjet tkyaqil qil, nyakuj ma tz'ok pejk'it tu'jil qil junx tuk'a, tej tkyim twutz cruz tu'n qpaj.^k

¹⁵ Tej tkyim Jesús twutz cruz, ex tej tjaw anq'in junatl majl kyxol kyimnin, kub' tyek'in kywutz kykyaqilxjal, qa at nimxixtl tipin tib'aj tkyaqil nmaq nejinel ex tib'aj tajaw kyimin, ex tib'aj tkyaqil kawb'il toj tch'lisyb'in Dios, ex kub' tchiky'b'inxix wen qa o kanb'in tib'aj tkyaqiljo lu'n.

**Il til'j tu'n tkub' qnimin
Tyol Dios, a twutzxix**

¹⁶ Tu'npetzi'n, mi txi kyq'o'n amb'il kyexjal tu'n kyyolb'in kyi'ja noq tu'n tpaj ojtxe kawb'il, tze'nku ti' tu'n t-xi kywa'n, ex ti' tu'n kyxi kyk'wa'n; ex tu'n tpajjo nintz q'ij nchi iky'sit, mo kyi'jjo xim til'j ne'x yaye, mo tu'n tpajjo tu'n tb'ant jun ti'l'a kyu'n toj q'ij te ajlab'l.^l

¹⁷ Qu'n kykyaqiljo lu'n n-ajb'intaq ojtxe noq te jun techil ti'jjo ak'aj tumil, a iltaq ti'j tu'n tul, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios. Qu'n tkyaqiljo lu'n, a tzajnin toj ojtxe kawb'il, ikytzi'n tze'nku jun t-xlekemil, a jun paqx n-iky'. Me atzi'n ja'l'in, ate Crist, a twutzxix, o tzul te jun majx, ex tkyaqiljo txqantl, nlay chi mojin quk'a toj qnimb'il.¹⁸ Qu'n tkyaqiljo lu'n noqx jun kyximxjal, ex nti' tumil. Aye xjal lu'n noq n-ok kyq'o'n kyi'b' te wenxix, me o'kx nchi xnaq'tzin ti'jjo a kyaj, ex kyi'jjo kywutziky', ex qa il ti'j tu'n qk'ulin kywutz angel. Me aye' xjal lo, noq nkynimsin kyi'b' kywutzxjal, me nti' tumil tu'n qxi lipe kyi'j. Qu'n qa ma kyi jqtzaqp'i'nqe Tb'anil Tqanil ti'j Jesús, okla qo najil, ex nti'la jun oyaj te qe toj kya'l.

¹⁹ Aye xnaq'tzil lo, nti' kymujb'il kyi'b' tuk'a Jesucrist, a wib'aj tib'aj tkyaqil Ttanim Dios, a axjo t-xmamil Crist.^m Atzi'n Crist tok te wi'b'aj, atzin nch'iysin te' t-xmamil, a Ttanim Dios: Nqo tzaj

tk'a'chin, ex nqo ok tmujb'in toj tumil tu'ntzin qch'iy, tze'nkuxjo tajb'il qMan Dios.

²⁰ Ayetzin kye', o chi kyim kye' tuk'a Crist, tej ttzaj tq'o'n ak'aj kychwinqila.ⁿ Tu'n ikyjo, o chi tzaqpaja tjaq' jni' nmaq kawb'il ex tkyaqil xnaq'tzb'il kyu'nxjal, a nya tz'aqleqe. Qatzin qa ikyjo, ¿Titzin qu'ntz tzunx nchi anq'i'n nyakuj jun nya nimil, ex nkub' kyniminji'y a kyxnaq'tzb'ilxjal, a nya toj tumil nq'umle,²¹ aj ttzaj kyq'ma'n kyjalu'n: Mi tzaj kytzyu'nji'y lu'n, ex mi txi kywa'nji'y lu'n, ex mi tz'ok kymeko'nji'y lu'n? chi chi'.²² Qu'n tkyaqiljo xnaq'tzb'il lu'n, ok kb'ajil liwey, qu'n noq xnaq'tzb'ilku ex noq kyximxjal.

²³ Tkyaqiljo xnaq'tzb'il lo nyakuj at tumil, qu'n tu'n nkub' kymutxsin kyib' tu'n, ex nkub' kyky'ixb'in kyxmlil tu'n, ex kujxijo lo tu'n tlapin. Me tkyaqiljo lu'n nti' tumil tu'n ttx'ixpit qanmin tu'n, ti'j tkyaqiljo nya wen, a ntqanin ojtxe qten.

3 ¹Me ayetzin kye' o chi kyima kyoj kykyaqiljo lo, ex o chi jaw anq'in junx tuk'a Crist.^o Tu'npetzi'n, kyjyomtzi'n tkyaqiljo twutzxix, a at toj kya'l, a ja' q'uqle Jesús toj tman q'ob' qMan Dios kawil junx tuk'a.^p ²Ex chi ximintzi'n ti'jjo a at toj kya'l, ex nya ti'jjo a nti' tumil tzalu'n twutz tx'otx!.^q ³Qu'n o chi kyima toj tkyaqiljo ojtxe kawb'il lo, a nti' tumil, ex atzi'n ja'l'in, atzin kychwinqila ma kyi jtk'u'n Crist toj kya'l junx tuk'a qMan Dios. ⁴Tu'npetzi'n, ajo tchwinqil Crist, axsin kychwinqilj'y.^q Ex aj tyek'inte Jesús tib', ex ikyx kyej'i'y ok chi tenb'ila junx tuk'a toj tqoptz'ajiyil kya'l.

A ojtxe exsi'n ak'aj qten

⁵Tu'npetzi'n, kytzaqpinkji'y tkyaqiljo nya b'a'n tzalu'n twutz tx'otx!: Ex mina chi ky'a'ji'n, ex mina chi kub' kyb'inchinji'y kykyaqiljo nya b'a'n ex jni' achb'il, a ikyxjo tze'nknu ntqanin

^j2:14 Mt. 27:37; Lc. 23:38; Jn. 19:19-22. ^k2:14 Ef. 2:15. ^l2:16 Ro. 14:1-6. ^m2:19 Ef. 1:22; 4:15-16.

ⁿ2:20 Ro. 6:6-11; Gal. 2:19-20. ^o3:1 Ro. 6:4-11; Col. 2:12. ^p3:1 Sal. 110:1; Eb. 1:3. ^q3:4 Gal. 2:20; Fil. 1:21.

ojtxe kyte'n; ex mina pon kyk'u'ja ti'ijo nimku ti' at tzalu'n twutz tx'otx', qu'n qa ma txi kyq'o'n kyib'a tojjo lu'n, ok k-okil te kydiosa ikyx tze'nku tu'n kyk'ulin twutzjo twutzb'iyil.

⁶Tu'npetzi'n jni' lu'n, ktzajil tkawb'il Dios kujxix kyib'aq kyyaqiljo a nchi b'inchin ikyjo, ex mi nkub' kynimin Dios. ⁷Qu'n tkyaqiljo nya b'a'n lo, tzuntaq kub' kyb'inchi'n tojjo ojtxe kychwinqila, tej na'mtaq kynimi'n. ⁸Me atzi'n ja'lin, kytzaqpinkji'y kykyaqiljo lo: Jni' q'oj, ex tkyaqil achb'il ex jni' nya wen, junx tuk'a yasb'il exqetz'i'n kykyaqiljo yol nya b'a'n. ⁹Mina chi sb'u'n tuk'a juntl, qu'n o chi tzaqpaja toj ojtxe kyte'n ex tkyaqiljo nya b'a'n, a nkub' kyb'inchintaqa ojtxe. ¹⁰Ex ma chi ok ktxu'ntla tu'njo kychwinqila saqxix, nyakuj ikyxjo tze'nku jun kyxb'alin n-ok kyq'o'n saqxix wen,^t qu'n axte qMan Dios ntix'xpinte kychwinqila junjun q'ij, tu'n kyoka tz'aqle ikyx tze'nku Dios, a ch'iysil kye'y,^u ex tu'n tel kyniky'a ti'j toj tumilxix.

¹¹Ex atzi'n ja'lin, i'chaqx aj Judiyiq'i'y mo ex qa mina; ex qa ma tz'ok kyechila, mo ex qa mina; ex qa b'letin xjalqi'y, mo ex qa mina; ex qa aj u'jilqi'y, mo ex qa mina; ex qa ma chex k'ayin te aq'n'il, mo ex qa mina; tkyaqiljo lu'n nti' tky'i twutz qMan Dios. Qala' noq tu'n kynimb'il jni' xjal lo ti'j Crist, at kyoklin junx kykyaqiljo twutz Dios, qu'n o'kx te Crist at toklin kyib'aq kykyaqiljo lo.

¹²Nimxix tq'aq'b'il tk'u'j Dios kyi'ja, ex ma chi jaw sk'o'n, tu'n kyoka te Ttanim. Tu'npetzintzjo, chi b'et-xixtzinta tojjo ak'aj kychwinqila tuk'a tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa, ex tuk'a jun b'a'n, ex tuk'a kymutxb'il kyib'a, ex tuk'a kyyola b'unin wen, ex tu'n tqe kyk'u'ja ti'j tajb'il qMan Dios toj tkyaqil. ¹³Tziky'xku kyu'n kyxolxa, ex kynajsinkuy qa at jun kyu'oja kyxola.^v Il ti'j tu'n kynajis'i'n kyil txqantl, ikyx tze'nku kub' najsit kyila tu'n qAjaw.^w ¹⁴Kyb'inchinkuy tkyaqiljo

lo tuk'a tq'aq'b'il kyk'u'ja, qu'n nti' juntl ti' tz'aqlexixtl tu'n kymuj'b'inte kyib'a. ¹⁵Kyq'onxsin kyib'a tu'n tkawi'n tnuk'b'il Crist toj kyanmin, tu'n kyoka te junch'in Ttanim, ikyx tze'nku t-xim Dios, tej kyjaw sk'o'n tu'n. Tu'n ikyjo, kyq'onxa chjonte te. ¹⁶Ex kyq'onxsin kyib'a, tu'n tnoj kyanmi'n tuk'a Tyol Crist. Kyxnaq'tzimtzin kyib'a, ex chi oksin kyk'u'ja kyxolxa tuk'a tkyaqil nab'l, a axsa tzajnin ti'jjo Tyol. Ex kyb'itzinx Tyol Dios ex ila' b'itz te nimsb'il tb'i tuk'a nimxix chjonte te qMan toj kyanmi'n.^x ¹⁷Ex kykyaqiljo a nchi kub' kyb'inchi'n ex nkyq'ma'n, kyb'inchinqekuy toj tb'i qAjaw Jesús, qu'n o chi oka te t-xel Jesús tzalu'n twutz tx'otx'. Ex kyq'onxa chjonte te qMan Dios, noq ti'j tb'i qAjaw Jesús.

T-xnaq'tzb'il Pabl tu'n qmujb'in te qib'

¹⁸Atzin ja'lin, ayetzi'n xu'jlb'aj, kyniminqekutzinji'y kychmila, ikyx tze'nku taj Dios kyuk'i'y. ¹⁹Ex ayetzi'n chmilb'aj, kyk'u'jlinqektzinji'y kyxu'jila, ex mina chi yolin kuj kye.^z ²⁰Ex ayetzi'n k'walb'aj, kyniminqekutzinji'y tyol kytati'y toj tkyaqil, qu'n atzin ntzalaj Diosjo ti'j.^a ²¹Ex ikyqex kyeji'y manb'aj, kyb'inchinkuji'y jikyin wen kyuk'a kyk'wala, ex nya tuk'a tyab' kywi'y, tu'n mina jaw b'aj kyk'u'j.^b

²²⁻²³Ex ayetzi'n aq'n'il, kyniminqekutzinji'y tajaw aq'untl toj tkyaqil, a at toklin kyib'aja tzalu'n twutz tx'otx', ex nya noq o'kx tu'n kykyija wen kyuk'a, tze'nku nchi ka'yin kyi'ja; qala' kyb'inchinkuy tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ex tuk'a tkyaqil amb'il kyi'ja, nyakaxtlaj te qAjaw Jesús nchi aq'nini'y, ex nya noq o'kx texjal, qu'n b'i'n kyu'n a qAjaw nka'yin kyi'ja.^c ²⁴Ex b'i'n kyu'n qa a qAjaw ktzajil q'onte jun oyaj toj kya'j kye'y, qa ma chi ajb'in te Crist, qu'n axisin kyeji'y kyAjaw. ²⁵Me ayetzin kye', a nkub' kyb'inchin nya wen, ok ktzajil kytzyu'n jun chojb'il nya wen

^t3:6 Ef. 2:3. ^s3:9 Ef. 4:22. ^r3:10 Ef. 4:24. ^u3:10 Gen. 1:26. ^v3:13 Ef. 4:2. ^w3:13 Mt. 6:12; Mr. 11:25; Ef. 4:32. ^x3:16 Ef. 5:19-20. ^y3:18 Ef. 5:22; 1Pe. 3:1. ^z3:19 Ef. 5:25; 1Pe. 3:7. ^a3:20 Ef. 6:1-3.

^b3:21 Ef. 6:4. ^c3:22-23 Ef. 6:5-8.

ti'ijo nya wen a k'wel kyb'inchin. Ktzajil tq'o'n Dios oyaj ex chojb'il il, tze'nxjo xb'ant qu'n toj qchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', i'chaqx aq'niltz twutz tx'otx' mo qa nmaq xjal; qu'n junx kyoklin twutz Dios.^d

4 ¹Ex ikyx kyeji'y, ayi'y tajaw aq'untl; chi oka tz'aqle ex toj tumil kyuk'a kyaq'nila, qu'n b'i'n kyu'n qa ikyqex kyeji'y at jun kye' kyAjaw toj kya'j, a nka'yin kyi'ja.^e

²Ex ikyxjo, kukx chi na'nji'y Dios, ex kyq'onka tilil tuk'a tkyaqil kyanmi'n tu'n kyna'n Dios. Ex kyb'inchinkuy tuk'a aq'b'il chjonte te Dios. ³⁻⁴Ex ikyxjo chi na'n Dios q'ilja, tu'n ttzaj tq'o'n Dios amb'il te qe'y, tu'n qyoli'n Tb'anil Tqanil kolb'il, ex tu'n tpjetjo yol qu'n tuk'axix tumil, a ewintaq ti'j Crist.^f Ex chi na'n Diosa wi'ja, tu'n tb'ant nyoli'n toj tumilxix, qu'n tu'ntzin tpajjo yol lu'n, intinkuxi'y toj tze.

⁵Ex ikyxjo tenxit kynab'la, ex chi b'etxita tojxix tumil kwywutzjo nya nimilqe. Tz'ajb'inxit kyu'n tu'n kyyeki'intej'i'y kynimb'ilala kwywutzzjal kykyaqil q'ij.^g ⁶Ex kukx chi yoli'n toj tumil, me tuk'a jun yol b'a'n ex b'unin wen, tu'n kyb'inxjal kyi'ja. Tenxit kynab'la, tu'n kytzaq'wintej'i'y yol tojxix tumil teyile junjun.

Jun q'olb'il tu'n Pabl tu'n tjapin b'ajjo yol lo

⁷Ate qerman Tíquico, a k'u'jlinxix qu'n, at tzalu'n wuk'iy, ex nimxix nmojin wuk'iy toj taq'in qAjaw.^h Atzin kxel q'inte nqanilji'y, tze'n intini'y. ⁸Tu'npetzi'n, kxel nchq'o'n tu'n t-xi' kyuk'i'y, tu'n t-xi ti'n qqanila, ex tu'n ikyjo, ok knimsitilo kyk'u'ja toj kynimb'ilala.ⁱ ⁹Ex ikyxjo ok kxe'l Onésimo tuk'a, a k'u'jlin qu'n, ex wa'lrix wen toj tnimb'il.^j Atzi'n erman lu'n jun kyxjalila;

ex ayetzi'n kchi xel q'inte tqaniljo ti'j tkyaqiljo a nb'aj tzalu'n. ¹⁰Ex ikyxjo, nxi tq'o'n Aristarco jun q'olb'il kye'y, qu'n a ichin lo, lu' tku'x wuk'iy toj tze.^k Ex ikyxjo nche'x q'olb'i'n tu'n Marks, a tk'wal titz'in ttata Bernabé.^l Ex b'i'n jun tqanil kyu'n ti'j Marks. Tu'npetzi'n, qa ma pon kanin kyuk'i'y, kyk'moma tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ¹¹Ex ikyxjo nche'x q'olb'i'n tu'n Jesús, a Justjo juntl tb'i. Kyxol kykyaqil nimil, a aj Judiye, o'kqexjo ichin lu'n o chi aq'nin junx wuk'iy toj taq'in qMan, tu'n kyyolin ti'j Tkawb'il Dios. Ex nimxix ma chi ajb'in te qu'qb'il nk'u'ja.

¹²Ex ikyxjo, nxi tq'o'n Epafras q'olb'il kye'y. A ichin lu'n juntl kyxjalila, ex nimxix n-ajb'in toj taq'in Crist.^m Kukx nna'nxix Diosjo kyi'ja, tu'ntzin kywe'xixa toj kynimb'ila, ex tu'n ttjinjxjo kynab'la, ex tu'n tjapin b'aj tkyaqiljo tajb'il qMan Dios kyu'n. ¹³Ex o nli'y qa n-aq'nin Epafras kujxix wen te kyxela, ex te kyxeljo Ttanim Dios toj Laodicey ex Hierápolis.

¹⁴Ex ikyx te Lucas, a q'anil, ex k'u'jlin qu'n,ⁿ junx tuk'a Demas nche'x q'olb'i'n kyu'n.^o

¹⁵Atzi'n ja'lin, kyq'olb'inqexa Ttanim Dios toj tnam Laodicey, ex ikyx kyq'olb'inxji'y qya, Ninfia tb'i, junx kyuk'a kykyaqil nimil, a nchi chmet toj tja.

¹⁶Ajtzin tb'aj kyu'jinji'y u'j lu'n, kysma'nxa toj Laodicey, tu'n tjaw u'jin kyxol Ttanim Dios antza. Ex ikyxjo, kyu'jinksji'y u'j, a xi nsma'n antza.^p

¹⁷Kyq'manxa te Arquipo kyjalu'n: Q'onk tilila tu'n tjapin b'ajjo aq'untl tu'n, a o tzaj toqxenin tAjaw Tkyaqil tey.^q

¹⁸Ayin weji'y Pabl, ma kub' ntz'ib'inji'y q'olb'il kye'y lu'n. Chi na'n Diosa wi'ja, qu'n loqi'n intinkux toj tze. Noqit tzaj tq'o'n Dios t-xtalb'il kye'y. Ikyxitjo.

^d3:25 Deu. 10:17; Ef. 6:9. ^e4:1 Ef. 6:9. ^f4:3-4 Ef. 6:18-20; Fil. 4:6. ^g4:5 Ef. 5:16. ^h4:7 Kyb'i. 20:4; 2Tim. 4:12. ⁱ4:8 Ef. 6:21-22. ^j4:9 Flm. 10-12. ^k4:10 Kyb'i. 19:29; 27:2; Flm. 24. ^l4:10 Kyb'i. 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; 2Tim. 4:11. ^m4:12 Col. 1:7; Flm. 23. ⁿ4:14 2Tim. 4:11; Flm. 24. ^o4:14 2Tim. 4:10; Flm. 24. ^p4:16 Col. 2:1; Tchi. 3:14-22. ^q4:17 Flm. 2.

Tnejil Tu'j Pabl kye Nimil aj Tesalónica

Toj tkab' tb'e Pabl, te' t-xi' q'mal Tb'anil Tqanil, kub' xkye Ttanim Dios toj Tesalónica, a tnejil tnam toj Macedonia, jun tx'otx' te Rom (Kyb'i. 17:1-8).

Attaq Timotey tuk'a Pabl toj Atenas, ex te' kyetz toj Atenas, b'e'x xi tsma'n Pabl Timotey tu'n t-xi' toj Tesalónica noq tu'n tq'uqb'it kyk'u'j nimil tu'n kywe'xix wen. Atzin te' tpon Pabl toj Corint, b'e'x ul meltz'aj Timotey tuk'a ex tuk'a tqanil tb'anilxix ky'l'j nimil toj Tesalónica.

Exla qa nim yajb'il iky'x kyu'n, ayetzin nimil antza i ok te jun tb'anil yek'b'il kywutx txqantil nimil toj tkyaqiljo tx'otx' anetzi'n. Nti' juntl tumil tu'n tb'ant tu'n Pabl, noq o'kx tu'n t-xi' tz'ib'it jun u'j kye. Tuk'a nim tzaljb'il, ex aq'b'il chjonte te Dios, ntzaj tna'n a tq'ijil, tej tten junx kyu'ka nimil toj Tesalónica, aye' wa'lqexix toj kynimb'il. Nchex tkujsin tu'n kych'iy wen toj kynimb'il, tze'nkuxjo kub' kyyek'in te tnejil. Exsin nyolin ti'jjo xnaq'tzb'il te kyjawlin itz'je kyimnin exsin tkab' tulil qAjaw. Aye kab'e xnaq'tzb'il lu'n nimxix i tzalaj nimil ti'j, te' tel kyniky' te, ex te' t-xi' chiky'b'it kye. Nxi tkujsin Pabl a xnaq'tzb'il lu'n, noq tu'n kyayon tkyaqil tajb'il ex t-xim qMan tuk'a q'uqb'il kyk'u'j.

Juntl tumil xnaq'tzb'il kyojo kab'e u'j kye nimil toj Tesalónica, ajo Crist ax Diosjo. Ila'ku maj nyolin qa junx ta' Crist tuk'a Manb'aj.

Jun q'olb'il

1 ¹Ayi'n Pabl nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n, junx tuk'a Silvano ex Timotey. Nxi ntz'ib'in kye'y, ayili Ttanim Dios toj tnam Tesalónica,^a a ayi'y ma tz'ok kymujb'in kyib'a tuk'a qMan Dios ex tuk'a qAjaw Jesucrist. Noqit aku ten t-xtalb'il ex tnuk'b'il qMan Dios kyib'aja.

Qo ok te jun yek'b'il kye txqantl

²Kukx nqo q'o'nji'y chjonte te qMan Dios kyi'ja, ³ex kukx nchi tzaj qna'nji'y toj qna'j Diosa, tu'n nchi aq'n'i'n tu'n kynimb'ila, ex tu'n nchi ajb'i'n tu'n tq'aq'b'il kyk'u'ja, ex tu'n wa'lqexixa toj kynimb'ila, noq tu'n q'uqlexix kyk'u'ja ti'jjo a o tzaj tq'ma'n qAjaw Jesucrist, exla qa nim ma tziky'x kyu'n. ⁴Ayi'y erman, k'u'jlinqi'y tu'n qMan Dios; b'i'n qu'n qa ax o jaw sk'o'n kye'y, ⁵qu'n tej t-xi qq'ma'n tqanil kolb'il kye'y, nya

noq toj qnab'la qu'nx qib'xa, qala' tu'n tipin Xewb'aj Xjan. Q'uqlexix qk'u'ja ti'j, qa twutzxixjo Tb'anil Tqanil kolb'il, ex b'i'n qchwinqila kyu'n, tze'n xqo b'leti'y kyxola, noq tu'n kyel wena twutz Dios. ⁶Tze'n kye' ma chi ok lipe'y ti'jjo yek'b'il qu'n, ex ti'jjo yek'b'il tu'n qAjaw Jesucrist. Ma txi kyniminji'y Tb'anil Tqanil kolb'il tuk'a tzaljb'il, a tzajnin tu'n Xewb'aj Xjan, i'chaqx nimx s-iky'x kyu'n.^b ⁷Me ikytzi'n, ma chi okaji'y te jun yek'b'il kye nimil tojjo tx'otx' te Macedonia ex te Acay. ⁸Ex kyu'n, ma txi laq'e Tb'anil Tqanil qAjaw ja'llin, nya noq toj Macedonia ex toj Acay, qala' toj tkyaqil twutz tx'otx', ja' ma chi b'leti'y. Ma tz'el kyniky'xjal ti'jjo kynimb'ila ti'j qMan Dios, ex tu'n ikyjo, nya il ti'j tu'n qyoli'n kyi'ja kyuk'a, ⁹qu'n ayex kyexjal nchi tzaj q'ma'nte qe'y, tze'n xqo k'meti'y kyu'n, tej qpo'n kyxola. Ex nchi yolin ti'jjo tb'anil o qo kub'

^a1:1 Kyb'i. 17:1. ^b1:6 Kyb'i. 17:5-9.

kywutzli'n. Ex ntzaj kyq'ma'n qe'y tze'n kyij kytzaqpini'y jni' kyilb'iyl kydiosa, ex tu'n kyxi lipe'y ti'jjo Dios itz'xix ex twutzxix, ex tu'n kyajb'i'n te. ¹⁰Ex nkyq'ma'n qa q'uqlik kyk'u'ja ti'jjo tulil juntl majl Tk'wal Dios toj kya'l, a jatz anq'in juntl majl tu'n kyxol kyimmin, ex ax kklolqe tojjo kawb'il kujxix, a tzul kanin.

Taq'in Pabl toj Tesalónica

2 ¹Ojtzqi'n kyu'n, erman, tej qkani'n kyuk'iyl, nya noqx kukx o kaninji'y. ²B'i'n kyu'n qa nimx ma tziky'x q'ilja tojjo tnam Filipos, ^c ikyxjo tze'nku toj kytanima, a Tesalónica. ^d Me ax Dios saj q'onte qipi'n tu'n mi tzaj qxob'ilila, qala' tu'n t-xi qq'ma'nji'y Tb'anil Tqanil kolb'il toj tkyaqiljo yasb'il qe'y. ³Tej t-xi qq'ma'n Tb'anil Tqanil kye'y, nya najninqotaqa ti'l, ex nya tu'n kab'e qk'u'ja, ex nti'taq jun qxima tu'n kykub' qsb'u'n. ⁴Qala' ax te qMan Dios saj q'onte qokli'n, ex o tzaj toqxeni'n Tb'anil Tqanil kolb'il qe'y. Tu'ntzin ikyjo, ikytzin nqo yolinej'i'y nya tu'n qel wena kywutzxjal, qala' twutz qMan Dios, a xpich'il toj qanmin. ^e ⁵Ikytzin tze'nku b'i'n kyu'n, mix ja' xqo xmoxini'y kyi'ja tuk'a jun yol tb'anilxnaj wen, ex mi xqo jyo'n jun tumil tze'n tu'n qkanb'il'n pwaq kyi'ja. Qu'n ax te Dios ka'yil qey ti'jjo lu'n. ⁶Ex nti' xqo qani'n, tu'n ttzaj kyq'o'n qokli'n kyxola, ex kyxol txqantl xjal. B'a'ntla qa ma b'ant qu'n ikyjo, qu'n tsanjil Cristqo'y, me mix b'ant qu'n ikyjo, tu'n mi kub'e qq'o'n jun iqtz kyib'aja. ⁷Qala' ikyx b'antjo qu'n tze'nku jun txub'aj k'u'jlinqe tal tu'n. ⁸Ex ikyqexsinji'y, cheb'e k'u'jlinqi'y qu'n, exla qa nim ma tziky'x qu'n, noq tu'n t-xi qq'o'n Tb'anil Tqanil kolb'il kye'y. Ex nya noq o'kxjo, qala' tu'n t-xi qyek'i'l n toj qchwinqila, tze'n tu'n kyb'eti'y toj kynimb'ilila. ⁹Ex twutzxixjo lo werman, qu'n ojtzqi'n kyu'n, tze'n xqo aq'nini'y, tej xqo te'n kyxola. Nqo q'mantaqa Tb'anil Tqanil kolb'il kye'y,

ex nqo aq'nintaqa q'ijl ex qniky'in, tu'n tkanb'itjo telix qq'ija, tu'ntzintla mi kub'e jun iqtz kyib'aja. ^f ¹⁰Aye kye' ka'yilte, ex a Dios ojtzqilte, tze'n xqo b'etil'y kyxola. Ma qo b'eta tz'aqle ex jikyin toj qnimb'ilila. ¹¹⁻¹²Ex ojtzqi'n kyu'n tze'n xqo nimsini'y kyk'u'ja teyile junjun, ex tze'n xqo yolini'y tu'n tajtz ti'l kyanmi'n, ikyxjo tze'nku jun manb'aj kyuk'a tk'wal. Ex ma txi qoqxeni'n kye'y, tu'n kyb'eta tze'nku taj Dios toj kychwinqila, a ma tzaj txkon kye'y tu'n kyokxa tojjo Tkawb'il Dios tzalu'n twutz tx'otx', ex tzmax tojjo kya'l, a ja' nqoptz'aje tkyaqil tipin Dios.

¹³Tu'npetz'i'n, kukx nqo q'o'n chjonte te qMan Dios, qu'n tej t-xi kyb'i'nji'y Tyol, a xi qq'ma'n kye'y, ma txi kynimi'n, nya tze'nku tyol jun xjal, qala' axix twutz Tyol Dios, a n-aq'nin toj kychwinqila ja'lin, a ayi'y xe'x niminte. ¹⁴Qu'n ayi'y erman, ma chi ok lipe'y ti'jjo tyek'b'il Ttanim qMan Dios, a at toj tx'otx' Judey, aye' nchi nimin ti'l Crist, a Jesús: Mi xkub' kyewinji'y kynimb'ilila, tej saj yajb'il kyi'ja kyu'n kyxjalila aj Tesalónica, a nya nimilqe, ikyxjo tze'nku kye nimil toj Judey mix kub'e kyewine kynimb'il, tej ttzaj yajb'il kyi'j kyu'n nya nimil, a nxjalila, a Judiyqe. ^g ¹⁵Qu'n ayetzi'n nxjalila kub' kyb'yo'n qAjaw Jesús, tze'nku b'ant kyu'n ojtxe, tej tkub' kyb'yo'n tkyaqil yolil Tyol Dios. Ex tze'nku ja'lin, xqo etz lajo'n kyu'n. Ex kukx nchi b'inchin ti'jjo a tky'e' Dios ti'l, ex nchi el kyiky'in kykyaqil xjal. ¹⁶Tze'n qa qaja tu'n t-xi qq'ma'n Tyol Dios kye xjal, a nya Judiyqe, tu'n kyklet, mi nktytziyin, ex ma chmet kyil. Tu'ntzin tpajtzjo ikyjo, ktzajil tkawb'il Dios kyib'aj, a kujxix wen.

Taj Pabl tu'n t-xi' q'olb'il kye juntl majl nimil toj Tesalónica

¹⁷Me atzin ja'lin, erman, tuk'a telin qpa'n qib' kyuk'iyl, mi nlo'ntl kywutzja'lin, me kukx nchi kub' qna'nji'y toj qanmi'n. Ex tu'n ikyjo, nimxix qaja tu'n

^c 2:2 Kyb'i. 16:9-40. ^d 2:2 Kyb'i. 17:1-9. ^e 2:4 Gal. 1:10. ^f 2:9 Kyb'i. 18:3; 2Tes. 3:8. ^g 2:14 Kyb'i. 17:5.
^h 2:15 Kyb'i. 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19; 17:5, 13; 18:12.

qxi'y lol kye'y. ¹⁸Ex tze'nku we', ila' maj kub' nb'isi'n tu'n nxi'y lol kye'y. Me a tajaw il miyon we'y tu'n nxi'y. ¹⁹¿Me tiqun qaja tu'n qxi'y lol kye'y? Qu'n tu'n ayi'y o chi oka te jun q'uqb'il qk'u'ja ti'jjo a nqo ayo'n ti'j, aj tul Jesucrist, a qtzaljb'il ex a q'uqb'il qk'u'ja toj kya'j. ²⁰Tu'npetzi'n, nqo tzajala kyi'ja, qu'n ayi'y ma chi oka te qtzaljb'il tzalu'n twutz tx'otx', ex te jun nimsb'il qb'i'y twutz qMan Dios ti'jjo qaql'in, aj tul juntl majtl.

3 ¹Tu'n mix tpa'yix wanmi'n tu'n nb'inti'y tze'n ite'y, b'e'x in kyija njunalxa tojjo tnám Atenas; ²exsin b'e'x xi nchq'o'ntza erman Timotey lol kye'y. Qu'n a erman anetzi'n jun taq'nil qMan Dios; nimxix o tz'aq'nin junx wuk'iy te yolil te' Tb'anil Tqanil ti'j Crist. Xi nchq'o'n tu'n tonin kyi'ja, ex tu'n tq'ubq'in kyk'u'ja toj kynimb'ilá, ³qu'n tu'ntzin mix a'l jun kye' kub' numj tu'n tkyaqiljo n-iky'x kyi'ja. Qu'n b'in kyu'n qa il ti'j tu'n tky'x tkyaqiljo lu'n q'il'. ⁴Qu'n te' oto'xtaqa kyuk'iy, xi qq'ma'n qa iltaq ti'j tu'n tky'x yajb'il qu'n, ex ikytzin ma b'ajjo, tze'nkuxjo ma tz'ok kyka'y'i'n. ⁵Tu'npetzi'n, b'e'x xi nsma'n Timotey lol kye'y, tze'ntaq ite'y toj kynimb'ilá, ex tu'n ttzaj ti'n tqanil we'y. Qu'n nchyo'ntaq wanmi'n kyi'ja, qu'n ya'j qa otaq chi kub' tz'aqa tu'n tajaw il, ex noqit ikyjo noqxitla s-el najjo qaql'in.

⁶Me atzin ja'llin, tej tmeltz'aj Timotey kyxola, ex ma tzaj ti'n jun tb'anil tqanil ti'j kynimb'ilá, exsin kyk'u'jb'ilila kyxola.^j Ma tq'ma qa kukx nqo tzaj kyna'nji'y tuk'a kyk'u'jb'ilá, ex qa kyajxixa tu'n qq'olb'in te qib', ikyxjo tze'nku qe' qaja tu'n qlonte qib'. ⁷Tu'npetzi'n, erman, ma tziky'x qu'n toj tkyaqiljo jni' yajb'il ex jni' b'is, me ma qe qk'u'ja kyi'ja tu'n kynimb'ilá. ⁸Qu'n nim nqo tzalaja toj qchwinqila, tu'n ma qb'i'y qa wa'lqexixa toj kynimb'ilá ti'j qAjaw. ⁹Nimxix nxi nq'o'n chjonte te Dios kyi'ja, tu'n nim tzaljb'il ma tzaj tq'o'n Dios we'y, noq tu'n kynimb'ilá ti'j. ¹⁰Q'ijl ex qniky'in

nqo kub'sin qwutza te qMan Dios, tu'n ttzaj tq'o'n amb'il qe'y, tu'n qxi'y lol kye'y juntl majl. Qu'n tu'n b'a'n ite'y, ex qaja tu'n kyxi qxnaq'tzi'n ch'intla, qu'n tu'ntzin nti'x jun ti' naj toj kynimb'ilá.

¹¹Qajatla'noqit ax qMan Dios junx tuk'a qAjaw Jesucrist tz'onin qj'ja, tu'ntzintla qxi'y lol kye'y. ¹²Ex noqit ax qAjaw ch'lysintexixjo kyk'u'jb'ilá kyxolilixa ex kyuk'a txqantl xjal, ikyxitla' tze'nku qe' kyi'ja, ¹³tu'ntzintla jikyinxixjo kyanmi'n ex tz'aqleqexix, twutz qMan Dios, aj tul qAjaw Jesucrist juntl majl, kyuk'a tkyaqil nimil.

A qchwinqil ntzalaj Dios ti'j

4 ¹Atzin ja'llin erman, o b'aj qnik'u'n kye'y tze'n tu'n kyb'eti'y toj tumil, ex tze'nku taj qMan Dios tze'nkuxjo nkub' kyb'inchi'n ja'llin. Me qo kub'sil qwutza kye'y toj tb'i qAjaw Jesús, tu'n kukx tkub' kyb'inchi'ny ikyjo. ²Qu'n ojtzqi'n kyu'n a xnaq'tzb'il xi qq'o'n, axjo tzaj tq'o'n qAjaw Jesús: ³A tajb'il qMan Diosjo, tu'n kyoka tz'aqle toj kychwinqila, ex tu'n tel kypa'n kyib'a ti'jjo ky'a'jin ti'jlb'inxi mejeb'lin. ⁴Qu'n teyilex te junjun tu'n tel tniky' te, tu'n tnajan xjan wen tuk'a t-xu'jil, ex atitla toklin t-xu'jil toj twutz; ⁵nya tu'n tnajan tuk'a achb'il ex tzeqb'il ti'j juntl ichin mo juntl qya, tze'nkuxjo nb'ant kyu'n xjal, a na'm tel kyniky' ti'j qMan Dios. ⁶Mix a'l jun kye' tu'n tkub' tb'inchin ikyjo, qu'n tu'n ikyjo nkub' tsb'u'n juntl. Qu'n axte qMan Dios ktzajil q'onte tkawb'il kujxix kyib'ajjo nchi b'inchin te' ikyjo, a tze'nkuxjo xi qq'ma'n kye'y. ⁷Qu'n aku te qMan Dios o txkonqe tu'n qanq'in saqxix toj tkyaqil, ex nya tuk'a jun nya b'a'n toj qchwinqil. ⁸Ikytzi'n, qa at jun n-el iky'in te' xnaq'tzb'il lo, nya noq jun ichin n-el tky'in, qala' aku qMan Dios, a tzaj q'onte Xewb'aj Xjan toj qanmin.

⁹Atzin ja'llin, nya il ti'j tu'n qtz'ib'i'n ti'jjo tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa, qu'n axte qMan Dios o tzaj yek'inte kye'y,

ⁱ3:1 Kyb'i. 17:15. ^j3:6 Kyb'i. 18:5.

tze'n tu'n kyk'u'jlin te kyib'a kyxolili'y.
¹⁰Ex nkub' kyb'inchi'n ikyjo kyuk'a jni'l nimil toj tkyaqil tx'otx' te Macedonia. Me qo kub'sil qwutza kye'y, erman, tu'n tch'iyixijo kyk'u'jb'il kyib'a. ¹¹Kyq'onka tilil, tu'n kyanq'i'n wen, ex tu'n mi tz'okx kylimo'n kyib'a tojjo a nya kye'y. Qala' kux chi aq'ninji'y, tze'nkuxjo o txi qq'ma'n kye'y, ¹²tu'ntzintla kykub' nimi'n kyu'nxjal, a nya nimil, ex tu'ntzin nti' atx taj kye'y.

A tulil qAjaw

¹³Atzin ja'lin, erman, qaja tu'n tel kyniky'a kyil'jjo aye' nimil nchi kyim, tu'ntzin mi chi jaw lab'i'n, tze'nqeku txqantl xjal, aye nya nimilqe, aye nti' tq'ubq'b'il kyk'u'j, tu'n kylonte kywutz juntl majl. ¹⁴Qu'n b'i'n qu'n qa kyim Jesucrist, ex jatz anq'in juntl majl. Exsin ikyqexo nimil, aye nchi kyim, kchi jawitz anq'in juntl majl tu'n Dios, ex kchi tzajil ti'n tuk'a Jesús, aj tul juntl majl. ¹⁵Tu'npetzi'n, nxi qq'ma'nji'y t-xnaq'tzb'il qAjaw: A awo itz'qox, ajxi tul kanin qAjaw, mi qo nej kywutzjo aye' o chi kyim. ¹⁶Qu'n ax te qAjaw k'welitz toj kya'j tuk'a jun tq'ajq'oqil twi' kujxix wen, ex tuk'a tq'ajq'oqil twi' tnejil angel, ex tuk'a tq'ajq'oqil tsu qMan Dios. Ex ayetzi'n nimil otaq chi kyim, kchi jawitz anq'in nejxix. ¹⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, awotzinqe, a itz'qoxtaq, qo xel ti'n junx kyuk'a toj muj, tu'ntzin qten tuk'a qAjaw te jun majx. ^k ¹⁸Twutzxijo xnaq'tzb'il lo. Tu'npetzi'n, kyq'uqb'imtzin kyk'u'ja, tu'njo yol lo.

5 ¹Atzin ja'lin erman, nya il ti'j tu'n t-xi nq'ma'n tijjo tq'ijil mo ti'jjo jtoj tu'n tul Jesús juntl majl tzalu'n twutz tx'otx', ²qu'n b'in kyu'n qa il ti'j tu'n tul qAjaw, me mix a'l b'ilte jtoj b'a'n tul, qala' ikytzi'n tze'nku jun ileq' n-ul qnoky'in.^l ³Qu'n toj kywutzxjal tkyaqil b'a'n ta', ex nti' jun xob'ajil. Me nti'kux toj kynab'l, aj tuljo xitb'il kyib'a jtu'n qAjaw, qu'n ikyxjo tze'nku njaw q'i'n jun qya tu'n tchyo'n tal, ex mix a'll jun ktz'aqpajil.^m

⁴Me ayetzin kye', erman, nlay chi jaw ka'ylaja, aj tul qAjaw, qu'n mi nchi b'eta toj qxopin toj kyanmi'n, qu'n b'i'n kyu'n qa il ti'j tu'n tul, a nti'kux toj qnab'l, tze'nku tulil jun ileq!. ⁵Qu'n qkyaqil ma qo ok te spiky'in, ex te q'ijl toj qanmin, qu'n qojitzqi'n qMan Dios, ex nya te qnoky'inqo, ex nti' nqo b'et toj qxopin. ⁶Tu'npetzi'n, mi qo ktan toj qnimb'il tze'nqeku' xjal nchi ktan, aj tul ileq!. Qala' qk'asim qib' toj qnimb'il, ex tenxit qnab'l, tu'ntzintla noq b'inchil qten, aj tul. ⁷Qu'n ayetzin kye', a nchi b'et toj qxopin, ex nya tok tilil kyu'n ti'j qMan Dios, ikyx tzele tze'nku jun xjal nktan qnoky'in. Nti' b'in kyu'n ti' kb'ajil. Ex ikyx tze'nku aye nchi tx'ujte, toj qnoky'in nchi tx'ujte. ⁸Me metzin qe', a awo nimil, te q'ijlqo. Tu'npetzi'n, qtzyu'mtzin qib', ex qklomtzin qib' noq tu'n qnimb'il ti'j qMan Dios, ex tu'n qk'u'jb'il qib' qxol, ikyx tze'nku jun xo'l q'aq' ntklo'n tib' tuk'a jun kxb'il te kolb'il tk'ul'j. Ex q'uqlek qk'u'j ti'jjo kolb'ilqe, ikyxjo tze'nku kolb'il twi' jun xo'l q'aq'. ⁹Qu'n nya ma qo tzaj tq'o'n te Dios tu'n tikitx' jun kawb'il qu'n, kujxix te jun majx, qala' noq o'kx tu'n qklet tu'n qAjaw Jesucrist, ¹⁰a o kyim te qxel, tu'n qanq'i'n junx tuk'a, qa itz'qoxtaq, ex qa otaq qo kyim. ¹¹Tu'npetzi'n, kynimsinx kyk'u'ja kyxolilixa, ex kykujsinx kyib'a, tze'nkuxjo ntena kyu'n.

Tej t-xi tq'o'n Pabl kynab'l nimil

¹²Atzin ja'lin erman, nqo kub'sin qwutza kye'y, tu'n kykub' kyniminji'y aye' nchi aq'nin kuj kyxola, a aye' nejinel kyxola toj tb'i qAjaw, aye' nchi jikyin kye'y toj kynimb'il. ¹³Cheb'e chi kyka'yinqeka, ex chi kyk'u'jlinqeka, qu'n tu'n aq'until nb'ant kyu'n kyxola, ex tenxit kymujb'il kyib'a kyxolilixa, tu'ntzin kyte'n toj tb'anil. ¹⁴Ex ikyxjo erman, nqo kub'sin qwutza kye'y, tu'n kyxi kykawinji'y aye' kyky'e' tu'n kyaq'nin, ex tu'n kynimsin kyk'u'jjo aye' kyja' kykub' numj, ex tu'n kymojo'i'n

^k 4:17 Mt. 24:30-31; Mr. 13:26-27; 1Co. 15:51-52.

ⁿ 5:8 Is. 59:17; Ro. 13:12; Ef. 6:13-17.

^l 5:2 Mt. 24:43; Lc. 12:39; 2Pe. 3:10.

^m 5:3 Is. 13:8.

kyuk'a a nti'xixl kyipin. Cheb'e chi ayo'n tajb'il qMan Dios kyuk'a kykyaqil.

¹⁵Kyka'yink kyib'a, qu'n qa at jun xkub' b'inchinte jun nya b'a'n kyi'ja, mi xelin kyu'n ikyxjo, noqpe kyja' kxela kychjo'n tuk'a jun b'a'n. Kyb'inchima ikyjo kyxola ex tuk'a kykyaqil xjal. ¹⁶Kukxit chi tzalajil'y.^o

¹⁷Mi txi kytzaqpi'n tu'n kyna'n Dios.^p

¹⁸Kyq'onxa chjonte te qMan Dios toijo b'a'n ex qa tojjo nya b'a'n, qu'n ikytzin taj Diosjo quk'a, awo niimilqo ti'l tb'i Crist, a Jesús.

¹⁹Mi tz'ok kymiyonji'y a tajb'il Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n. ²⁰Mi tz'el kyi'jlinji'y Tyol Dios nyolajtz kyxola. ²¹Kyxpich'inkujil'y tkyaqil kyxnaq'tzb'ilxjal, ex kyniminkuji'y a wen. ²²Ex kypa'mil kyib'a ti'l tkyaqiljo nya wen.

²³Axit Dios, a Tajaw tkyaqil nuk'b'il, kub' q'on kye'y saqxix, ex tz'ok ka'yin te' kyanmi'n, kynab'la, ex kyxmilila, tu'ntzintla nt'i'x jun ti' atx taj kye'y, aj tul qAjaw Jesucrist. ²⁴Qu'n tz'aqlexix te', a ma txkon kye'y, tu'n tjapin b'aj Tyol, tze'nkuxjo ma tzaj tq'ma'n kye'y.

**Jun q'olb'il tu'n Pabl, tu'n
tjapin b'ajjo u'j lu'n**

²⁵Atzin ja'llin erman, chi na'n Diosa q'i'ja.^q ²⁶Kyq'onxa jun q'olb'il twutzxix kye kykyaqil erman. ²⁷Ex kxel woqxe ni'n kye'y toj tb'i qAjaw, tu'n tkub' kyu'jinji'y u'j lo kyxol kykyaqil erman. ²⁸Noqit kukx tten t-xtalb'il qAjaw Jesucrist kyuk'iy. Ikyxitjo.

^o5:16 Fil. 4:4. ^p5:17 Fil. 4:6; Col. 4:2. ^q5:25 Col. 4:3-4.

Tkab' Tu'j Pabl kye Nimil aj Tesalónica

A tkab' u'j kye nimil toj tnam Tesalónica junx ta' tnab'ljo xnaq'tzb'il tuk'a tnejil tu'j Pabl kye nimil antza. Me tojjo tkab' u'j, nimx nyolin ti'jjo aj tul meltz'aj qAjaw. Tb'ajlinxi ttz'ib'in Pabljo tnejil u'j, b'e'x ul tqanil te, qa aye nimil antza nimx yajb'il otaq tzaj kyi'j, ex otaq chi b'isin, qu'n kub' kyxmin qa a tkab' tulil qAjaw Jesucrist otaq b'aj toj kywutz. Tu'ntzi'n lu'n, xi ttz'ib'in Pabljo tkab' tu'j kye, tu'ntzin tqe kyk'u'j, ex tu'n tchewwx kyanmin tojjo jni' yajb'il n-iky'xtaq kyu'n, ex tu'n tqe kyk'u'j qa na'mtaq tul Jesucrist tkab' majin.

Tu'n ttzyetjo u'j lo, xi tq'o'n Pabl chjonte te Dios, qu'n ajo kynimb'il ex kyk'u'jb'il nimil toj Tesalónica kyjataq tch'iy. Te tib'ajxi, xi tchiky'b'in kye qa ajo Tkawb'il Dios ilixixtaq ti'j tu'n tjapin, ex ajo tkab' tulil qAjaw, twutzzix, me na'mxtaq tkanin tq'ijil. Ex atzin il twutz tx'otx', a tze'nku n-iky'x kyu'n, ilixixtaq ti'j tu'n tjapin. Me okxixpe kxe'l tetz toj il, ajxix tjapin tq'ijiljo ichin, a ntq'ma Pabl, a aj ilixich (2:3).

Kyxoljo yol te q'ol nab'l ti'j kychwinqil nimil, ajo ntzaj tq'o'n toj tb'ajsb'il tu'j, ntzaj tq'o'n juntl yol te nuk'b'il ti'jjo tu'n kyaq'nin tu'n kykanb'inte kywa' toj tumilxix, a tze'nkuxjo yek'b'il kyij tq'o'n Pabl kye, te' tten kyuk'a.

Jun q'olb'il

1 ¹Ayi'n Pabl nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n, junx tuk'a Silvano ex Timotey. Nxi ntz'ib'i'n kye'y, ayi'y Ttanim Dios toj tnam Tesalónica,^a a ayi'y ma tz'ok kymujb'in kyib'a tuk'a qMan Dios ex tuk'a qAjaw Jesucrist. ²Chjonte qMan Dios tu'n t-xtalb'il ex tnuk'b'il kyib'aja, a qTata ex qAjaw Jesucrist.

A Dios kkawil kyib'aj aj il, aj tul qAjaw Jesús

³Erman, kukx nxi qq'onji'y chjonte te qMan Dios kyi'ja. Ex il ti'jjo lo tu'n tkub' qb'inchi'n, qu'n a kynimb'il a nch'iyxix wen, junx tuk'a kyk'u'jb'il a teyile junjun. ⁴Tu'npetzi'n, kukx nqo yoli'n kyi'ja kyxol kykyaqil Ttanim Dios, qu'n tu'n nimxix kynimb'il a ex tu'n wa'lqexixa toj tkyaqiljo nya b'a'n ntzaj kyu'nxjal, ex toj tkyaqiljo b'is n-iky'x kyu'n.

⁵Ate lu'n nyek'inte qa tz'aqlexix Dios tuk'a tkawb'il, qu'n toj tkyaqiljo jni' n-iky'x kyu'n, ma tzaj tq'o'n Dios kyokixa toj kya'j. ⁶Qu'n tz'aqlexix te Dios. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n ttzaj tq'o'n Dios kyi'jjo aye' nchi yajin kyi'ja. ⁷Ex ktzajil tq'o'n ajlab'l kye'y, ayi'y n-iky'x kyu'n; ikyxjo tze'nku qe' ktzajil tq'o'n ajlab'l qe'y, toj tq'ijil, aj tul qAjaw Jesús toj kya'j tuk'a q'aq' njulin wen, ex kyuk'a jni' t-angel. ⁸Ex tzul q'olte tkawb'il kujxix kyib'aj kykyaqiljo, a mi xi nimir ti'j Dios, ex mi xkub' kynimin a Tb'anil Tqanil kolb'il te qAjaw Jesucrist. ⁹Ex ktzajil q'o'n kawb'il kujxix te jun majx, ex kchi elix lajet najchaq tk'atz Dios toj kya'j, ja' nqoptz'aje qAjaw tuk'a tkyaqil tipin. ¹⁰Tkyaqiljo lo kb'ajil, aj tul tq'ijil, tu'n tul qAjaw, tu'n tjaw nimsin tb'i, ex tu'n kyjaw ka'yraj tkyaqil nimil, junx kyuk'i'y, ayi'y ma txi kyniminji'y a yol xi qq'ma'n kye'y.

^a 1:1 Kyb'i. 17:1; 1Tes. 1:1.

¹¹ Tu'npetz'i'n, kukx nqo na'nji'y Dios kyil'ja, tu'n kyb'eta toj tumilxix, a tze'nkuxjo kyokli'n, te' xi tzaj txko'n tu'n. Ex nqo kub'sin qwutza te Dios, tu'n kytzaj oni'n tu'n, tu'n tjaipi b'ajjo jni' kyajb'il'a b'a'n ex tkyaqil kyaq'l'i'n, a nkyb'inchi'n tu'n kynimb'il'a, noq tuk'a tkyaqil tipin qMan. ¹² Ikytzi'n, kjawil nimsit tb'i qAjaw Jesucrist toj kychwinqila, ex ikyxjo kye' ex kchi jawil nimsi'n kywutz tkyaqil xjal noq tu'n t-xtalb'il qMan Dios ex qAjaw Jesucrist.

Aj tyek'in te tib'jo ichin b'inchil ilxix

2 ¹ Atzi'n ti'jjo tulil qAjaw Jesucrist, ex ti'jjo aj qchmet junx tuk'a,^b qo kub'sil qwutza kye'y, erman, ² tu'n mi jaw kytixlpinji'y kynab'la, ex mi chi jaw xob'a, qa at junatl xnaq'tzb'il, nyakutlaj tu'n Xewb'aj Xjan, mo tu'n jun yol, aj tok kyb'i'n, mo tu'n jun u', nyakutlaj awo'y qxox sma'nte, ex qa ntq'ma'n qa lu tq'jil qAjaw ma tzul, qa chi!. ³ Mi txi kyq'o'n kyib'a tu'n kykub' sb'u'n kyu'n xjal, qu'n aj na'mxtaq tpon tq'jil tu'n tul qAjaw, ok chi q'ojilxjal ti'j qMan Dios nej, ex antza k'wele tyek'in ichin tib', a aqj'ojxix ti'j Dios, a o tz'el q'o'n te najañ te jun majx. ⁴ Qu'n atzin ichin lo kjawil tniimsin tib' twutz Dios,^c ex kq'ojilj ti'j tkyaqil kydiosxjal ex ti'j tkyaqil k'ulb'il. Ex okpe k'wel qe toj tnejl ja te kynab'l nxjalila Dios, aye' aj Judiy. Ex k-okil tq'o'n tib' nyakuj Dios. Ex ok tq'ma'b'il: Ayi'n we' Dios, chila'.

⁵ ¿Mitzin na'n kyu'n, tej t-xi nq'ma'n kye'y ti'j tkyaqiljo lo, tej intinxqa kyuk'iy? ⁶ Ex atzin ja'lin, b'i'n kyu'n ti' ma tz'ok meqonte, tu'n mi tzule ichin lo. Na'mx tkanin tq'jil. ⁷ Atzi'n tipin nya b'a'n, n-aq'nin ja'lin twutz tx'otx' toj ewajil, tzmaxi' aj teljo a meqolte. ⁸ B'e'xsin k'wel tyek'i'n ichin tib', a aj ilxix, me b'e'x k'wel b'y'o'n tu'n qAjaw, noq tuk'a T-xew.^d Ex noq tu'n tqoptz'ajiyil tten, b'e'x k'wel yuch'j te jun majx. ⁹ Atzin ichin aj ilxix tzul noq tu'n tipin satanás, a tajaw il. Ex

k'wel tb'inchin nim techil tipin, a noq tu'n kyjaw ka'ylajkuxjal ti'j, me noq te sb'u'b'l.^e ¹⁰ Ex k'wel tb'inchin tkyaqil wiq il, noq tu'n kysb'etku xjal tu'n, aye kyja' kyxi' toj najañ, qu'n kyky'e' tu'n kynimin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, a twutzxix, tu'n kyklet. ¹¹ Tu'npetz'i'n, ax Dios kxel tzaqpinkye tu'n kykub' sb'u'n, ex tu'n t-xi kynimin a yol nya twutzx, ¹² tu'ntzin kynaj te jun majx, qu'n kyky'e' tu'n t-xi kynimin Tb'anil Tqanil, qu'n noq o'kx nchi tzalaj tu'n kyb'inchin il.

Ma qo jaw sk'o'n tu'n
qMan Dios tu'n qklet

¹³ Me metzin kye', erman, ayi'y k'u'jlinqi'y tu'n qAjaw, o chi jaw sk'o'n atxix ojtxe tu'n qMan Dios, tu'n kykleta, noq tu'n o saqix kyanmi'n tu'n Xewb'aj Xjan, ex tu'n o chi nimi'n ti'j Tb'anil Tqanil kolb'il, a twutzxix. Tu'npetz'i'n, kukx kxel qq'o'nji'y chjonte te Dios kyi'ja. ¹⁴ Ikytzi'n, ma chi txokli'y tu'n qMan Dios tu'n kykleta, noq tu'n Tb'anil Tqanil kolb'il, a xi qq'ma'n kye'y, tu'ntzi'n ja'lin at kyokli'n ti'jjo a at toj kya'j, ja' nqoptz'aje qAjaw Jesucrist.

¹⁵ Tu'npetz'i'n, ayi'y erman, chi we'xixa jikyin wen toj kynimb'il'a, ex mi tz'el naj toj kyk'u'ja a xnaq'tzb'il xi qq'o'n kye'y, tej oto'xtaqa kyuk'iy, ex tojo u'j xi qsma'n kye'y.^f ¹⁶⁻¹⁷ Aku qAjaw Jesucrist ex qMan Dios o tz'ok k'u'jlinqe, ex o tzaj tq'o'n jun q'ub'il qk'u'j te jun majx. Ex tu'n ikyjo, tzaj tq'o'n jun tb'anil tumil tu'n kyayo'n ti'jjo a at toj kya'j, noq tu'n t-xtalb'il. Axit qAjaw ex qMan Dios nimsin te kyanmi'n ex tu'n kywe'xixa kujxix, tu'ntzin kyyoli'n ex tu'n kyb'inchintjei'y wenxix toj tkyaqil.

Qo na'n Dios, tu'n tkanin Tyol
Dios toj tkyaqil twutz tx'otx'

3 ¹ Atzin ja'lin, erman, chi na'n Diosa q'i'ja, tu'n tkanin Tb'anil Tqanil qAjaw liwey toj tkyaqil twutz tx'otx', ex tu'n tkub' nimin, tze'nkuxjo tej xpon kanin kyxola. ² Ex chi na'n

^b 2:1 1Tes. 4:15-17. ^c 2:4 Dan. 11:36; Ez. 28:2; Mt. 24:15; Mr. 13:14. ^d 2:8 Is. 11:4. ^e 2:9 Mt. 24:24.
^f 2:15 1Co. 11:2.

Diosa q'i'ja tu'n qkleta toj kyz'ob'xjal pi'sqe ex aj ilqe, qu'n nya tkyaqilxjal nimilqe ti'l Tyol Dios. ³Me me te Dios tz'aqlexix te', ex chi k'wel tzyu'n tu'n jikyinxix, ajxi tjapin b'aj tkyaqil; ex ok chi elil klo'n tu'n, toj tq'ob' tajaw il. ⁴Ex q'uqle qe qk'u'j ti'j qAjaw, qu'n atzi'n xi qq'ma'n kye'y, ax nkub' kyb'inchinji'y, ex noqit kukx kub' kyb'inchinji'y. ⁵Axit qAjaw tz'onin kye'y, tu'n tel kyniky'a te tq'aqb'il tk'u'j qMan Dios kyuk'iy, ex tu'n kykujsin te kyib'a, tze'nku te Crist, toj tkyaqiljo a n-iky'x kyu'n.

Il ti'j tu'n qaq'nin

⁶Atzin ja'lin erman, kxel qq'ma'n kye'y toj tb'i qAjaw Jesucrist, tu'n tel kypa'n kyib'a ti'j tkyaqiljo erman, a tky'e' tu'n taq'nin, ex mi nb'et tze'nku tojjo xnaq'tzb'il, a xi qyek'i'n. ⁷Qala' b'i'n kyu'n qa il ti'j tu'n kyok lipe'y ti'jjo yek'b'il xkub' qq'o'n kywutza, qu'n nyataq ky'ajqo'y kyxola, ⁸ex mix ja' xqo ok wani'y kyi'ja. Qala' ma qo aq'n'i'n q'i'jl ex qniky'i'n, tu'ntzin mi tz'oke jun iqtz kyi'ja. ⁹¿Qu'n noqitzin nti'taq qokli'n ti'j jun onb'il, tu'n t-xi qqani'n kye'y? Me mi xi qqani'n. Qala' ma qo aq'n'i'n, tu'ntzintla tkyij qq'o'n jun yek'b'il kye'y, tu'n kyok

lipe'y ti'j. ¹⁰Qu'n tej qte'n kyuk'iy, xi qnik'u'n kye'y, qa at jun a'la tky'e' tz'aq'nin, ex nti' tu'n twa'n. ¹¹Nxi qna'nji'y lu'n kye'y, qu'n b'i'n qu'n qa at junjun kyxola, a kyky'e' chi aq'nin, ex noq n-ex kyq'ij kyb'etb'in kytziyle ja. ¹²Me aye xjal lo kxel qq'ma'n kye toj tb'i qAjaw Jesucrist, tu'n kyaq'nin, tu'ntzintla tkanb'itjo telix kyq'ij kyu'n. ¹³Ayi'y erman, mi chi sikyti'y tu'n kyb'inchienteji'y wen.^b

¹⁴Ex qa at jun kyxola mi nkub' tb'i'n a nxi qq'ma'n kye'y tojjo u'j lo, noq kyka'yinka, exsin kypamil kyib'a ti'j, tu'ntzin ttzaj tx'ixwe. ¹⁵Me mi tz'el kyiky'i'n, qala' kyq'o'nxa jun tnab'l, qu'n erman.

Jun tq'olb'il Pabl ex jun na'j Dios tu'n tjapin b'ajjo u'j lo

¹⁶Noqit ax qAjaw, a Tajaw tkyaqil nuk'b'il, kukx tzaj q'onte tnuk'b'il toj tkyaqil. Ex axit qAjaw ten kyuk'iy toj tkyaqil. ¹⁷Atzin q'olb'il lu'n ayinkuy Pabl nchin kub' tz'ib'i'nte tze'nkuxjo nkub' ntz'ib'inji'y tkyaqil wu'ja. Ex ikytzin k-elile kyniky'ji'y te, qa ayinkuy nchin kub' tz'ib'inte u'j lo.

¹⁸Noqit a t-xtalb'il qAjaw Jesucrist kyib'aja kykyaqila. Ikyxitjo.

^a3:8 Kyb'i. 18:3; 1Tes. 2:9. ^b3:13 Gal. 6:9.

Tnejil Tu'j Pabl te Timotey

Aye kab'e tu'j Pabl te Timotey, tuk'a' u'j te Tito, atzin kyb'i o tz'ok q'o'n: U'j kye Kyik'lел, qu'n xi sma'n noq o'kx kye xjal, a o chi ok te kyik'lел, ex nchi aq'nin kyxol nimil.

Ante Timotey jun ku'xin ex nimil; atzin tnana jun qya aj Judiy, ex atzin ttata jun ichin aj Grecia. Antza jyete Timotey tu'n Pabl toj tnam Listra (Kyb'i. 16:1-3). Ex o tz'ok te jun tuk'a ex mojilte Pabl toj taq'in qAjaw. Atzin tnejil u'j tu'n Pabl te Timotey nyolin ti'j oxe tumil xnaq'tzb'il ma tij wen:

Tze'nku kyoy capitulo 1-3, ntzaj tq'ma'n qa nimxix tb'is ntzaj kyi'jjo xnaq'tzb'il, a nya twutzxix, a otaq tz'oksin kyxol nimil. Ayetzi'n xnaq'tzb'il lo, noq jun kyximxjal tzalu'n twutz tx'otx', ex nti' tajb'in tu'n kyb'et nimil toj tumilxix kyu'n. Tu'npetzi'n, tq'ma Pabl qa ilxix ti'j jun xnaq'tzb'il twutzxix, tze'nku tu'n kyklet-xjal noq tu'n t-xtalb'il qMan, ex tze'nku o'kx te Jesucrist at toklin tu'n tyolin kyi'jxjal twutz Dios (2:5).

Atzin tkab' tumil ma tij tojjo u'j lo nyolin ti'j tze'n tu'n tnik'ete' k'ulb'il toj tumilxix, ex ankyeqexijo xjal tu'n kyok te nejinel ex mojil toj Ttanim Dios. Te tib'ajxi, xi tq'o'n Pabl jun tumil te Timotey tze'n tu'n t-xi xkyeye taq'in, ex tu'n tok te jun tb'anil aq'nil te Jesucrist (4:6). Ex at juntl tumil xnaq'tzb'il tojjo u'j lu'n, tze'nku na'j Dios kyu'n nimil kyi'j tkyaqil xjal, ex tze'n tu'n kyb'ete ichin ex qya toj tumilxix.

Jun q'olb'il tu'n Pabl te Timotey

1 ¹Ayi'n Pabl, jun tsanjil Jesucristqi'n, chq'o'n tu'n Dios, a Klolqe, ex tu'n qAjaw Jesucrist, a q'uqlexix qk'u'j ti'j.
²Nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n tey, Timotey, ay ok nq'o'n te nk'wala toj qnimb'il.³ Noqit ax qMan Dios ex Crist, a Jesús, tzaq q'o'nte t-xtalb'il, tq'aq'b'il tk'u'j, ex jun nuk'b'il toj tchwinqila.

Jun tqanil ti'jjo xnaq'tzb'il nya toj tumil

³Qu'n ikytzi'n tze'nku in kub'sin nwutza tey, tej nxi'y toj tx'otx' te Macedonia, exsin ikyx te' ja'lin kxel nq'ma'n juntl majla tey, tu'n tkyija toj tnam Éfeso, tu'n t-xi tnik'u'n te junjun xjal, tu'n mina txi kyyek'in jun xnaq'tzb'il, nya toj tumil, ⁴ex tu'n mi tz'ok kyb'i'n kyla'jxjal ex jni' kyb'isxjal, a nti' b'ajsb'il kye, kyi'j ojtxe qxe'chil. Qu'n tkyaqiljo lu'n, noq tu'n qyasin ti'j, ex mi n-onin qil'j tu'n tjapin qnimb'il

tze'nku taj Dios. ⁵Nya tiqu'nil nxi ntz'ib'inji'y lu'n, noq tu'n tok kyk'u'jlin kyib'a kyxolxa kykyaqilxa, tuk'a jun k'u'jb'il, a tzajnin tojxix kyanmi'n saqxix, ex toj tb'anil kynab'la, ex tu'n kynimb'il twutzxix. ⁶Qu'n at junjun ma tz'el txalpjaj kyi'jjo lo; ma txi lipe ti'jjo kyximxjal, a nti' tajb'in. ⁷Kyaj tu'n kyok te xnaq'tzil ti'jjo tkawb'il qMan Dios, ex mi n-el kyniky' te a nkyq'ma'n, ex ti'jjo kyxnaq'tzb'il nxi kyq'o'n nyakuj twutzxix.

⁸Qu'n b'i'n qu'n, qa b'a'n te' tkawb'il Dios, me qa ma tz'ajb'in qu'n tze'nkuxjo taj. ⁹B'a'l tu'n ttzaj qna'n, qa nti' kawb'il ntzaj kyib'ajjo nkub' kyb'inchin wen, qala' kyib'ajjo nchi b'inchin nya wen: Tze'nqeku xjal n-el kyi'jlin kawb'il, ex kyky'e' tu'n kynimin, ex aye nya b'a'nqe, ex aj ilqe, ex aye kyky'e' tu'n t-xi kynimin qMan Dios exsin Tyol, ex aye nkub' kyb'yo'n kyman ex kytxu, ex kykyaqiljo b'yol xjal, ¹⁰ex kykyaqiljo nchi b'inchin aj pajil ti'jlb'inxi mejeb'lin,

^a1:2 Kyb'i. 16:1.

ex aye nchi ky'a'jin, ichin tuk'ax jun
ichin ex qya tuk'ax jun qya, exqetzi'n jni'
elq'il xjal, ex jni' sb'ul yol, ex tkyaqiljo
nkujsinte tyol, a nya twutzx, twutz kawil;
ex tkyaqiljo nkub' kyb'inchin nya b'a'n
ti'jjo xnaq'tzb'il twutzxix.¹¹ Ex atzi'n
xnaq'tzb'il lu'n ikyxjo tze'nku ntq'ma'n
Tb'anil Tqanil tz'aqlexix, a oqxenintz
we'y tu'n qMan Dios, nimxixjo tb'i.

Ntzaj tq'o'n Dios qipin tu'n qajb'in te

¹²Kxel nq'o'n chjonte te qAjaw
Jesucrist, a ma tzaj q'o'nte wipi'n, qu'n
ma chin ok tq'o'n tz'aqle twutz, ex ma
chin kub' tq'o'n toj taq'lin.¹³ Nejku
nim ma chin q'ojil'y ti'j, ex ajinqi'n xin
el i'jlin kye Ttanim, ex ma chin yasin
ti'j.^b Me ma tzaj q'aq'lin tk'u'j wi'ja, qu'n
na'mtaq nnimi'n ti'j, ex mi n-elataq
nniky'a te' nb'anttaq wu'n.^c ¹⁴Me nimxix
t-xtalb'il ma tzaj tq'o'n qAjaw wib'aja,
junx tuk'a qnimb'il ex tq'aq'b'il qk'u'j,
noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a
Jesús.¹⁵ Twutzxix te' lu'n, ex tkyaqil
tu'n t-xi niminte: Qa a Crist, a Jesús,
ul twutz tx'otx' tu'n kykletjo aj il, ex
ayinkuy nimxix wila tze'nku kye txqantl.
¹⁶Tu'npetzi'n, qa ma chin kleta tu'n
tq'aq'b'il tk'u'j Jesucrist wi'ja, exsin ikyx
aku klet txqantl. Qu'n ikytzi'n ma chin
okeji'y te jun yek'b'il kyejo a tu'ntaq
kynimin ti'j, tu'n t-xtalb'il, tu'n tten
kychwinqil te jun majx.¹⁷Tu'npetzi'n,
kukx qq'onx chjonte ex qnimsiks tb'i
qMan Dios, a Kawil tib'aq tkyaqil, a itz'
te jun majx, me a nya q'ancha'l, a o'kx
jun Dios at. Nti' juntl. Ikyxitjo.

¹⁸Atzin ja'lin, Timoteo, ay nk'wala,
kxel woqxeninji'y nuk'b'il lo tey:
Tz'okxit tilil tu'n, tu'n tb'et-xixa wen toj
tnimb'il ex tuk'a tnab'la, tu'ntzin tlapin
tu'n, tze'nkuxjo yolajtz ti'ja ojtxe toj tb'i
qMan Dios.¹⁹Qu'n ila' ma chi kub' tz'aq
toj kynimb'il, tu'n mi xi' ok lipe kyi'jjo lo,^d
²⁰tze'nku ma b'aq te Himeneo ex Lejant,
aye' o chex nq'o'n tjaq' tkawb'il tajaw il,
a satanás, tu'ntzin tajtz ti'j kyanmin, ex
tu'n mi chi yolb'ine ti'j qMan Dios.

Jun xnaq'tzb'il ti'jjo na'j Dios

2 ¹Tu'npetzi'n, kxel woqxenin tey,
tu'n kykub'sin kywutzta tuk'a na'j
Dios ti'j tkyaqil xjal, ex tu'n kyyolin
tuk'a Dios kyi'j, tuk'a nim aq'b'il chjonte
te; ²ex tu'n kyna'n Dios kyi'jjo tkyaqil
nejinel ex jni' kawil, tu'ntzintla qb'et
toj tumil, ex tuk'a jun b'a'n nuk'b'il, ex
tu'n tajtz ti'j qanmin twutz Dios, ex
tu'ntzint qok tz'aqlexix toj tkyaqil.³Qu'n
tb'anilxjo lu'n, ex ntzalaj Dios, a Klolqe
te jun majx, ti'j.⁴Qu'n atzin taj Diosjo
tu'n kyklet-xjal kykyaqil, ex tu'n tel
kyniky' ti'jjo a twutzxix.⁵Qu'n junch'in
Dios at; ex junch'in ichin yolil kyi'jxjal
twutz Dios, aku Jesucrist,⁶a xi q'o'nte
tib' te kyimin te chojb'ilte qil, tze'nkuxjo
otaq chiky'b'ajtz tu'n qMan Dios toj
tq'lijil, tu'n tkotpit tkyaqil xjal tu'n.^d
⁷Tu'npetzi'n, ma tzaj q'o'n wokli'n, tu'n
nyoli'n ti'jjo tzaqpib'l lo, ex ma chin oka
te tsanjil qMan, tu'n kyxnaq'tzitjo aye
nya Judiyqe ti'jjo nimb'il, a twutzxix.^e
Twutzxix we'y; nya noq nya b'ant wu'n.

⁸Waja tu'n kyna'nxjal Dios tkyaqil
twutz tx'otx'. Ex aj tja kyi'n kyq'ob'
twutz qMan toj kyna'n Dios, kyb'inchim
tuk'a kyanmin saqxix, nya tuk'a q'oj, ex
nya tuk'a yolb'il ti'j juntl.

Jun xnaq'tzb'il kye' qya nimil

⁹Ex waja tu'n tok kyoksin qya
kyxb'alin tb'anilx ex toj tumil, me nya
noq tu'n tjaw kynimin kyib' kywutzxjal,
qala' tuk'a jun mutxsb'il; nya tu'n tjax
kyq'o'n txqan ti' toj kywi' tu'n tqoptz'aj,
noq tu'n kyka'yinxjal kyi'j, ex tu'n
mina tz'ok kyq'o'n kyxb'alin ntz'iltz'in
tuk'a ta'l q'anpwaq, ex tu'n mina tz'okx
kyq'o'n kyu noq tal ab'j nqopin wen,^f
¹⁰qala' tuk'a kyb'inchb'in b'a'n tze'nkux
ntene tu'n jun qya nimil ti'j qMan Dios.

¹¹Ayejo qya, aj kyok toj xnaq'tzb'il
ti'j Tyol qMan toj tja Ttanim Dios, b'a'n
tu'n kykub' nume, ex tu'n mutxin kyten.
¹²Mi chin q'o'n qya xnaq'tzb'il kyib'aj
ichin, ex nya tu'n kykawin kyib'aj.

^b1:13 Kyb'i. 8:3. ^c1:13 Kyb'i. 9:4-5. ^d2:6 Mt. 20:28; Mr. 10:45; Gal. 1:4; Tit. 2:14. ^e2:7 2Tim. 1:11.
^f2:9 1Pe. 3:3.

Qala', noq tu'n tkub' kyb'i'n, ex nya tu'n kych'otj. ¹³Qu'n ate Adán b'ant nej tu'n Dios,^g exsin kub' b'inchinxitel Eva.^h ¹⁴Ex nya te Adán kub' sb'u'n tu'n tajaw il, qala' a teqya. Ex tej tkub' sb'u'n, b'e'x i ok aj il.ⁱ ¹⁵Me kkletil te qya te tkyaqil ti', qa ma kub' ten toj tja, ex qa ma tz'ok tq'o'nxix tilil tu'n tjapin b'aj tu'n, tze'nkux jun tb'anil txub'aj kyxol tal, ex tuk'a tnimb'il, ex tuk'a tq'aq'b'il tk'u', tu'ntzin tten saqxix wen.

Aye nejinel ex mojil toj Ttanim Dios

3 ¹Twutzxix te lu'n: Qa at jun nimil taj tu'n tok te nejinel kyxol nimil, tb'anilxjo t-xim ikyjo. ²Me il ti'j nej tu'n tb'et toxjix tumil, tu'n nti' jun xjal yolb'in ti'j, ex junch'in t-xu'jil, jikyinxix toj tchwinqil, ex tzyu'n tib' ti'j tkyaqil nya b'a'n, ex nkub' nimin kyu'nxjal, b'a'n xk'amin kyi'jxjal toj tja, at-xix tnabl'tu'n t-xnaq'tzin, ³ex nya tx'ujtinel, ex nya b'ujil, qala' wen, ex che'wxix tanmin, ex nya xo'nk tk'u'j ti'j pwaq. ⁴Ex b'a'n kawin toj tja, b'a'n chi nimin tk'wal tuk'a mutxb'il. ⁵Qu'n qa mib'in kawin toj tja, ¿Tze'ntzin ttentz aj tb'ant tkawin tib'aj Ttanim Dios? ⁶Tu'npetzi'n, nya wen tu'n tok jun a'la te nejinel, qa a'kxtaq tnimin, qu'l aku ja tnimin tib', ex tu'n ikyjo, aku kub' tz'aq tjaq' tqanb'il Dios, tze'ntku' b'aj te' a ok te tajaw il ojtxe. ⁷Ex il ti'j tu'n tnimatjz kyu'nxjal nya nimilqe, noq tu'n nb'et toj tumil, tu'ntzin mi tz'ele toj ttx'ixew, ex tu'n mi kub' tz'aq toj tq'ob' tajaw il.^j

⁸Ex ikyxjo kye mojil,^k tu'n tok jun kyoklin, il ti'j nej tu'n kyb'et toj tumil, tu'ntzin kynimajtz kyu'n txqantl, nya noq tu'n kymeltz'aje tuk'a kyyol, ex nya tx'ujtinelqe, ex nya tu'n kykanb'in jun pwaq, a nya toj tumil. ⁹Ex il ti'j tu'n tkub' kynimin a t-xilin qnimb'il, nya tuk'a kable kyk'u'. ¹⁰Me il ti'j tu'n kyok ka'yit nej, ex qa nti' ch'in kyky'i, b'a'n tu'n kyok te mojil toj Ttanim Dios.

¹¹Ex aye qya, a mojilqe, il ti'j tu'n kyb'et toj tumil, tu'n kynimajtz kyu'n

txqantl, ex nya iqil yolqe, qala' mutxin kyten, ex tz'aqleqe toj tkyaqil. ¹²Ex ikyqexjo, aye ichin mojilqe, junxch'in kyxu'jil tu'n tten, ex il ti'j tu'n tten jun b'a'n kawb'il toj kyja kyxol kyk'wal. ¹³Qu'n ayetzi'n mojil njapin kyaq'in tojxix tumil, b'a'n kchi elile toj kywutzxjal, ex tuk'a tkyaqil tq'uqb'il kyk'u', kxel kyq'ma'n kynimb'il ti'j Crist, a Jesús.

¹⁴⁻¹⁵Nchin b'isi'n tu'n nxi'y lol tey, me qa xin we'taqkuy, kxe'l ntz'ib'inji'y u'j lu'n tey, tu'n tel tniky'a te, tze'n tu'n kyb'ete' jni' xjal toj Ttanim Dios, a Dios itz'xix. Ex a Ttanim tzyul te' yol, a twutzxix, ex nblet tze'nkuxjo ntzaj t-xnaq'tzin, tu'ntzin kyok te yek'ilte Dios kywutzxjal. ¹⁶Tu'npetzi'n, b'i'nxix qu'n, qa nimxix t-xilin qnimb'il, ikyxjo tze'ntku' nqq'ma'n:

Tzaj tyek'in Dios tib' qe noq tu'n Jesús, a Tk'wal, tej tok te xjal. Ex tzaj tchiky'b'in Xewb'aj Xjan qa twutzx, qa a Diosjo; ex iwle kyu'n angel. O yolajtz kyexjal tkyaqil twutz tx'otx', ex nim xjal o nimin ti'j. Ex jax q'i'l n toj kya'j, ja' nqoptz'aje qMan Dios te jun majx.

Aye' nimil kyjel kytzaqpín kynimb'il

4 ¹Twutzxix ntq'ma'n Xewb'aj Xjan, qa aj ch'ixtaq tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx', at junjun kyjel tzaqpi'n tnimb'il, tu'n t-xi lipe kyi'j taq'nil tajaw il, tuk'a kyxnaq'tzb'il, a noq te sb'u'b'il. ²Kxel kyb'i'n kyyol xmiletz', a nya twutzx chi yolin, ex mi na'n kyu'n a wen exjo nya wen, qu'n ajo kynab'l nti' tajb'in, nyakuj ma tz'e'y tu'n jun kyaq kxb'il. ³Ex n-el kyiky'in mejeb'l'in, ex n-el kyiky'in junjun ti', a tch'iysb'in Dios, a wen tu'n t-xi qniky'b'in te jun tzaljb'il te qe, ex tu'n t-xi qq'o'n chjonte te Dios, a awo ma qo nimir ti'jjo yol twutzxix. ⁴Qu'n tkyaqiljo tch'iysb'in Dios wen te!^l Ex nti' tumil tu'n tel qiky'in; qu'n qa ma txi qq'o'n chjonte te Dios ti'j, k'wel

^g2:13 Gen. 2:7. ^h2:13 Gen. 2:21-22. ⁱ2:14 Gen. 3:1-6. ^j3:7 Tit. 1:6-9. ^k3:8 Ajo yol mojil, diácono n-ele toj kasti. ^l4:4 Gen. 1:31.

tky'iwlín Dios tkyaqil. ⁵Qu'n kyle saqiqjo jni' lu'n tu'n Tyol qMan, tej tkyij tz'ib'it ojtxe qa wen tkyaqil, ex tu'n qna'b'l Dios te aq'b'il chjonte te.

Jun tb'anil taq'nil Jesucrist

⁶Qatzin qa ma txi t-xnaq'tzinjiy anetzi'n kye nimil, tb'anil aq'nipetzintza te qAjaw Jesucrist, ex nojnín tu'n yol nimin qu'n, a tb'anil xnaq'tzb'il, ma tz'ok lipey ti'j.

⁷Iky'imiljiy tkyaqil kyyolixjal nya tumil, ex jni' kyla'jxjal, a nya b'a'n. Qala' q'onka tilil, tu'n tajb'in te Dios. ⁸Qu'n qa ma tz'ok qq'o'n ipb'il ti'jjo qxmilil, at ch'in tajb'in. Exsin ikyx te' qa ma tz'ok qq'o'n ipb'il tu'n qajb'in te Dios, nimxix tajb'in te chwinqil tzalu'n twutz tx'otx', ex te chwinqil te jun majx toj kya'j.

⁹Twutzxixjo yol kxel nq'ma'n, ex b'a'n tu'n tnimajtz kyu'n tkyaqilxjal. ¹⁰Nqo aq'nin ex n-iky'x yasb'il qu'n, noq tu'n tpajjo yol lu'n: Qu'qleq qk'u'j ti'jjo Dios itz', a Klol tkyaqil xjal, aye' kchi nimil ti'j.

¹¹Atzi'n lu'n atzin q'manxjiy, ex xnaq'tzinxa kye kykyaqil. ¹²Ex mi kub' tb'inchi'n tze'n kye txqantl ku'xin, tu'ntzin mi tz'ele iky'ini'y kyu'nxjal. Qala' tz'okxa jun yek'b'il kywutz tkyaqil: Tu'n tb'eta toj tumil tuk'a tyola, tuk'a tq'aq'b'il tk'u'ja, tuk'a tnimb'ila, ex tuk'a tchwinqila saqxix. ¹³A na'mxtaq nkani'n, ja'lkx n-ujin Tyol Dios kywutzxjal, tu'n t-xi tq'o'n tumil kye, ex tu'n kyxi t-xnaq'tzi'n. ¹⁴Mi kub' tyajinjiy tokli'n ma txi tq'o'n qMan Dios, tej xkub' kyq'o'n nejinel toj Ttanim Dios kyq'ob' tib'aja, tu'n toka te kyik'lel, qu'n ikykuxtaq taj Diosjo. ¹⁵Q'onkxixa tililjo lo, tu'ntzin tok kyka'yinxjal, qa te Dios tkyaqiljo a nkub' tb'inchi'n. ¹⁶Ex ka'yinkxix tib'a tu'n tb'eta, ex tu'n t-xnaq'tzi'n tuk'a tumil. We'kuxixa toj tkyaqil. Qu'n qa ma b'ant ikyjo tu'n, ok kletila exqetzi'n nchi b'i'n ti'ja.

Tze'n tu'n qb'ete kyuk'a txqantl

5 ¹⁻²Mi chi ok tmionjiy xjal ma chi tijin, qala' cheb'e xmoxinqe

nyakuqexitlaj ttatiy ex tnaniy. Ex ikyqexjo ku'xin q'a, nyakutlaj titz'inqiy; ex ikyqexjo txin nyakutlaj taneb'qiy. Mi kub' tb'inchin jun nya b'a'n kyi'j, tu'ntzin mix a'l jun jaw yolb'in ti'ja.

³Oninqexjiy qya, a o kyim kychmil, ex mix a'l jun itz' kyi'j. ⁴Me qa ite' kyal mo ite' kychman, ayetzin at iltzjo kyi'j, tu'n kyok kyka'yin kynana mo kytata ex jni' kyb'aj toj kyja, noq tu'n tok kyb'inchin t-xeljo ja' xi tzaje ch'lye, qu'n atzi'n anetzi'n tb'anilx twutz qMan Dios. ⁵Me ayetzin qya, a o chi kyim kychmil, ex o chi kyij toj meb'eyil, q'uqlek kyk'u'j ti'j Dios, ex mi tz'el najx toj kyk'u'j tu'n kyna'n Dios q'ijl ex qniky'in. ⁶Me ante' meb'e, a k'wel tq'on tib', tu'n tb'inchin tze'nkux ntqanin t-xmivil, ma naj twutz Dios. ⁷Q'manxa kye nimil tkyaqiljo lu'n, tu'ntzin mi chi yolb'ajtz kyu'nxjal. ⁸Qu'n qa mi xi ok kyka'yin kyb'aj toj kyja, mapen chi oktz manyor aj ilx, tze'nqeku nya nimil.

⁹Tojjo kyajjal qya meb'e, o'kqex k'welix kyb'i aye ma jadin ox k'al ab'q'e^m kyu'n, ex qa ma jadin mejebl'in kyu'n: ¹⁰Qa b'a'n jni' kyb'inchb'in, qa ma chi ja kych'isyn kyal toj wen, ex b'a'n nchi xk'amin kyi'jxjal toj kyja, ex qa o tz'el kytxjo'n ti'j kyqan nimil, ex qa nchi mojin kyi'jjo a nim n-iky'x kyu'n, ex kukx n-ok tilil kyu'n, tu'n kyb'inchinte tkyaqiljo wen.

¹¹Me mi kux tz'ib'it kyb'i qya, a ku'xinqe, a o kyim kychmil, qu'n aku chi ja meje juntl majl tuk'a jun ichin nya nimil, mo aku tz'el kypa'n kyib' ti'j Crist, noq tu'n tajb'il kyxmivil. ¹²Ex tu'n ikyjo, ayex kchi k'welix q'o'n te kyil twutz Dios, qu'n k-elil kypa'n kyib' toj kynimb'il ti'j Crist. ¹³Ex noqittzin o'kxtzjo, qala' noq nchi b'eteje ttziyile ja, ex nchi el ky'aj, ex nchi b'aj iqin yol, ex nb'aj okx kylimon kyib' toj tkyaqil, ex nchi b'aj yolin ti'jjo nti' kyaj ti'j.

¹⁴Tu'npetzi'n, wajatla'y tu'n kymeje' qya ku'xinqe, aye o chi kyim tnejl kychmil, tu'ntzintla kyul kyal, ex tu'n tb'ant

^m5:9 Ox k'al ab'q'e, 60 años n-ele toj kastiy.

kykawin toj kyja, ex tu'n mi txi kyq'o'ne amb'il te tajaw il, tu'n kyyolinxjal nya b'a'n ti'l qnimbl'noq tu'n kypaj. ¹⁵Qu'n at junjun qya meb'e ma tz'el kypa'n kyib' tu'n kyxi lipe ti'l tajaw il.

¹⁶Qa at jun qya nimil at junl qya toj tja, a o kyim tchmil, b'a'n tu'n t-xi tmojin, tu'n mi tz'oke te tk'a'ch Ttanim Dios; tu'ntzin tonin Ttanim Dios kyi'jjo qya, a o kyim kychmil, aye' nti'x jun itz' kyi'j.

¹⁷Aye nejinel, a ma b'ant-xix kykawin toj tumil toj Ttanim Dios, b'a'ntla tu'n t-xi' jun onb'il nimxix kyexixpetla' aye' ma txi kyq'o'nx kyib' tu'n kyyolin ex tu'n kyxnaqtzin ti'l Tyol Dios. ¹⁸Qu'n ntq'ma'n Tyol Dios: Mi tz'ok kyk'llo'n ttxa'n wakx, qa nwa'b'in triyeh."

Ex ikyxjo ntq'ma'n: Jun aq'nil at toklin tu'n t-xi chjet twi' tk'u'jch.'

¹⁹Ex mi txi tq'o'n amb'il te jun patb'il tu'n jun xjal ti'l jun nejinel toj Ttanim Dios, qa mix a'l jun mo kab'e xlonte.^p ²⁰Me ayetzin nejinel tzunx nchi b'inchin il, b'a'n tu'n kyxi kawit kywutz txqantl, tu'ntzin kyxob'jo txqantl. ²¹Kxel woqxeninxixa te'y twutz qMan Dios, ex twutz Klolqe Jesucrist ex kywutz jni' angel, aye' sk'o'nqexix tu'n Dios, tu'n junx tu'n tele' nuk'b'il lo kyi'j kykyaqil, a'lchaqx kyetz.

²²Mi kub' tq'o'n tq'ob'a jun paqx tib'aj jun a'lta tu'n tok te nejinel toj Ttanim Dios, qa na'mxtaq tok tka'yin tb'inchb'in. Qu'n yajtzila', qa nyataqku wen tb'inchb'in, ajin kxel b'len toj til. Qala' ka'yinkxix tib'a wen.

²³Tu'n noqx nstz'uyin tk'u'ja ex te' yab'il ma tz'ok lemtz'aj ti'ja, mi txi tk'wa'n junxta a', qala' k'wanxa ch'in vin te q'anb'ilte.^q

²⁴At junjun xjal n-el tniky'tzajil liwey qa aj ilqe. Me ex at junjuntl tzmaxi' k-elil tniky'tzajil, aj tok toj xjelb'il tu'n qAjaw. ²⁵Exsin ikyxjo jni' qb'inchb'in wen, q'anchar'll kywutz kykyaqil. Ex aye nya q'anchar'll kyu'nxjal, ex nlay tz'ewit te jun majx.

Jun tumil kye aq'nil

6 ¹Tkyaqiljo nimil, aye' ma chi ok te aq'nil te jun majx, il ti'l tu'n tkub' kynimin tajaw aq'until toj tkyaqil, tu'ntzintla mi chi yolb'inxjal ti'l tb'i qMan Dios ex ti'jjo qxnaqtzb'il. ²Ex qa at jun tajaw aq'until nimil, mi kub' kyb'isin aq'nil qa noq tu'n kyerman kyib' mi chi kub' kynimin, qala' noqpe kyja chi kyniminiku wen, ex chi ajb'inxix kye, qu'n nchi ajb'in kyex nimil, aye' k'u'jlinqexix kyu'n. Atzin lu'n, Timotey, xnaq'tzinx, ex q'onxa tumil kye.

A q'inimil twutzxix

³Qa at jun xjal nxnaq'tzin jun tumil nya twutzx, qa mikyxi' tze'ngku tb'anil xnaq'tzb'il tu'n qAjaw Jesucrist, ex qa mikyxi' tze'ngku ntyek'in qnimbl'il; ⁴jun xjal ikyjo jun nimil tib' ex nti'x ch'in n-el tniky' te. O'kx tajjo tu'n tyasin ex tu'n tyolb'in, ex atzi'n anetzi'n ikytzin tze'ngku jun yab'il, ma tz'ok lemtz'aj ti'l. Qu'n antza ntzaje lo'chj k'u'jb'aj, jni' jyoj q'o, ex tkyaqil ikyb'il ex yasb'il, ⁵ex tkyaqil b'ujin, a mi nb'ajx kyoxlxjal, aye' xjal ma tze'l naj kynab'l; mi n-el kyniky' te yol twutzx. Toj kywutz a qnimbl'il n-ajb'in noq tu'n kyq'inimix. ⁶Twutzx te' qa at jun q'inimil tu'njo qnimbl'il, a tu'n qtzalaj ti'jjo ch'in, a at qe. ⁷Qu'n nti'x ch'inqe q'i'n qu'n, te' xqo ul itz'je twutz tx'otx!, ex nti'x ch'in k-ajil q'i'n, aj qkyim.^r ⁸Me noq qa at telix qq'ij, ex qa at qxb'al, qo tzalaj tuk'a ikyjo.

⁹Me ayetzin kye' kyaj tu'n kyq'inimix tzalu'n twutz tx'otx!. Aj ttzaj jun ti' kyi'j, b'e'x nchi kub' tz'aq toj il, ex b'e'x nkub' kysb'u'n kyib' tu'n kyajb'il, a nya tumil, ex ax n-ok meltz'ajjo q'ol mib'in kyi'j, tu'n kyxi toljx toj najin te jun majx. ¹⁰Qu'n qa ma tz'ok qxo'n qk'u'j ti'l pwaq, nya b'a'n, qu'n antza ntzaj anq'in tkyaqiljo wiq nya b'a'n.^s Qu'n at junjun ma txi lipe kyanmin ti'l pwaq, ex noq tu'n tpajjo ikyjo, ma chi el txalpaj

ⁿ5:18 Deu. 25:4. ^o5:18 Mt. 10:10; Lc. 10:7. ^p5:19 Deu. 17:6; 19:15. ^q5:23 Kyojjo q'i'j anetzi'n, tzuntaq nchi k'wantaqjal ch'in k'wab'j vin, a ta'l lob'j uv, noq te jun q'anb'il. ^r6:7 Job 1:21; Sal. 49:17; Ec. 5:15.

^s6:10 Eb. 13:5.

toj kynimb'il, ex ayex ma chi ok q'onte kyixk'oij kyi'jx.

A tb'anil aq'untl toj qnimb'il

¹¹ Me atzin te, ma tz'oka jun ichin te Dios. Tu'npetzi'n, tzaqpinkjiy tkyaqil anetzi'n, ex we'kuxixa jikyin toj tchwinqila, toj tb'inchb'i'n b'a'n, toj tnimb'ila, toj tq'aq'b'il tk'u'ja, ex kukx tu'n tayo'n tajb'il qMan toj tkyaqil, ex mutxinku tten. ¹²Tz'ok tilil tu'n, tu'n tjapin b'ajjo taq'in qMan Dios toj tnimb'ila. Ex kukxit tzaj tna'njiy tkab' tchwinqila, qu'n tu'npetzi'n o txokli'y tu'n Dios ti'j, tej tq'ma'y, ex tej tkub' tyek'in tnimb'ila kywutz nimku xjal. ¹³Kxel woqxeninxixa ja'lin twutz qMan Dios, a tzaj q'ol chwinqil te tkyaqil, ex twutz Klolqe Jesucrist, a tq'ma te jun yek'b'il twutz Poncio Pilat qa twutzxixjo Tyol:^t ¹⁴Niminkujy a nxi nq'ma'n te'y, tu'n tkub' tb'inch'i'n, ex mi jaw ttx'ixpi'n, tu'ntzintla nti'x jun ti' tu'n t-xi kawita ti'j. B'inchima ikyjo, tzmaxi' ajxi tul juntl majl qAjaw Jesucrist. ¹⁵Kjapin b'aj tkyaqiljo lo tu'n Dios tojxix tq'ijil, qu'n o'kx te Diosjo junch'in at; ky'iwlinxix

tb'i, ex nim toklin te Kawil, qu'n a Kawil tib'aj tkyaqil kawil, ex a tAjaw Tkyaqil tib'aj tkyaqil tajaw. ¹⁶Qu'n o'kx Diosjo nlay b'aj, ex najle toj tkyaqil tqoptz'ajiyil, a mix a'lx aku tz'oksin tk'atz. Mix a'l jun o lonte, ex mix a'l jun aku ka'yinte. O'kx te Dios at tkyaqil toklin ex jni' tipin ja'lin ex te jun majx. Ikyxitjo.

¹⁷Ayetzi'n at kyq'inimil twutzjo tx'otx' tzalu'n, q'manxa kye tu'n mi ja kynimin kyib', ex tu'n mi tz'oke qe kyk'u'j ti'jjo kyq'inimil, qu'n nya kukx te' tten. Qala' o'kx tu'n tok qe kyk'u'j ti'j Dios, a nimxix ntzaj tq'o'n qe, tu'n qtzalaj ti'j. ¹⁸Ex q'ma'nxa kye tu'n tkub' kyb'inch'i'n wen, ex tu'n kyok te so'j. ¹⁹Qu'n tuk'a' ikyjo, kxel kyxikyb'in jun q'inimil te jun majx toj kya'j, ex jun chwinqil, a mixla jtojx tu'n tb'aj.

²⁰Timotey, q'onka tililjo a ma kyij oqxenit te'y. Ex mi txi tb'injij kyyolxjal, a nti' tajb'in, exsin jni' nkyq'ma'nxjal, a nyakuj manyor tumil. ²¹Qu'n ite' junjun nchi yolin ikyjo, me aye' o chi el txalpaj ti'j kynimb'il.

Noq a Dios tzaj q'o'nte t-xtalb'il tib'aja.

^t6:13 Jn. 18:37.

Tkab' Tu'j Pabl te Timotey

Ch'ixtaq tkyim Pabl (4:6), te' tkub' ttz'ib'in tkab' tu'j te Timotey. Ex axsa ntzaje tq'ma'n junatl majl a junjun xnaq'tzb'il ex nuk'b'il tze'nku tku'x toj tnejil tu'j. Ex ntzaj tq'o'n junjuntl tb'anil tumil tze'nku jun ximb'itx ti'l ja' tzajnin Tyol Dios, ex ti'tzin tajb'in (3:15-17).

Exsin tzaj tma'n Pabl a tnimb'il ex tq'aq'b'il tk'lu'j Timotey, ex nxi tq'o'n chjonte te Dios kyi'jjo lu'n. Twutz tkyaqil jni' yajb'il n-iky'x tu'n Timotey, nxi tkujsin te, tu'ntzin twe'xix wen tze'nku jun tb'anil xo'l q'aq' te Jesucrist (2:3-4). Nxi tq'ma'n Pabl te Timotey tu'n mi tx'ixwe ti'jjo Tb'anil Tqanil, mo kyi'jjo nimil, aye sk'o'n tu'n Dios, qala' tu'n tb'ant tten tu'n tiku'y x yajb'il tu'n, tu'n kypaj.

Ex ikyxjo, nxi toqxenin te, tu'n tok tka'yin tchwinqil ex tu'n twe'xix tojjo tb'anil xnaq'tzb'il, tze'nkuxjo ntq'ma'n Tyol Dios. Te kye' xjal, a at kymujb'il kyi'b' tuk'a Crist, ok chi kletil tu'n, toj tkyaqil nya b'a'n tzalu'n twutz tx'otx', ex ok chi xel ti'n tzmax toj kya'j, ja' nkawine qMan Dios te jun majx (4:8, 18).

Q'olb'il tu'n Pabl te Timotey

1 ¹Ayi'n Pabl, jun tsanjil Jesucrist; chq'o'nq'i'n tu'n tajb'il qMan Dios, ikyxjo tze'nku b'antrnин ti'l tu'n, ti'jjo tkab' qchwinqil noq tu'n s-ok qmujb'in qib' tuk'a Crist, a Jesú. ²Nxi ntz'ib'inji'y u'j lo tey, a ay Timotey, nyakuj nk'wala, k'u'jlinxixa wu'n.^a Noqit ax qMan Dios ex qAjaw Jesucrist tzaj q'o'nte t-xtalb'il, ex q'aq'b'il tk'u'j, ex jun nuk'b'il toj tkyaqil tib'aja.

Qo q'man Tb'anil Tqanil Crist

³Timotey, tze'nku nchin na'n Dios, ntzaj nna'n te toj nna'j Diosa q'ijl ex qniky'in, ex kukx nchin q'onji'y chjonte te qMan, qu'n tu'n nchin ajb'i'n te tuk'a jun nnab'la saqxix, ikyxjo tze'n xi ajb'in ojtxe nxe'chila. ⁴Nimxix waja tu'n tok nka'y'i'n junatl majl, ex tu'n njaw ntzalaja wen ti'ja, qu'n tzunx ntzaj nna'nji'y, tze'nku tej tel qpa'n qib' tuk'iy, qu'n ex ox tz'oq'xa wen wi'ja. ⁵Qu'n kub' nna'nji'y tnimb'ilila jikyinxix wen, tze'nku te tyayin, a tnejil nimil toj tja'y, a Loida, exsin te tnaniy. ^bEx

q'uqlexix nk'u'ja ti'ja, qa ikyx ta' tejiy tnimb'il. ⁶Tu'npetzi'n, nxi nna'nixji'y lu'n te'y, tu'n tja ti'n tib'a wen, ex tu'n mi tz'e'l tyajinjiy tokli'n, a ma tzaj tq'o'n Dios, tej tkub' nq'o'n nq'ob'a tib'aja, tu'n toka te jun nejinel toj Ttanim Dios. ⁷Qu'n nya jun xewb'aj te xob'ajil ma tzaj tq'on Dios te'y, qala' a Xewb'aj Xjan, a xi tq'on te'y nim tipin, nim tq'aq'b'il tk'u'j, ex nim toklin tu'n tb'ant ttzyu'nte tib'a wen.

⁸Tu'ntzintzjo, Timotey, mi tzaj tx'ixwi'y tu'n tyolin tb'i qAjaw, ex mi tzaj tx'ixwi'y tu'n ma chin kux jpu'n toj tze noq tu'n tpaj. Ex ikyxjo te, k'a' tziky'x tu'n, jni' yajb'il tzul toj tchwinqila, noq tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil qMan Dios, qu'n ex ax ktzajil q'onte tipin toj tkyaqil. ⁹Qu'n ma qo klet tu'n, ex ikytzin ma qo ttxok, tu'n qok te tz'aqe twutz, nya tu'nxjo qb'inchb'in, qala' ikyxtaq t-ximjo atxix ojtxe, tej na'mxtaq tkub' xkye twutz tx'otx', qa tu'ntaqx ttzaj tchq'o'n Crist, a Jesú, noq tu'n t-xtalb'il. ¹⁰Ex o tzaj tyek'in tq'aq'b'il tk'u'j qe, te' tul Jesucrist, a Kolil, a kub' ti'l kyimin tu'n. Ex tu'n

^a1:2 Kyb'i. 16:1; 1Tim. 1:2. ^b1:5 Kyb'i. 16:1.

Tb'anil Tqanil kolb'il, ma tzaj tq'o'n jun chwinqil qe, a mixla jtojx tu'n tb'aj.
¹¹ Ma chin jaw tsk'o'n Dios te yolil te'
 Tb'anil Tqanil kolb'il anetzi'n, ex te tsanjil, ex te xnaq'tzil.^c ¹²Ex noq tu'n tpajjo lo, n-iky'x jni' nya b'a'n wu'n. Me ex nlay chin tzaj tx'ixwi'y te lu'n, qu'n ma tz'el nniky'a te' Jesú, a ma txi nnimi'n, ex q'uqlek nk'u'ja til', qa at tipin tu'n tna'yit, ex tu'n tk'uyitjo tkyaqiljo ma txi woqxeni'n te, ajxi tjapin tq'ijil.

¹³Lipektzin ti'j tkyaqiljo xnaq'tzb'il ma txi nyek'i'l tey; ex tu'n tokin te jun yek'b'il ti'j qnimb'il, ex ti'j tq'aq'b'il qk'u'j, noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a Jesú. ¹⁴Ex tuk'a onb'il tu'n Xewb'aj Xjan toj qanmin, niminkutzinjiy tb'anil xnaq'tzb'il, a ma kyij woqxeni'n te'y.

¹⁵B'i nl tu'n, qa jni' erman toj tx'otx' te Asia ma chin kyij kytzaqpi'n, tze'nku Figelo ex Hermógenes. ¹⁶Noqxit ax qMan Dios tzaj q'aq'in tk'u'j ti'j Onesíforo kyuk'a tb'aj toj tja. Qu'n ila'ku maj, ul q'uqb'il nk'u'ja, ex mix tzaje tx'ixwe, tu'n jpu'nqinkuxa toj tze noq tu'n tpaj taq'in Dios. ¹⁷Qala' noqx te' tkaninku Rom, ok ten pitk'ajil wi'ja, tzmaxi' tej nknet-xa tu'n. ¹⁸Noqxit ax qAjaw tzaj q'aq'in tk'u'j ti'j tojjo tq'ijil, aj tul juntl majl, ex ajinkuy b'ilte jni'xsin xmojin quk'a, tej oto'xtaq tojjo tnám Éfeso.

Qo ok te jun tb'anil aq'nil te Jesucrist

2 ¹Ay Timoteo, tze'nku jun nk'wala, q'inks tib'a tu'n xtalb'il tzaj tq'o'n te'y tu'n Dios, tu'n tmujb'il tib'a tuk'a Crist, a Jesú. ²Nchin kub'sin nwutza tey, tze'nkuxjo o tz'ok tb'i'n wi'ja, tej nyoli'n kywutz txqan xjal, axsin kxel woqxeninji'y ja'lin kye xjal, aye' at tq'uqb'il tk'u'ja kyij, tu'n kyok te xnaq'tzil kye txqant.

³Tziky'xsin tu'n toj aq'untl, tze'nku jun xo'l q'aq', qu'n ma tz'oka te jun xo'l q'aq' te Crist, a Jesú. ⁴Qu'n nti' jun xo'l q'aq' nxi' jyol juntl aq'untl, qa

tokx te xo'l q'aq', qu'n ex nlay tz'el wen toj twutzjo a nejinel. ⁵Ex ikyxjo tze'n jun rinil, nlay kanb'in jun chojb'il, qa mi s-ok tq'o'n tilil, tu'n tjapin tu'n, tze'nkuxjo nuk'b'il. ⁶Ex ikyxjo tze'nku jun aq'nil toj kojb'il, il ti'j nej tu'n tok tq'o'n tilil taq'in, tu'n tjaw tchmo'n yajxi twutz tawal. ⁷Ximinkuxixa wen ti'j tkyaqiljo lo, ex ax qAjaw ktzajil q'o'nte tumil, tu'n tel tniky'a te. ⁸Ex na'nkuy t-xilin Jesucrist; ax Dios, qu'n jatz anq'in kyxol kyimnin, ex ok te ichin, qu'n tzajin ti'j tyajil qtzan nmaq kawil David. Atzin Tb'anil Tqanil kolb'iljo lo, a nxi nyoli'n. ⁹Ex tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil kolb'il, nim yajb'il n-iky'x wu'n, nyakuj tze'n jun ileq', k'l'o'nqi'n tu'n kxb'il tzalu'n toj tze. Me metzin te' Tyol qMan Dios nlay k'let te', qala' lu te' nch'iy wen tkyaqil twutz tx'otx'. ¹⁰Tu'npetzi'n, n-iky'x tkyaqiljo lu'n wu'n, tu'n kypajjo aye' ma chi jaw tsk'o'n qMan Dios, ex tu'ntzin kyklet tu'n Crist, a Jesú, ex tu'n kyxi' tuk'a toj tqoptz'ajiyil kya'j te jun majx.

¹¹Twutzxixjo yol, a q'umle kyjalu'n:
 Qa o qo kyim tuk'a ti'j il tzalu'n
 twutz tx'otx',
 ex qo jawil anq'in juntl majl tuk'a
 te jun majx.

¹²Ex qa ma tziky'x qu'n, qo kawil junx tuk'a toj kya'j.^d
 Qa ma tz'el qiky'in, ex ikyxjo qo elil tikiy'in.^e

¹³Ex qa at jun xkyij ttzaqpi'n tnimb'il, me mete Crist kukx te tten te jun majx, ex nlay b'ant tu'n tkyij ttzaqpi'n Tyol, a tu'n tq'on jun chojb'il te'yila junjun tze'nkux tb'inchb'in, exla qa te tky'iwb'il qib'aj mo minaj, qu'n nlay ja ttx'ixpin Tyol, a o tq'ma.

Jun tb'anil aq'nil

¹⁴Na'nxjiy lu'n kye nimil, ex q'onxa kynab'il toj tb'i Dios, tu'n mi chi ja

^c 1:11 1Tim. 2:7. ^d 2:12 1Pe. 5:1. ^e 2:12 Mt. 10:33; Lc. 12:9.

ch'otje kyi'ijo yol ex xnaq'tzb'il, a nti' tumil. Qu'n atzin ch'otjb'il nti' tajb'in, qu'n ayetzin nchi b'in ti'j, noq kyja' nchi jaw naje. ¹⁵Q'onka tilil tu'n toka tze'nku jun aq'nil tb'anil twutz qMan Dios, tu'ntzin nti' tu'n ttzaj tx'ixwi'y ti'ijo taq'nb'il. Qala', yek'imjy Tyol tze'nkux tten. ¹⁶Iky'imilijiy jni' kyyolxjal, a nya wen, qu'n ayetzi'n xjal nchi yolin ikyjo, noqx ipin kyxi' toj il. ¹⁷Ex atzin kyxnaq'tzb'il ikyjo tze'nku jun yab'il qxol, a cheb'e nxi lemimin, ex aku qo kyim tu'n. Atzin xb'ajjo tuk'a t-xnaq'tzb'il Himeneo exsin Fileto, ¹⁸qu'n ma chi el txalpaj toj kynimb'il. Nkyq'ma'n qa mi qo jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin tuk'ax qxmlil, qala' o b'aj te' toj qanmin, chi chi'. Tu'ntzintzo lu'n, ma chi ok ten meltz'il tumil, tu'n kyjaw naj junjun toj kynimb'il. ¹⁹Me ate Dios o kub' q'o'nte tq'uqiljo Ttanim, a nlay yekj, qu'n ate Dios o kujsin te' kab'e Tyol lo: Tnejil, tojtzqi'nqexix te Diosjo, aye o chi ok te te',^f ex tkab'; kykyaqiljo o chi nimin ti'j, il ti'j tu'n tel kypa'n kyib' ti'j il.

²⁰Ikytzi'n tze'nku toj tja jun q'inin, at laq tb'anilxix wen, b'inchin tuk'a q'anpwaq ex saqpwaq, ex at junjun b'inchin tuk'a tze ex junjun tuk'a tz'aqb'aj tx'otx'. At junjun nimxix toklin ex at junjun a mina. ²¹Ikyxsin oto'ke tze'n kye laq: Qa qaj tu'n ttzaj q'o'n qoklin tb'anil tu'n qMan Dios, il ti'j tu'n tel qpa'n qib' ti'j tkyaqil nya b'a'n, tu'ntzintla qajb'in te Dios toj tkyaqiljo wen. ²²Tu'npetzi'n, ku tel oqa te tkyaqiljo achb'il kye ku'xin nya wen, ex lipeka ti'ijo a tz'aqlexix, ex ti'j tnimb'il, tk'u'jb'il, ex tmujb'il tib'a junx kyuk'a aye nchi nimsin tb'i Dios tuk'a kyanmin saqxix. ²³Mi tz'ok tb'injiy jni' ch'otjb'il, a nti' tumil, ex nti' tnab'l, qu'n b'i'n tu'n, qa noq te joyb'il q'ojo anetzi'n. ²⁴Qu'n jun taq'nil qMan Dios nti' tu'n tten toj q'oj, qala' che'w tanmin tuk'a tkyaqil, tb'anil tnab'l tu'n t-xnaq'tzin, ex mi nxi lipin kyi'ijo nchi yolb'in ti'j.

²⁵Qala' cheb'e tu'n kyxi tkawi'n aye' mi nxi kynimin, qapetla taq' Dios tu'n tajtz ti'j kyanmin ex tu'n tel kyniky' te Tyol, a twutzxix, ²⁶tu'ntzintla kytzaqpaj toj tq'ob' tajaw il, a tzyulkye ex tu'n kyb'inchinte tze'nkuxjo taj.

Tze'n kytenxjal, aj ch'ixtaq tjapin b'aj tq'ijil

3 ¹Tz'elxix tniky'a ti'ijo lo: Aj ch'ixtaq tjapin b'aj tq'ijil twutz tx'otx', tzul kanin jun q'ij te b'isb'ajil. ²Qu'n ite' xjal k-okil qe kyk'u'j kyi'jx ex ti'j pwaq, nimsil kyib'qe, ex la'jilqe, xo'l yolqe ti'j Dios, k-elil kyi'jlin kytata ex mi txi kyq'l'on chjonte kye, ex nya wenqe. ³Mi ntzaj q'aq'in kyk'u'j kyi'j txqantl, aj q'ojilqe, iqil yolqe, mib'in chi tzyu'n kyib', kuj kyanmin, iky'il ti'j tkyaqiljo b'a'n, ⁴noq nchi ok b'u'k'j, ex nti'x kyxob'il tu'n kyok lipin ti'j jun ti', xkab'ilqe, ex o'kx npon kyk'u'j ti'j jni' achb'il nya b'a'n, a tze'nku ntqanin kyxmilil; ex nti'x ch'in nkub' kyb'isin ti'j qMan Dios. ⁵Ex k-okil kyq'o'n kyib' tze'nku' jun nimil kyxola. Me noq tu'n kyb'inchb'in, k-elil kyniky'ttzajil qa nya nimilqe, ex qa tu'n ikyjo, nti' tipin Dios kyuk'a. Pa'mil tib'a kyi'ijo xjal anetzi'n.

⁶⁻⁷Me kyxoljo xjal aye', at junjun tb'anilxix tumil toj kywutz tu'n kykub'xjal kyu'h, ex tu'n kysb'u'n kyi'ijo qya, aye' kyaj tu'n tel kyniky' te' twutzxix, chi chi', me tu'n lajo'nqe tu'n il, ex tu'n jni' achb'il, a tze'nku ntqanin kyxmilil, jun paqx nchex lipe kyi'ijo xnaq'tzb'il, a tb'anilx tb'ijite; me tu'n tpajjo kab'e kyk'u'j, nlay b'ant tu'n tel kyniky' te' a twutzxix. ⁸Ikyksi'n tze'nku b'aj kye Janes ex Jambres, tej tel kyiky'in Moisés,^g ex ikyqexsintzjo xnaq'tzil kyxola ma tz'el kyiky'in tkyaqiljo twutzxix. Ma tz'ok naj kynab'l, ex o chi kub' tz'aq toj kynimb'il. ⁹Me nlay ch'iyjo kyxnaq'tzb'il, qu'n tkyaqilxjal k-elil tniky' te qa nti' tajb'in kyxnaq'tzb'il, tze'nkuj b'aj kyej kab'e, ayej i el iky'inte Moisés.

Oqxenb'il tu'n Pabl te Timoteo

¹⁰Tze'n te, b'i'n tu'n ajo nxnaq'tzb'il: n
Tze'n xin b'eti'y, tze'n nb'isa, tze'n

^f2:19 Num. 16:5; Jn. 10:14; 1Co. 8:3. ^g3:8 Ex. 7:11.

nnimb'ila, ex tze'n woyb'ila ti'jjo tajb'il qMan Dios; tze'n tq'aq'b'il nk'u'ja kyi'j txqantl, tze'n nkujb'ila¹¹ twutz tkyaqiljo nya b'a'n ex jni' yajb'il s-ul kanin wi'ja kyu'n xjal. Ojtzqi'n'l tu'n, ti' s-iky'x wi'ja kyojo tnam Antyokiy, a Iconio ex Listra.^h Me toj tkyaqiljo lu'n, ma chin kleta tu'n qAjaw Jesús.ⁱ¹² Qu'n kykyaqilxjo, a kyaj tu'n kyb'let tojxix tumil, tze'nku taj Crist, a Jesús, ok ky'eliz yajb'il kyu'n.¹³ Me ayetzin kye' xjal nya wenqe, noqx kyja chi xela toj naja, qu'n nchi sb'u'n kyi'j txqantl, qu'n tu'n o chi sb'et.

¹⁴ Me atzin te, we'kuxixa toj tkyaqiljo ma b'aj t-xnaq'tzin, qu'n ma tz'el tniky'a te, ex ojtzqi'n'l tu'n, alkyeqe xi' xnaq'tzin te'y.¹⁵ Ex qu'n ojtzqi'n'l tu'n, ajo Xjan Tu'jil Tyol Dios atxix toj tk'walila, ex b'i nl tu'n, qa noq tu'n yol anetz'i'n, aku tz'ele tniky'a te kolb'il te jun majx, noq tu'n tnimb'ila ti'j Crist, a Jesús.¹⁶ Qu'n tkyaqiljo Tu'jil Tyol qMan Dios, ax o q'mante. Tu'n petzi'n, at tajb'in te xnaq'tzb'il, te kawb'il ti'jjo nya wen, te jikysb'il, ex te q'olte tumil, tu'ntzin qb'et tz'aqle toj qchwinqil,¹⁷ tu'ntzintla aye xjal, a nchi ajb'in te Dios, tu'n kyok tz'aqleqte ti'j tkyaqil, ex b'antrinl kyten, tu'n kyb'inchin te tkyaqiljo b'a'n.

4 ¹Xkel woqxeninxixa te'y twutz qMan Dios ex twutz Crist, a Jesús, a Nmaq Kawil tib'aj tkyaqil, ex ch'ix tul kawil kyi'jjo tkyaqil xjal, a itz'qex ex kyimninqe:² Q'ma'nixijy Tyol Dios. Ex qa at amb'il ti'ja ex qa nti', tz'okx tilil tu'n, tu'n tb'ant. Kawinqexa, jikysinqexa, ex cheb'e q'onxa kynab'l tuk'a jun xnaq'tzb'il toj tumil.³ Qu'n tzul kanin jun q'ij, a ja' mi kub' kyb'i'nxjal xnaq'tzb'il toj tumil, ex noq tu'n tachb'il ojtxe kyten, kchi jyol kyi'j txqantl xnaq'tzil, tu'n kyxnaq'tzin kyi'j, a wen toj kywutz tu'n kyb'inchin tze'nkuxjo kyaj tu'n kyb'inchinte.⁴ Ex xkel kymeltz'in kyi'j te' xnaq'tzb'il twutzxix, tu'n t-xi kyq'o'n amb'il te' xnaq'tzb'il, a

tzajnin te ojtxe, a nti' tajb'in.⁵ Me atzin te, tenx tnab'l toj tkyaqiljo lo. Tziky'x tkyaqil yajb'il tu'n; q'onka tilil, tu'n tyoli'n ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il; japingx tkyaqil taq'i'l tu'n, a ma tzaj tq'o'n Dios.

⁶ Qu'n ma japing kanin q'ij, ja' tu'n nkub' b'yo'ni'y, ja' tu'n woki'y tze'nku jun oyaj twutz Dios.⁷ Ma japing b'aj nnimb'ila wu'n, tze'nku jun wen xo'l q'aq' ma kanb'in toj jyoj q'oj, ex tze'nku jun rinil ma kanb'in toj rinb'il. Ma tz'ok nq'o'n tilil, tu'n mix ja xkyij ntzaqpi'n nnimb'ila.⁸ Atzi'n ja'lin, noq nchin ayo'n ti'jjo tb'anil oyaj ktzajil q'o'n we'y tu'n Kawil tz'aqlexix, a qAjaw, aj tjapin tq'ijil. Ex nya noq te we'y; qala' majx kye jni' nchi ayo'n ti'j tulil tuk'a tzaljb'il.

Junjun xjal wen ex junjun nya wen

⁹ B'a'nx jyo'n tumil tze'n tten tu'n tula lol we'y liweyix, ¹⁰ qu'n ate Demas,^j ma chin kyij ttzaqpi'n tu'n t-xi Tesalónica, qu'n ma pon tk'u'j ti'jjo at tzalu'n twutz tx'otx'. Atzin te Crescente o txi' toj tx'otx' Galacia; ex ikyxjo te Tito,^k o txi' toj Dalmacia.¹¹ O'kx Lucas at wuk'iy.^l K'lentza Marks tuk'iy, qu'n at-xix tajb'in mojil we'y toj aq'until.^m ¹² Atzin te Tíquico, ma txi nsma'n toj Éfeso.ⁿ ¹³ Aj ttzaja, liwey tziky'a q'ilte ntxo'wa, aj kyij nq'o'n toj tnam Troas toj tja Carpo.^o Ex k'a' chi tzaj ti'njiy wu'ja, exqetz'i'n ojtxe u'j, qu'n ayetzin at-xix kyajb'in we'y.

¹⁴ Atzin te Lejantr, a tx'nol kxb'il, nimx nya b'a'n ma kub' tb'inchin wi'ja.^p Ax qAjaw ktzajil q'o'nte t-xel te, ti'j tkyaqiljo ma b'ant tu'n.^q ¹⁵ B'a'nx ka'yin tib'a te, qu'n nimxix nq'ojin ti'jjo qxnaq'tzb'il ja'lin.

¹⁶ Tej nxi q'l'i'n tnejil maj twutz kawil tu'n nkleta, mix a'l jun kyxol nimil ten mojil we'y. Kykyaqilx in kyij kytzaqpi'n. Noqit nti' kyil twutz Dios tu'n'jo ikyjo.

¹⁷ Me ate qAjaw ten wuk'iy, ex tzaj tq'o'n wipi'n tu'n nyoli'n ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il kywutz nim xjal nya Judiyqe.

^h 3:11 Kyb'i. 13:14-52; 14:8-20. ⁱ 3:11 Kyb'i. 14:1-7. ^j 4:10 Col. 4:14; Flm. 24. ^k 4:10 2Co. 8:23; Gal. 2:3; Tit. 1:4. ^l 4:11 Col. 4:14; Flm. 24. ^m 4:11 Kyb'i. 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; Col. 4:10; Flm. 24.

ⁿ 4:12 Kyb'i. 20:4; Ef. 6:21-22; Col. 4:7-8. ^o 4:13 Kyb'i. 20:6. ^p 4:14 1Tim. 1:20. ^q 4:14 Sal. 62:12; Ro. 2:6.

Ex ax qAjaw mojin we'y, tu'n mi chin b'ajil'y kyu'n.¹⁸ Ax qAjaw kklol we'y te tkyaqiljo nya b'a'n, ex kchin kletila tu'n, te jun majx, tu'n wokxa toj Tkawb'il toj kya'j. Nimxit tb'i qAjaw ja'lin ex te jun majx. Ikyxitjo.

Jun tyol Pabl tu'n tjapin b'aj tul'j

¹⁹ Ex q'olb'inxa Prisca ex Aquila,^r ex tkyaqiljo ite^s toj tja Onesíforo.^s

²⁰ Ate Erasto kyij Corint,^t ex atzin te Trófimo,^u tej yab'taq, kyij nq'o'n toj Milet.²¹ Q'onka tilil, tu'n tula na'mtaq tul kanin jb'alil. Ex jun q'olb'il te'y tu'n Eubulo, ex ikyx tu'n Pudente, Lino ex Claudia, junx kyuk'a txqantl nimil.

²² Axit qAjaw ten toj tanmi'n. Ex noqxit a t-xtalb'il ten kyuk'iy toj tkyaqil.

^r 4:19 Kyb'i. 18:2, 18, 26. ^s 4:19 2Tim. 1:16-17. ^t 4:20 Kyb'i. 19:22; Ro. 16:23. ^u 4:20 Kyb'i. 20:4; 21:29.

Tu'j Pabl te Tito

Tito tb'i jun xjal nya aj Judiy, ex otaq nimin ti'j Jesucrist (Gal. 2:1-3). Otaq kyiij tq'o'n Pabl Tito tojjo tal much' tx'otx' tku'x toj ttxuyil a', Creta tb'i, exsin o txi q'o'n toklin tu'n tok tchmo'n jun ch'uq nimil antza. Tze'nqeku tu'j Pabl te Timotey, ikytzin u'j lu'n nojne tu'n nimku tq'aql'b'il tk'ul'j ex ttzaljb'il ti'j Tito.

Te tnejil, a u'j lu'n ntq'o'n junjun tumil kyi'jjo nejinel kyxol nimil ex jni' kyoklin exjo t-xilin kychwinqil. Atzin lu'n junx tyol tuk'a u'j xi ttz'ib'in te Timotey (2Tim. 3:1-13). A kynab'l ex kychwinqil ex kyxnaq'tzb'il b'a'nxix tu'n tok te yek'b'il kywutzxjal, qu'n attaq nimku xnaq'tzil, a nya twutzxix kyyol, ex b'e'x i kub' kysb'u'n kynab'l nimku xjal tuk'a kyxnaq'tzb'il.

Te tib'ajxi, ntzaj toq xenin Pabl te Tito tu'n t-xi tq'ma'n tze'n tu'n kyb'ete ila'ku ch'uqxjal toj tumilxix toj Tanim Dios (cap. 2). Toj toxin capítulo, nyolin Pabl ti'j junjun tumil, tze'n tu'n kyb'ete tkyaqil nimil toj kychwinqil.

Xi ttz'ib'in Pabl jun u'j te Tito

1 ¹Ayi'n Pabl, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n, qu'n jun taq'nil qMan Diosq'l'n, ex jun tsanjl Jesucrist, chq'o'nq'i'n tu'n, tu'n kyniminxjal, a sk'o'nqe tu'n Dios; ex tu'ntzin tel kyniky' ti'j Tyol, a twutzxix, noq tu'n kukx tu'n kyximi'n ti'j Dios.

²Tkyaqiljo lo tzajnin ti'jjo jun q'uqb'il qk'u'j ti'jjo chwinqil te jun majx, ikyxjo tze'nku tq'ma Dios, atxix tej na'mtaq tu'n tkub' xkye tkyaqil. Ex atzin anetzi'n o tzaj tq'ma'n Dios, ex nlay qo kub' tsb'u'n.

³Me atzin ja'lín, ma kanin tq'ijil tu'n tyek'in te Diosjo Tyol kyxjal, noq tu'n xi nyolinji'y Tyol, a oqxenintz we'y tu'n, a Klolqe te jun majx. ⁴Nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n tey, Tito, a ay ma tz'oka tze'nku jun nk'wala,^a tu'n ma nimi'n tze'nku we' ti'jjo Tb'anil Tqanil, a xi nq'ma'n tey. Wajatla'y noqit ax qMan Dios ex qAjaw Jesucrist, a Klolqe, tzaj ky'iwlintiy tuk'a t-xtalb'il, ex tu'n tten jun nuk'b'il toj tchwinqila.

A taq'in Tito toj tx'otx' Creta

⁵Tej tkyij nq'o'n toj tx'otx' Creta, kyiij nq'ma'n tey tu'n tkub' tb'inchinjiy

a na'mx tu'n tb'ant, ex tu'n kyjaw tsk'onji'y nejinel toj Ttanum Dios te junjun tnam, ikyxjo tze'nku' xi woqxeñi'n tey. ⁶Jun nejinel toj Ttanum Dios, il ti'j tu'n tnajan tz'aqle toj tkyaqil, tu'ntzin mix a'l jun aku tzaj q'mante jun ti'j. Il ti'j tu'n tten junxch'in t-xu'jil, ex aye tk'wal, il ti'j tu'n kyok te nimil, ex nya meltz'il kyib', tu'ntzintla nti' jun yol ktzajil kyi'j, tu'n nya wen kyb'inchb'in. ⁷Qu'n ayetzin xjal lu'n at-xix kyoklin tu'n kyok te nejinel toj Ttanum qMan Dios, ex ma tzaj tab'tzin Dios jni' taq'in kye. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tten jun kychwinqil jikyin wen. Ex nya wen tu'n tok jpet kynab'l, ex nya aj q'ojilqe, ex nya tx'ujtinelqe, ex nya aj yasilqe, ex mina pon kyk'u'j ti'j jun kykaneb' nyaxix toj tumil. ⁸Qala!, jun nejinel toj Ttanum Dios il ti'j tu'n tkub' t-xk'a'min b'etin xjal toj tja, ex tu'n tb'inchin b'a'n toj tkyaqil, ex at-xix tnab'l, ex tz'aqle toj tchwinqil, ex tzyu'n tib' ti'j jni' nya b'a'n. ⁹Ex il ti'j tu'n tok lipe ti'j Tb'anil Tqanil, a ma tzaj yek'in, tu'ntzin tb'ant tnimsin kyk'u'j txqantl tuk'a jun xnaq'tzb'il b'unin, ex tu'n t-xmoxin kyi'jjo a nchi yolb'in ti'j.

^a 1:4 2Co. 8:23; Gal. 2:3; 2Tim. 4:10. ^b 1:9 1Tim. 3:2-7.

¹⁰Il ti'j jun nejinel ikyjo, qu'n tu'n at nim xjal ajq'oj ti'j Tb'anil Tqanil. Ex nimku xjal nti' tajb'in kyyol, ex nchi kub' kysb'u'n txqantl. Kyxoljo xjal lu'n nimku nkyq'ma'n, qa il ti'j tu'n tok kyechil ti'j kytz'umil tze'nku kyij tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios, qa kyajxjal tu'n kykyij toj wen tuk'a Dios. Me tkyaqiljo yol lu'n, nya twutzx.

¹¹Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n t-xi yek'it qa nti' tumiljo kyxnaq'tzb'il lu'n, tu'n mi chi xnaq'tzinil, qu'n nchi najsin kynab'l nimku xjal, ex nchi b'inchin mib'in kyij'. Ex tkyaqiljo lo nchi xnaq'tzin xjal lu'n noq tu'n kykanb'in pwaq.

¹²Ex jaw we' jun nmaq yolil kyxol xjal aj Creta, ex chi' kyjalu'n kyij'jx t-xjalil:

Aye aj Creta noqx iky'il yolqe, ex nti'
kynab'l;
noqx nchi b'inchin tze'nku ntqanin
kyxmlil; manyor lo'lqex ex
manyor ky'ajqexch.

¹³Ex twutzixijo, a o tq'ma. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kyxi kawit, tu'ntzin kyel wen toj kynimb'il ti'j qMan Dios, ¹⁴ex tu'n mina txi' amb'il te kyxnaq'tzb'il xjal aj Judiy, a nti' tumil, ex a tzajnin kye ojtxe qxjalila; ex tu'n mina txi kyb'l'nji'y a kyajb'il, qu'n aye xjal lu'n ma kyij kyij'lin a yol twutzix.

¹⁵Me metzin kye nimil, a tz'aqle ta' kynab'l, wen te' te kye tkyaqil. Me ayetzin kye nya tz'aqle toj kynab'l, tkyaqil n-ok kyq'o'n te nya wen, tu'n ma naj kyanmin ex kynab'l tu'n il. ¹⁶Ex nkyq'ma'n xjal lu'n qa ojtzqi'n Dios kyu'n, me tuk'a kyb'inchb'in n-ele qniky' ti'j, qa nya twutzxjo kyyol. Qu'n aye xjal lu'n manyor iky'ilqe, ex mib'in chi nimin, ex nti' kyaj tu'n kyb'inchinte jun ti', a wen.

Junjun xnaq'tzb'il tu'n
t-xi' kye ila' ch'uqxjal

2 ¹Me atzin te, Tito, q'o'nxa jun xnaq'tzb'il kye xjal tojxix tumil tz'aqlexix wen. ²Ex atzin xnaq'tzb'iljo lo: Q'manxa kye ichin, a ma chi tijin,

tu'n mi chi tx'ujte, tu'ntzin kynamajtz kyu'n txqantl, tu'n tten kynab'l, ex tu'n kyok tz'aqle toj kynimb'il ex toj tq'aq'l'b'il kyk'u'j, ex tu'n tky'x kyu'n tkyaqil ti' toj kychwinql.

³Ex ikyxjo, q'manxa kye tij qya tu'n kyb'et-xix toj tumil toj kychwinql, tu'n mi chi ok iqil yol, ex tu'n mi chi tx'ujte. ⁴Qala' tu'n kyok te jun yek'b'il twutzix, tu'n kyyek'inte kye ku'xin qya tu'n kyk'u'jlin te kychmil ex kyal, ⁵ex tu'n tten kynab'l, ex tu'n kyok tz'aqle toj tkyaqil, ex tu'n tok tilil kyu'n toj kyaq'in toj kyja, ex tu'n kyoyin jun ti' te juntl, ex b'a'n tu'n kynaminte kychmil toj tkyaqil, tu'ntzin mi tz'el kyij'linxjal Tyol Dios.

⁶Ex ikyxjo, q'manxa kye ku'xin ichin tu'n tten kynab'l. ⁷Ex aku te, tu'n tkub' tq'o'n jun yek'b'il toj tkyaqil. Ajtzin t-xi t-xnaq'tzintza, b'inchinkuy jikyinxix wen ex tuk'a nim tnab'la. ⁸Q'manxa tuk'a tumil, tu'n mi tz'el iky'in kyu'n xjal; qala' noq tu'n kyjaw tx'ixwe aye nchi yolb'in qij', qu'n nti' tumil tu'n kyxo'n yol ikyjo.

⁹Ex ikyxjo, q'onxa kynab'l aq'nil, tu'n tkub' kynimin tajaw aq'until toj tkyaqil, ex tu'n kyok te tb'anil xjal, tu'ntzintla mib'in chi tzaq'win, ex tu'ntzin ttzalaj tajaw aq'until kyij'. ¹⁰Ex tu'n mi chi elq'in jun ti' exla qa tal netz!, qala' tu'n kyokx jikyinxix wen toj tkyaqil, tu'n tel kyniky'xjal, qa a xnaq'tzb'il ti'j Dios ex Klolqe Jesús, tb'anilxix.

¹¹Nxi ntz'ib'l'i'n tkyaqiljo lo, qu'n ate Dios o tzaj yek'inte t-xtalb'il toj tkyaqil twutz tx'otx', tu'n tklet tkyaqilxjal tu'n. ¹²Ajo xtalb'il lo ntzaj tyek'in qe, tu'n tkyij qtzaqpi'n tkyaqiljo nya b'a'n, a tajjo ojtxe qten, ex tu'n qb'et-xix toj qchwinql jikyinxix wen tuk'a qnab'l, ex tuk'a jun tumil tu'n qximin ti'j qMan Dios toj tkyaqil. ¹³Ex ikyxjo, ntzaj tyek'in Dios qe, tze'n tu'n qayo'n tuk'a tzaljb'il a tulil Jesucrist, a qDios ex qAjaw, tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil, ikyxjo tze'nku tzaj tq'ma'n Jesús qe. ¹⁴Qu'n a Jesús o txi

tq'o'n tib' te qxel, tej tkyim twutz cruz,
tu'n qkotpit toj tkyaqil il,^c ex tu'n qtxjet
saqxix wen tu'n qok te te,^d ex tuk'a
tkyaqil qanmin, tu'n qb'inchin te b'a'n.

¹⁵Tkyaqiljo lo, ilxix ti'j tu'n
t-xnaq'tzintiy. Ex tu'n ikyjo, tu'n
tq'ontiy nab'l kye nimil, ex tu'n kyxi
tkawi'n toj tb'i qMan Dios. Me il ti'j tu'n
tb'inchiteji'y lo tuk'a tnab'l'a, tu'n mi
txi tq'o'n amb'il kyexjal tu'n tel iky'in
kyu'n.

**Tze'n tu'n kyb'ete nimil
toj kychwinqil**

3 ¹Na'nxa kye nimil tu'n tkub'
kynimin aj kawil exsin tkyaqil
kawb'il tzalu'n twutz tx'otx', ex kukx
tu'n tkub' kyb'inchin tkyaqil b'a'n; ²ex
tu'n mi chi yolb'in ti'j a'la, qala' tu'n
kymujb'inte kyi'b' tuk'a tkyaqil, ex tu'n
kyyek'inte kymutxb'il kyi'b', a twutzxix
wen, kywutz kykyaqil xjal.

³Qu'n ikytaqtzin qte'n ojtxe: Nti'taq
qnab'l, ex minataq nkub' qnimin Dios.
Nqo b'ettaq toj najaq, ex nqo b'inchintaq
tkyaqil wiq achb'il, ex tzyu'nqotaq tu'n
tkyaqil wiq il, ex oto'taq toj tkyaqil nya
b'a'n, ex nlo'chjataq qk'u'j kyi'j quk'a.
Nchi el qiky'intaq, ex nqo el iky'intaq
kyu'n.

⁴Me atzaj te' saj tyek'in Dios, a Klolqe,
twenil ex tq'aq'b'il tk'u'j qil,⁵ma qo
klet, nya tu'n qb'inchb'in nyakuj b'a'n,
qala' noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qil.⁶ Ma
txjet qanmin tu'n, noq tu'n ma qo itz'je
tkab' majin. Ex ma qo saqix tu'n Xewb'aj
Xjan, ⁶a saj tq'o'n qMan Dios qe, noq
tu'n Jesucrist, a Klolqe. ⁷Ex noq tu'n
t-xtalb'il Dios, ma qo ok tz'aqle twutz, ex

tu'n ikyjo, at qoklin ja'lin ti'j jun etzb'il
toj kya'l, a nqo ayo'n ti'j.

⁸A nyola xb'aj ntz'ib'l'n lo, twutzxix
te'. Tu'ntzintzjo, waja tu'n t-xi
t-xnaq'tzinjiy lo tuk'a tkyaqil tanmi'n,
qu'n tu'ntzin aye' nimil ti'j qMan Dios,
tz'okit kygq'nixtil, tu'n tb'antjo a
wen kyu'n. Ayetzi'n lu'n, ilxix ti'j, ex
nimixia tajb'in te tkyaqil xjal.

⁹Me atzin te, Tito, pa'mil tib'a
kyi'jjo kyyolxjal, a nti' tumil, ex ti'jjo
nkyq'ma'nxjal kyi'j ojtxe qxe'chil. Ex
mi txi tq'o'n amb'il te jyoj q'ojo, ex jni'
yasb'il noq tu'n tpajjo ojtxe kawb'il, qu'n
ajo yasb'il lo nti' tumil, ex nti' tajb'in.

¹⁰Qa at jun kyxola, a noq taj tu'n
tpa'n Ttanima Dios, txkontza, ex kawinxia,
tu'n mi kub' tb'inchin ikyjo. Ex qa il
ti'j, txkontza juntl majl. Me qa mi xkub'
nimin tu'n, kypamil kyi'b'tza ti'j,¹¹qu'n
jun xjal ikyjo, ma txalpaj toj tchwinqil,
ex nb'et toj til, ex noq tu'n ikyjo,
tzul tkawb'il Dios tib'aj kujxix wen,
tze'nkuxjo ntqanin tb'inchb'in.

¹²Aj t-xi nsma'n Artemas mo qa
Tíquico^f te t-xela, liweyx txi'y toj tnam
Nicópolis, qu'n ma kub' nb'isi'n tu'n
tiky'x jb'alil wu'n antza. ¹³Ex mojinqexa
Zenas, a aj kawil, ex Apolos,^g ex q'onxa
tkyaqiljo a n-ajb'in kye toj kyb'e. ¹⁴Ex
xnaq'tzinxa kye quk'a, a nimil, tu'n tkub'
kyb'inchin wen, ex tu'n kyonin kyi'jjo
a nti' at kye, tu'ntzintla kyajb'inix kye
txqantl.

¹⁵Tkyaqiljo nimil tzalu'n wuk'iy, nxi
kysma'n jun q'olb'il tey. Ex atzin te,
q'onxa jun q'olb'il kye kykyaqil tuk'iy,
aye nimil, k'u'jlinqe qu'n.

Axitjo t-xtalb'il qMan Dios kyuk'iy.

^c2:14 Sal. 130:8; Mt. 20:28; Mr. 10:45; Gal. 1:4; 1Tim. 2:6. ^d2:14 Ex. 19:5; Deu. 4:20; 7:6; 14:2; 26:18; 1Pe. 2:9. ^e3:5 Dan. 9:18. ^f3:12 Kyb'i. 20:4; Ef. 6:21-22; Col. 4:7-8; 2Tim. 4:12. ^g3:13 Kyb'i. 18:24-28; 1Co. 16:12.

Tu'j Pabl te Filemón

Tej tku'xtaq Pabl toj tze tzma Rom, at jun xjal xi k'ayin te aq'nil te jun majx kyuk'axjal, Onésimo tb'i, ex o tz'ok kyk'ulb'in kyib' junx tuk'a Pabl. Ex b'e'x nimin noq tu'n xnaq'tzb'il tu'n Pabl ti'j Tyol Dios, ex o taq' bib' te mojilte antza toj tze. Tb'anilx ele mojil lu'n te Pabl, me tu'njo tkawb'il Rom, iltaq ti'j tu'n taj meltz'it Onésimo tuk'a tajaw, a Filemón, jun nimil nimxix toklin kyxol Ttanim Dios, ex ojtzqi'nixtaq wen tu'n Pabl.

Tu'npetzi'n, kub' tb'isin Pabl tu'n taj tmeltz'in, me nya noq kukxjo, qala' tuk'a jun u'j, a xi ttz'ib'in, ja' ntq'ma'n te Filemón tu'n t-xi tk'mo'n, nyatla te jun aq'nil te jun majx, qala' te jun tuk'a toj tnimb'il ti'j Jesucrist.

Atzin u'j lu'n jun tb'anil yek'b'il ti'jjo tze'n tu'n qyolin junx qxolx, qu'n manyor b'unin tyol Pabl, exla qa kuj ch'in tu'n tnik'et. Nyolintaq Pabl tuk'a Filemón nya ti'jjo jun kawb'il te twutz tx'otx', qala' ti'jjo jun tkawb'il qMan Dios, a nimxix toklin, a tu'n qk'u'jlin te qib' qxolx.

Jun q'olb'il tu'n Pabl te Filemón

¹Ayi'n Pabl, a intinkuxa toj tze noq tu'n tpaj Crist, a Jesús, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n junx tuk'a qerman, Timotey, tu'n tkanin tuk'iy, ay Filemón, a k'u'jlin qu'n ex quk'iy toj aq'untl. ²Ex nxi ntz'ib'i'n tey, ay qerman qya, Apia, junx tuk'a Arquipo,^a a ma tz'ok te xo'l q'aq' toj taq'in qMan Dios junx quk'iy; ex kye Ttanim Dios, aye' nchi chmet toj tja'y.

³Noqit ax qMan Dios junx tuk'a Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil, tzaj q'onte t-xtalb'il kyib'aja junx tuk'a tnuk'b'il toj tkyaqil.

Tna'j Dios Pabl ti'j Filemón

⁴Kukx nchin q'onji'y chjonte te Dios ti'ja toj nna'j Diosa, ⁵qu'n tu'n nxi nb'i'n ti'jjo nim tk'u'ja at, ex tnimb'ilta ti'j qAjaw Jesú, ex kyuk'a' kykyaqil nimil. ⁶Nchin kub'sin nwutza ti'ja, tu'n tok tilil tu'n, tu'n tkub' tchiky'b'injiy qnimb'il, tu'ntzintla tel tnik'y'a te tkyaqiljo ky'iwb'il, a at qe, noq tu'n Crist, a Jesús. ⁷Noq tu'n nim tk'u'ja at, werman, ma tzaj tzaljb'il, ex nimsb'il nk'u'ja, qu'n ma chewx kyanminjo kykyaqil nimil tu'n.

Jun tkub'sb'il twutz Pabl te Filemón ti'j Onésimo

⁸Tu'npetzi'n, exla qa at wokli'n tu'n Crist, tu'n t-xi nq'ma'n tey, alkye tu'n tkub' tb'inchi'n, ⁹me noq tu'n at nk'u'ja ti'ja, nchin kub'sin nwutza tey ti'jjo a kxel nqani'n tey. Q'aq'in tk'u'ja, erman, qu'n tu'n ma chin tijin, ex jpu'nqi'n ja'lin toj tze noq tu'n tpaj qAjaw Jesucrist. ¹⁰Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza ti'j Onésimo,^b a ma tz'ok te nk'wala toj qnimb'il tlzalu'n toj tze. ¹¹Qu'n ataqtzin ojtxe o tz'okin Onésimo te jun taq'nila toj tja'y, nti' tajb'in, exla qa Nimxix Tajb'in n-ele tb'i toj qyol. Me atzin ja'lin at-xix tajb'in tey ex te wey. ¹²Nimxix nk'u'ja ti'j, me kxel nsma'n juntl majl tuk'iy. ¹³Wajatla'y tu'n tten mojil wuk'iy te t-xela, qu'n loqinxá intinkux toj tze, tu'n tpaj Tb'anil Tqanil. ¹⁴Me mix kub' nb'inchi'n a na'mtaqx nyoli'n tuk'iy, tu'ntzintla qa ma tb'inchiy jun b'a'n wi'ja, noq tze'n ktzajil itz'je toj tanmi'n, ex nyaq'i'n nchin qaninte. ¹⁵⁻¹⁶B'alaga iky tajb'il Diosjo, tu'n tel tpa'n Onésimo tib' ti'ja jun jte'b'in q'ij, noq tu'n tok te jun termana te jun majx, a k'u'jlin

^a2 Col. 4:17. ^b10 Col. 4:9.

tu'n, ex nya noq o'kx te jun taq'nila te jun majx toj tja'y. Qu'n wajxixa ti'j, me b'a'ntla tu'n tok tk'u'jlin wen tze'nku we', nya noq jun ichinxí toj tja'y, qala' tze'nku jun nimil ti'j tAjaw Tkyaqil.

¹⁷Tu'npetzi'n, qa ma qe tk'u'ja wi'ja, qa quk'a qib', k'momtztintza nyakuxitlaj ayi'n. ¹⁸Ex qa at jun nya b'a'n o tz'ok tb'inchin ti'ja, mo qa at tk'as tey, peyimila wi'ja, ¹⁹ex ayinkuy kchin xel chjonte tey. Tu'npetzi'n, ayi'n Pabl nkub' ntz'ib'inji'y lu'n, te jun kujsb'ilte nyola, tu'n t-xi nchjo'n. ¿Me ex ikyx tejiy? ¿Ma nyatzin k'asb'iniy we'y, tej xnimi'n ti'j Tb'anil Tqanil wu'n?

²⁰Ikytzi'n werman, nchin kub'sin nwutza te'y, tu'n tb'inchi'n tze'nku nqani'n toj tb'i tAjaw Tkyaqil.

Chewsima wanmi'n toj qnimb'il ti'j Crist. ²¹Tu'npetzi'n, ma txi ntz'ib'inji'y lu'n, qu'n ma qe nk'u'ja ti'ja, qa k'wel tb'inchi'n tze'nku xi nq'ma'n, ex b'alaqa ok b'antil tu'n nimxix tze'nku xi nqani'n.

²²Ex ikyxjo, xi nq'ma'n tu'n tkub' tb'inchi'n ja' tu'n nktani'y, qu'n q'uqle nk'u'ja ti'j Dios, tu'n ttzaj ttzaq'lwi'n kyna'j Dios, alkye q'ij tu'n nxi'y lol kye'y.

²³Ex nxi tsma'n Epafras jun q'olb'il, a wuk'iy at toj tze noq tu'n tpaj Crist, a Jesús.^c ²⁴Ex ikyxjo jun q'olb'il tu'n Marks,^d Aristarco,^e Demas,^f ex Lucas,^g aye' nchi mojin wuk'iy toj taq'in qMan.

²⁵Noqit a t-xtalb'il Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil, tten toj kyanmi'n te jun majx.

^c23 Col. 1:7; 4:12. ^d24 Kyb'i. 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; Col. 4:10. ^e24 Kyb'i. 19:29; 27:2; Col. 4:10. ^f24 Col. 4:14; 2Tim. 4:10. ^g24 Col. 4:14; 2Tim. 4:11.

U'j kye Nimil aj Ebrey

Atzin u'j lu'n tz'ib'in kye jun ch'uq xjal aj Judiy, a otaq chi nimin ti'j Jesús. Me noq tu'n tpaj nimku yajb'il n-iky'x kyu'n tu'n tpajjo kynimb'il, nchi ximintaq junjun tu'n kyaj meltz'aj juntl maj tojjo ojtxe kynimb'il. Mi b'i'n qu'n ankye tz'ib'ilte u'j lo. Me ante' xjal, a kub' tz'ib'in te' u'j lu'n, nimxix ntzaj tq'o'n tumil tu'n mi chi aj meltz'aje.

Ajo xnaq'tzb'il nimxix toklin tojjo u'j lo kyajalu'n: A Jesucrist nimxix toklin tib'ajjo tkyaqil kyoklin txqantl, tze'nku te Moisés, ex jni' angel, ex tkyaqil taq'nb'in pale ex ikyxjo ti'j k'ulb'il, a tzajnin ti'j Ojtxe Tu'jil Tyol qMan.

Nyolin tojjo u'j lo, qa ma tz'ok Jesús te tnejilxix qpale (2:17). Ex axjo xjal tz'ib'il te u'j lo, o tzaj tchiky'b'in ti'jjo k'ulb'il ex chojb'il kyilxjal, exsin yol, a o b'ant te ojtxe, nyaxix tz'aqleqe, ex nlay tz'el kyilxjal kyu'n. Me axte Dios o jaw sk'o'nte jun ak'aj tnejilxix pale, a Jesucrist, a nya ikyjo tze'nku tumil kyi'jjo pale aj Leví, qala' tze'nku te Melquisedec (cap. 7). Qu'n a Jesús o tz'ok te tnejilxix pale te jun majx, qu'n o'kx te Jesús xi q'o'nte tchwinqil te chojb'il il, ex noq tu'njo lo, at jun ak'aj tumil, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios (3:1-10:39).

Ex atzin kolb'il lu'n tu'n qk'monte noq o'kx tu'n qnimb'il, ex ntzaj tchiky'b'in a qa nimxix toklin kynimb'il nimku xjal toj Ojtxe Tu'jil (cap. 11). Tu'ntzi'n lu'n, nchi tzaj tkusin aye nimil ja'lin, tu'n kywe' wen toj kynimb'il ajxi tpon b'aj tq'ijil, exsin tu'n tok kyq'o'n kywutz ti'j Jesús, tu'n tiky'x jni' yajb'il kyu'n, qa ma tzul kanin kyi'j.

Yolin qMan Dios noq tu'n Tk'wal

1 ¹Toj ila'x maj, yolin Dios ojtxe kye qxe'chil, ex kyuk'a ila' wiq tumil, yolin noq kyu'n xjal, aye' yolil Tyol.
2 Me atzin ja'lin, nyolin qMan Dios qe, noq tu'n Jesús, a Tk'wal; qu'n tu'n a Dios b'inchilte tkyaqil twutz tx'otx' ex tkyaqil twutz kya'j, noq tu'n Tk'wal.^a Ikytzi'n tze'nku jun k'wal at toklin ti'j tkyaqiljo a at te ttata, exsin ikyxjo te Jesús at toklin ti'j tkyaqiljo a at te ttata, a qMan Dios. ³Nyek'in Jesús tqoptz'ajiyil tipin Dios, ikyxjo tze'nku tqan q'ij nyek'in tipin tqoptz'ajiyil q'ij; ex ate Jesús, tyek'b'il qMan Dios, a nya q'ancha'l. Ex ate Jesús Nuk'il ex Xq'ujqil tib'aj tkyaqil, noq tu'n Tyol nimxix tipin. Tej ttxjet tkyaqil qil tu'n, o kub' qe toj kya'j, kawil junx tuk'a qMan Dios.

Atzin Tk'wal Dios nimxixtl toklin tze'n kye angel

⁴Tu'ntzin tkyaqiljo lu'n, ate Jesús o tz'ok nimxixtl toklin tze'nku tkyaqil angel, qu'n tu'n k'walb'aj te qMan Dios. Qalaqetzi'n kye angel, at kyoklin, me noq te taq'nil. ⁵Qu'n mix ja' xi tq'ma'n te Dios te jun angel, tze'nku xi tq'ma'n te Jesús kyajalu'n: Ma tz'oka te nk'wala ja'lin.^b

Ex nti' xi tq'ma'n te jun angel: Ayi'n we' manb'aj tey, ex a te k'walb'aj wey,^c tze'nku xi tq'ma'n te Jesús.

⁶Ex tej titz'je Jesús tzalu'n twutz tx'otx', tq'ma Dios kyajalu'n: Il ti'j tu'n kyk'ulin angel twutz.^d

⁷Ex toj Tu'jil Tyol Dios, chitzin Diosjo kyi'j angel kyajalu'n:
O chi kub' tb'inchin Dios angel, tu'n kyok te tsan,

^a1:2 Jn. 1:1-3; Col. 1:15-17. ^b1:5 Sal. 2:7. ^c1:5 2Sa. 7:14; 1Cr. 17:13. ^d1:6 Sal. 97:7.

ex tzunxix nchi ajqelin wen tu'n
kyajb'inxix te,
tze'nku q'aq' nimxix n-ajb'in
kyexjal.^e

⁸ Me mikyxi yoline Diosjo tuk'a Tk'wal,
qala' chitzin kyajalu'n toj Tu'jil Tyol Dios:
Ay Dios, a tAjaw Tkyaqil, atzin
Tkawb'ilala nimxix toklin te jun
majx, ex tz'aqlexix wen.

⁹ O tz'ok tk'u'jlinjiy a tb'anil,
ex o tz'el tikel'injiy a nya toj tumil.
Tu'ntzi'n ikyjo, o tz'ok q'o'n te Kawil
tu'n qMan Dios, a tDiosa,
ex nimxixtl ntzalaj til'ja tze'nku kye
angel, aye' ite' tuk'iy.^f

¹⁰ Ex ikyxjo yolin Tyol Dios ti'jjo
Tk'wal kyajalu'n:
Ay, tAjaw Tkyaqil, te tnejil o kub'
tb'inch'i'n jni' tx'otx' ex tkyaqil
kyal'.^g

¹¹⁻¹² Me atzin tx'otx' exqetzi'n kya'l', ok
kchi b'ajil, ex kchi xel xoyit, ex
kchi ttx'aqinixil tze'nku jun
xb'alin.
Qalatz'i'n te, ok ktenb'il te, te jun
majx.

Nti' tx'ixpib'l tey.^g

¹³ Ex b'ajxe tq'maye qMan Dios te jun
angel kyajalu'n:
Qekuy nk'atza tu'n tkawi'n junx
wuk'iy, tzmaxi aj kykanb'it
tajq'oja wu'n.^h

¹⁴ Qalaqetzi'n kye angel, xewb'ajqe; ex
nchi ajb'in te tsan Dios, ex sma'nqe tu'n
Dios tu'n kymojitjo xjal, aye' kchi kletil
tu'n.

Jun xob'tzb'il tu'n mi kyij
qi'jlin Tb'anil Tqanil kolb'il

2 ¹Tu'n tel qniky' ti'j ja'lin, qa a
Tk'wal Dios nimxixtl toklin kywutz
angel, il ti'j tu'n tok tilil qu'n, tu'n tkub'
qnimin Tyol, a Tb'anil Tqanil, a o qb'i,
tu'n mi qo el txalpaj toj qnimb'il. ²Atzin
tkawb'il Moisés toj Tu'jil Tyol Dios, tzaj
tz'o'n Dios kye xjal, noq kyu'n angel.
Tzaj jun kawb'il kuj wen kyib'ajxjal, qa
mataq tz'el kyi'jli'n yol lu'n. ³Atzin Tyol

Tk'wal Dios, a Tb'anil Tqanil kolb'il,
nimxixtl toklin tze'nku a tzaj kyq'o'n
angel. Tunpetzi'n, nlayxla qo klet tjaq'
tkawb'il Dios kujxix, qa ma tz'el q'i'jlin
Tyoljo Tk'wal. Qu'n tu'n akuxix te qAjaw
q'ma'n te' kolb'il lo, ex ma tzul kanin
tqanil qxol kyu'n tnejil nimil, aye' i
lonte, ex i yolin tuk'a. ⁴Majxte qMan
Dios yek'inte qa twutzxixjo yol lu'n, noq
tu'n nim techil ex nim yek'b'il tipin,
ex tu'n tkyaqiljo nb'ant kyu'n nimil, a
q'o'ntz tze'nku jun oyaj tu'n Xewb'aj
Xjan, ex tze'nku tajb'il tuk'a junjun.

Ok Jesús te xjal tze'nku qe

⁵ Nqo yolin ti'jjo saq tch'iysb'in Dios,
a tzul kanin. ⁶Me alkye kkawilte saq
tch'iysb'in anetz'i'n? Nya angel, qala' ax
xjal, ⁶qu'n toj Tu'jil Tyol Dios ntq'ma'n:
Noq xjalqo'y, ex atzin te Dios
nimxix toklin.

⁷⁻⁸ Tiqu'ntz nqo tzaj tna'n, ex tiqu'n
nb'isin q'i'ja?

⁷⁻⁸ Tnejil, tzaj tq'o'n kye xjal jun
tzoptz'ajiyil tipin, ex jun kyoklin
tib'aj tkyaqil twutz tx'otx'.
Tkyaqiljo lo tzaj tq'o'n tu'n tkawit
kyu'n xjal.
Ex nti'taq jun ti' o kyij naj toj
kykawb'il.
Me atzin ja'lin, noq te kab'e q'i'j, o
tzaj tq'o'n kyoklin,
me nyale' tze'n kye angel, chi Tu'jil
Tyol Diosjo.ⁱ

Tu'npetzintzjo, nti' o qli, tu'n tnimitjo
lu'n. ⁹Me qo ximin ti'j Jesús: Kab'e
q'i'j, ok tq'o'n Dios toklin nyala tze'n
kye angel, qala' ikyjo tze'nku xjal, qu'n
iltaq ti'j tu'n tkyim, ex jun angel nlay
b'ant tu'n tkyim. Noq tu'n tq'aq'b'il
tk'u'j qMan Dios, kyime Tk'wal, tu'n
tpaj tkyaqil xjal. Tu'ntzin ikyjo, nimxix
toklin ja'lin, ex nim tzoptz'ajiyil tipin
Dios, noq tu'n tkyimlin twutz cruz.

¹⁰Taj Dios tu'n tkolin kyi'j xjal,
tu'n tok jun kyoklin tze'nku te tnejil,
tu'n tyek'in tzoptz'ajiyil tipin toj
kychwinql, ex tu'n kykawi'n juntl majl

^e 1:7 Sal. 104:4. ^f 1:9 Sal. 45:6-7. ^g 1:11-12 Sal. 102:25-27. ^h 1:13 Sal. 110:1. ⁱ 2:7-8 Sal. 8:4-6.

tib'aj tkyaqiljo, a kub' tch'iysin Dios.
 Tu'npetzintzjo, iltaq ti'j tu'n ttzaj tsma'n qMan Dios Jesús, a Tk'wal, tu'n tkyim te Kolil kyi'jxjal, ex tu'n tlapin b'aj tkyaqil tajb'il qMan, tu'n tok tz'aqle te jun majx.
¹¹ Noq tu'n tkyimlin Jesús, a Tk'wal Dios, ma qo el tpa'n tu'n qok saqxix, ex ma qo ok k'walb'aj te Dios. Tu'ntzintzjo ja'llin, noq tu'n qnimb'il ti'j, junx qtata tuk'a Jesús. Ex atzi'n ja'llin, nti' ntx'ixwe Jesús tu'n tok tq'o'n qb'i te titz'in, qu'n junch'in qtata tuk'a.

¹²Ex ikyx tq'ma Tk'wal Dios te tMan toj Tu'jil Tyol:

Kxel nq'ma'n we' tb'iy kye witz'i'n, aye' nimil,
 ex kxel nb'itzi'n b'itz kyxol toj tjay,
 ja n-oke kychmo'n kyib'.^j

¹³Ex juntl tumil chi Tk'wal Diosjo kyjalu'n: Kqb'il nk'u'ja ti'ja.^k

Ex juntl majl tq'ma: Ex loqi'n lo, junx kyuk'a tk'wala, aye' o chi tzaj tq'o'n we'y.^l

¹⁴Xjalqo junxch'in qchib'il ex junch'in qchk'yel, qu'n xjalqo qkyaqilx. Ikytzintzjo, iltaq ti'j tu'n tok Jesús te xjal tze'nku qe tuk'a tchib'il ex tuk'a tchky'el, qu'n noq tu'n ikyjo, b'antjo tkyimlin te chojb'il qil. Ex noq tu'n tkyimlin Jesús, ex tej tjaw anq'in juntl majl, kub' ti'j tjaw kyimin, a axjo tjaw il. ¹⁵Noq tu'n tkyimlin Jesús, o chi tzaqpaj tkyaqil xjal, aye' najleqe tzalu'n twutz tx'otx' tuk'a nim xob'ajil te kyimin.

¹⁶Mi s-ul Jesús tze'nku jun angel tu'n kyklet angel, qala' ma tzul tze'nku jun xjal aj Judiy, a tzajnin tyajil ti'j Abraham, tu'n kyklet kykyaqil xjal tu'n. ¹⁷Tu'ntzin qklet, iltaq ti'j tu'n tok Jesús tze'nkuxixjo qe, awo xjalqo. O'kx jun tumiljo, tu'n tten tq'aqlb'il tk'u'j quk'a, ex tu'n tok q'o'n toklin te tnejilxix pale, tu'n tyolin kyi'j xjal twutz qMan Dios; ex tu'n tchjet qil tu'n tchky'el el chitj twutz cruz, noq tu'n qklet awo, a o qo nimin ti'j. ¹⁸Iky'x tkyaqil yajb'il ex nimku ti' tu'n, tu'ntaq tkub' tz'aq toj il, me mix

kub'e ti'j. Tu'ntzintzjo, nq'aq'in tk'u'j qil, ex ntzaj tq'o'n jun o'nb'il qe, tu'n mina qo kub' tz'aq toj il.

Jesús nimxixtl toklin tze'n te Moisés

3 ¹Atzin ja'llin, ayi'y werman, saqxix ta'ye kyanmi'n twutz Dios, ex o chi txokli'y tu'n qMan Dios, tu'n kyoka te Ttanim ex te tja. Chi ximintzinta ti'j Crist, a Jesús, a sma'n tu'n Dios te onilqe, ex tok te tnejilxix pale te qe twutz Dios. ²Atzin te Jesús jikyinxix twutz Dios tojjo toklin tzalu'n twutz tx'otx', ikytzi'n tze'n te Moisés ok jikyin tojjo toklin toj tja Dios ojtxe.^m

³Me atzin te Jesús nimxixtl toklin tze'nku te Moisés, ikyxjo tze'nku jun b'inchil ja nimxixtl toklin tze'nku te ja. ⁴Qu'n tkyaqil ja, at jun b'inchilte, me ate qMan Dios b'inchilte tkyaqil tch'i'ysb'in, noq tu'n Tk'wal. ⁵Atzin te Moisés ok jikyin toj tja Dios, me noq tze'nku jun aq'nil, ex tu'n tyolin ti'jjo a ktzajil tq'ma'n Dios te. ⁶Qalatz'i'n te Crist, nya jun aq'nil, qala' K'walb'aj, ex jikyinxixjo tkawb'il qib'aj, a awo, tja Diosqo, qa ma japin qu'n, ex qa ma qe qk'u'j te jun majx ti'jjo a nqo ayo'n ti'j toj kya'j, ex nqo yolin ti'j tzalu'n twutz tx'otx'.

**Jun ajlab'l o tzaj tq'o'n qMan
 Dios qe, noq tu'n qnimb'il**

⁷Tu'ntzi'n ikyjo, chitzin Xewb'aj Xjan toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Qatzin ma kub' kyb'l i'n ja'llin, a ntq'man Tyol Dios,

⁸ mi kub' kykujsin kyanmi'n tu'n kynimi'n,
 tze'nqeku' kyxe'chila ojtxe,
 aye' el kyi'jlin tajb'il Dios toj tzqij tx'otx'!

⁹Ayeqetzi'n kyxe'chila ojtxe, aye' el kyi'jlin wajb'ila,
 ¿Ma mitzin xkyiji'y jni' yek'b'il
 wipi'n toj ka'wnaq ab'q'e?

¹⁰Tu'ntzin ikyjo, o tzaj nq'oja kyi'j, chi Diosjo.

Ex kukx ntxalpajjo kyanmin,

^j2:12 Sal. 22:22. ^k2:13 Is. 8:17. ^l2:13 Is. 8:18. ^m3:2 Num. 12:7.

ex kukx nchi txalpajjo toj
kychwinqil,
ex nti'x nchi ximin ti'jjo wajb'ilala.

¹¹ Tu'npetzi'n, chi Diosjo, tzaj nq'oja
kyi'lj,
ex xi nq'ma'n kye, tu'n mina chi okx
tojjo Canaán,
a tx'otx' te ajlab'l, a b'antnin
wu'n, tu'n kyajlan wuk'iy.ⁿ

¹² Werman, tu'npetzi'n tkyaqiljo
lo, kyajintsitj' kyanmi'n, tu'n mina
chi txalpaji'y toj kynimb'ilat ti'j qMan
Dios. ¹³ Qala', kyq'onx kynab'l a kyxolxa
tkyaqil q'i'j, tze'nku at amb'il; tu'ntzin
mi chi kub' sb'u'n'i'y tu'n il, ex tu'n mina
txi kykujsin kyanmi'n ti'jjo tajb'il qMan
Dios.

¹⁴ Qa qaj tu'n qten junx tuk'a Crist toj
kya'j, il ti'j tu'n qten wa'llix toj tkyaqil,
tu'n qb'et wen toj qchwinqil, ex tu'n
tqexix qk'u'j, tze'nkuxjo tej xqo nimin te
tnejil.

¹⁵ Tu'n ikyjo, chitzin Tyol Diosjo
kyalu'n:

Qatzin ma kub' kyb'i'n ja'lin, a
ntq'ma'n Tyol Dios,
mi kub' kykujsin kyanmi'n tu'n
kynimi'n tze'nqeku kyxe'chila
ojtxe,
aye' el kyi'ljin tajb'il Dios.^o

¹⁶ Tu'ntzi'n tkyaqiljo ikyjo, at ila'
nxjelb'itza kye'y:

Tnejil, ¿Ankyeqexijo xi kykujsin
kyanmin, a otaqxi kyb'i Tyol Dios?
¿Nyapele aye' i etz ti'n Moisés toj tx'otx'
Egipto? ¹⁷ Tkab!, ¿Anqi'j tzaje tq'oj Dios
toj ka'wnaq ab'q'e? ¿Nyapela kyi'jjo i
b'inchin il toj tzqij tx'otx'? Ex tu'n ikyjo,
b'e'x i kyim. ¹⁸ Toxin, ¿Anqi'j tzaje tq'oj
Dios, ex anqi'j kub' tq'ma'n Dios, tu'n mi
chi okxi tojjo tx'otx' te ajlab'l, a otaq txi
tq'ma'n Dios kye? ¿Nyapela aye xjal, mix
kub'e kynimine Tyol Dios?^p

¹⁹ Tu'ntzintzjo, n-el qniky' te, qa mix
i okxi xjal toj tx'otx' te ajlab'l, tu'n mix
kub'e kynimine Tyol Dios.

4 ¹Tunpetzi'n, qq'onktzin tilil ja'lin,
tu'n atx amb'il, tu'n qokx tojjo jun

ajlab'l, a q'o'nu tu'n Dios. Qxq'uqim
qib', tu'ntzin mix a'l junqe kyij naj ti'jjo
ajlab'l. ² Qu'n te qe, o q'umlaqtzjo yol lu'n
te kolb'il, ikytz'i'n tze'nku q'umlaqtz kye
xjal ojtxe. Me ayetzi'n xjal, nti'x ajb'ine
yol kye, a q'umj, qu'n noq ok kyb'i'n, ex
mix kub' kynimine. ³ Qalatz'i'n qe, awo o
qo nimin, awo o qo okix tojjo ajlab'l tu'n
qnimb'il, ikyx tze'nku a tx'otx' te ajlab'l
ojtxe, a kyij q'met toj Tu'jil Tyol Dios
kyalu'n:

Tu'npetzi'n, chi Diosjo, tzaj nq'oja
kyi'lj,
ex xi nq'ma'n kye, tu'n mina chi okx
tojjo tx'otx' te ajlab'l,
a q'o'nl wu'n, tu'n kyajlan
wuk'iy.^q

Ex tq'ma Diosjo ikyjo, qu'n otaq japid
b'aj taq'in ti'j tkyaqil tch'i'ysb'in, ex
n-ajlan ja'lin. ⁴ Ex toj Tu'jil Tyol Dios,
tq'ma kyalu'n ti'jjo twuqin q'i'j: Ajlan te
Dios toj twuqin q'i'j, tej b'antjo tkyaqil
taq'in.^r

⁵ Tu'npetzi'n, nxi nq'ma'n juntl majl
ikyijo tze'nku kyij tz'ib'it toj Tu'jil Tyol
Dios kyalu'n:

Mina chi okx tojjo tx'otx' te ajlab'l,
a q'o'nl wu'n,
tu'n kyajlan wuk'iy.^s

⁶ Tu'ntzintzjo ja'lin, ite'x junjuntl
na'mx kyokx tojjo ajlab'l, tze'nqeku xjal
ojtxe. ⁷ Ex tiqu'n? Qu'n tu'n mi nkub'
kynimi'n Tyol Dios, tze'nqeku xjal ojtxe.

⁷ Me nya tu'n ikyjo b'e'xit kiyj najjo a
otaq tzaj tq'ma'n Dios ti'jjo ajlab'l. Qala'
o tzaj tq'o'n juntl majl amb'il te qe ja'lin,
tu'n qokx tojjo juntl wiq ajlab'l. El qniky'
te lu'n, qu'n otaqxi b'aj nimxix ab'q'e
ikyjo, tej tyolin juntl majl Dios toj Tu'jil
Tyol Dios, noq tu'n David, a nmaq kawil,
ti'jjo juntl ajlab'l. Chi kyalu'n:

Qatzin ma kub' kyb'inj'i'y tq'ajq'ojil
twi' Dios ja'lin,
mitzin kub' kykujsi'n kyanmintza
tu'n kynimi'nch.^t

⁸ Me mina nyolin David ti'jjo jun
tal tx'otx' te ajlab'l, a tzaj tq'o'n Dios
kye aj Israel ojtxe, junx tuk'a Josué, a

ⁿ3:11 Sal. 95:7-11. ^o3:15 Sal. 95:7-9. ^p3:18 Num. 14:1-35. ^q4:3 Sal. 95:11. ^r4:4 Gen. 2:2. ^s4:5 Sal. 95:11. ^t4:7 Sal. 95:7-8.

kynejinel.^u Qu'n noqit ate Josué tzaj q'o'nte ajlab'l te jun majx, mitla saj tq'o'n te Dios amb'il te qe ja'lin tu'n qkanin tojjo juntl wiq ajlab'l, tze'nku kyij ttz'ib'in David.

⁹Tu'ntzin ikyjo, atx juntl wiq ajlab'l tb'anilx te Ttanim Dios ja'lin. ¹⁰Qu'n alkye te' knimil ti'j Dios, k-okix te' tojjo ajlab'l q'o'n tu'n Dios, qu'n nti' nqe tk'u'j ti'j taq'nb'in tu'n tel wen twutz. Tu'npetzi'n, ma tz'ajlan ti'jjo taq'nb'in, ikyxjo tze'nku te Dios n-ajlan te', qu'n o jadin b'aj taq'in ti'j tkyaqil tch'iysb'in.^v

¹¹Tu'npetzi'n, qq'onktzintz tilil, tu'n qokx tojjo ajlab'l, ex tu'ntzin mina qo ok tze'nku kye aj Israel ojtxe, a mix kub'e kynimin Tyol Dios, ex tu'n ikyjo, mix i okxe tojjo ajlab'l q'o'n tu'n Dios. ¹²Qu'n a te' Tyol Dios itz', ex at tipin ex nimxixtl toklin tze'nku jun machet, a kab'e tste tb'anilx wen, ex juch! twi'.^w Jun machet ikyjo aku tz'okx toj qxmlil; me metzin te' Tyol Dios, nya noq toj qxmlil, qala' tojxi qnab'l, ex tojxi qanmin. Mix ti'x aku naj tu'n, qu'n b'a'n xpitch'in tkyaqil qxim ex tkyaqil qnab'l. ¹³Ex nti'x jun ti' toj tkyaqiljo tch'iysb'in qMan Dios nya ojtzqi'n tu'n, ex nti'x jun ti', a akut tz'ewit, qu'n tkyaqil q'ancha'l te Dios. Ex tkyaqilxjal k-okil toj pa'b'in twutz, ti'j tkyaqil tb'inchb'in.

O tz'ok Jesús te tnejilxix qpale twutz qMan Dios

¹⁴Me metzin qetz, awo nimil, at jun Onil qil'j toj pa'b'in, a Jesús, a Tk'wal Dios, a tnejilxix qpale, a o tz'okx toj kya'l junx tuk'a Dios. Tu'ntzi'n, il ti'j tu'n qten wa'lxis wen toj qnimb'il. ¹⁵Ex atzin tnejilxix qpale at tq'aq'b'il tk'u'j qil'j, qu'n ojtzqi'n tu'n tkyaqiljo n-iky'x qil'j, qu'n ok te xjal tze'nku qe. Tu'ntzi'n, iky'x tkyaqil tu'n, tze'nku qe, ex ok yekin tu'n tajaw il tu'n tkub'taq tz'aq toj il, me mix kub'e ti'j.

¹⁶Tu'npetzi'n tkyaqiljo lu'n, qo laq'ex tuk'a tkyaqil qanmin toj qna'l Dios twutz tkawb'il at toj kya'l; ja' knetile

tq'aq'b'il tk'u'j qil'j, ex jun t-xtalb'il te onb'ilqe toj qchwinql.

5 ¹Kykyaqil kynejilxix pale sk'o'nqe kyxol ichin, tu'n kyyolin kyi'jxjal twutz qMan Dios, ex tu'n kyq'o'n oyaj te Dios, ex tu'n kyb'yo'n alu'mj te chojb'il kylxjal. ²Ayetzi'n kynejilxix pale, attaq tq'aq'b'il kyk'u'j kyuk'a' aye' mix ele kyniky' ti'jjo tb'eyil b'a'n, ex kyuk'a i el txalpaj ti'j kynimb'il, qu'n ojtzqi'nataq kyu'n tkyaqiljo n-iky'x kyi'j, qu'n tu'n xjalqe tze'nku txqantl. ³Ex tu'n xjalqe, iltaq ti'j, tu'n t-xi kyq'o'n chojb'il tnejil ti'jjo kyilku, exsin tkab', tu'n t-xi kyq'o'n chojb'il ti'j kyiljo txqantl xjal.^x

⁴Mix a'l junte aku tz'ok tq'o'n bib' te tnejilxix pale, qala' ikytzi'n, ate Dios k-okil q'o'nte toklin, tze'nku xi tq'o'n Dios toklin Aarón tu'n tok te tnejilxix pale ojtxe. ⁵Exsin ikyxjo te Crist, nya ax ok q'o'nte bib' te tnejilxix qpale, qala' ax qMan Dios ok q'o'nte toklin ikyjo, qu'n ax Dios q'mante toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Ma tz'oka te Nk'wala ja'lin.

Ex ayi'n ma chin ok te Ttatiy.^z

⁶Ex ikyxjo ntq'ma'n toj juntl tumil: A te pale te jun majx, ikyxjo tze'n te Melquisedec.^a

⁷Tej attaq Crist tzalu'n twutz tx'otx', jaw tq'ajq'ojil twi' toj tna'l Dios, ex atku maj etz ta'll twutz, tu'n tq'aq'b'il tk'u'j. Kub'sin twutz, ex b'ijte tu'n Dios,^b qu'n ate Dios at tipin ti'j tkyaqilx, expe akutaq klet Jesús tu'n toj kyimin. ⁸Exsin tu'naj k'walb'aj te Crist te qMan Dios, me iltaq ti'j tu'n tky'x tu'n, tze'nku n-iky'x qu'n, noq tu'n tb'ant tnimitjo Tyol tMan.

⁹Me atzaj tej tjapin b'aj tkyaqiljo lu'n tu'n, b'e'x ok te Kolil te jun majx kyi'j kykyaqiljo aye' kchi k'wel niminte. ¹⁰Ex ate Dios ok q'o'nte te tnejilxix qpale, ikyxjo tze'nku te Melquisedec.

Juntl xob'tzb'il tu'n mi kyij qil'jin qnimb'il

¹¹Ayi'y werman, ti'jtzi'n lu'n, nimxixtl tetz tu'n qyolin ti'j, ex nim ch'in t-xilin,

^u4:8 Deu. 31:7; Jos. 22:4. ^v4:10 Gen. 2:2. ^w4:12 Is. 49:2; Ef. 6:17. ^x5:3 Lv. 9:7. ^y5:4 Ex. 28:1.

^z5:5 Sal. 2:7. ^a5:6 Sal. 110:4. ^b5:7 Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46.

tu'n t-xi qchiky'b'l'in kye'y, qu'n kuj ch'in tu'n tel kyniky'a te.¹² Ayetzinkyetza, ayi'y ojtxe nimilqi'y, opetla chi ok kye' te xnaq'tzil ja'llin; qala' ayepel kye' tu'n kyxixi xnaq'tzit juntl maj ti'jjo tnejil xnaq'tzb'il, a kyb'i'y ojtxe. Qalatz'i'n, ma chi oka tze'n jun tal ne'x, a o'kx tajjo tu'n tmi'xin, ex nti' tumil toj twutz, tu'n tb'ant twa'n.¹³ Ex ayetzinji'y tze'nku ne'x, me toj kynimb'ila, qu'n mi nb'ant kyximi'l n tze'nku jun tij xjal, a n-el tniky' te alkye wen ex alkye nya wen.^c
¹⁴ Qu'n atzin xnaq'tzb'il nim t-xilin, ikyjo tze'nku wab'j, a n-ajb'in kye xjal, a ma chi tijin, ex te kye', at tumil toj kywutz, qu'n n-el kyniky' te alkye wen ex alkye nya wen.

6 ¹Atzin ja'lin, qq'onktzin tilil tu'ntzin tel qnikiy' ti'j tkyaqiljo Tyol Dios, ex tu'n qch'i'y toj qnimb'il tze'nqeku' tij xjal. Qala' mi qo kyiij ten tojxjo tnejil xnaq'tzb'il ti'j Crist, a sk'o'nixtu'n Dios. Ex mi qo ximin ti'j, qa o'kx tu'n qb'anteku' tu'n tnejil xnaq'tzb'il kiyalu'n: Tze'nku tu'n tajtz ti'j qanmin tu'n tqe qk'u'j ti'j Dios ex nya ti'j qb'inchb'in, a nxi q'linqe toj kyiimin te jun majx; ex ti'jjo qnimb'il ti'j qMan Dios; ²ex kyi'jjo xnaq'tzb'il ti'j jawsb'il a'; ex ti'jjo xnaq'tzb'il tu'n tten Xewb'aj Xjan toj qanmin; ex ti'jjo tu'n kyjaw anq'in kyimmin juntl majl; ex ti'jjo tu'n kyok tkyaqilxjal toj pa'b'l'in twutz Dios.

³Tunpetzi'n tkyaqiljo lu'n, qq'onktzintz tilil tu'n tkub' qnimi'n tkyaqiljo o tq'ma Dios qe, ex nya noq o'kxjo ti'j tnejil xnaq'tzb'il. Tu'n ikyjo, waja tu'n t-xi nchiky'b'l'in ti'xixjo t-xilin xnaq'tzb'il, qaaku tz'el kyniky'a te:

⁴Qq'onktzintz tilil, tu'n mina tz'el qiljin qnimb'il, a ma tzaj tq'o'n Dios qe. Qu'n qa ite' junjun xi nimin ojtxe, ex qa tzaj kytzyu'n toyaj qMan Dios, ex qa ma kyna' Xewb'aj Xjan toj kyanmin,⁵ex qa ma tz'el kyniky' ti'jjo Tb'anil Tqanil Dios, ex qa ma chi ok q'o'n tu'n kyb'inchin nim techil tipin Dios;⁶ qatzin ite' junjun xjal ikyjo, exsin qa ma tz'el

kyi'jlin kynimb'iltz, nlayxpetzin tz'ajtz kye' ti'j kyanmin juntl majl, qu'n tuk'a kyb'inchb'in ikyjo, nyakuj njaw kyo'o'n Jesús juntl majl twutz cruz tu'n tkyim tze'nku jun xjal nti' toklin te najsb'il il. Ex noq tu'n ikyjo, aku chi xmayin xjal ti'jjo tkyimlin Jesús.

⁷Tkyaqil xjal tzaj tky'iwb'il Dios kyib'aj tze'nku tx'otx', aj ttzaj jb'al bib'aj. Qa ma tzaj tb'anilx tawaljo tx'otx', attzin tky'iwb'il Diostz tib'aj, ex nim n-ajb'in kye xjal, a nchi aq'nin ti'j.⁸ Metzi'n, qa noq tx'i'x ex k'ul ntzaj toj, nti'x tajb'in, ex ktzajil tq'oj Dios ti'j,^d ex ok k'wel naj tu'n q'aql. Ikyqetzin xjaljo, qa mi s-ajtz ti'j kyanmin.

Jun q'uqb'il qk'u'j, a tzajnin tu'n Dios, tu'n qwe'xix toj qnimb'il

⁹ Atzin ja'lin werman, nq'aq'in nk'u'ja kyi'ja, i'chaqx qo yolin ti'jjo tx'otx' nya wen, me q'uqle nk'u'ja kyi'ja, qa ayeji'y tze'nku tx'otx' ky'iwlín tu'n Dios. Tu'n ikyjo q'uqle nk'u'ja kyi'ja, aiy'i ma chi kleta te jun majx tu'n qMan Dios.

¹⁰ Qu'n ate Dios tz'aqlexix, ex nlay tz'el najx toj tk'u'j ti'j tkyaqiljo wen ma b'ant kyu'n, ex kukx nb'antjo kyu'n, ex tkyaqil tq'aq'b'il kyk'u'ja, tu'n ma chi oni'n kyi'jjo txqantl nimil.¹¹ Me qajatla'y tu'n kukx kyb'inchinji'y lu'n, nya noq o'kx ja'llin, qala' toj tkyaqil kychwinqila, tu'ntzin tjapin b'aj tkyaqiljo wen nkyb'inch'i'n, ex tu'n ikyjo ok ktzajil kytzyu'n, a nchi ayo'n ti'j toj kya'j.¹² Nya qaja tu'n kyoka ky'a toj kynimb'ila, qala' tu'n kyb'inch'i'n ikyxjo tze'nqeku nimil, a o chi kyiim; ayej i ajb'in te yek'ilte qe, qa kukx tu'n qwe' tojjo qnimb'il, tzmaxi aj qten tuk'a qAjaw. Qatzin ma b'antjo lu'ntz qu'n, oktzin ktzajil qk'mo'n tkyaqiljo a at qoklin ti'j tzalu'n twutz tx'otx' ex toj kya'j te jun majx, a o tzaj tq'ma'n Dios, ex a o tzaj kyk'mo'n ayej i kub' niminte ojtxe.

¹³ Tu'n ikyjo, qq'uqb'inktzin qk'u'jtz ti'jjo saj tq'ma'n Dios qe, ikyxjo tze'nku

^c 5:13 1Co. 3:2. ^d 6:8 Gen. 3:17-18.

te Abraham ojtxe. Qu'n kyka'yinktzintza tze'nku te Abraham, tej ttzaj tq'ma'n Dios, qa iltaq ti'j tu'n ttzaj q'o'n toklin kyxol tkyaqil xjal. Nti'xtaq juntl ti' nimxixtl toklin tze'nku te Dios, tu'ntzi'n ax kuijsinte qa twutzxixtaqo Tyol. Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n te Abraham tuk'axix tkyaqil tipin,¹⁴ ex chi' kyajalu'n:

Twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa il ti'j tu'n tkub' nky'iwli'n, ex k-elil anq'in nimxix tyajila ti'ja.^e

¹⁵Tu'n ikyjo, kub' tayo'n Abraham tuk'a tq'uqb'il tk'u'j, tu'n ttzaj q'o'n a ttzaj tq'ma'n Dios te.

¹⁶Tze'nkutz'i'n kye xjal tzalu'n twutz tx'otx', qa kyaj tu'n kyq'man ti'j jun ti', qa twutzx mo minaj, il ti'j tu'n kykujsinte kyyol ti'j tb'i jun a'la, a nimxixtl toklin tze'nku kye. Ex noq tu'n kyyol ikyjo, b'e'x nkub' kyk'u'j. ¹⁷Ex ikyxjo, taj Dios tu'n tyek'in qa twutzxix ti'jjo qoklin, a ma tzaj tq'ma'n tu'n ttzaj tq'o'n qe, awo nimilqo. Tu'n ikyjo, tuk'axix tkyaqil tipin, kub' tq'ma'n Dios ti'jjo a at qoklin ti'j toj kya'j te jun majx, ex nlay jaw meltz'ajl ti'jjo kyij tyolin. ¹⁸Twutzxix ma tzaj tq'uqb'in qMan Dios qk'u'j a awo nimil, a nqo klet tu'n. ¿Tze'n tten b'i'n qu'n qa twutzxjo ikyjo? At kab'l tumil: Thejil, kub' tkujsin Dios Tyol te qe; ex tkab', noq ti'jjo Tyol tuk'axix tkyaqil tipin tzaj tq'o'n qe, ex nlay b'ant tu'n qkub' tsb'u'n Dios, qu'n nlay jaw ttx'ixpi'n Tyol. Tu'n ikyjo, q'uqleksix qk'u'j ti'jjo a at qoklin ti'j, ex tu'n ikyjo, nimxix qk'u'j ti'j, tu'n qwe' toj qnimb'il tzalu'n twutz tx'otx'.

¹⁹Atzin q'uqb'il qk'u'jjo lo, a nqo kub' tq'o'n jikyinxix toj qchwinql tze'nku jun kxb'il alxix wen, a n-ajb'in te jun bark, tu'n mina txalpaj toj a!. Ex atzin qq'uqb'il qk'u'j tzajnin ti'jjo qnimb'il, ex atzin ntzaj q'o'nte qokli'n tu'n qokx ti'jxi xb'al in te pa'b'l, tzma ja' ta'ye Dios toj kya'j. Me atzin ojtxe, nti'taq tumil tu'n qokx antza.^f ²⁰Me atzin ja'lin, at qokix tk'atz, noq tu'n tkyimlin Jesú, qu'n ate tnejilxix o tz'okx jqolte qb'e. Tu'n ikyjo,

o tz'ok te tnejilxix qpale te jun majx, ikyxjo tze'nku te Melquisedec.^g

O tz'ok Jesús te tnejilxix qpale te jun majx

7 ¹Ex altzin kye! Melquisedec? Atzin nmaq kawil te Salem ex tnejilxix tpale qMan Dios, a Dios nimxix toklin. Tej tmeltz'aj Abraham jyol q'oj, ex otaq chi kub'jo aj kawil tu'n, etz Melquisedec k'lulte toj b'e, ex kub' tq'o'n jun ky'iwb'il bib'aj. ²Ex atzin te Abraham xi tq'o'n te Melquisedec tlajajin tkaneb' ti'jjo otaq tkanb'e toj jyoj q'oj.^h Atzin n-ele b'ib'aj Melquisedec: Tz'aqlexix toj Kawb'il. Ex atzin toklin Melquisedec, nmaq kawil te Salem. Atzin te Salem: Nuk'b'il n-ele toj kyyol.

³Ex mix a'll b'ilte alkye ttata ex alkye tnana, ex alkye tyajil, ex ti'jjo titz'jlin ex ti'jjo tkyimlin. Tu'ntzin ikyjo, nyakuj tze'nku Jesú, a Tk'wal Dios, qu'n mix ja' saje xkyeye, ex mib'in b'aj, ex tok te tnejilxix pale te jun majx.

⁴Atzin ja'lin, kyka'yinktzintza jni'tzin toklin Melquisedec kywutzjo txqantl pale, aye' tzajninqe ti'j Leví. Qu'n tu'n Abraham, a ojtxe qxe'chil, ex nim toklin, xi tq'o'n te Melquisedec a tlajajin tkaneb' ti'jjo otaq tkanb'e toj jyoj q'oj kyuk'a aye kawil. ⁵Tzalu'n twutz tx'otx', ayetzin pale tzajninqe ti'j Leví, attaq kyoklin tu'n kypeyin tlajajin kykaneb' kyib'ajxi kyxjalil, ayexjo tzajninqe ti'j Abraham, ikyx tze'nku kyij tq'ma'n toj ojtxe kawb'il. ⁱ ⁶Me qalatzi'n te Melquisedec, nya tzajnin ti'j Leví. Atzin te Abraham, nimtaq te' toklin, qu'n tu'n otaq yolin qMan Dios tuk'a, ex otaq tzaj tq'o'n Dios nim tky'iwb'il bib'aj. Me atzin te Melquisedec, nimxixtl te toklin bib'aj Abraham, qu'n atzin Melquisedec el tpeyin ajo tlajajin tkaneb' Abraham toj jyoj q'oj. Ex ikytzin kub'e tq'o'n Melquisedecjo tky'iwb'il bib'aj Abraham. ⁷Ex b'l'i'n qu'n, qa alkye jun nkub' q'o'nte ky'iwb'il kyib'ajjo xjal, nimxixtl te' toklin kyib'ajjo txqantl

^e6:14 Gen. 22:16-17. ^f6:19 Lv. 16:2. ^g6:20 Sal. 110:4.

^h7:2 Gen. 14:17-20.

ⁱ7:5 Num. 18:21.

xjal, aye nchi kub' tky'iwlin. Tu'n ikyjo, ate Melquisedec nimxixtl toklin tib'aj Abraham.

⁸Ex majqexjo pale ja'lin kyxol Judiy, aye' nchi peyin tlajatin kykaneb' kyxjil, noq xjalxiqe. Ex tu'n xjalxiqe, te kyiminqe. Me metzi'n te Melquisedec, mina; qala' nyakuj itz' te' te jun majx, ikyxjo tze'nku' ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios. Tu'n ikyjo, nimxixtl toklin Melquisedec kyib'aj pale tzajninqe ti'j Leví. ⁹Tej tchojin Abraham tlajatin tkaneb' te Melquisedec, nyakutlaj o chi chojin' kykyaqil aye tzajninqe ti'j, exqetzi'n pale, aye' tzajninqe ti'j Leví, a xkachmanb'aj te Abraham. ¹⁰Qu'n kykyaqilx na'mxtaq kyel itz'je, ex ite'kxtaq ti'j t-xmilib Abraham tej tchjetjo tkaneb'. Ex tu'n ikyjo, nimxixtl toklin Melquisedec kyib'aj pale, aye' tzajninqe ti'j Leví.

¹¹ ¿Me ti'tzin tajb'in lu'n ikyjo te qe? Aye xjal aj Israel tzaj kytzyu'n ojtxe kawb'il noq kyu'n pale, aye' tzajninqe ti'j Leví, a t-xe'chil Aarón. Me atzin ojtxe kawb'il nlay chi ok xjal tz'aqle tu'n. Qu'n noqit ikyjo, minatla xtx'tixpe Dios ojtxe kawb'il, ex minatla saj tchq'l'o'n juntl pale, a Jesús, tu'n tok te pale te jun majx, nya tze'nqeku aye tzajninqe ti'j Aarón, qala' tze'nku' te Melquisedec. ¹²Qu'n qa ma tx'ixpitjo kyoklin kykyaqil pale, iltzin ti'jtz tu'n ttx'ixpit kawb'il, qu'n noq tu'n ojtxe kawb'il at kyoklin xjal tu'n kyok te pale. ¹³Me ante Jesús, a qAjaw, ex a nyolajtz toj Tyol Dios, nya tzajnin te' ti'j Leví, qala' ti'j juntl ch'uq xjal, a tzajnin ti'j Israel, a ja' nti'taq jun tu'n tok te pale. ¹⁴Qu'n b'l'nxix tetz qa a Jesús tzajnin te' ti'j Judá ex nya ti'j Leví. Me nti' te Moisés tq'ma toj ojtxe kawb'il qa tu'ntaq tul jun pale kyoxloj xjal, aye' tzajninqe ti'j Judá, qala' noq ti'j Leví.

¹⁵Q'ancha'lrix ta', qa a Jesús tnejilxix pale ikyjo tze'nku' te Melquisedec, ¹⁶ex at toklin te pale nya tu'n ojtxe kawb'il, a ja' n-u'jite qa o'kqexjo tzajninqe ti'j Leví at kyoklin tu'n kyok te pale. Qala' at toklin Jesús te pale noq tu'n tchwinql te

jun majx. ¹⁷Qu'n tu'n ikyjo, tq'ma Dios ti'j, toj Tu'jil Tyol. Chi kyalu'n: A te pale te jun majx, ikyxjo tze'n te Melquisedec.^j

¹⁸Tu'ntzi'n ikyjo, a tkawb'il Moisés

ojtxe b'e'x kyij naj, qu'n nti' tajb'in,

¹⁹qu'n nti' tumil tu'n ttzqet-xix kyanmin xjal tu'n. Me metzi'n ja'lin, tzaj tq'o'n jun tq'uqb'il qk'u'j tb'anilxix wen, tu'n qpon laq'e tk'atz qMan Dios: ²⁰⁻²¹Ok tq'o'n Dios qAjaw Jesús te jun pale, ex xi tq'ma'n qa twutzxix te jun majx. Me tojjo yol lu'n, mix q'olb'ine ti'j tb'i kya'j mo ti'j tb'i tx'otx' tu'n tkub' tk'lu'n qa twutzxix Tyol, qala' tuk'a tkyaqil tipin kub' tkujsin Tyol qa twutzxix. Me metzi'n kyuk'a txqantl pale, aye' tzajninqe ti'j Leví, mix yolin Dios ikyjo. Tu'npetzintzjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyalu'n:

Kub' tkujsin Dios Tyol, ex tq'ma

ti'j qAjaw tuk'a tkyaqil tipin, ex nlay ja meltz'ajl juntl majl. Chi' kyalu'n:

A te pale te jun majx.^k

²²Qu'n atxix ojtxe, b'antrin ti'j tu'n Dios tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a, noq kyu'n pale, aye' tzajninqe ti'j Leví. Me tkyaqiljo lo mix ele wen. Ex atzin ja'lin, tu'n Jesús at juntl tb'anil tumil nimxixtl toklin tze'nku' ojtxe. ²³¿Me ti'taqtzin tky'i tojjo ojtxe tumil? Qu'n ayetzin txqantl pale, ila'taq kyb'aj, qu'n tu'n te kyiminqetaq. Ex tu'n ikyjo, nlaytaq chi ten te jun majx. ²⁴Me atzin te Jesús itz' te' te jun majx, ex tu'n ikyjo, at toklin te pale te jun majx. Ex nya il ti'j tu'n tkyij tq'o'n toklin te juntl, qu'n itz' te jun majx. ²⁵Tu'npetzintzjo, ate Jesús at tipin tu'n kyklet-xjal tu'n te jun majx, aye' kchi tzajil laq'e tk'atz qMan Dios noq tu'n Jesús; qu'n najle te jun majx, ex nkub'sin twutz te Dios kyi'j.

²⁶Qu'n ate Jesús jun tnejilxix pale nimxix toklin, ex nimxix tajb'in te qe. Qu'n ate Jesús tz'aqlexix wen: Nti' til, ex nti' tky'i, ex nya ikyjo tze'nqeku xjal, aj il. Ex atzin ja'lin tokx toj kya'j, junx tuk'a Ttata, a qMan Dios. ²⁷Ex mikyxi

^j7:17 Sal. 110:4. ^k7:20-21 Sal. 110:4.

Jesúsjo tze'nak'ku txqantl tnejilxix pale ojtxe, aye' iltaq til' tu'n tkub' kyb'yo'n alu'mj tnejil te chojb'il kyilk'ku, ex te chojb'il kyilxjal.¹ Me metzi'n te Jesús xi tq'o'n tib' te jun majx, tej tkyim te chojb'il kyil kykyaqil xjal.

²⁸Toj tkawb'il Moisés ojtxe, i ok q'o'n te tnejilxix pale, aye' ichin, a nya tz'aqle. Me metzin te Jesús, tz'aqlexix te' te jun majx. Ex tej otaqxi tzaj tq'o'n Dios kawb'il te Moisés, kub' tkusin Dios Tyol ti'l Tk'wal tuk'a tkyaqil tipin, tu'n tok te junl wiq tnejilxix pale te jun majx.

Jesús jun Yolil q'i'j twutz qMan Dios

8 ¹Toj tkyaqiljo nxi nq'ma'n kye'y, atzin nimxixtl toklin kyib'aj txqantl, a kxel q'met kyjalu'n: Tnejil, atzin Jesús, a tnejilxix qpale, at nimxix toklin ex q'uqle toj kya'l toj tman q'ob' qMan Dios kawil tuk'a.² Ex tkab', lu n-aq'nin te qe tuk'a toklin te tnejilxix qpale, ja' najle Dios toj kya'l tojjo twutzxix tja, b'inchin tu'n, ex nya kyu'nxjal.

³Ex tkyaqilxjo tnejilxix pale il ti'j tu'n tq'o'n oyaj te Dios, ex tu'n tq'o'n chojb'il te il. Ex qu'n tu'n a Jesús tnejilxix qpale, il ti'j tu'n t-xi tq'o'n jun ti' twutz Dios. Me a Jesús, nya tnejilxix qpale tzalu'n twutz tx'otx', qala' tzma toj kya'l. ⁴Qu'n noqit axsa ta'ye tzalu'n, mitla s-ok te tnejilxix pale, qu'n ite'l pale tzalu'n twutz tx'otx' tzajninqe ti'j Leví, ex nchi q'o'n oyaj, tze'nak'ku ntq'ma'n tkawb'il Moisés toj Tu'jil Tyol Dios. ⁵Ex ayetzi'n pale tzalu'n, aye' nchi aq'nin toj tnejil ja te na'b'l Dios, ila' ti' n-ajb'in kye toj kyaq'lin. Tkyaqiljo lo ikyjo tze'nak'ku t-xlekemil, ex tze'nak'ku twutzb'iyiljo, a at toj kya'l. Ex b'i'n qu'n qa noq twutzb'iyil, qu'n ka'ntzaj, tej tkub' tb'inchin Moisés tnejil ja te na'b'l Dios; aka Dios xi q'mante te kyjalu'n:

Q'o'nktzin twi'ly ti'jjo kxel nq'ma'n te'y, tu'n tkub' tb'inchinjiy nja'y ex tkyaqiljo at toj, ikyxixjo tze'nak'ku xi nyek'l'i'n te'y twi' wutz,

tu'n tb'ant tze'nkuxixjo tilb'iyil twutzxix nja'y, a at toj kya'l.⁷

⁶Me atzin ja'lin, a tnejilxix qpale toj kya'l, Jesús tb'i, nimxixtl te' toklin tib'aj kyaq'in ojtxe pale toj jun taq'in tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios. Qu'n atzin taq'in Jesús tzajnin ti'jjo yol, a kujsit wen tu'n Dios. Me mix yoline Dios ikyjo kyuk'a txqantl pale, aye tzajninqe ti'j Leví.

⁷Noqit i kyijxjal toj wen tuk'a Dios te tnejil, tu'n tsaqix kyanmin te jun majx kyu'n ojtxe pale, nyatla il ti'j tu'n tul Jesús tuk'a junl tumil nimxixtl wen.

⁸¿Me tiqu'nil il ti'j ul kanin junl tumil? Qu'n tu'n mix jipline kyu'nxjal te tnejil. Tu'n ikyjo, chitzin Tyol Dios kyjalu'n toj Tu'jil Tyol:

Tzul tq'ijil, chi tAjaw Tkyaqil, ex ktzajil nq'o'n jun ak'aj tumil kye xjal aj Israel ex aj Judá.

⁹Me atzin ak'aj tumil mikyxil tze'nak' b'ant ti'j wu'n te tnejil, kyuk'a ojtxe kyxe'chila, tej kyetz nxko'n toj tx'otx' Egipto.

Me mix jipline kyu'nxjal tze'nak' kyiij b'ant ti'j wu'n kyuk'a. Tu'ntzi'n, o chi kyiij ntzaqpi'n, chitzin Diosjo.

¹⁰Qalatzil' tb'ajlinxi aye q'i'j anetzi'n, chi Dios, kb'antil wu'n jun ak'aj tumil kyuk'a tkyaqil xjal, aye' tzajninqe ti'j Israel kyjalu'n: K'wel nkawb'il toj kynab'il. Ex kyjel ntzib'l'i'n toj kyanmin. Oktzin kchin okiltza te kyDios te jun majx. Ex ayetzin kyetz kchi okil te Ntanimá.

¹¹Tu'ntzintzjo, kyojjo q'i'j anetzi'n, chi Diosjo, nya il ti'j tu'n tten jun xjal xnaq'tzil kye' txqantl, qa il ti'j tu'n tel kyniky' ti'j tAjaw Tkyaqil, qu'n tkyaqil xjal k-elil kyniky' we'y; jni'qe ma tij xjal ex jni'qe tal netz' k'wal.

¹²Ex k'wel nnajsin kyb'inchb'in nya wen, ex nlay tzaj nna'ntla junl majl kyil.⁸

¹7:27 Lv. 9:7. ²8:1 Sal. 110:1. ³8:5 Ex. 25:40. ⁴8:12 Jer. 31:31-34.

¹³Tej tyolin Dios ti'jjo jun ak'aj tumil, antza kyij tyek'iné qa a ojtxe nti'taq tipin tu'n tsaqix kyanmin xjal tu'n, qu'n ch'ixtaq tjaxin b'aj te jun majx.

**Ojtxe tumil tu'n kykyijxjal
toj wen tuk'a Dios**

9 ¹Ojtxe, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios, attaq nim kawb'il te k'ulb'il, ex jun ja b'inchin tuk'a xb'alín, te na'b'l Dios tzalú'n twutz tx'otx!. ²Ajo ja lo te kab'e elnin; atzin tnejil: Xjan Najb'il tb'i,^p ja' attaq jun xtanko'l,^q junx tuk'a jun meë, a ja' nchi kub'e xjan wab'j.^r ³Kyoxoltzin ja, aye' kab'e elnin kyten, attaq jun xb'alín te pa'b'l.^s Ti'jxi xb'alín, ataqtzintza ta'ye Najb'il Xjanxix tb'i, ja' xyoline Dios ojtxe. ⁴Ex tojxjo Najb'il Xjanxix attaq juntl meë, a b'inchinxix wen tuk'a ta'l q'anpwaq, ja' nkub'e patit storak te Dios;^t ex attaq jun kax, ex ikyxjo b'inchinxix wen tuk'a ta'l q'anpwaq, te yek'b'ilte qa otaq b'ant ti'j, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios.^u Tojjo kax anetzi'n, attaq jun xar b'inchin tuk'a q'anpwaq, a ja' tku'xetaq jun pië maná, a tzaj tq'o'n Dios kyexjal, tej kyb'et toj tzqij tx'otx' ojtxe.^v Ex axsi tku'xetaqjo ttze Aarón, a ñok twi', a at t-xul,^w junx kyuk'a tz'lan ab'j, ja' tz'ib'iné lajaj tkawb'il Dios.^x ⁵Ex tib'ajjo kax tkub'taq kab'e kyilb'iyil tze'nku angel, kerubim kyb'i, aye' yek'b'ilte tqoptz'ajiyil Dios.^y Ex tib'ajtaqjo kax liky'intaq kyxiky'jo kerubim; antza xi tq'o'n tnejilxix pale tchky'el alu'mj te najsb'il kylxjal. Qu'n antza ta'yetaq tipin Dios. Me toj tkyaqiljo lu'n, nya il ti'j tu'n qyolinl tib'aj ja'lin.

⁶Kykyaqiljo lu'n b'inchin toj ja, a xb'alín tten, te na'b'l Dios; ex ayetzin pale kukx nchi o'kxtaqjo toj tnejil elnin ja, a Xjan Najb'il, te b'inchilte tkyaqil tumil taq'in, tze'nku' kyij tyolin Moisés toj Tu'jil Tyol Dios.^z ⁷Me tojjo tkab' tnej ja, a Najb'il Xjanxix, noq o'kxtaqjo tnejilxix pale n-okxtaq jun maj tojile

junjun ab'q'e. Ex ajtzin tokx, iltaq ti'j nxi ti'n tchky'el alu'mj te najsb'il tilx, ex te' il, a mitaq n-el kyniky'xjal te.^a

⁸Toj tkyaqiljo lu'n, ntzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan yek'b'il, qa na'mxtaq tkub' yuch'jjo a pa'b'l kye' kab'e elnin toj ja te na'b'l Dios. Ex tu'npetzi'n, nti'xix kyoklinxjal tu'n kyokx tojjo Najb'il Xjanxix, a ja' ta'yetaq qMan Dios. ⁹Tkyaqiljo lu'n n-ajb'in te jun yek'b'il te qe ja'lin, qu'n ayej oyaj ex tkyaqil chojb'il, aye' nche'xtaq te Dios, nti'x tajb'in te saqsil kyanmin xjal, aye' nchi k'ulin ikyjo. ¹⁰¿Ex tiqu'nil? Qu'n a ojtxe tumil nyolin noq ti'jjo wab'j, ex k'wab'j, ex tu'n tel txjetjo jun ti'x ti', ex ila' kawb'il ti'jjo kyb'inchb'in xjal. Me nti'taq toklin tu'n ttx'ixpit kyanminxjal tu'n. Qala' tkyaqiljo lu'n n-ajb'intaq kyexjal ojtxe, te' na'mtaq tul kanin Jesús tu'n ttx'ixpit tumil, tze'n tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios.

**Jun ak'aj tumil tu'n kykyijxjal
toj wen tuk'a Dios**

¹¹Me atzin ja'lin, ma tzul Crist tzalu'n twutz tx'otx!. Ax Jesús tnejilxix qpale ja'lin, ex noq tu'n ikyjo, tzaj tq'o'n jun tumil nimxixtl wen tze'nku ojtxe. Qu'n atzin ja te na'b'l Dios, ja ta'ye Jesús ja'lin, nya tzalu'n twutz tx'otx!, qala' toj kya'j. Tu'n ikyjo, a ja anetzi'n at-xix nim toklin, qu'n tu'n tb'inchb'in Dios, ex tz'aqlexixtl wen twutzjo ojtxe ja, a xb'alín tten, te na'b'l Dios, a b'inchin kyu'nxjal. ¹²Qu'n ate Jesús noq jun maj ch'in okx tojjo Najb'il Xjanxix toj kya'j, tu'n t-xi tq'o'n jun chojb'il il twutz Dios. Me atzin chojb'il il nya kychky'el chiv ex wakx, qala' teku tchky'el, te chojb'il qil, ex tu'n tkanb'it kychwinqil kykyaqil xjal te jun majx, aye' kchi nimil ti'j.

¹³Ojtxe, i kyijxjal toj wen tuk'a Dios noq tu'n kychky'el tman wakx ex tman chiv, ex tu'n ttza'jiljo tal wakx, a kub' patit tib'ajjo t-altar qMan, tojjo ja te na'b'l Dios. Ex noq tu'n tkub' chititjo

^p9:2 Ex. 26:1-30. ^q9:2 Ex. 25:31-40. ^r9:2 Ex. 25:23-30. ^s9:3 Ex. 26:31-33. ^t9:4 Ex. 30:1-6. ^u9:4 Ex. 25:10-16. ^v9:4 Ex. 16:33. ^w9:4 Num. 17:6-10. ^x9:4 Ex. 25:16; Deu. 10:3-5. ^y9:5 Ex. 25:18-22. ^z9:6 Num. 18:2-6. ^a9:7 Lv. 16:2-34.

chiky', exsin tza'j anetzi'n, i ok tq'o'n Dios tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a, ex tu'n tkub' tnajsin kyil.^b ¹⁴ ¿Yajtzila' te Cristtz tchky'el ma nti'tzin te' tipin tu'n tsaqix toj qanmin tu'n? Qu'n noq tu'n attaq Xewb'aj Xjan tuk'a Jesús, xi tq'o'n tib' te chojb'il qil te jun majx twutz qMan. Ex atzin chojb'il anetzi'n tz'aqlexix wen, ex nti' ch'in tky'i. Tu'n ikyjo, atzi'n tchky'el nimxix tipin twutz kychky'el alu'mj tu'n tsaqix qanmin ex qnab'l, ex tu'n tnajsit tkyaqil qb'inchb'in nya wen, a nxi q'inqe toj kyimin, tu'ntzin qajb'in te qMan Dios itz'xix te jun majx.

¹⁵ Tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, ate Jesús ok tq'o'n tib' te jun ak'aj tumil, tu'n qmujb'it, ex tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios. Tu'n ikyjo, atzin tkyimlin Jesús at tipin tu'n tnajsit qil, ex tu'n tsaqxit qanmin, ex tu'n ttzaj tq'o'n jun etzb'il tb'anilxix wen toj kya'j, a o tzaj tq'o'n Dios te qe, awo o qo txokle tu'n. Me tojjo ojtxe kawb'il, nti' tumil tu'n tjapin b'aj tkyaqiljo lo, a tze'n nb'ant tu'n Jesús ja'lin.

¹⁶⁻¹⁷ ¿Me tiq'u'n iltaq ti'j tu'n tkyim Jesús? Ikyx tze'lpine' lo tze'nku jun tata qxol, a kub' ttz'ib'in jun u'j, ja' ktq'ma'b'il a tze'nchaq k-okile tkyaqiljo a at te kyxol tk'wal, aj tkyim. Me atzi'n u'j, nti' tajb'in qa na'mxtaq tkyim. Qu'n junjun u'j ikyjo, nti' toklin qa itz'taqxjo tata. ¹⁸ Ex ikytzin tten ojtxe. Tu'npetzintzjo, tej tb'antjo tnejil tumil ojtxe tu'n Moisés, iltaq ti'j tu'n tkyim jun alu'mj, ex tu'n tel tchky'el. ¹⁹ Ex tej tq'ma Moisés kye xjal tkyaqil kawb'il toj tnejil tumil, jaw ti'n jun tal tze tuk'a ch'in tsmal rit, a kyaq ka'yin, ex kux tq'o'n toj kychky'el alu'mj junx tuk'a ch'in a', exsin ok tchto'njo chiky' ti'jjo tu'jil kawb'il ex kyi'j kykyaqil xjal. ²⁰ Ex xi tq'ma'n:

Atzin chiky' lo, atzin n-ajb'i'n te kujsb'ilte tumil lo,
a o tzaj tq'ma'n Dios, tu'n kykyijxjal
toj wen tuk'ach.^c

²¹ Ex majx, ok tchitin Moisésjo chiky' ti'jjo ja te kyna'b'l Judiy Dios, a xb'alín tten, junx kyuk'a kykyaqiljo laq, a nchi ajb'intaq tojjo ja anetzi'n. ²² Ex tze'nku kyij tz'ib'it toj tkawb'il Moisés, ch'ime tkyaqil iltaq ti'j tu'n tok chtet tuk'a chiky', tu'ntzintla tok q'o'n tz'aqle twutz Dios. Qu'n qa mina s-el chitj kychky'eljo oyaj, aye' nchi kub' b'yettaq, nlaytaq kub' najsit kyilxjal.^d Tu'n ikyjo, iltaq ti'j tu'n tkyim Jesús, ex tu'n tel chitj tchky'el te najsb'ilte qil.

Noq tu'n tkyimlin Jesús at najsb'il te qil

²³ Tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, iltaq ti'j tu'n tok chtet chiky' kyi'j kykyaqil ti' qa nchi ajb'in tzalu'n twutz tx'otx', noq te k'ulb'ilte qMan Dios. Me ayetzi'n ti' anetzi'n, noq o'kx nchi ajb'in te yek'b'il te' a ite' toj kya'j. Tu'n ikyjo, tu'n kyok q'o'n tz'aqlexix kykyaqil a ite' toj kya'j, iltaq ti'j jun chiky' nimxixtl tipin kywutzjo kychky'el alu'mj. ²⁴⁻²⁵ Ex tu'n ikyjo, nyatza okx Crist tojjo ja te na'b'l Dios, a at tzalu'n twutz tx'otx', a noq te yek'b'il te' ja at toj kya'j; qala' antza okxi tojxixjo ja twutzzix, a at toj kya'j, tu'n t-xi tq'o'n tib' twutz qMan Dios te chojb'il qil te jun majx, ex tu'n tyolin q'i'j. Tu'n ikyjo, nya il ti'j tu'n tq'on Jesús tib' ila' maj tze'nqeku kynejilxix pale ojtxe, a ila' maj kub' kyb'yo'n alu'mj te oyaj te chojb'il il. Qu'n aye pale anetzi'n iltaq ti'j tu'n kyoxk toj Najb'il Xjanxix tzalu'n twutz tx'otx' toj junjun ab'q'e, me tuk'a kychky'el alu'mj, te chojb'il il. ²⁶ Qu'n noqit iky te Jesúsjo, ilitla ti'j tu'n tkyim ila' maj atxix te' saj xkye tch'iysb'in Dios twutz tx'otx', tu'n tchjet tkyaqil kyilxjal.

Me atzin ja'lin, kyojjo q'ij lo, a ch'ix kyjapin b'aj, noq jun maj o txi tq'o'n te Jesús tib' te chojb'ilte qil ex tkyaqil kyil xjal atxix ojtxe ex te jun majx. ²⁷⁻²⁸ Qu'n tu'n tkyaqil texjal b'antnin ti'j tu'n tkyim noq jun maj; ex ikyx te Jesús, iltaq ti'j tu'n tkyim. Me awo xjalqo, aj qkyim, qo okix that pa'b'in. Me metzin te

^b 9:13 Lv. 16:15-16; Num. 19:9, 17-19. ^c 9:20 Ex. 24:6-8; Zac. 9:11; Mt. 26:28. ^d 9:22 Lv. 17:11.

Jesús, tej tkyim, b'e'x el ti'n qil ex kyiljo xjal,^e a o chi nimin ex kchi nimil ti'j, tu'ntzintla wen qo ele toj pa'b'in. Ex tzul kanin juntl majl te Jesús, me nya tu'n tchjetl qil, qala' tu'n qxi ti'n toj kya'j te jun majx, a awo nqo ayo'n ti'j.

10 ¹Tu'n tkyaqiljo lo, b'i'n qu'n qa atzi'n ojtxe tumil, a tzajnin te Moisés, nti' tipin tu'n tsaqsit kyanmin xjal tu'n. Qu'n atzi'n ojtxe tumil noq te jun yek'b'il te tkyaqiljo b'a'n qa iltaq ti'j tu'n tul kanin. Ex atzin yek'b'il lo, ikyxjo tze'nku jun t-xlekemil jun ti', qu'n nya twutzxixjo jun t-xlekemil, qala' noq jun yek'b'il. Tu'n ikyijo, atzin ojtxe tumil nti'taq nchi okx xjal tz'aqlexix tu'n. Tu'ntzin ikyijo, iltaq ti'j tu'n t-xi oyittaq chojb'il kyl toj junjun ab'q'e. ²Qu'n noqit tu'n ojtxe tumil, aku tz'ok jun xjal tz'aqle toj tanmin te jun majx, nyatla il ti'j tu'n t-xi oyit chojb'il til ila'maj, qu'n matla tna' qa a il, o kub' naj tu'n chojb'il. ³Me qala' nya ikyijo, qu'n ayetzi'n chojb'il nchi ajb'in, nya tu'n tok kyanmin xjal saqxix kyu'n, qala' noq tu'n ttzaj kyna'njo kyl junjun ab'q'e. ⁴Qu'n noq tu'n kychky'el tman wakx ex tman chiv, nti' toklin tu'n tnajosit il tu'n.

⁵⁻⁶Tu'n ikyijo, tej tul kanin Jesús, a Klolqe, tzalu'n twutx tx'otx', xi tq'ma'n te Ttata kyajalun toj Tu'jil Tyol Dios:

Tkyle'y tu'n tkub' b'yo'n alu'mj te chojb'il il.

Ex mi ntzalaja tu'n tkub' patin alu'mj te oyaj twutza.

Tu'n ikyijo, ma tzaj tq'o'n jun nxmilila, tu'n woka te chojb'il il, ikyxixjo tze'nku taja.

⁷Tu'n ikyijo, xi nq'ma'n tey:
Ay, nMan Dios, loqi'n ma chin ul b'inchil te' tajb'il, ikyxjo tze'n kyij tz'ib'it wi'ja toj Tu'jil Tyola.^f

⁸Tuk'a jun yol lo, a tzajnin toj Tu'jil Tyol Dios, chitzin Jesús toj tnejil, qa nti' taj qMan Dios, ex nti' ntzalaj kyi'jjo chojb'il ex kyi'jjo tkyaqil wiq oyaj, aye' alu'mj, a nchi kub' patit, tu'n tnajosit

il kyu'n, exla qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'inchit, qu'n ikyijo ntq'ma'n toj ojtxe kawb'il. ⁹Ex tkab': Tq'ma Jesús kyajalun: Ay, nMan Dios, loqi'n ma chin ul b'inchil te' tajb'il.

Tu'ntzini'n kab'e tumil tyol Jesús lo, b'i'n qu'n qa aye alu'mj te chojb'il ex te oyaj, o chi kyij naj tu'n Dios, noq tu'n tok tq'o'n Jesús te t-xeljo chojb'il anetzi'n. ¹⁰Ex noq tu'n Jesús, a chojb'il qil, ma tz'ok qanmin saqxix te jun majx, qu'n ate Jesucrist kub' tb'inchin tajb'il qMan Dios, tej tkyim twutz cruz.

¹¹Ja'lin, tkyaqil pale kyoxol aj Judiy kukx nchi jaw we' toj tnejil ja, a xb'al in tten, te na'b'l Dios, tu'n t-xi kyq'o'n ila'maj chojb'il junjun q'ij,^g ex tzunx nxi kyq'o'n ja'lin. Me ayetzi'n chojb'il nti' kyipin tu'n tnajosit il kyu'n. ¹²Me metzin te Jesucrist, xi tq'o'n te' bib' tu'n tkyim, ex tu'n tok te jun chojb'il te tkyaqil il te jun majx. Tb'ajlinxi ikyijo, kub' qe toj kya'j toj tman q'ob' qMan Dios tu'n tkawin junx tuk'a. ¹³Ex n-ayon tzmaxi aj kykanb'itjo tajq'oj tu'n Dios. ^h ¹⁴Noq tu'n tkyimlin Jesús, ma saqsit qanmin te jun majx, a awo ma tz'ok tilil qu'n, tu'n tjapin b'ajjo qnimb'il. ¹⁵Ex ikyxjo o tzaj tq'ma'n Xewb'aj Xjan toj Tyol Dios kyajalun:

¹⁶Tu'n kykyijxjal toj wen wuk'iy, chi Dios, nya ikyxjo tze'nku ojtxe, qu'n atzi'n ojtxe tumil ma kyij naj. Qala' atzi'n ja'lin, k'welix nq'o'n saq Nkawb'il toj kyanmin, ex k-okix ntz'ib'l'in toj kynab'l.ⁱ

¹⁷Ex ikyxjo tq'ma: Nlayx tzaj nna'ntli'jy kyil ex tkyaqil kyb'inchb'in nya wen.^j

¹⁸Tu'n pnetzintzjo, qa ma najsit il tu'n qMan Dios, nya il ti'j tu'n t-xi' juntl chojb'il, qu'n o japin b'aj te jun majx tu'n Jesús.

**Qo kanin tk'atz qMan Dios
noq tu'n Kolil Jesús**

¹⁹⁻²⁰Tu'ntzintzjo werman, q'uqle qk'u'j, qu'n tu'n at jun tumil tu'n qokx tojjo

^e9:27-28 Is. 53:12. ^f10:7 Sal. 40:6-8. ^g10:11 Ex. 29:38. ^h10:13 Sal. 110:1. ⁱ10:16 Jer. 31:33.
^j10:17 Jer. 31:34.

Najb'il Xjanxix, a at toj kya'j, ja' ta' Dios, a ewintaq tu'n jun maqsb'ilte, a b'e'x kub' yuch'j, tej tkyim Jesús twutz cruz, ex el chitj tchky'el. Ex ikyxjo tze'nku kub' yuch'j maqsb'ilte, ex ikyx ok yuch'j t-xmilig Jesúsjo twutz cruz, noq tu'n tjet jun tumil ex jun qb'e, tu'n qkanin junx tuk'a Dios. Ax Jesúsjo qb'e saqxix ex itz'xix.²¹ Ex a te tnejilxix qpale, tu'n tyolin tuk'a Dios q'i'j, a Ttanim Diosqo.²² Tu'n ikyjo, b'a'n tu'n qxi la'q'e tk'atz Dios tuk'a jun qanmin tz'aqlexix. Ex q'uqlexix qk'u'j tu'n qnimb'il, qu'n o txjet qanmin, ex tu'n ikyjo, tzaj tq'o'n jun saq qnab'l, noq tu'n tchky'el Jesús. Ex ikyxjo ti'jjo qb'inchb'in nya wen, o naisit tu'n Jesús, nyakuj tu'n tttxjet qxmlil tuk'a a' ḥqiyin wen.^k

²³ Tu'npetzi'n tkyaqiljo lu'n, kukx tu'n tqe qk'u'jjo ti'j qnimb'il tok ti'j qMan Dios, ex ti'jjo kolb'il, a tzaj tq'ma'n, qu'n o'kxte Dios njapinxixjo Tyol.²⁴ Tu'n ikyjo, qajsintz ti'j qanmin tu'n qonin te qib' qxolx, tu'n qk'u'jlin te qib', ex tu'n qb'inchin b'a'n.²⁵ Ex mi t-xi qtzaqpi'n tu'n tok qchmo'n qib', tze'nku n-oke kyu'n junjun, a ma chi niq'let ikyjo; qala' kukx qkujsin te qib'jo qxolx. Axixpen te, il ti'jjo lu'n ja'lin, qu'n nqatzxix ta' tq'ijil tu'n tul juntl majl qAjaw, ex tu'n tb'a'j tkyaqiljo lu'n twutz tx'otx!.

Juntl xob'tzb'il tu'n mi tz'ajl q'i'j toj il

²⁶ Qu'n qa kukx nqo b'etjo toj qil, exsin otaqxi tz'el qnipy' ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, nti' juntl tumil tze'n tten tu'n tnaisit qil,²⁷ qala' noq o'kx tzul qib'aj jun tkawb'il Dios kujxix wen, a q'aq' njulin, a k'wel yuch'in te' ajq'ojqe ti'j qMan Dios.^l ²⁸ B'i'n qu'n qa twutzxixjo lo, qu'n toj Tu'jil Tyol Dios, a kyi'j ttz'ib'in Moisés ntq'ma'n qa attaq jun xjal mina nkub' tnimin kawb'il, ex qa ma tz'iwlina kyu'n kab'e mo oxe xjal, qa mina xjapin b'aj kawb'il tu'n; il ti'jtaq tu'n tkyim,^m ex nti'taq jun q'aq'b'il k'u'jb'aj tu'n tnaisit tiljo xjal lu'n.²⁹ Qa ikytaq nb'ajjo kyi'j xjal ojtxe,

a mina kub' kynimi'n tyol Moisés, me yajtzila' ja'litz, ¿Nyapela kujixtljo tkawb'il Dios tzul kyi'b'ajjo xjal, a n-el kyi'jlin Jesús, a Tk'wal Dios, ex n-ok kyq'o'n tchky'el nyakuj nti' tajb'in? Qu'n atzin tchky'el Jesús, atzin kujsin te' qa ma kyiixjal toj wen tuk'a Dios.ⁿ Ex tu'njo chiky' lo, otaq kyij saqix toj kyanminjo xjal tu'n. Me aye xjal lo, tu'n kyb'inchb'in, n-el kyiky'in tchky'el Jesús ex Xewb'aj Xjan, a nk'u'jlinky'e.³⁰ Qu'n b'i'n qu'n, qa a te qAjaw o q'mante kyajalu'n:

Ayin we' kchin kawil kujxix wen,
ex kchin q'ol chojb'il kyib'aj
kyqaqil xjal, a nya wen.^o

Ex ikyxjo o tq'ma: Atzin Ttanim Dios il ti'j tu'n tokx toj pa'b'in twutz tAjaw Tkyaqil.^p

³¹ B'isb'ajilxla te', te jun xjal qa ma kub' tz'aq toj tq'ob' Dios itz', ex qa ma kyij ttzaqpi'n tnimb'il ti'j.

³² Atzin ja'litz, tu'n mina tziky' kyi'ja ikyjo, tenkutzintz toj kynab'la, tej kijaw nimi'n. Qu'n kyojo q'ij anetzi'n, ma tziky'x kyu'n tuk'a tkyaqil kyipi'n, jni' nya b'a'n sul kanin toj kychwinqila.

³³ Qu'n atku junjun maj, ma chi ok yiso'n junjun kye', ex ite' junjun ma chi ok b'yo'n kwywutzxjal. Me ite' junjuntl ok kymujb'in kyib' kyuk'a txqantl nimil, q'ol jun tumil tu'n tjaw kyi'j toj kynimb'il, tej tul kani'n nya b'a'n tze'nku lu'n kyi'j, noq tu'n tpaj kynimb'il.³⁴ Ex ikyxjo kye', nim tzaj q'aq'in kyk'u'ja kyi'jjo nimil, aye' i ku'x toj tze noq tu'n tpaj kynimb'il. Ex tej tb'ajel q'i'n jni' at kye'y, mix jawe kyiky'inij, qala' i jaw tzalaja, qu'n b'i'n kyu'n, qa tkyaqil a at qe toj kya'j, nimxixtl kyoklin tze'nku tkyaqiljo at qe tzalu'n twutz tx'otx!, qu'n kchi tenb'il kye' te jun majx.

³⁵ Tu'ntzin ikyjo, mi kyi'j kynajsin kynimb'ilta ti'j qMan Dios, qu'n axsin ktzajil q'o'nte tb'anil chojb'il, qa mi xi meltz'aja kyi'jxiy.³⁶ Tu'n ikyjo, kyq'onka tilil tu'n tten kyipi'n toj tkyaqiljo n-ul

^k 10:22 Lv. 8:6, 30; Ez. 36:25. ^l 10:27 Is. 26:11. ^m 10:28 Deu. 17:6; 19:15. ⁿ 10:29 Ex. 24:8; Eb. 13:20.
^o 10:30 Deu. 32:35. ^p 10:30 Deu. 32:36.

kanin kyi'ja, noq tu'n tkub' kyb'inchi'n tze'nku' taj Dios. Ex ikyjo, at kyoklin ti'jjo a o tzaj tq'ma'n kye'y.³⁷ Qu'n chitzin Diosjo kyjalu'n toj Tyol:

Ch'ix tuljo a at tulil. Ex nya najchaq ta'ye.

³⁸ Tu'n ikyjo, a xjal, a b'a'n ta'ye; noq tu'n tnimb'il, at jun tchwinqil, a nlay b'aj, qu'n nchin tzalaja ti'j.⁴

Me qatzin qa ma tz'aj meltz'aja ti'jxiy, mina nchin tzalaja ti'ja, chi Diosjo.

³⁹ Me atzin qetz, mitzin qo okqe tze'nqeku' aye' n-ajl kyi'j kyi'jxi, aye' kchi xe'l toj naja, qala' tu'n qokqe tze'nqeku aye' lajo'nx kolb'il kyu'n, noq tu'n kynimb'il.

A qnimb'il

11 ¹¿Tze'ntzi'n qnimb'il? Atzin qnimb'iljo kyjalu'n: Tnejil, tu'n tok qe qk'u'j tu'n ttzaj q'o'n a nqo ayo'n ti'j; ex tkab', tu'n t-xi qnimin qa ikyxijo ti'jjo tumil, a mina nqlo'n. ²Qu'n noq tu'n kynimb'il ojtxe qxjalil, i ele b'a'n twutz Dios. ³Ex ikyxijo qe, b'i'n qu'n noq tu'n qnimb'il, qa a qMan Dios kub' b'inchin te' tkyaqil, noq tu'n Tyol.⁴ Ex ikyxijo, b'i'n qu'n tu'n qnimb'il, qa tkyaqiljo a nqlo'n ja'lil, antza tzajnin ti'jjo a nya q'ancha'l.

⁴Noq tu'n tnimb'il Abel, te' t-xi tq'o'n oyaj te Dios tb'anilxixtl ele tze'nku toyaj Caín. Tu'ntzi'n, aku qMan Dios ok q'on te tb'anil nimil, ex tu'n ikyjo, wen ele toyaj twutz Dios.⁵ Qu'n ikytzi'n, exla qa o kyim te Abel, me o kyij te jun yek'b'il te qe ja'lil, tu'n tkub' qnimin Dios.

⁵Ex ikyxijo tze'nku' te Enoc, tu'n tnimb'il xi q'i'n tu'n Dios tuk'a t-xmivil, tu'n mi kyime. Noq jaw naj, ex i ok tenxjal jyolte, me mix jyete, qu'n otaq txi' tuk'a Dios. ⁶Me tiqu'n xi q'i'n Enoc ikyjo? Qu'n tq'ma toj Tu'jil Tyol Dios, tej na'mtaq t-xi' Enoc, qa wen ele twutz Dios noq tu'n tnimb'il.⁶

⁶Ex ikyxijo qe ja'lil: Il ti'j tu'n tten qnimb'il tu'ntzintla qel wen twutz Dios.

Qu'n tu'n qa at jun xjal qa taj tu'n tok tmujb'in tib' tuk'a Dios, ex tu'n tel wen twutz, il ti'j tu'n t-xi tnimin qa itz'xix te Dios, ex qaaku tzaj tq'o'n jun tb'anil chojb'il te kye', aye' nchi jyo'nxix ti'j.

⁷Ex ikyxijo te Noé, tej tyolin Dios tuk'a qa attaq jun il tu'n tul twutz tx'otx!. Ex na'mtaq tul kani'n il anetzi'n, tej t-xi tnimin Noé a tq'ma Dios. Ex noq tu'n tkub' tnimin Noé, kub' tb'inchin jun bark ma tij, noq tu'n kykletjo jni' tk'wal, t-xu'jil exqetzi'n tlib'. Tu'n tnimb'il Noé, kub' tyek'in kywutzjo txqantl xjal, qa najnintaq ite'ye. Me atzin kye Noé, noq tu'n kynimb'il, i klete te tkyaqil il.⁸

⁸Ex ikyxijo te Abraham, kub' tnimin te!, tej ttzaj q'olb'in tu'n Dios, ex b'e'x xi' tu'n tkanin tojjo jun tx'otx!, a tu'ntaq ttzaj q'o'n te tu'n Dios te jun oyaj, tu'n tnajan antza. Tu'n ikyjo, etz Abraham toj ttanim, me nt'i'taq b'i'n tu'n, ja' tu'ntaq tkanine.⁹ Ex tu'n tnimb'il, najan Abraham tze'nku jun b'etin xjal twutzjo tx'otx!, a tu'ntaq tzaj q'o'n te tu'n Dios.¹⁰ Me najan kyojo ja, a xb'alinqe, a b'a'n kyiky' iqit. Ex ikyx b'ajjo tuk'a Isaac, a tk'wal Abraham, ex tuk'a Jacob, a tk'wal Isaac. Ex ikyxijo tq'ma Dios kye, qa iltaq ti'j tu'n ttzaj q'o'n tx'otx! kye anetzi'n, ikyxijo tze'nku' xi tq'ma'n te Abraham. ¹⁰Me atzi'n te Abraham noqx xi tq'ubq'b'inx te' tk'u'j ti'jjo jun tl tnam te najb'il te jun majx, a at toj kya'j, a kub' tna'b'ilin Dios, ex kub' tb'inchin. Tu'nptzi'n, kub' tb'isin Abraham tu'n tnajan tze'nku jun b'etin xjal kyojile' tnam tzalu'n twutz tx'otx!^x

¹¹Ex atzin te Sara, a t-xu'jil Abraham, mib'intaq tz'alim, ex noq ta'xtaqljo tchmil. Me tu'n tnimb'il Abraham, ja tzaj q'o'n kyoklin tu'n tul jun kyal, qu'n xi tnimin Abraham, qa tilil ti'j tu'n tb'ajjo a tq'ma Dios te, qa tu'ntaq tul jun kyal.^y

¹²Ikytzintzjo tze'n te Abraham, tej ch'ixtaq tlapin kanin toj tq'iij tu'n kyim, ul jun tk'wal, tu'n tel poq'in tyajil nyakutlaj iky kyb'ajjo tze'nqeku che'w

^q 10:38 Hab. 2:3-4. ^r 11:3 Gen. 1:1. ^s 11:4 Gen. 4:3-10. ^t 11:5 Gen. 5:21-24. ^u 11:7 Gen. 6:13-7:24.

^v 11:8 Gen. 12:1-5. ^w 11:9 Gen. 35:27. ^x 11:10 Eb. 13:14. ^y 11:11 Gen. 17:19; 18:11-14; 21:2; Ro. 4:17-22.

twutz kya'j, ex tze'nkutla' tz'awin ttzi
ttxuyil a', a nlay b'ant tajlet.^z

¹³⁻¹⁴Aye' xjal lo: Abraham, Isaac ex Jacob, i kyim, te' na'mxtaq kyetzin te' tx'otx' te Canaán, a tzaj tq'o'n Dios kye. Me noq tu'n kynimb'il, qe kyk'u'j ti'jjo a otaq tzaj tq'ma'n Dios kye. Ex tu'n ikyjo, o chi tzalaj ti'j qa toj jun q'ij, iltaq ti'j tu'n kyetzin te' tx'otx' anetzi'n, me noq kyu'n kyyajil, a xi el anq'in kyi'j. Ikytzi'n ele kyniky'jo ti'j, qa a kynajb'il twutzzix nya tzalu'n twutz tx'otx', qala' toj kya'j. Tu'n ikyjo, ok kyq'o'n kyib' te b'etin xjal tzalu'n twutz tx'otx', qu'n tu'n kyajtaq tu'n kynajan tojjo kya'j, a ja' nimxixtl kyoklin tu'n kynajan toj.

¹⁵Me n-el qniky' ti'jjo lo, qu'n noqit o'kxtaq kyajjo jun kynajb'il tzalu'n twutz tx'otx', b'e'xitla i meltz'aj najal te tx'otx', ja' ta'yetaq Abraham te tnejil, qu'n kyetaqjo tx'otx' anetzi'n.

¹⁶Tu'n ikyjo, b'i'n qu'n qa kyajtaq jun najb'il tb'anil, nya tzalu'n twutz tx'otx', qala' toj kya'j. Tu'ntzi'n ikyjo, mix tzaje tx'ixwe Dios tu'n tok tq'o'n tib' te kyDios, ex ax Dios o b'inchin te' jun najb'il tb'anilxix toj kya'j te kye, tu'n kynajan te jun majx junx tuk'a.

¹⁷Ex ikyxjo te Abraham, junch'intaq tk'wal, Isaac tb'i. Me noq tu'n tnimb'il, tej tok toj joyb'il ti'j tu'n Dios, xi ti'n Isaac, tu'n toktaq te jun chojb'il twutz Dios.^a Ex xi ttziyin tu'n tkub' b'yettaqjo tk'wal te chojb'il,^b exsin qa otaq tz'el tniky' te a tq'ma Dios, qa ti'jtaq Isaac, tu'n tel poq'in tyajil Abraham.^b

¹⁹¿Me ti'tzila t-xim Abraham ti'jjo lu'n? Qu'n q'uqletaq tk'u'j ti'j Dios qa at tipin tu'n tjatz anq'in juntl majl Isaac kyxol kyimin. Ex b'e'x tzaj tkle'n juntl majljo tk'wal. Mix kyime; nyakuj otaq jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, qu'n tu'n otaq ttziye ttata tu'n tkub' b'yet.^c

²⁰Ex ikyxjo, noq tu'n tnimb'il Isaac, i kub'e tky'lwin tk'wal, a Jacob ex Esaú, ex xi tq'ma'n ti'jjo jni' tu'ntaq ttzaj tq'o'n Dios kye.^d

²¹Ex noq tu'n tnimb'il Jacob, tej ch'ixtaq tkyim, jaw we'ks, ex xi joqe tib'aj tvar, noq tu'n kyky'iwltijo tk'wal Jse, ex tu'n tnimsin tb'i qMan Dios.^e

²²Ex ikyxjo, noq tu'n tnimb'il Jse, tej ch'ixtaq tkyim, yolin ti'j, qa tu'ntaq tetz t-xjalil, aye' tzajninqe ti'j Jacob, toj tx'otx' Egipto. Ex kyij tyolin Jse, qa aj kyiky'taq tojjo tx'otx' anetzi'n, iltaq ti'j tu'n tetz iqin tb'aqil, tu'n tku'x muqet tojjo ttx'otx', ja' tzajnin.^f

²³Ex ikyxjo, tej titz'je Moisés, tu'n kynimb'iljo ttata, oxe xjaw xi kyewin kyal, qu'n ok kyka'yin qa tb'anilxtaq ka'yin Moisés.^g Tu'n ikyjo, mix i tzaje xob' ttata tu'njo tyol nmaq kawil, qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'yet tkyaqil ne'x, a q'a.^h

²⁴Ex ikyxjo, tej tch'iy Moisés, noq tu'n tnimb'il, mix xi ttziyin tu'n tok te taljo tk'wal nmaq kawil toj tx'otx' te Egupto.ⁱ

²⁵Qu'n jaw sk'o'n Moisés tu'n tiki'x jni' yajb'il tu'n kyxoljo t-xjalil aj Judiy, a Ttanim Dios, ex nya tu'n ttzalaj noq toj kab'e q'ij tojjo achb'il, ex toj tkyaqil wiq il kyuk'a aj Egupto.^j Ex tiqu'n? Qu'n kub' t-ximin Moisés, qa nimxixtl toklin twutz Dios tu'n tiki'x yajb'il tu'n noq tu'n tpaj Crist, tze'nku tu'n t-xi tq'o'n tib' toj jni' q'inimil toj tx'otx' Egupto. Kub' t-ximin Moisés ikyjo, qu'n q'uqletaq tk'u'j ti'jjo chojb'il, a tziyintz tu'n Dios toj kya'j.^k Noq tu'n tnimb'il Moisés, kyij ttzaqpi'n Egupto kyuk'a tkyaqil t-xjalil. Ex mix tzaje xob' te tq'oj kawil, qu'n nyakuj otaq tz'iwle Dios tu'n, a nya q'ancha'l.^j

²⁸Noq tu'n tnimb'il Moisés, xi tq'ma'n tu'n tiki'sit tnejil Xjan Q'ij kyuk'a t-xjalil. Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n tu'n tok chititjo tchkytel tal tal rit kyi'j kyjpel ja te techil, tu'ntzintla mina chi kub' b'yo'ne' tkyaqiljo tnejil k'wal q'a kyxol aj Israel, tu'n t-angel kyimin.^k

²⁹Tb'ajlinxi' ikyjo, noq tu'n kynimb'il aj Israel, b'aj iky'tze tojjo ttxuyil a', Chiky' tb'i, a xi tpa'n tib' tu'ntzintla tten

^z11:12 Gen. 15:5; 22:17; 32:12. ^a11:17 Gen. 22:1-14.

^b11:18 Gen. 21:12. ^c11:19 Gen. 22:13.

^d11:20 Gen. 27:27-29, 39-40. ^e11:21 Gen. 47:31-48:22. ^f11:22 Gen. 50:24-25; Ex. 13:19. ^g11:23 Ex. 2:2. ^h11:23 Ex. 1:22. ⁱ11:24 Ex. 2:10-12. ^j11:27 Ex. 12:37-42. ^k11:28 Ex. 12:21-30.

jun b'e, nyakutzintlaj toj jun tzqij tx'otx!. Ex ikyqextaq kye' aj Egipto kyajtaq kye' tu'n kyik'ytz, me b'e'x i xi mulq'aj toj a', tej tok tmujb'in a' tib!.^l

³⁰Ex ikyxjo, wuq q'ij, i b'et aj Israel ti'jile tnam Jericó. Ex noq tu'n kynimb'il, i tzaj tz'aqjo nmaq tape, a ite'ktaq ti'jile tnam anetzi'n.^m

³¹Ex ikyx tej Rahab, aj qya te Jericó, a aj ky'a'jiltaq; mix kyime te' kyuk'a t-xjalil, aye' mix kub'e kynimine' Dios, qu'n tu'n attaq tnimb'il Rahab, a kub' tyek'in, tej kyewitj xjal tu'n, aye' aj Israelqe, aye' i ul kanin ka'yilte tnam. Kub' tb'inchin ikyjo, qu'n nchi joylajtztaqjo xjal anetzi'n, tu'n kykub'b'yet.^o

³²Tkyaqiljo xjal, a ma q'umlajtz tzalu'n, nimxix kynimb'il ti'j qMan Dios. Me nya noq o'kqexjo lu'n; atxla txqantl, tze'ngku' Gedeón,^p Barac,^q Sansón,^r Jefté,^s David,^t Samuel,^u ex jni' yolil Tyol Dios ojtxe. Me nti' amb'il q'i'j tu'n qyolin kyi'j kykyaqil. ³³O'kx tu'n qyolin kyi'j, qa noq tu'n kynimb'il, ite' ila'ku nmaq tnam kub' kyi'j kyu'n. Ex ite' junjuntl i kawin toj tumilxix; ex ite' junjuntl o tzaj kyk'mo'n ajo tzaj tq'ma'n Dios kye; ex ite' junjuntl qa noq tu'n kynimb'il, b'e'x jpetjo kytzi nmaq b'alun kyu'n, tu'n mina che'xe chyo'ne kyu'n.^v ³⁴Ex ite' junjuntl o yupj tipin q'aq' kyu'n, a njulintaq wen, tu'n mi chi kyime tu'n;^w ex ite' junjuntl o chi tzaqpaj, tu'n mi chi kyime tu'n kxb'il, a at tste. Ex ite' junjuntl, a nti'ataq kyipin, me b'e'x tzaj q'o'n kyipin tu'n Dios, tu'n kykanb'in kyi'jjo jni' xo'l q'aq', a aqj'oqjetaq kyi'j.^x ³⁵Ex ite' junjun qya, a noq tu'n kynimb'il, i jaw anq'in juntl majljo kyal, aye' otaq chi kyim.^y Me ite' junjuntl, b'e'x i kub' ky'ixsb'in tu'n kykyim, qu'n tu'n mix kub'e kyxk'a'yin kynimb'il. Qu'n kub' kyximinjo nimil lu'n, qa iltaq ti'j tu'n t-xi kyq'o'n kychwinqil tzalu'n

twutz tx'otx!, tu'ntzintla tkanb'it te jun majx a junatl kychwinqil toj kya'j, aj kyjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin.

³⁶Ex ikyxjo, noq tu'n tpaj kynimb'il, ite' junjuntl i ok yiso'n, ex i b'aj jub'chin. Ex ila' maj, i kub' k'lo'n tuk'a kxb'il, ex i ku'x toj tze.^z ³⁷Ex ikyxjo, ite' junjuntl i kyim, tej kyok xo'n tuk'a ab'j.^z Ex ite' junjuntl i kub' qitit tuk'a qitb'il tze; ex ite' junjuntl i b'aj kyim tuk'a kxb'il, a at tste.^a

Ex noq tu'n tpaj kynimb'il, aye nimil lo, nti'ataq kyja, ex atzin kyxb'alin noq ttz'umil rittaq ex ttz'umil chivtaq, qu'n yaj xjalqetaq. Ex noq tu'n tpaj kynimb'il, o chi yasle, ex o chi yajlajtz. ³⁸Me aye nimil lo b'a'nixix i ele twutz Dios, exla qa b'e'x i ok iky'in kyu'n xjal, a nya nimilqe. Tu'ntzi'n ikyjo, nti' kynajb'il, noq nchi b'etejetaq toj k'ul ex tojjo tx'otx!, ja' nti'ye kynajb'il xjal toj. Atku ma chi najan toj xaq ex toj jul.

³⁹Tkyaqiljo nimil lo, b'a'n i ele twutz qMan Dios noq tu'n kynimb'il ti'j, me na'mxtaq kyk'mon te' a tzaj ttziyin Dios kye. ⁴⁰¿Ex tiq'u'n? Qu'n tu'n at jun qnajb'il nimxixtl wen toj kya'j, ja' tu'n qmujb'in te qib' qkyaqilx tojjo q'ij tzul kanin, tu'n qok tz'aqlexix twutz Dios. Kb'antiljo lu'n tu'n Dios toj kya'j tzmaji aj qmujb'it qkyaqilx tu'n, a awo nimilqo tkyaqil twutz tx'otx!, a awo itz'qo ja'llin, aye' o chi kyim exqetzi'n na'mx kyitz'je ex qe' kchi nimil.

Qo ximintzin ti'j Jesús, a
Yek'b'il te qe

12 ¹Atzin ja'llin, tkyaqiljo ojtxe nimil ma chi b'aj q'met, nchi ajb'in te jun yek'b'il te qe ja'llin, tu'n tja q'i'n qib', tu'n tjanpin b'ajjo qnimb'il. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tkyij qtzaqpi'n tkyaqiljo a nti' tajb'in te qe, ex tkyaqiljo il, a nkub' sb'unqe tu'n qel txalpaj toj qnimb'il ti'j qMan Dios. ²Ex qo

^l11:29 Ex. 14:21-31. ^m11:30 Jos. 6:12-21. ⁿ11:31 Jos. 6:22-25. ^o11:31 Jos. 2:1-21. ^p11:32 Jue. 6:11-8:32. ^q11:32 Jue. 4:6-5:31. ^r11:32 Jue. 13:2-16:31. ^s11:32 Jue. 11:1-12:7. ^t11:32 1Sa. 16:1; 1Re. 2:11. ^u11:32 1Sa. 1:1-25:1. ^v11:33 Dan. 6:1-28. ^w11:34 Dan. 3:1-30. ^x11:35 1Re. 17:17-24; 2Re. 4:25-37. ^y11:36 1Re. 22:26-27; 2Cr. 18:25-26; Jer. 20:1-2; 37:15; 38:6. ^z11:37 2Cr. 24:21. ^a11:37 Jer. 26:20-24.

ximintzintz ti'l Jesús, a nejinel qwutz toj qnimb'il, ex ma tzqet-xixjo qnimb'il tu'n. Qu'n ma tziky'x tu'n twutz cruz, ex ma tz'el ttx'ixewe kyu'n xjal, tej tkyim. Me xi ttziyin tu'n tiky'x tu'n, qu'n b'i'ntaq tu'n, aj qa ma tziky'xtaq tu'n, attaq jun tzaljb'il toj kya'l, ja' tu'n tkub'e qe toj tman q'ob' Dios kawil tuk'a.^b

³⁻⁴Tu'n ikyjo, kyximinkutzi'n ti'l'jo Jesús, a Yek'b'il te qe, nimxjo nya b'a'n s-iky'x tu'n, kyu'n xjal aj il. Tu'ntzintzjo, mina chi sikytiy, ex mina chi kub' numja toj kynimb'ila, tu'n mi chi kub' tz'aqiy toj il. Qu'n na'mx tu'n tiky'x kyu'n n tze'nku s-iky'x tu'n Jesús, a o kym, noq tu'n tpaj il. ⁵Ex ma tz'el naj toj kyk'u'ja a saj tq'ma'n Dios kye'y, a ayi'y k'walb'ajqi'y te. Qu'n chitzin Diosjo kyalu'n toj Tu'jil Tyol:

Nk'wal, mi tz'el kyiky'i'n aj tjikysin
Dios ti'l' kychwinqila,
qu'n n-ajb'in te q'ol tumil toj
kynimb'ila.

Ex mi chi kub' numja, aj kykub'
kawi'n tu'n.

⁶Qu'n tu'n ate q'Ajaj njikysinte
kychwinqil tkyaqiljo k'walb'aj,
aye' k'u'jlinqe tu'n;
ex nchi kub' tkawi'n aye nchi ok
tq'o'n te tk'wal.^c

⁷Tu'npetz'i'n, chi we'kuxixa toj
tkyaqiljo n-iky'x kyu'n, ex tz'okxit
tilil kyu'n tze'nku jun kawb'il toj
kychwinqila, qu'n axte q'Man Dios ntzaj
q'o'nte tumil kye'y tojjo lo, tu'n kyb'eta
jikyin wen, qu'n tu'n k'walb'ajqi'y.
Ikytzi'n tze'nku tkyaqil k'wal nkub'
jikysin tchwinqil tu'n ttata, tu'n tb'et toj
tumil, ⁸ikyxinte Diosjo nkub' tjkysin
kychwinqil jni' tk'wal, tu'n tq'o'n
tumil kye. Me mej qa mi xkub' tq'o'n
Dios jun tumil tu'n kyoka jikyin wen
toj kynimb'ila, nya k'walb'ajqetza ikyjo,
qala' nyakuj jun siky'aj.

⁹Ka'ntzinjiy qe tej k'walqoxtaq:
Ntzajtaq tq'o'n jun tumil qe, ex atku
noq kawajtz kyu'n qtata tzalu'n twutz
tx'otx', ex nchi kub' qnimin, aj kykawin

qi'l'. Qa ikyjo kyuk'a qtata twutz tx'otx',
¿Me yajtzila te' tjaq' tkawb'il qTatatz toj
kya'l? Qu'n qa ma kub' qnimi'n tumil,
a ntzaj tq'o'n, at qchwinqil tuk'a te jun
majx.

¹⁰Me metzin kye qtata tzalu'n twutz
tx'otx' nqo xi kykawin tze'nku n-ele toj
kywutz, me noq o'kx toj jte'b'in ab'q'e.
Me metzin te qTata Dios nqo tzaj tkawin
te' tuk'a tkyaqil tumil, tu'n ttenxix jun
b'a'n te qe, tu'ntzin qok jikyinxix wen
tze'nku te.^d

¹¹Atzi'n ja'llin, twutzx tetz; nti' jun
te kawb'il, a tb'anil toj qwutz, aj qtzaj
kawin, qu'n tu'n at tkyixk'ojil. Me nkub'
qximinl, at n-ajb'ine qe, tu'n ttz'e'y
qwutz, qu'n atzin nq'o'nte qchwinqiljo
nik'u'n ex tb'anilx wen.

Juntl xob'tzb'il tu'n mi qox toj najaín

¹²Me ila' at kyxola tze'nku' ntzaj nya
b'a'n kyi'l, mina nb'antl kyjaw we' toj
kynimb'il. Iky tz'elpine' tze'n jun xjal
ma q'ajle tq'ob' moj qa tqan.^e ¹³Il ti'l' tu'n
tjaw kymoi'n, tu'n tjaw we', ex tu'n t-xi
xket toj jun b'e jikyin wen,^f a b'inchin
kyu'n; qu'n tu'ntzin mina jaw txalpaje'
qanb'aj, a q'ajal, qala' tu'n tq'anit.

¹⁴Atzin ja'llin, kyu'onktzi'n tilil tu'n
kynajan tuk'a jun kymujb'il kyib'a kyxol
kyxjalila, ex tu'n kyb'eta jikyin wen toj
kychwinqila, ex tu'n tel kypa'n kyib'a ti'l
b'inchj il. Qu'n qa mina, nlay chi naja'n
tuk'a q'Man Dios toj kya'l.

¹⁵Ikytzi'n, kyka'yinktzin kyib'a, qu'n
noqtzin kyij kytzaqpi'n t-xtalb'il q'Man
Dios. Qu'n jun xjal ikyjo, a mina tz'el
tpa'n tib' ti'l' il, iky tz'elpine' tze'nku jun
tlok' tze xi ttz'u'b'in jun a' k'axix wen.
Ex b'e'x nnajjo tze tkyaqilx.^g Ikyxixsin
tz'ele' kyxol Ttanim Dios; b'e'x nchi
txalpajo txqantl nimil tu'n jun xjal ikyjo,
ex b'e'x nb'aj kyyajin kyib'. ¹⁶Tu'npetz'i'n,
kyka'yinktzin kyib'a tu'ntzintla nti' jun
twi' ky'a'jil, a b'inchil il, kyxola. Qu'n
ka'npejiy te Esaú toj Tu'jil Tyol Dios.
Noq tu'n tpaj jun twa, el ti'jlín a otaq
tzaj tq'o'n Dios te, a nim toklin te tnejil

^b12:2 Fil. 2:6-11; Eb. 2:9. ^c12:6 Job 5:17; Pr. 3:11-12. ^d12:10 Deu. 8:5; 1Co. 11:31-32. ^e12:12 Is. 35:3.

^f12:13 Pr. 4:26. ^g12:15 Deu. 29:18.

tk'waljo ttata.^h ¹⁷Qu'n b'i'n kyu'n, a tej tjapin b'aj amb'il te, tu'ntaq ttzaj tq'o'n ttata tky'iwb'il tib'aj, mix xa' tq'o'ntl. Ex nti'taql tumil tu'n tetzinte majl, mixla qa kub'sin twutz, ex oq' wen twutz ttata; me nti'taql tumil tu'n tkub' tk'u'j ttata tu'n.ⁱ

¹⁸Ayetzi'n ja'lín erman, o chi pon laq'ey tk'atzz Dios tu'n kynimb'ila, me nya tze'nku toj Tu'jil Tyol Dios ojtxe. Qu'n nyolin toj Tu'jil Tyol Dios ti'j jun wutz tzalu'n twutz tx'otx', a ja' kutze yoline Dios te Moisés, tej ttzaj tq'o'n tkawb'il. A wutz anetzi'n, at q'aq' njulintaq tib'aj, ex kub' qxope wen, ex tinin tze'n q'anqyaq. ¹⁹Ex q'ajq'ojin tze'nku chun, ex nyolintaq Dios antza. Ayetzin xjal, aye! lipajqetaq ti'j Moisés, axsa i kyij tene t-xe wutz. Ex noq tu'n kyxob'il ti'j tkyaqiljo lo, xi kyq'ma'n te Moisés, tu'n mina yolin Dios kyuk'a.^j ²⁰Qu'n nimxtaq kyxob'il te, qu'n attaq jun tqanil b'i'ntaq kyu'n, a qa nya wen tu'n kyjax b'et ti'jjo wutz, nixpe jun kyqan tu'n t-xi kyq'o'n tib'aj. Ex majqexpe kye! alu'mj, noq tu'n kyb'ettaq antza, i kub' b'yo'n kye' tu'n ab'j, mo noq nchi ok xyu'ntaq, qu'n tu'n xjanxixtaqjo wutz anetzi'n.^k ²¹Qu'n te xob'ajilxtaq te' antza, ax Moisés q'mante ikyjo, tej ttzaj ttzyu'n tkawb'il Dios. Chi' kyjalu'n: Tzunx nchin lu'linx we!, tu'n txqan nxob'ilá.^l

²²Ikyjo tze'nku kye ojtxe xjal ntzajtaq kyxob'il tu'n tkyij kyi'jlin tkawb'il Dios; ikytzin ja'lín, iltzin ti'j tu'n tkub' qniminxix, tu'n mi kyij q'i'jlin Tyol. Qu'n atzin ja'lín tu'n qnimb'il, ma qo pon laq'e nqayin tk'atzz qMan Dios toj kya'j, ex nya noq o'kx tzalu'n twutz tx'otx', tze'nku ojtxe.

Me metzin qe ja'lín, noq tu'n qnimb'il, o qo kanin toj kya'j, ja' ta'ye' wutz, a twutzxix Sion tb'i, a ja' nyoline Dios, ex ak'aj Jerusalén, a Ttanim Dios itz', ex ja' ite'ye jni' t-angel Dios, a nchi k'ulin twutz; ²³ex atzintza kychmomile kyib'jo

aye tnejil nimil, a aye tk'wal qMan Dios, a tz'b'ilin kyb'i tzma toj kya'j. Ex atzintza, najle Dios, a Kawil kyib'aj kykyaqiljo qtzan nimil, aye! tb'anilx kub' kyb'inchin twutz Dios, ex aye! tz'aqleqe wen tu'n.^m ²⁴Ex ma qo pon tk'atzz Jesús tej qnimin. Ex noq tu'n tchky'el, at qmujb'il qib' tuk'a Dios. Ex noq tu'n tchky'el, ma txjet qanmin tu'n jun ak'aj tumil, tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios. Qu'n nya ikyjo tze'nku tchky'el Abel, a b'e'x qanin tib'aj Caín.ⁿ Me metzin te Jesús tchky'el, nya tu'n tqanin qib'aj, qala' n-ajb'in te q'ol najsb'il qil.

²⁵Tu'npetzintzjo, kyq'onktzintza tilil, noqtzin kyij kyi'jli'n Tyol Dios. Qu'n ayetzi'n, a i kyij i'jlin te' Tyol Dios ojtxe tzalu'n twutz tx'otx', iltaq ti'j tu'n kykyim. Ikytzin qe ja'lín, qa ma kyij q'i'jlin Tyol, a tzajnin toj kya'j,^o ex nlay qo tzaqpaj te najin toj tq'ob' Dios, aj qa ma kyij q'i'jlin qnimb'il.

²⁶Tej tyolin Dios tuk'a Moisés ojtxe, tzaj lu'lin tx'otx' noq tu'n Tyol. Me tb'ajlinxi' ila' ab'q'e, tq'ma juntl majl Dios kyjalu'n: Juntl majl ok kchi tzajil lu'lin nya noq o'kx tx'otx', qala' majx jni' kya'j.^p

²⁷Atzi'n t-xilin yol, a juntl majl, ntq'ma'n qa il ti'j tu'n tyuch'j tkyaqiljo b'a'n lu'lin, a tchliysb'in Dios noq tu'n Tyol, qu'n tu'n nti' tq'uqil, ex qu'n tu'n kykyij ten tkyaqiljo, aye! mib'in chi lu'lin. ²⁸Ex atzin Tkawb'il qMan Dios ntzaj tq'o'n toj qanmin ex toj qchwinqil, nlay tzaj lu'lin, qu'n tu'n at tq'uqil, a Jesús, a Tk'wal qMan.

Tu'npetzzi'n, qq'o'nx chjonte tu'n tkyaqiljo lu'n, ex qo nimsin tb'i qMan Dios tuk'a tkyaqil qanmin ex tuk'a tchewil Dios q'i'j, tu'ntzin ttzalaj Dios q'i'j. ²⁹Qu'n atzin tkawb'il qMan Dios ikyjo tze'nku jun nim q'aq', a o k'wel b'aj tkyaqiljo nya b'a'n tu'n.^r

Tze'ntzin tu'n t-xi q'i'n jun
qchwinqil toj tumil twutz Dios

13 ¹Atzin ja'lín werman, waja tu'n t-xi nq'o'n jun tumil, tu'n

^h 12:16 Gen. 25:29-34. ⁱ 12:17 Gen. 27:30-40. ^j 12:19 Ex. 19:16-22; 20:18-21; Deu. 4:11-12; 5:22-27.

^k 12:20 Ex. 19:12-13. ^l 12:21 Deu. 9:19. ^m 12:24 Gen. 4:10. ⁿ 12:25 Ex. 20:22. ^o 12:26 Hag. 2:6.

^p 12:29 Deu. 4:24; 9:3; Mt. 3:12; 2Tes. 1:7-8.

t-xi kyi'n jun kychwinqila toj tumil:
 Kyk'u'l jlinktzin kyib'a kyxolxa, qu'n tu'n
 kyerman kyib'a.² Mi tz'el naj toj kyk'u'ja
 tu'n ttzaj pax kyanmin ti'j jun b'etin xjal,
 qa ma pon kyja'y,³ qu'n ite' xjal ojtxe,
 a tzaj pax kyanmin ti'j jun b'etin xjal,
 nti'taq b'i'n kyu'n qa angelqetaq,⁴ ex
 ikyx aku b'ajjo ja'lin.

³Kyna'nqetzinji'y jpu'nqekux toj
 tze, nyakuxtlaj ajinqi'y ite'kux junx
 kyuk'a.⁵ Ex q'aq'inx kyk'u'ja kyi'jjo aye'
 nim ma tziky'x kyi'j, qu'n nyakutlaj
 ajinqi'y n-iky'x kyu'n kyuk'a.⁶ Ex
 kyniminkuxixji'y mejeblin tuk'a tkyaqil
 kyanmi'n, a kymujb'il kyib'a tojjo
 mejeblin, qu'n tzul tkawb'il Dios
 kyib'ajjo xjal aj ky'a'jilqe, exqetzin
 jni'qe pa'l mejeblin.

⁵Mi tz'ok kyk'u'jlinxixji'y pwaq,⁷ qala'
 chi tzalajxixa tu'n ch'in at kye'y, qu'n ax
 te Dios tzaj q'ma'nte kyajalu'n: Nlayx chi
 kyij ntzaqpi'n kyjunala.⁸

⁶Tu'npetzi'n, qexix qk'u'j ti'jjo tmojb'il
 Dios q'i'j, tu'n t-xi qq'ma'n:

Ate Dios onil we'y.

Tu'ntzin ikyjo, nlay chin tzaj xob'a
 tu'n tkyaqiljo aku tz'ok kyb'inchin
 xjal wi'ja.⁹

⁷Kyna'ntza kyi'jjo kynejinela, a i
 aq'nin kyxola, aye' i tzaj q'onte Tyol
 Dios kye'y. Kyximinkutzi'n ti'tzin o b'aj
 toj kychwinqil. Ex chi lipexsintza ti'jjo
 tumil xb'ant kyu'n toj kynimb'il,⁸ qu'n
 ax te Jesucrist ewe, ex ja'lin, ex te jun
 majx. Ex b'a'n tu'n ttzaj tq'on tky'iwb'il
 kyib'ajja, ikyxjo tze'nku tzaj tq'o'n
 kyib'aj nejinel ojtxe.

⁸B'a'nqexsintza tu'n mi txi kyq'o'n
 kyib'a tu'n kyxli q'i'n toj junxil
 xnaq'tzb'il, a nya b'a'n, tze'nku jun
 xnaq'tzb'il ti'jjo kyniky'b'il, qala'
 wenxix tu'n tok kyipi'n tu'n t-xtalb'il
 Dios, qu'n nti' kyajb'in xnaq'tzb'il
 anetzin, ex nti' ajb'ine kye' aye'
 lipcheqextaq kyi'j.

¹⁰⁻¹¹Ikytzi'n tze'nku tkawb'il tnejilxix
 pale ojtxe, iltaq ti'j tu'n t-xi tq'o'n

kychky'el alu'mj tojjo ojtxe tja Dios te
 chojb'il kyilxjal. Me nti'taq kyoklin pale
 tu'n kychyo'n ti'jjo kychib'jil alu'mj
 anetzin. Qu'n atzi'n kychib'jil, iltaq ti'j
 tu'n tkub' patit te jun majx ttxa'n tnam.¹²
 Me metzin qe ja'lin, at junqe chojb'il
 qil, a t-xmilil Jesús ex tchky'el, ex nti'
 kyoklin pale ti'j, ikyjo tze'nku nti'taqjo
 kyoklin ti'j kychib'jil alu'mj ojtxe.
¹²Qu'n ikyjo tze'nku b'aj kyi'j alu'mj
 ojtxe, ikyx te Jesúsjo iltaq ti'j tu'n tkyim
 te' ttxa'n tnam, tu'n ttxjet kylilo jni'
 xjal, noq tu'n tchky'el.¹³ Tu'npetzintzjo
 lo, qpamiltzin qib' ti'jjo ojtxe tumil tu'n
 qkyij toj wen tuk'a Dios, ex qo lipexsintz
 ti'j Jesús. Noq tu'n ikyjo, qo elil kyi'jlin
 xjal, ikyxjo tze'nku el i'jlin te Jesús
 kyu'n xjal, ex ex kyxo'n ttxa'n tnam tu'n
 tkyim.¹⁴ Qu'n a tzalu'n twutz tx'otx' nti'
 jun qtanim tu'n qten te jun majx, qala'
 nqo jyo'n, ex nqo ayo'n ti'j qtanim toj
 kya'j.

¹⁵Tu'npetzi'n, qo nimsin tb'i qMan
 Dios, qu'n axisin jun tb'anil oyajjo tu'n
 t-xi qq'o'n twutz Dios.^x Tu'n ikyjo, qo
 nimsin tb'i, ex qo b'itzin twutz, ex qo
 yolin ti'j tuk'a tkyaqil qanmin.

¹⁶Mitzin tz'el naj toj kyk'u'ja tu'n
 kyb'inchinteqi'y wen, ex tu'n tkub'
 kysipi'n kyxola a at kye'y, qu'n atzi'n
 kyb'inchb'il ikyjo, ayetzin tb'anilx
 oyajjo ntzalaj Dios kyi'j.

¹⁷Kyniminqekutzinji'y aye' nejinel
 kyxola toj Tanim Dios, ex kyb'inkuji'y
 kykawb'il; ayetzin xq'uqil kyeji'y, tu'n
 mi naje kyanmi'n te jun majx toj q'aq'.
 Qu'n b'i'n kyu'n nejinel, qa at jun q'i'j,
 ja' kyq'a'b'ile tqanil kyi'ja twutz Dios.
 Tu'ntzin ikyjo, kyniminqekutzinji'n, tu'n
 kyxq'uqin kyi'ja tuk'a tzaljb'il, ex nya
 tuk'a b'is, qu'n qa tuk'a b'is, nti'xlá ch'in
 tajb'in te kye'y.

¹⁸Atzin ja'lin, q'uqle qk'u'ja qa saqxix
 toj qanmi'n, tu'n nqo b'inchinji'y b'a'n,
 tze'nku taj qMan. Me chi na'n Diosa q'i'ja,
 noqit kuxx saqix qanminji'y junjun q'i'j
 tu'n.¹⁹ Ex nchin kub'sin nwutza kye'y,

⁹13:2 Ro. 12:13; 1Pe. 4:9. ¹⁰13:2 Gen. 18:1-8; 19:1-3. ¹¹13:3 Mt. 25:31-46. ¹²13:5 1Tim. 6:6-10.

¹³13:5 Deu. 31:6, 8; Jos. 1:5; Mt. 28:20. ¹⁴13:6 Sal. 56:3-4, 9-11; 118:6. ¹⁵13:10-11 Lv. 16:27. ¹⁶13:15 Lv. 7:12; Sal. 50:14, 23; Os. 14:2.

tu'n kyna'n Dios wi'ja, noqit liweyku,
chin ul kani'n juntl majla q'olb'il kye'y.

Jun tky'iwb'il Dios kyib'aj nimil

²⁰O tzaj tq'o'ntl Dios jun ak'aj tumil
tu'n qkyij toj wen tuk'a te jun majx,
noq tu'n tchky'el Jesús, a qAjaw.^y Jaw
anq'in juntl majl kyxol kyimin tu'n
Dios, ex ok q'o'n te Tb'anil Kyik'lel
nimxix toklin tib'aj tkyaqiljo nimil ti'j
Dios,^z a nik'ulte tkyaqil, ikyxjo tze'nku
taj. ²¹Noqit aku Dios tz'ok q'on kye'y
tz'aqle ex b'a'n kynab'la, tu'n tjapin b'aj
kyu'n ikyxjo tze'nkuxjo tajb'il. Ex noqit
aku b'ant qu'n tze'nku tajb'il, noq tu'n
Jesús, qu'n at Xewb'aj Xjan toj qanmin, a

nb'inchinte ikyxjo tze'nku taj qMan Dios.
Nimxitjo tb'i Jesucrist ja'lin ex te jun
majx. Ikyxit tz'ele!

²²Werman, nchin kub'sin nwutza
tu'n kyk'mo'nteji'y tkyaqiljo yol lu'n, a
nxi ntz'ib'i'n ch'in te q'uqsb'il kyk'u'ja.

²³Ex waja tu'n t-xi noq'ma'n ti'j qerman
Timotey, a ma tzaqpaj toj tze. Qa ma
tzul kanin liwey nk'atza, kxel nk'le'n
wuk'iy, aj nxi'y q'olb'il kye'y.

²⁴Kyq'onxa q'olb'il kye' tkyaqiljo
nejinel kyxola ex kye tkyaqil Ttanim
Dios at antza. Ex tkyaqiljo nimil tzalu'n
wuk'iy toj Italia nxi kyq'o'n q'olb'il kye'y.

²⁵Axit Dios ky'iwlín kye'y tuk'a
tkyaqil t-xtalb'il. Ikyxit b'antjo.

^y 13:20 Ex. 24:8; Eb. 10:29. ^z 13:20 Is. 40:11; Ez. 34; Lc. 15:4-6; Jn. 10:1-16.

Tu'j Santyaw

Atzi'n u'j lu'n tz'ib'in tu'n Santyaw, a titz'in qAjaw Jesucrist. Nyolin ti'jjo jun nab'l te Dios tze'nku junjun u'j toj Ojtxe Tu'jil tze'nku Proverbios ex Eclesiastés. Atzin nab'l lu'n, mi nyolin ti'jjo kynab'l xjal, a nchi ka'yin til'jo jni' at twutz tx'otx', mo ti'jjo kynab'l xjal ti'j Dio ex ti'j xjal, qala' tu'n t-xi nik'etjo chwinqil twutz tx'otx', tze'nkuxjo taj qMan Dios, ex tu'n qb'let toj qchwinqil jikyinxix wen.

Tojtzin u'j lu'n, at ila'ku xnaq'tzb'il ti'j, tze'n tu'n qb'ete toj tumilxix toj qnimb'il. Ntzaj xkye u'j lu'n tu'n Santyaw tuk'a jun yol te q'uqb'il qk'u'j, tu'n tjetjo nab'l, a tzajnin tu'n Dios, a nimx n-ajb'in, aj tokjo qnimb'il toj joyb'il ti'j. Te tib'ajxi, nyolin kyl'jjo xjal yaj ex q'inin, ex qa tu'n mina tz'el qpa'n toklin jun xjal tuk'a toklin junrtl. Ex ikyxjo, nyolin ti'j jni' niky'b'il ex yajb'il toj qchwinqil; ex ti'jjo nimb'il twutzxix, a nyek'in tu'njo qb'inchb'in tb'anilxix. Qatzin qa nti'jo b'inchb'in anetzi'n, atzin qnimb'iltz kyimmin ta'. Ntzaj tkusin ti'jjo tumil, ex ntzaj t-xnaq'tzin, qa il ti'j tu'n qtzyu'nte qaq', ex tu'n mi qb'inchin mib'in tuk'a.

Tojtzin tkyaqil, ntzaj tkusin Santyaw qa ilxix ti'j tu'n tkub' qb'inchin tze'nkuxjo ntzaj tyek'in qnimb'il.

Jun q'olb'il

1 ¹Ayi'n Santyaw,^a jun taq'nil qMan Dios ex ikyx te Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil; jun q'olb'il kye'y, ayi'y kab'lajaj ch'luq xjal tzajnin te Israel, a ojtxe qxe'chil, ex ja'lin kysipin kyib'a toj tkyaqil twutz tx'otx'.^b

**Qqanix qnab'l te Dios, nya
nka'min qk'u'j**

²Ayi'y werman, qa ma tzaj nya b'a'n kyi'ja, chi tzalajxa tu'n kky'elix kyi'ja, ³qu'n tu'n b'i'n kyu'n, qa ma niky'b'ajtz kynimb'ilu tu'n Dios. Ikytzin kchi b'antileji'y tu'n tten nim kyk'u'ja tu'n kyayo'n ti'j tkyaqil tajb'il qMan. ⁴Me ikytzi'n, ilx ti'j tu'n ttenxix kyk'u'ja tu'n kyayo'n, tu'ntzin kytiji'n ex tz'aqle toj kynab'la, tu'ntzin nti'x junrtl atx taj toj kynimb'ilu.

⁵Qa at jun kyxola atx taj tu'n tel tniky' tu'n tb'et toj tumil, b'a'n txi tqanin te qMan Dios,^c ex ok ktzajil

tq'o'n, qu'n ntzaj tq'o'n te Dios te qkyaqilx a at tajb'in qe, ex mina nqo ok i'llin tu'n. ⁶Me atzi'n, kxel tqanin tuk'a tnimb'il,^d ex nya nka'min tk'u'j tze'nku a' te ttxuyil a', n-ul piq'j ex n-ajl ti'j tu'n kyq'iq!. ⁷Qa at jun xjal iky t-ximjo, qa nlay tzaj q'o'n te tu'n qAjaw, ⁸qu'n ja'lin ntb'isin jun ti', ex mikyxiljo nchi'i. Nya junxch'in tumil nxi ti'n.

**Jun q'inin ex jun yaj kchi kletil, qa
ma chi nimin ti'j Klolqe Jesús**

⁹Aye yaj nimilqe tzalu'n twutz tx'otx', b'a'n tu'n kytzalaj, qu'n japin nim kyoklin tu'n qMan Dios. ¹⁰Ex ikyx te q'inin twutz tx'otx' tzalu'n, b'a'n tu'n ttzalaj, tu'n ma kub' tmutsin tib' twutz Dios; qu'n ikytzin te q'inin ok b'ajil tze'nku jun t-xmakil k'ul, ex nlay kub' ten te jun majx. ¹¹Ajtzin tjawil q'ij, k'wel tzqjj tqan, ex k-elil tz'aq t-xmakil, ex b'e'x knajiljo tka'yb'il tb'anilxtaq. Ikytzi'n, atzin q'inin at nim tq'inimil; me ilxix ti'j kyel, aj

^a1:1 Mt. 13:55; Mr. 6:3; Kyb'i. 15:13; Gal. 1:19.

^b1:1 1Pe. 1:1.

^c1:5 1Re. 3:5-12.

^d1:6 Mt. 7:7-11;

21:21-22; Jn. 16:23-24.

tkyim, ikyxjo tze'nku tal t-xmakil k'ul.^e

**Qo we'xix twutz jun nya
wen, qa ma tzul kanin q'i'j**

¹²At tky'iwb'il qMan tib'aj jun nimil qa ma we'xix wen, aj tul kanin nya b'a'n ti'j. Ajtzin tiky'xtz tu'n, ok ktzajil q'o'n jun oyaj te tb'anilx, a chwinqil te jun majx, a o tzaj ttziyin qMan Dios kye!, a ok kchi okil k'u'jlinte.

¹³Qa at jun nna'nte qa n-ok yekin tu'n tkub' tb'inchi'n nya b'a'n, mi kub' tb'isin qa tu'n qMan Diosjo lu'n; qu'n mina nkub' tb'isin te Dios tu'n tok tb'inchi nya b'a'n, ex nlay tz'ok tnikyb'in te Dios jun a'la. ¹⁴Qala!, qa at jun xtna' jun tb'is tu'n tkub' tb'inchi a nya b'a'n, ikyxjo tze'nku jun ti' tku'x toj jun tzuyb'il txuk; ax tb'is xkub' sb'unte. Ex ikytzin' nkub'e tz'aqe toj il. ¹⁵Kyu'ntzi'n tb'is nya b'a'n, nku'xa til; ex ajtzin tch'iyjo il wen, ikytzin ktzajile kyimi'n ti'j.

¹⁶Werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja, mi txi kyo'o'n kyi'b'a tu'n kykub' sb'u'n.

¹⁷Qu'n tkyaqil oyaj b'a'n ex tkyaqiljo tb'anilx, kyja ntzaje te' toj kya'j, a ntzaj tq'o'n qMan Dios, ajo B'inchil te' twutz kya'j jni'jo nb'aj qoptz'aje. A Dios nti' jun ti' nkub' ttx'ixpintl; nya ikyjo tze'nku jun t-xlekemil ti', a nxi yekjf.

¹⁸An Diosjo, tu'n tajb'il, ma tzaj tq'o'no saq chwinqil tu'njo Tb'anil Tqanil, a Tyol twutzxix.^g Tu'ntzi'n, qokin awo tnejil nimil, jun tnejil oyaj te saq tch'lysib'in qMan Dios, tze'nku jun oyaj ti'j tnejil twutz awal.

Qajsintz ti'j tyab' qwi'

¹⁹Werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja, kyna'ntzinji'y lu'n: Kykyaqilxa nya nej kchi jawil yolb'i'n tuk'a tyab' kywi'y; qala' nej k-okil kyi'b'i'n, ²⁰qu'n tu'n tyab' twi'xjal nlay b'antjo b'a'n twutz qMan Dios. ²¹Tu'npetzin, kytzaqpinkji'y tkyaqiljo il exsin jni' nya b'a'n, qu'n o'kx te ma ch'iyxjo kyojjo q'ij lu'n, exsin kyniminkuji'y Tb'anil Tqanil, a o kyi

awa'n toj kyanmi'n; me kyniminkuy tuk'a kymutxb'il kyib'a. Atzin Tqaniljo lo at tipin tu'n kykleta tu'n.

**Il ti'j tu'n tkub' qb'inchin a ntq'ma'n
Tyol Dios, ex nya noq tu'n tok qb'i'n**

²²Ex nya noq o'kx tu'n tok kyb'i'nji'y Tyol Dios; qala' il ti'j tu'n tkub' kyb'inchinji'y a ntzaj tq'ma'n. Qatzin qa mikyxi s-oke kyu'n, nkub' kysb'u'n kyi'b'a kyl kyib'xa. ²³Ankye te' noq o'kx nkyja'ye tu'n ma tz'ok tb'i'n, ex mina nkub' tb'inchi, ikytzin k-elile' tze'nku jun xjal nkux tka'yin twutz toj jun ka'yb'il wutzb'aj. ²⁴Ma ntlon tetz tze'n iky twutz, me ajtzin tel b'et, ma tz'el naj ka'yin twutz toj tk'u'j. Ikytzin Tyol Diosjo tze'nku ka'yb'il wutzb'aj. ²⁵An te' mina n-el naj toj tk'u'j, qala' kyja n-oke tnab'l wen ti'j Tyol Dios, ex tu'n tten jikyin toj tchwinqil, ex tu'n tb'antjo a ntq'ma'n Tyol Dios, oktzin ktzalajil tojjo tb'inchb'in. Atzin Tyol Diosjo tz'aqlexix wen, a xqo tzaqpet tu'n toj qil.

²⁶Qa at jun xjal nkub' tb'isin qa nimil, exsin qa nya jk'u'n ttzi, ax nkub' sb'unte tib' tu'njo tb'is, ex atzin tnimb'il nt'i' tajb'in. ²⁷Qalatzin te' nim'b'iltz tb'anilx, ex nt'i' tky'i twutz qMan Dios, a nmojin kyi'j meb'e, exqetzi'n qya, a o chi kym kychmil, ex aye toj jun kyixk'oj ite'ke; ex mi nxi' yajil tib' toj il tzalu'n twutz tx'otx'.

Junx tz'ele kyoklin kykyaqilxjal qu'n

2 ¹Ayi'y werman, a nimilq'i'y ti'j qAjaw Jesucrist, a nimxix toklin, mi kub' kyb'inchi'n tu'n nya nim toklin jun xjal tze'nku jun. ²⁻³Ikyettzi'n tz'okpint jun xjal kyxola tok t-xmilq'ob' twi' wiyil ex tb'anilx toj t-xb'alin, ex ikyxjo tz'okxit jun tal yaj tuk'a t-xb'alin ttx'aqin; exsintla xi kyq'ma'ntza te te' tb'anilx toj t-xb'alin: iQekuy! iLu tql'ubq'ilila lo tb'anilx wen! Exsintla xi kyq'ma'n te tal yaj: Axsa wekuy, mo qa qekuy i'chaqx twutz tx'otx'tz nej. ⁴Qa ikyjo kyu'n, ayi'y xi q'mante s-el

^e 1:11 Is. 40:6-7. ^f 1:17 Num. 23:19; Mal. 3:6. ^g 1:18 1Pe. 1:23.

kypa'nji'y a nya nim toklin; nya wen kynab'la ikyo.

⁵Ayi'y werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja, kyb'intzi'n: A te Dios xja sk'o'nyke yaj tzalu'n twutz tx'otx', tu'n kyok q'inin toj kynimb'il, ex tu'n ttzaj kyk'mo'n Tkawb'il Dios toj kyanmin te jun etzb'il, a o tzaj ttziyin kye', aye kchi okil k'u'jlinte. ⁶Qalatzin kye', nchi el kyiky'inji'y yaj. ⁷¿Ma nyaqepetzila q'inin nchi kub' b'inchinte nya b'a'n kyi'ja, ex ncnex qton kye'y kywutz kawil? ⁷¿Ma nyatzin aye nchi xo'n yol ti'j tb'i qMan Dios, a o txi kynimi'n?

⁸Qatzin tzunxix nkub' kyb'inchinji'y wen, a nuk'b'il nimx toklin, a ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, tu'n tok tk'u'jlin t-xjalila tze'nku n-ok tk'u'jlin te tib' til tib'xa;^h ex tb'anilx te' nb'ant ikyo. ⁹Me qa ma tz'el kypa'n toklin jun xjal tuk'a toklin juntl, mapen kux jun kyiltza ikyo, ex ma chi oktza b'inchil mib'in twutz Tkawb'il qMan Dios. ¹⁰Qu'n qatzin qa jun xjal nkub' tb'inchin tkyaqil kawb'il, exsin qa ma jaw txalpaj toj jun, tuk'axpe jun; ma tz'ok aj paj toj tkyaqil, ¹¹qu'n axsin Diosjo xq'mante tu'n mina ky'a'ji'nⁱ ex mi b'iyi'n.^j Atzin ja'lintz, qatzin mi nky'a'ji'n, exsin qa ma b'iyi'n, ma tz'el ti'jlintza tkawb'il Dios, ex mina nkub' tnimi'n.

Qyek'inku qnimb'il tuk'a qb'inchb'in, ex nya noq tuk'a qtzi

¹²Ayetzinta ja'lin, chi yolinxa toj ttxolil, ex chi b'et-xa toj tumil, noq te jun yek'b'il ti'j kynimb'ila; qu'n b'i'n kyu'n qa kchi okila toj pa'b'in twutz tkawb'il Dios, ex ax kawb'iljo ktzaqpil kye'y. ¹³Qu'n ayetzin kye', a mi ntzaj q'aq'in kyk'u'j ti'j juntl, nlay tzaj q'aq'in tk'u'j Dios kyi'j, aj kyok toj pa'b'in. Me ayetzin kye', a ntzaj q'aq'in kyk'u'j ti'j juntl, ayetzin kye kchi kletiljo, aj kyok toj pa'b'in twutz Kawil.

¹⁴Ayi'y werman, ¿Titzin k-ajb'ila qa at jun nq'ma'nte qa niminxix tu'n, exsin qa mi nkub' tyek'in tnimb'il? ¹⁵Ma okpetzila

kkletil tu'n jun tnimb'il ikyo? iNlay!
¹⁵Ikyettzi'n atit jun nimil nti' t-xb'alin, ex nti' twa tu'n tok junjun q'ij, ¹⁶ex qa at jun kye' xi q'ma'nte: K'a' tli tib'a. Q'onk t-xb'alii'n, ex k'a' wa'n wen, noq tze'n taja. Ex qa mina xi tq'o'n a tilix ti'j te t-xmili, ¿Titzin k-ajb'ila ikyo? ¹⁷Ikytzin nb'ajjo toj qnimb'il; kyimnin ta'ye, ex nti' tajb'in, qa noq xkub' qyolin, ex qa mi xkub' qyek'in tuk'a qb'inchb'in.

¹⁸B'alaqa at junaku txi q'ma'nte: At te tnimb'il. Me ayintzin we!, at we nb'inchb'in toj nnimb'il.

¿Ma akupela b'ant tyek'it tnimb'il, qa mi nkub' tb'inchin? iNlay! Qalatzin, kxel nyek'in we! nnimb'il tu'n nb'inchb'il.

¹⁹Nimin te tu'n, qa at junch'in Dios. Tb'anilx ikyo, qu'n ikypen kye taq'nil tajaw iljo b'i'n kye kyu'n, expe nchi tzaj lu'lin tu'n kyxob'il te.

²⁰Ay, nti' tnab'la ikyo. Qu'n qa noq o'kx tu'n b'i'n qu'n, ex qa nya il ti'j tu'n tyek'it tu'n qb'inchb'in, nti' te jun nimb'il tajb'in ikyo.

Kab'e yek'b'il te qe, tu'n Abraham ex Rahab

²¹Qala' ka'ntzin te Abraham, a ojtxe qxe'chil, b'a'n ele twutz qMan Dios tu'n tb'inchb'in, tej tkub'taq tb'yo'n tk'wal, a Isaac, te chojb'il il.^k ²²Ka'yinktzin ti'jjo o b'aj ti'j Abraham; o tyek'e tnimb'il tu'n tb'inchb'in. Ex atzin tnimb'il b'a'n xjapine twutz Dios noq tu'n tb'inchb'in.
²³Ikytzin xjapine' ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios. Chitzin kyjalu'n:

Kub' tnimin Abraham Diosch.

Tu'ntzin tnimb'iltz ikyo, b'a'n ele twutz Dios.^l

Ex ok tq'o'n Dios te tuk'a.^m

²⁴Man kylitza, qa ma tz'ok tq'o'n Dios xjal tz'aqle twutz, nya noq o'kx tu'n tnimb'il, qala' majx tuk'a tb'inchb'in, a tzajin ti'j tnimb'il. ²⁵Ex ikyx b'ajjo ti'j aj ky'a'jiltaq Rahab toj Tu'jil Tyol Dios. B'a'n ele twutz Dios tu'n tb'inchb'in, tej i kub' tewin aye tsanjil Israel, ex i

^h2:8 Lv. 19:18. ⁱ2:11 Ex. 20:14; Deu. 5:18. ^j2:11 Ex. 20:13; Deu. 5:17. ^k2:21 Gen. 22:1-14. ^l2:23 Gen. 15:6. ^m2:23 2Cr. 20:7; Is. 41:8.

xi tmojin tu'n kyoq toj junxil b'e, tu'n kyklettaq toj tq'ob' nmaq kawil te Jericó.ⁿ ²⁶Ikytzin tetzjo lu'n; tze'nu nti' tajb'in jun xmilil qa nti' t-xew toj, qu'n kyimnin ta'ye; ikytzin jun nimbl'iljo qa nti' tb'inchb'in tuk'a.

Qo ximin ti'j qyol

3 ¹Ayi'y werman, nya noq a'lchaqku kye, tu'n tok te jun xnaq'tzil Tyol Dios, qu'n b'l'i'n kye' kyu'l'n, awoxixpeqe a nqo xnaq'tzin ti'j Tyol, ok qo tzajil kawin kuj tu'n Dios, qa mina nqo b'et toj tumiljo qxnaq'tzb'il. ²Ikytzin, qkyaqilx nimku ja' nqo b'inchine nya wen tuk'a qyol. Ikyettzi'n, atit jun nti'x ntxalpaje tuk'a tyol, atzin jun xjaljo nti'x tky'i toj tchwinqil, ex at tipin tu'n ttzyu'nte tib' twutz tkyaqil il.^o

³Ka'ntzin te chejila; tu'n tkub' nimin tu'n chej, k-okix tq'o'n kxb'il tal netz' toj ttzi, tu'n tq'o'nte tib', ex tu'n t-xi' ja' taje chejil. ⁴Ex ka'nqetzin kye bark, exsin tu'nj ma tijqe, ex tzunx nju'minx kyu'liq' kyi'l, tze'n nchi rinin toj ttxuyil a', n-okin jun tal netz' xuyb'ilte kyu'nxjal, a q'ilte, ja' tumil kyaje tu'n kyxi'ye.

⁵Ikytzin nb'aajo tu'n qaq'; tal netz'petzin toj qxmilil, me at tipin tu'n tb'ant nimku ti' tu'n. Ikyjo tze'nu kch'in tal t-xk'itil q'aq' nkub' b'aj jun tij wutz tu'n. ⁶Ex ikytzin qaq'jo tze'nu q'aq' anetzi'n;^p tex jun joyb'il q'ojax toj qxmilil; ex nya wen nqo ele tu'n. Q'ontz tq'aq'il tu'n tq'aq'il tajaw il. Nim ntjyo'n tumil tu'n qb'inchin il. Tu'ntzintzjo, atkux ikyx kb'ajile qchwinqiljo tzalu'n twutz tx'otx' tuk'a q'oj.

⁷O'kqex kye n-ajtz kyi'jjo tu'n xjal: A tze'nqeku toj k'ul txuk, jni'q'e nchi lipin, jni' kan, exqetzi'n txuk toj ttxuyil a', kye b'ala tajtz kyi'l tu'n. ⁸Me metzin te qaq' mix a'lq nxkye ti'j tu'n tajtz ti'j. O'kx jun jyol q'ojo; mina ntq'o'n tib' tu'n tajtz ti'j; nyakuj nojnin tuk'a b'i'yb'il te jun majx. ⁹Tu'n qaq', nqo nimsin tb'i qMan Dios; ex tu'n qaq', nqo yolb'in kyi'jxjal, aye b'inchin tu'n Dios tuk'a toklin toj

tanmin,^q tu'n t-ximin, ex tu'n t-xi ti'n toj tumilxix tze'nu Dios. ¹⁰Toj qtzi, junx n-etze wen ex nya wen. Ayi'y werman, ku chichkuji'y, iNya tumiljo ikyjo! ¹¹¿Ma attzin jun xlok' a', a n-etz a' wen toj, ex axsa k-elitze a' k'a? iMina! ¹²Ex ikyxjo, ¿Ma attzin jun tqan iw aku tz'el twutz mikyxiljo; mo qa jun tqan uv aku tz'el twutz iw? iMina! Tu'ntzintzjo, nya wen junx tu'n tetze' wen ex nya wen toj qtzi.

Kab'e wiq ḥtijil: Jun te twutz tx'otx' ex juntl tu'n qMan Dios

¹³Qa at jun kye ḥtij n-el tniky' te, in tyek'in tetz tuk'a tb'inchb'in, ex qa mutxin tu'njo n-el tniky' te. ¹⁴Me qa tzunx nlo'chj kyanmi'n tuk'a iky'b'il, ex qa nkub' kyb'inchi'n tkyaqil tuk'a nimsb'il kyi'b'a; tu'ntzin ikyjo, mi tz'ok kyi'q'o'n kyi'b'tza te ḥtij, qala' ma chi txalpaja tojjo tumil, a twutzxix. ¹⁵Qu'n nya te Dios te' ḥtijil ikyjo; ikytzin teku te xjaljo te twutz tx'otx' ex te tajaw il. ¹⁶Qu'n ja'tzin ta'ye iky'b'il ex b'ujb'il; antza ta'ye tkyaqil wiq il, ja' nti'ye tumil.

¹⁷Qalatzin kye', ma tzaj q'o'n kye kyxtijil tu'n qMan Dios: Tnejil, saq kyanmin, ex nti' iky'b'il kyuuk'iy; ex wen xjalqey; nti' nkyq'ma'n a nya wen, ex b'a'n tzaj q'aq'in kyk'u'ja; ex tuk'a tkyaqilx kywenila; ex at junch'in tumil kyu'n, ex nchi b'inchin wen. ¹⁸Atzin ja'lintz, ayeqetzi'n kyaj tu'n tanq'in jun nuk'b'il kyxol, ilxix ti'j tu'n kyb'inchin wen, tu'ntzin kyk'monte a kyumil wen.

Qmutxsinku qib' nej twutz qMan Dios, exsin qqanixjo a qaj

4 ¹¿Ja'tzin ntzaje jyoo q'oj ex yasb'il kyxola? Tu'ntzin kyajb'il ya nya wen toj kyanmi'n. ²Ayetzi'n, a kyaja jun ti', mi nknet kyu'n. Tu'npetzi'n, nchi b'i'yini'y, exsin nlo'chj kyanmi'n ti'j jun ti', me nlaxy jyet kyu'n. Tzunpen n-ok tilil kyu'n, ex nkub' kyb'inchi'n tu'n ttzaj q'oj, me nlaxy jyet a kyaja.

Kxel nq'ma'n kye'y: Nlay knet-xjo a kyaja, qu'n mina nxi kyqani'n te qMan

ⁿ2:25 Jos. 2:1-21. ^o3:2 Pr. 18:21. ^p3:6 Pr. 16:27. ^q3:9 Gen. 1:26.

Dios.³ Ex qa ma txi kyqani'n, mina ntzaj tq'o'n Dios, qu'n ojtzqi'nqi'y noq tu'n tokin kyu'n te b'inchil il, a tze'nku kyaja.⁴ Ayeqi'y werman, nyakuj nya nimilqi'y. ¿Ma nyatzin b'i'n kyu'n, a tu'n kyoka te tuk'a b'inchil il, a tze'nku nb'ant tu'n, tu'ntzin ikyjo, b'e'x kchi okila te tajq'oj qMan Dios?⁵ Ikytzi'n a'lchaqx kye juntz, tu'n tok tuk'llin tib' tuk'a nya wen te twutz tx'otx', b'e'x n-ok te tajq'oj Dios.⁶ Twutzxix te! Tu'jil Tyol Dios, qa n-ok tk'u'jlin Diosjo a qxew, a xkyij tq'o'n qojxi.⁷ Me lu' te Dios kmojil, te q'ol tumil, tze'nku ntq'ma'n Tyol. Chi' kyajalu'n:

Njaw tify'in te Dios kyuk'a a njaw kynimsin kyib',
me metzin kyuk'a a mutxsin kyib',
nchi tzaj tmojin."

**Qo laq'ex tk'atz qMan Dios;
ikytzin k-elil oqe tajaw iljo q'i'**

⁷Tu'ntzi'n, kyq'onxsin kyib'tza toj tq'ob' qMan Dios, ex kyi'jlemila tajaw il. Ikytzi'n, k-elil oqjo kyi'ja.⁸ Qalatzi'n, chi laq'exsin kye' tk'atz qMan Dios, ex ikytzin ktzajila laq'e Diosjo kyuk'iy. Ayi'y nche'xa b'inchil il, mina che'xa b'inchilte; ikytzin ktxjetila kyanminji'y; ex ayi'y, a kyaja tu'n tok kyk'u'jil'n qMan ex jni' at twutz tx'otx', kysaqsim kyib'a, tu'n tok kyanmi'n b'a'n twutz Dios.⁹ I tjawje kyk'u'ja tu'n b'is. Chi oq'a. Kyna'nkuy tchib'l kyila o b'ant. Atzin kytzeb'l a tokin te ta'l kywutza, ex atzin kytzaljb'il a tokin te b'isb'ajil.¹⁰ Tunpetzi'n, kymutxinkutzin kyib'a twutz qAjaw. Ikytzin chi okileji'y te nim kyokli'n."

**A te qMan Dios kq'malte qa ma
naj jun german ex nya awo**

¹¹Ayi'y werman, mina chi yolb'i'n nya b'a'n ti'j junjun kye'. Atzin nyolb'in ikyjo, ikyx tze'nku nyolb'in ti'j kawb'il, noq tq'on tib' tze'nku jun kawil toj kawb'il, ex ma kyi ttzaqqi'n tkawb'il qMan Dios. Qatzin ma tz'ok tq'o'n tib'a ikyjo, a te

ma tz'ok te kawil, qala' a te, tu'n tkub' niminte kawb'il.¹² Me qala', noq junch'in te s-aj q'onte kawb'il, o'kx Dios, ex ax Kawiljo. Tu'npetzi'n, at toklin Dios tu'n tkolin, ex a kq'malte qa ma naj erman, ex nya ay.

**Qa atx qchwinqil, ex qa tajb'il
qMan Dios, okla kb'antiljo a qaj**

¹³Atzin ja'lin, kyb'intzinji'y lu'n te kye'y, ayi'y nchi q'mante kyajalu'n: Me me qe', qo ky'el qe' ja'lin mo nchi'j tu'n qxi'y toj jun tnam. Ex antza qo tenb'ilijun ab'q'e tu'n qk'ayi'n, ex tu'n qkanb'i'n txqan qpwaqa, chi chiji'y.

¹⁴¿Ma b'i'ntzin kye kyu'n, ti' aku tzul toj kychwinqila nchi'j?¹⁵ Ikytzin kye kychwinqil tze'nku muj te qlixje; at, aj t-xi qka'yin, me te jun paql, nti'l; otaq tz'el naj. ¹⁵Qala', chi chi'tla kyej'i'y kyajalu'n: Qa iky tajb'il qAjaw, ex qa atx toj qchwinqil, okla kb'antiljo a qaja.

¹⁶Me metzin kye kyu'n, tzunxix nchi lab'te kye', tu'n kyyolb'i'n, ex tu'n tb'ant kyu'n kyjunala. Tkyaqilxjo lu'n, a nja kyi'n kyib'a, nya wen ikyjo.¹⁷ Tu'npetzi'n, ankye te', a b'a'n b'inchin wen, ex qa mix kub' tb'inchin, ma kux te til ikyjo.

Jun tqanol kye xjal q'inin

5 ¹Kyb'i'ntzin ja'lin, ayeqi'y q'inin:
Chi oq'a, ex chi ñch'i'n, qu'n ktzajil jun kawb'il kujxix kyib'aja.
²Ikytzi'n, ajo kyq'inimila ma q'ayj, ex ikyxjo, a kyxb'ali'n tb'anilx ma b'aj tu'n pok!. ³Ajo q'anpwaq ex saqpwaq k'u'n kyu'n, ma ch'iy xul kyi'j, ex axisn q'olte kyqanilji'y te yuch'il kye'y, ex k-okil meltz'aj kyi'ja tze'nku jun q'aq' te kawb'il kujxix kyib'aja. Ikytzi'n, ma chi ok ten chmolte kyq'inimila; tzunx ok kyu'n tzma tzalu'n.^x ¿Me mitzin b'i'n kyu'n, qa ch'ix tify' twutz tx'otx'? ⁴Nchi qanb'i'n kyaq'nila kyi'ja, tu'njo mi xi ex kychjo'n, tej tjaw kyawala.^y Ex ma chi b'ijtey tu'n Dios, a tAjaw Tkyaqil. ⁵Atzin kye' tzalu'n twutz tx'otx', ma kyli jun

^r4:4 Is. 1:21; Jer. 3:6-10. ^s4:4 Mt. 6:24; Lc. 16:13. ^t4:5 Ex. 20:5; Deu. 4:24; Zac. 8:2. ^u4:6 Pr. 3:34; 1Pe. 5:5. ^v4:10 Mt. 23:12; 1Pe. 5:6. ^w4:14 Pr. 27:1. ^x5:3 Mt. 6:19. ^y5:4 Deu. 24:14-15.

kye' kychwinql toj tb'anilx, ex tze'nku kyaja, ikyqetzinji'y tze'nku jun ma nimxix wakx ma b'ant, tu'n tkub' b'yet.
⁶Ex ikytzi'n kyu'n kyi'jqe nti' kypaj, nchi kux kyjpu'n toj tze, ex atku maj nchi kub' kyb'yo'n, me mi xi ok meltz'aj kyi'ja. Noqx kub' kyyo'nx kyib'.

**Tenxsin qk'u'j tu'n qayo'n
tajb'il qAjaw, ajxi tul**

⁷Atzin kyetza, werman, qetzin kye' kyk'u'j tu'n kyayo'n tajb'il qMan Dios, tzmaxi aj tul qAjaw, ikytzi'n tze'nku jun aq'nil twutz tx'otx', il ti'j tu'n tayo'n ajxi tul jb'alil. Ajxi tak' ttx'otx' a'lexsin at tk'u'jjo tu'n tayo'n, tu'n tlonte tb'anil tawal. ⁸Ikytzin kyeji'y tu'n tten kyk'u'ja tu'n kyayo'n, ex chi we'kuxixa toj kynimb'ila, qu'n ch'ix tul te qAjaw. ⁹Ikytzin qu'n, werman, mina tz'ok kyq'ojin kyi'b'a, tu'n mi chi okiy toj kawb'il. Ikytzi'n, ate Dios, a Kawil, nyakuj nq'olb'in toj tjpel ja, qu'n ch'ix tul twutz tx'otx'.

¹⁰Ayi'y werman, kyna'nqetzinji'y aye yolil Tyol Dios ojtxe, tu'n kyok te jun yek'b'il qe ja'lin. Jni'xsin siky'x kyi'j, me ma ten kyk'u'j toj tkyaqil. ¹¹Ex ikyxjo qe ja'lin, ky'iwlinqoxixqe, qa ma qo we' twutz tkyaqiljo kky'eliz qu'n. O tz'ok kyb'i'n ti'j tk'u'j Job, tu'n tayo'n tkyaqil tajb'il qMan,^z ex ma tz'ok kyb'i'n tze'nx tene tu'n tAjaw Tkyaqil tu'n tklet, tb'ajlinxitzi'n siky'x tu'n.^a Ikytzi'n, tb'anilx te qAjaw, ex nimx tq'aq'b'il tk'u'j qij'.^b

Qo yolin twutzxix, ex mi kub' qewin

¹²Me atzin ja'lin, toj tkyaqil, ilxix ti'j tu'n qyolin toj ttxolil. Mi tzaj qq'olb'in in tb'i kya'j, ex tb'i tx'otx', ex mix a'l tb'i juntl, tu'n qq'mante qa twutzx jun

qyol. Qala', qa twutzxtaq jun ti', ex twutzx qyoltz; ex qa nya twutzx, exsinx minaxtz, tu'ntzin mi qo tzaj tkawin qMan Dios.^c

**Qpa'nktz qil ex qo na'n
Dios kyuk'a german**

¹³Qa at jun kyxola ma tzaj jun b'is ti'j, b'a'n tu'n tna'n Dios. Ex qa at jun at ttzaljb'il tuk'a, b'a'n tu'n tb'itzin b'itz te nimsb'il tb'i qMan Dios. ¹⁴Ex qa at jun ma yab'te kyxola, b'a'n tu'n kytzaj ttxko'n nejinel kyxol Ttanim Dios, tu'n kyna'n Dios ti'j, ex tu'n tkyij kysu'n ch'in aseyt ti'j tplajjo yab' toj tb'i qAjaw.^d ¹⁵Me ajtzin kyna'n Dios tuk'a kynimb'il, oktzin kwe'b'il yab', exsin a qAjaw k'wel q'aninte. Ex qa at til o tb'inche, ok k'wel najsin tu'n Dios. ¹⁶Tu'npetzi'n, kypa'nktz kyila jun tuk'a juntl, ex chi na'n Diosa jun ti'j juntl, tu'ntzin tul Dios kye'y. Qu'n a tna'j Diosjo, a b'a'n nb'ete toj tumil, kb'antil nimku tu'n. ¹⁷Ka'ntzin tejiy yolil Tyol Dios ojtxe, a Elías: Xjalx tze'nku qe xjalqo. Me atzi'n te' t-xi tqanin toj tna'j Dios, tu'n mi tz'etza jb'al tib'aj tx'otx', ex mix etze jb'al toj oxe ab'q'e tuk'a niky'jin.^e ¹⁸Tb'ajlinxitzi'n ikyjo, aq'e majl na'l Dios, tu'ntzin ttzaj jb'al; b'e'xsin tzaj q'o'n jb'altz tib'aj tx'otx', tu'n ttzaj tawal.^f

**Qq'onx jun tumil te onb'il
tu'n tja we'ks erman**

¹⁹Ayi'y werman, qa at jun o tz'el txalpaj ti'jjo tumil twutzxix, il ti'j tu'n ttzaj onit, tu'n tajtz meltz'aj. ²⁰B'i'nku kyu'n qa at jun kye' kxel onil ti'jjo ma txi' toj b'e nya wen, kkletil tanmin xjal tu'n, ex mi kyim tuk'a til. Atzin jni' til k'wel najsin ikyjo tu'n Dios.^g

^z5:11 Job 1:21-22; 2:10. ^a5:11 Job 42:10-17. ^b5:11 Sal. 103:8. ^c5:12 Mt. 5:34-37. ^d5:14 Mr. 6:13; Lc. 10:34. ^e5:17 1Re. 17:1; Lc. 4:25. ^f5:18 1Re. 18:1, 42-45. ^g5:20 Pr. 10:12; 1Pe. 4:8.

Tnejil Tu'j Pegr

Pegr tb'i jun tsanjlí Jesúس, a kub' tz'ib'in te u'j lo, a xi sma'n kye nimil kysipin kyib' toj tx'otx' te Asia Menor, qu'n otaq chi okx toj joyb'il ex yajb'il noq tu'n tpajjo kynimb'il. Nimxix nq'uqb'in Pegr kyk'u'jjo nimil, ex ntzaj tna'n kye tze'n xi klete tu'n Dios; exsin tzaj tq'o'n jun q'uqb'il kyk'u'j noq tu'njo tkyimlin ex tjawlitz anq'in Crist. Ex atzin q'uqb'il kyk'u'jjo, a tulil q'Ajaw tkab' majin q'ilkye, tu'n kyxil toj kya'j najal tuk'a te jun majx. Ayetzin nimil lu'n, qu'n n-iky'x yajb'il kyu'n noq tu'n tpaj Jesucrist, ex at kyoklin ti'jjo tqoptz'ajiyil, aj tul juntl majl (4:13; 5:1).

Toj tkyaqiljo yol tojjo u'j lu'n, ntzaj t-xnaq'tzin Pegr, tu'n t-xi qi'n jun qchwinqil tb'anil tu'n tok te jun yekb'il kywutz txqantl, tze'nkuxjo tb'anil txokb'il ma tzaj tq'o'n Dios qe. Ayetzin nimil b'a'n tu'n tkyij kytzaqp'i'n a jni' nkub' kyb'inchin nya wen, tej na'mxtaq kynimin ti'j q'Ajaw; exsin kxel kyi'ntz jun kychwinqil saqxix wen, tu'ntzintla nti' jun yolb'il kyi'j kyu'nxjal nya nimil. Ex nxi tq'o'n Pegr tumil kye junjun ch'uq xjal toj Ttanim Dios, a tze'nku kye aq'nil, ex kye chmilb'aj, ex kye tij xjal ex kye ku'xin. Ex at juntl tumil, qa wen tu'n kykub' qnimin aj kawil. Tib'aj tkyaqiljo lo, ntzaj tna'n tu'n tkub' qb'inchin tkyaqil tuk'a qk'u'jb'il qxol.

Jun q'olb'il tu'n Pegr

1 ¹Ayi'n Pegr jun tsanjlí Jesucrist; ^anxi ntz'ib'injij'y u'j lu'n kye'y, a ayi'y kysipin kyib'a tu'n tpaj kynimb'il, ^bex ma chi oka te b'etin xjal toj tx'otx' te Ponto, Galacia, Capadocia, Asia ex Bitinia. ²Ayi'y o chi jaw sk'o'n tu'n qMan Dios, a tze'nkuxjo t-xim attaq te tnejil, noq tu'n kysaqixa tu'n Xewb'aj Xjan, tu'ntzintla tkub' kynimi'n, ex tu'n kyoka tz'aqle tu'n tchky'el Jesucrist. Noqit nim t-xtalb'il ex tnuk'b'il kyib'aja toj tkyaqil.

Ajo t-xilin kolb'il

³Qo nimsin tb'i tDios ex tTata q'Ajaw Jesucrist, qu'n noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j, tzaj tq'o'n tumil tu'n qitz'je tkab' majin, noq tu'n tjawlitz anq'in Jesucrist kyxol kyimnin. ^cA tzaj q'o'nte nim q'uqb'il qk'u'jjo toj qchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', ^dex a ktzajil q'o'nte jun qetzb'il te jun majx, a k'u'n tu'n Dios toj kya'j, tu'ntzintla mi xitje, ex tu'n mi yaje, ex tu'n mi molje. ⁵Ex noq tu'n kynimb'il

ti'j Dios, aku Dios nklon kye'y tuk'a tkyaqil tipin, tu'ntzintla tlajetjo kolb'il, a b'antrin tu'n, ex ktzajil tyek'in, aj tpon b'aj tq'ijil.

⁶Tu'npetzi'n, nimx nchi tzalaja, exla qa il ti'j tu'n tkyix yajb'il kyu'n toj jte'b'in q'ij. ⁷Ajo n-iky'x kyu'n ja'lin, tze'nku jun q'aq' te saqsb'il kynimb'il, ikyxjo tze'nku q'anpwaq il ti'j tu'n tsaqix tu'n q'aq!. Me atzin kyinimb'il nmxixtl toklin tze'nku q'anpwaq, qu'n atzin q'anpwaq knajil, me atzin kyinimb'il kycler te' te jun majx. Ikytzin kyejil'y kynimb'il tze'nku te q'anpwaq, aj tsaqix tu'n q'aq'; qa ma chi we'y toj tkyaqiljo n-iky'x kyu'n, axte Dios k-yolil wen kyi'ja, ex kjawil tnimsin kyb'iy, ex ktzajil tq'o'n nim kyokli'n, aj tul Jesucrist juntl maj. ⁸Exla qa na'm kylontiy, me ma qe kyk'u'ja ti'j; exla qa nti' tzalu'n twutz tx'otx' tu'n kyka'yil'n ti'j ja'lin, me at kynimb'il ta'jil, ^dex nim nchi tzalaja tuk'a jun t-xilin tzalb'il, a nti' tumil tu'n tb'ant kyq'ma'ntey tkyaqil, ⁹qu'n nkyk'mo'nji'y ajo t-xilin kynimb'il, a kolb'il te jun majx.

^a1:1 Mt. 4:18; Mr. 1:16; Lc. 5:1-11. ^b1:1 Sant. 1:1. ^c1:3 Jn. 3:3-7; Ro. 6:4-13. ^d1:8 Jn. 20:29.

¹⁰Kyojjo q'ij ojtxe, aye yolil Tyol Dios, aye i k'mo'nte Tyol, nim i xpich'in ti'j, ex i jyo'n ti'jjo t-xilin kolb'il, a tu'ntaq xi tq'o'n Dios kye'y tu'n t-xtalb'il. ¹¹Nimx i xpich'in ti'j, tu'n tel kyniky' te, ankye ex jtojtzin b'ajjo a otaq tzaj tq'ma'n T-xew Crist, a Xewb'aj Xjan, toj kyanmin, tej t-xi tq'ma'n qa iltaq ti'j tu'n tikit'ya yajb'il tu'n Crist, ex yajxi tu'n tjaw nimsit tb'l, tb'ajlinx'i yajlajtz. ¹²Me mix kanine kynab'l tu'n tel kyniky' ti'jjo t-xilin lo, qu'n tzaj tq'ma'n Dios kye, qa nya te kyex nchi ajb'inetaq toj kyaq'in, qala' te qe ja'lin, qu'n i yolin ti'j a na'mtaq tel kyniky' ti'j. Me atzin ja'lin, ayetzin kye' ma tz'el kyniky'a ti'j, kyu'njo aye nchi yolin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, noq tu'n Xewb'aj Xjan, a tzaj sma'n toj kya'.j. Nimxix t-xilinjo lo; majqxpe kye angel kyaj tu'n tel kyniky' te.

**Jun txokb'il tu'n Dios tu'n
qok xjanxix toj tkyaqil**

¹³Tu'npetzi'n, kyximinkuxixi'n wen alkye k'wel kyb'inchi'n. Kytzyumtzin kyib'a, ex kyinxsin jun kychwinqila tz'aqe. Qexsin kyk'u'ja ti'jjo a ktzajil tq'o'n Dios tu'n t-xtalb'il, aj tul Jesucrist juntl maj. ¹⁴Kyniminkuy Dios tze'nqeku k'wal te kytata: Mi txi kyq'o'n kyib'a tojjo kyachb'il, a attaq, tej na'mtaq tel kyniky'a te Dios. ¹⁵Qala', chi b'et-xixa toj jun tumil xjanxix toj kychwinqila, qu'n ate Dios, a xtxkon kye'y, tu'n kyxi lipe'y ti'j, xjanxix te!. ¹⁶Ikytzi'n tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Chi okxa xjan, qu'n xjanqin we'ch.^e

¹⁷Ex qa ma tz'ok kyq'o'n Dios te kyMa'n, kyna'ntzi'n qa kchi okilxjal toj xjelb'il tu'n, a mi n-ok tka'yin kytenxjal, qala' kkawil jikyinxix wen. Tu'npetzi'n, chi b'ettzintza toj tchewil Dios tkyaqil q'ij, qu'n ma chi oka te jun b'etin xjal tzalu'n twutz tx'otx!, noq tu'n tpaj kynimb'il ta'j Crist. ¹⁸Qu'n ate Dios ma klon kye'y tojjo kychwinqila, a nti'taq tajb'in, a tze'nku tzaj kyyek'in ojtxe kyxe'chila. Qu'n b'i'nix kyu'n, qa a

chojb'il tejo kolb'il mix chjete tuk'a jun ti', a kb'ajil, tze'nku q'anpwaq mo saqpwaq; ¹⁹qala' tuk'a tchky'el Crist, a tb'anilxix te jun majx, a xi q'oyit te chojb'il qil twutz Dios, tze'nku jun tal tal rit te oyaj twutz qMan, a tz'aqe, ex nti' tky'i. ²⁰Qu'n ate Crist jaw tsk'o'n Dios, tu'n tok te chojb'il qil, a na'mxtaq tkub' tb'inchin tkyaqil tch'iysb'in. Me tzmax tzalu'n, a ch'ix tjinap b'aj tq'ijil, ma kub' tyek'in tb!', noq tu'n kyel wena. ²¹Qu'n noq tu'n Crist, o chi nimi'n ti'j Dios, a jatz anq'in kyxol kyimnin, ex ma jaw nimsin tu'n Dios, tu'ntzintla ajo kynimb'il ex q'uqb'il kyk'u'ja tu'n tten ti'j Dios.

²²Atzin ja'lin, noq tu'n ma kub' kyniminji'y Tb'anil Tqanil, ma chi saqixa tu'n, tu'ntzintla ttenxix kyk'u'ja kyi'j txqantl nimir. Tu'npetzi'n, kyk'u'jlimtzin kyib'tza nimxix jun tuk'a juntl, tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ²³Qu'n ma chi itz'ji'y tkab' majin, nya tu'n jun kytati tzalu'n twutz tx'otx!, a kkyimil; qala' tu'n Tyol Dios, a itz!, ex ktenb'il te jun majx.^f ²⁴Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tkyaqilxjal ikyxjo tze'nku tal k'ul.
Ex ajo kyb'inchb'in ikyxjo tze'nku
t-xmakil k'ul.
Qu'n atzin te k'ul ktzqijil,
ex atzin t-xmakil k-elil tz'aq.

²⁵Me metzin te! Tyol qAjaw ktenb'il te'
te jun majx.^g

Ex atzin yol lo, a Tb'anil Tqanil kolb'il, a nyolajtz kyxola.

2 ¹Tu'npetzi'h, kytzaqpinkjtzinji'y tkyaqiljo nya b'a'n, ex jni' sb'u'b'l, junx tuk'a xmiletz'il, exsin lo'chj k't'ujb'aj ex tkyaqil iqj yol. ²Ex chi okxa tze'nku jun ne'x n-oq' ti'j tmi'x, tu'n tch'liy. Ikytztintla kyeji' y kyjyomtzinji'y Tyol Dios, a tz'aqe, tu'ntzintla kych'liya ti'jjo t-xilin kolb'il, ³qu'n ma kyniky'b'iy qa ate qAjaw tb'anilxix.^h

**Jesús, a Ab'j itz'xix, tu'n
tch'liy Ttanim tib'aj**

⁴Chi laq'etza tk'atz qAjaw, a Ab'j itz'xix, a s-el kyi'jlinxjal, nyakuj nti'

^e 1:16 Lv. 11:44-45; 19:2. ^f 1:23 Jn. 3:3-7; Sant. 1:18; 1Pe. 1:3. ^g 1:25 Is. 40:6-8. ^h 2:3 Sal. 34:8.

tajb'in toj kywutz, me tb'anilx twutz qMan Dios, ex sk'o'nix tu'n. ⁵Ikyqetzin kyejl'y tze'nu kub'itl' itz!, kyja! kyjaw ch'lysi'l tu'n kyoka te tja qMan, a b'inchin tu'n Xewb'aj Xjan; ex tu'n kyoka te jun ch'uq pale xjanix, tu'n kyxi kyq'o'n oyaj tuk'a tkyaqil kyanmi'n, a ntzalaj qMan Dios kyi'j, noq tu'n Jesucrist. ⁶Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol kyjalu'n:

K'wel nq'onji'y Ab'j toj tnam Sion,
a nimxix toklin te tq'uqiljo ja.

Atzin Ab'j lo, sk'o'nix wu'n ex
tb'anilxix.

Alkyejo knimil ti'j, nlay tz'el toj
tx'ixewch.ⁱ

⁷Atzin ja'lin, ayi'y, a ma chi nimi'n ti'j, atzin Ab'jjo tb'anilxix, me ankye qe, a mi chi nimin ti'j, kchi okil tze'nu ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Atzin Ab'j, a s-el kyi'jlin b'inchil
ja, ma tz'ok te nimxix toklin te
tq'uqil tx'kyin,^j
⁸ex ma tz'ok te jun Ab'j te toljsb'il, ex
tu'n kyjaw takpajxjal ti'j.^k

Ex kchi jawil toljxjal ti'j, tze'nu t-xim
Dios, qu'n mi xi kynimin Tb'anil Tqanil.

Aye nimir etzinqe tu'n qMan Dios

⁹Me metzin kye' ma chi oka te jun
tyajil sk'o'nix tu'n Dios, a Nmaq Kawil
toj kya'j, ex te pale tu'n tajb'in te, ex te
jun ch'uq xjal xjanix,^l ex te jun tnam, a
teku Dios,^m tu'ntzintla t-xi kyq'ma'nji'y a
tb'anil t-xilin Dios,ⁿ a axtxkon kye'y tu'n
kyetza tojjo tqxopinil il, tu'n kyokxa
tojjo tspiky'emil te jun majx.^o ¹⁰Qu'n
ojtxe, nti'taq kymujb'il kyib'a, me atzin
ja'lin, ma chi oka te Ttanim Dios. Ex
ojtxe, na'mtaq tu'n tyek'in te Dios
tq'aq'b'il tk'u'j kyi'ja, me atzin ja'lin ma
tzaj q'aq'in tk'u'j kyi'ja.^p

Chi b'et-xixa toj tumil, tu'n kyajb'il n te Dios

¹¹Ayi'y werman, nimx nk'u'ja kyi'ja,
ayi'y nyakuj b'etin xjalq'i'y tzalu'n twutz
tx'otx!. Nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n

tkub' kytzyu'n kyib'a ti'jjo kyachb'ila, a
nya wen, a nchi q'ojin ti'j kyanmi'n. ¹²Ex
chi b'et-xa toj tumil kyxoljo nya nimil.
Ikytzi'n, exla qa nchi yolb'in kyi'ja, a
nyakuj aj ilqi'y, me k-okil kyka'yin ajo
kyb'inchb'i'n wen, ex kchi nimsil tb'i
qMan Dios, aj tpon q'i'j tu'n kynimin.

¹³Kyniminqekuij'i'y tkyaqil kawb'il
tzalu'n twutz tx'otx!, qu'n tu'n nimilqi'y;
tze'nu te nmaq kawil, noq tu'n toklin
nimxix,¹⁴ex ikyxjo kye aj kawil, a
sma'nqe tu'n, tu'n kykub' kawitjo
b'inchil il, ex tu'n kyyolin wen kyi'jjo
aye nchi b'inchin b'a'n. ¹⁵Qu'n ate
Dios taj tu'n tkub' kyb'inchinji'y wen,
tu'ntzintla mi chi kyb'inxjal kyyoljo, a
nchi yolb'in kyi'ja, aye' nti' kynab'l, ex
nti' tumil kyyol. ¹⁶Qu'n tzaqpinq'i'y tjaq'
kawb'il tu'n kyb'inch'i'n tze'nu kyaja,
me mi tz'ajb'i'n tzaqb'ib'l lu'n kyu'n, tu'n
kyb'inch'i'n il; qala' chi anq'i'n tze'nu
jun taq'nil qMan Dios. ¹⁷Kyq'onksi'n
nimb'il te tkyaqil. K'u'jlinqekuij'i'y jni'
nimil. Tenxit tchewil Dios kyi'ja. Ex
kyniminkuij'i'y nmaq kawil.

B'a'n tu'n tiki'y x yajb'il qu'n tze'nu te Crist

¹⁸Ayi'y aq'nil, kyniminkutzinji'y tajaw
aq'untl, nya noq o'kxjo kye wenqe kye'y,
ex tb'anilqex toj kywutz, qala' ikyxjo
kye, a kujqe. ¹⁹Qu'n wenxix te' twutz
Dios, qa ma tziky'x yajb'il kyu'n, a nya
toj tumil, noq tu'n nimilqi'y ti'j Dios.

²⁰Me qatzin qa ma kub' kyb'inchinji'y
nya wen, exsin qa ma chi ok laqtzi'n
tu'n tpajjo lo, ¿Ma okpela chi ela wena
twutz Dios tu'n tiki'y kyu'n? Me qa
cheb'e nkub' kypa'nji'y yajb'il, noq tu'n
kyb'inchinji'y wen, axixpente wenjo
twutz qMan Dios. ²¹Qu'n tu'npetzi'n,
ma qo tzaj ttxko'n Dios tu'n tiki'y qu'n,
tze'nu te Crist nim ma tziky'x tu'n, noq
tu'n qpaj; ex tu'njo lo, ma tzaj tq'o'n
jun yek'b'il qe. ²²Qu'n nti'x jun til kub'
tb'inchin, ex mix jun maj kub' tsb'u'n
jun a'la.^q ²³Ex tej s-ok yiso'n, ex mi s-aj
tzazaq'win tuk'a yasb'il; ex tej s-iky'x jni'

ⁱ2:6 Is. 28:16. ^j2:7 Sal. 118:22. ^k2:8 Is. 8:14-15. ^l2:9 Ex. 19:5-6. ^m2:9 Deu. 4:20; 7:6; 14:2; 26:18; Tit. 2:14. ⁿ2:9 Is. 43:21. ^o2:9 Is. 9:2. ^p2:10 Os. 2:23. ^q2:22 Is. 53:9.

yajb'il tu'n, mi xqanb'in kyi'jxjal; qala' noq xi toqxenin tib' te Dios, a Kawil tz'aqle tib'aj tkyaqil. ²⁴Ate Crist xi iqin te' jni' qil tu'njo t-xmamil, tej tkyim twutz cruz, tu'ntzintla qkyimqe ti'j tkyaqiljo il, ex tu'n qanq'in toj jun chwinqil tz'aqle. Qu'n tu'n tky'ixjl'b'in, ex tu'n tkyimlin twutz cruz, ma qo q'anit.' ²⁵Ayetzin kye nchi b'ettaqa ojtxe tze'nqeku rit ma chi kyi'j naj.^s Me atzin ja'llin, ma chi ul meltz'aja tuk'a Crist, a Kyik'lel kye'y, ex Ka'yil ti'j kyanmi'n.

Jun tumil kyejo mejeb'lin

3 ¹Ex ikyx kyeji'y xu'jlb'aj,
kynaminkuji'y kychmila,^t
tu'ntzintla qa at jun n-el ti'jlin Tyol Dios,
aku kub' ti'j tnab'l, nya tuk'a jun yol,
qala' noq tu'njo wen nb'ant tu'n, ²aj tok
tka'yin chmilb'aj, qa nb'et t-xu'jil tuk'a
junch'in tumil ex tuk'a nim tnimb'il te.
³Ex ajo kyb'inchb'in kyib'a, nya o'kxjo
tu'n tq'ancha'l'ix, tze'nku tu'n tb'aj
kyxyeb'in kywi'y, noq tu'n kyyek'in
kyib'a, ex tu'n tokx kyq'o'n kyu'y te
q'anpwaq, ex kyxb'al'i'n wiyilxix, noq
tu'n kyel wena kywutzxjal.^u ⁴Qala' atzin
kyb'inchb'in kyib'a, tu'n tyek'in t-xilin
kyanmi'n, ajo tb'anilx tu'n mi naje,
tze'nku jun kyanmi'n b'unin ex wenxix,
a tb'anilxix twutz qMan Dios. ⁵Qu'n
ikytsi'n kyojjo q'ij ojtxe, ikytsi'n xi
b'inchine kyib'jo xu'jlb'aj, aye' xjanqexix
twutz Dios, ex ma qe kyk'u'j twutz. Ex
ma kub' kynimin kychmil, ⁶ikytsi'n
tze'nku te Sara, kub' tnimin Abraham,
ex xi tq'o'n toklin te tnejil.' Atzin ja'llin,
ayetzin kye', ma chi oka te tal Sara, qa
ma kub' kyb'inchinji'y wen, ex qa mi xi
kyq'on kyib'a toj xob'ajil twutz tx'otx'.

⁷Ex ikyxjo kye' chmilb'aj, tenxit
kynab'la kyuk'a kyxu'jila, ex
kyq'onktzi'n kyoklin,^w qu'n nti'xix kyipin
tze'nku kye ichin, ex at kyoklin junx
kyuk'i'y twutz qMan, ti'jjo ak'aj chwinqil,
noq tu'n t-xtalb'il Dios. Kyb'inchinkuji'y
lo, tu'n nti' jun ti'aku tz'ok miyo'nte
kyna'j Diosa.

Ayejo n-iky'x kyu'n, noq tu'n tpajjo wen

⁸Atzin ja'llin, noq tu'n tjapin b'aj nyola,
kxel nq'ma'n tu'n kymujb'in te kyi'b'a
kyxolxa tuk'a tzaljb'il, ex tuk'a tq'aq'b'il
kyk'u'ja. Tenxit kyk'u'ja kyxolxa nyakuj
kyitz'i'n kyib'a. Kymojim kyib'a kyxolxa
tuk'a kymutxb'il kyib'a. ⁹Qa ma tz'ok
b'inchin jun nya wen mo jun yasb'il
kyi'ja, mi tzaj kymeltz'i'n tuk'a juntl
nya wen mo juntl yasb'il te t-xel. Qala',
b'a'n tu'n t-xi kyqani'n tky'iwb'il Dios
kyib'ajjo nchi b'inchin mib'in kyi'ja,
qu'n ikyxjo kye', ma chi txoklajtza tu'n
kyk'monteji'y tky'iwb'il qMan Dios.
¹⁰Qu'n ikytsi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol
Dios:

Ankye te' taj tu'n ttzalaj toj
tchwinqil,
ex tu'n tten tkyaqil q'ij toj ttxutxjl,
il ti'j tu'n tjk'unte taq!, tu'n mi
yoline nya b'a'n,
ex tu'n mi sb'u'ne kyi'jxjal tu'n ttzi.
¹¹B'a'n tu'n tel tpa'n tib' ti'jjo nya
b'a'n,
tu'n tkub' b'inchitjo wen, ex tu'n
tok tilil tu'n, tu'n tknetjo
nuk'b'il toj tchwinqil, ex tu'n
tok lipe ti'j.

¹²Qu'n axte qAjaw nka'yin kye, a
tz'aqleqe, ex nkub' tb'i'n kyna'j
Dios.

Me ayetzin kye nchi b'inchin nya
b'a'n, nq'ojle qAjaw kyi'j.^x

¹³¿Ma atpela jun aku tz'ok b'inchin
te jun nya b'a'n kyi'ja, qa kukx tok
tilijo kyu'n, tu'n tkub' kyb'inchinji'y
wen? ¹⁴Exla qa ma tziky'x yajb'il
kyu'n, noq tu'njo kychwinqila tz'aqle,
me ky'lwinqexixa tu'n qMan Dios.^y
Tu'npetzi'n, mi chi xob'a te jun a'la, ex
mi ja naj kynab'la. ¹⁵Qala' kynimsinks
tb'i Crist toj kyanmi'n, a kyAjawa,
tu'ntzintla b'antnin kyte'n, tu'n t-xi
kytzaq'wi'n tkyaqiljo nchi kanin
qanilte ti'jjo q'uqb'il kyk'u'ja at.^z ¹⁶Me
kytzaq'winxa tuk'a jun yol b'unin ex

^r2:24 Is. 53:5. ^s2:25 Is. 53:6. ^t3:1 Ef. 5:22; Col. 3:18. ^u3:3 1Tim. 2:9. ^v3:6 Gen. 18:12. ^w3:7 Ef. 5:25; Col. 3:19. ^x3:12 Sal. 34:12-16. ^y3:14 Mt. 5:10. ^z3:15 Col. 4:6; Eb. 3:6.

tuk'a jun kymutxb'il kyib'a. Chi b'et-xa toj tumil, tze'nkuxjo ntq'ma'n Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, tu'ntzintla ttzaj kytixewjo nchi yolb'in kyi'ja, noq tu'n tpajjo nimilqi'y ti'j Crist. ¹⁷Qu'n tb'anilx te', tu'n tify'x qu'n, noq tu'n qb'inchb'in wen, qa iky taj Diosjo, ex nya tu'n qb'inchb'in nya b'a'n. ¹⁸Qu'n aku te Crist tz'aqlexix, ex iky'x kyimin tu'n, noq jun maj tu'n tpajjo qil, awo nya b'a'nqo, ex tu'n qpon ti'n tk'atz Dios. Twutzxix te' qa ma kyim t-xmilil, me atzin ja'lín, itz' noq tu'n Xewb'aj Xjan. ¹⁹Ex tu'njo Xewb'aj Xjan, b'e'x xi' yolil Tb'anil Tqanil kyejo kyimin jpu'nqekx tojjo kynajb'il kyimin, ²⁰aye' mi kub' kynimin Tyol Dios ojtxe kyojjo q'ij, tej tzmataq nb'inchin Noé ti'j arka, exla qa cheb'etaq n-ayo'n Dios kyi'j tu'n tajtz ti'j kyanmin. Me mix i nimine; qala' o'kxjo wajxaq kyb'aj i klet toj a!. ²¹Me atzin a' jun t-xilin yek'b'il te qe ja'lín tu'njo jawsb'il a!. Qu'n ma qo klet tu'njo tx'ajb'il qanmin tu'n Dios, ex nya noq tu'n tel ch'in tz'il ti'j qxmilil tu'n jun jawsb'il a' toj a!. Qu'n atzinjo jawsb'il a' lo, jun techil qa o txjetjo qanmin twutz Dios noq tu'n tjawlintz anq'in Jesucrist kyxol kyimin, ²²a o japin toj kya'j kawil tuk'a qMan Dios tib'aj tkyaqil angel, jni' kawil, ex tkyaqil at kyipin, tu'ntzintla tkub' kynimin.

Qo b'et tze'nkuxjo taj Dios

4 ¹Qu'n ikytzi'n tze'nku te Crist, ma tziky'x tu'n toj t-xmilil, exsin ikyx kyeji'y b'a'n tu'n t-xi kyo'o'n kyib'a tu'n tify'x yajb'il kyu'n, noq tu'n tpaj kynimb'ilá. Qu'n alkye' ma tziky'x tu'n toj t-xmilil, tok tilil tu'n, tu'n tkyij ttzaqpi'n il, ²tu'ntzintla mi b'ete tojjo ch'intl tchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', a tze'nkuxjo tajb'il kyachb'ilxjal; qala' tze'nkuxitla' tajb'il Dios tuk'a. ³Akuxjo ja'lín, a nkub' kyb'inchintaqa ojtxe, a tze'nkuxjo kytzeqb'ilxjal nya nimilqe. Qu'n ikytaqtzin nchi b'eteji'y tojjo jni' nya wen, ex nimkutaq n-el kyanmi'n ti'j,

ex tx'ujtinelqi'y, ex manyor ky'a'jlqi'y, ex noqx ncnex lipe ti'j tkyaqiljo il, ex nchi k'uli'n kywutzjo kywutzb'il yil junxil kydiosxjal. ⁴Me atzin ja'lín, nya wen n-ele toj kywutzxjal, tu'n mi nchi b'ettla toj kyachb'il junx kyuk'a. Tu'npetzi'n, nchi yolb'in nya wen kyi'ja. ⁵Me nya yajku kchi okil toj pa'b'in twutzjo Dios, a Kawil kyib'ajjo tkyaqil kyimin, ex aye itz'qextaq. ⁶Qu'n ayetzi'n, a o chi kyim, ma yolajtz Tb'anil Tqanil kye, tu'ntzintla tanq'in kyanmin tu'n Dios, exla qa ma kub' kyximinxjal qa nti' kyoklin tu'n kyanq'in tzalu'n twutz tx'otx'; ex b'e'x i kub' kyb'yo'n.

⁷Qu'n ch'ix tu'n tjinap b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'; tu'npetzi'n, tenxix kynab'la, ex kytzyumtzin kyib'a, tu'n kyokxa toj na'j Dios. ⁸Me tib'aj tkyaqiljo lo, axix il ti'jjo kyk'u'jb'il kyib'a, qu'n atzin kyk'u'jb'il kyib'a, knajsitil nim il tu'n. ^b ⁹Kyk'momtzin kyib'a toj kyjay jun tuk'a junl, ^c ex mi jawje kyk'u'ja kyxolxa. ¹⁰Teyile junjun b'a'n tu'n tajb'in kye txqantl, a tze'nxjo toklin, a ma tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan, tu'ntzintla t-xi tsipi'n t-xtalb'il Dios teyile junjun atx taj te. Kyb'inchinkuy tkyaqiljo lo tze'nku jun tb'anil nejinel tib'aj aq'untl, a nximin wen ti'j tkyaqiljo atx taj te. ¹¹Ikytzi'n, qa at jun at toklin tu'n tyolin, noqit yolin tze'nkuxjo Tyol Dios. Ex qa at jun at toklin tu'n tajb'in kye txqantl, noqit tz'ajb'in tuk'a tkyaqil tipin, tze'nkuxjo ma tzaj tq'o'n Dios, tu'ntzintla tkyaqiljo nb'ant, b'ant-xitla te nimsb'il tb'i Dios, noq tu'n Jesucrist, a nimxit tb'i toj tkyaqil tipin ja'lín ex te jun majx. Ikyxitjo.

Qa ma tziky'x qu'n tu'n tpaj qnimb'il

¹²Ayi'y werman, at nk'u'ja kyi'ja. Mi chi jaw ka'ylaja tu'n tkyaqiljo n-iky'x kyi'ja, nyakuj jun ti', a nti'taq tb'ajil. ¹³Qala', chi tzalajxa tu'n n-iky'x kyu'n tze'nku s-iky'x tu'n Crist, tu'ntzintla kynojxa tuk'a tzaljb'il, aj tuljo tqoptz'ajiyil tulil. ^d ¹⁴Ex qa ma chi ok

^a3:20 Gen. 6:1–7:24. ^b4:8 Pr. 10:12; 1Co. 13:7. ^c4:9 Ro. 12:13. ^d4:13 Ro. 8:17; 1Pe. 4:1.

yiso'n noq tu'n tpaj Crist, at tky'iwb'il kyib'aja, noq tu'n Xewb'aj Xjan kyuk'iy, a T-xew Dios nqoptz'aj wen.¹⁵ Ex qa at jun kye' n-iky'x tu'n, me noqit nya tu'n tb'iyb'in, mo tu'n telq'b'in, mo tu'n jun il, ex nya tu'n tlomo'n tib' ti'jjo a nti' toklin ti'j, qu'n kykyaqiljo lo n-iky'x kyu'n noq tu'n xjo kyb'inchb'in.¹⁶ Me qa at jun n-iky'x tu'n, noq tu'n tpajjo tb'i Crist, mina jaw tx'ixwe tu'n; qala! b'a'n tu'n tnimsin tb'i Dios, qu'n tu'n at toklin tu'n tok tb'i te nimil ti'j.¹⁷ Qu'n ch'ix tjapin tq'liljil tu'n qok qkyaqilx toj pa'b'in twutz Dios, ex kxel xkye kyxol nimil. Ex qa il ti'j tu'n tkawin Dios kyib'aj nimil, ¿Yajtzila kye, a mi xi kynimin Tb'anil Tqanil, a tzaj tq'ma'n Dios? ¿Ja'tzila kchi kanile?

Ikytz'i'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:¹⁸ Qa kuj xi klete kye' tz'aqleqe, ¿Yajtzila kye nya wenqe ex b'inchil ilqe?^e

¹⁹Tu'npetzi'n, aye n-iky'x kyu'n, tze'nkuxjo tajb'il qMan Dios, b'a'n tu'n tok tilil kyu'n, tu'n tkub' kyb'inchin wen, ex tu'n t-xi kyoq xenin kyanmin toj tq'ob' Dios, a Ch'iysilkye, qu'n kukx njapin b'aj Tyoljo.

Nxi tq'o'n Pegr tumil kye nimil

5 ¹Atzin ja'lin, kxel nq'o'n tumil kye'y, ayi'y nejinel kyxol Ttanim Dios, qu'n ikyx weji'y, at wokli'n tze'nkuxjo kye'. Ex o chi nliji'y jni' iky'x tu'n Crist, ex knmujb'e wib'a kyuk'iy toj kya'j, aj tpon tq'liljil tqoptz'ajiyil Crist.²Ayi'y nejinel, kyka'yinktzinji'y nimil ti'j Dios, a oqxeninqe kye'y, tze'nku jun wen kyik'llel kyi'j trit.^f Kyb'inchima tuk'a tkyaqil kyanmi'n, tze'nkuxjo taj Dios, nya noq tu'n at kyaq'i'n kyi'j, ex nya noq tu'n kykanb'in pwaq, qala' tuk'a tkyaqil kyajb'ilala.³Ex mi tz'ok kyq'o'n kyib'a te kyajawjo oqxeninqe kye'y; qala' tok tilil kyu'n, tu'n kyoka te jun yek'b'il kywutz.⁴Qu'n tu'n tntzin aj tul Crist, ajo Tnejilxix Kyik'llel, ktzajil

kytz'u'n jun oyaj tb'anilx, a mi b'aj, qala' kqoptz'ajiyil te jun majx.^g

⁵Ex ikyx kyeji'y, ayi'y ku'inxine, kynimin qekuju'y at kyoklin kyib'aja. Ex kykyaqilxa, tu'n tkub' kymutxsin kyib'a jun tuk'a juntl, qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

At tq'oj Dios kyi'jjo aye njaw kynimsin kyib',
me kxel tq'o'n t-xtalb'il kyib'ajjo mutxin kyten.^h

⁶Tu'npetzi'n, kymutxsinku kyib'a twutz Dios, a nimxix tipin, tu'ntzintla kyjaw nimsi'n tu'n, aj tpon tq'liljil.ⁱ

⁷Kyoq xeninxji'y tkyaqiljo nb'a'j kyk'u'ja ti'j toj tq'ob' Dios, qu'n nq'aq'in tk'u'j Dios kyi'ja.^j Tenxit kynab'la, ex kyka'yinktzin kyib'a, qu'n a tajaw il ajq'oj kyi'ja, ex nb'eteje kyi'jiliy jyol tumil tu'n kyb'aja tu'n, ikyx tze'nku jun b'alun ntzanin wen.⁹Chi we'kuxixa twutz toj kynimb'ila, qu'n b'i'n kyu'n, qa kykyaqil nimil toj tkyaqil twutz tx'otx', ikyx n-iky'xjo kyu'n, tze'nkuxjo kye!.

¹⁰Tiky'linxi ch'in yajb'il kyu'n toj jte'b'in q'ij, axte Dios, a tzaj q'o'nte t-xtalb'il kye'y, k-okil q'o'n kye'y tz'aqle, jikyinxix ex kujxix, tu'n mi yekje, a ma tzaj txkon kye'y, tu'n kyoka te tk'wal, ex tu'n kyx'i' toj tqoptz'ajiyil kya'j te jun majx noq tu'n Crist.¹¹Noqit tkyaqil tipin tuk'a, ja'lin ex te jun majx.

Jun yol tu'n tjapin b'ajjo u'j lo

¹²Ma kub' ntz'ib'inji'y kab'e tal nyola lo, noq tu'n Silvano,^k jun tb'anil erman toj nwutza. Noq ch'in nyola, tu'n t-xi nnimsi'n kyk'u'ja, ex tu'n nkusinte nyola, qa twutzxixjo a t-xtalb'il Dios. Tu'npetzi'n, chi we'kuxixa toj.

¹³Ajo Ttanim Dios toj Babilonia, a sk'o'n tu'n Dios ikyxjo tze'nku kye, ex Marks,^l a nyakuj nk'wala, nxi kysma'n q'olb'il kye'y.¹⁴Kyq'olb'ink kyib'a kyxolxa tuk'a tkyaqil kyanmi'n. Noqit a tnu'k'b'il Dios kyib'aja kykyaqila, ayi'y nimilqiy ti'j Crist.

^e4:18 Pr. 11:31. ^f5:2 Jn. 21:15-17. ^g5:4 Eb. 13:20. ^h5:5 Pr. 3:34; Sant. 4:6. ⁱ5:6 Mt. 23:12; Lc. 14:11; 18:14; Sant. 4:10. ^j5:7 Sal. 55:22; Mt. 6:25-34. ^k5:12 Silvano attaq juntl tb'i, a Silas; Kyb'i. 15:22, 40. ^l5:13 Kyb'i. 12:25; 13:13; 15:37-39; Col. 4:10; Flm. 24.

Tkab' Tu'j Pegr

A tkab' u'j lu'n tu'n Pegr noq o'kxtza nyoline te q'uqb'il kyk'u'j nimil tu'n tok kyka'yin kyib' ti'jjo tkyaqil xnaqtzb'il, a nya b'a'n, ex ti'jjo b'inchj il, a otaq tz'oksin kyxol nimil ti'j qAjaw. N-ok tilil tu'n Pegr tu'n kywe'xix nimil toj kynimb'il ex toj xnaqtzb'il, a ntzaj yek'in kyu'n a o'kyli qAjaw tu'n kywutz. Qu'n at juntl xnaqtzb'il nya wen, ex o b'ijte ntq'ma'n qa nya twutzx tu'n tul qAjaw juntl majl, qu'n atzin tq'ijil nb'ajik ex nb'ajik, ex nlay tzul juntl majl, chi chi'.

O tzaj xkye tu'j Pegr tuk'a jni' tb'anil tumil te kychwinqil nimil tze'nku nimb'il, tb'anil b'inchb'in, ex nab'l, ex tu'n kyjk'unte kyib', ex tu'n kyayon tuk'a q'uqb'il kyk'u'j tkyaqil tajb'il qMan, ex k'ulb'il twutz Dios, ex kyoj'il ex kyk'u'jb'il kyxolx (capítulo 1). Ex nchi el tkyi'n a xnaqt'zil nya toj tumil (cap. 2), ex tu'n tb'aj ntzaj tna'n juntl majl ti'jjo twutzxix tulil qAjaw. Ntchiky'b'in ti'jjo tulil, a na'mx tb'aj, qu'n ate Dios taj tu'n ttzaj tq'o'n amb'il, tu'ntzintla kymeltz'aj tuk'a, ex tu'n tkyij kytzaqpi'n tu'n kyb'inchin il (cap. 3).

Jun q'olb'il

1 ¹Ayi'n Simun, a Pegr nb'i'y, jun taq'nil ex jun tsanjil Jesucristqi'n.^a Kxel ntz'lib'inji'y u'j lu'n te kye'y, a ayi'y at jun kynimb'ila tb'anilx tze'nku qe', noq tu'n Dios, a qAjaw Jesucrist, a tz'aqlexix. ²Noqit aku ch'iy t-xtalb'il Dios ex tnuk'b'il kyuk'iy, tu'njo ma tz'el kyniky'a ti'j Dios ex ti'j qAjaw Jesús.

Qo b'et tojxix tumil twutz qMan Dios

³Noq tu'n tipin Dios, ma tzaj tq'o'n tkyaqil, a at tajb'in qe, tu'n qb'et tojxix tumil tzalu'n twutz tx'otx' ex toj qanmin, noq tu'n ma tzaj tyek'in Dios tu'n tel qniky' ti'j Jesús, a tzaj txkonqe tu'n nimxix toklin ex tkyaqil twenil. ⁴Ex noq tu'n tkyaqiljo lo, tzaj tq'o'n jun kujsb'il tyol, a nim t-xilin, ti'j tkyaqiljo wen, a taj tu'n tb'inchin qil'j, tu'ntzintla noq tu'njo yol lo, ma qo ok tz'aqle tze'nku te Dios, tu'ntzintla qel oq twutzjo tkyaqiljo nya wen, a tzajnin ti'jjo jni' achb'il te twutz tx'otx'.

⁵Tu'npetzi'n, tz'okx tilil kyu'n, tu'n tok tz'aqsitjo kynimb'ila tu'njo kywenila, ex tu'n tok tz'aqsitjo kywenila tu'n kynab'la,

⁶ex atzin kynab'la, tu'n kytzyu'nte kyib'a, ex atzi'n kytzuyb'il kyib'a, tu'n kukx tok tilil kyu'n toj kynimb'ila, ex atzin tu'n tok tilil kyu'n, tu'n kukx kyximi'n ti'j qMan Dios toj kychwinqila, ⁷ex atzin kyximb'ila, tu'n kymujb'il kyib'a kyxolxa, ex atzin kymujb'il kyib'a, tu'n kyk'u'jlinti'y tkyaqil. ⁸Qa ma ch'iy tkyaqiljo lo toj kychwinqila, nimxix kyajb'il'n te qMan Dios, ex nyaxla noq kukx s-el kyniky'a ti'j qAjaw Jesucrist. ⁹Me ayetzin xjal, exla qa jun nimil, a nti'jo lo kyuk'a, noq o'kx n-el kyniky' ti'jjo te twutz tx'otx', ex ma tz'el naj toj kyk'u'j, qa o chi txjet tojjo kyil.

¹⁰Tu'npetzi'n werman, qa ma chi txokli'y, ex qa ma chi jaw sk'o'n tu'n Dios, tz'okx tilil kyu'n, tu'n kyuksixa tojjo lo, noq tu'n kyb'etin toj tumil. Qu'n qa ma b'ant kyu'n ikyjo, nlay chi kub' tz'aqa toj kynimb'ila tzalu'n twutz tx'otx'. ¹¹Ex nya noq o'kxjo, qala' ktzajil tq'o'n jun q'olb'il kye'y tu'n kyokxa toj kya'j te jun majx, ja' nkawin Jesucrist, a qAjaw ex Klolqe.

¹²Tu'npetzi'n, kukx nxi nna'nji'y ti'j tkyaqiljo lo, tu'ntzintla kukx kywejil'y

^a1:1 Mt. 4:18; Mr. 1:16; Lc. 5:1-11.

toj kynimb'ila, noq tu'njo yol twutzxix, a at kyuk'iy. ¹³Qu'n at wokli'n tu'n kyxi nk'asi'n toj kynimb'ila kyu'njo tumil lo, a na'mxtaq nkyima, ¹⁴qu'n a qAjaw Jesucrist o q'mante we'y qa ch'ix tpon q'ij tu'n nkyima. ¹⁵Tu'npetzi'n, tok tilil wu'n, tu'n t-xi nq'ma'n kye'y tu'n mi tz'e'l nnaje tkyaqiljo lo toj kyk'u'ja, aj wiky'a tzalu'n twutz tx'otx!.

Twutzxix te' Tyol Dios

¹⁶Qu'n atzin xnaq'tzb'il xi qq'o'n kye'y ti'jjo tipin ex tulil qAjaw Jesucrist, nya noqx kyyolxjal te sb'u'b'l. Qala', ma tz'ok qka'yin qAjaw tuk'a tkyaqil tipin kyu'nkuxix qwutza. ¹⁷Qu'n qli'y qa nimxix toklin Jesús, ex nimx tqoptz'ajiyil, te' t-xi tq'ma'n Dios, a wenxix ex nimxix tb'i: Apen weji'y nk'wal, k'ut'jlin wu'n, a nchin tzalaja ti'jch. ¹⁸Qu'n ajinqo'y o qo b'in te tyol, a tzaj toj kya'l, qu'n oto'taqa tuk'a tib'ajjo wutz xjanxix.^b

¹⁹Qu'n tu'n tkyaqiljo ma qli'y, atzin ma kujsin te' kyyol yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe. Tu'npetzi'n, b'a'n tu'n t-xi kyu'n o'n amb'il ti'jjo yol lo tu'n kykleta, ikyx tze'nku nxi kyu'o'n amb'il ti'j jun tzaj nk'ant toj qxopin, tzmaxi aj tul Jesús juntl majl tze'nku jun ak'aj q'ij. Ex atzin ja'llin, antza ta' Jesús toj kyanmi'n nqoptz'aj tze'nku che'w ma tij, a nyek'in qa ch'ix tul tq'ijil. ²⁰Tu'npetzi'n, ilxix ti'j tu'n tel kyniky'a ti'jjo lo: Qu'n nti' junte yol tz'ib'in toj Tyol Dios, aaku pjet tu'n jun xjal noq tze'nku taj. ²¹Qu'n ayetzin yolil Tyol Dios ojtxe, mi xi yolin a tze'nkuxtaqjo kyaq tzalu'n twutz tx'otx!. Qala' ayetzin ichin lu'n i yolin, ex kub' kytz'ib'in tze'nkuxtaqjo taj Dios, qu'n q'l'inqetaq tu'n Xewb'aj Xjan.

Aye xnaq'tzil nya toj tumil (Jud. 4-13)

2 ¹Qu'n ikytaqtzi'n ojtxe, attaqxjal nyakuj yolil Tyol Dios kyxol aj Judiy, a nya twutzx; exsin ikyxjo ja'llin kyxola. At xnaq'tzil, a nya twutzx kyyol.

Ex cheb'e nchi xnaq'tzin noq kyximxjal, aaku qo naj tu'n. Ex n-el kyi'n toklin qAjaw, a xkotpinkye toj il. Noq tu'njo lo, liwey kchi najil te jun majx. ²Nimxjal nxi lipe kyi'j, noq tu'n nxi kyu'o'n amb'il tejo kyachb'il. Ex noq tu'njo lo, nchi yolb'inxjal nya b'a'n ti'jjo qnimb'il, aaku Tb'anil Tqanil twutzxix. ³Noq kyaj tu'n kykanb'in pwaq kyi'ja; kyaj tu'n kykub' sb'u'n kyu'n, tu'n jun xnaq'tzb'il kyekeu. Me kchi najil te jun majx, qu'n atxix ojtxe b'antrin ti'j tu'n kynaj.

⁴Qu'n mipe xkub' tnajsin Dios kyl angel xkub' kyb'inchin, aye o chex lipe ti'j tajaw il; qala' ma chex t-xo'n toj najin, ex ma chi kyij ttazaqp'i'n toj qxopin, k'lonqe tu'n kxb'il, tzmaxi aj tpon tq'ijil pa'b'in. ⁵Ex mixpe kub' tnajsin Dios kyilxjal ojtxe, a nya wenqe; qala' tzaj tsma'n nimku a' kyi'aj, tu'n kykyim. Me o'kx Noé klet kyuk'a wuq tuk'a, qu'n wen te Noé, ex nyolintaq ti'j jun chwinqil jikyin.^c ⁶Ex xi tq'o'n Dios qanb'il tib'aj xjal kyojjo tnam Sodoma ex Gomorra, noq tu'n ttz'e'y te jun majx,^d tu'n kyok te jun yek'b'il ja'llin ti'j ti' kb'ajil kyi'jjo tkyaqil xjal, a nya wenqe. ⁷Me o'kx Lot klet kyxol, a jun ichin wentaq, qu'n ma tzaj tb'is, te' tok tka'yin kychwinqiljo xjal aj ilqe.^e ⁸Qu'n atzin ichin b'a'n, a najle kyxol, tzun nb'isintaq toj tanmin junjun q'ij ti'j tkyaqil il n-ok tka'yintaq, ex n-ok tb'it'ntaq kyu'nxjal, aye' a nya tzyu'n kyi'b!. ⁹Ikytzi'n, b'i'n qu'n qa nchi kletjo xjal tu'n qAjaw, tojjo tkyaqil n-iky'x kyi'j, qu'n q'o'n kyi'b' te. Me meqetzin kye, a nchi b'inchin nya wen, ite'kx tjaq' tkawb'il Dios ja'llin, ex aj tul tq'ijil pa'b'in, kchi xe'll toj najin te jun majx. ¹⁰Ex kkawil Dios kyi'b'ajjo a lipcheqex ti'jjo kyachb'il, a ojtxe kyten, ex n-el kyi'jlin alkyechaqku kyoklin kawil. Ma kuj kynab'l, ex njaw kynimsin kyi'b!. Nti' kyxob'il tu'n kyyasin kyi'j angel ex jni' taq'nil tajaw il. ¹¹Me meqetzin kye' t-angel Dios, exla qa nimxix kyoklin ex nimxix kyipin, nti' n-okx kyu'o'n kyi'b' tu'n kypatin, ex tu'n

^b 1:18 Mt. 17:1-5; Mr. 9:2-7; Lc. 9:28-35. ^c 2:5 Gen. 6:1-7:24. ^d 2:6 Gen. 19:24. ^e 2:7 Gen. 19:1-16, 29.

kyyasin kyi'jjo tajaw il ex jni' nmaq tkawb'il.¹² Me ayetzin xjal lo, nchi yasin kyi'jjo a mi n-el kyniky' te. Nti' kynab'l, qala' ikytzin kyte'n tze'nqeku txuk toj k'ul, a il ti'j tu'n kyok tzyet, ex tu'n kykub' yuch'it te jun majx.¹³ Ok ktzajil nya wen kyib'aj tu'n Dios, tu'n kyb'inchb'in nya wen. Qu'n toj kywutz, jun tzaljb'il tu'n nxi kyq'o'n kyib' jun paqx tze'nku ntqanin tachb'il kyxmilil. Ayejo xjal lu'n, jun tx'ixwejil ex jun tz'il kyxola, qu'n exla qa nchi wa'n kyuk'iy kyxol Ttanim Dios, me nchi jyo'n tumil tu'n kyok lipe ti'j b'inchj il.¹⁴ Qu'n tkyaqil qya, aj tok kyka'yin, n-el kyanmin kyi'j tu'n kyky'a'jin kyuk'a, ex mi nchi sikyte tu'n kyb'inchin aj pajil. Ex kukx nchi xmoxin kyi'jjo a nya kujqe toj kynimb'il. At-xix kynab'l tu'n tpon kyk'u'lj ti'j ti'chaqku, me at tqanb'il Dios kyib'ajjo xjal lu'n.¹⁵ Qu'n ma chi naj noq tu'n ma chi el txalpaj ti'jjo b'e jikyin. Ex ma chi ok lipe ti'jjo tumil tu'n Balaam ojtxe, a tk'wal Beor, a tataq tu'n tkanb'in pwaq noq tu'n jun tumil nyakuj tzajinin te Dios.¹⁶ Me b'e'x ok miyo'n tu'n Dios ti'jjo til, noq tu'n tyoljo bur, a mib'in yolin. Me tu'n Dios, b'ant tyolin tze'nku jun xjal noq tu'n twe' a kab'e tk'u'lj Balaam.^f

¹⁷ Me ayetzin xnaq'tzil nya wen lu'n ikyqetzi'n tze'nku jun xoch nti' a' toj, qu'n nti' Tyol qMan kyuk'a; ex tze'nku jun muj iqin tu'n kyq'iq', a jun paqx n-iky'. Me ma kub' tqanb'il Dios kyib'aj, a tu'n kyten toj manyor qxopinx te jun majx.¹⁸ Qu'n nchi yolin tuk'a jun yol tb'anilx, noq tu'n kynimsin kyib', me nti' tajb'in kyxnaq'tzb'il. Qu'n noq kyu'u'n kytzeq ex jni' achb'il, a ntqanin kyxmilil, kyaaj tu'n kyxmoxin kyi'jxjal, a nya kujqe toj kynimb'il, aye' tzmaqe n-el kypa'n kyib' kyi'jjo b'inchil il.¹⁹ Aye xnaq'tzil lo nchi suqin jun chwinqil te tzaqpib'l nyakuj tb'anilx wen, a nya il ti'j tu'n tkub' kynimin alkye nuk'b'il. Me ayekupekye ma txi kyq'o'n kyib' toj tkyaqil kyachb'il, me nti' tumil tu'n

kytzaqpaj. Qu'n tu'n nti' kytzaqpib'l, qa ma chi kub' tu'njo jun ti', ex ayetzin kye xnaq'tzil lo ma chi kub' tu'nxjo kyil.^g²⁰ Me ayetzin kye', a o tz'el kyniky' te qAjaw ex Klolqe Jesucrist, ma chi tzaqpaj kye' te tkyaqiljo nya wen te twutz tx'otx!. Me qatzin qa ma txi kyq'o'n kyib' tu'n kymeltz'aj juntl majl toj il, ma chi kub' tu'n, ex nimxixla tqanb'il Dios kyib'aj, a tze'nku tej na'mtaq kynimin.^h²¹ Wenxitla kye xjal lu'n, noqit mi s-el kyniky' ti'jjo Tb'anil Tqanil, a twutzxix, tze'nku tu'n tel kyniky' tejo a xjan Tyol Dios, ex tu'n tel kypa'n kyib' ti'jjo a saj tq'ma'n kye.²² Me noq tu'n kymeltz'aj juntl majl tojjo ojtxe kyten, ma jadin te' kyyolxjal lu'n kyi'j: Ma meltz'aj tetx'yan juntl majl wa'l te' t-xab'ⁱ ex ikyxjo te kuch: Akxtaq tb'aj txjet ti'j, ma txi' juntl majl tolil tib' toj xoq'lch.

A tulil qAjaw juntl majl

3 ¹Ayi'y werman k'u'jlinqi'y wu'n, atzin lu'n tkab' wu'ja kxel ntz'ib'i'n kye'y. Kyojo kab'e u'l wajtaqa tu'n kyxi' nk'asi'n toj kyanmi'n tu'n kyximi'n tuk'a tumil. ²Ex kyna'ntzinji'y kyyoljo xjan yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe, kyi'jjo xnaq'tzil nya wen, ex ikyxjo atzin nuk'b'il kyij tq'o'n qAjaw ex Klolqe Jesúis noq kyu'u'n tsanjil, a q'uqle kyk'u'ja kyi'j.

³ Ilxix ti'j tu'n tel kyniky'a te, qa aj ch'ixtaq tjamin b'aj tq'lijil tzalu'n twutz tx'otx!, chi ul xmaž kyxola, a nchi b'et tze'nku ntqanin ojtxe kyten.^j ⁴Ex okla kyq'ma': ¿Nta'tzintz qa tzul Crist juntl majl? Axla twutz mila tzulxte. Qu'n qa ma tzul Crist klol kye' toj Ttanim, ¿Tiqu'ntz nb'aj kyimik nejinel qxol? Qu'n kyka'yinktzin: Tkyaqilx te ikyx tten tze'nkuxjo tzaj xkye twutz tx'otx! te tnejil, chi chi!^k

⁵ Me noq tu'n kyky'e' tu'n tel kyniky' te, ex tu'n tzaj kyna'n, qa nya ikyx te tten tze'nkuxjo tzaj xkye ojtxe. Qu'n noq tu'n Tyol Dios, kub' tb'inchin kya'j, ex kub' tb'inchin tx'otx! toj tk'u'lj a!, ex

^f2:16 Num. 22:4-35. ^g2:19 Jn. 8:34; Ro. 6:6, 16. ^h2:20 Mt. 12:45. ⁱ2:22 Pr. 26:11. ^j3:3 2Tim. 3:1-5; Jud. 18. ^k3:4 Ez. 12:22.

tu'n a' tzaje tq'o'n Dios kychwinqil tkyaqil twutz tx'otx'.^l ⁶Me tu'n xjo a', kub' tyuch'in Dios tkyaqil.^m ⁷Ex ikyxjo ja'llin, atzin kya'j exsin tx'otx' k'u'nqeqe tu'n tyuch'it tu'n q'aq' tu'n xjo Tyol Dios. Tojjo q'ij anetzil'n, ktzajil tkawb'il Dios kujxix wen kyib'aj tkyaqil aj il. Ok kchi najil te jun majx.

⁸Ex ayi'y werman, mi tz'el naj toj kyk'u'ja, qu'n toj twutz qAjaw jun q'ij iky n-ele tze'nku mil ab'q'e, ex mil ab'q'e iky n-ele tze'nku jun q'ij.ⁿ ⁹Nya noq tu'n ky'ajte Dios tu'n tjapin Tyol tu'n, tu'n tul Crist, tze'nku nkyq'ma'n junjun. Qala' n-ayon tu'n kyb'inchinxjal kyten, qu'n nya taj tu'n kynajxjal, qala' tkyaqilx tu'n kytx'ixpinte kychwinqil.^o

¹⁰Me metzin te' tq'i'jil qAjaw, ilxix ti'j tu'n tul. Me nti' tqanil, tze'nku tulil jun ileq' toj qniky'in.^p Antza kky'ele kya'j, njulin wen, ex tkyaqil ktz'e'yil tu'n q'aq!. Ex tkyaqil kyb'inchb'inxjal kyjel chiky'b'it twutz qMan Dios toj pa'b'in.¹¹ Axla twutz ok kb'ajil te' ikyjo. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kyb'eta tuk'a jun kychwinqila xjanxix ex tz'aqle.¹² Ex kyyonkutzinji'y tq'i'jil Dios tuk'a tzaljb'il, ex kyb'inchinkuy tajb'il, tu'ntzintla tzaj laq'e tq'i'jil, ja' tu'n tb'aje kya'j tu'n q'aq!, ex tkyaqiljo at, k-elil oq' toj taq' q'aq!.

¹³Me metzin qe tzun nqo ayo'n ti'j jun

ak'aj kya'j ex jun ak'aj tx'otx', a o tq'ma Dios,^q a ja' ktenb'ile' tkyaqiljo wen te jun majx.

¹⁴Tu'npetzi'n, ayi'y werman, k'u'jlinqi'y wu'n, a na'mxtaq tkanin tq'i'jiljo lo, kyq'onka tilil tu'n kyb'eta tz'aqle ex tuk'a tumil, ex tuk'a tnuk'b'il Dios toj kychwinqila.¹⁵ Tz'eltzin kyniky'a te, qa ajo oyb'il te Dios tu'n tul juntl majl, noq tu'n tzaj tq'o'n amb'il tu'n kyklet-xjal. Qu'n ikyxjo o kub' ttz'ib'in erman Pabl, a k'u'jlin qu'n, tuk'a tkyaqil tnab'l, a xi tq'o'n Dios te.¹⁶ Qu'n toj tu'j, nim o yolin ti'jjo lo. Ex atku maj, kuj ch'in tu'n tel qniky' te, ex ayetzi'n nya kuj toj kynimb'il exqetzi'n nya jikyin kynab'l, nkytx'ixpin aye tu'j Pabl, ikyxjo tze'nku txqantl Tyol Dios, noq tu'n tok tze'nkuxjo kyaj. Me ok kchi najil tu'n ikyo.

¹⁷Ayi'y werman, k'u'jlinqi'y wu'n, ma kyb'i'y tkyaqiljo lo. Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a, tu'ntzintla mi chi oka lipe'y kyi'jjo xnaq'tzb'il, a sb'u'b'il ex kyi'j xjal, a mi kytzyu'n kyib', tu'n mi chi kub'e tz'aq'i'y tojjo kyokli'n, a kynimb'ilä jikyin wen.¹⁸ Qala' chi ch'iyxa toj t-xtalb'il Dios ex toj kyojtzqib'l la ti'jjo qAjaw ex Klolqe Jesucrist; nimxit tb'i ja'llin ex te jun majx. Ikyxitjo.

^l3:5 Gen. 1:6-9; Sal. 24:2. ^m3:6 Gen. 7:11-24. ⁿ3:8 Sal. 90:4. ^o3:9 Ez. 18:23. ^p3:10 Mt. 24:43; Lc. 12:39; 1Tes. 5:2; Tchi. 16:15. ^q3:13 Is. 65:17; 66:22; Tchi. 21:1.

Tnejil Tu'j Juan

Ajo u'j lo tz'ib'in tu'n Juan, a tsanjil Jesú, a kub' tz'ib'in te' Tb'anil Tqanil, a Tu'j Juan. Ajo t-xilin tojjo tu'j lo, qa nqk'u'jlin Dios, il ti'j tu'n qk'u'jlin te qib' qxolx.

Tojjo u'j lo, nyolin Juan oxe tumil a nimxix t-xilin. Atzin tnejil tumil ntq'ma'n, qa ma qo tzaqpaj toj il noq tu'n tkyimlin Tk'wal Dios, a Jesucrist, qu'n ankye te', a tzunx nb'et toj qxopin noq tu'n tpaj til, nlaxyen ten te' tmujb'il tib' tuk'a Dios, qu'n ate Dios spiky'in (1:5).

Atzin tkab' tumil, a nimxix t-xilin tojjo u'j lo, atzin tu'n tten qk'u'jb'il qib' qxolx, qu'n atzintze nuk'b'iljo q'ontz te tnejil tu'n Jesucrist. Ex axsa tzajnin ti'j Dios, qu'n ate Dios nimxix tq'aq'b'il tk'u'j (4:8, 16), ex qu'n ate Dios s-ok k'u'jlinqe te tnejil (4:19). Qu'n qa at jun nq'ma'nte qa at tmujb'il tib' tuk'a Dios, ex qa mi nchi ok tk'u'jlin tuk'a, nti' tmujb'il tib' tuk'a Dios ikyjo.

Atzin toxin tumil, a nimxix t-xilin, a qnimb'il twutzxix. Nyolin Juan kyi'j junjun, a ma tz'ex kypa'n kyib' kyol (2:19), a mina xi kynimin qa a Jesú, Tk'wal Dios, a Kolil te jun majx. Ex nkub' kyewin qa ul kanin Jesú tzalu'n twutz tx'otx' tuk'a t-xmilil tze'nku qe, tu'n tok te chojb'il qil.

Ate Jesúsjø a Yol te chwinqil te jun majx

1 ¹Nxi ntz'ib'inji'y lu'n kyi'jjo a noq attaql, te' na'mxtaq tkub' xkye tkyaqil,^a a Yol te Chwinqil,^b a o tz'ok qb'l'i'n, ex a o tz'ok qka'y'i'n kyu'n qwutza, ex a o tz'ok qmiko'n kyu'n qq'ob'a.^c ²Atzin Yoljo te Chwinqil lo, a o tzaj tyek'in tib' tzalu'n twutz tx'otx',^d ex awokuy o qo lonte, ex xi qq'o'n jun tqanil kywutz tkyaqil xjal. Ex ikyxjo, nqo q'o'n tqanil kye'y ti'jjo chwinqil lo te jun majx. A chwinqil lo, ax Jesú, a attaq tk'atz Manb'aj, ex o tzaj tyek'in tib' qe'y.^e ³Ex nxi qchiky'b'inji'y lu'n kye'y, a o ql'i'y, ex o qb'l'i'y, noq tu'n kymujb'in te kyib'a junx quk'i'y, ikyxjo tze'nku nqmuqb'in qe qib' tuk'a qMan ex tuk'a Tk'wal, a Jesucrist. ⁴Tu'ntzi'n, nxi qtz'ib'l'i'n tkyaqiljo lo kye'y, tu'ntzin tnoj kyanmi'n tuk'a tzaljb'il.^f ⁵Atzin tqaniljo tzaj xnaq'tzin qe'y tu'n Jesú, ex axsin nxi qxnaq'tzinj'i'y kye'y. Atzin tqaniljo lo: Ate Dios spiky'in, ex nti'x ch'in qxopin tuk'a.^g ⁶Qa ma txi qq'ma'n

at qmujb'il qib' tuk'a Dios, exsin nqo b'etl toj qxopin, tu'n qb'inchin il, nqo niky'lin yol tu'n ikyjo; nti'x njapin yol qu'n, a twutzxix. ⁷Me qatzin nqo b'et toj spiky'in, tu'n qb'inchin wen, tze'nkuxjo te Dios, a spiky'in, attzin qmujb'il qib'tz qxolx qkyaqilx, qu'n o'kx tchky'el Jesú n-el ttxjo'n tkyaqiljo il.

⁸Qa ma txi qq'ma'n ja'l'in qa nti' il toj qchwinqil, nkub' qsb'u'n qib' qu'nx qb', qu'n atzin Yol twutzxix nti' toj qanmin. ⁹Me qa ma jatz qpa'n qil, kqeb'il qk'u'j ti'j qMan Dios, a tz'aqlexix, tu'n njapinxix Tyol, ex tu'n tnajsin te qil, ex tu'n ttxjo'nte tkyaqil nya b'a'n toj qchwinqil. ¹⁰Qa ma txi qq'ma'n qa b'ajxi qo b'inchin il, n-ok qq'o'n Dios nyakuj jun niky'il yol, ex nti' Tyol toj qanmin.^e

Ate Jesú, Yolil qj'j twutz Dios

2 ¹Ayeqil'y werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja, a nyakuj tal nk'walqi'y; nxi ntz'ib'l'i'n tkyaqiljo lu'n kye'y, tu'n mi chi b'inchin'i'y il. Me qa at jun nb'inchin il kyxola, at najsb'il, qu'n at jun Yolil qj'j twutz qMan Dios, a Jesucrist, a

^a1:1 Jn. 1:1; 1Jn. 2:13-14. ^b 1:1 Jn. 1:4; 6:68. ^c 1:1 Jn. 1:14. ^d 1:2 Jn. 1:14, 18. ^e 1:10 Pr. 20:9.

tz'aqlexix.^f ²Xi tq'o'n Jesús tib' te chojb'il qil, tej tkyim twutz cruz, nya noq o'kx tu'n tnajositku qil, qala' tu'n tnajosit kyil tkyaqil xjal twutz tx'otx!.^g

³Qa ma kub' qnimin tnuuk'b'il qMan Dios,aku txi qq'ma'n qa o tz'el qniky' te.^h ⁴Me qa at jun xjal ntq'ma'n qa ojtzqi'n Dios tu'n, me mi nkub' tnimin tnuuk'b'il Dios, niky'il yol te!, ex nti' yol twutzxix toj tanmin. ⁵Me atzin xjal, a nkub' tnimin Tyol Dios, mapen tz'ok tk'u'jlitz qMan Dios tuk'a tumil, ex antza k-elile qniky' te, qa at qmujb'il qib' tuk'a. ⁶Ex qa at jun xjal ntq'ma'n qa mujle tuk'a Dios, b'a'n tu'n tb'et toj tchwinqil, tze'nku xb'ete Jesucrist.

A ak'aj kawb'il

⁷Ayi'y werman, atzin kawb'il, a nxi ntz'ib'i'n kye'y, nya jun ak'aj kawb'il, qala' axjo kawb'il, a at kyuk'iy, ex b'i'n kyu'n atxix ojtxe.ⁱ ⁸Me atzin nxi ntz'ib'inji'y kye'y ja'lín ma tz'ok tze'nku jun ak'aj kawb'il, tu'n tkub' kynimi'n tze'nkuoxo kub' tnimin Jesús. Qu'n atzin qxopin kyja' tkyi', ex ma tzaj spiky'e'xixjo, a spiky'in twutzxix, a t-xim qMan Dios.

⁹Me qa at jun nimil, a ntq'ma'n qa at spiky'in toj tchwinqil, exsin n-iky'in yol ti'j junatl, nya twutzx tyol, qu'n toj qxopin ta'ye. ¹⁰Me atzi'n xjal, a nk'u'jlín kyi'j txqantl, apente atjo toj spiky'in, ex nlay kub' tz'aq toj il noq tu'n tpaj jun ti'.^j ¹¹Me atzi'n xjal, a n-iky'in ti'j junatl, axsa toj qxopin ta'ye, ex nti' tumil toj twutz tze'n t-xi', qu'n ma tz'ok jpet tnab', nyakuj ikyjo tze'nku jun a'la nb'et toj qxopin.

¹²Ayi'y werman, nxi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj tal nk'walqi'y, qu'n tu'n o kub' najsin kyila noq ti'j tb'i qMan Dios. ¹³Ex nxi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj ti'j xjalqi'y, qu'n tu'n o tz'el kyniky'a ti'j qAjaw, a atxtaq te tnejil. Ex nxi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj ku'xinqi'y, qu'n tu'n ma kub' ti'j tajaw il kyu'n. ¹⁴Werman, noq tu'n kyb'inti'y wen, kxel nq'ma'n junatl

majla: O txi ntz'ib'i'n kye'y nyakutlaj tal nk'walqi'y, qu'n tu'n o tz'el kyniky'a te qMan Dios. Ex o txi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj ti'j xjalqi'y, qu'n tu'n o tz'el kyniky'a te qAjaw, a atxtaq te tnejil. Ex o txi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj ku'xinqi'y, qu'n tu'n o chi kujixa, ex o ten Tyol Dios toj kyanmi'n, ex tu'n ma kub' ti'j tajaw il kyu'n.

¹⁵Werman, kxel nq'ma'nji'y lu'n kye'y: Mi tz'ok kyk'u'jlínji'y tkyaqiljo nya b'a'n twutz tx'otx!, ex tkyaqiljo nya b'a'n ntzaj tq'o'n.^k Qa at jun xjal nk'u'jlín ti'j tkyaqiljo lu'n, nlay b'ant tk'u'jlín ti'j qMan Dios. ¹⁶Tkyaqiljo nya b'a'n twutz tx'otx! ikyqetz'i'n tze'nku tkyaqil achb'il, a ntqanin qxmilil; tkab', tkyaqil ti', a qajix tu'n tten qe; ex toxin, tkyaqiljo qnimbs'il qib' kyi'j tkyaqil at qe. ¹⁷Tkyaqiljo lu'n nya tzajnin ti'j qMan Dios, qu'n tkyaqiljo lu'n kja kyiky', ex tkyaqil tx'otx! kb'ajil te jun majx. Me atzin xjal, a nb'inchin tze'nku' taj Dios, ok ktenb'il te jun majx.

A jyol q'oij ti'j Dios

¹⁸Ayi'y werman, a nyakuj nk'walqi'y; ch'ix tjapin b'aj tq'ijil twutz tx'otx!. Tu'n ikyjo, o tz'ok kyb'i'n ti'j jun jyol q'oij tzul kanin, kjawil tmimsin tib' twutz Klolqe Jesús. Me atzin ja'lín, ma chi b'aj yek'in ila' jyol q'oij ti'j Klolqe. Ex tu'n ikyjo, b'i'n qu'n qa ch'ix tjapin b'aj tq'ijil twutz tx'otx!. ¹⁹¿Me ja'tzin xi tzaje jyol q'oij lo qa nya axsa xi exa qxol? Me nyala te nimilqextaq. Qu'n noqit quk'aqextaq, mitla xi extz qxol. Me ma b'ajjo ikyjo tu'ntzin tyek'it-xix wen, qa aye nyakuj nimil, mi tz'ok te twutzxix Ttanim Dios.

²⁰Me metzin kye', a ayi'y nimil twutzxix, ma tzaj q'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n tu'n Klolqe Jesús, ex kykyaqil kye' ma tz'el kyniky'a ti'j tkyaqiljo lu'n.^l ²¹Me nxi ntz'ib'inji'y lu'n kye'y, nya noq mi n-el kyniky'a te twutzxix, qu'n n-el kye' kyniky' te. Ex b'i'n kyu'n qa nti' jun nya twutzx aku tzul kanin ti'jjo a twutzxix. ²²¿Ankye noq nja b'ant tu'n?

^f2:1 Ro. 6:11-14. ^g2:2 Jn. 3:16; 1Jn. 4:10. ^h2:3 Jn. 14:15, 21, 23. ⁱ2:7 Jn. 13:34. ^j2:10 Ro. 13:12-14. ^k2:15 Sant. 1:27. ^l2:20 1Co. 2:10-16.

Atzin xjal, a ntq'ma'n qa nya te Jesús, a Crist, a sk'o'nxix tu'n qMan Dios. Atzi'n xjal lu'n, ajq'oj ti'j Klolqe Jesús, ex n-el ti'jlin Dios tuk'ax Tk'wal. ²³Ex alkye n-el ti'jlin Tk'wal Dios, nti' qMan Dios tuk'a. Me ankye!, a n-el tniky' te qa ate Jesús Klolqe, at qMan Dios tuk'a.

²⁴Tu'npetzi'n, kyk'u'nkutzi'n toj kyanmi'n a Tb'anil Tqanal, a o kyb'i'y atxix ojtxe. Qu'n tu'n ikyjo, kchi tenb'ilxixa kujxix toj kynimb'ilá til'j qMan Dios ex ti'j Tk'wal. ²⁵Qu'n ex o tzaj tq'o'n Dios jun qchwinqil te jun majx, tze'nkuxjo tq'ma'n.

²⁶Nxi ntz'ib'i'n tkyaqiljo lo kye'y kyi'jjo a kyaj tu'n kysb'un kyi'ja. ²⁷Me at Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, a tzajniñ til'j Klolqe Jesús. Tu'npetzi'n, nya il til'j tu'n kytzaj xnaq'tzi'n tu'n junl a'la ti'jjo lu'n, qu'n axte Xewb'aj Xjan ktzajil xnaq'tzin kye'y til'j tkyaqil. Qu'n a xnaq'tzb'il anetz'i'n twutzxix, ex nya niky'j yol. Ex atzin xnaq'tzb'il lu'n, tu'n kytenxixa kuj toj kynimb'ilá.

²⁸Atzin ja'lín werman, nyakuj nk'walqi'y; chi tenkuxixa kuj toj kynimb'ilá til'j Klolqe Jesús, tu'ntzin tqe qk'u'j til'j, aj tul juntl majl, ex tu'n mi qo tzaj tx'ixwe twutz. ²⁹B'i'n kyu'n, qa a Klolqe Jesús tz'aqlexix toj tkyaqil. Tu'n ikyjo, il til'j tu'n tel kyniky'a te, qa kykyaqiljo nchi b'et tz'aqlexix toj kychwinqil, o chi ok te Tk'wal Dios.

Ma qo ok k'walb'aj te Dios

3 ¹Werman, kyka'yinktzi'n, nimx te' qMan Dios tq'aq'l'b'il tk'u'j qil'; ma tzaj tq'o'n qoklin te k'walb'aj. ²Me aye xjal nya nimirle mi n-el kyniky' qe, qu'n tu'n na'm tel kyniky' te qMan Dios. ²Me awotzinqe ma qo ok te tk'wal qMan Dios. Me na'mxixpe qlonte tze'n qo okila, aj tul Jesús juntl majl. Qu'n ex b'i'n qu'n, qa aj tul, qo okil ikyxjo tze'nku a, qu'n k-okil qka'yin ikyx tze'nkuxix t-xilin. ³Ex alkye taj tu'n tok ikyjo, il til'j tu'n tsaqsin te tib' toj tchwinqil, ikyx tze'nku te Jesús saqxix te' toj tkyaqil.

⁴Me ayetzi'n b'inchil il, n-el kyi'jlin tnuk'b'il Dios, qu'n tu'n atzin il nb'ant kyu'n, atzin n-el i'jlinne tnuk'b'il Diosjo. ⁵Ex b'i'n kyu'n, qa ul Jesús tzalu'n twutz tx'otx' te najsil qil, qu'n o'kx te Jesús nti' il xb'ant tu'n. ⁶Tu'n ikyjo, tkyaqil xjal, a o tmujb'e tib' tuk'a, mi nb'etl toj il. Me ayetzin xjal nchi b'et toj il, na'm tel kyniky' te, ex nya ojtzqi'n kyu'n.

⁷Ayi'y werman, mix a'l jun kub' sb'un kye'y. Qu'n ankye te' wenx nb'ant tu'n, ex wenx te', ikyx tze'nku te Jesús wenxix te!. ⁸Me atzi'n a b'inchil il, te tajaw ilx te!, qu'n ate tajaw il b'inchin il te tnejil. Tu'ntzin ikyjo, ul Tk'wal Dios tzalu'n twutz tx'otx' tu'n t-xititjo tkyaqil taq'in tajaw il.⁹

⁹Mix a'l jun xjal aku tz'ok te tk'wal qMan Dios qa kukx nb'etjo toj il, qu'n tu'n o tz'ok te tk'wal Dios, ex qu'n o tzaj tq'o'n Dios jun ak'aj tchwinqil. Tu'npetzi'n, nya tu'n tb'inchin il, qu'n o tz'ok k'walb'aj te Dios. ¹⁰Qu'n b'i'n qu'n alkye qe' tk'wal Dios, ex alkye qe' tk'wal tajaw il: Qu'n aye, a nya b'a'n kyb'inchb'in, ex mi n-ok kyk'u'jli'n txqantl nimil, nya teqe te Diosjo.

Qk'u'jlim qib' qxolx

¹¹Atzin yoljo lo, a kyb'i'y atxix ojtxe: Tu'n tok qk'u'jlin qib' qxolilex. ¹²Ex mi qo ok tze'nku te Caín, a xi tq'o'n tib' te tajaw il. Ex tu'n ikyjo, kub' tb'yo'n titz'in. ⁴¿Me tinqu'nil kub' tb'yo'n? Qu'n tu'n nya wentaq tb'inchb'in Caín, qu'n tu'n tloch'j tanmin til'j titz'in, qu'n atzin tb'inchb'in titz'in wentaq ta'!

¹³Ayi'y werman, mi chi jaw ka'yylaja qa ma chi el iky'in kyu'nxjal, aye' nya nimil. ¹⁴Awotzinqe, a o qo etz toj kyimin, ex ma qo kanin toj jun ak'aj chwinqil, ma tz'el qniky' te, tu'n tk'u'jb'il qk'u'j kyi'j txqantl nimil. Ankye nti' tk'u'jb'il tk'u'j kyi'j txqantl, na'm tkanin tojo ak'aj chwinqil, ex axsi ta'ye toj kyimin. ¹⁵Qu'n tkyaqilxjo a n-el tky'in txqantl nimil, ikyx tz'ele' tze'nku jun b'yol xjal. Ex b'i'n kye' kyu'n, qa nti'

^m3:1 Jn. 1:12. ⁿ3:5 Jn. 1:29. ^o3:8 Eb. 2:14-15. ^p3:11 Jn. 13:34; 15:12. ^q3:12 Gen. 4:8. ^r3:14 Jn. 5:24.

jun b'yal xjal aku ten chwinqil te jun majx.¹⁶ Me qalatzin qe, ma tz'el qniky' te a tq'aq'b'il tk'u'j Klolqe Jesús: Qu'n xi tq'o'n tchwinqil noq tu'n qpaj; exsinla ikyxjo qetz, tu'n t-xi qq'o'n qchwinqil tu'n kypaj txqantl.¹⁷ Me qa at jun, a at ch'in at te, exsin qa noq s-ok kyim ti'jjo juntl, a nti'x ch'in at te, ex mi saj chyo'nx tanmin tu'n t-xi tmojin, ¿Ma atpela tq'aq'b'il tk'u'j Dios toj tanmin? iNti!¹⁸ Tu'n ikyjo, ayi'y werman, atzin tq'aq'b'il qk'u'j nya noq tu'n tkub' qyolin, qala' tu'n tkub' qyek'in tuk'a qb'inchb'in qa twutzxix.

A tq'aq'b'il tk'u'j Dios toj qanmin

¹⁹ Ikytzin tumiljo, qa matxix qo ok te tb'anil nimil, ex ikytzin kqeb'il qk'u'jjo twutz Dios. ²⁰ Mi kub' qb'isin toj qanmin qa nti' qoklin twutz Dios. Qala' il ti'j tu'n tel qniky' te, qa a qoklin tzajnin ti'j qMan, a ojtzqi'n tkyaqil tu'n. ²¹ Ayi'y werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja. Qa nti' nkub' qximin ikyjo toj qanmin, at q'ubq'b'il qk'u'jtz ti'j Dios. ²² Ex noq tu'n qb'inchb'in, ex tu'n nkub' qnimin tnuk'b'il, at q'ubq'b'il qk'u'j, tu'n ttzaj tq'o'n Dios, ikyx tze'nnu nxi qqanin te. ²³ ¿Ex altzin kye tnuk'b'il Dios? Atzin ma txi qnimin Tk'wal, a Jesucrist, ex tu'n tok qk'u'jlin qib' qxolile, ikyjo tze'nnu o tq'ma.²⁴ Ayetzi'n nchi kub' nimin te' nuk'b'il lo, najleqe tuk'a qMan Dios ex Dios najle kyuk'a. Ex ma tz'el qniky' te qa najle Dios quk'a, noq tu'n Xewb'aj Xjan, a o ttzaj tq'o'n toj qanmin.

Kab'e wiq Xewb'aj: Te qMan Dios ex te tajaw il

4 ¹Ayi'y werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja. Mi chex kyniminji'y xjal qa: Nchin b'eta yolil Tyol Dios, qa chi'. Qala' nejxix, k-okil kyb'i'n qa toj tumil nyoline, ex qa tuk'a Xewb'aj Xjan nxnaq'tzine, mo qa t-xnaq'tzb'il tajaw il q'i'n tu'n, Nxi nq'manj'i'y ikyjo, qu'n nimx te xjal sb'ul nb'eteje yolil ti'j qMan Dios, a nya tuk'a Xewb'aj Xjan. ²Nya tze'n k-elile kyniky'a

te, jun xjal qa at Xewb'aj Xjan tuk'a, mo qa minaj: Qa ma tkusin qa a Jesucrist ul tzalu'n twutz tx'otx' tze'nku ichin; atzin xjaljo at Xewb'aj Xjan tuk'a. ³Me tkyaqil xjal, a mi nxi tnimin ikyjo, nti' Xewb'aj Xjan tuk'a, qala' a xewb'aj tzajnin te tajaw il, a aqj'oj ti'j Klolqe Jesús. Me b'i'n kyu'n qa a xewb'aj anetzi'n, tu'n tul kaninxtaq. Ex lu at ja'llin twutz tx'otx'!⁴

⁴Ayi'y werman, te qMan Diosqi'y. Tu'n kynimb'il, xkub'e kyi'jjo sb'ul xjal kyu'n, qu'n nimxixtl tokli'n a at kyuk'i'y, a tze'nku toklin tajaw il, a at kyuk'a sb'ul xjal twutz tx'otx'. ⁵Ayetzin xjal, aye' nya nimir Dios kyu'n, o'kxtza nchi yoline ti'jjo te twutz tx'otx', ikyxjo tze'nnu te tajaw il. Ex jni'qe xjal nya nimir qe nb'aj xi kynimi'n jni' nkyq'ma'n.⁶ Me metzin qe te qMan Dios qoqe, ex ayetzi'n a o tz'el kyniky' te Dios nqo kub' kyb'in. Me ayetzin kye nya te Diosqe, mi nqo kub' kyb'in kye!⁷ Tu'ntzin ikyjo, k-elile qniky' te ankye' a at Xewb'aj Xjan tuk'a, ex ankye' a at xewb'aj te tajaw il tuk'a.

O'kx te Dios nimxix tq'aq'b'il tk'u'j

⁷Werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja. Ex il ti'j tu'n qk'u'jlinne qib' qxolile, tze'nnu te Dios, nim tq'aq'b'il tk'u'j qil'. Tkyaqil te' a ntzaj q'aq'in tk'u'j ti'j juntl, atzin te o tz'lokjo te tk'wal Dios, ex ma tz'el tniky' te Dios. ⁸Me ankye' te' nti' tk'u'j ti'j juntl, na'm tel te tniky' te Dios, qu'n te Dios nimxix te' tq'aq'b'il tk'u'j. ⁹Ex atzin te Dios tq'aq'b'il tk'u'j ma tzaj tyek'in qe, noq tu'n Tk'wal, a junch'in, exsin ttzaj tchq'l'o'n twutz tx'otx'. Ex noq tu'n, at qchwinqil te jun majx.¹⁰ Ikytzin'n tq'aq'b'il tk'u'j Dios qil': Qu'n nyaqo xqo ok k'u'jlinne nej, qala' ikytzin a saj q'aq'in tk'u'j qil' te tnejil, ex saj tchq'l'o'n Tk'wal tu'n tkyim te chojb'il te' jni' qil.

¹¹Ayi'y werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja. Noq tu'n ma tzaj tyek'in Dios tq'aq'b'il tk'u'j quk'a, ikyxsin qetz, ex il ti'j tu'n tten tk'u'jb'il qk'u'j qxolile. ¹²Qu'n mix a'l junte ma lonte qMan Dios kyuk'axix

^s3:16 Jn. 15:13. ^t3:23 Jn. 13:34; 15:12, 17. ^u4:3 Mt. 7:15; 2Jn. 7. ^v4:5 Jn. 15:19. ^w4:6 Jn. 8:47.
^x4:9 Jn. 3:16.

twutz.^y Me qa at qk'u'jb'il qib' qxolile, antza q'ancha'le qa najle Dios quk'a, ex qa a tq'aq'b'il tk'u'j tz'aqleqxoxix tu'n toj qanmin.¹³ Ex ikytzi'n, k-elile qnoky'jo te qa najleqo tuk'a qMan Dios, ex qa najle qMan Dios quk'a, noq tu'n Xewb'aj Xjan, a o tzaj tq'o'n toj qanmin.^z¹⁴ Me awoqoxixa o lonte, ex nxi qkujsi'n qa aku qMan Dios saj chq'on te! Tk'wal te Kolil kyi'j tkyaqil xjal, a kchi xel niminte,^a¹⁵ ex ankye te kxel niminte qa a Jesúsjo, a Tk'wal Dios, ex nb'et tze'nku taj Dios, ex najle Dios tuk'a.

¹⁶ Ikytzi'n, ma tz'ele qnoky'jo te, ex ma txi qnimin, qa nimxix tq'aq'b'il tk'u'j Dios quk'a, qu'n ate Dios nimxix tq'aq'b'il tk'u'j. Ex ankye qe nchi b'et toj tq'aq'b'il tk'u'j Dios, ex nchi b'et tze'nku taj Dios; ayepenkye at Diosjo kyuk'a.¹⁷ Tu'n ikyjo, tz'aqleqxoxix tu'n tq'aq'b'il qk'u'j qxolile, tu'ntzintla, aj tpon kanin q'ij tu'n qok toj pa'b'in twutz Dios, atitla jun q'uqb'il qk'u'j ti'j, ex nya tu'n qja xob'.¹⁸ Qa nqo k'u'jlin kyi'j txqantl, nti' xob'ajil, tu'n qok twutz qMan toj pa'b'in, qu'n qa ma tzqetjo qk'u'jb'il qib', nti'pen te xob'ajiltz. Qu'n atzin xob'ajil ntq'ma'n qa nya wen qo elile toj pa'b'in. Tu'npetzi'n, qa at jun a tzunx nxob', apente na'm ttzqet tk'u'jb'iljo.¹⁹ Tze'nku qe atqe tk'u'jb'il qib' qxolile, qu'n ate Dios saj q'aq'in tk'u'j qil' te tnejil.²⁰ Tu'n ikyjo, qa at jun a q'mante: K'u'jlinxix we! Tata Dios wu'n, qa chi'; exsin n-el tky'in txqantl, jun sb'ul xjal te!. Qu'n qa mi nyek'in tq'aq'b'il tk'u'j kyi'j txqantl, ²¹ Tze'ntzin ttentz tu'n tok tk'u'jlin Dios, a nya q'ancha'l?²² Qu'n ma kyij tq'ma'n te Dios kyjalu'n: Ankye! n-ok tk'u'jlin qMan Dios, ex il ti'j tu'n kyok tk'u'jlin txqantl t-xjalil.^b

A qnimb'il nimxix tipin tu'n tkub' ti'j tkyaqil te twutz tx'otx'

5 ¹ Kykyaqiljo aye' kchi xel niminte qa a Jesús Kolil, a Crist, a sk'o'nxix tu'n qMan Dios, apente tk'wal Diosjo. Ex alkye k-okil k'u'jlin te jun manb'aj, il

ti'j tu'n kyok tk'u'jlin tk'waljo manb'aj anetzi'n.² Qa k'u'jlin qMan Dios qu'n, ex qa nkub' qnimi'n a ntq'ma'n, n-el qnoky' te qa ajin qe! tk'wal k'u'jlinqe qu'n.³ Atzin tu'n kykub' nimitjo tnuk'b'il;^c ex ayetzi'n tnuk'b'il, nya jun iqtzqe.^d ⁴ Qu'n tkyaqiljo a o tz'ok te tk'wal Dios, k'wel ti'jjo tkyaqil nya b'a'n tu'n, tze'nku qe, noq tu'n qnimb'il ti'j, o kub' ti'jjo tkyaqil nya b'a'n qu'n.⁵ Ankye te! kxel tnimin qa a Jesús Tk'wal Dios, apente k'wel ti'j tkyaqil nya b'a'n tu'n.

Jesús ax Diosjo

⁶ Twutzx te! qa a Klolqe Jesucrist ax Diosjo, a ul kanin tzalu'n twutz tx'otx', ex kub' tyek'in ikyxjo, tej ku'x toj a' te jawsb'il a'; ex tej tkyim twutz cruz. Ex ax te Xewb'aj Xjan attaq antza, ex atzin xq'onte tqaniljo, qu'n a te Xewb'aj Xjan twutzxix.⁷ Qu'n at oxe nq'onte tqanil qa ax Diosjo Jesús: ⁸ A Xewb'aj Xjan, ex a jawsb'il a', exsin a tkyimlin twutz cruz, ex ayetzin oxe lu'n mujle kyten junx, qa twutzxix.⁹ Tzunpe nxi qnimi'n tqanil tu'n xjal ti'j jun ti', a ma tli; ^e Yajtzila' te' Dios? Ex atzin t-xilin tqaniljo tzaj tq'o'n Dios ti'j Jesús, a Tk'wal.^f

¹⁰ Tkyaqiljo a kxel niminte qa a Jesús Tk'wal Dios, kxel ti'n tqanil toj tanmin. Ex tkyaqiljo mi txi niminte, iky tz'elpine Diosjo toj twutz tze'nku jun niky'il yol, qu'n ma tz'el ti'jlin tqanil, a tzaj tq'o'n Dios ti'j Tk'wal.¹¹ Ex atzin tqaniljo lo: Qa ate Dios o tzaj q'o'nte qchwinqil te jun majx, ex atzi'n chwinqil lu'n a tzaj tq'o'n noq tu'n Tk'wal.¹² Tkyaqiljo k'wel niminte Tk'wal Dios, at te chwinqil te jun majx, ex tkyaqiljo a mi nkub' niminte, nti' te' chwinqil te jun majx.^f

Tiqu'nil kub' ttz'ib'in Juan u'j lu'n

¹³ Atzin ja'lin, ma kyij ntz'ib'inji'y u'j lu'n te kye'y, a ay'i'y o chi nimi'n ti'j Jesús, a Tk'wal Dios, tu'nxixsin tel kynoky'a ti'j, qa at kychwinqila te jun majx.^g ¹⁴ Tu'n ikyjo, at-xix q'uqb'il qk'u'j ti'j, qu'n b'i'n qu'n, qa ma txi qqanin jun

^y 4:12 Jn. 1:18. ^z 4:13 Ro. 8:9; 1Jn. 3:24. ^a 4:14 Jn. 3:17. ^b 4:21 Mt. 5:44-45; Mr. 12:29-31. ^c 5:3 Jn. 14:15; 2Jn. 6. ^d 5:3 Deu. 30:11; Mt. 11:30. ^e 5:9 Jn. 5:32-37; 8:18. ^f 5:12 Jn. 3:36. ^g 5:13 Jn. 20:31.

ti' te toj qna'j Dios, a tze'nkuxjo tajb'il,
ok qo tzajil tb'l'i'n.¹⁵ Ex ikyxjo tze'nku'
b'l'i'n qu'n, ntzaj tb'l'i'n Diosjo a qna'j Dios,
ex b'l'i'n qu'n, qa ntzaj tq'o'n a nxi qqanin
te.^h

Qo na'n Dios kyi'j qerman

¹⁶ Qa at jun kye' ma tz'ok tka'yin jun
terman nb'inchin il, a nya nxi ti'n toj
kyimin, b'a'n tu'n tna'n Dios ti'j. Ikytzi'n,
ktzajile tq'o'n Diosjo tchwinqiljo erman
anetzi'n. Me a weji'y nxi nq'ma'n ti'jjo
il, a mi nqox ti'n toj kyimin, qu'n at te
il te kyimin, ex nya weji'y nxi nq'ma'n
tzalu'n tu'n qna'n Dios ti'jjo il ikyjo.

¹⁷ Twutzx tetz tkyaqil il, nya wen twutz
Dios, me tu'n Jesús, at il, a mi nqox ti'n
toj kyimin.

¹⁸ Atzin ja'lin, b'i'n qu'n, qa
kykyaqiljo tk'wal Dios, a o chi nimil
ti'j, mi nchi b'etl toj il, qu'n ate Jesús
nkolin kyi'j. Ex tu'n ikyjo, nlay chi
ok tzyu'n tu'n tajaw il.¹⁹ Qu'n b'i'n
qu'n, qa tkyaqiljo nya nimil tokx
tjaq' tkawb'il tajaw il. Me atzin qe, te
Diosqoqe.²⁰ Ex ikyxjo, b'i'n qu'n, qa
Jesús, a Tk'wal Dios, ul twutz tx'otx'
tu'n ttzaj tq'o'n qnab'l, tu'n tel qnoky'
te Dios, a twutzxix. Ex nqo b'et mujle
qten tuk'a qMan ex tuk'a Tk'wal, a
Jesucrist. Atzin Jesús, ax Diosjo, a
twutzxix ex q'olte qchwinqil te jun
majx.ⁱ

²¹ Ayi'y, tal nk'wala; kyka'yinktzin
kyib'a, tu'n mi tz'oke qe kyk'u'ja ti'j jun
ti'la, tu'n tok te kydiosa.

^h 5:15 Mt. 7:7-11; Lc. 11:9-13; Jn. 15:7, 16; 16:23-24; 1Jn. 3:21-22. ⁱ 5:20 Jn. 17:3.

Tkab' Tu'j Juan

Ajo u'j lo tz'ib'in tu'n Juan, a tsanjil Jesúś, a kub' tz'ib'in te' Tb'anil Tqanil, a Tu'j Juan. Atzin u'j lu'n xi ttz'ib'in kye nimil toj jun Ttanim Dios, a ojtzqi'n tu'n Juan.

Atzin t-xilin u'j lu'n, te q'ol nab'l tu'n qanq'in tz'aqlexix toj qnimb'il ti'j Jesucrist; exsin tq'o'n jun xnaq'tzb'il kujxix kyi'jjo xnaq'tzil nya b'a'n, ex ti'jjo kyxnaq'tzb'il, a nti' tumil.

Jun q'olb'il te Ttanim Dios

¹Ayi'n at wokli'n te nejinel toj tkyaqil Ttanim Dios, ex nxi ntz'ib'l'i'n kye'y, ayi'y nimilqi'y, aye o chi sk'eta tu'n qMan Dios. Nimxix nk'u'ja kyi'ja, ex nya o'kqenxi, qala' tkyaqiljo nimil, aye o tz'el kyniky' ti'j Tyol Dios, a twutzxix. ²Nchi ok nk'u'jli'n noq tu'n Tyol Dios, a twutzxix, a at toj qanmin, ex ktenb'il quk'a te jun majx. ³Ax qMan Dios, junx tuk'a Tk'wal, a qAjaw Jesucrist, k'wel ky'iwlin kye'y tuk'a tkyaqil t-xtalb'il, ex tu'n ttzaj tq'on tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxola, ex jun kymujb'il kyib'a, a tzajnin te Dios.

Qo we'xix toj qnimb'il

⁴Nimx jun tzaljb'il toj wanmi'n, qu'n at junjun kyxola, aye nchi b'et toj tumil,^a a twutzxix toj kychwinqil, a ikyxjo tze'nku' xkyij tq'ma'n Dios. ⁵Me atzin ja'lín werman, tu'n ikyjo, nchin kub'sin nwutza kye'y kykyaqila, tu'n tok qk'u'jlin qib' qxolilex. Atzi'n yol lo, nya jun nuk'b'il ma tzaxxi, qu'n atxtaq ojtxe.^b ⁶Atzin qk'u'jb'il qib'jo, a tu'n qb'et toj qchwinqil tze'nkux tnu'b'il Dios kyij ttz'ib'in toj Tyol. Ex atzin tnu'b'il qMan Diosjo lo, a o tz'ok kyb'i'n atxix ojtxe: Tu'n qb'et tuk'a tq'aq'b'il qk'u'j qxolx.^c

Qka'yink qib' tu'n mi qo kub' sb'u'n kyu'nxjal

⁷Ma kyij ntz'ib'inji'y lu'n, qu'n at nim sb'ul xjal tzalu'n, aye nxi kyq'ma'n qa mi s-ok Jesucrist te ichin, tej tul twutz tx'otx'. Ayetzin sb'ul xjaljo, aye ajq'ojqe ti'j Klolqe Jesúś. ^d ⁸Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a, tu'n mi kyij najjo a chojb'il kyaq'nbi'l'n, a tze'nku taj qMan, qala' tu'ntzintla kykanb'inteqi'y tkyaqiljo a at kyoklin ti'j. ⁹Qa at jun xjaw tnimsin tib', ex qa ma ja ttx'ixpi'n xnaq'tzb'il lu'n, a xkyij tyek'in Crist, ex nti' te' qMan Dios tuk'a. Me atzin k-okil lipe ti'jjo a t-xnaq'tzb'il Jesúś, at te' Dios tuk'a, junx tuk'a Jesúś, a Tk'wal.^e

¹⁰Qa at jun xjal xkanin xnaq'tzil kyuk'i'y, qa nyatil t-xnaq'tzb'iljo tze'nku te Jesúś, mi tz'okx kyk'le'n toj kyjay, ex mina kub' kytziyil'n. ¹¹Qu'n atzin a k'wel tziyinte, ajin ma tz'ok tq'o'n tib' tuk'a xjal, a nya wen tten.

Jun yol tu'n tjapin b'ajjo u'j lo

¹²Nimx we' tu'n t-xi nq'ma'n kye'y. Me nky'e'y tu'n t-xi ntz'ib'l'i'n toj u'j. Qu'n wajkuxixa tu'n nkani'n lol kye'y,^f ex tu'n qyolin kyuk'i'y tu'ntzintla nimxix tzaljb'il.

¹³Aye jun ch'uq nimil tzalu'n, aye ma chi sk'et tu'n qMan Dios, ex nxi kyq'o'n jun q'olb'il kye'y.

^a4 3Jn. 3. ^b5 Jn. 13:34; 15:12, 17. ^c6 Jn. 14:15, 23-24; 1Jn. 5:3. ^d7 Mt. 7:15; 1Jn. 2:18; 4:1-3. ^e9 1Jn. 2:22-23; 4:15. ^f12 3Jn. 13-14.

Toxin Tu'j Juan

Ajo u'j lo tz'ib'in tu'n Juan, a tsanjil Jesú, te jun ichin, Gay tb'i, a nejinel kyxol jun ch'uq nimil. Nxi tq'o'n Juan chjonte ti'jjo taq'n'b'in Gay kyxol Ttanim Dios; me ex ikyxjo nxi tkawin tchwinql jun xjal, Diótrefes tb'i, a limol tib' kyxol nimil. Ex ikyx njaw tzalaj ti'j tb'anil tchwinql juntl nimil, Demetrio tb'i, a n-ok tilil tu'n tze'nkuxjo ntq'ma'n Tyol Dios.

Jun q'olb'il te Gay

¹Ayi'n at wokli'n te nejinel toj tkyaqil Ttanim Dios, ex nxi ntz'ib'i'n tey, Gay,^a a nimx nk'u'ja ti'ja, tze'ntku tq'aq'b'il tk'u'j Dios q'i'j, a twutzxix. ²Erman, nimxix nk'u'ja ti'ja; kukx nchin na'nji'y Dios ti'ja, tu'n wa'lxisa toj tnimb'ila, ex noqit b'a'n taye' tchwinqila toj tkyaqil.

³Nimx in tzalaja te' kyul junjun erman tuk'a tqanil ti'ja, qa wa'lxisa toj tnimb'ila ti'j Dios, a twutzxix.^b

⁴Nti' juntl tzaljb'il te wey toj wanmi'n tze'ntku tej nb'inti'y tqanil, qa aye nk'wala toj qnimb'il ti'j qMan Dios nchi b'et tojjo twutzxix, tze'nkuxjo taj qMan Dios.

B'a'n ta'ye tchwinqil Gay

⁵Erman, nimxix nk'u'ja ti'ja. Tb'anilx ta'y tojjo aq'untl kyxoljo txqantl nimil, ex ikyxjo kyuk'a' xnaq'tzilkye nchi tzaj najchaq. ⁶Ayex nchi q'ma'nte twutz tkyaqil Ttanim Dios tzalu'n ti'ja, qa k'u'jlinqexix tu'n. Me nchin kub'sin nwutza tey, tu'n kyxi tmoji'n tuk'a at tajb'in kye toj kyb'e, tu'ntzintla kyxi' toj jun tumil, a tb'anilx twutz Dios. ⁷Qu'n ma che'x ja'llin aq'nil toj taq'in Klolqe Jesú, ex mix tzaj kytzyu'nne jun onb'il kye xjal nya nimil. ⁸Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kyxi qmojin, tu'n tyolajtz Tyol Dios, a twutzxix.

Kab'e nejinel: Diótrefes ex Demetrio

⁹Xi ntz'ib'i'n juntl u'j kye'y, a tkyaqil Ttanim Dios. Me atzin Diótrefes, a nejinel, mi nkub' tnimin qokli'n, a o tzaj tq'o'n Dios, qu'n o'kx tajjo tu'n tkawin. ¹⁰Tu'npetzi'n, aj nkani'n kyuk'i'y, ktzajil ntxko'n ti'j, qu'n tu'n o'kxjo iqj yol taq'in q'i'ja ex niky'il yol. Noqitzin o'kxjo tu'n, qala' ex mina nchi kub' t-xk'am'e' jni'qe erman nchi kanin. Ex ayetzin kyaj tu'n kyukub' kyuk'am'e, b'e'x nche'x tmiyo'n, ex nchex tlajo'n toj Ttanim Dios.

¹¹Werman, nimxix nk'u'ja ti'ja. Mi txi lipey ti'jjo nya wen b'ant kyu'n xjal, qala' a wen. Qu'n ayetzin kchi k'wel b'inchinte wen, te Diosqe kye!. Me ayetzin kye! nchi kub' b'inchinte nya wen, na'm tel kyniky' te qMan Dios.

¹²Tkyaqil nimil tzalu'n nkyq'ma'n tqanil ti'j Demetrio, qa b'a'n ta'ye toj tkyaqil, qa ikyx nb'antjo tu'n, tze'nkuxjo ntq'ma'n Tyol Dios, a twutzxix. Ex ajinqo'y nqo q'mante, ex tze'n te b'i'n tu'n, twutzx q'e' yoqin.

Jun yol tu'n tjapin b'ajjo u'j lo

¹³Nimx we' tu'n t-xi nq'ma'n tey, me nky'e'y tu'n t-xi ntz'ib'i'n toj u'j, ¹⁴qu'n waja tu'n nkani'n loltyi, ex tu'n nyolinkuy tuk'i'y.^d

¹⁵Noqit a tnuk'b'il qMan Dios toj tchwinqila. Ex ayetzin wuk'i'y nxi kysma'n jun q'olb'il tey. Noq nchin kub'sin nwutza te'y, tu'n t-xi tq'o'n jun q'olb'il kye jni' quk'a.

^a 1 Kyb'i. 19:29; Ro. 16:23; 1Co. 1:14. ^b 3 2Jn. 4.

^c 11 1Jn. 2:29; 3:6-10. ^d 14 2Jn. 12.

Tu'j Judas

Tojjo tnejil versículo, ntq'ma'n qa ate Judas tz'ib'il te' u'j lu'n, a titz'in Santyaw. Atzin tu'j Judas ch'ime ikyjo tze'nku tkab' tu'j Pegr, qu'n nyolin kujxix kyi'jjo junjun xnaq'tzil, a nya wen (1-16); ex at jun q'uqb'il kyk'u'j nimil tu'n kywe' wen toj kynimb'il (17-23), ex tu'n mi chi txalpaj.

Jun q'olb'il tu'n Judas

¹ Ayi'n Judas, a titz'in Santyaw,^a ex jun taq'nil Jesucrist. Nxi ntz'ib'inj'il y u'j lu'n kye'y, ayi'y ma chi txokli'y tu'n qMan Dios, ex ma chi el pa'n tu'n, ti'j il, ex ma txjet kyanmi'n tu'n, tu'n kyajb'in te. Ex xq'uqinqi'y tu'n Klolqe Jesús, tu'n kymujb'il kyb'a' tuk'a.² Ax qMan Dios ktzajil q'o'nte nim tq'aq'b'il tk'u'j kye'y, ex tkyaqil tnuk'b'il, ex tu'n tok kyk'u'jlin kyib'a kyxola.

Aye xnaq'tzil sb'ulqe
(2Pe. 2:1-7)

³ Ayi'y werman, k'u'ljinqi'y wu'n, o nna'y toj wanmi'n tu'n t-xi ntz'ib'i'n jun tqanil ti'jjo kolb'ilqe qkyaqilx. Me atzi'n ja'lín, ma tzul juntl tumil toj nnab'l'a, a tu'n il ti'j tu'n nkub'sin nwutza kye'y, tu'n tok tililxix kyu'n, tu'n mi tz'ele txalili'n kynimb'ila ti'j Tyol qMan Dios, a xkyij tq'o'n qe te jun majx, a awo nimilqo.⁴ Qu'n ikytzi'n, ite' xjal n-ok kyz'o'n kyi'b' nyakuj nimilqe; cheb'e ma chi okx kyxola sb'ul kye'y. Ayetzin wiq xjal lu'n, o chi yolajtz toj Tu'jil Tyol Dios, qa te najinqe te jun majx. Aye xjal lu'n, mina nkub' nimin Dios kyu'n, ex nya wen kyb'inchb'in. Tzunxix nxi kyz'ma'n qa tu'n nimilqo, nti'l qil twutz Dios; noq tu'n t-xtalb'il, aku qo b'inchin tkyaqil noq tze'n qaj, chi chi!. Mina ntzaj tchewil tkawb'il qMan Dios kyi'j, ex n-el

kyi'jlin Jesucrist, a o'kx qAjaw ex Klolqe te jun majx.

⁵ Atzin ja'lín, waja tu'n t-xi nna'ntla juntl majl kye'y tojjo u'j lu'n, a ojtzqi'n kyu'n:

Tej kyetz ti'n qAjaw tyajil Israel, a qxe'chil, toj tx'otx' te Egipto,^b tkyaqil i etz, me tu'n mix ok qeye kyk'u'j ti'j qMan Dios, nya tkyaqilx i klet; o'kqexjo nimil, aye' ok kyz'uqb'in kyk'u'j ti'j. Ex ayetzi'n mina, cheb'e kyi'j kyim tu'n Dios.^c

⁶ Ex ikyxjo, b'i'n qu'n qa aye angel nya wen kyi'j kytzaqpi'n kyoklin exjo kynajb'il toj kya'l qu'n mina kub' kynimin Dios. Ex tu'ntzintzjo lu'n, i kyi'j tq'o'n Dios toj najin, ex i kyi'j tk'l'o'n tuk'a kuj kxb'il te jun majx toj qxopin, ajxi tjapin nim q'ij te pa'b'in. ⁷ Ex ikyxjo, kyna'ntzintza kyi'j xjal aj tnam Sodoma ex aj Gomorra, junx kyuk'a jni' xjal kyojjo txqantl much' tnam kyk'atz. Ex i b'inchin il, tze'nku kyej angel, tu'njo xi ok ten b'inchil tkyaqil wiq il, ex i ky'a'jin kykyaqilx, ex ikyqex kye xjaljo xkub' kyb'inchin aj pajil; ichin tuk'a ichin ex qya tuk'a qya. Tu'ntzin tpajjo il lu'n, b'e'x i ja tyupin Diosjo tnam tuk'a q'aq'.^d Atzin q'aq' lu'n n-ajb'in te jun yek'b'il te qe ja'lín, qa at jun najin tuk'a q'aq' te jun majx te chojb'il kye nchi b'inchin il.

⁸ Exla qa b'i'nkye xjaljo lu'n kyu'n, ti' b'aj kyi'jjo xjal ojtxe, exsin mina nkyij

^a Mt. 13:55; Mr. 6:3. ^b Ex. 12:51. ^c Num. 14:29-30. ^d Gen. 19:1-24.

kytzaqpi'n kyajb'il nya wen. Ex nchi txalpaje toj kychwinqil, nyakuj noq nchi wutzky'in. B'aj kyyajin kychwinqil noq o'kx tu'n tajb'il kyxmilil nya b'a'n. N-el kyiky'in tkawb'il Dios, ex nchi yasin kyi'ijo at kyoklin tu'n Dios. ⁹Mikyixe te' tnejil angel, Miyel,^e tq'ma, tej kyjaw ch'otj tuk'a tajaw il ti'ijo t-xmilil Moisés, a otaq kyim,^f ex mix cub'e tq'o'ne tkawb'il tze'nku tajb'il ti'j tajaw il. Noq o'kx xi tq'ma'n kyjalu'n: Ala te qAjaw kxel kawin tey, chi'.^g

¹⁰Qalaqetz'i'n xjal kyxola, loqe nchi yolb'in nya b'a'n ti'jxjo a mina n-el kyniky' te. Noq n-ok kyu'n, ex atzi'n a ojtzqi'n kyu'n qa nya wen, axisxin nche'xjo b'inchilte, ikyqe tze'nqe txuk nti' kynab'l. Tu'ntzintzjo, chi xe'litz toj najañ te jun majx.

¹¹B'isb'ajilxla kye xjal lu'n, qu'n ma chi ok lipe b'inchilte ikyxjo tze'nku tb'inchb'in Caín, a kub' tb'yo'n titz'in.^h Ex ma chi el txalpaj toj kychwinqil, ikyxjo tze'nku te Balaam, noq tu'n tkanb'it kypwaq, me nya toj tumil.ⁱ Ex tze'nku kyime Coré, te' tok meltz'aj ti'j tkawb'il Dios,^j ikyqetzin xjal lu'n, kchi najil te jun majx. ¹²Ayeqetzi'n xjal lu'n, nchi okx kyxola te elsil kytixewa, tze'nku n-ok tchmo'n Ttanim Dios tib', ex qa at jun nim wa'n nb'aj. Aye xjal n-ok kyq'o'n kyib' te nimil, me nya nimilqe. Noq nchi tze'n ex nchi xmayin kyi'ja. Noq nchi b'et wall', ex mina n-el kyniky' te, tze'n t-xilin kychwinqil twutz qMan Dios. O'kx n-ok till kyu'n te kyex, ex nti' nchi b'isin ti'j junil. Nti' tajb'in, ikyxjo tze'nku muj nti' jb'al toj, ex b'e'x nxi tiqin kyq'iq!. Ex aye xjal lu'n ikyqexjo tze'nqe tze nchi jatz xb'oqit; nyakuj kab'e maj nchi kyim: Tnejil, tu'n nti'l kywutz n-el, ex tkab', ntzqij kylok!. Tu'n ikyjo, kxel toj q'aq' te jun majx. Ex ikyxjo ok chi xe'ljo xjal lu'n toj q'aq!. ¹³Ex aye xjal ikyqexjo tze'n a' te ttxuyil a'; aj tul pulj tuk'a tpltutil nim tz'il toj. Ikytzi'n kyb'inchb'in xjal lu'n nya wen. Iky qe xjal lu'n tze'nku che'w ntzaj tz'aq. N-el yupj toj qxopin te jun majx.

¹⁴A twuqin tyajil Adán, Enoc tb'i,^k ok q'o'n toj twutz tu'n Xewb'aj Xjan kyi'ijo xjal lu'n, ex kyij ttz'ib'in kyalu'n: Kyb'intzi'n ja'lin. Ma tzul te qAjaw junx kyuk'a Ttanim xjanxix, nimxijo kyb'aj; nlay b'ant tajlet. ¹⁵Tzul qAjaw q'ol chojb'il te kykyaqilx, aj tjaw yupit jni' tnam twutz tx'otx', tu'n kykyij kykyaqiljo nya nimil toj najañ te jun majx, noq tu'n tpaj kyb'inchb'in nya wen, ex tu'n tpaj jni' xo'j yol kyu'n ti'j Dios, chi Enoc.

¹⁶Ikytzi'n, kchi okile xjaljo, a nchi iky'in, ex nchi yolb'in, ex ncnex kypoqin kyuk'a, qu'n noq nchi b'inchin tze'n kyaj. Njaw kynimin kyib', ex tb'anilx n-etz toj kytzi, tu'n kyxmoxin xjal, noq tu'n kykanb'in jun ti', tze'n kyaj.

Jun yol te kujsb'il qk'u'j toj qnimb'il

¹⁷Ayetzin kye', werman, k'u'jlinqi'y wu'n, kyna'ntzji'y yol, a kyij kyq'ma'n tsanjil qAjaw Jesucrist ojtxe. ¹⁸Chi chi' kyalu'n: Kyojjo q'ij, aj ch'ixtaq tul qAjaw Jesús, kchi ul xjal xmayil ti'j tkyaqiljo b'a'n, qu'n o'kx nchi b'inchin ti'j alkye nya b'a'n, tze'nukus kyaj.^l

¹⁹Ayetzin xjaljo lu'n, o'kx kyajjo tu'n kyyasin, ex tu'n nkub' kypa'n Ttanim Dios. Qu'n o'kx nxi kyq'o'n amb'il te kyajb'il; ex tu'n ikyjo, nti' Xewb'aj Xjan toj kyanmin.

²⁰Me metzin kye', werman, k'u'jlinqi'y wu'n, chi we'xixa tojjo kynimb'il, a xjanxix wen. Chi na'n Diosa, tze'n xjo tajb'il Xewb'aj Xjan kyuk'iy. ²¹Chi we'xixa wen toj kynimb'il, qu'n ma chi ok k'u'jlin tu'n qMan Dios. Ex kyayo'n kuxuxia wen tuk'a tkyaqil kyk'u'ja, ajxi tul qAjaw Jesús, a ktzajil q'o'nte qchwingil te jun majx, qu'n ma q'aq'in tk'u'j q'lj.

²²At ila' kyxola, a nka'min kyk'u'j ti'j kynimb'il. Kyq'onk tilila, tu'n tkub' ti'j kynab'l. Ex atx txqantl, ma chi el naj ti'j kynimb'il. ²³Tu'n petzintzjo lu'n, kux chi etz kyi'n tojjo xnaq'tzb'il nya wen, qu'n nche'xxjal toj q'aq' tu'n. Ex q'aq'in

^e9 Dan. 10:13, 21; 12:1; Tchi. 12:7. ^f9 Deu. 34:6. ^g9 Zac. 3:2. ^h11 Gen. 4:3-9; Eb. 11:4; 1Jn. 3:12. ⁱ11 Num. 22:1-35; Tchi. 2:14. ^j11 Num. 16:1-35. ^k14 Gen. 5:18, 21-24. ^l18 2Tim. 3:1-5; 2Pe. 3:3.

kyk'u'ja ti'j junjuntl aj il. Me kyiky'imila
ajo kyb'inchb'in nya wen. Ten kyxob'ila,
tu'n mina che'x poqji'y kyxol, qu'n iky
tte'n lu'n tze'nku jun xb'alín nyaj tu'n
tz'il.

Jun yol tu'n tjapin b'ajjo u'

²⁴⁻²⁵Qu'n o'kx te qMan Dios, at
nimxix tnab'l ex at nimxix tipin te

klolqe, tu'n tkyimlin Jesús, tu'n mina
qo kub'e tz'aq toj il. Ex axjo tipin lu'n,
kxel q'i'nqe saqxix wen toj qchwinqil, ex
tuk'a nim tzaljb'il, ajxi qkanin twutz, a
ja' ta' nim tqoptz'ajiyil. Noqit nimxix
toklin qMan Dios, nimxix tipin, ex
nimxix tb'i, texix kawil tib'aj tkyaqil,
atxix ojtxe, ex ja'lin, ex te jun majx.
Ikyxitjo.

Ajo Tzaj Tchiky'b'in Dios te Juan

Atzin u'j lo kub' ttz'ib'in Juan, a tsanjil Jesúis ti'jjo tzaj tchiky'b'in Dios te, ex ikytzin n-ele^a tkyaqil tze'nku ila' wutziky', a tzaj chiky'b'in te Juan tu'n Dios mo qa tu'n Jesucrist (1:1-2; 22:6, 16). Atzin u'j lu'n nojinin tuk'a nim techil ex nim yol nimxix t-xilin. Kyojjo u'j tz'ib'in kyu'n yolil Tyol Dios toj Ojtxe Tu'jil, chq'alxix nknet junjun wutziky', a tze'nku tojjo u'j lo (Ez. 1, 40-48; Dan. 7-12; Zac. 1-6). Nimku maj, aye wiq u'j lu'n xi kub' tz'ib'it, te' ttzaj nim yajb'il ex b'is, noq tu'n tkujix kynimb'iljo Ttanim Dios, ex tu'n tkusit qa ma kanb'in Dios kyi'j tajq'oj te jun majx, ex tzaj ttziyin qa tb'ajlinxi jni' yajb'il lu'n, tzul Dios kawil kye jni' tajq'oj, ex tu'n kykletjo jni' tz'aqleqe toj kynimb'il, ex tu'n ttzaj tq'o'n jun nuk'b'il ex tzaljb'il. Ex ikytzin, ajo u'j lu'n n-ajb'in te jun q'uqb'il kyk'u'jjo nimil, a n-iky'x nim yajb'il kyu'n, noq kyu'no aj kawil te Rom, qu'n kub' kyq'ma'n aj kawil tu'n kyk'ulin tkyaqilxjal twutz nmaq kawil te Rom.

Atzin u'j lu'n o kub' tz'ib'it kye wuq ch'uq nimil toj Asia, me atzin wuq ch'uq nimil lu'n jun techil ti'j tkyaqil nimil, qu'n ajo ky'iw'b'il ex yajb'il n-iky'x kyu'n, ikyqexjo tze'nku n-iky'x kyu'n nimil toj tkyaqil twutz tx'otx!. Antza, nxi xkyeye tuk'a wuq u'j xi tz'ib'it kye wuq ch'uq Ttanim Dios, tu'n tnimsit kyk'u'j, ex tu'n tkusit kynimb'il, ex tu'n t-xi kawitjo a nya wen toj kynimb'il ex kyb'inchb'in, ex tu'n tkusit kyk'u'j toj tkyaqil yajb'il, a n-iky'x kyu'n. Tib'ajxi' wuq u'j xi tz'ib'it kye wuq ch'uq nimil, axixsin tneijo nim t-xilin tojjo u'j lu'n; antza tku'xe wuq tnej kawb'il kujxix wen, ex teyile junjun antza njapin b'aje ti'j tulil Jesucrist tkab' majin (4:1-8:1; 8:2-11:19; 12:1-14:20; 15:1-16:21; 17:1-19:10; 19:11-21; 20:1-15).

Ajo tzaj tchiky'b'in Jesucrist

1 Ajo yol lo, kub' tyek'in Dios te Jesucrist, tu'ntzintla tkub' tchiky'b'in Jesúis kye tkyaqil nimil, aye nchi ajb'in te, tu'n tel kyniky' ti'jjo a il ti'j tu'n tb'aj liwey. A Jesucrist tzaj tsma'n jun t-angel q'malte wey, a ayi'n Juan, a taq'nil Jesucrist. **2** Tu'npetzi'n, nxi nkujisin Tyol Dios ex tkyaqiljo i ok nka'y'i'n, ex i ok nb'i'n; ex ikyxjo nxi nkujisi'n tkyaqil, a ma tzaj tyek'in Jesucrist. **3** Ky'iwlinqexix kye', aye nchi u'jin ex nchi b'in ti'jjo Tqanil lo, a tzajnin te Dios, ex nchi ok lipe ti'jjo yol tz'ib'in, qu'n ajo tq'ijil tu'n tjapin b'aj tkyaqil laq'eq'in ttzaj.

Jun q'olb'il tu'n Juan kye wuq Ttanim Dios toj tx'otx' Asia

4 Ayi'n Juan, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n te kye'y, ayi'y wuq Ttanim Dios toj tx'otx' Asia. Noqit xtalb'il ex jun nuk'b'il kyuk'iy, aye tzajnin te qMan Dios, a itz' te jun majx, a attaq, ex tzul kanin;^a ex tu'n Xewb'aj Xjan,^b a tz'aqlexix;^c **5** ex tu'n Jesucrist, a twutzxix yolin ti'j tkyaqil a ma tli,^d a tnejil xjatz anq'in te jun majx kyxol kyimnin,^e ex at tipin kyib'aj tkyaqil kawil te twutz tx'otx!.^f Ate Jesucrist nk'u'ljinqe, ex ma qo kotpaj tu'n toj il, noq tu'n tchky'e! **6** Ex o tzaj tq'o'n qoklin, tu'n qok te Ttanim, ex tu'n qok te pale toj taq'in qMan Dios, a Ttata.^g Nimxit tb'i ex te te' tkyaqil tipin ja'lin, ex te jun majx. Ikyxitjo.

^a 1:4 Ex. 3:14. ^b 1:4 Is. 11:2. ^c 1:4 Toj griego, *wuq xewb'aj ntq'ma'n*. Me atzin tajlab'l, a wuq, atzi'n *tz'aqle* n-ele; ex ikyxjo toj 4:5. ^d 1:5 Is. 55:4. ^e 1:5 Kyb'i. 26:23; Col. 1:18. ^f 1:5 Sal. 89:27. ^g 1:6 Ex. 19:6; Tchi. 5:10.

⁷Ikyxjo tze'nku nq'umle:

Kyka'yinxa. Tzul Crist toj muj.^h Ex tkyaqilx klotle, majqexpe' aye i ok xyunte.ⁱ

Ex tkyaqiljo xjal twutz tx'otx' tzulx toj kyk'u'j tuk'a b'isb'ajil, tu'n mi xi nimin, ex kchi oq'il ti'.^j

Ikytzin kb'ajile!. Ikyxitjo.

⁸Ayin we' xiin kub' b'inchinte ojtxe, ex kb'ajil tkyaqil wu'n,^k a itz' te jun majx, a attaq ex tzul kanin,^l chi qAjaw, a Dios nimxix tipin.

Jun twutziky' Juan ti'j Crist

⁹Ayi'n, a Juan, kyermanqi'n, ex noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Jesùs, at wokli'n junx kyuk'iy ti'j Tb'anil Tkawb'il qMan Dios, ex ti'j jni' yajb'il ma tziky'x qu'n tu'n tpaj, ex ti'j tq'ujb'il qk'u'j tu'n tiky'x qu'n toj tkyaqil, tu'ntzintla qok tjaq' Tkawb'il qMan. Atzin ja'llin, ma chin ex lajo'n kyu'n kawil aj Rom tzma tojjo netz' tx'otx', Patmos tb'i, toj ttxuyil a', noq tu'n tpaj Tyol Dios ex tu'n nyoli'n Tb'anil Tqanil ti'j Jesùs.

¹⁰Toj jun q'ij domink, a tq'ijil qAjaw, tzaj tipin Xewb'aj Xjan wib'aja, ex xi nb'i'n wi'jxiy jun tq'ajq'ojil kuj wen tze'nku jun chun. ¹¹Chi' kyjalu'n: Tz'ib'inkujiy lu'n twutz jun u'j, a ktla'b'il, exsin sma'nxa kye wuq Ttanim Dios tzmax toj tnam Éfeso, Esmirna, Pérximo, Tiatira, Sardis, Filadelfia ex Laodicea.

¹²In aj meltz'aja wi'jxiy, tu'n nlontej'i' ankyetaqjo nyolin wuk'iy. Atzaj te' t-xi nka'y'i'n, nli'y wuq xtanko'l, b'inchin tu'n q'anpwaq. ¹³Ex kyxoljo xtanko'l xi nka'y'i'n jun a'la nyakuj akuxix ele Tk'wal Ichin toj nwutza.^m Tok jun t-xb'alín xqer wen, ex tuk'a jun tk'alb'il tk'u'j b'inchin tu'n q'anpwaq,ⁿ ex tok tzma ttzi tk'u'j tze'nku tnejilix pale. ¹⁴Ex atzin twi' exsin tsmal twi' sjaninxix wen tze'nku noq' ex tze'nku ttxa che'w, exqetzi'n twutz, ikyjo tze'nku taq' q'aq!.^o ¹⁵Ayetzin tquan nchi tilk'aj tze'nku jun

kxb'il ntz'iltz'in wen, aj tetz toj q'aq!.^p Ex atzin tq'ajq'ojil twi' kujxix tze'nku tq'ajq'ojil jun nim a' njulinxix wen.^q ¹⁶Ex toj tman q'ob' tzyu'ntaq wuq che'w tu'n, ex toj ttzi n-etztaq jun kxb'il tze'nku machet te kab'e tste, ex juch' twi!. Exsin twutz ikyjo tze'nku tquan q'ij nkub' qopin wen.

¹⁷Atzaj te' nlonti'y, b'e'x in kub' tz'aqa t-xe tquan, nyakuj jun kyimnin. Me b'e'x kub' tq'o'n tman q'ob' wib'aja, ex tzaj tq'ma'n we'y kyjalu'n: Mi tzaj xob'a. Ayin weji'y inti'n te tnejil, ex kb'ajil tkyaqil wu'n.^r ¹⁸Ayin weji'y, itz'qi'n; b'a'nxí in kyima, me atzi'n ja'llin, itz'qin we' te jun majx. Ayin we' at wokli'n, tu'n kyjatz kyimnin te chwinqil, mo tu'n kyxi' toj kynajb'il kyimnin te jun majx.

¹⁹Tu'npetzi'n, tz'ib'inkujiy a jni' ma tliy, a n-ok tka'y'i'n, ex a ktlab'il a yajxi.

²⁰Atzin t-xilin a wuq che'w, a q'i'n toj nman q'ob'a, nkyyek'in kyejo wuq nejinel xq'ujil kye Ttanim Dios kyojo wuq tnam q'umle. Ex atzi'n t-xilin wuq xtanko'l b'inchin tu'n q'anpwaq nkyyek'in kyi'jjo wuq ch'uq Ttanim Dios.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Éfeso

2 ¹Tz'ib'inkujiy lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Éfeso:

Ikytzin ntq'ma'n Jesùs, a tzyu te' wuq che'w toj tman q'ob', ex nb'et kyxoljo wuq xtanko'l: ²Wojtzinqinji'y tkyaqil kyb'inchb'i'n, a kyaq'nb'i'n kujxix, ex qa ma chi we'xixa toj kynimb'il a twutz tkyaqil ma tziky'x kyu'n. Ex ojtzqi'n wu'n qa mi xi kyq'o'n amb'il kye' nya wenqe, a ma tz'ok kyq'o'n kyib' te nsanjila. Me te' t-xi kyqani'n tze'n t-xilin kynimb'il, antza k-elile kyniky'a kye qa nya twutzxix nsanjilqi'y; qala' sb'ulqe.

³Ex ma txi kykujsin kyk'u'ja tu'n nim ma tziky'x kyu'n tu'n npaja, ex mi xi kub' numja.

⁴Me at jun kyila nwutza: Cheb'e xkyij kytzaqpinji'y kyk'u'jb'il a wi'ja ex

^h1:7 Dan. 7:13; Mt. 24:30; Mr. 13:26; Lc. 21:27; 1Tes. 4:17. ⁱ1:7 Zac. 12:10; Jn. 19:34, 37. ^j1:7 Zac. 12:10-14; Mt. 24:30. ^k1:8 Tchi. 22:13. ^l1:8 Ex. 3:14. ^m1:13 Dan. 7:13. ⁿ1:13 Dan. 10:5. ^o1:14 Dan. 7:9. ^p1:15 Dan. 10:6. ^q1:15 Ez. 1:24. ^r1:17 Is. 44:6; 48:12; Tchi. 2:8; 22:13.

kyxolilify, a attaq ojtxe, tej t-xi kynimi'n.
⁵Kyna'nkutzi'n ja' xkyja' kytzaqpini'y kynimb'ilä, a attaq te tnejil. Ku tajtz ti'l kyanmi'n, ex kymeltz'intz kyib'a wuk'iy, ex kyb'inchinkuy tze'nku te tnejil. Qu'n qa mina, k-elil winji'y Ntanima kyxola, a xtanko'l, a nyek'linte kynimb'ilä kyxolxjal. ⁶Me o'kxsin ch'in wenjo nb'ant kyu'n tojjo lo: N-el kyiky'inji'y t-xnaq'tzb'il aj Nicolaítas, a tze'nkuxjo we', a n-el wikey'i'n.

⁷A'lchaqx kyetz k-okil b'in te a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin. Ankye qe kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, kxel nq'o'n kyoklin tu'n kywa'n til'jo twutz tze te chwinqil,^s a at tk'atz Dios toj kya'lj.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Esmirna

⁸Tz'ib'inkujiy lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Esmirna:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a attaq te tnejil ex tib'aj tkyaqil,^t a kyim, ex a jaw anq'in juntl majl:

⁹Wojtzqi'nji'y tkyaqilx ma tziky'x kyu'n, chi Jesús, ex jni'l yajil tzalu'n twutz tx'otx', me q'ininqi'y toj kynimb'ilä. Ex wojtzqi'nqeji'y a nchi yolb'in nya wen kyi'lja, aye nkyyq'ma'n qa aj Judiyqe, me nya twutzzix Judiyqe, qala' te tajaw ilqe. ¹⁰Me mi chi tzaj xob'a ti'jjo k-ikylix kyu'n. Qu'n k'welix q'o'n junjun kye' toj tze tu'n tajaw il, tu'ntzin kyniky'b'ajtza; me kky'elix jte'b'in q'i'j kyu'n. Me chi we'kuxixa toj kynimb'ilä tzmaxi aj kkyima, ex kxel nq'o'n jun oyaj kye'y, a kychwinqila te jun majx.

¹¹A'lchaqx kyetz k-okil b'in te a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin. Ankye qe kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, mi chi kyim toj tkab' majin toj q'aq'.^u

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Pérgamo

¹²Tz'ib'inkujiy lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Pérgamo:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a at tkxb'il te q'oj te kab'e tste, a juch' twi':
¹³Wojtzqi'n ja' najleqi'y, a ja' nkawin tajaw il toj kyaminxjal. Me metzin kye, ma chi we'xixa toj kynimb'ilä wi'ja. Mixpe a tej tkub' b'yon Antipas, ajo tb'anil nimilxix wi'ja, mi xkyij kytzaqpi'n kynimb'ilä. Ax kub' b'yo'n toj kytanima, a ja' i k'ulinexjal twutz tajaw il.

¹⁴Me at junjuntl kyila nwutza. Qu'n at junjun kyxola, a ikyxjo nb'ant kyu'n tze'nku t-xnaq'tzb'il Balaam ojtxe, a ka'min tk'u'lj. A b'aj oksinte tk'u'lj Balac, a attaq tq'o) kyi'lj aj Judiy, tu'n kyok t-xmoxin tu'n kyjaw tz'aq toj il, noq tu'n t-xi kychyo'n chib'lj, a xi oyit kywutzjo kywutzb'iyil kydiosxjal, ex tu'n kyb'inchin aj ky'a'jil toj kyb'i.^v ¹⁵Ex ite' junjun nche'x lipe kyi'jjo xnaq'tzb'il nya wen te aj Nicolaítas. ¹⁶Tu'npetzi'n, ku tajtz ti'l kyanmi'n, kymeltz'intz kyib'a wuk'iy, ex chi kub'sin kywutzta we'y, tu'n tkub' nnajsi'n kyila. Qu'n qa mina, kchin xela jyol q)o) kyi'ja tuk'a kxb'il te q'o), a n-etz toj ntzi'y.

¹⁷A'lchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin. Ankye qe, kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, kchin kolila kyi'lj tu'n jun kolb'il a ewintaq, ikyxjo tze'nku xi nq'o'n wab'lj maná kye aj Judiy ojtxe.^w Ex kxel nq'o'n jun ab'lj sjanin wen, a ja' tz'ib'inku jun ak'aj b'ib'aj, a mix a'l ojtzqilte, qala' o'kxjo a kxel tzyu'nte.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Tiatira

¹⁸Tz'ib'inkujiy lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Tiatira:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a Tk'wal Dios, a ite' tb'aq' twutz, ikyjo tze'nku taq' q'aq' njulin wen, ex ayetzin tqan nchi tilk'aj tze'nku jun kxb'il ntz'iltz'in wen:

¹⁹Ojtzqi'n kyb'inchb'i'n wu'n, a kyk'u'jb'ilä kyxola exsin kynimb'ilä, a kyajb'il kyb'a kyxola exsin kynimsb'il

^s2:7 Gen. 2:9; Tchi. 22:2. ^t2:8 Is. 44:6; 48:12; Tchi. 1:17; 22:13. ^u2:11 Tchi. 20:14; 21:8. ^v2:14 Num. 25:1-3; 31:16. ^w2:17 Ex. 16:14-15.

kyk'u'ja toj tkyaqil ma tziky'x kyu'n. Ex ojtzqi'n wu'n qa ma ch'iyo lu'n kyu'n tze'nku tej kyniminkuy.

²⁰Me at jun kyky'i'y nwutza, qu'n nkub' kywutzlinji'y qya, a Jezabel,^x a ok tq'on tib' te jun yolil wi'ja. Me nchi kub' tsb'u'n tuk'a t-xnaq'tzb'il aye nchi ajb'in we'y, noq tu'n kykub' tz'aq toj ky'a'jin, ex tu'n t-xi kychyo'n chib', a xi oyit kywutzjo kywutzb'iyil kydiosxjal. ²¹Me ma txi nq'o'n amb'il te, tu'n tajtz ti'j tanmin, ex tu'n tmeltz'aj wuk'iy, me tky'e'x kyij ttazaqpi'n ky'a'jin. ²²⁻²³Tu'npetzi'n, k'wel nq'o'n twi' watb'il tu'n jun yab'il kujxix wen. Ex qa mi s-ajtz ti'j kyanmin aye' lipcheqek ti'j, aye' nchi ky'a'jin tuk'a, ktzajil nsma'n nim kyixk'oj kyib'aj, ex majxpe kchi k'wel nb'yo'n te jun majx. Ikytzin k-elile kyniky'jo tkyaqil Ttanim Dios, qa ayin we' ojtzqilte tkyaqil t-xilin kynab'l ex kyanminxjal, ex ayi'n chin xel q'o'nte t-xeljo kyaq'nb'i'n, a tze'nkuxjo nb'ant kyu'n.^y

²⁴Me at junjun kyxola toj Ttanim Dios toj tnam Tiatira, a mi ñex lipe ti'ijo xnaq'tzb'il anetzi'n, ex mi ma tz'e'l kyniky' te t-xilinjo t-xnaq'tzb'il tajaw il, tze'nku nkyl'ma'n qya lo. Kxel nq'ma'n kye'y, qa nti' juntil nyola kyi'ja, ²⁵qala', chi b'et-xixsintza toj kynimb'ilta tzmaxi'aj wula.

²⁶⁻²⁷Ktzajil tq'o'n Dios we'y tu'n nkawi'n tib'aj tkyaqil. Ex ankye qe, kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, tu'n kukx kyb'inchin tze'nku waja, kxel nq'o'n kyoklin tu'n kykawin wuk'iy tib'aj tkyaqil tnam te twutz tx'otx!. Ikyxjo tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Kchi kawil tib'aj tkyaqil tnam te jun majx tuk'a nimxix kyipin, nyakuj tuk'a jun var kxb'il, tu'n tyuch'j jun tx'otx! k'wil tu'n.^z

²⁸Ex ktzajil nq'o'n kychwinqil te jun majx, a nqoptz'aj toj kya'j, tze'nku che'w njawil qlixje.

²⁹A'lchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq

ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Sardis

3 ¹Tz'ib'inkuij lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Sardis:
Ikytzin ntq'ma'n Jesú, a at Xewb'aj Xjan tuk'a, ex a tzyul te' wuq che'w toj tman q'ob!:

Wojitzqi'n kyb'inchb'i'n, ex qa nchi ajb'in we'y toj kywutzsa. Me te we'y, kyimninqi'y toj kyanmi'n. ²iKysak'pintz kyib'a! Ex kykujsinqetzji'y aye ch'intl, a b'a'n ch'intl ite'ye, qu'n ch'ix kykub' naja te jun majx. Qu'n ayetzin kyb'inchb'i'n nya tz'aqleqe twutz qMan Dios.

³Tu'npetzi'n, kyna'nqetzji'y xnaq'tzb'il, aye o chi tzaj kyk'mo'n. Chi lipexa ti'j; ku tajtz ti'j kyanmi'n, kymeltz'intz kyib'a wuk'iy. Qu'n qa mi saj kysak'pin kyib'a, kchin po'n kawil kyi'ja, ex nti' tqanil aj npo'n, tze'nku jun ileq' toj qniky'in.^a

⁴Me at junjun kyxola toj Sardis, aye' mi nkub' kyb'inchin il, ex toj nwutza, ma chi ok tze'nku jun xjal txjo'n t-xb'alín wen. Ex kchi b'etil wuk'iy toj kya'j tuk'a kyxb'alín sjanin wen te t-xeljo wen xb'ant kyu'n, qu'n at kyoklin toj nwutza. ⁵Ankye qe, kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, ex ikyxjo kxel nq'o'n kyxb'alín sjanin wen. Ex nlayx jatz nyupi'n kyb'i tojjo u'j te chwinqil;^b qala' kchin yolila kyi'j twutz Nman ex kywutz t-angel.^c

⁶A'lchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Filadelfia

⁷Tz'ib'inkuij lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Filadelfia:

Ikytzin ntq'ma'n Jesú, a xjanxia, a twutzxix Tyol, a at toklin tib'aj tkyaqil tyajil qtzan nmaq kawil David. Ax Jesú at tipin tu'n ttzaj tq'o'n kolb'il, a mix

^x2:20 1Re. 16:31; 2Re. 9:22. ^y2:22-23 Sal. 7:9; 62:12; Jer. 17:10. ^z2:26-27 Sal. 2:8-9. ^a3:3 Mt. 24:43-44; Lc. 12:39-40; Tchi. 16:15. ^b3:5 Ex. 32:32-33; Sal. 69:28; Tchi. 20:12. ^c3:5 Mt. 10:32; Lc. 12:8.

a'lx junaku tz'el q'inte. Ex qa tky'e' tu'n ttzaj tq'o'n, mix a'lx junaku tz'okx tu'nx tib'x.^d

⁸Wojtzqi'n kyb'inchb'i'n b'a'n toj kynimb'ilala. Tu'npetzi'n, ma kub' nq'o'n jun kolb'il te jun majx, a mix a'l junaku tz'el q'inte. Exla qa nti' nim kyipi'n toj kywutzxjal, me ma kub' kyk'u'nji'y nyola, tze'nkuxjo waja, ex nti' ma kub' kyewi'n qa nimilqi'y. ⁹Qu'n at junjun aj Judiy kyk'atza, a nxi kyq'ma'n qa Ttanim Diosqexix, me ma chex lipe ti'j tajaw il, ex niky'il yolqe. Kxel nyek'i'n kye, qa aye kye' twutzxix Ntanimqi'y; ex toj pa'b'in, kchi tzajil wi'n tu'n kykub' meje kywutza, tu'n tel kyniky' te, qa nimx nk'u'ja kyi'ja. ¹⁰Toj tkyaqil ma tziky'x kyu'n, kukx ma chi wej'i'y toj kynimb'ilala, tze'nkuxjo xi nq'ma'n. Tu'npetzi'n, kchi kletila wu'n, aj ttzajjo nimx kyixk'oj kyi'j tkyaqil xjal twutz tx'otx', te jun niky'b'il ti'j kynimb'il.

¹¹Kchin ula liwey. Tu'npetzi'n, mi kyij kytzaqpini'y kynimb'ilala, tu'ntzin mix a'l jun k-elil q'intejo oyaj, a nchi yo'n ti'j. ¹²Ankye qe, kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, kchi okil te nim kyoklin toj kya'j tuk'a Dios, ex mix jtojx tu'n kyetz antza. Ex k-okil ntz'ib'i'n tb'i nMa'n kyi'j, tu'n tyek'in qa te'qe; ex k-okil ntz'ib'i'n tb'i ak'aj tnam Jerusalén kyi'j, a tzajnin te qMan Dios toj kya'j,^f tu'n tyek'in qa at kyoklin ti'j. Ex k-okil ntz'ib'i'n ak'aj nb'i'y kyi'j.

¹³A'lchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Laodicey

¹⁴Tz'ib'inkujiy lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Laodicey:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a Twutzxix, ex twutzxix yolin ti'j tkyaqil a ma tli, a ja'saja xkye tkyaqil tch'lysblin qMan Dios:^g

¹⁵Wojtzqi'n kyb'inchb'i'n, a nya wen te jun chewsbl'il kyanminxjal mo te jun onb'il kye, tze'nku at tajb'in a' che'w te

chewsbl'ilqe, mo a' kyaqxix te q'anb'il qxmilil. Noqpit ikyqeji'y tze'nku a' che'w mo kyaq. ¹⁶Me metzin kye', nti'x kye kyajb'in, qu'n noq tal ch'in maq'maj, a nya che'w ex nya kyaq. Tu'npetzi'n, kchi elitz nxab'i'n toj ntzi'y. ¹⁷Qu'n nkyq'ma'n, qa q'ininqi'y, ex qa b'a'n iteyi'y, ex qa nti' atx taj kye'y. Me nti'x n-el kyniky'a te, qa toj nwutza, toj b'isb'ajil ite'y, ex nti' ch'in kywenila, ex yajqi'y, mox, ex xb'iqqi'y. ¹⁸Kxel nq'ma'n kye'y qa tkyaqiljo kyq'inimila lo twutz tx'otx' nti'x tajb'in. Tu'npetzi'n, ku kymeltz'aja wuk'iy, ex kxel nq'o'n kyq'inimila twutzxix toj kyanmi'n, a nimxix tajb'in tze'nku q'anpwaq, a tz'iltz'in wen tu'n q'aq!. Qu'n atzin kyq'inimila wenxix jun kyanmi'n tz'aqle tze'nku kyxb'al'i'n sjanin, tu'n tok kyi'ja; ex tu'n tktxetjo kytx'ixewa xb'iq ta'; ex ikyxjo atzin kyq'inimila tze'nku jun ojtzqib'l te Dios tze'nku jun q'anb'il kywutza, tu'ntzin tb'ant tka'yil'n, ex tu'n tel kyniky' te wen.

¹⁹Ex nclex nmiyo'n, ex nclex nkawinji'y kykyaqiljo a k'u'jlinqe wu'n.^h Tu'npetzi'n, ku tajtz ti'j kyanmi'n, kymeltz'intz kyib'a wuk'iy. ²⁰Loqi'n intin nqayin kyk'atza, tze'nku jun kyuk'iy nq'olb'in ttzi kyjay, a jpu'nix wen. Ankye te', qa ma txi tb'i'n tq'ajq'ojil nwi'y, ex qa ma txi tjqo'n tanmin, kchin okixa toj, kchin tenb'ilala tuk'a, ex ktenb'il wuk'iy toj tzaljb'il. ²¹Ankye qe, kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, kxel nq'o'n kyoklin tu'n kykub' qe kawil wuk'iy toj Nkawb'ilala, ikyxjo tze'nku we', ma tzaj tq'o'n nMa'n wokli'n, tu'n nkub' qey kawil junx tuk'a toj Tkawb'il. ²²A'lchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin.

4 ¹Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yil'n jun ttzija jqo'n toj kya'j. Ex xi nb'i'n jun tq'ajq'ojil twi', a nyolintaq wuk'iy, tze'n tq'ajq'ojil chun, a tze'nkuxjo otaq nb'i'y

^d3:7 Is. 22:22. ^e3:9 Is. 60:14. ^f3:12 Tchi. 21:2. ^g3:14 Pr. 8:22. ^h3:19 Pr. 3:12; Eb. 12:5-11.

nej. Chi' kyjalu'n: Ku tjatza tzalu'n, qu'n kxel nyek'i'n tey tkyaqiljo kb'ajil tib'ajxi lu'n.

²Ex jun paqx tzaj tipin Xewb'aj Xjan wib'aja, ex xi nka'y'i'n jun q'uqb'il tkub' toj kya'j, ja' nkawine Dios, ex q'uqletaq jun a'l'a tib'aj. ³Me atzin a q'uqletaq antza, ikytzin ka'y'i'n tze'nqeku tal ab'j nchi qoptz'aj wen; nchi tilk'aj ex manyor chiky'xix ka'yin. Ex atzin ti'jile q'uqb'il, attaq jun t-xew kan nqoptz'aj wen tze'nku jun tal ab'l' esmeralda. ⁴Ex ti'jile q'uqb'il lo, xi nka'y'i'n kyaje toj ka'wnaq' nejinel q'ugleqetaq tib'aj kyaje toj ka'wnaq q'uqb'il, toktaq kyxb'alin sjanin wen, ex tokxtaq jun toj kywi' b'inchin tu'n q'anpwaq te jun yek'b'il te' kyoklin. ⁵Ex ti'jjo q'uqb'il nchi etztaq qoptz'aj xloql'in kya'j, ex tq'ajq'ojil ntinin wen, ex q'ankyaq. ⁶Ex twutzjo q'uqb'il nchi k'anttaq wuq tzaj, ⁷a jun yek'b'il ti'j Xewb'aj Xjan, a tz'aqlexix. ⁸Ex twutz q'uqb'il, attaq jun ti'j tze'nku ttxuyil a', a ñtilin twutz, tze'nku jun ka'yb'il wutzb'aj."

Ex toj tanmin kya'j ex ti'jile q'uqb'il, attaq kyaje ajb'il te Dios, aye ikyx chi ka'yin tze'nku txuk, me nojnин kyi'j tuk'a tb'aq' kywutz. ⁹Atzin tnejil ajb'il iky ka'yin tze'nku b'alun; atzin tkab' tze'nku jun tal wakx, atzin toxin attaq twutz tze'nku jun xjal, ex atzin tkyajin, iky ka'yin tze'nku jun t'iw nlipin. ¹⁰Ayetzin kyaje ajb'il attaq qaq t-xiky' teyile junjun, ex nojnintaq kyi'j tuk'a tb'aq' kywutz, tzmax tjaq' kyxiky'. ¹¹Tkyaqil q'i'j ex tkyaqil qnoky'in mi nchi kub' numj tu'n kyk'ulin, ex nkyq'ma'ntaq:

Xjanxix te, xjanxix te, xjanxix te
tAjaw Tkyaqil,
a Dios nimxix tipi'n tu'n tb'ant
tkyaqil tu'n,^q
a attaqa te tnejil; ex ate ja'lin, ex
axji'y tzul kanin juntl majl twutz
tx'otx'.

⁹⁻¹⁰Ex junjun maj, aj tjaw kynimsi'n ajb'il tb'i Dios, a q'uqle tib'aj q'uqb'il, ex attaq tchwingil te tnejil ex te jun majx, ex xi kyq'o'n nimxix toklin ex chjonte te, aye kyaje toj ka'wnaq nejinel nchi kub' meje twutz, ex nchi k'ulin te. Ex nxi kyq'o'n toj kywi', a b'inchin tu'n q'anpwaq te jun oyaj twutz, ex nxi kyq'ma'n:

¹¹Ay qAjaw ex qDiosa,
at te toklin tu'n t-xi tk'mo'n tkyaqil
nimsb'il tb'iy, ex tokli'n ex tipi'n,
qu'n ate xkub' b'inchinte tkyaqiljo
at,
ex noq tu'n tajb'ila ite' tkyaqiljo, a
xkub' tch'lyysi'n.

Jun twutziky' ti'j Jesucrist

5 ¹Ex xi nka'y'i'n toj tman q'ob'jo a q'uqletaq toj q'uqb'il jun u'j b'altz'in tten, ex tz'ib'in tojxi ex ti'jxi.^r Ajo u'j jpu'n wen kyuk'a wuq jupb'ilte. ²Ex xi nka'y'i'n jun angel at-xix tipin nxi tqanin tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujix wen: ^sAlkye jun at toklin tz'aqlexix wen tu'n tjaw laqetjo jupb'ilte, ex tu'n tjqetjo u'j?

³Mixpe noq toj kya'j, ex twutz tx'otx', ex tzmax tjaq'xi tx'otx', mix a'l'x jun attaq toklin tu'n tjqet tu'n, mixpe noq tu'n tok tkal'jin. ⁴Tu'n ikyjo, b'e'x in jaw oq'a nimxix, qu'n tu'n mix a'l' jun knet, a at toklin tu'n tjaw tjqet, ex tu'n tkub' ul'itjo u'j, i'chaqxpetaq noq tu'n tok ka'yit. ⁵Me jun kyxol nejinel tzaj tq'ma'n we'y: Mi tz'oq'ila, qu'n at toklin Jesucrist tu'n tjqet u'j tu'n, qu'n tu'n ma kub' ti'j tkyaqil tu'n. Ikytzi'n, kiyij tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios ti'j nimxix tipin Crist, nyakuj jun b'alun tzajnin kyu'n ch'uq xjal a tzajnin ti'j qtzan Judá,^t ex at toklin te nmaq kawil, qu'n tyajil nmaq kawil David.^u

⁶Ex xi nka'y'i'n jun tal Tal rit wa'ltaq, a otaq kub' b'yo'n.^v Attaq toj tk'u'jjo q'uqb'il, ex toj niky'jin kyaje ajb'il exqetzi'n nejinel. Attaq wuq tkach ex

ⁱ4:3 Ez. 1:26-28; 10:1. ^j4:4 Kyaje toj ka'wnaq, 24 n-ele, ex ikyxjo toj v. 10. ^k4:5 Ex. 19:16; Tchi. 8:5; 11:19; 16:18. ^l4:5 Ez. 1:13. ^m4:5 Tchi. 1:4. ⁿ4:6 Ez. 1:22. ^o4:6 Ez. 1:5-10; 10:14. ^p4:8 Ez. 1:18; 10:12. ^q4:8 Is. 6:2-3. ^r5:1 Is. 29:11; Ez. 2:9-10; Zac. 5:1. ^s5:5 Gen. 49:9-10. ^t5:5 Is. 11:1. ^u5:6 Is. 53:7.

wuq tb'aq' twutz. Ayetzin wuq tb'aq'
 twutz jun yek'b'il til'j Xewb'aj Xjan,
 a tz'aqlexix, a sma'n tu'n Dios, tu'n
 tojtzintekyaqiljo nb'aj twutz tx'otx!.^v
⁷Me atzin te' tal Tal rit xi', ex jaw
 ttzyu'n u'j toj tman q'ob' a q'uqletaq toj
 q'uqb'il. ⁸Tej tjaw ttzyu'njo u'j, ayetzin
 kyaje ajb'il exqetz'i'n kyaje toj ka'wnaq'
 nejinel i kub' meje twutzjo tal Tal rit.
 Teyile junjun nejinel attaq jun tchinib',
 ex q'intaq junjun laq kyu'n, b'inchin
 tu'n q'anpwaq, ex nojnintaq tuk'a storak,
 a yek'b'il til'j na'l Dios kyejo aye nimil
 til'j.^x ⁹Ex nchi b'itzintaq til'j jun ak'aj b'itz
 kyalu'n:

Ate at toklin tu'n tjaw ttzyu'n u'j,
 ex tu'n tlaqitjo jupb'ilte.
 Qu'n kub' b'yo'n, ex tu'n tchky'ela
 ma chi laq'et-xjal tu'n, tu'n kyokin
 te Dios,
 a'lchaqx kye kyx'e'chil, kyyol,
 kytanim, ex kyttx'otx!.

¹⁰Ex ma chi ok tq'o'n tu'n kyok
 kawil ex te pale te qMan Dios.
 Ex ok kchi kawil tib'aj tkyaqil at
 twutz tx'otx!.

¹¹Ex xi nka'y'i'n, ex nb'iy tq'ajq'ojil
 kywi' nimku angel, a ite' til'jile q'uqb'il,
 kyi'jile ajb'il ex kyi'jile nejinel. Ma nintzx
 kyb'aj tib'aj ma nintz.^z ¹²Ex nkyq'ma'n
 tuk'a tq'ajq'ojil kywi' kujxix wen:

Ajo tal Tal rit, a kub' b'yo'n, nimxix
 toklin tu'n tk'monte tkyaqil tipin,
 ex jni' tq'linimil, ex tkyaqil tnab'l
 ex tkujil, junx tuk'a jni' toklin,
 nimsb'il tb'i, ex b'itz te.

¹³Ex xi nb'i'ntla kye tkyaqiljo xi kub'
 tb'inchin Dios, aye ite' toj kya'l, ex twutz
 tx'otx!, ex tjaq'xi tx'otx!, exqetz'i'n ite' toj
 ttxuyil a', ex tkyaqiljo at kyoj. Nkyq'ma'n:

Q'onxa b'itz twutz Dios ex twutzjo
 tal Tal rit, a q'uqle toj q'uqb'il toj
 kya'l, junx tuk'a nimsb'il tb'i, ex
 jni' toklin, ex tkyaqil tipin ja'lin
 ex te jun majx.

¹⁴Ex ayetzin kyaje ajb'il nkyq'ma'n:
 Ikyxitjo. Ex aye nejinel kub' meje k'ulil
 twutz.

Ayetzin jupb'il te u'j

6 ¹Ex xi nka'y'i'n, tej tjaw tlaqin tal
 Tal rit tnejil kyxoljo wuq jupb'ilte
 til'jo u'j. Ex nb'iy jun ajb'il kyxoljo
 kyaje ajb'il til'jile q'uqb'il ntq'ma'n
 tuk'a tq'ajq'ojil twi', tze'nku tq'ajq'ojil
 q'ankyaq: Ku tzajach. ²Ex xi nka'y'i'n
 jun chej sjanin.^a Ex atzin nchejin tib'aj
 q'intaq jun sma'l te joyb'il q'o'j toj tq'ob',
 ex xi q'o'n jun toj twi' til'jo toklin, ex
 b'e'x xi', tu'n tkanb'in kyi'j txqantl, tuk'a
 nim tipin.

³Tej tjaw tlaqin tal Tal rit tkab'
 jupb'ilte, nb'iy tkab' ajb'il ntq'ma'n: Ku
 tzajach. ⁴Ex b'e'x etz juntl chej, kyaq
 ka'yin.^b Ex atzin nchejin tib'aj xi q'o'n
 jun kxb'il tze'nku machet te b'i'yb'il, ex
 xi q'o'n toklin, tu'n tel ti'n kymujb'il
 kyib'xjal kyxolx, tu'ntzintla tkub'
 kyb'yo'nxjal kyib', jun tuk'a juntl.

⁵Tej tjaw tlaqin tal Tal rit toxin
 jupb'ilte, nb'iy toxin ajb'il ntq'ma'n: Ku
 tzajach. Xi nka'y'i'n jun chej q'aq ka'yin.^c
 Ex atzin nchejin tib'aj q'intaq jun malb'il
 toj tq'ob'. ⁶Ex kyxoljo kyaje ajb'il til'jile
 q'uqb'il, nb'iy jun tq'ajq'ojil yol ntq'ma'n:
 Manyor wi'yil tkyaqil kywa'y ja'lin. Qu'n
 jun tal malb'il triy, mo oxe tal malb'il
 nmaq triy, te twi' kyk'u'ja te jun q'ij. Ex
 mi kub' kyyajinji'y aseyt exsin vin.

⁷Tej tjaw tlaqin tal Tal rit tkyajin
 jupb'ilte, nb'iy tkyajin ajb'il ntq'ma'n: Ku
 tzajach. ⁸Xi nka'y'i'n jun chej q'an ka'yin.
 Ex atzin nchejin tib'aj, Kyimin tb'i, ex
 til'xi lipchetztaq tajaw kynajb'il kyimnin.
 Ex xi q'o'n kyoklin tib'aj tkyajin tnej xjal
 twutz tx'otx!, tu'n kykub' b'yo'n toj q'o',
 tu'n wa'yaj, tu'n yab'il ex kyu'n txuk toj
 k'ul.^d

⁹Tej tjaw tlaqin tal Tal rit tjwe'yin
 jupb'ilte, nliy tjaq' t-altar qMan toj kya'l
 aye kyanminjo a otaq chi kub' b'yo'n
 noq tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil til'j Dios,
 ex noq tu'n kyyek'in kywutzxjal Tyol
 Dios toj kychwinql. ¹⁰Ex nkyq'ma'nataq
 tuk'a tq'ajq'ojil kywi' kujxix wen: Ay
 qAjaw, a xjanxix ex twutzxix, Jtojtzin

^v5:6 Zac. 4:10. ^w5:8 Kyaje toj ka'wnaq, 24 n-ele. ^x5:8 Sal. 141:2. ^y5:10 Ex. 19:6; Tchi. 1:6. ^z5:11 Dan. 7:10. ^a6:2 Zac. 1:8; 6:3. ^b6:4 Zac. 1:8; 6:2. ^c6:5 Zac. 6:2, 6. ^d6:8 Jer. 15:3; Ez. 5:12, 17; 14:21.

kawi'n kyib'ajjo najleqe twutz tx'otx', tu'n t-xeli'n qkyimil'n?

¹¹Ex xi q'o'n xb'alín sjanin teyile junjun, ex xi q'ma'n kye, tu'n kyajlan jun jte'b'in q'iij, tzmaxi aj ttzqet tajaljo kyerman, aye qa iltaq ti'l tu'n kykyim tu'n tpaj taq'in Crist, tze'nku kye.

¹²Xi nka'y'i'n, tej tjaw tlaqin tal Tal rit tqaqin jupb'ilte, ex b'e'x tzaj jun nim kyaqnajnab.^e Ex atzin q'iij b'e'x kub' q'aqix tze'nku tsmal chiv; ex atzin yaye b'e'x kub' chiky'ix. ¹³Ex ayetzin che'w toj kyalj, b'e'x i tzaj tz'aq twutz tx'otx', tze'nku nchi kub' tz'aqjo tal lob'j iw, aj t-xi yekj tqan tu'n nim kyq'iq!^f ¹⁴Ex atzin kya'j b'e'x el naj, tze'nku jun u'j njaw tb'alitz'in bib.^g Ex kykyaqiljo wutz ex jni' tx'otx' toj ttxuyil a', b'e'x i tx'ixpaj ja' ite'ku.^h

¹⁵Ex ayetzin nmaq kawil twutz tx'otx', ex aye nim kyoklin, junx kyuk'a nejinel kyxol xo'l q'aq!, exqetzi'n q'linin, exqetzi'n at kyipin, junx kyuk'a tkyaqil aq'nil ex jni' kyajaw aq'untl, b'e'x i okx ewin toj jul ex toj piky toj k'ul.ⁱ ¹⁶Ex xi kyq'ma'n kye wutz ex kye piky: Ku kytzaj tz'aqa qib'aja, tu'n qewita kyu'n twutzjo ajo q'uqle toj q'uqb'il toj kya'j, ex twutzjo tyab' twi' tal Tal rit.^j ¹⁷Qu'n ma kanin ja'llin tq'ijiljo kujxix kawb'il qib'aja. ¿Ankye aku tziky'x tu'n?^k

Aye kyechiljo kab'lajaj ch'üq kyyajil aj Israel

7 ¹Tb'aqlinx'i ikyjo, xi nka'y'i'n kyaje angel wa'lqetaq toj kyaje tumil tx'otx', a tzyu'ntaq kyaje kyq'iq' kyu'n,^l tu'ntzintla mi xupin kyq'iq' tib'aj tx'otx', ex tib'aj ttxuyil a', mixpe tib'aj jun tze. ²Ex nliy juntl angel, a tzajnin toj tjawitz q'iij, a q'i'ntaq tu'n, ajo jupb'ilte u'j tu'n Dios, a itz' te jun majx. ³Atzin angel jaw xch'in tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix wen. Xi tq'ma'n kye angel, aye' otaq xi q'o'n kyoklin tu'n tkub' kyb'inchin mib'in ti'l tx'otx' ex ti'l ttxuyil a'. Ex chi' kyjalu'n: Mi kub' kyb'inchi'n mib'in ti'l tx'otx', ex

ti'l ttxuyil a', ex kyi'l tze, a na'mxtaq tok kyechiljo nimil qu'n ti'l kylaj, aye' aq'nil te qDios, qa te teqe.^m

⁴Ex nb'iy kyajjaljo a otaq tz'ok kyechil: 144,000 kyxoljo kyyajil aj Israel.

⁵Kyxoljo tyajil Judá, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Rubén, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Gad, kab'lajaj mil. ⁶Ex kyxoljo tyajil Aser, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Neftalí, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Manasés, kab'lajaj mil.

⁷Ex kyxoljo tyajil Simeón, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Leví, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Isacar, kab'lajaj mil. ⁸Ex kyxoljo tyajil Zabulón, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Jse, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Benjamín, kab'lajaj mil.

Nimku xjal ok kyxb'alín sjanin

⁹Tb'aqlinx'i ikyjo, xi nka'y'i'n nimku xjal te tkyaqil twutz tx'otx', a'lchaqx kye kyxe'chiltz, kyyol ex kytanim. Ex wa'lqetaq twutzjo q'uqb'il ex twutzjo tal Tal rit. Ma nintz kyb'aj; mix a'l jun aku b'ant tajlankye. Toktaq kyxb'alín sjanin wen, ex q'i'in t-xaq palma toj kyq'ob!. ¹⁰Ex kykyaqilxtaq nchi xch'in tuk'a tq'ajq'ojil kywi' kujxix wen:

Ajo kolb'il tzajnin te qMan Dios, a q'uqle tib'ajjo q'uqb'il tzalu'n toj kya'j, ex tejo tal Tal rit.

¹¹Ex kykyaqiljo angel wa'lqetaq ti'lile q'uqb'il, ex kyi'lile nejinel ex kyi'lile kyaje ajb'il, ex i kub' meje twutzjo q'uqb'il, ex kupin kylaj twutz tx'otx'; i k'ulin te Dios, ¹²ex kyq'ma:

ilkyxitjo! Qq'onx b'itz te nimsb'il tb'i Dios, ex jni' qnab'l, ex tkyaqil aq'b'il chjonte, junx tuk'a nim qoklin, qipin ex qkujil, ja'llin ex te jun majx. ilkyxitjo!

¹³Ex tzaj tqanin jun nejinel we'y: ¿Ankyeqe lu'n, a tok kyxb'alín sjanin, ex ja'tzin xi tzaje?

¹⁴Ex xi ntzaq'wi'n: Ojtzqi'n te tu'n, tata, nchiji'y.

Ex tzaj tq'ma'n we'y:

^e6:12 Tchi. 11:13; 16:18. ^f6:13 Is. 13:10; Ez. 32:7; Jl. 2:31; 3:15; Mr. 13:24-25; Lc. 21:25. ^g6:14 Is. 34:4.

^h6:14 Tchi. 16:20. ⁱ6:15 Is. 2:10. ^j6:16 Os. 10:8; Lc. 23:30. ^k6:17 Jl. 2:11; Mal. 3:2. ^l7:1 Dan. 7:2; 11:4; Zac. 2:6; 6:5. ^m7:3 Ef. 4:30.

Ayetzi'n, a o chi etz toj nim b'isb'ajil
twutz tx'otx'.ⁿ

Noq tu'n tchiky'eljo Jesús, ajo tal Tal
rit, ma saqix kychwinqil,
ikyx tze'nku jun xb'alín sjaninxix,
a ma tz'el txjet ti'j.

¹⁵ Tu'npetzi'n, loqe ite' twutz tq'uqb'il

Dios q'ijl ex qniky'in.

Nchi ajb'in toj tja te k'ulb'il.

Ex atzin te a q'uqle toj q'uqb'il, ok
kchi kletil tu'n,
qu'n ktenb'il kyuk'a te jun majx.

¹⁶ Ex nlay tziky'x wa'yaj kyu'n ex
k'waj,
ex nlay chi tz'e'ly tu'n tqan q'ij, ex
nlay kyna'n kyaq.^o

¹⁷ Qu'n a te' tal Tal rit, a q'uqle toj
tk'u'j q'uqb'il,
kchi okil tkyik'le'n tze'nku rit.
Ex kchi xel ttxko'n tojjo xlok' a',
tu'n kyten kychwinqil te jun majx.
Ex aku Dios k-elil su'nte ta'l
kywutz.^p

Twuqin jupb'ilte u'

8 ¹Tej tjaw tlaqin tal Tal rit twuqin
jupb'ilte u', b'e'x kub' nume toj
kya'j niky'jin or.

²Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'y'i'n wuq
angel wa'lqetaq twutz Dios, ex xi q'o'n
wuq chun kye.

³Ex attaq juntl angel tuk'a jun tk'wel
storak b'inchin tu'n q'anpwaq, ex kub'
we' twutz t-altar Dios toj kya'j. Xi q'o'n
ma nintz storak, tu'n t-xi q'oyit tib'aj
t-altar twutzqo q'uqb'il, junx kyuk'a
jni' kyna'j Dios nimil. Ex ikyxjo, atzin
altar b'inchin tu'n q'anpwaq.^q ⁴Ex atzin
tsib'iljo storak junx kyuk'a jni' kyna'j
Dios jax ti'j tq'ob' angel tu'n tjapin tzma
twutz Dios. ⁵Ex atzin angel jaw ttzyu'n
tk'wel storak, ex kux tnojsin tu'n txol
q'aq' tib'aj t-altar Dios, ex b'e'x xi t-xo'n
tib'aj tx'otx'. Ex b'e'x poq'le q'ankyaq,
ex tq'ajq'ojil ntinim wen, ex xloq'lin
kyuk'a jnqoptz'aje wen; ex b'e'x tzaj jun
kyaqnajnab!.

Ayetzin chun

⁶Tb'ajlinxi' ikyjo, ayetzi'n wuq angel,
a q'i'ntaq wuq chun kyu'n, b'e'x kub'
kyb'inchin kyib', tu'n kyoq'sin kychun.

⁷Atzin tnejil angel xi toq'sin tchun, ex
b'e'x etz saqb'aqin ex q'aq', smo'n tuk'a
chiky'.^s Ex b'e'x xi xo'n twutz tx'otx'. Ex
b'e'x tz'e'lyo toxin tnej tx'otx', junx tuk'a
toxin tnej tze, ex tkyaqil k'ul txa'x.

⁸Atzin tkab' angel xi toq'sin tchun,
ex b'e'x tzaj tz'aq toj ttxuyil a' jun ti'
tze'nku jun tij wutz, a njulin wen tuk'a
taq' q'aq!. Ex atzin toxin tnej ttxuyil a'
b'e'x kub' chiky'ix; ⁹ex jun toxin tnej
tkyaqil txuk toj, b'e'x i kyim. Ex jun
toxin tnej bark, b'e'x i kub' yuch'j.

¹⁰Atzin toxin angel xi toq'sin tchun,
ex jun ma tij che'w njulin wen tuk'a
q'aq!, b'e'x tzaj tz'aq tzmax toj kya'j
tib'aj toxin tnej a' ajqelin, ex kyib'aj xlok'
a'.^t ¹¹Atzin tb'i che'w, Tk'ayil. Ex atzin
toxin tnej a' b'e'x ok k'a. Noq tu'n tpajjo
tk'ayil a', b'e'x i kyim nimku xjal.

¹²Atzin tkyajin angel xi toq'sin tchun,
ex b'e'x ky'ixb'e toxin tnej q'ij ex toxin
tnej yaye, ex toxin tnej che'w. Ikytzi'n
jun toxin tnej kye nchi k'ant toj kya'j
b'e'x i kyij toj qxopin. Tu'n ikyjo, nti'taq
tqoptz'ajiyil toj toxin q'ij ex toj toxin
qniky'in.^u

¹³Ex tzmataq nchin ka'y'i'n ti'jjo lu'n,
xi nka'y'i'n jun t'iw nlipintaq toj niky'jin
kya'j. Ex ntq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojil twi'
kujxix wen: B'isb'ajil, b'isb'ajil, b'isb'ajil
kye ite' twutz tx'otx', qu'n ch'ix kyoq'jo
oxel chun kyu'n oxel angel.

9 ¹Atzin tjwe'yin angel xi toq'sin
tchun, ex xi nka'y'i'n jun tze'nku
jun che'w otaq tzaj tz'aq toj kya'j, tu'n
tkupin twutz tx'otx'. Xi q'o'n tal ja te,
tu'n tjqetjo kynajb'il kyimmin aj ilqe, a
jul te kawb'il, a nimxix t-xe. ²Tej tokx
tjqo'njo jul te kawb'il, b'e'x jatz nim
sib' toj, tze'nku tsib'il jun jorin te txun
nimxix wen. Ex ajo q'ij ex xjaw, b'e'x
ok jupple kywutz tu'n. ³Ex tojjo sib', i

ⁿ7:14 Dan. 12:1; Mt. 24:21; Mr. 13:19. ^o7:16 Is. 49:10. ^p7:17 Sal. 23:1; Ez. 34:23; Jn. 10:1-16. ^q8:3 Sal. 26:6; Is. 56:7. ^r8:5 Ex. 30:1; Lv. 16:12; Is. 6:6. ^s8:7 Ex. 9:23-25; Ez. 10:2. ^t8:10 Tchi. 9:1. ^u8:12 Ex. 10:22-23; Is. 13:10; Ez. 32:7; Jl. 2:10.

etz txanin nchi lipin twutz tx'otx!. Ex ayetzi'n txanin xi q'o'n kyoklin, tu'n kytx'a'n tze'nqeku sichil ite' twutz tx'otx!.⁹ Ex xi q'ma'n kye, tu'n mi txi kywa'n k'ul twutz tx'otx!, exsin jni' txaq tze, mixpe a txaq tx'i'x, qala' noq tu'n kyky'ixb'ajtzxjal kyu'n, aye' a nti' kyechil tok ti'j kypelaj, qa te Diosqe.¹⁰ Mi xi q'o'n amb'il kye, tu'n tkub' kyb'yo'n xjal, qala' noq tu'n kyky'ixb'ajtz toj jwe' xjaw, qu'n ajo tkyixk'ojil ikyxjo tze'nku tu'n tb'aj jun xjal tu'n jun sichil.

¹¹ Me kyojjo q'ij anetzi'n, okla kyjya'xjal tu'n kykyim, me nlay chi kyim, qu'n a kyimin k-elil laq'e kyi'j.¹²

¹³ Ayetzi'n txanin ikytaqtzin chi ka'yin tze'nku chej b'antrin kyten, tu'n kyxi' toj q'o'.¹⁴ Ex q'an ka'yin tib'aj kyuwi', ex ayetzin kywutz, nyakuj twutz jun xjal.

¹⁵ Atzin kysmal ikytzi'n tze'nku tsmal kywi'qya; ex ayetzin kyste, tze'nku kyste b'alun.

¹⁶ Ex ti'j kyk'u'j, attaq jun kutxb'ilte nyakuj kxb'il. Ex tej kylipin, atzin tq'ajq'ojil kyxiky' ikyxjo tze'nku tq'ajq'ojil karwaj jk'u'n kyu'n chej, aj kyxi' toj q'o'.¹⁷ Ex attaq kyje tze'nku te sichil, a tuk'a kytuch'b'il. Ex atzin kyje attaq kyipin tu'n ky'ixb'ajtzxjal kyu'n toj jwe' xjaw.

¹⁸ Ex ayetzi'n txanin attaq jun kynejl, a taq'nil tajaw il tib'aj jul te kawb'il: Abadón tb'i toj kyyol aj Judiy, ex toj kyyol aj Griego, Apolión, a Yuch'il n-ele toj qyol.

¹⁹ O b'aj te tnejil ma nim b'isb'ajil lo. Me atx kab'el na'm kyb'aj.

²⁰ Atzin tqaqin angel xi toq'sin tchun, ex nb'l'y jun tq'ajq'ojil twi', a n-etztaq kyojjo kyaje kach, a ite'kxtaq twutzjo altar b'inchin tu'n q'anpwaq, a tokxtaq twutz Dios.²¹ Atzi'n tq'ajq'ojil tq'ma te tqaqin angel, a q'i'ntaq tchun: Tzaqpi'nqetzjiy kyaje angel, aye' k'l'o'nqe tzma ttzi Nim A' Eufrates.

²² Ikytzi'n o chi tzaqpete' kyaje angel, tu'n tkub' kyb'yo'n toxin tnej xjal twutz tx'otx!. Aye angel anetzi'n otaq b'ant kyten tekuxijo xim lo, ex tekuxijo or lo.

²³ Ex ok nb'i'n kyajjal xo'l q'aq!, a xi' tib'aj chej: Attaq lajaj k'al millones.²⁴

¹⁷ Ikytzi'n ok nka'yinji'y chej toj nwutziky'a. Ex ayetaqtzi'n nchi chejin kyib'aj, attaq kolb'il kyk'u'j, kyaq ka'yin, ex txa'x, ex q'an. Ex ayetzin chej, attaq kyuwi' tze'nku te b'alun, ex toj kytzi n-etztaq q'aq!, ex sib', ex tk'ok'jil tzle'naq.

¹⁸ Bl'e'x i kyim toxin tnejxjal kyu'njo oxe yajb'il, a i etz toj kytzijo chej.

¹⁹ Qu'n antza ta'taq kyipi'n chej toj kytzi, ex ti'j kyje. Qu'n ikytaqtzin ka'yin kyje tze'nqeku kan, at kyuwi' tu'n kyky'ixb'ajtzxjal kyu'n.

²⁰ Me ayetzin txqantl xjal, aye' mix i kyime kyu'njo yajb'il lo, mix ajtze ti'j kyanmin, tu'n tkyij kytzaqpi'n tkyaqiljo nb'anttaq kyu'n, a k'ulb'il kywutzjo taq'nil tajaw il, ex kywutzjo twutzb'iyil b'inchin tu'n q'anpwaq ex saqpwaq, ex kxb'il, ex ab'j, ex tze, a aye mib'in chi ka'yin, mib'in chi b'in, ex mib'in chi b'et.

²¹ Ex mix kyij kytzaqpi'n tu'n kyb'iyin, ex tu'n kytyuixin, ex tu'n kyky'a'jin, ex tu'n kyelq'in.

Jun angel tuk'a tal netz' u'j b'o'tz'in

10 ¹ Ex xi nka'yin jun angel nimxix tipin kyja'taq tku'tz toj kya'j b'altz'in toj muj. Attaq jun t-xew kan tib'aj twi'; atzi'n twutz nqoptz'aj wen tze'nku q'ij, ex ayetzi'n tkux, tze'nku tqan q'aq! njulin wen.

² Ex q'i'ntaq jun tal netz' u'j jqo'ntaq toj tq'ob!. Ex xi tq'o'n jun tqan toj tman q'ob' tib'aj ttxuyil a', ex atzin juntl tqan tib'aj tx'otx!.³ Ex jaw xch'in tuk'a tq'ajq'ojil twi' kuixix wen, tze'nku jun b'alun nweqj. Tej tjaw xch'in angel, b'e'x b'ijte kywi' wuq q'anuyaq.

⁴ Tej t-xi nb'i'nji'y kywi' wuq q'anuyaq, tu'ntaq tkub' ntz'ib'i'n, me xi nb'i'n jun tl yol toj kya'j, a tq'ma we'y: K'u'nkuy toj tnab'la a xkyij kyq'ma'n wuq q'anuyaq, ex mi kub' ttz'ib'i'n.

Tu'n ikyjo, mix kub'e ntz'ib'ini'y jun ti'j kyi'j.

⁵ Atzi'n angel, a xi nka'yin wa'ltaq tib'aj ttxuyil a' ex tib'aj tx'otx!, jaw ti'n tman q'ob' toj kya'j.

⁶ Ex kub'

^{9:3} Ex. 10:14. ^{w 9:4} Ez. 9:4; Tchi. 7:3. ^{x 9:6} Job 3:21. ^{y 9:7} Jl. 1:6; 2:4-5. ^{z 9:9} Jl. 2:4-5. ^{a 9:13} Ex. 40:26; Tchi. 8:3. ^{b 9:16} Lajaj k'al millones, 200 millones n-ele. ^{c 9:20} Sal. 115:4-7; 135:15-17; Dan. 5:4.

tk'l'u'n twutzjo a itz' te jun majx, aku b'inchinte kya'j, ex tx'otx', ex ttxuyil a', ex tkyaqiljo at kyoj, ex tq'ma: Nlay txi laq'el tq'ijil qAjaw. ⁷Qu'n aj tkanin tq'ijiljo twuqin angel, tu'n toq'sin tchun, atzin q'ijo tu'n tjapin t-xim Dios, a ewintaq te ntejil, ikyxjo tze'nku kyq'ma yolil Tyol Dios ojtx'.^d

⁸Atzi'n tq'ajq'ojil twi', a otaq nb'i'y, a etz toj kya'j, tzaj tq'ma'n juntl majl we'y, ex tq'ma: Ku txi'y. Ex q'inxjij tal u', a jqo'n toj tq'ob' angel, a wa'l tib'aj ttxuyil a' ex tib'aj tx'otx'.

⁹B'e'x in xi'y tk'atz angel, ex xi nqani'n tu'n ttzaj tq'o'n tal u'. Ex tzaj ttzaq'win: Q'i'nxa, ex wa'nxa. Ex manyor chi'xla toj ttziy tze'nku ta'l onin, me toj tk'u'ja, b'e'xla kk'ayixil wen.

¹⁰Xi ntzyunji'y tal u'j toj tq'ob' angel, ex tzaj nwa'n. Ex manyor chi'x toj ntzi'y tze'nku ta'l onin.^e Me atzaj te' tb'aj nwa'n, b'e'x k'ayix toj nk'u'ja.

¹¹Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj q'ma'n we'y: Il ti'j tu'n t-xi tq'ma'n juntl majl ajo ntq'ma'n Dios te'y kyi'jjo nimku tnam, nimku tx'otx', ex yol ex nmaq kawil.

Aye kab'e kujsilte

11 ¹Ex tzaj q'o'n jun tze we'y te echb'il, ikyxixjo tze'nku ajlaj, ex tzaj q'ma'n we'y:

We'ksa, ex echinkujiy a tja Dios, junx tuk'a t-altar.^f Ex ajlanqekujiy aye! nchi k'ulin antza. ²Me mi kub' techinjijy twi' pe'n ti'jxi ja, qu'n ma txi q'on te' kye', a nya Judiyqe.^g Ex kb'ajil kywa'b'in tkyaqiljo tnam xjan toj kab'e toj ox k'al^h xjaw. ³Ex kxel nsma'n kab'e kujsilte wi'ja, tok kyxb'alin te b'isb'ajil. Ex kchi yolil te kujsil te' yol toj 1,260 q'ij.

⁴Ayetzi'n kab'e kujsilte yol lo, ayetzi'n kab'e tze olivoⁱ ex kab'e xtanko'l ite'ku nwutza, ayl'i'n Tajaw tkyaqil tx'otx'. ⁵Ex qa at jun nt-ximin tu'n tkub' b'inchin mib'in kyi'j, ok k-okil q'aq' toj kytzi, tu'n kytz'e'y te jun majx. Ex ikytzin kchi kyimile' aye kyaj tu'n kyb'inchin mib'in

kyi'j. ⁶Me ayetzin kujsil yol lu'n at kyoklin tu'n mi tzaja jb'al kyojo kyq'ijil, aj kyok ten yolil til'j Dios.^j Ex at kyipin tu'n tx'ixpit a' tu'n tok te chiky'^k ex tu'n kyqanin tkyaqil wiq yajb'il tib'aj tx'otx', tze'nku kyaj.

⁷Me ajtzin tjapin b'ajjo kyaq'in tu'n kyq'o'n yek'b'il, jun ma tij txuk kjawitz tojjo jul te kawb'il, a ma nintz t-xe.^l K'wel kyi'j tu'n, ex kchi k'wel b'yo'n tu'n.^m ⁸Ex ayetzin kyxmili otaq kyim ok kchi kyjel kuxb'in toj tnam Jerusalén, ja' kub' b'yo'n kyAjaw twutz cruz. Ajo tnam, iky n-ele tze'nku Sodoma exsin Egipto, aye techil ti'jjo tkyaqil nya wen.ⁿ ⁹Ex toj oxe q'ij tuk'a niky'jin, ayetzin xjal twutz tkyaqil tx'otx', a'lchaqx kye kyxe'chil, kyyol ex kytanim, kchi ka'yil kyi'j, ex mi txi kyq'o'n amb'il, tu'n kyku'x muqet. ¹⁰Ex ayetzi'n itz'qex twutz tx'otx' kchi tzalaje ti'jjo kyimin, ex kxel kysma'n oyaj kyxolx, qu'n aye xjal lo kub' kyb'inchin mib'in kyi'j kykyaqil xjal twutz tx'otx'.

¹¹Me tb'ajlinxi' oxe q'ij tuk'a niky'jin, ax Dios xi q'o'nte kychwinqil, ex b'e'x i jaw we'ks juntl majl.^o Ex ayetzi'n nchi ka'yintaq kyi'j, b'e'x tzaj nim kyxb'il. ¹²Ex ayetzin kab'e kujsil yol, xi kyb'il jun tq'ajq'ojil wib'aj toj kya'j, ex ntq'ma'n: Ku kyjatza tzalu'n.

Ex b'e'x i xi' toj muj, tu'n kykanin toj kya'j.^p Ex iwle kyu'n kyajq'oj.

¹³Me tojxjo or anetzi'n, tzaj jun nim kyaqnajnab!,^q ex tu'n tpajjo kyaqnajnab!, b'e'x tzaj tz'ajqo tlajajin tnejjo tnam, ex b'e'x i kyim wuq mil xjal toj. Ayetzi'n i kyij tuk'a kychwinqil, tuk'a nim kyxb'il, i nimsin tb'i Dios, a Tajaw Kya'j.

¹⁴Ma b'aj te tkab' b'isb'ajil lo. Me atx juntl ch'ix tul kanin.

A twuqin chun

¹⁵Atzin twuqin angel xi toq'sin tchun, ex i b'ijte tq'ajq'ojil wi'b'aj kujsix wen toj kya'j, a nkyq'ma'n:

^d10:7 Dan. 12:7; Am. 3:7. ^e10:10 Ez. 2:8–3:3. ^f11:1 Ez. 40:3. ^g11:2 Lc. 21:24. ^h11:2 Kab'e toj ox k'al, 42 n-ele. ⁱ11:4 Zac. 4:3, 11-14. ^j11:6 1Re. 17:1. ^k11:6 Ex. 7:17-19. ^l11:7 Dan. 7:3; Tchi. 13:4-7. ^m11:7 Dan. 7:21. ⁿ11:8 Is. 1:9-10. ^o11:11 Ez. 37:10. ^p11:12 2Re. 2:11. ^q11:13 Tchi. 6:12; 16:18.

Atzin tx'otx', a ja' nkawinetaq tajaw il, ma tz'ok tetzin qAjaw, a Crist, a ja' kkawile te jun majx.^r

¹⁶Ex ayetzin kyaje toj ka'wnaq^s nejinel, a q'uqleqetaq toj kyq'uqb'il twutz Dios, b'e'x i kub' muk'e twutz tx'otx', ex i k'ulin twutz. ¹⁷Xi kyq'ma'n:

Kxel qq'o'n chjonte te'y, ay qAjaw ex qMan Dios, a nimxix tipin, a attaq te tnejil, ex at ja'lin.

Qu'n tzaj ttzyu'n tkyaqil tipi'n, ex ma txi xkye tu'n tkawi'n tib'aj tkyaqil.

¹⁸Aye nya nimil b'e'x tzaj kyq'oj. Me atzin ja'lin, ma kanin tq'iijil tyab' twi'y.

Ex atzin paqjo ja'lin, tu'n kyok tkyaqil kyimnin toj pa'b'in tu'n.

Ex kxel tq'o'n chojb'il kyejo taq'nila, aye yolil Tyola, junx kyuk'a kykyaqil nimil ti'ja, aye' njaw kynimsin tb'i'y, exla qa ma nim kyoklin, ex qa mina.^t

Ex kchi k'wel tyuch'injijy toj najin, aye nchi yuch'inte twutz tx'otx'.

¹⁹Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x jqetjo tja Dios toj kya'j, ex tojjo tja q'ancha'lín te' kax, a yek'b'il ti'ijo Kujsb'il Tyol qa at Dios kyuk'a Ttanim. Ex b'e'x tzaj xloq'llin kya'j, junx tuk'a jun tq'ajq'ojil njumin wen, ex q'anqyaq ex jun nim kyaqnajnab' ex txqan saqb'aqin."^u

Jun techil toj kya'j

12 ¹Ex tzaj yek'in jun techil toj kya'j: Jun qya b'altz'in toj tqan q'iij, nyakuj tze'nku t-xb'alín, ex tokxtaq xjaw tjaq' tqan, ex tuk'a jun toj twi' tze'nku te nim toklin te kab'lajaj che'w. ²Me atzin qya lu'n ch'ixtaq tu'n titz'je jun tal, ex nweqintaq tu'n tkyixk'ojilk'wal, ex nimx kyixk'oj iky'x tu'n, tu'n tul itz'je tal.^v

³Ex tzaj yek'in jun tl techil toj kya'j: Jun qyaq txuk ma tixix, iky ka'yin tze'nku xmatx. Ex attaq wuq twi' ex lajaj tkach,^w ex tokxtaq jun toj kywi' tze'nku te nmaq kawil. ⁴Ex tuk'a tje tzaj tb'altz'in toxin tnej che'w toj kya'j, ex jun paqx tzaj t-xo'n tzmax twutz tx'otx'.^x Ex atzin ma tij txuk lo kub' we' twutzjo qya, a kyja'taq tul itz'je tal, noq tu'n t-xi tchyo'njo tal k'wal, akxtaq tul itz'je.

⁵Me ante qya ul itz'je jun tal q'a,^y a tu'ntaq tkawin tib'aj tkyaqil twutz tx'otx' tuk'a nimxix tipin ex tuk'a jun tvar kxb'il.^z Ex jun paqx xi q'i'in tal ne'x tzma toj tq'uqb'il Dios. ⁶Ex atzin qya b'e'x xi oq tojjo tx'otx', a nti' kynajb'ilxjal toj, a ja' otaq b'ante jun tnajb'il tu'n Dios, tu'ntzintla tk'a'chit toj 1,260 q'iij.

⁷Attaqtzin jun nim jyoj q'ojoj toj kya'j, a ja' ta'yetaq tnejil angel Miyel kyuk'axjo tuk'a.^a Ex ok tilil kyu'n tu'n kyijyon q'ojoj tuk'a ma tij txuk ex kyuk'a taq'nil. ⁸Me mix kub'e ti'j Miyel kyu'n, ex mix knete najb'il kye toj kya'j. ⁹Ikytzi'n, b'e'x etz lajo'n ma tij txuk pe'n, ajo ma' ojtxe kan, a tok tb'i te tajaw il mo qa satanás, ajo nsb'untaq ti'j tkyaqil twutz tx'otx'.^b Aku ex kyuk'axjo taq'nil, b'e'x etz xo'n tzmax twutz tx'otx'.^c

¹⁰Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nb'i'n jun tq'ajq'ojil kujxix toj kya'j. Ex tq'ma: Ma kanin kolb'il ja'lin, tuk'a nim tipin ex Tkawb'il qMan Dios, ja' tu'n tkawine Crist te jun majx.

Qu'n ma tz'etz xo'n ajo patil kye nimil, ajo npatintaq kyi'j twutz Dios q'iij ex qnoky'in.^d

¹¹Qu'n ma kub' ti'j kyu'n noq tu'n tchky'eljo Jesús, a tal Tal rit, ex kub' kyyek'in kynimb'il tuk'a kyyol ex tuk'a kyb'inchb'in, tu'n mix i xob'e tu'n kykyim tu'n tpaj Tb'anil Tqanil.

¹²Tu'npetzi'n, chi tzalajxa kya'j ex kykyaqiljo najleqe toja.

^r11:15 Dan. 7:14, 27. ^s11:16 Kyaje toj ka'wnaq, 24 n-ele. ^t11:18 Sal. 115:13. ^u11:19 Tchi. 8:5; 16:18. ^v12:2 Mi. 4:10. ^w12:3 Dan. 7:7. ^x12:4 Dan. 8:10. ^y12:5 Is. 66:7. ^z12:5 Sal. 2:9. ^a12:7 Dan. 10:13, 21; 12:1. ^b12:9 Gen. 3:1-7. ^c12:9 Lc. 10:18. ^d12:10 Job 1:9-11; Zac. 3:1.

Me ay b'isb'ajilxix kye' ite' twutz
tx'otx' exqetzi'n jni' nchi kanb'in
kychwinqil tib'aj ttxuyil a',
qu'n ate tajaw il ma ku'tz kyxola
tuk'a nim tq'oj, qu'n b'i'n tu'n, qa
noq jun jte'b'in q'ij at tzalu'n.

¹³Tej tok tkat'i'n ma tij txuk qa otaq
tzaj xo'n twutz tx'otx', b'e'x ok lipe ti'jjo
qya, a otaq tzul itz'je tal. ¹⁴Me ante' qya
b'e'x tzaj q'o'n kab'e t-xiky! tze'nku te
t'iw, tu'ntzintla tb'ant tlipin, tu'n tkamin
tojjo najb'il, a ja' nti' kynajb'ilxjal toj,
najchaq tk'atzjo txuk, a ja' tu'n tk'a'chit
toj oxe ab'q'e tuk'a niky'jin. ^e ¹⁵Me atzin
te ma tij txuk b'e'x jatz t-xab'i'n a' toj
ttzi, tu'n tb'ant jun nim a', tu'ntzintla
t-xi iqin qya tu'n, tu'n tkyim. ¹⁶Me atzin
te tx'otx' onin ti'jjo qya, qu'n b'e'x xi
tjqo'n ttzi tu'n t-xi tk'wa'n a', a otaq jatz
t-xab'i'n ma tij txuk toj ttzi. ¹⁷Tu'npetzi'n,
a ma tij txuk b'e'x tzaj tq'oj ti'jjo qya, ex
b'e'x xi! q'ojil kyi'jjo taljo qya, aye' nkub'
kynimin tkawb'il Dios, ex aye ma chi
ok lipe ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús tuk'a
tkyaqil kyanmin. ¹⁸Ex atzin ma tij txuk
kub' we' ttzi ttxuyil a'.

Juntl txuk njatz toj ttxuyil a'

13 ¹Ex xi nka'y'i'n toj ttxuyil a' jatz
juntl txuk ikytzil'n tze'nku a
ma tij.^f At wuq twi' ex lajaj tkach. Ex
kyib'aj junjun tkach, attaq jun toj kywi'
tze'nku te nmaq kawil. Ex kyib'aj junjun
kywi', attaq jun b'ib'aj tok ti'j, te yasb'il
ti'j Dios. ^g Me atzi'n txuk, a xi nka'y'i'n,
ikytzin ka'y'i'n tze'nku jun ma tij wech,
me kyuk'a tqan tze'nku te oso, ex ttzi
tze'nku te b'alun.^h Me atzin ma tij txuk,
a attaq nej, xi q'o'nte tipi'n juntl, tuk'a
nim toklin, ex tkyaqil tkawb'il. ³Me
atzi'n jun twi'jo tkab' txuk attaq jun
ky'ixb'ine ti'j, nyakuj otaq kyim, me
atzi'n ky'ixb'ine b'e'x q'anj. Tu'npetzi'n, i
jaw ka'y'laj tkyaqil xjal twutz tx'otx', ex
b'e'x i ok lipe ti'j. ⁴TKyaqil xjal i k'ulin
twutzjo ma tij txuk tnejil, qu'n tu'n xi
tq'o'n tkawb'il te tkab' txuk. Ex ikyxjo,

i k'ulin twutzjo tkab' txuk, ex kyq'ma:
Mix ti'x jun tze'nku te txuk lo. ⁱ Ma
attzin jun aku q'ojin tuk'a?

⁵Ex xi q'o'n amb'il tu'n tnimsin tib', ex
tu'n tyasin ti'j Dios, ex tu'n tkawin tib'aj
tkyaqil twutz tx'otx' toj kab'e toj ox k'al'
xjaw. ⁶Ex ikytzin b'antjo tu'n: Yolin ti'j
Dios, ex xo'n yol ti'j tb'i, ex ti'j kya'l, ex
kyi'jjo najleqe toj. ^j ⁷Ex xi q'o'n amb'il
tu'n tq'ojin kyi'j nimil, ex tu'n tkub' kyi'j
tu'n.^k Ex xi q'o'n toklin tib'aj tkyaqil xjal,
a'lchaqx kye kyxe'chiltz, kyanim, kyyol,
ex kytx'otx!. ⁸TKyaqil xjal kchi k'ulil
twutzjo txuk, aye' a nya tz'ib'in kyb'i
toj Tu'jil Chwinqil,^l a te' tal Tal rit, a
kyim, a tze'nkuxtaqjo t-xim Dios, a atxix
na'mtaq kub' tch'lyisin tkyaqil.

⁹ A'lchaqx kyetz k-okil b'inte lo, b'a'n
tu'n tkub' kyb'i'n.

¹⁰ Ankye te' b'antrin ti'j tu'n tkux
jpu'n toj tze, il ti'j tu'n tkux jpu'n.
Ex ankye te b'antrin tu'n tkyim
tuk'a kxb'il, il ti'j tu'n tkyim.^m

Tu'npetzi'n, ankye te', a at toklin te
nimil ti'j Dios, il ti'j tu'n tten tipin ex
tnimb'il ti'j toj tkyaqil.

Juntl txuk jatz toj tx'otx'

¹¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'y'i'n kyja'taq
tjatz juntl txuk toj tx'otx'. Attaq kab'e
tkach tze'nku tkachjo tal tal rit, me
ikytzin yoli'n tze'nku ma tij txuk. ¹²Ex
attaq tkawb'il tze'nku te tkab' txuk, ex
kub' tb'inchin tkyaqil toj tb'i. Ex kub'
tb'inchin tu'n nim tipin, tu'n kyk'ulin
tkyaqilxjal twutz tx'otx' te' a tkab' txuk,
a otaq q'anijo tky'ixlb'in te kyimin. ¹³Ex
kub' tb'inchin nim techil tuk'a tipin,
expe b'ant tu'n, tu'n ttzaj q'aq' toj kya'l
tu'n tk'u'l twutz tx'otx' kywutzxjal. ¹⁴Ex
noq kyu'n techil, a kub' tb'inchin toj tb'i
tkab' txuk, b'e'x i kub' sb'u'n kykyaqiljo
xjal twutz tx'otx', a nya nimilqe. Ex
xi tq'ma'n tu'n kyb'inchinxjal jun
twutzb'iyiljo te nimsb'il tb'i tkab' txuk,
a otaq ky'ixb'e twi' tu'n kxb'il, a otaq
q'anj. ¹⁵Ex xi q'o'n tipin txuk lo, tu'n

^e 12:14 Dan. 7:25; 12:7. ^f 13:1 Dan. 7:3. ^g 13:1 Dan. 7:8; Tchi. 17:3, 7-12. ^h 13:2 Dan. 7:4-6.

ⁱ 13:5 Kab'e toj ox k'al, 42 n-ele. ^j 13:6 Dan. 7:8, 25; 11:36. ^k 13:7 Dan. 7:21. ^l 13:8 Sal. 69:28.

^m 13:10 Jer. 15:2.

t-xi tq'o'n tchwinqil twutzb'iyiljo tkab' txuk, tu'ntzintla ajo twutzb'iyil tu'n tb'ant tyolin, ex tu'n t-xi tq'ma'n, tu'n kykyim kykyaqiljo a mi xi k'ulin twutz.¹⁶ Ex ikyxjo, kub' tb'inchin tu'ntzintla kyechitjo tkyaqil xjal twutz tx'otx'. Exla qa at kyoklin mo minaj, exla qa q'ininqe mo qa yajqe, exla qa tajaw aq'luntlqe, exla qa q'anilqe, iltaq ti'j tu'n tok kyechil ti'j tman kyq'ob' mo ti'j kyplaj.¹⁷ Ex mix a'ltaq aku loq'in, ex tu'n tk'ayin qa nti'taq kyechil tok, a b'ib'a te txuk, mo tajjal tb'i.¹⁸ Me taj te lu'n jun nim nab'l. Ankye ma tz'el tniky' te, b'a'n tu'n t-xi tniky'in alkye tajjaljo txuk. Qu'n a tajjaljo txuk ikyxjo tze'nku tajjal ichin, a ikyjo tze'nku lo: 666.

Ajo tal Tal rit kyuk'a 144,000 xjal

14 ¹Ex ikyxjo, xi nka'yinji'y tal Tal rit, ajo Jesús, wa'ltaq twi' wutz Sion, junx kyuk'a 144,000 xjal, a toktaq tb'i tal Tal rit ti'j kyplaj ex tb'i Ttata.² Ex jun paqx xi nb'l'i'n tq'ajq'ojil tzaj toj kya'j, ikytzi'n tze'nku tq'ajq'ojil txqan nim a', mo tze'nku ntinjun q'ankyaq kujxix; qu'n atzin tq'ajq'ojiljo chnab', arpa tb'i, a nchinb'ajtztaq kyu'n nim xjal.³ Ex nchi b'itzintaq twutz tq'uqb'il Dios, ex kywutzjo kyaje ajb'il te, ex kywutzjo nejinel, jun b'itz ak'ajxix, a mix a'l juntl aku b'ant tu'n, qala' o'kqexjo ajo 144,000, aye' a otaq chi kotpaj kyxoljo ite'taq twutz tx'otx'.⁴⁻⁵ Ex ayetzin xjaljo lu'n tz'aqleqe, ex saqxix kychwinqil; mi kub' kyb'inchin aj pajil, ex mix knet jun yol te sb'ub'l toj kytzi,⁶ qala' i xi lipe ti'jjo tal Tal rit toj tkyaqil. Ex ma chi laq'et kyxoljo tkyaqilxjal twutz tx'otx', tu'n kyok tze'nku jun oyaj te tnejl twutz awal twutz Dios ex twutzjo tal Tal rit.

Ayejo oxe angel

⁶Ex ikyxjo, xi nka'yin jun angel nlipin twutz kya'j, ex xi tq'ma'n Tb'anil Tqanil qMan kye kykyaqil xjal, a'lchaq xye kytx'otx', kyxe'chiltz, kyyoltz, ex kytanim.⁷ Ex nyolintaq tuk'a jun

tq'ajq'ojil twi' kuj, ex chi' kyjalu'n: Chi xob'a te Dios, ex kynimsinksa tb'i, qu'n ma kanin tq'ijil, tu'n kyok tkyaqilxjal toj pa'b'in twutz. Chi k'uli'n twutzjo ax kub' b'inchinte kya'j ex tx'otx', ttxuyil a', ex jni' xllok' a'.

⁸Ex xi lipe juntbl angel, a xi tq'ma'n: Ma kub' tz'aq nim tnam Babilonia te jun majx,⁹ qu'n ma chi tx'ujtexjal tu'n, toj tkyaqil twutz tx'otx', tu'n tkyaqil tachb'il.

⁹Ex xi lipe jun toxin angel, a ntq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix: Qa at jun ma k'ulin twutzjo ma tij txuk, mo twutzjo twutzb'iyil, ex qa ma txi ttziyin, tu'n tok techil ti'j tplaj, mo ti'j tman q'ob',¹⁰ okla k-iky'ixjo chojb'il tu'n, kywutzjo angel, a xjanqe, ex twutzjo tal Tal rit, a tuk'a q'aq' ex tz'e'naq te jun majx.¹¹ Ajo chojb'il lo, a tyab' twi' Dios, a ktzajil tq'o'n tze'nku jun k'wab'l, a il ti'j tu'n t-xi kyk'wa'n, a nya smo'n twutz tuk'a jun ti'.'¹² Ex atzin tsib'iljo a k-iky'ix kyu'n, kjawix te jun majx,¹³ ex nti' oyb'il ti'j q'ijl ex qniky'in kyejo i k'ulin twutzjo ma tij txuk, ex ti'jjo twutzb'iyil, exqetzi'n xi kytziyin tu'n tok kyechil, a tb'i.

¹²Tu'npetzi'n, aye nimil, a nkub' kynimin tkawb'il Dios, il ti'j tu'n kywe'xix kuj toj kynimb'il.

¹³Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nb'l'i'n jun tq'ajq'ojil tzaj toj kya'j tq'ma we'y: Tz'ib'inkujiy lu'n: Ky'iwlinqexixjo aye kchi kyimil ja'lin ex yajxi, aye' nimilqe ti'j q'Ajaw.

Twutzxixjo lo, chi Xewb'aj Xjan. Ok chi ajjal ti'jjo kyaq'inch. Ex ajo kyaq'in k-yek'il te' kynimb'il, aj kyxi' toj pa'b'in twutz Dios.

Ma pon tq'ijil tyab'xix twi' Dios

¹⁴Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yin jun muj sjanin wen, ex q'uqlektqaq jun xjal tib'a, a ikyx ka'yin tze'nku Tk'wal Ichin.¹⁵ Ex tokxtaq jun toj twi', a b'inchin tu'n q'anpwaq, te jun yek'b'il, qa otaq kub' ti'j tkyaqil tu'n. Ex q'intaq jun semil tu'n,

ⁿ14:1 Ez. 9:4; Tchi. 7:3. ^o14:4-5 Sof. 3:13. ^p14:8 Is. 21:9; Tchi. 18:2. ^q14:10 Gen. 19:24. ^r14:10 Is. 51:17. ^s14:11 Is. 34:10. ^t14:14 Dan. 7:13.

a at tste wen. ¹⁵Ex etz juntl angel toj tja Dios toj kya'j, ex tzaj tq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojil twi' kuj, te a q'uqletaq tib'aj muj: Atzin ja'lin, q'intzjiy tsemila ex jo'nksjiy nimil twutz tx'otx' tu'n kyok chmet tze'nku awal, a ma q'anix.^u

¹⁶Ante' q'uqlektxaq tib'aj muj, b'e'x xi tnuqpin tq'ob' tib'aj tx'otx', ex jaw tchmo'n nimil.

¹⁷Ex etz juntl angel toj tja Dios toj kya'j, ex ikyxjo q'l'ntaq jun tsemil attaq tste wen. ¹⁸Ex etz juntl angel twutz t-altar Dios toj kya'j, a nejinel tib'aj q'aq', ex tzaj ttxko'n tuk'a tq'ajq'ojil twi' kuj a angel q'l'ntaq tsemil, a at tste wen: Q'inktz tsemila, a at tste wen, ex chmonksjiy tkyaqil xjal twutz tx'otx', a nya nimil, tze'nku junjun tq'ob' uv, a ma q'anix.

¹⁹Ex b'e'x xi tnuqpin tq'ob' tib'aj tx'otx', ex jaw tchmo'n xjal anetzi'n, ex b'e'x i kux tq'o'n toj jyoj q'oj, tze'nku jun jitz'b'il ta'l' twutz uv, tu'n tex yitz'et. Ajo jitz'b'il lo jun yek'b'il ti'j tyab' twi' Dios. ²⁰Atzin jyoj q'oj, antza b'aje ti'jxi tnam. ^vEx kyu'n jni' kyimnin, etz ajqelin chiky' japin tzma ti'j ttzi jun chej, ex pon piq'j jwe'lajaj toj jun mutx' ajlab' ti'jile tnam.^w

Ayejo wuq angel tuk'a wuq ky'ixsb'ajil

15 ¹Xi nka'y'i'n juntl techil nimxix toj kya'j, tu'n kyjaw ka'y'lajxjal ti'j. Atzin techiljo lo: Wuq angel tuk'a wuq ky'ixsb'ajil, a ja' tu'n tjapin b'aj tyab' twi' Dios twutz tx'otx'. ²Ex xi nka'y'i'n jun ti' tze'nku ttxuyil a', a nqoptz'aj tze'nku ka'yb'il wutzb'aj, ex smo'n tuk'a q'aq'. Ex wa'ltaq txqan xjal ttxlaj, aye otaq chi kanb'in ti'j ma tij txuk ex ti'j twutzb'iyil, ex ti'jjo tajlal tb'i. Ex q'l'in arpa kyu'n, a otaq xi tq'o'n Dios kye. ³Ex i b'itzin ti'jjo tb'itz tal Tal rit ex te Moisés, a taq'nil Dios.^x Ex kyq'ma:

Ay qAjawa Dios nimxix tipi'n,
ex te ka'yb'ajlxjo tkyaqil
tb'inchb'i'n;

ex jikyin ex twutzqexixjo ayejo tumil,
qu'n Ay, Kawil tib'aj tkyaqil tnam.
⁴ Ankye jun nlay jaw xob' te'y, Ay qAjawa?
Ex ankye jun nlay jaw nimsin te tb'iy?^y
Qu'n o'kx te' xjanxix.
Ex tkyaqil tnam twutz tx'otx' tzul
tk'atza k'ulil te'y,
qu'n tkyaqil taq'nbl'i'n tz'aqlexix, ex
ma q'ancha'lix.^z

⁵Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'y'i'n toj kya'j, xi jaqle ja, a ja' najle Dios.^a ⁶Ex tojjo ja, b'e'x i etz wuq angel, a q'intaqjo wuq ky'ixsb'ajil kyu'n. Ex toktaq kyxb'alin tz'umin ex tb'anilx wen. Ex toktaq tk'alb'il kyk'u'j b'inchin tu'n q'anpwaq ex jipline tzma ttzi kyk'u'j. ⁷Ex atzin jun kyxoljo kyaje ajb'il twutz tq'ubq'il Dios, xi tq'o'n teyile junjun wuq angel jun laq b'inchin tu'n q'anpwaq, nojnин tu'n tyab' twi' Dios, a itz'x te jun majx. ⁸Ex ajo tja Dios toj kya'j, b'e'x noj tu'n sib', a tzajin ti'jjo tqoptz'ajiyil tipin Dios.^b Ex mix a'l jun aku b'ant tu'n tokx, tzmaxi' te' tjapin b'aj wuq ky'ixsb'ajil, a q'l'ntaq kyu'n wuq angel.

16 ¹Ex xi nb'i'n jun tq'ajq'ojil twi' kujxix, a etz toj tja Dios toj kya'j. Xi tq'ma'n kye wuq angel kyjalu'n: Ku kyxi'y qolte tib'aj tx'otx' a wuq laq, a nojnин tu'n tyab' twi' Dios.

²Ex atzin tnejil angel xi tqonjo tlaq tib'aj tx'otx'. Ex kyib'ajjo kykyaqiljo xjal, a toktaq techiljo ma tij txuk kyi'j, exqetzi'n aye nchi k'ulintaq twutzjo twutzb'iyil, b'e'x etz jun tx'a'k kyi'j, a nya wen ex manyor taq'linx.^c

³Ex atzin tkab' angel xi tqonjo tlaq tib'aj ttxuyil a', ex b'e'x okjo a' te chiky' tze'nku tchky'el jun kyimnin. Ex b'e'x i b'aj kyimjo tkyaqiljo najleqetaq toj.

⁴Ex atzin toxin angel, xi tqonjo tlaq kyib'aj nim a' ex jni' xlok' a', ex b'e'x

^u14:15 Jl. 3:13. ^v14:20 Is. 63:3; Tchi. 19:15. ^w14:20 Jwe'lajaj toj jun mutx' ajlab', 75 leguas (mo 300 kilómetros) n-ele toj kastiy. ^x15:3 Ex. 15:1-18. ^y15:4 Jer. 10:7. ^z15:4 Sal. 86:9. ^a15:5 Ex. 38:21.

^b15:8 Ex. 40:32-35; 1Re. 8:10-11; 2Cr. 5:13-14; Is. 6:4. ^c16:2 Ex. 9:10.

chiky'ix kwyutz.^d ⁵Ex xi nb'i'n ajo angel nejinel te a', ex tq'ma:

Tz'aqlexix te', tu'n ma kawi'n ikyjo,
Ay Dios xjanxix, a itz'x ja'lin ex
te tnejil, qu'n ikytzin t-ximji'y
kyib'aj.

⁶Qu'n tu'n ma tz'el kychky'eljo aye
nimilqe, ex aye ma chi yolin ti'ja.
Me atzin ja'lin, ma txi tq'o'nijy
chiky' te t-xel, tu'n t-xi kyk'wa'n.
Qu'n ikytzin nkyqani'n tu'n
kyb'inchb'in nya wen ti'ja.

⁷Ex xi nb'i'n tq'ajq'ojil t-altar Dios,
a tq'ma: Ikytzi'n Tata Dios, a nimxix
tipi'n. Ma kawi'n tuk'a tumil twutzxix
ex tz'aqlexix.

⁸Ex atzin tkyajin angel xi tqonjo
tlaq tib'aj q'ij, ex xi q'o'n toklin q'ij
tu'n kytz'e'yxjal tu'n, tuk'a q'aq!. ⁹Ex
kykyaqilxjal i b'aj tz'e'y kujxix wen, me
nti' ajtz til' kyanmin, ex mix i nimsin
tb'i Dios, a at toklin kyib'aj kykyaqil
ky'ixsb'ajil lo, qala' i yolb'in ti'j.

¹⁰Ex atzin tjwe'yin angel xi tqonjo
tlaq tib'aj tq'uqb'iljo ma tij txuk ex
atzin tkawb'il b'e'x kyij toj qnoky'in.^e Ex
ayetzin xjal i ok ten b'a'lte kyaq' tu'n
tkyixk'ojil, ¹¹me mix tu'n ikyjo, mix
ajtze til' kyanmin tu'n kyb'inchin nya
wen, a nb'anntaq kyu'n. Qala', i yolb'in
ti'j Dios te toj kya'l kujxix wen, tu'n
tpajjo tkyixk'ojil exsin tkyixk'ojil tx'a'k
kyi'j.

¹²Ex atzin tqaqin angel xi tqonjo tlaq
tib'ajjo ma tij nim a', Eufrates tb'i, ex
atzin nim a', b'e'x tzqij,^f tu'n tjqet jun
b'e kye nmaq kawil, junx kyuk'a kyxo'l
q'aq!, aye' i tzaj te elnix. ¹³Ex i nli'y
oxe taq'nil tajaw il, nyakuj xulma'qe, i
etz toj ttzi ma tijxix txuk, a iky ka'yin
tze'nku xmatx, ex toj ttzi tkab' txuk, ex
toj ttzi toxin txuk, a ok tq'o'nib' te jun
yolil Tyol qMan. ¹⁴Ayejo taq'nil tajaw
il lo, a nimtaq techil nb'ant kyu'n te
sb'ub'l, ex tu'n kyjaw ka'yajxjal kyi'j.
Ex i etz chmol te tkyaqiljo nmaq kawil
twutz tx'otx', junx kyuk'a tkyaqil kyxo'l

q'aq!, tu'ntzintla kyq'ojin toj nintz tq'ijil
Dios, a nimxix tipin.

¹⁵Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n Jesús:
Kyka'yinktzi'n, loqin chin ul, a nti' b'i'n
kyu'n, tze'nku jun ileq!^g Tu'npetzi'n,
ky'lwinqexixa kye', aye' ma chi tzaj
sak'paj toj kynimb'il, ex ma b'ant kyten,
tu'ntzin mi chi ele toj kytx'ixew, tze'nku
jun xjal nb'eteje xb'iq kwyutz txqant.

¹⁶Ex aye oxe taq'nil tajaw il i etz
chmol te tkyaqiljo nmaq kawil tojjo
tx'otx' Armagedón,^h a n-ele toj kyyol aj
Judi.

¹⁷Ex atzin twuqin angel xi tqonjo tlaq
toj kyq'iq!, ex tzmax ja' najle Dios toj
kya'l, tzaj jun tq'ajq'ojil kujxix wen, ex
tq'ma: Ma japin b'a'j ja'linch. ¹⁸Ex b'e'x
tzaj qoptz'aj xloq'lin kya'l, ex txqan
tq'ajq'ojil ntinwen, ex poq'le q'ankeya.
Ex b'e'x tzaj lu'lin tx'otx' tu'n jun
kyaqnajnab!,ⁱ a nimxixtl tze'nku tkyaqil
kyaqnajnab! atxix ojtxe. ¹⁹Ex tzaj tna'n
Diosjo nim tnam Babilonia, tu'n kyxi
tkawin tuk'a nimxix tyab' twi!, tze'nku
tu'n t-xi tq'o'n jun k'wab'l, k'axix wen,
a il ti'j tu'n t-xi kyk'wa'n, a nya smo'n
twutz tuk'a jun ti'.^j Ex ajo nim tnam,
b'e'x kub' pax toj oxe elnin, ex tkyaqil
tnam twutz tx'otx' b'e'x i tzaj yuch'j.
²⁰Ex tkyaqil tx'otx' toj ttxuyil a! b'e'x
i xi mulq'aj, ex jni' wutz, b'e'x i b'ajel
naj.^k ²¹Ex b'e'x tzaj tz'aq kyib'ajxjal nim
saqb'aqin toj kya'l, b'alaqa wajxaq almud
talil junjun.^l Me ayetzinxjal, b'e'x i b'aj
ok ten yasil til' Dios, noq tu'n tpajjo nim
saqb'aqin, qu'n nimxijo ky'ixsb'ajil
tu'njo lo.

Jun kawb'il tib'ajjo qya, a ky'a'jil

17 ¹Ex tzajtzin jun kyxoljo wuq
angel, a tzyul te' wuq laq, ex
tzaj tq'ma'n we'y: Ku tzaja, ex kxel
nyek'inji'y tkawb'il Dios, a kujxix
wen, a ktzajil tib'ajjo qya, a manyor
ky'a'jil, a q'uqlek kyib'ajjo ma nintz a!^m
²Kykyaqil nmaq kawil te twutz tx'otx'
chi ky'a'jin tuk'a, ex kykyaqiljo najleqe

^d16:4 Ex. 7:17-21. ^e16:10 Ex. 10:21. ^f16:12 Is. 11:15-16. ^g16:15 Mt. 24:43-44; Lc. 12:39-40; Tchi. 3:3.

^h16:16 2Re. 23:29; 2Cr. 35:22. ⁱ16:18 Tchi. 8:5; 11:13, 19. ^j16:19 Is. 51:17. ^k16:20 Tchi. 6:14.

^l16:21 Ex. 9:23-24; Tchi. 11:19. ^m17:1 Jer. 51:13.

twutz tx'otx' ma chi ok aj pajil tuk'a, nyakuj ma txi tx'ujte tuk'a q'e'n.⁹

³Attaq tipin Xewb'aj Xjan wib'aja, ex toj jun wutziky'a nli'y, ex ajo angel xi q'i'n we'y tojjo tx'otx', a nti' kynajb'ilxjal toj. Antza, oke nka'y'i'n jun qya iqintaq tu'njo ma tij txuk kyaq ti'j, a ja' tz'ib'intaq ilal' b'ib'aj ti'j, te yasb'il ti'j Dios.⁹ Ex attaq wuq twi' ex lajaj tkach. ⁴Atzin qya lu'n toktaq t-xb'alin, tze'nku t-xb'alin q'inin, kyaq ka'yin. Ex nojnin tilj tu'n q'anpwaq, ex ila' wiq tal ab'l ntz'iltz'in wen. Ex q'i'ntaq jun vas toj tq'ob' b'inchin tu'n q'anpwaq, nojnin kyuk'a jni' til ex tkyaqil ttz'ilil tky'a'jb'in.⁹ ⁵Ex toktaq jun b'ib'aj ti'j tplaj, a mix a'l aku tz'el tniky' te, a ntq'ma'n:

A nim tnam Babilonia, a kynana kkyqaqil ky'a'jil, ex ttxuyil jni' ttz'ilil kyachb'ilxjal twutz tx'otx'.

⁶Ex el nniky'a te qa otaq tx'ujte qya tu'n kychky'eljo nimil tilj Jesús, aye' a otaq chi kyim, noq tu'n tpajjo i yolin tilj.

Atzaj te' tok nka'yinji'y lu'n, b'e'x in jaw ka'yala. ⁷Tu'npetzl'n, b'e'x tzaj tq'ma'n angel we'y: ¿Tiqu'n njaw ka'yala? Kxel nchiky'b'i'n te'y a t-xilin qya, a mix a'l n-el tniky' te, exsin ma tij txuk, a iqilte, a at wuq twi' ex lajaj tkach.

⁸Atzin ma tij txuk, a ma tli'y, atzi'n a attaq ojtxe, a nti' ja'llin, me il ti'j tu'n tjatz juntl maj tojjo jul te kawb'il, a nimxix t-xe, a na'mtaqx txi' toj najin te jun majx.⁹ Ex ayetzi'n ite' twutz tx'otx', b'e'x kchi jawil ka'yala, aj tok kyka'yin ma tij txuk, a attaq ojtxe, a nti' ja'llin, me il ti'j tu'n tul juntl majl. Aye xjal lo, nya tz'ib'in kyb'i tojjo Tu'jil Chwinqil, a atxiz te' ttzaj tch'lysins Dios twutz tx'otx'!¹⁰

⁹Me taj te lu'n jun nim nab'l kye' kyaj tu'n tel kyniky' te: Ayetzi'n wuq twi', ntyek'in wuq wutz, a ja' q'uqle qya tib'aj. Ex ikyxjo nyek'in wuq nmaq kawil. ¹⁰Kyxoljo wuq, at jwe' ma chi iky', ex jun nkawin ja'llin, ex juntl na'm

tul. Me ajtzin tuljo a na'm tul kyxoljo wuq, nya nim tcan ktenb'il. ¹¹Ex ante ma tijxix txuk, a attaq ojtxe, me a nti' ja'llin, atzin twajxaqin nmaq kawil, ikyxjo tze'nku wuql nmaq kawil. Ex kxe'l toj najin te jun majx.

¹²Me ayetzin lajaj tkach, a ma tli'y, ayetzi'n lajaj nmaq kawiljo, a na'm t-xi xkye tu'n kykawin.⁹ Me ok ktzajil q'o'n kyoklin te kawil junx tuk'a ma tijxix txuk, me noq te jun paq. ¹³Ayetzi'n lajaj nmaq kawil kchi kyjel toj wen, ex kxel kyq'o'n kyoklin ex kykawb'il teyile junjun tejo ma tijxix txuk. ¹⁴Ex ok chi q'o'jil ti'jjo Jesús, a tal Tal rit. Me ante Jesús k'wel kyi'j tu'n, qu'n a te' Tajaw kyib'aj tkyaqil tajaw, ex Kawil tib'aj tkyaqil kawil. Ex ayetzi'n ite' tuk'a o chi txket, ex o chi jaw sk'o'n tu'n Dios, ex o chi ok lipe ti'j te jun majx.

¹⁵Ex tzaj tq'ma'n angel we'y: Ex ayetzi'n ma nintz a' o chi tli'y, a ja' q'uqleksi' a ky'a'jil, ayetzi'n tnamjo, ex xjal, ex kyyol, ex jni' tx'otx'. ¹⁶Ex ayetzi'n lajaj tkach i tli'y ti'jjo ma tij txuk, ayexjo lajaj nmaq kawil, ex ajo ma tij txuk, ok k-elil kyiky'injo qya, a ky'a'jil. Ex kyjel kytzaqpi'n xb'iq, ex kxel kychyo'n tchib'jil, ex k'wel kypatin tu'n q'aq'. ¹⁷Qu'n ate Dios k'welix q'onte toj kyanmin tu'n tkub' kyb'inchin tze'nku taj. Noq tu'n kykyi lajaj nmaq kawil toj wen, tu'n t-xi kyq'o'n kyoklin te ma tij txuk, tzmaxi' aj tjapin tze'nkuxjo o tq'ma Dios ti'j tkawb'il tib'ajjo qya, a ky'a'jil.

¹⁸Atzin qya, a ma tli'y, atzi'n nmaq tnamjo a nkawin tib'ajjo tkyaqil nmaq kawil twutz tx'otx'.

B'e'x naj tnam Babilonia

18 ¹Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'y'i'n juntl angel, kyja'taq tku'tz toj kya'j tuk'a nim tkawb'il, ex ante tx'otx' b'e'x qoptz'aj tuk'a tqoptz'ajiyil. ²Ex tuk'a tq'ajq'o'jil twi', xi tq'ma'n kujxix wen:

ⁿ17:2 Is. 23:17; Jer. 51:7. ^o17:3 Tchi. 13:1. ^p17:4 Jer. 51:7. ^q17:8 Dan. 7:3; Tchi. 11:7. ^r17:8 Sal. 69:28. ^s17:12 Dan. 7:24.

Ma kub' tz'aq nim tnam Babilonia
te jun majx a aj ky'a'l'il,^t ex ma
tz'ok te kyja taq'nil tajaw il, ex
te kyttxu tkyaqil ajb'il te. Ex ma
tz'ok te kypaqb'il pich', a nya
wenqe, ex manyor tz'ilqe.^u

³ Qu'n tkyaqilxjal twutz tx'otx' ma txi
kyq'on kyib' toj ky'a'jin, tze'nku tu'n
kytx'ujte tuk'a tkyaqil kyachb'il, a
kub' b'inchit toj tnam anetzi'n.
Tkyaqil nmaq kawil twutz tx'otx'
ma chi ky'a'jin tuk'a,
ex kykyaqiljo xk'amil ma chi
q'inimix noq tu'n kyk'a'xjil ma
wi'yin kyu'n aji Babilonia; xb'ajxi
kylaq'o'n te kytzeqb'il.

⁴ Ex xi nb'i'ntla juntl tq'ajq'ojil twi'
tzaj toj kya', ex tq'ma:
Ku kyetza tojjo tnam lo, ayi'y ma
chi oka te Ntanim, tu'ntzin
mi chi b'inchini'y il kyuk'a, ex
tu'ntzin mi pon kanin ky'ixsb'ajil
kyib'aja, tze'nku kye.^v

⁵ Qu'n atzin nim kyil nyakuj ma jaw
ch'uqit tzmax toj kya'.^w Ex ma
tzaj tq'oj Dios ti'j kyil.

⁶ Kyq'onxa t-xel kyejo xjal aji Babilonia,
tze'nku ma tzaj kyq'o'n kye txqantl.
Ex kychjonxa kab'e maj t-xel
tze'nkuxjo ntqanin.^x

Ajo kyachb'il xi kysuqin kyexjal,
ma tz'ok te nim kyil, tze'nku jun
k'wab'j k'axix wen.

Atzin ja'lin, kyq'onxa juntl kyk'wa'
kab'e maj k'axixtl tze'nku xkub'
kyb'inchin kye txqantl.

⁷ Kyq'onxa yajb'il, tu'n tiky'x kyu'n,
tze'nkuxjo otaq txi kyq'o'n kyib'
nej, tu'n kynimsin kyib', ex tu'n
kytzequin ti'j tkyaqil. Qu'n ma kub'
kyximin toj kyanmin:

Loqin we q'uqleqi'n tzalu'n
tze'nku jun qya kawil, qu'n
nya o kyim we wuk'a. Ex
nlayxla chin b'isin we', chi'.

⁸ Tu'npetzi'n, toj jun q'iij, ktzajil
ky'ixsb'ajil kyi'j: Aye kyimin,
yajb'il kyi'j ex wa'yaj.^y

Ex ajo kytanima ktz'e'yil tu'n q'aq'.
Qu'n ate Dios, a qAjaw, a Kawil
kyib'aj, nimxix tipin.

⁹ Ayetzi'n nmaq kawil twutz tx'otx',
aye' xi ky'a'jin ex xi ten tojjo tzeqb'il
kyuk'a xjal toj tnam Babilonia, okxla
kchi oq'il, ex kchi lab'il ti'j, aj t-xi
kyka'yin tsb'eljo tnam, aj tb'aj tu'n q'aq'.
¹⁰ Ex okla kchi kyjel ten najchaq tu'n
kyxob'il ti'jjo kawb'il, ex ok kyq'ma':
Ay, b'isb'ajilxla te tey, ay, nim
tnam Babilonia, ajo attaq nim
tipi'n. Qu'n noq toj jun paqx s-ul
tkawb'il Dios tib'aja.^z

¹¹ Ex ayetzi'n k'ayil twutz tx'otx', ex
okxla kchi oq'il, ex kchi lab'il ti'jjo
tnam lo, qu'n mix a'l kxel laq'onte
jni' kyk'a'xjil, a attaq: ¹² Nim kyiqitz te
q'anpwaq ex saqpwaq, tkyaqil wiq ab'j
ntz'iltz'in wen, tu'n tokx te kyuxjal, ex
jni' a wi'yil, a jatz toj ttxuyil a', a perlas
tb'i, ex jni' xb'alín tz'umin ex tb'anilx
wen, ex seda, a ila' wiq ka'yin, tze'nku
kyaq, ex manyor wi'yilxix; ex nim
kyiqitz te tz'lan tb'anilxix, ex kykyaqil
wiq ti' b'inchin tu'n tste ma tij txuk
a tzajnin najchaq, ex tu'n tze tb'anil,
ex tu'n q'anxb'il ex tu'n kxb'il; ex
jni' kyiqitz tb'anil ab'j te b'inchb'il ja;
¹³ ex jni' kyiqitz canela, ex tkyaqil wiq
k'ok'jsb'il, ex pon, ex jupsb'il, ex ila' wiq
q'anb'il, ex q'e'n, ex aseyt, ex tuk'ax
jarin che'n wen, ex triy; ex ikyxjo tzaj
kyi'n chej, a njax kyiqitz, ex rit, ex b'a'n
chej, ex iq'b'il q'inin, ex majqexpe tal
xjal, tu'n kyxi k'ayit, tu'n kyok te aq'nil
te jun majx. ¹⁴ Ex kxel kyq'ma'n te tnam
lu'n:

Atzin ja'lin, nti' tkyaqiljo lob'j, a
tb'anilx wen, a npontaq tk'u'ja ti'j.
Ex tkyaqiljo tq'linimila, ex jni'
tzeqb'il, a attaq, ma naj te jun
majx.

¹⁵ Ex ayetzi'n k'ayil, a ma chi suqin
tkyaqiljo lo, b'e'x i q'inimix tu'n tpwaqjo
tnam lo, okla kchi kyjel ten najchaq tu'n
kyxob'il ti'jjo kawb'il, ex okla kchi oq'il,
ex ok kchi lab'il, ¹⁶ ex okla kyq'ma':

^t 18:2 Is. 21:9. ^u 18:2 Is. 13:21; Jer. 50:39. ^v 18:4 Is. 48:20; Jer. 50:8. ^w 18:5 Jer. 51:9. ^x 18:6 Sal. 28:4; 137:8; Jer. 50:29. ^y 18:8 Is. 47:8-9. ^z 18:10 Ez. 26:16-18.

Ay, b'isb'ajil tejo nim tnam Babilonia.
Ikytaqtzi'n tze'nku jun qya, toktaq
t-xb'alín, tz'u'min ex wi'yilxix, a
kyaq ka'yin, ntilk'aj wen tu'n
q'anpwaq ex tkyaqil wiq ab'j
ntz'iltz'in wen.

- ¹⁷ Ex te jun paqx ma najjo q'inimil lo.
Ex tkyaqiljo nejinel toj bark, exqetzin'i
xjal, a iqintaq kyu'n, ex jni' nchi aq'nin
toj, ex kykyaqiljo nchi kanb'in tib'aj
ttxuyil a', kchi kyjel ten najchaq.¹⁸ Ex
aj t-xi kyka'yin tsb'eljo q'aq' te yuch'b'il
ti'jjo tnam, kxel kyäch'i:n: *Ma attaqtzin*
juntl tnam attaq tze'nku a nim tnam lo?
¹⁹ Ex jax kychto'n quq tib'aj kywi' te jun
yek'b'il ti'jjo lab'il, ex nchi oq', ex nchi
jaw xchi'in:

Ay, b'isb'ajil tejo nim tnam. Tu'n
nim tq'inimila, ma chi q'inimix
tkyaqiljo a attaq kybark toj
ttxuyil a'.

Ex noq toj jun paqx, ma kub' yuch'j
te jun majx.^a

- ²⁰ Me chi tzalajxa ti'jjo yuch'b'il ti'jjo
tnam lo, ayi'y toj kya': Ayi'y
nimil, ex ayi'y tsanjil Jesús, ex jni'
yolil Tyol Dios.

Qu'n ma kawin Dios kyib'ajjo xjal
toj tnam lo, te t-xeljo tkyaqil otaq
kub' kyb'inchin kyilja.^b

- ²¹ Ex tzaj jun angel nim tipin, ex ja ti'n
jun ma tij ab'j, tze'nku jun ab'j te cheb'l
tryi, ex jun paqx xi t-xo'n toj ttxuyil a',
ex tq'ma te tnam:

Ex ikytzin kxela xoyite' tzma
kumnix, ay tnam Babilonia, ex
knajila te jun majx.^c

- ²² Ex nlaxylla b'ijte toja, ajo chnab'
arpa, ex xux, ex chun,^d nixpe
alkye jun aq'nil.

Ex nlaxylla b'ijte tq'ajq'ojil ab'j
cheb'l triy.

- ²³ Ex nlaxylla k'antl tzaj toja.
Ex mix jtojx tu'n tb'ijte chnab' te
mejeb'lín,^e
exla qa aye k'ayil toja, i ok te nmaq
xjal te twutz tx'otx!.

Qu'n noq tu'njo tyuxb'i'n, i kub'
tsb'u'nejij tkyaqilxjal twutz
tx'otx!.

- ²⁴ Qu'n tojjo tnam lo ma knetjo
kychky'eljo yolil Tyol Dios, junx kyuk'a
jni' nimil, ex kykyaqiljo i kub' b'yo'n
twutz tkyaqil twutz tx'otx!^f

19 ¹Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nb'i'n jun
tq'ajq'ojil nyakuj tq'ajq'ojil twi'
nimku xjal toj kya': Nkyq'ma'n:

iAleluya! Nimxitjo tb'i qMan Dios;
ajo kolb'il, ex tqoptz'ajiyil ex
nimxix tipin, qu'n teqe te qMan
Diosjo.

- ² Qu'n nkawin jikyinxix wen ex
twutzxix.

Qu'n ma kawin kujxix wen tib'ajjo
qya, a ky'a'jil, qu'n ma chi najxjal
tu'n, tu'njo tky'lajb'in ex tkyaqil
wiq il kub' tb'inchin kyuk'a.

Ma tzaj tq'o'n Dios t-xel tejo qya,
tu'njo otaq chi kub' tb'yo'n aye
taq'nil, noq tu'n tpajjo Tb'anil
Tqanil.^g

- ³ Ex jun paqx tzaj kyq'ma'n juntl majl:
iAleluya! Nimxitjo tb'i qMan Dios.
Qu'n b'e'l x xi q'o'n qya lo toj q'aq' te
jun majx,
ex ajo tsib'il nlaxy kub' qen.^h

- ⁴ Ex ayetzi'n kyaje toj ka'wnaqⁱ nejinel,
exqetzin'i kyaje ajb'il twutz tq'uqb'il
Dios, i kub' muk'e tzmax twutz tx'otx!,
ex i k'ulin twutz Dios, ajo q'uqletaq
toj tq'uqb'il. Ex kyq'ma: Nimxit tb'iy.
Ikyxitjo. iAleluya!

- ⁵ Ex b'ijte tzmax toj tq'uqb'il toj kya':
jun tq'ajq'ojil twi', a ntq'ma'n:

Kynimsinksa tb'i qDios, kykyaqila
nchi ajb'il n, ex at tchewil Dios
kyilja, exla qa nmaq xjal mo
minaj.^j

- ⁶ Ex xi nb'i'n nyakuj tq'ajq'ojil twi'
txqan xjal, mo tze'nku ntinim nim a', mo
tze'nku q'ankyaq npoq'le wen.^k Ex tq'ma:
iAleluya! Ma txi xkye tu'n tkawin te
jun majx a qAjaw, a qDios nimxix
tipin. iNimxitjo tb'i!

^a 18:19 Ez. 27:25-26. ^b 18:20 Jer. 51:48. ^c 18:21 Jer. 51:63-64; Ez. 26:21. ^d 18:22 Ez. 26:13.

^e 18:23 Jer. 25:10. ^f 18:24 Jer. 51:49. ^g 19:2 Deu. 32:43. ^h 19:3 Is. 34:10. ⁱ 19:4 Kyaje toj ka'wnaq, 24
n-ele. ^j 19:5 Sal. 115:13. ^k 19:6 Ez. 1:24.

⁷ Qo tzalajx, ex qo tze'je, ex qq'onx nimb'il te.

Qu'n ma kanin tq'ijiljo mejeb'lin te tal Tal rit.

Ex atzin t-xu'jil ma b'ant tten.

⁸ Ex ma txi q'o'n amb'il te, tu'n tok t-xb'alín tz'u'min ex tb'anilx wen, a saqxix ex nqoptz'aj wen. (Atzin xb'alín tz'u'min ex tb'anilx wen, jun techil ti'jjo kyb'inchb'in tz'aqle kyejo ktyaqil nimir, aye ma tz'el kypa'n kyib', tu'n kyajb'in te Dios.)

⁹ Ex ajo angel tzaj tq'ma'n we'y: Tz'ib'l'inkujiy lu'n: Ky'lwlinqexixjo aye ma txi txokle tojjo nintz q'ij te mejeb'lin tejo tal Tal rit.^l

Ex tzaj tq'ma'n we'y: Ayetzin yol lu'n twutzzix te Diosqe.

¹⁰ B'e'x in kub' meje'y t-xe tqan angel, tu'n nk'ulin te. Me tzaj tq'ma'n we'y: Mi kub' tb'inchinjiy ikyjo, qala' k'uli'n twutz Dios. Qu'n aq'nilqin we' tze'nukuxjo te, junx kyuk'a termana, aye lipcheqek ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús. Qu'n atzin Tb'anil Tqanil ti'j Jesús, atzin t-xilin kyyoljo tkyaqil nchi yolin ti'j tojjo u'j lo.

A chejil tib'ajjo chej sjanin ti'j

¹¹ Ex nli'y kya'l jqo'ntaq,^m ex etz anq'in jun chej sjanin ti'j. Ex atzin nchejin tib'aj toktaq tb'i Tz'aqle ex Twutzzix, qu'n tuk'a tumilxix nkawine ex njyone q'oj. ¹² Ex ayetzin tb'aq' twutz nchi tilk'aj tze'nku taq' q'aq',ⁿ ex tokxtaq toj twi' nimku yek'b'il te nmaq kawil. Ex attaq jun tb'i tz'ib'ink ti'j, a mi ojtzqi'n kyu'nxjal, qala' o'kxtaqte n-el tniky' te. ¹³ Ex toktaq jun t-xb'alín uk'tzin t-xe tqan tuk'a kychky'eljo tajq'oj. Ex atzin tb'i chejil lo, atzin Tyol Dios.

¹⁴ Ex lipcheqek ti'j txqan xo'l q'aq' te toj kya'l, toktaq kyxba'lin tz'u'min ex tb'anilx, sjanin ka'yin, ex nti' ch'in tz'il ti'j. Ex ite'kxtaq kyib'aj chej sjanin kyi'j. ¹⁵ Ex n-etztaq toj ttzi tnejil chejil jun kxb'il tze'nku machet tb'anilx tste,

tu'ntzin kyky'ixsb'aj tkyaqil nmaq tnam twutz tx'otx' tu'n. Ex kkawil kujxix kyib'aj tuk'a jun var, a kxb'il.^o Ex k'wel tyek'inxix tyab' twi' Dios, a nimxix tipin, noq tu'n tkawin Crist kyi'j aj il, tze'nku jun xjal nkub' tyitz'o'n ta'll twutz uv tu'n tqan.^p ¹⁶ Ex tz'ib'l'inktaq ti'j t-xb'alín ex ti'j tkux a b'ib'aj lo: A Kawil tib'aj tkyaqil kawil, ex a tAjaw Tkyaqil tib'aj tkyaqil tajaw.

¹⁷ Ex jun paqx nli'y jun angel wa'ltaq twutz q'ij. Ex jaw ñch'in kujxix wen kye tkyaqiljo pich', aye k'utzqe, a nchi lipin twutz kya'l. Chi' kylalu'n: Ku kytzaja, ex kychmom kyib'a, tu'n kyula toj nmaq wa'n te tkawb'il Dios, ¹⁸ tu'ntzintla kywa'n kychib'jil nmaq kawil, ex jni' nejinel kye xo'l q'aq', ex kye ichin nimxix kyipin, ex kychib'jil chej kyuk'axjo ite'kx chejil kyib'aj, ex kychib'jil tkyaqilxjal, exla qa aq'nil mo tajaw aq'until, mo qa nmaq xjal mo minaj.^q

¹⁹ Ex nliji'y tkab' ma tij txuk exqetz'i'n nmaq kawil twutz tx'otx' kyuk'ax tkyaqiljo xo'l q'aq' otaq b'aj kychmo'n kyib', tu'n kyq'ojin ti'jjo Crist, a nchejintaq tib'aj tchej ex kyi'j ktyaqil tuk'a. ²⁰ Me ante' ma tij txuk b'e'x xi tzyu'n junx tuk'a a txuk, a yolil niky'j yol, a otaq b'ant nimku techil toj tb'i tkab' txuk, noq tu'n kykub' tsb'u'n txqan xjal, aye' otaq txi kyq'o'n kyib' tu'n tok kyechil, a techiljo ma tij txuk, ex tu'n kyk'ulin twutzjo twutzb'iyil. Atzin ma tij txuk tuk'axjo txuk niky'il yol, b'e'x xi xo'n itz'qe toj ttxuyil q'aq', a nk'ant tuk'a tk'ok'jil tz'e'naq.^r ²¹ Ex ktyaqiljo txqantl b'e'x i kub' b'yo'n tuk'a kxb'il tb'anilx tste, a etz toj ttzi Crist, a nchejintaq tib'ajjo chej. Ex tkyaqil pich', aye' k'utzqe, i noj tu'n kychib'jil kyimnin.

Aj tkawin Crist mil ab'q'e

20

¹ Ex nliy jun angel tzaj toj kya'l, a q'i'ntaq tal ja tu'n, a taljo jul te tkawb'il Dios kyib'aj tkyaqil aj il, a nimxix t-xe. Ex q'i'n jun ma tij kaden

^{19:9} Mt. 22:2-3. ^m 19:11 Ez. 1:1. ⁿ 19:12 Dan. 10:6. ^o 19:15 Sal. 2:9. ^p 19:15 Is. 63:3; Jl. 3:13; Tchi. 14:20. ^q 19:18 Ez. 39:17-20. ^r 19:20 Tchi. 13:1-18.

tu'n, toj tq'ob!. ²Ante angel ok ttzyu'n ajo ma tijxix txuk, a iky ka'yin tze'n xmatx, aj ma tij kan attaq ojtxe, a tajaw il, a satanás tb'i; ^s ex ok tk'l'o'n toj mil ab'q'e. ³Ex xi t-xo'n tojjo jul te kawb'il, a ja' kuxé tjiyu'ne, ex kub' tq'on jun kujsb'il te' jupb'ilte, tu'ntzin mi sb'u'netl tib'aj tkyaqil xjal twutz tx'otx!, tzmaxi! aj tjapin mil ab'q'e. Tb'ajlinxi' mil ab'q'e, kjawitz tzaqpet jun jte'b'in q'ij.

⁴Ex nliy txqan q'uqb'il, ex kyib'ajjo q'uqb'il q'uqleqetaqjo a otaq txi kyk'mo'n kyoklin tu'n kyakwin kyib'ajxjal. ⁵Ex nliy kyanminjo aye a otaq tz'el k'uxb'in kywi' noq tu'n tpajjo nchi yolin ti'j Jesús, ex tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil ti'j Dios, a aye' mi xi k'ulin twutzjo ma tijxix txuk ex twutzjo twutzb'iyil, ex mi xi kyq'o'n kyib' tu'n kyok kyechil ti'j kyplaj mo ti'j kyq'ob!. ⁶Ex nliy, te' kyjaw anq'intl, ex i kawin junx tuk'a Crist tojjo mil ab'q'e. ⁵(Me ayetzin kye txqantl kyimnin, mix i jawe anq'intl tzmaxi! aj tjapin mil ab'q'e.) Atzin tnejil anq'b'iljo. ⁶Ky'iwinxix, ex xjanqe aye, a at kyoklin ti'j tnejil anq'b'il, qu'n atzin a tkab' kyimin nt'i tipin kyib'aj; qala' kchi okil te pale te Dios ex te Crist, ex kchi kawil tuk'a toj mil ab'q'e.

A tkawb'il Dios tib'aj tajaw il

⁷Ajtzin tjapin b'ajjo mil ab'q'e, atzin satanás k-elil tzaqpet ja' k'l'o'me, ⁸ex kjawitz, tu'n tsb'u'n tib'aj tkyaqilxjal toj tkyaqil nmaq tnam twutz tx'otx!, a Gog ex Magog. ⁹Ex ktzajil tchmo'n, tu'n kyxi' toj jyoj q'oj. Ma nintz kyb'aj, tze'nku tz'awin ttzi ttxuyil a!. ⁹Aye xjal kchi tzajil toj tkyaqil twutz tx'otx!, tu'n kychmo'n kyib' kyi'jile Ttanim Dios ex ti'jile tnam, a k'u'jlin tu'n. Me ate Dios ktzajil q'onte q'aq' toj kya'j, tu'n kytz'e'y te jun majx. ¹⁰Ex a tajaw il, a otaq kub' sb'u'nyke, b'e'x xi xo'n tojjo ttxuyil q'aq', a at tk'ok'jil tz'e'naq, a ja' otaq chexe xo'n'e' a tkab' ma tij txuk ex ajo txuk, a

b'inchil niky'j yol. Axsi kchi ky'ixsb'ajile te jun majx, q'ijtl ex qniky'in toj tkyaqil tab'q'eyil.

A pa'b'in twutzjo q'uqb'il, a sjanin ti'j

¹¹Tb'ajlinxi' ikyjo, nliy jun ma tij q'uqb'il, a sjanin ka'yin, ex nliy Crist q'uqletaq toj. Ex ajo tx'otx! ex kya'j b'e'x kchi k'wel naj twutz Crist, ex mi chi knet te jun majx. ¹²Ex nliy tkyaqil kyimnin; jni' nmaq xjal ex aye yajqe, wa'lqetaq twutz q'uqb'il. Ex b'e'x i jaw jqetjo u'j, ex ikyxjo juntl u'j, a U'j te Chwinqil. Ayetzin kyimnin i kub' kawin tze'nkuxjo otaq b'ant kyu'n, tze'nkuxjo tz'ib'intaq kyojo u'j. ^w ¹³Ex ajo ttxuyil a' i tzaj tq'o'n aye kyimnin ite'kxtaq toj. Ex ikyxjo kynajb'il kyimnin b'e'x i tzaj tq'o'n aye kyimnin ite'kxtaq toj. Ex kykyaqilx i kawajtz teyile junjun tze'nkuxjo kyb'inchb'in. ¹⁴Ex kykyaqiljo toj kynajb'il kyimnin, b'e'x i xi xo'n tojjo ttxuyil q'aq!. Me ante' ttxuyil q'aq!, a tkab' kyimnin, a te jun majx. ^x ¹⁵Ex antza i xi xo'n'e' aye' mix kneta kyb'i tojjo U'j te Chwinqil.

Atzin ak'aj kya'j exsin ak'aj tx'otx!

21 ¹Tb'ajlinxi' ikyjo, nliy jun kya'j ak'aj ex jun tx'otx! ak'aj, qu'n ajo tnejil kya'j exsin tnejil tx'otx! otaq chi kub' naj. ^y Ex nti'taqljo ttxuyil a!. ²Ex nlij'y tnam xjan, a ak'aj Jerusalén, a tzaj te Dios toj kya'j. ^z Ajo tnam b'antnin tten tze'nku jun txin otaq b'aj ok t-xb'alin, tu'n t-xi' tuk'a tchmil. ^a ³Ex nb'iy jun tq'ajq'ojil kujxix tzaj toj q'uqb'il toj kya'j, ex tq'ma: A tnajb'il Dios ma tzul kyoxlxjal ja'lin. Knajal kyuk'a, ex ayetzin xjal kchi okil te Ttanim, ex axte k-okil te kyDiosxjal. ^b ⁴Ex k-elil tsu'n ta'll kywutz, a ja' nti'l kyimin ex oq'il ex lab'il ex kyixk'oj, qu'n tkyaqilxjo attaq nej ma tziky!. ^c

⁵Tu'npetzi'n, a q'uqletaq toj tq'uqb'il tzaj tq'ma'n: iKa'yinxsa! Tkyaqilx ma tz'ok te ak'aj wu'n.

^s20:2 Gen. 3:1. ^t20:4 Dan. 7:9, 22; Mt. 19:28; Lc. 22:30. ^u20:4 Tchi. 6:9. ^v20:8 Ez. 38:1-16.

^w20:12 Dan. 7:9-10. ^x20:14 Mt. 25:41. ^y21:1 Is. 65:17; 66:22; 2Pe. 3:13. ^z21:2 Tchi. 3:12. ^a21:2 Is. 52:1; 61:10. ^b21:3 Ez. 37:27. ^c21:4 Is. 25:8; 65:19.

Ex ikyxjo tq'ma: Tz'ib'inkujiy lo, qu'n ayetzin yol lu'n, twutzqexix kye!, ex b'a'n tu'n tok qe kyk'u'ja kyi'j.

⁶Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj tq'ma'ntl we'y: Tkyaqil ma jadin b'aj wu'n. Ayin we' xin kub' b'inchinte ojtxe, ex kb'ajil tkyaqil wu'n. Ayin we' atxix t-xe tnejil, ex tib'aj tkyaqil. Ankye te' atx taj toj tanmin, kxel nq'o'n nyola te noq kukxjo, tze'nku xlok' a' te chwinqil.^d ⁷Ankye ma kub' ti'j il tu'n, at toklin ti'j tkyaqiljo at we'y, ex kchin okila te tDios, ex k-okil te nk'wala.^e ⁸Me ankye te at t-xob'il tu'n t-xi lipe wi'ja, junx kxele kyuk'a jni' nya nimil, ex aj ilqe, exqetz'i'n b'yal xjal, exqe aj pajil, exqetz'i'n yu', ex ayetzi'n nchi k'ulin twutzjo twutzb'iyil, ex kykyaqiljo niky'il yol; antza chi xe'le toj ttxuyil q'aq!, a nk'ant tuk'a tk'ok'jil tz'e'naq. Atzin q'aq' tkab' kyimin te jun majx.

⁹Ex nliy jun angel, a attaq kyxoljo wuq angel, aye' q'i'ntaq wuq laq kyu'n, nojninque kyuk'a wuq ky'ixsb'ajil te b'isb'ajil tyab' twi' Dios. Ex tzaj tq'ma'n we'y: Ku tzaja. Ex kxel nyek'inji'y txin tey, a b'antrin tten tu'n tok meje, a t-xu'jiljo tal Tal rit.

¹⁰Ex tzaj tipin Xewb'aj Xjan wib'aja, ex in xi ti'n angel twi' jun ma tij wutz, ex tzaj tyek'in we'y tnam xjan, a Jerusalén, a tzaj te Dios toj kya'l.^f ¹¹Ajo tnam nqoptz'a'j tuk'a tqoptz'ajiyil Dios, ex atzin ka'yin ikyxixjo tze'nku jun tal ab'j jaspe, wi'yilxix wen, at tqoptz'ajiyil tze'nku ka'yb'il wutzb'aj. ¹²Ajo tnam attaq jun ti'jile b'inchink ma tij twe!, ex attaq kab'lajaj tjpel, ex ti'jjo tjpel, attaq kab'lajaj angel, ex tz'ib'inktaqjo kyb'i, a kyb'i kab'lajaj tyajil Israel. ¹³Ex tojjo plaj elnix attaq oxe tjpel, ex jawníx, ex oxe tjpel, ex kumnix, ex oxe, ex okníx, ex oxe.^g ¹⁴Ex atzin ti'jile b'inchink, attaq kab'lajaj tq'uqil. Ex kyib'ajjo tq'uqil kab'lajaj b'ib'aj, aye kyb'i kab'lajaj tsanjiljo Jesús, a tal Tal rit.

¹⁵Atzin a nyolintaq wuk'iy, q'i'ntaq jun ajlaj tu'n te malb'il, b'inchin tu'n

q'anpwaq, tu'n tkub' echitjo tnam, exqetz'i'n tjpel, exsin ti'jile b'inchink.^h

¹⁶Atzin tnam kyijin b'inchin, junx malb'ilte kyaje plaj. Ajo angel kub' tmilo'njo tnam tuk'ajo ajlaj, ex teyle junjun plaj, attaq 550 ajlab' tnuqe. Ex ikyxjo twe!, ex twutz, ex toj t'xkyin, junxtaq malb'inkye. ¹⁷Ex kub' tmilo'n a ti'jile b'inchink, ex attaq oxe ech tpimil, a tze'nku kymalb'ilxjal; ataqtzin n-okin tu'n angel. ¹⁸Atzin ti'jile b'inchin tu'n ab'j jaspe, ex atzin tnam b'inchin tu'n q'anpwaq, ikyxix ka'yin tze'nku ka'yb'il wutzb'aj. Nti' ch'in tz'il ti'j. ¹⁹Ex ayetzin tq'uqil tnam attaq nim ab'j tok ti'j, a wi'yilxix wen. Atzin tnejil tq'uqil attaq jaspe tok ti'j, atzin tkab', tu'n zafiro, ex toxin tu'n ágata, ex tkyajin esmeralda, ²⁰ex tjwe'yin ónica, ex tqaqin tu'n cornelina, ex twuqin crisólito, exsin twajxaqiyin berilo, ex tb'eljiyin topacio, ex tlajajin crisopraso, ex tjunlajajin jacinto, ex tkab'lajajin amatista. ²¹Ex ayetzi'n kab'lajaj tjpel, ayetzi'n kab'lajaj perlas, tze'nku a tzajin toj ttxuyil a!. Ex teyle junjun toktaq junjun perla ti'j. Atzin tb'eyiljo tnam toj niky'jin, b'inchin junx te q'anpwaq, a nqoptz'a'j tze'nku ka'yb'il wutzb'aj.ⁱ

²²Ex mix nlay toj tnam jun ja te na'b'! Dios, qu'n ate qAjaw, a Dios nimxix tipin, exsi'n tal Tal rit, ayetzin otaq chi okjo te ja te k'ulb'il. ²³Ex ante' tnam nti' tajb'in q'ij te ex xjaw, tu'n kyqopin tib'aj, qu'n ate tqoptz'ajiyil Dios nqoptz'inte. Ex ajo tal Tal rit ma tz'ok te tspiky'emil.^j

²⁴Tkyaqilxjal twutz ak'aj tx'otx' kchi tzalajil tojo tspiky'emil tnam, ex tkyaqil nmaq kawil kxel kyq'o'n jni' kyq'inimil toj. ²⁵Ex aye tjpel, mi chi jpet, qu'n nti' qniky'in toj. ²⁶Ex ayetzi'n jni' nmaq kawil te tkyaqil twutz tx'otx' kxel kyq'o'n kyq'inimil ex kyqoptz'ajiyil antza.^k ²⁷Ex mix jtojx tu'n tokx jun nya b'a'n toj, ex mix a'lx jun, tu'n tkub' tb'inchin jun ti' te tx'ixwejil, mo qa te sb'ub'l; qala' o'kqex chi okixjo aye, a otaq tz'ib'it kyb'i toj U'j te Chwinqil te tal Tal rit.

^d21:6 Is. 55:1. ^e21:7 2Sa. 7:14; 1Cr. 17:13. ^f21:10 Ez. 40:1-2. ^g21:13 Ez. 48:30-34. ^h21:15 Ez. 40:5. ⁱ21:21 Is. 54:11-12. ^j21:23 Is. 60:19. ^k21:26 Is. 60:11. ^l21:27 Is. 52:1.

Nim a' te chwinqil

22 ¹Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj tyek'in angel jun nim a' xqiyin wen, a a' te chwinqil, a tzajnin ti'j tq'uqb'il Dios ex ti'jjo te' tal Tal rit.² Ex toj niky'jin b'e, a at toj niky'jin tnam, n-ajqelin a' toj, ex toj junjun plaj ttzi a' nch'iy jun Tze te Chwinqil,³ a ntq'o'n twutz junjun xjaw, mo kab'lajaj maj toj ab'q'e. Ex ayetzin t-xaqjo tze, nchi ajb'in te q'anb'il kye xjal toj tkyaqil twutz tx'otx'.⁴ Atzin ja'llin nti'x te aku kub' tjaq' tqanb'il Dios.⁵ A tq'uqb'il Dios exsin te tal Tal rit k'wel ten tojjo tnam lo. Ex ayetzin taq'nil kchi k'ulil te.⁶ Ex k-okil kyka'yin twutz, ex k-okil tq'o'n tb'i ti'j kyplaj. ⁵Nti' qniky'in ktenb'il antza; ayetzi'n ite' antza nti' tajb'in tqan tzaj kye. Ex nti' spiky'in te tqan q'ij, qu'n ate qAjaw Dios ktzajil q'o'nte tspiky'emil kye.⁷ Ex aye taq'nil kchi kawil te jun majx.⁸

⁶Ajo angel tzaj tq'ma'n we'y: Ayejo yol lo twutqexix, ex b'a'n tu'n tqe kyk'u'ja kyi'j. Qu'n axte Dios, a qAjaw, a xi q'o'nte tumil kye yolil Tyol ojtxe, xi tsma'n t-angel, noq tu'n tyek'inte kye taq'nil ti' tu'n tb'aj.

Ajo tulil Jesús nqaku ta'

⁷iKa'yinxal! Ch'ix tu'n wula juntl majl, chi Jesús. Ky'iwlinqexixjo a nkub' kynimin Tyol Dios, a kyij tz'ib'in tojjo u'j lo, a il ti'j tu'n tjanip b'aj.

⁸Ayin we' Juan; ma nb'iy ex ma nliy tkyaqiljo lo. Ex tej tb'aj nb'ijin ex b'aj nka'yil, ex in kub' meje'y t-xe tqan angel, a otaq tzaj yek'inte, tu'n nk'uli'n twutz.⁹ Me ante angel tzaj tq'ma'n we'y: Mi kub' tb'inchinjiy ikyjo. Qu'n aq'nilqin we' te Dios tze'nu te, ex tze'nqeku termana, a yolil Tyol Dios, ex kykyaqiljo nkub' kynimin a tz'ib'in tojjo u'j lo. Qala!, k'uli'n twutz Dios.

¹⁰Ex ikyxjo, tzaj tq'ma'n we'y, tu'n mi kub' njpunjiy t-xilin Tyol Dios tz'ib'inku tojxjo u'j lo, qu'n tu'n ch'ix

tjapin b'aj tq'ijil tkyaqiljo twutz tx'otx'.¹¹ Tu'npetzil, ankye taj tu'n tkub' tb'inchin nya wen, exsin kub' tb'inchinjiy. Ex ankye taj tu'n tkub' tb'inchin il, in tkub' tb'inchin. Me noqit akyu tzaj tna'n, qa il ti'j tu'n tok toj pa'b'in twutz Dios. Tu'npetzil, ankye te', ma tz'el tpa'n tib', tu'n tkub' tb'inchin wen, kukx tok tililjo tu'n, tu'n tb'ant. Ex ante' tz'aqle toj tchwinqil twutz Dios, b'a'n tu'n tok tz'aqle toj tkyaqil.¹²

¹²Qu'n loqi'n chin ul liwey, chi Jesús. Ex ktzajil wi'n chojb'il, a tu'n t-xi nq'o'n teyile junjun, a tze'nkuxjo ntqanin kyb'inchb'in, qa wen ex qa nya wen.¹³

¹³Ayin we' xin kub' b'inchinte ojtxe, ex kb'ajil tkyaqil wu'n. Ayi'n intin, ex mib'in b'aj. Ayin we' atxix te tnejlil, ex tib'aj tkyaqilch.¹⁴

¹⁴Ky'iwlinqexixjo aye ma txjet toj kyanmin, tze'nku jun xb'alilin sjanin wen. At kyoklin ti'jjo Tze te Chwinqil,¹⁵ ex tu'n kyokx tojjo Tnam te Dios. ¹⁵Me ayetzin kye aj ilqe: Aye yuqxé, exqetziln jni' ky'a'jil, exqetziln b'yol xjal, ex tkyaqil nchi k'ulin twutzjo twutzb'iyil, ex jni'qeb'ulqe nti' kyoklin ti'j tkyaqiljo b'a'n tuk'a Ttanum Dios.

¹⁶Ex ayin we' Jesús. Ma txi nchq'onji'y n-angela, tu'n t-xi tchiky'b'in tkyaqiljo lo te tkyaqil Ntanim. Ayin we' tllok'il, a ja' saje David. Ex tzaluln twutz tx'otx', antza xin tzaji'y ti'j.¹⁷ Ex ayin we' che'w nqoptz'aj wen, a nyek'inte qa ch'ixtaq ttzaj t-xe kya'l. Ikytzi'n, ch'ix tul nq'ijila tu'n wula.

¹⁷Tu'npetzil, a Xewb'aj Xjan ex ajo Ttanim Dios, a t-xu'jiljo tal Tal rit, ntq'ma'n kye nya nimil: Ku kytzaja nimilch. Ex ajo kxel b'inte yol lo, b'a'n tu'n t-xi tq'ma'n kye nya nimil, tu'n kyul nimil. Qu'n ankye te' at k'waj ti'j toj tanmin, i tzaj nimil. Ex qa taj, b'a'n tu'n ttzaj ex tu'n tk'wan ti'jjo a' te chwinqil, a nya loq'enaj.¹⁸

¹⁸Twutzzix kxel nq'ma'n kye kykyaqiljo nb'ijin ti'jjo Tyol Dios, a tz'ib'in tojjo u'j lo, qa

^m 22:1 Ez. 47:1; Zac. 14:8. ⁿ 22:2 Gen. 2:9. ^o 22:3 Gen. 3:17. ^p 22:3 Zac. 14:11. ^q 22:5 Is. 60:19.

^r 22:5 Dan. 7:18. ^s 22:11 Dan. 12:10. ^t 22:12 Sal. 28:4; Jer. 17:10. ^u 22:13 Is. 44:6; 48:12; Tchi. 1:8, 17; 2:8. ^v 22:14 Gen. 2:9; 3:22. ^w 22:16 Is. 11:10; Tchi. 5:5. ^x 22:17 Is. 49:10; Jn. 4:13-14; Tchi. 21:6.

at jun s-ok tz'aqtzin te' jun yol tib'ajjo lo,
 kxel nq'ma'n qa kxel ttz'aqtzin Dios tkyaqil
 ky'ixsb'ajil tib'aj, a kub' tz'ib'in tojjo u'j lo.
^y19 Ex qa at jun s-el q'inte jun ti' tojjo Tyol
 Dios tojjo u'j lo, k-elil ti'n Diosjo toklin ti'jjo
 Tze te Chwinqil,^y ex ti'jjo xjan Tnam, a o
 kub' tz'ib'it tojjo u'j lo.^z

²⁰Ayin we' Jesús, a nxi nq'ma'n
 tkyaqiljo lo. Chin ula liweych.
 Ikyxitjo qAjaw. Liwey tzaja tzalu'n
 twutz tx'otx'.
²¹Noqit a qAjaw Jesús tzaj q'onte
 t-xtalb'il kyib'aja, a ayi'y Ttanim Dios.
 Ikyxitjo.

^y22:19 Toj junjun Tu'jil Tyol Dios ntq'ma'n nya ti'j Tze te Chwinqil, qala' ti'j U'j te Chwinqil. ^z22:19 Deu. 4:2; 12:32; 2Pe. 1:19-21.